7-10X

VOLKSONTWIKKELING

NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP DRUKKERIJ „PATRIA" - AMERSFOORT

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN
DOOR HET NUTSINSTITUUT
VOOR VOLKSONTWIKKELING

1e JAARGANG

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT, Prof. R. CASIMIR,
W. EMMENS, A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN - HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

1919—1920

1ste JAARGANG. OCTOBER 1919. N° 1.

TB 3367

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:
Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS,
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

PEDAGOGISCH INSTITUUT
GRONINGEN
DER RIJKSUNIVERSITEIT

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCÉE, M. E. LELIMAN—BOSCH, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

DRUKKERIJ PATRIA AMERSFOORT.

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÉVE, Secretaris.

Een Nutsinstituut voor Volksontwikkeling

door PH. KOHNSTAMM.

Wij zijn getuigen van een tijd van opgewekt leven op het terrein der Volksontwikkeling. De beëindiging van den politieken schoolstrijd zal krachten vrijmaken, die zich tot nu toe vernietigden en verteerden in onderlingen strijd. De instelling van een afzonderlijk ministerie van Onderwijs heeft eenheid en leiding gegeven aan de staatsbemoeiingen op dit gebied; de noodzakelijke onderwijshervorming wordt thans niet meer veronachtzaamd terwille van de leiding der algemeene landsbelangen. Reeds heeft het afgeloopen jaar ons enkele belangrijke wijzigingen gebracht, terwijl anderen zich aankondigen. In de programma's van gemeente-politiek, in verschillende gemeenteontwerpen, nu het evenredig kiesrecht de groepen dwingt om zich te verstaan omtrent de hoofdleiding van gemeentelijk beheer, neemt de Volksontwikkeling de breede plaats in, die haar toekomt. De tentoonstelling en het congres te 's-Gravenhage hebben bewezen, dat de opvoeding der rijpere jeugd niet slechts aller aandacht trekt, maar wat meer zegt, dat men ook aan alle zijden bereid is tot verstandhouding en gedachtenwisseling, op velerlei gebied tot samenwerking. Zij hebben voorts doen inzien, dat ten opzichte van dien weg, die hier dient ingeslagen te worden, op de hoofdpunten in wijde kringen overeenstemming heerscht. De zich verheffende arbeidersklasse vraagt welbewust haar aandeel in de algemeene cultuur, de invoering van den achturigen arbeidsdag opent een nieuw verschiet, maar stelt ons daarmede tevens voor nieuwe en ongekende problemen.

Ja, zelfs de verwoestingen, de verarming en de ellende van den oorlog werken hier als een stimulans, omdat het duidelijk is dat alleen verbeterde techniek en nieuwe bedrijfsvorming de ontzaglijke moeilijkheden zullen kunnen overwinnen, die Europa van alle zijden bedreigen. En deze beide eischen wederom beteekenen verbeterd onderwijs, verbetering inzake onderwijs in engeren zin, maar tevens de hervorming van het algemeen ontwikkelend onderwijs, dat het eerste tot basis moet strekken en daarmede in organischen samenhang moet staan.

Inderdaad, wie al die stroomingen en veranderingen, die eischen en die beloften overziet, die kan zich niet onttrekken aan den indruk, dat ons stelsel van onderwijs en opvoeding in een zeer bijzondere periode van zijn ontwikkeling verkeert. Met een beeld, ontleend aan

UNIVERSITEITS BIBLIOTHEEK AMSTERDAM

het werk van onzen beroemden landgenoot Hugo de Vries, zouden wij kunnen spreken van een mutatie-periode op paedagogisch gebied. Maar uit haar aard onderscheidt zich een mutatie op het gebied der cultuur van een mutatie in het plantenrijk reeds hierdoor, dat zij niet onopzettelijk en onbewust plaats vindt. Ook al kan zij niet gemaakt worden, zij wil toch overwogen en geleid zijn. En zoo zien wij dan ook aan alle kanten, de theoretische belangstelling in vragen van onderwijs en opvoeding groeien. Het zijn niet meer gelijk een 30-tal jaren geleden uitsluitend de „deskundigen" die zich daarmede bezig houden. Het besef groeit, dat niemand in een volk, en allerminst zij, die als ouders of sociale werkers zich in de eerste plaats verantwoordelijk voelen voor de toekomst van het jongere geslacht, zich geheel aan de overdenking daarvan mogen onttrekken. Men lette slechts op de aandacht, die de Montessori-beweging, terecht algemeen wekt. Boeken over opvoeding verschijnen meer en meer, en wat meer zegt, zij worden gelezen. Men zou zich in dit opzicht zoo nu en dan verplaatst kunnen wanen naar de achttiende eeuw, de paedagogische eeuw bij uitnemendheid. Die vele en zeer veelvuldige arbeid heeft ongetwijfeld zijn goede zijde, ja sterker, hij is volstrekt onmisbaar voor de vooruitgang op paedagogisch terrein. Want veranderingen op het gebied der opvoeding kunnen niet, gelijk de verbeteringen in een machine, in een centrum worden voltooid. Zij kunnen niet worden bedacht en uitgevoerd in een studeerkamer of werkplaats. Zij eischen de intuïtieve toetsing en de medewerking van velen. Deze overtuigingen kunnen niet gekweekt worden, zij moeten uit zich zelf groeien. Zoo ergens, dan geldt het hier, dat uit een strijd der meeningen de waarheid ontspringt. Maar deze noodzakelijke mede-arbeid van zeer velen brengt ook gevaren mede. De geweldige arbeid, die verricht wordt, dreigt te versplinteren en te versnipperen. De arbeiders die aan één doel arbeiden, dreigen van elkaar te vervreemden, tenslotte van elkaar niet meer af te weten. De zelfde arbeid wordt tallooze malen gedaan. Andere deelen van het terrein blijven onbewerkt. Men profiteert niet van elkanders resultaten en, wat wellicht nog belangrijker is, van elkanders misslagen.

Met name bij onzen volksaard met zijn groote neiging tot afscheiding en verbrokkeling, zijn die gevaren geenszins denkbeeldig. Talloozen arbeiden er op het gebied van onderwijs en opvoeding, alsook in de kinderstudie, van de volksontwikkeling in ruimeren zin. Maar zij missen de middelen om zich te oriënteeren over het werk hunner medearbeiders. Men blijft van elkaar gescheiden door muren en heggen, kent tenslotte alleen den eigen vaak kleinen kring. En dat niet, omdat men niets anders zou begeeren, maar omdat de gelegenheid tot wijder overzicht ontbreekt. Een ieder, die op paedagogisch gebied arbeidt, zal zich ongetwijfeld door de bewustheid daarvan herhaaldelijk in zijn werk geremd of belemmerd hebben gevoeld. Om deze belemmeringen te boven te komen is noodig een centrum, waar men gelegenheid vindt elkaar en elkaars arbeid te leeren kennen, een plaats waar de inlichtingen van vele zijden te zamen komen, waar de gegevens, waarover men in ons land beschikt, worden verzameld, geordend en verwerkt, waar een elk, die belangstellende is in zaken van opvoeding en onderwijs, kan aankloppen

om zich te orienteeren over wat er in binnen- en buitenland gebeurt en bereikt is. Een centrum dus in dien zin, niet dat het zou willen heerschen over andere of de richting zou willen voorschrijven aan hun arbeid, maar zoo, dat het bereid is zich te stellen in den dienst van elk, wien de Volksontwikkeling in den ruimsten zin des woords ter harte gaat.

Misschien zou het het meeste gewenscht zijn, dat zulk een centrum van overheidswege werd gesticht. Althans de zeer groote middelen, die noodig zouden zijn, om zulk een instelling in alle opzichten voorbeeldig in het leven te roepen en te houden, zouden misschien alleen op dien weg kunnen worden gevonden. Daar staat tegenover dat de ambtelijke instellingen noodwendig schijnen te verliezen aan soepelheid en vrijheid van initiatief, wat zij aan grootte en kracht winnen, en dat het gevaar voor bureaukratische versteening nooit geheel te overwinnen schijnt en in elk geval, hoe dit ook zij, er schijnt niet de minste kans, dat voorloopig van overheidswege zulk een instelling tot stand komt.

Alleen het particulier initiatief kan voorloopig, zij het dan ook noodwendig op zeer bescheiden schaal, in deze behoefte voorzien. De Maatschappij tot nut van 't algemeen, terugziende op haar verleden en traditie, begreep, dat hier geldt het noblesse oblige, dat zij allereerst in deze nieuwe periode van ons onderwijs een taak had te vervullen.

Zoo besloot dan in Mei l.l. haar Nutscommissie voor Onderwijs over te gaan tot de stichting van een Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, dat de bovengeschetste taak zal trachten te vervullen. Het nieuwe instituut zal uiteraard in de allereerste plaats zich in dienst stellen van de meer dan 300 departementen om hen voor te lichten omtrent en bij te staan in de vervulling hunner taak op het gebied der Volksontwikkeling.

Maar het is geenszins de bedoeling zich daartoe te beperken. Het zal de gegevens, die het zal verzamelen en ordenen beschikbaar stellen voor een elk, die aan de volksontwikkeling in Nederland wil mede arbeiden. Het hoopt voor dien arbeid van bijeenbrengen en rangschikken tevens op de medewerking van velen.

Thans reeds zijn er velen in ons land, die elk voor zich een gedeelte van den arbeid verrichten. Maar doordat al dit werk niet met elkaar in verband wordt gebracht, doordat het niet op een geconcentreerde plaats wordt bijeenvergaard, gecompleteerd en daar beschikbaar gesteld, is de thans zoo veel verspreide arbeid veel minder vruchtbaar, dan hij zou kunnen zijn. Het nieuwe Instituut hoopt door de medewerking van velen in staat gesteld te worden tot zulk een centrum uit te groeien. Wij zochten en vonden reeds steun voor dit werk bij tientallen vooraanstaande gemeentebesturen, die ons de geregelde toezending van al hun plannen en vorderingen op het gebied der volksontwikkeling toezegden. In gelijken zin zullen wij over de gegevens van vele belangrijke vereenigingen, die in buiten- en binnenland werkzaam zijn, kunnen beschikken.

Het nieuwe Nutsinstituut zal trachten ook in dien zin een centrum te vormen, dat het voor hen die aan de volksontwikkeling arbeiden gelegenheid schept elkander te ontmoeten en met elkander van ge-

dachten te verwisselen. Daartoe zal het kleinere bijeenkomsten, conferentie's, zoonoodig congressen trachten te organiseeren. Het hoopt de Nederlandsche wereld van onderwijs en opvoeding bekend te maken met wat het buitenland ons te leeren geeft, door vooraanstaande buitenlanders uit te noodigen ons land te bezoeken, zoonoodig ook door Nederlanders buitenlandsche instellingen te doen bezoeken en hen daarover verslag te doen uitbrengen. Het hoopt zoonoodig in samenwerking met anderen, kleinere en grootere tentoonstellingen te organiseeren en bevoegde sprekers te winnen, die in de departementen der Maatschappij en daarbuiten voorlichtend en wegwijzend kunnen optreden.

Voor een groot deel van dezen arbeid heeft het Nutsinstituut behoefte aan een orgaan. „Volksontwikkeling" zal dit orgaan zijn. „Al weder een", zullen velen vragen, sommigen zuchten. Inderdaad er bestaan tal van vaktijdschriften voor grootere of kleinere kringen, op hun eigen nauwkeurig omgrensd gebied vaak voortreffelijk georiënteerd en geredigeerd. Maar het tijdschrift, dat niet voor dergelijke afgebakende kringen bedoeld is, dat leert heenzien over schuttingen en omheiningen, dat het geheel van onze volksontwikkeling wil omvatten, bestaat inderdaad nog niet. Volksontwikkeling treedt dan ook niet in den eigenlijken zin op als concurrent van de bestaande vakbladen. Omdat het het geheel in het oog vat, is zijn taak eerder samenvattend ten opzichte van enkelen van hen en om diezelfde reden hoopt het op belangstelling in lezerskringen, die zich niet tot de vakkringen in engeren zin rekenen. Wij denken b.v. aan de duizenden gemeenteraadsleden, aan de leden van plaatselijke commissie's van toezicht, aan de bestuurders van jeugdorganisaties en andere lichamen, die zich met de volksontwikkeling bezig houden, gelijk volksuniversiteiten, openbare leeszalen, volkshuizen, enz.

Al zal de organisatorische en maatschappelijke kant van het opvoedingsvraagstuk in ons blad uiteraard meer op den voorgrond staan, dan het meer intieme en persoonlijke, gelijk dat bijv. in Het Kind, gedeeltelijk ook in School en Leven tot uiting komt, toch hopen wij dat ook menig ouder, menig opvoeder in ons blad belang zal stellen.

De taak om niet een bepaalde richting of groep te dienen, maar integendeel juist een schakel, een vereenigingspunt voor velen te zijn, dringt vanzelf tot veelzijdigheid. Wij hopen dat de samenstelling van onze redactie en van onzen staf van medewerkers van meetaf een waarborg zal zijn voor de ernst van ons pogen, ook in dit opzicht. De mogelijkheid van samenwerken van rechts en links, waar het onze volksontwikkeling geldt, hopen wij in dit tijdschrift te demonstreeren. De namen der medewerkers leggen daar getuigenis van af.

Dit eerste nummer kan verder een denkbeeld geven hoe wij onzen taak willen opvatten. In een rubriek Feiten en Pogingen hopen wij een overzicht te geven van het belangrijkste wat in Nederland op het gebied der volksontwikkeling gebeurt. Reeds werd ons, gelijk wij zeiden, de steun toegezegd van een aantal gemeentebesturen, die bijzondere aandacht schenken aan onderwijs en opvoeding, om door ons blad meer algemeen bekend te maken, wat zij ondernemen; wij hopen, dat ook menig lid van het schooltoezicht ons met zijn ervaringen ter zijde zal willen staan.

Om een indruk te geven van wat in het buitenland gebeurt, hopen wij geregeld het belangrijkste van wat de buitenlandsche pers bevat door eenige medewerkers tot een persoverzicht te doen samenvatten. Korte boekbesprekingen zullen onze lezers op de hoogte houden van de belangrijkste literatuur, die in binnen- en buitenland verschijnt. Het spreekt vanzelf, dat de gegevens door het Nutsinstituut geregeld verzameld, ons daarbij in hooge mate ten goede zullen komen. Wij willen daarom onze korte schets van de veelzijdige taak van dit Instituut niet eindigen, zonder een ernstig beroep te doen op de krachtige medewerking van ieder, wien de ontwikkeling van ons volk ter harte gaat. Slechts de hulp van die velen zal het mogelijk maken het Instituut te maken tot wat het zijn wil: een wegwijzer in het schier onbegrensde gebied, dat deze ontwikkeling omvat.

Naar aanleiding van het wetsontwerp De Visser.

I. Volharden op een dwaalweg

door A. H. GERHARD.

Een der meest sprekende kenmerken van de veranderingen in de geestelijke gesteldheid van het huidige geslacht onder den invloed der geweldige gebeurtenissen der laatste jaren is de stijgende belangstelling in het onderwijs, die zich inzonderheid openbaart in de erkenning der buitengewoon sociaal-economische beteekenis van een werkelijk algemeene volksontwikkeling. Ieder volk voelt in zoo hevige mate de zware eischen, die de toekomst stelt voor den wereld-bestaansstrijd, dien men zich nog niet anders kan voorstellen dan als een reusachtige worsteling op economisch gebied tusschen de volkeren onderling, dat men met bijna koortsachtigen ijver zich bemoeit het opkomend geslacht in al zijn geledingen daarvoor geschikt te maken. In deze overweging ligt uiteraard de krachtigste drijfveer.

Daarnaast is onder de dieper doorziende geesten bij alle volkeren de overtuiging groeiend, dat er toch veel aan ons geheele opvoedingssysteem moet ontbreken, indien men de ontzettende verwording op zedelijk gebied over de geheele wereld, de geweldig destructieve anti-sociale neigingen, die overal aan den dag treden, het bijna volkomen gemis aan zelftucht en zelfkritiek, dat de volkeren dreigt te voeren tot massale zelfmoord, indien men dit alles als de negatieve vruchten moet aanzien. In hoeverre dit inderdaad aan de opvoeding is te wijten, valle hier buiten beschouwing; doch een feit is, dat men overal ernstig de vraag overweegt of de inhoud onzer opvoeding, het karakter en inrichting van ons onderwijs-stelsel herziening behoeft.

Eene belangrijke hervorming van ons onderwijs-systeem behoort derhalve beschouwd te worden mede in het licht dezer beide kwestiën. Een geheele herziening van de wet op het lager onderwijs is thans aan de orde gesteld. Getuigt het ingediende ontwerp van den invloed der interne veranderingen der wereld? Al dadelijk moet dan de op-

merking uit de pen, dat het maar zeer weinig van zoodanigen invloed laat bespeuren.

In de M. v. T. staat op bladz. 1, dat de Minister zich „bij de samenstelling daarvan op het standpunt gesteld heeft, dat de voorstellen der bij K. B. van 31 Dec. 1913 no. 10 ingestelde Staatscommissie (de zoogenoemde Bevredigingscommissie. G.) voor het onderwijs de grondslag dier uitwerking behooren te vormen." Wel zijn hier en daar wat aanvullingen gebracht. Doch het hoofddoel der herziening, de toepassing n.l. van het beginsel der rechtsgelijkheid van openbaar en bijzonder onderwijs, is het doel gebleven. Naar wezen en inhoud blijft de school wat zij was.

Of met deze herziening een werkelijk algemeene volksontwikkeling wordt verkregen onderzoeken we in dit opstel niet. We zeggen er niettemin dit van: „Algemeen" beteekent niet of ieder ten minste een minimum van noodzakelijk onderwijs erlangt, doch wel of ieder kind, onverschillig uit welke laag afkomstig, al die ontwikkeling verwerft, waartoe aanleg en neiging het voorbeschikken. De loslating derhalve van het heerschende beginsel, dat het onderwijs dat een kind zal genieten, wordt bepaald door de maatschappelijke positie der ouders. In deze richting dringt de nieuwe tijd, doch geen spoor ervan in de voorliggende hervorming.

In dit opstel bepalen we ons bij de stelling, dat de school naar haar wezen dezelfde blijft en daartoe bespreken we artikel 2, de opsomming der verplichte leervakken voor lager onderwijs. Niet dat daarmede de wetgever bedoelde het wezen te bepalen, doch we hopen aan te toonen dat het er in 't nauwste verband mee staat.

We zullen beginnen met een stuk geschiedenis. De grondlegging van ons onderwijs dateert, gelijk bekend, van de omwenteling in 1795.

De nationale vergadering, geopend 1 Maart 1796, benoemde een commissie tot samenstelling van een ontwerp-regeling naar aanleiding van een bij haar ingediend geschrift: „Proeven van een ontwerp van nationaal onderwijs", waarna weer een memorie van het Nut van 't Algemeen werd gevraagd.

Als eerste officieel gevolg verscheen in het Plan van Constitutie voor het volk van Nederland (10 Nov. 1796) een artikel 711, luidende:

Er zullen door de geheele Republiek genoegzame scholen zijn, waarin de jeugd kan worden onderwezen in het Lezen, Schrijven en Rekenen, mitsgaders alle zulke verdere kundigheden welke, plaatselijke omstandigheden in acht genomen zijnde, de bestemming van den vrijen burger meest kunnen bevorderen.

wat in het definitief ontwerp-Staatsregeling (29 Dec. 1796) onder Titel VIII art. 9, werd overgenomen met wijziging van „genoegzame" in „een voldoend aantal".

In 1798 kwam de eerste Staatsregeling tot stand en art. 60 der Algemeene Beginselen gaf de grondgedachte voor het onderwijs aan:

De Maatschappij wil dat de verlichting en beschaving onder hare leden zooveel mogelijk bevorderd worde.

De krachtens deze Staatsregeling aangestelde Agent van Nationale Opvoeding (Minister van Onderwijs) kreeg 21 Dec. 1798 een instructie, waarin het o.a. heette:

Hij zal zoo spoedig mogelijk aan het Uitvoerend Bewind voordragen de wijze, hoe de

kinderen van onvermogende ouders, overal, zonder derzelver bezwaar zullen kunnen onderwezen worden in het lezen en schrijven.

Reeds in 1799 trad v. d. Palm op als Agent en hij zond een zeer uitvoerige Memorie in, waarin hij o.a. aangaf:

„Dat derhalve van wegens het Burgerlijk Bestuur alom door de gansche Republiek grondscholen moeten worden opgericht, waarin van Landswege onderricht wordt gegeven in het lezen, schrijven, de eerste beginselen van rekenen en voorts zoodanige algemeene gronden van godsdienst en zedekunde worden ingeprent....." terwijl hij op een andere plaats industrie-scholen wenscht (zooiets als handenarbeid dus) omdat de 5 à 6 uren school per dag niet noodig zijn voor de bovengenoemde verplichte vakken.

In deze Memorie gewaagt hij ook van staatsscholen voor de wat beter gestelden, waarin dan tevens Nederlandsch en Geschiedenis werden voorgeschreven.

Eindelijk verscheen de eerste schoolwet van 15 Juni 1801, die in art. 4 bepaalde: Het onderwijs op de openbare lagere scholen zal zich bepalen tot lezen, schrijven, rekenen. Er werd ook voorgeschreven, dat, waar 't wenschelijk was, gelegenheid voor handenarbeid moest worden geboden.

In de instructie voor de schoolopzieners van 22 Aug. 1801 wordt in art. 25 evenwel voorgeschreven:

Hij zal zich beijveren dat ook andere nuttige kundigheden worden onderwezen naar gelang van de behoefte en de omstandigheden. (Wat wij thans zouden noemen algemeene ontwikkeling.)

In het Reglement van orde voor de openbare scholen van 6 Mei 1803 worden in artikel 1 als verplichte vakken genoemd lezen, schrijven, rekenen en Nederlandsche taal, wat als algemeene regel bij de wet van 3 April 1806 bevestigd werd.

Immers in het Reglement voor het lager Schoolwezen, krachtens art. 21 dezer wet uitgevaardigd, werden in art. 1 als lagere scholen aangeduid, waar bovengenoemde vakken werden onderwezen, terwijl andere vakken, als niet-verplicht, mochten onderwezen worden. De korte tijd der fransche overheersching bracht geen enkele wezenlijke verandering. Daarna kwam er wel aandrang tot verandering, zoo zelfs, dat in het ontwerp van 1829, ingediend met het oog op den schoolstrijd, in art. 5, lid 2a tevens voorgesteld werd de verplichte vakken uit te breiden met geschiedenis en aardrijkskunde. Het werd evenwel ingetrokken, zoodat de regeling der vakken onveranderd bleef tot de wet van 1857.

Deze bracht in art. 1 een groote uitbreiding n.l. lezen, schrijven, rekenen, nederl. taal, geschiedenis, aardrijkskunde, vormleer, natuurkennis en zingen.

De wet van 1878 voegde er in artikel 2 de nuttige handwerken aan toe, terwijl bij de wijziging in 1889 teekenen en de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek op het programma kwamen; alleen de vormleer ging er af, omdat — 't is goed hierop te letten — 't verkeerd werd gevonden dit als een afzonderlijk vak te behandelen, wijl hetgeen er van noodig en gewenscht mocht geacht worden, wat maar zeer weinig was, zeer goed en beter in verband met het reken-

onderwijs kon worden gegeven. Later zijn die vrije en orde-oefeningen een mislukking gebleken en terecht in 't nieuwe ontwerp vervangen door lichamelijke oefening, waarover evenwel hier in 't verband van ons onderwerp niet nader behoeft gesproken.

Dit geschiedkundig overzicht laat duidelijk zien, dat er sedert den aanvang van ons huidig schoolwezen een voortdurend streven is om den omvang van het onderwijs uit te breiden, aan welk streven een zeer schadelijke kant verbonden is, doordien in de ruim 1¼ eeuw, sedert verloopen, de duur van den leertijd nooit is verlengd. Die was en is nog steeds zes jaar en in het nieuwe ontwerp wordt de eerste stap ter uitbreiding gezet tot een zevenjarigen leertijd. Als men die voortdurende uitbreiding goed beschouwt, die nog wel door de deskundigen het meest gewenscht werd, dan komt de neiging op hierin een allerzotst kenmerk van onze schoolwereld te vinden. Telkenmale wanneer men vond, dat het algemeen belang vorderde, dat er over eene of andere bepaalde zaak meer kennis aanwezig moest zijn onder de bevolking, dan scheen het geneesmiddel voor de hand te liggen: Het moest maar als een nieuw leervak aan het program der lagere school worden gevoegd! Typeerend is daarvoor het adres van de Vereeniging van schoolartsen, waarin gevraagd wordt de gezondheidsleer als verplicht vak in te voeren, omdat „ons volk, voor zoover de kennis en de toepassing der hygiëne aangaat, op een laag peil staat." De Minister ging reeds voor op den weg der uitbreiding. „De tijd schijnt rijp, ook in ons land den handenarbeid meer algemeen te maken, door hem als leervak op de lagere school voor te schrijven." Velen zijn ook van meening, dat men heel wat meer kennis van eigen land onder zijn bevolking mocht verwachten, van zijn instellingen en wetten, van zijn industrie enz. en zouden daarvoor de school willen doen zorgen met een nieuw leervak, een imitatie van het duitsche „Bürgerkunde." Let wel, altemaal nieuwe losse leervakken, en op de lagere school van 6—13 jarigen!!

Bij de wijziging van 1916 werd nog uitdrukkelijk onder Vaderlandsche geschiedenis vermeld, dat daaronder begrepen zou zijn de allereerste beginselen der gemeente-, provinciale- en staatsinrichting van Nederland, nadat het maar een haar had gescheeld of 't was ook als afzonderlijk vak opgenomen, zij 't dan nog niet verplicht.

De vraag mag ons nu gesteld worden, wat de opsomming van verplichte leervakken met het wezen der school te maken heeft. Het komt ons voor geen betoog te behoeven, dat uit het gebod om met name genoemde vakken te onderwijzen voortvloeit de noodzakelijkheid tot het voorschrijven van een leerplan en daarbij aansluitend lesrooster, al stond dit tot nog toe niet zeer duidelijk in de wet. Die noodzakelijkheid is echter zoo evident, dat in het nieuwe ontwerp uitdrukkelijk er bepalingen over zijn opgenomen. Immers, de school moest en moet steeds kunnen aantoonen, dat zij aan haar wettelijke verplichtingen voldoet en het toezicht behoort in de gelegenheid te zijn dat na te gaan. De nieuwe wetgever eischt daarvoor het volgende:

Het leerplan geeft den omvang van het onderwijs aan en de verdeeling van de leerstof over de klassen. Het moet voorts het aantal uren aanwijzen, dat besteed zal worden aan elk vak afzonderlijk, alsmede het aantal leerjaren voor elk vak, en de verdeeling der leerstof

over de verschillende leerjaren, zoodat een voldoend en regelmatig voortschrijdend onderwijs in die leervakken wordt verkregen.

Natuurlijk moet er dan in elke school nog precies aangegeven worden wat er in elk schooluur moet behandeld worden. Er is heel wat hersengymnastiek beoefend door de hoofden van scholen, om tot op kwartieren berekend aan te geven hoeveel uur per week aan elk vak mocht worden besteed en in welke volgorde.

Aan zoo'n leerplan met lessenrooster zit één goede kant. Het is een gids voor den onderwijzer en tevens een rem voor hem, die anders misschien te eenzijdig het leeuwendeel zou geven aan zijn lievelingsvakken, al karakteriseert het ons systeem, dat een dergelijk zich laten gaan als een fout moest worden aangemerkt. Doch wat sluit dat aangeven van „den omvang van het onderwijs" in? Van elk vak wordt vermeld wat er van aangebracht moet worden en de feitelijk daarvoor aangelegde maatstaf is de vraag wat men als behoorlijk „ontwikkeld" mensch er van behoort te weten. De school moet dan beproeven dat den leerlingen in hun jeugd in te gieten. Van onderwijskundig verband tusschen vakken was en is voorts zoo goed als geen sprake. Immers, de hoofdzaak is dat ieder mensch verondersteld wordt in het leven noodig te hebben van een reeks wetenschappen een minimum parate kennis, die de school moet trachten te bezorgen. Bij de voortschrijdende ontwikkeling der maatschappij werden de eischen aan het begrip „voldoende ontwikkeling" gesteld regelmatig hooger en dienvolgens steeg, gelijk we gezien hebben, niet alleen het aantal „wetenschappen" dat de school te verzorgen had, doch tevens het peil van bovenbedoeld minimum van parate kennis.

De taak, der school opgelegd, werd gaandeweg steeds zwaarder, zonder dat ooit daarbij ernstig de vraag onder de oogen werd gezien of die taak, ten aanzien der jeugd zelve, uitvoerbaar was.

Deze ontwikkeling van het leerplan voerde tot een andere noodzakelijkheid, die der productie van een ontelbare hoeveelheid methoden en handleidingen. Nu is 't niet de bedoeling om daarvan uitsluitend wat kwaads te zeggen.

Voor de eigenlijke vaardigheids-vakken als lezen, schrijven, rekenen, teekenen e.d. kàn een methode zeer goeden dienst doen. De analyseering der te overwinnen moeilijkheden en de aangifte van een geschikte rangorde kan den onderwijzer helpen in zijn werk, al zal 't hem eveneens kunnen verleiden tot sleurwerk.

Een verzameling van in de praktijk beproefd oefenings-materiaal, mits de onderwijzer daar zelfstandig een keuze uit doet in overeenstemming met zijn eigen leergang, is een groot gemak. Doch heel vaak bedoelt de methode een tot in alle onderdeelen uitgewerkte reeks van precies te volgen lessen, te geven met volkomen miskenning van het feit, dat ieder onderwijzer met zijn eigen klasse een zeer individueel geheel vormt, dat in strikten zin een volkomen eigen leerweg te volgen heeft. De methoden, de prachtig uitgewerkte vooral, hebben een doodenden invloed op het initiatief van den onderwijzer. Maar..... er schijnt een prachtmiddel in te liggen voor de controle op de „regelmatige voortschrijding".

Er is evenwel erger. Bijna alle methoden voor alle vakken omvatten tevens alles wat, volgens de samenstellers, de school van het betref-

fende vak onderwijzen kan en moet. De leerlingen „in te pompen" klinkt misschien wat hatelijk.

Elk der bewuste handleidingen bevat evenwel een massa feitelijken inhoud, dien men veronderstelt aan de leerlingen te kunnen medegeven als een bezit voor het leven, waarover zij dus te allen tijde de vrije beschikking zouden hebben. Nu neme men eens ter hand een stel der populairste handleidingen voor nederlandsche taal, aardrijkskunde, geschiedenis, natuurkunde, natuurlijke historie — met voordacht noemen we geen enkele in 't bijzonder — leze die door en stelle zich dan voor, dat die gansche inhoud het geestelijk eigendom, let wel „eigendom" zal worden van twaalf à dertienjarigen! Dan zal men hoogstens er toe komen een zachter klinkend synoniem voor „inpompen" te zoeken.

Wij houden ons overtuigd, dat, wie zich daarna een antwoord zoekt op de vraag, waartoe ze eigenlijk dient al die verspreide, los samenhangende kennis en vooral in hoeverre ze wezenlijk voor het groote leven voorbereidt, niet ontkomt aan den twijfel of er niet een groote hoeveelheid dwaasheid in al dat schoolgedoe schuilt.

Alleen de ongewone kracht van de gewoonte kan eenige verklaring geven voor het feit, dat steeds zonder veel verzet op dien weg is voortgegaan.

Toch zijn er talrijke ervaringen opgedaan, die alleszins hadden kunnen aansporen tot herziening van ons systeem, trouwens een systeem, dat niet alleen voor ons land geldt, maar in meer soms in mindere mate in alle westersche cultuurstaten wordt toegepast.

Het ligt toch voor de hand, dat men eindelijk ook ging onderzoeken wat er van al die schoolkennis terecht komt en dan raken we een terrein van onderzoek, waarop al aardig wat uitstapjes zijn gedaan, doch nog lang niet genoeg.

Elke enquête, waar en door wie ook ingesteld, naar hetgeen er van de schoolkennis beklijft, heeft steeds dezelfde uitkomst opgeleverd: een verbijsterend en diep beschamend gering overschot. Over die „vervlogen kennis" is al veel gezegd; doch was 't inderdaad „kennis", die vervloog; of was 't niet veeleer een overstelpende hoeveelheid begriplooze woordklanken, die was verwaaid?

Wie één jaar na „volbrachte" lagere school wordt onderzocht zonder eenig verder onderwijs genoten te hebben, blijkt in den regel zoowat alles te zijn vergeten. En menigeen, die zijn leven lang is blijven studeeren, bemerkt tot zijn pijnlijke verbazing, dat hij een examen naar al wat in bovenbedoelde handleidingen als onmisbaar minimum van parate kennis wordt aangeboden, slecht zou doorstaan.

Voor den onderwijzer der lagere school is dat razend snel vervliegen dan ook de vervelendste ervaring, want het is een kwaal, die zelfs van klasse op klasse gaat. Onvermoeid is men daarom zoekende naar middelen om de schoolkennis te doen „beklijven", wat men gewoonlijk meent te vinden in verbeterde methode met doeltreffender geregelde herhaling. Weliswaar zijn er bemoedigende troostgronden genoeg, waarvan trouwens een ijverig gebruik wordt gemaakt. Het heet dan, dat de op de school aan te brengen kennis niet om haar objectieve waarde wordt begeerd, doch om haar vormende, wat zeggen wil, dat de leerling er door geoefend wordt in leeren,

in begrijpend opnemen; die schoolkennis mág derhalve vervliegen gelijk der Mohr, der seine Arbeit getan hat, wijl de geschiktheid om kennis op te nemen toch achterblijft. Die bewering geldt ongetwijfeld voor veel van het schoolwerk; evenmin mag ontkend worden, dat die opvatting in vele nieuwere methoden uit de keuze der leerstof wat beter dan vroeger aan den dag treedt, doch 't zou een zwaar werk worden de vormende waarde aan te geven van de groote massa woord-kennis uit de schoolboeken, als parate kennis bedoeld, doch die bij zoo goed als niemand paraat wordt.

Twijfel of de school op den goeden weg is, is dus volkomen gerechtvaardigd.

De school is in haar wezen buitengewoon conservatief, wat op zich zelf beschouwd niet alleen zeer begrijpelijk, doch ook tot op zekere hoogte een verdienste is. Elk geslacht tracht zijn jeugd op te kweeken voor 't leven naar zijn beste weten en behandelt haar dus op dezelfde wijze als ze zelf is opgekweekt. Nieuwe wegen vinden is zeer moeilijk en de wetenschap van onderwijs en opvoeding is nog jong. In elk geval is de opleiding van de groote massa der opvoeders nog zoo sjovel, dat er van grootsche, nieuwe inzichten weinig sprake kon komen.

Nu hebben we gezien, dat het der school gestelde doel sedert 1796 was de beschaving en verlichting te bevorderen. Het was volkomen begrijpelijk, dat men toen na het donkere tijdperk der achttiende eeuw op het terrein der algemeene ontwikkeling, na den grooten revolutietijd van 1789 die beschaving en verlichting zocht in kennis, in de „Aufklärung" en in het bezit van die vaardigheden, welke noodig waren om het verkeer, het geestelijk verkeer onder de menschen te bevorderen, in verband met de nieuwe eischen aan den opkomenden derden stand gesteld, dus lezen, schrijven en rekenen.

Het was tevens begrijpelijk, dat met het oog op het buitengewoon lage peil der quasi-volksschool uit de achttiende eeuw, de vooruitstrevende overheid het noodig oordeelde ter verzekering der verbetering van de volksschool en met het oog op het over 't algemeen nog zeer gebrekkige gehalte der onderwijzers, strenge, bepaalde voorschriften te geven voor het werk in de school, waardoor een vruchtbaar toezicht mogelijk werd.

Het laat zich even gemakkelijk verstaan, dat men de jeugd die „Aufklärung" wilde mede geven, welke voor het leven nuttig werd geacht. Vandaar het streven om het leeren der vaardigheden dienstbaar te maken aan de bevordering der „algemeene ontwikkeling", welk begrip echter in den loop der jaren een steeds ruimer en tevens duidelijker inhoud kreeg. Men zou daarom de bovengeschetste ontwikkelingslijn der verplichte vakken ook kunnen zien als een steeds verder doorgevoerde specialiseering dier algemeene ontwikkeling. Tot op den huidigen dag is die lijn doorgetrokken, met de eenige uitzondering van ook wat zijlijntjes voor de lichamelijke ontwikkeling. Maar de hoofdlijn is onverzwakt behouden en zelfs de voorgestelde toevoeging van den handenarbeid verandert aan deze strekking, door de wijze, waarop hij wordt geschoven in het kader der school, zoo goed als niets.

In het wezen der zaak is de school van heden nog precies dezelfde als die van 125 jaar geleden. Is er dan niets veranderd?

Een zeer groote verandering is er gekomen, doch voorloopig nog slechts in de kennis van het kind, in de wetenschap der kinderpsychologie, dus in de kennis der wetten, waaraan de ontwikkeling van het kind en zijner geestelijke vermogens is onderworpen. Op dit terrein zijn zelfs zeer groote schreden gezet en de resultaten der wetenschappelijke onderzoekingen vormen te zamen reeds een respectabele bibliotheek. Helaas, mag men zeggen, heeft de school er nog zoo goed als niets van geprofiteerd en de opleiding van hare werkers, van wie de toepassing dier resultaten op de praktijk verwacht mocht worden, heeft een minimum van deugdelijkheid nog niet overschreden, waardoor voor het groote gros de innerlijke zelfstandigheid, de bevoegdheid tot wetenschappelijk initiatief, nog volkomen is uitgesloten. De regelaar der school blijft ook in de nieuwe wet de overheid, die moeilijker dan eenig ander lichaam platgetreden paden verlaat, die lichter dan iemand anders geneigd is alles in een keurslijf van ambtelijke voorschriften te knellen en daardoor de levende ontwikkeling door de werkers belemmert.

En toch, de school moet een gansch anderen weg uit!

Er is een doelstelling, waarmede iedereen het, ook in de toekomst, eens zal zijn, n.l. dat de school moet *voorbereiden* voor het leven. Maar is niet juist de kwestie, wat onder voorbereiding is te verstaan? Feitelijk beschouwt men nog steeds de jeugd als een volwassen mensch in verkleind formaat en hare behoeften worden identiek behandeld met die van den volwassene. Bovendien is de gewone lagere school het eenige opvoedingsinstituut voor het overgroote deel der bevolking, dat van daar het leven in moet. Wat het leven derhalve vordert of schijnt te vorderen aan kennis moet de school geven. Het is precies alsof voor de groote massa het „leeren" eindigt met de school en men deze dus fix und fertig verlaten moet. Dat de jeugd eigenlijk anders is dan de volwassene, met geheel andere behoeften en eigen ontwikkelingsvoorwaarden, komt er niet bij in aanmerking en de vraag of de volwassene wat hij in 't leven noodig heeft slechts *als* volwassene kan verkrijgen, mits het vermogen daartoe is verworven door een jeugd-opvoeding, welke zich geheel liet leiden door de bijzondere kenmerken der jeugd zelve, is pas sedert kort gesteld.

Wonderlijk genoeg, hield de schoolpedagogie nooit rekening met het telkens opnieuw verkregen ervaringsfeit, dat ieder, over hoeveel kennis hij ook beschikt, ze voor het overgroote deel verworven heeft in de praktijk van zijn beroep of onder den drang van omstandigheden, welke hem op lateren leeftijd de verwerving dier kennis noodig maakte; evenmin maakte zij zich ooit druk over de vraag of de geëischte voorbereiding werkelijk bestond in het aanbrengen van kennis en allerminst maakte ze zich warm over de vraag of de schoolinrichting beantwoordde aan de behoeften der jeugd.

Dat er evenwel veel haperde aan de school was wel zoo duidelijk, dat ze velen onbevredigd moest laten en herhaaldelijk stemmen opgingen voor ingrijpende verbeteringen. De eerste ernstige grief, dat onze opvoeding te intellectualistisch zou zijn, valt slechts gedeeltelijk onder dit opstel. Men verwijt haar dan, dat ze te veel gericht is op de

ontwikkeling van het verstand en die van wil en karakter verwaarloost, tot schade van het algemeen zedelijk niveau.

De oorlogsjaren met hun rampzalige gevolgen worden daarvoor als een der sterkste bewijzen aangevoerd, waarover in het begin reeds iets is gezegd. Die grief, indien juist zou misschien nog recht van bestaan hebben ook al zag de school er geheel anders uit. Intusschen zal straks blijken dat o.i. deze grief ook wel verband houdt met het karakter der school.

De grief van zuiver onderwijskundigen aard ligt in het verwijt dat ze slechts een „boekenschool" is. Dat verwijt geldt nog niet het feit, dat er kennis wordt aangebracht, doch wel de manier, waarop dit gepoogd wordt. Grondslag van alle onderwijs is het boek of het woord van den onderwijzer. Verteld of gelezen wordt al datgene, wat als noodige kennis wordt aangemerkt. De leerling is daarbij voor het overwegend deel van het onderwijs slechts opnemend, in de eerste tijden zelfs absoluut. Het valt niet te ontkennen, dat men dit vrij spoedig als een fout zag en knappe paedagogen bevorderden door voorbeeld en leering wat men de zelfwerkzaamheid noemde, en die in de zoogenoemde „kleine scholen", noodgedrongen, vaak een gelukkige toepassing vindt.

Men poogde dus den leerling actief bij zijn leeren te betrekken, al blijkt dit zelfs nu nog slechts een povere activiteit te zijn.

Een ander euvel, zoo even heel ter loops aangeroerd, werd daarnaast steeds duidelijker als zoodanig erkend. We bedoelen het volkomen gemis aan samenhang tusschen de verschillende werkzaamheden in de school. De klasse begint bijv. op een morgen met een leesles, waarin de geschiedenis van een waterdroppel wordt behandeld. Daarop volgt het rekenuurtje over het metrieke stelsel en eindigt de morgen met Floris V. Misschien was de belangstelling bij de eerste les groot en spitste alle aandacht zich op de natuur-geografische gesteldheid der landen, waardoor de rivier zich een weg baande, vermeide men zich in de industrieën door haar in werking gehouden, genoten de leerlingen van de natuurkundige lotswisselingen van den droppel op zijn langen levensweg. Doch plotseling vermaant de klok aan het lessenrooster en de geest moet zich onderdompelen in al de geheimen van vlakte- en kubieke maten en als hij misschien eindelijk zich daarin weer wat heeft thuisgebracht, waarschuwt op nieuw de klok en springt hij over op de handen van Floris. De zielkunde leert echter dat de ware belangstelling langs dezen weg niet kan worden verkregen en minst van al behouden. Al wat de leerling verneemt in de school heeft het karakter van onbegrijpelijke toevalligheden of van louter willekeur van de zijde des onderwijzers. Deze kon even goed elk oogenblik iets geheel anders gaan doen.

Elken keer toch dat er van eenig vak wat onderwezen wordt, brengt men den leerling in een bepaalde gedachtenwereld. In plaats nu dat er aansluiting gezocht wordt met dezen gedachtenkring voor het volgend te onderwijzen vak, dwingt men hem dezen geheel te verlaten en te vervangen door een geheel anderen, wat altijd moeilijk gaat en doorgaans tot schade van beide. Feitelijk houdt men daardoor het „beklijven" der telkens nieuw aangebrachte kennis gewelddadig tegen. Men brengt n.l. achtereenvolgens verschillende groepen van

kennis aan, die in plaats van elkaar te versterken en vooral te verhelderen, door hun volkomen gemis aan onderling verband elkaar belemmeren. De meergenoemde enquêtes naar de resultaten van 't onderwijs gaven niet alleen aan hoe weinig er was overgebleven, doch toonden bovenal de onbegrijpelijke verwarring, die er in de schamele restanten kennis bestond. Die verwarring inzonderheid is de ernstigste klacht tegen den inhoud van ons onderwijs.

Men tracht die nu tegen te gaan door wat men noemt de concentratie, waarmede bedoeld wordt een zoodanige indeeling, rangschikking en aanbieding der leerstof uit de verschillende vakken, dat ze een samenhangend geheel vormt. Men behandelt bijv. daarvoor de historie in voortdurend en onmiddellijk verband met de geografie, die in haar landschapsbeelden de gegevens biedt voor beoefening der natuurkennis, terwijl het lezen beoefend wordt aan verhalen over 't behandelde en de weergave van een en ander de taalles kan zijn.

De rekenoefeningen worden verbonden aan natuurkundige onderwerpen, leeslessen, geografische feiten enz.

Veel is er in deze richting nog niet gedaan. Voor geen gering deel is dit te wijten aan de omstandigheid, dat de samenstelling van een daarvoor geschikt leerplan geen geringe moeilijkheden biedt, niet 't minst doordat men nu eenmaal vastzit aan een aantal verplichte vakken met een voor te schrijven aantal uren voor elk.

Intusschen wordt bij die concentratie nog een zeer voorname factor over 't hoofd gezien, dat n.l. de grondslag van alle menschelijk weten de aanschouwing en de waarneming is. Men behoeft ons niet tegen te werpen, dat de aanschouwelijkheid reeds sedert Pestalozzi een eisch was. Zeker men hield oefeningen in het aanschouwen, waarvoor platen en soms voorwerpen werden genomen, men gebruikt stokjes en kuben bij 't rekenen en hangt platen voor de klasse. Doch dit alles was slechts bijkomstigheid, had zeer weinig te maken met de grondgedachte van Pestalozzi en voorkwam in niets, dat het woord het hoofdmiddel was en bleef. Een groote sprong vooruit op den weg om de waarneming tot grondslag van alle onderwijs te maken deed Ligthart met zijn „zaakonderwijs" en het meest typeerende daarbij is, dat hij voor de toepassing daarvan een speciale vergunning behoefde, want feitelijk was die inrichting in strijd met de wet. In dat „zaakonderwijs" nu is een factor ingebracht, die ook langs geheel anderen kant werd gepropageerd.

De aanschouwing n.l. berust wel voor het overwegend deel op gezichtswaarnemingen, doch men is met toenemende kracht gaan propageeren de overtuiging, dat een der krachtigste middelen tot waarneming het hanteeren en behandelen der waar te nemen voorwerpen is, het zelf samenstellen of nabootsen, kortom naast het gezicht de tastzin een groote rol speelt. Bovendien wordt daarmede bevredigd de zucht tot doen, tot handelen bij de jeugd, waardoor, gelijk de zielkunde leert, de belangstelling voor de behandelde zaken bij den leerling tot een maximum wordt geprikkeld, wat weer de voorwaarde is voor een duurzaam vasthouden van de verkregen indrukken, dus ... tot „beklijven" van kennis. In dat alles ligt dan de ware oefening tot waarnemen en oordeelen, de echte voorbereiding tot het zelfstandig verwerven van kennis. Natuurlijk doet de

leerling daarbij veel kennis op, d.w.z. vele indrukken en waarnemingen worden zoo helder, dat zij blijvend eigendom worden, doch die kennis is dan niet meer het doel van het onderwijs, maar het zeer gunstig indirect resultaat van het onderwijs. Het is dan heel natuurlijk, dat de kinderen der eene klasse geheel andere kennis toevallig opdoen dan uit een andere, dat de kinderen uit de eene streek een geheel ander beeld van kennis vertoonen dan die uit een ander oord, omdat — geheel in de lijn van dit kleine betoogje — voor alle onderwijs in de school aansluiting gezocht wordt in de gedachtenwereld, waarin de leerlingen door hun dagelijksche omgeving en ervaringen buiten de school verkeeren.

Het spreekt wel van zelf dat op de gewone lagere school verder onderwijs volgen moet, waarin, voortbouwende op de algemeene verstandelijke ontwikkeling uit die lagere school, bepaalde noodzakelijke kennis voor beroep of levenstaak wordt verschaft, doch welker noodzakelijkheid dan eerst door de leerlingen zelf kan worden gevoeld.

Doch zoodanige inrichting der school is in lijnrechten strijd met het systeem der wetgeving, dat in zijn strengen eisch van leerplan en lessenrooster tot het ideaal van den Franschen Minister voert, toen hij op een gegeven moment in de Kamer met trots verklaarde, dat nu in alle Fransche scholen hetzelfde onderwerp werd behandeld.[1])

De volkomen nieuwe opvatting wordt aardig uitgedrukt in de tegenstelling dat de boekenschool moet plaats maken voor de „doeschool". Met aandrang bevelen we hierbij de lezing aan van de Vletter's boek over „De Komende School".

Hiermede wordt evenwel nog iets meer bedoeld dan het bovengenoemde zaakonderwijs en men wil er ook een nieuwen inhoud mede geven aan den eisch van voorbereiding, die de lagere school behoort te verstrekken.

Zoo komen we weer tevens terug op de opmerking in zake het intellectualistisch karakter der school. De zedelijke ontwikkeling is steeds een puzzle geweest. Onze wet eischt de ontwikkeling der christelijke en maatschappelijke deugden onder het aanleeren der kundigheden en vertrouwt dat ze het gevolg kan zijn van leering en vermaan.

Een groot deel der bevolking zoekt ze in een speciaal godsdienstig karakter.

In andere landen heeft men in arrenmoede ze zelfs gebracht onder de verplichte vakken, l'education morale. Doch overal zoekt men het ook hierbij in de kracht van het woord, van de leering.

Neen, zeggen anderen, zonder de helpende waarde van leering en vermaan te willen wegcijferen, de zedelijke eigenschappen moeten versterkt worden door hetgeen de leerling in de school doet en door wat hij er ondervindt; door zijn omgaan met onderwijzer en medeleerlingen. In dat alles moet liggen de practische toepassing van de moreele waarden, die de samenleving behoeft, zonder welke deze niet bestaan kan en welker sterkste groeimiddel de gewenning is. In

[1]) 't Is niet onmogelijk, dat men ons meenen in het Mannheimer stelsel een middel te zien om sommige fouten der school weg te nemen. Dan wenschen we er hier volledigheidshalve slechts op te wijzen, dat o.i. dit stelsel de grondfout van ons schoolsysteem tot volkomenheid opvoert, wat natuurlijk bij een andere gelegenheid nog te bewijzen is.

de school moet derhalve weerspiegelen wat de grondslag der maatschappij zelve is, de arbeid en de samenwerking.

Dat drukt men dan uit door te zeggen dat de arbeid, het zelf doen, het scheppen, de grondslag van de opvoeding behoort te wezen en dat de zelfregeering, de zelftucht de grondslag van de schooltucht moet zijn.

Blijkbaar wil dit heel iets anders zeggen dan de handenarbeid tot een verplicht vak naast andere te maken en wat daarover in de M. v. T. wordt gezegd dekt allerminst wat er met een „doeschool" wordt bedoeld. Hierop nader in te gaan is niet de strekking van dit opstel, alleen volge hier de erkenning, dat in die motiveering toch iets schuilt van den nieuwen geest, doch geheel onvoldoende.

Opmerking verdient evenwel, dat er in zoo uitgebreide kringen van het onderwijs tegen dien handenarbeid verzet komt. Voor een deel zit dat o.i. in sociaal-economische bezwaren, voor een ander deel in de intuïtieve bedenking tegen de uitbreiding der leervakken. Doch in elk opzicht ligt het verzet in het niet inzien van het principieele verschil tusschen den arbeid als grondslag van onderwijs en handenarbeid als een der verplichte vakken.

Maar meer dan dat alles verdient opmerking dat in de onderwijzerswereld en bloc genomen tegen handhaving van 't systeem der wet, van het karakter der school dus, niet de minste opposïtie komt. We zien daarin, gelijk reeds gezegd is, een der droevigste gevolgen van de volkomen onwetenschappelijke opleiding der onderwijzers, wat dus insluit de erkenning, dat een van boven af gedecreteerde geheele vernieuwing der school onuitvoerbaar is.

We schromen ook geen oogenblik er de erkenning aan toe te voegen, dat zoodanig voorschrift al niet denkbaar ware, omdat de idee eener „doeschool" (Tatschule, Arbeitsschule enz.) nog allerminst in alle details een concrete voorstelling heeft. Men is op dit gebied feitelijk nog zoekende en nog lang niet door den tijd van proefnemingen heen. Maar — en dat wilden we maar zeggen — al zou er een Minister zijn, die wel een afgerond beeld er van had en dit dan in de wet wou belichamen, hij zou fiasco moeten maken, omdat de werkers in de school zich nog in lange niet voorbereid hebben voor een zoo volkomen vrije toepassing hunner taak als de idee vordert. Daarom kan de overheid haar niet voorschrijven nog. Ze kan echter twee dingen doen. Ten eerste de opleiding op zoo'n hoog, wetenschappelijk plan stellen, dat de toekomst de werkers zal erlangen, die de nieuwe school behoeft. Ten tweede de mogelijkheden op ruime schaal openen om nieuwe ideeën op onderwijsterrein in proef te nemen, opdat de latere overheid de beproefde gegevens zal erlangen voor nieuwe regelingen.

Die nieuwe school zal, naar 't geen er van gezegd is, slechts denkbaar zijn bij een veel grootere zelfstandigheid en vrijheid van den onderwijzer, welke een veel grooter verscheidenheid tusschen de scholen zelven ten gevolge moet hebben en waardoor de overheidscontrole, in de opvatting die men er nu van heeft, veel bezwaarlijker zal zijn. Wel zullen niet uitgesloten blijven eenige algemeene regelen omtrent gebouwen, schooltijden, leerduur, bevoegdheden, zelfs niet omtrent bepaald aan te geven leervakken als lezen, schrijven, rekenen, kortom vaardigheids-

vakken, doch veel meer dan in de huidige school zal de onderwijzer zelf moeten bepalen wat zijn taak is.

Daartoe moet de wetgever van thans den weg banen voor later. Meent men het nog niet te kunnen stellen zonder het nauwe keurslijf der wet, welnu men behoude het dan. Doch we hebben een instelling gekregen, die veel goeds kan doen, den Onderwijsraad, en dien zouden we een stem in 't kapittel willen geven. Elke vereeniging of groep van onderwijzers moet aan de wet het recht kunnen ontleenen om scholen in te richten op geheel andere basis, de voorwaarden door den Minister te stellen na advies van den Raad. We weten heel goed, dat 't nieuwe daardoor niet makkelijker wordt. De Raad kan wel uit zulke ouderwetsche leden bestaan, dat ze doodsbenauwd zijn voor het al te nieuwe. Aan den anderen kant dwingt het den „nieuw-lichters" tot een zoo klaar zich rekenschap geven van wat zij willen, tot een zoo stevig door-denken van de toepassing en der gevolgen, dat de moeilijk verkregen vergunningen slechts dienen zullen voor proefnemingen die reeds de voorwaarden voor slagen in zich dragen. Het is, pedagogisch geproken, volstrekt geen euvel, dat nieuwe inzichten hun erkenning onder tegenstand en met groote inspanning moeten veroveren. De hoofdzaak is, dat de wet geen hinderpaal blijft, gelijk ze steeds geweest is, voor diepingrijpende experimenten. Het staat voor ons vast, dat als de wetgever van straks die mogelijkheden opent we binnen weinge jaren belangrijke paedagogische omwentelingen zullen bijwonen.

Het kleuterstehuis

door Dr. E. BONEBAKKER.

I. Een hedendaags bewaarschoolgebouw.

§ 1. Plattegrond.

Een der laatste proeven van naar 't beste strevende bewaarschoolarchitectuur is het gebouw der school voor openbaar voorbereidend onderwijs Letter Z in de twede Boerhaavestraat te Amsterdam, architect de heer A. R. Hulshoff.

De opdracht was een gebouw dat 8 klassen kon herbergen. Op de plattegrond, figuur 1, kan men de indeling zien van de ruimte gelijkvloers; die der 1ste verdieping is nagenoeg volkomen daaraan gelijk.

In elk der lokalen 1 en 2 is een klasse gevestigd; deze 2 klassen gebruiken om beurten het links gelegen speellokaal. In lokaal 3 zijn 2 klassen gevestigd, waarvan zich steeds 1 in het rechts gelegen speellokaal bevindt. Dus beneden 4 klassen, boven 4 klassen, samen 8, in 10 lokalen. De lokalen zien alle op de speelplaats uit, Zuid-Oostelik, de speellokalen ook op de straat, Noord-Westelik.

Tussen lokaal 1 en 2 het vertrek der hoofdonderwijzeres, daarboven de kamer der andere onderwijzeressen. Aan de andere kant van de gang links en rechts van de ingang een W C.-vertrek voor de jongens en een voor de meisjes; rechts van dat der meisjes een handenwas-

vertrek, verder brandstoffenbergplaats, keukentje enz. De speelplaats is — behoudens een kleine schooltuinstrook — geheel zandterrein; links een overdekte speelplaats of speelloods.

§ 2. Afmetingen.

De hoogte van de lokalen en gangen . . .	4.50 M.
„ v/d vertrekken der onderwijzeressen	3.— M.
„ v/d bijvertrekken a/d straatzijde:	
gelijkvloers	4.50 M.
verdieping	2.70 M.
Lengte vensterwand leslokalen	6.80 M.
„ werkwand „	6.15 M.
„ vensterwand speellokalen	7.— M.
„ lange wand „	11.74 M.

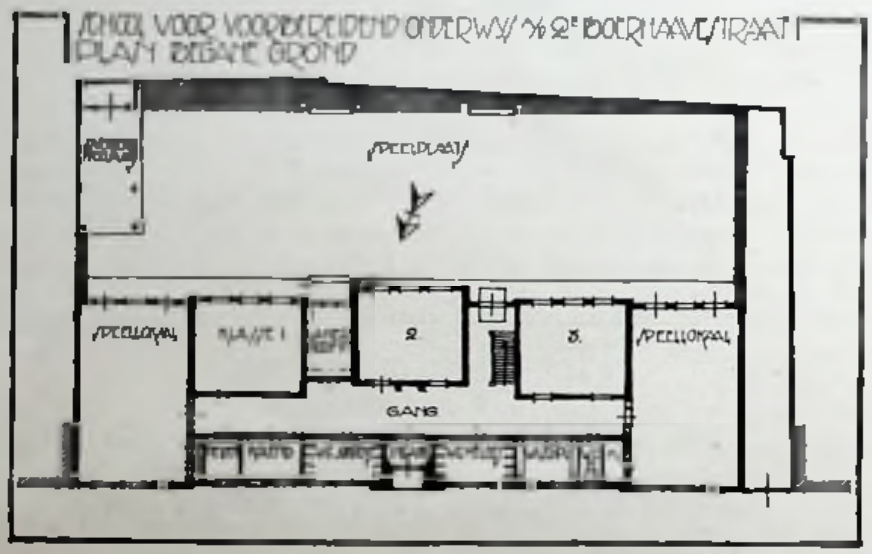

Fig. 1, blz. 17.

Breedte gangen in 't midden	3.30 M.	
„ „ aan weerszijden	2.50 M.	
Lengte speelloods	10.— M.	
Breedte „	4.— M.	
Lengte speelplaats (inbegrepen de loods) . .	42.65 M.	
Breedte „	14.— M.	
Oppervlak		597.10 M².
Lengte v/h hele schoolterrein	42.65 M.	
Breedte „ „ „	27.— M.	
Oppervlak „ „		1151.55 M².
Oppervlak van de verdieping		554.45 M².
Totaal oppervlak		1706.— M².
Plaats voor 42 kinderen per klasse, te zamen, in 8 klassen, 336 kinderen.		
Beschikbare ruimte per kind		5.07 M².
„ „ „ „ op 't speelterrein		1.77 M².

§ 3. Beschrijving van gebouw en erf.

De voorgevel heeft evenals 't hele gebouw het sober-waardige karakter van de soliede moderne school (fig. 2.)

Binnenkomende staat men tegenover de keurig bewerkte gangkachel, met wandversiering daarboven (fig. 3.)

De gang is tot op lambrizeringshoogte versierd, krijgt licht uit 't trappenhuis en door venstertjes in de deuren der schoollokalen en bijvertrekken.

De trap is overstroomd met getint licht dat door 't grote trapvenster invalt (fig. 4.)

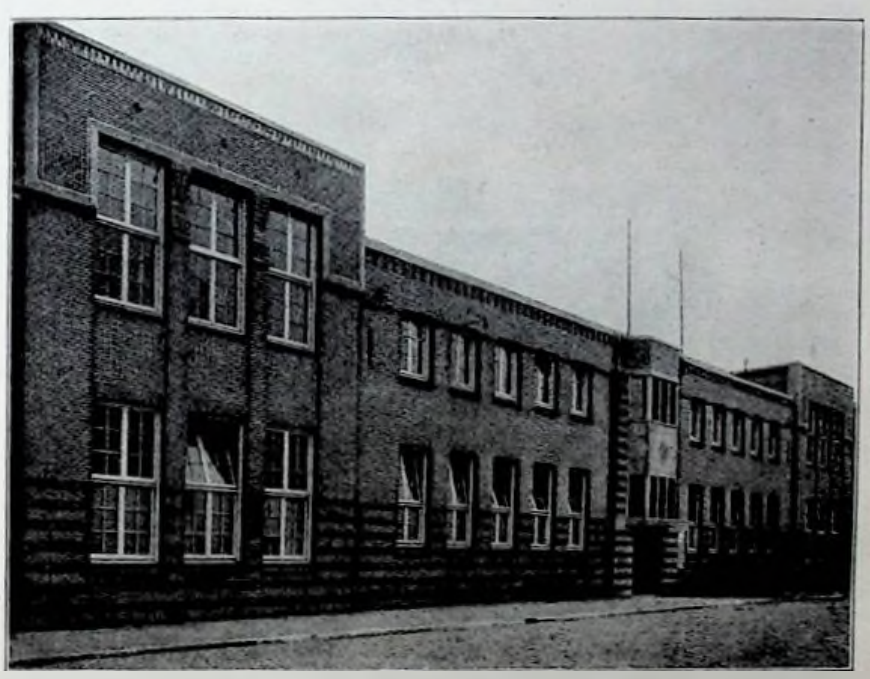

Fig. 2, bls. 18.

De onderzijde van 't glas in de vensters der lokalen is 1.25 M. boven de vloer. De lokalen zijn sober versierd, waarvan een proeve op fig. 5, dat een speellokaalwand te zien geeft. In de leslokalen de welbekende keurige meubelen der Amsterdamsche gemeentescholen uit de schoolmeubelenwerkplaats die eveneens verdient algemeen bekend te zijn.

De kinderen zitten twee aan twee in banken met horizontaal tafelblad (fig. 6, van een andere Amsterdamse school; let ook op 't venster).

Wat een grote zandspeelplaats voor kinderen waard is doet fig. 7 (eveneens van een andere school) zien aan ieder die 't niet mocht weten van een zomerdagje aan 't zeestrand. Van een speelloods geeft fig. 8 een indruk; die dient voor buitenspelen bij regenweer.

II. Beoordeling van het gebouw.

§ 1. Een woord vooraf.

Spreekt ergens een schoolgebouw duideliker van 1o. het verlangen der overheid om aan de schooljeugd zoveel ten koste te leggen als maar verlangd mocht worden om haar 't beste te geven; 2o. het ver-

Fig. 3, blz. 19.

langen van de architect om aan de bedoeling van zijn bouwheren op waardige wijze te voldoen? Echt mooi werk.

Nu kom ik tot de aanwijzing der gebreken. Moge men mij wel begrijpen: indien ik in het werk dit en dat afkeur, 't is niet op de toon van „hoe dom", maar op een toon van „kranig, en nu zien hoe we 't in 't vervolg nog beter maken". Ieder ernstig werker zal mij

begrijpen; wat er goeds is in ons werk hebben we te danken aan onze rusteloze, zorgvuldig afkeurende kritiek.

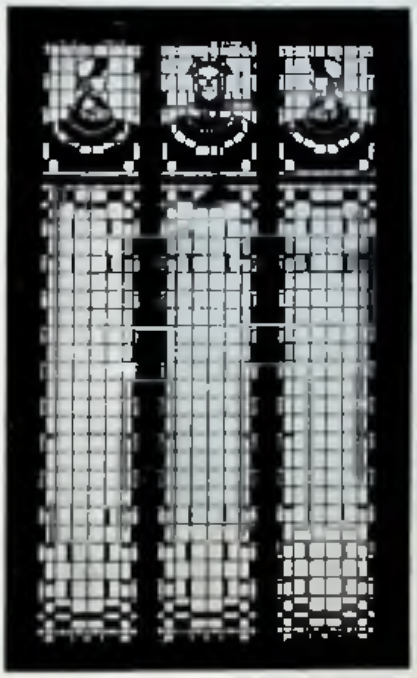

Fig. 4, blz. 19.

§ 2. De kindertuin.

Frübel heeft de mooie gedachte uitgesproken dat onze kleuters als planten zijn, die wij gelegenheid geven te groeien en te bloeien in de hof: „kindertuin" is zijn onsterfelik dichterwoord, dat in duitse, romaanse en angelsaksiese landen als woord altans ingang mocht vinden, in Nederland helaas niet. „Kleutershuis" is de naam die Montessori koos. Kindertuin of kleuterstehuis nu is ons beste moderne bewaarschoolgebouw niet. Want 't is geen tehuis, geen lustoord; 't is een school, een gesticht, met lokalen, hoog, hol; een omheinde enclave buiten 't „volle leven", geen kind kijkt er in noch uit. Denk U eens een vreemdeling; in zijn vaderland spreken alle scholen de taal van Frübel, als fig. 9.

Hij reist per vliegtuig, bij Amsterdam raakt de schroef onklaar,

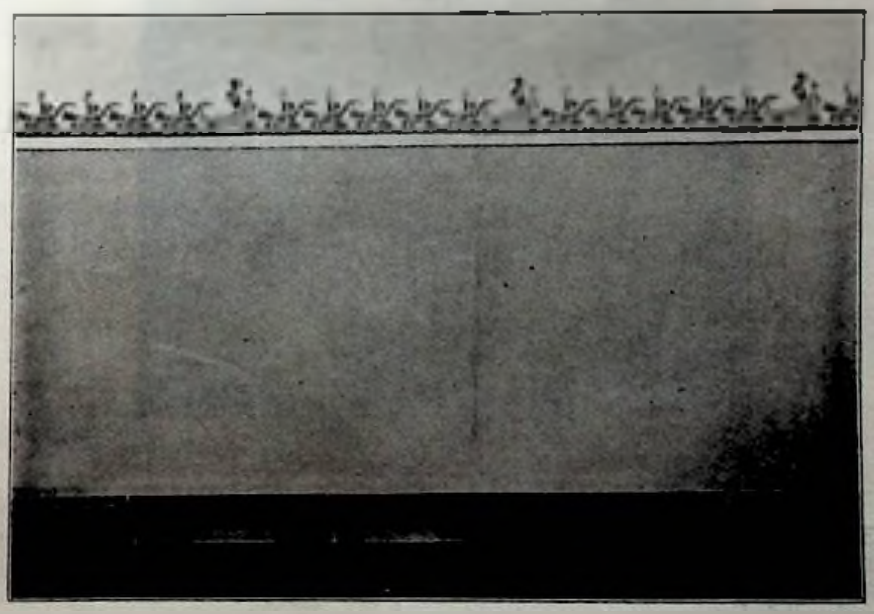

Fig. 5, blz. 19.

een noodlanding op 't open bouwterrein naast 't station Weesperpoort. In zijn reisjournaal tekent hij aan: „gedaald nabij een spoorstation, voor een bankgebouw." Zie figuur 2 nog eens, nu als niets wetende, aan, vooral 't middenstuk. Is de vliegman een slecht opmerker? Een tuin; in 't midden een oranjerie, waar men bij guur

Fig. 6, blz. 19.

weer de tedere planten bergt; 't is er zomers-warm, er is licht van alle kanten; ze mogen naar buiten kijken door de naar alle zijden openslaande glasdeuren; in de lente: naar buiten, in en uit.

Fig. 7, blz. 19.

§ 3. Zoldering-hoogte.

Een palmenkas is heel hoog, b.v. 20 M., een bloemenkas (in 't midden) weinig meer dan manshoog.

Een zaal voor hoge heren, de Mozeszaal, is heel hoog, zo hoog

als hun amtshoogheid; een schoollokaal — een lokaal, zo goed als schaftlokalen en vergaderlokalen — is zo hoog als lokalen nu eenmaal zijn, maar de hoogte van de oranjerie in kindertuinen wordt bepaald door de groei- en bloeibehoeften van de kinderen. Die be-

Fig. 8, bls. 19.

hoefte is dat de ruimte gezellig zij, gemakkelik en egaal verwarmbaar, dat de lucht snel ververst kan worden, en dat men er gemakkelik spreekt. Maakt men 't kindervertrek hoog als een lokaal, „tenminste

Fig. 9, bls. 21, ontleend aan „das Schulhaus", jrg. 1918.

4.50 M." zoals 't K. B. van 25 Juni 1912, S. 192, nopens scholenbouw, voorschrijft, dan is 't vertrek moeilik en niet egaal te verwarmen; zolang men bezig is 't op temperatuur te brengen is er trekking, langs de vloer en vertikaal, en zitten de $^1/_2$ M. hoge kinderen in 't

onderste 9de deel der ruimte, dus in de kou en de trek. Is 't lokaal op temperatuur dan vermindert dit bezwaar, maar 't verdwijnt niet; het neemt weer toe na elke luchtverversing met open deuren en vensters. Deze incidentele luchtverversing duurt korter naarmate de kubieke inhoud van 't lokaal geringer is, 't warmteverlies is niet alleen zoveel kleiner als 't verschil in kubieke inhoud van een hoog en een laag lokaal, maar wordt ook nog hierdoor beperkt dat hoe

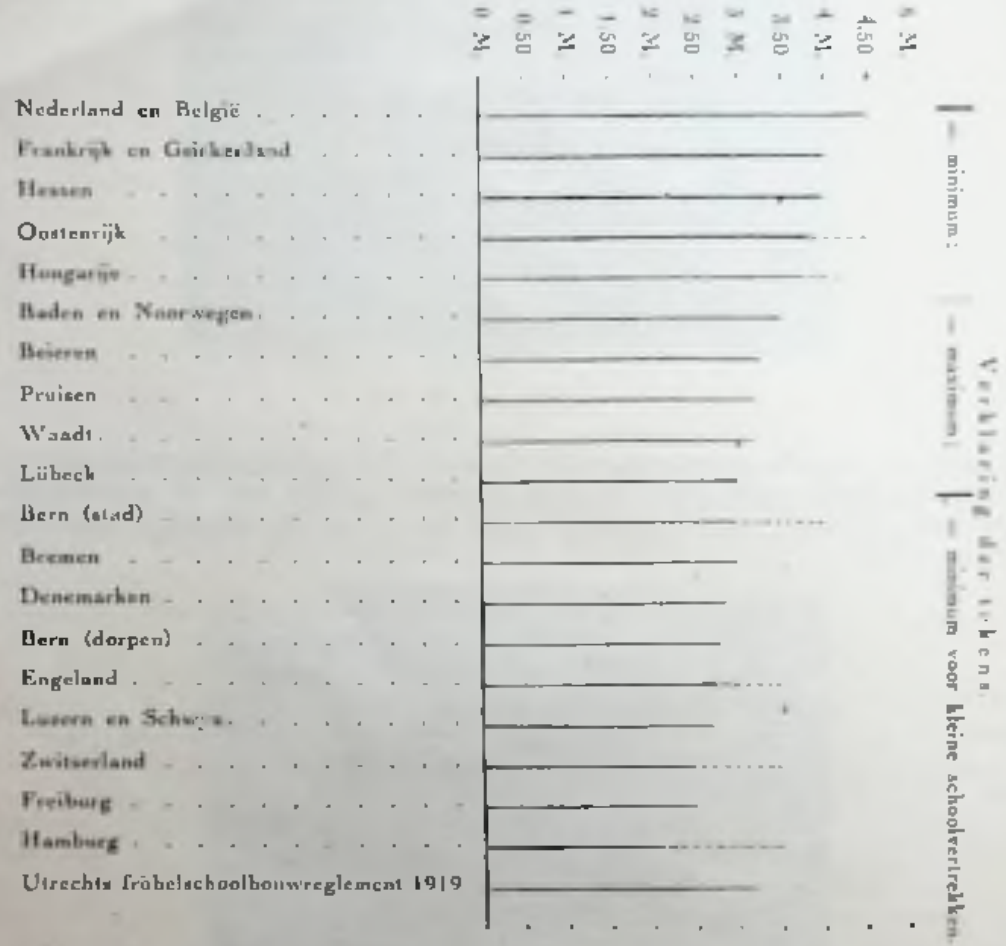

Fig. 10, blz. 25; voorgeschreven hoogte van schoollokalen.

korter een vertrek geventileerd wordt, hoe minder van de warmte van meubels en wanden verloren gaat.

In warme landen moeten dus, wat de ventilatie en temperatuur betreft, de kindervertrekken hoog zijn, opdat de kleinen zoveel mogelik in de koelte zitten, in koude en — als 't onze — kille landen laag.

Een laag vertrek heeft verder als voordeelen dat het er gezellig uitziet, dat men elkaar gemakkelik verstaat zonder stemverheffing. Hier daagt een groot gezondheidsbelang van de onderwijzers op,

die zo vaak last hebben van de vermoeienis der stembanden. Onze kindervertrekken moeten dus zo laag mogelik zijn.

Maar wat zien we op fig. 10?

Nederland en België hebben de hoogste minimum-schoollokaalhoogte, even hoog als 't maximum van Oostenrijk, hoger dan de andere maxima; 't minimum is een $^1/_2$ M. hoger dan in Frankrijk en Griekenland.

Ons K.B. is niet toepasselik op onze bewaarschoolgebouwen. Maar men heeft de regelen van het K.B. algemeen in acht genomen ook waar 't zo dwaalt als ten opzichte van de lokaalhoogte, art. 6.

§ 4. Lage vensterbanken, openslaande buitendeuren.

't K.B. bepaalt dat de onderkant van 't glas in de lichtramen niet hoger mag zijn dan 1.25 M. boven de vloer (art. 10). Dit wordt voor zover ik weet algemeen zo toegepast, dat de afstand 1.25 moet zijn. Zo sterk beheerst de schoolse zienswijze de geesten dat ik een der meest nieuw- en onafhankelikziende schoolarchitecten, die vele scholen heeft gebouwd, alleen door hem 't genoemde artikel voor te leggen kon overtuigen, dat hier een maximum, geen minimum is gesteld; dat is de tirannie der schoolse zienswijze die bang is voor „uitkijken", in „'t volle leven", die 50 jaar geleden nog in alle vensters matglas zette, ook vensters op meer dan manshoogte, en 10 jaar geleden, voor de laagste rij ruiten nog matglas gebruikte. Vensterkozijnen niet minder dan 1.25 M. van den vloer. Zet daarachter de kinderen, wier oogjes $^1/_2$ à $^3/_4$ M. boven de vloer rondkijken — ze kijken tegen een lokaalwand, „nul voor het hart, voor 't jong verstand wel tamelijk dor en droog." „Hoe heerlijk zijn die vensters niet, welke .... tot bij den vloer reiken, en waardoor de leerling, zelfs als hij in zijn bank zit kan zien wat er op de speelplaats en in den tuin omgaat", zegt Leo de Pæuw, inspecteur generaal van het L.O. in België op blz. 231 van zijn aarts-onschools, zijn geestrijk en verlicht boek „de hervorming van het volks-onderwijs in België" [1]): »wij mogen onze kinderen geen ooglappen aandoen; wij mogen onze klassen niet in gevangenissen doen ontaarden; wij mogen aan de kleinen den indruk niet geven, alsof zij in de school van de wereld afgescheiden zijn. Doctoresse Montesseri is van hetzelfde gevoelen, wij hebben dus een flinken medestander. Ik ben niet bang voor een korten rit door het land der dromen ....." De Pæuw heeft 't over lagere scholen. Hoeveel meer geldt zijn opvatting voor de nog lagere kinderen in de kindertuin. (fig. 11.)

„De ramen aan de zuidzijde, welke op het onbelommerd gedeelte der speelplaats uitzien, dienen zoo laag geplaatst te worden, dat de kleinen daardoor ongehinderd naar de vroolijke speelplaats kunnen zien".

Zoo schreef R. G. Rijkens in 1845, in „de bewaarschool" [2]) op

---

[1]) Antwerpen, Baarle-Hertog, Groningen en den Haag, 1918, mij pas enkele maanden geleden in handen gekomen.

[2]) Bij Suringar te Leeuwarden verschenen.

blz. 79; hij had het gezien in de Noorderbewaarschool te Groningen, gaat daar dus kijken, ze staat er nog.

Anders dan de jonge Samuel hebben de mesjeu's van de Nederlandse school deze — en vele andere — kostbare woorden ter aarde doen vallen. In een Engels openluchtschoolboek staat een plezierig plaatje van een schoolvertrek waar men over de lage vensterbank heen de kinderen ziet zitten.[1]) „De deuren van het schoolvertrek zijn niet in onmiddellijke gemeenschap met de buitenlucht", art. 13 van het K.B. Denk U eens dat men zo maar, zonder omweg de school uit de gewone wereld in kon stappen.

De vertrekken op de begane grond in de mooie Amsterdamse

Fig. 11, blz. 26, openb. fr. sch., Ruysaards v. d. Hamkade, Utrecht.

school hebben dus te hoge zoldering en te hoge vensterbanken, ze missen openslaande deuren naar de speelplaats waaraan zij liggen. Zie nu op fig. 11 't buitenaanzicht van drie schoollokalen met lage vensterbanken en openslaande deuren naar een voortuintje dat tevens afscheidt van de straat, en op fig. 12 een vertrek met openslaande deuren van binnen gezien.

§ 5. Licht van twee zijden.

Alleen aan de tuinzijde zijn lichtramen. „Eenzijdige verlichting langs den linkerkant is langen tijd het « en « geweest van de schoolgezondheidsleer", schrijft de Pæuw (en ik kopiëer hem maar eens een keer of wat omdat hij zoo smakelik schrijft wat wij te Utrecht zonder van hem te weten gedaan hebben). Geen wonder: een school waarin men leest uit boeken en schrijft in boeken, een letters-kijkschool, daar valt te praktizeren voor de hygiene van 't oog. Maar

[1]) Yearbook of open-air-schools and children's Sanatoria I 1914.

in een kleutershuis lezen en schrijven ze niet [1]); laat 't licht gerust van links en rechts invallen. „Een bekwaam inspecteur-generaal — de beste man ter wereld — heeft zijn leven besteed aan 't doen toemetselen van vensters in al de klassen, die haar licht van rechts en van links kregen. En toch zag het er zoo vroolijk uit in die klassen omdat licht en lucht er overvloedig binnenstroomden. Het is ongeloofelijk wat een geld men verspild heeft om aan dien wetenschappelijken gril te voldoen". Gaat nu eens zien nieuwe scholen met vensters ook aan de gangzijde: Lagere scholen van Jhr. Op ten Noort te Enschedé (een daarvan nagebouwd te Bilthoven), M. U. L. O.-school van Ir. Mulock Houwer te Groningen aan de Coehoornsingel, L. S. van wijlen Ir. Loeb te Utrecht aan de Mecklenburglaan, frübelschool

Fig. 12, blz. 26, openb. fr. school Voormaarstr., Utrecht, arch. S. F. Loeb.

van architect Rietbergen te Utrecht aan de Croeselaan (fig. 13). Ik vestig de aandacht op nog enkele voordelen: valt licht van 2 kanten in dan kan de vensterhoogte en daarmee de vertrekhoogte geringer zijn (dit bevordert dus de verlaging der zolderinghoogte). Kan men op een gegeven terrein de vertrekken niet op 't Zuiden, Z. O. of Z. W. ontwerpen, dan krijgt men van de gang die dus naar 't Zuiden ligt, 't milde zonachtige licht, al is het dan niet uit de eerste hand. Dat mist men in de mooie Amsterdamse bewaarschool, die, ondanks 't trappenhuis, te donker is en te gestichtachtig.

§ 6. De banken.

„Wij mogen onze klassen niet in gevangenissen doen ontaarden." Gevangenissen, waar de brits vastgetimmerd is.

[1]) En in vernieuwde scholen voor oudere kinderen zal vrij wat minder gelezen en geschreven worden dan in de oude.

Die bonken van banken, òf zo zwaar dat ze niet van hun plaats te krijgen zijn, [1]) gelijk de Kunze- en andere banken, òf in de vloer geschroefd, zoals Amerikaanse.

Montessori heeft er een veroordeling over uitgesproken die velen pakte (maar nog niet de mesjeu's). Voor de kleuters is zij de eerste niet geweest.

Mej. Henriquez Pimentel in de Sarphatistraat te Amsterdam, mej. Brouwer in een vertrek van de Nutsbewaarschool te Groningen waren haar voor met stoeltjes en tafeltjes. Maar de Nederlandse bewaarschool wilde er ook na Montessori's vonnis nog niet aan: getuige o.a. de Amsterdamse bewaarschool.

Fig. 13, blz. 27, openb. fr. s., Croeselaan, Utrecht.

De bewaarschool heeft zich ten onzent aan 't Kunze-type vastgehecht, met deze concessie aan de onschoolse bezigheden van de kleuters, dat het tafelblad der lessenaar horizontaal is gemaakt. Maar dit heeft er 't schools karakter niet van verzacht. (Zie nogmaals fig. 6). Gelijk in 't hele schoolgebouw — en de school zelve — leeft ook in de zitplaatsen nog altijd de middeleeuwse school, wat duidelik blijkt bij vergelijking van een authentieke afbeelding van een monnik die schrijft met een plaatje van een schooljongen in zijn model-bank in een schoolmeubel-katalogus.

§ 7. De speellokalen.

Een bewaarschool-speellokaal is langwerpig, lengte en breedte verhouden zich ongeveer als in gymnastieklokalen. Deze moeten lang-

[1]) Of je moet ze op 6 één cents penhouders verrollen.

werpig zijn, b.v. voor touwtrekken, oefeningen aan ringen en trapèze. Welnu, zal mesjeu geredeneerd hebben: wat het gymnastieklokaal is voor de lagere school, dat is het speellokaal in de bewaarschool. Heel duidelijk spreekt deze opvatting in dat oudere Rotterdamse bewaarschooltype van 3 leerlokalen elk voor 2 klassen, met in 't geheel 1 niet groot speellokaal. Hier kan elke klasse om beurten heen, ten hoogste $^1/_6$ van de hele schooltijd, dus b.v. $^1/_2$ uurtje per dag, of 2 maal per week een uur. Zo gaat 't immers in de school. [1]) De school. Daar zit men, als van ouds, de kleine mensjes. De school heeft nooit begrepen dat zij voor heel andere wezens, dat zij voor kinderen was. Dus een gymnastieklokaal voor 't spelen; de vensterbanken zijn hoog, de vorm is langwerpig, het dient voor gemeenschappelik gebruik van meer dan 1 klasse.

De langwerpige vorm is ondoelmatig: 't lokaal is voor kringspelletjes te smal, bijna de helft blijft ongebruikt. Gaat maar kijken; de kring staat in 't midden; de kinderen die er om heenlopen, om te pakken of om niet gepakt te worden, hebben altijd moeite om tussen de kring en de lange wanden door te komen. Zijn er kinderen „af", die dan op de banken langs de wand gaan zitten en, met de beentjes spiebelend, toekijken, dan is er veel gevaar dat de dravende kinderen over die beentjes vallen. Dus te weinig ruimte. Terwijl aan weerskanten van de kring naar de smalle wanden toe, een grote ruimte ongebruikt blijft. Het speellokaal moet dus rond of vierkant zijn; de lengte van de straal van cirkel of ingeschreven cirkel wordt bepaald door de grootte van de kring ener voltallige klasse. Een straal van 4.50 M. is voor 't speellokaal van een klasse van 40 kinderen ruim voldoende. De breedte van 't speellokaal in 't Amsterdamse gebouw, 7 M., is dus 2 M. te kort; de vierkante afmeting van 't lokaal is 82.18 M²., d.i. zelfs nog iets meer dan nodig is, n.l. 81 M². — De oude school weet wel hoe 't moet — in een bewaarschool! Maar weg met de bewaarschoolgedachte; een kindertuin, een kleuterstehuis zal 't zijn. En daarvan moet de school afblijven. Fig. 14 geeft een wand van een zuiver vierkant speelvertrek, de banken in nissen; de kachel moet ook in de nis staan. (Architect: A. J. van Schaick.)

§ 8. Wisselklassen.

Het boek van Rijkens dat ik noemde, een gedenkstuk van zuivere kinderliefde en helder inzicht in de natuurlike groeivoorwaarden van kleuters, betekende — zonder dat de nederige en liefelike schrijver zich van iets anders dan een zachte kritiek bewust was — een vernietigend vonnis over de oude, de stijve, de afgesloten school. Rijkens gewaagt niet met één woord van Fröbel, die ruim 5 jaar vroeger de eerste kindertuin had gesticht. En toch was hij niet onbekend met het bewaarschoolwezen in Duitsland en Frankrijk (blz. 18), en toch was hij zijn innige geestverwant. Geen wonder, hij kende Pestalozzi uit zijn geschriften. (Zie b.v. blz. 224). De oude school heeft zich niets van de landgenoot aangetrokken: zijn boek heeft ze ongelezen bijgezet in musea. Zo zijn onze manieren tegen betweters.

[1]) De praktijk is toen wel beter, en zo weinig beter als de lokaliteit gedoogt, maar de bedoeling is duidelijk te lezen uit de situatie.

De aanval van Fröbel was bedenkelijker! een buitenlander! en met stellige hervormingsplannen van de school zelve.

De school heeft ook Fröbel klein gekregen. Zie maar naar de nieuwste Amsterdamse bewaarschool. Was 't maar een bewaarschool naar de geest van Oberlin, van Rijkens. Neen: een „voorbereidende school": let wel een school die voor de school klaar maakt; die leert stilzitten, die leert nazeggen, die leert allemaal-even-knap, allemaal-even-gauw-zijn (of langzaam), die leert niet-voor-je-beurt-praten, en zo meer.

Heel langzaam en heel onvolledig nam Fröbel's geest revanche. Haanstra heeft dat voor de kleuters bewerkt, Ligthart [1]) met nog veel

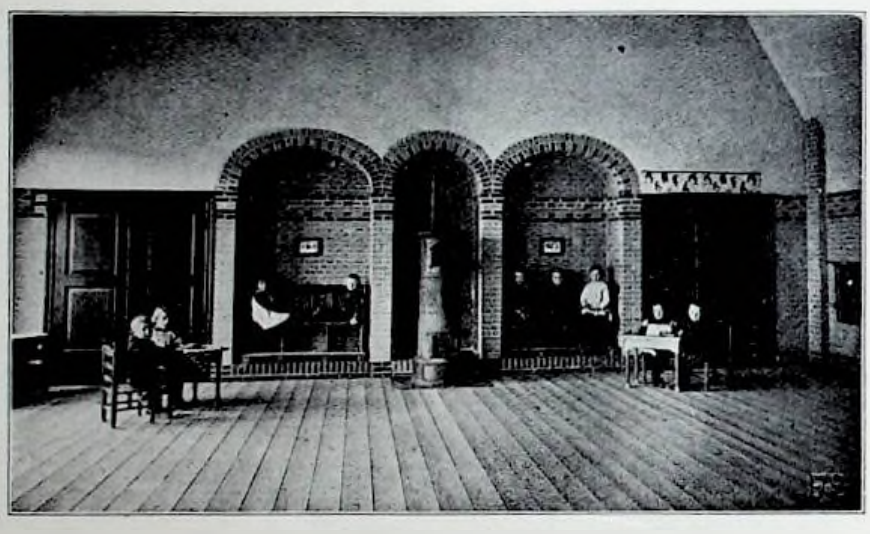

Fig. 14, blz. 29, op. fr. sch. R. v. d. Hamkade.

minder resultaat voor de lagere school. Simptomen daarvan zien wij ook in het Amsterdamse bewaarschoolgebouw: de schooltuin, het zandspeelterrein, de overdekte speelplaats, de tekeningen op de gang- en lokaalwanden, het kleurig venster van het trappenhuis. [2])

Een sterk sprekend simptoom is 't aantal speellokalen. De 2 klassen in de lokalen 1 en 2 hebben samen 1 speellokaal, dat is dus een op twee, tegen een op zes in de oudere Rotterdamse scholen. Ziezo, hier kunnen de kinderen evenveel dartelen als zitten. Maar de zaak is nog niet in orde: 1 van de 3 lokalen staat altijd leeg; welk 'n kostelijke ruimte, die zooveel in eens gekost heeft aan terrein en bouw, en zooveel 's jaars kost aan onderhoud, verwarming en schoonmaak, blijft hier onbenut in een stad die ondanks de beproefde traditie van bewaarschool en kindertuin alle driejarigen aan gevaren van de straatopvoeding, het bewaarmens, de kokend-waterketel en de steile trap overlaat, en zelfs nog lang niet alle 4-jarigen die plaats

[1]) Wij moeten Klaas de Vries, Vrij, Swart e.a. daarbij niet vergeten.

[2]) Wie de Amsterdamse openbare voorbereidende scholen kent, weet dat men er ook in de opvoeding der kinderen steeds meer tekenen van vernieuwing ziet.

behoeven, kan ontvangen. Dit bezwaar geldt niet voor de 2 klassen die elkaar in lokaal 3 en 't aangelegen speellokaal afwisselen: Wisselklassen. O die wisselklassen, schrik van alle bewaarschool-onderwijzeressen. „Precies op tijd uitscheiden met je „les" [1]); als 't werk niet klaar is moet 't toch opgeruimd worden, de andere klas wacht al; niet eens tijd voor ventileren; 2 kapiteins op 1 schip" .... de dames zijn niet gauw uitgepraat met hun grieven. Deze zijn niet alle juist: een zindelijk gehouden modern schoollokaal behoeft onder schooltijd geen luchtverversing met open ramen en deuren; maar de onderwijzeres moet zo wakker zijn voor de hygiëne, dat er geregeld ventilatie is; als zij niet stipt op haar tijd weet te passen, mist zij een onmisbare hoedanigheid, en met een mede-onderwijzeres samenwerken — zeker, dat is niet iets voor de oude school, elk molletje in zijn holletje, maar, fröbelonderwijzeres, de kindertuin is een levensgemeenschap. Zijt ge tegen samengebruik van 't leslokaal, waarom dan niet gepruttelt tegen 't samengebruik van een speellokaal. Pas op, fröbelonderwijzeres, verpraat u nu niet weer alsof ge van de oude school waart, die zegt: „de gymnastiekles, nu ja." Is uw speeluur iets minder belangrijk, dan enig ander uur? „Geef aan mijn klasse een apart speel- èn een apart leslokaal," zult gij zeggen. Zo hebben uw amtgenoten in Wenen blijkbaar geredeneerd. [2]) Wat 'n ruimteverspilling, die de hoofdstad van het armgeoorloogde land zich nu wel berouwen zal.

Neen, de hele kwestie is geen kwestie, zodra we in de oudste kindertuinen hebben rondgekeken.

Een kindertuin begon met 1 groep van 3- tot 6-jarige kinderen. Die zaten op twee banken aan één tafel; de onderwijzeres ging aan 't hoofdeneind zitten op een krukje. Was 't troepje klaar met werken, dan werden tafel en banken aan de wand of in de gang gezet, en, zoals 't immers in elke kinderkamer gaat, de werkkamer was speelkamer geworden. Aldus Aug. Kohler, in „die Praxis des Kindergartens", III, S. 224, (van de 3e druk; deeerste druk is van 1875; Kohler was direkteur van een der eerste kweekscholen voor Kindergartnerinnen, en had daarbij een kindertuin,gesticht in 1859). „Maar 't is beter als de kindertuin de beschikking heeft over 2 ruimten, en de kleinste als werk-, de grootste als bewegingsvertrek gebruikt. De kindertuin van 2 klassen gebruikt de beide vertrekken zo, dat de ene klasse in het ene, de andere in het 2de vertrek vertoeft en elkaar afwisselen. Dan spelen de 2 klassen allicht een ogenblikje samen. Men heeft dan maar 1 stel tafels en banken nodig, de meubels behoeven niet telkens van en op hun plaats gezet te worden, en de 2 klassen komen van zelf nu en dan een poosje bij elkaar. Kindertuinen van 3 klassen hebben 3 vertrekken nodig, 1 voor arbeid, 1 voor spelletjes in de kring, 1 voor vinger- en balspel en voor 't vertellen."

Van gebouw en erf voor een kindertuin van 3 klassen heeft Fröbel zelf een uitvoerige tekening nagelaten; zij is gepubliceerd door

---

[1]) We zijn niet in een kindertuin!

[2]) In Dr. K. Loos, Encyclopaedisches Handbuch der Erziehungskunde, 2e Auflage, I S. 826, zijn de plattegrond en de gevel, als van een aristokratisch herenhuis, afgebeeld.

mevrouw von Marenholtz—Bülow in haar „Handbuch der Fröbelschen Erziehungslehre". II S. 150 (Kassel 1887). (fig. 15.) Let wel op: Fröbel heeft zich van 't langwerpige speelvertrek nog niet los kunnen denken. De geest van de oude school is als de Boze zelf, „hij loert, hij loert om in te varen". De besten onder ons ontkomen aan hem niet.[1]) Laat ons dus èn waakzaam èn nederig zijn, gij allen die de schoolvernieuwing met Uw ziel begeert. Fröbel heeft een verbeterde bank, een kamerachtige tafel, beide los, ook onderling los, en dit laatste is een overwinning van de grootste betekenis; maar tafel en bank in zoveel stukken te verdelen als er kinderen zijn, d. i. tafeltjes en stoeltjes maken, tot dat laatste stapje is hij niet gekomen. En 't lag toch voor de hand. Ons geslacht heeft 't

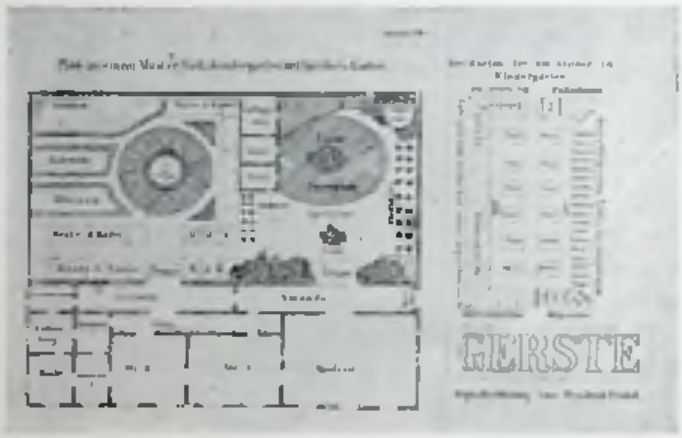

Fig. 15, blz. 32.

laatste stapje gedaan, en wij weten al bij ervaring dat 't gebruik van stoeltjes en tafeltjes mogelik is. Welnu, konstrueer lichte en stevige meubeltjes, geef elke klasse haar eigen vertrek, maak de vertrekken groot genoeg voor een spelende klasse, en laat 't meubilair op zij gezet worden — naar de oudste kindertuinpraktijk; door de kinderen zelf — naar Montessori's praktijk (waarvan zij de opvoedkundige betekenis overtuigend heeft aangetoond). Daarmeê zijn de kwesties van wisselklassen en leegstaande vertrekken opgelost.

Op fig. 16 ziet men dat 't met stoeltjes en tafeltjes en zonder ongelukken best gaat.[3])

§ 9. Handen wassen en privaten.

In het Amsterdamse gebouw ziet men 2 vertrekken voor 't „naar elders" gaan, 1 voor de jongens, 1 voor de meisjes; men treft ze al

[1]) Fröbel bleef in meer opzichten achter bij zijn leer; deze is daarom niet minder waard; maar om die reden vooral geen dogmatieke fröbelarij! Wij moeten in zijn geest hem nastreven.

[2]) Van dit vertrek is op fig. 11 't buitenaanzicht gebleven.

[3]) In de school voor lager handelsonderwijs te Utrecht zit elke leerling op een gewone losstaande stoel met brede, platte armleuningen, aan een lichte losstaande lessenaar. 't Gaat perfekt met honderden leerlingen van 13—18 jaar, overdag en 's avonds.

in eerder gestichte bewaarscholen der hoofdstad aan. Voor de lagere school is terecht voorgeschreven, dat elk privaat zich in een afzonderlijk hokje bevindt. In de bewaarscholen, ook in nieuwe en veelszins modern opgevatte gebouwen vindt men die hokjes. Wie is het rein gebleven grote kind, de onafhankelike uitdenker, die begrepen heeft dat kinderen van nog geen 6 gerust samen in één vertrek hun „drukkertje" kunnen doen. Zaten wij 's avonds bij ons thuis in de kinderkamer, broertjes en zusjes nog wel, ook niet in onze hansopjes elk voor zijn bedje even op 't potje? En wat is dat prakties: 6 jongens, 6 meisjes tegelijk, wat krijgt elk gauw een beurt, in een minuut

Fig. 16, blz. 32

of 6 is een hele klasse klaar. Geen kwestie van dat lang in de rij staan voor de „plee", wat men in de meeste bewaarscholen ziet. En dan is er nog een handenwasvertrek, daar kan er ook een heel troepje tegelijk terecht. Nu is de mooie vinding nog te verbeteren. De kinderen behoren na 't gebruik van privaat of urinoir hun handjes te wassen, dat moet een wet zijn. Daarom is 't goed, dat òf de waskommen zich in het „druk"-vertrek bevinden òf dat zij dit laatste door het wasvertrek alleen kunnen verlaten; 't laatste is voor vlug afdoen van deze aangelegenheid 't best. Verder kan 't vertrek geheel als vertrek worden opgevat: veel licht en lucht, vrolike kleuren, leuke platen aan de wand.

§ 10. De speelplaats, speelloods, zandbak.

De Amsterdamse bewaarschoolspeelplaaten zijn „heerlike zandwoestijnen". Maar ook niets dan dat.

Vergun mij een bijdrage tot de geschiedenis van het zand in de

kleuterschool. Voor zoover ik heb kunnen nagaan is de vrij diep uitgegraven en met duinzand gevulde speelplaats exclusief Nederlands. Ik vind er niets van in de geschiedenis der volken, die veel voor hun kleuters hebben gedaan: Duitsers, Oostenrijkers, Zwitsers, Italianen, Fransen, Belgen, Engelsen, Amerikanen. Ook niet in recente publicaties van beide laatstgenoemde volken, die ik onder de ogen krijgen kon. Fröbel, die zooveel werk maakte van zijn tuin, komt niet verder dan een kleine zandhoop. Kohler noemt 't zand niet. Bij mevrouw von Marenholtz, 35 jaar geleden (Handbuch I p. 114) vind ik een zinnetje; in den tuin, zegt zij, moet een zandhoop zijn voor de jongste (N.B.) kinderen. Van München zag ik bakjes voor 't maken van taartjes. Dr. Coronel, in zijn belangrijk boek over verleden, heden en toekomst der bewaarschool [1]), geeft een tabellaries overzicht van de toestand der speelplaatsen enz. in 29 Amsterdamse bewaarscholen. (blz. 164 vlg.) In de kolom „aanleg" lees ik 3 maal „zandgrond, onbeplant", driemaal „deels zandgrond, onbeplant". Op blz. 161 blijkt dat daaronder is te verstaan: „met duinzand bestrooide grond". Onder de vereisten voor aan te leggen speelplaatsen rekent hij dat een gedeelte met een laag zand bedekt moet zijn, waarop enige eenvoudige toestellen voor gymnastiese oefeningen.(blz. 316.)

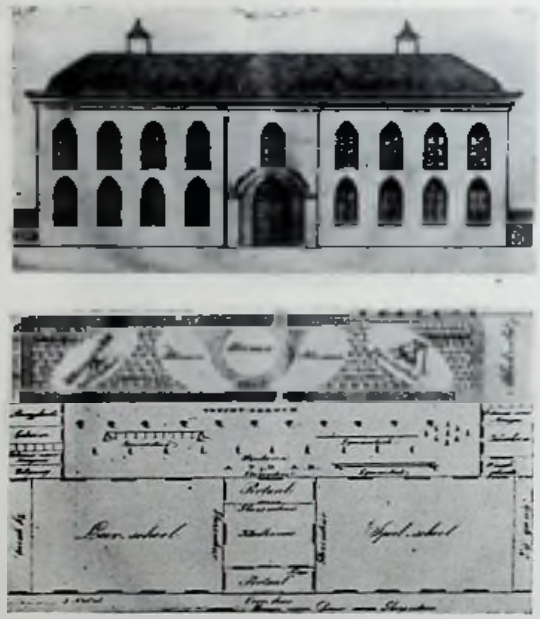

Fig. 17, blz. 34.

Fig. 17 geeft het ontwerp der speelplaats naar 't ideaal van Rijkens, die voor Fröbels tekening weinig onderdoet. Op blz. 91 schrijft hij dat de speelplaats „van een laag zand voorzien en onder de gymnastische werktuigen bovenal zacht moet wezen; kinderen wentelen zich gaarne in zand en dit is zeer gezond, waarom men daarmede niet te karig moet zijn." Zou in de door hem vermelde Noorderbewaarschool in Groningen (waar hij woonde) toen nog niet een der speelvertrekken als zand-speelterrein zijn ingericht? Of diende ook dit alleen voor 't rondwentelen der kleinsten en had men nog niet ontdekt dat de dikke zandlaag een eerste-rangs speel- en oefenmiddel voor lichaam en geest is van alle kinderen? Men kan 't in de specifiek Groningse zandspeellokalen der gemeentebewaarscholen dageliks zien. De Amsterdamse zandwoestijnen, van hoeveel waarde ook, staan wel ver achter bij de speelplaatsen waarvan Fröbel en Rijkens ons

[1]) Amsterdam 1864.

de ontwerpen hebben nagelaten, ook de „zandbakken", houten kasten van een of meer d.M. hoog met zand gevuld, soms kleine vakjes, als in vele oude bewaarscholen, soms van dezelfde afmetingen als de vloer van speellokalen, z.a. op de speelplaatsen van nieuwe bewaarscholen der gemeente 's-Gravenhage; „zandbakken", waarmee wij dan bedoelen k i n d e r bakken.

Wij spraken van kindertuinen. In tuinen kweken wij bloemen. Wij planten ze in bedjes; moederlik klinkt dat woord: bloemenbed. Onze kinderen zouden we in bakken doen? Er zijn messenbakken, dienbakken, kattebakken, vullisbakken, en .... foei! Niet zulke grove taal!

Fig. 18. blz. 35.

Laten we liever de tuin voor onze kinderen eens leuk aanleggen. Een deel voor zaaien en kweken. Een verhard deel voor hoepelen, draven, stoeien en tollen. Een zandparadijs om te graven en te rollen. Maar 't is te vaak geen weer voor spelen onder de blote hemel. Het zandparadijs is soms weken lang te nat. Daarom moet er ook een prieeltje zijn voor 't graven [1]) en een warande voor 't draven. Op fig. 18 ziet gij hoe de architect Rietbergen de tuin der frübelschool aan de Croeselaan heeft ingericht; de huppelwarande ontbreekt er; op fig. 19 ziet ge de speelplaats van de fröbelschool in de Vosmaerstraat; daar ontbreekt de huppelwarande niet. Tuintjes en huisdierverblijven komen nog.

§ 11. W e r k v e r t r e k k e n aan de speelplaatszijde.

In de mooiste nieuwe bewaarschoolgebouwen te Amsterdam, 's Gravenhage en Rotterdam liggen de vertrekken op 't Zuiden, de speelplaatsen daarvoor. 't Gevolg is of: als in Rotterdam, dat men

[1]) „Speellooda" heet dat in de poëtiese taal der „school." Zie fig. 8.

buiten weinig of niet speelt, of, als in den Haag en Amsterdam, dat onder schooltijd 's winters te weinig geventileerd wordt, 's zomers de onderwijzeressen en kinderen zich nauweliks verstaanbaar kunnen maken. Stille, rustige stemming is onmogelik. In dit opzicht zijn deze gebouwen zeer onvolkomen.

Wij zullen in de volgende aflevering de nieuwe Utrechtse, als kleuterstehuizen gedachte fröbelschoolgebouwen beschrijven, en doen zien hoe dit bezwaar is overwonnen; wij bespreken dan voorts het reglement op de bouw der Utrechtse openbare fröbelscholen en zullen een blik slaan in de toekomst.

Fig. 19, blz. 35.

Feiten en Pogingen.

Deze rubriek is bestemd voor overzichtelijke aanteekeningen omtrent het vele en velerlei, dat op het zoo ruime gebied der volksontwikkeling geschiedt of wordt beproefd. Naar volledigheid kan zelfs niet gestreefd worden; daarvoor ware misschien de ruimte van het geheele tijdschrift nog niet genoeg. Er zal slechts gegrepen worden naar wat bijzondere opmerking verdient.

Het woord „aanteekeningen" geeft ook precies aan, wat hier verwacht kan worden. Ons doel wordt bereikt als de belangstellende lezer er in vindt, waar en hoe hij van de vermelde zaken ruimer inlichtingen kan erlangen.

Ontwikkelingsraden.

In het nieuwe tijdschrift De Opbouw (I. 659) gaf Prof. Casimir een opmerkelijk artikel, niet 't minst opmerkelijk door de omstandigheid, dat het verschijnt in een tijd, waarin het denkbeeld allerwegen belangstelling kan wekken.

De grondgedachte is al bij meer dan één gelegenheid geopperd. Nu kon het trouwens veel beter dóór-gedacht worden geboden. De heer C. grondt zijn voorslag op de overweging, dat er eigenlijk opzettelijk en integraal gearbeid moet worden aan de geestelijke kultuur, nu wij in den overgangstijd verkeeren van

ver en diep ingrijpende politieke en sociaal-economische hervormingen. De kern van het idee ziet er als volgt uit:

„Het zou mogelijk zijn om in steden te stichten: centra van volksontwikkeling, die alle verenigingen en instellingen bevatten. Men zou ze kunnen noemen ontwikkelingsraden en ze zouden een permanent bureau met een directeur dienen te hebben. De werking denk ik mij aldus:

De ontwikkelingsraad bestaat uit de afgevaardigden van allen die zich bezighouden met eenigen tak van volkscultuur. Men zal er dus in ontmoeten de vertegenwoordigers der lichamelijke opvoeding, die hun speelterreinen open zetten en de lichaamsoefening bevorderen. Daarnaast zal men het onderwijs vinden in zijn verschillende vertakkingen, voor zoover het gegeven wordt aan hen die reeds practisch werkzaam zijn. Ik denk hier aan avondlessen voor volwassenen, koken- en naailessen voor vrouwen, de leergangen der volksuniversiteit. Ook geestelijken die hun catechisaties en cursussen geven, zullen niet mogen ontbreken, evenmin als verenigingen, die op elk gebied ook voordrachten en reeksen voordrachten organiseeren. Naast de vertegenwoordigers der volksuniversiteit zal men ook hen vinden, die de kunstopvoeding dienen, hetzij verenigingen als „Voor de Kunst" of „Kunst aan Allen", hetzij Museumbesturen, concertdirecties, enz. Deze groote raad kan zich, indien noodig, in secties splitsen en uit zijn midden een dagelijksch bestuur kiezen. Zijn eerste taak zal dan hierin bestaan, dat hij aan elke organisatie gelegenheid geeft mededeeling te doen van den arbeid dien zij verricht. Bij de tenuitvoerlegging van dien arbeid zal elke vereeniging voorlichting en advies aan dien raad kunnen vragen, maar deze zal nimmer beoordeelen, nog minder als beschermend vooged tegenover ieders afzonderlijke pogingen staan".

Het is niet onopgemerkt gebleven. Volgens een bericht in de N. Rott. Cour. van 23-3-'19 heeft het Departement Rotterdam naar aanleiding van een artikel in School en Leven een Commissie benoemd om te onderzoeken of het denkbeeld in Rotterdam verwezenlijking kan vinden, en in welke Commissie vertegenwoordigers werden geplaatst van zeer onderscheiden lichamen voor ontwikkeling. In het nummer van 29-5 d.a.v. is een vrij uitvoerig verslag opgenomen van de eerste bijeenkomst dezer Commissie, waar Prof. C. een rede hield, waaruit we deze zinsnede aanhalen, die het doel goed aangeeft: „onder ontwikkeling worde niet alleen verstaan verstandelijke maar tevens lichamelijke ontwikkeling en ontplooiing van het gemoed. Er moet naar gestreefd worden, elkeen naar eigen aard iets te brengen, zonder onderscheid van sexe, leeftijd of levensrichting. Juist het buitenschoolsche onderwijs biedt in het bijzonder de gelegenheid om de diepere ontwikkeling van de persoonlijkheid te bevorderen!"

De bovengenoemde Commissie zou plannen uitwerken.

In verschillende andere plaatsen worden soortgelijke pogingen beproefd.

In de N.Amsterdammer van 15-2-'19 hield L. Simons een pleidooi voor het idee, wijzende op het initiatief, dat de Haagsche Leeszaal in de Residentie er voor nemen wilde. Hij zag in den Ontwikkelingsraad een algemeene uitwerking van het „Ons-Huis" werk.

Het Vaderland van 30-5 en de Avondpost van 31 Mei bevatten nadere mededeelingen omtrent de stichting van zoo'n Raad in den Haag, die de sympathie mocht verwerven van alle instellingen voor naschoolsche ontwikkeling.

De N.Rott. Cour. van 15 Juli deelt de oprichting mede van het Amsterdamsch Comité voor Arbeidersontwikkeling, samengesteld uit alle richtingen en welks voornaamste drijfveer blijkt te zijn, nu de 8 urendag is ingevoerd, den vrijkomenden tijd te doen besteden aan de verheffing der arbeidende klasse.

Het Deventer Dagblad van 4 Juli bevat een oproeping voor een Ontwikkelingsraad, onderteekend door vele ingezetenen; sindsdien is men tot oprichting overgegaan en is reeds goedkeuring der statuten aangevraagd.

A. H. G.

„Den Tüchtigen freie Bahn".

Het is eigenlijk heel natuurlijk, dat deze oproep tot ons is gekomen in 't Duitsch. De wereldoorlog heeft scherper dan iets anders doen gevoelen hoezeer 't belang van de geheele gemeenschap vordert, dat alle geestkracht in haar verborgen tot volle ontplooiing komt. In Duitschland, dat 't eerst opgeschrikt werd door het dreigende gevaar voor zijn toekomst, in het verlies van zoo machtig veel intellect gelegen, moest ook het verlangen opkomen om alle intellect, in zijn jeugd besloten, tot bloei te brengen.

Doch in alle landen, ook in ons land, wint dat verlangen veld, mede onder den invloed der democratische idee.

De geschiedenis vertoont ook in deze een lijn van vooruitgang. Aanvankelijk werd de mogelijkheid tot verdere ontwikkeling uitsluitend bepaald door de maatschappelijke positie. Wie ouders had die 't betalen konden, mocht verder leeren. Wie ze niet had, bleef gedoemd tot de lagere sferen, onverschillig over welke uitstekende vermogens hij mocht beschikken. Alleen langs den weg der liefdadigheid schoot een enkele wel eens naar voren. Daarna ziet men hier en daar enkele gemeenten, die voor hun hoogere inrichtingen van onderwijs wat „kostelooze" plaatsen beschikbaar houden; met 't Rijk heeft dat zelfs heel lang geduurd. Het aantal hield men echter zeer klein en . . . . . de toegang werd verbonden aan de vervulling van den eisch van buitengewone bekwaamheid! Herhaaldelijk kon 't voorkomen, dat iemand knap genoeg bleek om verder onderwijs *tegen betaling* te volgen, doch niet knap genoeg voor kostelooze toelating! Vrij algemeen kon men toen de stelling hooren verdedigen, dat 't tegen het belang der lagere standen was om hen „aan hun milieu te onttrukken". Een stap verder was, de geschikte gegadigden niet langer aan den eisch van *bijzondere* bekwaamheid te binden. Vervolgens het verleenen van verderen steun voor onderhoud in den vorm van beurzen, terwijl de heele ontwikkeling een strekking toont om in de toekomst te komen tot een onderwijssysteem, waarbij de bepaling van wat een kind worden zal volkomen los wordt van de vraag, wat zijn ouders betalen kunnen.

In deze richting zien we in ons land allerlei voorteekenen.

Merkwaardig is de verordening betreffende de toekenning van *Gemeentelijke Studiebeurzen in den Haag* (3 Feb. '19).

In *Haarlem* werd in Mei een voorstel ingediend om vijf studiebeurzen ad f 1000 beschikbaar te stellen, terwijl ook de gemeenteraad van *Enschede* in Juni besloten heeft tot de instelling van een gemeentelijk studiefonds.

In dezelfde lijn ligt ook het voorstel op de eerste *Onderwijs-begrooting* om f 100.000 beschikbaar te stellen voor beurzen, welk voorstel algemeene instemming in beide Kamers vond.

Doch ook van particuliere zijde is er gang op dit gebied.

Een opmerkelijke instelling is het „*Margarethafonds*" te Utrecht, waarover uitvoerig gerefereerd wordt in het Juli-nummer van het „Maandblad voor Vakopleiding", een fonds dat groote diensten belooft te bewijzen aan de Ambachtsschool.

In de N.Amsterdammer van 19 Aug. '19 vinden we opgenomen twee belangrijke adressen uit de *Leidsche Universiteit*, die ook al gaan in de richting van bevordering der studie door onvermogenden.

De Maasbode van 16 Juli '19 bevat een verslag van het „Algemeen studiefonds" in *den Haag*. Het doel is steun te verleenen aan hen, die gerechtigd zijn te studeeren aan een Universiteit, doch om geldelijke redenen niet kunnen en „die blijk hebben gegeven van zoodanigen ijver en aanleg, dat een hoogere opleiding in het algemeen belang wenschelijk moet worden geacht". Op godsdienstige of politieke overtuiging wordt niet gelet.

De Tijd van 26 Juli bevat uitvoerige mededeelingen over de vorming van een buitengewoon talrijke Commissie „die zich tot taak stelt het studeeren onder de R.K. jongelieden te bevorderen".

Vermelding verdient ook nog, wat we vonden in het Alg. Hd.bl. van 12-3-'19 over de stichting van een *Hüttenbach-studiefonds*, waarvoor de heer Hüttenbach te Medan f 20.000 gedeponeerd heeft.

Het doel is de kinderen van behoeftige of minvermogende ouders van welken landaard ook in de gelegenheid te stellen de studiën aan een Indische H.B.S., M.U.L.O.- of Vakschool en bij uitzondering ook aan een universiteit voort te zetten.

De gemeenteraad van *den Haag* nam 26 Mei l.l. een verordening omtrent kostelooze plaatsing op alle onderwijsinrichtingen aan, waarbij voorgoed gebroken werd met het systeem van bijzondere eischen. Bij de discussien kwam nog al uit hoevelen op die scholen komen, alleen omdat de ouders het aan „hun stand" verplicht achten.

Beter zou zijn alleen de zéér geschikten voor verdere studiën toe te laten, doch dan uit alle standen. Daarom wordt over de vraag der kosteloosheid eerst beslist, nádat voorgesteld is of een leerling wordt toegelaten op denzelfden voet als alle andere.

Een denkbeeld, dat ongetwijfeld goede elementen bevat, wordt nader ontwikkeld in de Prov. Gron. Courant van 24 Dec. '18 onder den titel van „Opvoeding op crediet", waarbij dan bedoeld wordt de kosten der studie door den gegadigde zelf te doen betalen, als hij later in een goed gesalarieerde betrekking is geplaatst. Intusschen zal men ook moeten bedenken, dat het een hard ding zal kunnen worden als iemand een groot deel van zijn leven onder den druk gebracht wordt van zijn volledige studiekosten uit de jeugd.

Aan waarschuwingen ontbreekt het op dit terrein van nieuwe belangstelling niet. Zeer ernstige overweging verdient o.a. het boekje van Dr. F. Roels, „Aanleg en Beroep", dat ook zeer goede dingen zegt over het moreele gevaar, dat een uitverkorene loopt door zich in ijdelen waan te vervreemden van zijn klasse.

Evenzoo bevatte „Bergopwaarts" van 22 en 29 Mrt. l.l. onder den titel van „Openstelling van het hooger Onderwijs voor alle klassen der bevolking" lezenswaarde beschouwingen, die evenwel den stroom wel niet zullen keeren.

In nauw verband met deze beweging staat de groeiende belangstelling voor Volksuniversiteiten; die zijn evenwel van zoo groote beteekenis, dat ze wel onderwerp zullen worden voor een afzonderlijk artikel in dit tijdschrift.

Wat betreft het vraagstuk der Beroepskeuze, dat eveneens nauw samenhangt met het voorafgaande, hopen we in een volgend overzicht een beeld te geven van wat er alzoo in ons land geschiedt.

A. H. G.

School voor christelijk nationaal onderwijs te Akkrum.

De vereeniging voor christelijk nationaal onderwijs te Akkrum en omstreken heeft een circulaire, van de hand van haren eere-voorzitter, den Heer H. Hasper, predikant te Oldeboorn, uitgegeven, welke wij op deze plaats gaarne aankondigen als een belangrijk symptoom.

Hebben we hier te doen met een feit of met een poging?

In dit geval met beide. Het feit is dat te Akkrum een vereeniging voor bijzonder christelijk onderwijs bestaat, die van haar goed recht, om naast de openbare school een moderne school volgens eigen inzichten te stichten, gebruik wil maken. De poging bestaat hierin, dat zij dit zóó goed wil doen, dat zij daardoor de openbare school in de schaduw stelt. Dit althans lees ik op en misschien meer nog tusschen de regels van de opgewekte, knappe, zoo men wil soms „handige" schets, die genoemde predikant ons van de plannen der vereeniging, zijn (?) plannen, geeft. De angst bekruipt ons soms even voor het bestaan der openbare school te Akkrum, en het komt ons voor, dat, als de openbare school tot een dergelijke wedstrijd, als haar hier zal wachten, wordt geroepen, zij haar uiterste best zal moeten doen.

Veel voorstanders van de openbare school zullen met zorg de resultaten afwachten, die de financieele gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs voor het laatste zullen brengen. Wij kunnen die zorg niet deelen: het beste zal door eigen kracht moeten winnen. Ons geeft de nieuwe verhouding der dingen de hoop, dat de openbare school gedwongen zal worden zich te herzien. Een wedstrijd met handicap had nooit onze sympathie; voortaan zijn de kansen gelijker, mogen de middelen daardoor ook eerlijker en royaler zijn, dan zal onze Volksontwikkeling er wel bij varen.

Het komt ons voor, dat hier zoo'n meten van krachten met goede middelen wordt aangekondigd. De Heer Hasper en zijn medestanders blijken van de literatuur ter hervorming van ons onderwijs goede nota te hebben genomen. Bladzij op bladzij van deze brochure stuiten we op gedachten, die we gaarne bij het onderwijs, dat ons lief is, zouden zien toegepast. Laten wij er enkele van aanhalen.

GEBOUW EN INRICHTING.

„Gebouw en inrichting zullen sober zijn. Dat is niet alleen uit zuinigheid,

maar ook om den karaktervormenden invloed van zulk een omgeving. Wij worden door zooveel prulwerk en smakeloosheid omringd, dat het van belang is onze kinderen in hun jeugd in een onopgesierd eenvoudig milieu te brengen. Doch eenvoud sluit smaak niet buiten. Dit moeten kinderen, die dat niet van nature beseffen, leeren. Ieder schoolbestuur moest er voor zorgen, dat in een lokaal waar kinderen opgevoed en gevormd worden, nimmer iets leelijks en zoo mogelijk steeds iets artistieks was, waarin het kinderoog zich bewust of onbewust kan verlustigen. Want op school moet ook de schoonheidszin worden ontwikkeld. Nu weet ik wel, dat vele dierbare vrienden bij het lezen van deze regels over mij heel bedenkelijk zullen doen, maar daarom heb ik toch geen ongelijk. Wij zijn achterlijk genoeg, om het belangrijker te vinden, dat een jongen de graven uit het Henegouwsche huis weet, dan dat hij de namen van Berlage en de Bazel kent." En iets verder: „Worteltrekken, jaartallen en een menigte andere gewichtige dingen, die indertijd de schooluren voor mij tot een kwelling maakten, ben ik al lang vergeten; maar niet vergeet ik den weldadigen indruk, dien de verschijning van een meester altijd op ons maakte, doordat zijn kleederen goed geborsteld waren en doordat hij steeds schoone nagels had."

Voor een terrein voor openluchtspel zal worden gezorgd, en ook voor een schoolwerktuin. Aan iederen jongen der 4 hoogste klassen zal 2 M² grond ter bearbeiding worden gegeven; de gezamenlijke meisjes van elke klasse krijgen 10 M².

Niet alleen ten behoeve van de leerlingen, maar ook ten behoeve van het onderwijzend personeel zal aan de school een boekerij worden verbonden, waarin vakliteratuur zal worden opgenomen. In hoeveel openbare scholen is dit het geval?

Alle avonduren zal voor leerlingen, die door huiselijke omstandigheden geen gelegenheid tot rustig werken hebben, een verlicht en verwarmd lokaal met toezicht beschikbaar zijn.

Behartigenswaard is wat de schrijver zegt omtrent de beteekenis van leeren lezen, al formuleert hij zijn eischen in dezen wel wat al te zwaar, zoodat wij een oogenblik het gevoel krijgen, dat iemaad die zelf „van 't vak" is zich voorzichtiger zou hebben uitgedrukt. In elk geval is het zeker waar, dat leeren lezen een taak is, die de moderne school met groote energie zal moeten aanvatten; moge in de naaste toekomst de vereenvoudiging van onze spelling den daartoe noodigen tijd vrij maken!

Dat aan een school in Friesland aan het Friesch de aandacht zal worden gewijd, die het verdient, wil de schrijver zooveel mogelijk bevorderen. Ook hier spreekt de geest waarvan hij te dien aanzien het onderwijs wenscht doordrongen te zien duidelijker tot ons, dan de concrete uitwerking; maar het bewustzijn van het probleem waarom het gaat, vindt toch klaar en gelukkig zijn uitdrukking in den zin, waarmee de schrijver zijn beschouwing over de vreemde talen begint: „De eerste vreemde taal, die het plattelandskind op school leeren moet is het Nederlandsch."

Het onderwijs in de aardrijkskunde, de kennis der natuur geeft den schrijver gelegenheid om te wijzen op het verband met het dagelijksch leven, dat hier voortdurend kan worden gelegd.

Railleerend stelt hij daarbij wel eens den tegenwoordigen toestand in een al te ongunstig daglicht; wij willen hem deze overdrijving vergeven, zij kan voor bepaalde naturen ter overtuiging noodig zijn. Wij kunnen ons slechts verheugen als we lezen: „Belangrijker dan de stationnetjes van Leeuwarden naar Anjum is ook voor onze jonge kinderen b.v. het vraagstuk van de waterloozing in onze provincie." En: „Onverschillig of het gaat over voedingsmiddelen, over kunstmest, over steenkool, over de exploitatie der exportmiddelen — steeds zal worden gewezen op het gemeenschappelijk belang van alle menschen. De land- en volkenkunde moet menschenliefde kweeken. De idee van een volkenbond zal worden gepropageerd."

Over gymnastiekonderwijs, handenarbeid, zingen en tuinbouw, over ouderavonden en meer nog worden frissche dingen gezegd. Doch genoeg.

Tegenover dit vele goede willen wij met onze bedenkingen kort zijn.

Iets anders is het een ideaal-programma op te stellen, iets anders is het dit prac-

tisch te verwezenlijken. De uitvoerders van dit plan zullen nog wel eens met hun handen in het haar zitten bij de samenstelling van een lesrooster, die met alle uitgesproken wenschen rekening houdt.

De ruimheid van opvatting, die in zoovele opzichten uit dit geschrift spreekt moge ook in het werkelijk leven tegenover de inzichten van andersdenkenden haar kracht niet verliezen. Dan kunnen we slechts toejuichen, dat in de sfeer van hen, die schijnbaar zoo ver van de inzichten van vele Nutsmenschen afstaan denkbeelden leven, die ook door ons worden voorgestaan en die uitzicht openen op een samenwerking in 't belang van onze Volksontwikkeling, van welke men vroeger niet durfde droomen.

J. H. G.

Persoverzicht.

BINNENLAND.

In de „Stemmen des tijds" van September schrijft J. Lens over Organisatie der rijpere jeugd. Met betrekking tot de rijpere jeugd is „zelfregering" geworden „een van de modewoorden van onzen tijd". Er is in deze idee veel aantrekkelijks. Voor de mens, als redelik, zedelik wezen, moet er zijn 'n overgangstoestand tussen leiding die de jeugd niet kan ontberen, en zelfstandigheid, die voor de volwassene noodzakelik is. Die zelfstandigheid toch moet geleerd worden in de tijd, dat de zucht daartoe bij de jonge mens al sterker wordt. Zeer zeker zal, als eenmaal 'n hervorming van onze intellektualistiese schoolinrichting is doorgevoerd, de schoolopvoeding kunnen meewerken aan de ontwikkeling van sociaal inzicht, van gemeenschapzin — toch dit in hoofdzaak de taak blijven van de jeugdorganisaties. Daarin toch zullen de jongelui gelegenheid hebben „tot experimenteele beoefening van de kunst, om niet voor zichzelf te leven alleen en in de eerste plaats, maar om gaven en krachten te stellen ten dienste der gemeenschap." Ook al daarom is dit noodzakelik, omdat nu allen, door middel van 't stembiljet invloed krijgen op en dus verantwoordelik worden voor de inrichting van de maatschappij, de regering van 't land. Zo leverden de jeugdorganisaties (i. c. de kristelike jongelingsverenigingen) de leiders van 't publieke leven, en zullen ze deze blijven vormen. 'n Schrikbeeld bij de arbeid onder de jeugd is de „vervloeiing": 't feit dat er later 'n aantal terecht komen in de gelederen van tegenstanders. Dit is vooral toe te schrijven aan „de ontaarding van het gezin, dat véél te weinig zich inlaat met de opvoeding der kinderen"; waardoor deze 'n tegenwicht missen „tegen al de verderfelike theorieën", waarmee ze op kantoor en werkplaats kennis maken. Tegenover dat gevaar van vervloeiing plaatsen nu de meeste (nederlandse) jeugdorganisaties de leiding door ouderen". Slechts zeer enkele verwerpen principieel die leiding. Hierbij zijn de leeftijdsgrenzen van veel gewicht. Als men, zoals bij de revolutionair-socialistiese jongeren deze stelt van 18 tot 27 jaar, dan kan zeer zeker de invloed van de ouderen worden beperkt. Maar in dit, en dergelijke gevallen kan men dan niet spreken van zuivere jeugdorganisaties. Na in 't kort te hebben aangegeven, hoe in ons land 't karakter is van de verschillende jeugdorganisaties, komt schr. tot de konklusie dat bij ons „de z.g. vrije jeugdorganisatie" geen vruchtbare bodem vindt. „De organisaties, die zich vrij noemen, strekken de leeftijdsgrens voor het lidmaatschap niet naar boven den leeftijd, waardoor de rijpere jeugd wordt afgesloten, uit." 't Doel van de verschillende jeugdorganisaties is verschillend. Daar zijn vooreerst de algemeene: er zijn er met bovenal religieuze, andere met bovenal maatschappelike bedoelingen. Bij beiden vormen ontwikkeling en ontspanning de hoofdschotels, en is 't streven kenbaar de jongelui te behouden voor de kringen waaruit ze voortkomen. Dan zijn er de speciale: voor drankbestrijding, voor padvinderij, en verder de bonden in bepaalde studiekringen, universiteit, gymnasium, h.b.s., kweekschool. Gewezen wordt nog op 't

kampwerk en 't perswerk, dat van de leiders steeds meer eist. Onze tijd heeft geleerd 'n bekend gezegde aldus te moeten aanvullen: „Wie het kind heeft, en behoudt, heeft de toekomst." „Het kind in zijn periode van rijpwording te behouden, ziedaar het werk der jeugdorganisatie; zijn ontwikkelende kracht te leiden, zijn drang naar daden gelegenheid te geven tot uiting, zijn sociaal instinct te ontwikkelen, ziedaar haar taak. Idealisme, dat leeft in den jongen mensch, die gelooft in een goede toekomst, ziedaar haar kracht." v. E.

* * *

In „de Socialistische Gids" van Aug. Sept. geeft P. Hoogland cijfers en beschouwingen betreffende de sociale zorg voor het schoolkind. Schr. begint met de sterftesijfers te geven voor kinderen en jongelui te Amsterdam in 1913 en 1918, waaruit „de ontzettende afname van het weerstandsvermogen van kinderen en jeugdige personen" ten duidelikste blijkt. En dat weerstandsvermogen moet „in de kortst mogelike tijd" worden versterkt. Daarvoor is 't van belang dat „het gepeuter van talloze philantropiese verenigingen" vervangen wordt door „een afdoende regeling van overheidswege". Wat kindervoeding betreft bepleit schr. voor 'n gemeente van enige omvang eigen beheer van 't bereiden van de spijzen. „Het nuttigen der spijs dient te geschieden in een vriendelike, zindelike, bij voorkeur daarvoor ingerichte lokaliteit onder behoorlik toezicht". In 'n „kommissie van advies" voor de kindervoeding moeten „vertegenwoordigers van medici, onderwijzers en arbeiders (bij voorkeur vrouwen)" zitting hebben. Indien nodig, moet ook 'n schoolontbijt worden verstrekt. Ook de verzorging van kinderkleding moet de overheid in eigen beheer nemen. Wat 't zenden van kinderen naar buiten betreft, schr. aanvaardt 't sisteem van plaatsing in gezinnen — zoals dat in de paar laatste jaren ook in ons land is ingevoerd — „alleen op zeer beperkte schaal, waarbij uiterst nauwgezet de gezinnen kunnen worden uitgezocht en dan nog bij een geregelde kontrôle". Maar nooit zal 't mogen dienen ter vervanging van „de huisvesting in kolonniehuizen, waar het toezicht wordt uitgeoefend door deskundigen, waar het ganse verblijf ingericht wordt volgens de strengste eisen der hygiëne." En ook deze aangelegenheid moet geschieden van overheidswege. Voor de besturen van grote gemeenten is nu mooi prakties werk te leveren in zeer afzienbare tijd. Schr. denkt aan 't beslagleggen op allerlei hulpgebouwen en barakken uit de laatste jaren. Daardoor zou men in korte tijd 'n uitgebreid aantal koloniehuizen kunnen bezitten, die bovendien met weinig kosten verplaatst kunnen worden. De sociale zorg voor 't schoolkind moet meer dan tot nu toe geplaatst worden in de sfeer van de praktiese politiek. v. E.

* * *

Wetenschappelijke bladen van Aug./Sept. geeft o. a. de vertaling van 'n artiekel van Oskar Frey. Over speelgoed als opvoedingsmiddel, en de inrichting van openbare speelkamers en waarnemingsgelegenheden. We weten noch zo weinig van de uitingen van 't kind, als 't in staat is eigen aandrang te volgen. Deze kinderstudie zou verkregen kunnen worden, als er mogelikheid bestond 't kind waar te nemen bij ongedwongen spel. Dan zou ook meteen gelegenheid bestaan, waar te nemen, waarin de opvoedende waarde van 'n bepaald stuk speelgoed eigenlik is gelegen. „Speelillusie", dat is de gesteldheid van 't kinderlike geestesleven bij 't spel. Nu wordt achtereenvolgens nagegaan, waarin die „speelillusie" bij de verschillende soorten van spelen bestaat: bij 't spelen met poppen, met dierpoppen, met soldaten, met bouwdozen, met mechanies speelgoed. Vooral over dit laatste is schr. zeer uitvoerig; waarbij hij tevens wijst op de overgang tot zelf-experimenteren met betrekking tot natuur- en scheikundige verschijnselen. Ten slotte worden karakteristieke trekken van de ontwikkeling van de speelgoedindustrie gegeven, voornamelik van de laatste jaren. „Pedagogiese verdieping van het aanbod is nog niet het algemeene beginsel van de speelgoedindustrie. Wel echter kan worden aangetoond, dat alle diepgaande pogingen van de pedagogiese praktijk ook in de speelgoedindustrie weerklank vinden." v. E.

BUITENLAND.

Hervormingen in Duitschland.

Met die wonderbaarlijke energie en voortvarendheid, die het slechts schijnbaar een oogenblik verlaten had, hebben de Duitschers, nu zooveel oude barrières gevallen zijn, allerwege het werk der onderwijshervorming ter hand genomen. Wat in korten tijd reeds is gewrocht, is verbazingwekkend. Dat alles nog 't karakter van een overgangstoestand, dus van voorloopigheid draagt, valt niet te miskennen en wordt ook openlijk verklaard. Toch komt het ons voor, dat wat nu beoogd en gedaan wordt veel minder 't karakter van onbekooktheid draagt, dan al die dolle voorstellen van „oorlogspædagogiek", die in de eerste jaren van den oorlog de lectuur van Duitsche pædagogische periodieken zoo buitengewoon onverkwikkelijk maakten. Dat laat zich alleen daardoor verklaren, dat nu veel naar boven komt, wat jaren lang ten onder gehouden is maar inmiddels heeft kunnen rijpen. En dan komt er bij, dat menige verderfelijke illusie prijsgegeven is, vóór alles de waan, dat de Staat door middel van de school de natie kan kneden zooals hij ze hebben wil. Het begrip van vrije, zelfstandige, persoonlijke ontwikkeling is niet meer de onbereikbare utopie van eenige enkelingen, maar wordt het doel waarnaar zelfs vroeger verbitterde tegenstanders thans gemeenschappelijk streven.

Om deze — en om andere — redenen is wat thans in Duitschland op 't gebied van onderwijs en opvoeding omgaat, ook voor ons buitengewoon interessant en stellig ook leerzaam.

Het is natuurlijk zooveel, dat het zeer moeilijk is er een behoorlijk overzicht van te krijgen, laat staan te geven. Als typisch voor dien overvloed kan echter aangemerkt worden wat uit één aflevering van één tijdschrift, het Juni-Juli nummer van Karl Kehr's Padagogische Blatter — die in den laatsten tijd waarlijk niet uitblonken door belangrijkheid — te halen valt. Daarvan willen wij trachten een kort overzicht te geven.

De wijdloopige artikelen van den Berlijnschen Stadtschulinspektor Dr. Rauh over „Befreiung von der Schulaufsicht", laten wij daar, stippen alleen aan dat in Pruisen alle partijen zich reeds vereenigd hebben tot afschaffing van het lokale schooltoezicht, of juister gezegd: tot ontneming van dat toezicht aan de bedienaren van den godsdienst aan wie dit tot nog toe schier bij uitsluiting opgedragen was, maar nog harrewarren over den modus quo der uitvoering; een interne Duitsche aangelegenheid dus. Zeer lezenswaard is echter de studie van Dr. Karl Reumuth over de „Psychologie und Erziehung der Jugendlichen", die hij, aanknoopende aan studies van Ed. Spranger en Dilthey, op veelszins eigenaardige wijze toelicht. Wij zullen daarover elders uitvoeriger refereeren en citeeren slechts een paar veelzeggende uitspraken. Hierover bericht het artikel: „Die Verhandlungen über die Schulaufsicht in der Preuszischen Landesversammlung" die wij om die reden met stilzwijgen voorbijgaan.

> „De Duitsche opvoeder weet, dat de opbloei van Duitschland in de XIXe eeuw door opvoedkundigen arbeid werd voorbereid; hij is daarom ook overtuigd, dat 't Duitsche volk ineengezonken is, omdat de opvoeding in de laatstverloopen tientallen van jaren hem niet de kracht gegeven heeft, die het noodig had om den wereldoorlog en de revolutie uit te houden".

Wat was dan haar groote, noodlottige fout? Deze, dat zij, alle zorg concentreerend op den kinderleeftijd, de jeugd schromelijk verwaarloosd heeft. De jeugd dus ook:

> „Die ongeveer sedert 1916 de legers kwam aanvullen, deed door haar brutaliteit en tuchteloosheid, door ruwen toon en wilde zeden, de oude soldaten ontstellen.
>
> Over de jeugd, die gedurende de laatste oorlogsjaren de straten en de ontspanningslokalen beheerschte, behoeft men niet eens meer te spreken.
>
> Ingevolge van deze feiten is er slechts één brandende pædagogische vraag. De opvoeding der jeugd.

Dan volgt een uittreksel uit de Begrooting van 't Ministerie voor Wetenschap, Kunst en Volksontwikkeling voor 1919, de tekst van het wetsontwerp op de afschaffing van plaatselijk schooltoezicht, wijzigingen in 't programma der examens voor volksonderwijzers, een adres van den Deutschen Lehrerverein aan de Deutsche Nationalversammlung,

d.d. 6 Mei 1919, waarbij verlangd wordt: 1. dat de onderwijzers in de Grondwet tot staatsambtenaren zullen worden verklaard (dit met 't oog op hun rechtspositie; 2. kosteloosheid van alle onderwijs; 3. een duidelijke bepaling in de Grondwet, dat de Kerkgenootschappen geen recht van toezicht hebben op het godsdienstonderwijs, dat aan openbare scholen verstrekt wordt (tegen het centrum).

Onder den titel „Der fünfte Weg zur Universität" bepleit zekere Heinrich Lüder iets, dat inmiddels reeds door de regeering is toegestaan, waarmede volgens de redactie aan een schreeuwende bevoorrechting van de vrouwelijke leerkrachten een eind is gemaakt. De zaak is deze: sedert 1901 geeft in Pruisen het einddiploma van alle drie de hoogere scholen, Gymnasium, Realgymnasium en Oberrealschule toegang tot de universiteit en wel zonder eenig onderscheid der faculteiten. Alleen hebben deze het recht, zoo noodig aanvullingsexamens af te nemen, bijv. wanneer een oud-H.B.-scholier in de oude letteren wil gaan studeeren. Daarvoor werden zelfs al spoedig beginnerscursussen ingericht, waarvoor een ministrieel besluit van 19 Aug. 1903 voorschriften gaf, die dan later werden aangevuld. Over 't geheel echter mocht deze geheele regeling gekenschetst worden als „einen eklatanten Vertrauensbeweis für die beteiligten Berufskreise". (woorden van den Minister.)

Dit „bewijs van vertrouwen" nu werd den 3en April 1904 ook aan de leeraressen van middelbaar en hoogere meisjesscholen (Höhere Frauenschulen of Lycea) uitgereikt. Om dit echter goed te begrijpen moet men weten, dat in Duitschland alle openbare bevoegdheid in 't geven van onderwijs uitsluitend verleend wordt op grond van een staatsexamen, dus nooit als bij ons, verbonden is aan een academischen graad. Tot de examens voor de hoogere leerambten werd evenwel niemand toegelaten, die niet in 't bezit was van een diploma van toelating tot de universiteit en geen bewijzen van „een behoorlijke universitaire studie" kon overleggen.

Deze beide eischen werden nu door 't besluit van 1909 vervangen door de volgende: 1. het volledig diploma voor onderwijsbevoegdheid aan een middelbare of hoogere meisjesschool, verkregen na het met goed gevolg afloopen van een erkende hoogere meisjesschool of dito kweekschool voor leeraressen; 2. minstens 2 jaar volledige ambtsbezigheid na verkrijging van dat diploma, aan een hoogere meisjesschool, 3. een daarop gevolgde „behoorlijke studie" aan een duitsche Rijksuniversiteit van minstens 6 semesters.

Men ziet het, de (onderstelde) minderwaardigheid van de oorspronkelijke opleiding en diploma wordt hier gecompenseerd door den eisch van een tweejarige ambtswerkzaamheid, die ingelascht wordt tusschen het akte-examen en de universiteitsstudie, welke laatste in denzelfden omvang gevorderd wordt als van de mannelijke leerkrachten der hoogere scholen. Aan de dames wordt hierbij niet het recht verleend, aan de universiteit te promoveeren — wat zij ook niet noodig hebben — maar alleen om 't staatsexamen voor 't hoogere leerambt af te leggen.

Dat ditzelfde recht niet ook aan de onderwijzers verleend werd, daarin lag bovenbedoelde schromelijke bevoorrechting der dames.

Dit is nu opeens anders geworden. Bij ministrieel besluit van 3 Maart j.l. toch worden de volksonderwijzers met volledige bevoegdheid voor G. L. O. toegelaten tot het staatsexamen voor de hoogere leerbevoegdheden, natuurlijk na de „behoorlijke universitaire studie", maar zonder de verplichting van voorafgaande ambtswerkzaamheid of 't bezit van een toelatingsbewijs tot de universiteit.

Als eerste vrucht der revolutie hebben dus nu de heeren de dames weer ingehaald en zelfs meer verkregen.

Daarentegen krijgen de laatsten nu weer iets, dat echter precies aan 't andere eind van de ladder ligt en zeker wel allen vreemd zal doen opzien, die bij ons zoo opponeeren tegen de door Minister De Visser geprojecteerde „hulponderwijzeressen". Alle „wetenschappelijke leeraressen" n.l. met onderwijsbevoegdheid voor alle mogelijke meisjesscholen, worden na reeds een jaar bezoek van een erkende vormschool voor bewaarschoolonderwijzeressen toe-

gelaten tot 't staatsexamen voor bewaarschoolonderwijzeres (Kindergartnerin). Ook kunnen zij, evenals de bezitsters van een akte voor technisch onderwijs, aan een cursus voor bewaarschoolonderwijzeressen, verbonden aan een „Frauenschule" deelnemen, zonder voorf zelf zulk een school bezocht te hebben.

Tezelfder tijd werd bepaald, dat aan alle openbare en bizondere hoogere meisjesscholen in de middelste en hoogste klassen, ten minste de helft der uren in de wetenschappelijke vakken zullen moeten worden gegeven door academisch gevormde docenten.

Besluiten van 5 en 9 April bevatten bepalingen omtrent de rechten van onderwijzers- en leerarenraden en hun verhouding tot de Regeering; voor de inrichting van proefklassen ter voorbereiding van verdere onderwijshervormingen, e.a. Kenschetsend voor de heerschende toestanden is 't volgende: in Lübeck bestaan sedert 1909 de bepalingen dat toegelatenen tot de Universiteit, terstond tot de hoogste, 15 maanden omvattende klasse der kweekschool kunnen worden toegelaten, die alleen voor de practische beroepsopleiding dient. Hiervan werd vóór den oorlog weinig of geen gebruik gemaakt, thans zitten er in een klas van 29 niet minder dan 22 abiturienten.

Ook uit andere mededeelingen blijkt dat op 't oogenblik in Duitschland de aandrang om onderwijzer of leeraar te worden, zeer groot is, vooral onder hen, die uit den oorlog terugkeeren. Heel duidelijk ziet men hier den invloed van de economische toestanden op de beroepskeuze: de beteekenis der opleiding zinkt daarbij schier in 't niet. Dit geldt natuurlijk in twee richtingen, positief zoowel als negatief.

Uiterst merkwaardig is een kort artikel van C. Pitz over „Moralunterricht", t.w. over de Instruction morale (Loi Terry van 1887) die in de pædagogische wereld in Duitschland al even weinig bewondering wekte als bij ons. Op grond van uitgebreide eigen waarnemingen en studie betoogt de schr. dat dit oordeel onverdiend is. Hij vergelijkt dit Fransche zedekundig onderwijs met den Duitschen Religionsunterricht en is blijkbaar niet ongenegen aan 't eerste de palm toe te kennen. Bizonderlijk noemt hij de zorgvuldig uitgewerkte leerplannen en vooral de voortreffelijke leerboeken die, zegt hij, in grooten getale voorhanden zijn en de moeite der kennisneming alleszins loonen. Het is ook niet waar, dat dit onderwijs atheïstisch is; integendeel, het laatste hoofdstuk heet: plichten jegens God.

De invoering van dit onderwijs heeft tengevolge gehad dat in de hoogste klassen der kweekscholen eenig onderwijs in philosophische vakken wordt gegeven. Ook daarvoor, zegt Pitz, bestaan voortreffelijke leerboeken.

Niet minder aandacht verdient de reorganisatie van de drie categoriën van hoogere scholen, die reeds den 11 Febr. 1919, dus waarlijk wel „met bekwamen spoed" in Saksen is ingevoerd. Bijzonderheden daarvan kunnen hier niet meegedeeld worden; wij vermelden dus alleen:

dat in de hoogere klassen facultatieve splitsing wordt ingevoerd;

dat de uren voor 't Duitsch overal belangrijk vermeerderd, voor Latijn, Grieksch en voor „Religion" verminderd worden;

dat de vorderingen in lichaamsoefening, teekenen en zingen principieel gelijk gesteld worden met die in andere vakken, zoodat zij meetellen bij overgangs- en eindexamens en dat een plus of een minus daarin een minus of plus in andere vakken kan teniet doen, wanneer 't een gevolg is van den bizonderen aanleg van de leerling, en zelfs op het einddiploma kan worden aangeteekend,

dat op de gemiddeld 40 weken van het schooljaar 20 vrije dagen worden ingevoerd, die in de hoogere klassen aan excursie en privaatstudie, in de lagere gedeeltelijk ook aan op school te maken huiswerk moeten worden besteed.

De vraag of „de Universiteit de opleiding der volksonderwijzers kan overnemen" wordt door prof. Rein in een artikel in het socialistische, pas opgerichte tijdschrift „Die Neue Erziehung", waarvan hier uittreksels worden medegedeeld, rondweg ontkennend beantwoord, wat te merkwaardiger is, omdat Rein, zooals iedereen weet, de stichter en leider is van 't eenige Duitsche Universitäts-Seminar mit Lehrschule te Jena, en deze inrichting juist geheel of bijna geheel bezocht wordt

door en ingericht is naar de behoefte van onderwijzers bij het L.O.

Den 8en Augustus 1918 plaatste Engeland's Koning zijn handteekening onder de nieuwe Onderwijswet van Minister Fisher. Aan de „Schweizerische Lehrerzeitung" ontleenen de Pad.-Bl. een overzicht van het tot standkomen en den inhoud dier merkwaardige wet, waaruit iedereen kan zien, dat 't meer dan tijd is, dat zij hier te lande in studie genomen wordt.

Het artikel „Zur Frage der Neuordnung der Anstellungsprüfung," te weten in Beieren is belangrijker voor den general reader dan zijn titel zou doen vermoeden, omdat het handelt over de wijze, waarop de jonge onderwijzer, die zijn examen achter den rug heeft, maar nog zijn stage moet doormaken, in dien tijd aan zichzelf werken en in zijn studie geleid moet worden, en hoe dienovereenkomstig het onderzoek ingericht moet zijn, dat hem aan 't eind dier stage-jaren zijn volledige benoembaarheid moet verleenen.

De schr. ontwikkelt allerlei hoogst frissche denkbeelden en wil o.a. laatstbedoeld onderzoek eigenlijk oplossen in een zeker aantal verstandig uitgevoerde en te voren aangekondigde bezoeken van den schoolopziener in de klas.

„Der Volksschullehrer im alten und neuen Deutschland" is de titel van een brochure van Dr. Alfred Rennert, dat te oordeelen naar het hier gegeven overzicht de nadere kennismaking ten zeerste waard is, wat geen wonder is, als men weet, dat de schr. na ci-devant schoolopziener van Maubeuge en Craonne geweest te zijn, en daar op honderd en meer dingen een heel anderen kijk gekregen te hebben, een aanstelling kreeg aan een Cadettenschool waar hij tegelijk onderwijzer (in alle vakken der L. S.) en schoolopziener was, en waar hij buitendien de gelegenheid te baat nam om een grondig onderzoek in te stellen naar de veranderingen, die de mentaliteit van den duitschen onderwijzer aan het front heeft ondergaan.

Ten slotte geeft de heer Daderich onder Litteraturbericht: Religionsunterricht een van groote zaakkennis getuigend overzicht van een aantal nieuwe leer- en studieboeken voor dat vak, dit begrip zoo ruim vattend, dat ook boeken als Wernle's „Jesus", Gunkel's „Die Marchen im alten Testament", Kittel's „Die Psalmen" en derg. er onder vallen: voor gegadigden een hoogst belangrijk stuk. G.

Volksontwikkeling.

In de laatste nummers van „Neue Bahnen" schrijft dr. Ernst Schultze, privaat-docent aan de Universiteit te Leipzig over: „De vrees voor volksontwikkeling (waarmee hij natuurlijk ons tijdschrift niet bedoelt) en zegt, dat de vrees voor volksontwikkeling tot op dezen tijd toe verderfelijk voor Duitschland heeft gewerkt. Hij geeft verschillende voorbeelden van de stelsels, die alzoo gebruikt werden om de volksontwikkeling tegen te gaan: naar Cropius van Cesarea verhaalt, wilden de Franken en de Gothen hun kinderen niet door de verachte Romeinen in de wetenschappen laten onderwijzen, omdat de kinderen, als ze eenmaal de roede van den onderwijzer hadden leeren vreezen, later nooit meer met moedige oogen een schild of speer zouden aanzien. Op denzelfden grond dwongen Westgothische grooten hun Koningin Amalasuntha, den erfprins, inplaats van volwassen opvoeders, jeugdige begeleiders te geven, die hem evenwel niet tot flinkheid, maar tot brasserij brachten.

Nadat in de Germaansche landen het feudalisme had gezegevierd, wilden, zooals vanzelf spreekt, de heeren niet, dat hun onderdanen ontwikkeld waren.

De Karthaagsche overheden wilden niet, dat de burgers Gricksch leerden en verboden hun, anders dan door tusschenkomst van staatstolken met Grieken te spreken.

De Mytileners straften afgevallen en weer teruggewonnen bondgenooten, door hun te verbieden, hun kinderen onderwijs in lezen, schrijven en muziek te laten geven, en in Japan verboden de vorsten van Matsuma (1604) op bedreiging met doodstraf, een Aino te onderwijzen in lezen of eenig ander vak.

In Frankrijk verbood een decreet van 1764 werken uit te geven, waarin politiek werd besproken en zware straffen bedreigden ieder, die den godsdienst aanviel, of over financieele aangelegenheden schreef.

Dat ontwikkeling identiek geacht werd met revolutie bewijst de schrijver, door het geval aan te halen van den Spaanschen generaal Morillo, die in 1816 in Bogota in Zuid-Afrika 600 der voornaamste burgers, mannen, vrouwen en kinderen liet ophangen, ofschoon hun niets anders ten laste werd gelegd, dan dat ze lezen en schrijven konden. Schultze schrijft verder dat in Engelsch-Indië 90—95 pCt. der bevolking analphabeet is, hetgeen hij toeschrijft aan Engelands politiek. (We kunnen deze cijfers niet controleeren).

Hoe weinig volksontwikkeling bemind was onder het verlicht despotisme van Metternich bewijst de schrijver, door te vertellen, dat de latere Minister van Financiën, prof. Baumgarten, verlof kreeg tot het houden van populaire lezingen onder voorwaarde, dat hij deze lezingen, in geval van een „avancement", niet als een verdienste „prävalieren" mocht.

Nog Heinrich von Treitschke, die met vlammende woorden voor de vrijheid streed en die in gloed ontbrandde voor zooveel goeds en schoons, hield in het midden van de jaren '90 een rede, waarin hij heftig te keer ging tegen de Konversationslexica en andere bloemen van dezen tijd. Bekend is ook, dat hij scherp de meening verdedigde, dat hooge ontwikkeling, wetenschap en cultuur slechts dan mogelijk zijn, als de groote massa deze cultuurzaken ontbeert.

In 1878 verscheen een boekje van dominee Jozef Lukas „Der Schulmeister von Sadowa" waarin een heel zondenregister van de school wordt opgesomd: zij degenereert den adel (men denke aan de uitlating uit vroegere eeuwen in ons land: dat hij niet schrijven kan als zijnde edelman!), zij nivelleert de burgers, verzwakt de lichamelijke kracht van het volk, verduistert de originaliteit der geesten, ruïneert de Duitsche industrie, veroorzaakt gebrek aan dienstboden voor de boerderijen, roept het proletariaat op en is een karikatuur van de maatschappij, en de oude Lichtenberg (gestorven in 1799) profeteerde: „Men probeert overal het weten te vermeerderen, wie weet of over een paar eeuwen geen universiteiten worden opgericht, om de oude onwetendheid weer in eere te herstellen".

Groot is het aantal geleerden, die ijveren tegen halve ontwikkeling, maar Schultze is van oordeel, dat die ook bij geleerden niet zelden is te vinden.

Hij deelt dan mede, dat verschillende openbare leeszalen in Duitschland geen sociaal-democratische kranten duldden, de sociaal-democraten van hun kant begingen de domheid, in hun eigen leeszalen burgerlijke bladen te verbieden. Voorts zegt hij, dat verschillende groote Duitsche steden in het begin der 20ste eeuw geen volksbibliotheek openen wilden, op grond, dat die niet noodig waren en hij geeft daarvan voorbeelden. Aan het eind van zijn artikel zegt de schrijver, dat vijandschap van volksontwikkeling ook kan voortkomen uit de socialistische of eigenlijk meer uit de kommunistische wensch, het onderwijs voor allen op gelijk peil te brengen. Babœuf, die voorstelde, het bezit elken dag opnieuw te verdeelen, opdat het steeds voor alle menschen gelijk zou blijven, verklaarde consequent alle wetenschap en kunst voor overbodig: niemand moest meer leeren, dan lezen, schrijven, rekenen en wat aardrijkskunde van Frankrijk. Een strenge censuur moest ervoor waken, dat die grenzen niet werden overschreden. Ook heden openbaart zich een dergelijke strooming. De zoogenaamde kommunistische groep van den Marxistenbond gaf tijdens de algemeene werkstaking in Leipzig in Maart '19 een programma-vlugschrift, dat o.m. eischt: gelijke waardeering van hoofd- en handenarbeid. Dit zou, zegt de schrijver, alle studie, voor zoover zij berekend is, op betere betaling met het oog op de langere voorbereiding, onmogelijk maken.

Tegen dergelijke vijanden van volksontwikkeling waarschuwt de schrijver aan het slot van zijn artikel. Fr. v. R.

Montessori.

Blijkens een mededeeling in de „The Teacher's World", verklaarde dr. Maria Montessori bij haar bezoek aan Londen, dat haar methode in Amerika grooten opgang maakt, maar dat er aanzienlijk tekort is aan goede leidsters, daar haar methode in 3000 scholen wordt toegepast, terwijl er maar 400 à 500 goede krachten voor zijn. Ze verklaarde, dat leermiddelen voor kinderen boven de 11 jaar al in wording zijn.

De Daily News schreef, dat voor den cursus, die Montessori te Londen gaf, meer dan 3000 deelnemers waren ingeschreven, terwijl er maar 250 konden worden aangenomen. Hieronder waren velen uit Noorwegen, Zweden, Denemarken, Schotland, Ierland en vijf uit Nederland.

Fr. v. R.

Boekbesprekingen.

Dr. G. KERSCHENSTEINER. De komende school. Vertaald onder toezicht van en met inleiding voorzien door Dr. A. de Vletter, J. Ploegsma. Prijs ingenaaid f 3.90; gebonden f 4.90.

Het Congres voor de rijpere jeugd stond voor een belangrijk deel in het teeken van Kerschensteiner. Telkens weer, bij de intellectueele, bij de moreele opvoeding en bij de vakopleiding kwam het groote werk ter sprake, dat hij te München heeft verricht. En geen wonder, want hoe belangrijk de hervormingen ook zijn, die K. in de organisatie van het L. O. heeft aangebracht, nergens heeft hij in die mate als bij het voortgezet onderwijs zijn lievelingsdenkbeelden omtrent de arbeidsschool, omtrent karaktervorming door gemeenschappelijken arbeid, omtrent algemeene ontwikkeling niet losstaand van, maar uitgroeiende uit vakontwikkeling in toepassing kunnen brengen. En het is juist op dit punt van het voortgezet onderwijs (ten onzent nog steeds herhalingsonderwijs genoemd — de naam alleen spreekt boekdeelen), dat Nederland het meest noodig heeft ter school te gaan bij wat in München proefhoudend is gebleken. Het rapport in 1918 aan het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen uitgebracht omtrent de aanstaande vernieuwing van het voorbereidend lager en voortgezet onderwijs toont dan ook juist wat het laatste betreft duidelijk zijn invloed.

Het is gelukkig, al is het zeker meer dan een toeval, dat juist op het oogenblik waarop Nederland zijn aandacht aan dezen arbeid moet geven, de Hollandsche vertaling van K.'s Grundfragen der Schulorganisation, ingeleid en voor den Nederlandschen lezer zeer verrijkt door een overzicht van het vorige werk van K. van de hand van Dr. de Vletter, het licht ziet.

Zoo iemand, dan is deze, de ijverige voorstander der arbeidsschool, bij uitstek bevoegd over K. te schrijven. Toch waag ik het op een enkel punt met hem van meening te verschillen, daar n.l. waar hij K.'s Charakterbegriff und Charaktererziehung diens hoofdwerk noemt. Immers als zoodanig zou ik zeker geen ander aanduiden dan de „Grundfragen", die wij thans bespreken. Zonder iets te kort te doen aan de waarde van K.'s psychologische of theoretisch pædagogische werken, meen ik toch te mogen zeggen, dat juist in de vragen van organisatie, in het in practijk brengen der theorie zijn sterke zijde ligt. The proof of the pudding is the eating, dit blijkt ook hier weer waar.

In een tiental opstellen, onafhankelijk van elkaar ontstaan, maar nauw verbonden door de eenheid van grondgedachten, geeft K., hier verslag van wat hij reeds heeft tot stand gebracht (in dit opzicht is het jammer dat het opstel over Die Neugestaltung des gewerblichen Schulwesens in München en de talrijke en leerrijke noten omtrent den tegenwoordigen toestand niet in de Hollandsche vertaling zijn opgenomen) of nog hoopt te doen of door anderen te zien doen. Als voorbeeld van de laatste categorie, zou ik willen noemen: Landbouwbedrijf en staatsburgerlijke opvoeding, een keurig opstel, misschien beter dan eenig ander geschikt om den lezer in een oogenblik op de hoogte te brengen van de quintessens van K.'s opvattingen.

Ook daar waar K. het gebied verlaat waarop hij practisch organiseerend werkzaam is geweest, b.v. in de laatste twee opstellen over: De vijf grondslagen voor de organisatie van het M.O. en over de onderwijzersopleiding is hij in hooge mate lezenswaardig. Speciaal het laatstgenoemde opstel zullen de organisatoren onzer nieuwe kweekscholen dienen te herlezen en te overdenken.

Moge in zijn nieuw gewaad K.'s boek ook vele nieuwe vrienden in Nederland winnen.

Pr. K.

INHOUD VAN AFLEVERING 1.

		Blads.
Een Nutsinstituut voor Volksontwikkeling	Prof. Dr. Ph. Kohnstamm	1
Naar aanl. van het wetsontwerp De Visser		
I. Volharden op een dwaalweg	A. H. Gerhard	6
Het Kleuterstehuis	Dr. E. Bonebakker	17
Feiten en Pogingen.		
Ontwikkelingsraden	A. H. G.	36
„Den Tüchtigen freie Bahn"	A. H. G.	37
School voor christelijk nationaal onderwijs te Akkrum	J. H. Gr.	39
Persoverzicht.		
Binnenland	v. E.	41
Buitenland. Hervormingen in Duitschland	G.	43
„ Volksontwikkeling	Fr. v. R.	46
„ Montessori	Fr. v. R.	47
Boekbesprekingen.		
Dr. G. Kerschensteiner, De komende school	Ph. K.	48

Gedurende 135 jaren heeft de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gearbeid aan de taak, die zij zich koos:

de bevordering van het algemeen volksgeluk

en zeker mag zij met voldoening terugzien op hetgeen door haar of met hare medewerking is tot stand gebracht.

Door de werking van haar Hoofdbestuur, hare Districten, 325 Departementen en 150 Correspondentschappen voor reizende bibliotheken zijn er weinig plaatsen in ons land, die niet direct of indirect genieten van wat door de Maatschappij gedaan wordt. Meer dan 1100 scholen, spaarbanken, hulpbanken, bibliotheken, woningbouwvereenigingen, commissies voor tuingrondverhuring en andere instellingen bevorderen geregeld de hun door de Maatschappij toevertrouwde bijzondere belangen.

Volgens de laatste opgave werden door de gezamenlijke Nutsbibliotheken aan 49418 lezers 972373 boeken uitgeleend.

Nutsscholen en -cursussen werden in 1917-18 door 16300 leerlingen bezocht.

Loop van het ledenaantal in de laatste 5 jaar:

1915:	16654
1916:	16736
1917:	18108
1918:	19306
1919:	21438

Geeft U op als lid van onze Maatschappij!

Inlichtingen en propaganda-lectuur zijn verkrijgbaar bij den Algemeenen Secretaris, den Heer J. HOVENS GRÉVE, N. Z. Voorburgwal 212, Amsterdam.

1ste JAARGANG. NOVEMBER 1919. N° 2.

TB 3867

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:
Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.;

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212. AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.76.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÉVE, Secretaris.

Naar aanleiding van het wetsontwerp De Visser.

II. De opleiding van den onderwijzer

door W. EMMENS.

De tijd ligt nog niet ver achter ons, dat een onbruikbaar geworden huisknecht of een kreupel geschoten drijver een boerenschuur huurde om daarin onderricht aan de jeugd te geven en op deze wijze zijn brood te verdienen; van een voorbereiding voor de taak van onderwijzer was geen sprake. In de laatste eeuw is daarin groote verandering gekomen: de onderwijzer wordt thans voor zijn vak opgeleid. Deze opleiding is mogelijk door kweekscholen, dag- en avondnormaalscholen of door één persoon, een hoofd eener school. De kweekscholen zijn de beste opleidingsinstituten, omdat ze over de beste leerkrachten beschikken en tevens selectie onder de candidaten voor het toelatingsexamen kunnen houden. De dagnormaalscholen hebben een te beknopt programma en te weinig vaste leerkrachten. Aan de avondnormaalscholen zijn docenten verbonden, die om vier uur al den dagtaak achter den rug hebben en nog soms tamelijk verre reizen moeten doen, om de school te bereiken. Toch zijn er, niettegenstaande deze moeilijkheden, avondnormaalscholen, die, voorzoover dit mogelijk is, een goeden naam hebben. Zelf heb ik mijn opleiding aan een dergelijke inrichting genoten en het doet me genoegen aan den ernst en de toewijding der docenten hier een woord van dank te kunnen brengen. De éénmansopleiding, soms wellicht ook voldoende, zal in de meeste gevallen wel fataal geweest zijn, omdat verondersteld wordt, dat één persoon alle vakken van het examenprogramma voor onderwijzer beheerscht. Over 't algemeen is het peil van ontwikkeling van den onderwijzer treurig te noemen. Niettegenstaande den ijver der docenten aan kweek- en normaalscholen en niettegenstaande de weetgierigheid van de jeugd worden de examens voor onderwijzer en hoofdonderwijzer belachelijk gemaakt en bespot. De anecdoten van de examentafels L. O., zoowel wat de vragen der examinatoren als de antwoorden der candidaten betreft, zijn legio en dikwijls betreurenswaardig koddig. Maar deze examenanecdoten zijn tegelijkertijd een graadmeter voor de opleiding: wie herinnert zich niet, dat men in de les een hoog cijfer kreeg, wanneer men b.v. een groot aantal plaatsen in China kon noemen, wat een humoristisch aangelegde kweekeling met een strakke tronie zelf getsjungde en getsjautste namen deed verzinnen, waarop de docent antwoordde, dat dit wel zeer kleine

plaatsen waren. Wie herinnert zich niet de jeugdige verontwaardiging over de afkeuring van een algebraïsch opgelost rekenvraagstuk of de woordelijke inpomperij van heele geschiedenisboeken in plaats van grondige studie uit meer uitgebreide werken. Er zit in de geheele onderwijzersopleiding een fundamenteele fout: ze is niet wetenschappelijk. En deze fout blijft voortbestaan, zoolang de docenten aan kweek- en normaalscholen steeds weer uit de onderwijzers, zooals ze thans zijn worden gerecruteerd, hoeveel respect ik ook voor het quantum intellect, lust en ijver heb, dat ze soms individueel vertegenwoordigen en waarvan ze schitterende blijken geven op politiek, sociaal en wetenschappelijk gebied. De breede stroom van onderwijzers blijft „schoolmeester". Ze leeren woorden van buiten, en nog eens woorden, etiquetten, maar de dingen zelf leeren ze niet kennen. Is het geen bittere ironie, dat hun in de opvoedkunde en onderwijsleer steeds voorgehouden wordt zaak-onderwijs te geven, terwijl hun eigen kennis hol en leeg is gebleven? Voor het examen van hoofdonderwijzer geldt hetzelfde: 't zijn namen van bergen, kapen, rivieren, getallen van inwoners, vierkante mijlen van landen, namen van personen en jaartallen, namen van natuurverschijnselen zonder de proeven, een zee van woorden en beredeneerde oplossingen zonder kennis van a^2-b^2, taal zonder inzicht in taalverschijnselen. De studie voor hoofdonderwijzer is een onding van uit wetenschappelijk standpunt, een afbeulen van de hersenen, een verspilling van energie en het dooden van alle studielust. Is het examen voor de hoofdakte ten einde, dan staken vele onderwijzers hun studie: de verhooging van het salaris en het voor vol aangezien worden is bereikt, want dit alleen was het doel van de studie. Terwijl de man van wetenschap, wiens aanleg en lust in harmonie met zijn arbeid zijn, soms uren aan uren uit innerlijken, menschelijken drang zich wijdt aan de oplossing van wetenschappelijke problemen, is de studie voor de hoofdakte voor verreweg het grootste deel dwang van buiten opgelegd, geen innerlijke ontwikkeling van individueelen aanleg. Welk een vreugde ontwaakt er in den onderwijzer, wanneer hij na de hoofdakte nog de kracht en de lust heeft overgehouden om de studie van b.v. een vreemde taal te beginnen, al bestaat deze dan ook voor een groot deel uit het memoriseeren van taalregels. Hij gevoelt, dat zijn kennis verrijkt wordt, zijn horizon zich uitbreidt, want hij is in staat van litteraire producten uit het buitenland kennis te nemen ..... als die regels en al die thema's maar niet zooveel tijd in beslag namen! Dan zou hij eens romans van Victor Hugo lezen, hij zou zich bezig houden met Goethe, Carlyle, met les Idées de Pascal, want hij heeft nog den leeftijd, dat met brandende heftigheid zijn gemoed antwoord zoekt op zoovele vragen, die levenwekkend zijn, maar nu dikwijls teruggedrongen worden door plicht voor studie. En als hij Fransch achter den rug heeft, komt het Duitsch en van voren af leert hij regel op regel, leert hij woorden en woordenreeksen — tot hij een roman kan lezen ..... en dan begint hij met Engelsch of wiskunde of teekenen; hij is dan intusschen vier-, vijfentwintig jaar geworden. Is het te verwonderen, dat een temperamentvol mensch die doode grammaire eindelijk in arrenmoede in de vlammen doet opgaan, als laatste acte van een griezelig werk en als begin soms van een breedere

en diepere studie. Dit geldt alleen van de sterke, krachtige naturen, die dit geheel of gedeeltelijk kunnen volbrengen. Maar hoevelen hiervan zouden op dezen weg hun lichamelijke en geestelijke gezondheid te gronde richten, als niet de medicus ingreep, want na een dagtaak, die reeds veel van hun zenuwen vraagt, wat opgewektheid en concentratie betreft, zitten ze avond aan avond te werken, soms tot diep in den nacht!

De studie van den onderwijzer is van 't begin tot het einde onwetenschappelijk, geestdoodend en gezondheidsloopend.

Welken invloed heeft zulk een opleiding op het onderwijs aan de jeugd? Uit het onwetenschappelijke vloeit voort, dat den onderwijzer voor de lagere en hoogere klassen de noodige kennis van het kind ontbreekt en dat hij, en dit betreft vooral het onderwijs in de hoogere klassen, zich bezig houdt met het van buiten leeren van namen en woorden in natuurkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, dat hij de natuurprocessen, die hij wil verklaren, zelf niet doorziet en dan soms op de scherpe vragen der weetgierige leerlingen „maar wat praat"; dat zijn taalonderwijs niet aankleeft liefde en gevoel voor de taal, maar bestaat in oefeningen van d en t, dubbele of enkele e en o. Uit het geestdoodende en gezondheidsloopende volgt, dat niet alle onderwijzers even frisch en opgewekt de school binnentreden. Maar toch — ik heb respect voor den onderwijzer als hij voor de klas staat. Daar is hij dikwijls een ander mensch dan in de studiekamer. Is het de invloed die van de leerlingen, van de jeugd uitgaat? Is het in zijn kamer marteling van het intellect en lichaam, bij de jeugd is het ontplooïng van de gaven des harten. Dat de volksonderwijzer gewoonlijk een sterk sociaalvoelend mensch is, neemt zijn oorsprong in de ellende en het leed van de misdeelde jeugd, waarmee hij lijdt. De onderwijzer in zijn studie en de opvoeder voor de klas zijn twee zeer verschillende kanten van hetzelfde individu; dikwijls leven beide richtingen in een harden strijd en dikwijls is het de opvoeder, die het wint van den studeerenden onderwijzer.

Welken invloed heeft de opleiding van den onderwijzer op de maatschappij? De onderwijzer staat niet in, maar naast de samenleving. De maatschappij, die in de laatste eeuw door de uitbreiding van de techniek een geheel ander fundament heeft gekregen, kan zich alleen door algeheele samenwerking der leden krachtig en gezond ontwikkelen. Deze samenwerking voor een gemeenschappelijk doel bestaat wel op politiek gebied, maar in geringe mate daar, waar ze het eerst had moeten beginnen: op sociaal gebied. Meer dan ooit wordt thans en zal het in de komende jaren gevoeld worden, dat dit een groote tekortkoming geweest is, die tot ernstige conflicten aanleiding geeft en heeft gegeven. Om deze fout te herstellen is het een gebiedende eisch, dat zoo vlug mogelijk de menschheid aan deze samenwerking op sociaal gebied wordt gewend en daartoe moet ook de school het hare bijdragen. In menig jong onderwijzershart wordt een ernstige strijd gestreden tusschen den drang naar eigen studie en de overgave van zich zelf aan de maatschappij. En de „rooden" onder hen waren niet de slechtste docenten! Dit feit is in de onderwijzerskringen meermalen geconstateerd. En kan het ook anders? Moet niet elke volksopvoeder *iets* in zich dragen van de groote

hervormers en opvoeders der volkeren en der menschheid? Moeten ze niet iets in zich dragen van de liefde, den moed, de opofferingsgezindheid van een Lessing, een Schiller, een Rousseau? Maar in plaats van samen het onderwijs te hervormen van uit een sociaal oogpunt, begaf men zich in de politiek, omdat men meende daardoor het vlugst tot de oplossing van de maatschappelijke problemen te kunnen komen.

Het is doodjammer, dat al deze bruisende, gistende energie van zoovele jonge mannen en vrouwen door de regeering niet langs wegen werd geleid, die uitmonden in maatschappelijken arbeid, zoodat de onderwijzers ook buiten de school, zooals thans op kleine schaal b.v. met de bezitters van tuin- of landbouwakte reeds het geval is, leidend kunnen optreden. Nu speelt het toeval met deze energie: soms verteert deze in inwendig mokken bij de plattelandsonderwijzers, soms versuft ze in politieke phantasieën. Ook wordt ze gebruikt voor ernstige studie: hier vrage men evenwel niet, hoeveel moeite, zenuwkracht, gezondheid daarbij soms wordt ingezet, hoeveel verloren studie gedaan werd. Er zijn er, die eerst studeeren voor de hoofdakte en een reeks bijakten en dan eerst overgaan tot hun eigenlijke studie, dikwijls omdat..... ze den weg niet kenden. En terwijl ze dan een middelbare of universitaire studie volbrengen, staan ze in de school, waar ze soms belast zijn met een 30-tal wekelijksche lesuren. Dit is me zelf gepasseerd. Terwijl ik voor de B-studie van een der moderne talen bezig was, had ik dagelijks les te geven in een vijftal vakken aan de 3 vervolgklassen van een lagere school: rekenen, algemeene geschiedenis, Duitsch, Nederlandsch en teekenen. Hiervoor moest ik me elken dag voorbereiden, omdat ik voor jongens van 14 tot 18 jaar stond. Nadat de dagtaak om 4 uur was afgeloopen, kwam de correctie van het schoolwerk en de voorbereiding voor den volgenden dag, en dan eerst 's avonds om 7 of 8 uur de eigen studie! Is het wonder, dat lichaam en geest tenslotte bij menigeen tot staking overgaan en andere levensvoorwaarden eischen, daarin krachtig gesteund door den medicus? Nog eens, de maatschappij moet deze gistende, jeugdige, frissche werkkracht ten bate van zich zelf in andere banen leiden.

Uit bovenstaande kritiek volgt, hoe de opleiding der onderwijzers niet moet zijn en tevens bevat zij de aanduidingen in welke richting de opleiding dient te worden gewijzigd.

Bij deze oplossing geeft de cultuurstrooming ons verschillende aanwijzingen. De cultuurstrooming wordt gevormd door de samengestelde werking van raseigenschappen, economische verhoudingen, politieke omgeving, wetenschappelijke vindingen, technische inrichtingen en verkeersmiddelen, internationale verhoudingen, godsdienst, enz. Evenmin als de oorzaken van den geweldigen oorlog laten zich de oorzaken van een cultuurstrooming, waarin men zelf leeft en werkt, geheel objectief blootleggen. Men ondergaat passief den invloed daarvan, terwijl in ons de lichtende vlam van het ideaal, dat richtend inwerkt op het leven en streven van den enkeling alsook van de geheele samenleving, ons het gevoel geeft, dat wij dit of dat bewust willen. Een geheele periode in de samenleving verkondigt dan dit ideaal in huisgezin, school, kerk en staat. Dit ideaal bevat, behalve het algemeen menschelijke, juist datgene, wat de menschheid in een zekere

cultuurperiode ontbreekt. In de 18e eeuw b.v. riep men terugkeer tot de natuur, omdat de gekunsteldheid, de onnatuur toenmaals haar toppunt had bereikt.

Ook onze tijd heeft zoo'n ideaal, waarvan de groote kern steeds het algemeen menschelijke is en blijft. Door een analyse van dit ideaal, in contrast met de gebreken van onzen tijd, laten zich de factoren vaststellen, die aangeven in welke richting de oplossing van sociale vraagstukken, dus ook van het onderwijsprobleem, te zoeken is. Deze analyse hier uit te voeren zou den omvang van dit artikel op het dubbele van de gestelde ruimte brengen. Ik kan slechts de conclusies meedeelen, waartoe zij mij ten aanzien van de opleiding der onderwijzers gevoerd heeft:

1. De opleiding der onderwijzers moet degelijk zijn.

Boven hebben we gezien, dat er thans vier opleidingsmogelijkheden zijn: Kweekscholen, dag- en avondnormaalscholen en de éénmansopleiding. Daarvoor zullen volgens het door Minister De Visser ingediende ontwerp in de plaats komen: Kweekscholen voor jongens, voor meisjes, en voor jongens en meisjes. Bovendien opleidingsscholen voor de zoogenaamde „hulp"-onderwijzeressen. In vergelijking met den bestaanden toestand is dit een niet genoeg te prijzen vooruitgang, waarvoor men den ontwerper dankbaar mag zijn. Maar de beste opleiding is het nog lang niet! Terwijl deze kweekscholen enorme sommen zullen vragen, zou de opleiding over H.B.S. 5-jarige cursus, Gymnasium en Lyceum de beste en verreweg de goedkoopste zijn.

2. De kweekelingen en onderwijzers moeten over een gezond lichaam en een gezonden geest beschikken, dus geen overlading van het programma met velerlei en allerlei.

Welke vakken staan er op het leerplan der ontworpen kweekschool? Minstens, zegt het ontwerp, lezen, schrijven, rekenen, Ned. taal, vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde, kennis der natuur, zingen (geen muziek!), handteekenen, lichamelijke oefening, handenarbeid, Fransch, Duitsch, Engelsch, wiskunde, algemeene geschiedenis, methode voor opvoeding en onderwijs; voor meisjes bovendien nuttige en fraaie handwerken. Voor de jongens zijn er dus in 't geheel 17 vakken op zijn minst; daar kunnen andere aan toegevoegd worden. Maar bovendien moeten wel van deze 17 nog enkele gesplitst worden in afzonderlijke gedeelten, zooals b.v. kennis der natuur in natuurkunde, scheikunde en plant- en dierkunde; de wiskunde in stel- en meetkunde! De schoolmeester-Mephisto heeft den ontwerper hier een leelijken poets gebakken.

Aan de H.B.S. vindt men thans het aantal vakken terecht overlading en men zoekt in allerlei richtingen een oplossing: weglating van vakken in bepaalde klassen, splitsing na de derde klas in een litteraire en mathematische richting of facultatiefstelling. Moet de onderwijzersopleiding van dit verbeterde inzicht in 't geheel niet profiteeren? Een dergelijke overlading, als hier gehandhaafd wordt, staat een gezonde geestelijke ontwikkeling in den weg. Hiervoor is noodig, dat één vak tenminste geheel wetenschappelijk bestudeerd wordt. En dit is hier: de onderwijs- en opvoedingsleer. Anders zal de onderwijzer voortdurend het onbevredigend gevoel hebben van

alles iets te weten en niets grondig. Hij heeft een flink onderwijzer te worden en geen man van wetenschap, zal men zeggen. Maar uit de grondige studie van één vak erkent hij de methode van alle andere. Dezelfde oppervlakkigheid van den „schoolmeester" dreigt thans weer evenals vroeger, hij wordt van buiten met allerlei geleerderigheid overgoten, maar er heeft geen diepgaande geestelijke ontwikkeling plaats.

Dit wetsontwerp voldoet dus niet aan den gestelden eisch. Hoe kan dit verbeterd worden?

Ten eerste zal een verstandige leiding bij de examens, wanneer in twee jaar praktijk veel van de verworven kennis bij de adspirant-onderwijzers, zooals de laatste twee jaar genoemd worden, is vervlogen, veel er toe kunnen bijdragen, dat er geen overlading plaats vindt. De Bevredigingscommissie had voorgesteld, de theoretische vakken van de eerste drie jaren in de avonduren van de laatste twee te herhalen, maar terecht heeft de Minister dit afgewezen. M. i. zou men beter doen, de theoretische opleiding van de eerste drie jaar af te sluiten met een schoolexamen, en naast de practijk van de volgende twee jaar de vrije studie te zetten en deze te besluiten met een soort proefschrift op het gebied van onderwijs en opvoedkunde in verband met de practijk. Vooral dit laatste zou enorm veel bijdragen voor den zelfstandigen kijk, de latere studie en het onderzoek der onderwijzers in de practijk. Dan zouden deze gewend worden de gedragingen hunner leerlingen uit een wetenschappelijk oogpunt te bekijken en zouden ze, wat thans sporadisch voorkomt, bijdragen kunnen leveren voor de studie van het kind. Wil men dezen weg niet bewandelen, dan kunnen vakken als lezen, rekenen, schrijven vroeg uitvallen; lezen, omdat men bij de studie der vreemde talen, bij de lectuur, reeds gelegenheid genoeg krijgt om in voordracht te oefenen, het eene vak werkt hier sterk door overdracht op het andere; schrijven, omdat in den loop van het vijfjarig onderwijs veel geschreven wordt en men daarbij op de netheid en duidelijkheid kan letten; men behoeft toch volstrekt niet het karakterlooze schrift van den „schoolmeester" als het ideaal op dit gebied te begroeten; rekenen, omdat de leerlingen op de H.B.S. 3-jarige cursus of M. U. L. O. zich daarmee reeds genoeg hebben bezig gehouden. Zoo zullen er nog wel vakken zijn die op de een of andere wijze beperkt kunnen worden.

3. De opleiding moet zoo zijn, dat de onderwijzers op huwbaren leeftijd hun studie hebben afgesloten, opdat ze tijd hebben voor hun gezin, voor hun arbeid ten dienste van de school en voor de maatschappij.

Het goede, wat deze wet op dit gebied brengt, is veel, vergeleken met vroeger. De akte voor hoofdonderwijzer vervalt; er zal één bevoegdheid zijn, die door een schoolexamen wordt verkregen, wat zeer toe te juichen is.

Jammer is het, dat deze wet de bijaktenstudie laat bestaan. Dat is voor ons onderwijs zeer te betreuren. Wanneer nu de jonge man op twintigjarigen leeftijd zijn studie afsluit en voor school en maatschappij veel kan zijn, lokt de wet hem weer op het pad van de bijaktenstudie. Hij kan jacht maken op Fransch, Duitsch, Engelsch,

handelskennis, landbouw, tuinbouw. Meer dan genoeg om nog jaren door te blokken.

Hoe zou de kwestie van de bijaktenstudie opgelost kunnen worden?

De leerlingen, die hun intrede in de kweekschool doen, hebben drie jaar moderne talen en wiskunde op de H. B. S. 3 j. c. of bij het gewijzigde M. U. L. O. ontvangen. Ze zijn dus in staat een boek op opvoedingsgebied als Rousseau's Emile taalkundig te begrijpen. In de bibliotheek van een kweekschool moeten werken in moderne talen op allerlei gebied aanwezig zijn, die door de leerlingen bij hun studie gebruikt zullen worden. Zoodoende zullen deze op de kweekschool heel wat kennis der vreemde talen kunnen vergaren, zonder dat de studie daarvan opzettelijk wordt onderwezen. Wanneer nu één der drie moderne talen door de leerlingen kon worden gekozen, om de studie daarvan wetenschappelijk nog vijf jaar op de kweekschool te beoefenen, dan zouden ze van één moderne taal wel zooveel kennis bezitten, dat ze daarin met succes les konden geven aan de nieuwe U. L. O. school. Op dezelfde wijze zouden de kweekelingen, in plaats van een moderne taal, handelskennis, tuinbouw- of landbouwkunde mogen kiezen. En daarmee zou de vloek der bijaktenstudie verdwijnen, een vloek voor den onderwijzer, de school en de maatschappij.

De onderwijzers zouden, van de bijaktenstudie ontheven, door zelfstudie zich geschikter maken voor den opvoedings- en onderwijsarbeid in de geheele maatschappij. Ik ben overtuigd van den ernst in hun werk, vooral wanneer ze door cursussen, congressen, bibliotheken, voordrachten enz. verder geleid worden. Zij zouden de aangewezen menschen zijn, de volksontwikkeling buiten de school ter hand te nemen. Hun blik zou zich daardoor verruimen, ze zouden het beste van de maatschappij in de school dragen en het beste van de school in de maatschappij. Het onderwijs zou dan niet zooals nu een honderd jaar bij de ontwikkeling van de gemeenschap ten achter blijven en de onderwijzers zouden niet als thans langs de randen der samenleving dwalen.

4. Er moet voor den onderwijzer een weg zijn tot hoogere studie.

Wanneer het wederkeerig verband tusschen school en maatschappij bestond, dan zou de behoefte bij de onderwijzers opkomen om hun paedagogische en onderwijskundige kennis te verdiepen en te vermeerderen, omdat het leven hen daartoe zou dringen. Uit hun midden zou de stem der besten worden gehoord naar een hoogere school voor onderwijs en opvoeding, waar ze zich zouden kunnen oriënteeren op het gebied van philosophie, psychologie, paedologie, paedagogie, geschiedenis der opvoeding, onderwijswetgeving, onderwijs organisatie in binnen- en buitenland, methodeleer, schoolhygiëne, beroepskeuze, school en maatschappij, leer der godsdiensten, enz. Deze hoogeschool zou de leidster worden voor de kweekscholen, voor de opvoeding in het gezinsleven, voor de schoolopzieners en inspecteurs, voor de tuchtscholen, kinderrechters, enz.

De studie in de hier aangegeven richting zou in de plaats moeten treden van het werken voor allerlei bijakten, dat door het wetsontwerp blijft gehandhaafd. De onderwijzers zouden dan stoere ernstige medewerkers kunnen worden aan de maatschappelijke ontwikkeling,

aan een verhoogde cultuur, inplaats van socialistische phantasten of topzware idealisten te worden, die soms door het leven gehavend en gekraakt worden. In 't belang van den onderwijzer, zijn gezin en de samenleving moet daartegen een scherpe actie gevoerd worden.

De kweekschool is en blijft volgens deze wet het instituut voor on- en minvermogenden. Maar onder dezen schuilen talenten voor elk gebied; dat bewijs heeft de onderwijzersstand voldoende geleverd en daarom — open de deuren, die leiden naar andere gebieden van wetenschap voor hen, die hierin lust krijgen. Hoe dat kan?

De kweekelingen hebben 3 jaar H.B.S. of M.U.L.O. achter den rug en krijgen nog 3 jaar theorie op de kweekschool. Dat is 6 jaar. Waarom nu niet geeischt een voorbereiding op H.B.S. 5 j., Gymnasium of Lyceum, zooals van de artsen, advokaten, rechters enz. geeischt wordt?

Overal in den lande verrijzen deze instituten, openbare zoowel als bijzondere. Ieder, die de onderwijzersloopbaan wil kiezen, vindt gelegenheid in zijn nabijheid de voorbereidende theoretische studie aan H.B.S. 5 j., en Gymnasium of Lyceum te kunnen volbrengen. Het gymnasium zelf zal binnenkort een heel stuk Grieksch en Latijn laten varen en zich aanpassen aan de eischen van de moderne maatschappij door een brok natuurwetenschap binnen te halen. En de onderwijzers worden weer langs de natuurwetenschappen geschoven, ze mogen daarvan niet profiteeren. Waarom niet? Is men bang, dat er te veel jonge krachten bij de technische of natuurwetenschappen terecht zullen komen en niet bij het L.O.? Maar dan zou dat slechts een bewijs zijn, dat òf de salarissen te laag zijn òf de studie te oppervlakkig is om de noodige belangstelling te wekken. De salarissen laat ik hier buiten beschouwing. Vreest men voor het tweede, dan wijst dit ons daarop, dat de geheele opleiding wetenschappelijk verdiept moet worden. De verschillende wetenschappen, die zich om de opvoedings- en onderwijsleer groepeeren, leveren gezamelijk zulk een berg van materiaal, dat de maatschappij moet overgaan tot een betere ordening en distribueering daarvan, b.v. door een onderwijshoogeschool.

Ik verwijs in dezen naar het rapport van het Nut v/h Algemeen, waar dit ook wenscht de opleiding langs H.B.S., Gymnasium of Lyceum en daarna de onderwijsvakschool, die, wat voltooiing der studie aan deze inrichtingen betreft, op dezelfde wijze moet geschieden als aan de universiteit. Hierbij sluit ik me geheel aan, behalve dan dat ik als centraal punt wensch een Onderwijs Hoogeschool.

Wordt deze wet van kracht en wil de regeering niet de opleiding langs H.B.S. 5 j., Gymnasium of Lyceum, dan zou men, om de kweekelingen ruim baan te laten voor andere gebieden, het onderwijs aan de kweekscholen kunnen wijzigen zooals ik in punt 3 heb uiteengezet voor de moderne talen, wiskunde, landbouwkunde, tuinbouwkunde en handelskennis en dan een weg openmaken naar de universiteit. Dat zou al veel gewonnen zijn!

5. De boekenschool moet veranderen in een werkschool; de opleiding van den onderwijzer is daarvan afhankelijk.

De korte formuleering: de boekenschool moet werkschool worden,

wil niet zeggen, dat de boeken moeten verdwijnen en geheel vervangen worden door handenarbeid. Deze korte formuleering wekt soms bij buitenstaanders deze meening, maar ik moet daartegen met nadruk waarschuwen. Wat heeft men dan onder een werkschool te verstaan? In de eerste plaats bedoelt deze school de zelfwerkzaamheid, de activiteit der leerlingen te bevorderen. De boekenschool is de inrichting, waar men, kortweg gezegd, alles van buiten moet leeren, of zooals de jongens zeggen, alles „uit je kop" moet leeren. En dit „alles" is boekengeleerderigheid, die passief wordt opgenomen. Daartegenover staat de spontane zelfwerkzaamheid, die actief de leerstof verovert, vooral in aansluiting bij de practijk van het leven. Daarom moet de handenarbeid ook de basis vormen van het geheele volksonderwijs; dit moet het volk voorbereiden voor het moderne vakonderwijs, zoodat ten eerste de jeugd eigen, individueelen aanleg leert ontwikkelen in de richting van een bepaald vak en de beroepskeuze voor hem vergemakkelijkt wordt, ten tweede eerbied en liefde voor den arbeid wordt aangekweekt en ten derde het volk werkelijk voor de praktijk van het leven wordt voorbereid tot meerder geluk van het individu, dat vreugde aan den arbeid zal herwinnen en tot een hoogere ontwikkeling der moderne samenleving, die slechts kan bestaan door een verhoogde vaardigheid en verhelderd inzicht in arbeid. Leo de Paeuw, inspecteur-generaal van onderwijs in België, heeft pas een werk doen verschijnen, dat den weg wijst, om België uit de economische en moreele inzinking te redden. Hij wil de volksschool maken tot een werkschool en verlangt in verband daarmee een geheel andere opleiding van de onderwijzers. De Belgische volksschool moet zich aanpassen bij de plaatselijke behoeften en haar bestuur zal de werkgevers, maar „vooral de arbeidersbonden" in de gemeente raadplegen. Ik kom op dit belangrijke werk, waaruit voor ons land veel te leeren valt, uitvoerig in dit of een volgend nummer terug.

Dat de handenarbeid de kern van het volksonderwijs vormt als voorbereiding voor het eigenlijke vakonderwijs, is m. i. reeds een gedeeltelijke oplossing van het samengestelde maatschappelijke probleem.

In hoeverre houdt het ingediende wetsontwerp rekening met handenarbeid als basis van het volksonderwijs en derhalve ook als basis van de opleiding der onderwijzers? We hebben boven gezien, dat de vakken op de kweekscholen onderwezen legio zijn en onder dit aantal wordt ook handenarbeid genoemd. Daaruit volgt, dat het wetsontwerp handenarbeid naast de vele andere vakken plaatst, dat het dus als aanhangsel en niet als basis bedoeld is. Ik vermoed dan ook, dat, wanneer het programma onveranderd aangenomen wordt, binnen enkele jaren reeds weer een diepgaande onderwijshervorming noodig zal zijn, — indien Nederland in zijn ontwikkeling niet bij de andere volkeren ten achter wil blijven. Evenwel de minister heeft in zijn memorie van toelichting de opneming van het vak handenarbeid krachtig en op deugdelijke gronden verdedigd en de deur geopend voor de ontwikkeling van dit vak. Nu is het aan de onderwijsmannen handenarbeid tot kern van het geheele volksonderwijs te doen uitgroeien naar de behoeften hier te lande en de opleiding der onderwijzers daarmee in overeenstemming te brengen.

6. De tegenwoordige maatschappij eischt van elken staatsburger kennis van haar grondslagen en ontwikkeling; daarom behooren de onderwijzers zoo opgeleid te worden, dat zij de kennis daarvan in school en maatschappij kunnen verbreiden.

In de laatste eeuw hebben de natuurwetenschappen en de techniek met ongelooflijke snelheid de grondslagen voor een nieuwe maatschappij gelegd. Eén blik op het fabrieks- en verkeerswezen doet ons den machtigen invloed gevoelen, die de natuur- en scheikunde op de samenleving uitoefenen. Zelfs het gymnasium kan zich niet meer aan dien invloed onttrekken. En de kweekscholen? Onder de vele vakken wordt ook kennis der natuur genoemd, maar het is m. i. niet mogelijk bij een zoo uitgebreid program de noodige uren voor een degelijke behandeling van natuur-, schei-, plant- en dierkunde te vinden. De onderwijzers zullen dan voortaan weer met een surrogaat dezer wetenschappen tevreden moeten zijn — ten nadeele van het volksonderwijs. Welke vakken ook moeten verdwijnen, de natuurwetenschappen behoorden een ruime plaats op de kweekscholen in te nemen.

Met hand en tand verdedigt men nu en dan nog een leerplan met velerlei vakken in 't belang van de algemeene ontwikkeling, maar desniettegenstaande ontwikkelt het onderwijs, onder den drang der behoeften der maatschappij, zich in de richting van het gespecialiseerde vakonderwijs en m. i. terecht. Het begrip algemeene ontwikkeling toch verandert in den loop der tijden voortdurend van vorm, nu eens is deze de kennis der oude talen, dan weer de kennis der moderne litteratuur, dan die van de economie, maar de inhoud blijft dezelfde. En welke is deze inhoud? De eigenschap van het individu de bijzondere begrippen te kunnen opheffen tot de algemeene. Hij, die beladen is met velerlei kennis en die deze éène eigenschap mist, geldt niet voor algemeen ontwikkeld. Daarom kan m. i. gerust het programma der kweekscholen worden besnoeid, zoodat, behalve voor onderwijs- en opvoedingsleer, voor natuur- en scheikunde in verband met handenarbeid een groote plaats worde ingeruimd.

Men zal mij tegemoet voeren, dat de opleiding der onderwijzers dan te realistisch wordt. Maar dan vergeet men, dat het idealisme niet woont in het object, de leerstof, maar in het subject. Elke ernstige arbeid, die onze liefde heeft, wekt idealisme. Niet in de eerste plaats spel of sport, maar ernstige arbeid adelt.

Maar er is nog meer! De maatschappij heeft zich snel in democratische richting ontwikkeld. De mannen en vrouwen hebben het kiesrecht en de stemplicht. Wat is een democratie zonder inzicht? Een gevaarlijke dwaasheid! Wat is ze met inzicht? Een verhoogde cultuur! Wie is de aangewezen man om de kennis van de cultuur in zijn uitgebreidste beteekenis, dus ook de beginselen van staathuishoudkunde en staatsinrichting, en van de godsdienstenleer onder het volk te brengen, zoowel in als buiten de school? De onderwijzer.

Hij is de man, die een belangrijke rol te vervullen heeft in onze geheele volksontwikkeling, maar dan moet hij ook toegerust worden met degelijke kennis van de grondslagen en de ontwikkeling van de maatschappij.

7. De opleiding van de onderwijzeressen voor de lagere klassen en die van de onderwijzers worde niet gelijk, maar wel gelijkwaardig.

Het wetsontwerp acht voor de opleiding der hulponderwijzeressen, die in de bewaarscholen en de laagste klassen der lagere scholen onderwijs zullen geven de geprojecteerde kweekschool niet noodig. De opleidingsinrichtingen daarvoor kunnen eenvoudiger zijn: een vierjarige cursus met bescheidener eischen van toelating.

De studie zal op tenminste 14-jarigen leeftijd kunnen aanvangen. Het onderwijs omvat o.a. niet de moderne talen, maar wel de methode voor opvoeding en onderwijs voor jeugdige kinderen. Wil men evenwel bekwame onderwijzeressen, die zich steeds met lust en ijver aan hun arbeid kunnen geven, dan moeten zij in staat zijn kennis te nemen van de litteratuur van hun vak en dit eischt noodzakelijk kennis van de moderne talen, terwijl b.v. psychologie en physiologie van hen een nauwgezette studie verlangen. De tijd van opleiding mag daarom ook niet minder zijn dan die van den onderwijzer.

De uitwerking van de bovengenoemde stellingen heeft dus, kort samengevat, geleid tot de volgende resultaten:

1. De vooropleiding door een gereorganiseerde H.B.S. 5 j. c., Gymnasium of Lyceum zou beter zijn dan die door de H.B.S. 3 j. c. of M.U.L.O.-school.
2. De vakopleiding der onderwijzers moet voornamelijk berusten op:
   a. de onderwijs- en opvoedingsleer.
   b. de wiskunde en natuurwetenschappen in verband met den handenarbeid, als voorbereiding voor het vakonderwijs.
   c. de geschiedenis der cultuur, waaronder ook de leer der godsdiensten en de staathuishoudkunde.
   d. de practische oefening.
3. De bijaktenstudie en de vergelijkende examens moeten geheel vervallen.
4. Er moet een Onderwijs-Hoogeschool opgericht worden.
5. De boekenschool moet plaats maken voor de werkschool.
6. De staat zorge zoodanig voor de opleiding der onderwijzers, dat ze ook buiten de school een leidende plaats bij de ontwikkeling der massa kunnen innemen.
7. De opleiding der onderwijzeressen voor de lagere klassen en die van de onderwijzers worde niet gelijk, maar wel gelijkwaardig.

De zevende Vacantie-cursus in Paedagogiek

door S. DE VRIES Szn.

Gaarne voldoe ik aan de uitnoodiging van de Redactie van dit Tijdschrift, om een en ander te schrijven over de Vacantiecursus in Paedagogiek, van 21 tot en met 29 Juli j.l. te Amsterdam gehouden.

Een en ander — dus geen stenografisch verslag van al het verhandelde, dat trouwens deze aflevering meer zou vullen; slechts

een overzicht, en dan nog zeer beknopt, van al wat de sprekers hun auditorium boden, aangevuld met enkele opmerkingen, in alle bescheidenheid gemaakt. Maar toch ook uitgebreid genoeg, naar ik hoop, om het groote gewicht van dergelijke cursussen aan te toonen en belangstelling er voor te wekken.

De eerste cursus werd, naar de Voorzitter, de heer Dr. J. H. Gunning Wzn. in herinnering bracht, gehouden in 1910 en ging evenals de volgende, uit van de Commissie voor Kinderstudie van het Nederlandsch-Onderwijzers-Genootschap, dat steeds „als een trouwe moeder voor haar kind zorgde". Maar dat kind is gegroeid en zal — aldus de Voorzitter — zich brieven van rechtszekerheid verschaffen, om als zelfstandig wezen verder te bestaan.

Wat nu was het doel van wie tot stichting van deze Commissie en tot het in het leven roepen van deze Vacantie-cursussen overgingen, waarvan de heer C. M. Soeters te Amsterdam de nooit falende motor was en is, van 1910 tot en met 1919?

Dit doel was in de eerste en voornaamste plaats om aan de mannen en vrouwen van het lager onderwijs, die behoefte gevoelden, om hun blik te verruimen, ten einde daardoor hun onderwijs op hooger peil te brengen, daartoe de gelegenheid te bieden en dit voornamelijk, door hen in aanraking te brengen met de Universiteit en met de Wetenschap. Het zouden dus vooral de onderwijskrachten van buiten Amsterdam zijn, ten wier behoeve de cursus in het leven werd geroepen. In de zes achtereenvolgende jaren 1910—1915 slaagde deze bedoeling nog maar gedeeltelijk en alleen door de medewerking van de Commissie uit het Burgerlijk Armbestuur voor de Gasthuizen en de betrokken hoogleeraren der Universiteit te Amsterdam — en van de docenten — wien daarvoor een hartelijk woord van dank en hulde toekomt. Door den wereldoorlog echter werden de cursussen stop gezet, en thans begreep de Commissie, dat de dure tijd een beletsel voor menigeen zou zijn om de cursus te kunnen volgen. Gelukkig bood de eerste Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen krachtigen steun aan, door een subsidie beschikbaar te stellen, hooger dan verwacht werd, waardoor het mogelijk was om aan 40 personen de reiskosten te vergoeden, door hun ieder een tegemoetkoming van f 25 te verleenen in de hooge pensionkosten. De Minister toonde daardoor een ruimen blik en verdient voor deze daad veel dank — evenals zijn ambtenaren voor hun medewerking. Zoo kwamen dan den 21 Juli 's nam. te 2 uur 78 dames en heeren uit alle oorden van het land bijeen — ik noem Amsterdam, Vriezenveen, Elsloo (L.), Surhuisterveen, Groot-Schermer, Leerdam, Ginneken — van wie er 65 werkzaam waren bij het Lager Onderwijs en 4 bij het M. O.; 1 was er schoolopziener, 1 predikant, 1 godsdienstonderwijzer, 4 student, 1 vrouwelijke arts en 1 vrouwelijke tandarts.

Van de 65 onderwijzers(essen) waren er 18 hoofd eener school, 21 onderwijzers met en 12 zonder hoofdakte, 6 onderwijzeressen met en 3 zonder hoofdakte, terwijl er van de 78 uit Amsterdam 23 kwamen, uit Haarlem 2, uit 's-Gravenhage 2 enz.

We zien, dat het Lager Onderwijs dus, overeenkomstig de bedoeling, de meeste deelnemers gaf, terwijl alle „rangen" waren vertegen-

woordigd. Dat Amsterdam nog het leeuwenaandeel leverde, behoeft geen verwondering te wekken, wanneer we denken aan de, ook met de subsidie, nog altijd groote kosten, welke een verblijf in den vreemde tegenwoordig met zich brengt. Maar dat het „platteland", om het zoo eens uit te drukken, al zie ik de heeren deelnemers uit Deventer en Enschedé reeds het voorhoofd fronsen, alsof hun woonplaatsen tot het platteland zouden behooren — de plaats zal krijgen, waarop het recht heeft, is zeker. De deelnemers vandaar gaan vóór en terecht. Zoo duidelijk toch bleek — vooral bij de avond-voordracht van prof. Kohnstamm en in menig particulier gesprek, — dat bij vele onderwijzers en onderwijzeressen een groote begeerte bestaat naar kennis, naar ontwikkeling, maar ook dat die begeerte wordt verstikt door gebrek aan gelegenheid. Doch de behoefte bestaat aan wat anders dan aan kleine handboekjes en handleidingen, men wil wetenschap en dan niet uit de tweede hand, maar onmiddellijk door de bron zelf ontleend. Men gevoelt, dat men niet kan geven wat men wil, dat men — maar hierop kom ik nader terug. De heer Gunning toch opent nog pas den cursus. Hij wijst er op, hoe ook in de onderwijswereld alles om verandering vraagt. Uit Amerika ontvingen we van Dewey zijn: „The school of to morrow", uit Engeland van Adams „The new Teaching" en uit Duitschland in uitnemende vertaling van de hand van Dr. de Vletter het grootsche werk van Kerschensteiner „Grundfragen der Schulorganisation". In eigen land rondziende, vinden we als teekenen der verandering de wet-Limburg op de toelating tot de Hoogeschool, het herziene leerplan voor de Gymnasia, de officieele erkenning der Lycea, de wetsonwerpen tot wijziging van de wetten op het Hooger-, Middelbaar- en Lager Onderwijs; de instelling van twee professoraten en een lectoraat in de paedagogiek, de stichting van een Nutsseminarium voor paedagogiek en het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling te Amsterdam; twee nieuwe tijdschriften, „Paedagogische studiën" en „Volksontwikkeling" melden zich aan; vraagstukken als de beroepskeuze, kinderrecht, „Aufstieg der Begabten" e.d. eischen oplossing; de experimenteele paedagogiek wordt meer en meer beoefend, de opvoeding der rijpere jeugd wordt een onderwerp van steeds wijdere bespreking. Montessori vraagt om bestudeering van haar denkbeelden — alles roept om vernieuwing. „Dat getuigt ook Uw aanwezigheid", zegt de heer Gunning. Al te licht krijgen de inzichten van den onderwijzer een dogmatisch karakter; overtuiging wordt vaak genoemd wat eigenlijk is „een drabbig bezinksel van traditie, vooroordeel, bijgeloof en puur toevallige ervaringen". Hij vraagt daarom aan de deelnemers, om hun inzichten en overtuigingen op het aanbeeld te leggen en ze te laten bewerken, ook door anderen. Vaak is van hem gezegd, dat hij „prikkelt", welnu, dat is hem een eer, dat wil hij ook ditmaal doen, door op te wekken tot vernieuwd zelfonderzoek, en tot ernstige bestudeering van goede boeken, maar vooral van de leerlingen.

Hiermede was de cursus geopend en onmiddellijk vingen de lessen aan. De ruime collegezaal van Prof. Bouman in het Wilhelminagasthuis was bijna geheel gevuld. In de zoo praktische losse stoeltjes,

uitmuntend geschikt om aanteekeningen te maken, door de verlenging en verbreeding van de rechter-armleuning, zaten als echte schoolkinderen daarneer mannen en vrouwen van laat ik schatten, kleine dame van ik weet niet waar, van .... 20 jaar tot 55 zeker, grijze krulkop uit .... X, zal ik nu maar zeggen — allen steeds vol aandacht en belangstelling, soms zich verzettende, als Dr. Gunning in zijn voordrachten te veel „prikkelde" naar hun meening, vol inspanning luisterende naar Dr. van Wayenburg in zijn voordracht over het speelkind en het leerkind; zich geheel overgevende aan Prof. Bouman, in zijn sluitingsrede trachtende den heer Ten Seldam te volgen in zijn berekeningen der standaard-tests en -schalen, genietende van de ontwikkeling der oorzaken van de zwakzinnigheid door Dr. Herderschee, bewonderende de „bewaarscholen" te Utrecht, zooals de heer Bonebakker die toonde, om eerst slechts hen te noemen, die de eigenlijke „lessen" gaven.

Hoe eenvoudig praktisch is de witte voormuur voor het gebruik van de projectie-lantaarn, met twee zwarte vlakken, om als bord te dienen; wat was de zaal zoo noodig spoedig verduisterd en ook weer verlicht. Menig onderwijzer zal hebben gedacht: „Kon ik dat in school ook eens zoo handig inpikken, wat zouden de kinderen meer profiteeren". En wie geen schoolpauzen houden, laten zij eens denken aan de eigen geestelijke vermoeidheid na drie kwartier luisteren. En wie meent, dat eigen houding voor de klasse onverschillig is, stelle zich de verschillende docenten voor en hij weet beter. Tenzij, en dit hoop ik maar, gewoonte tenslotte doet vergeten, wat eerst hinderlijk is. 's Morgens werd er $3 \times {}^3/_4$ uur gedoceerd; des namiddags was er een uitstapje, waarover nader en 's avonds was er een voordracht van $\pm$ $1^1/_2$ uur, waarover ook nader. Het was druk en laat ik het gerust zeggen, ook vermoeiend. Een enkele avond vrij was heusch niet ongeschikt. Dit bleek duidelijk, toen Dr. Gunning de gelegenheid aanbood, om bij hem aan huis een bespreking te houden van verschillende onderwerpen. De Zaterdagavond was daarvoor beschikbaar, maar slechts enkelen wenschten van de echter zeer gewaardeerde gelegenheid gebruik te maken. Men wenschte rust, de geest eischte ontspanning.

* * *

De heer Dr. Gunning besprak in 5 lessen de algemeene grondbegrippen der Paedagogiek en de doelstelling daarvan, den leermeester, den leerling en de leerwijze. Hij wees er op, dat bij de paedagogen van alle tijden de verhouding van het intellectueele deel der opvoeding tot de andere factoren daarvan zeer onzeker en variabel is; ook over de macht der opvoeding was en is het oordeel zeer verschillend. Milieu en erfelijkheid schenen vaak uitgeschakeld, of onbekend te zijn. In Engeland en Amerika denkt men in 70 of 80 % der gevallen, wanneer men spreekt van opvoeding („education") aan onderwijs. Maar men bedenke, dat intellectueele opvoeding nog iets anders is dan onderwijs alleen. Beter is het daarom, wat in onze taal zoo uitstekend uitkomt, een onderscheiding te maken tusschen opvoeding, onderwijs en opleiding. Onderwijs is dan zoowel een middel tot opvoeding als tot opleiding, maar werkt in het eerste geval veel minder krachtig dan in het tweede.

Het doel der opvoeding wordt eveneens zeer verschillend geformuleerd; voor spr. is meer de tendentie van belang, dan een juiste formuleering. Hij beschouwt dan achtereenvolgens 6 typen (de eudemonistische, de utilitaristische, de collectieve, de humanistische, de christelijke en de absoluut-zedelijke opvattingen), en laat daarbij uitkomen, dat voor de meeste menschen (99 %) opvoeding beteekent slagen in de maatschappij, bruikbaar mensch zijn; dus eigenlijk zou opvoeding dan weer zijn opleiding. Daaruit blijkt echter tevens, dat opvoeding nog iets anders is, want men kan toch niet zeggen dat deze 99 % niet worden opgevoed. Op het verschil tusschen de individualistische en de communistische opvattingen wordt tevens gewezen, evenals op het feit, dat in Nederland de individualistische tendentie steeds zeer sterk is.

De christelijke en de absoluut-zedelijke opvattingen staan niet zoo ver van elkander, als men wel meent. Synthese is hier mogelijk. De geforceerd-christelijke opvatting ontkent de eischen der natuur, werkt het pessimisme in de hand, neemt te veel het slechte aan, is te gestreng; de humanistische daarentegen mist de zelf-correctie van het christendom, is te optimistisch en verslapt het zedelijk ideaal. Maar beide scholen wisselen elkaar af en gaan in synthetische richting. Doch men vergete niet, dat het werk der opvoeding altijd voorbereidend werk blijft, omdat het individu zich zelf ten slotte opvoedt.

In korte trekken schetst spr. dan, hoe de onderwijzer moet zijn, en wekt op om zich steeds voor te stellen dat men daar op die banken zelf als leerling zit, om als zoodanig zich zelf te beoordeelen. Men zij vooral kritisch en zegge niet te veel, dat de ervaring het ons heeft geleerd; dit beteekent te vaak: Ik ga door, zooals ik altijd deed.

Dan beantwoordt hij de vraag: „Hoe moeten we aan de kinderen wat leeren?" Kommandeer het er in; giet het er in; methodiseer het er in; dat „het" is dan wat geestelijk eigendom der kinderen moet worden. Dat zijn de in elkaar en over elkaar loopende tijdperken van vóór Pestalozzi, van Pestalozzi en van Herbart. Maar een ander beginsel is het activiteitsbeginsel. (Frübel, Montessori), waarop spr. nader ingaat. Sta den leerling toe, dat hij zijn geestelijk bezit verovere. „Laat dus Uw woorden geteld zijn".

Waarmee echter het goed recht van het passieve element (de gewenning en de herhaling) niet wordt ontkend. Maar de activiteit heersche vóór alles. Dat de klassikaliteit van het onderwijs daaronder zal lijden, is zeker. Doch het stelsel der groepensplitsing, uit Amerika en Duitschland tot ons gekomen, schijnt reeds een tegenwicht te zullen gaan leveren.

Door gebrek aan tijd moest de spreker verschillende onderwerpen zeer beknopt behandelen, zoodat aan het in den syllabus aangekondigde aanhangsel „Schoolstraffen" b.v. slechts een enkel woord kon worden gewijd, een woord vol beteekenis echter, n.l. dat men nooit moet straffen voor intellectueele fouten, omdat straffen is een moreele daad.

* * *

Op drie achtereenvolgende ochtenden, telkens van 9¼—10 sprak

de heer Dr. G. A. M van Wayenburg over de psychologische grondslagen van het leeren en de raadslagen voor de praktijk. In 't speelleven van 't kind is, zegt spr., een maximum van belangstelling voor datgene, waarop het zich werpt; het staat senso-motorisch tegenover de buitenwereld; het is doe-kind. Het leeft in de dingen en het is de dingen, het is paard, het is koetsier, het is, wat het speelt. Alle handelingen, welke de locomotief verricht, die het lucifersdoosje op dat oogenblik is, moeten worden gedaan. Montessori breekt hier z. i. in, door te veel op 't object de aandacht te vestigen en belemmert aldus het imaginatief denken.

Op de school is het kind echter niet meer senso-motorisch; daar maakt het kennis met de wereld der symbolen, daar hoort het zeggen en ziet het geschreven. Het mist nu ook den drang van binnen, om de wereld te benaderen en wordt gebonden aan het object. Het wil de echte dingen. Met den neerslag der dingen van de buitenwereld moet in de school worden gewerkt; daar wordt dus een beroep gedaan op het geheugen, dat kort is of lang.

Spr. gaat dan na hoe de sterkte van het geheugen kan worden bepaald en bespreekt dan uitvoerig de herhaling, en welke de methoden der herhaling zijn, waarbij o. m. rekening moet worden gehouden met het feit, of men de te leeren stof op korter of op langer termijn wil leeren. Op zware leerstof mag men ook niet b.v. een schokkend verhaal laten volgen. De stof moet tijd hebben, om zich in den geest te ordenen; zij moet zich verbinden met het aanwezige materiaal. Het is ook beter een stuk in zijn geheel te leeren dan in stukken. Doch ook de individualiteit speelt een rol, waarvan men bij een kind moet onderzoeken, op welke wijze het het gemakkelijkst leert. Dat op opnemen vergeten volgt is bekend, doch al daalt de curve, welke het behouden gedeelte aangeeft, ook snel, zoodat b.v. na 1 uur nog de helft, na 6 dagen nog een vierde, na een maand nog een vijfde over is, men ziet dat die daling al geringer wordt en dat er iets behouden blijft. Naast het mechanische bestaat het logische of voorstellende leeren. Ook daarvan gaat spr. de voorwaarden na, waarbij o. m. blijkt, dat hoe logischer het verband is, des te gemakkelijker de opname is. Groepeer daarom Uw leerstof zoo logisch mogelijk, maar eisch niet, dat het kind diezelfde groepeering weergeeft. Het ordent op zijn manier. Laat echter vooral telkens en telkens weergeven, opdat het Nederlandsche volk, dat zoo goed opneemt, parater wordt in het spreken, in het zich uiten.

Er zijn kinderen, die bij de opname van stof er een eigen ordening aan geven, zij zijn als de kinderen uit den speelleertijd. Dat zijn de subjectieven; anderen laten zich leiden door de realiteit, nemen graag en goed op, d. z. de objectieven. Maar hooger staat het creatieve, het scheppende, het kiezende leeren. Dan schept de opgenomen leerstof nieuwe kracht, zij wekt die op en maakt nieuwe koppelingen in den geest. Dat wiskunde zooveel denkvormende waarde zou bezitten als wel wordt gedacht, betwijfelt spreker. Taalstudie staat volgens hem hooger. (Talen leeren is geheel wat anders en staat op veel lager trap.) En bedenk, dat met de puberteit de aesthetica wil worden gewekt. De schoonheid zij dan aan het woord. Dit wil spr. hebben onthouden: Oefen het geheugen; laat van buiten leeren; als concentratie

van aandacht, als uitsluitende de storende elementen, als gymnastische oefening van den geest, is dat van buitengewone waarde. Leer ook op ouderen leeftijd nog van buiten. Leer van buiten, zelfs al begrijpt ge het niet. Menige spreuk, vroeger onbegrepen geleerd, komt later boven en wordt toegepast. Het groeit wel in. (Wordt vervolgd.)

Het kleuterstehuis

door Dr. E. BONEBAKKER.

III. Nieuwe kleuterstehuizen. [1])

§ 1. De naam.

In Mei 1915 heeft de Utrechtse gemeenteraad in beginsel besloten tot het afscheiden der voorbereidende klassen van de openbare lagere scholen en deze om te zetten in....

Er waren 2 gemeentelike bewaarscholen. Hoe zouden deze en de nieuwe scholen genoemd worden? Tenslotte is 't geworden: fröbelscholen, fröbelonderwijs, met een kleine f. Terecht.

Fröbel heeft aangetoond: dat de kleine-kinder- of bewaarschool, wier eerste doel was bewaren, behoort te zijn de plaats waar de kinderen in de gunstigste groeivoorwaarden verkeren; dat 't kind een zienlik en onzienlik wezen is, wiens alzijdige uitgroei te begunstigen het wezen is der opvoeding; dat het dageliks verkeer in de kindertuin voor de kleuters ook uit de welvarendste gezinnen een voorrecht is. Ziedaar de 3-voudige Fröbelse gedachte die wij kenschetsen met 't woord „fröbelen". Matjes vlechten en met de speelgaven werken is dus fröbelen alleen voorzover 't geschiedt in de geest van naleving van Fröbel's grondgedachte. Montessori is de meestbetekenende uitwerkster van deze gedachte: haar arbeid is fröbelen in de hoogste zin, 't is de reiniging der Fröbelzienswijze die door de school werd bezoedeld en vernuchterd; 't is de verdieping dier gedachte en haar natuurwetenschappelike verklaring en bevestiging. De Utrechtse term is dus niet een partijkiezen voor de ene en tegen de andere zienswijze, maar de erkenning dat wij, voorgelicht door beiden, van de kinderen zullen leren wat voor de ontwikkeling van de kinderen goed is; 't is de aanvaarding van de anti-boek-en-woord-opvoeding, van de opvoeding door arbeid en vooral door 't wekken der innerlike krachten.

Termen als „bewaarschool", „voorbereidende school" zijn niet meer te wettigen.

De kindertuin moge een veilige plaats zijn voor kinderen van moeders die overdag buitenshuis, in de fabriek of de politiek, moeten arbeiden, maar bewaren is zijn doel niet; wel is 't bewaren een voordeel voor de praktijk van 't huiselik leven. Voorbereiden tot de lagere school is het doel evenmin. Men moet overigens maar naar de voorbereidende klassen zien, om te weten wat dat voorbereiden wil zeggen. Ons schoolwezen moet zich niet oriënteeren naar de oude school maar naar de nieuwe, zij moet fröbelen. Montessori, Ligthart, Kerschensteiner, Dalcroze zijn evenals Fröbel, fröbelaars ook voor de

[1]) De nummering der figuren sluit aan bij die van het opstel in de vorige aflevering.

niet-meer-kleuters. Vreest men van 't woord fröbelschool misverstand, neem dan een nieuwe naam en zeg: kleuterstehuis. Daarmee mogen de Montessorianen ook ingenomen zijn, want 't is haar italiaans verdietst.

Wij moesten nu kleuterstehuizen gaan ontwerpen. De geestelike inhoud was gegeven. De vijand bekend. De richting aangewezen.

Het eerste gebouw werd ontworpen door de architekt A. J. van Schaik te Utrecht.

§ 2. Openbare fröbelschool a/d Royaards v/d Hamkade. (Zie de figuren 11, 14, 16 en 22).

Het gebouw is bestemd voor 6 klassen; men zie verder, het voorafgaande indachtig, de plattegrond, fig. 22. De werkvertrekken liggen op 't Z. O., de speellokalen op 't N. W.

A. Afmetingen.

Hoogte van de werkvertrekken		3.75 M.	
„ „ „ speellokalen	3 M.	tot 5.50 M.	(open kap)
Lengte vensterwand werkvertrekken		9.— M.	
„ werkwand „		7.— M.	
Lengte en breedte speellokalen		9.— M.	
Breedte gangen		3.— M.	
Lengte speelplaats (inbegrepen de loods) [1]		45.— M.	
Breedte „ „ „		11.60 M.	
Oppervlak			522.— M².
Lengte voortuin		29.55 M.	
Breedte „		3.— M.	
Oppervlak			88.65 M².
Totaal oppervlak voortuin en speelplaats			610.65 M².
Totaal oppervlak van het hele schoolterrein			1438.50 M².
Plaats voor 6 × 36 = 216 kinderen.			
Beschikbare ruimte per kind			6.66 M².
„ „ in voortuin en speelplaats			2.83 M². [2]

B. Restanten van de oude schoolgedachte.

a. aparte speellokalen;
b. hoge kap van die lokalen;
c. licht van 1 kant, daardoor tevens donkere gang;
d. speelloods.

C. Vorderingen van de nieuwe schoolgedachte.

a. de W. C.- en handenwaskamers (let op, dat zij van de gang nog niet door een deur afgescheiden zijn);
b. lage vensterkozijnen (fig. 11 en 20);
c. openslaande buitendeuren in alle vertrekken;
d. lage zoldering der werkvertrekken;
e. vorm der speellokalen;
f. stoeltjes en tafeltjes (fig. 16).
g. 't gebouw van buiten.

[1]) Op de plattegrond is die niet getekend; hij beslaat de N.O. hoek van de speelplaats, de dwarsgang komt er op uit.

[2]) Hierbij bedenke men dat alle kinderen tegelijk nooit buiten zijn.

§ 3. Openbare fröbelschool in de Vosmaerstraat. (Zie de figuren 12, 19 en 25.)

Architect S. F. Loeb †. Indeling van vertrekken en speelplaatsen: van de Directeur der Gemeentewerken Nieuwenhuis †. Het gebouw

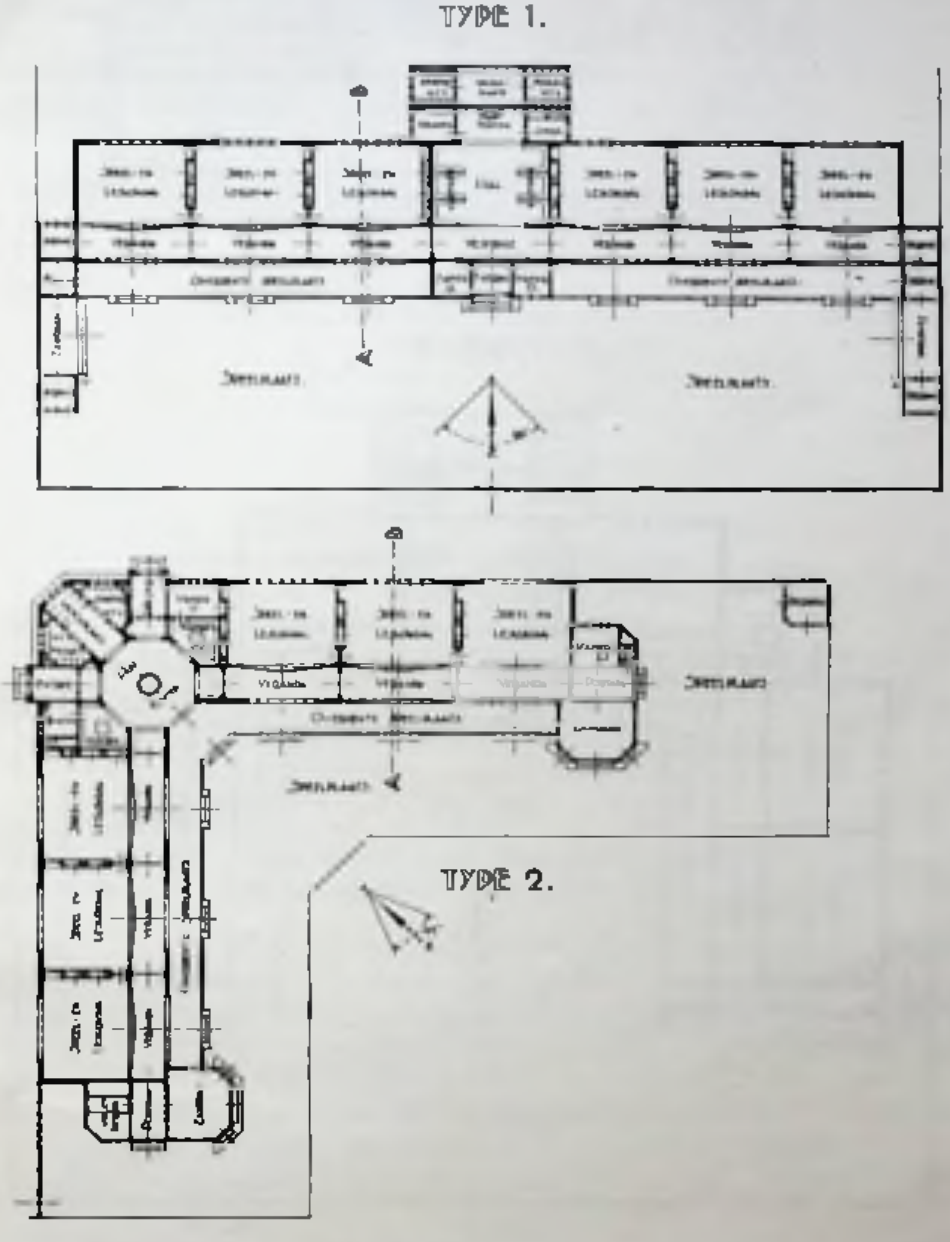
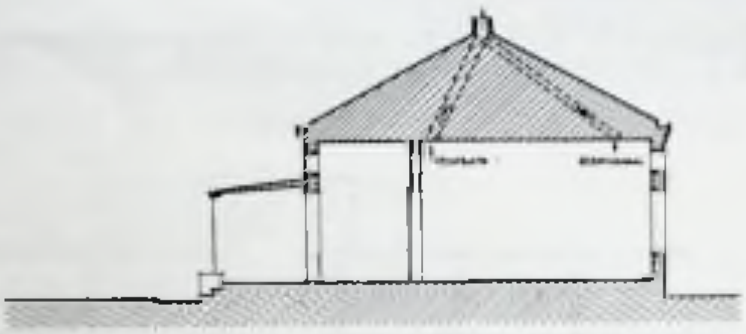

Fig. 20, blz. 74.

is bestemd voor een fröbelschool van 6 en een lagere school van 7 klassen, waarvan 5 op de verdieping.

Men lette op de situatie, waarbij 't gedruis van de speelplaatsen

in de werkvertrekken der fröbel- en de leslokalen der lagere school

TYPE 3.

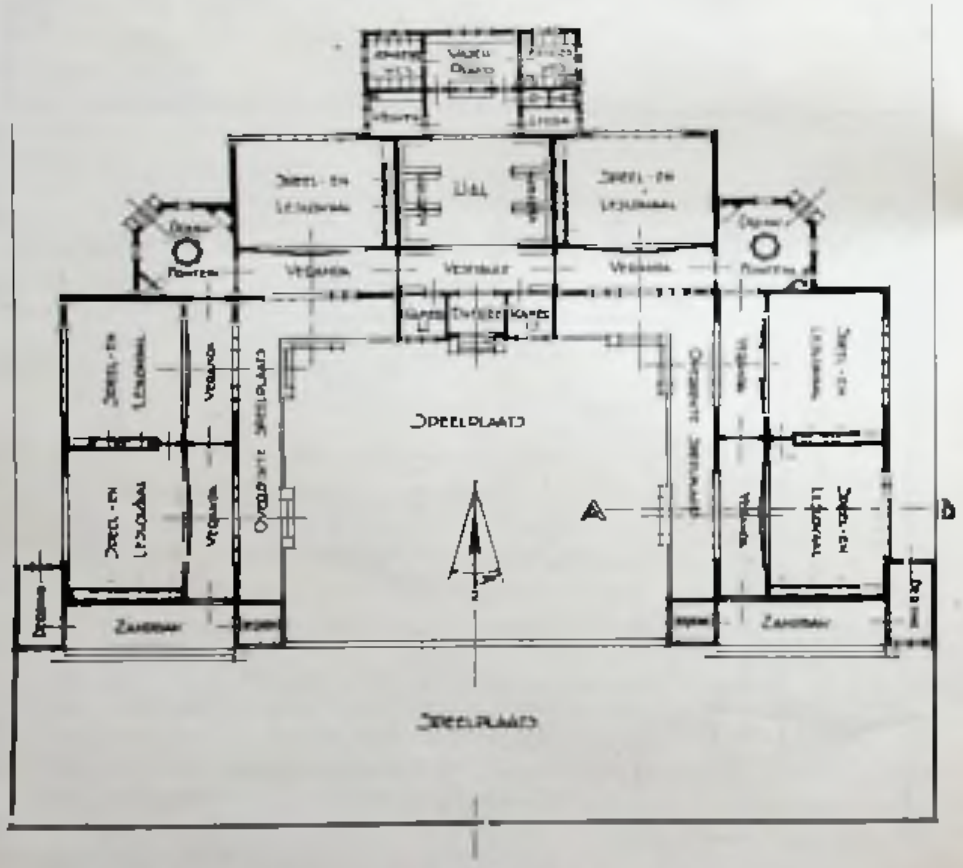

Fig. 21, blz. 74 vg.

niet kan hinderen. (fig. 25). De werkvertrekken van de fröbelschool liggen op 't Z.W., de speellokalen op 't N.W.

A. Afmetingen van de fröbelschool.

Hoogte van de werkvertrekken			4.50 M.
„ „ „ speellokalen	5 M.	tot	7.— M. (open kap)
Lengte vensterwand werkvertrekken			8.— M.
„ werkwand „			5.90 M. [1]).
„ speellokalen			8.50 M.
Breedte „			8.15 M.
„ gangen	2.05 M.	en	2.30 M.
Lengte speelplaats (inbegrepen speelpriëlen en huppelwarande)			32.— M.
Breedte idem			16.— M.
Oppervlak			512.— M².
Lengte voortuin			34.65 M.
Breedte „			3.— M.
Oppervlak			103.95 M².
Totaal oppervlak voor- en speeltuin			615.95 M².
Totaal oppervlak van het hele fröbelschoolterrein			1311.5 M².

Plaats voor 6 × 36 = 216 kinderen.

Beschikbare ruimte per kind	6.07 M².
„ „ voortuin en speelplaats	2.86 M².

B. Restanten van de oude schoolgedachte.

a. aparte speellokalen;
b. hoge kap daarvan;
c. hoge zoldering der werkvertrekken[2]);
d. licht van 1 kant;
e. hoge vensterkozijnen.

C. Vorderingen van de nieuwe schoolgedachte.

a. W.C.- en handenwaskamers met gangdeuren;
b. openslaande buitendeuren in alle vertrekken;
c. vorm der speellokalen;
d. stoeltjes en tafeltjes;
e. huppelwarande;
f. zandpriëlen, met getint licht door kathedraalglasruiten;
g. verdeling van de speelplaats in schooltuin, verhard- en zandspeelterrein.

§ 4. Openbare fröbelschool in de Croeselaan. (Zie de fig. 13, 18, 24, 26 en 28). Architect M. Rietbergen, Utrecht.

Het gebouw is bestemd voor 3 klassen en staat met een lagere school voor 8 klassen op één terrein.

Gedruis van de speelterreinen als in § 3 (fig. 26).

A. Afmetingen van de fröbelschool:

Hoogte van de werkvertrekken en 't speellokaal	4.50 M.
Lengte vensterwand werkvertrekken	7.50 M.
„ werkwand	8.— M.

[1]) Deze afmeting bleek in de praktijk wel wat te klein.

[2]) Dit laatste doordat de fröbelschool moest samendoen met de lagere school; 't kind moet zich altijd naar de grote mensen schikken. Meijeu „is de beste man ter wereld", maar hij begrijpt niets van de kleuters.

Lengte speellokaal (zonder de uitbouw met de verhoogde vloer) . . . . . 8.90 M.
Breedte speellokaal . . . . . 8.— M.
Oppervlak speeltuin . . . . . 505.— M².
Totaal oppervlak van het hele schoolterrein . . . . . 865.— M².

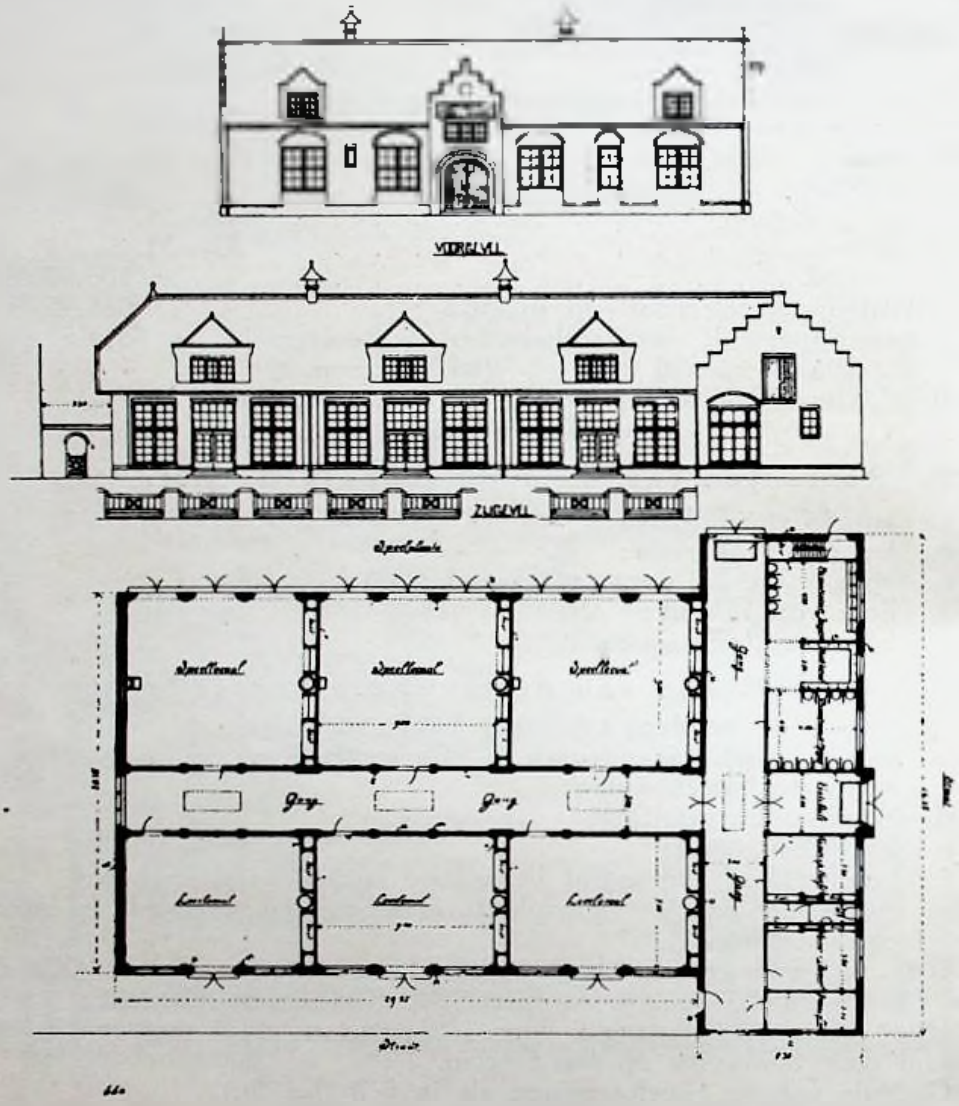

Fig. 22, blz. 66.

Plaats voor 3 × 36 = 108 kinderen.
Beschikbare ruimte per kind . . . . . 8.— M².
- - in de speeltuin . . . . . 4.68 M².

B. Restanten van de oude schoolgedachte.

a. apart speellokaal;

b. hoge zoldering van de vertrekken[1]).

C. Vorderingen van de nieuwe schoolgedachte.

a. W.C.- en handenwaskamers, met gangdeuren;
b. knus hoekje in 't speellokaal, fig. 28;
c. stoeltjes en tafeltjes, fig. 13;
d. zandpriëel (fig. 19);

Fig. 23, blz. 83.

e. verdeling van de speelplaats in verhard en zandspeelterrein;
f. licht van 2 kanten in de werkkamers;
g. gekleurd glasmozaïek boven de warandedeuren en in de vensters van 't knus hoekje;
h. tekeningen op kinderhoogte (fig. 24 en 28).

D. Aantekeningen bij f-h.

Vaststond dat de speelplaatsen naar 't Zuiden moesten liggen en dat het speelplaatsgedruis in de leslokalen en arbeidsvertrekken niet mocht storen, dat geen lokalen en vertrekken zonloos zouden zijn.

In de 2 vorige gebouwen liggen de speellokalen Noord-westelik. Om er zon in te krijgen is in de kap van elk dezer speelzalen, die door een oude schoolgedachte nog hoog zou zijn, aan de Zuid-Oostzijde een venster aangebracht. Zo werd daar iets van de morgenzonneschijn gewaarborgd. Maar 't resultaat viel niet mee. Bovendien: aan de Croeselaan gold 't twee werkkamers; wij moesten dus alle gedachte aan een hoge, holle kap uitsluiten; die kamers

[1]) Kind en Meisjeu als vroeg.

konden niet aan de Zuid-, d.i. de speelplaatszijde liggen, en evenmin aan de Noord- of straatzijde. Toen hebben wij de gedachte aan de hoge vensters in de kap ontwikkeld: de gang werd als een glaswarande ontworpen met grote openslaande deuren naar buiten, en, aan de zijde der vertrekken met grote schuifdeuren, tot onderaan toe voorzien van kleine vensterruiten. Was er binnen stilte nodig, dan zouden alle warandedeuren gesloten worden en konden de kinderen buiten naar hartelust dartelen; 't zonnetje zou toch inschijnen en met zacht weer zouden de vensters aan de Noordzijde openstaan. En van twee zijden licht, volop licht (zie de schaduwen van de meubelpootjes op fig. 13). Omdat er geen plaats voor een voortuin aan de openbare weg kon worden uitgespaard, moesten de straatvensters met 't oog op de eigenaardigheden van 't publiek op meer dan manshoogte boven de grond blijven. Toch werd 't kozijn tot op kinderhoogte naar beneden gebracht en opgelost in een bank; tusschen deze en 't venster: tekeningen. Dit was een nieuw vindinkje. De tekeningen in de gang en de speellokalen van het mooie Amsterdamse bewaarschoolgebouw, de figuurtjes boven in 't trapvenster (fig. 3, 4 en 5), zouden uitmuntend zijn, als ze maar op kinderhoogte waren. Ook Loeb met zijn kinderhart heeft dit aanvankelijk niet ingezien (zie de fries op fig. 12). De architect Rietbergen heeft dit gevonden. — Terloops de opmerking dat ook kinderprenten als de zijne aan de wand misschien geheel moeten achterwege blijven of vervangen door mozaïekfiguren. Immers, aardiger dan dat de tekeningen ingemetseld worden door de architect is dat de onderwijzeressen ze maken en de kinderen 't werk langzaam zien vorderen. Hier en daar heeft 't personeel van bewaarscholen verdienstelike muurtekeningen gemaakt. De architect zou zich dan in elke kamer kunnen bepalen tot een passe-partoutlijst van 35 × 47 c.M., waarin, naar de schone raad van Montessori, een meesterwerk der schilderkunst plaats vindt. Zij noemt de Madonna della Sedia van Rafaël (Pitti); er zijn meer kunstwerken, geschikt om op de kinderen een indruk te maken van iets hogers dan gewone lieve platen: ik noem de Madonna in de Grot van da Vinci (Louvre), Christophorus van Memlinc (Brugge, Akademie), de Heilige Familie van Rembrandt (Kassel), de maaltijd der engelen bij Abraham van Aert de Gelder (Boymans). Grote mensen weten dat dit alleen kost is voor grote-mensen. Kunsthistorie is dan ook een vak voor de hoogste klasse der middelbare meisjesschool en de universiteit. Maar echte grote-mensen verstaan de eenvoudige schoonheid niet van de kinderen die alle grote Meesters geweest zijn, en zijn te oppervlakkig om de onbewuste diepzinnigheid te verstaan van al wat kind is. Echte grote-mensen maken of kopen behangselpapier

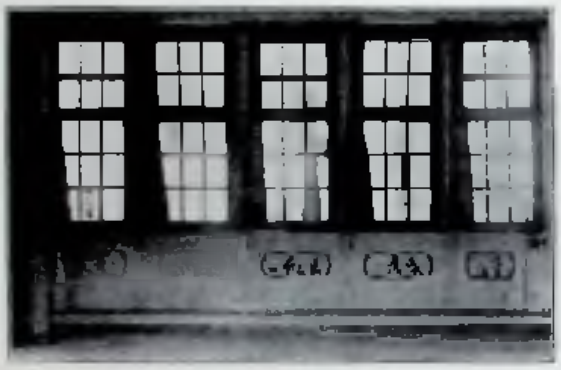

Fig. 24, blz. 72.

voor kinderkamers, volgetekend met opzettelik-onbeholpen prentjes, echt-nagemaakt kinderwerk, [1]) een even ernstige zonde aan 't kind, dat nog door oefening uit zijn onbeholpenheid groeien moet, als 't nabootsen van kromme kindertaal. 't Koddig nadoen van de dwaze gebaren van krankzinnigen zou tegenwoordig algemeen afgekeurd worden. Maar, Mama, hoe dikwijls brabbelt U niet Uw eigen boy na? — Doe als de Fransen die de gebrekkige zinnen van buitenlanders verbeterd herhalen. Het onvolkomene groeit in de sfeer van 't volkomen voorbeeld zijn bestemming tegemoet.

Rietbergen heeft gekleurd glasmozaïek in de vensters laten zetten. Een land met toonloos, grijs licht op meer dan de helft van al de dagen; een volk dat eeuwen lang op Zondagmorgen gebeden en gezongen heeft in de flonkergloed van gebrande glasvensters, een zo bevoorrecht volk in een zo misdeeld land, mag zijn kleuters de bonte kleuren niet onthouden van 't ogenblik af dat 't zich in hun zielsbehoeften heeft ingedacht. Staring heeft 10 jaar aaneen, als kind, als knaap elke Zondagmorgen in de kleurrijke wonderwerken van de Crabeths gekeken; Huet schrijft voor een deel daaraan zijn kunstzin, de oudvaderlandse wending van zijn geest, zijn sympathie met 't romantisme toe. Huet heeft goed begrepen wat Frübel en Montessori ons zo nadrukkelik leren: de indrukken ook der prilste jeugd stemmen de kinderen der mensen voor 't hele leven op een bepaalde toon. Zie dus toe op de indrukken waaraan ge Uw kinderen overgeeft. Mesjeu en de stadstimmerman vonden een gewitte muur en houtwerk in de kleur van de grauwste Novembermisten goed genoeg voor de kinderen. Zij mochten anders afgeleid worden! Maar wij, wij gaan in de leer bij Veldhuis en de Crabeths.

§ 5. Aan de tweesprong.

Zal ons schoolleven eindelik eens gezond worden, emancipeer 't van Mesjeu. Wij hebben doen zien hoe moeizaam de strijd is ook van de bestgezinden om zich los te maken van de denkgewoonten, de verfgewoonten, de bouwgewoonten, in één woord, van de dorre gewoonten-pedagogiek van Mesjeu. De Minister van Onderwijs, op blz. 14 van de memorie van toelichting op het wetsontwerp — L.O. van 26 April 1919, verklaart zich tegen een afzonderlik toezicht op de bewaarscholen. „Juist omdat er verband en continuiteit in het onderwijs moet zijn dat de bewaarschooljaren en de eerste jaren der lagere school omvat, is het noodig dat ook het eerste onder het gewone schooltoezicht worde gesteld". Ik bezweer U, Excellentie, „het gewone schooltoezicht", wáár wij 't aan 't werk zagen, ook en vooral als 't de woorden van de vernieuwde school sprak, zijn daad was zelden anders dan naar 't administratief gelezen wetsartikel; wáár wij 't bij of op 't gebied van de kleutersscholen zagen komen, daar was zijn hart bij de wet en de superieuren. Arme kleuters in voorbereidende klassen, verjaagde kleuters uit fleurige bewaarschoolklassen.

In de bewaarschool, hoeveel ze ook door de lagere school geleden heeft, hoezeer de poëtiese gevoelens en de frisse gedachten onder de

[1]) Blz. 150, 14e jaargang van: de Vrouw en haar huis.

school-adem zijn verschrompeld, in de bewaarschool spruit nieuw leven aan alle kanten uit, zie maar eens naar de nieuwe gebouwen: ze staan niet in Utrecht alleen, men vindt er in Friesland en de Achterhoek. De wereld dorst naar levensvernieuwing. „Scholen mogen geen gevangenissen zijn", zegt de Paeuw. En de wintertuinen waar de nieuwe zaden ontkiemen, zullen we moeten uitleveren aan cipiers?

Moeder bracht onlangs haar jongen voor 't eerst naar de grote school. „Juffrouw, hier istie, U zult 'm misschien wat anders vinden dan de andere kinderen, hij is buitengewoon impulsief". — „O Mevrouw, da's niks, dat hebben we er hier zo uit". — Mocht Moeder niet schreiend heengaan van die stokbewaarder-in-rokken?

Ja, als het lagere-school-wezen was wat het moest zijn, dan zouden wij met de uitspraak van de Minister instemmen. Maar als 't ooit nog eens gezond zal worden, laat dan de bewaarschool haar gelukkig begonnen herleving. Tussen deze en de ambachtsschool geplaatst, moet de andere ten slotte òm; dan moet ze bovendien aan de handenarbeid, moet ze aan 't lijntekenen, moet ze aan de natuurwaarneming, moet ze aan de moedertaal. En dan gaan alle aanschouwingsplaten, met Zwier en Jansma, en de natuurkennis-lees-leer-boekjes, en de schooltaalboekjes naar de afdeling „folterkamer" van de historiese afdeling in een af ander schoolmuseum.

Mochten allen die de onderwijsvernieuwing voorstaan, de verenigingen voor handenarbeid, vereenvoudiging van examens en onderwijs, Pallas-Athene, schoonheid in onderwijs en opvoeding, de bond van fröbel-onderwijzeressen, de Montessori-vereeniging en zo vele meer, wel begrijpen dat zij met de onderwijsvernieuwing aan de tweesprong staan: hier een Mei-tuin met duiventil: „Kommt laszt uns unsern Kindern leben" staat er boven de ingang; en dáár?

„Wie binnentreedt zal niets meer hopen mogen".
In donkre kleur zag ik die woorden aan
De bovenlijst van ene poort geschreven.
'k Zei: „Meester, dat is hard om te verstaan".

IV. Kleuterstehuizen der naaste toekomst.

§ 1. Drie types.

De drie fröbelscholen van het vorige hoofdstuk zijn niets dan proeven, niet alleen van een verbeterd kleuterstehuis, maar tevens van grondige schoolbouwvernieuwing in 't algemeen.

Een stap verder geven fig. 20 en 21 te zien. Deze bevatten de plattegronden voor 3 wijzigingen van één type. In dit type is met de overleden gemeente-architect S. F. Loeb voortgewerkt op de vinding, in § 4 onder D beschreven, van het vertrek dat van 2 kanten licht krijgt; alleen is de warande tevens als deel der vertrekken gedacht. De werkvertrekken zijn, met het bijbehorend warande-deel, speelkamers. De afzonderlike speellokalen zijn vervallen, wij zijn terug in de alleroudste Fröbelse kindertuinkamer[1]), verbeterd.

't Woord „wisselklassen" is een historiese term geworden; en Dr. Montessori zal zich hier misschien ook thuis voelen.

---

[1]) Zie hiervoor blz. 31.

De 3 types zijn bestemd voor terreinen van verschillende vorm. 't eerste voor een breed en niet diep erf: Moeder staat met de armen wijd open; 't tweede voor een hoekterrein: Moeder brengt de armen wat meer naar voren; 't derde voor een erf dat links en rechts tussen tuinen en voor en achter aan de openbare wegen ligt: Moeder omhelst haar schatten.

§ 2. Beschrijving van 't gebouw volgens 't derde plan.

Het gebouw bestaat uit een middengedeelte, waarvan de lengte Oost-West gericht is, en uit 2 zijvleugels, wier lengteassen Noord-Zuid zijn gericht.

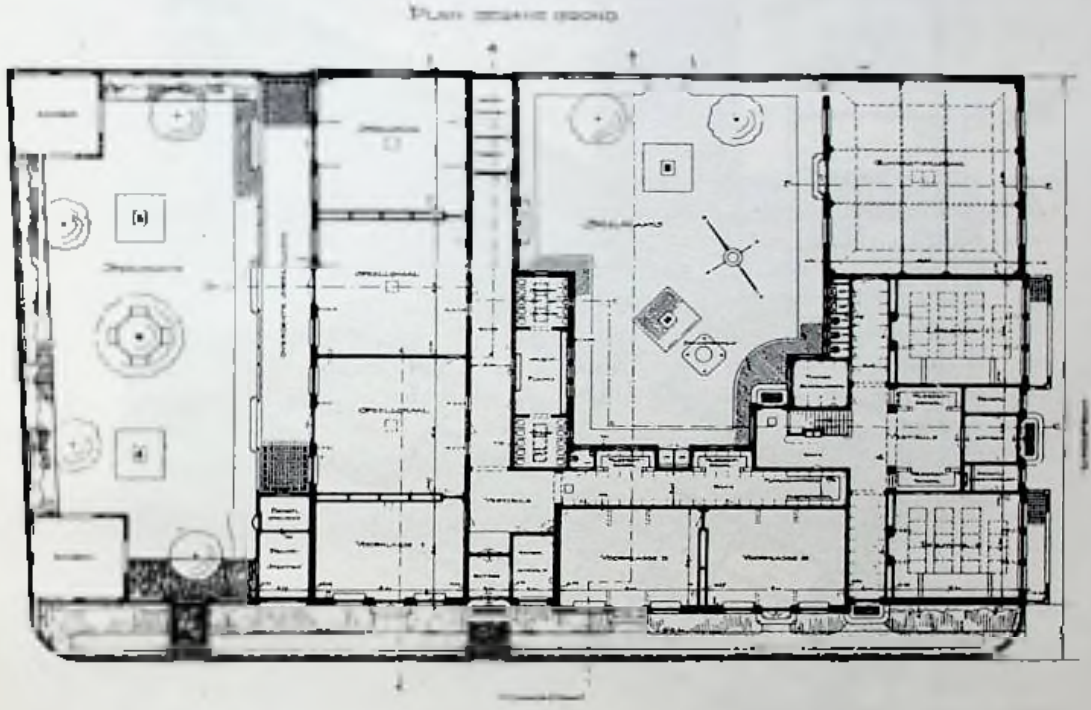

Fig. 25. blz. 67.

In het midden van de middenvleugel is de toegang met al de ruimten voor de leiding der school en 't gemeenschappelik gebruik der kinderen.

Vandaar uit verspreiden zich allen vóór schooltijd, daar komen allen na schooltijd weer samen.

Binnentredende door de voordeur heeft men links en rechts de kamers van de hoofdonderwijzeres en de andere onderwijzeressen; men betreedt de hal, waarin aan weerszijden nissen zijn voor de overkleren en hoofddeksels van de kinderen.

Voorbij de kledernissen aan de ene zijde het keukentje, aan de andere het privaat der onderwijzeressen en het leermiddelenmagazijn. De hal wordt aan de achterzijde begrensd door het vertrek voor W. C. en handenwassen.

In de hal valt licht: van boven door een lantaarn en voorts door

niet-grote vensters in de voorwand boven de sanitaire installatie en boven de voordeur en de kamertjes der onderwijzeressen; verder door de voordeur, door de toegangsdeuren tot de warandes — waarover aanstonds — en door de glazen wand van 't handenwasvertrek.

Wat ten Oosten van de hal ligt is 't spiegelbeeld van 't westelik deel. Wij beschrijven dit laatste.

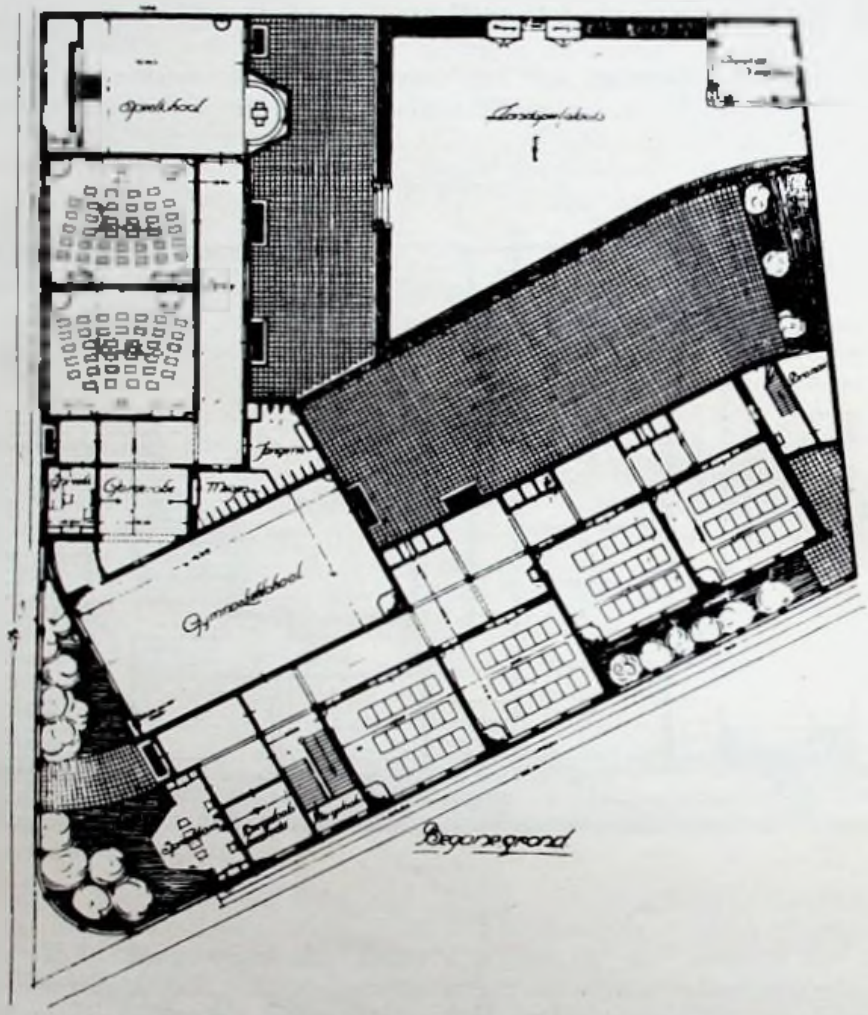

Fig. 26, blz. 69.

Door een dubbele glazen deur die links en rechts over 180° opendraait betreden wij de binnenwarande. Links komen we uit deze warande door een dubbele glasdeur, naar buiten opendraaiend over 180°, in de open buitengalerij of huppelwarande — waarover aanstonds; rechts door een dubbele glasdeur, waarvan elke vleugel uit 4 harmonika-achtig wegschuifbare delen bestaat, in de 1e kinderkamer. Aan de Noordzijde: openslaande vensters, aan de westzijde een kachelnis en 2 in de wand uitgespaarde kasten. De binnenwarande in de lengte

doorgaande komen wij, door eenzelfde deur als die naar de hal, in de Westelike zijvestibule — waarover aanstonds.

De glasdeur aan de zijde der buitengalerij is tot op 1 M. hoogte van houten panelen voorzien. De warandedeuren die tot de kindervertrekken toegang geven zijn geheel uit kleine ruiten samengesteld. De warande krijgt licht door de buitendeuren en over de buitengalerij heen van boven door niet-grote vensters. De vloeren van de warandes en kinderkamers zijn gelijk, omdat warande en kamer telkens als één geheel worden gebruikt. Voor de vloer zijn 't meest aan te bevelen houten blokken in asfalt gebed: hygiénies en duurzaam, hoewel duurder dan gewone vloeren van Amerikaans-grenen schroten.

Uit de binnenwarande zijn wij in de zijvestibule gekomen. De beide zijvestibules dienen als toegangen voor de achter de school wonende kinderen. Deze vestibules kunnen elk door een kachel verwarmd worden.

Uit de westelike vestibule komen wij zuidwaarts weer door een

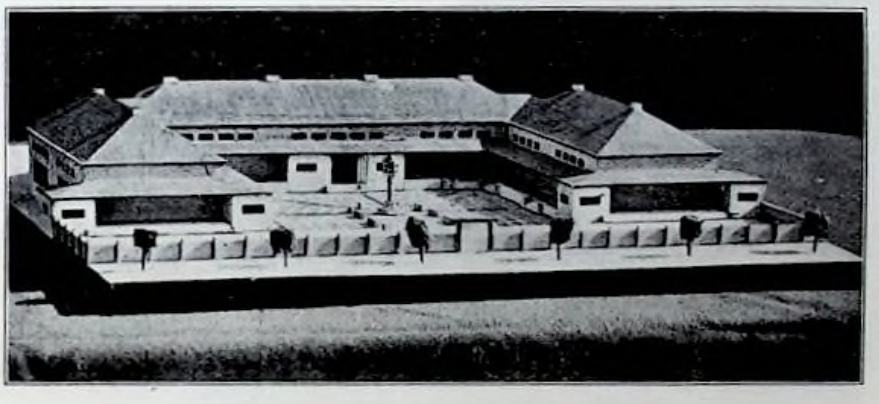

Fig 27, bls. 75—79.

glasdeur in een binnenwarande, geheel gelijk aan de vorige. Deze bevindt zich voor twee kinderkamers, gelijk aan de reeds beschrevene. Tussen deze 2 kamers verminderen de kasten van het Noordelike vertrek de gehorigheid.

Langs de binnenwarandes loopt de met plavuizen bevloerde open galerij aan 3 zijden om de middentuin. Aan 't einde van de warande komt men door een houten deur in een open zandpaviljoen, gelegen tussen de bergplaatsen voor brandstoffen en die voor tuinspeelgoed en tuingereedschap.

De middentuin ligt 3 treden lager dan 't gebouw. In 't midden een duiventil, daaromheen zitbankjes voor de kinderen. Deze naar 't Zuiden openliggende tuin wordt verdeeld in vele tuintjes en doorsneden van Z.-N. door 't toegangs-, 't dwarspad, 2 diagonale paden, geplaveid met grote knobbelige kiezelstenen als in een oud-Broek-in-Waterlandse doolhoftuin.

Vóór de middentuin en de zandspeelplaatsen de grote speelplaats, 50 M. breed langs de straat, 10 M. diep van de straat af. Aan de W.-, Z.- en O.-zijde een dubbele haag, de buitenste van eglantier,

wier fijne en dichte doorntwijgen een degelike en sierlijke afsluiting vormen; de binnenste een ligusterhaag; tussen de twee, niet zichtbaar, prikkeldraad. In 't midden van de haag een hek.

De kinderkamers en binnenwarandes zijn zo gedacht, dat elk vertrek door 't openschuiven der harmonikadeuren met 't bijbehorend deel der warande kan worden vergroot tot een vierkant speelvertrek.

Is 't zacht weer, dan schuift men de harmonikadeuren op zij, zet de buitendeuren der warande open: uit de kamer zien de kinderen in de tuin. Zijn buiten veel kinderen met praten of zingen aan 't

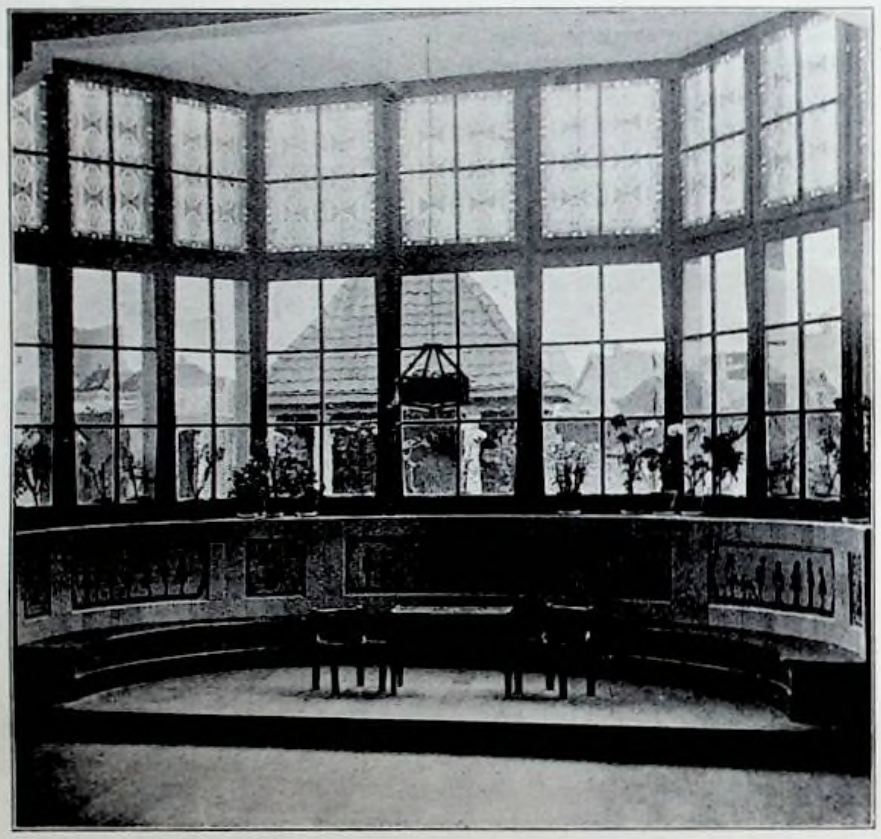

Fig. 28, bls. 71.

werk, en behoeft men binnen stilte, dan gaan de buitenwarande- en de harmonikadeuren dicht, we zetten de vensters aan de andere kant open, en hebben 't bij open ramen stil.

Bij 't aan- en uitgaan van de school zijn de dwarsdeuren in de binnenwarandes open; dan zijn deze gangen. Bij feestjes communiceren alle kamers, warandes en de tuin. Is 't regenachtig maar niet guur weer, dan kunnen de kinderen in de open huppelwarande draven, hoepelen, tollen, knikkeren. De zon schijnt door de buitenwarande en door de venstertjes daarboven in alle vertrekken binnen, en bovendien door de buitenvensters, 's morgens in die van de Oostelike vleugel,

's middags in die van de Westelike. Bij winderig weer sluiten we de dwarsdeuren om de tocht te weren; bij mooi weer gaat alles open, zodat de school, zo midden in zijn tuin, een oranjerie lijkt, een tuinhuis; tuinhuis en tuin zullen in dubbele betekenis „Kindertuin" zijn.

Aan alle zijden ligt de school vrij, aan alle zijden ziet ze er vriendelik uit, de kindervilla; de duiven fladderen van 3 zijden aan, en trippen in de til, en eruit (fig. 27).

§ 3. Afmetingen (type 2, volgens een uitgewerkt plan).

Hoogte der kindervertrekken	3.20 M.
Lengte langs de vensterwand	8.75 M.
„ langs de vensterloze wand [1])	7.— M.
Breedte binnenwarande	2.50 M.
„ huppelwarande	2.00 M.
Lengte schooltuin	11.50 M.
Breedte „	17.50 M.
Lengte speelplaats	68.— M.
Breedte „	7.50 M. tot 10.— M.
Oppervlak schooltuin en speelplaats (inbegrepen huppelwarande en zandpriëlen)	845.50 M².
Totaal oppervlak	1669.75 M².
Plaats voor 6 × 36 = 216 kinderen.	
Beschikbare ruimte per kind	7.73 M².
„ „ in schooltuin en speelplaats	3.91 M².

Men ga nu zelf na hoeveel er rest van de oude schoolgedachte, en hoeveel vorderingen de nieuwe heeft gemaakt. Maar dat men ons wel versta; indien men deze ontwerpen goedkeurt, ze zijn niet een láátste woord, neen een éérste van onderwijsvernieuwing, geïllustreerd in een gebouw.

§ 4. Enige getallen.

Bij de tegenwoordige stand der bouwprijzen zal naar een gedetailleerde berekening de uitvoering van type 2 komen te staan op f 152.000.

Indien de lokaalhoogte, naar oude gewoonte, op 4.50 M. (d.i. 1.30 hoger) werd gesteld, zou dit weer vorderen f 23.500 of 15.5 %.

Indien wij hadden vastgehouden aan de afzonderlike speellokalen en, naar 't verlangen der onderwijzeressen [2]), aan 1 speellokaal plus 2 leslokalen voor 2 klassen; indien voorts afzonderlike gangen waren behouden, zou de begrootingssom f 217.500 of 43.3 % meer bedragen hebben.

Er zijn [3]) 464402 drie- tot zesjarige kleuters in ons land; stel dat er in 10 jaar voor de helft van hen nieuwe kleuterstehuizen moeten

---

[1]) 't Begrip werkwand kan vervallen. Plaats in elke kamer een groot, licht hanteerbaar bord voor de onderwijzeres, en zorg dat ze 't overal kan ophangen. Dan is elke wand werkwand. En plaats in elke kamer ook enige kinderbordjes die op kinderhoogte aan alle wanden kunnen hangen. Dan is ook voor hen elke wand werkwand.

[2]) Met uitzondering van de Utrechtse, in overleg met wie en met wier volle instemming de 3 types ontworpen zijn.

[3]) Op 31 December 1917.

zijn, dan kost dat [1]) aan scholenbouw (ongerekend de bouwgrond) in die 10 jaar: f 234.010.300 volgens de oude
- 163.150.600 volgens de nieuwe schoolgedachte
dus minder: f 70.859.700 of 33,3 %.

Het normaal rantsoen aan zwarte brandstof is voor een school van 9 lokalen, dus voor een zesklassige bewaarschool met 3 aparte speellokalen: 248,58 H.L. [2]).

Voor 1075 zesklassige bewaarscholen is dat 267.223,5 H.L. (à 75 K.G.) of 20041,76 ton. Dit kost volgens de prijs van nu, nl. f 5,68 p. H.L.: f 983.382,48.

Voor 1075 bewaarscholen zonder aparte speellokalen zijn de besparingscijfers het derde deel daarvan, n.l.: 89.074,5 H.L. of 6680,5 ton en f 327.794,16.

De kosten van aanmaakturven, vuurmakers en schoonmaak bedragen voor 9 lokalen per jaar f 685,83[5] (volgens de prijzen van 1918). Voor 1075 scholen van 9 lokalen is dat per jaar: f 736.950.—; wij krijgen dan als totaal voor verwarming en schoonmaak f 1.720.332.—.

Voor 1075 scholen zonder aparte speellokalen is de bespaarde som per jaar wegens verwarming en schoonmaak het derde deel daarvan, n.l.: f 573.444.—.

Deze cijfers zijn berekend bij een lokaalhoogte van 4.5 M.; de Utrechtse geringere hoogte van 3.20 M., d.i. ± $^5/_7$ van de gebruikelike, geeft veel meer besparing dan $^2/_7$, maar wij houden ons aan dit te lage getal. Alleen de geringere lokaalhoogte zou dus in 1075 bewaarscholen met 9 lokalen een brandstoffenbesparing verzekeren van niet minder dan 5.726,22 ton of f 280.966,42. De geringere lokaalhoogte geeft in 1075 scholen met 6 lokalen een besparing van 3817,1 ton of f 187.310,94.

De gehele besparing aan verwarming en schoonmaak wegens het doen vervallen van 3 speel- op 6 leslokalen en de geringere lokaalhoogte bedraagt dus per jaar voor 1075 scholen f 760.754,94 of f 3,27 per kind.

Ziehier één voorbeeld dat goed onderwijs niet altijd een kwestie is van geld uitgeven, maar dat verbetering van 't onderwijs en vermindering van de kosten hand aan hand kunnen gaan. Geld is er in ons land genoeg aan 't onderwijs uitgegeven — en verspild. — Teveel geld verspild. En te weinig kennis besteed. Toen wij met de fröbelschoolbouw begonnen, wisten alle deskundigen 't beter: „wisselklassen, ba, een beetje geld meer, als 't toch goed is voor de kinderen!" Inderdaad, geen wisselklassen maar ook geen leegstaande lokalen, veel geld minder uitgeven, terwijl de kinderen 't veel beter hebben, zo staat de zaak. Maar daar wisten de deskundigen niets van. De onderwijzers, heet 't tegenwoordig, moeten uitmaken hoe 't onderwijs zal zijn. Maar

---

[1]) Wij rekenen 6 × 36 = 216 kinderen per gebouw; voor 464402 : 2 = 232201 kinderen zijn dan nodig 1075 gebouwen.

[2]) Aldus berekend. Het rantsoen 1918/19 voor de 600 kachels van gemeentescholen te Utrecht is 12430 eenheden; dit bedraagt $^3/_4$ van 't normaal verbruik; dus bijtellen 4143 eenheden, wordt: 16573 eenheden, d.i. per kachel 27,62 eenheden, d.i. per 9 kachels 248,58 eenheden. In normale tijden stookte men in de scholen veel gascokes, waarvan 2 H.L. een eenheid zijn. Om 't tegendeel te doen van overdrijven, neem ik aan, dat alle eenheden in anthraciet, dus in evenzovele hectoliters geleverd zijn.

bestudeert dan Uw zaken, onderwijzers. Daarvoor is echter voorlichting nodig. En die ontbreekt. Is 't bovenstaande nog niet genoeg om te overtuigen van de noodzakelikheid van een instituut voor volksopleiding? De scholenbouwresultaten, in dit opstel beschreven, zijn verkregen bij terloopse bestudering in ongunstige omstandigheden. Zet eens een groep bekwame mensen in gunstige omstandigheden aan 't werk op elk gebied der volksopleiding. Als 't Rijk er zijn voordeel niet inziet, heeft dan geen vermogend man daar 't geld voor over? Het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling zou in die richting belangrijk werk kunnen doen, gelijk het door verschillende dergelijke „foundations" in Amerika wordt gedaan.

§ 5. Een bouwreglement voor fröbelscholen.

Toen het Gemeentebestuur van Utrecht tot de subsidiëring van bijzondere fröbelscholen besloten had, moesten de voorwaarden worden vastgesteld, waaraan de te subsidiëren scholen zouden hebben te voldoen, ook ten aanzien van de gebouwen. Er moest dus een bouwreglement gemaakt worden. De 3 types van § 1 waren nog in wording en wij wisten in onze proefperiode nog niets met zekerheid over de eisen van 't goede gebouw-en-erf. „Stel dan minimum-eisen," mocht men zeggen, „evenals 't rijk; wil een schoolbestuur daar dan boven gaan . . ." Maar juist die minimum-eisen van 't rijk zijn somtijds de oorzaak van noodlottige onderwijs-maxima. Denk maar aan de minimum-eisen voor subsidiëring van m. u. l. o.-scholen; die hebben 't uitbreiden en oppervlakkig maken bevorderd van 't onderwijs dat voor de rijpere jeugd integendeel beperkt en grondiger moest zijn. Minimum-eisen voor lokaalhoogte, voor aantal lokalen, terwijl beperking integendeel nodig was! Hoe dit zij, er is een bouwreglement gemaakt, waarin met de intussen gereedgekomen ontwerpen der 3 types rekening kon worden gehouden. Maar 't bedoelt niet aan die types te binden, integendeel wil 't vrijheid laten voor nieuwe, betere types. Het reglement werd door Burgemeester en Wethouders 10 Januari 1919 vastgesteld.

Een school — aldus de grondgedachte — is niet gevestigd in een gebouw, al of niet met een bijbehorend stuk grond, maar op een terrein, op zekere wijze deels bebouwd, deels aangelegd; 't gebouw met zijn vertrekken voor werk en spel, voor W. C. en handenwassen, zijn klederbergplaatsen, gangen en trappen, zijn buitendeurwarande, zijn zandpriëlen, zijn erf, zijn meubelen en oefenmateriaal [1]), dit alles vormt één organies geheel; de onderdelen behoren in verband met elkaar te worden ontworpen en uitgevoerd.

De kinderen werken en spelen in en buitenshuis, vooral veel buiten; 't komt er dus op aan dat ze in en buitenshuis ruimte, licht en lucht hebben. Hoe die ruimte verdeeld moet worden over vertrekken, gangen, erf, dit zij aan zich wellicht nog ontwikkelende inzichten overgelaten; is elk bouwplan aan de goedkeuring van B. en W. onderworpen, dan kan 't op elke behoefte getoetst worden, zonder dat er tal van maximum- of minimum-maten zijn voorgeschreven die misschien aan het uitvoeren van belangrijke nieuwe denkbeelden,

[1]) „leermiddelen" heet dat in de oude school.

openluchtscholen b.v., in de weg zouden staan. Er werd daarom geen ruimtegrens gesteld dan die van 5 M.² voor elke leerlingplaats in de school. Het gebouw moet liefst vrij staan en zo gelegen zijn dat 't zonlicht bepaaldelijk de werk- en speelvertrekken — bij voorkeur 's morgens — kan bereiken. De regel behoort te zijn dat een vertrek op 't Z.-W., Z. of Z.-O. daarvan gelegen erf uitkomt en dat bij zacht weer vensters en buitendeuren onder schooltijd kunnen openstaan; kan 't zo niet geschikt worden en moet een vertrek aan de straat komen te liggen, dan behoort 't daarvan gescheiden te zijn door een omheinde tuinstrook, zodat deuren en vensters open kunnen staan zonder dat men van de straat gehinderd wordt. Met 't oog op de voortschrijdende techniek, die op 't gebied van verwarming, verlichting en luchtverversing telkens met verrassingen kan komen, werd besloten geen regels te stellen, maar bij elk bouwplan een gedetailleerd ontwerp voor deze onderdelen te verlangen. Voor de dagelijkse schoolpraktijk is de oordeelkundige plaatsing van drinkfonteintjes, kranen voor besproeiïng van zandspeelplaats, schooltuintjes en ten dienste van de werkvrouw noodzakelik.

Het woord schoollokaal is vervangen door werk- en (of) speelvertrek; in een kleuterschool wordt gewerkt of gespeeld. Als minimum vertrekhoogte is gesteld 3.20 M.; de maximum-afstand tussen de vloer en de onderste rij vensterruiten is 0.75 M. De vloeren moeten zo gekonstrueerd zijn, dat 't bij stoeien en draven niet hol klinkt; 't gedruis van in 't gebouw of op de speelplaats stoeiende en zingende kinderen moet klassen die in stilte bezig zijn, niet kunnen storen. De deuren moeten over 180° naar buiten opendraaien, tenzij 't schuif- of harmonika-deuren zijn; ze mogen, zoo zij op de voortuin of de speelplaats uitkomen, direkt toegang geven tot de buitenlucht. Alle deurknoppen moeten eenvoudig zijn, en goed draaien; ook de ventilatiemekaniek, de kinderen moeten ermee om kunnen gaan. Er moet gelegenheid zijn om planten in de vensterkozijnen te zetten, dus tevens zo laag, dat de kinderen erbij kunnen. In elk vertrek een kast voor de leermiddelen, waar de kinderen zelf bij kunnen. De minimumbreedte der gangen is 2 M.; als de kleren er hangen 2.50 M.; hoogte: 2.50 M. De kleren moeten bij voorkeur opgehangen worden in zijnissen van de gangen of in kleedkamers; voor elk kind moet een kapstok zijn ter kinderhoogte; onderlinge afstand der kapstokken ten minste 0.22 M.; geen 2 rijen boven elkaar; elke kapstok door een voor de kinderen te herkennen figuurtje te onderscheiden.

Trappen moeten aan de onderzijde brandvrij zijn; zij mogen met de vloer geen groter hoek maken dan van 40°; maximum hoogte der optrede: 0.16 M. Breedte van enkele trappen ten minste 1.50 M., van dubbele trappen, bij voorkeur met een leuning in 't midden, 2.20 M. Trappen van meer dan 3.50 M. hoog, moeten door een bordes onderbroken zijn. De leuningen op kinderhoogte. Glooiingen in plaats van trappen — als in stationstunnels en 't Rotterdamse raadhuis — zijn toegelaten, voor elke 3 werk- of speelvertrekken op de bovenverdieping ten minste 1 trap, voor elke 6 tenminste een dubbele trap. Voor elke 6 of minder klassen bevindt zich op dezelfde verdieping een vertrek dat tenminste 6 privaten voor meisjes en 4 privaten met 2 urinoirs voor jongens bevat; alle met waterspoeling. De closetpotten

mogen niet hoger dan 0.28 M. boven de vloer komen, zij moeten zo klein zijn, dat de kinderen er niet in kunnen zakken. Voorts is ruime gelegenheid voor handenwassen een postulaat. De lokaliteit moet groot genoeg zijn om een klasse van 36 kinderen in 3 partijen te helpen. Het aantal privaten en urinoirs moet dus niet — als in een lagere school — berekend worden naar 't aantal kinderen dat in de school kan plaats vinden, maar naar 't maximum aantal kinderen in een klasse. De klassen gaan na elkaar volgens rooster „naar elders". Stijgt 't aantal klassen boven de 6, dan is een 2de privaten- en wasvertrek nodig. De tuin moet behalve uit de vertrekken ook uit de gang bereikbaar zijn. Voor de toegangen uit de tuin zijn flinke roosters nodig. In 't gebouw moeten matten in verdiepte vloergedeelten zijn, maar daaronder mogen geen vergaarbakken voor 't vuil zijn. De speelplaats moet gedeeltelik overdekt, gedeeltelik niet overdekt zijn; wenselik is overdekte gemeenschap tussen 't gebouw en 't overdekte gedeelte. Een gedeelte van de tuin zij voor schooltuintjes, een ander deel als zandspeelplaats ingericht, met een zandlaag ter dikte van ten minste 0.60 M., voor een deel geplaveid. Grint wordt algemeen afgekeurd; grasgrond is in ons land te drassig; 't beste is een vloer van plavuizen of van platgelegde klinkers, liefst met kalk tussen de voegen, mits 't vlak voldoende helt naar een of meer putten voor 't doen afvloeien van hemelwater. De tuin moet behoorlik omheind zijn; is hij niet aan de openbare weg gelegen, dan zij er een nooduitgang daarheen; hij moet zooveel mogelik zijn droog, zonnig, niet tochtig, gedeeltelik met bomen en struiken beplant. In elke tuin een ruime bergkast voor 't speelmateriaal. Een speelplaats, op een bovenverdieping ingericht, moet voorzien zijn van een afrastering die ten minste 1.60 M. hoog is. Voorzover er nog geen stoeltjes en tafeltjes maar banken zijn, mag elke bank dienen voor niet meer dan 2 kinderen en moet voor de afmeting der banken rekening gehouden worden met de verschillen in grootte der kinderen. De zitbreedte van een bank is voor elk kind tenminste 0.45 M.; de overdwars genomen afmeting van 't zitblad bedraagt ten minste 0.24 M.; elke bank heeft een horizontaal tafelblad, waarvan de overdwars genomen afmeting 0.30 M. bedraagt; de afstand tussen tafelblad en zitblad moet zo zijn, dat, indien 't kind rechtop zit, de voorarmen ongedwongen op 't tafelblad kunnen rusten; de bank moet van een lendenleuning voorzien zijn. De meubelen moeten zoveel mogelik glad, stofvrij en gemakkelik afwasbaar, de kanten en hoeken afgerond zijn.

Maar de banken zijn veroordeeld. Dus voor een nieuwe school bestelt men stoeltjes en tafeltjes [1]). Zorg voor armleuningen aan de stoeltjes, kinderarmpjes zijn zwaar voor de romp, en daar rust al zo'n zware kinderbol op. Wij laten de maten voor 4derlei grootte volgen.

---

[1]) Op fig. 23, blz. 71 ziet men (in de openbare hulpfröbelschool in de Graanstraat te Utrecht) o.a. de o.i. bestgelaagde stoeltjes en tafeltjes.

De maten zijn als volgt (in c.M.)

stoeltje.	zitting-hoogte.	gehele hoogte.	leuning-hoogte	diepte.	tafeltje.	bladhoogte.
No. A.	20	49.1	41.5	25.4	No. A.	42
No. B.	22.7	53.3	45.5	26.6	No. B.	45.5
No. C.	26	58.1	49.7	27.9	No. C.	49.8
No. D.	30.2	63.6	54.2	29.3	No. D.	55

De leer- en speelmiddelen moeten gemakkelik gereinigd kunnen worden.

Van binnen en van buiten moet 't gebouw vrolik opgeschilderd zijn.

§ 6. Praktiese wenken.

Vergeet niet 1°) een flinke bergruimte, b.v. op de zolder, waar de inventaris der vertrekken kan geborgen worden tijdens de schoonmaak;

2°) een keuken [1]), voorzien van stookplaats, komfoor, flinke gootsteen, aanrecht, wijde afvoerpijp, kasten voor allerlei gerei, en handdoekenrek;

3°) een brandstoffenbergplaats, van buiten bereikbaar voor de sjouwer, van binnen voor de werkvrouw, ingericht voor zwarte brandstof en voor aanmaakturf, en groot genoeg voor een halve wintervoorraad, [2]) met een meetlat, waarop 't aantal ingestorte, gladgestreken hektoliters is af te lezen, en een silo-uitlaat;

4°) een kraan boven een in de gangvloer gemetselde gootsteen, ten behoeve van de werkvrouw, en goede gelegenheid voor 't afvloeien van 't schrobwater;

5°) een toonkast voor 't bewaren van werkstukken der kinderen.

V. Techniese commissie voor scholenbouw.

Het Utrechtse fröbelschoolgebouw is de vrucht van geduldig, vertrouwelik overleg, even onverzettelik als inschikkelik, tussen schoolman, schoolarts en schoolarchitect. Aanvankelik geschiedde dit occasioneel. Sinds een paar jaar is er een techniese commissie voor scholenbouw en bijbehorende terreinen. Zij bestaat uit de hoofdambtenaar voor 't onderwijs, de chef van de gemeentelike geneeskundige dienst en de directeur van gemeentewerken. De architect, van wie een plan in bespreking komt, wordt uitgenodigd om daaraan deel te nemen. De

[1]) Waar het dienstmeisje kleefstof kookt, melk warmt, leien reinigt, enz.

[2]) Want de hoofdonderwijzeres moet niet 10 maal in een winter uit haar week gehaald worden om de brand te ontvangen.

bouw en inrichting der fröbelscholen is geschied na of in overleg met de vergadering van fröbelschoofden. Elke grotere gemeente zou zulk een commissie moeten instellen; voor kleinere gemeenten zou b.v. de Vereniging van Nederlandse gemeenten moeten zorgen. Een groot gemis — als op elk gebied van onderwijsbeheer en organisatie — is een bekwame rijksvoorlichtingsdienst. Die zou, sinds 1900 b.v., iets hebben tot stand kunnen brengen: in schoonheid, doelmatigheid, kostenbesparing. Sinds bijna een jaar is er een staatscommissie voor schoolbouw-aangelegenheden; krijgt die klaargemaakte plannen te beoordelen? Dat zou immers fout zijn. Neen, de schoolman geeft de geestelike inhoud, de architect ontwerpt daarnaar een plan, zo ontwikkelt zich onder overleg 't gebouw-project. Wat men bereiken kan, daarvan geeft de geschiedenis van 't Utrechtse fröbelschoolgebouw, dat temidden van heel veel andere bezigheden, tussen de druppeltjes door is bewerkt, een denkbeeld.

Die staatscommissie nu is een goed begin. Haar instrument zij een rijksschoolbouw-instituut, waarmee zij intiem samenwerkt, deze instelling moet alles wat op de bouw en inrichting van gebouwen en terreinen voor de volksopleiding betrekking heeft, kritiés bestuderen en richtsnoeren uitgeven ten gerieve van gemeente- en schoolbesturen, 't schoolbouw-instituut zij een onderdeel van 't volksopleidings-instituut, dat behoort te werken in de geest van het Bureau of Education in Washington dat uitnemende handleidingen over onderwijs en opvoedingsvraagstukken uitgeeft.

Wáár men de onderwijszaak ook aanvat, 't is schier alles cliché of proberen; grondige hervorming zij leus en daad. Nu of nooit.

Utrecht, Augustus—October 1919.

Feiten en Pogingen.

Montessorionderwijs.
Voorbereidend en . . . lager.

Op verzoek van de Redactie wil ik hier onder de „pogingen" iets vermelden over het Montessorionderwijs in Den Haag. Men neme dit berichtje echter zoals men de aanzienlijk uitgebrachte mededeling zou opvatten van een medicus in een artsenvergadering over de zeer voorlopige proefnemingen met een nieuw medicament, waarvan nog geen resultaten gezien zijn en omtrent de uitwerking waarvan nog niets met zekerheid te zeggen valt.

Er zijn in Den Haag twee Montessorischolen: de gemeentelike volksschool, waarover ik misschien ook nog wel eens iets vermelden zal, en de particuliere der vereniging „Montessorischool". Het Bestuur dier vereniging bestaat uit Dr. W. W. v. d. Meulen, oud-leraar, curator v. h. gymnasium, voorzitter van de volksuniversiteit (voorzitter), Dr. A. de Vletter, leraar, (secretaris), P. T. v. d. Meulen, hoofd ener school, en enkele ouders. Deze samenstelling is daarom gewichtig, omdat zij doet zien, dat van den aanvang af gehoopt is, dat uit het kleine begin met het Montessorischooltje van Mevrouw J. Werker zal groeien een streven ter vernieuwing van ons gehele onderwijs. Het spreekt daarom van zelf, dat toen in 1917 en 1918 verschillende ouders de wens te kennen gaven, om hun kinderen, waarvan sommige drie jaar achtereen in Montessoriaanse geest waren geleid, ook lager onderwijs in deze geest te doen ontvangen, het bestuur graag dit pogen wilde steunen. Er zijn nu twee groepen kinderen van 6, 7, 8 jaar, die het L. Onderwijs der drie laagste leerjaren ontvangen naar de beginselen en

volgens de methode („the advanced method") van Maria Montessori, dus individueel, naar eigen behoefte en geestesgroei, zonder klassikaal verband, behalve dan in de (rythmiese) gymnastiekles en het solfegeuur, bij verhaal of plantbeschouwing buiten en zo vaak natuurlik, als de behoefte der kinderen dit vraagt.

Een zeer ernstige proef dus met individueel onderwijs (de „klassen" staan onder leiding van Mevrouw J. Werker, die indertijd te Rome bij Montessori zelf studeerde, Mej. E. Voerman en de heer J. de Vries); een zeer belangwekkend pogen, waarbij de moeizame arbeid der genoemde leidsters en leider op stimulerende wijze gesteund wordt door de belangstelling (er zijn ongefortuneerde onder) en de financiele offervaardigheid der ouders.

Mochten de onderhandelingen, die het bestuur met Z. E. de Minister van Onderwijs voert betreffende een zodanige interpretatie van art. 59 L.O.wet (clausule lesrooster), dat individueel onderwijs zonder vaste rooster gesubsidieerd zou kunnen worden, met gunstige uitslag worden bekroond (Z. E. is persoonlijk zeer belangstellend en welwillend), dan hoop ik dit in „Volksontwikkeling" te vermelden.

Dr. A. d. V.

Kweekschool en Universiteit.

In de verordening op de Gemeentelijke Kweekschool te Rotterdam komt de bepaling voor, dat behalve de cursussen die opleiden voor bepaalde akten, ook cursussen kunnen worden geopend, die niet opleiden voor akten, maar de algemeene verdere ontwikkeling van den onderwijzer op het oog hebben.

Zaterdag 4 October werd met deze cursussen een begin gemaakt. Op dien dag werden de voorlezingen, die door Prof. R. Casimir over paedagogiek aan de school worden gehouden door den Wethouder van Onderwijs, de heer A. B. de Zeeuw geopend in tegenwoordigheid van de Commissie van Toezicht en den Inspecteur van het Onderwijs te Rotterdam en andere autoriteiten.

Door den directeur der school werd een inleidend woord gesproken. Hij wees er op, dat de Rotterdamsche school zich een drieledig doel stelde. Vooreerst beoogt ze een degelijke opleiding te geven voor onderwijzer. Deze taak werd begonnen op 1 Mei 1916, toen ter tijd met 1 eerste klasse. Op dit oogenblik telt de school 12 klassen met 220 leerlingen.

Het tweede gedeelte van haar taak, den onderwijzer behulpzaam te zijn bij zijn aktenstudie, werd aangevat op 1 September 1917, toen de eerste hoofdakte cursus werd geopend. Tegenwoordig gaan er op de hoofdaktecursus 85 leerlingen. Daarnaast zijn cursussen opgericht voor Fransch, Engelsch, Wiskunde en Slöjd, die druk bezocht worden. En nu wordt ter hand genomen de algemeene „Fortbildung" van den onderwijzer.

Begonnen werd met een serie van tien lezingen op den Zaterdagmiddag te houden door onzen eersten hoogleeraar in de paedagogiek. Juist dit vak werd gekozen, omdat een goed geleide studie van de paedagogiek voor het onderwijs en den onderwijzer van buitengemeen belang is. En vooral ook om de onderwijzers te laten zien, dat er een andere paedagogiek bestaat, dan die welke ze tot dusver door hun examenstudie hebben leeren kennen.

De wethouder van onderwijs wees er op, dat het Gemeente-bestuur dezen cursus had geopend, omdat daarmede de algemeene volksontwikkeling gediend werd. Vooral verheugde het hem, dat hier de universiteit kwam tot de onderwijzers, omdat hij hierin een begin zag van de verwezenlijking van zijn ideaal, dat eenmaal de onderwijzers zouden komen tot de Universiteit. Waar we nu in ons land zoo ver zijn gekomen, dat men ploegen leert langs den weg der Hoogeschool, daar is het zeer zeker geen overdreven eisch, dat de aanstaande opvoeders van het volkskind mede komen tot de universiteit.

Het aantal deelnemers aan dezen cursus is zeer groot. Het bedraagt 120. Hij wordt gegeven in een van de gebouwen van de kweekschool, in een weliswaar nu nog niet geheel aan de eischen voldoende zaal. Het is te hopen, dat in de te bouwen nieuwe school een flinke aula in de bestaande behoefte zal voorzien.

Het ligt in de bedoeling ook voorle-

zingen over andere onderwerpen te openen, die voor den onderwijzer op een of andere wijze nuttig kunnen zijn. De cursussen zijn voor alle onderwijzers en onderwijzeressen in openbaar- en bijzonder lager onderwijs kosteloos toegankelijk.

De vergoeding van de docenten wordt door B. en W. buiten de gewone salarisregeling om voor elk geval vastgesteld. W. R.

De paedogiek aan onze Universiteiten.

De vertegenwoordiging der paedagogiek aan onze Universiteiten van Universiteitswege is dan eindelijk een feit geworden. Zaterdag 27 September aanvaardde Dr. H. J. F. W. Brugmans het ambt van lector in de paedagogiek aan de Universiteit te Groningen, met een openbare les over Empirische en Normatieve Paedagogiek.

Dat uit den kring van het Nut Dr. Brugmans een hartelijk welkom in zijn nieuwen werkkring wordt toegeroepen, spreekt vanzelf; voor mij persoonlijk is er bijzondere reden tot verheuging over de opvattingen omtrent zijn ambt, waarvan zijn rede blijk geeft. Op twee punten legt Dr. Brugmans den nadruk. Vooreerst op den nauwen samenhang in paedagogiek en wijsbegeerte. „Zonder een grondige wijsgeerige vorming, die moet voorafgaan, leidt de beoefening der normatieve paedagogiek tot een hopeloos dilettantisme [1])." Vervolgens op de onmogelijkheid „dat één persoon de paedagogiek volledig zal kunnen geven op een wijze die past, in het kader van het hooger onderwijs [2]) " Welnu, het zijn juist deze beide overwegingen geweest, die mij er een bijna drie jaar geleden het eerst toe gebracht hebben, een verandering te bepleiten in de richting, waarin tot dien tijd door het Nut de oplossing van het vraagstuk werd gezocht. Ik heb daarover toen van sommige zijden zeer harde woorden te hooren gekregen; al hebben deze mijn vaste overtuiging, dat wij nu op den goeden weg waren, nooit doen wankelen, toch geeft het haar nieuwen steun, dat mijn ambtgenoot in het voor hem en mij nieuwe ambt tot juist dezelfde overtuiging is gekomen.

Het is hier niet de plaats, uitvoeriger stil te staan bij de wetenschappelijke beteekenis van de rede van Dr. Brugmans; ik wil daarom hier volstaan met den wensch uit te spreken, dat de arbeid van Dr. Brugmans en die van de Vereeniging voor Paedagogisch onderwijs te Groningen rijke vrucht moge dragen.

* * *

Ook het Nutsseminarium voor Paedagogiek heeft thans zijn arbeid aangevangen. Het programma voor dezen winter is als volgt samengesteld.

Ondergeteekende zal op Dinsdagavond 8 uur een college geven te zijnen huize. Over de plaats van de Natuurwetenschappen in het leven en de school. Na afloop van het college zal er gelegenheid bestaan tot gedachtenwisseling over de in het college behandelde en aanverwante onderwerpen.

Dr. C. P. Gunning, Rector van Het Amsterdamsch Lyceum, zal eens in de veertien dagen een cursus geven over practische paedagogiek, inleiding tot het schoolleven en bespreking van gevallen uit de praktijk van het schoolleven. Deze besprekingen zullen gehouden worden op Maandagavond om 8 uur in Het Amsterdamsch Lyceum.

Dr. G. van Wayenburg, Privaatdocent aan de Universiteit van Amsterdam, zal een cursus van een vijftiental voordrachten geven over de Psychologie en Physiologie van den puberteitsleeftijd, ontwikkeling van verstands- en gevoelsleven, met het oog op onderwijs en opvoeding. De lessen zullen worden gegeven op Vrijdagmiddag om 4.15 in de Universiteit.

Eenmaal in de maand en wel op den derden Donderdag te 7.30 's avonds zullen bijeenkomsten gehouden worden van leeraren-mathematici, ter bespreking van problemen uit de methodiek en didactiek der wiskunde. Als inleiders voor verschillende onderwerpen zullen optreden: Mevrouw Ehrenfest, Prof. G. Mannoury en Dr. J. F. van Oss. Deze besprekingen zullen ook toegankelijk zijn voor studenten in de wis- en natuurkunde.

Eenmaal in de maand en wel op den tweeden Donderdag te 7.30 's avonds zullen bijeenkomsten gehouden worden

[1]) l. c. p. 12. [2]) l. c. p. 21.

van theologen en paedagogen, ter bespreking van de methodiek en didactiek van het godsdienstonderricht. Als inleiders voor verschillende onderwerpen hebben zich reeds bereid verklaard: de dames E. C. Knappert en J. F. D. Mossel en de heeren Dr. R. Miedema, H. P. Bandel, Dr. C. P. Gunning, Dr. A. K. Kuiper en Dr. H. L. Oort. Deze bijeenkomsten zijn ook toegankelijk voor studenten in de theologie.

Elk van deze cursussen mag zich in de belangstelling van een twintig- a dertigtal hoorders verheugen. Voor den wiskunde-cursus hebben zich reeds ruim veertig hoorders, bijna allen leeraren M. O., ook uit naburige plaatsen, doen inschrijven. De zeer geanimeerde gedachtenwisseling op de eerste bijeenkomst, 16 October, gevoerd over de meest principieele vraag van het wiskunde onderwijs: het doel dat dit onderwijs zich moet stellen, mag als een goed voorteeken worden beschouwd voor de verdere ontwikkeling van den arbeid van het Nutsseminarium. Ph. K.

Eerste Nederlandsche landdag voor gymnasiaal en middelbaar onderwijs.

Deze landdag, den 18den Oct. jl. te 's Gravenhage gehouden, zal in de geschiedenis van ons onderwijs als een feit van beteekenis in herinnering blijven.

Om meer dan eene reden.

Het was een eerste poging, van de leeraren-vereenigingen op het gebied van gymnasiaal en middelbaar onderwijs uitgaand, om de beteekenis, die dat onderwijs voor maatschappij en leven heeft, in een helder licht te stellen.

Daarnaast is de bijeenkomst te beschouwen als de uitnemend geslaagde inzet van eene toekomstige, meer innige samenwerking der genoemde vereenigingen, die organisatorisch wordt voorbereid.

Nog niet te voren kwam op zoo gelukkige wijze het besef tot uiting, dat deze beide afdeelingen van onderwijs, hoezeer verschillend van oorsprong en inhoud, als gelijkwaardigen naast en met elkander de hoogste belangen van ons volk zullen hebben te behartigen.

Immers, de taak van deze leeraren en leeraressen zal zijn „het jonge geslacht op te leiden en op te voeden, dat geroepen is vóór te gaan in de maatschappij van de toekomst." Dr. Vinkestein, de inspecteur der gymnasia, sprak namens den minister van onderwijs, die zeer tot zijn leedwezen verhinderd was, een inleidend woord: hij deed daarbij een beroep op de aanwezigen dat ideeele doel van het onderwijs hoog te houden.

Enkele persoonlijkheden, die door den aard van hun werkkring voortdurend met dit onderwijs in contact staan, waren uitgenoodigd van hunne inzichten hieromtrent te doen blijken. Zij, die dezen landdag hebben georganiseerd, zullen een gevoel van blijde voldoening hebben gehad over hunne keuze. Bij het groot verschil van levensbeschouwing, dat men in deze mannen kon vermoeden, was er een weldadige harmonie in hunne uitingen. De verwachting door den voorzitter dr. Alma bij de opening uitgesproken, dat het doel zou worden benaderd door de synthese van wat de sprekers zouden zeggen, werd volkomen verwezenlijkt.

Prof. Bavinck betoogde in heldere en rustige redeneering de noodzakelijkheid van het gymnasiale en middelbaar onderwijs naast elkander. Er werd nadruk op gelegd, dat de beide inrichtingen van onderwijs zich voortdurend hebben te herzien, om een steeds betere aanpassing te verkrijgen aan de behoeften der leerlingen. Opnieuw werden wij hier aangemaand, dat toch dat onderwijs zich niet zal bepalen tot het aanbrengen van verstandelijke kennis, maar dat wij voor de eischen van geestelijke en zedelijke, aesthetische en lichamelijke opvoeding de volle aandacht zullen hebben. Intusschen — het intellectualisme verliest terrein, prof. Bavinck zal het met vreugde hebben geconstateerd.

De uniformiteit van onderwijs zal, als bovengenoemde eischen met ernst gesteld worden, sterk moeten worden verminderd. Op welke wijze eene selectie der leerlingen kan worden doorgevoerd — dit zal een der onderwijsproblemen van de naaste toekomst moeten zijn.

Versterking van het idealisme in de onderwijswereld — in dit teeken stond de landdag. En wanneer ik dit constateer, dan zie ik niet voorbij, dat zeer velen hierheen zullen zijn opgegaan in de verwachting dat eene krachtige poging zou worden gedaan tot versterking van

hunne materieele positie. Maar alleen de kortzichtigen kunnen zich in deze verwachtingen teleurgesteld gevoeld hebben. Immers op geen betere wijze zal de maatschappij, zullen de autoriteiten doordrongen kunnen worden van de noodzakelijkheid voor de onderwijskrachten behoorlijke levensvoorwaarden te scheppen, dan wanneer, zooals hier geschiedde, wordt voorgehouden, welke zware eischen aan de vervulling van het leeraarsambt worden gesteld.

Ik vermoed, dat menigeen de tekortkomingen van eigen persoonlijkheid opnieuw zich bewust heeft gemaakt, toen door pater Van Ginneken de volle maat werd uitgemeten van hetgeen de ideale leeraar aan innerlijke kracht moet bezitten. „Het onderwijs zij ons een liefdegave", de ondergrond bij den arbeid een samen-zijn en samen-leven met den leerling.

Wij mogen geen „kooplieden in wetenswaardigheden" zijn, maar de invloed van „ons wetende wezen" zal de beteekenis van ons onderwijs uitmaken. Er is een diepe tegenstelling tusschen den man, die alleen kennis heeft en hem, die een persoonlijkheid is.

„Het onderduiken in de ziel van den grootere geeft de wedergeboorte van den meer volmaakten mensch". Zóó zij de verhouding in het onderwijs; de leeraar een bezielende persoonlijkheid, zoodat het den leerling door diens voorbeeld mogelijk wordt, zichzelf te verloochenen, eigen gebreken op te hellen. Naast zijn kennis zullen liefde en goedheid allereerst noodig zijn. En ook de deemoed: tegenover de fouten der leerlingen de bewustheid van eigen karaktergebreken. En verder — laten we vooral de blijheid niet vergeten, die de vreugden ook in de harten der leerlingen zal doen ontspringen.

Zijn de eischen hoog, die hier aan de persoonlijkheid van den leeraar werden gesteld, — deze kloosterling schroomde niet, daartegenover aan de maatschappij de verplichting op te leggen, aan den leeraarsstand een zekere mate van materieele onbezorgdheid te waarborgen, zonder welke ook bij een fijnere levensbeschaving voor dezen niet mogelijk achtte.

De beide andere sprekers, mr. Limburg en dr. Van Leeuwen, meer nog mannen van de maatschappelijke praktijk, spraken over de opleiding en de voortgezette vakstudie van den leeraar en over de maatschappelijke beteekenis van het leeraarsambt.

Wanneer mr. Limburg als zijne overtuiging uitspreekt, dat het onderwijsvraagstuk allesbeheerschend is, dan is hij in harmonie met hetgeen door alle sprekers van dezen middag is geuit. Met betrekking tot de opleiding zal men er voor hebben te waken, dat de mogelijkheid niet wordt afgesneden, langs verschillende lijnen het leeraarsambt te bereiken. Dit werd gezegd met het oog op hen, die uit het lager onderwijs zich opwerken. Zij, die de energie bezitten, te midden van hun dagelijksche schoolwerk zich de vereischte vakbekwaamheid voor het voorbereidend hooger onderwijs eigen te maken, moeten de gelegenheid blijven houden, hunne krachten ten nutte van dat onderwijs aan te wenden. Bij de aanstaande reorganisatie van de opleiding voor de middelbare acten zullen echter waarborgen van algemeene ontwikkeling moeten worden gegeven. Volksuniversiteiten zullen hierbij een rol hebben te vervullen. Vacantie-cursussen en reisbeurzen zullen voortgezette ontwikkeling en vakstudie moeten bevorderen.

Er werd op gewezen, dat met de paedagogische voorbereiding van de leeraren in ons land dan nu eindelijk een begin wordt gemaakt. Van officieele zijde werd hierin tot nog toe zoo goed als alles nagelaten. Het onlangs van rijkswege ingestelde lectoraat te Groningen opent betere vooruitzichten. Mr. L. heeft de overtuiging, dat het dezen minister ernst is, het onderwijs op hooger peil te brengen.

Dr. Van Leeuwen onderzocht de vraag van welken aard de arbeid is, die de maatschappij van den leeraar vordert en welke waarde het product van dezen arbeid voor de maatschappij heeft. De leeraar moet rekening houden met de persoonlijke levensbehoeften van het kind èn met de eischen van de veranderende maatschappij. Dat is zijn dubbele taak. Om de behoeften der maatschappij te kennen, zal hij voor deze zijn volle belangstelling moeten hebben en zich niet mogen isoleeren. Wanneer het maatschappelijk leven zijn

persoonlijk leven doortrilt, zal zijn waarde als onderwijzer verhoogd worden.

Die maatschappij verlangt van alle werkers, dat de arbeid met liefde wordt verricht. Hierin zij de leeraar een levenwekkend voorbeeld: laat hij bij den leerling het gevoel wakker maken, dat het geluk ligt in het gebruik der krachten.

Persoonlijkheden te vormen, karakters en kennisdragers, die als leiders kunnen optreden, dit is de eisch der maatschappij. Naar deze resultaten wordt de waarde van het arbeidsproduct van den leeraar gemeten. Is er gebrek aan waardeering van de zijde der maatschappij, van den kant der ouders — men onderzoeke zich, of er ook tekort is geweest in aansluiting aan de maatschappelijke behoeften: of in voldoende mate op de individualiteit der leerlingen is acht geslagen.

Zonder twijfel zullen de hier gegeven wenken met ernst overwogen worden, maar de leeraar zal de hem gestelde taak niet door eigen inspanning alleen kunnen vervullen. Eene krachtige medewerking van de maatschappij zal daarvoor noodzakelijk zijn: de bereiking van het doel zal voor een niet gering deel afhangen van de wijze, waarop het onderwijs wordt georganiseerd. En daarop hadden de leeraren tot nog toe zeer weinig invloed. Het is van belang deze factor nader te overwegen: men kan ook eischen stellen, waaraan niet is te voldoen.

In de beschouwingen, op dezen landdag gehouden, zijn wel aanknoopingspunten te vinden om ook met betrekking tot de onderwijsorganisatie tot eene vruchtbare samenwerking te komen.

Het was dus in verschillende opzichten voor het onderwijs een goede dag.

A. C. H. G.

Persoverzicht.

BUITENLAND.

Experimenten in de Amerikaansche school.

In de Amerikaansche school wordt hoe langer hoe meer het psychologisch experiment toegepast voor het onderzoek van de geestelijke begaafdheid en de vorderingen van de leerlingen. Men gebruikt er blijkens de artikelen o.m. in: Teachers College Record, de tests van Binet en Simon, gewijzigd door Stanford (in bijna elk land gebruikt men varianten op het stelsel Binet-Simon), voorts worden wijzigingen van het door Ebbinghaus ingevoerde experiment, het laten invullen van uit zinnen weggelaten woorden gebruikt, enz. Een andere proef is: het gebruik van het bord van Seguin-Norsworthy-Goddard, dat gaten van verschillenden vorm bevat, waarin de leerlingen daarin passende blokken moeten plaatsen, enz. De tijd daarvoor noodig geeft dan een graad van vaardigheid aan.

Deze en andere proeven werden kortgeleden toegepast in de Horace Mann School, waarbij het doel was, na te gaan, of er verschil in vorderingen is waar te nemen bij twee groepen van een zelfde schoolklasse, waarbij de eene helft der leerlingen werd onderwezen op de gewone manier, terwijl de andere helft volgens een stelsel van selfgovernment de leervakken uitkozen en zoo goed als niet onderworpen waren aan het gezag van de onderwijzeres (in Amerika is het onderwijs voor het grootste deel in handen van vrouwen).

In het Maartnummer van Teachers College Record schreef de bekende psycholoog William Heard Kilpatrick over het stelsel van selfgovernment, zonder evenwel dien naam te noemen, en zei daarin, dat de schoolkinderen nooit gedwongen moeten worden, dingen te doen, die ze onaangenaam vinden. Hij gaat uit van het „aloude denkbeeld", zooals hij zelf zegt, dat de kinderen het best leeren door zelf-doen en dat de taak van den onderwijzer eigenlijk geen andere behoort te zijn, dan de belangstelling der kinderen te wekken en het kind te helpen als het

niet verder voort kan. Iedereen weet, zegt Kilpatrick, dat de meeste kinderjuffrouwen en ook tal van ouders al te gauw zijn met de kinderen te helpen met dingen die ze zelf kunnen en willen doen (wat Jan Ligthart jaren geleden ook al zei). Hij geeft dan een beetje af op de school zooals wij die thans kennen en zegt, dat menigmaal de kinderen de onderwijzer(es) beschouwen als een natuurlijken vijand of als een spion. Verder zegt hij, bij het bespreken van de leervakken: „Er zijn tal van gelegenheden, de kinderen rekenen te leeren in verband met spelen en als de kinderen grooter worden, dan wordt de rekenkunde (de wiskunde) zelf een betooverend spel, als er een wijze leiding is.

Op deven grondslag heeft men een eerste en een tweede klasse van de Horace Mann School verdeeld in twee helften, de eene helft voor vrij onderwijs, de andere voor onderwijs op de gewone, laten we zeggen, „Schoolsche" manier. In het laatstverschenen nummer van genoemd tijdschrift worden de resultaten van de twee groepen gegeven en met elkaar vergeleken door een commissie van onderzoek. Het resultaat is, dat de vrije groep in elf van de tests de mindere is en in vier andere de meerdere. De commissie van onderzoek wil hieruit evenwel niet de conclusie trekken, dat de vrije methode minder aan te bevelen is.

Ze wijst op de relatieve waarde van experimenten, vergelijkt de experimenten zelve met elkaar en toont aan, dat de correlatie der tests onderling een te lage is, om ze gelijkwaardig te achten. Ook wijst ze erop, dat de vrije methode pas in gebruik is, dat de techniek ervan dus verre van volmaakt is, terwijl de „schoolsche methode" op jarenlange ervaring steunt. De commissie verwacht, dat de vrije methode tot hooger volmaking zal komen dan de schoolsche, en dat ze bij de leerlingen een meer gespecialiseerde belangstelling zal doen ontstaan, dan de andere. Dit kan goed zijn, maar ook verkeerd, zegt de commissie en voegt er aan toe, dat de toekomst zal leeren, of de vrije methode de andere ook zal overtreffen in waarden, die niet in cijfers kunnen worden uitgedrukt.

Fr. v. R.

De Jan.-April-afl. van „Schmidkunz, Zeitschrift für Hochschulpadagogiek" (X I 2) is als altijd van een rijkdom van inhoud, die met elke poging tot refereeren spot. Zij is trouwens zelf bijna uitsluitend een refereerend tijdschrift: maar hoe weet Schmidkunz de massa te overzien en te schiften en de problemen te formuleeren en daartegenover positie te nemen. In deze aflevering doet hij dit laatste voornamelijk ten opzichte van twee actueele Duitsche strijdvragen, die ten nauwste samenhangen: de „Einheitsschule" en den „Aufstieg der Begabten".

Aan beiden is een zeer groot gedeelte der aflevering gewijd: reeds door de uitgebreide en beteekenisvolle literatuur, die zij omtrent deze onderwerpen biedt is zij uiterst lezenswaardig — alhoewel 't geen gemakkelijke lectuur is. Schmidkunz staat tegenover beide eischen zeer sceptisch. Half spottend vraagt hij of 't niet moest heeten: „Begabung ist Schwindel" en „Aufstieg ist Abstieg". Maar 't is hem daarmede toch meer dan half ernst. Er op wijzende dat de Rijkskanselier, die in den eersten eisch 't signaal gegeven heeft, eigenlijk van heel iets anders sprak, n.l. van „freie Bahn den Tuchtigen", d.w.z. behoud, zooveel mogelijk, van het geestelijk arbeidsvermogen der natie, waarbij heelemaal niet gedacht wordt aan pædagogiek en eigenlijk ook niet aan „Begabung von der ja noch recht weit zur Tüchtigkeit ist, und die ausserdem für diese nicht einmal in besonderer Weise voraus gesetzt werden muss". (blz 207), ontwikkelt hij vijf bezwaren van zich en anderen tegen dat opfokken van begaafden, die, daardoor uit hun eigen sfeer gerukt, wel eens in 't „alilanti" de ellende terecht zouden komen en bepleit vervolgens uitvoerig de noodzakelijkheid en het recht van de hoogere scholen, met name van de Universiteit, van een „Abstieg der Unbegabten".

En tegenover den roep naar de „Einheitsschule", die hij overigens in zekeren zin wil laten gelden, maar onder welker tegenstanders hij vele van de allerbeste namen opsomt, stelt hij de „Mannigfaltigkeitsschule" voornamelijk naar Amerikaansch model, in welk verband hij ook wijst op het zoo merkwaardige feit, (dat hij door citaten

adstrueert blz. 208) dat twee zoo democratische en pædagogisch levendig geïnteresseerde landen als Zwitserland en de Vereenigde Staten van N.-A. niets van de Eenheidsschool willen weten, althans niet voor het boven het G.L.O. uitgaande onderwijs.

Als boeken, die bizonder uitvoerig worden besproken en geëxcerpeerd verdienen genoemd te worden: Fr. Romnul. „Die Not der höheren Schule" (reeds IX 46 besproken) blz. 26: Dr. Hans Stettbacher. „Die Eigenart des ditaktischen Gestaltens", een hoogst waardevolle didaktiek van 72 bladz. (Zurich, 1918) blz. 32 en Dr. Johannes Prüfer. Theorie und Praxis in der Erziehung, 1917, een boekje van slechts 82 blz. dat ook door Rud Lehmann in de Neue Jahrbücher van 30 Juli 1918 gunstig beoordeeld is.

G.

Educational Review, Nov. 1918. ARTHUR J. JONES. Are our schools Prussian in origin?

Een nader onderzoek van de beweringen van C. H. Juhd, dat de Amerikaansche school 1830—1850 onder sterk pruisischen invloed heeft gestaan en daardoor zekere ondemocratische trekken heeft aangenomen. Beide beweringen worden zorgvuldig aan de feiten getoetst, waarbij veel interessant materiaal betreffende de geschiedenis van de organisatie der amerikaansche L.S. van ongev. 1790 af, aan het licht wordt gebracht, met het resultaat, dat de eerste stelling aanvaard wordt, de tweede niet of slechts in zeer beperkte mate, en de eigen, inheemsche ontwikkeling van 't Amerikaansche volksonderwijs in het licht wordt gesteld.

ROSS L. FINNEY. The ultimate aims in education. Dit wordt gevonden in een zoo groot mogelijke synthese van 't individueele en 't sociale ontwikkelingsideaal, ongeveer dus wat Guyon reeds een kwart eeuw geleden aldus formuleerde: l'éducation est précisément la recherche des moyens de mettre d'accord la vie individuelle la plus intense avec la vie sociale la plus extensive. Deze synthese is mogelijk, omdat beide in den grond identisch zijn. Want de volledige zelfontwikkeling („selfrealisation") is de waarachtige bevrediging van de instincten der menschelijke natuur als zoodanig, en wel van de hoogste 't meest: 't allerhoogste nu is 't sociale instinct, op die wijze is de synthese inderdaad mogelijk, maar slechts doordat de zedelijke volmaking schuil gaat achter de cultureele. Voor het Koninkrijk Gods op aarde in den zin van een eindelooze ontwikkeling naar hooger vormen van het aardsche gemeenschapsleven is in deze beschouwing alle plaats, voor bekeering en wedergeboorte niet. Natuurlijk speelt de eigenaardige dubbelzinnigheid van het engelsche „education", dat altijd voor meer dan ¾ onderwijs of opleiding beteekent, ook in deze uiteenzetting weder een rol. Overigens een mooi, diep doordacht en gevoeld, goed geschreven, van echt democratischen geest doortrokken, hoogst lezenswaardig artikel.

JESSE FEIRING WILLIAMS. Conversation of the nation's most valuable resources. Volgens de onderwijswet van Smith Hughes werd op 't federale budget der V. St. 1.700.000 Dollar uitgetrokken voor subsidie aan de verschillende Staten der Unie, voor onderwijsdoeleinden, op voorwaarde dat zij er zelf evenveel bijleggen en behoorlijk zorgen voor het vakonderwijs (vocational education): deze som zal jaarlijks nog vergroot worden, totdat zij in 1925 de 7.200.000 Dollar bereikt. Heel mooi, zegt de schr. maar begrijpt de Staat ook, wanneer hij zijn kinderen dwingt tot schoolgaan, tot 14 of 16 j. leeftijd toe, welk een geweldige verantwoordelijkheid hij daarmede ook op zich neemt ten opzichte van hun lichamelijke gezondheid en welstand? En dan zet hij uiteen, hoe ontzaglijk veel daarvan in Amerika ontbreekt, hoe treurig de hygiënische toestanden zijn, waarin het grootste deel der kinderen aldaar opgroeit en welk een ontzaglijke massa nationale kracht daardoor verloren gaat. Van de medegedeelde cijfers slechts dit: volgens prof. Fisher hadden 42 % der jaarlijksche sterftegevallen en 1.500.000 der jaarlijksche ziektegevallen vermeden kunnen worden. Van de voor den oorlog opgeroepen recruten moesten tusschen 30 en 40 % wegens lichamelijke ongeschiktheid worden afgekeurd. Op 't

gebied van geneeskundig schooltoezicht en van onderwijs in de hygiëne schijnt nog zoowat alles te doen.

WILLIAM HERRY SCHOFFIELD. An American international institute for education was in 1918 te New-York in voorbereiding. De schr. vertelt, dat hij reeds in 1896 pogingen heeft aangewend om nauwere betrekkingen aan te knoopen tusschen de fransche en amerikaansche universiteiten, ter bestrijding van de verregaande verduitsching van het amerikaansche onderwijs en volk. G.

Boekbesprekingen.

I. KOOISTRA, Onze groote kinderen. Over opvoeding in de puberteitsjaren. Vervolg Streven naar ons doel: Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoon. 1919.

In een tijdschrift als Volksontwikkeling, waar voor zooveel ruimte moet gevonden worden, kan een boekbespreking uit den aard der zaak slechts een bescheiden plaats innemen. Ook dus die van bovengenoemd werk! Elders hoop ik er uitvoerig over te schrijven. Nu kan slechts vermeld worden, dat het boek van rijken inhoud is en een waardig vervolg van het mooie eerste deel. De schrijfster behandelt in het tweede de sexueele moraal, de sexueele opvoeding, eenvoud in het opvoedingswerk, coëducatie, beroepskeuze, de middenschool en karaktervorming. Overal is er de vrouw aan het woord, die over onderwijs en opvoeding schrijft van uit vrouwelijk standpunt en inzicht, het doet als iemand, die veel heeft gedacht en gelezen, het opvoedingsmateriaal, door haar verzameld, toetst aan de wijsheid, welke overziet in de jaren, die volgden op den eigenlijken arbeid in de practijk.

Het is waar, dat mej. Kooistra, haar ervaringen boekend, wel eens vergeet, dat zij betrekkelijk in een uitzonderingsgeval verkeerde. Zij werkte toch in een mooi gelegen, kleine plaats, met een niet groot leerlingenmateriaal, — de Kweekschool in Apeldoorn telde, zooals mej. K. vertelt + 90 leerlingen gewoonlijk, — terwijl de meisjes altijd door middel van het toelatingsexamen „uitgezocht" konden worden. Bovendien werken die leerlingen vanaf het begin om den examen-eindpaal te bereiken, wat onmiddellijk in haar jeugd den ernst brengt, terwijl in de kosten van onderwijs en opvoeding door het rijk wordt voorzien. Dit alles maakt, dat het eigenlijke ervaringsmateriaal van de schrijfster soms van beteekenis voor haar alléén is.

De waarde van het boek moet, meen ik, dan ook niet gezocht worden in het typische der gevallen, waarnaar Mej. Kooistra soms verwijst, maar wel in het bizondere der persoonlijkheid, welke de schrijfster is. Niemand heeft uitvoeriger dan zij al de kwesties behandeld, waar het over de opvoeding in de puberteitsjaren om gaat. Zij laat er het licht op vallen van haar frisschen kijk op mensch en jeugd, — van haar groote belezenheid, — van haar helder oordeel en groote liefde voor alles, wat met opvoedingswerk in verband staat, — van haar inzicht, dat er een noodzakelijk verband is tusschen mensch en maatschappij.

Het komt er daarbij niet op aan, dat de lezer soms vraagteekens plaatst, want het is óók een groote verdienste tot nadenken te prikkelen en te dwingen den inhoud van eigen gedachten en zienswijze te vergelijken met dien van den ander, welke redeneert.

Heel gaarne zou ik van allerlei willen citeeren uit het zoo inhoudrijke boek, elken hierboven neergeschreven zin uitvoerig door de bladzijden zelf van het werk willen bewijzen. Het kan hier niet! Ik wil slechts resumeeren door te zeggen, dat mej. Kooistra een buitengewone persoonlijkheid is, die zeker in de jaren van haar „rust" ons buitengewoon werk heeft geschonken. Ida H.

O. BARENDSEN. Eenvoudige Zielkunde. Zeist 1919. J. Ploegsma. 162 blz. Prijs: ing. f2.25; geb. f3.25.

Zielkunde is een moeilijk vak op onze inrichtingen tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen. Wie iets

meer wil geven dan wat woordverklaringen van de meest gebruikte psychologische termen, stuit al heel gauw op het bezwaar, dat de leerlingen te jong zijn, dat bij hen nog geen sprake kan wezen van eenig wijsgeerig inzicht, zonder welke de diepere zielkundige problemen niet kunnen worden besproken. De levenservaring der kweekelingen is nog te gering, om de voorbeelden die als illustratie of als uitgangspunt moeten dienen, op uitgestrekt terrein te gaan kiezen.

Maar al is het moeilijk, toch heeft dit vak ook voor de leerlingen veel aantrekkelijks. Een opgewekte bespreking van de voornaamste psychologische vraagstukken — bedoeld wordt een samenspreking met de leerlingen — is een onmisbare voorbereiding voor onze aanstaande leerkrachten.

De talrijke moeilijkheden, die het onderwijs in zielkunde met zich brengt, heeft de heer Barendsen knap overwonnen. Hij is zoo verstandig geweest, om zich niet streng-wetenschappelijk tot de zielkunde in engeren zin te beperken: nu en dan zijn we geheel op het terrein der opvoedkunde, wat zeer zeker de belangstelling bij de leerlingen grooter zal maken. Al zijn de 16- of 17-jarigen nog niet in staat de diepere vraagstukken te bezien en op te lossen, die zich op dit gebied telkens voordoen, het is mogelijk — 't boekje van den heer Barendsen bewijst het weer — de jonge menschen deze kwestie te laten „aanvoelen", zooals B. dat zegt. Terecht. Vaak moet men zich hier tevreden stellen met te wijzen waarheen de weg gaat, ook al kan men dien niet afleggen.

De voorbeelden, die de heer Barendsen geeft, zijn over 't algemeen zeer gelukkig gekozen. Ze zijn vaak ontleend aan de literatuur en aan heel goede literatuur ook: aan: Romain Rolland, Frans Verschoren, Jac. v. Looy, Helen Keller, Edm. de Goncourt, Stijn Streuvels, Anatole France, enz.

Aan het slot van zijn inleiding prijst de schrijver de lezing aan van Th. Thijssen: Jongensdagen, J. Ligthart: Jeugdherinneringen; Van der Molen: Het kind in de literatuur; A. Daudet: Le petit Chose; Marg. Audoux: Marie Claire; O. Ernst: Asmus Semper Jugendland.

Op die manier gaan we den goeden kant op.

Jammer, dat de auteur aan het hoofdstuk over Temperament en Karakter maar 7 à 8 blz. gegeven heeft. Dit onderwerp moet òf niet, óf ruimer behandeld worden. Ik raad den schrijver aan bij een herdruk dit hoofdstuk uit te breiden: het is voor de 4e klasse van onze tegenwoordige kweekscholen een uitstekend stuk leerstof. Het wekt altijd buitengewoon de belangstelling op en is een heerlijke afwisseling in den tijd, dat onze candidaten zich met het oog op het examen moeten verdiepen in de geheimenissen der Hoogeveensche leesmethode of in den leergang van het schrijfonderwijs volgens Hoogeboom en Moerman.

Ieder, die onderwijs geeft in opvoedkunde aan onze kweek- en normaalscholen, zij de studie van dit ernstige werk met aandrang aanbevolen.

BIGOT.

LEO DE PAEUW, inspecteur-generaal van het L. O., De hervorming van het volksonderwijs in België. 272 blz. Prijs f 6.50. Groningen, Den Haag 1918.

In de inleiding tot dit werk zegt de schrijver, dat hij niet met geleerde theoriecën wil schermen, maar eenvoudig wil uiteenzetten, op welke wijze het volksonderwijs dienstbaar gemaakt kan worden aan een voorspoedige en zedelijke opbeuring van België.

Hij constateert het feit, dat al de schrijvers, die zich met deze opbeuring bezig houden, steeds weer een grondige hervorming van het volksonderwijs eischen en in 't bijzonder van het vakonderwijs en handelsonderwijs. Maar dit kan weer niet degelijk zijn, wanneer het niet kan steunen op een solied lager onderwijs. En daarom stelt hij de vraag: hoe moet dit volksonderwijs worden?

Even voor het uitbreken van den oorlog was er een schoolwet ingediend, die de leerplicht wilde invoeren voor kinderen van 6 tot 12 jaar en langzamerhand zou deze dan uitgebreid

worden tot 14 jaar, waarmee gepaard zou gaan een aanvulling van het programma met leerstof uit „beroepsbetrekkingen". Bij de drie graden (elke graad telt 2 jaar) zou dus nog een vierde graad gevoegd moeten worden, die als inleiding tot het eigenlijke vakonderwijs zou dienen. De oprichting van vierde-graad-klassen en de vermeerdering van vakscholen met modern toegeruste werkplaatsen zal steeds meer kapitaal eischen, maar niets mag op dit punt bezuinigd worden, want een spoedige opbeuring van België is alleen daardoor mogelijk. „Onze kinderen opvoeden, hun een degelijk en technisch onderwijs verstrekken, flinke werkkrachten opleiden, die bekwaam zijn, met een geperfectionneerd gereedschap om te gaan en het desnoods te vervaardigen, dat is het vraagstuk, voor welks oplossing wij na 't sluiten van den vrede zullen staan". Bij den vierden graad zal het halvetijdsstelsel worden ingevoerd d. w. z.: de leerlingen kunnen halve of heele dagen tot een bepaald getal verlof krijgen om practisch werkzaam te zijn. In de landbouwstreken zal het noodig zijn, dat de leerlingen van den vierden graad, om hun degelijk onderricht te geven in landbouw, fruitteelt, pluimveeteelt, onder leiding van een onderwijzer, op de proefvelden en op den hoenderhof den vereischten arbeid kunnen verrichten.

De schrijver beschouwt de nieuwe schoolwet als een monument, waarop de Belgen trotsch mogen zijn en waardoor ze de meest bekwame natie van de wereld moeten worden.

Maar hoe moet volgens den schrijver nu het onderwijs in de vier graden ingericht worden? — Wat de eerste twee graden betreft, komt de hervorming in hoofdzaak hierop neer: het onderwijs moet zoo zijn, dat de opmerkingsgeest der leerlingen opgewekt en ontwikkeld wordt; hun moeten de noodige hulpmiddelen ten dienste gesteld worden, welke hun later het aanwerven van de practische kennis zullen vergemakkelijken, om met vrucht een flink ambacht aan te leeren en uit te oefenen. Tot de genoemde hulpmiddelen behooren in de eerste plaats lezen, schrijven en rekenen. In de eerste twee graden moeten dit de eenige profane vakken zijn, die onderwezen moeten worden. Deze vakken moeten met goed gekozen zaakonderwijs afgewisseld worden, waarvan de onderwerpen ontleend zijn aan den werk- en gedachtenkring der leerlingen, m. a. w. het zaakonderwijs beginne met de omgeving. Dit is volgens den schrijver de eenige manier om de „malle woordkramerij" uit de scholen te verbannen.

Hoe hij denkt over den handenarbeid in de eerste twee graden? „Wij zouden hem als hulpmiddel willen zien dienen voor het algemeen onderricht, juist zooals het teekenen (n.l. als uitdrukkingswijze van gedachten) in de eerste twee graden. Het boetseeren zou het zaakonderwijs dienen; papiervouwen en uitsnijden zouden bij de lessen over de meetkundige vormen van groot nut wezen, en mandjes vlechten zou de handvaardigheid bevorderen.

Wat nu kartonbewerking betreft, daar zijn we bepaald op tegen als middel tot voorbereidende beroepsopleiding. De vaardigheid, die de kinderen in dat vak opdoen, kan hun onmogelijk in andere vakken ten goede komen, omdat de eigenschappen der grondstoffen die hierin verwerkt worden, totaal verschillen van die van 't bordpapier. Wij achten dus, dat de tijd aan kartonwerk besteed, schier onvoorwaardelijk verloren is en dat het vooral ongerijmd zou wezen, het op de scholen van den buiten in te voeren, waar de aanstaande boeren of warmoezeniers er niet het minste nut uit kunnen trekken."

Wat de herziening van het leerplan van den derden graad betreft, kan men in 't kort zeggen, dat de schrijver dezen graad wil gebruikt zien om algemeene ontwikkeling aan te brengen, omdat de vierde graad voorbereidend vakonderwijs zal worden. Het onderwijs in den derden graad zal evenwel toch zooveel mogelijk bij het leven moeten aansluiten. Voor den handenarbeid in deze twee jaren geldt hetzelfde als wat daarvan voor de eerste twee graden is gezegd. „Er zal misschien een tijd komen, waarop het Montessori-stelsel in al de graden van het lager onderwijs kan toegepast worden, maar in afwachting daarvan, moeten we volmondig bekennen, dat ons leerkorps niet voorbereid is om den handen-

arbeid doelmatig als leermiddel aan te wenden".

Over den 4den graad zegt art. 17 van de schoolwet, dat deze zal dienen als voorbereiding tot de technische opleiding en de beroepsopleiding der jongelieden.

De 4de graad heeft dus ten doel, zegt de Memorie van Toelichting, de kinderen van den arbeidersstand nog twee jaar in de school te laten blijven om hun een vooropleiding te geven voor nijverheid, handel, land- en tuinbouw of huisgezin. Er zullen derhalve ook vijf typen van vierde-graad-klassen ingericht worden:

1. de technische nijverheidsvorm;
2. de handelsvorm;
3. de landbouwvorm voor jongens;
4. de stedelijke huishoudklasse;
5. de landelijke huishoudklasse.

In overeenstemming hiermee meent de schrijver, dat de opleiding der onderwijzers geheel hervormd moet worden en er daarom ook vijf typen van normaalscholen voor onderwijzers ingericht moeten worden. Hoe hij zich deze voorstelt, kan niet beter duidelijk gemaakt worden dan door hier enkele uiteenzettingen van hem te laten volgen. Bij de nadere beschouwing van den technischen en handelsvorm zegt hij: „De twee vormen kunnen samengaan en het is, onzes inziens, nutteloos, speciale klassen in te richten voor de onderwijzers, die in een handelsvorm van den 4den graad moeten arbeiden. In de eerste plaats moeten aangeworven worden: 1e. een leeraar voor den cursus van houtbewerking, 2e. een leeraar voor dien van metaalbewerking, 3e. een leeraar in het nijverheidsteekenen, die ook het bouwkundig teekenen kan onderwijzen, 4e. een leeraar in wis-, natuur- en scheikunde, en 5e. leeraars voor de vakken van algemeene cultuur. Want we willen niet, dat onze onderwijzers zich uitsluitend met stoffelijken arbeid bezighouden; we willen hun idealisme als een kleinood bewaren, want dat mag aan opvoeders van de jeugd zeker niet ontbreken."

„Evenals voor de afdeelingen van het technisch type", zegt de schrijver later, naar aanleiding van den landbouwvorm, „is de goede keus van de praktische leermeesters een der hoofdvoorwaarden van een spoedig slagen. Wij achten de medewerking noodzakelijk: 1e. van een landbouwingenieur, tot het geven van de theoretische lessen, 2e. van een dienstgeleider of zoogenaamden „chef de culture", die flink op de hoogte is van den practischen landbouw en de groententeelt, 3e. van een assistent of helper met een diploma van een tuinbouwschool, 4e. van een leeraar in het bouwkundig teekenen en 5e. van een meester in den handenarbeid, die onder de plaatselijke ambachtslui gekozen kan worden. Al die leerkrachten moeten in 't begin geleid worden door den bestuurder, die hen in 't opstellen van de programma's en het voorbereiden van de lessen behulpzaam zal wezen.

Daarbij komen dan nog de noodige leeraars voor de algemeene vakken, welke nagenoeg dezelfde zijn als die van de technische afdeelingen, met dit verschil nochtans, dat de landelijke huishoudkunde de maatschappelijke en het landelijk recht het arbeidsrecht vervangen, en dat de economische geographie zal onderwezen worden met het oog op den landbouw van de bestudeerde staten, opdat de onderwijzers daardoor voorbereid worden, om later met goed gevolg den cursus in de aardrijkskunde te kunnen geven aan de leerlingen van den vierden graad, zooals wij dit in hoofdstuk VI hebben aangeduid.

Een uitgelezen arbeiderspersoneel zal in die hoeven het grove werk verrichten, want het is nooit in ons opgekomen, de aanstaande onderwijzers knechtenwerk te laten verrichten, dat iedereen op den buiten kent en dat geenszins bij zou dragen tot hun landbouwkundige vorming. Ze zullen zich daarentegen dikwijls onledig houden met de fijnere groententeelt, met tuinbouw, fruitboomteelt, hoender- en konijnenteelt, met het aanleggen en bewerken van proefvelden, met practische landbouwscheikunde enz. en alzoo het grootste deel van hun tijd besteden aan handenarbeid. Zij zullen den grond omwoelen als ware boeren; daardoor alleen zullen ze de noodige practische kennis verwerven, om dan later met gunstig gevolg den boerenslenter te lijf te kunnen gaan en aan de oude landbouwers de les te lezen." Men ziet: de Belgische schoolwet en de uiteenzettingen van Leo de Paeuw vormen een mobilisatieplan van den arbeid voor het geheele Belgische volk. W. E.

INHOUD VAN AFLEVERING 2.

		Blads.
Naar aanl. van het wetsontwerp De Visser		
II. De opleiding van den onderwijzer . .	W. Emmens. . . .	49
De zevende Vacantie-cursus in Paedagogiek .	S. de Vries Szn. . .	59
Het Kleuterstehuis (vervolg)	Dr. E. Bonebakker .	65
Feiten en Pogingen.		
Montessorionderwijs. Voorber. en . . . lager	Dr. A. d. V. . . .	85
Kweekschool en Universiteit	W. R.	86
De paedagogiek aan onze Universiteiten .	Ph. K.	87
Eerste Nederlandsche landdag voor gymnasiaal en middelbaar onderwijs	A. C. H. G. . . .	88
Persoverzicht.		
Buitenland. Experimenten in de Amer. school	Fr. v. R.	90
„ Jan.-April-afl. „Schmidkunz" . .	G.	91
„ Educational Review, Nov. 1918	G.	92
Boekbesprekingen.		
I. Kooistra, Onze groote kinderen	Ida H.	93
O. Barendsen, Eenvoudige zielkunde . . .	Bigot	93
Leo de Paeuw, De hervorming van het volksonderwijs in België	W. E.	94

Gedurende 135 jaren heeft de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gearbeid aan de taak, die zij zich koos:

de bevordering van het algemeen volksgeluk

en zeker mag zij met voldoening terugzien op hetgeen door haar of met hare medewerking is tot stand gebracht.

Door de werking van haar Hoofdbestuur, hare Districten, 325 Departementen en 150 Correspondentschappen voor reizende bibliotheken zijn er weinig plaatsen in ons land, die niet direct of indirect genieten van wat door de Maatschappij gedaan wordt. Meer dan 1100 scholen, spaarbanken, hulpbanken, bibliotheken, woningbouwvereenigingen, commissies voor tuingrondverhuring en andere instellingen bevorderen geregeld de hun door de Maatschappij toevertrouwde bijzondere belangen.

Volgens de laatste opgave werden door de gezamenlijke Nutsbibliotheken aan 49418 lezers 972373 boeken uitgeleend.

Nutsscholen en -cursussen werden in 1917-18 door 16300 leerlingen bezocht.

Loop van het ledenaantal in de laatste 5 jaar:

1915:	16654
1916:	16736
1917:	18108
1918:	19306
1919:	21438

Geeft U op als lid van onze Maatschappij!

Inlichtingen en propaganda-lectuur zijn verkrijgbaar bij den Algemeenen Secretaris, den Heer J. HOVENS GRÉVE, N. Z. Voorburgwal 212, Amsterdam.

1ste JAARGANG. DECEMBER 1919. No 3.

B 2567

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

DRUKKERIJ „PATRIA" AMERSFOORT.

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÉVE, Secretaris.

Rijkssubsidie voor Openbare Leeszalen

door E. VAN BERESTEYN.

Op de begrooting van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor 1920 deelt de Minister bij art. 217 mede, dat hij een verhooging van dezen post voorstelt ten einde uitvoering te kunnen geven aan een nieuw subsidiestelsel voor de Openbare Leeszalen.

Indien ik, op verzoek der Redactie, de beginselen, die aan dit stelsel ten grondslag liggen, nader ga toelichten, dan komt het mij gewenscht voor, eerst een en ander mede te deelen over de vroegere regelingen der subsidieering. Daardoor zal de beteekenis van en de aanleiding tot het voorstel duidelijker blijken.

Voor het eerst kwam het vraagstuk van subsidieering der Openbare Leeszalen van rijkswege ter sprake bij de Begrooting voor 1908. Met een kleine meerderheid besloot de Kamer aan Minister Rink de gelden voor dit doel toe te staan. Minister Heemskerk evenwel, die het bewind overnam, aarzelde op den ingeslagen weg voort te gaan, alvorens de toestand van het leeszaalwezen te onderzoeken. Nadat het Centraal-Bureau voor de Statistiek zijn rapport had ingediend, plaatste Minister Heemskerk een post op de begrooting voor 1911, die, na verdediging door Bos, Schaper en De Visser werd aangenomen.

Het stelsel dat van toen af werd gevolgd berustte op het beginsel, dat de overheid een toeslag zou geven op wat het particulier initiatief tot stand bracht. De overheid zou voortaan anderhalf maal het bedrag, dat particulieren bijeen zouden brengen, als subsidie geven. Bedroegen de contributiën en giften van particulieren (P) in eenig jaar f 1000.—, de overheid zou $1^1/_2$ P = f 1500 aan subsidie geven. Maar, bepaalde het Rijk voorts, in dit bedrag moet de plaatselijke overheid (de gemeente) evenveel bijdragen als het Rijk. Zoodat van de f 1500 overheidssubsidie f 750 voor rekening van het Rijk en f 750 voor rekening der gemeente moesten komen. Zoodoende kon dus een leeszaal, die aan contributiën etc. f 1000 inde, in totaal aan ontvangsten f 2500 boeken als de gemeente ook wilde medewerken. Aldus ontstonden de formules $1^1/_2$ P = R + G. R = G in procenten uitgedrukt: het Rijk en de Gemeenten nemen ieder 30 %, de particulieren 40 % voor hun rekening.

Aangezien R + G nooit hooger konden klimmen dan $1^1/_2$ P, vloeide daaruit voort, dat indien een gemeente meer gaf dan 30 % dit meerdere weer werd afgetrokken van het Rijkssubsidie. Gaf in ons voorbeeld een gemeente f 1000.— inplaats van f 750.—, dan beliep het Rijks-

subsidie slechts f 500.—. Deze consequentie bracht mede, dat de gemeentebesturen, die op de hoogte van het stelsel waren, liever de meerdere f 250.— terugtrokken en dan het Rijk lieten betalen! Maar nog een ander bezwaar kleefde aan dit stelsel: de verplichting der gemeente om bij te dragen tot een bepaald bedrag. De eisch is een zeer juiste, doch zij werd gesteld in een tijd, toen de gemeentebesturen nog te weinig doordrongen waren van het nut, ja de onmisbaarheid der Openbare Leeszalen.

Om aan deze beide fouten tegemoet te komen, werd met ingang van 1917 het subsidiestelsel gewijzigd. De Regeering liet de eisch van gemeentesubsidie vallen, nadat zij eerst besloot om dit gemeentesubsidie onder de „plaatselijke belangstelling" te brengen. Het grondbeginsel waarop de regeling was opgetrokken bleef, de uitwerking werd geheel gewijzigd. Bijeengeteld werd nu P + G + Pr(ovinciaal subsidie).

Bij deze som gaf de Regeering uit 's Rijks kas een toeslag die afliep, naarmate het bedrag grooter werd en die varieerde van 50 % tot 10 %. Dit werd gedaan om vooral de leeszalen in kleine gemeenten te steunen. Bij een inkomen tot f 1000.— gaf 't Rijk 50 % — f 2500, 40 % tot f 4000 30 %, tot f 6000 20 %, daarboven 10 % tot een maximum van f 5000.—.

Had een leeszaal b.v. aan particuliere bijdragen f 2000.—, aan gemeentesubsidie f 3500.—, aan provinciaal subsidie f 800.—, dan was P + G + Pr = f 2000 + f 3500 + f 800 = f 6300.

Het rijkssubsidie bedroeg dus

over de eerste	f 1000	50 %	= f 500
„	f 1000—f 2500	40 %	= f 600
„	f 2500—f 4000	30 %	= f 450
„	f 4000—f 6000	20 %	= f 400
„	f 6000—f 6300	10 %	= f 30
			f 1980

Bij de klimmende behoeften der openbare leeszalen bleek het rijkssubsidie alras te klein om eenigermate het peil der Leeszalen omhoog te brengen. Dientengevolge zag men de Leeszaalbesturen omzien naar tal van „particuliere bijdragen", teneinde het rijkssubsidie op te voeren. Hier werd een dame, die vol belangstelling haren vrijen tijd aan leeszaalarbeid besteedde, aangesteld als „beambte" op een salaris van zooveel duizend of honderd gulden, dat dan weer in de kas werd teruggestort als „particuliere bijdrage" waardoor het Rijk zooveel meer subsidie moest geven, daar werden oude boeken bij den schoonmaak opgeruimd getaxeerd als „particuliere bijdrage", elders werden leesportefeuilles geëxploiteerd waarvan de bruto of netto inkomsten werden genoteerd als „bijdragen". Bij den groei van het aantal leeszalen bleek het stelsel op zooveel practische bezwaren te stuiten, dat wijziging dringend noodzakelijk was. Daarbij kwam, dat het stelsel uit comptabel oogpunt ook was af te keuren, want eerst na afloop van het dienstjaar konden de particuliere belangstelling worden opgegeven, dus eerst nadat het begrootingsjaar was verstreken.

Het Bestuur der Centrale vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken ontwierp daarop het thans aangeboden stelsel, dat op de volgende gedachten rust.

a. Grondslag der subsidiëering is het inwonerstal mits boven de 5000.

b. De subsidieering wordt berekend volgens een schaal waarbij kleinere gemeenten naar verhouding meer ontvangen dan grootere gemeenten, met een minimum van f 2500.—.

c. Aan het genot van rijkssubsidie is de verplichting gehecht van gemeentelijk of provinciaal subsidie.

Over ieder dezer beginselen nog enkele toelichtende opmerkingen.

Ad a. Het Bestuur meent dat het inwonerstal de eenige maatstaf geeft waaraan men houvast heeft. Noch van de gebruikmaking, noch van de plaatselijke inkomsten, noch van de behoeften, noch van de uitgaven kan dit gezegd worden. Natuurlijk zal rekening gehouden moeten worden met eigenaardige plaatselijke toestanden als b.v. te Heerenveen, dat wel één plaats is, doch dat tot drie gemeenten nog steeds behoort.

Het Bestuur bepaalde het minimum op 5000 inwoners, omdat de lectuurvoorziening op het platteland [1]) anders moet geschieden dan door oprichting ter plaatse van Openbare Leeszalen.

Ad b. Is echter eenmaal aangenomen, dat ergens een Openbare Leeszaal aanwezig behoort te zijn, dan behoort ook gezorgd te worden, dat deze aan redelijke eischen kan voldoen. Daartoe zal dan het Rijk ten minste f 2500.— bijdragen. Naar verhouding nemen de exploitatiekosten van een Leeszaal af naarmate de gemeente grooter is. Daarom is een afloopende schaal ontworpen, waarbij de bijslag per 1000 inwoners boven het grondgetal van f 2500.— terugloopt van f 100.— per 1000 inwoners (6e duizendtal) tot f 5.— bij het 640e duizendtal. Het subsidie in de hoofdstad zal dientengevolge stijgen van f 5000.— tot f 10245, in Apeldoorn b.v. van f 957.— tot f 3300.— enz. (zie de bijlage aan het slot van dit artikel).

Ad c. Het Bestuur meent, dat het juiste beginsel, dat de plaatselijke overheid ook behoort bij te dragen, thans hersteld kan worden. In de practijk ontvangen de ± 60 leeszalen reeds steun uit de plaatselijke kas, binnenkort ook uit de provinciale kas. Daaruit blijkt dat de gemeentebesturen thans meer het nut dezer instellingen zijn gaan inzien. Les idées marchent! Het verplicht plaatselijk subsidie loopt op van 30 % van het rijkssubsidie bij f 2500.— tot 700 % bij f 10240 (zie bijlage).

Ten slotte nog subsidieering der R. C. leeszalen.

De R. C. hebben bezwaar gemaakt tegen het beginsel der Openbare Leeszaal, dat bij de lectuurvoorziening niet de lectuur van bepaalde godsdienstige of politieke richtingen mag worden uitgesloten, ja, gezorgd moet worden, dat elk de lectuur zijner richting kan vinden. De R. C. meenen, dat dit beginsel van veelzijdigheid in een studiebibliotheek als de Koninklijke Bibliotheek op hare plaats is, waar de bezoeker voldoende onderscheidingsvermogen bezit, doch niet geschikt is voor het minder ontwikkelde volk, dat het rijp van het groen minder goed kan onderscheiden. De Centrale Vereeniging van Openbare Leeszalen heeft van den aanvang af zich bij deze bezwaren neergelegd en er bij de Regeering op aangedrongen dat ook R. C. Leeszalen zouden worden gesubsidieerd. In het hier besproken voorstel wordt het R. C. inwonerstal eener gemeente met $1^1/_2$ vermenig-

[1]) Hierover in een volgend artikel.

vuldigd, zoodat in alle plaatsen waar $^2/_3$ of meer der bevolking deze richting is toegedaan eene subsidie wordt verleend alsof de plaats geheel R. C. is. In N.-Brabant en Limburg zullen dus de R. C. leeszalen in dezelfde positie tegenover het Rijk komen als de Openbare Leeszalen. Bedraagt de R. C. bevolking b.v. 40 % dan telt deze voor 't subsidie als 60 %. In een stad van 100.000 inwoners met 40.000 R. C. ontvangt de R. C. leeszaal een subsidie gelijkgesteld met een leeszaal van een stad van 60.000. Dit is gedaan, omdat aangenomen mag worden, dat de R. C. in de omgeving van de stad ook van de Leeszaal gebruik maken en bovendien een leeszaal in een stad van 100.000 wat beter voor den dag moet komen dan in een van 40.000 inwoners. Aan den anderen kant zijn de behoeften van een leeszaal, die een bepaalde richting speciaal verzorgt, kleiner dan in een veelzijdige leeszaal. Van R. C. zijde wordt in het Voorloopig Verslag van Hoofdstuk V« aangedrongen op wederkeerigheid, onder mededeeling dat ook de neutrale leeszalen slechts voor een bepaald gedeelte der bevolking bestemd zouden zijn. Wie dit beweert, miskent het beginsel der openbaarheid der Openbare Leeszaal, dat niet hierin bestaat, dat de toegang aan ieder vrij staat, m. a. w. dat de verzameling dus openbaar is, welk beginsel van openbaarheid de R. C. leeszaal ook huldigt, doch daarin, dat ieder er vindt wat hij noodig heeft. Het „Elck wat wils" staat boven de deur der Openbare Leeszaal. Het Bestuur der R. C. Leeszaal echter zoekt de boeken uit, welke het voor de R. C. ingezetenen geschikt acht en staat dan andersdenkenden toe, daarvan ook gebruik te maken. Het is mij bij herhaling gebleken dat verschillende R. C. leeszalen er naar streven ook lectuur op te nemen voor andersdenkenden, maar tot een gelijke behandeling der richtingen kan men niet komen zonder te vervallen in de bezwaren, die naar R. C. oordeel aan de Openbare Leeszalen kleven.

Het Bestuur heeft gemeend, dat waar de Regeering zoowel de Openbare als de R. C. Leeszaal steunt, ditzelfde van de plaatselijke overheid verlangd mag worden. Het gaat niet aan, dat in de gemeenteraden een strijd over de richting herleeft, waarbij dan het Rijk alleen de richting die heeft overwonnen zou helpen. Indien b.v. te Groningen wel de Openbare Leeszaal van de gemeente subsidie zou ontvangen, doch de R. C. Leeszaal een weigerend antwoord op hare aanvrage zou verkrijgen, dan behoort het Rijk het gemeentelijk subsidie der Openbare Leeszaal niet te verhoogen. Eveneens in Maastricht, indien daar het omgekeerde zou geschieden. In „De Tijd" van 31 October bepleit Dr. van der Velden, de vroegere voorzitter van de Nijmeegsche R. C. Leeszaal, die onder zijn leiding tot de best ingerichte R. C. Leeszalen is uitgegroeid, het stelsel van wederkeerigheid, vooral met het oog op den eisch van het gemeentesubsidie. Het wil mij voorkomen, dat zijne bezwaren niet alleen van principieele doch ook van practische beteekenis zijn en daaraan zou tegemoet gekomen kunnen worden door het stelsel der wederkeerigheid voor de gemeenten toe te passen. Daartoe kunnen m. i. de voorstanders van de Openbare Leeszalen medewerken, zonder hun beginsel prijs te geven, dat belichaamd is in 's ministers voorstel: in iedere stad een openbare leeszaal! Van de practische resultaten, die bovenstaande regeling bij aanneming zal hebben, geeft volgende tabel een overzicht.

BIJLAGE: Subsidie-tabel voor de Openbare Leeszalen.

Groep	Inwonertal in 1000		RIJKSSUBSIDIE					LOCALE SUBSIDIES (verplicht minimum Gem. en Prov.)		
	Opklimming	Totaal	Grondgetal	Bijslag Opklimming	Bijslag Totaal	Totaal	Per 1000 inw.	% v. h. Rijkssubsidie	Totaal	Per 1000 inw.
		5	f 2500	—	—	f 2500	f 500	30	f 750	f 150
		6	"	f 100	f 100	2600	433	34	884	148
I	1	7	"	90	190	2690	384	38	1022	146
		8	"	80	270	2770	346	42	1163	145
		9	"	70	340	2840	315	46	1306	145
		10	"	60	400	2900	290	50	1450	145
		12	"	50	500	3000	250	56	1680	140
		14	"	45	590	3090	221	62	1916	137
II	2	16	"	40	670	3170	198	68	2156	135
		18	"	35	740	3240	180	74	2378	133
		20	"	30	800	3300	165	80	2640	132
		24	"	29	916	3416	142	84	2869	120
		28	"	28	1028	3528	129	88	3105	111
III	4	32	"	27	1136	3636	113	92	3345	105
		36	"	26	1240	3740	104	96	3590	100
		40	"	25	1340	3840	96	100	3840	96
		48	"	24	1532	4032	84	108	4355	91
		56	"	23	1716	4216	77	116	4891	88
IV	8	64	"	22	1892	4392	68	124	5446	86
		72	"	21	2030	4560	63	132	6019	84
		80	"	20	2220	4720	59	140	6608	83
		96	"	19	2524	5024	52	156	7837	82
		112	"	18	2812	5312	47	172	9137	82
V	16	128	"	17	3084	5584	43	188	10498	82
		144	"	16	3340	5840	40	204	11914	83
		160	"	15	3580	6080	38	220	13376	85
		192	"	14	4028	6528	34	252	16451	86
		224	"	13	4444	6944	31	284	19721	89
VI	32	256	"	12	4828	7328	28	316	23156	91
		288	"	11	5180	7680	26	348	26726	93
		320	"	10	5500	8000	25	380	30400	95
		384	"	9	6076	8576	22	444	38077	100
		448	"	8	6588	9088	20	508	46167	104
VII	64	512	"	7	7036	9536	18	572	54546	107
		576	"	6	7420	9920	17	636	63091	110
		640	"	5	7740	10240	16	700	71680	113
		en vlg	"	5						

Naar aanleiding van het wetsontwerp De Visser.

III. De regeling van het Rijksschooltoezicht.

door L. C. T. BIGOT.

Onze tijd is een tijd van woeling en gisting, ook op het gebied van opvoeding en onderwijs. En niet alleen woeling en gisting zien we, maar ook het begin, de ontluiking van veel, dat in de toekomst van beteekenis kan zijn voor het geheele opvoedingswerk, èn in huis èn in school. De uitbreiding van het hooger onderwijs in de paedagogiek, de krachtige Montessori-propaganda, het meer en meer bekend worden van het werk van Kerschensteiner, het streven naar selfgovernment, de pogingen om te komen tot schoolparlementen, zijn slechts enkele verschijnselen uit de vele; niet het minst belangrijke moge afzonderlijk vermeld worden: de stichting van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling.

Al deze en nog vele andere strevingen vallen samen met de voorbereiding van onze nieuwe wetgeving op het Lager Onderwijs.

Art. 192 der Grondwet heeft ons gebracht de financiëele gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs en de concept-wet, die deze grondidee in bijzonderheden uitwerkt ligt voor ons. Weldra volgt de behandeling ervan in onze volksvertegenwoordiging.

Wij willen ons hier niet bezig houden met de vraag, wat het lot van de openbare school in de toekomst zijn zal. We vestigen alleen de aandacht op het groote voordeel der bevrediging, dat eindelijk de tijd gekomen is, dat gewerkt kan worden aan de verbetering van ons onderwijs in zijn geheelen omvang. Er is op dat gebied heel wat achterstand. De schoolstrijd, de politieke althans, die een beletsel was voor elke verbetering, is uit de wereld. We staan aan het begin van een nieuwen tijd, waarin de onderwijskrachten van alle richtingen kunnen samenwerken aan het gemeenschappelijk doel: verbetering der school, verhooging van het peil der volksontwikkeling en daardoor vermeerdering van het volksgeluk. De nieuwe wet opent de mogelijkheid voor de intrede van nieuwe ideeën in opvoeding en onderwijs. In dit verband wijzen we op de invoering van handenarbeid, van openluchtspel, op de wijziging van het leerplan van de lagere klassen in de richting van de bewaarschool, uitbreiding van den leerplichtigen leeftijd. Verder op de omstandigheid, dat 't in de toekomst mogelijk is, dat een groep ouders, ook terwille van een of ander paedagogisch beginsel, een school voor hun kinderen kunnen stichten.

Daarnevens brengt de nieuwe wet, als gevolg der financiëele gelijkstelling, een zeer belangrijke uitbreiding van de staatsbemoeiïng: salariëering ook van de bijzondere onderwijzers, invloed op de benoemingen bij het bijzonder onderwijs, uitbreiding van het toezicht op lokalen, terwijl de leeftijd van plaatsing op de school en meer andere zaken, ook voor de bijzondere scholen, in wet en verordeningen zullen worden vastgelegd. Nagenoeg de geheele vrijheid moet de bijzondere school inboeten, — zij ontvangt echter de volle mogelijkheid op ontwikkeling.

Vooral in verband met deze twee zaken: toepassing van nieuwe denkbeelden en uitbreiding van staatsbemoeiïng, dient de taak, welke het rijksschooltoezicht in de toekomst te vervullen krijgt, te worden bezien.

Thans wordt dit toezicht onder den Minister uitgeoefend door drie inspecteurs, wier gebied drie of vier provincies omvat, 26 districtsschoolopzieners, die elk ± 250 scholen, en 127 arrondissementsschoolopzieners, die elk ± 50 scholen onder hun toezicht hebben. De inspecteurs en districtsschoolopzieners zijn rijksambtenaren; het arrondissements-schoolopzienerschap is door den Wetgever van '78 bedoeld als een ereepost. Inspecteurs en districtsschoolopzieners ontvangen salaris, en hebben pensioen, arrondissements-schoolopzieners genieten een toelage, bedoeld als vergoeding voor bureaukosten. De tegenwoordige wet beschouwt de arrondissements-schoolopzieners niet als de ambtenaren, die aan de districts-schoolopzieners ondergeschikt zijn; de eersten „staan" de tweeden „ter zijde". In de praktijk hebben beide soorten toezieners hun eigen werk: zoo zijn de bemoeiïngen inzake de benoeming van hoofden van scholen aan den D. S., die van onderwijzers bij den A. S. Goedkeuring van leerplannen en roosters van openbare scholen bij den D. S.; van bijzondere scholen bij den A. S.; toezicht op gebouwen is aan den D. S., de handhaving der leerplichtwet aan den A. S. enz. Beide categorieën zijn zelfstandig, elk heeft zijn eigen welomschreven taak.

Toch heeft deze regeling een groote, ernstige fout, die gelegen is in de omstandigheid, dat het rijksschooltoezicht voor een deel een eereambt is, op welke tekortkoming voor zoo ver wij weten 't eerst officieel gewezen is in het rapport van de Subcommissie Lager Onderwijs der Aaneenschakelingscommissie. In de toelichting van het thans aanhangige Wetsontwerp zegt de Minister, dat ook hij dit een fout acht. Hij is „van oordeel, dat de tijd is gekomen om het schoolop„zienerschap tot een zelfstandige, bezoldigde betrekking te maken. „Want het wordt steeds moeilijker om, in overeenstemming met de „bedoeling van den wetgever van 1878, een voldoend aantal hoog„staande mannen voor het onbezoldigd ambt van arrondissements„schoolopziener te vinden."

De subcommissie L. O. van de Aaneenschakelingscommissie was deze zelfde meening toegedaan, op gronden, ontleend aan het belang van school en onderwijs. Zij achtte de taak van het schooltoezicht zoo belangrijk, dat dit werk geen bijbetrekking mocht zijn.

De wijze waarop deze Subcommissie het rijkstoezicht wenschte te regelen, heeft ook den Minister gediend als uitgangspunt bij zijne toelichtingen. In 't kort komt de regeling hierop neer:

a. een terugkeer tot de vroegere provinciale inspectie door aanstelling van 10 of 12 inspecteurs of, om in de terminologie van het ontwerp-De Visser te blijven, hoofdinspecteurs.

b. een opheffing van het verschil tusschen de twee soorten van districts- en arrondissementsschoolopzieners en de instelling van één soort bezoldigde ambtenaren: z.g.n. inspecteurs tot een getal van ± 100.

c. de aanstelling van bureaupersoneel van rijkswege ten dienste van hoofdinspecteurs en inspecteurs.

d. de instelling van een afzonderlijke inspectie voor de kweekscholen

en een voor het buitengewoon onderwijs (achterlijken, blinden enz.)

e. de eisch, dat hoofdinspecteurs deskundig zullen zijn in dien zin, dat ze kennis hebben van school en onderwijs.

f. een afzonderlijke regeling van het hygiënisch toezicht op de scholen.

In verschillende rapporten is de regeling van het schooltoezicht nadien besproken en in hoofdzaak heeft men zich steeds aangesloten bij dit in punten samengevat ontwerp der subcommissie L.O. en vooral in het belang van het onderwijs aangedrongen op het vormen van kleine gebieden van toezicht.

In de concept-wet op het Lager Onderwijs van de Vereeniging van Christelijke Onderwijzers en Onderwijzeressen in Nederland en de Overzeesche Bezittingen wordt geëischt, dat het ambtsgebied van elken schoolopziener (art. 73 van het concept) niet meer dan 70 scholen mag omvatten, terwijl in dit ontwerp bovendien nog sprake is van een provincialen onderwijsraad.

De concept-wet der vereeniging Volksonderwijs wil eveneens het verschil wegnemen van districts- en arrondissementsschoolopzieners; zij wil ook schoolopzieners voor de hygiëne aanstellen en vraagt voor een gewonen schoolopziener een maximum van 120 scholen.

De door het Nut benoemde gemengde Commissie, bestaande uit leden van de Hoofdbesturen van Bond, N.O.G., Hoofdenvereeniging, Volksonderwijs, Bond van Bewaarschoolonderwijzeressen en het Nut, welke Commissie aan het hoofdbestuur van het Nut een rapport uitbracht over de uitwerking van het nieuwe art. 192 der Grondwet, drong aan op provinciale hoofdinspecteurs en wenschte dat elke inspecteur niet meer dan 40 à 60 scholen onder zijn toezicht zou hebben.

Het Bevredigingsrapport denkt denzelfden kant uit. Provinciale inspecteurs, één soort schoolopzieners, elk met een klein gebied.

Ook het Ned. Onderwijzers Genootschap en de Bond van Ned. Onderwijzers spraken zich in ongeveer gelijken geest uit. Allen wenschen zelfstandige schoolopzieners of inspecteurs, elk met een betrekkelijk klein gebied (gemiddeld 80 scholen). Dan kan het toezicht op en de bevordering van het onderwijs tot volle recht komen.

In het ontwerp-wet van Minister De Visser wordt zeer belangrijk afgeweken van dezen in onderwijs- en onderwijzerskringen algemeen gedeelden wensch. De Minister denkt zich de regeling aldus:

a. Vier hoofdinspecteurs. Het tegenwoordig getal van drie wordt met één vermeerderd.

b. Ten hoogste dertig inspecteurs, d. z. de tegenwoordige districtsschoolopzieners, vermeerderd met 4. Een van deze inspecteurs wordt aangewezen voor het zoogenaamd buitengewoon onderwijs (achterlijken, blinden enz.).

c. Ten hoogste 66 schoolopzieners. Gemiddeld worden aan elken inspecteur twee schoolopzieners toegevoegd, die van hem de opdrachten ontvangen, welke de inspecteur in het belang van den dienst gewenscht acht (art. 180).

d. Ten hoogste 29 bureau-ambtenaren, namelijk één voor elke inspectie.

In hoofdzaak komt de voorgestelde wijziging dus hierop neer, dat de tegenwoordige districts-schoolopzieners, dan inspecteurs geheeten,

te hunner beschikking krijgen een bureau-ambtenaar en twee schoolopzieners.

De vraag dringt zich nu op of bij deze regeling sprake kan zijn van een goed, opheffend schooltoezicht, of ze brengt, wat ze moet brengen: verbetering.

Zeer terecht is èn in het rapport der Bevredigingscommissie èn in het ontwerp-wet het toezicht gebracht onder de waarborgen van goed onderwijs. Verhooging der subsidie vraagt ook meerdere waarborgen en de wijziging van de Wet op het Lager Onderwijs moet ook hier een verbetering zijn. Het toezicht krijgt onder de nieuwe omstandigheden een veel grootere beteekenis. Ten eerste al door de zeer belangrijke uitbreiding van de rijksbemoeiïng, waarvan we zooeven enkele punten opnoemden. Maar in de tweede plaats, omdat het bij de nieuwe ideeën, die verwezenlijking vragen, leidend en organiseerend zal moeten optreden. Indien, om een voorbeeld te noemen, de wetgever den handenarbeid in de lagere school als verplicht vak wil invoeren, is 't heusch niet voldoende het in art. 2 in de rij te zetten. Door het toezicht zullen dan maatregelen moeten worden genomen, om dit onderwijs te doen slagen en, ook door schoolbezoek, zullen de resultaten moeten worden beoordeeld en verbeterd. Daarnaast zal, indien terwille van verschillende philosophische, godsdienstige of paedagogische inzichten der ouders scholen worden opgericht, door het toezicht moeten worden gezorgd, dat de maatschappelijke taak der school niet in de verdrukking komt, dat zoowel de lichamelijke, als de verstandelijke en zedelijke opvoeding het hun toekomend deel verkrijgen.

Daarvoor en voor vele andere zaken is noodig, dat de inspecteur de scholen onder zijn toezicht kent, dat hij ze met eigen oogen heeft gezien in haar goede eigenschappen en haar tekortkomingen, wat betreft methode, tucht, schriftelijk werk der leerlingen, leertoon, bekwaamheid van het personeel enz. Met deze kennis gewapend, is het zijn taak te zorgen voor verheffing van het peil van het onderwijs en o. a. door besprekingen met de onderwijzers te werken aan de voortgaande verbetering van de school.

Nu voere men hiertegen niet aan, dat verbetering aan het onderwijs niet de taak is van het toezicht, dat we dit maar aan de onderwijzers moeten overlaten. Naar onze opvatting is dat onjuist. Nu tengevolge der nieuwe salarisregeling een blijven op de plaats van eerste aanstelling heel veel zal voorkomen en nu door de gewijzigde omstandigheden de macht van het hoofd der school in de inwendige organisatie der school steeds minder wordt, is er meer dan ooit reden om te komen tot een in vele opzichten en in groote lijnen leidend toezicht; een toezicht, dat zijn groote kracht vooral danken zal aan persoonlijk optreden.

Is dit bij de voorgestelde regeling mogelijk?

M. i. niet. Volgens het ontwerp heeft de inspecteur een gebied, dat ongeveer overeenkomt met dat van den tegenwoordigen districtsschoolopziener; hij heeft dus ± 250 scholen onder zijn toezicht. Rekening dient verder gehouden te worden met de zeer waarschijnlijke toeneming van het aantal scholen, terwijl het toezicht op de

straks bij de wet te regelen bewaarscholen ook aan den inspecteur wordt opgedragen. Bij benoemingen aan openbare en bijzondere scholen moet hij stem uitbrengen, hij moet toezien op de handhaving van wettelijke bepalingen en voorschriften, welke uit den aard der te regelen materie, talrijk, ingewikkeld en weinig eenvormig zullen zijn. De zeer omvangrijke leerplichtadministratie moet onder zijn verantwoording geschieden, met gemeente- en schoolbesturen zal hij herhaaldelijk moeten confereeren enz. enz.

Hij zal, volgens den Minister in zijn toelichting, de man moeten zijn van krachtig initiatief, de verantwoordelijke persoon, hij, die aangesproken kan worden over de schooltoestanden in zijn gebied.

Naar onze overtuiging zal hij dat niet kunnen zijn, omdat hem de tijd zal ontbreken de scholen te bezoeken en kennis te nemen door persoonlijke aanraking met wat er leeft in de wereld der onderwijzers. Hij zal worden de man met de papieren, de rapporten en de verslagen, de bureauman, die hervormingen bedenkt zonder dat hij door dagelijksche ervaring over de mogelijkheid tot verwezenlijking zijner denkbeelden kan oordeelen. Hij zal circulaires uitvaardigen en meenen dat de zaak dan in orde is. Verbetering van ons onderwijs is niet te wachten van papieren instructies, circulaires, voorschriften; ze kan slechts komen van de levende menschen zelf.

In zijn dienst heeft de inspecteur volgens het ontwerp, twee schoolopzieners en een bureau-ambtenaar. Natuurlijk zullen deze krachten zijn werk belangrijk verlichten; maar veel kracht kan van die schoolopzieners niet uitgaan. De schoolopziener in het ontwerp is eigenlijk onze tegenwoordige arrondissements-schoolopziener, maar wien de zelfstandigheid en het gezag ontnomen zijn. Ze zijn subalterne-ambtenaren, zonder eenig eigen gezag, en wier invloed tengevolge daarvan in de school van weinig of geen beteekenis zal zijn. Het wetsontwerp vermijdt dan ook zorgvuldig bij de verschillende beslissingen van het toezicht den schoolopziener te noemen. Hij is de rapporteur, hij zal het den inspecteur zeggen! Na verloop van eenigen tijd is hij het, die wat van de scholen weet, en uit wat hij en zijn collega's rapporteeren, moet de inspecteur de stof zoeken voor zijn initiatief. Die regeling is daarom zoo foutief, omdat ze de macht legt in de handen van degenen, die onmogelijk uit eigen aanschouwing de zaken, waarover ze hebben te beslissen, kunnen weten. Daarom is een regeling, waarbij het toezicht wordt verdeeld in kleine gebieden verre te verkiezen; „de ziel van het toezicht", „de algemeene vraagbaak" „de man van krachtig initiatief", om de woorden van den Minister te gebruiken is dan tevens de man, die de scholen kent. Dit uit eigen aanschouwing kennen is onmisbaar bij het „bevorderen van maatregelen, die de inwendige organisatie der scholen ten doel hebben." Het handhaven van wet en verordening is op papier zoo hoogst eenvoudig, maar in de werkelijkheid schiet vaak zoo veel te kort, wat op papier keurig in orde is.

Welke motieven, zoo vragen we ons af, hebben den Minister ertoe geleid bij de regeling van het rijkstoezicht af te wijken van alle ter algemeene kennis gebrachte adviezen, ook van dat der Bevredigingscommissie?

In de toelichtingen wordt gesproken van gewichtige bezwaren,

welke tegen de in het Bevredigingsrapport voorgestelde regeling bestaan en van de voordeelen van het stelsel door den Minister verdedigd. Ook bij de meest zorgvuldige lezing der toelichting blijkt, dat daarin slechts één bezwaar is genoemd: het stelsel van kleine gebieden brengt mee een groot aantal schoolopzieners en deze „talrijkheid zal oorzaak zijn, dat de wettelijke voorschriften op zeer uiteenloopende wijze toepassing zullen vinden." Dit zelfde motief keert terug, waar de Minister spreekt over de voordeelen van zijn stelsel: een eenhoofdig gezag in betrekkelijk groote gebieden.

Het is ongetwijfeld waar, dat een groot aantal ambtenaren meebrengt meer verschil van inzicht en opvatting over de uitvoering van de voorschriften der wet, wat in groote steden vooral een bezwaar kan opleveren. Doch alleen dan, als elk dier ambtenaren op zijn eigen wijze aan het werk gaat en er niet is een geregeld overleg. De subcommissie L. O. der Aaneenschakelingscommissie heeft dit bezwaar ook gevoeld. Het rapport raadt daarom aan verplichte, bij Koninklijk Besluit geregelde bijeenkomsten der schoolopzieners en inspecteurs.

We nemen hier een paar zinnen over uit wat het bedoelde rapport zegt over die verplichte bijeenkomsten:

„De schoolopzieners van ééne inspectie komen ten minste vier maal per jaar te zamen om de belangen van het onderwijs in de inspectie te bespreken. Vaste punten van behandeling zijn: a. toepassing der wettelijke bepalingen in verband met de ambtelijke verrichtingen in het afgeloopen kwartaal; b. de administratieve behandeling van schoolzaken; c. de hygiënische belangen van het onderwijs. Van elke vergadering wordt een uitvoerig verslag gezonden aan den Minister."

Indien een Koninklijk Besluit vergaderingen voorschrijft in dezen geest, dan zullen deze bijeenkomsten zonder twijfel voorkomen, dat de wettelijke voorschriften op uiteenloopende wijze worden toegepast.

En dan is het groote voordeel bereikt, dat we hebben schoolopzieners, of inspecteurs, elk met een gebied van 80 à 100 scholen. Zij kunnen, als ze bijgestaan worden door een of twee klerken, het werk af, kunnen de scholen bezoeken en hebben genoeg wettelijk gezag, om veranderingen en verbeteringen voor te schrijven. Het personeel van die scholen kan hij kennen — dat is voor één man met 100 scholen gemakkelijker dan voor drie man met 300 scholen, en de maatregelen, die hij voorschrijft, zullen een gevolg zijn van zijn ervaringen in de praktijk en niet van theoretische overwegingen. Het papieren toezicht met den rapporteur is dan vervangen door het levende toezicht van den man met wettelijk gezag.

In het belang van onze scholen en van de ontwikkeling van ons onderwijs in de toekomst, hopen we, dat de Minister alsnog zijn bureaucratisch, hierarchisch schooltoezicht zal vervangen door een levend paedagogisch. Dit kan geschieden als we krijgen:

a. 10 à 12 hoofdinspecteurs, 80 à 100 inspecteurs en 100 à 120 bureauambtenaren.

b. verplichte ambtelijke bijeenkomsten der hoofdinspecteurs en der inspecteurs uit een hoofdinspectie.

Of het ontwerp-wet in dezen zin zal worden gewijzigd is niet te

voorspellen; maar zeer zeker zal de Minister verandering moeten brengen in de salarissen, zooals die in de toelichting worden genoemd. Deze toch zijn veel te laag.

Krijgen we een regeling, ongeveer als hier werd verdedigd, dan heeft het schooltoezicht inderdaad veel aantrekkelijks; dan is 't een werk, waarbij de persoonlijke eigenschappen van hem, die 't ambt bekleedt, naar voren komen; dan is 't een ambt, waarvan invloed uitgaat. Maar dan moet het salaris zoo zijn, dat ook eerste-rangsmenschen zich voor een benoeming beschikbaar stellen.

Bij de regeling van den Minister is veel van dat aantrekkelijke verdwenen. Het zal heel moeilijk zijn, om bij de ontworpen salarieering de krachten te krijgen, die men noodig heeft. Voor sterk-bureaucratisch aangelegde naturen heeft het zeker veel aantrekkelijks, om als inspecteur een soort afdeeling van het departement in Den Haag te worden. Maar wie zal zich voor de betrekking van schoolopziener beschikbaar stellen? Deze subalterne post wordt overeenkomstig haar aard gesalarieerd met f 3000 tot f 3500. Een hoofd van een eenvoudige dorpsschool heeft onafhankelijker bestaan dan zijn schoolopziener, en het hoofd van een M. U. L. O. school in een stad verdient minstens anderhalf maal zooveel. We vragen ons af, of wel iemand, die in eenige richting meent te kunnen slagen in het leven, zich voor deze betrekking zal beschikbaar stellen. Welk systeem ook aanvaard wordt, de bedragen der salarissen zullen heel wat moeten worden verhoogd.

Uit de toelichting op het deel van het wetsontwerp dat handelt over het schooltoezicht, blijkt, dat de Minister ernstig kennis heeft genomen van het rapport der Aanvenschakelingscommissie, meer in 't bijzonder van dat der subcommissie Lager Onderwijs.

Het daarin aanbevolen denkbeeld, om de scholen voor buitengewoon onderwijs (achterlijken, blinden, doofstommen enz.) een eigen toezicht te geven, is door den Minister aanvaard. Niet echter het andere denkbeeld, om ook voor de kweekscholen een afzonderlijken inspecteur aan te stellen. Toch is dit op verschillende gronden wenschelijk te achten.

De opleiding, zooals de Minister die in het Ontwerp wenscht, zal heel wat verschillen van de tegenwoordige; ze zal heel wat beter worden en zal in het algemeen op hooger plan komen.

In de eerste 10 jaren na de aanneming van de wet zullen de normaalscholen door kweekscholen worden vervangen en zullen alle kweekscholen, ook de bijzondere, moeten worden georganiseerd. Ook o.a. in dien zin, dat aan de kweekscholen het diplomeeringsrecht wordt toegekend. En indien alles volgens de nieuwe wet geregeld is zal gezorgd moeten worden, dat in groote lijnen die opleiding over het geheele land ongeveer overeenkomt. Het uitstekend denkbeeld om het onderwijzers-staatsexamen te vervangen door het schoolexamen mag niet verloopen in de dwaasheid, dat een Groninger akte meer zou beteekenen dan een Haagsche dito. Kweekscholen hebben speciale behoeften; in veel opzichten komen ze met Hoogere Burgerscholen overeen. Ze zullen vaak, in de kleinere plaatsen vooral, dezelfde

leeraren hebben als de H. B. S.; overgang van leerkrachten van H. B. S. naar kweekscholen en omgekeerd zal herhaaldelijk voorkomen.

Deze omstandigheden brengen allerlei bemoeiïngen mee, die buiten het kader van den gewonen inspecteur van het lager onderwijs vallen. Bovendien behoort een kweekschool niet tot een bepaalde inspectie; ze leidt op voor een bevoegdheid, die geldt voor het heele land en zijn Koloniën.

Dit alles pleit er voor, om de kweekscholen in de toekomst, evenals de Handelsscholen, de Zeevaart-, Visscherij- en Schippersscholen, de Industriescholen en Landbouwscholen, te doen profiteeren van een eigen inspectie. Wat al verbeteringen zijn op deze scholen gekomen, sedert ze onder een eigen inspectie staan.

Wenschelijk is het daarom te achten, dat van de 10 of 12 hoofdinspecteurs er één in 't bijzonder belast wordt met het toezicht op de kweek- en opleidingsscholen.

Resumeerende komen wij tot de volgende stellingen:

1. Als waarborg voor goed onderwijs, is het rijkstoezicht van groote beteekenis. Beteekenis en omvang van het toezicht zullen onder de nieuwe wet ongetwijfeld toenemen.
2. Verbetering van het onderwijs en schooltoestanden is alleen dan van het rijkstoezicht te wachten, indien de maatregelen en voorschriften van dat toezicht steunen op door ervaring verkregen kennis der school.
3. Wenschelijk zijn kleine gebieden van toezicht, elk van 80 à 100 scholen, onder een inspecteur en provinciale hoofdinspecteurs.
4. De regeling van het Ontwerp-Wet verlaagt het toezicht doordat het van de ambtenaren voor een deel maakt schrijftafelmenschen en voor een ander deel rapporteurs.
5. Een afzonderlijke inspectie voor de kweek- en opleidingsscholen is noodzakelijk.
6. De salarissen van de ambtenaren van het rijkstoezicht zijn onvoldoende.

Aan het begin van dit opstel spraken we van groote en belangrijke dingen, die op het gebied van het onderwijs staan te gebeuren. De nieuwe wet op het Lager Onderwijs zal voor tientallen van jaren den weg bepalen waarlangs de schoolarbeid en wat daarbij annex is gaan zal. Het Ontwerp-Wet van Minister De Visser wil in veel opzichten den goeden kant uit. Het verdient ook daarom de belangstelling van allen, wien het welzijn onzer volksschool ter harte gaat.

Mogen velen zich dan uitspreken ook over het onderdeel: De regeling van het toezicht. Dit kan niet anders dan de wet ten goede komen, indien ze zoo straks in de volksvertegenwoordiging aan de orde is.

Over het hygiënisch toezicht en het plaatselijk toezicht spreken we in een der volgende afleveringen.

Naar aanleiding van het wetsontwerp De Visser.

IV. Een Anachronisme,

door A. H. GERHARD.

Art. 17, regelende het herhalingsonderwijs is, op een onbeteekenende wijziging na, onveranderd uit de bestaande wet overgenomen, wat een allerzonderlingsten indruk maakt.

In de onderwijswet van 1857 werd nog niets betreffende dit onderwerp voorgeschreven. De wet van 1878 maakte er voor 't eerst gewag van in dezen vorm:

Art. 17. Voor zooveel doenlijk wordt aan hen, die het gewoon schoolonderwijs genoten hebben, gelegenheid gegeven tot het genieten van herhalingsonderwijs.

Het herhalingsonderwijs kan zich uitstrekken tot een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder 1 tot 4, al zijn die vakken niet begrepen geweest in het genoten gewoon schoolonderwijs.

Gelijk men ziet bleef het echt Thorbeckiaansch-liberale principe er volkomen in gehuldigd: dwing niemand tot het goede, doch wie het goede behoeft, geef die er de gelegenheid toe.

Overigens hinkte de regeling niet slechts op twee doch op velerlei gedachten. Er lag iets van een verplichting in voor de gemeentebesturen, al worden die in 't geheel niet genoemd, doch de woorden „voor zooveel doenlijk" maakte die besturen weer volkomen vrij er in. Trouwens de wet sloot elke bevoegdheid voor wie ook uit om den gemeentebesturen in dezen iets op te leggen.

Voorts scheen het alleen noodig voor wie „het gewoon onderwijs genoten hadden", dus feitelijk de school doorloopen hadden met voldoenden uitslag en dus wat verder konden gaan. Toch werd het uitdrukkelijk herhalings-onderwijs genoemd! Practisch werd het echter hoofdzakelijk gegeven aan wie te weinig onderwijs hadden genoten, zoodat het in de praktijk inhalingsonderwijs heette. Van voortgezet onderwijs dus geen sprake.

Toch bepaalde lid 2, dat er bij dat herhalings-onderwijs onderwijs mocht gegeven worden in vakken, waarin nooit onderwijs was gegeven aan de betreffende leerlingen; 't was zelfs niet in strijd met de wet, wanneer het meerendeel der vakken op de herhalingsschool voor de leerlingen volkomen nieuw waren.

De Wetgever van 1878 was blijkbaar zoo buitengewoon bevreesd ook maar eenigermate den indruk te geven alsof hij het geven van verder gaand onderwijs aan den leerling der volksschool wilde aanmoedigen, dat hij zelfs den naam saboteerde. Zijn wensch is volkomen bevredigd: van dat „herhalingsonderwijs" is zoo goed als niets terechtgekomen.

Intusschen het oud-liberale onderwijs-princiep kreeg een gevoeligen knak, toen de leerplicht „onvermijdelijk" bleek. Bij die gelegenheid werd art. 17 reeds zoo geredigeerd als 't nu, zoo goed als onveranderd, in het nieuwe ontwerp voorkomt.

De loop der behandeling in 1898—1900 is evenwel bijzonder opmerkelijk.

In het eerste leerplichtontwerp van 1898 komt nog niets voor. In

de Memorie van Toelichting vindt men de reden vermeld. In § 7 wordt n.l. toegelicht, waarom men den leerplicht pas wil doen eindigen op 13-jarigen leeftijd, om zoodoende indirect den gewonen leertijd een jaar te verlengen, wijl juist het „vroeg verlaten der school" het grootste kwaad is. In de toelichting op het betreffende artikel zegt de Minister, dat hij graag nog een jaar verder was gegaan, doch wegens practische bezwaren is teruggedeinsd.

Meer onderwijs dan de gewone zesjarige school werd toen reeds in dit staatsstuk urgent geacht.

Van § 8 schrijven we het slot over.

„Daarmede is echter niet gezegd, dat de gewone lagere school naar de meening der Regeering genoeg geeft. Het aantal leervakken is groot genoeg, maar zelfs de kinderen, die geregeld van hun 7e tot hun 12e of 13e jaar eene school bezoeken, hebben in den regel nog niet die mate van kennis en ontwikkeling opgedaan, dat zij, zonder na dien tijd eenig onderwijs te ontvangen, wel geacht kunnen worden voldoende gewapend te zijn in den strijd, die hun wacht. Reeds in 1875 schreef eene commissie uit het Schoolverbond, waarvan de heer R. C. Nieuwenhuis voorzitter was:

„„Aangezien de ondervinding heeft geleerd, dat de kennis tot op dien leeftijd (13 jaar) verkregen, spoedig vervloeit en niet voldoende kan beschouwd worden voor de eenvoudigste maatschappelijke betrekking, zal het onderwijs door hen, die geen uitgebreid lager, middelbaar of hooger onderwijs genieten, gedurende de wintermaanden als herhalingsonderwijs tot den leeftijd van minstens 16 jaren moeten worden voortgezet. Hoewel dit onderwijs zich nog hoofdzakelijk zal moeten bepalen tot de vakken van gewoon lager onderwijs, zal het echter zoodanig geregeld kunnen worden, dat het in verband worde gebracht met het aanleeren van kundigheden, vereischt voor de betrekking, die de leerling zich heeft gekozen. In die plaatsen waar burgeravondscholen bestaan, zal dit herhalingsonderwijs op die scholen kunnen genoten worden. Op het platteland zal aan dit herhalingsonderwijs uitbreiding kunnen gegeven worden door onderwijs in landbouwkunde.""

„Ook de Regeering is van de noodzakelijkheid van herhalingsonderwijs overtuigd. Toch stelt zij niet voor ook dit onderwijs verplicht te maken, om de zeker afdoende reden, dat er nog slechts in eene kleine minderheid der gemeenten herhalingsonderwijs bestaat en dat dit onderwijs zelfs daar waar het bestaat dikwijls nog geheel onvoldoende is."

(Art. 17 der wet van '78 werkte toen reeds twintig jaar! - G.)

Onder den invloed van het Voorloopig Verslag zette daarna de Regeering in haar gewijzigd ontwerp van 3 Maart 1899 een belangrijke schrede verder. Ze nam daarin de verplichting voor het doen volgen van herhalingsonderwijs op tot 15 jaar.

Het doet nu wel wat zonderling aan, als men weer eens in het Voorloopig Verslag naleest wat „vele leden" voldoend onderwijs achten voor „het" volk en hoe men meent door leerplicht tot 13 jaar een „geleerd" proletariaat te kweeken. De Regeering gaat er krachtig tegen in, doch wijzigt den plicht in het doen volgen van een tenminste zesjarigen cursus, die dus desnoods van 5—11 jaar kan loopen. Voor

ons onderwerp houden we echter alleen rekening met wat we nu overnemen uit § 6:

„Terecht zal worden opgemerkt, dat door een dergelijke regeling wel de kosten aanzienlijk minder worden, maar toch nog niet geheel wordt verkregen, wat bij het oorspronkelijk ontwerp door vaststelling van het einde van den leerplichtigen leeftijd van 13 jaren voor allen werd beoogd, want dat ook zij, die zes jaren geregeld hebben school gegaan en alle klassen der school hebben doorloopen, volgens de eigen erkentenis van den Minister toch nog als regel niet die kennis en die ontwikkeling hebben opgedaan, die in den strijd om het bestaan onder de tegenwoordige maatschappelijke toestanden voor allen noodig mag worden geacht.

Aan dit bezwaar kan echter tegemoet worden gekomen door aan den leerplicht op de gewone lagere school ook verplicht herhalingsonderwijs te verbinden. Met bijzonderen nadruk is daarop in het Verslag van verschillende zijden aangedrongen. „Terwijl elders in het Verslag slechts van velen, verscheidenen en enkelen wordt gesproken, werd de invoering van leerplicht ten opzichte van herhalingsonderwijs door „zeer vele leden" verlangd. „Het denkbeeld werd niet alleen bepleit door de leden, die de grens van den leertijd voor het gewone onderwijs op 14 jaar gesteld willen zien, maar ook door hen, die met den 13-jarigen leeftijd genoegen namen, alsmede door velen van de voorstanders van het ontwerp, die beperking tot den twaalfjarigen leeftijd verlangden.""

En „„ook onder de voorstanders van het bijzonder onderwijs waren er, die tegen leerplicht ter zake van herhalingsonderwijs minder bezwaar hadden dan tegen verplicht bezoek van de lagere school.""

Zooals uit de Memorie van Toelichting blijkt, is ondergeteekende van het groote nut van herhalingsonderwijs ten volle overtuigd.

Wat daaromtrent op bl. 27 van het Voorloopig Verslag wordt aangevoerd, onderschrijft hij geheel. De eenige reden, waarom hij alsnog niet voorstelde ook het herhalingsonderwijs verplicht te maken, was hierin gelegen, dat er op dit oogenblik nog slechts in betrekkelijk weinig gemeenten gelegenheid tot het ontvangen van herhalingsonderwijs bestaat, en dat ook in die gemeenten, waar het wel wordt gegeven, de inrichting niet overal bevredigend kan worden genoemd.

Bij nadere overweging echter is het ook hem voorgekomen, dat dit bezwaar, indien slechts een behoorlijke overgangstermijn in de wet wordt opgenomen, niet overwegend moet worden geacht. Een lange overgangstermijn is echter alleen niet voldoende. Er zal ook waarborg moeten worden gegeven, dat de gemeentebesturen gedurende den tijd, waarin het in werking treden van de verplichting ter zake van het herhalingsonderwijs nog wordt opgeschort, al het mogelijke zullen doen, om voldoende gelegenheid tot het ontvangen van herhalingsonderwijs in het leven te roepen. Bij ongewijzigde handhaving van het tegenwoordige artikel 17 der wet tot regeling van het lager onderwijs heeft men dien waarborg niet. Wel heeft de wetgever zich voorgesteld, dat onder de werking van dat artikel overal, waar dit slechts mogelijk was, herhalingsscholen zouden worden opgericht, maar de praktijk heeft niet aan die verwachting beantwoord. In de praktijk bleven de gemeentebesturen, die aan herhalingsscholen weinig

waarde hechtten, geheel vrij om het stelsel van onthouding toe te passen, en de onvoldoend gebleken indirecte dwang van art. 17 zal dus in directen dwang moeten worden omgezet. Aan de besturen der bijzondere scholen kan bezwaarlijk de verplichting worden opgelegd ook herhalingsonderwijs te doen geven, maar niet ongegrond schijnt de verwachting, dat men ook daar niet in gebreke zal blijven, indien zij weten dat ten gevolge van de nieuwe wet het aan leerlingen niet zal ontbreken en, wat de inrichting van het herhalingsonderwijs betreft, de grootst mogelijke vrijheid wordt gelaten.

Bij de artikels zullen bepalingen betreffende het herhalingsonderwijs nog nader worden toegelicht, maar hier ter plaatse dient nog een antwoord te worden gegeven op de vraag, of het niet voorbarig is het herhalingsonderwijs verplicht te stellen, voordat door de ouders meer algemeen het hooge belang van dat onderwijs voor hunne kinderen wordt ingezien, voordat in alle kringen der bevolking de overtuiging is doorgedrongen, dat dergelijk onderwijs voor kinderen, die reeds op jeugdigen leeftijd de lagere school verlaten, zonder naar een andere over te gaan, bijna even onmisbaar is als het gewone lager onderwijs.

Zeer beslist meent ondergeteekende die vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Ware het besef van de groote beteekenis van goed lager onderwijs algemeen, ware er geen onverschilligheid, geen zucht om eigen voordeel te stellen boven het belang der kinderen, geen volslagen onkunde aangaande hetgeen dringend noodig is te constateeren, er zou in het geheel geen leerplicht noodig zijn. Voor hen, die hun plicht begrijpen, zijn dwangmaatregelen overbodig. De vraag is dus alleen: Kan met grond worden volgehouden, dat ouders, die hunne kinderen eenige jaren de gewone lagere school hebben doen bezoeken, genoeg hebben gedaan? Is het onredelijk hen te verplichten het onderwijs daarna nog eenigen tijd in de avonduren voort te zetten? Zijn er overwegende redenen voor den Staat de leerverplichting ook tot het herhalingsonderwijs uit te strekken? Die daarop ontkennend antwoordt, overschat wat de gewone lagere school kan geven, heeft een veel te gering denkbeeld van hetgeen men noodig heeft in den strijd om het bestaan. Is het geen algemeen erkende waarheid, dat het onderwijs, hetwelk men tot aan den twaalfjarigen leeftijd heeft genoten, slecht beklijft, indien de leerling, op dien leeftijd in een bedrijf overgaande, verder in het geheel geen onderwijs meer ontvangt? Men zegge niet, dat kinderen, de schoolbanken verlaten hebbende, daarom immers nog niet hunne leerboeken behoeven weg te doen, maar zich in hunne vrije uren zelf kunnen oefenen.

Is de praktijk niet in strijd met dat optimisme? Hoe weinigen zijn er bijvoorbeeld onder de fabrieksjongens, die voortwerken op den grondslag in de lagere school gelegd, indien het hun aan alle leiding ontbreekt en het heilige m o e t e n er niet bij komt? Wil men dus niet, dat het geleerde weer spoedig zal vervliegen, dan is het dringend noodig, dat althans nog enkele jaren gedurende een gedeelte van den dag onderwijs worde verstrekt. Maar dat onderwijs behoeft nu niet meer geheel overeen te komen met dat op de gewone lagere school, maar kan, ja, moet worden ingericht naar de behoeften van landbouw en

nijverheid, ingericht met het oog op de bestemming der leerlingen, verband houden met plaatselijke toestanden, zoodat dat onderwijs in een landbouwstreek weer anders zal moeten zijn dan in een fabrieksstad of een visschersdorp.

En juist die inrichting van het herhalingsonderwijs met het oog op latere bestemming zal het ook bijzonder aantrekkelijk maken, zoodat verwacht mag worden dat dit onderwijs, goed ingericht, weldra populair zal worden en de leerlingen zelf zullen meewerken om aan de leerverplichting een goede uitwerking te verzekeren. Trouwens, daar waar practisch ingericht herhalingsonderwijs wordt gegeven en de onderwijzers zich de moeite getroosten de belangstelling te prikkelen en den bloei van dat onderwijs te bevorderen, ontbreekt het in den regel ook nu reeds niet aan een voldoend aantal leerlingen."

Bij de artikelen wordt de wijze der verplichting toegelicht, doch bovenal de noodzakelijkheid aangetoond eener wijziging van het meergenoemde artikel 17, omdat uitteraard nu ook geregeld moest worden een verplichting voor de gemeentebesturen om herhalingsonderwijs in te richten. Aan de toelichting op artt. 34 en 35 ontleenen we het volgende :

„Nog een ander punt verdient hierbij overweging. Aangenomen zelfs, dat ook zonder wijziging van art. 17 der Schoolwet de gemeentebesturen zich bijna zonder uitzondering zouden beijveren herhalingsonderwijs in te richten, zoodra slechts de verplichting tot het genieten van herhalingsonderwijs in beginsel door de wet was gevoteerd, zelfs dan nog zoude men stuiten op het bezwaar, dat de gemeentebesturen bij hunne pogingen om dat onderwijs zoo goed mogelijk in te richten, zouden worden belemmerd door de bepalingen van art. 17. Immers, bedoeld artikel staat de vrije ontwikkeling van dat onderwijs in den weg. Herhalingsonderwijs moet zich geheel kunnen aanpassen aan de plaatselijke behoeften, en dit is bij de beperkte omschrijving, thans in de wet opgenomen, niet wel mogelijk. Reeds thans wordt hier en daar beproefd bij het herhalingsonderwijs ook onderwijs te geven in een of meer vakken, niet met name in de wet tot regeling van het lager onderwijs genoemd, maar hier stuit men op wettelijk bezwaar, dat zoo spoedig mogelijk behoort te worden opgeheven. Er zijn reeds herhalingscursussen, waaraan een kookcursus, andere waaraan een cursus in het boekhouden, nog andere waaraan een cursus in het rechtlijnig teekenen is verbonden, maar in andere plaatsen, waar evenzeer de behoefte bestaat, onthoudt men zich van dat alles, omdat men het niet acht in overeenstemming met de bestaande wet. Aan die onzekerheid moet een einde worden gemaakt. De nieuwe redactie van artikel 17 is zoo ontworpen, dat grootere vrijheid in de regeling van den omvang van het herhalingsonderwijs wordt gegeven. Dat daardoor het herhalingsonderwijs in vele gemeenten minder het karakter van herhalingsonderwijs zal krijgen, valt niet te ontkennen, maar daarom behoeft nog de naam niet te worden veranderd. Te minder is daarvoor aanleiding, omdat, al wordt de vrijheid van regeling uitgebreid, die vrijheid toch niet onbeperkt zal zijn, en aan de gemeentebesturen niet zal worden toegelaten te verordenen, dat uitsluitend vakken zullen onderwezen worden, die niet behooren tot het gewoon schoolonderwijs.

Welke vakken dat zullen zijn, wordt niet in de wet voorgeschreven, maar in geen geval zal de regeling zoo kunnen worden gemaakt, dat herhaling van het geleerde geheel wordt uitgesloten."

De voorgeslagen nieuwe lezing van art. 17 luidde als volgt:

Aan hen, die het gewoon schoolonderwijs genoten hebben, wordt gelegenheid gegeven tot het genot van herhalingsonderwijs.

Het herhalingsonderwijs kan zich ook uitstrekken tot vakken, die niet begrepen zijn geweest in het genoten schoolonderwijs.

De gemeenteraad regelt den omvang van het herhalingsonderwijs en de wijze, waarop het zal worden gegeven, naar plaatselijke behoefte, met inachtneming der volgende voorschriften:

1e. dat het tenminste vier maanden van het jaar, gedurende ten minste acht avonduren per week moet worden gegeven;

2e. dat het moet omvatten ten minste vier vakken van onderwijs, waaronder ten minste twee, welke begrepen zijn onder het gewoon schoolonderwijs. Art. 18 en artikel 19, lett. b zijn ten deze toepasselijk.

Het artikel, zooals 't eindelijk geworden is, verschilt in 't wezenlijke niet van deze lezing dan in 't voorschrift onder 1e, waarvan de ontwerper in zijn toelichting dezen opmerkelijken zin gaf:

„In den regel zal het herhalingsonderwijs wel vijf maanden in het jaar gedurende 10 uren in de week worden gegeven. Om echter alles, wat naar overdrijving zweemt (spatiëering van G.) te vermijden, is bepaald, dat men met 8 uren in de week gedurende vier maanden kan volstaan."

Wat den lezer moet treffen o.i. is 1e. dat feitelijk geen zuiver herhalingsonderwijs, maar in vele opzichten verdergaand, voortgezet en vooral ander onderwijs is, dat bedoeld wordt. Dat men voorts het gewoon lager onderwijs zonder die herhaling en latere uitbreiding absoluut onvoldoende vindt en dat er na de lagere school onderwijs behoort te komen aansluitende aan de behoeften van het arbeidsleven. Wat nu 44 jaar geleden in 1875 werd gevoeld, vond volle instemming bij de Regeering van 1899. Doch ook de verplichting werd noodig geoordeeld, want anders komt er van dat onderwijs niet veel terecht. En nu het opmerkelijke. Omdat in de wet de verplichting werd opgenomen, stelde de Regeering deze in haar oogen laagst denkbaren eisch van 8 weekuren en vier maanden, dus totaal 136 uur.

Wat leverde de parlementaire brouwketel op? De verplichting ging er uit en de minimum-eisch, die slechts om de verplichting op 136 uur was gesteld, werd nog verlaagd tot 96 uur! Klinkt dat niet als een bespotting na alles, wat er over de noodzakelijkheid van dat „herhalings"-onderwijs was geschreven!? En nu het effect? Op 15 Januari 1917 volgden 33486 jongens en 18948 meisjes dit onderwijs, dus te zamen nog geen 52500, terwijl zeker tusschen 2 à 300000 er gebruik van behoorden te maken. De statistiek vermeldt niet hoe de herhalingsscholen zijn ingericht, maar stellig de meerderheid dier 52500 vergenoegden zich met de 96 uren der wet.

Dat is nu het resultaat van veertig jaar bij de wet geopende gelegenheid om herhalingsonderwijs te ontvangen. Is er één woord te veel gezegd in het regeeringsbetoog van 1899 ter verdediging der verplichting? Wat maalt de parlementaire molen toch langzaam. Want in dat zelfde ontwerp van 1899 dorst de regeering nog niet

verder gaan dan de algemeene verplichting tot 15 jaar; maar wel meende zij 't noodig den gemeentebesturen de bevoegdheid te verleenen voor de jongens die verplichting nog een jaar langer, dus tot 16 jaar te stellen. Van dat alles kwam toen een erbarmelijk pover stelseltje terecht.

We behoeven hier niet in herinnering te brengen, dat de Regeering in 1899 dit alles niet had voorgesteld, als niet reeds uit de bevolking van alle zijden krachtige aandrang was geweest. De tallooze uitspraken van groote en kleine lichamen op dit terrein zijn bekend, die alle gingen in de richting van verplicht voortgezet onderwijs, dat herhaling uiteraard insluit, tot ten minste zestien jaar.

Inmiddels heeft de „polsslag van den tijd" een buitengewone versnelling ondergaan; nooit is zoo de beteekenis van onderwijs gevoeld als thans, nooit vooral is men zóó gaan begrijpen, dat de toekomst van een volk beheerscht wordt door de vraag, of a l l e n, let wel a l l e n uit alle klassen voldoende ontwikkeld worden, en bovenal is nog nooit zóó erkend, dat de gewone lagere school absoluut onvoldoende is voor de ontwikkeling die ieder behoeft.

Hoezeer had men deze nieuwe opvatting willen zien doorstralen in de nieuwe wet en.... ze brengt het geen stap verder dan wat een uiterst benepen angst voor een „geleerd proletariaat" in 1900 wist te fabrieken in strijd met een Regeering, die toen al veel verder wilde gaan, zij 't ook nog lang niet ver genoeg naar den zin van alle groote paedagogische lichamen.

Onze eerste Minister van Onderwijs, de in menig opzicht herleefde v. d. Palm, heeft met dit punt blijkbaar geen weg geweten of... gedurfd. In de Mem. v. Toel. op het ontwerp begint § 3 over „omvang en indeeling van het Onderwijs" als volgt:

„De Staatscommissie heeft zich bij hare adviezen niet uitgesproken over de eigenlijke inrichting van het lager onderwijs. Zij heeft den toestand volgens de bestaande wet aanvaard; inderdaad kan gezegd worden, dat het doen van voorstellen met betrekking tot de vraag of wijziging wenschelijk is niet op haren weg lag.

Den ondergeteekende komt het echter voor, dat deze vraag bij eene algeheele herziening der onderwijswet niet voorbij mag gegaan worden."

Twijfel is uitgesloten: de bedoeling is een „a l g e h e e l e" herziening, waarbij rekening moet gehouden worden met alle nieuwere opvattingen. Een zevenjarige leertijd gaat voorop, maar... nog geen verplichting. De christelijk-historicus blijkt nog zuiver Thorbeckiaansch-liberaal: „De eisch van den zevenjarigen leertijd bedoelt, dat geen kind de gelegenheid zal worden onthouden, gedurende zeven jaren het onmisbare elementaire onderwijs te kunnen genieten. De wetgever behoeft echter niet zoover te gaan, dat hij de kinderen dwingt gedurende zeven jaren de gewone lagere school te bezoeken."

Hoe nu? Het is onmisbaar, doch wie 't wil blijven missen, die ga getroost zijn gang! Hebben de vervolgklassen in de steden dan nog niets geleerd? Maar de Minister heeft nog een allergrappigst ander argument: „Ook in de toekomst zal het blijven voorkomen, dat leerlingen na het afloopen van de zesde klasse overgaan naar gymnasium, hoogere burgerschool, vakschool of uitgebreid lagere school."

Bevat die zin een mystificatie? Moet men er uit lezen, alsof naar het oordeel des Ministers alleen die kinderen de school na zesjarigen leertijd verlaten, welke naar middelbaar of hooger onderwijs gaan? Of ziet de Minister een onoplosbare moeilijkheid in het feit den leerplicht voor te schrijven met de bepaling, dat er aan wordt voldaan, als men ander of verder onderwijs volgt?

Het was te voorzien, dat met zulke opvattingen weinig lust zou bestaan om eenige nieuwe verplichting te gelasten.

Het zij zoo. Doch vorderde het herhaling-onderwijs dan in 't geheel geen wijziging bij deze „algeheele" herziening!

Met letterlijk geen enkel woord wordt over deze zaak geschreven; zonder de minste verklaring gaat art. 17 naar de nieuwe wet over, alleen de „districtsschoolopziener" wordt veranderd in „inspecteur" en het herhalingsonderwijs wordt niet meer gegeven aan hen „die het gewoon lager onderwijs hebben genoten" maar aan hen „die de lagere school hebben verlaten en niet meer leerplichtig zijn."

Naar dit tempo kunnen we misschien in het jaar 2000 verwachten, dat alle kinderen tot ten minste 16 jaar onderwezen moeten worden, tenzij de huidige vertegenwoordiging iets blijkt begrepen te hebben van de eischen van een nieuwen tijd.

Bladvulling

„Aber in der Klasse des Herrn Schulz ging es nicht immer so ruhig zu.... Herr Schulz war für Leben, und Asmus überzeugte sich bald dasz er mit dem Stillsitzen mit gefalteten Händen gänzlich allein blieb. Alle Stunden des Herrn Schulz waren zugleich Turnstunden. Wenn nämlich seine Schüler etwas wuszten, dann sprangen sie auf die Füsze und streckten weit den Finger vor; wenn sie es genau wuszten sprangen sie auf die Bank; wuszten sie es ganz genau, dann stiegen sie auf die Tische; wenn sie aber etwas ganz Seltenes und Schwieriges wuszten, dann kamen sie aus den Bänken heraus und stürmten Herrn Schulz; sie bohrten ihm fast ihre Fingerchen ins Auge und schrien: „Ich, Herr Schulz, ich ich ich!" dasz es aussah und sich anhörte als wenn siebenunddreiszig Kücken nach Futter piepen. Wenn es auf Lebhaftigkeit ankam, liesz sich nun Asmus Semper niemals lumpen, darin war er der Sohn seiner Mutter, und eines Tages drang er soweit vor, dasz der Lehrer rief: „Junge du sstichst mich ja mit dem Finger in die Naasse!" Aber er durfte die Antwort geben, und als er seine Brust erleichtert hatte, turnte er über Tisch und Banke, und über die Köpfe der andern zurück nach der letzten Bank hinten an der Wand."

Otto Ernst, Asmus Sempers Jugendland.
Kap. XIX.

Dat was een school uit het derde kwart van de vorige eeuw. Waarlijk, niet alle scholen waren en zijn zoo geest- en initiatiefdoodend als sommige nieuwlichters ons willen doen gelooven.

J. H. Gr.

De zevende Vacantie-cursus in Paedagogiek

door S. DE VRIES Szn.

In zes voordrachten besprak Dr. Herderschee de oorzaken der zwakzinnigheid.

Hij wees allereerst op het verschijnsel, dat thans het boven-normale kind zooveel belangstelling geniet; bij zoovelen bestaat tegenzin in den arbeid, welken men dagelijks moet verrichten; aangeboren neigingen moeten worden onderdrukt; het geluk wordt door menigeen gezocht, doch niet gevonden, waarom het genot wordt genomen. Leere men meer te leven als Montessori wil. Maar het minder begaafde kind heeft niet minder onze belangstelling noodig, voor het kind zelf en om de maatschappij. Begin met het te erkennen als onmachtig en neem aan, dat het een tekort aan levensvreugde heeft. Laat dit Uw oordeel en Uw handelen, als ge het voor U hebt in Uw klasse, bepalen.

Door erfelijkheid bepaalde aanleg en milieu bepalen, wat de mensch is. De aanleg is een gevolg der samensmelting van de mannelijke zaadcel en de vrouwelijke eicel.

Uitvoerig schetst spr. de ontwikkeling daarvan; bij de verdeeling der cel worden de chromosomen zichtbaar; zij bevatten de pangenen, dragers der erfelijke eigenschappen. Het aantal der chromosomen zal het geslacht bepalen. Maar de helft der pangenen wordt in de rijpe geslachtscellen uitgestooten; ouders en kinderen hebben veel pangenen gemeen, niet meer neven en nichten; een idiote neef of nicht te hebben is dus niet zoo erg van erfelijkheidsstandpunt bezien.

Dan bespreekt Dr. Herderschee de Mendelsche erfelijkheidswetten aan de hand van wat een paring van witte en grijze muizen leert ten aanzien van het domineeren der kleur en later van de gevlekte Japansche dansmuis met witte muis, in betrekking tot de eigenschappen: loopen en dansen, effen en gevlekt, grijs en wit. Tot hoevele combinaties dit leidt, bleek de laatste les, toen zij op doek werden gebracht.

En nu denke men aan een paring van menschen, die zoovele verschillende eigenschappen bezitten. Dan behandelt spreker het verschijnsel der mutatie, het plotseling voorkomen van nieuwe eigenschappen; de paring van witte en een grijze muis geeft b.v. opeens een gevlekte muis; deze eigenschap moet dus „geslapen" hebben.

Aan een samenliggen van pangenen meent men te mogen toeschrijven, dat eigenschappen wel eens gekoppeld samen gaan; verschillende degeneratie-teekenen als doorloopende oorlellen e. d. komen juist voor bij zwakzinnigen en krankzinnigen, waaruit misschien mag worden afgeleid, dat er verband bestaat tusschen lichamelijke en geestelijke eigenschappen. Verschillende statistieken bewijzen b.v. dat men van erfelijke zwakzinnigheid mag spreken. Doch volgen ook de geestelijke eigenschappen de regels door Mendell gegeven? De waarschijnlijkheid daarvan is groot. Onderzoekingen van Goddard zouden leeren, dat zwakzinnigheid een recessieve eigenschap is, doch met de uitkomsten van dergelijke onderzoekingen zij men zeer voorzichtig. Zwakzinnigheid

toch is geen wetenschappelijk begrip, maar een maatschappelijk. Volgens spr. is zwakzinnigheid een ongunstige samenvoeging van erfelijke eigenschappen.

Dan behandelt spreker het verband tusschen syphilis en zwakzinnigheid; hier is van erfelijkheid geen sprake; met syphilis kan men wel worden geboren, doch ze komt niet voor in de pangenen. Deze schijnen door syphilis niet te worden veranderd. Aan het verband tusschen alcoholisme en zwakzinnigheid werd eveneens een belangrijk deel der besprekingen gewijd.

Deze voordrachten, waarvan ik slechts een zeer beknopt overzicht geef, werden aan het einde — in de 6e les — door lantaarnplaatjes toegelicht, waardoor veel werd verhelderd. Met het oog op de ruimte moest ik mij wel zeer beperken. Doch het is m. i. meer mijn taak, hier aan te duiden, evenals ik dat bij de behandelde voordrachten deed en bij de overblijvende zal doen, welk een schat van kennis werd aangeboden ter overdenking en verdere bestudeering, dan te beproeven, een gedetailleerd, maar toch altijd nog onvolledig overzicht te geven. Het groote nut van deze cursussen moge er echter uit blijken.

* * *

In twee voordrachten besprak de heer Dr. E. Bonebakker, referendaris ter gemeente-secretarie te Utrecht, het schoolgebouw voor de nog niet leerplichtige kinderen in verleden, heden en toekomst, dus de bewaarschool, beter genoemd het kleuterschoolgebouw. Tot zwijgen bracht bij de cursisten door de twee inleidende lichtbeelden: de Madonna van Rafaël en de huldiging van het Moederschap door Johannes de Dooper. Zie Fröbel en Montessori, zegt spr., zooals zij zijn. Zie het wonder van het leven, het kind. Zoek den heiligen geest der natuur. Leer van het kind wat noodig is voor het kind; erken het als zienlijk en onzienlijk wezen; erken ook de opvoedkundige waarde der dagopvoeding buiten het gezin voor kinderen van 3 jaar en ouder; eerbiedig de individualiteit van het kind; laat de leerkracht zwijgen. Citaten uit de werken van Fröbel en Montessori toonen hun „tweelingschap".

± 1845 schreef Rijkens, de eenvoudige schoolmeester uit Groningen, zijn boek: „De bewaarschool". Het nam niet op en raakte in vergetelheid. Moge niet aldus het evangelie, dat Montessori ons brengt, worden vertrapt als dit met de denkbeelden van Rijkens geschiedde, zegt spr. De moeder omvat haar kinderen; zoo moet ook het schoolgebouw doen. Uit de kleutersschool moet worden verwijderd, wat der lagere school is. Dat dit kan, werd door platen van de drie typen van schoolgebouwen aangetoond. Welk een verschil en hoe zalige hoekjes, hoe heerlijke plaatsen werden door het zoeken naar steeds betere oplossingen bij den bouw geschapen. Bewaarplaats en oude school bezoedelden de Fröbelidee. Men make zich los daarvan en dan zal men veel goeds scheppen, wat de laatst gebouwde school te Utrecht schitterend bewijst. [1])

De heer W. H. ten Seldam besprak in 3 lessen enkele paeda-

[1]) Zie het artikel van Dr. Bonebakker in afl. 2. (Red.)

gogische tests en metingen. Na te hebben aangegeven, wat onder tests is te verstaan, besprak hij aan de hand van door hem vervaardigde afdrukken enkele rekentests van den Amerikaanschen onderwijsman Courtis. Op 100000 kinderen worden deze tests toegepast. B.v. vermenigvuldig 4637 met 82, 2859 met 47 enz., aldus 24 sommen en steeds 2 cijfers × 4 cijfers, alle te maken in 6 minuten. Door allerlei berekeningen heeft Courtis voor de verschillende klassen een kurve voor de gemiddelde snelheid en nauwkeurigheid gemaakt, zoodat kan bepaald worden of de klasse op het peil staat, waarop zij behoort te staan. Kent een leerling bepaalde sommen, dan is het tijd verknoeien, zeggen de Amerikanen, hem daarin verder te oefenen, laat hem doen, wat hij niet kent. Dat daarmede het beginsel der klassikaliteit wordt aangetast, spreekt van zelf. Zoo kwam spr. tot de behandeling van de standaardtests en der standaard-schalen; zeer ingewikkelde berekeningen ter ontwikkeling der standaard-variatie volgden nu, welke hier niet zijn weer te geven. Door een sterk sprekend voorbeeld toonde spr. aan, dat het gebruik van modellen met het daarop aangegeven waardeeringscijfer van groot gemak kan zijn. Dat van Amerika in dit opzicht veel is te leeren, is niet te betwijfelen.

* * *

Des middags werd een „nuttig" uitstapje gemaakt, steeds onder leiding van den heer Soeters. Zoo werden bezocht: het Koninklijk Paleis, het Schoolmuseum, de Koninklijke fabriek van Verbandstoffen, v.h. Utermöhlen & Co., de telefoon-centrale aan de Raadhuisstraat, Artis, de Zuidergasfabriek, het Rijksopvoedingsgesticht te Amersfoort en de „Grotius", een boot der Maatschappij „Nederland". Dit laatste bezoek was een mislukking, waaraan de cursisten geen prettige herinnering behielden, doordat de boot juist werd schoongemaakt, maar alle andere uitstapjes waren zeer interessant. Bewonderd werd de schoone bouw van het Paleis, met belangstelling werd geluisterd naar den Directeur van het Schoolmuseum, den heer Van den Esch; zeer belangwekkend was de toelichting van den heer Utermöhlen bij de lantaarnplaatjes over den aanplant der katoen enz. en bij de rondgang door de fabriek; de „telefoon-juffrouwen" werden in haar drukken arbeid gestoord, maar wat was daar in die centrale veel te zien; de heer Portielje, de Inspecteur van Artis, had een dankbaar gehoor bij zijn schitterende uiteenzettingen over het leven der dieren, hun nut en hun schade; reusachtig is de gasfabriek aan den Amstel, waar de grond in den letterlijken zin aan vele cursisten te warm onder de voeten werd; bewonderd werd het Opvoedingsgesticht en op aangename wijze werden de toelichtingen verschaft.

Er mag worden verklaard, dat door alle cursisten deze excursie's zeer werden gewaardeerd; aan den heer Van Eijken, de ziel der Excursie-Commissie van 't N.O.G. komt hier een warm woord van dank toe, evenals aan allen, die zoo bereidwillig de toelichtingen gaven. Een voordeel ervan is ook, dat de cursisten daardoor dichter tot elkander komen, waartoe op den eersten avond allicht gelegenheid kon worden geboden.

Hiermede ben ik tot de avondvoordrachten genaderd.

Het is begrijpelijk, dat ik met de vermelding daarvan moet volstaan, met een uitzondering, n.l. de voorrede, door Prof. Kohnstamm uitgesproken, omdat deze van algemeen belang is. De eerste twee avonden werden wij door den heer W. C. van de Volkere vergast op allerlei demonstratieproeven over weerstandsveranderingen onder electrische invloeden; over draadlooze telegrafie en draadloos licht. Indien de inleider den mantel van de oude astrologen had omgeslagen, hadden we ons stellig teruggedacht in den tijd van vóór enkele honderden jaren en gedacht, een toovenaar aan het werk te zien. De spreker belde zonder draad, liet de lamp in zijn jas gloeien zonder draad; al zijn proeven waren buitengewoon interessant.

Dr. C. Easton toonde ons de „wonderen van den hemel" in 2 voordrachten met lichtbeelden. Sterrenmassa na sterrenmassa kwam op den muur; ik dacht aan hoopen grint, uitgeloopen door de kinderen, zooals men die langs sommige wegen aantreft; dat was de Melkweg, waarvan onze zon een der gele sterren is. Met den grootsten Amerikaanschen kijker ziet men 1000 millioen sterren en dat is nog slechts een deel! Denk U een bak met afmetingen als den afstand Amsterdam—Arnhem; laat daarin ergens een vogelzaadje zweven; dan hebt ge één ster; denk U dat door en ge gevoelt de ijlheid der wereldruimte. Ge vraagt naar afstand? De aarde is 150 millioen K. M. van de zon verwijderd; maar de doorsnede van het Melkwegstelsel is 65000 lichtjaren; en 1 lichtjaar is $9 \times 10^{12} = 9$ billioen K. M. En daar zitten wij in. Klein toch. Maar groot ook de menschelijke geest, die dit alles doorvorscht.

De heer P. J. van Raveste ijn liet ons het binnenste der aarde zien, en gaf ons een beter denkbeeld van wat vulkanen zijn; hij besprak de aardbevingen en beschreef de uitbarsting van den Kloet en de ramp van Krakatau, waarbij het eene lichtbeeld het andere afwisselde. Deze avond was een schitterend slot der belangrijke serie avondvoordrachten, van welke nu nog de rede van Prof. Kohnstamm, straks reeds aangeduid over: „Doel en werkwijze van het Nutsseminarium voor paedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam" de aandacht vraagt. Het onderwijs in de paedagogiek omvat, zei spr.,

1e. de historie van de opvoeding en van het onderwijs; waarbij allerlei vragen moeten worden beantwoord, als b.v. hoe groeit de nieuwe school uit de oude, wat is de „volksschool" enz.;

2e. het opsporen van het doel van het onderwijs en de middelen tot bereiking van het doel, dus de systematische paedagogiek, waarbij men in aanraking komt met de filosophie, de ethiek enz.;

3e. de psychologische zijde der verschillende vraagstukken (denk aan kinderpsychologie);

4e. de opleiding der a.s. docenten, waarbij elke leerschool nog ontbreekt; dus de praktische paedagogiek; en

5e. hebben groepen van personen behoefte aan onderwijs in de methodiek, b.v. de leeraren in de wiskunde, in de talen enz. Dit betreft voornamelijk het Middelbaar Onderwijs, waarbij spr. nader uiteenzette, wat er den a.s. winter in dit opzicht zal worden gedaan (o.a. cursus voor de methodiek der wiskunde, over de didactiek van het Latijn, hospiteeren van leeraren aan 't Lyceum; reeks lessen

over tucht, omgang met de leerlingen enz. door Dr. C. P. Gunning; over de psychologie der adolescenten door Dr. van Wayenburg; cursus over het geven van godsdienstonderwijs, in verband met de theologische faculteit). Maar wat nu ten aanzien van het L. O.?

De Universiteit was steeds de draagster van de hoogste intellectueele en geestelijke uitingen van een volk en dus moet het Lager Onderwijs daarmee in voeling blijven, terwijl het omgekeerde eveneens noodzakelijk is. Dat alle onderwijzers eerst de Hoogeschool zouden moeten doorloopen, schijnt onmogelijk, alleen reeds doordat er geen voldoend aantal Hoogescholen en leerscholen zijn. Maar wel zouden daar kunnen worden gevormd de mannen en vrouwen, aan wie de paedagogische opleiding der leerlingen in de kweekscholen wordt toevertrouwd.

Doch alvast — want dat is nog toekomstmuziek — kan te Amsterdam worden begonnen met het lezen en bespreken door een kleine groep van een paedagogisch werk b.v. de „Emile"; een bibliotheek en leeszaal moeten worden geopend; de Agnietenschool zal deze ruimte aanbieden; daarnaast komt het psychologisch seminarium van prof. De Boer, met gelegenheid ter bestudeering der praktische en experimenteele psychologie. Vragen van kinderstudie moeten ter hand worden genomen; gegevens over opvoeding en onderwijs moeten te zamen worden gebracht; dit eischt medewerking van velen, waarbij niet het Nutsseminarium de leiding zal hebben, maar het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling. Ten slotte moet er nog een gebouw komen, waarin alles zooveel mogelijk is vereenigd, waardoor samenwerking kan ontstaan.

Prof. Kohnstamm gaf gelegenheid tot gedachtenwisseling, waarvan door enkelen werd gebruik gemaakt. De hoofdvraag was daarbij: „Wat hebben wij, die buiten Amsterdam wonen, aan dit alles? Wat kan daar voor ons worden gedaan?" Ik kom daarop aan het slot terug, maar wil eerst den cursus laten sluiten. Dit deed Prof. K. Herman Bouman, die ons echter eerst rondleidde door zijn laboritorium, waar we zagen, hoe de praeparaten voor het onderzoek van het zenuwstelsel worden gemaakt, microscoop en stereoscoop lichtten veel toe van wat Dr. Herderschee had medegedeeld over de celverdeeling; Dr. Godefroi trad daarop als de wetenschappelijke Rubini of Morini, en „raadde" het getal beneden de twaalf, dat een cursist aan een ander had opgegeven. Maar bij een Juffrouw uit Friesland was geen aandoening te bespeuren, toen het door haar opgegeven getal naderde en genoemd werd; zij was ongevoelig, evenals de kleine heer, die woorden moest noemen, welke hem te binnen schoten bij het hooren van het woord, door Dr. Godefroi genoemd. Bij het woord kussen dacht hij zeer prozaisch aan sloop enz. Wat een kalme lui zijn wij onderwijzers toch!

En toen kwam de slotrede van Prof. Bouman. Duidelijk, zonder uitweidingen, op rustige wijze besprak deze het onderwerp: Spraakstoornissen en zwakzinnigheid.

Het was de gewoonte, zeide spr., om als onderwerp voor de laatste voordracht steeds iets algemeens te nemen, doch dit dan van bijzondere zijde toegelicht. Hij zou dit dus doen van den kant der psycho-pathologie. Spraakstoornissen en zwakzinnigheid kunnen beide

het gevolg zijn van een ziekte in het centrale zenuwstelsel, maar de zwakzinnigheid kan ook primair zijn, met als gevolg de spraakstoornis, als b.v. bij de idioten, die niets te zeggen hebben en daardoor ook niet spreken. Ook het omgekeerde kan het geval zijn: de spraakstoornis is primair, de zwakzinnigheid secondair. Van deze drie mogelijkheden behandelde Prof. Bouman het eerste geval niet; het tweede geval onderwierp hij aan een zeer interessante beschouwing naar aanleiding van een voorgevoerd vierjarig knaapje, een microcephalus, die idioot was, links- en rechtshandig, wiens zintuigen in orde waren, doch wiens ontwikkeling is blijven stilstaan, waardoor hij nog lager staat dan de anthropologische aap.

Uitvoerig ging spr. daarna in op de derde mogelijkheid, na eerst een en ander te hebben opgemerkt over een voorgevoerd meisje, dat hoorstom was; niet kon spreken, maar de voorwerpen wel naar hun gebruik kende, en één en tweeledige opdrachten goed uitvoerde, ze hoort dus heel goed. Naar de methode-Binet mag ze niet worden geclassificeerd, omdat deze antwoorden vraagt en dus kunnen spreken eischt. In de maatschappij, welker cultuur berust op lezen, schrijven en rekenen, is zij echter niet op haar plaats.

Dan ontwikkelt spr. de verdeeling der spraak in babyspraak, (tot 18e maand), de jongelingspraak (bij primitieve volken tot de puberteitsperiode, van welke spraak nog resten in ons dagelijksch leven zijn overgebleven) en de spraak der volwassenen, daarna bespreekt hij de hypothetische voorstelling omtrent de werking der zenuwen bij het spreken en handelen, door welke veel ziektebeelden worden verklaard.

Uitvoerig gaat spr. dan de groote beteekenis van de hand en de spraak na voor de ontwikkeling der menschheid; hij wijst op hun verband, met name wat betreft de spraak en de rechterhand, zelfs de beste redenaar gebruikt ook nog de hand.

Maar al voedt de spraak den geest op en al vertolkt hij den geest, daarom is nog niet waar, wat Fournier zeide, dat de spraak de geest is, dat het woord het eenige middel zou zijn om het menschelijk gebeuren te constateeren. Er zijn, als bij de twee besproken kinderen bleek, ook denkprocessen mogelijk zonder te kunnen spreken, er is een woordloos denken. Daaraan hecht de school te weinig waarde. Men spreekt van een woord- en een doe-school. De oude Latijnsche school hechtte te veel aan het woordbeeld: werden daarom Pascal, Galilei, Liebig, Helmholtz, Newton, Locke en zoovele anderen tot de slechte leerlingen gerekend? Men overwege dat wel en vergete nooit, dat er tusschen woord en band steeds een zekere rivaliteit was en is. Ook uit dat oogpunt verdienen onze leerlingen ernstige bestudeering.

Met een woord van dank aan den „impressario", den heer Soeters, en de mededeeling, dat het volgende jaar een nieuwe cursus zou worden gehouden, tot deelneming waaraan werd opgewekt bij de aanwezigen of bij anderen, sloot daarop prof. Bouman den zevenden cursus.

* * *

„Wat hebt ge nu aan zoo'n cursus?" vroeg menigeen. Het vorenstaande moge eenigszins tot antwoord op die vraag dienen.

„Is zoo'n cursus waard, dat ge er een deel van Uw vacantie aan opoffert?" De lezer moge hierop zelf antwoorden. Ik heb er geen berouw van, integendeel, en toch verlangde ik erg naar een zomervacantie van vier weken, nadat ik jaren achtereen totaal slechts drie weken had gehad. Mijn opvolger te Ginneken dacht er blijkbaar evenzoo over; hij offerde van die drie weken er 9 dagen aan op.

De groote waarde van den cursus is m. i. vooral deze, dat men leert, dat nog zoo weinig vaststaat, van wat men als onomstootelijke waarheid aannam; dat men opnieuw gevoelt, hoeveel vraagstukken er zijn op te lossen, maar ook, dat elk vraagstuk van zooveel zijden kan worden bekeken. Men gevoelt, wetenschappelijk gevormde mannen voor zich te hebben; de autodidact is een geheel ander docent. Men zal zijn arbeid opnieuw opvatten en weer verder gaan als vroeger . . . neen, niet geheel; de een meer dan de ander, doch ieder zal zijn kinderen anders beschouwen, men zal zijn vragen anders stellen, men zal zwakkere broeders beter verstaan, men zal zijn eigen fouten beter zien. Men moet zich zelf op een bank geplaatst denken, zei Dr. Gunning. Ik dacht toen: denk er je eigen kind in en vraag, wat dit op een gegeven oogenblik van zijn vader-leermeester zou denken. Maar het is waar, vele onzer onderwijskrachten hebben geen kinderen, waaruit weer blijkt, dat het goed was, dat Dr. Gunning sprak, zooals hij sprak.

Maar er is meer. Het eene onderwerp wekt meer belangstelling dan het andere; verwacht mag worden, dat op een dier onderwerpen thuis dieper worde ingegaan, wat groote voldoening kan geven.

Verruiming van kennis brengt een cursus als deze, en daaraan bestaat groote behoefte. Men wil meer, men wil beter; men is ontevreden met zijn werk, met de resultaten van dat werk, met zich zelf. Dat bleek me bij velen het geval.

Jaren geleden reeds wees ik in De Bode op het nut van dergelijke cursussen, ik drong aan op bezoek — in Nederland bestonden ze toen nog niet — met steun van de regeering en de verplichting, om uitvoerig rapport uit te brengen, opdat anderen er ook iets aan zouden hebben — thans kan ik niet anders dan de oprichting van nog een paar van deze cursussen bepleiten. Er zijn vier academiesteden en er zijn er zoo velen, die begeerte hebben, om de lessen te volgen. Laat de Regeering niet karig zijn met haar steun: geld, dat voor het onderwijs wordt besteed, brengt na jaren rijke voordeelen, al is het dan niet aan hen, die het onderwijs gaven. Cursussen, als waarvan Prof. Kohnstamm sprak, het gemeenschappelijk lezen en bespreken van een werk, schijnen mij uitstekend, waarbij ik meen, dat met de Emile niet moet worden begonnen. Pak liever een modern werk aan. Doch dat is betrekkelijk bijzaak. Maar gezorgd moet worden voor een stenografisch verslag, dat tegen vergoeding der kosten aan de buitenmenschen — neem me het woord niet kwalijk — kan worden toegezonden.

Er moet, de heer Ten Seldam toonde de mogelijkheid aan, op zijn Amerikaansch worden gewerkt.

Wat verder den cursus betreft, zou ik het zeer gewenscht achten, dat enkele weken te voren aan de deelnemers werd opgegeven, welke laten we zeggen twee of drie boeken, als bekend worden veronder-

steld. De cursisten staan dan meer op een zelfde niveau en de spreker kan daarmee rekening houden. Gewenscht is het ook, dat er iets meer tijd aan een onderwerp wordt gegeven; (trouwens, zouden onderwijzers niet weten, dat negen uur niet beteekent 10 minuten daarna; het had er wel eens den schijn van, dit inderdaad in parenthèse); nu moesten èn Dr. Gunning en de heer Ten Seldam zich haasten en bekorten; het onderwerp van den laatste leende zich daartoe al zeer slecht, waardoor het slot niet tot zijn recht kwam.

En debat? Moet er dit zijn? Ja en neen, zou ik zeggen. Niet onmiddellijk na de les, ook niet elken avond, maar zeer goed zou b.v. een uitstapje of een voordrachtenavond kunnen worden vervangen door een bespreking van wat in een serie voordrachten was behandeld. Menigeen had Dr. Gunning eens gaarne geinterpelleerd en de praktijk besproken van wat hij in theorie ontwikkelde; met Dr. Van Wayenburg was gaarne eens gedebatteerd over zijn ietwat verbluffende slotconclusie, dat men ook het onbegrepene wel kan laten leeren. Daarin schuilt iets waars, doch ook zeer veel gevaarlijks. Aan Dr. Herderschee, hoe duidelijk ook, zou stellig nog menige vraag zijn gesteld; den heer Ten Seldam zou zijn verzocht eenige tests te „behandelen", en zoo zou ik kunnen doorgaan. Dus niet een debat zóó maar; dat is voor de brutalen, die zich gaarne laten hooren, dat kan vervelend zijn; maar een weloverwogen nà-bespreking dus.

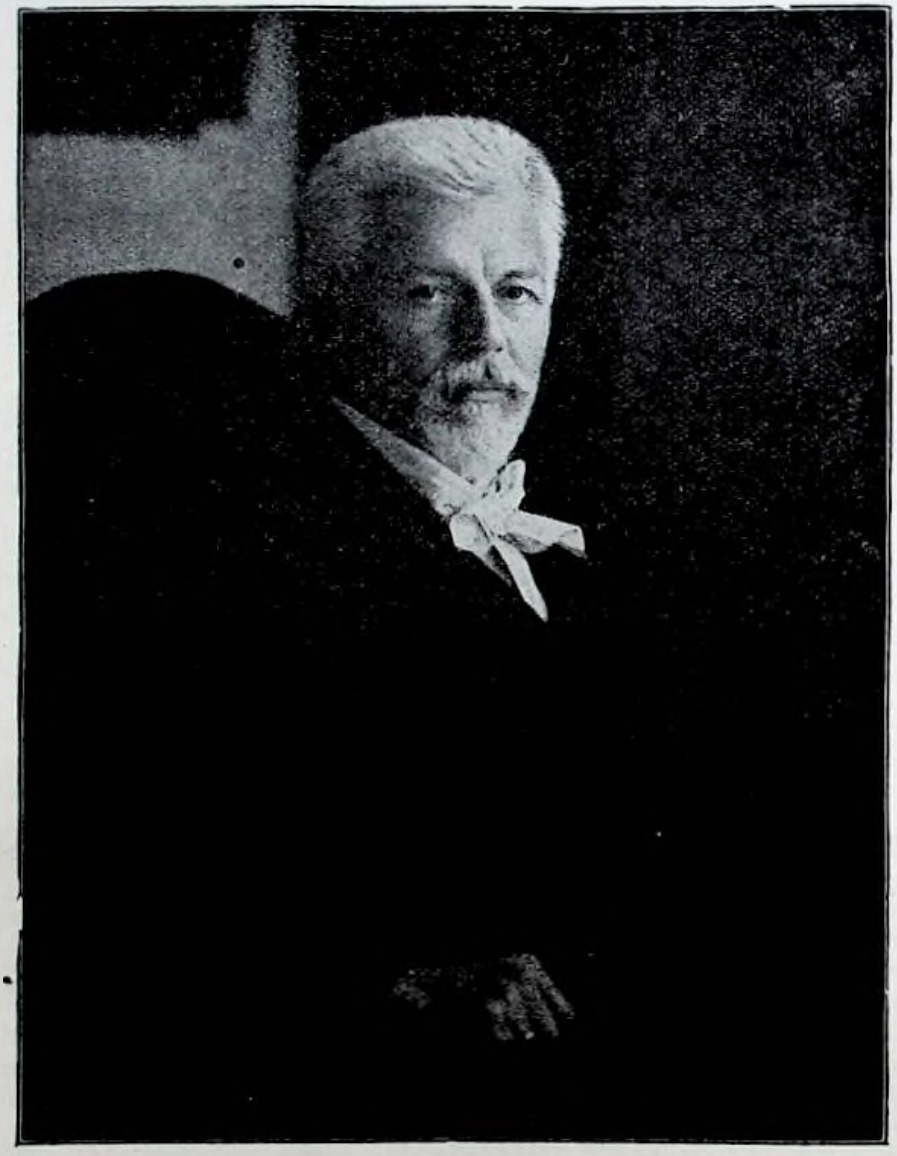
En dan vooral: veel doen en veel laten zien tijdens de bespreking. Dat deed de heer Van Ravesteyn, in wien de oud-onderwijzer naar boven kwam, toen hij voor het bord en voor de kaart kwam te staan, dat deed, op geheel andere wijze, professor Bouman.

De afwijkingen van het achterlijke kind, lichamelijk, geestelijk, moreel en de behandeling er van, zou dit niet als vervolg het hoofdonderwerp van den volgenden cursus kunnen zijn, met daarom heen gegroepeerd onderwerpen uit de psychologie, de paedagogie, de ethica en de methodiek b.v. Ik doe maar een vraag — in alle bescheidenheid. De heer Soeters, aan wien terecht een woord van dank toekwam voor zijn vele bemoeiingen, zal als leider hierover naar ik hoop, zijn gedachten wel eens willen laten gaan.

En dan zou het veel waard zijn, aan het einde een opgave te mogen ontvangen van enkele studie-werken. Niet te veel en niet te lange lijsten, hoe dankbaar deze ook worden aanvaard, want dan is de keus zoo moeilijk.

Beperking is hier gewenscht, waarbij komt, dat men later wel gelegenheid vindt, zijn wensch naar meer literatuur bevredigd te zien.

Een der cursisten schreef mij: „Als ik na de vacantie met verhoogde ambitie weer aan het werk ga, heb ik dit voor een groot deel aan dezen cursus te danken". Allen, die den cursus volgden, zullen denken als deze. De oorzaak daarvan was de aanraking met de Wetenschap. Dorre, versuffende, betweterige handboekjes, gij, die alles wist, en sprak over het kind, alsof één kind gelijk is aan een ander, gij waart dichtgeslagen. Het groote boek was geopend; daarin spelden we nog slechts. Maar velen willen verder lezen. Het kind en de gemeenschap zullen er de vruchten van plukken.

Dr. G. Kerschensteiner

door Dr. A. DE VLETTER.

„Met gemengde gevoelens" aanvaard ik hierbij het verzoek van de Redactie om nogmaals uitvoerig over Dr. G. Kerschensteiner te schrijven. Gevoelens van vreugde en dankbaarheid, ook echter van aarzeling. Want het is niet gemakkelijk, zonder al te zeer in herhaling te treden tweemaal betrekkelijk kort na elkaar te schrijven over eenzelfde onderwerp, al is dat dan het belangrijke onderwerp: Kerschensteiners paedagogiek der Arbeitsschule. Tevens is het echter een aangename taak: nu de mogelikheid bestaat èn dat Kerschensteiner op initiatief van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling in Nederland enige lezingen zal komen houden, èn dat ondergetekende in staat gesteld wordt het werk van de Münchener Studienrat ter plaatse nader in ogenschouw te nemen, is verdieping in zijn geschriften dubbel prettig. Daarenboven heeft de door mij ingeleide vertaling van de „Grundfragen der Schulorganisation" *) over 't algemeen, met name ook in katholieke kringen, een gunstige ontvangst gevonden èn .... is de opmerking van Prof. Kohnstamm in zijn bespreking van „De komende school" **) in zekere zin volkomen juist, dat in die vertaling de „Organisationsbeispiele" wel wat op de achtergrond gedrongen, zelf niet toegelaten zijn. Terwijl ik die vertaling dan ook meer bedoeld had als een in-kennis-brenging, een belangstelling-opwekking bij de Nederlandse onderwijzers, acht ik mij gelukkig in „Volksontwikkeling" gelegenheid te hebben aanvullend werk te doen door uit de weggelaten hoofdstukken en noten een en ander te verzamelen en te vermelden. Zo blijft het vraagstuk der „Arbeitsschule" en der zelfwerkzaamheid in het brandpunt der belangstelling; de Nederl. Montessorivereniging houdt op *één* terrein van opvoeding en onderwijs er leven en beweging in; eerlang verschijnt van zeer bevoegde hand een wetenschappelike verhandeling over het pragmatisme van Dewey, Kerschensteiner en Montessori, en „Volksontwikkeling" wil in de kringen der practici en der autoriteiten de vraag der „Arbeitsschule" aan de orde houden.

In het volgende kunnen verschillende punten onbesproken blijven, die ik elders behandeld of aangeroerd heb: de theoretiese grondslag van Kerschensteiners propaganda voor de werkschool (dus zijn boek „Charakterbegriff und Charaktererziehung"); zijn verhouding tot anderen (Dewey, Fichte); wij willen vooral de aandacht vestigen op de praktiese organisatie en de werkelike resultaten. Helaas moeten wij daarbij putten uit al oude gegevens: de oorlog heeft ginds, ook blijkens persoonlike mededelingen van Dr. K. (zijn laatste brieven getuigen van grote ontmoediging), zooveel vernietigd of verder onmogelik gemaakt, dat wij ons bij de beoordeling der Beierse schooltoestanden tevreden moeten stellen met de berichten van voor 1914.

*) „De komende school" (Grundfragen der Schulorganisation) door Dr. Georg Kerschensteiner. J. Ploegsma. Zeist. 1919. De inleiding afzonderlik uitgegeven, „Kerschensteiners Paedagogiek der Arbeitsschule". Ploegsma. Zeist 1919.

**) Volksontwikkeling. No. 1. blz. 48.

In 1912 schreef Kerschensteiner: „met het invoeren van arbeids-„onderwijs in de lagere school wordt steeds verder gegaan; bij „welslagen in een der hoogste klassen, wordt het een volgend jaar „met de naar beneden volgende ook geprobeerd."

Twee hoofdgedachten, die ten grondslag liggen aan Kerschensteiners beschouwingen over de volksschool en zijn voorstellen tot hervorming daarvan, zijn: a. de meening, dat aan de in het kind levende activiteit in onze huidige school niet voldoende voedsel gegeven wordt, en b. dat het nastreven van het ideaal der zgn. algemene ontwikkeling een der ernstigste dwalingen is geweest van de moderne school-organisatoren.

In het zoeven reeds genoemde boek, dat ik in Holland mocht introduceren, komen verscheidene uit stijloogpunt zeer lezenswaardige bladzijden voor, maar geen enkele heeft op mij een zo diepen indruk gemaakt als die, waarin K. de overgang schetst van het vrije, actieve leven van voor de schooljaren tot het in zo veel opzichten gebondene onvrije schoolleven . . . : „En nu opent de school haar deuren. Weg „is alle bezigheid, die het kind helemaal boeide, weg alle realiteit „van het huis, van de werkplaats, de keuken, de stal, de tuin, het „veld. Weg al het graven . . . ." (holl. vert. blz. 101.) Dat zijn passages, die zo uit een der boeken van Maria Montessori konden zijn overgenomen; trouwens, waar Kerschensteiner de overgang schetst, de door hem gewenste overgang, van spel tot arbeid (holl. vert. blz. 53 vlgg.) klinkt zijn woord volkomen Montessoriaans. Bij het spel ligt het behagen in het spel, niet in het doel van het spel; er komt een leeftijd, dat de jeugd zich gaat aangetrokken voelen tot het bewegingsspel met een buiten het spel liggend doel, en eindelik zal de opgroeiende jonge mens bevrediging vinden in het door en in arbeid bereiken van een bepaald doel, al blijkt de geestelike arbeid in zich zelf ook bevrediging te geven. Dit komt volkomen overeen met wat wel genoemd is de biologiese grondwaarheid („de groote ontdekking") van Montessori: dat voor het jonge kind van 3—7 jaar het geluk ligt niet in het bereiken van een of ander doel, maar in het bezig zijn, in het instuderen van zijn functies, het „einüben" van zijn vermogens, het zich-ontwikkelen in biologies opzicht. Als Maria Montessori in uitvoerige uiteenzettingen of in fijn sarkastiese opmerkingen betoogt, dat de huidige school gebaseerd is op de conceptie van een receptief gedachte kinderpersoonlikheid, en de school gebaseerd moet zijn op de conceptie van een actieve persoonlikheid, sluit dit volkomen aan bij wat Kerschensteiner betoogt, n.l. dat ons tegenwoordig schoolwezen „auf Hören eingerichtet" is; dat „it is all made for listening" (zooals John Dewey zegt); dat wij hebben een praatschool, een boekenschool, een woordenschool, waarin nog steeds geldt de reeds door Rousseau veroordeelde systemen en methoden: „des mots, encore des mots, et toujours des mots."

Het belangrijke van Kerschensteiner's optreden en zijn boek is m.i., dat hij als „Oberstudienrat der stadt München" het gehele onderwijs der Beierse hoofdstad heeft leren kennen, overzien en regelen, en dat zijn boek naast vermelding zijner theoretiese grondslagen ook mededeling over praktiese resultaten geeft. In zoverre is zulk een organiserende Duitser (men denke aan de Philantropijnen in de 18e

eeuw) voor de ontwikkeling van ons volksonderwijs misschien van nog groter betekenis dan een apostel als Rousseau in 20e eeuwse reïncarnatie voor ons onderwijs zou zijn. En als dit niet waar is (het is natuurlijk niet in zo volstrekte zin waar), dan toch zeker wel van grote betekenis.

Het boek van Kerschensteiner opent met een breed betoog over het volksonderwijs, „Das Problem der Volkserziehung." Ik heb op dit zeer belangrijke stuk al verschillende malen de aandacht gevestigd (in een artikel voor „School en Leven" over „Algemeen Kiesrecht en Volksonderwijs", in enige feuilletons der N. R. Ct. en der Nieuwe Amsterdammer); want de gedachtegang lijkt mij in onze demokratiese tijd van buitengewone waarde. De schrijver betoogt, dat het voor het bestaan van de staat nodig is, dat de subjectieve vrijheidsdrang van de mens ten bate van de gemeenschap onderdrukt wordt. De familieopvoeding doet (en vooral deed) dit op krachtige wijze; de schoolopvoeding echter slechts in geringe mate: de school met zijn intellectualisties onderwijs leidt op tot individualisme, slechts 'n weinig gecorrigeerd door zwakke pogingen tot opwekking van de gemeenschapszin bij de scholieren. En bij die pogingen moet het nu vooral aankomen op doen, handelen, niet op leren en lessen. In de familie wordt het gemeenschapsgevoel niet versterkt door spreken en vertogen, maar door ervaring en gewenning. In de school bereikt men daarom niets door enkele lessen in staatsinrichtingen en voordrachten over sociale plichten, maar alleen door doen, door gelegenheid tot handelen, door zelfwerkzaamheid op intellectueel terrein en in het schoolgemeenschapsleven (clubs, schoolreizen enz.). Kerschensteiner's stelling is dus, dat door werkelijk praktiese gemeenschappelike arbeid er iets ontstaan kan, dat in staat is de subjectieve vrijheidsdrift te overwinnen, in staat is de jonge mens zijn afhankelikheid te doen gevoelen, te doen ervaren; zelfzuchtige neigingen te doen onderdrukken ten bate van de samenleving. „Volkserziehung ist die systematische „Führung und Organisation des Volkes zu gemeinsamer Schaffens-„freude". Deze scheppingsvreugde, de mens ingeboren, geeft waarde aan het leven, maar daar hij eigenlik egoist is, moet de opvoeder hem omzetten tot gemeenschappelike scheppingsvreugde, zooals die vroeger vaak bestond in het gezin, waar de zoon het vak van de vader leerde en de moeder meeleefde met vaders bedrijf; zoals die nu nog wel bestaat op de dorpen, waar de gehele dorpsgemeenschap leeft in één gemeenzame belangensfeer. Montessori spreekt soms in gelijke terminologie over de biologiese scheppingsdrang der kleuters beneden de 7 jaar: „zij willen het leven niet genieten, ze willen zich het „leven scheppen" zegt ze ergens; Kerschensteiner betoogt met klem, dat de scheppingsvreugde van het oudere kind ligt op het gebied van het praktiese, het actieve van zelfdoen, niet van het passieve van luisteren naar boekenwijsheid. En hoewel evolutionair veel meer dan revolutionair, is hij toch, als Montessori, radicaal door te verzekeren, dat geen lapmiddelen baten zullen; niet een paar uurtjes handenarbeid of zo toegevoegd, neen, de arbeid geplaatst in het centrum van de school, de arbeid het middelpunt!

Bij de brede beschouwing van het ganse probleem der volksopvoeding en volksontwikkeling geeft Kerschensteiner de wegen ter

verlossing in grote trekken aan; ook in de verschillende etappen:

1. De boekenschool vervangen door de Arbeitsschule.
2. Deze werkschool*) een „Arbeitsgemeinschaft", want de persoonlike arbeidslust moet worden tot gemeenschappelike scheppingsdrang.
3. De „deugd der gewoonte", die in deze school opgroeien zal, omzetten tot een „deugd van het inzicht", door na de gewenning in gemeenschapsplichten onderwijs over gemeenschapsleven, staatsburgerlik onderwijs, te doen geven.
4. De aldus gevormde jonge burgers in het gemeenschapsleven betrekken, in verenigingen, commissie's, raden, kamers enz. enz.; en dan ten slotte algemeen kiesrecht.

De regeringen doen meestal de vierde stap (b.v. door de verlening van algemeen kiesrecht) en verzuimen de drie eerste, tot grote schade van volk en land. Wel hebben velen (o. a. de Franse onderwijsminister Ferry), terugziend van 4 op 3, bij de invoering van algemeen kiesrecht als correlaat daarvan de eis gesteld van algemeen gratis volksonderwijs, maar dat was dan het in Kerschensteiners ogen voor het gemeenschapsleven waardeloze woordonderwijs. Eerst als de jongens bevredigd worden in hun activiteitsbehoefte, eerst als die persoonlike scheppingsdrang geworden is tot een gemeenschappelike (waarbij aanvoerdersnaturen en volgersnaturen zich zullen openbaren), eerst dan, na de gewenning, zal het onderwijs vruchtdragend worden. Dus vóór kiesrecht en democratie, vóór les over sociale plichten en rechten, gewenning aan sociaal handelen, in samenwerking, verantwoordelikheidsgevoel en opoffering, gewenning aan arbeid, handelen, doen!

Hiermede heb ik een der grondgedachten van Kerschensteiner's pedagogiek en didaktiek ontvouwd; in een volgend opstel wil ik kort behandelen zijn opvatting over de zgn. algemene ontwikkeling, om dan enigszins uitvoerig over de praktiese resultaten van zijn streven te München verslag te doen.

*) Een goed woord is „doeschool", want men denkt bij „Arbeitsschule" vaak verkeerdelik aan handenarbeid alleen: het gymnasium b.v. kan stellig ook arbeidsschool zijn, is het in vele opzichten reeds nu.

De school als sociaal vereenigingspunt [1])

door WILHELM MÜLLER.

[1]) In No. 2 van de „Volksontwikkeling" heb ik gezegd, dat de onderwijzers de aangewezen personen waren om een groote rol te spelen bij de opvoeding der massa. Ik ging daarbij uit van de gedachte, dat onze moderne maatschappij alleen dan tot gezonde ontwikkeling is te brengen, wanneer al haar leden zooveel mogelijk doordrongen worden van de noodzakelijkheid van samenwerking en aan alle jonge mannen en vrouwen der samenleving gelijke maatschappelijke kansen worden geboden, zooals dat in Amerika het geval is. En hiervoor is noodig, dat de ouders der leerlingen, zoowel rijk als arm, worden opgeroepen om met alle kracht voor dit doel te werken. Zij, die de leiding daarbij op hun schouders moeten nemen en die zich daardoor tevens een geheel ander maatschappelijk aanzien zouden veroveren, zijn de onderwijzers. Hoewel de toestanden in Amerika anders zijn dan bij ons, geeft volgend hoofdstuk uit Wilhelm Müller „Amerikanisches Volksbildungswesen" ons een duw in deze richting, omdat daar de feiten reeds spreken. W. E.

Gekomen tot de erkenning van de gevaren, die èn een overwegend materialistische levensbeschouwing èn de achterstelling van vele aangelegenheden, die zoowel het staatsleven als het leven van den enkelen burger betreffen, bij het zakenbelang in de democratische republiek kunnen meebrengen, verwachten sociaal-voelende en vèrziende mannen en vrouwen in Amerika hulp van de school. Zij werken een verruiming van de opvoedingsgedachte in de hand, een verruiming die niets minder dan een geestelijke wedergeboorte van het geheele volk ten doel heeft, die wil komen tot een levenshouding van het geheele volk, welke past bij onzen tijd en rust op ethischen grondslag. De baanbrekende leider van deze vernieuwing is de opvoedkundige schrijver Ossian H. Lang te New-York, en een groot gevolg van bekende geleerden, geestelijken en aanzienlijke zakenmenschen ondersteunen hem bij de verwerkelijking van zijn ideeën. De school, van de bewaarschool tot de universiteit, moet een sociaal vereenigingspunt worden; doch de voornaamste taak valt de p u b l i c s c h o o l, de openbare school ten deel. In deze heeft men tot nog toe kinderen van 6 tot 14 jaren onderwezen. Nu worden ook volwassenen, ouders en vrienden van de school voor hun eigen verdere ontwikkeling of voor nijvere medewerking aan het opvoedingswerk buiten de regelmatige schooluren uitgenoodigd. En thans maken twee soorten van organisaties gebruik van de openbare scholen als vergaderplaats n.l. die der kinderen en die van de ouders. Voor de eersten worden in de scholen leeskamers, gymnastiekzalen en lokalen voor gezelschapsspelen, als domino, dambord enz. ingericht en Zaterdagsavonds, alsook gedurende de vacanties voor de jeugd geopend. In de arbeiderswijken komen jongens en meisjes uit armoedige, dikwijls alles behalve gezellige woningen en uit het woeste gedrang van de straten in zindelijke, vriendelijke lokalen en ademen de weldadige atmosfeer van een opgewekte gezelligheid. 's Zomers worden op de platte daken van vele schoolgebouwen zomertuinen aangelegd, die voor ontspanning dienen. 's Avonds komen de ouders uit de buurt met hun kinderen beneden 14 jaar. De ouders nemen in een bonte rij langs de omheining plaats. Aan de jeugd behoort de binnenste vrije ruimte, en ze speelt, zingt en danst op de tonen van een draaiorgel, misschien ook op de muziek van een kapel van jonge muziekliefhebbers.

En deze daktuinen worden op prijs gesteld; want op den heeten zomeravond vindt men dikwijls meer dan duizend deelnemers in een van deze ruimten. Terwijl vacantiescholen, daktuinen, vrije baden en ontspanningsplaatsen op het schoolerf alleen 's zomers geopend zijn, staan de schoollokalen die voor gezellig verkeer zijn ingericht, de jeugd en gedeeltelijk ook volwassenen gedurende het geheele jaar ter beschikking. Het gebruik daarvan leidt tot het in actie brengen van den vroeg ontwakenden vereenigingsgeest door de oprichting van clubs van verschillenden aard. Deze dienen het gezellig verkeer, of stellen zich de beoefening van de letterkunde of de gymnastiek ten doel, en soms weten ze verschillende richtingen te vereenigen. In de eerste plaats dienen ze daartoe, het kameraadschappelijk gevoel onder de leden te wekken; maar dragen er ook toe bij de vriendschappelijke betrekkingen, die onder de grootmoedige jeugdimpulsen zonder aanzien van stand en vermogen gesloten worden, in latere tijden te doen

voortduren. Het heele werk evenwel vormt een practische voorbereidingsschool voor het deelnemen aan het toekomstig sociaal en politiek leven. Daar nu ook deze clubs niet los van elkaar staan, maar voeling met elkaar zoeken en in vele gevallen ook reeds gevonden hebben, wordt de school een gastvrij vereenigingsgebouw, waartoe ook in den vreemde de leden van de een of andere club toegang hebben en waarin zij aansluiting van gezellig verkeer vinden. Het bewustzijn van saamhoorigheid zal het wederkeerig begrijpen van problemen van algemeenen aard, alsook van brandende kwesties van den dag vergemakkelijken en onder omstandigheden een energiek samenwerken van gelijkdenkenden teweeg brengen.

Als belangrijkste phase van deze beweging verschijnen, tenminste nu, de vrijwillige vergaderingen van de ouders, die in de nabijheid van het schoolgebouw wonen. Zij hebben geleid en leiden nog in vele gevallen tot een organisatie, die met de plaatselijke leiders van de inrichting voeling houden en die aan de uitvoering van het programma van deze deelneemt, daarnaast ontwikkelingspogingen dient en gezelligheid weet te brengen.

Het streven der kerken, om het sociale leven van hun leden aan te moedigen, draagt uit den aard der zaak een bijzonder karakter. Tegen de herberg als sociaal vereeniginspunt heeft het Amerikaansche volksbewustzijn van oudsher geprotesteerd. In den laatsten tijd werden en worden in verschillende staten de „saloons" of herbergen door besluiten van de wetgeving opgeheven. Terwijl nu de school voor gezellige samenkomsten haar poorten opent, voldoet ze op het juiste oogenblik aan een behoefte van den tijd.

Het is een algemeene wensch van de ouders van al onze nationaliteiten en standen, voor hun kinderen den levensweg te effenen en den strijd om het bestaan gemakkelijker te maken dan deze misschien voor hen zelf geweest is. Wanneer nu de personen, die aan het hoofd van de centra voor gezellig verkeer staan, bewijzen, dat hun bemoeiingen niet alleen aan de opgroeiende jeugd een meer volkomen lichamelijke en zedelijke vorming waarborgen, maar ook mettertijd op de levensvoorwaarden zelf in gunstigen zin wellicht een omvormenden invloed kunnen oefenen, dan zijn vele ouders direct voor de zaak gewonnen en tot medewerking bereid. Aan de eigenlijke oudervergaderingen, die op bepaalde dagen plaats vinden, nemen vaders, moeders en vrienden van de school uit de buurt deel. Hierbij zijn geenszins alleen de lagere standen vertegenwoordigd, veeleer zijn het juist dikwijls zeer beschaafde en sociaal voelende Amerikaansche vrouwen, die als bezielende kracht in de verhandelingen ingrijpen. Gewoonlijk behandelt een deskundige, wellicht het hoofd van de betreffende school, op begrijpelijke wijze een paedagogisch probleem of vragen, die uit plaatselijke omstandigheden voortvloeien. De aanwezigen bespreken het onderwerp en blijven dan gezellig bij elkaar, waarbij soms ook verversching, nooit alcoholhoudende dranken rondgediend worden. Dikwijls zijn ook leerlingenclubs aanwezig, en de jeugd, die naar daden verlangt, ontvangt van de ervaring van volwassenen waardevolle leiding. Al deze corporaties groepeeren zich om den leider van het sociale leven van een plaatselijk centrum, van wien uit den aard der zaak de stuwende kracht van de beweging uit-

gaat, en van wiens bekwaamheid en geestdrift hun succes afhangt.

De ten dienste staande verslagen over den groei van de beweging zijn nog onvolledig. Te Boston begon men in 1904 met de organisatie van de oudersvereenigingen. In 1907 bestonden ze reeds in een vijfde van alle schooldistricten met een gemiddeld ledental van 3 tot 400. Bij de gezellige samenkomsten en voordrachten waren dikwijls 8 tot 900 vaders en moeders aanwezig. Te Los Angelos, Californië, waren omstreeks hetzelfde jaar al 60 oudersvereenigingen, waarvan de vertegenwoordigers bij de zittingen van den onderwijsraad aanwezig waren en aan alle opvoedkundige pogingen levendig deel namen.

Een zeer vruchtbaren bodem vond de beweging te Rochester, in den staat New-York. Een jaar na de invoering telde de stad in een schoolstatistiek vijf jongensclubs met ieder 25 leden, een mannenclub met 60 leden, alsook een vrouwen- en meisjesclub van ieder 50 leden. In de statuten van de mannenclub wordt het doel van de vereeniging in het volgende artikel geschetst:

„Het welzijn van de maatschappij eischt, dat alle kiesgerechtigden over de maatschappelijke en politieke vragen van den dag goed onderricht zijn. Daar door vereenigd streven de beste resultaten verkregen worden en het schoolgebouw de meest geschikte vergaderplaats voor zulke doeleinden is, vergaderen de ondergeteekenden tot wederkeerige aanmoediging in dit schoolgebouw."

De vernieuwing heeft niet overal hetzelfde succes. Daar, waar men, zooals in New-York, de vaderlijke zorg voor de belanghebbenden iets te sterk op den voorgrond liet treden, ging ze niet verder dan de lagere maatschappelijke kringen. In andere plaatsen volgde op de plotseling opvlammende geestdrift, zooals dit in Amerika bij dergelijke bewegingen soms het geval is, eene even plotselinge verflauwing, toen de zaak de bekoring van het nieuwe had verloren. Waar men ze echter zooals te Rochester als een gelegenheid voorstelt, die het aan de jonge en oude bewoners van de stad mogelijk zal maken, het grootste nut uit de stedelijke inrichtingen te trekken, en waar men aan de burgers zelf de organisatie en de verdere ontwikkeling overliet, leidden de pogingen tot de beste resultaten, en alle kringen der maatschappij namen aan het streven deel.

Zoo wil deze beweging als concentreerende factor van het volksleven, gedragen door den geest van zuivere humaniteit, bij de jeugd het gevoel van verantwoordelijkheid voor de toekomst wekken en de uit scheppingslust voortvloeiende werkzaamheid van volwassenen in een groote schoolgemeenschap aan een waardig doel dienstbaar maken. Zij wil het individu door verhooging van zijn eigen welzijn in 't belang van het geheel veredelen en het volk van den dollen dans om het gouden kalf, van de verderfelijke zucht om rijk te worden tot elken prijs, leiden naar een hoogere, mooiere opvatting van het leven, naar de vervulling van dat altruïstisch gebod, waarin de wijste godsdienststichters van het verleden alsook een van de grootste wijsgeeren van den nieuweren tijd de sterkste waarborg van het menschelijk geluk zagen.

Feiten en Pogingen.

Voor de zeer jonge jeugd.

De toenemende belangstelling voor de ontwikkeling van ons volk blijkt ook uit de groeiende zorg voor het zeer jonge kind.

Het is nog niet zoovele jaren geleden, dat de „bewaarschool" het korte begrip was van de meest ongeschikte manier om kinderen te verzorgen, die men kon bedenken. In 1898 werd daarnaar een enquête ingesteld door het Landelijk Onderwijs-Comité, dat heel wat volkomen ongeschikte inrichtingen aan het licht bracht. Thans is er wel niemand meer, die niet — tenminste in beginsel — erkent, dat de zorg voor dat jonge kind ook tot de verplichtingen der overheid behoort. Intusschen is 't niet zoover gekomen, voordat anderen door woord en daad, door 't voorbeeld, daartoe aanspoorden en den weg baanden. De eerste overheidsbemoeiïngen gaan uiteraard voor deze zaak van de gemeente uit. Jarenlang waren Rotterdam en Amsterdam wel de eenige plaatsen, doch in de latere jaren volgen er gaandeweg steeds meer, terwijl vrij snel het aantal zich uitbreidt van die plaatsen, waarin het voorbereidend onderwijs van gemeentewege wordt gesubsidieerd. Over de zeer sympathieke wijze, waarop in Utrecht de zaak ter hand is genomen, behoeven we naast de artikels in dit tijdschrift van Dr. Bonebakker niets meer te zeggen, zoomin als over de andere plaatsen, daarin genoemd: hierbij kan nu o. a. nog Velseroord en Schiedam worden gevoegd, waar men ook tot de stichting van een gemeentelijke bewaarschool besloten heeft. Tot subsidieering van het bijzonder bewaarschoolonderwijs zijn o. a. overgegaan de gemeenten Arnhem, Groningen, Heerlen, Utrecht, Zwolle, Schiedam, Boxtel, behalve de heel groote gemeenten, waar 't reeds eerder werd toegepast, terwijl reeds lang in een 45-tal kleinere plaatsen Nutsbewaarscholen gemeentelijk werden gesubsidieerd.

Het ligt voor de hand, dat, naarmate de zorg er voor groeide, de aandrang tot wettelijke regeling ook sterker zou worden. Een eerste stap daartoe zien we in de gemeenten, waar een verordening op 't bewaarschoolonderwijs is uitgevaardigd, zooals o. a. in den Haag, Amsterdam, Utrecht, Schiedam, Velzen, waarvan die te Utrecht wel bijzondere vermelding verdient, omdat wel in geen andere plaats zoozeer het hooge belang van goed ingericht voorbereidend onderwijs wordt ingezien.

Nu de Minister van Onderwijs heeft toegezegd ook een wettelijke regeling van het voorbereidend onderwijs voor te stellen, behoeven we geen bijzondere vermelding meer te geven van de vele adressen, waarin er op werd aangedrongen.

Maar wel verdient aandacht het adres der Montessori-vereeniging, gesteund door andere lichamen, waarin gevraagd wordt dat „in de komende wet, behalve voor het Fröbel-onderwijs, ook voor Montessori-onderwijs alle gewenschte en noodzakelijke ruimte worde gelaten, opdat deze nieuwe richting zich zonder belemmeringen voor haren groei zal kunnen ontwikkelen." Het is in dit overzicht niet de plaats om beschouwingen te geven over een zaak. Doch we willen er hier toch even op wijzen, dat de adresseerende Vereeniging een principieel onderscheid maakt tusschen Fröbel en Montessori, wat op zijn zachtst genomen voor tegenspraak vatbaar is.

In de N. R. Crt. van 24 Jan. '19 vinden we over dat verschil een zeer lezenswaard artikel van Dr. Kroes—Ligtenberg: men doet trouwens goed met de beschouwingen der pur sans voorstanders kritisch te lezen. Een goed artikel vonden we ook in de Nederlander van 2 Juni '19 en later, waarin ook de beste litteratuur er over wordt opgenoemd.

Intusschen is Montessori aardig bezig haar weg te maken in het Nederlandsche onderwijs. Op tal van plaatsen komen afdeelingen der Montessori-vereeniging en op verscheidene beproeft men ook een practische toepassing. In 't begin van Juli (Zie Hdb. 8. 7. 19) heeft de Amsterdamsche Schoolcommissie het

Rapport behandeld, dat een subcommissie bij haar had ingediend en welker eerste conclusie „dat zij het oprichten van afzonderlijke Montessorischolen van gemeentewege niet gewenscht acht" met belangrijke meerderheid werd aangenomen. Wel werd daarnaast de wenschelijkheid uitgesproken, dat men de Montessori-denkbeelden meer ingang behoort te verleenen op de bewaarschool.

Onder dit hoofd mag vermeld worden de oprichting van een Vóór- of Fröbelschool voor Doofstomme Kinderen te St. Michielsgestel, gelijk reeds eerder geschied was in Rotterdam en Amsterdam (zie De Maasbode 25 Aug. '19).

Het is duidelijk, dat, welke toekomst het Montessori-onderwijs ook moge hebben, dit geheel afhangt van de mogelijkheid om bevoegde leidsters te hebben. Dit wordt zoo goed ingezien, dat in het huidige stadium de kwestie der opleiding nog de meeste aandacht heeft. In bovengenoemd Rapport werd ook gezegd, dat de denkbeelden van Montessori onderwezen moesten worden op een Gemeentelijke Kweekschool voor bewaarschool-onderwijzeressen.

Het Alg. Hdbl. van 9 Sept. neemt uit de „Teacher's World" verschillende interessante mededeelingen over betreffende den cursus te Londen, die Dr. Montessori daar zelve geeft, waarheen o.a. het Amsterdamsch Gemeentebestuur een officieele afvaardiging zendt. Zie ook nog Utr. Dagbl. van 1 Aug. '19.

Het Onderwijs no. 34 1918 gaf verschillende inlichtingen over den grooten cursus door de Montessorivereeniging ingesteld met de zeer krachtige medewerking van het Haagsche gemeentebestuur. In de N. Cour. van 17 Aug. wordt over dezen cursus gerefereerd. Ten slotte geven wij hier een uittreksel van het opleidingsplan voor a.s. leidsters van Montessorischolen, opgemaakt door de Montessori-vereeniging. Men vergelijke hiermede eens de opleiding van de „hulponderwijzeres" uit het wetsontwerp l. o.!

Programma van het onderwijs in het eerste jaar.

A. I. Practische opleiding in de Montessori-opvoeding.
   II. Theoretische bespreking in verband met de schoolpractijk.
   III. Behandeling van de werken van Montessori.
B. Biologie met daaraan verbonden practicum.
C. I. Physiologie, anatomie en hygiëne.
   II. Ontwikkelingsleer.
D. Paedagogische anthropologie.

Programma van het onderwijs in het tweede jaar.

F. I. Practische opleiding in de Montessori-opvoeding.
   II. Theoretische bespreking in verband met de schoolpractijk.
G. Biologie met daaraan verbonden practicum.
H. Inleiding tot maatschappelijke vraagstukken.
I. Sociale vraagstukken.
J. Uit de practijk der kinderwetten.
K. Criminologie.
   I. Sociologisch.
   II. Biologisch.
L. I. Algemeene psychologie.
   II. Speciale psychologie.
M. I. Paedagogiek der 18e eeuw.
   II. Paedagogiek der 19e eeuw.
N. Anthropologisch practicum.

Tijdens het eerste opleidingsjaar worden 1—3 ochtenden aan schoolpractijk gegeven, in het tweede eveneens 1—3 ochtenden of middagen.

Als candidaten voor bovengenoemde opleiding worden toegelaten diegenen, die, afgescheiden van de karaktereigenschappen, noodig om een goede leidster te worden, een voldoende ontwikkeling bezitten, gelijkstaande aan die, vereischt voor de acte L O. Waar het voorkomt, dat iemand op 19-j. leeftijd deze acte haalt, wordt voor de toelating tot de Montessori-opleiding geen hoogeren leeftijd geeischt. Het einddiploma, dat recht geeft als leidster eener M. S. op te treden, wordt echter eerst gegeven op 24 jaar. Den tusschenliggenden tijd kan de candidate dan gebruiken voor practisch werken in bestaande M. S. voor normale en achterlijke kinderen, en zoo mogelijk door bezoeken van instituten in het buitenland. A. H. G.

Vereeniging ter bevordering van het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding. (K. en O.)

Sinds vele jaren gaan er stemmen op, die er op aandringen, om bij de opvoeding van het jonge meisje en de ontwikkeling der vrouw, haar meer gelegenheid te geven, zich geschikt te maken voor de verzorging en de opvoeding van het kind. Er is langzamerhand een wetenschap ontstaan, die samenvat wat instinct, inzicht, ervaring en waarneming aan vele geslachten leerde, en het is noodzakelijk, deze wetenschap in begrijpelijken vorm te brengen binnen het bereik van hen, die het kind verzorgen.

Deze overweging gaf in Mei 1917 het aanzijn aan bovengenoemde vereeniging, die een krachtige poging in het werk stelt om te komen tot betere organisatie, meer eenheid en volledigheid in het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding aan jonge meisjes en moeders (ouders); zij heeft onder voorzitterschap van Prof. Dr. B. J. Kouwer en met medewerking van vele deskundigen als groote lijnen aangenomen:

1. dat de opvoeding der vrouw reorganisatie behoeft, en meer moet aansluiten aan het leven;

2. dat onderwijs in kinderverzorging en opvoeding zal moeten gegeven worden aan het jonge meisje van 17 jaar en ouder, en voortgezet, aangevuld en uitgebreid zal moeten worden voor de moeder;

3. dat het onderwijs zal moeten zijn theoretisch en praktisch, vooral de praktische voorbereiding moet tot haar recht komen:

4. dat het onderwijs in zijn geheel evenzeer de lichamelijke verzorging als de geestelijke opvoeding zal betreffen, ook van het kind boven de zes jaar, zoodat de puberteitsjaren er in vallen;

5. dat het onderwijs op verschillende wijze zal moeten worden gegeven voor de stad en voor het platteland;

6. dat het voor alles aankomt op de persoon der leerares, haar karakter en haar praktische bekwaamheid;

7. dat er meerdere centra van opleiding zullen zijn. Zie na te melden rapport (groene brochure).

Zij heeft uitgegeven een rapport met leerplannen [1]) waarin ook de namen zijn opgenomen van de deskundigen, die aan den opbouw van het werk hebben medegeholpen. Dit rapport is in zijn geheel opgenomen door de Staatscommissie „tot onderzoek naar de ontwikkeling van jeugdige personen" in haar verzameling rapporten.

Reeds is een 2de druk van dit rapport verschenen. Het bevat de leerplannen voor de meisjes, voor de moeders en een hoofdstuk over de wenschelijkheid het Lager, Voortgezet Lager en herhalingsonderwijs te reorganiseeren, zoodat het een beter fondament worde, ook voor het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding.

Provinciale afdeelingen om dit onderwijs te bevorderen, werden opgericht in: Noord-Holland, pres. Mevr. Bruyel—de Favauge; secr. Dr. M. Bruyel, Tempelierstraat Haarlem; Zuid-Holland: pres. Mevr. Wijnaendts Francken; secret. Mevr. Schelfhout—Pissuise, 2de Schuijtstraat 65 Den Haag; Utrecht: pres. Dr. J. H. G. Carstens; secret. Mevr. Stalling—Schwab, Utrecht; Gelderland: secret. de Heer Oosterlee, Klokkenberg Nijmegen; Overijssel: pres. de Heer A. Rienks; secret Mevr. Rietman—Eshuis, Zwolle; Drenthe: pres. Mevr. Sandberg; secret. Mej. De Zaayer, Assen; Friesland: pres. Mevr. v. Sminia; secret. Mevr. Tjallingii, Harlingen.

In de andere provincies worden afdeelingen voorbereid.

Elke provinciale afdeeling vertakt zich zooal mogelijk in alle gemeenten: o.a. werden plaatselijke afdeelingen gevormd te Amsterdam, Rotterdam, Haarlem, Zaanstreek.

In een werkprogramma voor den eersten tijd, besproken op de algemeene vergadering van 17 Mei 1919, werden de volgende punten als het eerst noodige aangenomen.

Onderwijs in gezondheidsleer.

Bevorderen, dat lessen in gezondheidsleer worden opgenomen bij het onderwijs, dat volgt op het gewone dagschoolonderwijs voor meisjes en zoo

[1]) Tegen toezending van 45 cent te bekomen bij de secretaresse der vereeniging Mevr. Franck—Bresse van Groenou (oud-directrice der school voor Vrouwenarbeid) Veenhuizen I Drenthe.

mogelijk jongens: lessen apart te geven.

Onderwijs in kinderverzorging voor meisjes:

a. Bevorderen, dat lessen in voedingsleer, koken, eenvoudige eerste hulp en verbandleer enz. worden opgenomen bij het onderwijs, dat volgt op het gewone dagschoolonderwijs, zie bl. 25 e.v. der groene brochure.

b. Bevorderen, dat met het onderwijs geven in bovengenoemde vakken rekening worde gehouden bij de opleiding der onderwijzers (essen).

c. Bevorderen, dat aan de vak-, huishoud- en Industriescholen het onderwijs in gezondheidsleer en kinderverzorging enz. worde opgenomen, zie groene brochure, bl. 14 e.v.

d. Samenwerken met het landbouwhuishoudonderwijs tot voortzetting van dit onderwijs door cursussen in kinderverzorging; bl. 11 e.v. der groene brochure.

e. Inrichten van cursussen voor meisjes, die geen vak- of landbouwhuishoudonderwijs ontvangen, bl. 9 e.v. der groene brochure.

Cursussen voor moeders en aanstaande moeders.

a. In kinderverzorging.
b. Over opvoeding.

In dit werkprogramma wordt ook onderscheid gemaakt tusschen het werk der afdeelingen en dat van het Hoofdbestuur.

De Provinciale afdeelingen vatten het werk propagandistisch of organiseerend op, al naar de behoeften.

Het Bestuur der Prov. afdeeling Noord-Holland heeft zich in contact gesteld met de N.-H. Landbouwhuishoudvereeniging, die een lecrares (Mej. Niemeyer) heeft benoemd, die onderwijs zal geven in kinderverzorging, georganiseerd door laatstgenoemde vereeniging. Er werd een circulaire opgesteld en rondgezonden aan werkgevers, door de arbeidsinspectie aan de hand gedaan. Eenige instemmende antwoorden maakten oprichting van plaatselijke afdeelingen noodzakelijk. Het afd.-bestuur trachtte verder invloed uit te oefenen op de gemeentebesturen om het onderwijs in K. en O. te doen inlasschen bij het herhalingsonderwijs en hiervan is een volledig succes te boeken in Haarlem. De schoolartsen hebben zich in verbinding gesteld met de huishoudschool en nu zullen de vrouwelijke leerlingen der herhalingsschool daar 2 avonden per week onderwijs ontvangen, terwijl het Bestuur der Huishoudschool er voor zal zorgen dat onderwijs in kinderverzorging daaraan verbonden wordt.

Het Bestuur der Provinciale afdeeling Gelderland gaat federatief te werk en heeft de bestaande corporaties in de provincie tot samenwerking gebracht. Het wil stimuleerend werken en den vrijen tijd, die door den 8-urigen werkdag het deel van velen geworden is, voor dit mooie doel gebruiken.

In Friesland werd overleg gepleegd met het Groene Kruis, met als resultaat dat Dr de Vries een cursus zal geven en ook Mej. Kapma docente van het Groene Kruis over den leeftijd boven 1 jaar. Een tentoonstelling van de afdeelingen: hygiëne, voeding, kleeding, Montessori, spel, kinderlectuur en afwijkende kinderen van het museum voor ouders en opvoeders wordt in deze maand vanwege het Prov. Afd.-Bestuur te Leeuwarden gehouden.

De vrouwenbond te Groningen houdt in December een dergelijke tentoonstelling, waarna men hoopt op te richten een Provinciale afdeeling Groningen, die, wat het platteland betreft, in hoofdzaak waarschijnlijk zal samenwerken met het Groene Kruis.

In Drenthe werden in 14 gemeenten personen bereid gevonden dit onderwijs plaatselijk te bevorderen. Op 14 Nov. l.l. gaf Mevr. Sark—Schim v. d. Loeff op een propaganda-avond te Assen een welsprekende uiteenzetting van doel en streven der vereeniging.

In Januari geeft mej. Hellemans een moedercursus in zuigelingenverzorging, waarna ook te Assen afdeelingen van het museum worden tentoongesteld en mevr. v. Hille—Gaertté zal spreken over „spel" naar aanleiding van de afdeeling van het museum van dien naam. Ook andere lichamen bevorderen dit onderwijs, o. a. de volksuniversiteit, waar voor een cursus in zuigelingenverzorging 90, een cursus in sociale hygiëne, beide door Dr. Enklaar, 93, en een cursus over de opvoeding der rijpere jeugd,

door den heer P. Oosterlee, 101 deelnemers zich opgaven: wel een bewijs dat dit onderwijs in een behoefte voorziet. Ook te Smilde wordt een cursus in zuigelingenverzorging gegeven door Dr. Waning Bolt en zal een tentoonstelling van deze afdeeling van het museum worden gehouden. Aan andere aanvragen kon niet worden voldaan door gebrek aan leerkrachten.

Ook de andere provinciale afdeelingen bereiden dit werk voor. Maar goed zal pas dit onderwijs kunnen worden ingericht wanneer een groot aantal leerkrachten beschikbaar zijn.

Wat het werk van het Hoofdbestuur betreft, het wil in de eerste plaats bereiken:

1. Eenheid van organisatie door samenwerking.
2. Opleiding van leerkrachten.

Wat het eerste punt betreft, wil het trachten te komen tot een daadwerkelijke samenwerking van verschillende vereenigingen, die tot doel hebben elk kind een goede kans te geven op harmonische ontwikkeling, gezondheid en geluk, daartoe is noodig een overzicht van wat bereikt is en moet worden en een werkverdeeling door onderling overleg. Het Dag. Bestuur hoopt spoedig voorstellen omtrent deze samenwerking te kunnen doen, waarbij de taak harer vereeniging enkel zal bestaan in 't bevorderen van dit onderwijs. Het onderwijs moet echter in het geheel worden ingepast zal de uitvoering goed zijn.

Om deze organisatie werkelijk tot één geheel te doen worden, is van het allergrootste belang, dat er zoo spoedig als met een goede uitvoering mogelijk is, komen opleidingen van leerkrachten. Door onze provinciale afdeelingen, ook door andere vereenigingen, particulieren (industrieelen voor hun personeel) worden leerkrachten gevraagd.

Opleidingen zijn op initiatief van het Dag. Bestuur in voorbereiding te Amsterdam en te Zwolle, terwijl de plaatselijke afdeeling Rotterdam, op 18 October opgericht op initiatief van het lid van het Dag. Bestuur, Mej. I. Heyermans, dadelijk besloten heeft ook een opleiding in te richten.

Voor de Amsterdamsche opleiding verklaarden zich bereid lid der commissie te worden:

Dr. C. H. Ariens Kappers, Mevr. Dr. Brouwer—Frommaren, Mevr. de Bussy Kruysse, Mevr. Godefroy—van Mill, Mevr. v. Heerdt tot Eversberg, Prof. Ph. Kohnstamm, Voorzitter, Mevr. Joosten—Chotzen, Secretaresse, Dr. N. Knapper, Mej. C. Plantenga, Mej. A. Wolff.

Voor de opleiding Zwolle:

De Heer A. Rienks, voorzitter; Mevr. Rietman—Eshuis, secretaresse; Dr. Hengeveld, Mej. I. Kooistra, Mej. Dr. Roose, Mevr. Voerman—Verkade, Dr. Vorster.

Voor de opleiding Rotterdam:

Mevr. Dr. C. Kroes—Ligtenberg; Dr. Moll van Charante; Dr. A. van Westreenen; W. Reindersma; Mevr. v. Hengeveld; Mej. Meijer; Mevr. v. d. Bergh—Willing.

Zoo spoedig mogelijk zullen nadere bijzonderheden omtrent deze opleidingen worden bekend gemaakt. [1])

Subsidies voor de opleiding en voor de cursussen zullen worden aangevraagd, om de positie der leeraren te verzekeren.

Indien velen het werk onzer vereeniging steunen met hun belangstelling, hun werkkracht, hun raad en hun gaven [2]) dan zal binnen afzienbaren tijd dit onderwijs georganiseerd zijn over ons geheele land en een staf van goede leerkrachten het inzicht der ouders en opvoeders verdiepen, het verantwoordelijkheidsgevoel bij velen versterken en het peil van verzorging en opvoeding doen rijzen. M. E. H. S.—G. v. d. N.

School en Leven.

I

Onder de problemen, die in den tegenwoordigen tijd op den voorgrond zijn getreden, is zeker wel dit een van de voornaamste: Moet de school een instelling zijn los van de maatschappij, moet zij volgens een zeker ideaal plan van ontwikkeling te werk gaan en zich daarbij niet bekommeren om het practische leven rondom haar? Tot voor kort waren de schoolmannen huiverig voor al wat direct verband hield met de

[1]) Inlichtingen voorloopig te vragen aan de secretaresse, zie noot bl. 136.

[2]) Minimum lidmaatschap f 1.60; penningmeesteresse Mevr. v. Sminia, Oudkerk (Fr.).

maatschappij. In zeker opzicht werden zij daarbij door zeer juiste beginselen gedreven. Het is toch een feit, dat wat vele leeken eischten, beteekende de school in onmiddellijken dienst te stellen van de meest grove materialistische eischen van het leven. De mannen die haar daartegen verdedigd hebben, verdienen onzen dank, omdat zij ook in 't leven van den allerarmste een element van zuiver humanistische vorming hebben gebracht.

Aan de andere zijde valt niet te ontkennen, dat de school daardoor zich hoe langer hoe meer dreigt te isoleeren en van het werkelijke leven af te groeien. De treurige toestanden door den oorlog veroorzaakt, ook in de landen, die niet direct zijn vernielenden invloed hebben gevoeld, brachten ook dit probleem meer naar voren.

Het is zaak allerwege te gaan werken voor de opkweeking van een nieuwe generatie, die lichamelijk, verstandelijk en zedelijk in staat zal zijn den arbeid van wederopbouw, van herstel der productie, behoorlijk ten uitvoer te brengen.

Naast de school zal hiertoe georganiseerde buitenschoolsche opvoeding noodig zijn, waarvan wij nu nog slechts de eerste aanvangsstadia beleven.

Hoezeer dit vraagstuk onzen tijd beroert, blijkt duidelijk uit de rede, die prof. Casimir den 26en Sept. l.l. in Rotterdam heeft gehouden.

Hij wijst juist op al die problemen welke eigenlijk voortvloeien uit de groote kwestie: in welk verband zal de school staan tot het leven.

Zijn eerste probleem reeds, nl. of de Montessori-methode zal beperkt blijven tot de voorbereidende school dan wel doordringen ook in de Lagere, wil toch eigenlijk niets anders zeggen dan dit: kan de komende maatschappij menschen gebruiken, die allen als eigen persoonlijkheid zijn opgevoed, of moet zij de kleurlooze massa-opvoeding, die voor een wil- en invloedlooze arbeidersbevolking de geschiktste is, behouden?

Dezelfde maatschappelijke gedachte vindt men terug in zijn tweede vraagstuk: of alle kinderen des volks gezamenlijk op de banken van één school moeten zitten of dat men een scheiding zal maken reeds op zes- of zevenjarigen leeftijd.

De paedagoog is natuurlijk tegen zulk een scheiding, maar de maatschappij vraagt ze, zoolang niet alle groepen van werkers in beroep of bedrijf medezeggingsschap hebben bij de organisatie der productie, zoolang de uitoefening van politieke rechten nog 't deel van weinigen, niet het recht van allen is.

Wij zouden zoo kunnen voortgaan en de problemen beschouwen die hij stelt ten opzichte der middelbare en hoogere scholen. Wij wijzen echter alleen nog op de eindconclusie: Er is een doelmatige beroepskeuze noodig.

Juist in de erkenning van dit laatste culmineert het geheele probleem van school en leven.

Een goede organisatie der beroepskeuze zal een brug slaan tusschen de school en de maatschappij. Zij zal de paedagogen als 't ware dwingen voortdurend ook 't oog op de maatschappij gericht te houden, niet om de school te spannen in het gareel van de nijverheid, maar om haar een hooger standpunt te doen innemen dan enkel een instituut te zijn van intellectueele ontwikkeling. Integendeel door een systematisch verband van een goed ingerichten voorlichtingsdienst voor de beroepskeuzen met de school zal deze laatste worden een observatie-inrichting van den hoogsten rang ter waarneming van al die karaktereigenschappen, geestelijke en lichamelijke vaardigheden, neigingen en gewoonten, lichamelijke eigenschappen en gebreken, die gekend moeten worden om de jonge menschen raad te kunnen geven. Daardoor komt het probleem school en maatschappelijk leven in een geheel nieuw licht te staan.

E. J. v. D.

Een teekenend „feit".

Een der leden van onze redactie vroeg op de Koninklijke Bibliotheek in den Haag naar werken op paedagogisch en onderwijskundig gebied. Welwillend werden hem twee werken t. w. van Buisson en van Rein aangewezen, met de mededeeling, dat overigens dusdanige werken niet aanwezig waren!

Ons land had vroeger een zeer goeden naam op onderwijsgebied.

Persoverzicht.

BINNENLAND.

In 't nieuwe tijdschrift Paedag. Studien schrijft Dr. H. J. F. W. Brugmans over Psychologiese voorlichting bij de beroepskeuze. Schr. begint met erop te wijzen dat noch altijd 't toeval 'n grote rol speelt bij 't kiezen van 'n beroep; ook al daardoor, dat de beroepskandidaten van 't bestaan van verschillende werkkringen niet of hoogst onvoldoende op de hoogte zijn. Dan zijn de motieven die de keus bepalen, veelal van oppervlakkige aard. 't Enige waarmee dat niet 't geval is, is 't dikwijls voorkomende: veel geld verdienen — immers dit is tamelik blijvend. Maar overigens is 't meestal slechts „de soevereiniteit van 't oogenblik", waardoor men zich laat leiden. En hierin nu „is juist de oppervlakkigheid gelegen. Het gehele toekomstige leven wordt opgeofferd, voorbijgezien, in ieder geval niet voldoende gezien door een eenzijdige richting der opmerkzaamheid, waardoor voorbijgaande onaangenaamheden te zwaar wegen. Of ook wel aangenaamheden . . ." De noodzakelike voorlichting bij de beroepskeus zal daarom in de eerste plaats moeten bestaan in 't geven van 'n overzicht der verschillende beroepen, en 'n karakteristiek van deze. En vervolgens zal daarbij naar 't karakter van een kandidaat, en in verband daarmee z'n geschiktheid voor een-of-ander beroep, onderzoek moeten worden gedaan. De meesten toch hebben 't niet zover in zelfkennis gebracht, dat ze voor zichzelf hebben kunnen uitmaken wat bij de keus voor hen 't zwaarste weegt, in verband met hun persoonlikheid. 'n Late beroepskeus is dan ook zeer aan te bevelen. Wel is de psychologie heden nog niet zover gevorderd, dat 'n deskundige op grond daarvan de verantwoordelikheid op zich zou durven nemen, iemand 'n beroep dat 'm niet lijkt, toch aanteraden. Er komt hierbij nog zoveel intuïtie: zodat 't moeilik vallen zal de beroepskandidaat te overtuigen. „Psychologiese voorlichting bij het zoeken naar de diepste motieven is gewenscht en ook wel mogelik, vooral wanneer de deskundige kan beschikken over voldoende mededelingen van ouders en onderwijzers aangaande het kind." Daarbij zal hij niet verder mogen gaan dan te zeggen: „die en die neigingen zijn fundamenteel en van de in overweging genomen beroepen komen met het oog hierop deze of gene in aanmerking." Hij zal ervoor moeten waken „om moralist te worden." Hij is technikus, en moet dat blijven: evenals b.v. de arts. En als hij dat niet voor ogen zou houden, zou dit komen ten nadele van 't instituut van psychologiese voorlichting bij de beroepskeus, omdat dit „meer tegenstand dan instemming zou vinden wanneer men het niet losmaakt van de idee van geestelijke leiding." Met 't oog daarop wijst schr. er verder op dat de voorlichtingsdienst geen aanhangsel mag worden van de arbeidsbemiddeling. „Deze band, die er op 't oogenblik is, is historisch begrijpelijk, maar in 't geheel niet logisch noodzakelijk." Vooreerst is dat voor de beter gesitueerden overbodig (en 't is toch zeer gewenst dat ook deze van zoo'n voorlichtingsdienst gebruik maken), omdat die daarna toch eerst de-een-of-andere onderwijsinrichting gaan bezoeken. En op 't ogenblik is wel 't voornaamste bezwaar van die samenkoppeling, „dat de arbeidsbemiddeling volgens velen niet neutraal mag zijn met het oog op de zielszorg der werkzoekende jonge menschen. Een gezonde organisatie van de voorlichtingsdienst eischt daarom m.i. verbreking van dien band; want dan is samenwerking van alle partijen mogelijk." En deze is noodzakelik „wanneer de voorlichtingsdienst binnen afzienbaren tijd aan matige eischen zal voldoen." Behalve van de mogelikheden die iemand ziet, en van de motieven die 'm leiden, is de beroepskeus in de derde plaats afhankelik van de aanleg van de beroepskandidaat.

De aanleg: dat is niet z'n feitenkennis, maar z'n intellektuele funktie. Bij 't gewone eksamen zal daarom moeten komen 'n onderzoek naar de laatst genoemde. En dan is van grote betekenis 't onderzoek naar de biezondere aanleg van de kandidaat.

In 'n volgend artiekel zal schr. daarbij verder stilstaan: en vervolgens de eisen opnoemen, waaraan 'n voorlichtingsdienst bij de beroepskeus zal moeten voldoen. v. E.

In 't September-nummer van De Gids behandelt Dr. René Claegs de vraag die z.i. met betrekking tot de inrichting van handelshogescholen 't meest op de voorgrond treedt: n.l. deze: „dient de handels-hogeschool te zijn een geheel afzonderlijke, op zich zelf staande en uitsluitend van zich zelf afhangende inrichting met eigen administratie en eigen leeraarskorps, of is het verkieslijker, dat ze wordt tot stand gebracht als onderdeel van de universiteit of ten minste als eene leerinrichting die door zekere banden met eene universiteit verbonden is?" 'n Besliste uitspraak ten voordele van een van beide sistemen is echter onmogelik te geven. 't Zal van geldelike en plaatselike omstandigheden afhangen, of 't eerste mogelik en wenselik is, of wel 't laatste is te verkiezen. 't Voordeel van 'n afzonderlike instelling is wel, dat daar 't onderwijs geheel kan worden ingericht, spesiaal met 't oog op de toehoorders. Maar 't kan ook zijn, dat 'n bestaande universiteit zoveel bruikbare elementen, in professoren en (of) kolleksies, heeft aan te wijzen, dat 't van belang is, deze te benutten voor de studenten, die zich voor de handelsstand bekwamen; terwijl in 'n dergelik geval ook de geldelike besparing 'n voornaam punt van overweging kan uitmaken. Toch zal daarbij bedacht moeten worden dat „hoe voordeelig het voor de nieuwe school ook zijn kan in eene universiteit een vaste kern te vinden, een stevige steun waarlangs ze kan opgroeien, toch moet haar de noodige vrijheid van beweging overgelaten worden en moet zij in zake van bestuur genoegzaam onafhankelijk zijn." Immers, „de behoeften van het hooger handelsonderwijs, met zijne vermenging van theorie en praktijk, zijn niet dezelfde als die van het onderwijs, dat door de andere faculteiten wordt verstrekt en het moet aan de school worden overgelaten, onafhankelijk van regelingen, welke voor deze fakulteiten zouden gelden, de noodige maatregelen te nemen om het onderwijs zóó in te richten en naar veranderde omstandigheden te wijzigen, dat met die behoeften rekening gehouden wordt."

Schr. zet vervolgens uiteen, hoe deze aangelegenheid in Gent (bij Kon. Besl. van 11 Okt. 1906, en bij verordening 23 Mei 1917) geregeld was, of zou zijn. Voor 't ogenblik heeft daarom deze publikatie aller „retrospectief belang," met 't oog op de plannen omtrent 'n nieuwe ekonomiese fakulteit aan de gemeentelike universiteit te Amsterdam. v. E.

BUITENLAND.

Naar aanleiding van 't betoog van de heer A. H. Gerhard op blz. 16 v.g., dat 't gewenst is 'n bepaling in de onderwijswet op te nemen waardoor 't doen van ernstige proefnemingen in zake schoolhervorming wordt mogelik gemaakt, zij hier gewezen op 'n artiekeltje in Neue Bahnen van Julie '19 waaruit blijkt dat zo iets buiten ons land al mogelik is. M. Döring deelt er 'n paar biezonderheden mee over de Versuchsschule. Ook deze schrijver is van mening dat de bevordering van de mogelikheden om nieuwe pedagogiese gedachten bij wijze van proef ten uitvoer te brengen van veel belang is. Als proefschool komen z.i. de leerscholen die aan de opleidingsinrichtingen verbonden zijn, minder in aanmerking. Dat zou veel meer 't geval zijn met „de oefen- of beter proefscholen van onze universiteiten, als — we die hadden." Blijft dus over een of enige inrichtingen die tot grotere, wijdvertakte schoolorganismen behoren. „En hiertoe moet de staat zich bereid verklaren en verplicht voelen, wil hij z'n schoolwezen niet prijsgeven aan geleidelike verstarring, verkalking, en vermechanisering (verhandwerkering)." Dan wijst schr. even op de tegenwoordige hervormingsdenkbeelden betreffende 't hele school- en opvoedingssisteem, waaruit als vanzelf de noodzakelikheid van proefscholen voortvloeit. Vóór de oorlog waren er dan ook al opgericht: o.a. in Leipzig, München, Zürich, Dortmund. En nu zijn er berichten gekomen omtrent de uitvoering van plannen van vóór de oorlog in Hamburg. De onderwijzers daar verstaan onder 'n proefschool „'n

school die beproeft de ervaringen en problemen van de praktijk profijtelik te maken voor 't hele opvoedingswezen." I.h. moet deze school tot taak hebben „de syntese van alle afzonderlike proefnemingen tot één geleidelik zich baanbrekende, bij voortgaande arbeid steeds meer als eenheid groeiende en meer omvattende proefneming." Daarna volgt 'n schets van 't pedagogiese sisteem dat aan die Hamburger proefschool heersen zal; maar dat nu niet ter zake doet, omdat hier alleen gewezen wordt op 't feit dat buiten onze grenzen proefscholen mogelik zijn. Daarom zij hier alleen nog deze biezonderheden vermeld: „dat voor 't lopende schooljaar de overheid voor alle scholen 't gebondenzijn aan 't voorgeschreven leerplan heeft opgeheven, zodat eigenlik 't hele Hamburger volksschoolwezen één enkele grote proefschool vormt."

Ten slotte worden proefscholen vermeld in Charlottenburg en in Weenen.

Op de kwestie proefscholen hoop ik in dit of een volgend nummer van dit tijdschrift terug te komen naar aanleiding van het onlangs verschenen werk: Dr. Hans Reinlein, Der Versuchsschulgedanke und seine Verwirklichung in Deutschland. Gotha, 1919. v. E.

In het Aprilnummer van het „Zeitschrift für Christliche Erziehungswissenschaft" schrijft Adolf Dyroff over „die Metaphysik als Grundlage der Padagogik." De vraag, hoe de metaphysica zich verhoudt tot de opvoedingsleer, moet beantwoord worden. Waarom? Reeds hierom: Zal het doel van de opvoeding redelijk zijn, dan moet men van metaphysische veronderstellingen uitgaan. Van de veronderstelling b.v., dat wisselwerking tusschen opvoeder en kweekeling mogelijk is. Leibniz heeft dezen invloed ontkend en de scherpzinnige philosoof Berkeley neemt aan, dat wij van het bestaan van andere menschen enkel door teekens iets kunnen weten. Zal de vaststelling van een opvoedingsdoel logisch zijn, dan moet verondersteld worden, dat er zoo iets als substanties zijn, want slechts als drager van eigenschappen en krachten kan de opvoeder invloed uitoefenen en slechts als drager van eigenschappen, die ontwikkeld kunnen worden, kan de kweekeling dezen invloed ondergaan. Slechts de metaphysica is in staat het substantiebegrip te behandelen. Verder moet men, voor de bepaling van een opvoedingsdoel, van de veronderstelling uitgaan, dat er in de kweekeling een goede kern, omgeven door iets betrekkelijk minderwaardigs, bestaat. Dit ligt in het begrip „opvoeding" opgesloten. Dan doet zich de vraag voor: hoe kan de opvoeder den kweekeling bewerken? Kan hij hem in het centrum aanpakken of moet hij veeleer van de peripherie uit het centrum trachten te bereiken door gebruik te maken van de psychische wetten. Nog andere problemen, als b.v. de betrekking tusschen lichaam en ziel en de maatstaf van het goede, bewijzen, dat de theorie van de opvoedkunde de diepste metaphysische problemen niet stilzwijgend kan voorbijgaan. In de toekomst mag aan geen paedagogiek een metaphysische inleiding ontbreken, hoe moeilijk het totstandbrengen daarvan ook is.

I. Pötsch behandelt de vraag, hoe het eindonderwijs in de geschiedenis moet zijn voor den nieuwen tijd. „Voedt onze school werkelijk op voor den tijd d.w.z. voor het heden en de toekomst? De oorlog heeft het antwoord gegeven. Hoe radeloos stonden wij toch, toen de eene oorlogsverklaring na de andere kwam? Wat wisten wij van onze betrekkingen tot het buitenland? Wat wisten wij van onzen landbouw? Hoe heeft de oorlog ons de oogen geopend! Wij hadden veel, veel voor de school geleerd en niet voor het leven." En de schrijver komt tot de conclusie, dat het leven, zooals het zich nu afspeelt in staat en kerk, in de volksschool, in het leerplan opgenomen moet worden.

Na den wensch geuit te hebben, dat men nu eindelijk een begin met de sociale opvoeding make, besluit hij met een leerplan van de geschiedenis der laatste 50 jaren.

Onder de rubriek „Politische Warte" wordt het schoolprogramma van de nieuwe regeering behandeld. De school heeft tot nog toe voortdurend

onder den invloed van de politiek gestaan. Het politieke karakter van de schoolaangelegenheden treedt thans scherper dan ooit naar voren. Maar in anderen vorm dan vroeger. De schoolzaken zijn op dit oogenblik niet alleen objecten van de politiek, maar ze zijn tevens politieke subjecten, die hun krachtigen invloed op de groote politiek reeds hebben doen gelden en dit in de toekomst nog meer zullen doen. Want in den volksstaat is het volstrekt noodzakelijk, dat de politiek niet alleen als volkspolitiek, maar als opvoedingspolitiek beschouwd wordt, want door deze laatste zal de school en de volksontwikkeling uit de diepte omhoog gebracht kunnen worden.

Maar er schuilen ook gevaren in de verbinding van school en politiek, die schadelijk voor beide kunnen zijn. Het compromis tusschen de socialisten en het centrum bedreigt de confessioneele school met ondergang en de meening bestaat, dat juist door het verschil in wereldbeschouwing tusschen links en rechts de schoolhervorming nog lang op zich zal laten wachten. Dat zou te betreuren zijn, want met de organisatorische en technische onderwijshervormingen kan, buiten de politiek om, direct wel een begin gemaakt worden. Ja, dat is zelfs noodig voor de gezonde ontwikkeling van den nieuwen volksstaat. De onderwijzers moeten hun invloed op de politiek doen gelden. Het is niet genoeg, dat er eenige van hen in het Parlement zitting hebben. Het geheele corps moet intensief deelnemen aan de politiek, want dan alleen kunnen ze als volksopvoeders in grooten omvang politiek volksopvoedingswerk leveren, want dit kan zonder hen niet voltooid, ja nauwlijks begonnen worden. De vergeestelijking van de politiek dringt meer dan ooit tegenover het materialisme onzer dagen. Er moet een nieuwe basis gelegd worden voor school en volksopvoeding en deze moet zoo zijn, dat de christelijke beginselen de heele maatschappij doordringen. De socialisten zijn voorstanders van de neutrale school en hun compromis met het centrum heeft het fundament van de christelijke volksopvoeding aan het wankelen gebracht, omdat het gemeentebestuur over het confessioneele karakter van de school beslist. Niet het gemeentebestuur, maar de ouders hebben het recht te bepalen naar welke school ze hun kinderen willen sturen. — Maar zeer bedenkelijk is het artikel van het regeeringsprogramma, dat aan de onrijpe jongens en meisjes van 14 jaar het recht toekent, zich zelf van het godsdienstonderwijs vrij te maken; zij kunnen dit natuurlijk zelfs tegen den wil van hun ouders doen. — De strijd om het plaatselijk schooltoezicht is ten einde d. w. z. het toezicht van de geestelijkheid wordt opgeheven en de kerk krijgt daarvoor geen anderen invloed. Dat is het gevolg van de starre, achterlijke schoolpolitiek van het centrum. — Ook het hoofdschap valt en de leiding van de school wordt op collegialen grondslag hervormd. — Een verblijdend iets is het, dat voor alle onderwijzers de hoogeschool geopend wordt en bij de definitieve regeling van de onderwijzersopleiding zal de vorming aan de universiteit verplicht gesteld worden. — Ook aan de volksuniversiteiten heeft de regeering gedacht. Van groot belang zijn de onderwijsinrichtingen voor volwassenen. Deze zijn bedoeld als opleidingsscholen voor de volksuniversiteiten, die nog geheel uitgebouwd moeten worden.

In dezelfde rubriek wordt de uitbreiding van de leerplicht behandeld. Deze zal 11 jaren duren, waarvan 8 voor de volksschool. Deze maatregel wordt zeer toegejuicht, omdat daardoor tevens de verwaarloozing van de jeugd wordt bestreden. Er gaan stemmen op, die deze maatregel voor de industrie noodlottig achten, maar dit is onjuist, want Duitschland heeft voor zijn toekomstige industrie niet goedkoope, maar geestelijk goed ontwikkelde arbeiders noodig.

Ook worden er gedachten gegeven over de vraag van het medezeggingsschap der ouders in schoolzaken en worden de ontwerp-statuten voor plaatselijke onderwijscommissies gegeven.

W. E.

Volksontwikkeling in de Tijdschriften.

Er zijn op 't gebied van de volksontwikkeling in de laatste tijd 'n paar onderwerpen die in 't biezonder onze aandacht vragen. En daarom is 't misschien gewenst 'n opgaaf te hebben van de artiekelen die in de hollandse tijdschriften over die onderwerpen zijn verschenen. Hier volgt zoo'n opgaaf. Nagegaan zijn daarvoor de volgende tijdschriften: De Beiaard, de Beweging, de Gids, de Indische Gids, de Nieuwe Gids, de Nieuwe Tijd, Onze Eeuw, de Opbouw, de Socialistische Gids, Stemmen des Tijds, de Tijdspiegel, Het Tweemaandelijksch Tijdschrift en de Twintigste Eeuw, Vragen van den Dag, Vragen des Tijds en Wetenschappelijke Bladen. Daarbij zijn niet opgenomen de artiekelen uit tijdschriften die zich uitsluitend bezighouden met 'n onderdeel van de volksontwikkeling; zoals b.v. Bibliotheekleven. Ook zij er noch eens nadrukkelik op gewezen, dat 't alleen artiekelen uit tijdschriften zijn. Ongetwijfeld zou ook de dag- en weekbladenlektuur over deze onderwerpen 'n belangrijke oogst opleveren. [1])

Over volksontwikkeling in 't algemeen.

Bos, Dr. D. — Hooger volksonderwijs. Vrag. des tijds 1914, II, 86. Cohen, Josef — Neutrale school, neutrale leeszaal, de katholieken. Nieuwe Gids, 1916. II, 402. Dijkgraaf, A. — Het bioscoopvraagstuk [voor de volksontwikkeling]. Vrag. des tijds, 1912. II, 111. Eck Jr., P. L. van — Over volksontwikkeling, Vrag. v. d. dag. XXX, 1916 352, 461. Gitteé, Aug. — Cosmopolitisme en volksontwikkeling. Vrag. des tijds, 1894, I, 174. — Graaf, Mr. A. de — Het wezen van de bioscoop [voor de volksontwikkeling]. De Gids, 1919, II, 311. Jevons, H. Stanley — Verzekering en vakonderwijs voor werkloozen. Wet. Bladen, 1911, III, 1. Molen, F. J. van der — Volksontwikkeling en volkswelvaart, Vrag. v. d. dag, XXIX, 1915, 353. Roseberg, Lord — Over onverstandig gebruik van openbare boekerijen, Wet. Bladen 1907, I, 297. Tours, J. A. — Avondscholen voor volwassenen, Vrag. v. d. dag, XXV, 1911, 305. Tuerenhout, Van — Volksopvoeding en volksweerbaarheid Vrag. des tijds, 1896, II, 36. Uffelmann, Prof. Dr. Julius — Over de verbreiding van hygiënische kennis onder het volk, Wet. Bladen, 1879, IV, 37. Vorder Hake, Dr. J. A. — De taak van de openb. biblioth. in onze tijd. Stemm. des tijds, VII, III, 19. Vorder Hake, Dr. J. A. — De ontspanningslectuur in de openbare bibliotheek. Stemm. des tijds, VII, III, 217.

[1]) Noot van de redactie: Wij houden ons voor systematische aanvullingen van deze opgaven ook uit andere tijdschriften ten zeerste aanbevolen.

VERBETERINGEN.

Door bijzondere omstandigheden zijn in de vorige afleveringen eenige storende fouten blijven staan.

Blz. 43	2e kol.	„Hierover . . . . voorbijgaan" moet geplaatst worden vóór: „Zeer lezenswaard" enz. Voor „De jeugd dus ook: Die ongeveer enz." worde gelezen: „De jeugd . . . . die ongeveer enz."
„ 45	1e kol.	Loi Terry, lees: Loi Ferry.
„ 46	1e kol.	Dr. Alfred Rennert, dat: lees: Dr. Alfred Renner, die.
„ 46	1e kol.	te lezen: „ci-devant schoolopziener in Duitschland en bij Maubeuge en Craonne in het vuur geweest te zijn".
„ 92	1e kol.	Juhd, lees: Judd; Guyon, lees: Guyau.
„ 92	2e kol.	Conversation, lees: conservation; 't sociale instinct, op die wijze, lees: 't sociale instinct. Op die wijze.

INHOUD VAN AFLEVERING 3.

		Bladz.
Rijkssubsidie voor Openbare Leeszalen . .	E. van Beresteyn .	97
Naar aanl. van het wetsontwerp De Visser.		
III. De regeling van het Rijksschooltoezicht	L. C. T. Bigot . .	102
IV. Een Anachronisme.	A. H. Gerhard . .	110
Bladvulling	J. H. Gr.	117
De zevende Vacantie-cursus in Paedagogiek .	S. de Vries Szn. .	118
Dr. G. Kerschensteiner (met portret) . . .	Dr. A. de Vletter .	127
De school als sociaal vereenigingspunt . . .	Wilhelm Müller . .	130
Feiten en Pogingen.		
Voor de zeer jonge jeugd.	A. H. G.	134
Vereeniging ter bevordering van het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding (K. en O.)	M.E.H.S.-G.v.d.N.	136
School en leven. I	E. J. v. D. . . .	138
Een teekenend „feit"		139
Persoverzicht.		
Binnenland. Psychologiese voorlichting bij de beroepskeuze	v. E.	140
„ Sept.-nummer van „De Gids"	v. E.	141
Buitenland. Julie-nr. „Neue Bahnen" . .	v. E.	141
„ April-nummer „Zeitschrift für Christliche Erziehungswissenschaft"	W. E.	142
Volksontwikkeling in de Tijdschriften		144
Verbeteringen		144

Gedurende 135 jaren heeft de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gearbeid aan de taak, die zij zich koos:

de bevordering van het algemeen volksgeluk

en zeker mag zij met voldoening terugzien op hetgeen door haar of met hare medewerking is tot stand gebracht.

Door de werking van haar Hoofdbestuur, hare Districten, 325 Departementen en 150 Correspondentschappen voor reizende bibliotheken zijn er weinig plaatsen in ons land, die niet direct of indirect genieten van wat door de Maatschappij gedaan wordt. Meer dan 1100 scholen, spaarbanken, hulpbanken, bibliotheken, woningbouwvereenigingen, commissies voor tuingrondverhuring en andere instellingen bevorderen geregeld de hun door de Maatschappij toevertrouwde bijzondere belangen.

Volgens de laatste opgave werden door de gezamenlijke Nutsbibliotheken aan 49418 lezers 972373 boeken uitgeleend.

Nutsscholen en -cursussen werden in 1917-18 door 16300 leerlingen bezocht.

Loop van het ledenaantal in de laatste 5 jaar:

1915:	16654
1916:	16736
1917:	18108
1918:	19306
1919:	21438

Geeft U op als lid van onze Maatschappij!

Inlichtingen en propaganda-lectuur zijn verkrijgbaar bij den Algemeenen Secretaris, den Heer J. HOVENS GRÉVE, N. Z. Voorburgwal 212, Amsterdam.

1ste JAARGANG. JANUARI 1920. No 4.

TB 3867

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÈVE, Secretaris.

Leerlingenraden [1])

door J. H. GUNNING Wzn.

„Goed voorbeeld doet goed volgen", zegt 't Hollandsche spreekwoord. 't Zelfde geldt trouwens helaas ook van het slechte voorbeeld. Tot welke soort de nieuwbakken „arbeiders-" en „soldatenraden", behooren of zullen gaan behooren, zal de toekomst leeren, maar 't kon niet uitblijven of zij moesten navolging vinden. In alle mogelijke beroepen en bedrijven zien wij reeds of zullen wij weldra zien ontstaan een georganiseerd meepraten van de ondergeschikten in het bestuur van het geheel.

't Allereerst er bij zijn echter de kinderen geweest. Doch in tegenstelling met hun voorbeeld hebben zij niet genomen maar gekregen. Want deze ultra-democratische revolutie-regeeringen deelen de vrijheid uit van boven af.

't Eerst was Pruisen er bij met een „oproep aan leeraren en leerlingen" van 27 Nov. 1918 [2]), waarin de eersten met vele mooie woorden vermaand werden tot een algeheele vernieuwing des geestes, en verbazend veel geschermd werd met „den geest der vrijheid", die nu 't geheele onderwijssysteem moet doordringen, terwijl aan de laatstgenoemden werd medegedeeld, dat aan alle middelbare en daarmee gelijk te stellen scholen een „Schulgemeinde" zou worden opgericht.

Daarop volgde Beieren, waar 1 Dec. een besluit werd uitgevaardigd [3]), volgens hetwelk aan alle middelbare scholen, incl. kweekscholen en vakscholen [4]), onverwijld „Schülerausschüsse" moesten worden gevormd; hun werking, zegt de minister, zal een toetssteen zijn voor de paedagogische bekwaamheid van den Beierschen leerarenstand.

Evenwel was de zaak in Duitschland al lang geen nieuwigheid meer. Dat zij uit Amerika stamt, is bekend [5]), de verbreiding was

[1]) Voor 't onderstaande is dankbaar gebruik gemaakt van een artikel van Dr. J. Hoffmann te München (de bekende autoriteit op 't gebied der opvoeding der rijpere jeugd) in 't katholieke tijdschrift „Pharus". X, 3/4, 1919, getiteld „Schülerautonomie."

[2]) In extenso afgedrukt in de „Päd. Blatter," XLVIII, 2/3, 1919, bl. 99 v.v.

[3]) Te vinden in dezelfde aflevering, bl. 104 v.v. en in „Pharus" t. a. pl. bl. 34.

[4]) In scholen met 9-jarigen cursus alleen in de vier hoogste klassen.

[5]) Zie o.m. mijn artikel „Zelfregeering" enz. „Onze Eeuw", Sept. 1908 = Verz. Paed. Opst. I. 7.

in Duitschland echter reeds grooter dan uit de straks te noemen monographie van Joh. Hepp en de mededeelingen van Foerster in zijn van 1908 dateerend „School en Karakter" blijkt [1]). In Pruisen werden reeds bij ministerieel besluit van 12 Dec. 1910 in de hoogere klassen vertegenwoordigers der leerlingen ingesteld.

In 1913/4 zond de regeering van Hamburg haar professor Hedler er op uit en deze bereisde Brandenburg, Saksen, Beieren, Würtemberg, Baden, Elzas-Lotharingen, Hessen, Rijnland, Oostenrijk en Zwitserland. Zijn ervaringen heeft hij medegedeeld in „Die deutsche Schule" XIX, 695. Zij stelden hem in staat niet minder dan 10 vormen van ontwikkeling te onderscheiden. De vier eersten hebben gemeen, dat de verkozen leerlingen hulpbeambten zijn van den leeraar: zij houden toezicht, handhaven in zijn afwezigheid ook wel de tucht, maar hebben geen eigen strafrecht, doch moeten de wandaden hunner kameraden aan hun chef rapporteeren. Op den eersten ontwikkelingstrap worden zij eenvoudig door den leeraar gekozen en aangesteld, op den tweeden worden zij reeds door de leerlingen gekozen, maar eerst nog bij open stemming, op den derden bij geheime stemming, maar altijd nog behoudens 't veto van den leeraar, dat eerst op den vierden wegvalt.

Van den vijfden trap af zijn de gekozenen afgevaardigden der verschillende klassen, die zij bij en tegenover de leeraren vertegenwoordigen. Zij oefenen geen toezicht uit, zoodat naast hen ook wel de hulpbeambten der 1e en 4e klasse voorkomen. Op den zesden trap begint de organisatie dezer vertegenwoordigers tot een raad met voorzitter, secretaris, penningmeester, welke raad bevoegd is zelfstandige besluiten te nemen, die voor de klasse bindend zijn, doch die door den leeraar moeten worden goedgekeurd, evenals in de constitutioneele monarchie de door het parlement aangenomen wetten bekrachtiging van den vorst noodig hebben. Op den zevenden trap krijgt de klassevertegenwoordiging ook uitvoerende macht, zooals het parlement in zuiver parlementarisch geregeerde landen, en wel in dezen vorm, dat de „rapporten," de cijfers voor gedrag en vorderingen, met hun medewerking worden vastgesteld; men gaat daarbij uit van het denkbeeld, dat zij hun kameraden beter kennen en dus in vele opzichten beter beoordeelen kunnen dan de leeraren. Het is evenwel reeds voorgekomen, dat de meerderheid uit minder goede elementen bestond, welker vertegenwoordigers de cijfers der goede leerlingen laag trachtten te houden.

Op den achtsten trap krijgt de leerlingenraad politiemacht. Hij benoemt de klassebeambten en straft uit eigen machtsbevoegdheid met boeten, strafwerk (of misschien beter: strafarbeid), ontnemen van rechten en voorrechten enz. Eerst wanneer deze straffen niet helpen, wordt de zaak den leeraar voorgelegd, wat dan natuurlijk niet als „klikken" geldt.

Tot nog toe hadden wij nog slechts de klasse als gemeente of

---

[1]) Foerster is later nog meermalen op de zaak teruggekomen en aan zijn oude liefde trouw gebleven. Zie Opvoeding en Zelfopvoeding (1917) bl. 296 en Politische Ethik u. Politische Padagogik (1918) bl. 406 v.v., in 't laatste boek echter met zeer gewichtige reserves (bl. 427 v.v. 390, 417).

staat, op den negenden trap ontstaat de schoolstaat, door de samenvoeging van de presidenten der klasse-raden tot één oppersten schoolraad. Deze beraadslaagt over alle gewichtige aangelegenheden, die de geheele school aangaan, als schoolfeesten, schoolreisjes, tentoonstellingen, collecten enz. De leeraren mogen de beraadslagingen bijwonen en daaraan deelnemen, doch een leerling presideert. De genomen besluiten worden echter aan de goedkeuring der leeraren onderworpen. Op den tienden trap valt ook deze laatste beperking weg, en krijgen wij een zelfstandige rechtbank met haar eigen corps van beambten, voor welke ook de leeraren als getuigen worden opgeroepen. Het verluidt, dat deze rechtbank strenger maar rechtvaardiger straft dan de leeraren en dat de rechters zeer goed hun waardigheid beseffen en ophouden. De bekende Berthold Otto houdt te Berlijn-Lichterfelde een school, waar de ouders zich bij de inschrijving hunner kinderen uitdrukkelijk moeten verplichten, de vonnissen dezer rechtbank te eerbiedigen en te helpen uitvoeren.

Het is duidelijk, dat niet precies alle gevallen precies in dit schema passen. Zoo staat de „Schoolraad" van het Amsterdamsch Lyceum, waaromtrent Het Kind van 28 Juni j.l. kol. 199 en Het Handelsblad van 20 Juni eenige mededeelingen deden, ongeveer op den 9en en den 10en trap. De Schoolraad bestaat nl. uit de vertegenwoordigers van elke klasse en — dit is een merkwaardige bijzonderheid — van de erkende schoolclubs of andere schoolorganen, die minstens $^1/_3$ der leerlingen omvatten. Deze Raad vertegenwoordigt de leerlingen tegenover de Leerarenvergadering en andere scholen, stelt maatregelen voor en geeft adviezen en heeft ook straf- en scheidsrechtelijke bevoegdheden. De verkiezingen zijn vrij en geheim; de vergaderingen worden gepresideerd door den Rector, die ook het recht van convocatie en introductie heeft. De klassevertegenwoordiger is in zijn eigen klasse tevens „klassevoogd" met een zekere politiemacht. In Zwitserland bestaat, overeenkomstig 's lands wijs, een referendum, zie E. Buschhardt, leeraar te Bazel, „Klassengemeinschaften." Berlin-Zehlendorf, 1911. Lang niet zoover gaat zijn landsman Joh. Hepp wiens „Die selbstregierung der Schüler", Zürich, 1911, veel aangehaald wordt en die zijn klasse stelselmatig en geleidelijk tot zelfregeering opvoedde, maar 't niet veel verder bracht dan tot een uitgebreid stel klassebeambten plus een praat-parlement à la Foerster, onder zijn eigen presidium en zonder rechterlijke bevoegdheid.

Al deze inrichtingen bepalen zich slechts zelden tot mondelinge afspraken; bijna overal bestaan schriftelijke reglementen of „Schoolwetten", die natuurlijk op de hoogere trappen niet zonder de medewerking der leerlingen zijn tot stand gekomen of door hen zijn opgesteld.

De beiersche verordening representeert vrijwel [1]) den tienden trap, maar stelt naast den leerlingenraad een leerarenraad, bestaande uit den directeur en twee of meer door den leerlingenraad jaarlijks aangewezen leeraren. Alle benoemingen zijn n.l. voor één jaar. Deze twee raden onderhandelen met elkaar, maar er zijn ook volksvergaderingen der klassen, niet alleen voor de verkiezingen, maar ook

[1]) Eigen strafrecht wordt niet uitdrukkelijk toegekend, maar ligt in 't systeem. De verordening was trouwens slechts een „voorloopige". Bestaat zij nog?

om met de leeraren te parlementeeren. Overigens maakt iedere school haar eigen reglementen.

De pruisische regeering was lang zoo ver niet gegaan. Wel bevat haar bovengenoemd besluit tamelijk uitgebreide voorschriften omtrent de constitutie der „Schulgemeinde", maar in den vorm van een voorstel, waarover iedere school vóór 1 Januari vrijelijk mocht beslissen of zij 't wil aannemen of niet. Zij doet dit in een vergadering van leeraren en leerlingen (der vier of vijf hoogste klassen) te zamen, waar zij allen gelijk stemrecht hebben en beginnen met bij geheime vrije stemming een der leeraren tot president te kiezen. Ditzelfde schoolparlement vormt ook den grondslag en de eigenaardigheid van het voorgestelde schema. Het vergadert alle 14 dagen om over alle aangelegenheden der school te beraadslagen; het heeft geen uitvoerende of juridische macht, althans voorloopig niet, maar het kiest den leerlingenraad. Of in de vergaderingen van het parlement de leeraren medestemmen, is niet duidelijk; men zou vermoeden van niet, daar voor deze vaste vergaderingen de president-leeraar niet meer door alle aanwezigen, maar alleen door de leerlingen gekozen wordt; de leeraren zijn echter tot deelneming verplicht.

Evenwel, dat kan ook anders uitvallen, want 't opstellen van hun huishoudelijke reglementen wordt aan de „Schulgemeinde" en den „Schülerrat" geheel vrij gelaten. Na minstens vier maanden heeft 't parlement het recht zich over het al of niet voortbestaan, al of niet gewijzigd, der constitutie uit te spreken.

Hier werd dus niet als in Beieren, van boven af gedecreteerd, maar voorgesteld en aanbevolen. Bovendien is het ontwerp op geen stukken na zoo radicaal. Toch vond het in het van ouds zoo reactionnaire Pruisen geen onverdeeld gunstig onthaal. Reeds den 14den December berichtte 't ministerie, dat, naar zich liet aanzien, zijn voorstellen aan vele scholen zouden worden afgestemd. Met name de ouders hadden zich er tegen verklaard. Daarom wordt aangeraden in dat geval in alle klassen „Vertrauensmänner" uit de leerlingen aan te stellen op den voet van het oude decreet van 12 December 1910, maar die thans door de leerlingen zelf te laten kiezen. De gekozenen der drie hoogste klassen zullen dan te zamen den leerlingenraad vormen.

Men ziet welke een bonte verscheidenheid van mogelijkheden zich achter dat ééne woord „zelfregeering" verschuilt, waaruit volgt, dat men zich van dit instituut maar niet met een enkel woord kan afmaken. In Europa bestaat 't ook overal veel te kort, om er een definitief oordeel over te vellen [1]), allerminst thans, nu zooveel nieuwe vormen in wording zijn en zulks onder geheel nieuwe uit- en inwendige omstandigheden, die voor het ontstaan en de ontwikkeling van het instituut van overwegende beteekenis zijn.

Op het oogenblik hebben dus alle beschouwingen daarover vooral theoretische waarde, maar dat is geen reden om ze niet te houden;

---

[1]) Het rapport van Hedler luidde over 't geheel gunstig, en in 't algemeen zijn verreweg de meeste leeraren, die er zelf een proef mee genomen hebben, er vóór gestemd. Anderzijds komen uit Amerika stemmen, die niet van onvoorwaardelijke ingenomenheid getuigen.

integendeel, wij opvoeders moeten ons met alle ons ten dienste staande middelen op het komende nieuwe voorbereiden.

Zulke beschouwingen levert ook prof. Hoffmann in het bovengenoemd artikel, waarbij hij het voor en tegen zorgvuldig tegenover elkaar stelt. In het onderstaande is daarvan een zelfstandig gebruik gemaakt.

De eenvoudige grondgedachte is, dat men bij de opvoeding der kinderen er op uit moet zijn hun medewerking te winnen en dat men speciaal met de rijpere jeugd van de puberteit af zonder zoodanige vrijwillige medewerking niet veel kan uitrichten. Die gedachte is niet nieuw; Rousseau heeft haar ook reeds uitgesproken en in 't licht gesteld, dat men daarom van de puberteit af de opvoeding op een gansch andere wijze moet leiden. Zij is ook onwedersprekelijk juist en door alle verstandige ouders altijd op hunne wijze toegepast. Evenwel, op de uitvoering komt het aan en thans is niet het huisgezin, maar de school aan de beurt.

Daar heeft de kwestie van de uitoefening van 't gezag nog een gansch andere, en die van de organisatie een zeer groote beteekenis in tegenstelling met 't gezin, omdat de school een menschelijk instituut is, dat zonder organisatie, d.i. door menschen bedachte verhoudingen van rechten en plichten, niet bestaan kan, terwijl 't huisgezin een organisme is, dat zijn constitutie van de natuur heeft. Hieruit volgt aanstonds, dat men tegen een schoolinstituut niet als overwegend bezwaar kan doen gelden, dat 't er een beetje onnatuurlijk uitziet, gelijk met deze schoolparlementen ontegenzeggelijk wel het geval is.

Dit bezwaar, zoo 't er een is, wordt trouwens terstond weggenomen, wanneer kan worden aangetoond, dat het kunstmatig instituut zich aan de natuur, aan natuurlijke instincten en behoeften, aansluit en dat is gemakkelijk aan te toonen; in 't artikel van Hoffmann, die als Katholiek, trots al zijn onpartijdigheid en ruimte van blik toch blijkbaar wel overhelt tot de tegenstanders, wordt dit bijna geheel over 't hoofd gezien. Ik bedoel dit, dat aan den onderwerpelijken leeftijd eigen is een sterke en onbedwingbare zucht tot het vormen van allerlei vereenigingen onder zelfgekozen leiders, die gaarne gehoorzaamd worden. Ik heb daarover gehandeld in mijn artikelen over de psychologie der rijpere jeugd in „Het Kind", Jrg. 1918, nr. 19, kol. 289 [1]) en in „Stemmen des Tijds", Oct. 1918 [2]) en heb daar ook uiteengezet dat en waarom ik, met Stanley Hall e.a., maar in tegenspraak met prof. Bavinck en de katholieke autoriteiten, er voor ben, dat men de jeugd in het oprichten en organiseeren van zulke vereenigingen vrij laat en niet meer leiding geeft dan zij zelf verlangen, wat zij, vrijgelaten, altijd doen, en niet zulke vereenigingen van boven af voor hen organiseert. Ik heb toen ook vermeld, dat in Pruisen vroeger clubs van scholieren aan middelbare scholen verboden waren en welke desastreuze gevolgen dit verbod had; 't is daarom even opmerkelijk als toe te juichen, dat in 't evengenoemd decreet der nieuwe pruisische regeering alle „unpolitische Schülervereine" uitdrukkelijk worden vrijgelaten.

---

[1]) Ook verschenen in het verslag van de Conferentie voor Inwendige Zending te Doetinchem, Juli 1918 (Uitgave A. Wielenga, Doetinchem).

[2]) Ook uitgegeven als brochure, zie achterstaande recensie.

Deze omstandigheid, dat zelfopgerichte vereenigingen met zelfstandig gekozen besturen voor de rijpere jeugd iets natuurlijks, ja, haast een levensbehoefte zijn, maakt m. i. niet zoo onwaarschijnlijk als 't Hoffman lijkt, dat de schoolraden, zooals de voorstanders beweren en de ervaring schijnt te bevestigen, zich bij hun keuzen en besluiten veelal door een juist instinct laten leiden. Dat is ook daarom waarschijnlijk, omdat het instinct van eigenbelang wordt opgewekt: worden verkeerde keuzen gedaan en verkeerde besluiten genomen, dan dragen zij zelf den last ervan en kunnen niet al mopperend en rebelleerend de schuld op hun meesters werpen. Wel zullen ze dan allicht met hangende pootjes bij hen komen om hen uit den brand te helpen, want nog eens: juist de vrijgelaten jeugd zoekt leiding; dit moet men altijd weder voorhouden aan hen, die, volkomen terecht, aanvoeren dat de jeugd, die wij wel de „rijpere" noemen, maar die toch nog verbazend „onrijp" is, leiding noodig heeft en niet ontberen kan. Die onrijpheid openbaart zich in niets zoo sterk als in haar eigenwijsheid, maar gevaarlijk is dat niet, als men ze maar laat meepraten en zich uitspreken; gevaarlijk wordt ze dan wanneer men den domper er op doet en het „chez vous, sur vous, sans vous" op hen toepast.

Zeer bezorgd toont Hoffmann zich voor allerlei buitensporigheden, voor 't buiten hun boekje gaan. Zeer zeker bestaat dat gevaar en wanneer op een beiersche school de schoolraad reeds vermindering van 't latijn en grieksch (vooral van de thema's) geëischt heeft, zoo mag men dit mijnentwege op de debetzijde boeken. Maar wanneer hij vreest, dat zij zich met allerlei levensvragen zullen inlaten, waarvoor zij in de verste verte nog niet rijp zijn, ja, dat zij besluiten zullen nemen, die de gewetensvrijheid hunner medescholieren zullen aanranden, dan vergeet hij ten eenenmale dat het juist een eigenaardigheid is der jeugdvereenigingen, dat zij elk een eigen gebied bestrijken. In een disputeerclub zullen allerlei diepzinnige vragen worden opgeworpen, maar niet in een roei- of muziekvereeniging; in een religieus gezelschap zullen religieuze vragen worden behandeld, maar niet in een tooneelclub. Voor een bepaald doel wordt de vereeniging gevormd en zij bestaat dus van stonde aan uit gelijkgezinden, immers uit dezulken, die 't omtrent dat doel in hoofdzaak eens zijn. Bij den schoolraad nu is het terrein al afgeperkt en de éénheid gegeven: het is de klasse, die zich organiseert en het doel dezer organisatie is uitsluitend de behartiging van klassebelangen; voor andere belangen zullen zij afzonderlijke vereenigingen vormen.

Natuurlijk kan en zal 't voorkomen, gelijk het ook al voorgekomen is, dat er in een klasse een kwade geest heerscht en dat dientengevolge de schoolraad wordt misbruikt als een middel om kabaal te veroorzaken, sabotage te plegen, een gehaten leeraar er uit te werken of dergelijke. Maar behalve dat in het laatste geval het gelijk wel eens aan de zijde der scholieren zou kunnen zijn, staat men tegenover deze dingen geheel machteloos? Mogen en moeten wij van de dwaasheden en uitspattingen, die de verschgebakken Arsolräte ons te zien hebben gegeven, gevolgtrekkingen maken met toepassing op de jeugdorganisaties en redeneeren: als volwassenen zich zoo aanstellen, wat is er dan van baardelooze jongens te wachten? Tot nog toe is

er niets geschied, wat zulk een gevolgtrekking zou wettigen. Zeker, wat niet is, kan komen, en de jeugd is in doorsneê stellig niet verstandiger dan de volwassenen leeftijd, maar zij is altijd veel minder gevaarlijk, omdat zij veel minder pretenties heeft, omdat zij in den grond van de zaak heel goed weet, dat haar wijsheid en haar krachten niet heel ver reiken, dat zij geen werk bouwt voor de toekomst, maar altijd slechts voor 't oogenblik, dat zij geen huizen bouwt, maar slechts tenten en barakken, ja, dat alles wat zij doet, al stellen zij zich nog zoo aan, heel op de keper beschouwd maar — kinderspel is. Waarlijk, heel wat sterker dan de Regeering Ebert-Scheidemann of Bauer-Müller tegenover de Arbeidersraden, staan de school-autoriteiten tegenover de leerlingenraden. En altijd moet men bedenken, wat ik reeds Verz. Paed. Opst. I, bladz. 185 als het voorbehoud der amerikaansche pionniers heb medegedeeld: „het systeem kan slechts slagen en bloeien, waar de invloed der onderwijzers zeer groot is en dezen het goed begrijpen en met tact toepassen en de hoofddirectie in handen weten te houden, en vooral waar de zedelijke leiding sterk genoeg is om de jongelui van haar geest te bezielen."

Zie, daarop komt het aan, daarop komt het altijd aan, met of zonder „zelfregeering", op de inspiratie van krachtige, vol uitgegroeide, hoogstaande persoonlijkheden. Waar die ontbreekt, ontbreekt alles, behalve dat wat ten slotte geen wezenlijke waarde heeft.

Er is dus geen sprake van afdanking van opvoeders en onderwijzers. Het is alleen de vraag of ze de oude leiding niet met nieuwe middelen willen handhaven. En vragen ze: waarom zouden we dat doen? dan ligt het antwoord gereed: omdat de oude middelen niet deugden. Dat heeft de ervaring toch waarlijk al lang en grondig genoeg geleerd, eer paedagogiek en psychologie 't ons kwamen prediken! Voor wie de eenvoudige waarheid gevat heeft, dat alle opvoeding slechts de inleiding is tot zelfopvoeding en geleidelijk daarin moet overgaan, is 't zoo vanzelfsprekend, dat er overgangsvormen moeten zijn, waarvoor de eigenlijke leeftijd natuurlijk de overgangsleeftijd is, dat zij er ook op school moeten zijn, en dat ook daar het eenvoudige regeeren van boven af, dat in de practijk altijd min of meer op repressie uitloopt, voor dien leeftijd althans niet meer deugt; bovenal, dat er geen verantwoordelijkheidsgevoel ontstaat als er geen verantwoordelijkheden te dragen worden gegeven.

Hebben wij het niet zelfs met jongere kinderen en daarbij slechtopgevoede, verwilderde „straatjongens" gezien, hoe zij een plantsoen, dat anders hun baldadigheid prikkelt, respecteeren, wanneer zij er zelf aan meegewerkt hebben en 't h u n plantsoen is geworden? Zoo lijkt 't ook niet voor tegenspraak vatbaar, dat de schooldiscipline door leerlingen eerst dan werkelijk gerespecteerd zal worden, wanneer zij h u n dicipline is geworden.

Hoffmann echter meent, dat zij op die manier één verkeerd denkbeeld van recht en zedelijkheid krijgen, alsof dat dingen zijn, die bij meerderheid van stemmen worden vastgesteld en waaraan men slechts gebonden is in zooverre als men er zelf voorgestemd heeft. Dit laatste is beslist onjuist en dus ook de gevolgtrekking, dat de kinderen op die manier tot een noodlottig individualisme gevoerd worden. Het ligt integendeel in den aard der zaak, zoowel als in de mentaliteit

der jeugd en wordt dan ook door de ervaring bevestigd, dat de leden der gemeenschap zich, ook al behooren zij tot de tegenstemmende, minderheid, aan de besluiten der gemeenschap gebonden gevoelen, zoolang zij lid der gemeenschap zijn. En daarom is 't ook stellig juist wat de voorstanders beweren, dat de zelfregeering der scholieren, het organiseeren der klassen en der geheele school in een zeker staatsverband (al behoeft men daarom de nabootsing van den eigenlijken staat niet zoo ver te drijven als sommige Amerikanen doen) een goed soort, ja de beste „staatsbürgerliche" opvoeding is en de school helpt in 't vervullen van wat zeker niet haar minst gewichtige taak is, t.w. een overgang, een tusschenschakel te vormen tusschen gezins- en staatsleven. Het past volkomen in een democratischen staatsvorm, waar immers de burgers toch waarlijk ook niet slechter gehoorzamen aan de wetten, die zij zelf helpen maken, dat de aankomende burgers practisch geoefend worden in den eerbied voor en het naleven van eigengemaakte wetten en verordeningen. De hoogere begrippen van zedelijkheid loopen daarbij evenmin gevaar als in een welgeordend staatsleven, veeleer wordt de school hier een welkome gelegenheid de jeugd bij te brengen, wat volgens de juiste opmerking van dr. De Jager [1]) even noodig als schaarsch is: het inzicht in het onderscheid tusschen wettelijkheid en zedelijkheid, tusschen overtreding en misdrijf. Ja, indien het door Hoffmann gevreesde gevaar van aanranding der gewetensvrijheid werkelijk mocht intreden, dan zou hiermede tevens de gelegenheid geboden zijn om de zelfstandigheid, de souvereiniteit van het geweten (te weten: in gewetensvragen) te leeren kennen, beseffen en toepassen. „Wat moet in zoo'n geval de leeraar doen?" vraagt Hoffmann in wanhoop. Wel juist niet wat de oude praxis en Hoffman willen dat hij doen zal: door 't opleggen van zijn gezag, door zoogenaamde handhaving der discipline, den twist beslechten, maar eenvoudig 't gewicht zijner persoonlijkheid in de schaal werpen ter verdediging der consciëntie-vrijheid.

Dat er een zedewet is, die niet bij meerderheid van stemmen wordt vastgesteld, dat er zedelijke normen zijn, die eenvoudig geëerbiedigd moeten worden, omdat zij van boven stammen, dat de geheele opvoeding er op gericht en ingericht moet zijn om den kinderen dat klaar te maken en in vleesch en bloed te doen overgaan, niemand kan er meer overtuigd van zijn, niemand gevoeliger voor aanranding of verduistering dezer waarheden, dan ik. Maar mij dunkt, dat de zelfregeering juist een geschikt middel is om den aanstaanden staatsburger 't onderscheid duidelijk te maken tusschen goddelijke [2]) en menschelijke wetten, niet om de laatste te verachten, neen juist om te leeren dat zij ook heilig zijn, maar dat hun heiligheid toch een geheel ander karakter draagt. En waar het schoolparlement ook recht spreekt en straffen uitdeelt (wat overigens, ik erken het gaarne, het meest kwestieuze punt is in deze geheele materie) daar zal 't dunkt mij niet kunnen uitblijven, of in die jeugdige harten zal een zeker

[1]) Het Kind. Jrg. 1919 no. 10. „Rookverbod voor Kinderen".

[2]) Dit woord kan in den zin, waarin het in dezen samenhang bedoeld is, zelfs door een „atheïst" (die volstrekt nog niet een ongodsdienstig mensch behoeft te zijn) gebruikt worden.

onbewust bewustzijn opduiken, dat wie recht spreekt, nooit alleen recht spreekt naar menschelijke wetten, maar altijd ook — min of meer — naar een goddelijk recht, dat daarin, op hoe gebrekkige wijze ook, zich manifesteert.

Wanneer een jongen iets gemeens heeft gedaan, en de leeraar straft hem, dan blijft dat in de oogen der scholieren, hoezeer zij ook de billijkheid ervan erkennen, een politiestraf, waarin ook 't element van persoonlijke gezagsuitoefening niet afwezig is; maar wanneer het schoolparlement, of de daardoor en daaruit gekozen rechters hem vonnissen, dan voelen die jeugdige rechtsvoltrekkers zich wel degelijk als handhavers van „het" recht, het recht, waarvan zij het besef in den boezem dragen, krachtens hetwelk zij het kwade „kwaad" noemen en veroordeelen.

Wat zou nu beter zijn, aan zulke gevoelens der jeugd gelegenheid te geven zich te uiten en zich te ontwikkelen door zich in daden om te zetten, of ze ten onder te houden op grond van de zedelijke onmondigheid der jeugd? Durft iemand beweren, dat hij al de diepte van ernst, waartoe de jeugd in staat is, reeds gepeild heeft?

Vertrouwen doet het meeste in de opvoeding. Dat is het geloof, dat bergen verzet. Maar niemand is daartoe in staat dan wie zelf wegens zijn zedelijk gehalte vertrouwen verdient.

Voor degenen, die zich met dit onderwerp nader wenschen bezig te houden, geven wij hieronder eenige literatuur. (Red.)

C. Burkhardt. Klassengemeinschaftsleben.
Bernard Cronson. Pupil Self-Government.
Winifred Buch. Boys Self Governing Clubs.
W. George. The Junior Republic.
W. George and Leiman. Citizens made and remade.
W. Gill. The Boys and Girls Republic.
W. Gill. A New Citizenship.
Hepp. Die Selbstregierung der Schüler.
J. Langermann. Der Erziehungsstaat.
Colin A. Scott. Social Education.

Ontnormalisatie!

door Dr. A. DE VLETTER.

Wij leven nu wèl in 'n onzekere maar gewichtige tijd van zoeken en streven, een tijd van verandering en vernieuwing, van zo goed als algemene afkeuring van en ontgoocheling over het bestaande, tijd van onenigheid echter over de wegen, die men verder moet gaan. Heugelik is de grote belangstelling, ook ten onzent, in opvoedings- en onderwijsvragen (bij het vervullen van spreekbeurten over deze onderwerpen bemerkt men dit allerwege); er is daarenboven, nu de oude schoolstrijd voorbij is, een ernstig streven om samen te werken in de zorg voor onze „volksontwikkeling", samen te werken bij de zo nodige opbouw van onze maatschappij. Heugelik is o.a. ook de instelling

van ons onderwijsministerie; belangwekkend het optreden van de eerste functionaris, die méér wil zijn dan de administrateur der schoolstrijdbevrediging, die een werker wil zijn in den hof van ons nationale onderwijs.

Het is nodig op één punt de aandacht te vestigen. Een rechtsphilosoof zou beter dan ik kunnen betogen, wat de taak is (en kan zijn) van een wetgevende overheid; ik kan me voorstellen dat deze prikkelend, initiatiefnemend, baanbrekend, richting-gevend optreedt, maar over het algemeen zal de wet toch zijn de vastlegging, de vormgeving aan het bestaande, de ordening van het tot dusver onbestendige, de inventarisatie, de algemeen-making van het door enkelen voor allen veroverde. Nu ligt echter in dit eigenaardig conserverend karakter der overheidszorg een groot gevaar: dat de vastlegging vastschroeving wordt; de ordening: voorschrift; de vormgeving en algemeen-making: normalisatie; de inventarisatie: dwang, onderdrukking, dood!

In de schoolstrijd, die achter ons ligt, van de bizondere tegen de openbare school, hebben de linkse partijen steeds naar waarborgen gezocht in de dode formulieren, van leerplan en lesrooster, die als criteria golden en gelden van deugdelik onderwijs. De overheid moest waken voor vermorsing van staatsgeld; daarom werden eisen gesteld van aantal uren, aantal minuten zelfs, van vakken en leerstof, van lokaalruimte, bankenafstand, gangwijdte, deurenaantal, ramenhoogte.... Men begrijpt deze angst voor het goed besteden der gemeenschapsgelden en men kan ze billiken, voor zover deze eisen van goede hygiëne en ernst en degelikheid redelike ruimte lieten aan ontplooiing in allerlei richting. Wezenlike waarde hadden de bepalingen betreffende de dingen des geestes, betreffende het eigenlike onderwijs n i e t. Elk bureaucraties systeem brengt zijn ontduikers mee. Slechte en goede! De handenarbeid werd onder de vlag der rekenkunde binnengeloodst; zangonderwijs (op de middelbare school) in de Nederlandse uren (stijl!) binnengesmokkeld; bijbelse geschiedenis, kunstgeschiedenis onder de gewone geschiedenis enz. enz. Zolang het schooltoezicht niet het recht heeft op de aard, het karakter, het gehalte van het onderwijs toezicht te houden en kritiek te oefenen, wordt het verlaagd tot een bureaucraties ambtenarencorps, dat controleren moet en kibbelen over minutenbesteding, roosterindeling, vak-onderverdeling. 'n Minderwaardige taak!

Nu beukt de nieuwe tijd met vele nieuwe eisen aan de poorten van onze school; nu werpt de schoolhygiëne en de moderne paedologie allerlei z.g.n. vaststaands en verouderds omver; nu blaast de Montessoriwind met volle kracht door onze Froebelscholen, ten spijt van allerlei gemeentelike verordeningen betreffende lokaalhoogte, schoolbankgesteldheid, raamstand enz.; nu komt de nieuwe wetenschap talloze conventies onderste-boven stoten; nu komt de grote eis der meerdere individualisatie, der differentiatie, van het rekening houden met de eenzijdig begaafden; nu rijst de grote twijfel aan de z.g.n. vormende waarde der tot dusver heiligverklaarde leervakken; nu breekt de spot allerwege los over de z.g.n. „formale Bildung", over de z.g.n. algemene ontwikkeling; nu dreigt, naar Amerikaans en Duits voorbeeld, de werkschool de boekenschool te overvleugelen, te vervangen,

nu voelt men 't overal, dat er wat anders komen gaat, nu hoort men overal van de nieuwe lente het nieuwe geluid.

In zulke ogenblikken der cultuurgeschiedenis is het wel zeer noodlottig, als een onjuist georiënteerde overheid, goedbedoelend en organisatories begaafd, gaat normaliseren, gaat dwingen en regelen, gaat vastleggen en in 't keurslijf wringen. De Franse onderwijsminister, van wie in een vorig nummer van „Volksontwikkeling" het ideaal werd vermeld, dat op dit of dit ogenblik in alle Franse scholen dit of dit vak werd onderwezen, wordt in het licht der moderne eisen ridicuul. Vrijheid! vrijheid! dat is de roep.

Ziehier het grote woord; de uiterst moeilike zaak. Daarover is in alle tijden veel te doen geweest, grote geesten hebben getracht een omschrijving te geven van wat zij onder de ware vrijheid verstaan („gebondenheid aan het hoogste in ons zelf"); in onze tijd is het vrijheidsgeroep niet van de lucht, in goede en in verkeerde zin. Hoeveel misverstand heerst er niet over de vrijheidsopvatting van Montessori! Voor haar heeft de vrijheid driërlei beteken's en waarde: 1°. de vrijheid het laatste stadium in de ontwikkelingsgeschiedenis der mensheid, 2°. vrijheid een pedagogiese eis voor de juiste ontwikkelingsmogelikheid van elk individu, 3°. vrijheid voorwaarde voor de goede waarneming van kind en mens. Welnu, in driërlei betekenis is deze vrijheid ook voor onze school gewichtig. Maar zéér zeker is ze van overwegend belang in een overgangstijd in onderwijskundig opzicht.

Van vele zijden komt de roep om de vrije school! Nu de oude schoolstrijd geëindigd is, wacht ons naar alle waarschijnlikheid een nieuwe. Nieuwe strijdvragen zullen moeten worden uitgevochten! Nieuwe onderwijsbeginselen zullen moeten worden geprobeerd. Het voorbereidend Montessorionderwijs moet niet onmogelik worden gemaakt door een (Froebel-)bewaarschoolwet. De Montessori-lagere scholen die stellig allerwege zullen verrijzen (in Den Haag alleen wordt er op drie plaatsen om gevochten), mogen niet in hun opkomst worden verstikt door een lager-onderwijswet, die alleen rekening houdt met de bestaande school in zijn klassikaal onderwijs van voorgeschreven orde. Naast de bestaande kweekscholen en cursussen ter opleiding van bewaarschool- en gewone onderwijzeressen(ers), verrezen te Amsterdam en Den Haag opleidingscursussen voor Montessorileidsters. Aan deze kweekscholen worden waarschijnlik vele idealen, die men aan onderwijzersopleiding stelt, verwezenlikt; de leeftijd der cursisten is van 18—20, de vooropleiding van sommigen die van H.B.S., Gymnasium, School v. Maatschappelik Werk. De lessen worden gecombineerd met bijwonen der schoolpraktijk (in de Gemeentel. Montessorischool) en met zelfstandige arbeid. De opleiding is in handen van wetenschappelik ontwikkelde mensen, universiteitsdocenten (aan de beide cursussen doceren: Dr. A. Droogleever Fortuijn, Dr. E. de Vries, Dr. A. H. Oort, Dr. B. P. B. Plantenga, Dr. A. W. Arntzenius, Prof. Dr. Buitendijk, Dr. J. C. Godefroy, Dr. D. Herderschee, Mr. Cl. Wichmann, Mr. I. Prins Willekes Macdonald, e. a.); aan de theoretiese lessen zijn practica (biologiese, psychologiese en anthropologiese) verbonden; een samenvattende les

brengt eenheid in de beschouwingen en inzichten.[1]) Ongetwijfeld kleven fouten aan deze opleiding (voor het 2de jaar is het leerplan al gewijzigd), maar ontegenzeggelik is het streven, dat voorzit, ernstig; moet zo'n cursus en het daar verleende diploma waardeloos gemaakt worden, doordat de wetgever precies gaat bepalen, wat en hoe de opleiding van bewaarschoolonderwijzeressen[2]) moet zijn.

Als het nieuwe inzicht, dat de vormende waarde van de leervakken op zichzelf nihil is, verder gaat doordringen, moet dan de wet gebaseerd blijven op het verouderde standpunt? De regeringsadviseurs mogen toch vooral niet verzuimen met de beschouwingen der Amerikanen (Dewey, Findlay) en der Duitsers (Kerschensteiner, Vogel, Voigt, Borchert) rekening te houden; de belangstellende lezer houde mij ten goede, dat ik verwijs naar mijne Inleiding op Kerschensteiner's „Komende School"; daar vindt men herhaaldelik uitgesproken de wenselikheid van het experiment, dus de noodzakelikheid van vrijheid!

Het verheugde mij dat ik bij mijn rede op het Haagse congres deze zomer („Welke verbeteringen zijn aan te brengen in onze scholen voor algemeen ontwikkelend onderwijs"), in tegenwoordigheid van Z. Exc. de Minister van Onderwijs, geen bestrijding en, vooral ook later, veel instemming vond voor mijn vierde stelling: „Onderwijsverbetering veronderstelt onderwijsexperiment; experimenteren is alleen mogelik in vrijheid." De ernstige schooldirectie, de groep verantwoordelike docenten, moeten toch, als zij eerlik van de wenselikheid en de noodzakelikheid daarvan overtuigd zijn, het Grieks uit de gymnasiale opleiding kunnen schrappen, wanneer zij slechts zorg dragen voor een degelike vervanging van dit studievak. Zij moeten toch in vele gevallen, waarbij zij het volmaakt nutteloze en onzinnige inzien van eenzijdig begaafden af te beulen met geheel overbodige dwaasheden, de middelmatigen met veel te uitgebreid leerplan, het recht hebben af te wijken, te schrappen, naar bevind van zaken te handelen, zooals de hygienist en medicus doet. Men verbeelde zich toch niet, dat b.v. nú een slecht gedoceerd en zonder belangstelling aangehoord Grieks, vormende waarde heeft. Ik kan mij voorstellen, dat de regering uit nationale overwegingen de eis stelt van nationale opleiding (dáárvan is bij ons echter steeds zeer weinig te bespeuren geweest), dat aangedrongen wordt op onderwijs in vaderlandse taal- en letterkunde, vaderlandse geschiedenis, aardrijkskunde, dialectkunde, folklore e. dgl. Maar dat is het standpunt niet geweest; de christelike onderwijzer mag Oranje verheerliken als geloofsheld, de middelbaaronderwijsdocent hem analyseren als mixtum, de katholiek hem verfoeien als rebel en ketter[3]), met dit alles heeft de schoolopziener of inspecteur niets te maken; hij controleert slechts de rooster en telt de minuten; al babbelt de leeraar over sport (nationale sport!) en alle mogelike dingen, al zeurt en treuzelt hij hele uren en doet niets,

---

[1]) Men zie deze eis van samenvattend eenheidsinzicht o. a. bij Kerschensteiner, Onderwijzersopleiding („De komende school", Ploegsma, Zeist, 1919).

[2]) Wij moesten de naam „bewaarschool" maar vervangen door „kleinkinderschool" of „Kleuterschool" (Dr. Bonebakker).

[3]) Ik bedoel hiermee niets onaangenaams, noem slechts het geval.

de overheid stelt zich tevreden met een .... leerplan en lesrooster.

Laat ons eerlik zijn: ons onderwijs is in vele opzichten erg goed en ... erg slecht, ondanks alle zgn. regeringscontrôle en subsidievoorwaarden (die geen enkele waarborg geven!) M.i. ware het te wensen, dat de regering afzag van regeling en ordening van boven af, afzag van normalisatie. Aan de directeuren onzer zuigelingenklinieken, onzer vacantiekolonies, wordt toch ook niet van hoger hand voorgeschreven, hoe de behandeling, de voeding (voor elk gelijk!!!!) moet zijn! Men stelle zich dit eens voor! Maar voor de geestesvorming schijnt dit wel geoorloofd. Het a priori wantrouwen en controleren zou te vervangen zijn door toezicht, deskundig, veelvuldig, actief toezicht; door contrôle a posteriori. Geef aan de ernstige school, de toegewijde organisator, de groep ferme werkers, vertrouwen en vrijheid om aan te pakken, te proberen, te experimenteren, te wagen en te winnen. Zoek de contrôle niet in het dode papier van rooster en leerplan, maar in de conscientie der ouders en opvoeders, verantwoordelike onderwijzers en belanghebbende kinderverzorgers. Juist door het eisen van de papieren waarborgen, door het genoegen nemen met het examendiplomaatje over ingedrilde kennis bederft men veel, ook het inzicht bij het publiek. Vertrouw, dat de ouders voor hun kinderen wel de goede school zullen kiezen, dat de goede experimenteerscholen wel de nodige voorzichtigheid zullen betrachten, dat de proefnemers, de nieuwlichters, wel geoordeeld zullen worden op de resultaten. De overheid late af van het voogdje spelen over ouders en onderwijzers. De nieuwe Minister weigere deze treurige erfenis van zijn liberale voorgangers, de bureaucratiese papiervergoders.

Niet, dat contrôle afwezig moet zijn. Hoe meer contrôle hoe beter; talrijke deskundige inspecteurs, belangstellende mensen; verplichte verslagen van de werkzaamheden; toelichtingen van de proefnemingen en pogingen; ter verantwoording roepen voor de Onderwijsraad en de gedelegeerden van deze; vele contrôlemiddelen!

Wie de vrijheid niet wil en voor wie de vrijheid niet goed is, blijve in de band. De regering geve normen aan, publicere modelleerplannen; werkprogramma's; maar geve anderen volledige vrijheid om eigen weg te gaan. En ... steune die anderen met regeringsgeld! Het is toch flauw, kinderachtig, onwaardig, dat bij de huidige toestand sommige scholen, die wat bizonders willen, allerlei middelen te baat nemen, om door de mazen van het wetsnet te kruipen; dat b.v. scholen voor individueel onderwijs met hulp van autoriteiten nagaan, hoe de wet te ontduiken is; dat een schoolbestuur niet eerlik kan zeggen: „wij willen dit of dit, kom ons maar op de vingers tikken, zoveel ge wilt, maar help ons ons werk mogelik maken."

Natuurlik is wel een subsidieregeling te maken, voor de uren, dat les gegeven wordt, het aantal kinderen, dat de school bezoekt, afgescheiden van wat St. Bureaucratius wil dat ze doen of voorgeven te doen. Contrôle, persoonlike onverwachte contrôle, scherpe contrôle tegen finantieele knoeierij is natuurlik gewenst; men zorge ervoor, dat geen bedrog geschiedt met het aantal kinderen e. dgl., maar men late de leerkrachten vrij in het onderwijs, zoals men ze ook vrij laat in de opvoeding der leerlingen. De eisen van vast leerplan en lesrooster moeten m.i. vervallen of zo geredigeerd, dat het onderwijs

zich vrij, overeenkomstig nieuwe inzichten en opvattingen kan ontwikkelen.

Heeft de minister aan deze mogelikheid gedacht, door voor te stellen, dat ook scholen gesubsidieerd kunnen worden, die niet aan vaste wetseisen voldoen?

Ik had in mijn kwaliteit van bestuurslid ener nieuwe vereniging de eer bovenstaande opvattingen ter kennis te brengen van Z. Excellentie, die als altijd belangstellend was. Men legge in de komende wet uitdrukkelik vast, dat het levensrecht van allerlei vrije scholen onaangetast blijve en van wege de overheid door subsidieverlening worde erkend! De H. B. S. als natuurwetenschappelike Arbeitsschule, met vermindering van leerplan, facultatiefstelling van verschillende vakken, vergaande individualisering, desnoods geen algemene parade in opgeplakte kennis van twintig eindexamenvakken, het vernis onzer zgn. algemene ontwikkeling („a superficial polish", noemt Dewey het; „encyclopediese onwetendheid" zei een Hollander eens). Het oude gymnasium, met allerlei wijzigingen wellicht. Een Nederlands gymnasium misschien, met de vaderlandse cultuur, in vergelijking tot de west-Europese, in het centrum! De volksschool voor meer individueel onderwijs, of meer „doeschool". Men geve deze alle de vrijheid! En de steun! de onmisbare steun van het staatsgeld. Ook de onmisbare steun der publieke belangstelling, der scherpe, opbouwende controle! Ten bate van ons gehele onderwijs; van onze dan veel meer gedifferentieerde school; van al onze tot ontluiking komende volkskracht; van onze gehele cultuur!

Ik zou wensen, dat anderen hun mening wilden zeggen over deze opvatting der ontnormalisatie; dat „Volksontwikkeling", hoewel geen discussieblad, ruimte verleende aan beschouwingen hierover, aan de verschillende meningen pro en contra mijn inzicht en wens. Ik weet, dat velen deze wensen ook koesteren, deze mening delen, ze zelfs evident achten; dat anderen ze misleidend, foutief, noodlottig, gevaarlik, revolutionair noemen. Er is mij gevraagd, organisatie te geven aan deze stroming der vrije school, opdat reeds dadelik ook in de Kamer, deze opvatting gehoord worde. Voor bewijzen van instemming houd ik mij dus aanbevolen. Maar gedachtig aan het „audi alteram partem" heb ik op de nieuwe fraaie tribune van het jonge Nutsorgaan het woord gevraagd om mening aan mening te toetsen, misschien van eenzijdigheid overtuigd te worden. Want voor de „zaak" is het goed dat allen gehoord worden, zoals het aangehaalde klassieke woord zegt ook in de aardige 16e eeuwse vertaling „Eyns mans rede ein halbe rede, Man sal sie billich verhören bede."

Het kleuterstehuis

door Dr. E. BONEBAKKER.

VI. Drie kleine kleuterstehuizen [1]).

§ 1. Eenvoudig, sober, schoon.

Een kleuterstehuis voor 6 kindertroepjes — of, in de taal der school: „klassen" — wordt naar de bouwprijzen van nu, volgens nauwkeurige berekening, op f 152.000 begroot. Grote gemeenten met hun onuitputtelike inkomsten en grenzenloos krediet, nietwaar, kunnen zich dat veroorloven. 't Rijk, waarvan wij verwachten dat het de bouw van kleuterstehuizen krachtig met subsidie zal bevorderen, is financieel ook heel sterk; zo sterk als de krachtkomiek in 't variëteiten-theater. Dat weet ieder die belasting betaalt. Maar kleine gemeenten en schoolbesturen, hoe zullen die aan de middelen komen, nodig voor tehuizen waarin de prijs voor elke kleuterplaats alleen aan bouwkosten $\frac{152.000}{216} = f\,703.-$ bedraagt? Trouwens, al zou voor zekere bouwheren de kostprijs bijzaak zijn, uit maatschappelik oogpunt is 't afkeurenswaardig, zo grote kapitalen — men herleze de cijfers van hoofdstuk IV, § 4 — in schoolgebouwen vastteleggen, terwijl de hele wereld door massaverwoestingen, door massa-werkstakingen en in 't bijzonder door de grootste massawerkstaking die oorlog heet, deerlik verarmd is. Uit deze overweging is 't aller taak, vooral ook van de rijksten, grote soberheid in acht te nemen en elke mogelike geld- of materiaal-bezuiniging op te zoeken. Dit is allermeest nodig voor schoolgebouwen. Zeker, die moeten alles geven wat voor veelzijdige ontwikkeling bevorderlik is, maar juist daarom de les onzer dagen leren, de les van eenvoud en matiging, een les van sprekende stenen, die een indruk geeft. Die indruk moet het opgroeiende geslacht na de eeuw van verspilling eerst, van vernieling daarna, in de eeuw van herstel meenemen uit het schoolgebouw. De overheid intussen vervult eerst dan haar taak van volksopvoeding-door-bouwkunst geheel, indien zij al haar bouwwerken in deze geest doet uitvoeren. Dat is tevens estetiese volksopvoeding. Want het artistiekste urinoirtje van f 5000.—, de kunstrijkste Vijzelbrugleuning van f 60.000.—, zij zijn daarom niet esteties, omdat zij niet in harmonie zijn met onze tijd, die arbeiden moet naar de leus: werk en spaar. — En de bouwkunstenaars? Wilt ge die aan de kant laten staan? Integendeel, juist de kunstenaars vinden hier de schoonste taak. Laten zij maar bij de verarmde oude ziener van de Rozengracht in de leer gaan, die met loslating van vroegere praal, zich de onsterfelikheid verzekert door zijn edelste kunst: eenvoudig, sober, schoon. Meer dan ooit hebben wij Rembrandt nodig „als Erzieher".

In het vierde hoofdstuk is aangetoond dat ingrijpende verbetering van het schoolgebouw met ingrijpende materiaalbesparing kan samengaan, en, nu wij voor een grote behoefte aan nieuwe schoolgebouwen

[1]) De nummering der figuren sluit aan bij die in de November-aflevering.

staan, kleutersscholen, scholen voor de rijpere jeugd, volkshogescholen, voor een nieuwe schoolbouwperiode, hopen wij dat de Regering met de geest der door ons in praktijk gebrachte maatregelen een nieuw Koninklik Besluit nopens schoolbouw moge bezielen. Zouden gemeenten, schoolbesturen en architecten haar daarop niet bij adressen verzoeken? En dan moet de scholenbouw onder centrale voorlichting volgens standaardtypen, in de uitvoering gevarieerd naar de eisen van steden en landschappen, aangevat worden, evenzeer voor materieel als voor esteties gewin.

In het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van het Algemeen gaan blijkbaar dezelfde overwegingen om. In verband met het voornemen, om de kleutersopvoeding te helpen uitbreiden en verbeteren, kwam de Algemene Secretaris tot mij met de vraag of ik een drietal architecten wilde opwekken om elk een goed mooi kleutersschoolontwerp te maken voor drie kindergroepen, veel lager in prijs dan de in mijn vorig opstel beschreven gebouwen, die toch al de taal van eenvoud en besparing spreken. Hij noemde f 20.000.

Gaarne gaf ik aan het voorstel gevolg. Ik heb met meer dan drie architecten samengewerkt; de keus was dus moeilik.

Ik richtte mijn verzoeken ten slotte tot:

1°. Martin Rietbergen te Utrecht, de architect van het kleutersparadijsje in de Croeselaan,

2°. J. W. Janzen te Leerdam, van wie ik het zinrijk en vernuftig ontwerp van een kleine Montessori-school leerde kennen,

3°. het architecten- en ingenieurs-adviesbureau „T. A. B. R. O. S." van Ir. D. Roosenburg, b.i., Jhr. A. H. op ten Noort en Ir. L. S. P. Scheffer, c.i., te 's-Gravenhage en Utrecht.

De laatste keuze stond bij voorbaat vast door de herinnering aan mijn onvergetelike bouwvriend S. F. Loeb, die zich in de laatste jaren van zijn kort leven voortontwikkeld heeft in samenwerking met twee leden dezer kombinatie, en onder leiding van een hunner, die te Enschedé een geheel eigen schoolbouwtaal gesproken heeft.

Aan elk werd dezelfde opgave voorgelegd: ontwerp een kleuterstehuis van 3 kamers, goed in de zin der Utrechtse fröbelscholen en zo mogelik niet duurder dan f 20.000 (ongerekend de prijs van de grond). Ditmaal hebben architecten en ik geen overleg gepleegd, ik beperk er mij hier toe, hun ontwerpen, zonder in kritiek te treden, te publiceren en volgens de ontvangen mededelingen toetelichten. De plannen zijn en blijven het eigendom elk van zijn auteur. Een gemeente- of schoolbestuur, dat een der ontwerpen wenst te doen uitvoeren, versta zich met de eigenaar.

Om een gelijkmatige beoordeling van de begrotingscijfers mogelik te maken, heb ik elk gevraagd om opgave van de kubieke ombouwde ruimte van 't gebouw, en de kosten voor: 't gebouw, de beplanting en afheining, 't meubilair, honorarium en toezicht enz., onvoorzien. De post voor beplanting en afheining is zeer afhankelik van plaatselike omstandigheden. Aangenomen wordt dat 't terrein goede bouwgrond is, vlak, even hoog als de weg, zonder houtgewas op de bouwplaats; dat er riolering, gas-, kabel- en waterleiding voor het terrein is. Bij de beoordeling der begrotingscijfers bedenke men dat het grote raamoppervlak veel geld kost. Maar hierop is weinig

te bezuinigen zonder de vermindering der opvoedkundige waarde van 't gebouw. Voor een meer grondige beoordeling van de opgegeven som-

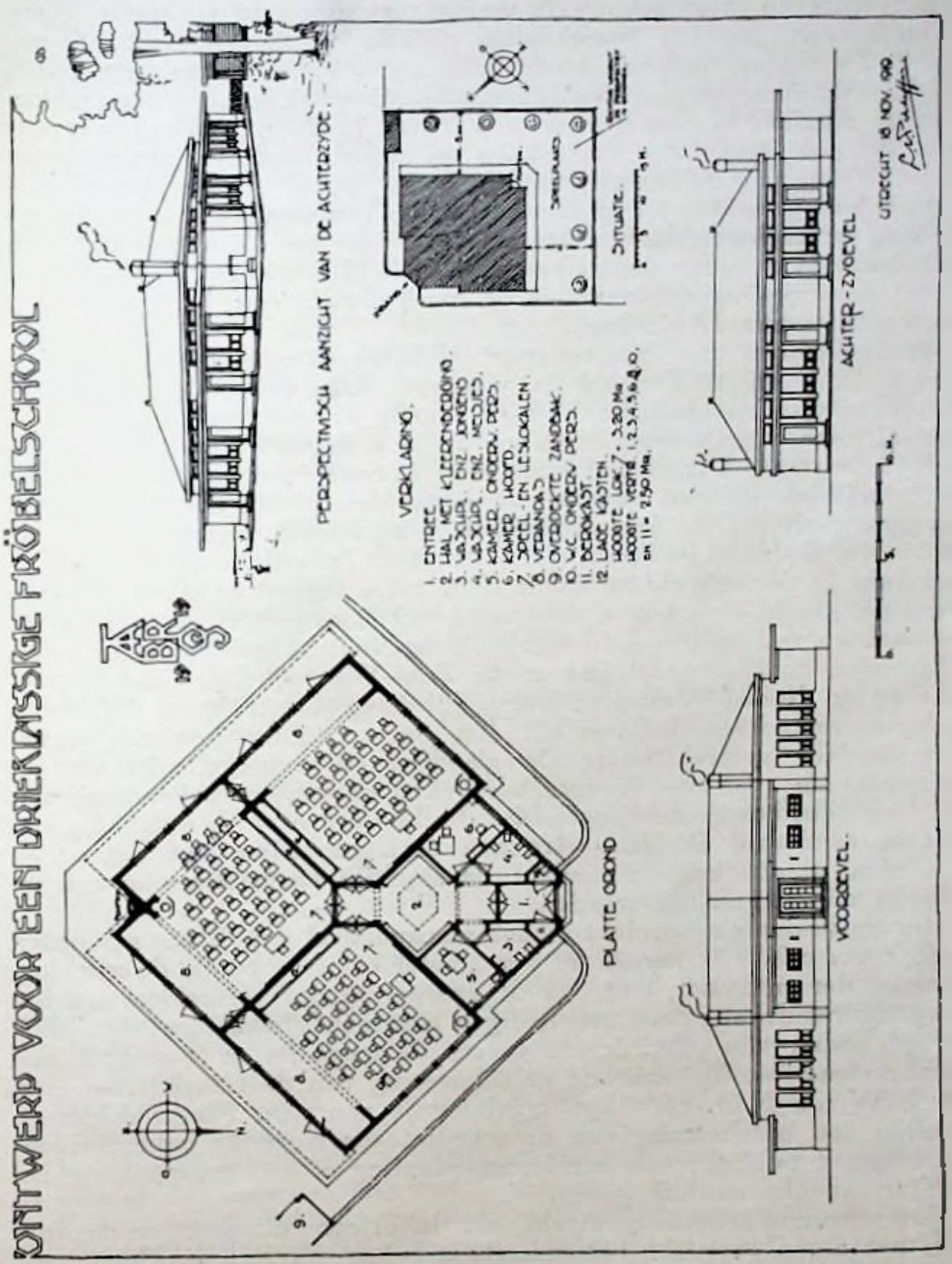

Fig. 29. Ontwerp T. A. B. R. O. S. blz. 162 vlg.

men vrage men de gespecificeerde begroting van elk ontwerp aan de architect.

§ 2. Het ontwerp van T. A. B. R. O. S. (fig. 29).

Wij laten dit ontwerp vooropgaan omdat het zich nauwer dan de beide andere aansluit aan de drie types die in het IIIe Hoofdstuk zijn beschreven. Het gebouwtje wordt verondersteld te liggen op een Noordwaarts gerichte terreinhoek, evenals dus het winkelhaaktype, no. 2. De ingang met hal, klederbergplaats, kamers van 't personeel, W.C.'s, dit alles vult ook hier de Noordpunt, opdat de kindervertrekken aan de zonzijde kunnen geplaatst worden. Hadden nu de ontwerpers aan de ene zijde twee vertrekken en aan de andere een geplaatst, dat zou 'n simpele overneming geweest zijn, die echter een manke indruk had gemaakt. Zij plaatsten, als in genoemd type, ter linker- en ook ter rechterzijde van het centrale deel een kindervertrek, en het derde in de door deze twee gevormde Zuidwaarts gerichte hoek. Door deze vinding ontstond uit de winkelhaak een in vier gelijke vierkanten verdeeld vierkant.

Binnenkomend door het voorportaal betreedt men de hal, die van boven licht krijgt. De hal is vierkant, links en rechts worden de bovenkleertjes opgehangen. Van de ingang af ziet men langs de diagonaal door 't gebouwtje heen tot in de Zuidpunt in 't Zuidwaarts gelegen vertrek. Uit de hal komt men in een kleine, vierkante, precies in 't midden gelegen ruimte, die naar drie zijden door glasdeuren toegang geeft tot de drie vertrekken. Van hieruit overziet men 't hele huisje en, door de buitenvensters, de tuin. Terwijl in de drie types het licht in de vertrekken invalt door twee tegenover elkaar staande wanden, geschiedt het hier door twee rechthoekig op elkaar geplaatste wanden en wel onderscheidenlijk door de Noord-Oostelike en de Zuid-Oostelike, de Zuid-Oostelike en de Zuid-Westelike, de Zuid-Westelike en de Noord-Westelike wand. De twee Oostelik en Westelik gelegen vertrekken hebben elk één op de tuin uitkomende wand, het Zuidelik vertrek twee. De glasdeur en vensterwanden van de tuinzijde zijn van de vroeger besproken ontwerpen bekend, zo ook de lage vensters in de hoogte, die direkt licht over de afdekking van het warandedeel in de vertrekken toelaten. Men ziet dat er 36 kinderen plaats kunnen vinden; de stoeltjes en tafeltjes kunnen op allerlei wijzen geschikt worden.

In dit bezuinigingsprojekt is het warandedeel geheel één geworden met 't vertrek. Dit kan in zo ver zonder bezwaar omdat de corridorfunctie der warande hier, bij de groepering der vertrekken om het toegangskwadraatje heen, niet nodig is. Kan men 't bekostigen dan blijft de plaatsing van schuifdeuren tussen de warande en 't vertrek zelf aanbevelenswaardig voor de geluidswering van de tuinzijde. — Aan de N.W. en N.O. zijde ligt 't gebouwtje een paar Meter achter de rooilijn tot bescherming van de school tegen mogelike onbescheidenheid van 't publiek; een koniferenbeplanting of een groene haag zal een vriendelike aanblik geven.

De warande-afdekking steekt als luifel een eindje over de tuin uit: het aldus overdekt tuingedeelte is de huppelgalerij van de vroeger besproken types vereenvoudigd. In de Zuidpunt is aan de buitenzijde een beschut hoekje uitgespaard voor een drinkfontein in het midden van de tuin. De tuin wordt deels geplaveid, deels als zandwoestijntje aangelegd, er zijn twee randen van schooltuintjes. De Oosthoek van

't terrein wordt door een zandpriëel ingenomen. Heesters en bomen aan de tuinrand. Een bloeiende haag omsluit 't geheel.

Besparing van buitenmuren is verkregen doordat de omtrek van 't gebouwtje 20 % korter is dan 't geval zou geweest zijn indien 't derde vertrek links of rechts evenwijdig aan de rooilijn geplaatst ware; hiermede hangt samen dat 't huisje beter verwarmbaar zal zijn. Besparing van kubieke inhoud is verkregen doordat het toegangskwadraat 70 c.M. lager gehouden is dan de vertrekken. Deze ruimte is men licht geneigd hoger dan de vertrekken te maken. Naar die tegengestelde opvatting is de architect Janzen te werk gegaan in zijn vijfhoekprojekt, hierna in § 4 beschreven, waarbij de ontwerper, van een geheel ander uitgangspunt tot een opmerkelike overeenkomst in groepering der ruimten is gekomen. Hij beoogt in het centrale gedeelte ruime ruimtewerking, T. A. B. R. O. S. kleine ruimtewerking . . . voor de kleinen immers. 't Is te hopen dat elk zijn plan uit te voeren krijgt, opdat men een zuivere vergelijking kan maken tussen de verkieshkheid — voor de kinderen — van de ene opvatting boven de andere.

In het voorhalgedeelte zijn links en rechts van de toegang de toiletten geplaatst, en tussen deze en de kindervertrekken twee kamertjes voor 't personeel. In deze kleine school is één genoeg. De ruimte voor het andere kan dan, z. a. trouwens de ontwerpers ook bedoelen, voor het onmisbare keukentje worden bestemd.

Voor dit gebouw zijn de voorschriften van 't Utrechts fröbelschoolbouwreglement gevolgd.

Globale begrooting:

Kubieke ombouwde ruimte . .	1425 M.³
't Gebouw	f 28.500.—
Beplanting en afheining enz. .	„ 1.000.—
Meubilair	„ 3.000.—
Onvoorzien	„ 500.—
Honorarium, toezicht enz. . .	„ 3.500.—
Totaal	f 36.500.—

De hoogte der vertrekken zou van 3.20 M. tot 3 M., die der warande van 2.50 M. tot 2.25 M. kunnen worden verminderd.

Dit zou de kosten ongeveer f 1000 lager doen worden.

§ 3. Het Ontwerp-Rietbergen (fig. 30) is als een buitenhuis voor dorpskinderen op zandgrond gedacht; dit karakter komt vooral uit in de kap die al op 0.50 M. hoogte boven de begane grond begint, rustende op een fundering en een trasraam van mondklinkers. Tussen de staande benen van de kap en de doorlopende binnenstijlen zijn bimsplaten van 5 c.M. dikte gedacht, die doorgaan tot 't plafond. De wanden der lokalen zijn dus rechtstandig.

De kap is afgedekt met onbrandbaar riet of met asfaltpapier en bestrooid met pannengruis.

Wij betreden het gebouw door de vooruitspringende vestibule of hal, waarin links drie kledernissen, rechts 't privaat en fonteintje der onderwijzeressen en 2 vertrekken voor W. C.'s en handenwassen van de meisjes en van de jongens, onderling door een lage wand gescheiden. Voor een klein onderwijzeressen-vertrek zal bij uitvoering wel een plaats gevonden worden.

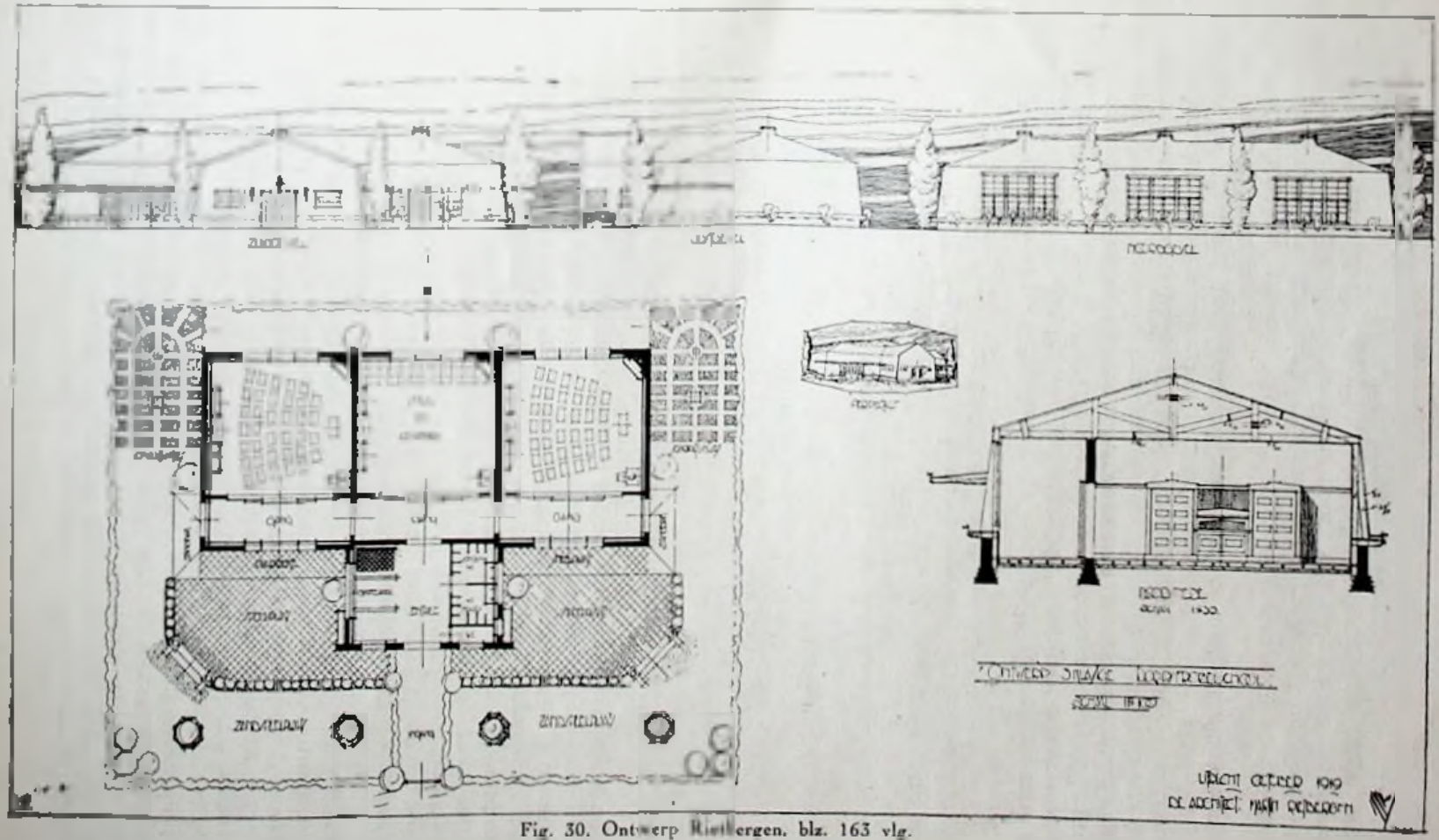

Fig. 30. Ontwerp Rietbergen. blz. 163 vlg.

Wij komen uit de hal in de binnenwarande, die langs de drie vertrekken loopt en op de bekende wijze door harmonikadeuren van deze zijn gescheiden. Uit de warande voor de 2 buitenste lokalen komt men door openslaande deuren op de geplaveide speelplaats, die links en rechts van de uitbouw met een luifel is overdekt. Op de doorsnede rechts ziet men de kasten en 't bord van een vertrek dat zeker zo smaakvol van vorm en kleur is gedacht als wij 't van 't gebouwtje in de Croeselaan kennen. Aan de Noordzijde ontvangt elk vertrek licht uit een drievoudig venster. De lichtkozijnen zijn te lood in de kap geplaatst en vormen meteen bij de onderdorpels een bloembakrand in aansluiting met de goot.

Staan wij op de weg, dan zien wij, iets lager, de zandspeelplaats, voor en op zij. De warande gaat aan de beide zijden open naar 't zand, dat voor deze uitgangen door de 2 zijluifels overdekt is. Schooltuintjes sluiten 't erf aan weerskanten af. Het geplaveide speelterrein is weer hoger dan 't zandniveau. Het geheel is gedacht in frisse kleuren. Ook dit ontwerp neemt de voorschriften van 't Utrechts frübelschool-bouwreglement in acht.

De kosten worden als volgt begroot:

Kubieke ombouwde ruimte .	1185 M.³
't Gebouw	f 20.313,35
Beplanting en afheining . . .	„ 150.—
Meubilair	„ 2.895.—
Honorarium, toezicht enz. . .	„ 1.800.—
Onvoorzien	„ 500.—
Totaal	f 25.658,35

§ 4. De regelmatige vijfhoek, ontwerp van den architect J. W. Janzen (fig. 31—33).

Dit ontwerp is niet, als de andere, met opzettelike inachtneming van het Utrechtse frübelschoolbouwreglement gemaakt, men ziet echter aanstonds dat de Utrechtse genesis aan de ontwerper bekend is. Dit doet in 't minst niet aan de originaliteit van het ontwerp te kort, welks plattegrond een deel is van een regelmatige vijfhoek. De vloer van elk kindervertrek is op zijn beurt weer een regelmatige vijfhoek.

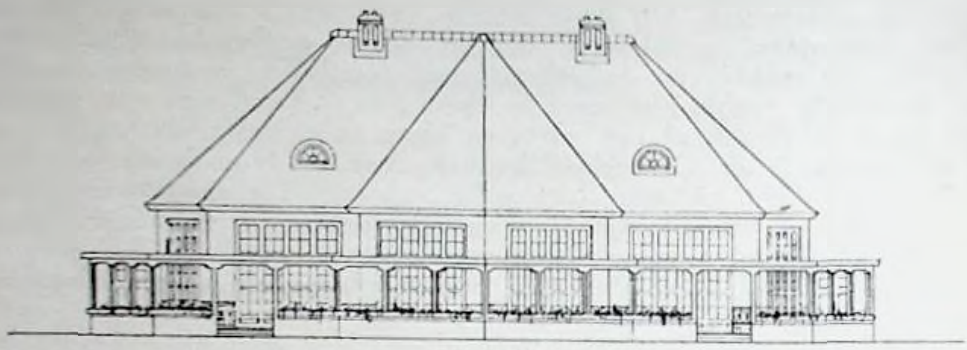
De architect deed mij opmerken dat vijfhoekige bouwwerken alleen in Nederland bekend zijn, en wel van oudsher; de hooibergen bedoelt hij. Wie heeft zich daar ooit rekenschap van gegeven? Er zijn enkele driehoekige, meer vierhoekige, sommige zeshoekige, maar meest vijfhoekige hooibergen.

Ter toelichting der tekening het volgende.

Er zijn ten aanzien van de uiterlike aanblik twee hoofdgedachten: de ingang is klein en knus, de achterzijde zonnig, open en radiaal uitstralend.

Aan de Zuidzijde gaat om het gebouw heen een huppelwarande, die men in de winter met glas zou kunnen dichten. De deuren, die van elk lokaal tot deze warande toegang geven, zijn op de tekening als draaideuren voorgesteld; schuifdeuren, hoewel technies meer bezwaarlik, zijn te verkiezen.

Door glasdeuren is de huppelwarande in drieën verdeeld, waardoor beschutte windvrije hoeken verkregen worden. De overdekking van

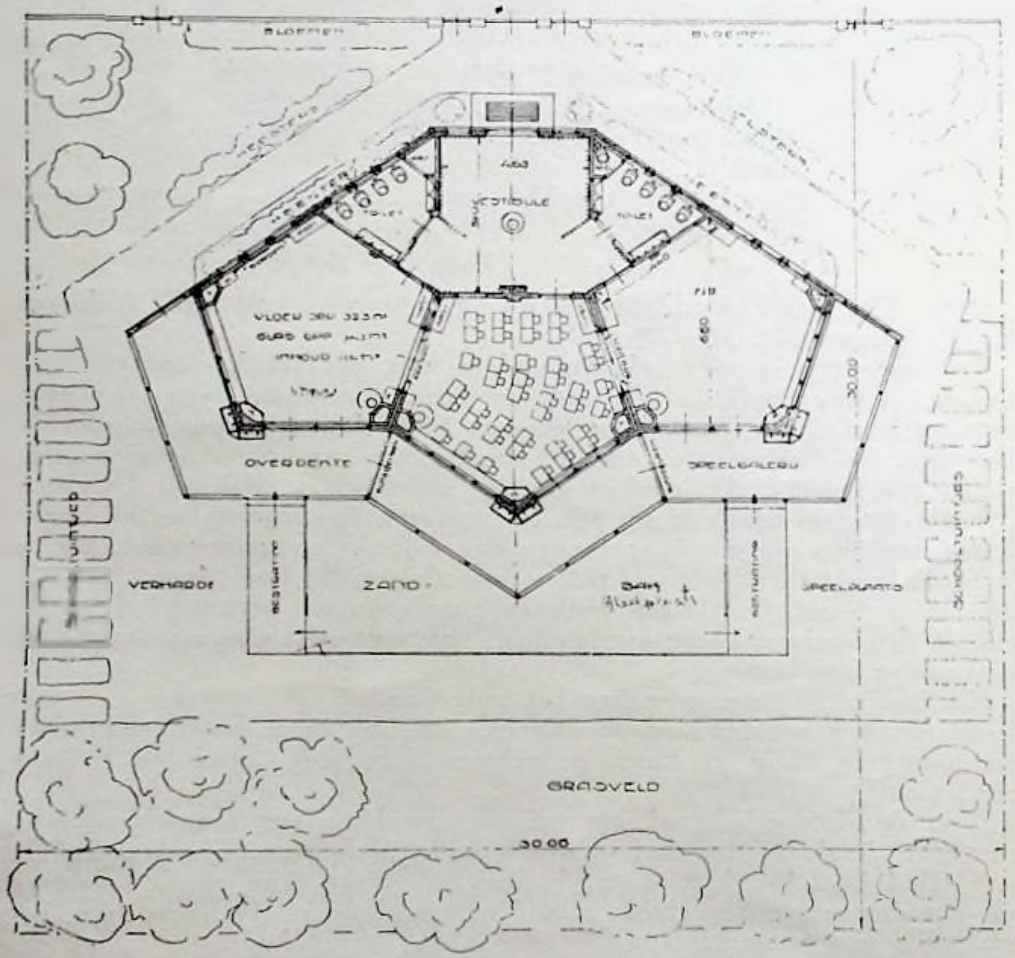

Fig. 31, Ontwerp Janzen, blz. 165 vlg.

de gang geeft tevens het grote voordeel dat bij hoger zonnestand dan 45° (in de zomermiddaguren dus) het zonlicht niet direkt in het vertrek valt, waardoor dus geen gordijnen nodig zijn met het daardoor veroorzaakt lichtverlies, terwijl overmatige warmte gekeerd wordt. De bovenramen maken goede afvoer van bedorven lucht mogelik; verder zijn de kozijnen zo te konstrueren dat over 't hele raamoppervlak ventilatie mogelik is. Voor winterventilatie is een speciale inrichting gedacht, waardoor voortdurend warme verse lucht toegevoerd wordt.

Fig. 32, Ontwerp Janzen, blz. 165 vlg.

De kindervertrekken zijn 3.5 M. hoog; de inhoud is per leerling ± 2.85 M³. Verder zij gewezen op de zeer gunstige verhouding van vloer- tot lichtoppervlak, zonder dat dit tot buitensporige raamafmetingen heeft geleid, op de groepeering van de tafeltjes en stoeltjes, zodat ieder kind van links licht krijgt. In de schuifdeuren heeft de

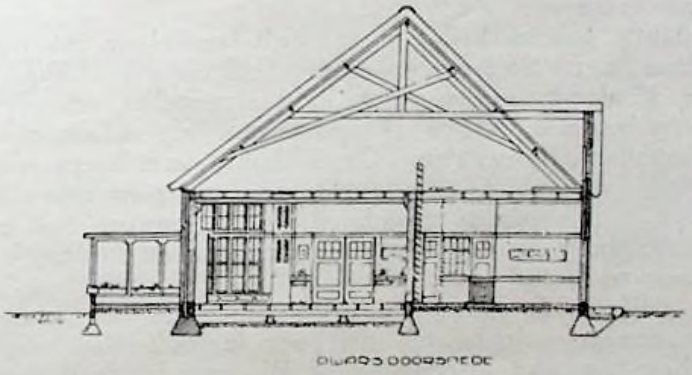

Fig. 33, Ontwerp Janzen, blz. 165 vlg.

ontwerper zich multiplexpanelen gedacht (desnoods draaibaar) die als schoolbord dienen. Eenvoudige iepenhouten geverniste meubels. De wanden, voorzover nog vrijkomend, zijn tot ± 1 M. hoogte met bruine tegels bekleed, en daarboven met specie b.v. in warm geel geschuurd. Aan de wand, in lijst, een goede reproductie van een kunstwerk. Iets hoger een fries van motiefjes uit het planten- of dierenleven. Overigens is in de binnen- en buitenarchitecteur naar de meest mogelike eenvoud gestreefd. Alleen bij de ingang, boven de

kozijnen eenig beeldhouwwerk of bouwaardewerk: een moeder omhelsd door haar kind, als simbool van de liefde; een man op rijper leeftijd, als simbool van de wijsheid. Als zinspreuk die de ouderen steunt, mag boven de deur gebeiteld worden Jan Ligtharts woord: „de hele opvoeding is een kwestie van liefde, geduld en wijsheid." Aan de materiële behoeften wordt passend, aan de ideële ruim voldaan. Een uiteenzetting van alle biezonderheden die tot de gegeven oplossing hebben geleid zou te ver voeren. Hier volgen nog enige opmerkingen.

Ook in dit ontwerp is de vestibule als centrale ruimte gedacht: geen tochtportaal met tochtdeuren die te lastig zijn bij 't aan- en uitgaan van de school en dan toch met een haakje worden opengezet. Een vestibule is een klederbewaarplaats; die kleren worden dus niet weggeborgen. Door de verwijding naar achteren wordt goede ruimtewerking verkregen en, door ramen via 't toilet aan de kant waar de wind niet op staat, frisse lucht. De vestibule met de toiletten kan door een kachel verwarmd worden. Is deze ruimte matig verwarmd, dan vormt zij een goede overgang tussen de buitenlucht en de vertrekken.

In de vestibule bevindt zich nog de losse trap naar de zolder voor kolensjouwer en werkvrouw; de trap wordt weggeborgen in de kast. Verder is er een privaat voor 't personeel, een kast voor 't gereedschap der schoonmaakster.

Als de onderwijzeres in de toiletten toeziet op de circulerende kinderen, heeft zij ook nog 't oog op de vestibule waar een deel der kinderen op of na hun beurt wachten. Maar dit toezicht is in de goede kleutersschool der toekomst weinig nodig. Uit ieder vertrek is bijna elke plaats in de hele school te overzien, de architect denkt „aan een zeer goed onderlegde leidster, bijgestaan door enige helpsters, naar het wetsontwerp-de Visser", beter acht hij evenwel drie volwaardige onderwijzeressen.

De overdekte galerij krijgt een asfalt-tegelvloer tot vermindering van 't geraas van wagentjes; zo'n vloer is gemakkelik schoon te houden; de kinderen zullen niet licht struikelen, en, als zij vallen, zich niet erg bezeren. Hout is goedkoper als asfalt, maar mist er de betere eigenschappen van. De indeling van 't erf is uit de tekening duidelik: een zand-, een verharde- en een grasspeelheerlikheid. Werktuintjes, harde paden eromheen, zodat men er ook bij nat weer bij kan, de stoeiplaats er dichtbij, de kinderen wennen daardoor vanzelf aan zorg voor en ontzien van de perkjes. Vrij uitzicht op 't erf vanuit de school, volle zon. Bomen aan de Zuidzijde voor schaduw op 't grasveld, in een groepje bij elkaar, voor 't stuivertje wisselen. Een paar rijen heesters van allerlei soort. Bloemen langs de straat. Bloembakken op de borstwering van de serre op 0.50 M. hoogte.

De ligging van 't gebouw is gedacht op 't Zuiden, maar verdraagt door de biezondere vorm grote draaiing.

In een villa-kolonie kiezen we rietbedekking; in een arbeiders- of kleine-luidenwijk pannen. De hele afwerking in overeenstemming met de omgeving.

De volledige rekening zou voor Leerdam als volgt zijn:
kubieke ombouwde ruimte 1320 M³.

't Gebouw	f	23.500.—
Beplanting en afheining	„	1.000.—
Meubilair	„	2.500.—
Honorarium, toezicht enz.	„	2.500.—
Onvoorzien	„	500.—
Totaal	f	30.000.—

VII. Slotwoord.

Wij zijn aan 't eind van ons kleutersschoolbouwverhaal, een theoretiese en praktiese studie van pedagogiese bouwkunde, een staaltje van gemeentelik beheer over de volksontwikkeling, een proeve van prakties idealisme. Dit eind is niet 't laatste woord op dit gebied; is er in 't voorgaande iets goeds, dan is 't toch niet meer dan de eerste uitstameling van een nieuw schoolbouwevangelie, een eerste woord bovendien van gemeentelike onderwijs-autonomie. Zal het — door 't oude fatum der opvoedkunde — verloren gaan zoals zo veel moois in de geschiedenis der opvoedkunde door de onaandoenlikheid van Mesjeu verloren gegaan is? Weer eens hebben vogelen op hoge twijgjes boven de kindertuin een nieuw lied gezongen. Vergeefs? omdat hij er niet naar luistert? Hij kent immers zijn pedagogiek en zijn Koninklik Besluit, en heeft van vogels niets te leren.

Alweer vergeefs?

Utrecht, November 1919.

Naar aanleiding van het wetsontwerp De Visser.

Het wetsontwerp tegenover meisje en vrouw

door IDA HEIJERMANS.

Wie het wetsontwerp van Minister De Visser beschouwt uit het standpunt van iemand, die voor het kind uit alle kringen en van alle leeftijden in opvoeding en onderwijs het beste verlangt en die er tevens als vrouw tegenover staat, heeft er een of ander op aan te merken.

Er zij echter, omdat in ons tijdschrift het ontwerp aan verschillende kanten wordt belicht, in het volgende voornamelijk op gewezen in welk opzicht het meisje en de vrouw in haar ontwikkeling en belangen in het gedrang komen.

In de eerste plaats dreigt het gevaar, dat in de aanvangsklassen der lagere school de leerlingen het zullen moeten stellen met onderwijs, gegeven door iemand, wier vorming in geen enkel opzicht af is. Het is goed gezien, dat in de laagste klassen het grootste deel van het onderwijs opgedragen zal worden aan vrouwen, maar weer wordt het paard achter den wagen gespannen, wanneer de opleiding van die onderwijskracht niet zoodanig is, dat er werkelijk echte ontwikkeling door gewaarborgd wordt.

In de toelichting wordt door den Minister geschreven, dat er verband moet worden gelegd tusschen het bewaarschoolonderwijs en de vorming der eerste twee jaren der gewone school. Wij zullen het allen toejuichen, wanneer dit geschiedt, maar dit verband mag geen opleiding der onderwijskracht zóó doen zijn, dat zij het zelve óf niet vatten kan, óf uit het oog verliest. Wordt het werkelijkheid, wat de Minister verlangt, dan zullen er wéér achttienjarigen voor de klasse gezet worden, wier opleiding niet àf is, dus wien slechts elementaire begrippen omtrent de kunst van opvoeden en onderwijs geven zijn bijgebracht en dat in een tijd, waarin we beginnen in te zien, hoe leiding van het kleine kind, behalve tact en intuïtie, iets van de gaven vraagt van Fröbel en Montessori, van al datgeen wat óók opvoedingswerk maakt tot wetenschap.

De achttienjarigen, die met een ietsje van opleiding kunnen volstaan, zullen noch in het belang van haar leerlingen kunnen werkzaam zijn, noch in dat van haar zelven, waarop in den loop van deze beschouwing nog nader zal worden gewezen. In de aanvangsklassen der lagere school zijn, wellicht nog meer dan in de hoogere klassen, ontwikkelde onderwijskrachten noodig, wier opleiding tot in de fijne puntjes verzorgd is, zoodat zij bij aangeboren gaven van opvoeding, ook datgeen in zichzelf hebben kunnen ontwikkelen, waardoor zij het verband begrijpen tusschen haar werk en het geheele opvoedingsstelsel en óók datgeen, wat haar in staat stelt om den sleur steeds te verjagen door een frisschen kijk op leven en leerling, studie en praktijk.

De vrouw, die dus het wetsontwerp toetst aan eischen van vrouwelijkheid en ontwikkeling, kan geen vrede hebben met de door den Minister voorgestelde „hulponderwijzeressen" voor de laagste klassen, omdat het kleine kind, meisje zoowel als jongen, te kort moet komen, daar het die onderwijzeres zelve aan breede ontwikkeling ontbreekt. Wij hebben voor die kleintjes geen „geleerden" noodig, geen examenmenschen met hoopen papieren kennis, maar wèl degelijk opgeleide krachten, in elk opzicht klaar voor haar taak.

Komt dus het kleine meisje, als kind en als meisje tekort in het wetsontwerp, het grootere is evenmin door den Minister als een leerling gezien, die wat anders noodig heeft dan het soort vorming, tot nu toe door de lagere school verstrekt. Zooals voor de jongens, worden zeven leerjaren ook voor haar voldoende geacht. Zij zal evenals hij met 12 jaar reeds de lagere school voor de vakschool kunnen verwisselen, die eindonderwijs geeft, zoodat wij door zullen blijven gaan met kinderen van veertien en vijftien jaar als „vakmenschen" het leven in te sturen naar fabriek en werkplaats, naar elke dienstbetrekking, waar reeds zelfstandigheid geëischt wordt.

In tweeërlei opzicht echter vergeet het wetsontwerp, dat het met meisjes te doen heeft, wier werkkring in de toekomst, evenals haar aanleg, anders is dan die van de jongens.

Het wetsontwerp wil den handenarbeid invoeren voor jongens en meisjes en breken met opvattingen, die haar schooltijd langer maken dan den zijnen. Gelukkig! Een goede verhouding tusschen de sexen ontstaat er niet reeds, wanneer de vrouwen het kiesbiljet gebruiken, de universiteiten bevolken, enz. Alleen als in het gewone

dagelijksche leven in geen enkel huishouden de werkkracht van het meisje geëxploiteerd wordt, zal er begrepen zijn, dat zij evengoed recht op speeltijd heeft als de jongens, dat zij er niet is om op haar zwakke schoudertjes altijd zwaarder last te torschen dan de jongen. Het zal dus een groote verandering ten goede in de maatschappelijke opvattingen zijn, wanneer de jongens niet vrij krijgen, als de meisjes handwerken of die laatsten een extra-schooltijd aan dat handwerken moeten besteden.

Maar nog te veel wordt door het ontwerp de meening gepredikt, dat handenarbeid voor het meisje voornamelijk in nuttige of fraaie handwerken zou moeten bestaan. Het is best, dat zij vaardig wordt met de naald. Het is niet noodig, dat jongens en meisjes steeds denzelfden handenarbeid verrichten. Het is dus begrijpelijk, dat het wetsontwerp een scheiding ziet in dien arbeid voor hem en voor haar. Maar waarom dan alleen steeds het naaldwerk op de onderwijsprogramma's gebracht en waarom niet aan de huishoudelijke vakken gedacht, als elementair onderwijs in koken enz.? Indien men meisjes van 12 en 13 jaar niet te klein vindt voor het maken van allerlei kleedingstukken, waarom ze dan wel te klein geacht voor ander huishoudelijk werk, dat van evenveel, zoo niet grooter belang is dan het hanteeren van schaar en naald? Zelfs op de scholen, waar het ontwerp zich klassen denkt voor voortgezet onderwijs, worden wel de „fraaie" handwerken voor meisjes als leervak gehandhaafd, maar aan het onderwijs in huishoudelijk werk wordt voor haar niet gedacht!

De verklaring van dit feit moet gezocht worden in de opvatting, welke nog steeds scholen- en opvoedingsstelsel beheerscht en die er geen rekening mee houdt, dat het meisje van nu de moeder en de huisvrouw der toekomst is. Met naaien, borduren, breien en knippen komt zij er niet! Ons geheele onderwijs moet er van doordrongen worden, dat de oeconomie van den staat berust op de oeconomie in het gezin. Daarom moet onderwijs in de huishoudelijke vakken niet overgelaten worden aan het particulier initiatief, óf aan de enkele vakscholen, die slechts door de minderheid der meisjes bezocht worden, maar het dient door te dringen in al onze scholen, waar meisjes gaan, die eindonderwijs krijgen.

Voorts houdt het wetsontwerp er geen rekening mee, dat meisjes en jongens, mannen en vrouwen psychisch niet dezelfden zijn.

Strijd moet er in de eerste plaats gevoerd worden tegen artikel 25, dat luidt:

„Wanneer de school in verscheidene klassen verdeeld is, wordt onderwijs in de laagste klassen bij voorkeur aan onderwijzeressen, dat in de hoogste klassen, behalve aan de scholen uitsluitend voor meisjes bestemd, bij voorkeur aan onderwijzers opgedragen.

„Het onderwijs in de laagste twee leerjaren, of aan scholen met twee leerkrachten, in de laagste drie leerjaren, wordt zoo eenigszins mogelijk, aan hulponderwijzeressen opgedragen."

Reeds werd er in het bovenstaande betoogd, dat die hulponderwijzeressen geen àf-gevormde leerkrachten zijn. Maar het kan geen goede toestand zijn, dat de jongens en meisjes uit de laagste klassen der gemengde school alleen onder vrouwelijke leiding zullen staan,

die der hoogere klassen onder mannelijke. Daarmee wordt en blijft de toestand bestendigd, dat het grootere meisje der gemengde school, dat is het kind uit het volk, onder de vorming van den man alleen blijft. Een van de twee is waar. Of meisje en jongen, man en vrouw zijn psychisch dezelfden. Dan moet in elke klasse de daarvoor het meest geschikte les geven. Of zij zijn niet dezelfden naar de ziel. Dan kan de man nooit voor het grootere meisje de aangewezen opvoeder zijn, dan komt het meisje bij hem als leerling en als meisje tekort. En wij zullen toch waarlijk niet beweren, dat onze volksontwikkeling op een zoodanig peil staat, dat veilig kan voortgegaan worden op de oude paden. We hebben het groote meisje uit het volk voornamelijk door den man laten opvoeden. We doen het nog. De leiding der gemengde school is mannelijk. In de hoogste klassen staan mannen. Het schooltoezicht is overwegend mannelijk, de inspectie eveneens.

Het is voor een deel daaraan toe te schrijven, dat er onder ons volk van geen werkelijke beschaving sprake is. De natuur wil toch andere leiding van het kind. Die geeft aan dat kind vader en moeder. De jongen komt tekort, wanneer men in zijn opvoeding het vrouwelijke element uitschakelt. Het meisje wordt in elk opzicht in haar wezen miskend, wanneer men uit haar kring de vrouw als opvoedster bant, haar de moederlijke vriendin ontneemt, die de ervaren onderwijzeres voor haar zijn kan, het vrouwelijke in haar niet onder de hoede van het vrouwelijke stelt. Het twaalf- en dertienjarige meisje is soms niet geheel kind meer. Voor haar is dringend vrouwelijke leiding noodig.

De school kan dan alleen voor het meisje en den jongen goed zijn, wanneer man èn vrouw aan hun vorming werken. De man moet niet geheel uit de laagste klassen gehouden worden. Hij kan een gave bezitten, b.v. die van zingen, teekenen, vertellen, welke hem voor sommige werkjes voor de kleintjes de aangewezen leider doet zijn.

De vrouw mag niet ontbreken in de hoogste klasssen der gemengde school. Zij moet er haar intrede doen, als zij er nog niet was, voor den jongen, die vrouwelijken invloed noodig heeft, maar bovenal ter wille van het meisje, wie de man, juist omdat hij de man is, onmogelijk geven kan wat zij als leerling noodig heeft.

Het wetsontwerp gaat een toestand bestendigen, waarvan meisje en vrouw steeds het slachtoffer waren en die zich wreekte en steeds gewroken heeft in een tekort aan volksbeschaving, in verruwing van het individu, in gebrekkige gezinsverhoudingen.

In zijn geheel blijft het ontwerp te veel het onderwijs van mannelijken geest doortrekken. De gemengde scholen moeten onder leiding van een onderwijzer blijven staan. Nergens wordt het uitgesproken, dat, waar er bijv. van het schooltoezicht wordt gesproken, vrouwen even goed als mannen voor al de functies kunnen benoemd worden. Het is te betwijfelen of het wetsontwerp dat verlangt, want, gelijk gezegd, het spreekt wèl van onderwijzers en onderwijzeressen, maar, overal waar er sprake is van leiding en toezicht, wordt het mannelijke woord genoemd, als: onderwijzer, schoolopziener, inspecteur enz.! — In herhalingen zou vervallen worden, wanneer er aangetoond werd, nu in dit verband, dat in alle opvoeding en alle scholen het mannelijke en vrouwelijke element samen moeten gaan en op elkander inwerken.

Indien man en vrouw aan het onderwijs samenwerken, moeten voor beiden de kansen op promotie dezelfde zijn.

Dat is niet het geval, wanneer zij in haar werk, ook al doet zij het nog zoo goed, de hoogste rangen niet bekleeden kan, omdat zij vrouw is. In het ontwerp van den minister is de rang van hulponderwijzeres een minderwaardige. Op 18 jaar, gelijk gezegd, is hij reeds te behalen. De opleiding van de hulponderwijzeres en de andere onderwijzeres is in wezen verschillend. Velen zullen dus blijven staan op de onderste sport van de onderwijsladder, door het wetsontwerp zoo laag geacht, dat volgens art. 23 bij afwezigheid van het hoofd der school diens functie door een gewoon onderwijzer mag waargenomen worden, als hij nog geen 23 jaar is, gedurende een half jaar en door een hulponderwijzeres niet langer dan een maand!

Het spreekt vanzelf dat een dergelijke waardeering van den arbeid der hulponderwijzeres zich uitspreekt in het salaris, dat het ontwerp haar toe wil kennen. Dat van de hulponderwijzeres loopt van f 800.— tot f 1680.—, dat van de onderwijzeressen en onderwijzers, als zij ongehuwd zijn, van f 1200.— tot f 2080.—. Er zal dus bij veel jonge vrouwen, die het zich in de studie makkelijk maken willen en door de overheid niet gedwongen worden naar ruimer horizon te kijken dan die van de hulponderwijzeres alleen, geen verlangen zijn om, als zij nog jonge meisjes zijn, zich te bekwamen voor den hoogeren onderwijsrang. En als zij, ouder geworden, eenmaal in het gareel loopen, zal het moeilijk voor haar zijn, met haar opleiding, die volgens het ontwerp van meet af zal verschillen van die der onderwijzeressen, om zich alsnog te gaan bekwamen voor den beter betaalden onderwijsrang. Ook zal het gevolg zijn der onderwijsbepalingen, dat heel veel gemeenten en scholen, die bij onderwijsoverwegingen de financieele bezwaren het meest laten gelden, bij voorkeur in de laagste klassen slechts hulponderwijzeressen zullen aanstellen, omdat die altijd f 400.— goedkooper zijn dan onderwijzers en onderwijzeressen.

Is het, mag er uitdrukkelijk gevraagd worden, niet meer dan tijd dat er gebroken wordt met een opvatting, die gemeenten en besturen er toe brengt bij voorkeur krachten met weinig onderwijsbevoegdheid aan te stellen, omdat dit een koopje beteekent?

En wie, die op onderwijsgebied bekend is, zal kunnen volhouden, dat op den duur het werk in de aanvangklassen minder vermoeiend is voor en minder vraagt van degeen, die het geeft, dan dat in de andere klassen? Is er geen heilig vuur, niet heel veel geduld noodig om kleintjes van 6, 7 en 8 jaar voortdurend in te wijden in alles, wat later voortgezet zal worden? Is zij, die het altijd tracht met opgewektheid te doen, niet een meesteresse in haar vak?

Waarom dan in een stelsel, hetwelk van de meening uitgaat, dat het onderwijs in de laagste klassen andersoortig moet zijn dan dat in de hoogste, de opvatting gehuldigd, dat deze onontbeerlijke onderwijskracht, welke een bijzondere gave moet hebben, nooit in salaris gelijk kan worden aan haar collega in het derde en vierde leerjaar, omdat de wetgever nu eenmaal een kunstmatige scheidingslijn aanbrengt in haar beider opleiding?

Er moet niet geantwoord worden, dat wel velen der hulponderwijzeressen misschien huwen zullen en dus nooit het in alle bitterheid

zullen ervaren, dat de collega in de derde klasse, die de leerlingen krijgt, welke door de hulponderwijzeressen geleid worden in de 1e en 2e klasse, altijd meer verdient en blijft verdienen. Huwelijksmogelijkheden mogen de grootte van een salaris niet bepalen. En velen zullen, zooals het nu reeds geschiedt, in haar werk oud worden.

Kunnen zij en haar leerlingen er ooit door gebaat worden, wanneer vrouwen van 18 tot 65 jaar, door opleiding en wettelijke bepalingen er toe gedwongen worden, kinderen van 6, 7 en 8 jaar les te geven? Haar werk verstart tot routine en de kinderen loopen gevaar de gewichtige jaren der lagere school door te brengen in de klasse van een levende mummie! Stakkers van hulponderwijzeressen en stakkers van kinderen!

Daarmede is tevens het vraagstuk aangeroerd van de te oude vrouw bij het onderwijs.

Het is de heel groote vraag of de man ouder dan 60 jaar nog geschikt is kinderen jonger dan 13 jaar geheel te kunnen leiden. Op dien ouderdom staat hij tegenover dat kind geheel in de verhouding van grootvader tot kleinkind. Het is best, dat ook het oudste geslacht invloed heeft op alles wat met opvoeding in verband staat, maar een klasseonderwijzer heeft de kinderen den heelen dag en in het normale geval moeten de ouders het kind opvoeden en niet de grootouders.

Maar het is een nog grooter vraag of elke vijf-en-zestigjarige vrouw, — ze is als klasseonderwijzeres bovendien bijna altijd ongetrouwd, — over de noodige frischheid van geest en lenigheid van lichaam beschikt om een troep kinderen beneden de 13 jaar den heelen dag te kunnen leiden. Dat vraagt iets anders dan den ouderdom der grootmoeder! De ouderdom na den zestigjarigen leeftijd kan en moet in het normale geval het eeuwige jeugdige hebben van de boven het leven uitgegroeide wijsgeerigheid, de rijke ervaring, maar de tijd is dan voorbij om aan het kleine kind te geven wat het noodig heeft.

Wanneer onderwijzers en onderwijzeressen, die den heelen dag hebben om te gaan met dezelfde klasse kinderen, gedwongen worden te werken tot den vijf-en-zestigjarigen leeftijd, loopt het maar al te dikwijls uit op martelingen in geestelijken zin voor kind en onderwijzer. En al te dikwijls wordt dan de toevlucht genomen tot het voelen van en zoeken naar kwalen, opdat de dokter eindelijk tot pensioen adviseeren kan. Ook dat is een toestand, die door de wet niet bestendigd mag worden.

Resumeerende is er dus het volgende tegen het wetsontwerp van minister de Visser uit vrouwelijk standpunt in te brengen:

1e. De „hulponderwijzeres" komt met een tekort aan ontwikkeling voor haar werk te staan.

2e. Het meisje zal evenals de jongen te spoedig de lagere school kunnen verlaten.

3e. In het leerplan der lagere scholen en vooral van die der scholen met voortzettingsklassen dient onderwijs in de huishoudelijke vakken voor de meisjes te worden opgenomen.

4e. Het meisje komt als zoodanig te kort, wanneer in de hoogste klassen der lagere school alleen mannen les geven.

5e. In alle klassen der lagere school moeten mannelijk en vrouwelijk inzicht zich doen gelden.

6e. Nadrukkelijk moet er in de wet komen te staan, dat alle rangen bij het onderwijs zoowel door mannen, als door vrouwen ingenomen kunnen worden en geen enkele òf alleen door mannen, òf alleen door vrouwen.

7e. Verschil in salaris tusschen „hulponderwijzeres" en onderwijzeres moet niet blijven bestaan, daar beiden noodzakelijk werk verrichten.

8e. De pensioensleeftijd voor klasseonderwijzer en klasseonderwijzeres moet vroeger bereikt kunnen worden dan op den leeftijd van 65 jaar. Voor de vrouw is dat zeker noodzakelijk, vooral in het belang van haar leerlingen.

Rotterdam, September 1919.

Kleine Scholen

door FRITS VAN RAALTE.

Op zeer weinig uitzonderingen na zijn allen, die zich in het openbaar uitlaten over schoolinrichting tegen „Schoolkazernes", dat wil zeggen scholen, die het in de wet vastgelegde maximum van 600 leerlingen of dicht daarbij hebben.

Het wetsvoorstel heeft dat maximum uit de oude wet overgenomen, wat beteekent, dat de gemeenten groote scholen mogen bouwen. Tegen groote scholen zijn tal van bezwaren aan te voeren. In de steden, waar met de groote scholen het ambulantisme werd ingevoerd, heeft de strijd, die zich in den aanvang keerde tegen dat ambulantisme hoe langer hoe scherper vormen aangenomen, totdat de verst strekkende wenschen van groepen onder de onderwijzers om de hoofdelooze school gingen vragen. Zonder het ambulantisme zou, vermoeden we, die eisch nooit zijn ontstaan, omdat waarschijnlijk de geheele strijd achterwege zou zijn gebleven, of althans nooit den scherpen vorm zou hebben aangenomen, die hier en daar tot ernstige conflicten heeft geleid, tot groot nadeel van het onderwijs, dat opgewekte menschen eischt.

En ook bij de beste onderlinge verhoudingen, die in tal van gevallen ook aan groote scholen bestaanbaar blijken, ontbreekt in de schoolkazerne het gemoedelijke, dat men zoo graag zou zien bij de opvoeding van het kind, en de meeste deskundigen zijn dan ook voor een school met hoogstens zes of zeven leerkrachten. In Amsterdam, waar het ambulantisme is afgeschaft, is het bouwen van groote scholen voortaan uitgesloten.

In het hiervolgende zal de vraag onder de oogen gezien worden, of nog kleinere scholen niet aanbeveling verdienen.

In de eerste plaats worde opgemerkt, dat alle leden van het Rijksschooltoezicht, die een oordeel uitspraken over kleine scholen met twee of drie leerkrachten, de resultaten van het onderwijs daar goed, sommige zelfs zeer goed noemen, en menig arrondissementsschoolopziener slaakt van tijd tot tijd, na kleine scholen bezocht te hebben, de verzuchting: „Och, waren de onderwijsresultaten aan groote scholen maar altijd zoo."

Hoe komt het nu, dat scholen met drie leerkrachten, die elk twee klassen voor hun rekening hebben, in heel vele gevallen beter onderwezen kinderen kunnen afleveren, dan scholen, waarbij elke klas haar eigen onderwijzer(es) heeft? Op het eerste gezicht zou men verwachten, dat de kinderen, die voortdurend door den onderwijzer be- en overwaakt worden, het verder moeten brengen, dan kinderen, die voor de helft van den tijd aan zichzelf zijn overgelaten.

Dat blijkt anders te zijn. Voor het aannemen van meerderen ijver bij de onderwijzers van kleinere scholen bestaat geen enkele grond, zoodat de oorzaak elders gezocht moet worden. In kringen van het Rijksschooltoezicht verneemt men af en toe een klacht, dat er in de scholen te veel wordt gesproken door de onderwijzers, en als die klacht gegrond is, dan moet dit als een belangrijke factor genoemd worden bij het tot stand komen van de betrekkelijke achterlijkheid van het kind der groote school vergeleken bij dat van de kleine. (Voor een paar jaren gaf dr. Ootmar een beschrijving van een door hem bijgewoonde rekenles in een Amerikaansche school, waarbij de onderwijzer er zoo goed als stilzwijgend bij stond.) De psychologie leert nl. dat de kinderen naar de wijze, waarop ze het onderwijs opnemen, verdeeld kunnen worden in de volgende groepen: a. zij die hoofdzakelijk opnemen door gezichtsvoorstellingen (het z.g. visueele type); b. zij, die voornamelijk door het gehoor leeren (het auditieve type); c. zij die leeren door bewegingen of bewegingsvoorstelling, (het motorische type) en ten slotte d. zij, die leeren door betastingen (het tactiele type). Nu komen die typen nooit zuiver voor, er is bijv. nooit een kind, dat alleen maar kan leeren door dingen voor zich te zien, terwijl het niets kan leeren door dingen te hooren, maar alle typen komen gemengd voor. Het type wordt bepaald door het domineerende zintuig. Nu zijn kinderen in den schoolleeftijd in de minste gevallen auditief, waaruit dus volgt, dat het mondeling onderwijs hen meer voorbijgaat, dan dat, waarbij het gezicht of de bewegingsspieren (schriftelijk werk) de hoofdrol vervullen. Daar de kinderen dus van mondeling onderwijs het minst opsteken, moet dat deel tot een minimum beperkt worden, de kinderen moeten zelf werkzaam, zelf bezig zijn en dat is dan ook het beginsel, waarop de door den bekenden paedagoog Kerschensteiner te München en door den Amerikaan Dewey verlangde „werkschool" berust.

De strijd, die op het oogenblik gevoerd wordt om het kleine kind, dat Montessori voor zich opeischt, bestreden door de aanhangers en aanhangsters van Fröbel, bewijst, dat de inzichten, die elkaar thans bestrijden, tot de groote menigte zijn doorgedrongen. Fröbel vroeg zelfwerkzaamheid, Montessori eischt zelfontwikkeling door middel van zelfgekozen arbeid, maar hoe verdeeld ook over het principe, beide partijen zijn het er over eens, dat het kind iets moet doen: iets aanhooren is niet voldoende, niet voor het bewaarschoolkind en niet voor het grootere kind, zooals we boven hebben betoogd. En dat nu de resultaten op scholen met drie leerkrachten geenszins de mindere zijn van groote scholen, moet komen, doordat op de kleine scholen, waar elke leerkracht twee klassen heeft, telkens een van de twee klassen aan zichzelf is overgelaten. De leerstof kan in kleine scholen den kinderen ook niet in al te zeer verwerkten vorm gegeven

worden, omdat daar geen tijd voor is en dit „voorkauwen" zooals het wel eens meer juist dan wel aesthetisch genoemd is, is mede een van de oorzaken, waardoor de in tijdschriften en op vergaderingen steeds zoo warm aanbevolen zelfwerkzaamheid niet zoo tot haar recht kwam, als wenschelijk zou zijn. Ook hier is „grau alle Theorie", en frisch wordt eerst „des Lebens goldner Baum", als de school de kinderen noodzaakt, zichzelf te leeren helpen.

Door maar voortdurend de onderwijzer klaar te laten staan met hulp: „Mijnheer, mijn som komt niet uit" kweekt men geen self-made man, maar men leert de kinderen op anderen steunen en steeds reikhalzend naar hulp uitzien.

Een in onderwijskringen zoo graag gebruikt (maar daarom niettemin weinig elegant) woord is, dat het onderwijs niet goed „beklijft". Neen zeker niet, zooals een enquête door het Handelsblad voor eenige jaren gehouden, heeft aangetoond, er vervliegt veel, doordat er te veel en dan nog wel meestal mondeling wordt onderwezen. Niets vervliegt gauwer dan het gesproken woord.

* * *

Over geheel Europa, over een deel van Amerika zelfs, gaat een verzengende golf van arbeidsschuwheid en nog kortgeleden wees de heer A. H. Gerhard er in „Opvoeding en Moraal" op, dat het dringend noodig is, dat de school de jeugd leert arbeiden. Welnu, werken leert de jeugd alleen, door het te doen. Vermaningen en betoogen gaan denzelfden weg als de meeste mondelinge lessen: iedere onderwijzer weet, hoe weinig ervan blijft zitten.

In het belang van de opvoeding tot arbeid, in het belang van betere onderwijsresultaten, bevelen we aan het nemen van proeven op groote schaal met kleine scholen met drie, hoogstens vier leerkrachten (dit laatste als het zevende leerjaar zal zijn ingevoerd). Iedere leerkracht krijge twee klassen voor zijn rekening, het hoofd van de school houde het zevende leerjaar voor zich, als hij de beste leerkracht aan de school is.

In onderwijzerskringen zal men misschien ach en wee gaan roepen, omdat dit voorstel reactionnair schijnt, maar de vergelijking van groote scholen met kleine valt, naar het getuigenis van velen, uit ten voordeele van de kleine en het zou een struisvogelsysteem zijn, nu maar te doen, alsof die verschillen niet bestaan.

Het schijnt ons vruchtdragender en als men eraan gewend is ook gemakkelijker, een klas van b.v. 18 kinderen voor zich te hebben, die aan het lezen zijn, terwijl links in hetzelfde lokaal 18 andere kinderen, geheel aan zichzelf overgelaten stilzwijgend zitten te rekenen, dan om 36 kinderen tegelijk voor zich te hebben.

Een voordeel van ondergeschikten aard, maar dan toch een voordeel is, dat men dubbel zooveel onderwijzers een promotie tot hoofd van een school kan bezorgen als bij scholen met zes of zeven leerkrachten. In de verhoudingen tusschen hoofden en onderwijzers qua vakgroepen, begint een kentering ten goede te komen: verschillende afdeelingen van den Bond van Ned. Onderwijzers, waaronder drie uit groote plaatsen en ook het hoofdbestuur zelve, stellen voor, hoofden van scholen ook toe te laten als lid van den Bond, terwijl, als de teekenen

ons niet bedriegen, de leus, dat een goed bondslid niet voor hoofd behoort te solliciteeren, een verouderde zal gaan heeten. De tijden zijn veranderd, de menschen zullen ook veranderen.

Hoe zullen de onderwijzers zelve denken over één leerkracht voor twee klassen, twee kleine klasjes wel te verstaan?

Misschien zou er verzet komen, misschien ook niet. Het moet ongetwijfeld iets aantrekkelijks hebben, voor een klas te staan, die, vergeleken bij een volksschoolklasse in een groote stad, een miniatuurklas mag heeten, en wat we hier aanbevelen, is niets anders dan het nemen van een proef op niet te kleine schaal. Zonder de belangen van de leerkrachten ook maar het minst uit het oog te verliezen, heeft de school in de eerste plaats rekening te houden met het doel, waarmee ze kinderen tot zich doet komen: vruchtdragend onderwijs.

Er is nog iets anders. Uit een enquête, voor eenigen tijd ingesteld bij een 30-tal grootere en kleinere gemeenten naar het aantal sollicitanten, is de sterke indruk gewekt, dat het aantal onderwijzeressen dat van onderwijzers zeer belangrijk overtreft. Een aanleiding tot verheuging behoeft dit voor niemand te zijn, want zonder in vergelijking van de onderwijswaarde van mannen en vrouwen te treden, kan men het toch verkeerd vinden, dat het onderwijs geheel in handen van vrouwen komt. Maar dat is een maatschappelijk verschijnsel, dat men, als het zich inderdaad zal voordoen, zal hebben te aanvaarden. Men zou, als op den duur de onderwijzeressen de meerderheid in de school vormen, de onderwijzers, die in het algemeen beter geschikt zijn met grootere jongens om te gaan, aan het hoofd der school kunnen plaatsen, de onderwijzeressen zouden dan algemeen gesproken de lagere klassen voor hun rekening nemen.

Voor eenigen tijd hadden we een gesprek met een van de hoogere leden van het rijksschooltoezicht, die gedurende een zeer groot aantal jaren vele scholen bezocht. In beginsel verklaarde hij, veel te gevoelen voor scholen met een klein aantal leerkrachten en zoozeer houden we ons overtuigd van de waardeering van vele schoolopzieners voor het werk van kleine scholen, dat we aannemen, dat een stemming onder arrondissements- en districtsschoolopzieners over de keuze van een school, een met zes, zeven of een met drie of vier leerkrachten, ten gunste der laatste uit zou vallen.

Dit is de theorie. Maar ook de practijk zal hier en daar wel een woord en in vele gevallen een beslissend woord meespreken. De bevrediging kan nu eenmaal de school niet voorbijgaan, zonder haar te raken en men zal op plaatsen, waar tot nog toe één groote school was, twee of misschien drie kleine krijgen. Dat dit niet persé in het nadeel van het onderwijs behoeft te zijn, moge volgen uit hetgeen hierboven gezegd is.

Op verschillende plaatsen zal het bouwen van twee kleine schooltjes inplaats van één groote tot gevolg hebben, dat de kinderen minder ver naar de school behoeven te loopen, omdat de ouders hun kinderen dan kunnen sturen naar de dichtstbijgelegen school. Of het aantal onderwijzers in de toekomst kleiner zal worden, en of met het oog daarop elke leerkracht twee klassen zal moeten hebben, is een toekomstvraag. Maar het zal goed zijn, rekening te houden met die mogelijkheid.

Schoolwerktuinen[1])

door JAC. P. THIJSSE.

Onder de zaken, die bij de herziening van het onderwijsprogram de aandacht vergen, neemt het instituut der schoolwerktuinen zeker een belangrijke plaats in. Het feit alleen, dat in de laatste jaren in tal van gemeenten schoolwerktuinen zijn aangelegd, bestendigd en uitgebreid, pleit reeds voldoende voor de groote beteekenis van dezen opvoedingsmaatregel.

Het komt erop aan, dat de leerlingen van de beide hoogste klassen der lagere school en die der middelbare scholen gedurende het zomerhalfjaar of iets langer ieder voor zich een perceeltje tuingrond bewerken en verzorgen van ± 20 M² oppervlakte, al naar de gelegenheid. Zij telen daar eenige der meest gewone groenten, toespijskruiden, misschien ook voedingsplanten, sierplanten en boomgewas, en ook zal het wenschelijk blijken, dat de tuinen bestemd voor de middelbare scholen een afdeeling bevatten voor botanische landschappen van Nederland, planten van ecologische belangrijkheid en handelsgewassen voor zoover dat mogelijk is. Aanvankelijk kan men met weinig beginnen, de uitbreiding gaat samen met de ambitie; de beperking wordt bepaald door een deskundig en competent toezicht.

De didactische en paedagogische voordeelen van den kinderarbeid in schoolwerktuinen vallen dadelijk in het oog en zijn uitermate belangrijk. Op geen enkele andere wijze komen de grondbeginselen van aanschouwelijkheid en zelfwerkzaamheid zoo tot hun recht als bij dit werk. De kinderen verrichten het met lust, zoo krijgen wij bij dit onderwijs de factoren van vreugd en ingenomenheid, die maar al te dikwijls ontbreken. Bovendien zijn de kinderen gezond bezig en in de vrije lucht. Zij hebben voorzorg voor het levend gewas, dat hun wordt toevertrouwd, verheugen zich over voorspoedigen groei, bekommeren zich bij tegenspoed en grijpen helpend in, krijgen eerbied voor het levensgeheim en lust in de volle krachtsontplooiïng van levende wezens. Het moet al een zeer dorre leider zijn, die uit deze gegevens en nog vele andere niet belangrijke factoren voor de moreele en aesthetische vorming zijner leerlingen weet te verkrijgen.

Het didactisch belang is eenvoudiger. Tot nu toe verkeert het onderwijs in de Natuurlijke Historie op de Lagere Scholen in vrij verwarden toestand. Daaraan is in niet geringe mate de onvoldoende opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen schuld. Omgang met de vrije natuur behoort tot de zeldzaamheden, de schoolwandelingen, waar men een kwart eeuw geleden zooveel van verwachtte, zijn nooit tot volle actie kunnen komen. Met de schoolwerktuinen wordt dat opeens anders. Niet alleen leeren de kinderen een groot aantal planten (en incidenteel ook dieren) kennen, maar van zeer nabij zien zij den groei en ontwikkeling en zoo kunnen zij degelijke grondbegrippen krijgen omtrent

[1]) Wij komen op dit onderwerp in een volgend nummer terug (Red.)

de levensvoorwaarden der planten. Plaatselijke factoren kunnen ertoe meewerken, dat de schoolwerktuinen ook doen aan bijenteelt en vogelcultuur.

Een zeer belangrijke beteekenis hebben de schoolwerktuinen in maatschappelijk opzicht en wel in verband met den achturigen werkdag. Wat zal de werkman met zijn vrijen tijd doen? Ruimer kunnen wij die vraag stellen: Hoe ontkomt de stedeling aan de ziel- en lichaamverwoestende invloeden van het ouderwetsche stadsleven, invloeden die des te noodlottiger werken nu de steden zich zoo snel hebben uitgebreid als in de laatste vijftig jaren.

Een van de reddingsmaatregelen is de stichting van volkstuinen en tuindorpen en nu is het wel een zeer schoone taak voor de school om ook in dit opzicht haar leerlingen voor te bereiden tot het leven. Het is hier de plaats niet om uit te weiden over de beteekenis van de volkstuinen. Hun geschiedenis spreekt met voldoende klem.

De vraag kan gesteld worden of ook voor het platteland de schoolwerktuinen nut kunnen hebben. Wij zouden die bevestigend willen beantwoorden, want alle bovengenoemde voordeelen gelden evengoed voor de dorpskinderen als voor de stadsjeugd en menig bruikbaar stukje grond bij arbeiderswoningen treft men nog maar al te dikwijls aan in een toestand van ergerlijke en onschoone verwaarloozing.

Natuurlijk zal de invoering van schoolwerktuinen invloed uitoefenen op de samenstelling van het leerplan der lagere school. Maar dat leerplan en de inrichting der schooltijden en vacantie's heeft dan ook dringend behoefte aan grondige herziening, vooral in verband met de lichamelijke opvoeding der leerlingen. Zeer zeker zal er groot verschil dienen te komen tusschen de indeeling van den leertijd in den zomer en in den winter en zoo zal het gemakkelijk genoeg vallen om voor de leerlingen de twee of drie uren per week te vinden, die vereischt worden voor de bewerking van hun stukje grond en voor de beschouwing van den tuin. In verband met ons klimaat is een zekere mate van elasticiteit gewenscht.

Voor steden zal het wenschelijk zijn niet aan iedere school afzonderlijk een schoolwerktuin te verbinden, maar de stad te omgeven door een aantal centrale schoolwerktuinen, die dan voor elke sector gemakkelijk te bereiken moeten zijn. In Utrecht wordt dit systeem reeds toegepast, dat ook groote voordeelen biedt voor de grove bewerking, die door arbeiders verricht moet worden en voor de algemeene leiding.

Het ideaal zou zijn, indien de leerlingen werkten onder leiding van hun eigen klasse-onderwijzers, dan zou het opvoedend element het meest tot zijn recht komen. Voorloopig is dat wel onmogelijk, doch de ondervinding leert, dat thans reeds op alle plaatsen, waar schoolwerktuinen gesticht zijn, ook goede en geestdriftige leiding te verkrijgen is. Daarbij bedenke men echter, dat juist de aanwezigheid van die goede leiders een stimulans is voor de oprichting dier tuinen.

Maar zeer zeker moet in de toekomst de klasse-onderwijzer ook in den schoolwerktuin de leiding, geven. In centrale tuinen vindt hij dan steun in de opperste leiding, want een centrale tuin ter grootte van misschien vijf H.A. moet natuurlijk een directeur hebben met

arbeiders-personeel, voor wier rekening ook de verzorging komt van speciale onderdeelen, als botanische afdeeling, bijenteelt, vogelcultuur, enz.

Het is dus in de allereerste plaats dringend noodig, dat reeds dadelijk aan de kweekscholen voor onderwijzers schoolwerktuinen worden verbonden, hetgeen aan de nieuwe kweekschool met zijn achtjarigen cursus geen bezwaar kan hebben. Vooral in de laatste drie jaren is een cursus in de practijk en methodiek der schoolwerktuinen volkomen op zijn plaats, wellicht zelfs is in het laatste der vijf voorbereidende jaren reeds een begin te maken. De leiding van die kweekschooltuinen behoort natuurlijk aan den leeraar voor natuurlijke historie, die zelf weer, als het noodig is, zijn licht kan opsteken aan den cursus voor leiders van schoolwerktuinen, eerlang te geven door de Centrale Vereeniging voor School-Werktuinen te Arnhem, die alweer voeling heeft met de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde en de Nederlandsche Heidemaatschappij.

Feiten en Pogingen.

Beschouwingen naar aanleiding van het Ontwerp van Wet op het lager onderwijs.

Het hoofdbestuur der Maatschappij tot nut van 't algemeen heeft aan den Onderwijsraad volgende beschouwingen doen toekomen.

1. Over de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs en de verdere uitwerking van artikel 192.

Het hoofdbestuur verheugt zich in de totstandkoming van de gelijkstelling en zal zijnerzijds krachtig er aan meewerken dat de mogelijkheden door deze gelijkstelling geschapen ten goede komen aan de ontwikkeling van ons volk. Het acht daarbij een samenwerken op bepaalde gebieden met de voorstanders van bijzonder onderwijs zeer wel mogelijk en het heeft de eerste stappen om tot die samenwerking te geraken reeds gedaan. Het constateert daarom met genoegen, dat bij het ontwerp blijkbaar ernstig en met groote nauwkeurigheid is gestreefd om de gelijkstelling ook in ander dan financieel opzicht tot stand te brengen.

De gelijkstelling van den leeftijd van toelating tot de lagere school, de gelijke schoolgeldregeling enz. toonen dit aan.

In één opzicht is de gelijkstelling niet tot stand gekomen, was zij ook moeilijker te bereiken, maar het hoofdbestuur veroorlooft zich toch een aanwijzing ter verbetering te geven.

De bijzondere school n.l. wordt bestuurd door een vereeniging en een bestuur, welke college's bestaan uit mannen en vrouwen, die uithoofde hunner groote belangstelling voor de school of uithoofde van hun kennis van schoolzaken gekozen zijn.

De openbare school daarentegen wordt bestuurd door de gemeenteraden, welker leden als zoodanig zijn gekozen op vaak heel andere gronden, dan hun belangstelling voor de school. Niet zelden komt het zelfs voor, dat de gemeenteraadsleden voor het meerendeel tegenstanders zijn van de openbare school.

De openbare school staat in dit opzicht dus achter bij de bijzondere.

Wenschelijk is daarom de instelling van afzonderlijke college's ter behartiging van de belangen van de openbare school; hetzij schoolraden als behandeld in bijgaand rapport [1]) op blz. 19 v.v., hetzij commissie's samengesteld uit ouders, die belang stellen in de openbare school.

b. In artikel 12 van het Ontwerp wordt bepaald, dat desverlangd uit de gemeentekas steun ter tegemoetkoming

[1]) De uitwerking van artikel 192 der Grondwet, rapport uitgebracht aan het hoofdbestuur der Maatschappij tot nut van 't algemeen (1918).

kan worden verleend in de kosten verbonden aan het bezoeken van een op grooteren afstand dan 4 K.M. van de woning gelegen school. 't Geldt hier de ouders, die ter plaatse geen school kunnen vinden, die met hun overtuiging strookt. Wenschelijk is het daarom, dat het bezoeken van een school elders hun niet moeilijk wordt gemaakt.

Het hoofdbestuur meent, dat de wet daarom verder moet gaan dan wordt voorgesteld en zou art. 12 al. 1 willen lezen: Ten behoeve van ouders, enz. worden desverlangd uit de gemeentekas de kosten vergoed, verbonden aan enz.

c. Het hoofdbestuur heeft overwogen of het gewenscht zou zijn, om naast het minimum aantal leerlingen, dat noodig is, om tot oprichting van een bijzondere school te geraken, een minimum aantal leerlingen vast te stellen, waarbij de oprichting van een openbare school verplicht zou zijn.

Het hoofdbestuur geeft echter den voorkeur aan de bestaande regeling.

II. Over het onderwijs.

a. Het hoofdbestuur heeft met belangstelling kennis genomen van de waardeering van den Minister van den handenarbeid als opvoedkundig middel en het heeft diens toelichting in de memorie, welke het ontwerp vergezelt, met instemming gelezen. Dat echter het probleem van den handenarbeid opgelost zou zijn door den handenarbeid in de engere beteekenis van slöjd als verplicht leervak aan de toch reeds lange rij dier vakken toe te voegen, meent het hoofdbestuur te moeten betwijfelen. Het hoofdbestuur zou een oplossing gelukkig achten waarbij de idee der zelfwerkzaamheid van den leerling zooveel mogelijk alle vakken, die zich daartoe leenen, doordrong. Pogingen daartoe in het buitenland en op enkele particuliere scholen gedaan kunnen de richting aangeven, waarin die oplossing gezocht moet worden.

Het zal daarbij niet enkel gaan om toevoeging van een nieuw vak aan artikel 2, maar om een toepassing van artikel 21 in den geest als door het hoofdbestuur bedoeld.

Dat het hoofdbestuur in dit verband van meening is, dat de handenarbeid voor meisjes zich niet zal moeten bepalen tot naaldarbeid, behoeft zeker geen betoog.

b. Ten aanzien van de leerplicht heeft het oorspronkelijk Wetsontwerp het hoofdbestuur zeer teleurgesteld. Hoezeer het zich ook verblijdt in de sedert bij Memorie van 15 November l.l. aangebrachte wijziging, die de verlenging van den leerplicht met 1 jaar voorstelt, het hoofdbestuur acht deze verlenging nog niet voldoende. Het acht den tijd thans reeds rijp voor een invoering van den leerplicht tot het veertiende jaar en een partieele leerplicht voor het vervolgonderwijs. (Zie hieronder).

c. De beschouwingen, die de zooeven aangehaalde Memorie van antwoord ten opzichte van het herhalingsonderwijs geeft, kan het hoofdbestuur geenszins onderschrijven. Het hoofdbestuur meent integendeel, dat ten opzichte van de richting, waarin dit onderwijs zich behoort te ontwikkelen, in de laatste jaren een communis opinio onder deskundigen begint te ontstaan. Gelijk nog dezen zomer bleek op het congres voor de rijpere jeugd in Den Haag. De discussie's daar bewogen zich geheel in den lijn van wat ook het Nutsrapport te dezen aanzien betoogt. Wel is het hoofdbestuur overtuigd, dat de zoozeer noodzakelijke regeling van het herhalingsonderwijs niet meer in het kader van deze Wet kan plaats vinden. Het hoofdbestuur neemt derhalve de vrijheid uw Raad met grooten aandrang te verzoeken stappen te willen doen, opdat de regeling van het herhalingsonderwijs geheel uit deze wet worde gelicht en de voorbereiding van een geheel nieuwe regeling van het vervolg onderwijs onverwijld ter hand worde genomen.

d. De verhouding van het aantal leerkrachten tot het aantal leerlingen zou het hoofdbestuur bepaald wenschen te zien als is voorgesteld in het Nutsrapport Blz. 28.

e. De regeling van het godsdienstonderwijs in artikel 22 van het ontwerp dient ook te gelden voor godsdienstige vereenigingen, zooals den Protestantenbond. Overigens acht het hoofdbestuur het gewenscht, dat maatregelen worden getroffen, dat leerlingen, welke niet aan godsdienstonderwijs deelnemen, in de daarvoor vrijgemaakte uren toch onderricht ontvangen.

III. Over de opleiding en de positie van den onderwijzer.

a. Voor de(n) onderwijzer(es) van de lagere school dient als vooropleiding gevraagd te worden de H. B. S.-5 j. c., Gymnasium of Lyceum. Het hoofdbestuur verwijst voor de motiveering naar het Nutsrapport blz. 57 v.v.

Hoewel de kwestie niet behoort tot het onderhavige Ontwerp, wil het hoofdbestuur hier den wensch uitspreken, dat bij een goed geregelde opleiding het einddiploma der Kweekschool toegang geve tot de universitaire examens.

Met nadruk wenscht het hoofdbestuur uit te spreken, dat vrouwen en mannen in de school een gelijke positie dienen in te nemen; in verband daarmede zou de eerste alinea van artikel 25 dienen te vervallen.

Wenschelijk is, dat de titel hulponderwijzeres vervalle. De klank van minderwaardigheid, die met deze benaming verbonden is, is in verband met de beteekenis van de functie te vermijden. Er dienen te komen onderwijzeressen voor het voorbereidend onderwijs, die een gelijkwaardige positie naast haar collega's van het lager onderwijs bekleeden, welke gelijkwaardigheid in de salarieering zal moeten worden uitgedrukt. Met de vooropleiding van deze onderwijzeressen op een Mulo-school kan het hoofdbestuur zich wel vereenigen, mits de daarop volgende school een zoodanige ontwikkeling verzekere (het hoofdbestuur denkt o.a. aan de moderne talen) dat de gelijkwaardigheid der beide soorten onderwijzeressen er een uitdrukking in vindt en mits een zoodanige regeling getroffen wordt, dat het voor de onderwijzeressen bij het voorbereidend onderwijs gemakkelijk is over te gaan bij het gewone lager onderwijs.

Overigens is het hoofdbestuur van meening, dat het nadeelig is voor het onderwijs, om in de lagere school tweeërlei soort van klasse-onderwijzeressen te hebben. Een bevoegdheid, welke recht geeft op het geven van voorbereidend onderwijs, ook te doen gelden voor de twee laagste klassen der lagere school, is dan ook niet wenschelijk.

b. In verband met de nieuwe eischen van opleiding — ook reeds met die, welke het wetsontwerp stelt — acht het hoofdbestuur de salarisregeling van het Ontwerp te laag.

c. Voor wenschen ten aanzien van de regeling der positie van den onderwijzer in de school (artikel 21) verwijst het hoofdbestuur naar het Nutsrapport blz. 85.

d. De eischen gesteld voor de leerkrachten aan de Kweekscholen acht het hoofdbestuur onvoldoende. Voor de theoretische vakken dienen die eischen dezelfde te zijn als zullen gelden voor de leerkrachten aan het voorbereidend hooger onderwijs. Hoewel het hoofdbestuur het bezwaar voelt van toevoeging van nieuwe leervakken aan de bestaande, acht het de kennis van den Bijbel een zoo noodzakelijk element in de ontwikkeling van hen, die geroepen zijn onze kinderen op te voeden, dat het in deze leemte op de een of andere wijze voorziening zou wenschen.

Het hoofdbestuur meent hier te kunnen verwijzen naar blz. 66 van het Nutsrapport.

IV. Toezicht.

a. Rijkstoezicht. Zonder een voorkeur te willen uitspreken voor de systemen van centralisatie of van decentralisatie van het Rijksschooltoezicht, meent het hoofdbestuur te moeten constateeren, dat de regeling, zooals het ontwerp die biedt, niet bevredigend is. Hoe de zaak ook geregeld wordt, gezorgd zal moeten worden, beter dan het ontwerp dit doet, dat de schoolopzieners geen louter administratieve ambtenaren worden, maar wel degelijk functionarissen met eigen gezag bekleed, die paedagogischen invloed op de school, die zij bezoeken, moeten kunnen uitoefenen. Zal bovendien het voorbereidend onderwijs tot zijn recht komen, dan zal het een eigen krachtig geoutilleerde inspectie dienen te hebben, gelijk het hoofdbestuur bij zijn vroeger ingezonden adres reeds heeft uitgesproken. Dat vrouwen tot alle rangen van het Rijkstoezicht behooren te worden toegelaten, dient in de Wet te worden uitgesproken.

b. Medisch toezicht. Een regeling van het medisch toezicht zal noodzakelijk zijn, het hoofdbestuur verwijst ten dezen naar het Nutsrapport § 17.

School en leven.

II.

Wanneer men zoo rondziet in de wereld der opvoedkundigen en arbeiders op sociaal en wetenschappelijk gebied dan ontmoet men allerwege dit probleem van School en Leven.

De oorlogsgevolgen, die vragen naar 't spel en effectief opleiding van productieve krachten, moeten wel overal dit probleem op den voorgrond doen treden. De vraag in 't vorige nummer behandeld, n.l. heeft de school zich niet te ver verwijderd van 't maatschappelijk leven, is inderdaad urgent.

Nu brengt elke poging haar te beantwoorden 't gevaar mede, de school met nieuwe zoogenaamd practische vakken te belasten. Dit mag natuurlijk nimmer 't doel zijn. Ze is reeds overladen genoeg. Een andere zijde van het vraagstuk is, of 't intellectualisme niet wat op den achtergrond moet komen, en de school zich meer moet hervormen tot een opvoedings-instituut, dat mede de vaardigheden van 't lichaam ontwikkelt en de oefening der verschillende zintuigen minstens op één lijn leert stellen met de cultuur van 't geheugen.

Wij worden herinnerd aan deze dingen, die reeds zoo vaak onze gedachte bezig hielden, bij 't lezen van eenige mededeelingen uit een artikel in L'Europe Nouvelle over de nieuwe opvoeding, te vinden in de N. Courant van 1 Nov. j.l.

Volgens dit blad behandelt de schrijver M. Hollebecque de vraag: „kan men het kind inwijden in het maatschappelijk leven"

De schrijver acht dit wel een opvoedingsvraagstuk van den eersten rang, maar hij meent, dat de school 't niet kan oplossen. Ook het gezin is daartoe naar zijn overtuiging onbekwaam.

De school van tegenwoordig schiet in dit opzicht te kort, dat moeten wij erkennen. Toch schijnt 't ons mogelijk de school van heden te doen uitgroeien tot een instituut van openbare opvoeding, dat inderdaad 't kind „inwijdt in 't maatschappelijk leven." Niet door speciaal onderwijs, vooral niet door 't invoeren van een nieuw vak, een soort van maatschappijleer.

Neen, de school moet zich herzien en de richting harer opvoeding opnieuw bepalen. Zij moet trachten systematisch-wetenschappelijk vast te stellen welke de eischen zijn, die de huidige maatschappij aan 't individu stelt en welke algemeene grondslagen in den mensch gelegd moeten worden, om later aan die eischen te kunnen beantwoorden. Dat men daarbij komen zal tot een oplossing in den trant, zooals wij dit in den aanvang van dit artikeltje aanduidden is onze vaste overtuiging.

De heer Hollebecque wenscht voor dit doel in iedere Fransche gemeente een afzonderlijke instelling een „Maison d'Enfant" te vormen. Uit bovenstaande blijkt, dat wij, vooral voor ons land, dien weg niet uit zouden willen. Verbetering en uitbreiding van 't onderwijs, verlenging van den leertijd, bevordering van alles wat gedaan wordt voor de ontwikkeling der rijpere jeugd, ziedaar naar onze meening betere middelen.

Voeg daarbij korteren werktijd, inzonderheid ook voor de ouders, voorlichting voor de ouders, gelegenheid om zich alsnog zooveel mogelijk te ontwikkelen, zoodat ook 't gezin zijn natuurlijke opvoedkundige roeping beter kan nakomen en wij zullen geen „Maisons d'Enfant" noodig hebben.

Wij mogen dan de verwachting uitspreken dat er eenmaal een geslacht van helderdenkende, waarlijk opvoedende ouders zal ontstaan. Wij willen de goeden niet te na spreken, maar durven toch wel de uitspraak aan, dat hieraan over 't algemeen nog al wat mankeert. Men zegt wel eens, wie de jeugd heeft, heeft de toekomst, maar zoolang millioenen ouders de jeugd hebben, zonder haar eigenlijk te kunnen hebben, ziet de toekomst er niet bijzonder rooskleurig uit. Wij zouden dan ook liever zeggen met een kleine variant op het bovenstaande: aan de maatschappij, die de gezamenlijke ouders tot opvoeders heeft gemaakt, aan die is de toekomst.

Voedt in de komende generatie de ouders op en ge zult niet meer vragen naar kinder-huizen, want dan zullen alle kinderen een huis, in den rechten zin des woords, hebben.

E. J. v. D.

Persoverzicht.

BUITENLAND.

Oudersraden.

In de Allgemeine deutsche Lehrerzeitung (23 Okt. '19) vertelt R. Ballerstaedt van de ervaringen in Hamburg opgedaan met oudersraden. Vóór de oorlog hadden, met 't oog op 'n goeie samenwerking tussen huis en school, wel oudersavonden plaats, 't zij van één school, 't zij van schoolgroepen. En de rezultaten daarvan waren over 't algemeen niet ongunstig. Zelfs waren er oudersgroepen die zelfstandig hun taak in 't bestuur van de school [1]) uitbreidden ten bate van verschillende school- en opvoedingsaangelegenheden. Door de oorlog hield dat alles vrijwel op. Met de revolutie werd 't de taak van de onderwijzersraad de samenwerking tussen ouders en onderwijzers opnieuw te regelen. Voor iedere openbare school zou nu komen 'n oudersraad, bestaande uit negen vertegenwoordigers van de ouders, en door dezen gekozen, en drie vertegenwoordigers van de onderwijzers, door dezen aangewezen. De eerste taak van de oudersraad zou zijn, meetewerken bij de voorziening in de ogenblikkelike noden der kinderen.

„a. Voor de schooljeugd: de vraag van kleding en schoeisel; verschaffen van werkzaamheden en onderkomen voor de niet onder toezicht staande jeugd in geschikte vertrekken, ook buiten 't schoolgebouw; uitbreiding en aanvulling van bestaande instellingen, als toevluchtsoorden, kindertehuizen, jeugdverenigingen; 't opwekken van oudere jongens- en meisjes-leerlingen om meetehelpen bij de verzorging van de jongeren.

b. Medewerking aan en bevordering van instellingen voor de werkloze jeugd boven de leerplichtige leeftijd.

c. In ieder schoolgebouw moet 'n buro gevestigd worden voor 't inwinnen van informaties in 't belang van de jeugd; 't informatie-buro verzamelt waarnemingen en meedelingen over aangelegenheden die 't belang van de jeugd bedreigen, en brengt die aan de geëigende plaatsen ter kennis.

d. De oudersraad moet door 't organiezeren van oudersavonden de betrekkingen tussen school en huis bevorderen."

De ervaringen met deze oudersraden zijn tot dusver gunstig. Verscheidene ervan hebben uit eigen beweging hun taak en bemoeiingen uitgebreid over allerlei zaken betreffende de opvoeding en 't onderwijs van de jeugd. „Verscheidene oudersraden hebben ook al ingezien, dat 't schoolbestuur zich moet uitstrekken tot over de grenzen van 't schoolgebouw, en de particuliere en openbare opvoedings- en onderwijsinrichtingen die naast de school bestaan, met deze in 'n innig verband moet brengen. Met 't oog op 'n gemeenschappelik optreden in deze pogingen hebben zich in bijna alle schooldistrikten distrikts-oudersraden gevormd, waaruit 'n voorlopige centrale oudersraad werd gekonstitueerd. De voorlopige centrale oudersraad heeft 'n kommissie ingesteld voor 't ontwerpen van 'n reglement voor alle soorten van oudersraden. 't Interessante, schoolorganiezatoriese werk van deze kommissie heeft algemene belangstelling gewekt, en de stoot gegeven tot 'n grondige behandeling van dit probleem. De onderwijskommissie van de hogere schoolautoriteiten heeft er ook gebruik van gemaakt bij de uitwerking van 'n ontwerp-verordening betreffende 't zelfbestuur van de scholen."

Ook de verhouding tussen de vertegenwoordigers van de ouders en die van de onderwijzers is over 't algemeen goed; al zijn er ook 'n paar gevallen (nauweliks 1 %) waarin die verhouding te wensen overlaat. Menige particuliere school heeft dan ook al 't voorbeeld van de openbare gevolgd, en 'n oudersraad gevormd.

Op verzoek van de hogere schoolautoriteiten heeft de onderwijzersraad z'n advies gegeven over de oudersraden. Dit advies luidt als volgt: „Op verzoek worden aan de oudersraad in z'n zittingen inlichtingen gegeven omtrent

[1]) Er is hier alleen sprake van de openbare scholen.

onderwijs- en opvoedkundige aangelegenheden. De oudersraad heeft echter niet 't recht over zoon aangelegenheid te beslissen: de beslissing daarover heeft de onderwijzersvergadering. Klachten over onderwijs- en opvoedkundige aangelegenheden van de school, die bij de oudersraad inkomen, moeten aan de leider van de school worden overgebracht. De leider van de school moet de betrokken onderwijzer de klachten meedelen, en ze zo nodig aan de onderwijzersvergadering ter beslissing voorleggen. Aan de oudersraad moet de leider van de school inlichtingen geven over de stand van zaken, en meedeling doen van de beslissing van de onderwijzersvergadering. In geen geval is de oudersraad bevoegd tot een-of-ander disciplinair ingrijpen."

De aan de oudersraden toekomende invloed zal eerst definitief geregeld worden bij de aanstaande verordening betreffende 't zelfbestuur van de scholen.

v. E.

Universiteit en onderwijzer.

Nu de deuren van de universiteit in Pruisen voor de onderwijzers zijn geopend is daarmee 't onderwijzersseminarium, zij 't noch niet formeel dan toch feitelik als 'n hogere onderwijsinstelling erkend. In 't Novembernummer van Neue Bahnen schrijft M. Döring 'n artiekeltje, waarin de betekenis van die toelating wordt geschetst. Al in dit winterhalfjaar kunnen nu alle onderwijzers en onderwijzeressen met minstens twee dienstjaren zich aan 'n pruisiese universiteit laten inschrijven. In de jaren van strijd voor dat doel had de duitse onderwijzerstand zelf ook al de verheffing van hun beroepswetenschap ter hand genomen. „De organiezering van tal van voordrachtreeksen door professoren, de inrichting van verscheidene akademiese vakansiekurzussen, de stichting en ontwikkeling van de Comenius-biblioteek, de oprichting van instellingen voor pedagogies-psychologiese studie en onderzoek — zijn daarvan sprekende bewijzen." En nu Pruisen 't voorbeeld gegeven heeft, zullen de andere duitse staten moeten volgen. Men weet zelfs al te berichten dat „zodra de hervorming van de onderwijzersopleiding die met Pasen 1920 in werking zal treden, is doorgevoerd, de onderwijzers verplicht zullen worden tot studie aan universiteit of pedagogiese hogeschool." Tengevolge van de nieuwe bepalingen kunnen de onderwijzers en onderwijzeressen nu ook promoveren. Daartoe wordt vereist 't diploma van 't seminarium, 't gewone studieverloop aan de universiteit, en 'n aanvullingseksamen, naar keuze, in latijn, grieks, nieuwe talen, mathematika, fysika. Ook bestaat de mogelikheid voor de onderwijzer zich toeteleggen op geneeskundige, juridiese of andere vakstudie. Daardoor is de misstand waarover dikwels geklaagd werd, opgeheven, dat de seminarium-opleiding in 'n „doodlopend slop" eindigt. 't Gevolg van de nieuwe bepalingen zal wel niet zijn dat al te veel onderwijzers van 't nieuwe recht zullen gebruik maken, meent de schr. Ook niet, dat ze de „Streberei" in de hand zullen werken. Schr. verwacht enkel gunstige gevolgen: en wel in de eerste plaats een dat vermoedelik niet speciaal bedoeld werd. „De veelvuldige vraag naar pedagogiek en de hulpwetenschappen ervan aan de universiteiten zal daar eindelik 't ijs breken, en we zullen krijgen leerstoelen, seminariums, instituten voor pedagogiese psychologie, voor expirementele pedagogiek, gelegenheden voor geschiedkundige studie van de school, misschien zelfs oefen- en proefscholen." Ook zal men er in de toekomst niet buiten kunnen, om echt wetenschappelike onderwijzers als docenten aan de universiteit te beroepen. En de pedagogiese vakpers zal zich nu, meer dan voorheen 't geval was, moeten bezighouden met de hervorming van de universiteit: en met de daarmee samenhangende kwestie van 'n universitaire pedagogiek. Schr. eindigt met erop te wijzen, dat z'n studerende kollega's voorlopig wel niet met open armen aan de universiteit zullen worden ontvangen; en dat ze er door hun studiegenoten niet voor vol aangezien zullen worden. Maar hij hoopt „dat ze zich spoedig door hun arbeidslust en wetenschappelike prestaties achting zullen afdwingen."

v. E.

Kamerkroniek.

Hooger Onderwijswet.

In de afgeloopen maand heeft de Tweede Kamer de aanhangige wetsontwerpen betreffende het Hooger- en Middelbaar onderwijs afgedaan.

Gelijk bekend is, is de hoofdgedachte van het eerstgenoemde ontwerp de eenheid van doctoraat in de verschillende faculteiten. Terwijl men tot nu toe doctor in wis- en sterrekunde werd of in de scheikunde, in de semitische of klassieke letterkunde zal men voortaan het doctoraat verkrijgen „in de faculteit der wis- en natuurkunde" of „in de faculteit der letteren en wijsbegeerte." Maar natuurlijk zullen de examens die aan de promotie voorafgaan zeer verschillend zijn voor den aanstaanden scheikundige of astronoom, historicus of Romanist. Daarom is dan ook de thans aangebrachte wijziging van formeelen aard: of zij grooten invloed zal hebben op ons universitaire leven zal eerst kunnen blijken uit de wijzigingen van het Academisch Statuut (het Kon. Besl. regelende de universitaire examens en promoties), die zij met zich mee brengt. Maar op zichzelf is het reeds zeer belangrijk dat dit reeds 40 jaren oude Kon. Besl., afkomstig uit een tijd, die als wellicht geen andere het wezen der Universiteit heeft miskend, thans grondig zal worden herzien. En het is een gelukkige omstandigheid, dat deze herziening juist thans aan de orde komt, nu van alle zijden, en vooral ook van de studenten zelf wenschen worden gehoord in de richting van meerdere vrijheid en differentieering (wel te onderscheiden van specialiseering) der universitaire studie.

Bevestigd is door dit wetsontwerp de samenkoppeling van bevoegdheid en doctoraal examen. Het aantal dissertaties, dat zich in deze eeuw in een dalende lijn bewoog, zal dus zeker niet stijgen. Al zal ieder dat betreuren die met mij in het zelfstandige werkstuk, de dissertatie, het beste stuk der universitaire opleiding ziet, het moet erkend worden dat onze toch reeds veel te lange studie niet nog verder kan worden opgedreven. Slechts één uitzondering heeft de Kamer in het stelsel der wet gebracht, voor de faculteit die de Kamer altijd bijzonder aan 't hart gaat, de juridische. De juristen zullen allen den doctorstitel moeten halen, maar om te zorgen dat zij niet verplicht zijn daarvoor, gelijk de studeerenden in andere faculteiten, ernstigen zelfstandigen arbeid te verrichten, heeft de Kamer den eisch geschrapt dat alle promoties op proefschrift moeten plaats hebben. Een motiveering van deze schromelijke bevoorrechting werd nauwelijks gegeven.

In sterke tegenstelling met deze toegevendheid stond een andere beslissing der Kamer, waardoor aan de bezitters van het B-diploma in levende talen de toegang tot de promotie werd afgesneden.

Ik betreur deze beslissing als een onbillijkheid jegens velen, die een volkomen gelijkwaardige opleiding hebben gehad als hunne gepromoveerde collega's, die echter door den achterstand in onze universitaire wetgeving tot nu toe niet in de gelegenheid waren, de officieele sanctie daarvan te verkrijgen. Maar een volledige behandeling van dit vraagstuk en wat er mede samenhangt zou mij hier te ver voeren. Blijkens de gehouden discussie, moet deze beslissing niet worden beschouwd als een laatste woord in deze quaestie: de zaak zal opnieuw ter sprake moeten komen bij de definitieve regeling der middelbare aktes, die ongetwijfeld bij de aanstaande ingrijpende wijziging der M.O. wel aan de orde zal worden gesteld. Dan zal er dus ook wel gelegenheid zijn op dit onderwerp terug te komen.

Behalve de genoemde organisatorische wijzigingen, bevatte het ontwerp ook belangrijke financieele bepalingen: de subsidies voor het bijzonder onderwijs werden op geheel nieuwen voet geregeld. En de bespreking daarvan had plaats zonder felheid, ja bijkans zonder strijd. De linkerzijde deed geen woord van bestrijding hooren (als men de communisten uitzondert) van de plannen van dezen rechtschen Minister. Is er beter bewijs mogelijk dat de pacificatie ons inderdaad in een andere atmosfeer heeft gebracht?

Middelbaar Onderwijs.

Wij zouden de laatste zinsnede onder dezen titel kunnen herhalen: ook voor het Middelbaar Onderwijs kwam de nieuwe subsidieregeling tot stand. Maar om dezelfde reden behoeven wij daarbij ook hier niet stil te staan.

Uit paedagogisch oogpunt was de belangrijkste bespreking, die bij de behandeling van het wetsontwerp plaats had, die betreffende het Fransch op de lagere school.

De Heer Dresselhuijs bestreed fel het door den Minister aangekondigde voornemen dit vak te schrappen uit het toelatingsexamen voor de H. B. S.

Zijn argumenten waren voor een groot deel ontleend aan het bekende artikel van den Heer Goedhart, directeur der H. B. S. met 3-jarigen cursus in den Haag. Het moet erkend worden dat voor deze scholen inderdaad moeilijkheden zullen rijzen, als zij in drie jaar drie nieuwe talen moeten invoeren.

Andererzijds wordt echter in deze discussie meestal over 't hoofd gezien, dat het hier toch geldt geen vermindering, maar verschuiving van leerstof naar een daarvoor passender geachten leeftijd. Door het wegvallen van het Fransch uit de L. S. zullen de leerlingen in andere opzichten aanmerkelijk beter voorbereid op de Middelbare School komen. Juist dat het Fransch voor onze kinderen zoo moeilijk is te leeren, is een argument voor l a a t en niet voor v r o e g beginnen, wil men tijdvermorsen voorkomen. In die richting wijst immers ook de ervaring met de klassieke talen. Vergelijkt men de resultaten op een Duitsch Gymnasium waar Latijn met negen jaar wordt begonnen met die op een Lyceum, waar men met veertien jaar aanvangt, dan weegt de meerdere kennis daar verkregen zeker niet op tegen de veel grootere moeite daaraan besteed.

De doorslag heeft, terecht, de overweging gegeven, dat elke trap van onderwijs moet ingericht worden naar zijn eigen eischen, niet naar dien van den volgenden. En zoo zullen dus de plannen van den Minister binnenkort bij Alg. Maatregel van Bestuur worden vastgesteld.

Een ander zeer belangrijk Ministerieel voornemen werd aangekondigd naar aanleiding van een verzoek van den Heer Van Beresteijn om de muziek op de H. B. S. als leervak te introduceeren. De minister bestreed de opname als verplicht leervak — wat ook niet in de bedoeling van den vrager bleek te hebben gelegen — maar zou geen bezwaar hebben haar facultatief toe te laten. Daaraan vastknoopend deelde hij mede dat plannen bij hem in voorbereiding zijn om meerdere vakken facultatief te stellen en het aantal vakken, waarin men eindexamen moet doen, te verminderen. Men weet, welk een groote rol de facultatieve vakken in het Amerikaansche schoolleven spelen. Veel meer dan bij ons heeft men daar rekening gehouden met den verschillenden aanleg en het eigen initiatief der leerlingen. Het is zeker toe te juichen, dat thans ook hier stappen in deze richting zullen worden gedaan.

Ten slotte is de eindexamenvraag beslist. Ook een „brandende quaestie", die al heel wat pennen in beweging heeft gebracht. En zeker zijn ook hier voor- en nadeelen gemengd. De groote vraag zal m.i. zijn of het instituut der gedelegeerden in den vorm waarin het thans is voorgedragen, zal blijken te voldoen. Mijn eigen ervaring in deze zou ik aldus kunnen uitdrukken dat in negen van de tien gevallen de „dwarskijkers" zich gerust kunnen neerleggen bij alle voorstellen, die hen worden gedaan. Maar in het tiende geval is het dan ook niet voldoende, dat zij mede stem hebben in de leeraren-vergadering, zij zullen dan regelmatig overstemd worden. De Minister antwoordde op dergelijke bedenkingen, dat hem altijd het recht overbleef om zoo noodig het aantal gedelegeerden zoo ver te verhoogen, dat het aantal leeraren aan een bepaalde H. B. S. overtroffen werd en dus het veto in de handen der gedelegeerden kwam. Maar dit paardemiddel, kan toch nauwelijks onder zulke omstandigheden als een oplossing worden beschouwd; m.i. zou het zeker de voorkeur verdienen aan de gedelegeerden, zoo zij eenstemmig afwijken van de leeraren-vergadering een beroep op het college van inspecteurs te geven. De toekomst zal moeten leeren of een dergelijke veiligheidsklep noodzakelijk is.

De meerdere vrijheid van het onderwijs, die het schoolexamen waarborgt, is zeker een belangrijke aanwinst.

Leerplichtontwerp.

Met enkele woorden dient, ook in deze Kroniek, melding te worden gemaakt van de zeer belangrijke wijzigingen door den Minister gebracht in het leerplichtontwerp. Gelijk bekend is, was sedert geruimen tijd een ontwerp aanhangig, dat een aantal noodzakelijk gebleken technische herzieningen bevatte. Bij zijn Memorie van Antwoord heeft de Minister nu echter ook een tweetal veranderingen voorgesteld van zeer veel verdere strekking. De eerste is de uitbreiding van den leerplicht tot zeven jaar en daarmede van den leerplichtigen leeftijd tot het dertiende jaar (inclusief).

De tweede is de beperking van het landbouwverlof tot twee weken (thans zes weken) en verhooging van den leeftijd daarvoor van tien tot elf jaar. Wij hebben zoo herhaaldelijk op maatregelen in deze richting aangedrongen, dat het niet noodig is de beteekenis ervan nog eens in het licht te stellen. En al zijn wij dan ook nog niet voldaan, speciaal wat den duur van den leerplicht betreft (het landbouwverlof van twee weken wordt uitdrukkelijk als overgangsmaatregel gequalificeerd), wij spreken hier gaarne den Minister onzen dank uit voor dit belangrijke voorstel. Ph. K.

Boekbesprekingen.

Dr. J. H. GUNNING Wzn. Problemen der rijpere jeugd. Utrecht, G. J. A. Ruys, 1919.

Dr. Gunning heeft volkomen gelijk, als hij op pag. 7 van het boekje, waarvan we hierboven den titel afschreven, spreekt van een gansche Himalaya van literatuur over de opvoeding van het jonge kind en daartegenover stelt het betrekkelijk geringe getal aan paedagogische werken, welke gewijd zijn aan de rijpere jeugd, aan de puberteitsjaren. De oorzaken van dit verschijnsel zouden een afzonderlijke studie verdienen; een ervan is zeker de groote moeilijkheid van het onderwerp.

Belangrijk is die tijd zeker. Voor den jongen mensch zelf in de eerste plaats. Maar ook belangrijk in anderen zin, uit psychologisch en paedagogisch oogpunt. Geen tijd is er, die den mensch zoo verdiept, zoo vermooit als deze: in die jaren, waarin hij zich vaak van alle menschen verlaten gevoelt, heeft hij de hoogste idealen. Later wordt hij levenswijzer, maar armer aan goede voornemens; breeder, veelzijdiger, maar verbrokkelder van hooge stemmingen; bewuster en meer-denkend, maar minder intuïtief-voelend. Geen tijd, waarin de geest zich zóó hoog verheft en wenscht te verheffen vooral; geen tijd, waarin zooveel rein enthousiasme leeft, waarin de ziel zich zoo één voelt met de natuur en zoo ontvankelijk is voor de mystieke toenadering van het Grootsche. Deze jaren zijn vol van tijden van weemoed over ongeweten dingen; van veel verlangen naar een liefde, die de schrijnende leegte van binnen zal vullen met zachte warmte, — van een zich zelf onbekende begeerte naar gedachten en stellingen, om den geest aan te wetten. Een nieuwe stroom levenskracht doorvloeit dan den jongen mensch. Gedachten en vraagstukken — en daaronder de diepste en de hoogste — woelen en bruisen in hem met een kracht, die later nooit meer terugkeert. In ouderen voelt hij de materieële dingen, die hun leven voor een groot deel vullen; hij weet — immers hij gevoelt het — dat zij niet zijn enthousiasme voor volmaaktheid hebben en daarom vermijdt hij ze in 't algemeen instinctmatig. Vandaar, dat jonge menschen elkaar zoeken en verstaan, zonder woorden zelfs. Zij zijn apostelen van dezelfde geestdrift; zij kennen denzelfden meester.

't Is geen wonder, dat deze tijd voor den paedagoog tal van problemen aanbiedt. Dr. Gunning vestigt in dit boekje de aandacht op eenige ervan. 't Is maar een bescheiden brochure van nog geen

60 bladzijden, maar het geeft een uitstekende inleiding in de studie van dezen allermerkwaardigsten jeugdtijd. Na een overzicht van de literatuur over het onderwerp, waarbij de lezer opnieuw komt onder den indruk van Gunnings eerbiedwekkende belezenheid, omschrijft hij de grenzen der puberteitsperiode en kenmerkt den puberteitsleeftijd als den leeftijd der tegenstrijdigheden: een formule, waarmee ieder die dezen tijd heeft kunnen gadeslaan, zich vereenigen kan, onder beding, dat die tegenstrijdigheden niet het aspect geven van verwarring, maar meer van onevenwichtigheid, waarin telkens een zekere heroïcke zin voor het hooge en bewonderenswaardige naar boven komt. Verder geeft het boekje zeer behartigenswaarde wenken over jeugdorganisaties en den invloed, dien volwassenen daarin moeten uitoefenen.

Jammer is het, dat een der belangrijkste vraagstukken van den puberteitsleeftijd: het religieuse leven, wegens gebrek aan ruimte niet werd besproken. Mogen we misschien een afzonderlijke verhandeling over dit onderwerp van Dr. Gunning verwachten? Hij zou er ouders en opvoeders een belangrijken dienst mee bewijzen. BIGOT.

Proefscholen.

In Duitsland bestaat 'n „Deutscher Bund für Erziehung und Unterricht." Deze heeft als nr. 9 van z'n „Arbeiten" bij Friedrich Andreas Perthes in Gotha dit jaar doen verschijnen 'n boek van Dr. Hans Reinlein, getiteld Der Versuchsschulgedanke und seine praktische Durchführung in Deutschland. 't Kan — zo nodig — beschouwd worden als 'n rechtvaardiging van de wens door de heer Gerhard op blz. 17 van dit tijdschrift geuit; n.l. dat de mogelikheid behoort te bestaan voor ernstige proefnemingen in onze school. Hier volgt 'n kort overzicht van de inhoud van 't boek.

In 't „Vorwort" komt natuurlik de in deze dagen onvermijdelike tirade voor van de nieuwe tijd die gaat aanbreken, en die klopt aan de poorten van de school [1]) Deze zal 'n verjongingskuur moeten ondergaan, waarbij ze 't beste uit verleden en heden aan 'n ernstig onderzoek zal hebben te onderwerpen.

In 't eerste hoofdstuk geeft de schrijver 'n kort geschiedkundig overzicht van de verschillende „proefscholen" die bestaan hebben, [1]) waaruit hun noodzakelikheid en waarde uitkomen. Van proefscholen toch is te spreken wanneer getracht werd 'n nieuwe pedagogiese gedachte, nieuwe pedagogiese beginselen, toetepassen in de schoolpraktijk. En als deze pogingen slaagden werkten deze als nieuwe normen bevruchtend op de pedagogiek van hun tijd.

Als zulke proefscholen worden dan achtereenvolgens geschetst 't „Padagogium" van A. H. Francke in Halle; 'n poging van Chr. Semler in diezelfde stad in de geest van Francke; de scholen van Joh. Jul. Hecker in Berlijn, naar 't zelfde voorbeeld. Hierbij wordt de opmerking gemaakt dat schoolhervormingen alleen dan kans van slagen hebben „als die, wat keuze van leerstof, metode en organiezatie betreft, voortgekomen zijn uit de geest van hun tijd, en optreden met de bedoeling zich aantepassen aan de geestelike en ekonomiese eisen van die tijd." Vervolgens wordt overgegaan tot 'n overzicht van 't streven van de „Philanthropijnen": Joh. Bernh. Basedow in Dessau; Bahrdt in Marschlins; Salzmann in Schnepfenthal. En ten slotte wordt besproken de school van Pestalozzi te Ifferten. Hiermee is 't pedagogiese tijdperk van de 18e eeuw afgesloten. De nieuwe eeuw stelt, tengevolge van politieke en ekonomiese veranderingen, nieuwe eisen, die voor 'n deel berusten op 't onvoldoende uitwerken van de philanthropijnse hervormingspogingen.

Schrijver noemt dan de namen Herbart en Ziller. De school van deze laatste had de leus opgesteld: „Iedere school moet 'n proefschool zijn." Deze uitspraak die gericht was tegen sleur en traditie,

[1]) De schrijver is van mening, dat ondanks de ineenstorting, de afgelopen oorlogsjaren bewezen hebben dat de invloed van de school vóór-de-oorlog op 't duitse volk goed is geweest.

[1]) Hierbij wordt de opmerking gemaakt, dat 't niet nodig is dat de schoolhervormers zelf 't bewustzijn hadden 'n „proefschool" opterichten, om van zulk 'n stichting te spreken.

die aanspoorde tot nadenken over eigen pedagogiese arbeid, werd door velen in oppervlakkige zin aanvaard: wat aaleiding was tot 'n geprobeer in 't wilde weg, en tot allerlei pedagogiese haarkloverijen en pedagogiese dogma's. Tot 'n sistematiese opbouw van de pedagogiek kon 't zo niet komen. Van de andere kant kwam de officieële buropedagogiek, opgesteld na raadpleging van „specialiteiten" in een-of-ander onderwijsvak, en waarin, door herhaalde veranderingen van leerplan, hervormingen, eveneens van boven-af, werden aangebracht. Deze wijze van schoolhervormen is al bij voorbaat tot onvruchtbaarheid gedoemd.

De schrijver daarentegen wil voor de pedagogiek dezelfde weg bewandelen als voor de andere wetenschappen gebruikelik is. „En deze weg wijst op de stichting van proefscholen, waaraan uitgelezen krachten, voorzichtige, in 't onderwijzersberoep gerijpte, en tevens met de vakliteratuur goed vertrouwde praktici de waarde of waardeloosheid van nieuwe ideeën beproeven; waarbij ze deze tegenover 't oude op de weegschaal plaatsen, en de rezultaten van 't nieuwe vergelijken met 't vroeger verkregene. Als eerlik wetenschappelike mensen zullen ze niet schromen, de zwakheden van 'n metode, de verkeerde rezultaten van de een-of-andere leerstof, de onhoudbaarheid van 'n veronderstelling ronduit te erkennen, en onverdroten hun taktiek veranderen, zodra 'n dwaling hun bewust wordt."

Verder wordt er dan op gewezen dat vragen betreffende de schoolorganiezatie in proefschool-komplexen, die, welke betrekking hebben op didaktiese en metodiese bizonderheden in afzonderlike proefklassen onderzocht zullen moeten worden: terwijl ook op-zich-zelf-staande proeven betreffende een-of-ander grondbeginsel moeten genomen kunnen worden.

Omdat bij de tegenwoordige proefscholen (in Duitsland) de iedee van de „werkschool" 't grondprobleem vormt, wordt in 't twede hoofdstuk 'n korte uiteenzetting gegeven van de werkschoolbeweging.

De volgende hoofdstukken geven dan 'n overzicht van de proeven, die met werkscholen in Duitsland zijn genomen, en schetsen die in organiezatories en metodies opzicht. De titels van deze hoofdstukken luiden: „Proefscholen voor de leerplichtige leeftijd van 6—14 jaar": deze bestaan in Dortmund, Augsburg, Leipzig, Dresden, en Hamburg. „Hoe de proefschool-iedee in München is uitgevoerd". Men weet dat Kerschensteiner hier de man is. 't Begon hier met een proef-kindergarten [1]) en de beweging breidde zich uit, ook over de volkschool. Zo ontstond er zelfs een „Verein Versuchsschule", met de volgende grondslagen:

„1. Er moet een proefschool opgericht worden.

2. Deze moet deel uitmaken van de algemene volkschool, en wat uitwendige en inwendige organiezatie betreft onder toezicht staan van de schoolautoriteiten te München.

3. De kommissie voor de oprichting van een proefschool acht 't gewenst dat in de eerste plaats de betekenis van doel en wezen van de „werkschool" zal onderzocht worden.

4. De te stichten „Verein Versuchsschule" zal tot 't bevorderen van zulke pogingen 't nodige beschikbaar stellen.

5. De vereniging wil 't gemeenschappelik terrein zijn waar ouders, onderwijzers, en autoriteiten over schoolvragen kunnen beraadslagen."

Aan 't slot van deze hoofdstukken wijst de schrijver erop dat uit deze proeven noch geen normen zijn op te stellen. Wel zijn er misschien uit de tot noch toe verkregen rezultaten enige gevolgtrekkingen te maken voor toekomstige stichtingen. Maar vóórdat de schrijver hiertoe overgaat, wenst hij 'n korte bespreking te wijden aan de stand van 't kindergartenvraagstuk; omdat de eigenlike school heeft voortte bouwen op de kleuteropvoeding. En daarom moet ook de kindergarten zich herzien en rekening houden met de veranderde eisen des tijds.

In 't hoofdstuk over de kindergarten van de toekomst stelt schrijver dan eerst de vraag: opvoeding in de kindergarten of in 't huisgezin. Enkele hoge uitzonderingen niet meegerekend, zou 't

[1]) Omdat 't hier duitse toestanden betreft, gebruik ik nu niet dat aardige woord van Dr. Bonebakker.

voor alle kinderen nodig zijn twee tot drie jaar in de kindergarten doortebrengen, meent de schrijver. En daarna geeft hij 'n uiteenzetting hoe die zou moeten hervormd en ingericht worden.[1])

't Laatste hoofdstuk behandelt dan de proefschool-iedee in de toekomst. 'n Grondvoorwaarde voor elke proefneming op pedagogies gebied is „'n zorgvuldige en gepaste keus van de problemen", waarvoor 'n niet te grote kommissie gevormd moest worden, bestaande zowel uit schoolmannen die 't dierekt aangaat, als uit onpartijdige, prakties en wetenschappelik gevormde leden. Ook zou zoon kommissie zich op de hoogte hebben te stellen van de voortgang en de rezultaten van de proefnemingen. Als de noodzakelikheid gevoeld werd, moesten 'n paar kommissieleden met 't oog op 'n te onderzoeken kwestie ook buitenlandse scholen bezoeken.

En welke problemen zijn voor onze en de komende tijd optelossen? De schrijver noemt: de werkschool; de begaafdheid van de leerlingen; de „heimatkunde"; „de algemene volkschool" („einheitsschule").

Naast de keus van de problemen, is nodig 'n verstandige keus van de onderwijzers die de proefnemingen zullen hebben te doen. De derde eis is dan: 'n vèrgaande bewegingsvrijheid bij de proefnemingen. „Als men in de persoonlikheid van de onderwijzers 'n waarborg heeft dat de belangen van de leerlingen ten volle in 't oog worden gehouden, dan is 't verlaten van de didaktiese regels, de afwijking van 't leerplan, de verandering van lesrooster zonder belang, als maar de nieuwe wegen tot gelijkwaardige of hogere doeleinden voeren als de oude; en als deze wegen de hoop rechtvaardigen, dat ze voeren tot 'n meer natuurlike of rijkere ontwikkeling van de menselike aanleg". Natuurlik dat er ook voor die bewegingsvrijheid grenzen zijn.

Dan wordt er noch gewezen op 't belang om bij de proefnemingen kontakt te zoeken met 'n „pedagogies-psychologies instituut", dat op deze wijze materiaal verkrijgt en rezultaten kan publieseren.

Na noch als iets van-zelf-sprekends vermeld te hebben, dat ook in zake de proefscholen de financieën 'n gewichtig punt uitmaken, besluit de schrijver dit hoofdstuk — en daarmee z'n boek — met de wens te uiten dat de staatsautoriteiten meer zullen gaan deelnemen aan de beweging voor proefscholen. 't Is te begrijpen, dat ze zich in 't begin wat gereserveerd hielden tegenover dat nieuwe, dat misschien maar 'n modegril zou blijken te zijn. Maar daartegenover staat, dat 'n belangrijk deel van de taak van vooruitziende autoriteiten, die liefde hebben voor volk en vooruitgang, zijn moet: meetewerken aan de nieuwe pedagogiese oogst die komen gaat, door de nodige middelen beschikbaar te stellen ten einde 'n gelukkige keus mogelik te maken uit 't beste dat wordt aangeboden.

Ondanks de bezwaren die er ook zijn bij de oprichting van proefscholen, mag toch de hoop gekoesterd worden „dat de proefschool-iedee zich z'n recht van bestaan in de schoolorganiezatie zal veroveren, en 'n rijke zegen zal verspreiden over de scholen van allerlei soort, en over de opvoeding van alle volksklassen in stad en land."

Voor wie 't aangaat en voor wie er zich voor interesseert, lijkt me 't hier aangekondigde boek ter lering en overweging stellig aantebevelen.

Amsterdam, Nov. 1919.

P. L. VAN ECK Jr.

[1]) Als biezonderheid zij hier vermeld, dat in de münchense proef-kindergarten ook geleerd wordt engels te spreken; uit de overweging dat jonge kinderen makkelik meer dan een taal tegelijk leren. Van daar ging 't engels naar de proef-volkschool over. De schrijver van dit boek is van mening dat er over deze kwestie nu noch geen oordeel gegeven kan worden.

INHOUD VAN AFLEVERING 4.

		Blads.
Leerlingenraden	J. H. Gunning Wzn.	145
Ontnormalisatie!	Dr. A. de Vletter	163
Het Kleuterstehuis (slot)	Dr. E. Bonebakker	169
Naar aanl. van het wetsontwerp De Visser.		
Het wetsontwerp tegenover meisje en vrouw.	Ida Heijermans	169
Kleine Scholen	Frits van Raalte	176
Schoolwerktuinen	Jac. P. Thijsse	179
Feiten en Pogingen.		
Beschouwingen naar aanleiding van het Ontwerp van Wet op het lager onderwijs		181
School en leven. II.	E. J. v. D.	184
Persoverzicht.		
Buitenland. Oudersraden	v. E.	185
„ Universiteit en onderwijzer	v. E.	186
Kamerkroniek.		
Hooger Onderwijswet.		187
Middelbaar Onderwijs		188
Leerplichtontwerp	Ph. K.	189
Boekbesprekingen.		
Dr. J. H. Gunning Wzn., Problemen der rijpere jeugd	Bigot	189
Proefscholen	P. L. van Eck Jr.	190

Gedurende 135 jaren heeft de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gearbeid aan de taak, die zij zich koos:

de bevordering van het algemeen volksgeluk

en zeker mag zij met voldoening terugzien op hetgeen door haar of met hare medewerking is tot stand gebracht.

Door de werking van haar Hoofdbestuur, hare Districten, 325 Departementen en 150 Correspondentschappen voor reizende bibliotheken zijn er weinig plaatsen in ons land, die niet direct of indirect genieten van wat door de Maatschappij gedaan wordt. Meer dan 1100 scholen, spaarbanken, hulpbanken, bibliotheken, woningbouwvereenigingen, commissies voor tuingrondverhuring en andere instellingen bevorderen geregeld de hun door de Maatschappij toevertrouwde bijzondere belangen.

Volgens de laatste opgave werden door de gezamenlijke Nutsbibliotheken aan 49418 lezers 972373 boeken uitgeleend.

Nutsscholen en -cursussen werden in 1917-18 door 16300 leerlingen bezocht.

Loop van het ledenaantal in de laatste 5 jaar:

1915:	16654
1916:	16736
1917:	18108
1918:	19306
1919:	21438

Geeft U op als lid van onze Maatschappij!

Inlichtingen en propaganda-lectuur zijn verkrijgbaar bij den Algemeenen Secretaris, den Heer J. HOVENS GRÉVE, N. Z. Voorburgwal 212, Amsterdam.

1ste JAARGANG. FEBRUARI 1920. No 5.

VOLKS ONTWIKKELING

TB 3869

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING
ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. o. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212. AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÉVE, Secretaris.

Over de ontwikkeling en verbreiding der schoolwerktuinen [1]) door K. Dilling.

I. IN HET BUITENLAND.

Oostenrijk is het klassieke land der schooltuinen. In 1900 telde men hier reeds 13197 schooltuinen. In de Rijksvolksschoolwet van 1869 staat onder par. 63: „Zoo eenigszins mogelijk zal bij elke plattelandsschool een tuin met afdeeling voor landbouwkundige onderzoekingen zijn aan te leggen." De bijdragen worden door de landswetten geregeld. Het was vooral Prof. E. Schwab, die door duidelijken uitleg van de Wet de totstandkoming van schooltuinen krachtig bevorderde. In 1873 verscheen op de wereldtentoonstelling te Weenen een plan met beschrijving van een volledig ingerichten schooltuin. De meeste tuinen hebben afdeelingen voor groente-, bloemen-, fruit- en druiventeelt en boomkweekerij, zoomede een kleinen bijenstal, warmen bak om uit zaden planten te kweeken en nestkastjes voor vogelbescherming. In zeer veel gevallen bekostigt de leider van den tuin alles. De hulp der kinderen is natuurlijk gratis. In Neder-Oostenrijk worden de kosten zelfs voor 68 % door de onderwijzers gedragen. Het overige betalen gemeenten en provinciën. In de meeste provinciën worden cursussen in fruitteelt gegeven, terwijl dikwijls ook subsidie wordt gegeven voor studiereizen. Er worden geregeld elk jaar schooltuincongressen gehouden, waar van elkanders ervaringen wordt geprofiteerd, terwijl jaarlijksche rapporten aan een centraal punt worden ingediend en bestudeerd.

In 1900 werd op de wereldtentoonstelling te Parijs de door de stad Weenen aangelegde schooltuin bekroond. Deze had afdeelingen als boven aangegeven, benevens een keurcollectie van allerlei vormen van leiboomen langs de omheining. De tuin was door een breed middenpad in twee symmetrische helften verdeeld. Langs het pad lagen aan weerszijden rabatten met struik- en anderen vorm pere- en appelboomen. Loodrecht daarop de bedden van 1.20 meter, bezaaid, beplant en bepoot met groenten, bloemen, heesters, spinnerijen geneeskrachtige planten, giftige planten, sierheesters, vruchtboomveredelingen etc.

De onderwijzers werken krachtig in de richting der moderne bijenteelt. Zooals bekend, speelt de bij een groote rol bij de bevruchting

[1]) Met toestemming van den schrijver overgenomen uit: Over nut, aanleg en onderhoud van schoolwerktuinen, uitgave van de Centrale Vereeniging voor School- en Werktuinen. (Zie ook het artikel van Jac. P. Thijsse in het vorige nummer.)

van vele planten en van vruchtboomen, zoodat dit een zaak van groote praktische waarde is. In 962 tuinen was het getal bijenkorven in 1901 van 251—2567 gestegen. In 239 tuinen waren 1033 nestkasten opgehangen, waarvan 788 bewoond. Omdat de spreeuw ze gaarne bewoont en bij de wijnbouwers niet gezien is, worden ze in de wijnbouwende districten niet opgehangen.

In Stiermarken vindt men 962 tuinen bij 1274 scholen, dus bij 75 %; daarvan was de oppervlakte totaal 51 H.A., dus gemiddeld 530 M²., 50 % der tuinen liggen op klei, 30 op goeden teelgrond en de overige op zandgrond. In 1901 waren in genoemde tuinen aanwezig 92863 appels, 51447 peren, andere vruchtboomen 15000, totaal 160000 wildlingen, terwijl 148914 veredelde vruchtboomen waren gekweekt. Meer en meer wordt de veredeling door middel van oculeeren toegepast. Enten geschiedt steeds meer. Er bestaan afzonderlijke cursussen in het tuiniers- en kweekersvak, gesubsidieerd door den staat. De reiskosten voor het bezoeken der cursussen worden vergoed. In het algemeen wordt bij den aanleg van tuinen van 5 tot 200 kronen subsidie verleend. Bij het verlaten der school nemen de kinderen eenige der door hen gekweekte ooftboompjes mee naar huis. De schooltuin treedt dus niet op als concurrente van boomkweekerijen. Integendeel, zij vergroot het afzetgebied der kweekers, omdat de in den tuin geboren liefde voor 't kweeken de vraag naar plantsoen en bloemen vergroot.

In Zwitserland is de krachtige verbreiding van den schoolwerktuin in hoofdzaak te danken aan de Zwitsersche landbouwvereeniging. Martin Vogler hield 30 Mei 1885 een voordracht over deze tuinen op een algemeene vergadering, waarin een uitgebreid programma omtrent aanleg van schooltuinen, zoomede een voorstel tot het besteden der door den Bondsraad verleende subsidie van 3500 frs. werd aangenomen. Dit programma verkreeg de goedkeuring van het Depart. van Landbouw. Plattelandsgemeenten, die schooltuinen aanleggen en in goeden toestand houden, waarbij met bepaalde voorschriften rekening is gehouden, krijgen 200—250 frs. voor eerste aanlegkosten en 50—100 frs. voor jaarlijksche onderhoudskosten. Om de zaak verder te bevorderen, werden voor overeenkomstige ontwerpen met beknopte beschrijving zes premiën van 250-200-150-100-50 en 50 frs. in uitzicht gesteld.

In 1885 werden verdeeld:

a.	Premiën voor ontwerpen en beschrijving	frs.	800
b.	Vermenigvuldiging der ontwerpen . . .	„	400
c.	Voor den aanleg gem. 6 × 350 . . .	„	2100
d.	Juryleden en inspectie	„	200
	Totaal . .	frs.	3500

Er kwamen 14 ontwerpen in, waarvan 8 een bekroning werden waardig gekeurd. De eerste prijs werd toegekend aan het ontwerp onder motto „de School een Tuin, de Tuin een School", ingezonden door Morgenthaler en Becker, resp. leeraar en ingenieur te Strickhof en Zürich. [1]) In 1887 werden reeds 1800 frs. voor eerste aanlegkosten aan 8 schooltuinen gegeven. De opvoedingsraad van het kanton Zürich en het Zwitsersche industrie- en landbouwdepartement

[1]) Uitgave van de Zwitsersche landbouwvereeniging Zürich, 134 blz. Prijs f 2.

stelden in 1888 een onderwijzer door een subsidie in de gelegenheid, het schooltuinwezen in Oostenrijk door eigen aanschouwing te leeren kennen.[1]) Het leerplan voor de kweekschool van onderwijzers in het kanton Schwyz bepaalt onder het hoofdstuk VIII „Landbouwkunde" voor alle klassen: aanleg van zaad- en kweekbedden voor fruitteelt, veredelingen, kweeken van jonge boomen, kweeken en behandeling van vormboomen, bessenooft en behandeling, kennis van behandeling

van ziekten en beschadigingen van ooftboomen, theorie en praktijk der bijenteelt. Aan iedere kweekeling wordt een stukje grond voor bebouwing en verzorging in den schooltuin gegeven. Zwaar werk wordt gemeenschappelijk verricht. Wekelijks wordt 1 uur les in landbouwkunde gegeven, waarbij nog 2 uur komen voor landbouwwerk en -proeven. Volgens meergenoemd programma moet in den schooltuin aandacht worden geschonken aan groente-, fruit- en druiventeelt,

[1]) Landbouwkundig jaarboek van Zwitserland, 4e deel 1889, 152 blz.

boomkweekerij, griendcultuur, bloementeelt, sierheesters, bijenteelt, vogelbescherming, veevoederplanten en de gevaarlijkste giftige planten.

In Duitschland heeft de schooltuin als plaats voor aanschouwelijk onderwijs in de natuurlijke historie en voor levering van materiaal bij het onderwijs in plantkunde groote verbreiding gevonden. In de groote steden als Berlijn, Hamburg en Leipzig vindt men uitgebreide botanische tuinen, die regelmatig planten van verschillende familiën aan de scholen leveren. Daartoe wordt tevoren door de hoofden en directeuren van scholen een lijst van benoodigde planten opgemaakt aan de hand der mededeelingen van den leider van den botanischen tuin omtrent bloeitijd etc. der planten, die geregeld wekelijks wordt toegezonden. Steden als München en Dresden leggen zich ook toe op het praktisch werk in tuinen. Zoo is bijv. te München het praktisch tuinbouwonderwijs voor meisjes verplichtend. In 1903 besloot de Bond van Duitsche Vrouwenvereenigingen op haar Congres te Wiesbaden, een petitie te richten aan de Ministers van Onderwijs en Landbouw van alle bondsstaten, om de gemeenten te verzoeken, overal schooltuinen aan te leggen, waar zulks kan geschieden onder leiding van geschoolde onderwijzers en onderwijzeressen. In 1904 hield Frau Wegener van Berlijn een belangwekkende voordracht over school- en werktuinen op de tentoonstelling voor kunst en tuinbouw te Düsseldorf. Op voorstellen van den Oberpresident der Rijnprovincie en de Landbouwkamer te Bonn vaardigde de Regeering een order uit, dat overal op het land tuinen zullen worden aangelegd bij scholen, welker leerkrachten lust en liefde er voor bezitten. In 1908 vaardigde de Pruissische Minister van Onderwijs en Eeredienst een schrijven uit, waarin de wensch wordt uitgedrukt tot uitbreiding van aanschouwelijk onderricht in natuurkennis, vooral door schooltuinen, inplaats van saaie, dorre beschrijvingen en klassificatie's op de schoolbanken.

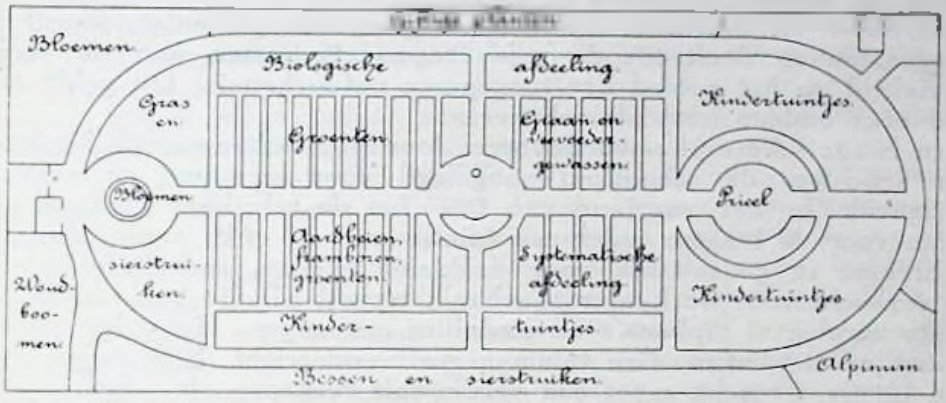
Zeer mooie schoolwerktuinen vindt men o.m. te Teltow (Friedenau) bij Berlijn; Ahlem bij het Israëlietisch internaat, Barmen, Düsseldorf. De gemeenten betalen in hoofdzaak de kosten. In Duitschland, zoowel als in andere landen is de groote waarde van practischen tuinarbeid ook voor stadskinderen duidelijk in het licht getreden. Zij zijn bij tienduizenden bij den landarbeid behulpzaam geweest met zaaien en oogsten. Men begrijpt, van hoeveel meer waarde deze hulp nog geweest zou zijn, als den kinderen op school gelegenheid tot praktisch werken, zij het nog zoo weinig, was geboden. De oorlog heeft het groote gewicht van schoolwerktuinen duidelijker dan ooit aan 't licht gebracht en natuurlijk het meest in die landen, die geheel op de productie van eigen bodem zijn aangewezen.

In Frankrijk schrijft het leerplan voor de volksscholen voor: van 7—9 jaar de eerste beginselen van tuin- en landbouw in schooltuinen, van 9—11 jaar kennis der voornaamste grondsoorten, meststoffen, werkzaamheden, werktuigen en gereedschappen, van 11—13 jaar kennis van akkerbouw, landbouwboekhouden, tuinbouw en boschbouw. Een en ander gaat gepaard met praktisch werk en proeven in schooltuinen.

In Engeland heeft het schooltuinwezen snelle vorderingen gemaakt. In het leerplan der openbare lagere scholen is voorgeschreven, dat het praktisch tuinbouwonderricht 20 uur per jaar moet worden gegeven, in welken tijd alle werkzaamheden moeten worden medegemaakt door

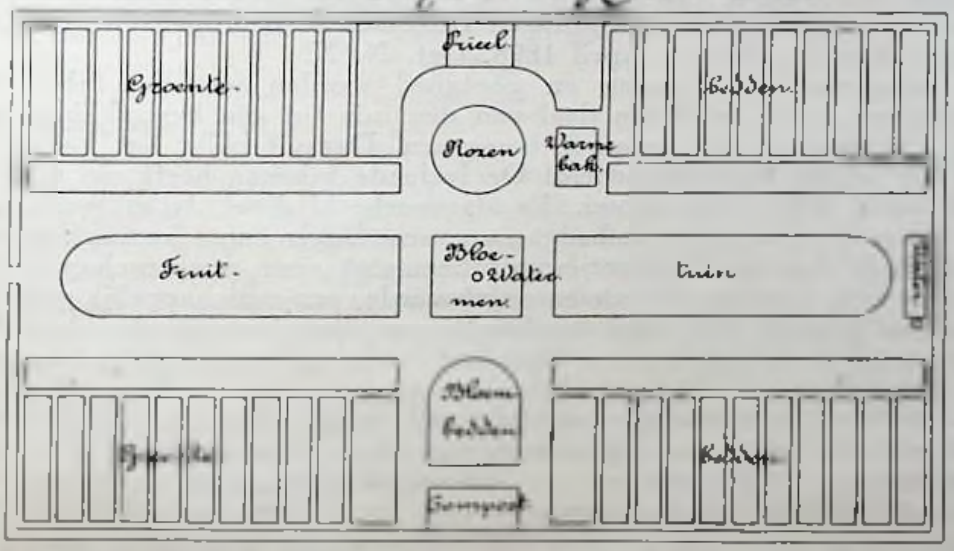
kinderen boven 11 jaar. De cursus is tweejarig. Begaafde scholieren mogen ook aan andere cursussen deelnemen met niet te groot aantal leerlingen, b.v. 14. Als kinderen van het 1ste en 2de jaar een bed bewerken, mag het aantal hoogstens 20 bedragen. Voor regelmatig

Plan van een schooltuin te Friedenau-Teltow bij Berlijn.

bezoek der 20 uur ontvangen de scholieren 2 shilling. De cursussen duren van 1 November—31 October. In alle Engelsche graafschap-

Schooltuin bij het „Israel", opvoedingsinstituut te Ahlem bij Hannover.

pen, op twee na, wordt de praktische tuinbouw onderwezen. Overal waar een buitengewoon leeraar in de graafschappen is aangesteld, om schooltuinen te organiseeren en te inspecteeren, zoomede de leidersonderwijzers te onderrichten, heeft de tuinbouw groote vorderingen gemaakt. Staffordshire en Surrey staan met resp. 98 en 79 school-

werktuinen, model aangelegd, aan de spits. De goede invloed van den tuinbouw op de school is duidelijk merkbaar. Het is een fout gebleken, dat de tuinbouw niet met het onderwijs in natuurkunde is verbonden. Daardoor gaat de gelegenheid om het begrip der scholieren voor landbouwkundig werk aan te kweeken licht verloren. Daarom heeft men op verschillende plaatsen beproefd, hierin te voorzien door de hoofdzaken van die wetenschap mede te onderwijzen. Door cursussen worden de onderwijzers in de gelegenheid gesteld, hun theoretische en praktische kennis te verrijken. Door tentoonstellingen van akkerbouw en bloemen, die veelvuldig worden gehouden, wordt op aangename en doeltreffende wijze tegemoetgekomen aan de weetgierigheid op het gebied der toegepaste natuurkennis. Dit geldt zoowel voor onderwijzers als scholieren.

In Noord-Amerika wordt vooral door fabrikanten voor de kinderen der arbeiders de schooltuin aangelegd voor leerzame en prettige bezigheid. In het voorjaar van 1897 liet de fabrikant Patterson in Ohio voor 40 jongens ieder een tuintje van 13 M^2 aanleggen. De opbrengst is gedeeltelijk voor de kleine tuiniers, gedeeltelijk wordt zij verkocht voor de kinderspaarbank, terwijl zij, die hun tuintje het beste verplegen, diploma's en medailles ontvangen. Het volgende jaar waren er 72 tuintjes. Een tuinman geeft onderricht. Elke jongen, die een tuintje wenscht, moet een verbintenis teekenen als volgt:

President J. G. Patterson's jongenstuin. Elke tuinier, die de aanspraak op zijn tuin behouden wil, moet deze voorwaarden vervullen. Elke maand 25 cent pacht betalen. De tuin in schoonen en vruchtbaren staat houden. Het gereedschap zindelijk na gebruik op zijn plaats brengen. Zich houden aan de voorschriften omtrent gedrag en werk. Nauwgezet zijn. Zich streng houden aan het werk in de arbeidsuren. Ik verklaar deze bepalingen volkomen te begrijpen en neem ze aan. Dayton, Ohio, 1 April 1898. Get. N. N.

Tuingereedschap, zaden en pootgoed worden door den fabrikant geleverd. Ieder heeft een deel van den tuin tot zijn beschikking, dat hij kan laten braak liggen of bewerken. Daaruit blijkt het karakter en de aanleg voor tuinarbeid. De leidende tuinman heeft zijn modelafdeeling in den jongenstuin, die als voorbeeld dient. Ieder moet van de dagelijksche werkzaamheden en waarnemingen aanteekening houden. Naast de afzonderlijke tuintjes wordt een stuk voor gemeenschappelijke bewerking gegeven. Werk en oogst worden gemeenschappelijk gedeeld en dus geleerd, wat door eendrachtig werken kan worden bereikt. De werkduur, gedurende welken het werk regelmatig voortgezet moet worden, behoort stipt op tijd aan te vangen en te eindigen. Zonder bijzondere toestemming mag niemand langer dan de vastgestelde arbeidsuren werken. Bij afwezigheid der jongens beoordeelt een commissie van ervaren practici den arbeid; behalve met de uitkomsten, wordt rekening gehouden met gedrag, opmerkzaamheid, behandeling van het gereedschap en daarnaar bepaald, voor welke belooning het kind in aanmerking komt. Na iedere prijsverdeeling wordt een feestmaaltijd bij den heer Patterson gehouden en voor de prijswinners een excursie georganiseerd, om andere model-tuinen te leeren kennen.

(Wordt vervolgt.)

Verslag der Conferentie omtrent het Ontwerp van wet op het lager onderwijs op 29 en 30 December 1919.

Rapporteur Prof. R. CASIMIR.

Den 29sten en 30sten December vond, opgeroepen door het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, een conferentie plaats, waarin, aan de hand van vraagpunten, die van te voren aan de deelnemers waren toegezonden, een bespreking werd gehouden van het aanhangige wetsontwerp tot regeling van het lager onderwijs.

De Voorzitter, prof. Dr. Ph. Kohnstamm, opende de vergadering, en sprak er zijn vreugde over uit, dat deze bespreking kon gehouden worden, die zoo te rechter tijd komt, nu het onderwijs uit de sfeer van politieke belangen wordt geheven, en zakelijk wordt beschouwd. Niet als dragers allereerst van staatkundige denkbeelden of als vertegenwoordigers van bepaalde organisaties zijn wij hier bijeen, maar als belangstellenden in de inrichting in ons volksonderwijs. Mogelijkerwijs komen wij op een aantal punten tot een gemeenschappelijk oordeel, misschien ook zullen beginselverschillen zich openbaren, die niet te overbruggen zijn.

Na meer uitvoerige besprekingen wordt besloten een rapport der conferentie, waarin de verschillende zienswijzen zijn weergegeven, in het orgaan Volksontwikkeling te publiceeren, terwijl aan den rapporteur de vrijheid wordt toegekend, zoodanige groepeering aan te brengen, als voor de overzichtelijkheid wenschelijk zal blijken.

* * *

Bevrediging.

De bespreking omtrent de bevrediging wordt niet geheel ten einde gebracht, omdat men nog hoopt op de komst van nog eenige voorstanders van het bijzonder onderwijs, die echter ook den tweeden dag niet aanwezig zijn. Algemeen is het oordeel, dat het beginsel der pacificatie in politieken zin door dit wetsontwerp geheel eerlijk wordt uitgevoerd. Alleen wordt nog opgeworpen, of niet de bijzondere school haar eigen, door den staat bezoldigd toezicht moet hebben. Het schooltoezicht moet stuwend en bezielend werken, moet leiding en steun geven, en kan dit eigenlijk alleen doen, wanneer het ook op het geestelijk standpunt staat, dat de school inneemt; eerst van uit het eigen levensbeginsel der scholen kan het onderwijs volkomen billijk beoordeeld en naar zijn wezen gesteund worden. Practisch zou het mogelijk zijn, een andere dan een plaatselijke indeeling van het schooltoezicht tot stand te brengen, en wel zoodanig, dat een aantal gelijkgezinde scholen onder een inspecteur worden gebracht, die dus naast zich in hetzelfde gebied een collega voor een andere groep scholen zou kunnen hebben. Deze meening ontmoette den be-

slisten tegenstand van het overgroote deel der conferentie. Waar zou hier de grens zijn? Zou men niet komen tot een zoo ver doorgevoerde splitsing, dat de regeling practisch, zoo niet onmogelijk, toch allermoeilijkst en zeer kostbaar zou zijn? Werd ook niet de aard van het schooltoezicht miskend? Niet allereerst leiding en stuwing, maar regeling is de taak van het rijksschooltoezicht, dat er voor moet waken, dat de noodige eenheid betracht, de wet geeerbiedigd wordt, en dat, waar de staat zulke groote sommen aan het bijzonder onderwijs besteedt, als staatsorgaan toezicht moet houden op de besteding. Overigens moet niet vergeten worden, dat de practijk overvloedige voorbeelden aan de hand geeft, waaruit blijkt, dat een schoolopziener met groote objectiviteit tot nut van verschillende soort scholen werkzaam kan zijn.

Natuurlijk moeten groepen van bijzondere scholen het recht hebben, om voor eigen rekening een inspecteur aan te stellen, die, hetzij het geheele onderwijs, hetzij enkele speciale vakken nagaat. Als vanzelf sprekend wordt verder verondersteld, dat het schooltoezicht de groepeering en richting der scholen ook weerspiegelen zal.

Organisatie van het onderwijs.

Uitvoeriger waren de gedachtenwisselingen omtrent de organisatie van het onderwijs en de door het wetsontwerp voorgestelde indeelingen.

Dat de leeftijd verlengd wordt, en een zevende leerjaar wordt ingevoerd, vindt algemeene instemming maar eveneens is men het er over eens, dat er op het zevende een achtste leerjaar moet volgen, ook dàn, wanneer na de lagere school vakonderwijs volgt. Ziet men bijv., hoe klein het aantal uren is, dat op een meisjes vak- of industrieschool aan het lager onderwijs kan worden besteed, en hoe gering de ontwikkeling der kinderen is wanneer zij op deze inrichtingen komen, dan komt men tot de conclusie, dat ook zij eerst meer algemeen onderwijs moeten genieten.

Een andere vraag is, of het middelbaar- en gymnasiaal onderwijs moet aansluiten bij het onderwijs in de zesde klas dan wel in de achtste. Drie meeningen stonden hier scherp tegenover elkaar. Gaan een aantal leerlingen na de zesde klas de school verlaten, dan blijven er een geringer aantal leerlingen in de zevende en achtste klassen over, die mogelijkerwijze tot klassen aan enkele scholen zullen worden samengevoegd. Aldus worden bepaalde scholen ontwricht. Ook is te vreezen, dat het peil van het onderwijs in die hoogste klassen zal dalen, als een gedeelte der leerlingen, en misschien nog wel de meest begaafde, de school na het doorloopen van de zesde klas verlaat. Voor de belangstelling, de studiezin der onderwijzers voor hun cultuurpeil en daarmee voor de verheffing van den onderwijzersstand is het ook gewenscht, dat het zevende en achtste leerjaar intact voor de school behouden worden.

Het is niet te ontkennen, dat er psychologische gronden zijn, om een kind op ongeveer veertien of vijftienjarigen leeftijd naar de middelbare school te zenden, zoodat het zijn geheele kindsheid op de lagere school doorloopt en met den aanbrekenden puberteitsleeftijd een nieuw schoolleven begint. Doch de intellectueele bezwaren, aangevoerd van

de zijde van het middelbaar onderwijs tegen dit stelsel, zijn niet ongegrond. Het is in 't algemeen moeilijk om in den dan zooveel korter tijd nog de behoorlijke scholing en ontwikkeling te geven in de richting, door het voorbereidend hooger onderwijs gewenscht. Mogelijk is het, als er meer Lycea met twee-jarigen onderbouw komen, dat sommige leerlingen na de zesde, andere na de achtste klas de lagere school zullen verlaten. Dit zal van het individu, maar misschien ook van plaatselijke toestanden afhangen. Men opent de mogelijkheid voor beide manieren, als men het zevende en achtste leerjaar op een school voor M. U. L. O. laat doorbrengen, misschien ook nog een negende jaar.

De derde spreker wil zeer beslist de leerlingen na het zesde jaar de lagere school doen verlaten, en de waarde der intellectueele bezwaren erkennend, voegt hij er psychologische gronden aan toe. Allereerst al de behoefte, die het kind gevoelt, om na zes jaar eens te veranderen, de nieuwe prikkel, die zijn leven ontvangt, als het in een nieuwe school zijn intrede doet. Maar bovendien is het ongewenscht, om met de intrede der puberteit nu ook nog de verandering van school te doen geschieden. Het is veel beter, dat de leerlingen als kinderen nog op de middelbare school komen, daar gelegenheid vinden, zich aan te passen, en dus al geacclimatiseerd zijn, als de evenwichtsverstorende overgangstijd aanbreekt. Voor den leeraar is dan ook gelegenheid geweest, om de kinderen rustiger te leeren kennen en automatismen aan te brengen, die doorwerken in de moeilijker jaren. Zoowel dus op deze theoretische overwegingen als op grond van eigen ervaring moet ten sterkste worden aangeraden, het middelbaar onderwijs te doen aansluiten bij het zesde leerjaar der lagere school.

Ten slotte werd opgemerkt dat het misschien wenschelijk was deze vraag hier niet verder te bespreken, omdat het hier alleen geldt het lager onderwijs en dit vraagstuk nauw verband houdt met de regeling van het middelbaar onderwijs.

Met het achtste leerjaar mag intusschen het onderwijs van geen enkel kind afgeloopen zijn en moet voortzettings-onderwijs volgen. Algemeen werd betreurd, dat het herhalings-onderwijs zoo geheel onvoldoende in de wet was geregeld. Moeilijk is in het systeem dezer wet de geheele zaak beter te regelen, maar er moet op gewezen worden, dat reeds de naam verkeerd is. Men moet niet spreken van herhalings- maar van voortzettings-onderwijs, en dit onderwijs moet zijn eigen karakter bezitten, met de mogelijkheid, zich gemakkelijk aan de onderscheidene behoeften en de verschillende levenspraktijk aan te passen.

Deze zelfde eisch stelt men ten slotte aan het M.U.L.O. Bestond aanvankelijk de meening dat men concrete wenschen zou formuleeren, en bijv. de opneming van Maleisch als leervak aan sommige scholen als wenschelijk verklaren, de bespreking ontwikkelde zich in deze richting, dat men het geheele M. U. L. O. hier afzonderlijk moest regelen. Daarbij zou dan niet moeten worden vastgehouden aan de gedachte dat het M. U. L. O. een zekere afspiegeling of verdunning van het middelbaar onderwijs moest zijn; het moet een eigen karakter hebben. Een der leden zou zich bijv. best te plattenlande een M. U. L. O.

kunnen denken, vooral voor meisjes, maar ook jongens, die later in het bedrijf van hun vader komen, waar kennis van vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde, natuurkennis, gezondheidsleer, boekhouden, staatsinrichting, handenarbeid in den meest uitgebreiden zin, teekenen, zingen en lichamelijke oefeningen het leerplan zouden vormen, om aldus degelijk onderlegde en voor het leven voorbereide menschen te vormen. De tegenwoordige opvatting van het M. U. L. O. moet als te eng worden gequalificeerd. Welke vormen voor de toekomst het beste zullen zijn, kan men aan de ontwikkeling overlaten. Ook bij dit onderwijs, deed zich weer de vraag voor, of men afzonderlijke M. U. L. O.-scholen zal moeten hebben, die de leerlingen van een aantal lagere scholen zullen ontvangen, en die aansluiten bij het zesde leerjaar, dan wel, of de M. U. L. O.-school zooveel mogelijk één geheel zal vormen met de lagere school, in elk geval aansluiten bij het laatste leerjaar. De gronden voor dit laatste en dezelfde als pleiten voor de aansluiting van de middelbare school bij het achtste leerjaar, vonden in dit opzicht minder bestrijding.

Naast het m. u. l. o. wordt het u. l. o. b e s p r o k e n. In den volksmond verstaat men daaronder een school, waar ook de Fransche taal wordt onderwezen, en wanneer, wat waarschijnlijk is, het fransch van de lagere scholen verdwijnt, dan zullen deze scholen, die toch in hoofdzaak opleidingsscholen zijn voor gymnasium enz., wel kunnen verdwijnen.

Wettelijk is tegenwoordig een U. L. O. school iets meer, en om de hoogere subsidie machtig te worden, heeft men soms maar een U. L. O. school gemaakt, wat ook wel eens geschiedde om een paar belanghebbenden terwille te zijn. Was men dus over het geheel het U. L. O. niet gunstig gezind, zoo ontbrak het toch niet aan verdediging. Er werd opgemerkt, dat het niet alleen opleidingsonderwijs was, maar dat ook dergelijke scholen bestaan voor bepaalde maatschappelijke groepen, voor wie het M. U. L. O. te lang en te kostbaar zou zijn, en die toch eenige meerdere ontwikkeling begeeren dan de gewone volksschool kan geven. Deze scholen hebben zich uit de praktijk ontwikkeld, zij bleken in een behoefte te voorzien en de wetgever moest ze dus niet onmogelijk maken, maar ze steunen. Het misbruik van de bestaande bepalingen gemaakt moest in de toekomst worden vermeden, maar hief ook hier het gebruik niet op.

Meer uitvoerig werden de besprekingen over het b u i t e n g e w o o n onderwijs. Allereerst werd opgemerkt, dat artikel 3 van het ontwerp van een f o u t v e r d e e l i n g s b e g i n s e l uitgaat. De splitsing in gewoon en M. U. L. O. onderwijs berust op de meerdere of mindere u i t g e b r e i d h e i d v a n h e t l e e r p l a n, terwijl het buitengewoon onderwijs haar karakter ontleent aan den a a r d d e r l e e r l i n g e n — Logisch zou het dus zijn, ook het buitengewoon onderwijs weer te verdeelen in gewoon, voortgezet en M. U. L. O. Van andere zijde werd opgemerkt dat dit niet louter een vraag van elegantie was, maar dat er een reëele achtergrond achter school. Tot dusver immers heerscht zoo ongeveer de meening, dat men met het buitengewoon onderwijs niet verder behoeft te gaan dan tot den leerplichtigen leeftijd. Er zijn echter een aantal kinderen, die, 't zij door hun maatschap-

pelijke stelling, 't zij door hun aanleg, die veel buitengewoon onderwijs noodig maakt, maar geen hooger ontwikkeling uitsluit (bijv. vakeenzijdigen, incoherenten, psychosthetici) behoefte hebben aan buitengewoon M. U. L. O.

Het buitengewoon onderwijs moest bovendien, zoo merkte een derde spreker op, niet alleen beschouwd worden als een onderwijs alleen aan achterlijke kinderen, maar ook aan al die kinderen, die in bijzondere omstandigheden verkeeren, 't zij door een geestesafwijking, 't door een lichaamsgebrek, 't zij door afwijkende sociale omstandigheden (zieke kinderen).

Juist daarom werd het over 't algemeen zoo toegejuicht, dat deze materie bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur zou worden geregeld. Veel meer kon dan rekening worden gehouden met allerlei bijzondere omstandigheden. Doch uitdrukkelijk wordt er op gewezen, dat dit Koninklijk Besluit een aantal dingen zal moeten regelen, behalve het leerplan. Zoo zal het personeel naast zijn algemeéne opleiding een speciale noodig hebben, want het algemeen kenmerk van buitengewoon onderwijs is, dat zijn leerlingen dikwijls een eigen stof, en altijd een eigen methode noodig hebben.

Thans is deze technische opleiding (voor de eene groep meer dringend dan voor de andere) overgelaten aan het eigen initiatief, terwijl eenige regelmatige leiding ontbreekt.

Daarnaast zal de gestichtsverpleging beter tot haar recht moeten komen. Er moest niet alleen subsidieering voor het onderwijs, maar ook voor de internaten mogelijk zijn, wat nu wel eens langs een omweg gebeurt. Het besluit dient echter te erkennen, dat schoolgestichten noodig zijn. Eindelijk moet bijzondere aandacht gewijd worden aan de nazorg: voortgezet opvoedkundig onderwijs met inbegrip van vakonderwijs. De nazorg moge iets beters brengen dan het herhalingsonderwijs voor het gewone onderwijs gedaan heeft.

Uitvoerig werd er over gesproken, of het niet wenschelijk zou zijn, in de wet voor te schrijven, dat deze punten in het K. B. moeten worden vermeld. Men ontgaat dan het gevaar, dat deze belangrijke punten door den ambtenaar, die het voorschrift ontwerpt, worden vergeten. De conferentie vereenigt zich hiermee dat in alle gevallen de technische opleiding genoemd zou moeten worden.

* * *

Thans komen zeer uitvoerige beraadslagingen omtrent proefscholen en vrije scholen. Van het aanvankelijk voornemen, om dit onderwerp eerst bij art. 102 te behandelen, komt men op dezen grond terug, dat niet alleen vereenigingen, maar ook de overheden zoodanige scholen moeten kunnen stichten.

In alle onderwijs zit een conservatief element. Het moet dit hebben krachtens zijn aard. En de wet en het toezicht, die eenheid en regel moeten scheppen, kunnen echter licht bijdragen tot verstarring. Er moest dus gezocht worden naar middelen, om deze verstijving tegen te gaan en het leven in de school te houden.

Wel is in 't algemeen onze wetsinterpretatie soepel. Onder vigueur der huidige wetten, die deze inrichtingen eigenlijk niet kenden, zijn de Lycea ontstaan, en de autoriteiten hebben steeds meegewerkt.

Het M. U. L. O. is opgekomen, bijna tegen de wet in. Invoering van handenarbeid is mogelijk gebleken, ook bij een wetsartikel, dat de slöjd als zoodanig niet noemde. Jan Ligthart heeft vrijwel onbelemmerd zijn leerplan kunnen ontwerpen.

Maar toch kan men zich schooltypen denken, die zoover zullen afwijken van het gewone, dat ze, ook met zeer welwillende en ruime wetsuitlegging, daar niet onder te brengen zijn. Men denke eens aan een consequente doorvoering van het beginsel der arbeidsschool, aan een Montessorischool. Natuurlijk zal men voorzichtig moeten zijn. Dergelijke inrichtingen zullen alléén met moeite tot stand mogen komen. „Men zal het ze heel moeilijk moeten maken". Het zal duidelijk moeten blijken, dat ze een zeer weloverwogen en ernstig voorbereid leerplan volgen, steunend op goed gefondeerde overtuigingen. Het zal aannemelijk moeten worden gemaakt, dat alleen de wensch, het onderwijs te verbeteren, aan de stichting ten grondslag ligt.

Men zal dus mogelijk moeten maken het stichten van scholen van bizondere inrichting. Deze naam werd gekozen boven die van proefscholen, omdat op deze een odium zou rusten; ouders zouden er hunne kinderen niet heenzenden. Ten onrechte misschien, want, zoo werd opgemerkt, vele onzer meest gewone scholen zijn proefscholen op en de op. Men probeert er telkens maar nieuwe methoden, men plaatst dikwijls — grootste proef die men op jonge kinderen kan nemen — iemand zonder eenige practische opleiding of ervaring voor de klas. Dan is de proef met een school van bizondere inrichting veel minder gevaarlijk. Misschien zullen het z.g. dwazen en irrationeelen zijn, die ze oprichten, of er voor propageeren, maar dezen zijn het juist dikwijls, die de nieuwe gedachten en nieuwe levensvormen brengen.

Doch naast deze scholen zal er in een ander opzicht proefneming mogelijk moeten zijn, die, bij goede resultaten, dan ook niet bepaald blijft tot een enkele school, maar meer direct het gehééle onderwijs, of althans het onderwijs in één bepaalde groep scholen ten goede kan komen. Om deze minder ingrijpende proefnemingen mogelijk te maken, zou men misschien kunnen volstaan met grooter bevoegdheid aan het schooltoezicht te geven, om geringe afwijkingen toe te staan. Thans geschiedt dit wel, maar is men toch steeds min of meer overgeleverd aan geheel persoonlijke opvattingen van het lid van het schooltoezicht, waarmee men te maken heeft. In bepaalde gevallen zal men ook aan een wijdblikkend gemeentebestuur meer macht moeten geven. Kerschensteiner zou zijn organisatie van het onderwijs in München niet tot stand hebben kunnen brengen, indien hij niet een ruime machtsbevoegdheid had bezeten.

Er werd nog opgemerkt, dat het thans wel mogelijk is, geheel vrije scholen te stichten, (getuige de lagere Montessorischool te 's-Gravenhage) maar deze zijn niet alleen van subsidie verstoken, maar zelfs kunnen hunne leerkrachten niet pensioengerechtigd worden. Op deze wijze zou het alleen voor zeer rijke menschen mogelijk zijn, scholen naar hun inzicht op te richten, en zou de beteekenis voor het geheele onderwijs geheel verloren gaan.

Er werd nog uitvoerig gesproken over de mogelijkheid hoe ze in

de wet op te nemen. Ten slotte werd men het er hier over eens, dat artikel 3 het best zou kunnen onderscheiden.:

scholen voor gewoon lager onderwijs,
" " voortgezet onderwijs,
" " buitengewoon onderwijs,
" van bijzondere inrichting.

Door deze indeeling zijn dan ook alle andere bezwaren vervallen, en kan de regeling van het M. U. L. O. en het vroegere herhalingsonderwijs nader worden vastgesteld.

Handenarbeid.

Thans wordt artikel 2 besproken en in het bijzonder de wenschelijkheid, om handenarbeid als vak verplicht te stellen. Tegen de opvoedkundige en didactische waarde van den handenarbeid wordt geen stem vernomen, veeleer wordt er de aandacht op gevestigd, dat de veranderde tijden meer nog dan vroeger de invoering wenschelijk maken. Is niet de bekwaamheid, bij den handenarbeid aan den dag gelegd, een aanwijzing van beteekenis voor de beroepskeuze, die met het opkomen der bureaux voor beroepskeuze, meer stelselmatig en na overleg zal geschieden. Is al niet de ontdekkende waarde van handenarbeid van beteekenis. Bovendien zal men, zoo merkte één spreker op, bij verlenging van school- en leertijd er op bedacht moeten zijn, de geschiktheid tot en de belangstelling in den lichamelijken arbeid niet te verminderen, waar deze toch voor het overgroote deel van de leerlingen der volksschool het hoofdmiddel van bestaan zal blijven.

Ook werd er op gewezen, dat de groote belangstelling voor de werkschool de beteekenis van den handenarbeid meer naar voren had gebracht. Onweersproken bleef deze meening niet. Immers kan men zich zeer goed een oude „luisterschool" voorstellen, met handenarbeid als leervak, terwijl de werkschool niet den handenarbeid per se insluit. Maar Dewey, zoo wordt er aangevoerd, hecht toch groote waarde aan het vak. Wordt — zoo wordt gevraagd — hier niet een oud vraagpunt, waarover de voorstanders van handenarbeid heen zijn, naar voren gebracht: de oude strijd: handenarbeid als leervak of als leervorm?

De handenarbeid moet de zelfwerkzaamheid bevorderen, bevruchtend werken op het geheel van het onderwijs, en met name worden eenige scholen genoemd, waar men dien goeden, uitstralenden invloed kan waarnemen.

Hoe komt het dan, zoo werd gevraagd, dat er nog zooveel verzet is bij de onderwijzers tegen invoering van handenarbeid en in 't bijzonder de Bond van Nederlandsche Onderwijzers er zich tegen heeft verklaard? Verschillende redenen worden aangevoerd. Naast de factor der onbekendheid, ook met wat op dit gebied in het buitenland wordt tot stand gebracht, naast het zich blind staren op „het doosjesplakken" wordt gewezen op de vrees voor vermeerdering van examens, ook door het instellen van particuliere diploma's. Men kantte zich dus tegen den handenarbeid, omdat men tegen nieuwe examens was, en misschien zijn er wel eens enkelen geweest,

die, nà afgelegd examen, den tol aan „die publieke opinie" betaalden, door met zekeren spot te spreken van het diploma, dat ze alleen begeerd hadden om de geldelijke voordeelen. Maar ook een dieper oorzaak van socialen aard werd besproken. Aanvankelijk bestond, ook bij sommige voorstanders van den handenarbeid, géén scherpe scheiding tusschen deze en de huisvlijt, hoopt men, door onderricht op de scholen, de bezigheid van den werkman thuis te bevorderen. Vele vooruitstrevenden nu, zagen er — terecht of ten onrechte, dat doet er voor de verklaring minder toe — een poging in, om, hetzij den arbeider van deelneming aan het maatschappelijke en staatkundige leven af te houden door binding aan huisvlijt, hetzij een streven naar of het mogelijk maken van een zekere bijverdienste, die nadeelig moest werken op de loonactie. — Teneinde de laatste bezwaren te vermijden, zal men eenerzijds streng moeten scheiden den handenarbeid van de huisvlijt en het uitsluitend opvoedkundig karakter van den eerste handhaven, maar anderzijds het begrip zoo moeten verruimen, dat er meer dan „doosjesplakken" onder worde verstaan.

Heerschte er dus over den handenarbeid als zoodanig betrekkelijk gering verschil, sterker was dit het geval omtrent de wenschelijkheid, om de invoering in de wet verplicht te stellen. Moest men, waar zoo'n groot deel der tegenwoordige onderwijskrachten niet veel gevoelde voor het onderwijs in dit vak, er misschien ook niet bekwaam toe was, het gebiedend opleggen? Zou het zelfs geen gevaar voor den handenarbeid zèlf worden, als honderdtallen de uren, voor dit vak uitgetrokken, lusteloos doorworstelden, den tijd, er aan besteed, als verknoeid beschouwden, en daardoor het vak in discrediet brachten? Hoeveel meer zou men niet mogen verwachten, als men het vak facultatief stelde, en aan al de jonge leerkrachten die er op de kweekscholen in onderwezen zijn en in de toekomst steeds meer onderwezen zullen worden, gelegenheid gaf, het in te voeren en met geestdrift te doen, wat anders futloos zal gedaan worden.

De groote meerderheid echter achtte deze bezwaren denkbeeldig of overdreven en juichte het toe, dat nu de groote stap zal gedaan worden. Ook bij andere vakken komt het voor, dat een onderwijzer er minder voor voelt, maar hij onderwijst het en men denkt toch niet aan onthefling. Stelt eenmaal de wet het ook verplicht, dan zal men, ook als men tegenstander is, er zich bij neerleggen, en er leeft bij den Nederlandschen onderwijzer nog genoeg belangstelling in zijn werk en in het kind om van hem te mogen veronderstellen, dat hij dan, ook als het vak zijn sympathie niet heeft, zal trachten, er het beste van te maken.

Bij facultatiefstelling wéét men nóoit, of al die jongere leerkrachten, die er zoo gaarne gebruik van zouden willen maken, gelégenheid zullen hebben, terwijl die dan openstaat. Mogelijk blijft immers ook altijd, dit, evenals nu wel met het zingen en andere vakken gebeurt, het vak aan een school te doen geven door een bevoegd en belangstellend onderwijzer. Verplicht stellen aan de school brengt niet mede verplicht stellen voor elken onderwijzer. En ten slotte werd er op gewezen, dat een zéér lange overgangstermijn aan vele bezwaren tegemoet komt.

Deze besprekingen bleven niet zonder uitwerking en een der tegenstanders van verplicht stellen verklaarde, dat hij dit geen principieele

kwestie achtte, en ten slotte gaat de conferentie mee met de verplichtstelling, mits met een langen termijn van overgang.

Hiermede waren de discussies op dit punt niet geeindigd. Een nieuw vraagpunt deed zich op: moeten de vrouwelijke handwerken, in 't algemeen, al de specifiek vrouwelijke arbeid onder den handenarbeid vallen.

De aanwezige dames vooral wezen er op, dat hier een betere regeling gebiedend noodzakelijk is. Allereerst moet er naast de nuttige handwerken koken en huishoudkunde worden onderwezen, en moeten de lesuren voor meisjes niet langer zijn dan voor jongens, wat veelal het geval is, als het handwerkonderwijs na den gewonen schooltijd wordt gegeven. Ook rees de vraag, of men niet de jongens zou kunnen laten deelnemen aan het onderwijs in de nuttige handwerken. Vooral voor jongelui, die later buiten huis zijn (als militair bijv.) is eenige handigheid zeer gewenscht. Met de formuleering nuttige handwerken kon men zich minder vereenigen, omdat, als deze uitdrukkelijk genoemd werden, men vreesde, dat ander vrouwelijk onderwijs zou zijn buitengesloten.

De meerderheid der vergadering gevoelt het groote belang dezer vraagstukken, maar er wordt op gewezen, dat de nuttige handwerken nu eenmaal ingeburgerd zijn, en de vraagstukken van het kook- en huishoudonderwijs meer tot het voortgezet onderwijs behooren, welke bespreking is uitgeschakeld.

Opleiding.

Er bleef nog een belangrijk punt over: de opleiding der onderwijzers. Men begint met het nieuwe instituut der hulponderwijzeressen te bespreken. Een goede kern, een gezonde gedachte wordt er in gewaardeerd, de uitwerking wordt ten eenemale verworpen, ziedaar de hoofdlijn der belangwekkende discussies.

Voor de opleiding der jongere kinderen, — laat ons van kleuters spreken, — is vernieuwing dringend noodig. En wij hebben voor de kleuters jonge onderwijzeressen noodig, die met hen kunnen huppelen, springen, die zelf nog vol van jeugdig leven zijn. Ook een speciale opleiding, die bij de vakopleiding meer aandacht besteedt aan de behoefte van het jonge kind, is toe te juichen. Men zit nu eenmaal zoo vast aan de indeeling: lager onderwijs van 6—12 jaar, maar het verschil tusschen de twee laagste klassen en de andere is evident en ieder zal dus moeten toejuichen, dat de grens anders gelegd wordt.

Maar méér goeds is ook niet van het instituut te zeggen. Het bloedt dood onder de aanvallen, die er van verschillende zijden op worden gedaan. Allereerst komt men er tegen op, dat hier niet een andere klasse van leerkrachten wordt geschapen, maar een minder in tel zijnde groep, en dat het weer de vrouwen zijn die haar moeten uitmaken. Men had in 1919 toch in een onderwijswet mogen verwachten, dat het uit zou zijn met de achterstelling van de vrouw, en sommigen waren uitermate pijnlijk getroffen door dit voorstel.

Reeds de naam is hatelijk. De wet van 1878 heeft den naam van hulp-onderwijzer doen vervallen, thans voert men dien weer in als

om het interieur karakter aan te geven. De naam is echter in overeenstemming met het voorgestelde: korter en geringer opleiding, lager bezoldiging zullen het deel zijn der toekomstige hulp-onderwijzeressen, die als tweede-rangs leerkrachten aan de lagere school het hoogst gewichtige werk in de lagere klassen zullen doen, waarvoor geen minder aanleg en talent en bekwaamheid noodig is als voor het werk in de hoogere. Overgang naar de hoogere klassen is onmogelijk: zij zullen, ook wanneer ze hun jeugd verloren hebben, steeds aan de lagere klassen gebonden blijven, noch in het belang van het onderwijs, noch van hen zelf. En de invloed voor de geheele onderwijzerswereld en daarmee voor de school? Voor een deel dier wereld zal het cultuurpeil een eind dalen en daarmee van den geheelen onderwijzersstand, die juist opheffing zoo dringend noodig heeft.

Een oogenblik wordt getracht, een weg aan te geven, waarlangs men het goede beginsel zou kunnen behouden en de bezwaren vermijden. Indien men den naam liet vervallen, gelijke algemeen-ontwikkelende vooropleiding eischte, gelijke salarieering gaf, en ten slotte inhalingscursussen stichtte, waar kleuter-onderwijzeressen met b.v. ten minste 10 jaren practijk zich zouden kunnen voorbereiden voor een aanvullingsexamen, dat haar de volledige onderwijsbevoegdheden ook voor de hoogere klassen gaf, zou men veel ondervangen.

Maar de conferentie ging een anderen weg op. Eigenlijk behoort deze geheele kwestie niet bij het lager onderwijs, zij moet in een afzonderlijke wet op het kleuter-onderwijs worden behandeld. Men zou moeten vragen, zoo werd een oogenblik geopperd, den termijn voor de indiening van een dergelijk wetsontwerp in de wet op het lager onderwijs vast te leggen. Doch hiertegen bleken de practische bezwaren te groot.

Nog een oogenblik wordt gesproken over art. 25 dat men algemeen wenscht te zien verdwijnen: dergelijke materie behoort niet door de wet, maar door de praktijk te worden geregeld. Trouwens wat heeft men eigenlijk aan een niet bindend wettelijk voorschrift. Maar dit artikel ontkent ook opvoedkundig het belangrijke element, dat, zoolang er gemengde scholen zijn, de oudere meisjes ook recht hebben op vrouwelijken invloed, die misschien ook voor grootere jongens niet gering is te achten. Nog even wordt er op gewezen, hoe de practijk leert, dat er sommige onderwijzers ook voor de aanvangsklassen geschikt zijn, onderwijzeressen in de hoogste klassen uitnemend op hun plaats bleken te zijn.

En nu zeilt men met volle zeilen naar de vraagstukken der opleiding. Er valt veel te waardeeren in de voorstellen op dit gebied en uitdrukkelijk wordt het gememoreerd. Dat aan de particuliere opleiding, aan de avondlessen gegeven door halfafgewerkte menschen aan halfafgewerkte leerlingen een einde wordt gemaakt, is al een groot voordeel.

Dat aan de kweekschool-opleidingen een algemeen-ontwikkelende zal voorafgaan, dat de eigenlijke vakopleiding de practijk meer tot haar recht zal doen komen, dat er maar één bevoegdheid komt, te verkrijgen door een schoolexamen, afgenomen onder toezicht van gecommitteerden, dat alles wordt als lichtpunt beschouwd.

Maar de bedenkingen ontbreken niet, wenschen om verschillende verbeteringen worden naar voren gebracht.

Het is allereerst de vooropleiding, waarover men valt. Drie jaren M. U. L. O. is onvoldoende; geef den onderwijzer géén andere, aparte opleiding: schenk hem een opleiding aan een H. B. S. met 5-jarigen cursus en laat daarop een vakopleiding volgen, wordt van verschillende kanten gezegd. De H. B. S.? wordt gevraagd. Wat zal de onderwijzer doen met tal van vakken, daar onderwezen, en de wanhopige versplintering der aandacht door de hoeveelheid en verscheidenheid der onderrichtsstof is geen uitnemende voorbereiding voor den onderwijzer. Maar het is, luidt het wederwoord, ons niet zoozeer te doen om de H. B. S. in haar tegenwoordigen vorm, als wel hierom, dat de onderwijzer dezelfde vooropleiding zal genoten hebben als de postcommies, de rijksontvanger, en tal van andere ambtenaren, die geen gewichtiger werk doen dan dat van den onderwijzer. Maar — zoo wordt nog aangevoerd, voor leger en marine bestaan toch al opleidingen, die ongeveer gelijk zijn aan die, voorgesteld door minister de Visser. Immers, academie en instituut zijn ook te bereiken langs den weg van Alkmaar en Dordrecht, en tot de daar gevestigde inrichtingen heeft men toegang, als men drie klassen eener H. B. S. achter den rug heeft. Moet men ook niet rekening houden met de practijk? Zullen er in eens zooveel H. B. S. zijn, als noodig zijn en zullen de jongelui, die dáár hun opleiding genoten hebben, nog onderwijzer willen worden? Men zou het stelsel van toelagen kunnen invoeren, met de verplichting, om gedurende een aantal jaren het onderwijs te dienen, maar de bezwaren iemand met een zilveren koord te binden aan een taak, die voor alles roeping en eigen belangstelling eischt, worden levendig gevoeld. Verhef de kweekscholen door ze hoog te achten, zegt een ander spreker, laat daar de degelijke vorming van den onderwijzer zijn. De voorstanders eener H. B. S. opleiding kunnen zich echter door al deze argumenten niet laten overtuigen en zich gewonnen geven: met het oog op het cultureel peil en de maatschappelijke waardeering der onderwijzers blijven zij het bezoeken der algemeene middelbare school eischen, zij 't, dat die dan anders en hopelijk beter georganiseerd worde dan de tegenwoordige H. B. S.

Moet de bevoegdheid van onderwijzer een algemééne bevoegdheid geven, of moeten er bijakten blijven. Theorethisch zou men het eerste liever willen, zal het echter practisch mogelijk en wenschelijk zijn? Er bestaat hier een moeilijk te vereenigen tegenstelling van belangen. Misschien zou het gaan indien men in de twee laatste jaren der kweekschool een splitsing aanbracht, ongeveer gelijk aan die welke op het gymnasium bestaat. De a's zouden dan zeker bevoegdheid voor de moderne talen kunnen erlangen, die ze dan minstens acht jaren gestudeerd zouden hebben, de b's zouden speciaal voor de wiskunde bevoegd kunnen zijn. Een dergelijke regeling zou niet alleen de bevoegdheidskwestie vergemakkelijken, zij zou ook een voordeel zijn voor de leerlingen der kweekschool zelf, met wier persoonlijke neigingen en aanleg men beter rekening kon houden.

Dat in de toekomst een inspecteur al zoo vroeg een leerling ongeschikt kan verklaren voor het onderwijs, werd door sommigen betreurd of practisch onmogelijk geacht. De beteekenis van het „summier" onderzoek was sommigen niet recht duidelijk.

Welk verband moet er zijn tusschen onderwijzersopleiding en universiteit, was de laatste kwestie, die nog kon behandeld worden. Of het einddiploma van de kweekschool ook toegang moet geven tot de universitaire examens is een vraag, die men hier niet wenscht te beantwoorden, zij ligt meer op het terrein van het hooger onderwijs en hier wenscht men zich te houden aan het lager. Maar zeker is het gewenscht, dat de opleiders der aanstaande onderwijzers een universitaire opleiding genoten hebben en zelven met de bronnen der wetenschap in aanraking zijn geweest. Gewezen wordt op den invloed, die uitging van Dr. Frosée, al mag men het hoogst verdienstelijke werk van leeraren aan de kweekscholen niet miskennen. Thans zijn er bij de opleiding der onderwijzers maar al te veel menschen werkzaam, die maar even boven de stof staan en eigenlijk niet veel verder zijn dan de gebruikte leerboekjes. Zoolang ook aan de Gymnasia en de H. B. S. velen werkzaam zijn met middelbare bevoegdheid, mag men de eisch van universitaire opleiding niet stellen voor de kweekschool-docenten, maar zal men er aan vast moeten houden, dat hunne bevoegdheid minstens gelijk moet zijn aan die der leeraars aan de H. B. S. en het Gymnasium, en vanzelf sprekend ook hunne bezoldiging. Op dit punt denkt de geheele conferentie eenstemmig.

Een bijzondere moeilijkheid brengen dan nog de leeraren in de paedagogiek. Voor dit vak bestaat geenerlei opleiding. Zelfs de meeste academische docenten in dit vak hier te lande hebben zichzelf moeten vormen. Gewenscht is, dat de leeraar in de paedagogiek aan de kweekschool een nader te regelen universitaire opleiding krijge, die door testimonia, tentamina of examens zal te besluiten zijn. In hoeverre de leeraar in de paedogogiek ook zelf het lager onderwijs moet kennen, zal afhangen van de paedogogische vakken, die hij moet onderrichten. Voor kind- en zielkunde, voor geschiedenis der opvoeding, voor de behandeling der wetten zou het niet, voor die der methodiek wel noodig zijn. Nu er aan bijna al onze universiteiten paedagogisch onderricht is, mag men hopen, dat de practische uitvoering geen al te groote moeilijkheden met zich mee zal brengen.

Een tweede middel, om de universiteit en de onderwijzers tot elkaar te brengen, moet gezocht worden in voortzettingscursussen, gegeven aan in dienst zijnde onderwijzers, waarmee de gemeente Rotterdam thans aan haar kweekscholen een begin heeft gemaakt.

Een der aanwezigen — overigens vreezende dat zijn stem vox clamantis in deserto zou blijven — wenscht er op te wijzen, dat wij, bezig zijnde de lagere school van praat- tot werkschool te maken, niet moeten vervallen in de fout, in de onderwijzers-opleiding het intellectualisme hoogtij te doen vieren, noch ons te vergapen aan het schijnbeeld der algemeene ontwikkeling. De oude „schoolfrik", die weinig, maar dit degelijk, wist, en dit het eigendom der kinderen maakte, had groote en positieve verdiensten. Daarom wilde hij de H.B.S.-opleiding voor onderwijzers niet op den voorgrond stellen, al kon ook hij zich volkomen vereenigen met de algemeen gevoelde wensch van universitaire opleiding der kweekschoolleeraren, voorziening in de opleiding der paedagogiekleeraren, universitair geschoeide voordrachten voor onderwijzers.

De tijd stond niet toe, de andere vragen nog te behandelen en de voorzitter sloot de vergadering. Maar hij kon dit niet doen, zonder dat hem eerst de dank der bijeenkomst was gebracht voor zijn uitnemende leiding, die de synthese wist te vinden voor het uiteenloopende, en de leiding met vrijheid wist te doen samengaan; zonder dat de dank ook gebracht was aan het Nutsinstituut voor volksontwikkeling, en de wensch uitgesproken, dat dergelijke conferenties vaker mochten worden samengeroepen.

Rijkssubsidie voor Openbare Leeszalen [1])

II. Het platteland

door E. VAN BERESTEIJN.

In mijn vorig artikel deelde ik mede, dat de ontworpen subsidieregeling bestemd was voor gemeenten met 5000 of meer inwoners, omdat voor de lectuurvoorziening ten plattelande een andere regeling ontworpen was.

In alle landen schiet de beweging voor openbare leeszalen het eerst wortel in de groote centra. Daar bestaat de beste kans dat de oprichting eener openbare leeszaal zal slagen: het publiek is er gewend te lezen en te studeeren, de personen zijn aanwezig om de zaak op touw te zetten en te drijven en de gelden zijn in den regel met niet te veel moeite bijeen te brengen. Wil dit nu zeggen, dat de behoefte aan lectuur in de stad grooter is dan op het platteland? Ik zou dit niet willen beweren. En omdat men op het dorp evenzeer den drang gevoelt om zich op de hoogte te stellen van wat er in en om ons leeft, daarom gevoelt men wel degelijk het gemis aan een behoorlijke verzorging van lectuur ten plattenlande. Men behelpt zich wel met leesportefeuilles of laat af en toe een boek uit de stad komen, maar dat alles vergoedt niet wat een behoorlijk georganiseerde lectuurvoorziening ten plattenlande ons bieden kan. Ik zeide reeds dat de klacht niet enkel op ons land slaat. In het derde interim rapport van „Adult Education Committee", over „Libraries and Museums" in 1919 uitgebracht aan het Parlement, lezen wij op blz. 5 de klacht dat $^2/_5$ van de bevolking van Groot Brittannië in streken woont, waar geen lectuurvoorziening vanwege openbare leeszalen bestaat. En dat in het land der public libraries!

Gelukkig begint men ook op dit gebied de handen aan den ploeg te slaan. Op verschillende manieren tracht men in ons land het platteland uit zijn isolement te trekken.

De stappen hiertoe gaan in verschillende gemeenten uit van de inwoners zelf. Hier zijn het enkele intellectueelen die de handen ineenslaan om tot de oprichting over te gaan van een openbare leeszaal naar het model der stedelijke inrichtingen. Ik denk daarbij b.v. aan den lofwaardigen arbeid te Bennekom, waar een bij de Centrale vereeniging aangesloten Leeszaal onlangs is geopend. Ik vestig voorts

[1]) Zie V.O. I blz. 97.

de aandacht op de stichting in Paterswolde, waar getracht wordt een centrum te vormen van ontwikkeling, en waarvan de leeszaal de kern vormt. De leeszalen in dergelijke kleinere plaatsen opgericht verschillen in den regel van de grootere zusterinstellingen in dit opzicht dat zij eenerzijds meer anderzijds minder aan de bezoekers aanbieden; meer in zooverre de leeszaal in den regel ook het middelpunt van heel het geestelijk leven op het dorp tracht te zijn, o.a. door het organiseeren van lezingen, geven van cursussen, houden van tentoonstellingen; minder doordat de voorraad boeken, tijdschriften en couranten tot een minimum wordt beperkt, het beheer niet steeds in deskundige handen kan zijn, en de inrichting slechts op bepaalde korte tijden open kan zijn.

In andere dorpen zoekt men aansluiting bij de Openbare Leeszaal van de naastbijgelegen centrum-gemeente. Ik denk b.v. aan de gemeente Haren die zich als filiaal heeft aangesloten bij Groningen, aan verschillende friesche gemeenten, aan enkele plaatsen die van uit Dordrecht van lectuur voorzien worden.

Doch ook van buiten tracht men het platteland van lectuur te voorzien. Het is de Nutscommissie voor Bibliotheekwezen, ingesteld door onze Maatschappij, die op zeer belangrijke resultaten kan wijzen met hare reizende bibliotheken. In het afgeloopen jaar werden niet minder dan 135 kisten met 100 boeken en 15 kisten met 50 boeken uitgezonden meestal naar zeer afgelegen en kleine plaatsen, als b.v. Callantsoog, Gelselaar, Haarlo, Muggenbeet, Nijeholtspade, Otterloo, Westerbork, Uchelen e.a.

Doch ook de Leeszalen hebben de zaak aangevat. In verschillende provincien (Friesland, Groningen, N.- en Zuid-Holland, Utrecht) hebben de leeszalen zich tot een provincialen bond vereenigd, in het bijzonder om ook het platteland van lectuur te voorzien. Hier kunnen verschillende wegen worden ingeslagen. Men kan bijv. de provincie in districten of kringen verdeelen, gegroepeerd om bestaande leeszalen, en aan deze de zorg voor de lectuurvoorziening van het district opdragen. Men kan echter ook den bond belasten met de lectuurvoorziening door middel van reizende bibliotheken. Het eerste is het Friesche, het tweede in sommig opzicht het Z.-Hollandsche stelsel. Ik acht de tijd nog niet gekomen om uitspraak te doen welk stelsel de voorkeur verdient. Bovendien hangt zeer veel af van plaatselijke omstandigheden, zoodat wat in de eene streek gewenscht is, in een andere streek geen aanbeveling verdient.

De lectuurvoorziening van het platteland is nog in de eerste groeiperiode, en de Regeering die zich hierin interesseert moet zich nog geen partij stellen, doch aan de ontwikkeling het vrije beloop laten. Dit is dan ook de grondgedachte van het voorstel der Centrale vereeniging dat zij aan den Minister heeft aangeboden, en dat ik nu in 't kort nog zal bespreken.

Het advies stelt op den voorgrond, dat de bevolking ten plattenlande de kosten van een goed ingerichte openbare leeszaal niet kan dragen, terwijl bovendien wegens de grootere afstanden de inwoners meer aangewezen zijn op thuislezen.

De hoofdvragen voor het platteland zijn: a. hoe doorloopend door nieuwe en gedifferentieerde lektuur de belangstelling voor de leesge-

legenheid gaande gehouden kan worden; b. hoe aan aanvragen voor vakstudie toegemoet gekomen kan worden; c. hoe een keurcollectie van standaardwerken op de dorpen te brengen is.

Het advies geeft in deze niet een bepaalde oplossing, doch endosseert de zaak aan de provinciale bonden. Deze zullen in het genot van rijkssubsidie gesteld worden nadat zij een werkplan hebben overgelegd, dat de goedkeuring der Centrale Vereeniging heeft erlangd.

Iedere provincie kan dus doen wat voor de streken in haar ressort het meest gewenscht is. Er is ruimte voor proefneming, want de praktijk is de beste leermeesteres.

Als grondslag voor het rijkssubsidie wordt aangenomen, het tot 10.000 tallen naar boven afgeronde zielental der provincies, verminderd met het totaal der inwoners van de gemeenten waar O.Leeszalen bestaan. Elke prov. organisatie ontvangt een subsidie volgens de tabellen welke voor de leeszaalsubsidieering zijn opgemaakt,[1]) met dien verstande, dat waar ginds per 1000-tallen, hier per 10.000-tallen wordt gerekend. Gesteld de provincie Utrecht met 331.313 inwoners. Leeszalen bestaan in Utrecht (136.605 inw.), Amersfoort (29.736 inw.) en Zeist (16.321 inw.) samen 182.662. Het restant, dus het platteland, dat verstoken is van leesgelegenheid, bedraagt dus 148.651, d.i. afgerond naar boven 150.000 of 15 × 10.000. Het subsidie is dus gelijk aan het bedrag aangegeven in de tabel voor een plaats van 15.000 zielen of f 3130.

Ten slotte is aan het rijkssubsidie de voorwaarde verbonden, dat ook de provincie een minimum subsidie verleent, gelijk aan dat in de laatste kolom van de op bl. 101 gepubliceerde staat, in dat geval dus van f 2034.

Nog dient opgemerkt te worden dat de grens van 5000 inwoners niet een zóódanige is dat persé een stadje van b.v. 4890 inwoners bij het platteland moet worden ingedeeld. Ik denk b.v. aan een plaats als Schoonhoven, dat a.h.w. een centrum vormt, en waar ik mij kan voorstellen dat een openbare leeszaal, die er trouwens reeds door het Nut is opgericht en wordt geexploiteerd, op hare plaats is.

Het ligt in mijn voornemen — aldus de minister in zijn memorie van antwoord voor de Begrooting van 1920 — ook de subsidieering voor de lectuurvoorziening ten plattenlande in 1920 tot stand te brengen. Moge dit geschieden en moge dan de Minister aandacht schenken aan hetgeen reeds bestaat, aan de reizende bibliotheken, en aan de provinciale organisaties.

Hij zal er een goed werk mede doen!

[1]) Zie het vorige artikel blz. 101.

University Extension in Amerika

door E. J. VAN DET.

De Boston University houdt cursussen in de trant van die onzer volksuniversiteit. Zij gaan daar echter van de Universiteit zelf uit en zijn volgens het Bulletin bestemd voor „teachers" en

„other special students". Voor het eerste semester 1919—1920 zullen cursussen gegeven worden over: Angel-Saksisch, Bouwkunde, Scheikunde, het Drama, Opvoedkunde, Spreken in 't publiek, Engelsch, Fransch, Duitsch, Geschiedenis, Immigratie en Americanisatie, Latijn, Muziek, Wijsbegeerte, Lichaamsoefeningen, Natuurkunde, Spaansch, Fysiologie en Voorlichting bij Beroepskeuze. De lessen worden gegeven op Zaterdag en in de middaguren. De lijst van professoren bevat 28 namen, daarbij zijn er niet minder dan 4 voor de muziek. Een paar van de merkwaardigste cursussen heb ik onderstreept. De cursus over het drama is drieledig: n.l. de behandeling van het moderne drama, de vergelijkende studie van het drama en de evolutie en theorie van het drama. Omtrent het 1e wordt opgemerkt, dat besproken zullen worden de meest karakteristieke werken van de voornaamste moderne tooneelschrijvers, waarbij getracht za worden de grondbeginselen vast te stellen van de moderne tooneelletterkunde. De tweede afdeeling behandelt Grieksche, Latijnsche en andere klassieken, alles in Engelsche vertaling. „Kennis van een andere taal dan het Engelsch wordt niet verondersteld", staat er in het Bulletin, „maar het lezen van buitenlandsche tooneelstukken in origineel wordt wel aangemoedigd".

De cursus in opvoedkunde is zeer merkwaardig. Zij wijkt geheel af van wat de Amsterdamsche volksuniversiteit in dit opzicht geeft. Het programma van de Volksuniversiteit bevat 't volgende over opvoedkunde: „zedelijke vorming, kennis van goed en kwaad; neigingen; lichamelijke verzorging als hulpmiddel; de indirecte en directe tuchtmiddelen; straffen naar motief en soort; zelfstandigheid in de opvoeding; zorg voor misdadige jeugd".

Dit zijn alle werkelijk onderwerpen uit de opvoedkunde, voor ouders van evenveel belang als voor onderwijzers. Het Amerikaansche program bevat niets over eigenlijke opvoedkunde. De omschrijving luidt: Organisatie en administratie van de verschillende onderdeelen van het openbaar onderwijs.

Voor de middelbare scholen komt vooral in aanmerking speciale behandeling van bijzondere leergangen, van de leervakken, de programma's en het opmaken daarvan, enz. Voor de lagere school wordt behandeld: het meten der resultaten van het onderwijs, het schooltoezicht, minimum verplichte leerstof, schoolhygiène en medische inspectie, aanstelling en promotie van onderwijzers volgens verdienste, steun aan buitengewone leerlingen, vereischten voor het leiderschap, enz.

Als bijzonderheid wordt opgemerkt: „De cursus zal uitsluitend het oog hebben op de praktijk. Hij is gebaseerd op ervaring verkregen door werkelijke aanraking met de verschillende problemen van schoolorganisatie en beheer. Hij dient in de eerste plaats voor schoolleiders en onderwijzers, die promotie in den schooldienst wenschen te maken".

De naam moge niet zoo juist zijn als de onze, in praktische opvatting wint deze cursus het weer. Mij dunkt voor 't kweeken van een deskundig schooltoezicht zou men iets van dezen aard moeten hebben. Bij ons zou 't dan zeker weer een punt van „ernstige overweging" uitmaken of men daar wel onderwijzers kon toelaten. Verbeeld je, onderwijzers in het schooltoezicht, ongehoord! In Amerika

richt de universiteit zich in de eerste plaats tot de onderwijzers.

De cursus in „voordracht en het spreken in 't publiek" is ook merkwaardig. „Dit is een cursus", zoo luidt de familiare omschrijving, „in theorie en praktijk, ingericht met het oog op de behoeften van onderwijzers in het Engelsch, in stemvorming en voordracht en in „argumentation" in scholen en universiteiten. Bijzondere aandacht zal worden gewijd aan oefeningen in correcte plaatsing van klanken, diep-ademhaling en stemvorming, spreken voor de vuist, samenstelling van redevoeringen, bespreking van gebeurtenissen van den dag, van onderwerpen in verband met het leven en werken van studeerenden en van tenminste twee drama's van Shakespeare ter illustratie van dramatische expressie".

Bij den cursus voor Engelsch, die drieledig is, werd ik getroffen door deze opmerking: „De cursus (in Engelsche stijlleer voor gevorderden) zal behandelen theorie en praktijk van het schrijven als „zelf-expressie"; hij is bestemd voor acteurs en onderwijzers. Het werk, dat door de deelnemers wordt geschreven, zal aan persoonlijke kritiek worden onderworpen en vaak op den cursus worden besproken. Het wordt geschreven met het oog op publicatie en moet worden onderworpen aan het oordeel van de redactie van een krant of tijdschrift. Elke deelnemer is verplicht drie manuscripten per semester in te dienen.

De cursus voor immigratie is een der vele vormen, waarin zich het streven der Amerikanen uit, om de toevloeiende bevolking zoo spoedig mogelik te assimileeren.

Ik wil hiermede eindigen, hoewel er nog menige bijzonderheid de moeite van 't mededeelen waard zou zijn. In elk geval hoop ik, eenig denkbeeld te hebben gegeven van deze grootsche poging om de schatten der universiteit beschikbaar te stellen ook voor anderen dan de gewone studenten, inzonderheid voor de onderwijzers.

Dr. G. Kerschensteiner

door Dr. A. DE VLETTER.

II.

In een vorig opstel (Volksontwikkeling I, 127) heb ik er op gewezen, hoe een der hoofdgedachten van Kerschensteiner is, dat de school van luisterschool (doceerschool, boekenschool) veranderen moet in arbeidsschool (doeschool, werkschool), die gebaseerd zij niet op de conceptie van een receptieve, passieve kinderpersoonlikheid, maar op die ener actieve, produktieve persoonlikheid.

Een twede „Grundfrage" bij de organisatie der volksschool, n.l. deze, of men zich bij de volksontwikkeling ten doel moet stellen algemene ontwikkeling of beroepsopleiding, heeft Kerschensteiner behandeld in een opstel van het reeds genoemde boek „Grundfragen der Schulorganisation" en herhaaldelik in andere ge-

schriften en voordrachten [1]). In de laatste jaren is dit onderwerp onder de moderne didactici aan de orde; men zie slechts de talrijke uitspraken van bekende mannen in het bekende „Rapport" der Amsterdamse schoolhoofden. Het genoemde opstel van Dr. Kerschensteiner is dus typerend voor de gehele moderne richting in de didactiek, trouwens óók typerend voor heel het willen en werken van Kerschensteiner zelf.

Bij de beantwoording der vraag: „algemene ontwikkeling of niet" toetst de schrijver vroegere formuleringen van wat men onder de ideale mens te verstaan hebbe, aan onze moderne opvattingen, lezenswaarde en grappige anecdotiese bizonderheden tot uitgangspunt nemend voor zijn beschouwingen. Het ideaal van de 18e-eeuwse geleerde Franz Passow, dat iedere Duitser, van de dagloner tot de koningszoon, Grieks zou leren, is in onze ogen even mal als dat van zijn tijdgenoot Maupertuis, die in Duitschland een stad wilde stichten, waar uitsluitend latijn gesproken zou worden, door jong en oud, door aanzienlik en onaanzienlik. Een dergelijk ideaal had echter dit grote voordeel, dat door slechts één onderwijsvak de geest van de leerling gevormd zou worden. Daartegenover is in de ogen van de nakomeling onze tijd waarschijnlik even belachelik, met zijn huidig ideaal der algemene ontwikkeling in 10, 12, tot zelfs 24 vakken. Tegenover onze opgeplakte kennis, ons beschavingsvernis [2]), tegenover ons jagen naar zgn. algemene ontwikkeling, stelt Kerschensteiner de uitspraak van Goethe: „eines recht wissen und ausüben gibt höhere Bildung als Halbheit im hundertfaltigen." Tegenover de examendressuur onzer tegenwoordige boekenscholen, waarvan volgens uitgebreide onderzoekingen van K. zo goed als niets beklijft, stelt hij paradoxaal zijn mening: „Bildung ist jene Gestalt der Seele, die „übrig bleiben würde, wenn der Mensch die Kenntnisse vergasze, „durch welche seine Seele ihre Gestalt erhielt" [3]). Daarom citeert Kerschensteiner zo vaak Goethe, die hij „den Inbegriff der personifizierten Bildung" noemt. Overal in diens werk ontmoet hij uitspraken in zijn geest, b.v. waar Goethe in de „Götz von Berlichingen" een vernietigend oordeel uitspreekt over het aardrijkskundeonderwijs zijner dagen, waar hij in zijn „Wilhelm Meisters Wanderjahren" zich aldus uitlaat: „Allem Leben, allem Tun, aller Kunst musz das „Handwerk vorausgehen, welches nur in der Beschränkung erworben wird." Dat is gesproken naar het hart van Kerschensteiner, die óók het handwerk, of wat daarmee gelijk te stellen is, voorop wil schuiven.

De weg tot de ideale mens (zegt hij bij de zoeven reeds ver-

---

[1]) De beide door mij op de voorgrond gestelde stukken. „Das Problem der Volkserziehung" en „Berufs- oder Allgemeinbildung" zijn de twee eerste in de serie „Grundfragen," nu vertaald onder de titel „De komende school" (Ploegsma, Zeist). Ik verwijs bij het laatste stuk ook naar Dr. J. H. Gunning Wzn.'s „Individuele Aanleg en algemene ontwikkeling." (Verzamelde Paedagog. Opstellen, II. 260.)

[2]) De moderne schoolhervormers spotten in bijna gelijkluidende minachting: „Bildungslack" en „Holzbelag" zegt Kerschensteiner John Dewey na: „superficial polish", „a veneering of mahogany over commun wood".

[3]) Dr. Gunning citeert van Pernersdorfer de uitspraak „Bildung ist die Summe dessen was man vergessen hat."

melde beschouwingen) gaat over de nationale mens (want de middelen die ons ter beschikking staan voor de ware opvoeding der mensen zijn afhankelijk van de geestelike en zedelike geaardheid van het volk, waartoe de opvoedeling behoort), gaat slechts over de bruikbare mens. Bruikbaar is degene, die zich bewust is van zijn eigen arbeid en die van zijn volk en de wil en de kracht heeft, deze te verrichten. Goethe zegt, dat de onaanzienlikste mens een volkomen mens kan zijn, als hij zich slechts houdt binnen de grenzen van zijn kunnen. Kerschensteiner schrijft: „de enkeling lere zijn arbeid kennen, oefene en versterke aan die arbeid zijn inzicht, wil en kracht". Aan bruikbare mensen heeft de gemeenschap behoefte: een boer, die naar de 18-eeuwse eis Gricks zou lezen, maar zijn vak niet zou verstaan, deugt ook als mens niet, wanneer men in de ideale mens vóór alles bruikbaarheid veronderstelt. De banden, waardoor elk met het algemene leven verbonden is, maken het echter noodzakelik dat aan de beroepsopleiding de algemene vorming verbonden worde. Maar . . . terwijl de meeste organisatoren het vakonderwijs willen doen voortkomen uit, doen volgen op het algemeen voorbereidend onderwijs, willen Kerschensteiner en anderen het vak zo vroeg mogelik in het middelpunt van de belangstelling zetten, het algemene onderwijs (vruchtdragender door de gewekte belangstelling) daaromheen groeperend. Ik wil een duidelik voorbeeld geven [1]). De timmermansleerling zal bij algemeen voorbereidend onderwijs weinig of geen belangstelling koesteren voor politieke geschiedenis, aardrijkskunde en theoretiese wiskunde; als hij echter zijn vakbelangstelling heeft voelen ontwaken, zullen vanzelf vragen over de ontwikkelingsgeschiedenis van zijn vak, over de vroegere toestanden in het vak, over gildewezen en dergelijke, over de herkomst der grondstoffen, leiden tot de behandeling der cultuurgeschiedenis en der warenkennis en der aardrijkskunde; terwijl theoretiese meetkunde hem koud liet, zullen praktiese vragen bij het behandelen van werkstukken hem toch later de theoretiese kwesties meer doen op prijs stellen.

Het zij mij vergund hier iets te vermelden van Kerschensteiners hervormingen in lager- en vakonderwijs te München. Ik kom daarmee tegemoet aan het bezwaar van sommigen tegen de Hollandse bewerking van de „Grundfragen der Schulorganisation". Daaruit zijn, mede op mijn advies, enkele hoofdstukken en uitvoerige noten weggelaten, wijl ik de Hollandse bewerking meer beschouwde als een stimulans voor de Hollandse onderwijswereld, als hoedanig zij wel schijnt te voldoen. De uitvoerige noten met vermeldingen van leerplans, roosterindelingen en kostenberekeningen[2]) acht ik nu nóg niet de moeite van vermelding waard in artikelen voor een groter publiek van algemeen belangstellenden. Bij de verandering van het leerplan voor de

---

[1]) Voor algemene conclusies verwijs ik naar mijn Haagse Congresrede van zomer 1919: „Welke verbeteringen kunnen worden aangebracht in de intellektuele opvoeding in en door middel van algemeen ontwikkelend onderwijs in de scholen". (Verslag blz. 264 vlgg.)

[2]) a. w. Duitse uitgave 3e druk, blz. 286—299, blz. 301, blz. 302—329.

lagere school, in 1900, onder invloed van Kerschensteiner[1]), werd het gehele onderwijs, convergerend in één richting (die van de „Erziehung des zukünftigen Staatsbürgers"), zo ingericht, dat het zelfstandig werken der leerlingen zoveel mogelik bevorderd werd. Daarvoor werden schooltuinen, aquaria, terraria ingericht, schoolwandelingen georganiseerd, werd het gehele tekenonderwijs veranderd, handwerkonderwijs (Handfertigkeitsunterricht) in goed ingerichte werkplaatsen en prakties werken natuur- en scheikunde in laboratoria georganiseerd, voor de meisjes der 3e klasse ook schoolkeukenonderwijs. De helft van het onderwijs in de 8e klassen werd prakties!

Daarbij werd veel waarde gehecht aan het natuurwetenschappelik onderwijs („opvoeding tot natuurwetenschappelik denken" noemt K. het); nodig is daarin grote beperking der leerstof, ten einde waarnemen en vergelijken mogelik te maken. Om waarnemen te leren zijn behalve tijd, waarnemingsgelegenheid nodig: tuinen, aquaria, wandelingen, laboratoria, werkplaatsen. Duidelik blijkt de zucht tot beperking bij de mededelingen over het leerplan voor natuurl. historie, schei- en natuurkunde. Daar brengt K. in praktijk, wat hij elders herhaaldelik theoreties had betoogd, en wat eigenlik neerkomt op het reeds geciteerde woord van Goethe: „eines recht wissen und ausüben gibt höhere Bildung als Halbheit im hundertfältigen". En daarbij wordt het doel der opvoeding nooit uit het oog verloren, opvoeding tot staatsburger of -burgeres: slot van de natuurkunde is b.v. de gezondheidsleer, in de meisjesklassen huishoudonderwijs, theoreties en prakties. Vooral bij dit laatste, het praktiese gedeelte, komen allerlei onverwacht grote capaciteiten der leerlingen aan den dag; in de werkplaatsen, keukens en laboratoria worden vaak groter pedagogiese dan praktiese ontdekkingen gedaan[2]). Het is Kerschensteiners innige overtuiging (en zijn grote ervaring in München versterkt hem daarin), dat wij ook in de volksschool[3]) veel te vroeg met abstract, logies denken aankomen. Het is merkwaardig te lezen, hoe hij in de noten voortdurend weer echoot, wat hij in zijn verschillende opstellen heeft betoogd: „können und selbständig arbeiten lernt man nicht durch „mündliche Unterweisungen. Dazu ist eine frühzeitige praktische Schu„lung der einzige Weg".

In deze noten en „Organisationsbeispiele" worden verschillende belangrijke bizonderheden meegedeeld over het Münchense lager onderwijs: over de centrale tekenschool voor meerbegaafden, over de centrale zangschool (32 klassen met 1600 leerlingen in 1912), over geregelde uitvoeringen van zangnummers in het Odeon (theatervoor-

---

[1]) Dr. Kerschensteiner, tegenwoordig professor aan de Universiteit van München, is wegens zijn leeftijd en wegens de veranderde omstandigheden uit de onderwijsleiding getreden: het arbeidsprincipe is blijkens mededelingen van Dr. K., bij het lager onderwijs gedeeltelik in den steek gelaten, bij het vakonderwijs heeft het ondanks zijn terugtreden, nergens terrein verloren.

[2]) Elk uittreden uit het schoolse doet ons die grote ontdekkingen doen: toneeluitvoeringen, schoolreizen e.d., openbaren ons soms een nieuwe wereld vol ongekende persoonlikheden. D.V.

[3]) èn in de Middelbare school! D.V.

stellingen zijn voor de lagere school minder geschikt [1]), over de gemeentelike kinderleeszalen, over gymnastiekfeesten, -cursussen, over de millioenen schoolbaden, het zwemonderwijs, de ijsbaaninrichtingen (de speelplaatsen der moderne schoolgebouwen kunnen in ijsbanen veranderd worden) enz. enz.

Van zijn bemoeiingen voor het vakonderwijs in München en de daarmee verkregen resultaten, heeft Kerschensteiner verslag gedaan in een stuk „Die Neugestaltung des gewerblichen Schulwesens in München", waaraan omvangrijke noten zijn toegevoegd, met volledige leerplan-, rooster- en kostenvermeldingen. Toen Kerschensteiner in 1895 de leiding van het Münchense schoolwezen op zich nam, bevond hij het vakonderwijs naar inrichting en karakter in zeer slechte toestand. Het werd 's avonds en 's Zondags gegeven, en was geheel theoreties. Er werd op alle scholen getekend, maar zonder enig verband met de praktijk, terwijl allerlei, voor het latere leven zeer belangrijke dingen (kostenberekeningen, boekhouden, enz.) als kleinigheden geheel verwaarloosd werden. Door de economiese verhoudingen van onze moderne tijd, door het geheel vrij worden van alle bedrijven b.v., is het gemeenschapsgevoel bij de meesten gedood; een bruut egoïsme, zonder verantwoordelikheidsgevoel, maakt de verhouding tussen meester en leerling treurig, de liefde tot het vak gering, een behoorlike opleiding onmogelik. Het algemene herhalingsonderwijs laat de leerlingen en patroons koud en levert niets op.

Daarom heeft Kerschensteiner van het algemene voortgezette onderwijs, vakonderwijs gemaakt; elk der scholen werd voor één vak ingericht, terwijl de vakbond invloed kreeg op het onderwijs door het recht van inspectie, door het leveren van werkmeesters, materialen, modellen enz. Na het overwinnen van kolossale moeilikheden, spot, hoon, tegenwerking, slaagde de proef met 5 scholen; de meesters werden dóór de leerlingen overtuigd; men ging om de nieuwe scholen vragen ook voor de andere beroepen, men ging vrijwillig in de kosten bijdragen. De grootste verandering trad echter bij de leerlingen in: in plaats van gedwongen (het herhalingsonderwijs is tot het 16e jaar verplicht) op de algemene herhalingsschool te zitten, werkten ze nu met vreugde op hún vakschool, waar zij hun eigen vak leerden, plezier daarin kregen, de betekenis ervan in het gehele maatschappelike samenstel gingen begrijpen.

Dit is een lievelingsgedachte van Kerschensteiner; wij moeten de arbeiders opvoeden niet enkel tot goede arbeiders, maar tot mensen, die begrip hebben van het vak in zijn geheel, van de verhoudingen in het vak, van de plaats die het vak inneemt in de grote maatschappij. Om een paar duidelike Duitse termen te gebruiken: hij wil niet alleen aandacht geven aan de „technische" zijde van het opleidingsprobleem, maar ook aan de „kaufmännisch-wirtschaftliche"

---

[1]) Wat zou bij centrale leiding (b. v. van gemeentewege) in onze grotere steden voor de middelbare scholen veel zijn te doen op dit gebied, met hulp van beroepsacteurs en . . . . . onze schoolclubs: M. E., Vondel, Langendijk, moderne stukken, vertalingen! D. V.

zijde en de „staatsbürgerliche" zijde. [1]) De arbeider, die door het stembiljet een grote macht heeft, die in onze tijd een geweldige rol speelt en zal spelen in de samenleving, moet voor het spelen van die grote rol en het vervullen van die grote taak, worden opgevoed. Hoe Dr. Kerschensteiner zich die opvoeding denkt, kan men lezen in de leerplans, dat hij samengesteld heeft voor wat hij noemt „Lebens- und Bürgerkunde" en die voor een groot deel afgedrukt staan achter zijn boek in de reeds veel genoemde, veel geprezen en toch om verschillende redenen bij de Hollandse bewerking weggelaten noten. In vele scholen vangt dit onderwijs in de Lebenskunde (waarvoor ook zelfs al een handleiding verschenen is, met voorrede van Kerschensteiner) aan met de hygiëne in de werkplaats, dan algemene hygiëne, waarbij schei- en natuurkundige lessen (en proeven!) gevoegd worden. De Bürgerkunde is een vakcultuurgeschiedenis: verschillende vakken (de grafiese, de goudsmidsvakken) leveren een uitstekende stof; de leerling gaat het verband zien met het verleden en heden, komt tot het besef van 's mensen afhankelikheid en saamhorigheid. [2]) En dan .... ook in dit opzicht geldt Kerschensteiner's overtuiging: boven alle leren en horen en zien gaat doen; aan alle onderricht moet feitelik de gewenning voorafgaan of ermee gepaard gaan. De leerlingen, die later in de maatschappij verantwoordelikheidsgevoel zullen moeten hebben, moeten de zelfregering leren, zij moeten kleine taken vervullen in de werkplaats, zorg voor de gereedschappen enz.: ze moeten gemeenschappelike arbeid verrichten onder zelfgekozen leiders; zij zullen verenigd zijn in turnoefeningen (op vele scholen verplicht!), wandelclubs, leeszalen (K. organiseerde in München verscheidene openbare jeugdleeszalen), ze zullen feestavonden hebben, uitvoeringen. De opvoedende betekenis van feestvieren heeft men in Duitsland ingezien sinds de dagen van Karl Volkmar Stoy te Jena.

De verplichte onderwijstijd per week was [3]) op vele scholen 7 à 10 uur per week: 1 uur vakopstel en lezen, 1 uur rekenen, boekhouden, 1 uur Lebens- und Bürgerkunde; de andere 4—6 uur worden verdeeld over waren- en gereedschapskennis, tekenen, modelleren, natuurkunde (bij mecaniciens en dgl.), scheikunde (bij photografen, drogisten, lithografen, bakkers), vreemde talen (bij kooplui, kellners). Veel tijd is voor prakties werk bestemd. Naast de genoemde uren zijn er nog veel facultatieve. Het vrijwillig deelnemen aan deze lessen, ook aan

[1]) Bij dit voor onze tijd toch wel heel gewichtige onderwerp verwijs ik naar K.'s „Begriff der staatsbürgerliche Erziehung" waarvan de schrijver zo vriendelik was mij de 4de druk (1919) toe te sturen. K.'s werken blijven gelezen worden ondanks de moeilike tijdsomstandigheden in Duitsland. Of .... eben deshalb?

[2]) De waarde dezer natuurlike concentratie komt ook uit in het leerplan voor landbouwonderwijs, Dui. uitgave, blz. 316 — 331.

[3]) Dr. Kerschensteiner schrijft, dat door de oorlog en de revolutie natuurlik heel veel van het schone opvoedingswerk vernietigd is. Gelukkig heeft zich echter het principe der Arbeidsschule bij het voortgezet onderwijs gehandhaafd: het arbeidsonderwijs (natuur- en scheikunde) in de hoogste klasse is niet gebleven, misschien om nog andere redenen dan Dr. K. zelf aangeeft: m.i. is het brengen van natuur- en scheikunde op de lagere school niet aan bedenking onderhevig.

geheel nieuwe cursussen na afloop van de verplichte schooljaren, is of wàs veelvuldig, haast algemeen. Dit was vroeger bij het algemene herhalingsonderwijs niet voorgekomen.

De scholen zijn dagscholen; het heeft moeite gekost het zover te krijgen, maar K. is geslaagd. Avondscholen acht K. uit den boze, trouwens zonder nut. De verplichte uren zijn 's middags van 2—5 en van 4—7, ook 's morgens vroeg; met de omstandigheden wordt alle rekening gehouden: in tijden van grote drukte in het vak is er vermindering, in slappe maanden vermeerdering van uren (goudsmids-, banketbakkers-, photografenschool in December gesloten; de kappersschool in de carnavalstijd). Als leerkrachten werken naast elkaar volksschoolonderwijzers, patroons, arbeiders, architecten, ingenieurs, leraren. De grootste vrijheid heerst in de organisatie (met inachtneming der algemene beginselen, door K. opgesteld), de vakbonden dragen de verantwoordelikheid; de gemeente betaalt in hoofdzaak de kosten. Over die kosten is op dit ogenblik natuurlik niets te zeggen: vóór de oorlog waren ze wel hoog, vooral voor de oudste leerjaren, waarbij de leerlingen door de bij hen gewekte belangstelling steeds verder willen en grotere eisen stellen (een mooi verschijnsel!), maar het aldus aangewende kapitaal bracht hoge rente op. Maar alles is nu te zeer veranderd en onzeker om er over te kunnen oordelen: vóór de oorlog hadden de leerlingen, die ver van hun school af woonden, een abonnement op de trem voor . . . 2 Mark per halfjaar.

Mogen door de Hollandse vertaling de hoofdgedachten van de Beierse didacticus al onder de ogen van ons Hollanders gebracht zijn, het Duitse oorspronkelike (Grundfragen der Schulorganisation) blijft door zijn talloze bizonderheden waarde behouden. Bij de a.s. herziening onzer L.Onderwijswet zullen de nieuwe gedachten, ook die van Kerschensteiner, wellicht enige invloed oefenen. Van een algemene invoering van handenarbeid, zoals men zich dat ten onzent voorstelt, verwacht K. niet veel: het is een vak (hoewel een goed vak) te meer op onze gewone praatschool; neen, het arbeidsprincipe moet het ganse onderwijs doortrekken.

Ongetwijfeld zal het allerwege belangstelling wekken, dat Kerschensteiner, op uitnodiging van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, in ons land komt om te getuigen van zijn beginselen en te vertellen van zijn werk. Moge hem een ontvangst bereid worden, zijner waardig!

't Beschamend voorbeeld van Amerika

door E. J. VAN DET.

De oorlog is langs ons heengegaan; zullen de lessen, die hij andere volken heeft geleerd, ook langs ons heen gaan? In alle oorlogslanden ziet men een krachtig streven naar volksopvoeding, naar verheffing van de mens, naar scholing tevens van productieve krachten.

En bij ons?

Een opleving van de publieke belangstelling in de volksopvoeding

is onmiskenbaar; ook de wetgever blijft daar niet geheel buiten. De vraag is echter of dit in voldoende mate geschiedt.

Tot op zekere hoogte moet die vraag bevestigend beantwoord worden.

Voor 't vakonderwijs zal de nieuwe wet zeker menige verbetering brengen.

Voor 't Lager Onderwijs wordt iets gedaan.

Wat echter geschiedt er voor de grote massa kinderen, die direct van de Lagere School de maatschappij intreden?

Ik behoef de vraag hier niet te beantwoorden, dit is reeds geschied in 't artikel van A. H. Gerhard over 't herhalingsonderwijs, in no. 3 van dit tijdschrift.

Als het wetsontwerp in dit opzicht niet nog gewijzigd wordt, zal alles daar bij 't oude blijven. Geen verplichtstelling, geen kosteloos onderwijs, geen voorschrift, dat 't onderwijs als deel van de werktijd zal worden beschouwd, geen straf voor de werkgevers, die hun jeugdige arbeiders de gelegenheid onthouden het te volgen!

Duitsland was ons in dit opzicht vóór den oorlog reeds een stuk vooruit.

Daar had men ook wel geen rijkswet op het verplichte herhalingsonderwijs, de gemeenten echter mochten het bij verordening verplicht stellen. Vele gemeenten maakten hiervan gebruik. De stad Berlijn had reeds in 1911 het herhalingsonderwijs gerangschikt naar de beroepen. Behalve de vakken van algemene ontwikkeling werd daar ook onderwijs in verband met 't beroep gegeven.

In 1913 werd de leerplicht ook voor meisjes voorgeschreven.

Het aantal leerlingen bedroeg toen reeds ongeveer 100.000. In totaal besteedde Berlijn in genoemd jaar ruim 3 mill. mark voor dit onderwijs.

Reeds in 1913 hielden wij onze regeerders het voorbeeld van Duitsland voor ogen. [1]) Nergens in Europa bestond iets, dat zich met deze Duitse organisatie meten kon. Niemand dacht er in onze regering aan haar na te volgen.

Toen kwam de oorlog, die alle organisatie uiteen rukte, daarna een korte tijd van rust, die gelegenheid bood een blik te werpen op 't toneel der verwoesting.

Overal toog men aan 't werk om in verbetering der opvoeding herstel te zoeken.

Engeland en Amerika waren verstandig genoeg van hun vijanden, de Duitsers, te willen leren; wij doen 't nog niet eens van een „bevriende" mogendheid.

Welk een beschamend voorbeeld Amerika ons in dit opzicht geeft, moge uit het verder volgende blijken.

* * *

[2]) Reeds sedert vele jaren geeft de Amerikaanse Bondsregering subsidie aan de verschillende staten ten behoeve van het vakonderwijs.

In 't eerst werden deze subsidies uitgekeerd zonder dat nauwkeurig 't doel, waartoe ze gebruikt werden, behoefde te worden aangewezen,

[1]) Men zie het Rapport over het Herhalingsonderwijs in Nederland en in het Buitenland. Uitgegeven door het Bestuur van het Congres voor Kinderbescherming, blz. 181 e. v.

[2]) Voor bovenstaande beschouwingen is gebruik gemaakt van:
„Second Annual Report of the Federal Board for Vocational Education".

zonder beperkingen, zonder administratieve verantwoordelikheid en zonder waarborgen. Het geld werd vaak onnut uitgegeven. In 1862 echter begon men voor 't eerst voorwaarden te stellen. Bij elke wetswijziging werden deze straffer, tot eindelik, onder de invloed van de oorlogsomstandigheden, in 1917 een wet tot stand kwam, waarbij een geheel nieuwe koers werd gevolgd en die een volledig stel van voorwaarden en waarborgen bevat.

Deze wet, de Vocational Education act, ook wel genaamd de Smith-Hughes act, werd door de President goedgekeurd op de 23ste Februari 1917. In Juli van dat jaar was de bij de Wet voorgeschreven Vakonderwijsraad reeds benoemd, en 1 Dec. 1917 werd 't eerste jaarverslag gepubliceerd.

De Wet heeft ten doel samenwerking te brengen tussen de algemene landsregering en die der staten, teneinde de vakopleiding te bevorderen, zoowel wat betreft landbouw- als huishoud- en ambachts-onderwijs.

De wet schrijft niet voor dat de landsregering zelf scholen zal stichten; zij moet de staten aansporen tot en steunen bij het maken van wettelike regelingen en verleent onder bepaalde voorwaarden subsidies uit 's lands kas.

Het onderwijs in de volgens deze wet gesubsidieerde scholen, mag alleen bestemd worden voor jongelieden boven de 14 jaar, die in een beroep werkzaam zijn of er voor worden opgeleid. De vakken van onderwijs moeten practiès en theoreties met het beroep in verband staan.

Zodoende vallen er scholen onder, die overeenkomen met onze ambachtsscholen, maar ook herhalingsscholen, landbouwscholen en huishoudscholen. Het rijk betaalt alleen de onderwijzerssalarissen, de kosten van opleiding, en die van het schooltoezicht. De gebouwen, het onderhoud en de uitrusting moeten de staten zelf betalen.

Voor 't industriele onderwijs kent de wet zes soorten van scholen:

1. Unit trade schools or classes. (Scholen of klassen voor één ambacht).

2. General industrial schools or classes. (Scholen of klassen voor vakgroepen).

3. Part-time extension schools or classes. (Scholen, die slechts enkele uren per week onderwijs geven en aansluiten bij 't beroep).

4e. Part-time preparatory schools or classes. (Als 3, maar voorbereidend voor een ander beroep dan de leerling uitoefent).

5. Part-time general continuation schools or classes. (Als 3, maar onderwijs gevend in talen, wiskunde, handelswetenschappen enz.).

6e. Evening industrial schools or classes. (Avond ambachtsscholen of klassen).

De scholen onder 1, 2 en 6 komen met onze dag- en avond-ambachtsscholen overeen. De eerste soort is bestemd voor de grote steden. Ter verduideliking halen wij 't volgende aan uit het Second Annual Report:

„Part-Time Trade and Industrial Education" en The Vocational Summary, Vol. 2, No. 2.

Dit laatste werd mij in bruikleen afgestaan door prof. De Haas uit Rotterdam, wien ik hier ten zeerste daarvoor dank zeg.

„Wanneer een groep van jongelieden boven de 14 jaar, nog niet in een beroep zijnde, een dagschool of klasse volgt, bijv. met het doel om loodgieter te worden en wanneer het onderwijs in school en werkplaats alleen gebaseerd is op de eisen van het loodgietersvak, dan heeft men te doen met een unit trade school or class.

Dat er telkens van school of klas gesproken wordt, komt doordat een klasse aan een andere onderwijs-inrichting verbonden, maar volgens bovenstaande eisen ingericht, ook recht op subsidie geeft.

De tweede soort is bestemd voor gemeenten onder de 25000 inwoners. Daar zal men vaak geen voldoend aantal van één vak bijeen kunnen brengen om een gehele klasse te vormen. In dit geval kunnen leerlingen uit verwante vakken tot een klasse verenigd worden, bijv. tot een klasse voor de bouwvakken.

De scholen onder 3, 4 en 5 komen overeen met wat men in Duitsland de Fortbildungsschule noemt, en wat men ten onzent onder herhalingsonderwijs zou willen begrijpen.

De term part-time school had voorheen in Engeland een zeer onaangename klank; zij paste in 't geheel niet op herhalingsonderwijs (continuation schools). Men bedoelde er een soort van minderwaardig lager onderwijs mede, dat in de industrie-centra gegeven werd aan jonge kinderen, die ontijdig vroeg in de industrie werden gebruikt.

De Amerikaanse part-time schools zijn geheel andere instellingen. Voor jongelieden tussen 14 en 18 jaar die in beroepen en bedrijven werkzaam zijn, vormen deze scholen een hoogst waardeerbaar opvoedingsmiddel. De part-time extension schools, die 't meest voorkomen, geven een theoretiese en practiese aanvulling van de vakopleiding, die de jongelieden in de praktijk krijgen.

Zij moeten minstens 144 uren onderwijs per jaar geven. De schooltijden moeten liggen tusschen 8 uur voorm. en 5 uur nam. De tijd in de school doorgebracht moet als arbeidstijd beschouwd worden.

De part-time preparatory schools zijn bestemd voor jongelieden in ongeschoolde beroepen; zij trachten hun de nodige kennis en vaardigheid bij te brengen om later in een geschoold beroep te kunnen treden.

Deze indeling doet sterk aan de Berlijnse Fortbildungsschulen denken.

De noodzakelikheid van zulke scholen blijkt wel uit de volgende cijfers:

In 1915 werden de Amerikaanse scholen in totaal bezocht door 21.958.836 leerlingen, 91.03 % daarvan bezocht de lagere school. Het aantal jongelieden tussen 15 en 17 jaar, die geen schoolonderwijs meer genoten, wordt voor 1915 geschat op 42.3 % van alle kinderen van die leeftijd. Volgens de volkstelling van 1910 waren van de 13-jarige jongens er 11.7 % niet meer op school, voor de 17-jarigen was dit gestegen tot 66 %. Voor de meisjes bedroegen deze getallen 10.7 en 63.4 %.

Jaarliks bereiken ongeveer 2.000,000 kinderen een gegeven leeftijd. De helft der kinderen van 16 jaar en onder de 17 hebben in dit jaar of vroeger de school verlaten. Van die tussen 17 en 18 jaar is het aantal, zoals reeds boven werd vermeld, twee derden, van de 18-jarigen hebben meer dan drievierden de school verlaten. Van alle jongens die 14 en 15 jaar oud zijn, dus tussen 14 en 16, oefenen 41.4 % een beroep uit; van alle meisjes van die leeftijd 19.8 %.

Voor 1918 mag dit aantal geschat worden op 800.000 jongens en 400.000 meisjes.

„Omdat nu", zegt het verslag, „een groot aantal kinderen de school op jeugdige leeftijd verlaten, zonder de gelegenheid te hebben met kennis van zaken een beroep te kiezen en zonder voldoende inzicht in de noodzakelikheid van voorbereiding tot een beroep, en omdat deze jongens en meisjes in baantjes verzeild raken, waar zij noch worden opgevoed noch door oefening vooruitgaan, is het een gebiedende noodzakelikheid, dat de volksschool haar verantwoordelikheid verder uitstrekt dan te voren, en door 't stichten van part-time schools and classes tegemoet komt aan de behoeften van deze jonge mensen."

* * *

Zijn bij ons de toestanden anders? Men zie de cijfers, die Gerhard gepubliceerd heeft.

Bij ons is de toestand zeker minstens zo erg.

Waarom gevoelt onze regering dan niet de gebiedende noodzakelikheid voor 't oprichten van zulke scholen?

Waarom dan geen verplicht herhalingsonderwijs in onze nieuwe wet?

* * *

Tijdens de invoering van de Vocational Education act waren er nog maar 2 staten, die verplicht herhalingsonderwijs hadden voorgeschreven. In 1919 alleen werd in 14 staten de leerplicht voor het herhalingsonderwijs ingevoerd, terwijl men in vele andere staten met de voorbereiding daartoe bezig is.

Men verwacht in Amerika veel van deze part-time schools. De regering moedigt het verplicht stellen in alle opzichten aan. De 3e Januari van het vorige jaar hield de vice-president van de Vakonderwijsraad, de heer James P. Monroe, op de 2e jaarlikse Conferentie voor toezicht en onderwijzersopleiding in het Landbouwonderwijs te Atlanta, een rede over part-time-schools en over avond- en dagambachtsscholen.

Hij zeide daar o.a.: „De hoofdbetekenis van de Vocational Education act ligt in het feit, dat nu werkelik voor het eerst de plicht der Bondsregering is erkend om mede te werken tot het geven van opvoeding aan een groot aantal personen, die tot hiertoe in hoge mate veronachtzaamd werden. Dit leger van tot nu toe — opvoedkundig gesproken — verwaarloosde personen bestaat uit verscheiden groepen:

1. Zij, wier verstand laat rijpt en die ofschoon zij de school tot het veertiende jaar gevolgd hebben, slechts de werkelike ontwikkelingsgraad van de derde of vierde klasse hebben bereikt.
2. Een nog groter groep van „mislukten", die niets van werkelike betekenis of waarde uit de gewone schoolvakken hebben weten te verkrijgen.
3. Een groep, onmogelik te schatten, maar groot in aantal, die, óf omdat zij in afgelegen streken zijn opgevoed, óf omdat zij van de ene plaats naar de andere gezworven hebben, practies bijna nimmer ook maar enigzins regelmatig de school hebben kunnen volgen.
4. Een groot aantal immigranten.
5. Honderd duizenden en wellicht millioenen jongens en meisjes,

die, hoewel zij misschien de gehele school hebben doorlopen, nochtans volstrekt onvoorbereid zijn voor de hedendaagse eisen van het maatschappelike en industriele leven.

Reeds uit zelfbehoud, om van hogere redenen te zwijgen, behoren de staten en de natie als geheel deze grote groepen, die de grondzuilen van ons agriculturele en industriele leven uitmaken, niet aan hun lot over te laten, zelfs al zouden de wetten geen enkele verantwoordelikheid in dezen aan de inwoners opleggen.

Hierbij is echter nog bijna uitsluitend sprake van algemene ontwikkeling en levensbeschouwing, dit raakt echter nog niet de kern van de zaak. Immers al maakt men 't volksonderwijs tot het 14e jaar nog zo goed, het wordt uit de aard der zaak ten zeerste beperkt door het feit, dat tot die leeftijd slechts een klein aantal onderwerpen geschikt zijn om de aandacht van het kind bezig te houden en slechts een korte afstand kan worden afgelegd op de weg naar degelike maatschappelike en industriele ontwikkeling.

Eerst in de jaren na de veertienjarige leeftijd kan het kind speciaal worden voorbereid op zijn leven als burger, als werker en als toekomstig hoofd van een gezin. Voor het kind onder de 14 jaar liggen al deze onderwerpen feitelik boven zijn horizon, en het zou niet alleen nutteloos, maar uit een opvoedkundig oogpunt schadelik zijn, hem er mede bezig te houden. Bijgevolg kan aan het grote doel der opvoeding, het kweken van intelligente burgers, flinke arbeiders en nauwgezette ouders, niet rechtstreeks gewerkt worden dan op een leeftijd, waarop in de meeste staten de school wettelik geen macht meer over het kind heeft.

Er zijn twee wegen, waarlangs verbetering in dit ernstig gebrek onzer wetgeving gebracht kan worden. De eerste bestaat in een uitbreiding van de leerplicht tot 16 of zelfs 18 jaar; de tweede bestaat daarin, dat men de schoolopvoeding uitstrekt tot na het 14e jaar, niet als de enige bezigheid van het kind, maar als een der hoofdvakken van werkzaamheid in het geheel zijner ontwikkeling. Er is een merkbaar streven in de meeste staten om de leeftijd voor het volgen van onderwijs te verhogen; maar dit te doen zonder dat men terzelfder tijd voor de toegevoegde schooljaren voor typen van onderwijsorganisatie zorgt, die aan de werkelike behoeften der jeugd en aan die van de gemeenschap, waarin hij komt te verkeren, tegemoet komen, leidt tot grote gevaren.

Op ongeveer veertienjarige leeftijd beginnen zich bij de jongelieden de sociale instincten te ontwikkelen; en de jaren na de veertien te vullen met boekenwerk, geheugenoefening en andere soorten van droog onderwijs in verband staande met lezen, rekenen en schrijven, zou weinig anders voortbrengen dan luiheid, algemene demoralisatie en verzet van de zijde der oudere leerlingen. Bovendien, als men de schooltijd uitstrekte tot na het 14e jaar op zulk een wijze, dat de jeugd veel vrije tijd kreeg in de namiddagen, op Zaterdag en gedurende lange zomervacanties, om die slenterend langs de straat te verslijten, dan moest dit uitlopen op sociaal bederf inplaats van opvoeding. Wel behoorde elk jongmens tussen 14 en 18 jaar onderworpen te zijn aan opvoedkundige controle, maar niet juist aan de controle der school in de gewone betekenis van het woord. In deze

jaren van ontwikkeling en gemakkelike opname behoorde elke jongen en elk meisje onder geordende discipline te staan, maar voor een groot aantal is de beste discipline niet die van de gewone school. Naar alle waarschijnlikheid geschiedt in de meeste gevallen de scholing der jeugd in die jaren op de meest effectieve wijze in een tak van productieve arbeid; industrie, landbouw of handel. Natuurlik alleen onder voorwaarde, dat de werktijd van de jeugdige inderdaad besteed wordt om kennis van het door hem beoefende vak te krijgen en ten tweede, dat de aldus verkregen kennis gesteund en geordend wordt door het volgen van een geregelde theoretiese cursus onder toezicht der schoolautoriteiten. Met andere woorden de oplossing van het moeilike probleem der opvoeding gedurende de jongelingsjaren, wordt in de meeste gevallen niet gevonden door de jongelieden in de school te houden, maar door hen in het actieve leven te plaatsen, waar zij kunnen verdienen en leren tegelijkertijd en waar het leren op zo juiste wijze is ingelast in 't verdienen, dat deze jaren tot een vruchtbare voorbereiding worden voor het latere maatschappelike en economiese leven van de leerling.

Bij deze opvatting zal er altijd plaats blijven voor de dagambachts- en techniese scholen, maar deze bestrijken een gering terrein vergeleken bij 't onafzienbare veld, dat ingenomen behoort te worden — zo spoedig mogelik — door degelike part-time scholen."

(Wordt vervolgd.)

'n Reizend nationaal museum [1]

door P. L. VAN ECK Jr.

't Mag — bij 'n weinig nadenken — toch wel 'n eigenaardig verschijnsel genoemd worden dat in onze tijd, waarin men vrij algemeen de waarde gaat beseffen van de individualiteit, en daardoor ook bij opvoeding en onderwijs 'n streven begint merkbaar te worden, om meer dan tot dusver geschiedde, rekening te houden met de verschillende individualiteit van de verschillende opvoedelingen — ik herhaal, 't mag bevreemdend schijnen dat in deze zelfde tijd de nationaliteitsgedachte zoon beetje in diskrediet is geraakt. Vreemd; immers wat voor 'n mens is de individualiteit, z'n ikheid — dat is voor 'n volk z'n nationaliteit, ook z'n ikheid: z'n karakter. Nu weet ik wel dat in onze tijd de ogen zijn opengegaan voor de overdrijving, voor de uitwassen van 't nationaliteitsgevoel; en dat men vooral ook daardoor 't goede, beter gezegd 't onmisbare van nationaliteitsgevoel bij 'n volk over 't hoofd heeft gezien. Maar evenmin als men om egoïsme en eigenwaan de waarde van individualiteit bij 'n mens zal ontkennen of ook maar betwijfelen, evenmin behoorde men dit te doen met nationaliteitsgevoel bij 'n volk, al zijn er nu eenmaal ook verschijnselen die worden aangeduid met de woorden nationalisme en chauvinisme.

[1] „Nationaal reizend museum voor ouders en opvoeders" vergeve me 't schijnbare plagiaat in deze betiteling.

Zoeven noemde ik de nationaliteitsgedachte onmisbaar voor 'n volk. Want — om noch eens dezelfde vergelijking te maken — evenals onder de mensen die er 't beste aan toe zijn, die „zich zelf" kunnen zijn, die 'n „iemant" zijn; deze horen, geestelik gesproken, tot de sterksten van hun geslacht — zo zijn ook die volkeren 't krachtigst in wie de nationaliteitsgedachte 't meest bewust is, 't krachtigst leeft. En niet alleen voor 't geluk van de volkeren zelf, ook voor 't geheel der mensheid is 't aankweken en onderhouden van dit gevoel bij elk van de volkeren afzonderlik 'n voorwaarde tot geluk. Ik denk nu aan de Volkerenbond — of liever, om geen misverstand te wekken: aan 'n Volkerenbond — die niet goed kan zijn, als niet al z'n leden ieder voor zich 'n ware nationaliteit zijn; dat is: krachtige, zelfbewuste naties vormen.

't Zijn bekende waarheden die ik hier neerschrijf als inleiding, om te komen tot 'n eveneens bekende waarheid; dat is namelik deze: dat er geen beter middel is om bij 'n volk 't nationaliteitsgevoel optewekken en aantekweken, dus 't zichzelf te doen zijn, dan om dat volk zichzelf te doen kennen. 't Te doen zien, wat daar leeft en omgaat binnen de landsgrenzen, dus: hoe belangwekkend z'n eigen leven is; en dan ook hoe belangwekkend en.... mooi eigen land is.

Zoals ik gezegd heb: ook dit is 'n bekende waarheid. Maar nu vraag ik mezelf en m'n landgenoten: wat dóen we voor die waarheid? O, ik weet 't; als we dit lezen, dan mompelen we iets van „heimatkunde" en van „de school", en dan zeggen we noch eens, dat dit al zo oud is als de weg van Kralingen. En dan verbeelden we ons dat we ook 'n duit in 't zakje hebben gedaan — maar 't was noch niet eens 'n knoop; onze hand ging erin zoals die eruit kwam: leeg.

We moesten echter, in plaats van te vragen of iets al oud en bekend is, ons eens afvragen of er al iets voor gedaan is, of wezelf er al wat voor deden. En zo niet, of er wat aan gedaan zou kunnen worden — en dan ook ernaar te streven dat 't gedaan werd. Allicht zou zo iets wát uitwerken.

En nu zou ik willen vragen aan mensen die 't kunnen weten: aan de redaksie van dit tijdschrift, aan 't bestuur van 't instituut waarvan dit tijdschrift 't orgaan is, of 't volgende idee voor verwezenliking vatbaar zou zijn. Zoals ik 't zie — maar m'n kijk op zo iets kan te optimisties zijn — lijkt 't me niet alleen uitvoerbaar in abstracto, maar met enige goeie wil en energie niet eens zo heel moeilik te verwezenliken.

Ik denk me 'n „reizend nationaal museum"; waardoor ons volk belangrijke symptonen van eigen leven en werken kan zien; en tevens ook dat kleine stukje aarde waarop 't leeft en werkt 'n weinig kan leren kennen. Dat museum moest ons, Nederlanders, dus geven: „zaakonderwijs" van eigen land en volk.

Om de uitvoerbaarheid hiervan uiteentezetten, moeten twee faktoren nader bekeken worden: vooreerst de vorming, en dan de exploitatie van zoon museum.

De vorming. Wat zal 't moeten bevatten? Hoe moet dat materiaal bijeenkomen? Laat ik hier eerst even zeggen, wat 't m.i. niet moet bevatten. 't Moet niet alles bevatten wat men in 'n dergelijk museum zou kunnen verwachten; ook niet, zoveel mogelik. Er moet zelfs

geen streven merkbaar zijn naar 'n zekere „volledigheid". 't Moet aan de bezoekers niet geven willen 'n „algemeen overzicht", en noch veel minder 'n „kompleet beeld". Zulk streven komt me, in 't algemeen gesproken, uit den boze voor. 't Is toch gewoonlik 'n te-veel; en alle te-veel schaadt. In 't hierbedoelde verband vermoeit 't, en doodt daardoor onvermijdelik de belangstelling die juist gewekt en levendig gehouden moest worden. 't Is 'n grief die ik tegen de meeste museums heb. En misschien mag ik me hier 'n kleine afdwaling veroorloven van 't eigenlike onderwerp. Aan de andere kant raakt deze uitweiding toch ook weer wèl 't hier besprokene, omdat 't 'n verdediging, 'n bepleiten is van beknoptheid voor elk museum; dus ook voor 't in dit artikel beoogde.

't Zij me dan vergund hier even de vraag te stellen, of 't voor de grote museums niet gewenst zou zijn, ze te splitsen in twee afdelingen: n.l. in 'n (betrekkelik) kleine ruimte voor tentoonstellingen, en de rest. Dit laatste gedeelte zou dan alleen toegankelik zijn voor wie met 'n bepaald doel (b.v. voor studie) 't museum bezoeken. De tentoonstellingsruimte daarentegen zou zijn voor „'t grote publiek", de belangstellende bezoekers. Zoals 't nu is ingericht moeten deze altijd slenteren langs kasten vol met opgezette dieren; langs vitrines opgevuld met historiese schatten; tussen 'n overstelpend aantal etnografiese merkwaardigheden; langs muren dicht behangen met schilderijen. En die massa vermoeit zo gauw; verveelt zo gauw; doet zo gauw de belangstelling verflauwen. En kweekt slechts vluchtigheid, oppervlakkigheid. Neen, 't publiek moest geen toegang hebben tot àl 't materiaal dat 'n museum bevat. Maar 't moest enkel te zien krijgen tijdelike tentoonstellingen (ik denk aan de wisselende exposities in 's Rijks Prentenkabinet), waar dus slechts 'n klein deel van de museumschatten aanwezig waren.[1]) Dan zou de belangstelling levendig blijven, en daardoor, naar gelang van de aard van 't museum, 't intellektuele of 't estetiese genot verdiept en versterkt worden.

Na dit intermezzo keer ik weer tot ons eigenlieke onderwerp terug.

't „Reizend nationaal museum" in dit artikel beoogd, moet dan bevatten zulke zaken, waardoor ons volk zichzelf en z'n land beter leert kennen. Zoveel mogelik moet dat gebeuren door de dingen in natura tentoontestellen. Waar dat om de een-of-andere reden niet mogelik is, daar kunnen modellen dienst doen. En ten slotte ook foto's en platen.

Tot 't leveren van dit aanschouwingsmateriaal zouden dan in aanmerking kunnen komen: onze industrie en ons mijnwezen. Er zou 'n kijkje kunnen gegund worden op 'n paar van onze belangrijkste of interessantste takken van bedrijf. Natuurlik zal hierbij niet mogen worden afgedaald tot allerlei techniese biezonderheden, die zeker ook heel belangwekkend en leerzaam kunnen zijn; maar zal gegeven moeten worden wat ik zou willen noemen: de hoofdmomenten van 't bedrijf. Dan onze handel en ons verkeer van overzee. Hier zullen wel alleen uitsluitend modellen en afbeeldingen gebruikt moeten worden, om 'n iedee te geven van onze

[1]) Voor „wereldberoemde" kunstwerken zou 'n uitzondering zijn te maken: die moesten permanent tentoongesteld zijn.

stoomschepen, havens, dokken. Voorts onze visserij; iets dat 't leven aan boord leert kennen, en verder verschillende werktuigen en voorwerpen bij de visvangst in gebruik. Vervolgens ons reddingswezen met z'n kustlichten, reddingboten, en wat er verder bij komt. Ten slotte onze landbouw en veeteelt. 't Leven op een boerderij; landbouwwerktuigen; zaden en gewassen. Ik stip hier maar enkele dingen aan, zonder 'n bepaalde kollektie te schetsen. Daarvoor toch is 't vooreerst bij lange na de tijd niet. Maar in de tweede plaats zouden bij 'n keuze verschillende deskundigen hun onontbeerlike voorlichting moeten geven.

Met deze rubrieken zou 't museum kunnen volstaan, wat betreft 't leven van ons volk; godsdienst, wetenschap, en kunst zijn hiertoe in dit geval minder geëigend.[1]) Wat ons land zelf aangaat zouden de verschillende landschappen getiepeerd kunnen worden met hun fauna, flora, en bodemgesteldheid. Terwijl enige platen en foto's 'n indruk konden geven, hoe mooi ons land is.

En misschien zou eraan verbonden kunnen worden 'n klein uitgezocht bibliotheekje met populair wetenschappelike werken, vooral ook mooi geïllustreerde, over land en volk; die dan in 'n leeszaaltje bij de tentoonstelling ter inzage zouden kunnen geplaatst worden.

Dit is, wat ik me als inhoud van 't museum denk.

Zoals ik al schreef zou met zoon museum bereikt kunnen worden, dat 't volk zichzelf en z'n land beter leerde kennen. En misschien zelfs zou er hier en daar een onder de bezoekers zijn, bij wie enigermate 't bewustzijn ontwaakte van eigen arbeid en die van z'n volk; waardoor hij 't geheel waartoe hij behoort, wat beter leerde begrijpen, oog kreeg voor de taak van dat geheel; en zo 'n weinig geleid werd in de richting van 't besef, in z'n dageliks werk niet enkel voor zich en de zijnen te arbeiden, maar ook voor de volksgemeenschap.

Hoe moet nu dat materiaal bijeenkomen? Ik heb zoon iedee dat dit niet zo heel moeilik zou gaan; ik denk niet dat er veel aangekocht zou hoeven te worden, maar dat verreweg 't grootste deel door schenkingen wel te verkrijgen zou zijn. Voor de betrokken industriëlen, handelaren, uitgevers, zou zo iets 'n uitstekend middel tot reklame zijn; terwijl ik veronderstel dat ook instellingen, en misschien zelfs 'n enkele partiekulier, voor zoon museum wel iets in natura of in model zouden willen afstaan. En verder zou er uit giften en kontributies 'n fondsje gevormd kunnen worden voor gewenste aankopen.

Nu de exploitatie. Ik stel me voor dat 'n bestaande vereniging de zaak ter hand nam; dat zou, èn voor 't bijeenbrengen van 't materiaal, èn vooral ook voor de exploitatie 't verkieselikst zijn. Dit reizend museum toch zou in de meest verspreide plaatsen van ons land, die daarvoor om 'n min-of-meer centrale ligging ten opzichte van 'n streek in aanmerking kwamen, tentoongesteld moeten worden. En wat zou nu eenvoudiger zijn, dan dat 'n bestaande organiezatie, die in dergelike plaatsen allicht 'n afdeling heeft, de rondzending op zich nam. 'n Klein kommitee, in 't leven geroepen door 't bestuur van de afdeling, dat veelal voor zoon bepaald

[1]) Misschien zou over 't schoolwezen ook wel iets geëxposeerd kunnen worden.

werkje de juiste personen weet uittekiezen, zou de ontvangst, 't tentoonstellen, en de verdere doorzending van 't museum moeten voorbereiden en organiezeren.

Zoon kommissie zou, om te beginnen, moeten trachten steun te krijgen, steun van allerlei aard; in de vorm van subsiedie of lokalieteit van 't betrokken gemeentebestuur, van subsiedie zo mogelik ook van omliggende gemeenten. Want 't lijkt me van belang toe, dat op deze wijze elke expositie van 't museum zoveel doenlik z'n eigen kosten bestrijdt, en alleen in 't uiterste geval geldelike steun krijgt van 't „centrale bestuur" om 't zo maar te noemen. Ik meen dat 't veel gemakkeliker is voor 'n streek 'n klein bedrag bijeentekrijgen voor eigen streekbelang, dan 't bijeenbrengen van 'n vrij groot fonds, waaruit alle tentoonstellingen zouden moeten bekostigd worden.

Verder zal zoon kommissie ook veel morele steun behoeven. Om zoveel mogelik 't beoogde doel te bereiken, lijkt 't me toch noodzakelik dat de bezoekers 't tentoongestelde materiaal niet enkel maar z i e n, maar dat hun dit ook, als dit wenselik blijkt, door zaakkundige personen wordt t o e g e l i c h t. In de allereerste en voornaamste plaats zullen daarvoor onderwijzers en leraren in aanmerking komen. En zo zal de bedoelde kommissie zich de medewerking van enige onderwijzers en leraren moeten verzekeren, die ter wille van 't goeie doel bereid zijn ieder voor zich 'n onderdeel van 't tentoongestelde voor z'n rekening te nemen.

De andere werkzaamheden van de kommissie zullen bestaan in 't doen uitpakken en etaleren van 't ontvangen materiaal; 't bekend maken en de regeling van de tentoonstelling; later weer 't doen inpakken en verzenden van 't materiaal naar de plaats die daarna de tentoonstelling houden zal.

En zo kan, dunkt me, zoon „reizend nationaal museum" z'n ronde door ons land maken.

Natuurlik gaat 't opstellen van 'n reglement waaraan iedere ontvangende afdeling zich te houden heeft, 't organiezeren van de rondzending, enz. uit van 't „centrale bestuur", dat gezorgd heeft voor 't bijeenbrengen van 't materiaal.

En hier meen ik te kunnen eindigen. 't Spreekt vanzelf dat dit artiekel niet in biezonderheden hoeft aftedalen. M'n doel zal bereikt zijn, als uit wat ik schreef voldoende de wenselikheid en de bestaansmogelikheid van 'n „reizend nationaal museum" gevoeld is.

Is dat 't geval, dan is verder 't woord aan — laat ik zeggen — de mannen en vrouwen van de praktijk.

Feiten en Pogingen.

Het 2e Koloniaal Onderwijs-Congres.

Van 23 tot 25 Oct. werd te Den Haag het 2e Kol. Onderwijs-Congres gehouden, dat zich mocht verheugen in de groote belangstelling van ons Koningshuis, van den Kroonprins van Djocjakarta, Ministers, Professoren en Indische specialiteiten. We willen gaarne waardeeren, dat men hier elk jaar van z'n belangstelling blijk geeft door een congres te organiseeren, waar men zijn aandacht schenkt aan de verbetering en behoeften van het onderwijs in de

„Overzeesche Bezittingen", het eenige middel om een beetje orde te scheppen in de chaos in de Indische samenleving, maar we staan toch sceptisch tegenover het resultaat van het Congres. Iedereen, die eenigszins op de hoogte is van de toestanden in tropisch Nederland, weet, dat het onderwijs voor de dessakinderen erbarmelijk slecht is, en verbetering dringend noodig en zeer urgent is.

Doeltreffend zou het zijn, als men hier tot een overeenstemming kon komen en een systeem kon samenstellen, dat aan de Volksraad en vereenigingen als de P. G. H. B. (Inlandsche Onderwijzersbond), Boedi Oetomo, Sarikat Islam, enz. voorgelegd zou moeten worden. Want deze lichamen toch zouden ten slotte moeten uitmaken in hoeverre de uitvoering ervan van practisch nut kan zijn. Waar men hier in Holland geen vaste lijn kan aangeven en tot geen beslissing durft te komen, zouden wij het vraagstuk liever in loco zien behandeld. Toch willen we hulde brengen aan de personen, die hun tijd voor deze kwestie hebben willen geven en zich hebben beijverd voor de instandhouding van het congres.

Om nu tot het congres zelf te komen.

De eerste dag werd behandeld het onderwijs in Suriname, waar door verschillende sprekers de treurige onderwijstoestanden in een helder daglicht werden gesteld. Alleen spijt het ons zeer, dat sommige sprekers hun argumenten zochten in de opsomming van raseigenaardigheden, die in de oogen van de Westerling afkeuring verdienen. De kleurling die in debat trad, kwam hier zeer terecht tegen op, en wees nog eens met nadruk erop, dat juist het onderwijs het eenige middel is, dat hun in staat stelt belangstelling te voelen voor vraagstukken, waarvoor ze nu nog onverschillig zijn.

Bij de behandeling van het onderwijs der Chineezen traden als adviseurs op de heeren Duivendak en De Bruin. Tijdens het debat bleek echter, dat de afgevaardigden van de Chineezenvereeniging Chung Hwa Hui, de heer Han het meer eens is met de heer De Bruin, dan de heer Duivendak. De heer Han wees er de heer Duivendak op, dat de Chineezen hun cultuurtaal gedoceerd willen zien niet alleen als schrijftaal, zooals de heer Duivendak dat wil, doch ook als spreektaal. „Bovendien", aldus de heer Han „kan ik mij niet vereenigen met de bedoeling van de heer D. om het onderwijs in 't Chineesch beperkt te geven."

Een onaangename verrassing was het voor de Chineezen de heer Van Geuns z'n ideeën te hooren verkondigen in een vorm, die niet in een congres te pas komt, waar belangen van Oosterlingen en Westerlingen tezamen worden besproken.

Zeer belangrijk was ook de behandeling van het Hoogste Instituut van Onderwijs voor Indië. Voor de zooveelste keer komt weer het verschil van meening tusschen blank en bruin. Op eenige gunstige uitzonderingen onder de Europeanen na, waren ze over het algemeen van meening, dat „de tijd er nog niet rijp voor is voor Hooger Onderwijs in Indië". De volgende adviseurs waren aan het woord geweest. Dr. Bonebakker, krachtig gesteund door Prof. Boeke bleek zeer pessimistisch gestemd ten aanzien van Hooger Onderwijs voor de Inlanders. Zeer gunstig steekt hierbij af de meening van Prof. Kohnstamm. Dat Dr. Abdoel Rivai, Indisch Volksraadslid als voorsteller van een instituut voor Hooger Onderwijs in Ned.-Indië zijn voorstel krachtig verdedigd heeft, behoeft geen betoog. Terwijl het meerendeel van de Hollandsche afgevaardigden hun aandacht concentreeren op de rijpheid van de tijd, leggen de Indonesiërs de nadruk erop, dat die tijd gemaakt wordt door de directe oprichting van een Indische Universiteit. Zeer juist werd door één der Indonesische sprekers op het feit gewezen, dat de Leidsche Universiteit ook ontstaan is in een tijd, die men daarvoor niet rijp kan noemen. Dit met historische gegevens toegelicht. Dat evenals bij de oprichting van de Leidsche Alma Mater de nationale gedachte als noodzakelijke drijfkracht noodig is geweest, is voor spreker een bewijs, dat het ontstaan van een Indische Universiteit ook alleen kan gebeuren door nationalistisch willen en de goede wil kan men overal waarnemen. Zelfs Prof. Boeke erkent aan 't einde van de bespreking het goed recht van de Indonesiërs.

Op den derden dag kwam voor het

eerst aan de orde het volksonderwijs in Ned. Oost- en West-Indië, vooral in verband met landbouw en bedrijf, ingeleid door den heer Van der Plas, terwijl bekende personen op onderwijsgebied als Dr. Gunning, Gongrijp, Joustra, Pater van Lith, het Hoofdbestuur van den Prinsenbond hunne præ-adviezen indienden.

Als vaststaand feit kon dan worden geconstateerd, de noodzakelijkheid van uitbreiding van het volksonderwijs. Er is overal volksonderwijs noodig, zóóveel, dat er niet snel genoeg in kan worden voorzien. Indonesië is zoo onmetelijk groot, door een bevolking bewoond van meerendeels analphabeten, zoodat men de steun van particulieren niet van de hand kan wijzen. De verandering van het onderwijs moet uitgaan van het volk zelve. Bij de aanvaarding van het particulier initiatief, „kan de een of andere godsdienstige richting worden bevoorrecht, waardoor aan het Indische volk een cultuur wordt opgedrongen, eenigszins in strijd met de hare", aldus de heer Stokvis bij de bestrijding van Dr. Gunning's betoog.

Het doet ons weldadig aan de stem te hooren van een der Indonesische leiders, Dr. Radjiman, wanneer hij zeide, dat de Indonesiër behoefte heeft aan een andere school dan die men hem geeft. Dat het onderwijs hand aan hand moet gaan met de landbouw en industrie is hij met Dr. Bonebakker volkomen eens; dit is noodig voor de voorziening van de waarachtige behoefte van het volk.

Over de behandeling van het „practisch onderwijs aan meisjes van alle bevolkingsgroepen in de binnenlanden van Ned. Oost-Indië", kunnen we heel kort zijn.

De inleider van dit onderwerp, de heer Lekkerkerker, gaf een duidelijk beeld te zien, hoe treurig het met de opvoeding der meisjes gesteld is.

„Men kent ze allen wel, die meisjes, vaak ouderloos, die op de pasar rondzwerven en van amoraliteit naar immoraliteit afzakken en zoo ten gronde gaan. Iedereen kent ook de meisjes, die het meest voorkomen in kleine inlandsche plaatsen. In groote gemeenten vindt men ze niet zoo veel. Zij hebben weinig beschaving en weten in gezelschap bijna geen woord te uiten".

Arme meisjes! Wilt ge niet eeuwig verstoken blijven van eenige beschaving en opvoeding, neemt dan het door onze Dr. Abdoel Rivai aanbevolen geneesmiddel in: „Moral education".

Tot slot willen we gaarne met den heer Mr. Joekes zeggen: Nederland, ge hebt zware verplichtingen ten opzichte van Indië!

Leiden, Nov. '19.

B. D. ABDOELLAH.

Over de rijpere jeugd.

De Staats-Commissie, die een onderzoek moest instellen naar de ontwikkeling van jeugdige personen, is daarmee klaar gekomen en heeft de resultaten ervan in een uitgebreid Verslag samengevat.[1]) Men vindt daarin in de eerste plaats een overzicht van wat door de jeugd van 12 tot 17 jaar nog aan onderwijs wordt genoten. Onder onderwijs wordt ook begrepen alle avondonderwijs en herhalingsonderwijs, al werd het slechts enkele uren per week genoten. Als dit in 't oog wordt gehouden, dan blijkt nog duidelijker hoe ontstellend groot het tekort aan geestelijke ontwikkeling is, dat onze jeugd lijdt. Te lang reeds heeft men die opgroeiende jeugd verwaarloosd, blijkens het zeer sombere beeld van den feitelijken toestand, zooals dit uit de statistische gegevens uit het rapport naar voren treedt. Het betreft den toestand op 15 Januari 1915. Op dien datum waren er totaal 767828 jongens en meisjes van 12 tot 17 jaar. Hiervan genoten in eenigerlei vorm nog eenige onderwijs 276456 of 36 %: d.w.z. dat er toen 491372 knapen en meisjes in ons land waren, die geen enkel onderwijs genoten, zelfs het eenvoudigste herhalingsonderwijs niet noch eenig avondvakonderwijs!

Leerzaam is de verdeeling dier 276456 kinderen over de soorten van onderwijs:

122869 gingen nog op de lagere school
26429 genoten meer uitgebreid lager onderwijs.
39779 kregen het bijna overal zeer onvoldoend herhalings-ond.
21742 gingen op H.B.-scholen, gymnasia e.d.

---

[1]) Wij komen op dit belangrijke rapport nader terug. (Red.)

9272 op kweekscholen en normaallessen.
48483 op vakscholen, burgeravondscholen e.d.
7882 op allerlei andere inrichtingen.

276456 totaal, waarvan 59910 alleen in de avonduren onderwijs ontvingen.

Hieruit blijkt dat voor de eigenlijke leerplichtvrije jeugd de verhoudingscijfers nog ongunstiger moeten zijn, daar een zeer groot deel nog op de lagere school ging. Dit komt treffend uit als men de cijfers voor de verschillende leeftijaren nagaat op denzelfden datum van 15 Januari 1915.

Totaal aantal:		Waarvan nog onderwijs genoten:	
12-jarigen	134702	104624 of 77.7	%
13 „	134048	65285 „ 48.7	„
14 „	128814	39964 „ 31	„
15 „	126568	29523 „ 23.3	„
16 „	126374	21701 „ 17.2	„
17 „	117322	15359 „ 13.1	„
Totalen	767828	276456 of 36	%

Bij deze getallen zijn jongens en meisjes alle te zamen geteld. Men kan verwachten, dat de cijfers voor de meisjes ongunstiger zullen zijn dan voor de jongens. Ze zijn in werkelijkheid al zeer ongunstig. Bovenstaande percentages voor de leeftijaren zijn voor de meisjes alleen respectievelijk 69.8; 37.7; 20.2; 14.3; 10 en 7.4. Dat wil zeggen, dat op een totaal aantal meisjes 12—17-jarigen van 379.641 niet minder dan 275274 in geen enkelen vorm meer eenig onderwijs genieten! Ziedaar enkele grepen uit het uitgebreide statistisch materiaal, dat het Verslag bevat.

* * *

Hier is een bijna onafzienbaar arbeidsveld, dat nog zoo goed als geheel braak ligt, hoeveel moeite er door verschillende vereenigingen al gedaan is om die jeugd in de hand te houden voor haar vorming.

Doch al die artikelen te zamen, waarvan het Verslag een uitgebreid overzicht geeft, kan nog maar een bedroevend gering resultaat opleveren, als de overheid niet op zeer milde en zeer krachtige wijze ingrijpt en steunt.

Die erkenning is het resultaat van het verrichte onderzoek, wat duidelijk blijkt uit de eenstemmige conclusies, waartoe de Staatscommissie is gekomen. We ontleenen ze hier aan het belangrijke IVe Hoofdstuk, conclusies en voorstellen, en gemakshalve nummeren we de aanhalingen.

1°. De leeftijd tot welken het onderwijs der lagere school zich moet uitstrekken is, naar het oordeel der Commissie, het voltooide veertiende jaar. Voor den geheelen leeftijd der lagere school gelde de leerplicht.

2°. Een kind dat nog onderworpen is aan den leerplicht der lagere school mag geen arbeid verrichten.

3°. Na den verplichten leertijd der lagere school behoort de verplichting tot verder onderwijs te volgen.

„Wenschelijk ware dat dit onderwijs gedurende den geheelen overgangsleeftijd, dus tot het 18e jaar, werde gevolgd. Het zal echter, naar het oordeel der Commissie, aanbeveling verdienen, de verplichting aanvankelijk slechts vast te stellen voor de eerste twee jaren na het verlaten der lagere school, dus van het 14e tot het 16e jaar. Het minimum aantal uren, dat het onderwijs zal moeten worden gevolgd bedraagt zes per week. Het onderwijs kan zijn dag- of avondonderwijs".

4° Verbetering der wettelijke bepalingen op de handhaving van den leerplicht.

5°. Voor zoover de lessen van het voortgezet onderwijs gedurende den arbeidstijd worden gevolgd, behooren de daaraan bestede uren als arbeidsuren te worden gerekend, zoowel voor de loonbepaling als voor den arbeidsduur.

6°. De overheid behoort in den meest uitgebreiden zin zoowel materieel als moreel de „vrije jeugdvorming" te steunen en te bevorderen. We vinden daarvan de volgende omschrijving:

„Onder vrije jeugdvorming wordt verstaan het geheel van middelen tot jeugdvorming buiten gezin, kerk en school, waarbij in vrijheid van aansluiting en zonder leerlingsverhouding wordt gearbeid".

Het is de bedoeleinis voor dezen vorm van zorg voor de rijpere jeugd, die de Staatscommissie als geheel nieuwe taak aan de Overheid wenscht opgelegd te zien en waarvoor nieuwe organen in 't leven moeten geroepen.

7°. De Staat stelle in een Centralen Jeugdraad, waaronder gaandeweg districtsjeugdraden moeten komen, die stellig in belangrijke plaatsen zullen voeren tot plaatselijke jeugdraden.

8°. Aan den Jeugdraad worde toegevoegd en onder diens bevelen gesteld een Inspecteur.

De taak van den Centralen Raad heeft de Commissie zich als volgt gedacht:

a. het dienen van advies aan de Regeering desgevraagd en eigener beweging ten aanzien van alle onderwerpen de vrije jeugdvorming betreffende of daarmee nauw samenhangende, daaronder begrepen het adviseeren omtrent subsidie-aanvragen;

b. het toezicht houden op het werk der vrije jeugdvorming voor zoover het van Staatswege wordt gesubsidieerd;

c. het verzamelen van gegevens omtrent de vrije jeugdvorming hier te lande;

d. het verstrekken van inlichtingen aan openbare besturen en autoriteiten en aan de hoofdorganen der vrije jeugdvorming;

e. het beramen van maatregelen tot bevordering van de belangstelling in het werk der vrije jeugdvorming en tot bevordering van samenwerking van organisaties en instellingen op dit gebied werkzaam;

f. het uitbrengen van een jaarlijksch verslag betreffende zijn werkzaamheden en de voornaamste feiten op het gebied der vrije jeugdvorming.

Aan het verslag is toegevoegd een Ontwerp-Algemeenen Maatregel van Bestuur betreffende den Jeugdraad.

Gelijk bekend kan zijn heeft de Minister van Onderwijs inmiddels een post op zijne Begrooting voorgesteld voor de instelling van zoo'n Raad, welke post door de Kamer is goedgekeurd.

De eerste stap is gezet op een goeden weg, die zeer belangrijke perspectieven opent.

A. H. G.

Persoverzicht.

BINNENLAND.

De aandacht zij gevestigd op 'n artikel van Prof. I. B. Cohen over Het werk der Nederlandsche volksuniversiteiten in 't November-nummer van De Opbouw. 't Artikel, dat zich moeilijk leent tot 'n referaat erover, geeft 'n overzicht van 't ontstaan van de verschillende volksuniversiteiten in ons land, van hun inrichting, hun wijze van werken, de moeilikheden die er zich voordoen, de besturen, de financieën, en eindelik iets over de „Bond van Nederlandsche volksuniversiteiten".

v. E.

BUITENLAND.

„Nieuw idealisme in de opvoeding" van Karl Möckel in het Octobernummer van de „Deutsche Schule": „Idealisme in 't algemeen is de anticipeerende schepping van nieuwe werkelijkheden door middel van de rede en de omzetting daarvan in de realiteit van het leven. Van zijn opwaartschen gang naar het rijk van nieuwe werelden, die behoorden te zijn, keert de gedachte, bevrucht met de kracht van bovenmenschelijke normen, terug in de wereld die ons gegeven is, om deze te doordringen en om te vormen naar zijn wil." Zoo begint de schrijver en hieraan erkennen we al dadelijk, dat hij terug wil naar Kant en zijn tijd, naar den tijd van het idealisme, toen Fichte b.v. zeide: het naastbijzijnde doel van hem, die door studie in het bezit van ideeen komt, is, de willooze wereld naar deze idee te vormen. Uit de ellende van dezen tijd is maar één weg; de erfenis, die de groote idealisten aan het Duitsche volk vermaakt hebben, te aanvaarden. Honderd jaar geleden stond het Duitsche volk voor de poorten van een nieuwe beschaving, maar deze poorten werden dichtgeslagen door de voldaanheid der menschen over de uiterlijke, wettelijke regeling van het sociale leven. Maar de innerlijke opvoeding, die de idealisten met een blij en sterk geloof hadden gepredikt tot geluk der menschheid, werd vergeten. Twee vragen zijn er, die den tegenwoordigen tijd en de toekomst zullen bezig houden: de vraag naar de oorzaken van de wereldellende en de vraag, hoe een herhaling van deze catastrophe voorkomen kan worden. Voor de eerste vraag, die in 't begin

van den oorlog steeds van politiek standpunt werd beantwoord, wordt thans ook een psychologisch-ethische oplossing gezocht. En terecht! Want de oorlog is tenslotte niets anders dan een manifestatie van de machten der menschelijke ziel: deze machten waren de bewerkers van den wereldoorlog. Men heeft gesproken van politieke „spanningen", „tegenstellingen" en „belangen". Maar dat verklaart niets. Want deze spanningen, tegenstellingen en belangen zijn abstracties; willen ze macht hebben, dan moeten ze hun levensbloed trekken uit den mensch zelf. De oorzaken van den wereldoorlog moeten in de zielsconstructie van den modernen mensch gezocht worden. Deze oorlog bewijst met dwingende consequentie, dat ondanks de heele uiterlijke beschaving, in de zielsgesteldheid van den modernen mensch iets niet in orde is. De ziel was niet sterk genoeg, om deze politieke tegenstellingen, spanningen en belangen in zich te onderdrukken of te vernietigen; zij heerschte niet over deze donkere machten, maar werd door hen beheerscht. Wanneer het waar is, dat de oorzaken van den oorlog van psychischen aard zijn, dan is dat niet zonder belang. Deze innerlijke halfheid en passiviteit van den mensch tegenover de buitenwereld is geen product van den oorlog: deze heeft ze slechts vergroot. In plaats van de wereld door zedelijke normen en wetten te gebieden, liet men zich door de „omstandigheden" meeslepen. De menschen waren kleiner dan deze „omstandigheden". En is dat nu het resultaat van zooveel moeilijken opvoedingsarbeid? Is dat alles vruchteloos geweest? Het antwoord kan slechts luiden: de opvoeding was op een geheel verkeerd spoor, zij liep het voorwerp, dat door haar bewerkt moest worden, voorbij: de ziel van den mensch. Een opvoeding, die den mensch niet maakt tot meester van de „omstandigheden" en van de diepmenschelijke machten in zich zelf, is geen opvoeding.

Wat moet er gedaan worden? Welke hervormingen zijn er noodig? Duitschland werkt thans aan wetten en nog eens wetten: maar is dat het meest noodige? De wetten zijn het uiterlijk kleed, een vorm. Maar deze vorm moet gevuld worden. Geen wet ter wereld is in staat een oorlog te voorkomen, wanneer niet achter deze wetten een wereldgeweten staat. Wij verkeeren nog steeds in tegenstelling tot onze groote volksopvoeders van omstreeks 1800 in de dwaling, dat de nieuwe koers in staat en leven van buiten af, door wetten gegeven kan worden. Er moet evenwel een nieuwe mensch opstaan, die de levensvormen met een nieuw, groot leven zal vullen. Fichte heeft gezegd: Slechts de natie, die begint haar individuen tot volmaakte menschen op te voeden zal ook het probleem van den volmaakten staat kunnen oplossen. Wat geeft ons het mooiste kiesrecht, zegt Fr. Naumann, wanneer de menschen hun geheime stembriefjes verkoopen, door ze vooraf te laten zien? Eerst den mensch gevormd, die van de hem gegeven rechten en vrijheden behoorlijk weet te gebruiken, dan functioneert alles goed! En daarom moet er begonnen worden met een opvoeding in grooten stijl, geen schoolpaedagogiek, maar vooral opvoeding der volwassenen en niet alleen van hen, die de lasten dragen, maar vooral ook van hen, die de macht op aarde bezitten. En zoo wordt het toekomstprobleem een opvoedingsprobleem. Denkt men aan deze opvoedingspolitiek, dan doen zich zulke moeilijke vragen voor, dat men deze slechts aarzelend tegemoet treedt. Maar toch kan en moet men vragen, of het volk zijn hoop mag vestigen op de opvoedingsidee, om het voor teleurstellingen te bewaren. Het beeld van de opvoeding, zooals het thans is, is niet geschikt om het geloof aan de nieuwe zending der opvoeding te versterken. Bij alle degelijkheid in bijzonderheden en het kleine ontbreekt haar de koene vlucht en veerkracht van het ideaal. Wat dat beteekent, zegt ons het blijde en sterke geloof van den klassieken tijd in de verheffing van den mensch als individu en lid der gemeenschap. Maar dit ideaal vindt geen resonneerende bodem in het innerlijk van den mensch, die door de realiteit en het historisme is afgekoeld. Wat toch heeft het idealisme in ons volk vernietigd? Vele factoren samen: ongunstige politieke tijden, de natuurweten-

schappen en Schopenhauers leer van de onveranderlijkheid van een gegeven karakter. Wij lijden nog steeds onder de moede levensstemming van de vorige eeuw. En we mogen zeggen: zoo lang het werk der opvoeding bepaald wordt door wetenschap, door de opvoedingswetenschap, kon het zich niet bewust worden van de scheppende krachten, die het in zich draagt. De wetenschap toont ons steeds weer onze gebondenheid aan de aarde en de kleinheid van het menschelijke, zonder evenwel — en dat is haar tragiek — den mensch daarvan te bevrijden. Als de uitkomst van dezen oorlog ook voor den opbouw van den practischen opvoedingsarbeid vruchtbaar zal zijn, dan is de eerste voorwaarde deze: de mensch moet zich de aardsche en menschelijke beperktheid van alle wetenschappen bewust worden. Een opvoedingssysteem kan het probleem der toekomst niet oplossen; maar de scheppende krachten moeten komen van den levensmoed en de levensvreugde van de enkele persoonlijkheden, die zelfstandig, uit zich zelf, beslissingen voor de toekomst durven nemen. De wil van den enkeling is het thans, die de toekomst draagt, en niet de wetenschap, niet een wetsartikel. En we stellen tegenover de ineenstorting van het innerlijk en uiterlijk leven de noodlotsvraag: hoe is op deze puinhoopen beschaving mogelijk? Naar het voorbeeld van de beste mannen uit Duitschlands klassieke beschavingsperiode is dit vraagstuk een opvoedingsprobleem, want alle echte cultuur, vooral ook de politieke, is slechts de uiterlijke verschijningsvorm van de innerlijke beschaving van den mensch. „Elke verbetering in het staatkundig leven moet van de veredeling van het karakter uitgaan", schrijft Schiller. Wij hebben thans geen beschaving meer, tot welke beschaving moet men dan de opgroeiende geslachten opvoeden? Wat wij bezaten, was geen beschaving. Daarom moet aan de opvoeding dit tot taak gesteld worden: niet het klaarmaken van het jonge geslacht voor een bestaande beschaving, maar het medearbeiden van dit geslacht aan het centrale probleem van de tegenwoordige menschheid, aan de schepping van een waarachtige beschaving.

En daarvoor is niet noodig wetenschap, maar een vlammende geestdrift voor nieuwe idealen der menschheid. Een ieder, die daarvan iets in zich voelt trillen, moet in den kring der opvoeders gaan staan. Verder moet de nieuwe opvoeding zich ook wenden tot de volwassenen. En ook in dit opzicht mage men herinneren aan Fichte, Schleiermacher, Herder, Goethe en Pestalozzi; want toenmaals was het geen schande opgevoed te worden. „Thans doet men nog zoo, alsof slechts de jeugd opgevoed moet worden en de volwassenen gereed zijn", zegt Fr. Naumann. Men heeft zich slechts bezig gehouden met beroepsbelangen, die bevrediging vroegen en vonden; aan de ziel kwam de volksontwikkeling niet toe. De moed van den nieuwen wil in de opvoeding moet zich voornamelijk daarin uiten, dat hij voor geen ouderdom en voor geen maatschappelijke kring blijft staan. De nieuwe opvoeding moet medewerken aan het moeilijkste van alle problemen, dat den mensch hier op aarde gesteld is: de wederopbouw van een rechtvaardige maatschappelijke orde.

Wat de opvoeder nu reeds kan en moet doen, onafhankelijk van alle wisselingen der toekomst? Zich vervullen met een nieuw geloof aan de wereldhervormende kracht van zijn arbeid en met geestdrift voor nieuwe idealen treden aan den drempel van de toekomst.

W. E.

In het Novembernummer van de „Neue Bahnen" schrijft Andreas Roderburg over kinderleeszalen. De schrijver zegt o.a.: deze idee is uit het buitenland tot ons gekomen. In verschillende landen bestaan de kinderleeszalen reeds sedert bijna 20 jaar: in Zweden en Noorwegen heeft men verteluren en leesmiddagen in het leerplan opgenomen, in Frankrijk vindt men in de schoollokalen heel vaak leestafels ingericht. In sommige staten van Noord-Amerika wordt de mondelinge voordracht bij het onderwijs gedeeltelijk vervangen door het boek en de systematische leiding van de leerlingen in het gebruik maken van een boekerij.

In 1902 werd te Pittsburg de eerste kinderleeszaal geopend; in de volgende

vijf jaren kwamen er een groot aantal bij. In Duitschland wordt sedert ongeveer tien jaar krachtig op dit gebied gewerkt. De eerste kinderleeszalen werden in Duitschland door onderwijzers en vereenigingen voor volksontwikkeling, door vrouwenvereenigingen, maatschappijen tot nut van 't algemeen, organisaties tegen verkeerde lectuur, e.derg. opgericht. Thans zijn er ongeveer 92 en in 1914 werd er een vereeniging tot bevordering van Kinderleeszalen in het leven geroepen. Van groote beteekenis is het, dat de gemeentebesturen zich er thans mee bezighouden en ze zoodanig inrichten, dat ze verbonden worden met het geheele systeem van volksbibliotheken.

In hetzelfde nummer wordt een boek van Georg Kerschensteiner aangekondigd: „Das Grundaxiom des Bildungsprozesses und seine Folgerungen für die Schulorganisation." Volgens den beoordeelaar van dit werk zoekt de bekende paedagoog hier voor het systeem van de geheele opvoedingswetenschap naar een stelling, die elken strijd over het opvoedingsproces uitsluit; hij zoekt dus naar den wetenschappelijken, naar den objectieven grondslag in dit ontwikkelingsproces. Deze stelling luidt: De opvoeding van het individu wordt slechts door die kultuurgoederen mogelijk gemaakt waarvan de geestelijke structuur geheel of gedeeltelijk met de structuur van de individueele psyche overeenstemt. Op deze wetenschappelijke basis van het opvoedingsproces bouwt hij nu verder en zegt dan, dat de organisatie van elke school in de inrichting van het leerplan, wat keuze, rangschikking en belangrijkheid van de leerstof betreft, de bijzondere groep van individuen tegemoet moet komen, voor wier opleiding ze bestemd is. Daaruit blijkt duidelijk, hoe Kerschensteiner hier in zekeren zin theoretisch samenvat, wat zijn practische hervormingen verwezenlijkt hebben. Stap voor stap brengt hij den lezer tot twee vragen: a. Hoe kan het geheele systeem der openbare school voldoen aan de verschillende eischen der individuen? b. Hoe kan het systeem der openbare school voldoen aan de levenseischen van een staatkundig georganiseerde gemeenschap? Beide vragen formuleeren van het standpunt der opvoeding het oude probleem van de verhouding van staat en persoonlijkheid. — Wat K. hier opgebouwd heeft is ook door de geweldige omwentelingen niet omvergeworpen.

In het Decembernummer van de „Neue Bahnen" wordt een nieuw tijdschrift genoemd: „Die Arbeitsgemeinschaft", waarvan het eerste nummer een goed overzicht over de uitbreiding der volksuniversiteiten geeft. Er bestaan 20 organisatie's, die de oprichting en bevordering van volksuniversiteiten op hun programma hebben.

In 31 steden bestaan deze reeds en met de oprichting van niet minder dan 61 is men bezig. Volksuniversiteiten ten platteland zijn er slechts zeven. Daarenboven zijn er nog negen avonden halvedagscholen. Ontworpen zijn er nog 15 volksuniversiteiten, zoowel stedelijke als landelijke.

In tegenstelling tot dit overzicht staat een bericht, dat onlangs in de meest verschillende bladen de ronde deed: het getal der volksuniversiteiten zou reeds 400 bedragen. In het archief van de „Volkshausbund" liggen evenwel 250 akten der volksuniversiteiten en volksscholen van alle richtingen. Het getal 400 zal dus wel te hoog zijn. Het groote verschil in de opgegeven getallen moet toegeschreven worden aan het feit, dat onder de benaming „Volksuniversiteit" de meest verschillende inrichtingen verstaan worden. Dikwijls wordt met dit woord slechts „een reeks voordrachten" bedoeld.

Wil men de volksuniversiteiten aan hun doel laten beantwoorden, dan moet er niet aangedrongen worden op een zoo groot mogelijke uitbreiding, maar op verdieping van deze beweging. Dit laatste is ook het doel van de commissie voor vrije volksuniversiteiten in den Duitschen „Volkshausbund", die het tijdschrift „die freie Volkshochschule" thans onder den titel „Die Volkshochschul-Gemeinde" laat verschijnen. In het Octobernummer hiervan kwam een zeer lezenswaardige rondvraag voor over de invoering van examens op de volksuniversiteiten. Bijna allen, die deze vraag beantwoordden, waren er tegen. Vooral trokken de woorden van den Directeur Harms, die zeer goed bekend is met deze onderwijsinrichtingen,

de aandacht. Hij schreef: „Non scholae, sed vitae! Dit woord moest met groote letters vlak boven het leerplan van elke universiteit staan. Want niet alleen moeten de leerlingen door uitbreiding en verdieping van hun kennis practisch voor het leven voorbereid worden, maar vooral — dit is verreweg de hoofdzaak — moeten ze tot denkende, vastberaden handelende en daarbij vrome, zachte menschen opgevoed worden. Hoe goed of slecht de school gewerkt heeft, moet zich eerst in het latere leven openbaren, en zelfs de meest ervaren docent zal nauwlijks in staat zijn, zijn leerlingen wat dit laatste betreft, reeds bij het verlaten van de school juist te beoordeelen. Wilssterkte, persoonlijkheidsgehalte en gevoelsdiepte laten zich niet door examens vaststellen of door rapporten documenteeren. Het innerlijk leven van den mensch is zijn persoonlijk geheim, dat velen heelemaal niet, anderen slechts zeer weinig openbaren."

De nieuwe „vereeniging van boekenvrienden" heeft ten doel, de in elk opzicht beste boeken te doen drukken en verspreiden, om zoodoende mede te werken aan de volksontwikkeling.

Het getal der tijdschriften voor volksontwikkeling is ook weer met een vermeerderd: „die Bildungspflege" waarvan de prijs, 8 Mk. per jaar, zeer laag genoemd mag worden. Dit tijdschrift wil, dat de openbare boekerij het middelpunt van de volksontwikkelling vorme, zonder de bioscoop als onderwijsmiddel, de volksuniversiteit en andere inrichtingen voor algemeene volksontwikkeling uit het oog te verliezen.

In ditzelfde Decembernummer wordt ook geschreven over een nieuwe soort van school, de z.g.n. Heimschule. Ze heeft geen lesrooster, geen leerplan en geen regelmatige lesuren, geen leervakken, geen leerstof, noch leermiddelen. Zij heeft, streng genomen, geen onderwijzers, noch leerlingen; geen klassen, noch rapporten; ze kent geen verplaatsing of zitten blijven. De Heimschule is dus niet een „Waldschule" of „Landerziehungsheim", geen „Fürsorgeanstalt" of „Erholungsheim". Die Heimschule is geen school in de gewone beteekenis van het woord. Ze gaat uit van de leuze: Het leven is de beste school. Leven is doen, scheppen, productieve arbeid. In de Heimschule wordt gegraven, geplant, gemetseld, getimmerd, aardappelen en koren geoogst, varkens gemest, koeien gemolken, eten gekookt, enz. Er wordt alles gedaan, wat noodig is, om te kunnen leven. Deze school gelijkt iets op de werkschool, maar de tuin van de Heimschule is niet enkel een schooltuin, en haar werkplaats niet een werkplaats van scholieren. Ze wil de realiteit van het leven maken tot een school voor het leven en van de scheppende kracht, die uit levensnoodzaak ontspringt, gebruik maken om flinke, jonge menschen te vormen. Nu moet men niet denken, dat alles met en door kinderen gebeurt. Principieel wordt de arbeid geleid en gedragen door volwassenen met vakkennis. Hier vindt men de natuurlijke verbinding van practischen arbeid met theoretisch weten. Hier begint het onderwijs, dat niet uit het boek, maar uit de volle werkelijkheid komt. Aanschouwing is het fundament van alle kennis, de dingen zelf zijn onderwijzers, de heele dag is een schoolles, het vaderland is het groote leerboek. Twaalf kinderen vormen met een onderwijzer(es) een groep, een schoolgezin, waarbij noch geslacht, noch leeftijd in aanmerking komt. De geest van saamhoorigheid in zoo'n schoolgezin is de eeuwige kracht, die tot den opbouw van beschaving dwingt en bovendien: eigendom, eigen bezit is een behoefte voor den mensch en wanneer daarbij gevoegd wordt gemeenschapszin en menschenmin een fundament van zedelijk willen. Iedereen in de Heimschule zal zich mede verantwoordelijk achten voor alles wat er groeit en leeft. Daarom kent ze noch heer, noch knecht; de Heimschule is socialisatie, maar onder leiding van een patriarch.

De Heimschule is een poging, om de grondslagen, waarop een school moet rusten, opnieuw te ontdekken. Zij is ontstaan uit het inzicht, dat onze scholen van thans deze fundamenten hebben verloren. Niet alle scholen kunnen Heimschulen worden, maar voor de school als geheel kunnen deze nieuwe soort scholen proefvelden zijn. W. E.

In de Nov./Dec.-afl. van Pais schrijft C. de Haan over De zorg voor onze oud-leerlingen; t.w. de leerlingen van zwakzinnigen-scholen.

Na verloop van tijd zal de strijd ter verkrijging van dit soort scholen wel met sukses bekroond worden. Maar 'n moeilike taak rest noch: „Een practisch plan samen te stellen om onze leerlingen na volbrachten schoolleertijd de maatschappij in te voeren." Deze „after care" is voor de zwakzinnigen zeer noodig door „'t gebrek aan aanpassingsvermogen aan nieuwe levensomstandigheden" dat hun kenmerkt. Schr. vertelt nu hoe die after care in Rotterdam geregeld is. De leerlingen worden daar in drie groepen gesplitst: 1e. die geen vak kunnen leren; 2e. die in 'n eenvoudig vak werkzaam kunnen zijn; 3e. die 'n eenvoudig vak kunnen leren. Met deze laatste groep houdt de schr. zich dan verder alleen noch bezig. Voor die zijn tot nu toe twee kurzussen opgericht, een voor schoenmakers, en een voor boekbinders. De leerlingen die deze kurzussen volgen, worden gewoonlik in twee jaar geschikt gemaakt om bij 'n patroon, „liefst bij een klein baasje", geplaatst te worden. Hulp zullen ze altijd noodig hebben; van zelfstandig werken is bij hun haast nooit sprake. Wat de resultaten betreft, geeft schr. de volgende sijfers. Op de schoenmakerscursus (sedert 1909) hebben 54 leerl. vakonderwijs gehad. 27 hebben den geheelen leertijd meegemaakt, daarvan zijn 13 nog schoenmaker; 14, waaronder uitstekende schoenmakers waren, zijn bij een ander vak geplaatst, waarbij ze meer verdienen; 2 zijn overleden; 5 mislukt, thuis of in gestichten. De overigen zijn in verschillende andere betrekkingen werkzaam. Op den boekb.cursus (sedert 1910) zijn 30 leerlingen geweest, 20 zijn nog boekb., 9 in andere betrekkingen en 1 mislukt. Op het oogenblik zijn op de kurzussen 16 leerlingen. Het verschil in resultaten van beide kurzussen ligt v.n. in 't gehalte der leerlingen." Ten slotte deelt schr. noch mee, dat op de boekb.kursus gewerkt wordt voor 't Buro Onderwijs, en voor partikulieren. Als leermateriaal voor de schoenm.kursus dienen afgedankte schoenen. Wat daarvan nog bruikbaar gemaakt kan worden, is voor de „Vereen. tot verstrekking van schoeisel aan behoeftige schoolkinderen"; ook wordt voor partikulieren gewerkt. v. E.

Volksontwikkeling in de Tijdschriften (zie afl. 3 blz. 144).

Over jeugdorganisatie.

Amstel, A. van — Onze taak ten opzichte van het jonge geslacht. De proletarische opvoeding. Nieuwe Tijd, XXIV, 617, 649. Baden-Powell, Sir Robert — Wat de padvindersbeweging doet voor de opvoeding. Wet. Bladen, 1912, 1, 28. Lens, J. — Organisatie der rijpere jeugd. Stemm. des tijds, VIII, 182. Struik, D. J. — Het kommunisme en het opkomend geslacht. Nieuwe Tijd. XXIV, 594, 625. [Voogd, P.] — Rapport der Centrale commissie voor arbeidersontwikkeling te Amsterdam aan het partijbestuur der S. D. A. P. in zake partijscholen. Nieuwe Tijd, XVIII, 200. Voogd, P. — Ontwikkeling en organisatie van jeugdige arbeiders. Soc. Gids. I, 800.

Over beroepskeus.

Boer, Dr. T. J. de — Het toekomstig beroep van de schooljeugd. Vrag. des Tijds, 1917, I, 136. Hoffmann, Prof. Dr. August — Beroepskeus en zenuwleven. Wet. Bladen. 1908, II, 177. Kips, Prof. J. H. Valckenier — Vrijheid van onderwijs. De Tijdsp. 1917, II, 281. Kleefstra, J. — Voorlichting bij beroepskeus. Vrag. des tijds. 1919, IV, 73. Plaat, A. — De organisatie van een adviesbureau voor beroepskeuze. Vrag. v. d. dag. XXXII, 1918, 634. [Redaktie Opvoeding en Onderwijs.] — Beroepskeuze. Opvoed. en Ond. V, 302. Vooys, Is. P. de — De beroepskeuze voor het arbeiderskind. De Beweg. 1912, II, 235. v. E.

[1]) Noot van de redactie: Wij houden ons voor systematische aanvullingen van deze opgaven ook uit andere tijdschriften ten zeerste aanbevolen.

INHOUD VAN AFLEVERING 5.

		Bladz.
Over de ontwikkeling en verbreiding der schoolwerktuinen door K. Dilling. I. In het Buitenland		193
Verslag der Conferentie omtrent het Ontwerp van wet op het lager onderwijs op 29 en 30 December 1919, Rapporteur Prof. R. Casimir		199
Rijkssubsidie voor Openbare Leeszalen, II. Het Platteland	E. van Beresteijn	211
University Extension in Amerika	E. J. van Det	213
Dr. G. Kerschensteiner	Dr. A. de Vletter	216
't Beschamend voorbeeld van Amerika, I.	E. J. van Det	221
'n Reizend nationaal museum	P. L. van Eck Jr.	227
Feiten en Pogingen.		
Het 2e Koloniaal Onderwijs-Congres	B. D. Abdoellah.	231
Over de rijpere jeugd	A. H. G.	233
Persoverzicht.		
Binnenland. Het werk der Nederlandsche Universiteiten	v. E.	235
Buitenland. Nieuw idealisme in de opvoeding	W. E.	236
„ Kinderleeszalen	W. E.	237
„ De zorg voor onze oud-leerlingen.	v. E.	239
Volksontwikkeling in de Tijdschriften	v. E.	240

Gedurende 135 jaren heeft de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gearbeid aan de taak, die zij zich koos:

de bevordering van het algemeen volksgeluk

en zeker mag zij met voldoening terugzien op hetgeen door haar of met hare medewerking is tot stand gebracht.

Door de werking van haar Hoofdbestuur, hare Districten, 325 Departementen en 150 Correspondentschappen voor reizende bibliotheken zijn er weinig plaatsen in ons land, die niet direct of indirect genieten van wat door de Maatschappij gedaan wordt. Meer dan 1100 scholen, spaarbanken, hulpbanken, bibliotheken, woningbouwvereenigingen, commissies voor tuingrondverhuring en andere instellingen bevorderen geregeld de hun door de Maatschappij toevertrouwde bijzondere belangen.

Volgens de laatste opgave werden door de gezamenlijke Nutsbibliotheken aan 49418 lezers 972373 boeken uitgeleend.

Nutsscholen en -cursussen werden in 1917-18 door 16300 leerlingen bezocht.

Loop van het ledenaantal in de laatste 5 jaar:

1915:	16654
1916:	16736
1917:	18108
1918:	19306
1919:	21438

Geeft U op als lid van onze Maatschappij!

Inlichtingen en propaganda-lectuur zijn verkrijgbaar bij den Algemeenen Secretaris, den Heer J. HOVENS GRÉVE, N. Z. Voorburgwal 212, Amsterdam.

1ste JAARGANG. MAART 1920. No 6.

VOLKS ONTWIKKELING

TB 3869

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, R. W. LIEVE, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

DRUKKERIJ „PATRIA" AMERSFOORT.

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.76.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40: BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÈVE, Secretaris.

Over de ontwikkeling en verbreiding der schoolwerktuinen [1]) door K. Dilling.

II. IN HET BINNENLAND.

In Nederland. De belangrijkheid van onze bodemcultuur, in nagenoeg ieder opzicht, spiegelt zich niet af in een uitgebreid en bloeiend schooltuinwezen. Niettegenstaande een zoo groot gedeelte van ons volk zijn bestaan vindt in den land- en tuinbouw, krijgt de jeugd

weinig gelegenheid, stelselmatig kennis te maken met de toepassing der natuurkundige wetten in de bodemcultuur. De schoolwerktuinen bij ons te lande zijn opvallend klein in aantal. Zij zijn gemakkelijk te tellen. Wel is er bij vele scholen een plekje grond, waarop door

[1]) Met toestemming van den schrijver overgenomen uit: Over nut, aanleg en onderhoud van schoolwerktuinen, uitgave van de Centrale Vereeniging voor School- en Werktuinen. (Zie ook het artikel van Jac. P. Thijsse in afl. 4.)

een beroepstuinier in overleg met de hoofden van scholen verschillende planten worden gekweekt, doch de kinderen zelf worden niet in de gelegenheid gesteld, te planten, te verplegen of te oogsten. Het blijft slechts bij een bezichtiging, allerminst geschikt om belangstelling en lust tot onderzoek op te wekken. Dit kan alleen en uitsluitend geschieden door de kinderen zelf te leeren werken. Goede schoolwerktuinen bij volksscholen bestaan nog slechts te Leerdam, Dordrecht, Hengelo en Hilversum. Ook bij sommige particuliere scholen als te Oisterwijk, Hilversum, Bloemendaal en Soest worden goed ingerichte werktuinen gevonden. Te Vledderveen bij Stadskanaal bestaat bij de volksschool een schooltuin, waarop het geheele onderwijs is gebaseerd, waarover hierna meer.

Sinds 1914—1915 kan men spreken van een geleidelijke, zij het ook langzame ontwikkeling van het practisch onderricht voor kinderen in tuinen.

Dordrecht levert een zeer mooi voorbeeld van een schoolwerktuin, welke dateert van het jaar 1915 en ontstaan is op initiatief van de vereeniging Kunstmin aldaar, die gesubsidieerd wordt door de gemeente. Op haar beurt verschaft Kunstmin het grootste deel der benoodigde gelden aan de vereeniging Kindertuintjes, waarvan de minimum-contributie f 1,— bedraagt. De gemeente heeft den grond gratis afgestaan. Het ledental neemt gestadig toe; in 1917 waren er reeds 234 tuintjes van 3 M². grootte, voor even zooveel jongens en meisjes. De jongens telen groenten, als wortelen, spinazie, postelein, erwten, peulen, alle boonensoorten, tuin- of sterkers, kroten (roode bieten), andijvie, meiknollen, koolrapen, rammenas, radijs, sla, uien, sjaletten, prei, selderei, peterselie, allerlei koolsoorten, die te voren op bedden zijn uitgezaaid om ze na flinke ontwikkeling op de tuintjes uit te planten. Jongens en meisjes hebben elk een afzonderlijke afdeeling, door een breed pad van 1 meter gescheiden. De meisjes kweeken alleen bloemen als: aster, dianthus, zomerviolier, muurbloem, chrysant, convolvulus, adonis, tagetus, O.I.kers, S.cabiosa viscaria, zinnia, delphinium, eschscholzia, goditzia, nigella, papaver, viola, flox, reseda, salvin, salpiglossia.

De nuttige teelt beoefenen dus de jongens; het schoone van de bloementeelt is enkel voor de meisjes weggelegd. Wij meenen evenwel, dat het alle aanbeveling verdient, de leerlingen van beider kunne te onderwijzen, hoe het nuttige met het aangename kan worden vereenigd. Voor de meisjes is kennis van groenteteelt zeker van groot, ja zeer groot belang. Op ouderen leeftijd zal de teelt van groenten haar als huisvrouw zeer veel afwisseling, nut en genoegen kunnen verschaffen. Kennis van bloemen, bloementeelt en het schikken van bloemen in bouquetten zal bij de jongens het schoonheidsgevoel ontwikkelen. Zij moeten even goed als de meisjes leeren, dat stengels, bladeren en bloemen behooren te worden gerangschikt zooals zij in de natuur groeien; dat bloemen voor versiering alleen zullen worden aangebracht, als ze gemakkelijk zijn te verkrijgen en nadat van tevoren haar voorkomen en groeiwijze degelijk zijn bestudeerd, zoomede dat bloemen en planten in vazen op den bodem moeten steunen en dat het niet voldoende is, ze tegen den rand te doen leunen; door dit alles zal de kennis en belangstelling voor

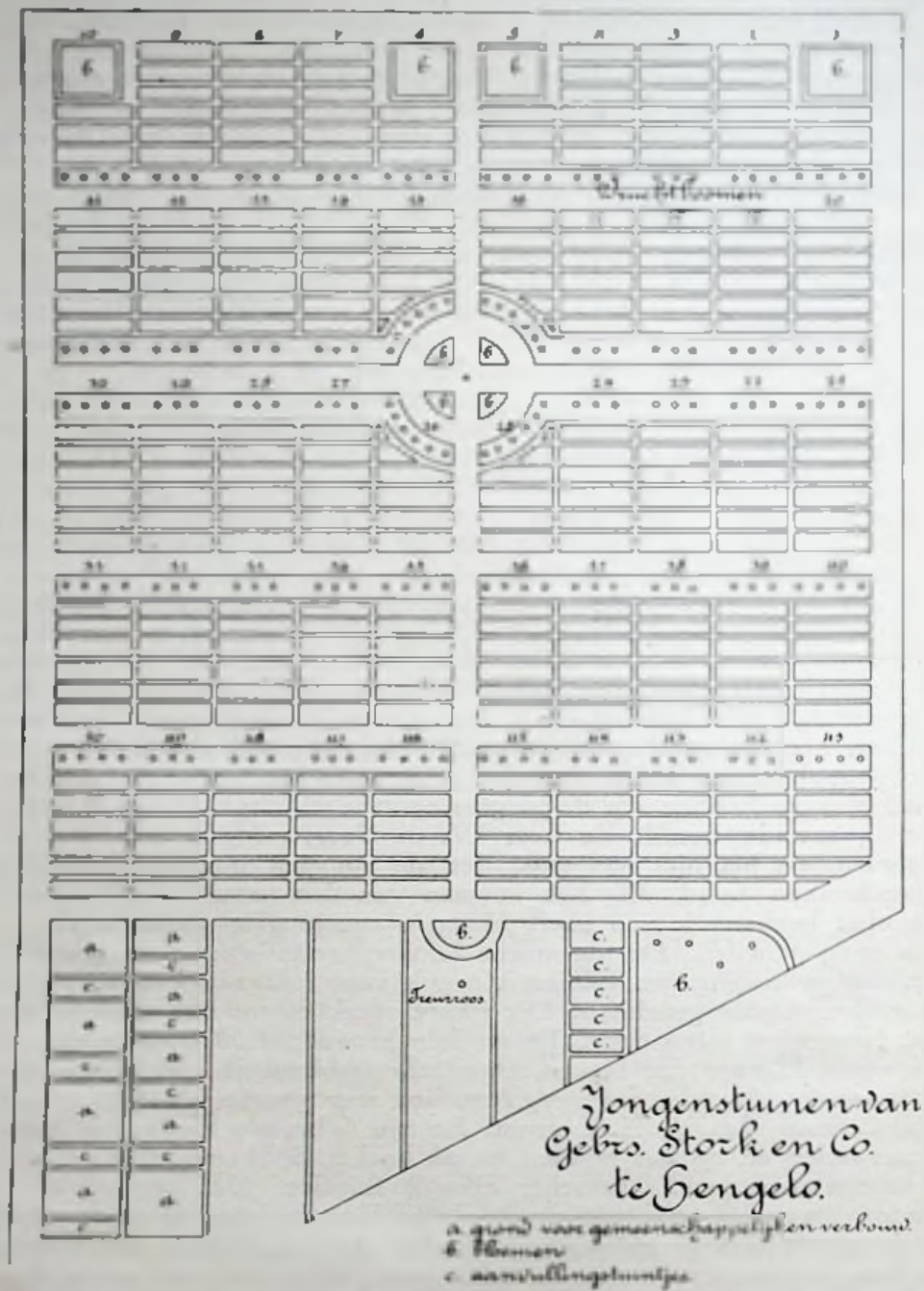
bloemen en planten aanzienlijk vermeerderen. Het schikken in vazen van een zoo groot mogelijk aantal bloemen, onnatuurlijk en verkwistend en tevens leelijk, zal daardoor veel kunnen verbeteren.

Al het werk te Dordrecht, behalve het omspitten, geschiedt door de leerlingen zelf, onder leiding van 2 tuinlieden en opzicht van den onderwijzer H. van den Broek. Van al de genoemde soorten groenten en bloemen, worden 2 soorten op de bedjes uitgezaaid. Zoodra ze verplantbaar zijn, leent de een van den ander, zoodat veel variatie ontstaat, waarbij ieder wordt vrijgelaten in de keuze.

In 1916 bedroegen de kosten pl.m. f 400,— en in 1917 werd voor pl.m. f 50,— aan zaden aangekocht. De kinderen hebben de vrije beschikking over de opbrengst, die, de kleine oppervlakte in aanmerking genomen, werkelijk heel wat beteekent. De grootte is voldoende gebleken voor het doel: verrijking van nuttige kennis omtrent kweeken. De kinderen brengen zelf naambordjes mee met hun namen er op. De werktuigen, bestaande uit schop, hark, schrepel en gieter zijn alle iets kleiner dan voor volwassenen. Zij zijn aangeschaft door de vereeniging. Na het werk worden ze schoongemaakt en in de loods opgeborgen. Om de belangstelling bij kinderen en ouders op te wekken, worden tentoonstellingen gehouden in een tijd, dat de gewassen op het mooist staan. De kinderen werken dan gewoon door en zijn zooveel mogelijk in feestgewaad. Dit schouwspel is zeer geschikt, om op de bezoekers een levendigen indruk achter te laten.

Te Hengelo (O.) ligt een mooie schoolwerktuin bij de fabrieksschool aan de Willem de Clercstraat. De tuin is aangelegd op terrein en op kosten van de heeren Gebr. Stork & Co. Een der heeren had op een reis door Amerika kennis gemaakt met jongenstuinen. De uitkomsten aldaar verkregen, hadden zooveel indruk gemaakt, dat hij besloot, het thuis ook te probeeren. Terugkomende deelde hij het hoofd der school, thans leider van den tuin, mede, naar zijn meening een mooi plan te hebben om de jongens op vrije middagen bezig te houden. Het genoemde hoofd, de heer W. de Boer, zeide er alles voor te gevoelen, als het niet iets was, dat de jongens nog meer aan de schoolbanken bond. Bij het noemen van den naam schooltuin was het pleit beslist. En zoo heeft Hengelo een jongens-werktuin, die gezien mag worden. De algemeene leiding heeft de heer de Boer, de vakkundige leiding een tuinier, die ook voor het graafwerk zorgt, dat vóór den winter geschiedt. Dit zware werk meent men de kinderen niet te moeten laten doen. Er werken gemiddeld 50 jongens van de 3 hoogste klassen der lagere school. Zij hebben elk een tuintje van 11½ bij 4½ M., dus ruim ½ Are, een zeer groote lap. De geheele tuin is meer dan ¼ H.A. groot. Er zijn 6 breede lengte- en 3 dito dwarspaden en op het midden en de hoeken 5 bloemperken. Voorts is er een smal paadje tusschen elke 2 tuintjes. De oppervlakte is dus ongeveer 15 maal zoo groot als te Dordrecht. Het is de vraag, of de eerste niet te groot en de laatste niet te klein is. Het is waar, er kan heel wat meer van worden geoogst en 't is een mooie tegemoetkoming voor 't huishouden van on- en minvermogende standen. Het gevaar voor exploitatie der kinderen door de ouders is echter niet denkbeeldig. Het schijnt ons toe, dat het hoofddoel moet blijven: praktische toepassing van het geleerde op school en dat een opper-

vlakte van hoogstens 10 M². daartoe voldoende is. Daarop kan reeds heel wat worden voortgebracht en waar in het algemeen moet worden aangenomen, dat het goed is, de kinderen de verbouwde vruchten te

laten, bestaat er voldoende gelegenheid voor deze om aan ouders en kennissen triomfantelijk de behaalde uitkomsten te laten zien en proeven. Op lateren leeftijd mag gerust veel meer grond worden

gegeven. Op deze wijze kan men zich voorstellen, dat de uitkomsten van de uitgifte van volkstuinen juist door den schooltuin buitengewoon zullen stijgen. Het omspitten, bemesten en op bedden leggen geschiedt in 't voorjaar door den tuinman, die de jongens praktisch onderricht geeft bij hun werk onder opzicht van het hoofd der school. De jongens zelf zorgen voor poten, zaaien, schoonhouden en oogsten. Daartoe beschikt elk over een spade, hark en schoffel. Na afloop van het werk worden de gereedschappen gereinigd en netjes opgeborgen in een zich op het terrein bevindend schuurtje. Van de 7 bedden in elk tuintje zijn 2 met aardbeien beplant, één met oude en één met jonge planten. Op elk der voorste aardbeibedden staan in lange rijen aan weerskanten der lengtepaden een appel, een peer, een aalbes, een peer, enz. Dit levert natuurlijk in den bloeitijd een prachtig gezicht en in den oogsttijd elken dag een nieuwe traktatie. Op de andere bedden worden verbouwd: bitter- of sterkers, radijs, sla, wortels, spinazie, slaboontjes, groote boonen, doperwten en verschillende koolsoorten, waarvan de boerenkool mede dient voor konijnenvoedsel. Elke jongen neemt 's zomers voor f 2,— à f 3,— aan aardbeien mee naar huis. De opbrengst is geheel voor de jongens; de exploitatiekosten zijn voor rekening van de heeren Stork. 's Woendagsmiddags en elken dag na schooltijd, behalve bij slecht weer, gaan de jongens naar den tuin om het noodige werk te verrichten. En ze doen het zoo, dat de tuinman steeds met lof er van gewaagt. Als de gewassen op hun mooist zijn, worden ouders en andere belangstellenden op een Zondagmiddag uitgenoodigd om den tuin te bezichtigen. De heer De Boer vat zijn oordeel omtrent de praktische en paedagogische waarde als volgt samen:

1e. de jongens leeren andermans tuin en akker eerbiedigen;

2e. zij worden door nuttigen en voor lichaam en geest gezonden arbeid van de straat gehouden en ontwennen aan straatschenderij, (alleen jongens, die zich in en buiten de school goed gedragen, krijgen en behouden een tuintje);

3e. zij leeren op praktische wijze den ook uit een zedelijk oogpunt zoo nuttigen tuinbouw kennen;

4e. het hoofd der school krijgt in die tuinen dikwijls een anderen en veel juisteren kijk op aard en aanleg van de jongens.

De tuin genoot de eer van een bezoek van H. M. onze Koningin en Z. K. H. Prins Hendrik, die een mandje met door de jongens gekweekte groenten hebben meegenomen.

Te Leerdam stelde de Directie der N.V. Glasfabriek Leerdam in 1915 een stuk grond beschikbaar voor „kindertuinen". Nadat het terrein was omgespit en met een bergschuur bebouwd voor het opbergen van gereedschappen, geschiedde de aanleg op bedden onder leiding van 2 onderwijzers door de jongens zelf. De tuin is in twee helften verdeeld: een groenten- en een bloemenafdeeling. In eerstgenoemde afdeeling werden de bedden volgens een rechtlijnig plan aangelegd. Graszoden dienden ter afscheiding. De ervaring leerde, dat de grasranden hinderlijk zijn bij de bewerking. Daarom wordt aanbevolen, palmboschjes te planten, die geen grooten omvang krijgen en gemakkelijk door knippen kort gehouden kunnen worden. De bloemenafdeeling werd aangelegd met slingerpaadjes en perkjes van

allerlei vorm: cirkels, driehoeken, ovalen, etc. Al dit werk werd door de jongens zelf verricht. De afzonderlijke tuintjes hebben een lengte van 4 meter en een breedte van 80 c.M. zonder de grasranden. Iedere jongen krijgt twee tuintjes voor groenten, ieder meisje 1 tuintje voor bloemen. Er wordt gewerkt Woensdag- en Zaterdagmiddag van 1—3 uur en zoo noodig 's avonds na 4 uur. Van de groenten worden geteeld: sterkers, sla, boonen, andijvie, bieten, snijbiet, alle koolsoorten, wortels, radijs en rammenas; van bloemen: aster, balsemien, anjelier, viooltje, petunia, Phlox Drummondi, Portulaca grandiflora, Celosia, stokroos, leeuwenbek, Galliopsis, Campanula, Centaurea, Chrysant, Eschscholzia, zomercypres, lobelia, lupine, salvia, muurbloem, zonnebloem, goudsbloem, O.I. kers. Van bijna alle bloemen werden door de jongens en meisjes zaden geoogst, gesorteerd en in de schuur bewaard. In deze loods zijn aanwezig voor gem. 70—80 kinderen 40 „stel" gereedschappen, bestaande uit een spade, hark, schoffel, gieter en grasschaar, ieder van een nummer voorzien. Elk „stel" heeft zijn eigen plaats. De kinderen zijn leerlingen van de drie laatste leerjaren der lagere school. In de ruime loods zijn aan den zonkant twee groote ramen, waarvoor een breede tafel. Hiervoor bevinden zich 4 groote bakken om „theorie" te geven en vroeg in 't voorjaar eenige bloemen in te zaaien. In een put krijgt de afval een plaats om tot compost te worden verwerkt. De tuin wordt bemest met gemengde kunstmeststoffen, kant en klaar van de fabriek. De ligging van den tuin is zeer gunstig. De hooger gelegen drukke verkeersweg aan de overzijde van een breede vliet geeft gelegenheid tot goede waarneming aan het publiek, dat belang in het werk der kinderen stelt. Aan den oever van de vliet zijn een paar praktische waterstoepen aangebracht, die omheind zijn, zoodat bij het scheppen van water geen gevaar bestaat. Voorts is er nog een pompje geslagen. Hoezeer men overtuigd is van het groote nut der zaak, blijkt uit een oordeel van het hoofd der school, den heer Th. Donkersloot, dat deze zoo welwillend was schriftelijk te geven. Het vinde hieronder een plaats, als waardig slot van het overzicht der kindertuinen te Leerdam. Het zal niet nalaten, in wijden kring belangstelling te wekken en te verhoogen.

„Beginnen we dan met de hygiënische waarde van den arbeid in den kindertuin. Niemand zal betwijfelen, dat deze inderdaad zeer groot is. Het harken en spitten, gieten en hakken in de frissche, vrije, zuivere buitenlucht, moet zijn weldadigen invloed doen gelden op het geheele lichaam, evenals openluchtspel dit doet. Bovendien zal deze lichte arbeid in de open lucht zeer kalmeerend werken op zenuwachtige naturen en de physiologische en psychologische gevolgen zullen als stimulant na intellectueelen arbeid op den geheelen geest van invloed zijn. Hoewel door openluchtspel meer intensief en oordeelkundig op het lichaam ingewerkt kan worden, schat ik toch den tuinarbeid, waarbij zoo verschillende spiergroepen in werking komen, niet gering èn als lichaamsoefening èn als ontspanning na geestelijken arbeid.

Wat de economische waarde betreft, doet men verstandig, deze niet te overschatten. M.i. mag hierop ook de inrichting der kindertuinen niet zijn gebaseerd. De bekende kindertuinen te Hengelo van

de Gebr. Stork hebben mijn sympathie niet. Daar heeft ieder kind een te groot oppervlak om te bewerken en zal het de meeste kinderen te doen zijn om de voordeelen, die hun tuin oplevert; ja, ik vrees zelfs, dat hierdoor de exploitatie van het kind door de ouders in de hand kan worden gewerkt. Mag het kind dan geen „tastbare" resultaten zien? Zeer zeker, en 't is een feest, wanneer het zijn eerste tuinvruchten thuisbrengt en die op tafel verschijnen.

Ik stel mij voor, dat 't met glinsterende oogen van voldoening den kring zijner huisgenooten zal rondzien en vragen: „Hoe smaakt het?" Maar men wake er voor, de „hebzucht" van het kind aan te kweeken en dit geschiedt o, zoo licht! Daarom zij zijn tuintje niet te groot, maar toch zóó groot, dat het er voldoende werk in vindt en dat het zoo nu en dan eens wat mede naar huis kan nemen, om aan vader en moeder de resultaten van zijn werk te laten zien.

Toch kan op economisch gebied veel bereikt worden, maar dan mogen de kindertuinen niet het eind zijn, vooral niet in streken met arbeidersbevolking. Het werk van den kindertuin moet na de schooljaren worden voortgezet. Aan de jongens vooral moet gelegenheid worden gegeven, na de werkuren op fabriek, werkplaats of kantoor een stukje grond te bearbeiden, dat dan zeer zeker wel een grooter oppervlak mag beslaan! Later zal de verworven kennis en ervaring te pas komen, wanneer voor het onderhoud van een gezin moet worden gezorgd. Zoo zou een prachtige overgang worden verkregen van de kindertuinen naar de z.g. arbeidstuinen, die vooral in den oorlogstijd in zoovele gemeenten zijn ontstaan en die zeer zeker den economischen druk helpen verlichten.

Echter noch de hygiënische, noch de economische waarde schat ik het hoogst, van veel grooter belang acht ik het (en nu komen we meteen op paedagogisch gebied), dat de kinderen weten, op welk een nuttige en prettige wijze ze hun vrije middagen kunnen doorbrengen! Het hart van het kind, van welke volksklasse dan ook, is ten slotte ontvankelijk voor goede indrukken en kan geleid worden in „de goede richting". Het moet dan ook van grooten beschavenden en moreelen invloed zijn, wanneer het in zijn vrije middagen niet langs den weg behoeft te loopen, waar allerlei kattekwaad wordt uitgevoerd, dieren geplaagd, vogelnestjes uitgehaald enz., maar wanneer ze naar hun tuin kunnen gaan.

Ongetwijfeld biedt de kindertuin ruimschoots gelegenheid tot het leeren kennen der verschillende karakters. De individualiteit treedt hier in het volle licht. De omgang van den leider en de kinderen is een geheel andere dan die van den onderwijzer en zijn leerlingen. 't Gezamenlijk werken in den tuin kweekt een bijzonder vriendschappelijke verhouding tusschen leider en kinderen. En welk een prachtig veld ter bestudeering vindt hij hier. Daarom verdient het alle aanbeveling, dat de leider van de kindertuinen een onderwijzer is.

Vaak gebeurt het, dat hij in den tuin een geheel anderen kijk op een leerling krijgt dan te voren. Meermalen hoorde ik van den leider onzer tuinen: „Die leerling valt me verbazend mee", of „Die jongen valt me tegen". Dat hier onmiddellijk de weg gewezen is, hoe de leerlingen verder aan te pakken, is duidelijk.

Het egoïsme, dat ieder individu in meer of mindere mate bezit,

Jongenstuin van de Verg. „Pro Juventute", den Haag.
Cultuurplan 1917.

maakt plaats voor een zekere zorg voor anderen. Het is werkelijk aardig te zien, hoe verschillende jongens elkander helpen, hoe de jongens de meisjes behulpzaam zijn bij het wieden en knippen en inzamelen van bloemzaden.

Aankweeken van gevoel voor orde en netheid, van hulpvaardigheid, vriendelijkheid, mededeelzaamheid, ziehier groote moreele voordeelen.

Ook voor de intellectueele ontwikkeling kan de kindertuin nuttig werken. We hebben een meisje aan een ander hooren vragen: „Heb je nog „Galiopses bicolor" voor me?" Dit is een sprekend bewijs, dat zonder eenige moeite vanzelf een groote plantenkennis wordt verkregen en het gevolg zal zijn, dat later vele planten en bloemen, in den kindertuin geleerd, een plaatsje zullen krijgen in eigen bloementuintje. Ook in de ontwikkelingsgang der planten zal een zeker inzicht worden verkregen, vooral onder voorlichting van den leider; ze zien ze groeien, bloeien en vruchten voortbrengen, ze leeren de geschiktste plaatsen kennen, waar een plant het best wil groeien, ze leeren haar behoefte kennen!"

Te 's Gravenhage is het de volijverige vereeniging Pro Juventute, die tracht ook door middel van kinderarbeid in den tuin de aan haar zorgen toevertrouwde kinderen op het goede pad terug te brengen. Door belangrijke giften en een voor matigen prijs van de gemeente verkregen stuk grond daartoe in staat gesteld, werd in 1913 aan de Eik- en Duinschelaan een tuin aangelegd en een bergschuurtje gebouwd, waar de kinderen naar hartelust kunnen tuinieren en spelen in de frissche lucht. In de bergschuur is een waterleiding en een privaat aangebracht met aansluiting aan het gemeenteriool. De loods biedt voldoende ruimte om voor regen en felle zon beschutting te vinden. De tuintjes zijn aan een ruime vaart gelegen, waarin op twee plaatsen gelegenheid is aangebracht om water voor het begieten te verkrijgen. De helft van het terrein is speelplaats. Het andere gedeelte gaf gelegenheid tot aanleg van 40 tuintjes van 8 bij 3 meter. De vereeniging heeft zelden meer dan 20 schoolgaande pupillen. Om de ruimte geheel aan het doel te doen beantwoorden, werd aan eenige schoolhoofden verzocht, 20 à 30 leerlingen aan te wijzen, die door tusschenkomst van hun ouders worden uitgenoodigd aan de tuinwerkzaamheden deel te nemen. Voor dit doel worden jongens gekozen, waarvan bekend is, dat zij hun ouders last bezorgen door wegblijven van school, straatschenderij of die andere afwijkingen vertoonen. Er wordt zoo goedkoop mogelijk gewerkt, zoowel om de geringe middelen, waarover de vereeniging beschikt als de opvoedende kracht, die uitgaat van het streven met weinig middelen veel te bereiken. De tuintjes zijn van 1 Maart tot 1 October geopend. Door het Bestuur is een juffrouw met het toezicht belast, bijgestaan door een tuinman, die veelal twee middagen per week hulp verleent. Een commissie, bestaande uit dames en heeren, staat de jongens afwisselend ter zijde. Deze zorgen voor afwisseling in werken en spel. De werktijd is van 2—4½ uur, daarna worden boterhammen gegeten, die de jongens meebrengen, daarna wordt tot pl.m. 7 uur gewerkt. Vervolgens worden de gereedschappen schoongemaakt en in de loods opgeborgen. Voor bemesting wordt van de stad gratis de beschikking gekregen over straatvuil van de aschvaalt. Dit wordt ondiep ondergespit. Hoewel

de grond zeer schraal is, wordt telken jare een bevredigende opbrengst verkregen. Van gewassen, die bovengronds rijpen, als boonen, erwten (doppers, peulen, capucijners) enz. wordt de beste oogst verkregen. Van knol-, bol- en wortelgewassen, b.v. uien, sjalotten, wortels, meiknollen, enz., is de opbrengst slecht. Bij het begin van den tuinarbeid is er in den tuin nog zeer weinig te zien; het kost dan moeite de belangstelling gaande te houden, doch zoodra de groei sterker wordt, ontwaakt zij. Allen hebben dan groot plezier in hun werk. Een bed van pl.m. 1 are is tot bloementuin bestemd. De opbrengst der tuintjes is geheel voor de jongens. Zij brengen daarmede een voor de ouders zeer welkome aanvulling naar huis, zoodat deze zeer ingenomen zijn met den tuin. Verbouwd worden: sterkers, spinazie, slaboonen, erwten, koolsoorten, wortels, meirapen, bieten enz., in 't kort alle groenten, die voor een eenvoudig huisgezin noodig zijn. De nuttige invloed van den tuinarbeid op het gedrag der jongens is duidelijk merkbaar. Hoogst zelden gebeurt het, dat tot verwijdering moet worden besloten. In het algemeen wordt de levensloop van de jongens, die aan den tuinarbeid hebben deelgenomen, niet verder nagegaan. Achtereenvolgens echter zijn zes jongens bij kweekers in het Westland in dienst getreden, waarmede het bewijs is geleverd, dat de tuinarbeid bijdraagt tot uitbreiding van de beroepskeuze.

Inmiddels is in 1918 door het verleenen van een gemeentelijke subsidie de werktuin vergroot. Tot nog toe heeft de vereeniging Pro Juventute de leiding behouden. Inmiddels werd aan het Bestuur van Pro Juventute door het Gemeentebestuur de vraag voorgelegd, op welke voorwaarden de tuin door de Gemeente ware over te nemen. Voor 1918 werd f 1400.— subsidie gegeven. Het ligt in de bedoeling, volgende jaren f 1200.— toe te staan.

De totaal-grootte is thans pl.m. 6000 M²., waarvan 4400 M² bebouwd is. Plannen tot uitbreiding zijn thans in voorbereiding. Elk kind bewerkt 30 M². Vakken van 300 M². (25 bij 12) zijn verdeeld in $6 \times 30 + 2 \times 24 + 2 \times 36$ M². 140 jongens hebben elk een tuin, waarvan 8 pupillen van Pro Juventute zijn.

Een groot deel van den aanleg geschiedde door de jongens zelf. Verder werd aan weekloon, palen en draad pl.m. f 600.— uitgegeven. Er werden pl.m. 100 gereedschappen aangekocht, waaronder 14 gieters, 20 schoppen, 20 schoffels, 16 schrepels, 20 harken, 14 meetstokken, 1 kantsteker en 1 vork.

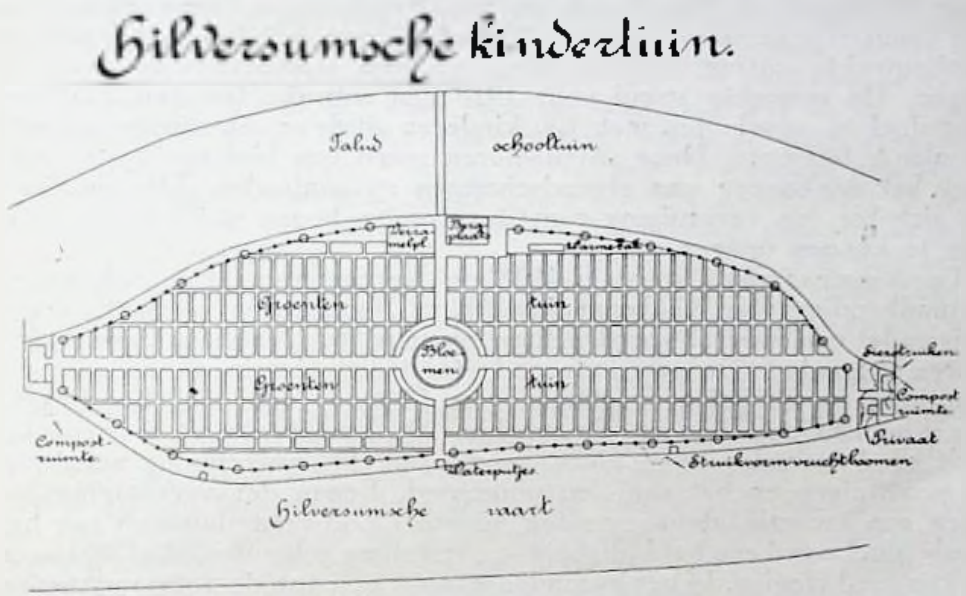
Hiervoor werd, met inbegrip van naamborden, pl.m. f 200.— uitgegeven. De kosten van aankoop van zaaizaad bedroegen f 115.—. Een tuinman blijft 's middags aan 't werk van 2—7 uur à f 1.50. De onderwijzer-leider is er 4 middagen van 2—7 uur, waarvoor f 3.— vergoeding per middag wordt gegeven. Men rekent, dat leiding en toezicht gedurende pl.m. 32 weken noodig zijn, verdeeld over 3 à 4 onderwijzers, waarvoor in 1919 op plm. f 700.— vergoeding wordt gerekend, voor den tuinman bovendien pl.m. f 400.—. De kinderen werken pl.m. 20 uur per week.

Er worden vooral geteeld: bruine boonen, koolsoorten, andijvie e.a. groenten. Een bergschuur was aanwezig. De hoofdleiding van den arbeid berust thans bij den heer E. J. Herweijer, onderwijzer te Den Haag.

Te Groningen werd door de vereeniging Tuinwijck aldaar in 1917

een proef genomen met 20 tuintjes, naar het voorbeeld van Dordrecht en na een voordracht van den heer Van den Broek. Deze proef slaagde goed, zoodat zij in 1918 op grootere schaal is voortgezet.

Te Soest is bij de Engendaal-school aldaar, hoofd Mejuffrouw M. Telders, een schoolwerktuin uit ontgonnen heide aangelegd. De kinderen bereikten hier met zeer primitieve hulpmiddelen (nagenoeg uitsluitend bladmest) met groente- en bloementeelt zeer aardige uitkomsten. Bewonderenswaardig is het enthousiasme van het hoofd der school, waardoor dat van de kinderen wordt gewekt. Tusschen twee meisjes speelde zich het volgende af. Het tuintje van de een werd vlijtig beplant en gewied, van de ander liet dit zeer veel te wenschen over. Dit gaf de vlijtige aanleiding tot de opmerking: „Jij vindt het zeker niet noodig wat te doen, omdat je vader effecten heeft."

De omstandigheid, dat hier uit de oorspronkelijke en tamelijk onvruchtbare heide, met weinig mest, nog iets wordt voortgebracht, moet wel zeer duidelijk spreken. Met de uitbreiding van den tuin door ontginning wordt voortgegaan.

Te Hilversum bevindt zich bij de Augustaschool een flinke tuin, waar de kinderen groenten en bloemen kweeken en zelfs de bijenteelt wordt beoefend. Deze particuliere school, die op uitstekende uitkomsten, met haar leerlingen verkregen, kan bogen, streeft naar gezonde afwisseling door werk in en buiten school, door muzieklessen in de open lucht en door praktischen tuinarbeid.

In dezelfde plaats werd op initiatief van den heer P. Reineke, voorzitter der Plaatselijke Schoolcommissie, na een lezing in 1917 door schrijver een vereeniging „Hilversumsche Kindertuinen" gevormd tot aanleg van een schoolwerktuin voor 200 kinderen, voorloopig van on- en minvermogenden, onder leiding van de heeren Beemer en Pilon, onderwijzers met akte landbouwkunde. De gemeente Hilversum, die altijd vooruitstrevend is, vooral ook in zaken, die de verbetering van

het onderwijs en de volkswelvaart raken, gaf gratis de beschikking over een stuk grond van 0.40 H.A., dat tevens werd bewerkt en plantklaar, met flinke bergloods, werd opgeleverd. Voorts werd nog een subsidie van f 500.— per jaar gegeven. De kosten van gereedschappen bedroegen f 700.— en van jaarlijksch toezicht (2 leidersonderwijzers) f 500.—. Ieder kind, jongens en meisjes, heeft 10 M². ter beschikking voor het telen van groenten. Voor bloemen en fruit is in het midden en op een paar andere plaatsen een gedeelte gereserveerd, waarop o.m. dahlia, O.I. kers en een verscheidenheid van eenjarige bloemplanten worden gekweekt. Langs den omtrek zijn een aantal struikvorm pere- en appelboomen geplant.

Te Almelo werd in 1918, eveneens na een lezing aldaar, op initiatief van het Bestuur der afdeeling van de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde en den Directeur van Gemeentewerken een commissie gevormd, waarin 2 hoofden van scholen met land- en tuinbouwakte zitting hebben, teneinde een schoolwerktuin aan te leggen. De gemeente stond voor 1918 een subsidie toe van f 200.—. Het doel is, voorloopig met 100 kinderen uit de on- en minvermogende standen te beginnen. Door particulieren werd een bedrag ingeteekend voor het aankoopen van gereedschappen en zaaizaden. De commissie zal zich tot een vereeniging constitueeren en hoopt in 1919 den werktuin te kunnen openen.

Te Amersfoort werd in 1918 de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van Kinderwerktuinen te Amersfoort gesticht, eveneens nadat een tweetal voordrachten namens de Centrale Vereeniging waren gehouden. De gemeenteraad stond een terrein af, leverde dit plantkaar op en gaf een subsidie van f 500.— voor de bezoldiging van 4 onderwijzers-leiders. Er werken 200 kinderen v.n.l. in groenteteelt op Woensdag- en Zaterdagmiddagen. De vereeniging verschaft de werktuigen en het zaai- en plantgoed. Leden der vereeniging betalen een kwartje, donateurs ten minste f 2.50 contributie. Voor het goede doel werd een liefdadigheids-voorstelling gehouden, die f 280.— in de kas deed vloeien. In het bijzonder maakte zich tot de totstandkoming van den tuin Jkvr. O. van den Berg, te Amersfoort, verdienstelijk.

Te Laren (N.-H.) is bij de Humanitaire school een werktuin, waar de kinderen van de 3 lagere klassen elk op 1 M². grond bloemen kweeken, terwijl de kinderen der 3 hoogste klassen elk op 2—3 M². groenten en bloemen kweeken. De hoogste klasse heeft het onderhoud van een veld met allerhande gewassen, die bij aardrijks- en natuurkunde te pas komen en voor het onderwijs aan de school dienen. De praktische leiding is in handen van een kweeker, den heer Mondriaan, die de gunstigste ervaringen opdeed, wat ambitie en vorderingen der leerlingen betreft. Deze spreekt als zijn overtuiging uit, dat de tuin buiten de schooluren moet worden bewerkt, daar het dikwijls gebeurt, dat wegens slecht weer niet kan worden gewerkt op de uren van het lesrooster. Voorts is goed toezicht en vooral vakkundige leiding eerste vereischte.

Als een merkwaardigheid mag hier nog worden vermeld, dat de heer Mondriaan in zijn kweekerij uitsluitend aankomende arbeidskrachten gebruikt, wat uitstekend voldoet.

Te Amsterdam werd door de afdeeling van het Ned. Onderwijzers-

genootschap een commissie benoemd, ten einde te onderzoeken, welke uitkomsten met het praktische tuinbouwonderwijs bij schoolkinderen in Oostenrijk, Duitschland, Engeland, Zwitserland en Frankrijk werden verkregen. De verstrekte gegevens werden in een rapport verwerkt door de secretaresse, Mej. S. Heymans. De conclusiën luiden in alle opzichten ten gunste der uitbreiding van het schooltuinwezen. Getracht zal worden ook voor Amsterdam het plan te verwezenlijken.

Toen de belangstelling steeds duidelijker bleek, werd op initiatief der Nederlandsche Heidemaatschappij, nadat deze zich op het wintercongres te Haarlem op 6 Februari 1918 van de Ned. Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde door een inleiding over het onderwerp mocht overtuigd houden van de volle instemming en medewerking dier Maatschappij, de Centrale Vereeniging voor School- en werktuinen opgericht. Het bleek, dat in breede kringen het groote nut van den schooltuin voor opvoeding en onderwijs wordt ingezien; dat het noodig wordt gevonden, de zuiver theoretische onderwijs-methoden aan te vullen met praktisch werken, ter voorbereiding van het kind voor de taak, die het in de groote maatschappij wacht. „Wees vaardig van verstand, doch zorg ook, dat de hand voor 't werken vaardig staat, opdat 't verstand ook baat."

De Centrale Vereeniging heeft ten doel, den aanleg van werktuinen te bevorderen door kostelooze voorlichting, plannen, begrootingen, tentoonstellingen, prijsvragen, excursiën enz. Zij aanvaardt dankbaar nuttige wenken, die gij, lezer en lezeres, mocht kunnen geven en doet een beroep op allen, die het schoone doel op de een of andere wijze kunnen helpen verwezenlijken.

Tot besluit van dit hoofdstuk dient nog melding te worden gemaakt van den schooltuin bij de openbare school te Vledderveen bij Stadskanaal. Het hoofd dier school, de heer H. Borgman, heeft vlak bij de school uit eigen middelen een stuk land gepacht van 14 are grootte en daarop een tuin doen aanleggen, die een voorstelling geeft van een wereldtuin. Daarop is in groote trekken Europa aangegeven, zoomede een deel van Amerika en Canada. Deze tuin vormt den grondslag van het onderwijs der 3 hoogste klassen en wordt gebruikt voor onderricht in aardrijks- en plantkunde, rekenkunde, enz. Aan de hand van kaarten van den wereldtuin, waarop b.v.b. de spoorwegen en hun afstanden zijn aangegeven, wordt het rekenen geleerd; de aardrijkskunde, de verbreiding van bepaalde industrieën, culturen, etc. De voor het onderwijs benoodigde boeken worden door hemzelf met de schrijfmachine geschreven en vermenigvuldigd met een cyclostile. Het begrip van een ruilhandelstelsel wordt verkregen door een spoorweg, b.v.b. vanaf Boekarest over Weenen en Berlijn naar Amsterdam. Deze wordt over de schoolbanken gelegd, terwijl ieder land door een groep van banken wordt voorgesteld. De kinderen in de verschillende groepen drijven onderling handel.

Nederland biedt boter, kaas, groenten en aardappelmeel aan; Duitschland koopt en geeft in ruil kunstmest en spoorwegmateriaal; Roemenië petroleum; Oostenrijk ijzer, kolen enz. Aan dezen tuin ligt dus een idealistisch streven ten grondslag; het onderwijs is een uitvloeisel van den innigen wensch tot verbroedering der volken en een duurzamen vrede. In den tuin zelf vindt men in Zeeland bieten, in

Drenthe boekweit en rogge, in Holland grasland, bij Tiel een kerseboom, in Beieren hop, aan de Ebro in Spanje de kastanje, in Griekenland den krentenboom, bij Lyon de moerbezie. Zoo wordt de geografische verspreiding van verschillende culturen geleerd. Als een kind een jong kerseboompje krijgt, plant het dat bij Tiel in den wereldtuin uit. De grondgedachte van dezen tuinaanleg verdient stellig een nadere kennismaking.

Voor zoover het onderwijs in den practischen land- en tuinbouw betreft, zoude men zich voor de lagere school gerust tot Nederland kunnen bepalen. Voor middelbare scholen verdient het idee van den wereldtuin waarschijnlijk genoeg belangstelling om de mogelijkheid van toepassing te bestudeeren.

Arbeidswet en volksontwikkeling

door JAN VAN DEN TEMPEL.

Van oudsher streefde de arbeidersbeweging er in het bijzonder naar den dagelijkschen werktijd van de arbeiders te verkorten.

Het was eene diep-gewortelde overtuiging bij de georganiseerde arbeiders, dat verkorting van den werktijd voorwaarde was voor de verheffing der arbeidersklasse en de veredeling van het arbeidersleven. Een „normale arbeidsdag van acht uur" was gedurende enkele decennia het ideaal bij uitnemendheid van het georganiseerde proletariaat. Geleidelijk, stapje voor stapje, werd dat ideaal benaderd. Zelfs in bedrijven met vrij deugdelijke organisatie kostte het buitengewone inspanning de grens van den tienurendag te overschrijden. Verkorting van den werktijd met een half uur per dag was voor de betrokken arbeidersgroep een uiterst gewichtige gebeurtenis.

Even geleidelijk als de werktijd werd verkort, nu voor deze, dan voor gene groep arbeiders, zag men het peil van hunne ontwikkeling rijzen. Er was veelal een duidelijk waarneembaar verband tusschen de kracht van de organisatie en den duur van den werktijd voor elke groep. Het waren in de eerste plaats de meer-ontwikkelde, in de organisatie geschoolde vakarbeiders, die eene beduidende verkorting van den werktijd in hun vak wisten door te zetten. In hun milieu waren veelal de voorwaarden aanwezig, waaronder verkorting van werktijd vrijwel dadelijk de ontwikkeling ten goede kwam. Nieuwe instituten, die opkwamen voor de vorming van ouderen en van jeugdige personen, vonden in het bijzonder onder deze groepen hun terrein van werkzaamheid. Het was een heel langzaam, maar onophoudelijk voortschrijdend proces, waarin steeds breedere lagen der arbeidende bevolking werden betrokken, van toenemende organisatie en machtsvorming, verkorting van arbeidsduur, verhoogde ontwikkeling, die weer tot intensiever vereenigingsleven voerde. De omstandigheden, waaronder verkorting van werktijd tot stand kwam, gaven in den regel den waarborg, dat de beperking van arbeidsduur weldra haar weerslag zou vinden in verhoogde ontwikkeling der groepen, wie zij ten goede was gekomen.

Grootendeels ten gevolge van den oorlog en van de geweldige verschuiving in de machtsverhoudingen, waartoe hij heeft geleid, is het karakter van geleidelijkheid aan de werkduur-beperking ontnomen. Het ideaal van den achturendag is plotseling door groote groepen arbeiders bereikt, — en zij hebben den vrijen Zaterdagmiddag op den koop toe verworven. Tienduizende arbeiders, nog niet of eerst sinds korten tijd in de organisatie opgenomen, zagen hun werkdag eensklaps aanzienlijk verkort. De nieuwe Arbeidswet komt dezen sprongsgewijzen vooruitgang veralgemeenen. Op het geheele gebied van handel en industrie verbeiden groepen arbeiders, die luttel jaren geleden, zooal niet tot op dezen dag, buitensporig lang werkten, in een niet ver-verwijderde toekomst de vijf en veertigurige werkweek. Deze arbeidsduur-beperking is niet de vrucht van een langzaam rijpings-proces in elken kring afzonderlijk; zij is het eerste, geweldige gevolg van de plotseling veranderde machtspositie der arbeidersklasse in staat en maatschappij. Maar daardoor is de, wij zouden haast zeggen: automatische wisselwerking tusschen werkduurbeperking en verhoogde ontwikkeling, in dien zin, dat verkorting van den arbeidsduur door de omstandigheden, waaronder zij tot stand kwam, vrijwel zonder verdere opzettelijke bemoeiing d a d e l ij k haar gunstigen invloed op de ontwikkeling van de betrokken arbeiders deed gevoelen, verbroken. Een nieuw geweldig probleem is plotseling gesteld, dat onverwijld oplossing vraagt. Zal de ontzaggelijke maatschappelijke hervorming, die de invoering van den achturendag is, reeds voor het tegenwoordige en het opgroeiend geslacht het volle nut afwerpen, dan zullen, volgens grootschen, wel-overwogen opzet, de maatregelen moeten worden genomen, die er toe leiden, dat de bezwaren en nadeelen, uit den plotselingen overgang ontstaande, tot een minimum worden gereduceerd, dat het peil van volksontwikkeling spoedig worde opgevoerd en geestelijke verheffing worde gebracht ook in die kringen waar, als wrange vrucht van geslachten-lange verwaarloozing, de behoefte daaraan hoegenaamd niet wordt gevoeld.

Geleidelijk zal de sociale hervorming, welke de nieuwe Arbeidswet inhoudt, worden gerealiseerd en zal het probleem, waarop wij zoo even doelden, zich voor het Nederlandsche volk duidelijker afteekenen. Onze taak kan niet zijn hier een, zelfs maar uiterst beknopt, samenvattend overzicht te geven van de voornaamste bepalingen dier Arbeidswet. Wel willen wij pogen in enkele groote lijnen aan te geven hoe, voor zooverre thans kan worden nagegaan, op grond van hetgeen de praktijk leert en van den inhoud der wet, betreffende den arbeidsduur de toestand in de nabije toekomst zal zijn. Onze bedoeling is dus allerminst dienaangaande eene nauwkeurige schets te ontwerpen, maar, ten behoeve van onze verdere beschouwingen, de situatie even aan te geven.

De belangrijkste resultaten betreffende beperking van den arbeidsduur zijn vooralsnog bereikt op het gebied van handel en industrie. Op landbouw, tuinbouw, boschbouw en veehouderij — afgezien van de verwerking van de voortbrengselen dezer bedrijven in fabrieken — is de nieuwe Arbeidswet in het algemeen niet toepasselijk. Toch verdwijnen ook op deze gebieden, hetzij dan behoudens in zeer geïsoleerde streken, geleidelijk de onredelijk-lange arbeidsdagen van voorheen. De

nieuwe opvattingen over het maatschappelijke en sociale leven zijn in den jongsten tijd wonderbaarlijk snel doorgedrongen tot het platteland. Een wettelijke regeling van den arbeidsduur is voor het landbouwbedrijf in zijn ganschen omvang door de Regeering toegezegd. Ook wanneer in deze in uitzicht gestelde regeling in zeer sterke mate rekening mocht worden gehouden met de bijzonderheden van dit bedrijf, kan toch, bij de tegenwoordige opvattingen, het resultaat van eene wettelijke voorziening niet anders zijn, dan dat het landbouwproletariaat, gedurende een belangrijk deel van het jaar, over voldoende vrijen tijd komt te beschikken om nieuwe perspectieven voor zijn ontwikkeling te openen.

Over de arbeiders in industrie en handel behoeven wij ons minder vaag te uiten. Na een overgangstijd tot 1 September 1922, welke in het verband van onze beschouwingen van minder belang is, zal een kind beneden 14 jaar, of nog leerplichtig, volgens de Arbeidswet geen arbeid mogen verrichten.

Voor jeugdige personen — arbeiders beneden 18 jaar — is Zondagsarbeid vrijwel op elk gebied, dat de wet bestrijkt, verboden. Als regel zullen jeugdige personen buiten fabrieken en werkplaatsen, enz. niet mogen werken tusschen 7 uur des namiddags en 6 uur des voormiddags, in fabrieken en werkplaatsen niet tusschen 6 uur des namiddags en 7 uur des voormiddags; daarop bestaan echter belangrijke afwijkingen: zoo kan bij algemeenen maatregel van bestuur worden toegestaan, dat in fabrieken en werkplaatsen kinderen reeds vanaf 15 jaar bepaalde soorten van arbeid of arbeid onder bepaalde omstandigheden verrichten tusschen des namiddags 6 en 10 uur en tusschen des voormiddags 5 en 7 uur. Voor arbeid in winkels, apotheken en koffiehuizen en hotels zijn de grenzen: acht uur des namiddags en acht uur des voormiddags. Behoudens enkele afwijkingen ten gunste, sluit overigens de regeling voor de jeugdige personen over het algemeen aan bij die voor de volwassen arbeiders.

De wet is gericht op de verwezenlijking van den achturigen arbeidsdag. Groote groepen arbeiders in ons land hebben, vooral onder invloed van de agitatie in de laatste maanden van 1918, dien arbeidsdag, ja, zelfs eene vijf en veertigurige werkweek, reeds verkregen. Te noemen zijn de diamantbewerkers, zeer vele bouwvakarbeiders, vooral in de groote steden, de gemeentewerklieden in eene gansche reeks van gemeenten, groepen arbeiders in de metaalindustrie, verschillende fabriekspersoneelen, enz., enz. Sommige groepen, o. a. de mijnwerkers, onderhandelen reeds over een korteren werkdag, doch dat zijn uitzonderingen; daar speelt de bijzondere aard van het bedrijf een rol. Verscheiden tienduizende arbeiders zijn, vóór de bepalingen der nieuwe arbeidswet in werking zijn getreden, het beloofde land reeds ingegaan.

Deze arbeiders hebben daarmede eene tamelijke hoeveelheid vrijen tijd tot hun dispositie gekregen. Die vrije tijd is, voor zooveel de vijf-en-veertigurige werkweek bestaat, in verband met de kleine afstanden, den arbeiders in de kleine gemeenten nog in ruimere mate toegewezen dan den arbeiders in de groote steden. In de grootere steden kan men twee typen van dagverdeeling onderscheiden, al naarmate de arbeider in de middagpauze al of niet naar huis gaat.

In het eerste geval is de middagpauze gewoonlijk langer dan in het tweede geval. Neemt men voor den arbeider, die 's middags naar huis gaat, een pauze aan van 1½ uur, dan kan men als type van dagverdeeling voor zoodanigen arbeider opstellen, dat hij 's morgens half acht het huis verlaat, om te acht uur op zijn werk te zijn; 's avonds om zes uur keert hij na volbrachte dagtaak in huis terug. Van rust gedurende dien tijd, ook in de middagpauze, komt gewoonlijk niet; daarvoor zijn de afstanden als regel te groot. Deze zullen er vaak toe leiden dat de arbeider reeds iets vroeger, dan is aangegeven, naar zijn werk zal moeten gaan en iets later zal zijn teruggekeerd. De arbeider, die 's middags op het werk schaft, hetzij gedurende een half uur of een uur, kan 's avonds een uur of een half uur vroeger huiswaarts keeren. Na thuiskomst, 's avonds, moet gegeten worden. Men kan dus aannemen dat de arbeider, die den achturendag heeft verkregen, 's avonds vanaf zeven uur geheel vrij is. Op dezelfde wijze berekend, kan men zeggen, dat hij bovendien vrij is Zaterdags vanaf twee uur en den geheelen Zondag.

Natuurlijk zijn er in de dagverdeeling tallooze variaties. Er zijn bovendien voortdurend gevallen van overwerk, maar ook van verminderde werkgelegenheid. De dagverdeeling wordt veel onregelmatiger, en daardoor veelal ongunstiger, bij tweeploegenstelsel, bij continu-arbeid, enz. Doch wij brachten slechts het meest voorkomende type op den voorgrond, opdat bij het ontwikkelen van perspectieven van volksontwikkeling steeds verband worde gehouden met de realiteit.

Welnu, wanneer de Arbeidswet in werking is getreden, zullen de arbeiders in fabrieken en werkplaatsen, tenminste een aanzienlijk deel hunner, de vijf-en-veertigurige werkweek verkrijgen en dus, binnen de hiervoren aangegeven grenzen, vrijen tijd ter dispositie hebben. Eerst na twee, resp. na vier jaren, wanneer de overgangstijd, in de artt. 26 en 27 voorzien, voorbij is, zal voor alle fabrieken en werkplaatsen de vijf-en-veertigurige werkweek van kracht zijn.

De arbeiders in fabrieken en werkplaatsen en op kantoren zijn de door de wet meest begunstigde beschermde personen. Voor het personeel in winkels, apotheken, koffiehuizen, hotels en verplegingsinrichtingen en voor arbeiders buiten fabrieken en werkplaatsen, winkels, kantoren, apotheken, koffiehuizen, hotels en verplegingsinrichtingen bestaat een afwijkende regeling. Afgezien van allerhande variatie, die in dit verband van minder belang is, kan men zeggen dat het stelsel van de wet voor deze categoriën arbeiders is, dat een tienurige arbeidsdag of vijf-en-vijftigurige werkweek wordt voorgeschreven, die bij algemeenen maatregel van bestuur kan worden teruggebracht tot ten minste een achturigen werkdag of vijf-en-veertigurige werkweek. Groote groepen der arbeiders, die niet komen te staan onder de bepalingen voor fabrieken en werkplaatsen, zullen dus, onder vigueur der nieuwe Arbeidswet, voorshands slechts de vijf en vijftig-urige werkweek verkrijgen. Voor sommige categoriën uit deze groep is evenwel reeds toegezegd, dat bij algemeenen maatregel van bestuur voor hen de achturendag dadelijk zal worden ingevoerd. Onder den invloed van de vakactie en van den parlementairen druk zal uit den aard der zaak het aantal categoriën van arbeiders, die op deze wijze aan den achturendag worden geholpen, voortdurend

worden uitgebreid. Hoeveel vrije tijd den arbeider rest, die per week vijf en vijftig werkuren maakt, kan uit onze voorgaande beschouwingen betreffende de gunstigst gesitueerde arbeiders gemakkelijk worden afgeleid.

De Arbeidswet heeft alleen betrekking op arbeid, verricht in ondernemingen. In enkele grove trekken trachtten wij op dit stuk de positie der beschermde personen aan te geven. Dat, naarmate de arbeidstijd voor de beschermde personen wordt beperkt, en het maatschappelijk leven zich bij deze veranderingen aanpast, een gunstige invloed daarvan uitgaat op den werktijd van niet-beschermde personen, is gemakkelijk waarneembaar. Dat geldt bijvoorbeeld zoowel voor het onbeschermde huispersoneel als voor den kleinen ambachtsbaas. Ook daar is er winst aan vrijen tijd. Slechts voor één categorie van „zelfstandigen" schijnt er bij en door al deze veranderingen eer achteruitgang dan vooruitgang te constateeren. Wij hebben de huismoeders op het oog, die zonder, of nagenoeg zonder hulp, het gezin, waarvan de leden onder de nieuwe verhoudingen steeds meer pretenties krijgen, moeten verzorgen. Zij hebben de vijf en veertigurige werkweek nog niet in het verschiet!

* * *

Er zal — het bleek hiervoren — nog heel wat water door den Rijn loopen, aleer de overgroote meerderheid der Nederlandsche arbeiders de vijf en veertig-urige werkweek verkregen heeft. Doch het aantal dergenen, die zoover gevorderd zijn, is reeds beduidend en neemt binnenkort aanzienlijk toe. Welk perspectief opent zich nu voor de volksontwikkeling in verband met deze ingrijpende wijziging in het sociale leven?

Wat zou het baten, zoo wij ons, nu moet worden nagegaan welke eischen op het gebied van opvoeding en ontwikkeling de nieuwe toestand stelt, op welke wijze en met welke middelen getracht moet worden deze algemeene en veelal aanzienlijke verkorting van werktijd te benutten om de innerlijke waarde van ons volk te verhoogen, zouden verliezen in hoogdravende beschouwingen over voorshands toch onbereikbare idealen? Laten wij beginnen met een eenvoudige waarheid te constateeren, die helaas — zooals veelal met de waarheid het geval is — zeer nuchter aandoet. De steedsche arbeider, die acht uren per dag werkt en 's Zaterdagmiddags fabriek of karwei kan verlaten, beschikt niet over zoo'n ruime mate van vrijen tijd dat hij, zoo hij is toegerust met de gemiddelde mate van energie, van zelf gedrongen wordt nieuwe wegen te bewandelen om tot een veelzijdiger ontwikkeling en een hooger plan van leven te geraken. Hij kan zijn vrijen tijd best aan. Sleur doet hier ook veel. De huisvader zet zich, na den eten, breed-uit voor de krant. Ieder mensch heeft bovendien zijn liefhebberijen. Huisgezin en familie stellen hunne eischen. Een ieder heeft zooal, met niet te lange tusschenpoozen, vergaderingen te bezoeken. De arbeider, voorheen gewend aan overmatig langen arbeidstijd, schikt zich best in den nieuwen toestand; hij komt nu eens tot rust.

Ongetwijfeld blijft er, voor een gezond en sterk geslacht, reeds bij een vijf en veertig-urige werkweek voldoende ruimte voor intens

geestelijk en maatschappelijk leven, voor het uitslaan der vleugelen; doch dan moet het vliegen in jonger jaren zijn geleerd. Wij hebben hier op het oog het tegenwoordig, reeds tot rijpheid gekomen geslacht, de arbeidersbevolking, mannen en vrouwen, zoo ongeveer vanaf den dertigjarigen leeftijd. Uit deze bevolking zullen onder de nieuwe verhoudingen zeker vele nieuwe krachten vrijkomen, energieke naturen, die de kans, hun geboden, met beide handen aangrijpen, die woekeren met elk hun toegevallen uur, dat voorheen in loondienst moest worden doorgebracht, die, nijver als bijen, met kleine middelen verrassend veel kennis weten te vergaren en daarvoor veelal emplooi weten te vinden. Over deze energieke lieden spreken wij slechts terloops. Zij vinden hun weg, al moge hier een beroep worden gedaan op alle personen van ontwikkeling en invloed om, thans meer dan ooit, den begaafden en energieken, maar matig-ontwikkelden arbeider bij zijn eerste moeilijke pogen, als nog geen licht schijnt op zijn pad, welwillend tegemoet te treden en hem medewerking te verleenen. Maar de gemiddelde arbeider vanaf dien leeftijd zal allicht zonder prikkel van buiten — zonder voortdurende krachtige aansporing — niet tot gezette inspanning komen. En wij achten het eene illusie, dat aan breede lagen van deze bevolking volgens een bepaald systeem, volgens een min of meer schoolsch plan, hoogere ontwikkeling zou kunnen worden bijgebracht.

Hier kan slechts fragmentarisch werk worden geleverd. De medewerking van betrokkenen is uit den aard der zaak geheel vrijwillig. Het komt er op aan, behoeften te wekken en dan ruime gelegenheid te bieden om deze te bevredigen. Wij houden ons overtuigd dat de massa dezer arbeiders het beste, zoo niet uitsluitend, te bereiken is door middel van hunne politieke, maar vooral van hunne vak-organisatie. De meest ontwikkelden worden wel aangetrokken door de Volksuniversiteit, doch dat aantal is betrekkelijk zeer gering, wat, bij den tegenwoordigen opzet, voor zooveel de oudere arbeiders betreft, vermoedelijk ook wel zoo zal blijven. De vakvereeniging bereikt hare leden gemakkelijker. Op dit terrein arbeiden sedert een aantal jaren uit de eigen organisaties voortgekomen Commissies voor Arbeidersontwikkeling. Het werk van deze Commissies zal ongetwijfeld geleidelijk belangrijk worden uitgebreid. De vraag is of in de steden niet meer verband kan worden gelegd tusschen de Volksuniversiteit en de Commissies voor Arbeidersontwikkeling van diverse richting. Die Commissies kunnen dan het deel van den ontwikkelingsarbeid, waarbij aan bepaalde overtuigingen wordt geraakt, geheel in eigen hand houden, maar gecombineerd, in samenwerking met de Volksuniversiteit, op algemeen-wetenschappelijk, technisch en aesthetisch gebied veel omvangrijker en degelijker werk leveren, dan waartoe zij, afzonderlijk optredend, in staat zijn. De Volksuniversiteit zou zich dan, — wel te verstaan: voor dat deel van haar taak — aan de vaak bescheiden behoeften van die kringen moeten aanpassen.

Voor de ontwikkeling van deze breede lagen des volks is overigens van de allerhoogste beteekenis het gehalte van de algemeene- en de vakpers. Veel is gewonnen, zoo regelmatig een serieus tijdschrift of goede boeken, bijvoorbeeld de schat van boeken van de Wereldbibliotheek, het gezin binnendringen. Voetje voor voetje wordt in al

deze richtingen terrein gewonnen. Het mag verwondering wekken dat, wat betreft de geïllustreerde weekbladen, waarvan zooveel opvoedende kracht op de breede massa des volks kan uitgaan, de nieuwe eischen tot dusverre zoo weinig bevrediging vinden. Overigens mag als op gunstige factoren voor de ontwikkeling van het huidige volwassen geslacht gerekend worden op de werking van het steeds uitgebreider vereenigingsleven op allerlei gebied, en op den invloed dien een beter onderlegde jeugd in iederen kring oefent. Helaas, is de voorontwikkeling vaak, voornamelijk onder de diepere lagen van het proletariaat, zóó gebrekkig, en de opvoeding zóó verwaarloosd, is de bodem in die mate onbewerkt gebleven en verhard of verweerd onder de verschralende levensstormen, dat hij hoegenaamd niet toegankelijk meer is voor het zaad eener hoogere cultuur. Vele jaren zullen verloopen eer wij ontkomen zijn aan de zware schaduw van het verleden!

* * *

Wij spraken over het tegenwoordige rijpe geslacht, dat de drie kruisjes heeft gepasseerd.

Thans zullen wij niet onze aandacht richten op de daarbij aansluitende groep van volwassenen in den eersten bloei van het leven. Wij wenden ons eerst tot de jeugdige personen en tot de spes patriæ, die spoedig voor het laatst door de schoolpoort zal gaan. Wenden wij ons tot de jeugd, dan blikken wij naar de toekomst. En wij pogen de ontzaggelijke verandering te overzien, die spoedig op het gebied van opvoeding en ontwikkeling van het jonge volk moet worden tot stand gebracht, zullen volgende geslachten ten volle den zegen smaken van deze sociale hervorming onzer dagen.

Het is thans met het voortgezet onderwijs onzer jeugd allerdroevigst gesteld. Het wordt op treffende wijze aangetoond in het hoogst belangwekkende Verslag van de Staatscommissie tot onderzoek naar de ontwikkeling der jeugdige personen van 13—18 jaar, dat einde 1919 is verschenen.

Op 15 Januari 1915 waren er in ons land 767.828 personen van 12 tot 17 jaar. Hiervan genoten 276.456 onderwijs, en wel 175.592 buiten de gewone lagere school. Van deze laatsten volgden 59.910 avondonderwijs en 115.682 dagonderwijs.

Het totale aantal der 12—17-jarigen, dat op gemelden datum eenigerlei onderwijsinrichting bezocht, bedraagt 36 % van het geheele aantal der bevolking van dien leeftijd.

Het totale aantal der 12—17-jarigen, dat op gemelden datum onderwijs ontving buiten de gewone lagere school, bedroeg ongeveer 23 % van het aantal der geheele bevolking van dien leeftijd. Ongeveer 15 % ontving dag- en 8 % avondonderwijs.

Boven den veertienjarigen leeftijd wordt het aantal jeugdigen, dat onderwijs ontvangt, zeer gering. Van al de 15-jarigen ontving 23,3 % onderwijs en wel 32,2 % der jongens en 14,3 % der meisjes.

Van al de 16-jarigen ontving 17,2 % onderwijs en wel 24,2 % der jongens en 10 % der meisjes.

Van al de 17-jarigen ontving 13,1 % onderwijs en wel 18,5 % der jongens en 7,4 % der meisjes.

Doch deze cijfers betreffen de jeugd na den leerplichtigen leeftijd

uit alle maatschappelijke groepen tezamen. Het aantal arbeiderskinderen, dat voortgezet of herhalingsonderwijs geniet, blijkt bij nadere beschouwing der in het Verslag opgenomen staatjes, uitermate gering. Van de 46941 15- tot 17-jarige jongens, die onderwijs genoten, volgden 11.417 dit onderwijs op H. B. S., Gymnasium, Kweekscholen, enz., 7283 op Herhalingsscholen, 21452 op Vakscholen, de overige 6789 in hoofdzaak op scholen voor G. L. O., voor U. L. O. en M. U. L. O.

Van de 19.642 15- tot 17-jarige meisjes, die onderwijs genoten, volgden 7191 dit onderwijs op H. B. S., Gymnasium, Kweekscholen, enz., 3634 op Herhalingsscholen, 3855 op Vakscholen, de overige 4962 in hoofdzaak op scholen voor G. L. O., voor U. L. O. of M. U. L. O.

De Commissie spreekt als hare meening uit, dat, gelet op den aard van het onderwijs, dat aan het bevoordeelde deel te beurt valt, dan ongetwijfeld mag worden vastgesteld, dat dit onderwijs voor een groot deel niet toereikend is om de door de tegenwoordige maatschappij vereischte kennis bij te brengen. Het herhalingsonderwijs bijv., dat een belangrijk deel vormt van het onderwijs, dat aan de rijpere jeugd wordt verstrekt, voorziet op verre na niet in de bestaande behoefte. Toch zijn al degenen, die het herhalingsonderwijs volgen, in de statistiek meegeteld.

Wij mogen op grond van de voorgaande gegevens zeker wel concludeeren dat de jeugdige personen van thans, die door handenarbeid in hun onderhoud zullen moeten voorzien, dus de arbeiders in engeren zin genomen en zij, die de daarbij aansluitende groepen vormen, in overgroote meerderheid na hun twaalfde of dertiende jaar hoegenaamd geen geregeld onderwijs meer ontvangen. Zij worden het leven ingezonden, even onvoorbereid als voorgaande geslachten. Maar het jonge volk van arbeiders moet zich thans oriënteeren in eene geheel veranderde maatschappij. Talloos velen van de jeugdige arbeiders moesten voorheen, vanaf het oogenblik dat zij in loondienst traden, overmatig lang arbeiden in zeer afhankelijke verhouding; volwassen geworden, bleef de langdurige dagelijksche arbeid, zelfs door geen vacantie van korten duur onderbroken, al hun krachten vorderen, waardoor in breede lagen des volks het geestelijk leven zóó verschrompelde, dat het zelfs thans onder den invloed van mildere verhoudingen geen jong groen belooft. Van den jeugdigen arbeider uit het heden, voor zooverre hij behoort tot de groepen, welker arbeidsvoorwaarden reeds op peil zijn gebracht, worden tijd en kracht niet meer geheel geabsorbeerd door den loondienst. Hij gevoelt overal de opstandigheid, de onafhankelijkheid, maar helaas, zooals in dezen door den oorlog fel-doorwoelden tijd niet kon uitblijven, vaak ook de losbandigheid om hem heen. Hij kan, zoo dat bovenal zijn toeleg is, al spoedig een loon verdienen, waarover de oudjes, die in gedachten nog leven in de verzonken wereld, de handen van verbazing ineenslaan. De jonge arbeiders hebben thans geheel andere kansen dan voorheen. Het lijdt geen twijfel of zeer velen zullen deze kansen weten te benutten. Individueele aanleg, maar bovenal het milieu, zijn hier van beslissend belang. Sommigen zullen, voorgelicht en aangemoedigd door ouders of vrienden, die het moment begrijpen, — er zijn, Goddank, duizenden eenvoudigen van geest, in wier hoofden een helder licht is ontstoken, — dadelijk den rechten weg

opwaarts vinden. Anderen zullen eerst, na veel desillusie en tijdverlies, al voelend en tastend, hem bereiken. Wij volgen ze in gedachten op het moeilijke pad, met den zegen op onze lippen.

Maar voor tienduizende jongelieden ontstaan uit de nieuwe verhoudingen groote gevaren. Het aanleeren van hun eenvoudig werk — zoo het al geleerd behoeft te worden — vereischt weinig inspanning. Het vult hun leven niet. Zij hebben tijd en kracht over. Zij verkeeren veelal in een milieu, waar geestelijke behoeften niet worden gevoeld, waar de drang naar hooger al lang is onderdrukt, waar een traditie heerscht van armoede en zorg en een tobberig bestaan, geslachten-lang, zijn sporen heeft gedrukt op menschen en dingen. Zij zijn van een levenslustigen leeftijd. Kan dit jonge volkje, dat opgroeit in den keer der tijden, zelf inhoud geven aan het leven? Zij zoeken hoogstens afwisseling en verzet. Het geld, dat zij kunnen bemachtigen, geven zij vlot uit. Zij zoeken de straat en vermaak, dat voldoet aan hunne primitieve eischen.

(Wordt vervolgd.)

't Beschamend voorbeeld van Amerika

door E. J. VAN DET.

II.

Op deze wijze verdedigt een hooggeplaatst onderwijsautoriteit het herhalingsonderwijs. Geen wonder dan ook, dat sedert de invoering der Vocational Education act dit onderwijs grote vorderingen heeft gemaakt. Zoals wij reeds zeiden, de landsregering moedigt de staten aan wetten op de leerplicht voor het herhalingsonderwijs te maken en in 1919 hebben 14 staten aan die aandrang gehoor gegeven.

In al deze staten zijn jongelieden, die in beroepen of bedrijven werkzaam zijn, verplicht gedurende 4 à 8 uren per week onderwijs te volgen.

De wetten in de verschillende staten zijn niet gelijkluidend, maar komen toch in hoofdzaak met elkaar overeen. In 't algemeen schrijven zij voor, dat indien er zich 12 à 20 leerlingen aanmelden, een klasse gevormd moet worden.

De verplichte leeftijd loopt van 14 tot 16 à 18 jaar. In sommige staten is een twee-jarige leerplicht, in andere zoals Montana, Oregon, Nevada, New-York, Washington en Californië een vier-jarige.

De schooltijden vallen tusschen 8 uur in den morgen en 5 à 6 uur in de namiddag: dus steeds binnen den werktijd.

De staten, waarin de leerplicht is doorgevoerd, zijn: Arizona, Montana, Nevada, New-Mexico, Oklahoma, Utah, Missouri, Iowa, Nebraska, New-Jersey, New-York, Oregon, Washington, Californië, Wisconsin en Pennsylvanië.

De meeste dezer leerplichtwetten bevatten geen gedetailleerde voorschriften voor de inrichting der scholen, maar dragen de uitvaardiging

daarvan op aan de gewone Onderwijsraad of aan die voor het vakonderwijs.

In bijna al de genoemde staten zal de wet in werking treden in 1920. In New-York moet met de uitvoering begonnen worden in 1920 en moet de wet volledig in werking zijn uiterlijk in 1925.

In de meeste staten is het onderwijs van drieerlei aard:

1e. vakonderwijs in aansluiting bij het beroep der leerlingen;

2e. voortzetting van het algemeen ontwikkelend onderwijs;

3e. onderwijs ter bevordering van de kennis, die het inzicht van de burger verheldert.

Verder hebben vele staten bepaald, dat arbeidskaarten slechts verstrekt worden door de schoolautoriteiten of door deze in samenwerking met de arbeidsinspectie.

Met boeten worden bedreigd de ouders, die niet zorgen, dat hun kinderen aan 't onderwijs deelnemen en de patroons, die niet zorgen, dat het bij hen arbeidende kind tijd en gelegenheid krijgt de verplichte herhalingsschool te volgen.

Daar de staten ten eerste verschillen in dichtheid van bevolking en economiese omstandigheden, zou een eenvormige inrichting van het onderwijs tot grote moeilikheden aanleiding geven.

Bij de inrichting van klassen in Wisconsin, Pennsylvanië en Massachusetts is reeds gebleken, dat de kinderen zeer uiteenlopend van leeftijd en vorderingen zijn.

Gelukkig bestaat in de meeste staten een streven, hen gedurende volle 8 jaren op de lagere school te houden, zodat langzamerhand meer eenheid in de stand hunner ontwikkeling verwacht mag worden.

Het feit echter, dat dit onderwijs een geheel ander karakter heeft dan het lager en dat de lagere schoolontwikkeling niet beslissend is voor de vorderingen, die het kind in het leven zal maken, doet nu reeds veel van de moeilikheid vervallen.

Het komt in enkele gemeenten nog wel voor, dat men de kinderen op de herhalingsschool rangschikt naar hun vorderingen op de Lagere School. Wanneer dit meebrengt dat het herhalingsonderwijs dan ook een gewone voortzetting van het L. O. zou worden, gaat alle effect verloren. Wil het herhalingsonderwijs werkelik wat betekenen, dan moet 't rekening houden met de behoeften der jongelieden, die in een beroep werkzaam zijn. De leerlingen, die haar bezoeken, zijn reeds het productieve deel van hun leven ingetreden, hun opvoeding is echter nog niet voltooid. Hieruit volgt, dat het herh. onderw. zoowel een maatschappelik als een opvoedend karakter moet hebben. Het moet daarom het oog gericht houden op:

1e. Het Burgerschap.

Eerst als de mens in het productieproces is opgenomen en de verantwoordelikheid voor het winnen van zijn onderhoud van zijne ouders op hem, zij 't ook nog gedeeltelik, is overgegaan, kan hij zijn plichten en rechten als burger leeren beseffen.

2. De Gezondheid.

Juist voor aanstaande arbeiders moet onderwijs in hygiëne van belang geacht worden.

Schoolartswezen, schoolverpleging, tandklinieken, moesten ook tot het herh. onderw. uitgebreid worden.

3. De voorlichting bij de Beroepskeuze.

Vele jongens en meisjes, die de L. Sch. verlaten, komen lukraak in een beroep; slechts weinigen onder hen hebben reeds voor het leven gekozen. De H. S. behoort de gelegenheid te verschaffen om de vooruitzichten in verschillende bedrijven te leren beoordeelen, voor kinderen, die niet in de gelegenheid zijn hun algemene opvoeding te ontvangen in gehele-dag middelbare scholen of hoogere vakscholen.

De voorlichting bij beroepskeuze in een verplichte H. S. is in grote mate verbonden met de mogelikheid om voor plaatsing te zorgen. Het is echter noodig, ook al bestaat er voor de school geen gelegenheid om voor plaatsing te zorgen, dat de cursussen zodanig worden ingericht, dat zij een behoorlike grondslag geven voor de keuze om het rechte beroep in het leven te vinden.

4. De vakondervinding.

De beperkte tijd, waarin 't onderwijs aan een herh. school wordt gevolgd, verhindert natuurlik het geven van een volledige opleiding in een bepaald beroep. Het is intussen mogelik en het is gebruikelik in de meeste grote steden, die verplichte H. O. klassen hebben, de helft van de tijd te besteden aan het een of ander industrieel werk. Zoo hebben bijv. de jongens te Boston de gelegenheid twee uren per week te werken in een der vele schoolwerkplaatsen. Tot nu toe zijn daar ingericht: een machine-werkplaats, een plaat-smidswerkplaats, een timmermans-werkplaats, een drukkerij en een electriciteitswerk.

Voor het handelsonderwijs heeft men gelegenheid om kantoorroutine te krijgen, boekhouden en typewriting te beoefenen. Voor de meisjes zijn er voorbereidende beroepsklassen voor costuumnaaien, modemaken, koken, verstellen, en andere takken van huishoudonderwijs, benevens sommige delen der kantoorwetenschap: kantoor-routine, boekhouden en machineschrijven. De leerlingen worden in deze werkplaatsen geplaatst volgens eigen keuze.

De verplichte leeftijd in Boston is 14 tot 16. Dit is niet lang, toch leidt het reeds tot de volgende resultaten:

a. Het geeft de leerling gelegenheid, voorzover er werkplaatsen genoeg zijn, het werk te kiezen, waarvoor hij de meeste neiging voelt.

b. Het geeft hem gelegenheid te beoordeelen of hij zijn loopbaan definitief zal kiezen in het bedrijf, waarin hij 't onderwijs volgt.

c. Het geeft enige vakondervinding, op grond waarvan in vele gevallen een keus gedaan kan worden uit een der vakken, waarvoor de werkplaats ingericht is.

Men moet hierbij in het oog houden, dat de veelsoortigheid van beroepsondervinding in grote mate afhangt van het aantal leerlingen, dat onderwezen wordt. De organisatie te Boston kan slechts op weinige plaatsen in het land gevolgd worden.

5. Algemene opvoeding:

Men moet nooit uit het oog verliezen, dat velen, die de H. Sch. bezoeken, mislukt zijn op de L. Sch. en elke poging om systematies onderwijs te geven in de schoolvakken op dezelfde wijze en met dezelfde leerstof als dit geschiedt op de L.-S. moet steeds uitloopen op verdere teleurstelling der leerlingen. Dit beteekent niet, dat de

school niet een poging zou doen om de belemmeringen in de opvoeding dier kinderen weg te nemen.

Het onderwijs in de leervakken moet afhangen van de verschillende ontwikkeling en de mogelikheid om gelijksoortige groepen te vormen.

Voor de meesten behoeft zeer weinig gedaan te worden om hun vaardigheid in lezen, schrijven, rekenen en taal te vermeerderen.

Wie 't probleem goed heeft nagegaan, weet dat er echter ook vele kinderen zijn, die door hun gebrek aan natuurlike aanleg niet in staat zijn in de schoolvakken verdere vorderingen te maken. In dit geval moet de nadruk zo goed als geheel gelegd worden op 't vakkundig deel van 't onderwijs.

In 't algemeen moet dus de school niet dienen tot verdere oefening in 't lezen, nl. in 't werktuigelik lezen, maar ze moet de lust tot lezen wakker roepen en de leerling lectuur verschaffen, die voor zijn leeftijd aantrekkelik is. Ze moet niet stelselmatig onderwijs geven in grammaticaal zuiver schrijven, maar hem de vocabulaire bijbrengen, die hij noodig heeft; heel weinig grammatica en veel gelegenheid tot onderlinge gedachtenwisseling. Het geschiedenisonderwijs moet zich bezighouden met de ontwikkeling van de industrie, de sociale wetgevingen, en dergelike.

* * *

Er zal nog heel wat gedaan moeten worden om de invoering der part-time school volledig door te voeren. Er moet worden gezorgd voor gebouwen en inrichting, en, wat het moeilikste is, voor de vorming van onderwijzers.

Het probleem der opleiding van leerkrachten is allerwege in Amerika aan de orde, zowel voor de dagambachtsscholen en de avondscholen als voor de part-time schools. Voor deze laatste wil men gebruik maken van de normaal- en kweekscholen, door daaraan te verbinden klassen van onderwijzers, die op korte termijn voor het part-time onderwijs worden geschikt gemaakt. Bovendien wil men een ambtenaar speciaal belasten met de organisatie der scholen, het kiezen van personeel, enz.

Uit bovenstaande blijkt wel, dat het probleem van alle zijden is bekeken.

Volgens het meergenoemde Second Annual Report bestonden er op 30 Juni 1918, 341 part-time schools met tezamen 53005 leerlingen nl. 32605 jongens en 20400 meisjes. Ook in Amerika was dus tot die tijd toe niets van het herhalingsonderwijs terecht gekomen; men herinnere zich echter, dat toen slechts twee staten de leerplicht voor het herhalingsonderwijs hadden.

Het aantal onderwijzers bedroeg 827, n.l. 367 mannen en 460 vrouwen. De kosten, door Rijk en Staten samen gedragen, voor onderwijzerssalarissen beliepen 377.333.34 dollar. Welke uitbreiding het part-time onderwijs nu reeds verkregen heeft is nog niet in cijfers vast te stellen, daar het 3e jaarverslag ons nog niet heeft bereikt. Uit wat wij hebben medegedeeld omtrent het verder verplicht stellen van het part-time onderwijs mag zeker tot een zeer belangrijke uitbreiding geconcludeerd worden.

De wet eist, dat de staten uit eigen kas minstens evenveel aan het onderwijs besteden als de rijkssubsidie bedraagt.

Voor het dienstjaar van 1 Juli 1919 tot 30 Juni 1920 zal dit gezamenlik bedrag zijn 689.333.34 dollar. Het bedrag blijft oplopend tot 1925/1926 toe; het zal dan de som van 2.033.333.34 dollar bereikt hebben. De bedoeling is, dat het daarna constant zal blijven.

Of zelfs Amerikanen zolang vooruit kunnen zien, waag ik echter te betwijfelen.

In deze bedragen zijn niet begrepen de kosten voor gebouwen, inrichting en onderhoud.

Men schat dat de kosten van onderhoud gemiddeld 50 % zijn van de onderwijzerssalarissen, zoodoende rekent men dat vanaf 1926 de part-time schools 3.000.000 dollar zullen vereisen.

* * *

Frankrijk en Engeland zijn bezig voor hun herhalingsonderwijs dit stelsel na te volgen. In Aug. 1917 werd het eerste voorstel voor leerplicht en verplicht herhalingsonderwijs bij het Parlement ingediend. Het gelukte niet het aangenomen te krijgen. Een nieuw voorstel, dat principieel niet van het eerste verschilde, werd aangenomen den 19en Maart 1918.

De brochure „Part-time trade and Industrial schools", officiele uitgave van de Amerikaanse regering, bevat naar aanleiding van deze regeling de opmerking:

„Engeland en Wales zijn sedert kort bekeerd tot de verplichte herhalingsschool, welke zij, na zorgvuldige studie der zaak, in hun wetgeving hebben opgenomen, teneinde bekwame arbeiders voor de toekomst te verkrijgen en te behouden en met het doel het Duitse stelsel van vakonderwijs in te voeren".

Dit werd gezegd midden in de oorlog; dit deed Engeland tijdens de felste vijandschap!

Zullen wij het belang van onze jeugd, het belang van ons gehele land slechter begrijpen?

Neen, men mag de gelegenheid die er nu nog is, om het verplichte herhalingsonderwijs in de wet te krijgen niet laten ontglippen.

Misschien wil de Volksvertegenwoordiging in dit geval vooruitstrevender zijn dan de minister.

's Middags geen les op de H. B. S.

door Dr. J. HOEKSMA. Directeur der 4e H. B. S 3-j. c.

Sedert jaren wordt in onderwijskringen door velen gevraagd om een derde vrije middag voor de middelbare school; ter wille van de eisen der voorstanders van meer zorg voor de lichamelike opvoeding zal die derde middag misschien eerlang wel worden ingevoerd.

Het komt mij voor dat met een dergelike maatregel — hoezeer door mij gewaardeerd — de leerlingen der middelbare school — ik heb meer in het biezonder die van de driejarige scholen op het oog, omdat ik die het best ken — niet afdoende geholpen zijn; ik meen dat de middagschooltijd geheel moet vervallen.

Waarom vraag ik meer vrije tijd voor onze jeugd?

1°. Omdat ze zo weinig vrije tijd heeft.

2°. Omdat ze meer vrije tijd zo noodig heeft.

De arbeidsdag is voor volwassenen geregeld en wordt beperkt tot op acht uren per dag. De kinderen, die op de banken onzer middelbare scholen zitten, werken acht uren per dag of meer. Volwassen arbeiders wordt nagegeven, dat ze in de arbeidsuren wel eens luieren; toezicht schijnt dat niet te kunnen beletten. Achter onze kinderen staat ieder uur van de schooldag een ander opzichter, die met de zweep van het strafwerk dreigt als er niet behoorlik wordt gearbeid; wiens eerste werk het is op elke nieuwe dag de af te leveren portie huiswerk van de vorige te inspecteeren. Twee uur huiswerk voor de eerste en de tweede klasse, drie uur voor de derde wordt normaal geacht; zo wordt de arbeidsdag voor kinderen van 12 of 13 tot 16 jaar acht uur of meer. Om negen uur eist de school onze kinderen op; om vier uur laat ze hen vrij, dat wil zeggen, ze laat hen naar huis gaan, echter met de opdracht een taak af te maken, die twee of drie uren vergt.

Op Woensdag- en Zaterdagmiddag is er wel geen school, maar dat wil in het geheel niet zeggen, dat die beide middagen voor de kinderen zijn. Godsdienstonderwijs, muzick- en dansles, voor zo ver ze niet in de avonduren worden gegeven, worden geplaatst op deze middagen.

Hoeveel vrije tijd schiet er over voor onze kinderen? D.w.z. tijd, die ze mogen besteden naar eigen wens, waarin ze mogen toegeven aan hun eigen, biezondere liefhebberijen?

De volwassen werkman is eindelik zo ver, dat hij zijn recht erkend ziet op vrije tijd, nadat hij zijn dagtaak heeft volbracht, vrije tijd voor ontwikkeling en ontspanning. Tijd om zich zelf te zijn hebben de leerlingen van onze middelbare scholen niet.

En niet alleen dat hun tijd voortdurend in beslag wordt genomen, ook wordt hun voorgeschreven, hoe ze hun aandacht elk uur moeten verdelen. Op het uur Nederlands volgt een uur Wiskunde, daarna komt aardrijkskunde en zo voort. Voor al onze patiënten, hoe verschillend van geestelik gestel, is het regiem of het medicament hetzelfde: een lepel van dit, zoveel druppels van dat, een poeiertje van iets anders; en hoogstens — en zelden — bij wijze van troost een chocolaatje om de lelike smaak te vergeten.

Maar dat kan toch in een school niet anders?

Als het waar is, bewijst het alleen dat de school uit haar aard een slechte inrichting is, die alleen behouden dient, zolang niet iets beters haar kan vervangen.

Maar de vraag naar middelbaar onderwijs is toch zo groot; het aantal candidaten voor onze middelbare scholen (vooral voor de driejarige) groeit met elk jaar.

Het is niet te ontkennen.

En men vraagt zich wel eens af, wat de ouders bezielt en of ze wel weten wat ze doen, als ze hun kinderen laten inschrijven.

Zijn die kinderen eenmaal op school, dan moeten ze een diploma hebben tot elke prijs. Ik heb maar een of tweemaal beleefd, dat een vader zijn jongen van school nam, welbewust, omdat hij tot het inzicht gekomen was, dat de knaap op school te kort kwam.

Maar tekort komen ze alle. Er wordt over hen beschikt, hun tijd wordt ingedeeld en afgemeten; zelfstandig iets doen buiten de school kunnen ze niet, omdat er geen tijd voor is.

En dat in onze dagen.

Voor de kleine kleuters wordt gevraagd werkzaamheid naar eigen lust en keus. Hier en daar, steeds meer, ziet men in, dat de ontwikkeling van de mens en de mensheid niet anders dan daarmee gebaat kan zijn.

Maar op de middelbare school gaat men door met voor te schrijven wat de leerlingen klassegewijs zullen doen, hoe ze het zullen doen en wanneer ze het zullen doen. Of eigenlijk is het nog droever; er wordt hun gelast, wat zij zullen aanhoren, en wanneer ze het zullen aanhoren. En verwacht wordt zelfs, dat ze het zullen aanhoren — in ieder geval met kalme berusting, maar het liefst met de lach der verheuging op hun kindergelaat. Hier echter is de natuur sterker dan de leer en openbaart zich het verzet in weerbarstigheid die straf oploopt, of als suffe lijdelijkheid, die in het geniep op het horloge kijkt.

De leerlingen der middelbare scholen hebben behoefte aan meer vrije tijd. Voor de middelmatigen en de zwakken onder hen, wordt de leertijd — drie tot vijf jaren der veelbezongen blijde jeugd — tot een marteling; de lichamelijk zwakken leggen het in de worsteling soms af; de geestelijk zwakken tobben voort zonder hoop en zonder vreugd; van beide catagoriën is voor de toekomst van de maatschappij weinig te verwachten. De vluggeren weten het klaar te spelen; hun voorbeeld dient zelfs om het bewijs te construeren, dat de toestand zo erg nog niet is. De begaafdheid van den een wordt aldus de middelmatigheid van de ander ten vloek.

Maar allen, meer begaafd of minder begaafd, ontbreekt de vrije tijd, om aan de drang tot daden te voldoen, die in alle jonge mensen leeft, maar zich in ieder afzonderlijk verschillend uit en dus ook op verschillende wijze geleid en gesterkt moest worden. In plaats daarvan wordt voor hen gedacht en wordt voor hen gedaan op school; hoe meer receptief zij zijn, hoe minder zij hun individualiteit toonen, hoe beter leerlingen zij worden geacht.

Is er meer vrije tijd voor onze kinderen te vinden?

Ongetwijfeld, als men maar wil.

De school zal nodig zijn en blijven.

Maar niet de school, zoals zij nu is. Het is niet nodig dat de school op alle tijd van de leerlingen beslag legt.

Laat de school de morgen.

Ontneem de school de middag.

Laat het zoogenaamde intellectueele onderwijs worden gegeven in de morgenuren, maar verbiedt de school nog langer de hand te leggen op de middaguren.

Maar zal wel alles in de morgenuren geleerd kunnen worden, wat tans onderwezen wordt?

Als het niet kan, dan zullen we met minder tevreden moeten zijn.

Maar geen schoolonderwijs op de middag.

En vooral geen huiswerk op de middag.

En heel weinig huiswerk in de avonduren.

Wat dan?

Moet dan de verwildering van de jeugd in de hand worden gewerkt? Moet aan bezige huismoeders op bekrompen bovenhuizen de last van hun drukke kinderen op de hals worden geschoven? Ik heb in ernst horen beweren, dat men die moeders een dienst bewijst door middaglessen te geven. Bewaarscholen dus voor dertien- tot zestienjarigen?

Het is gelukkig niet nodig.

De middag behore aan de leerlingen zelf; hij moet dienen om hen lichamelijk sterk, geestelik en zedelik krachtig en zelfstandig te maken. Over een teveel aan lichamelijke ontwikkeling, aan intellectuele en morele zelfstandigheid is ten onzent immers nog nooit geklaagd?

Allereerst dus:

De middag worde gedeeltelik besteed aan de ontwikkeling van het lichaam. Hier bestaat altans de communis opinio; de lichamelike opvoeding staat reeds voor de poort van de school en vraagt om een groter deel bij de verdeling der lesuren, weldra zal waarschijnlik haar eis worden ingewilligd.

En verder:

Op de middag vinde elke leerling gelegenheid om datgene te doen waartoe zijn lust hem drijft, zijn aanleg hem geschikt maakt, datgene dus waarin hij plezier heeft.

Wees niet bevreesd dat hij blijken zal niets te willen; dan ware hij ziek.

Jonge mensen willen alle; zij willen alleen dikwijls niet, wat wij verlangen, dat zij zullen willen. Maar actief zijn, werk doen naar eigen initiatief, willen zij alle.

Die activiteit tonen ze zelfs, onder de druk van de omstandigheden, waaronder zij bij de bestaande regeling leven. Maar menigeen kost het zijn bewijs van overgang of zijn einddiploma.

Zorg dus dat ze op de vrije middagen actief kunnen zijn.

Geef hun tuinen ter bewerking; zij zullen liefde voor de natuur, kennis van haar producten en zin voor haar schoonheid krijgen. Mogelik dat de leraar in de plant- en dierkunde daarna in één lesuur meer met hen opschiet dan vroeger in twee.

Stel een piano te hunner beschikking op school: zij zullen willen zingen en muziek maken. Het grote gebouw staat er toch ook op de middag. Er zal een leider te vinden zijn.

Er zijn leerlingen die aanleg hebben voor het toneel; laat hen komediespelen — in het Nederlands of in een vreemde taal. Het zal niet zonder leider gaan; maar ik ben overtuigd, dat er een bevoegde komt — een leraar of een niet-leraar, die hen wil helpen. Misschien staat de leraar nog eens verbaasd over de vorderingen in het Frans of Engels of Duits, over een zuiverder uitspraak van de vreemde, een betere dictie van de eigen taal.

Hoeveel jongens zijn er niet, die belang stellen in de techniese wetenschappen. Geef als leraar in het Nederlands eens een opstel op over vliegmachines, en ge merkt met bevreemding op, hoe leerlingen, over wier belangstelling ge nu juist niet te roemen hadt, verschillende toestellen tot in biezonderheden blijken te kennen. En komt ge nu bij navraag niet te weten, dat er jongens zijn, die vlieg-

tuigen in miniatuur bouwen, welke tot in onderdelen natuurgetrouw zijn? Die jongens moeten gelegenheid hebben elke middag, wel onder leiding, maar in vrijheid bezig te zijn, hun handen te oefenen, hun fantasie te ontwikkelen.

Er zijn tal van leerlingen, die graag lezen, niet alleen belletristiese werken. En onder die leerlingen zijn er, wier hoofden vol zijn van vragen, waarop zij geen antwoord weten. Juist in de jaren waarin het meisje vrouw, de jongen man wordt, rijzen er immers zooveel vragen in de jonge mens. Er moet gelegenheid worden gegeven, die vragen uit te spreken. Er zal zeker iemand komen, die ook hier kan en wil steunen en leiden.

Er zullen leerlingen zijn, die de schatten van oude en nieuwe musea willen zien; er zullen fabrieken kunnen worden bezocht, uitstapjes worden gemaakt.

Er zal — maar waartoe verder te gaan; er zullen behoeften blijken, waarvan het bestaan nog niet wordt vermoed.

Maar er wordt toch in die richting reeds gewerkt? Schooltuinen zijn toch hier en daar aangelegd; op tal van scholen wordt de zang beoefend; toneelstukjes worden opgevoerd? Er zijn schoolclubs?

Zeer zeker; maar al het werk, dat daarvoor door de leerlingen verricht wordt, moet worden gedaan in uren, aan het schoolwerk onttrokken; de leerling die er aan meedoet, voelt zich min of meer schuldig, zodra zijn rapport minder goed wordt; en de leraar, die — met prijzenswaardige toewijding — zijn eigen vrije tijd opoffert om steun en leiding te geven, vraagt zich af — juist omdat hij een ernstig man is — of hij tegenover zijn leerlingen en tegenover zijn collega's wel verantwoord is vrije werkzaamheid in deze richting aan te moedigen.

Want het huiswerk? . . . . . En het rapport?

In de morgenuren dus de gewone lessen; het onderwijs voor allen gelijk. 's Middags geen les.

Maar de gelegenheid gegeven aan alle leerlingen om in of buiten de school naar eigen lust en verkiezing onder leiding werkzaam te zijn, tot heil van hun lichamelike en geestelike gezondheid.

's Middags de school niet alleen voor maar ook aan de leerlingen. Hier is plaats — en werk te over voor een leerlingenraad, werk, waarbij de voorlichting en leiding van ouderen — leraren en anderen — voor zover ik leerlingen meen te kennen — dankbaar zullen worden aanvaard en naar verdienste gewaardeerd. [1])

Wat zal het gevolg zijn van een dergelike regeling?

Minder parate kennis aan het eind van de leeftijd. Misschien valt het nadelig saldo echter mee.

Maar een gezonder en krachtiger lichaam.

En meer ontwikkeling.

Groter durf en ondernemingsgeest.

Veelzijdiger belangstelling.

En ten slotte: meer levensvreugd.

---

[1]) Hier wordt een andere wijze van differentiëring bij ons middelbaar onderwijs voorgeslagen dan die, welke een paar jaar geleden door Dr. R. A. Kollewijn in de „Nieuwe Amsterdammer" is aanbevolen.

Onderwijs aan de volwassenen.

door W. EMMENS.

In afl. 2 van „Volksontwikkeling" heb ik in een artikel over de opleiding van den onderwijzer gesproken van de groote rol, die deze bij de opvoeding der massa, der volwassenen, had te vervullen en dat het daarom noodig was, hem inzicht in de maatschappij-leer bij te brengen.

De techniek heeft het ijzeren geraamte van de samenleving geconstrueerd. De vakbonden van werkgevers en werknemers bouwen er zich om heen en laten nu en dan door stakingen of anderszins aan het publiek, wat evenwel niets anders is dan de algemeene samenvatting van de andere vakbonden, gevoelen, dat de samenleving zich zonder hen niet gezond kan ontwikkelen. En het individu, dat als nummer zooveel op de lijst van den vakbond is ingeschreven, is zich bewust, dat het voor een klein deel medewerkt aan de instandhouding van het maatschappelijk geheel, dat het als lid van zijn vakvereeniging macht bezit. Dit machtsbesef van het individu in zijn vakbond is een van de factoren, die den ontwikkelingsgang van de samenleving thans bepalen. Het is voor het geluk en voor de gezondheid van het individu als ook van de maatschappij van het allergrootste belang, dat dit besef wordt verhelderd, want het heeft een veel te enge begrenzing: het concentreert zich alleen op het verkrijgen van betere levensvoorwaarden voor een kleine groep, terwijl het groot maatschappelijk geheel buiten den gezichtskring van den strijdenden vakbond ligt, ja, het groot maatschappelijk geheel als de vijand wordt beschouwd, waarop voordeelen moeten worden veroverd. De individuen der vakvereenigingen hebben twee methoden toegepast, om tot hun doel te geraken: de p o l i t i e k bracht hun het algemeen kiesrecht, waardoor ze invloedrijke posten konden bezetten om daardoor zich zelf en huns gelijken te dienen; de v a k v e r e e n i g i n g verschafte hun door directe actie hoogere loonen, korteren arbeidsduur en medezeggingsschap in bedrijven. Zoover zijn we thans! Maar wat nu, om een gezonde ontwikkeling verder te verzekeren? Zijn er gebreken, ik bedoel f u n d a m e n t e e l e gebreken in deze onze moderne samenleving? Zulke dus, die een gevaar voor het maatschappelijk huis opleveren? Zeer zeker! We zien thans mannen en vrouwen in gemeenteraden en hoogere colleges plaats nemen, die, hoewel meestal van goeden wille, niet de noodige mate van kennis bezitten, om hun functie naar behooren te vervullen d.w.z. dat ze èn voor het hun toegewezen werk niet bekwaam zijn èn den breeden kijk missen om in 't belang van het g e h e e l werkzaam te kunnen zijn, waardoor een grooter of kleiner deel der samenleving wordt verwaarloosd en in de beroering komt. Dat is één enorme tekortkoming van onzen tijd. — Maar er is nog een andere!

Door de concentratie van het bovengenoemde machtsbesef op het verkrijgen van materieële voordeelen wordt slechts de ééne helft van het menschelijk leven gediend, en deze éénzijdigheid levert een groot

gevaar op. Tweeërlei houding kan het individu en ook de massa aannemen tegenover deze éénzijdigheid. Ten eerste zal deze door reactie van bepaalde zielsfactoren met een geweldige kracht de tweede helft, het geestelijk deel van het leven opeischen, ja zal door de wet der overdrijving de materieële belangen gedeeltelijk in den steek laten. De menschheid van thans koestert een vurig verlangen naar gelooven. Ik meen, dat de begeertespanning in stoffelijke voordeelen, thans ongeveer haar hoogtepunt heeft bereikt. En het komt er nu op aan, de gelegenheid te bieden om aan de geestelijke behoeften te kunnen voldoen. [1]) Want wordt daarvoor niet gezorgd, dan zal de massa, die den vrijen tijd moet aanwenden voor het herstel van de geestelijke en lichamelijke harmonie, zich voortbewegen in de richting van steeds wildere begeerten, snel afzakken en ondergaan in een poel van woeste anarchie. In onze samenleving is ten hoogste slechts sprake van groepsbewustzijn en klassebewustzijn, maar deze kiemen moeten door de besten onzer natie geleid worden in de richting van een algemeenen socialen geest, zoodat een nieuwe traditie, die der samenwerking, ontstaat. Het onderwijs heeft hier een functie te vervullen, niet alleen bij de jeugd, maar eveneens bij de volwassenen, bij de mannen en vrouwen, die dagelijks voor hun gezin het brood moeten verdienen. Zonderlinge tijd vol zware problemen. Vroeger verlieten de generatie's de scholen, om dan verder, hun plicht in de maatschappij vervullend, in den nacht der tijden af te glijden. En thans moeten de volwassen generatie's terugkeeren naar het onderwijs, om voor het leven en de maatschappij te worden klaargemaakt. Blijkt daaruit niet ten duidelijkste, dat de oudere generatie's achterblijven bij . . . . ja, waarbij? Bij de duizelingwekkende snelle ontwikkeling, die de moderne samenleving door de wonderen der techniek ondergaat. De volkeren, die op de slagvelden hebben gestaan, ontdekten deze schrille tegenstelling reeds gedurende den oorlog en verlangden met krachtigen wil een grondige hervorming der volksopvoeding ten bate der massa's. En ik kan hierin slechts zien een ontwikkeling, zooals die in Amerika reeds lang bezig was en waar men zich nu al weer met een reconstructie bezig houdt. Ook in Frankrijk, Duitschland en Engelang wordt daaraan stevig gewerkt.

Hoe zal dit onderwijs aan volwassenen ingericht moeten worden? Men kan hierbij twee wegen bewandelen. De regeering kan de plaatsen aanwijzen, waar het gegeven zal worden, kan de stof bepalen die onderwezen zal worden en kan de onderwijzers aanstellen. Maar ook kan men dit alles overlaten aan de volwassen mannen en vrouwen zelf; zij zelf mogen de onderwijzers aanwijzen en de stof kiezen. Een van de grieven van het volk tegen het kapitaal, ik laat de juistheid of onjuistheid buiten beschouwing, is, dat dit hen knevelt, ook in hun geestelijke ontwikkeling. Het feit, dat ik hier wil constateeren, is, dat de massa wantrouwen koestert tegen het kapitaal. Wil de samenleving aansturen op een algemeene snelle pacificatie, dan is er maar één weg n.l. de tweede genoemde methode. Wanneer het initiatief bij de arbeiders blijft, verdwijnt het wantrouwen vanzelf en zoodra de volwassenen kennis nemen van datgene, wat ze zelf wen-

[1]) Zie ook „De algemeene beoefening der wijsbegeerte" van Prof. Casimir.

schen, zal er in de tegenwoordige omstandigheden bij de besten van hen inzicht, nadenken, bezonnenheid komen. De tijden zijn daarvoor rijp!

Wanneer de revolutie, die volgens sommigen aanstaande is, niet voortvloeit uit overbevolking, maar alleen uit gewijzigde sociale verhoudingen, dan heeft Engeland, het practische Engeland, op onderwijsgebied een maatregel getroffen, die in hooge mate kan bijdragen tot de sociale pacificatie. En komt de revolutie niet, dan zal door dezen maatregel Engeland met Amerika het land zijn, waar de maatschappelijke aanpassing het eerst tot stand zal gebracht worden.

Wat toch is het geval?

Nog tijdens den oorlog, in Juli 1917, werd er in Engeland een Commissie benoemd, die tot taak had te onderzoeken, de verschaffing van onderwijs aan volwassenen in Groot-Brittannië en voorstellen daaromtrent te doen. Het merkwaardige was, dat de Commissie het technisch en het vak-onderwijs buiten beschouwing moest laten. Bedoeld was dus algemeen ontwikkelend onderwijs voor volwassenen. Het eerste rapport, dat de betrekking tusschen de sociale positie en het Onderwijs aan volwassenen behandelde, was in Maart 1918 gereed; het tweede, over het Onderwijs in het leger, in Juli 1918; het derde, over de algemeene kwestie van bibliotheken en musea, in Mei 1919. Het eindrapport, dat kort geleden verscheen, heeft betrekking op:

a. de geschiedenis en den tegenwoordigen stand van de beweging voor onderwijs aan volwassenen;

b. de principes, die er aan ten grondslag liggen;

c. de behoefte daaraan en al de mogelijkheden en methoden van organisatie en bekostiging. De „Times", waarin dit onderwijs wordt besproken, kijkt tevens naar andere landen, Amerika, Duitschland en Frankrijk en constateert dan, dat alle landen merkwaardig achterlijk zijn, wat het onderwijs aan volwassenen betreft en dat het onderwijs geen gelijken tred met de uitbreiding van de politieke rechten heeft gehouden. De Commissie is uitgegaan van twee principes: het voornaamste doel van het onderwijs is, een mensch klaar te maken voor het leven en voor zijn plaats als lid van de gemeenschap, waarin hij leeft: dat zulk onderwijs den burger moet klaarmaken niet alleen voor persoonlijke, huiselijke en beroeps-plichten, maar ook voor de plichten van het burgerschap, en voor het vellen van een gezond oordeel in publieke zaken.

Vandaar, dat de Commissie tot de conclusie komt, dat de gelegenheid voor onderwijs aan volwassenen algemeen moet zijn en aan geen enkele man of vrouw in het land mag worden onthouden; dat zulke gelegenheden noodig zijn voor de nieuwe ontwikkeling van de natie na de inspanning van den oorlog en dadelijk ingericht moeten worden. De Commissie maakt duidelijk, dat dit alleen mogelijk is bij vrijwillige organisatie, en verdedigt, dat aanmoediging en steun moet gegeven worden aan zulk een organisatie, die voor de verschaffing van onderwijs aan volwassenen voortdurend door het geheele land wil zorgen. Het rapport toont aan, dat er een sterke behoefte aan onderwijs voor volwassenen bestaat en dit zijn oorzaak

vindt in de omstandigheden van het moderne leven, dat zulk onderwijs slechts kan bloeien „onder omstandigheden, die aan de deelnemers toestaan zelf te bepalen: de te volgen studies, de keuze van den onderwijzer en de inrichting van de klas", maar die tevens vasthouden aan „regelmatigheid, ernst en doorzetting". Wetenschap, moderne talen en alle vormen van humanistische kennis zullen onderwezen moeten worden. De universiteiten moeten het toezicht houden over het werk van het onderwijs aan volwassenen, zoowel binnen als buiten hun muren, als deel van hun gewoon werk. De inrichting van onderwijs aan volwassenen is mogelijk, wanneer de staat, de universiteiten, de plaatselijke autoriteiten en de vrijwillige werkers samengaan.

Ook in Duitschland doet zich meer dan ooit gevoelen, dat de volksopvoeding veel te wenschen heeft overgelaten en er gaan stemmen op, die met kracht de verdieping van de volksopvoeding eischen. In het „Zeitschrift für christliche Erziehungswissenschaft" zegt Prof. Dr. A. Messer o.a. het volgende: Niets bewijst het ontzettend gebrek aan inzicht, wat de huishouding van den staat betreft, bij vele arbeidersgroepen duidelijker, dan de dwaze, overijlde pogingen tot „wilde" socialisatie's. Men zou in 't algemeen aan elk gezond menschelijk verstand in groote arbeiderskringen wanhopen, wanneer men ziet, hoe de eene looneisch op de andere, de eene staking op de andere, het eene relletje op het andere volgt, en hoe het eenvoudigste inzicht in de staatshuishouding niet doordringt, dat wij thans aan niets meer behoefte hebben dan aan arbeid en nog eens arbeid. Waar komt onze uiterlijke ellende vandaan? Het ontbreekt overal aan goederen, tot de staatshuishouding behoorend: voedsel, kleeding, werktuigen, meubelen, woningen. Niet door ophitsende redevoeringen, door stakingen, door oproeren en vermeerdering van papiergeld vallen ze ons ten deel, maar slechts door arbeid. En wat wij van het buitenland noodig hebben, kunnen wij slechts met Duitschen arbeid betalen. Dat deze eenvoudige waarheid niet het geheele volk met elementaire kracht doordringt en zijn handelwijze bepaalt, en ook zoogen. „ontwikkelden" en „leiders" van het volk daarvoor zinloos blind zijn, dat bewijst, hoe de meest primitieve staathuishoudkundige ontwikkeling (die een noodzakelijk bestanddeel van de staatsburgerlijke opvoeding is) ontbreekt. Deze zal des te noodiger zijn, hoemeer in de toekomst door de oprichting van arbeiders- resp. bedrijfsraden ook eenvoudige werklieden de bedrijfsleiding moeten controleeren. Zeker is het raadzaam en het ligt in de richting van de geestelijke socialisatie, dat de werklieden niet alleen in het mechanische werk der machinerieën opgaan, maar dat zij inzicht krijgen in al de economische verschijnselen van de bedrijven, dat zij geestelijk bij de onderneming geïnteresseerd zijn en deze door hun ondervinding en zaakkennis kunnen bevorderen. Maar voor dit alles moet de school, in 't bijzonder de „Fortbildungs"school, en de volksuniversiteit de grondslagen leggen.

Niet minder stelt de geweldige uitbreiding van het kiesrecht aan de staatsburgerlijke opvoeding enorme eischen. Ook op politiek gebied toonen immers de gebeurtenissen van den dag, dat het begrip voor de meest elementaire eischen van het politiek leven, vooral die

van de democratie, aan talrijke landslieden totaal ontbreekt. Een geest van gewelddadigheid, wel een noodlottige erfenis van den oorlog, heeft zich verbreid, die macht en wet, elke orde, allen eerbied voor de overheid vertrapt. Men moet zich verbazen, hoe zelfs groepen van flinke, eerlijke werklieden zich laten meeslepen door fanatieke zwetsers en met het leven onbekende kroegredenaars. Een degelijke, ofschoon nog zoo elementaire opvoeding in staathuishoudkunde en staatsburgerschap, moest hun meer zelfstandigheid en zelfbewustzijn geven tegenover zulke volksverleiders. In 't kort — alles roept om verdieping van deze zijde van onze volksopvoeding".

Mijn zienswijze, dat de onderwijzers in de maatschappij-leer onderwezen moeten worden en een groote rol bij de opvoeding van de massa, zoowel jong als oud, hebben te vervullen, wordt door bovengenoemde feiten in het buitenland bevestigd.

Kleine Scholen.

Geachte Redactie,

Naar aanleiding van het artikel van den heer Van Raalte over „Kleine Scholen" in Volksontwikkeling 4 neem ik de vrijheid, het volgende op te merken:

Met instemming las ik dit artikel. Het is ook mijn meening, dat de resultaten aan kleine scholen beter zijn dan die aan groote. Zelf ben ik eenige jaren verbonden geweest aan een groote school. Nu ben ik dat aan een kleine school en dus eenigszins tot oordeelen bevoegd. M.i. leeren de kinderen beter werken, beter zelf doen.

Toch verschil ik in een klein opzicht van meening met den heer Van Raalte. Deze verdedigt de klasse-indeeling 1-2, 3-4, 5-6 en 7. Ik geef de voorkeur aan de indeeling 1, 2-3, 4-5, 6-7. Die is dan ook aan deze school op mijn voorstel ingevoerd en wel op de volgende gronden:

Wanneer de $5^1/_2$ en 6-jarigen op school komen, kennen ze niets. Voor velen is het zelfs een geweldige inspanning een potlood vast te houden. Is nu het onderwijs in de 1e en 2e klasse opgedragen aan één leerkracht, dan moeten de kleintjes een groot deel van hun tijd (ongeveer de helft) zich maar redden. 't Eenige waartoe ze in staat zijn, is een beetje krassen, zonder dat de onderwijzeres daarop voldoende toezicht kan houden. Erger is nog, dat ze stil moeten zijn, omdat ze anders storend werken op het onderwijs in de andere klasse. Als de heer Van Raalte gezien had als ik, hoe die kleine stakkers gedwongen worden daar werkloos te zitten, terwijl ze een drang naar bezigheid in zich gevoelen, dan dunkt me, zou hij de klasse-indeeling ook anders voorgesteld hebben. Mocht ingespannen bezigheid gedurende een geheelen schooldag te erg voor de kleintjes zijn, welnu, er is bij iedere school toch een speelplaats. Stuur ze daar een keertje meer naar toe. Dat kan niet anders dan goed voor hen zijn.

De 7e klasse wordt gevormd door hen, die straks de school zullen verlaten. Zij hebben in de vorige klassen reeds geleerd in veel op-

zichten zich zelf te redden, op zich zelf te werken. En als ze straks van school zijn, zal er waarschijnlijk niemand zijn om hun leiding te geven bij hun lees- en leerwerk. 't Is m.i. daarom goed, dat de 7e klasse heel veel werk zelfstandig doet. De onderwijzer leide het, maar doe zelf zoo weinig mogelijk.

Als ik zie, hoe die 7e klasse zich door moeilijkheden heenslaat, zelf over zwarigheden heen komt, dan denk ik wel eens terug aan de groote school, waar diezelfde moeilijkheden verklaard werden en die ik ook nu zeker besproken zou hebben, indien ik alleen de 7e klasse gehad had.

Nog een reden, waarom ik de voorkeur geef aan de vereeniging van klasse 6 en 7 is, dat die klassen nooit zoo „vol" zijn. De minder dan middelmatigen kunnen het niet zoo ver brengen en gaan reeds in de 5e klasse van school af. Zie, dit is het eenige bezwaar tegen het twee klassen stelsel: de achterlijken kunnen te weinig geholpen worden.

Bovenstaande opmerkingen zend ik U toe. Misschien acht U ze van genoeg gewicht om ze in Uw tijdschrift op te nemen.

Hoogachtend,
Uw. dw.

N. Niedorp, 29 Jan. 1920. D. BROUWER.

Naschrift: De indeeling van den Heer Brouwer lijkt mij zeer goed. Hier spreekt een stem uit de praktijk en het zal zeker goed zijn, hiermede rekening te houden.

Fr. v. R.

Feiten en Pogingen.

Een en ander over Duitsche Volksuniversiteiten.

Zooals na de nederlaag van 1844 de door Grundtvig ontworpen Volkshochschule de redding was van het aan de grootste ellende ten prooi zijnde Denemarken, zoo schijnt thans het economisch ontwapende en moreel diep geschokte Duitschland zijn hoop gevestigd te hebben op de Eenheidsschool en de Volksuniversiteit. De „Zentralstelle für Volkshochschulwesen" is een der belangrijkste afdeelingen, zoo niet de belangrijkste van het Ministerium für Wissenschaften, Kunst und Volksbildung. Aan het hoofd van deze afdeeling staan een drietal mannen, die zich op het gebied der volksontwikkeling zeer verdienstelijk hebben gemaakt.

Door den Minister Haenisch werd achtereenvolgens op 25 Februari, 23 en 30 April 1919 een schrijven uitgevaardigd waarin hij aanspoort tot, en de grondslagen aangeeft voor het oprichten van volksuniversiteiten. Een stem in de woestijn was dit allerminst. Alleen in de landstreek Thüringen, waarvan het aantal inwoners slechts met enkele duizenden dat der provincie Noord- en Zuid-Holland gezamenlijk overtreft, zijn sedert 1 April 1919 niet minder dan 61 volksuniversiteiten opgericht, terwijl 16 nog in wording zijn. Naast groote steden als Jena, Gotha en Erfurt, treft men er ook een 6-tal plaatsjes aan met minder dan 2000 inwoners (n.l. Rossleben, Steinheid-Limbach, Schleifwein, Zwatzen-Löbstedt, Keutschen en Draschwitz).

De verschillende instellingen zijn lid van de Thüringsche Volksuniversiteit. In bovenstaande getallen zijn tevens begrepen de z.g. Volkshochschulheime, ingericht naar Deensch model.

Deze zijn nog weinig talrijk. Onlangs echter hebben 24 stedelijke volksuniversiteiten den dringenden wensch te kennen gegeven, dat spoedig tot oprichting

van dergelijke „Heime" moge worden overgegaan.

Een van de grootste en belangrijkste volksuniversiteiten in Thüringen is die van Jena. Wanneer men het programma dezer instelling ter hand neemt, treft men allereerst een doelomschrijving aan, die heel wat meer in uitzicht stelt dan onze volksuniversiteiten bieden. De Volksuniversiteit van Jena, zoo luidt het daar, heeft ten doel alle volksgenooten de gelegenheid te bieden om hun inzicht in het moderne leven te verdiepen. Zij tracht verder de menschen, die zich na het volbrengen van hun vaak moeitevolle dagtaak, toeleggen op geestelijke opheffing en zelfopvoeding, tot „Volkshochschulgemeinde" te vereenigen; zij streeft er naar onder hen door onderricht, uitwisseling van gedachten en onderlingen omgang een gemeenschappelijk geestelijk leven aan te kweeken, dat voor zijn deel zal bijdragen tot gezondmaking van het geheele volk. Ook onze volksuniversiteiten geven onderricht, doch waar bleef tot dusverre de uitwisseling van gedachten en de onderlinge omgang?

De wijze waarop men toehoorder wordt wijkt eveneens af van de manier waarop dit ten onzent geschiedt. Wil men cursist worden, dan koopt men voor 1 Mk. een inschrijvingskaart. Deze kaart geeft het recht gedurende de eerste week alle cursussen en Arbeitsgemeinschaften der volksuniversiteit te bezoeken.

Men kan alzoo zelf onderzoeken waar men thuis hoort. Na afloop van deze week worden de inschrijvingskaarten ingeleverd en verkrijgt men tegen betaling van Mk. 2,50 of 5 Mk. (naar gelang van het aantal lessen dat de cursus telt) een cursistenkaart, die toegang geeft tot den cursus of de Arbeitsgemeinschaft, waarop de keuze gevallen is.

Aan de Amsterdamsche Volksuniversiteit heeft men ter voorlichting van de inschrijvers een proef genomen met een advies-bureau.

Deze proef is volgens een der laatste jaarverslagen als mislukt te beschouwen. In hoeverre of het Jena'sche systeem zal voldoen, dient afgewacht te worden. De gepubliceerde statistieken loopen over een te kort tijdsbestek dan dat zij groote waarde zouden hebben. In verband met de in ons land herhaaldelijk geuite klacht dat de belangstelling der arbeiders in het werk der volksuniversiteiten zoo buitengewoon gering is, kan het evenwel van belang zijn mede te deelen, dat in Jena bijna 62% der mannelijke toehoorders arbeiders in de engere beteekenis van het woord zijn.

Een andere bijzonderheid is het bestaan van een Hörerrat, gekozen uit en door de cursisten (2 uit iedere Arbeitsgemeinschaft). De Hörerrat is zelf een Arbeitsgemeinschaft, waarin studie gemaakt wordt van het doel der volksuniversiteit en van de middelen ter verwezenlijking. De wenschen van den Hörerrat worden door vier vertegenwoordigers in het Bestuur van de Volksuniversiteit tot uiting gebracht. De zittingen van den raad hebben in het openbaar plaats. De Hörerrat is dus meer dan een adviseerend lichaam. Minister Haenisch gaf in zijn ten geleide van zijn schrijven van 30 April 1919 uitgevaardigde Richtlinien für den Volkshochschulunterricht uitdrukkelijk den wensch te kennen dat overal cursistenraden opgericht zouden worden. Ten onzent kennen wij slechts aan enkele middelbare scholen leerlingenraden. Deze hebben echter alle zonder uitzondering een adviseerend karakter. Aan onze volksuniversiteiten is deze instelling evenwel volkomen onbekend. De beteekenis van zoo'n leerlingen- of cursistenraad kan echter zeer groot zijn, ook in propagandistisch opzicht. Zoo vermeldt het laatste jaarverslag der Amsterdamsche volksuniversiteit dat een enthousiast cursist het aantal leden der volksuniversiteit (niet te verwisselen met het aantal cursisten) opgevoerd heeft van 355 tot 1158.

Reeds meermalen werd het woord Arbeitsgemeinschaft gebezigd. Ook dit is iets wat de Duitschers op ons voor hebben. De Duitsche volksuniversiteit biedt niet alleen de gelegenheid om naar voordrachten te luisteren — dus passief te zijn — maar zij streeft in de allereerste plaats ernaar om de zelfwerkzaamheid — dus het kunnen — der hoorders op te wekken.

Welke groote waarde men aan dit laatste toekent, blijkt voldoende uit het feit dat van 87 nummers die in het

programma van een dier instellingen voor dezen winter voorkomen, er slechts 10 vermeld staan als uitsluitend voordrachtenreeks.

Wat in een Arbeitsgemeinschaft zoo al behandeld wordt?

Onderwerpen van den meest uiteenloopenden aard, b.v. oefeningen in het vertellen van sprookjes, voor moeders, onderwijzers en opvoeders: Duitsche dichters uit het verleden, gemeenschappelijke bespreking op grond van voorafgaande lectuur thuis. Bespreking van opera- en tooneeluitvoeringen; inleiding in de sociale politiek, in economische onderwerpen; onderricht in schetsen en schilderen, in plastiek, in het bespelen van muziekinstrumenten, enz.: zelfs de danskunst heeft een plaatsje gevonden op het programma te Raumburg.

Dit alles is bestemd voor volwassenen d.w.z. menschen boven de 18 jaar.

Voor jongens en meisjes, die de Fortbildungsschule verlaten (16—18 jaar) heeft men dit jaar voor het eerst een Jugendkursus ingericht. Drie maal per week heeft een samenkomst plaats. Het programma van dezen Jugendkursus vermeldt:

a. Duitsche gedichten. Tooneelopvoeringen. Gemeenschappelijke spelen en zingen.

b. Levenskunst.

c. Opleiding voor kunstnijverheid.

Naast de gelegenheid tot inspanning wil de Duitsche volksuniversiteit haar ingeschrevenen ook de gelegenheid tot ontspanning en vermaak bieden door het organiseeren van feestavonden met opera- en tooneelopvoeringen of met spel, zang en dans. De Wanderbühne der Volkshochschule Thüringen en de Wanderbühne des Deutschen Nationaltheaters bezoeken de verschillende instellingen en voeren stukken op tot leering en vermaak.

Uit de wijze waarop dit alles aangepakt en georganiseerd wordt, blijkt duidelijk over welk een dosis vitaliteit het Duitsche volk nog steeds beschikt.

M. A. Hensgens.

Plaats voor Begaafden.

Deze onze wereld is wel een rare wereld! Jaren lang drijft zij de productie aan, tot er wereldvoorraden zijn gevormd die onuitputtelijk schijnen. Zij stapelt hare artikelen op, verbetert haar machines, drijft haar arbeiders aan en werkt en produceert met koortsachtige ijver. En in plaats dat zij al die schatten ter beschikking weet te stellen van 't algemeen, zit zij verlegen met deze „overproductie". Voor duizenden harer leden is geen geld, geen brood, geen levensonderhoud, om hun een behoorlike opvoeding te geven.

Haar productie-vermogen, opgevoerd tot fabelachtige hoogte, wordt haar tot een vloek, zij stort zich in een vernielende oorlog. In wilde roes vernietigt zij de schatten harer productie: de mensen, in lange jaren van moeitevolle arbeid groot gebracht, gaan ten gronde bij millioenen; de arbeidskrachten van andere millioenen wordt ten uiterste gespannen om te produceeren voor nieuwe vernieling, om te helpen bij het vernietigen van de gekristalliseerde arbeid veler geslachten.

En als de roes voorbij is en de menschheid weer langzaam tot zichzelf begint te komen, dan moet zij eerst geheel ontwaken om recht te gaan gevoelen in welk een armoede zij zich zelf heeft gedompeld.

Dan beginnen gebrek en ontbering het oorlogswerk voort te zetten te midden van de vrede.

Zij heeft moedwillig haar eigen productie-middelen vertrapt en vermorseld, zij heeft haar levende productiekracht verkwist en wat er van over is aan de arbeid ontwend.

En nu gaat ze weer werken — nu gaat ze weer produceeren.

Wonderlike wereld, waarin wij leven!

Wij vliegen als tijgers op elkaar in en als wij elkaar goed hebben toegetakeld, verwond en verminkt, dan gaan wij mededogend naar de gevallene en verplegen hem en beuren hem op en troosten hem en verzorgen hem als waren wij engelen.

Wij nemen ons voor, nooit, nooit weer die woeste rage over ons te laten komen en wij vatten 't werk weer op.

En wij nemen ons voor in de toekomst de ellenden te voorkomen, die ons in de oorlog hebben gestort.

De schatten der productie zullen wij voor allen beschikbaar stellen. Niet langer zal een kleine groep zwelgen in

overmoedige verkwisting en de massa gebrek lijden aan 't nodige, niet langer zullen zorgen en moeite ten koste worden gelegd aan enkelen en de massa worden verwaarloosd.

Voor allen brood en kleeding en huisvesting en . . . . opvoeding!

Een nieuwe, verhoogde belangstelling in de opvoeding is ontwaakt.

Een uiting daarvan is het probleem van de opvoeding der begaafden.

Hier komen samen alle draden van belangstelling. Het medegevoel voor onze naasten, om te helpen zich te vormen, het gevoel van het mensenrecht om ieder de ontwikkeling te geven, waartoe hij de vermogens in kiem bezit, het streven om de gemeenschap te helpen door met economische zorgvuldigheid het behoud en de aankweking harer productieve krachten te bevorderen.

Deze overwegingen inzonderheid, dat de best begaafden de schatten der maatschappij vormen, die men niet te loor mag laten gaan, heeft een aantal personen er toe gebracht zich te verenigen, met het doel juist voor dezen te zorgen.

Reeds in Maart van het voorgaande jaar werd aan een vijftigtal bekende personen een oproep toegezonden, getekend door de H.H. A. H. Gerhard, J. J. Beknar, Dr. C. W. Janssen, A. de Koe, E. L. van Nierop, J. J. van Oogen en H. W. van Pesch, ten einde te komen tot het houden van een bijeenkomst.

In de overwegingen werd er op gewezen, dat het intellect in de vroegere maatschappij voldoende vertegenwoordigd was, zoodat deze als geheel gezien het zich kon veroorloven, het aantal begaafden te laten te loor gaan, maar dat de maatschappij van de oorlog ook in dat opzicht zuinigheid moest leren.

Wel bestond vroeger reeds een streven om aan allen, die konden uitmunten, de voor hen passende opvoeding te geven, dit bleef echter beperkt tot meer of minder royale liefdadigheid.

Samenvattend werd het aldus uitgedrukt:

Elk individu, hetzij mannelik of vrouwelik, behoort op die plaats in het grote maatschappelik arbeidsveld te kunnen komen, die strookt met zijn aanleg, neiging en vermogens."

Zo komt men tot de leus: Plaats voor de begaafden.

Aan de oproep werd door velen gevolg gegeven en zo kwam na enige samenkomsten een vereniging tot stand onder bovenstaande naam.

Zij stelt zich ten doel begaafdheid op elk gebied te hulp te komen, niet alleen de intellectuele begaafdheid, het vermogen en de aanleg tot wetenschappelike studie, maar ook begaafdheid op 't gebied van kunst, handvaardigheid, enz.

Slechts die begaafden, welke zonder haar steun, door maatschappelike omstandigheden verloren zouden gaan, wil zij helpen. Zij vat haar werk niet op als liefdadigheid, maar ziet er het vervullen van een maatschappelike functie in.

Na ampele overweging is zij tot de overweging gekomen, dat het beter is, geen theoretiese definitie te zoeken van wat men verstaat onder hoogere begaafdheid, maar voor elk geval op grond van de feiten te constateren of men al of niet met hogere bekwaamheid te doen heeft.

Een vermogend lid der vereniging heeft haar door een hoge vrijwillige contributie, dadelik in staat gesteld reeds met haar werkzaamheden aan te vangen.

De organisatie der vereniging is zodanig, dat haar secretaris de aangewezen persoon is om alle gegevens te verzamelen omtrent begaafden, waarvoor haar hulp wordt ingeroepen. Een commissie van advies beoordeelt de gegevens en tezamen wordt door secr. en comm. van advies een onderzoek ingesteld.

Voorlopig hebben een paar leden, waaronder inzonderheid genoemd mag worden Dr. v. Wayenburg, de taak van Commissie van Advies op zich genomen. De Vereniging werkt en heeft reeds in een paar gevallen, waarin alle vereiste factoren aanwezig waren, steun verleend.

Wij hebben de overtuiging, dat hier een groot werk te doen valt. Ieder, die maatschappelik voelt, behoort hier deel aan te nemen.

Wij zullen wel niet alle kostbare kiemen kunnen behouden, die in verschillende lagen der maatschappij aanwezig zijn, maar zeker zal door onze zorg menig talent voor de maatschappij behouden kunnen worden.

Wij vertrouwen, dat 't bovenstaande genoeg zal zijn om velen nader tot de nieuwe vereniging te brengen. Ieder, die er zich voor interesseert kan de nodige inlichtingen krijgen bij den secretaris, den Heer H. W. v. Pesch, 's Gravenzandeplein 13, Amsterdam.

E. J. v. D.

Een belangrijke enquête.

De N. Crt. (den H.) heeft een belangrijke enquête gehouden over Vereenvoudiging van Examens.

Verschillende specialiteiten op het gebied van onderwijs, geneeskunde en maatschappelijk werk hebben hier hun meening uitgesproken. De examens, zooals wij die tot nu toe kennen, zijn er niet te best afgekomen. Ieder gevoelt de groote gebreken er van: maar 't is moeilijk er een andere goede regeling voor in de plaats te stellen. De zaak zit hem niet alleen in de examens, maar in het geheele onderwijssysteem.

De examens zijn niet anders dan een weerslag op ons onderwijs. Slechts door dit innerlijk te veranderen, kunnen ook de examens veranderd worden.

Er zijn in genoemde enquête door de deskundigen heel wat belangrijke dingen gezegd. 't Zou de moeite loonen 't voornaamste daarvan in een kort bestek bijeen te brengen en afzonderlijk verkrijgbaar te stellen. Misschien zou de N. Crt. wel tot een afzonderlijke uitgave der geheele enquête willen overgaan: deze heeft toch ook belang voor de vele kringen buiten de lezers der N. Crt.

Bijzonder getroffen was ik door het oordeel van prof. Winkler. Hij zoekt de fout der examens eveneens in het onderwijs. Hij acht de fout van ons onderwijsstelsel gelegen in het streven der school naar een zoogenaamd „alzijdige" ontwikkeling. Men is naar zijn meening te veel uitgegaan van het standpunt, dat in de maatschappij kennis alles is. Dit is niet zoo, ten slotte komt het meer aan op trouw, volharding, geduld en toewijding.

Voor de knappe jongelui is prof. Winkler niet bang, dat zij van de overlading der school te veel zullen lijden. Zij letten niet op, als 't hun te veel wordt, zegt hij, en zoodoende rollen zij er wel door.

Erger zijn de velen er aan toe, die met kunst en vliegwerk worden klaargestoomd en eindelijk wel de universiteit bereiken.

„Voor hen ware 't gelukkiger, als zij nooit hadden gestudeerd."

Hij meent, dat zij, die het slachtoffer van het onderwijs worden, toch veelal waren voorbestemd om zenuwziek te worden.

Dit vindt hij dus niet de ergste fout van ons onderwijs. Maar dat juist door de eenzijdig intellectueele richting, velen worden uitgestooten die capaciteiten op ander gebied bezitten, dat lijkt hem 't grootste gebrek.

Deze meening van prof. Winkler wordt waarschijnlijk door niet velen gedeeld. De Haagsche zenuwarts E. A. Keuchenius heeft een anderen kijk op de gevolgen van examenjacht en examenstudie. Hij stelt 't schadelijke ervan in 't licht en betoogt dat verbetering te vinden is in uitbreiding der lichamelijke opvoeding en beperking der examenstudie.

In de conclusie loopen beide heeren dus niet zooveel uiteen, al zouden wij ons 't liefst aan de zijde van den heer Keuchenius plaatsen. Wij mogen dus al niet medegaan met prof. Winkler, wat z'n ideeën omtrent overlading betreft, zijn opvatting, dat 't onderwijs lijdt aan een eenzijdig intellectualisme, kunnen wij volkomen deelen.

Aan het slot der enquête wordt een stem uit het Publiek gehoord, een niet deskundige dus, maar een die blijk geeft de kwestie grondig te hebben overdacht. Deze wijst er ook op, dat de fout niet ligt in 't examenstelsel, maar in 't onderwijs. Ook hij paart zijn stem, bij de velen, die plaats vragen voor handenarbeid op de school en beter aanpassing van de leerstof aan den leeftijd van het kind. „Door het onderwijs, op deze wijze geleid", zoo besluit hij, „zal ten eerste de aanleg der leerlingen beter tot zijn recht komen en beter beoordeeld kunnen worden en dientengevolge zal het diploma een werkelijke waarde hebben, maar tevens zal het gevolg ervan zijn, dat elk kind zich in zijn eigen lijn op eigen gebied een plaats kan veroveren in de maatschappij en de wedstrijd voor bepaalde beroepen een einde neemt.

Want alle beroepen zullen gelijkwaardig zijn in de oogen van een geslacht, dat zoowel in geestelijken als in handenarbeid is onderwezen op een school, waar aan beide de rechten werden toegekend, waarop ze aanspraak mogen maken. Zou zulk onderwijs niet kunnen leiden naar de ideale eenheidsschool?

E. J. v. D.

School en Leven.

III.

In no. I wezen wij er op, dat de school kan worden een observatie-inrichting van den hoogsten rang.

Allerwege gaat men dit inzien. Ook dit weder is een bewijs, dat men allerwege overtuigd raakt van het feit, dat de school het oog gevestigd moet houden op de maatschappij. Aan de eene zijde zal zij leeren zich nauwkeurig rekenschap te geven van het materiaal, dat zij geregeld de maatschappij toevoert, aan de andere zijde zal zij haar leerstof herzien, haar leerwijze meer in overeenstemming brengen met de levende werkelijkheid. De karaktervorming der leerlingen zal zij meer dan te voren trachten te bevorderen door hen in omstandigheden te brengen, die de oefening van het karakter bevorderen. Want het karakter, de eigenschappen van wil en gevoel, behooren evenzeer door oefening tot ontwikkeling te worden gebracht als de eigenschappen van het verstand.

Voor dit alles tot werkelijkheid zal overgaan, moeten wij eerst zuinig leeren worden met den mensch.

En ook in dit opzicht heeft de oorlog ons een onvergetelijke les gegeven. Wij hebben steeds vele van die kleine artikelen bezeten, waarmede alles behalve zuinig wordt omgesprongen, reken maar eens de lucifers.

Wie hechtte er haast waarde aan, ze waren immers zoo goedkoop? Denk ook eens aan de steenkool. Volgens 't voorloopig verslag van de Staatsbegrooting had Nederland in 't jaar voor den oorlog 10 millioen ton gebruikt: het bleek, dat 't verbruik zeer kon ingekrompen worden; 't daalde zelfs tot 4 millioen ton. Nu weet ik wel, dat men toen te kort kwam, maar vast staat toch, dat men bij economisch verbruik hetzelfde nuttig effect had kunnen bereiken met veel minder dan 10 millioen ton. Nu zal men daarop gaan letten. Men is, meenen wij, zelfs van plan er een afzonderlijke instelling voor te vestigen.

Zal men ooit zuinig worden op 't menschenmateriaal? Klaagde Henri George er niet reeds over, dat de mensch maar al te veel als „shooting rubbish" wordt beschouwd?

Wij gelooven dat de oorlog in deze eenige wijziging heeft gebracht. Men is gaan begrijpen, dat niet alleen duizenden door de maatschappij zijn „ausgenutzt" en daarna waardeloos weggesmeten, maar dat de groei van millioenen kiemen is belemmerd en verstikt geworden.

Daar tegenover heeft men tijd, kracht en geld besteed om een geleerde opvoeding te geven aan vele duizenden, die daartoe van nature niet geschikt waren.

Het geld was en is nog maar al te veel de sleutel die de poorten der wetenschap opent en de ongeroepenen in haar tempel toelaat.

Zou de tijd aangebroken zijn, dat men andere wegen gaat bewandelen?

Wij maken ons niet al te veel illusies.

De vele ongeroepenen, die een plaats innemen op de banken van middelbare en hoogere scholen, zullen nog wel lang dit voor hen zoo twijfelachtige voorrecht tot schade der maatschappij als geheel blijven genieten.

Het zal al mooi zijn, wanneer den door de natuur bevoorrechten, maar aan stoffelijk bezit te kort komenden mede een plaatsje aan den wetenschappelijken disch zal worden ingeruimd.

In dat opzicht is eenige kentering waar te nemen. Op de Berlijnsche scholen wil men trachten begaafdheden te ontdekken en ze den weg der ontwikkeling op te leiden.

Het stadsbestuur heeft bij wijze van proef een vragenlijst op de Berlijnsche scholen ingevoerd. Deze lijst behoeft niet voor alle leerlingen ingevuld te worden. Alleen als de onderwijzer meent, dat hij met een bijzonder begaafde leerling te doen heeft, moet hij deezen in 't bijzonder bestudeeren en de volgende waarnemingslijst invullen:

I. Over het lichaam en de zinnen.

1. Is de leerling over het algemeen gezond?

2. Heeft hij in 't oogvallende gebreken in de zintuigelijke waarneming?

3. Heeft hij spraakgebreken?

4. Heeft men een bijzondere scherpte en fijnheid van zintuigelijke waarneming bij hem opgemerkt? Voor welke der zinnen?

5. Geeft de leerling den indruk van te lijden aan nerveuze prikkelbaarheid?

II. Opneming van indrukken.

1. Berusten zijn gewaarwordingen, voorstellingswijze en geheugen hoofdzakelijk op:

a. gezichtsindrukken;

b. gehoorindrukken;

c. bewegingindrukken;

d. op b en c of op a en c gelijktijdig?

2. Bezit de leerling het vermogen tot snel opnemen van:

a. uiterlijke gewaarwordingen;

b. innerlijke aandoeningen (zoogenaamde Einfühlung)?

3. Is hij in staat waarnemingen te doen?

III. Opmerkzaamheid.

Bezit de leerling:

1. een helder, snel opgewekte opmerkzaamheid?

2. het vermogen de opmerkzaamheid snel op nieuwe indrukken te vestigen en haar tevens te concentreeren?

3. het vermogen de opmerkzaamheid scherp op een onderwerp gevestigd te houden, zonder zich door storingen te laten afleiden?

4. het vermogen de opmerkzaamheid gedurende langen tijd gelijkmatig op het zelfde onderwerp gevestigd te houden?

5. het vermogen de opmerkzaamheid met goed gevolg tegelijkertijd aan verschillende zaken te wijden (omzichtigheid).

IV. Geheugen en leeren.

Heeft de leerling:

1. het vermogen tot snel inprenten van nieuwe voorstellingen („gemakkelijk leeren")?

2. het vermogen veel (of ook veel verschillende dingen) gelijktijdig op te merken?

3. een duurzaam geheugen (d.w.z. het vermogen voorstellingen (ook vele soorten zaken) lang in het geheugen te bewaren)?

4. een trouw geheugen, d.w.z. het vermogen herinneringen nauwkeurig (in onveranderde gedaante) te bewaren?

5. een omvangrijk geheugen, d.w.z. een groote schat van geheugen voorstellingen (kennis, geheugenkennis)?

6. is het geheugen veelzijdig of heeft hij slechts een goed geheugen voor bepaalde zaken?

7. heeft de leerling een slagvaardig geheugen, d.w.z. het vermogen snel en zeker over zijn geheugenkennis te beschikken?

8. is hij in staat iets, dat hij slechts eenmaal heeft gehoord of gelezen, dadelijk en ook na eenigen tijd juist weer te geven?

9. leert (en onthoudt) de leerling:

a. hoofdzakelijk mechanisch en woordelijk?

b. volgens de inhoud, inzonderheid de hoofdzaak, het kenmerkende en gewichtige, den samenhang?

c. met behulp geheugenmiddeltjes?

V. Denkvermogen.

1. Vertoont de leerling bijzondere aanleg, inzonderheid bij de vrije mondelinge of schriftelijke gedachtenuiting, ten opzichte der volgende denkprocessen.

Nevenschikkend, onder- en bovenschikkend ordenen; opmerken van tegenstellingen van oorzaken en gevolgen; vergelijken en onderscheiden; onderscheiden van het kenmerkende en niet-kenmerkende (hoofd- en bijzaken), definieeren, gevolgtrekkingen maken en conclusies trekken; abstraheeren, ontleden en samenstellen (analyse en synthese); combineeren, beoordeelen?

2. Kan hij zelfstandig oordeelen?

3. Werkt hij zelfstandig of heeft hij wat hulp noodig?

4. Weet hij zijn werk door kunstgrepen te vergemakkelijken of te bespoedigen? Doet hij dat als 't ware onwillekeurig?

5. Kan hij in buitengewone omstandigheden dadelijk beslissen, inzonderheid als iets onverwacht geschiedt? (Tegenwoordigheid van geest.)

6. Heeft de leerling een levendige fantasie?

VI. Gevoelens en Affecten.

1. Heeft de leerling een sterk of zwak ontwikkeld gevoelsleven, d. w. z. voelt hij in 't algemeen levendige belangstelling of is hij onverschillig?
2. Zijn vroolijke of verdrietige stemmingen en gevoelens bij hem overheerschend (vroolijk of somber temperament)?
3. Wat werkt in het bijzonder op zijn gevoelsleven en op welke wijze?
4. Vertoont hij licht een uiterlijk merkbare gemoedsbeweging, overdrijving tot hartstochtelijkheid toe (affect)?
5. Neigt de leerling tot ongeduld, toorn, haatdragendheid, grilligheid?
6. Is zijn gevoel van zelfbewustheid (eigenwaarde) sterk of zwak ontwikkeld?
7. Is zijn eergevoel sterk of zwak ontwikkeld?
8. Heeft de leerling medegevoel?

VII. Wil en werkmanier.

1. Vertoont de leerling een bijzonder sterke of een bijzondere zwakke wil?
2. Kan hij zich beheerschen?
3. Houdt hij aan oordeelvellingen en besluiten vast (volharding)?
4. Neemt hij een besliste stelling in, ook tegenover zijn onderwijzers (vastberadenheid)?
5. Is de leerling gewend ook zonder bijzonderen aandrang zijn best te doen of heeft hij om zijn hoogtepunt van inspanning te bereiken een voortdurenden aandrang van buiten noodig?
6. Doet hij vrijwillig meer dan hem wordt opgegeven?
7. Tracht hij zich over de vragen, die hem interesseeren, zelfstandig te onderrichten door 't raadplegen van boeken, enz.?
8. Is hij in zijn werken gestadig of onregelmatig?
9. Werkt hij steeds zorgvuldig?
10. Zoekt hij graag hulp, ook wanneer dit niet noodig zou zijn?
11. Werkt hij vlug of langzaam?
12. Is hij bijzonder vatbaar voor oefening d. w. z. kan zijn arbeidsvermogen gemakkelijk vermeerderd worden?
13. Wordt hij spoedig vermoeid?
14. Herstelt hij zich snel of langzaam?
15. Wordt gebrek aan begaafdheid door vlijt vergoed, in 't algemeen of slechts bij enkele vakken (welke?) of in hoeverre komen gebrek aan vlijt en gebrek aan aanleg tezamen?

VIII. Uiterlijk optreden.

1. Is de leerling een zelfstandige of onzelfstandige natuur?
2. Doet hij zelfstandige vragen aan den onderwijzer of aan andere personen? Zonder aansporing of eerst na aansporing?
3. Waarom interesseert hij zich bijzonder bij het onderwijs?
4. Waarmede houdt hij zich bezig in zijn vrijen tijd?
5. Is hij weifelend en gemakkelijk te beïnvloeden?
6. Is hij bang om de verantwoordelijkheid voor iets op zich te nemen?
7. Heeft hij de neiging zijn overtuiging en zijn wil aan anderen op te leggen?
8. Heeft hij neiging tot leiden?
9. „ „ „ „ organiseeren?
10. „ „ zin voor orde?

IX. Begaafdheden.

1. Bezit de leerling de gave, zijn overtuiging en zijn wil op anderen over te dragen (indrukwekkende persoonlijkheid)?
2. Heeft hij de gave tot leiden?
3. „ „ „ „ „ organiseeren?
4. „ „ bijzondere talenten op het gebied van kennen en handelen?
5. Is hij oorspronkelijk in zijn werk, d. w. z. vervaardigt hij zelfstandig iets nieuws, iets eigens?

X. Positie in de gemeenschap

2. Geniet de leerling het bijzondere vertrouwen zijner medeleerlingen of niet?
2. Kan hij zich voegen (kollegialiteit) of schikken onder anderen (discipline)?

XI. Gedrag in 't algemeen.

Hoe verhoudt de leerling zich:
a. ten opzichte van goed en kwaad?
b. tot andere personen?
c. tot zijn omgeving (aanpassing)?

Deze vragenlijst is door H. Rebhuhn in opdracht der „arbeidsgemeenschap voor exacte paedagogiek" ontworpen. Ik laat daar of wij, Hollandsche Onderwijzers, haar geschikt zouden vinden. Ja, ik wil zelfs gaarne toegeven, dat de ontwerper alle andere overwegingen heeft op zij gezet en alleen naar theoretische grondigheid heeft gestreefd.

De grondgedachte echter zal ieder,

die 't wel meent met de maatschappij, moeten toejuichen.

We hebben hier toch te doen met een poging om de ware begaafdheid, het echte talent te ontdekken, door op elk gebied, waarop dit zich uiten kan, een onderzoek in te stellen.

Het intellectualisme, waartegen men in de laatste tijden zoozeer is opgekomen, heeft ook zijn stempel gezet op onze examens, op einddiploma's, ja tot op 't loffelijk ontslag der lagere school toe.

Is het dan niet een gelukkig verschijnsel, wanneer men gaat inzien, dat er nog andere vaardigheden en talenten van het lichaam, van de zinnen en van den geest bestaan, dan het vermogen om veel en gemakkelijk wetenschappelijke denkbeelden op te nemen en ze langer of korter vast te houden?

Bij 't inslaan van dezen nieuwen weg kiest men eigenlijk geen partij tegen het intellectualisme. Men breekt alleen met de enge opvatting er van en erkent dat het intellect zich evenzeer uit in de bewegingen van het lichaam, in de werking der zintuigelijke organen, als in die van geheugen en denken.

E. J. v. D.

Persoverzicht.

BINNENLAND.

Beroepskeus.

In de 2e afl. van Paedag. studiën besluit Dr. H. J. F. W. Brugmans z'n artiekel over Psychologische voorlichting bij de beroepskeuze. (zie Volksontw. blz. 140.) „Selectie heeft natuurlijk altijd plaats gehad; deze wordt door de voorlichtingsdienst bij de beroepskeus niet eerst ingevoerd." In dit verband wijst schr. erop dat de slechtsten — en soms op heel natuurlijke wijze — „er wel uitgewerkt" worden. Maar, wil men in het toevallig beloop der dingen ingrijpen, dan kan men dat op twee wijzen doen. Men kan zijn aandacht richten op een bepaald werk, en voor deze werkzaamheid dan geschikte menschen zoeken. Dit is de methode van Taylor. Of men kan uitgaan van den persoon en het belang van den beroepscandidaat, en voor deze man een geschikt werk zoeken. In de practijk zal de laatste methode humaner zijn; want het maakt een groot verschil voor den persoon in kwestie of hij het voorwerp van zorg is dan wel of het bedrijf het is. Het neemt niet weg, dat in theorie de beide belangen kunnen worden gecombineerd." Door 't advies bij de beroepskeus is èn de candidaat, èn de maatschappij èn het bedrijf gebaat. Schr. wijst op 't harde van de selektie volgens Taylor. „Niet in het opvoeren der norm ligt het onmenschelijke — selectie bij de beroepskeus zal trouwens tot hetzelfde leiden — maar in het tempo." Hierbij is te bedenken dat Taylor niet iets heeft ingevoerd, „dat in wezen nieuw zou zijn. Hij heeft de natuurlijke selectie verscherpt en zijn kunstmatige selectie kan natuurlijk gemakkelijk harder uitvallen dan de natuurlijke. Voor sommige menschen, de bepaald zwakke elementen, zal zij zachter zijn. Bij natuurlijke selectie zou menigeen nog lang in het een of ander vak of bedrijf kunnen vegeteeren; hier is het proces verkort." Bij de toepassing van 't Taylor-sisteem zal, buiten de werkgever om, de Staat biezondere maatregelen dienen te nemen (schr. wijst op de kans van „roofbouw" ten opzichte van de arbeidskracht van de arbeiders), waardoor de werknemer beschermd wordt. Bovendien „selectie in en voor het bedrijf zelf is de beste, wanneer de te verrichten werkzaamheden zoo goed als geen voorbereiding vragen." Is er echter voor 'n beroep 'n leertijd nodig, „dan dient men door psychotechnische analyse zich rekenschap te geven van den bepaalden aanleg, dien het werk in kwestie eischt." En met 't oog op de productie, die zo groot mogelijk dient te zijn, is dit zowel 'n Staats- als een bedrijfsbelang. Schr. stelt nu de vragen: „Aan welke eischen zal de voorlichtingsdienst bij de beroepskeuze moeten beantwoorden? Welke voorbereidingen zijn noodig? Hoe zal de organisatie er moeten uitzien?" Als regel wordt bij de bestaande adviesbureau's, aanhangsels van de plaatselike arbeidsbemiddeling, geen psycholoog ge-

raadpleegd en kenmerken ze zich door een afkeurenswaardig dilettantisme. Dat is niet 't geval met 't centraalberoepskantoor te Utrecht, georganiseerd en geleid door Dr. van Ginneken en Dr. Roels. 'n Bezwaar van deze instelling is, dat 't „een uitgesproken katholiek instituut voor katholieke beroepscandidaten" is en dat 't verband houdt — zij 't ook los — „met de katholieke arbeidsbemiddeling." 'n Advies van 'n dergelijk buro geeft echter 'n surplus: de adviezeur daar voelt zich, behalve psycholoog, wetenschappelik man, ook nog moralist. Deze leiding, die ook noodzakelik is, wil schr. echter beperkt zien tot ouders en geestelikeen. De psycholoog van een adviesburo heeft zich in deze te onthouden — en anders is „een centrale organisatie voor beroepskeuze voor een land als het onze onmogelijk." En deze is toch nodig „om aan de plaatselijke advies-bureaux de gegevens te verschaffen, waarover zij anders niet zouden beschikken." Terwijl 't verkrijgen ervan boven de financiëele en zeer zeker geestelike draagkracht van die buro's zou gaan. „Om te beginnen zouden alle bedrijven en beroepen geanalyseerd moeten worden vanuit psychologisch gezichtspunt." Dan „komt het er op aan om proeven te kiezen, waardoor men de eigenschappen, die noodzakelijk of gewenscht zijn bevonden, kan nagaan." En deze proeven moeten daarna nog geverifieerd worden. Verder zal 'n centraal lichaam „met het oog op de absolute getallen, die voor de diagnostiek noodig zijn, eenheid moeten brengen in de onderzoekingsmethoden." „De centrale organisatie zal dus — om zoo te zeggen — de plaatselijke bureaux moeten outilleeren. De vragenlijsten, de wel overwogen „tests", de ingevoerde prikkels zullen overal dezelfde moeten zijn." De plaatselike adviesburo's zullen moeten beschikken over 'n arts, 'n psycholoog, 'n pedagoog, en verder vertegenwoordigers van allerlei instellingen en verenigingen, die ook 't lokale (godsdienstig en politiek) karakter van 't buro moeten weergeven. Ten slotte vermeldt schr. noch, dat in opdracht van „het Comité voor voorbereiding inzake centrale organisatie van beroepskeuze" door Dr H. J. F. W. Brugmans, A. Plaat, en Dr. C. H. Sissingh 'n koncept is opgemaakt voor de organiezatie van de voorlichtingsdienst bij beroepskeus.

In dezelfde aflevering leiden F. Roels en Joh. van der Spek hun enquête in over de psychologiese karakteristiek van de hogere beroepen. Ze hebben daartoe 'n vragenlijst van 186 nummers samengesteld, die kosteloos toegezonden wordt „aan ieder, die lust heeft met ons aan een psychologische karakteristiek der hoogere beroepen mee te werken." Aanvragen te richten aan Dr. F. Roels, Psychologisch laboratorium, N. Beetsstraat 24, Utrecht. v. E.

Openbare biblioteken.

't Vorige jaar Junie hield Walter Hofmann, bibliotekaris van de openbare leeszaal en biblioteek te Leipzig, 'n causerie over „Die Gestalt der öffentlichen Bücherei," voor de „Nederl. ver. v. bibliothecarissen en bibliotheek-ambtenaren." Deze rede staat nu afgedrukt in de Jan. Febr.-afleveringen van Bibliotheekleven. 't Volgende is er aan ontleend.

De openbare biblioteek is niet te beschouwen „als 'n instelling voor volksontwikkeling, die de ene klasse voor de andere klasse oprícht, opdat deze goedkoop of gratis verkrijgen kunnen, wat de anderen al bezitten . . . maar ze doet zich aan ons voor als 't orgaan dat de grote hoognoodzakelike sociale funktie van 't boek in de moderne massa-samenleving mogelik maakt. De o.b. is de plaats in 't leven van 't volk, waar boek en samenleving elkaar ontmoeten, waar de beste goederen van 't volk door de beste krachten van 't volk worden ter hand genomen." Om die taak naar behoren te kunnen volbrengen moet ze in de eerste plaats haar eigen organen scheppen tot onderzoek en doorwerking van de literaire produkten. Daartoe heeft de bibliotekaris 'n staf van techniese krachten nodig. „Moet over de aanschaffing van boeken 'n kommissie beslissen, of moet de beslissing in handen gelegd worden van 'n enkeling?" 'n Kommissie is daartoe onbevoegd, omdat die noch over praktiese boekenkennis, noch over praktiese lezerkennis beschikt: „'n zeer speciale vakkunde moet hier verworven, en daarna voortdurend verdiept worden." Ook werken kommissies veel te langzaam en om-

slachtig. Maar — de leider van 'n biblioteek heeft voor dat werk noch veel minder tijd dan 'n kommissie. De oplossing is daarom: de keus moet geschieden door 'n staf van letterkundige en wetenschappelike biblioteek-ambtenaren. „De taak van deze vak-referenten is nu om, zover 't ieders gebied betreft, kennis' te nemen van de literaire produktie, van de vooruitgang van de wetenschappelike arbeid, van 't opkomen van nieuwe problemen en nieuwe personen; de wetenschappelike en literaire krietiek na te gaan: en op grond van deze voortdurende beschouwing van 't literaire en wetenschappelike leven dan de boeken die in de eerste plaats voor de op. bibl. geëigend schijnen, op zicht en voor eigen onderzoek te laten komen." Zo wordt een breed aanrakingsoppervlak met de wetenschappelike en literaire boekenwereld verkregen. Maar dat moet ook 't geval zijn met de lezers: waarom dan ook die wetenschappelike medewerkers eveneens aan de openbare dienst deelnemen. Deze deelname is echter voor de wetenschappelike krachten beperkt. Vandaar wekelikse samenkomsten van 't hele personeel: bibliotekarissen, wetenschappelike medewerkers, ambtenaren van de uitlening, om onderling ervaringen meetedelen, en de nieuw aan te schaffen boeken te bespreken. Zo wordt gemeenschappelik gewerkt aan de gemeenschappelike taak. Voor de leider van de bibl. blijft dan als 't gewichtigste deel van z'n taak: 't kiezen van de rechte personen op de rechte plaatsen en hun 't werk binnen 't gezamenlike kollege mogelik te maken; voorts heeft hij 't beheer over de geldmiddelen, en treedt op als vertegenwoordiger van de biblioteek. Hoe nu de lezer tot 't voor hem geëigende boek te brengen? Want „'t publiek van onze dagen is tegenover de boekeproductie niet in de mogelikheid zich zelf te oriënteren, er 'n overzicht en 'n inzicht van te krijgen." En daarom heeft de op. bibl. tot taak de lezers in de boekeschat wegwijs te maken. Dat is 'n kwestie van organiezatie. Maar hierbij is te bedenken, dat nummer een is: „de levende mens, met kennis van boeken, kennis van mensen, en ook met liefde tot mensen." En zo een moet de lezers leren kennen, om hun geestelike behoeften te weten. Dat kan, als iedere beamte bij de uitlening altijd dezelfde groep van lezers heeft: dus een voor de proletariese lezers, een voor de middenstand, een voor studerenden, voor juristen, enz. Daardoor worden niet alleen de individuele, maar ook de groepsbehoeften gekend. Doet zich 't geval voor dat 'n beambte moeilik direkt van raad kan dienen, dan wordt de lezer verwezen naar de uren waarop inlichtingen te krijgen zijn. En dit kunnen vooral de uren worden, waarop 'n nauwer kontakt ontstaat tusschen biblioteek en lezers. Behalve de persoonlike wegwijzer tot de bibl. zijn er ook noch de onpersoonlike: de katalogus, die geen Gesamtkatalog zijn moet, maar bestaan moet uit 'n aantal speciale katalogussen voor de verschillende afdelingen en vakken; en elk natuurlik sistematies ingedeeld, met korte karakteristieke annotaties van de verschillende werken. En ten slotte de periodieke meedelingen van de op. bibl., waarin vooreerst de aanwinsten worden aangekondigd en geannoteerd; en waarin bovendien wordt ingeleid in een-of-ander onderdeel van voorhanden zijnde werken. Dit geschiedt ook wel door mondelinge voordrachten. Deze zijn niet openbaar; maar alleen voor de lezers die in de op. bibl. zijn ingeschreven; en dan noch enkel voor wie zich voornamelik met 't te bespreken onderwerp hebben bezig gehouden. Ze zijn dus voor kleine, niet gemengde kringen. Eindelik zou 't kunnen zijn, dat nadat de op. bibl. enige jaren z'n lezers heeft beïnvloed, zich vormt 'n „lezersraad", waardoor 'n noch nauwer kontakt ontstaan kan tussen bibliotekaris en lezers. Zo kan langzamerhand tot de mensen 't begrip doordringen dat de op. bibl. geen instelling is waar ze goedkoop of zelfs gratis boeken kunnen lezen; maar dat ze is „de plaats voor 't meest intensieve geestelik leven van de op- en voorwaartsstrevenden; de plaats waar mensen met elkaar arbeiden, elkaar geestelik beïnvloeden, met elkaar van gedachten wisselen, gemeenschappelik zoeken; de plaats waar de verbinding tot stand komt van 't hoogste wat 't volk bezit met de besten uit de samenleving".

v. E.

BUITENLAND.

Jeugdtehuizen.

In elke plaats van enige betekenis moest 'n jeugdtehuis 't middelpunt van opwekkende ontspanning, van gemeenschappelike vreugde en gezelligheid, maar ook van verdere vorming voor de jongelui worden gesticht. Hier moesten de volkshogeschool en de kurzussen voor staatsburgerlik onderwijs hun terrein kiezen om in de wereld van de opgroeiende jeugd etiese zin, plichtsbewustzijn, en veredelde levensopvatting aan te kweken, die in de stormen van 't lot standhouden. Hier moest de kiem gelegd worden voor de gemeenschapsgedachte, 't bewustzijn van samenhorigheid, 't onderling hulpbetoon, waardoor 't plaatselik samenwonen zich tot 'n werkelike gemeente vormt, en daaroverheen in 't grotere vaderland steun vindt". Dit is 'n wens die wordt uitgesproken in 't no. van 3 Januarie van de „Schweizer Lehrerzeitung". En op 't engere gebied van de school behoort meer zorg voor 't lot van slechthorenden, zwakzinnigen en gebrekkigen, voorts meer bevordering van schoolspaarbanken en schooltuinen tot de redaktionele wensen met 't oog op 't nieuwe „Sorgenjahr": terwijl eindelik de schoolorganiezatie en onderwijzersopleiding ernstige aandacht zullen vragen. v. E.

Schoolorganiezatie.

Dit jaar zal in Zwitserland, evenals bij ons, 'n reorganiezatie van de school plaats vinden; als tenminste 't ontwerp de Visser met de weidse naam van schoolreorganiezatie bestempeld mag worden. Overigens zijn in Zwitserland en in ons land overeenkomstige toestanden aan te wijzen, die dringend om zoo'n reorganiezatie vragen. Van 't eerstgenoemde land heet 't in 't nummer van 10 Januarie van de „Schw. Lehrerz.": „Men hield zich in de laatste jaren druk bezig met hervormingen en hervorminkjes in deze-en-gene school aan te brengen en door te voeren. Er zijn inrichtingen van onderwijs die bijna jaar-in jaar-uit herzieningen van 't leerplan in bijna eindeloze samenkomsten overwogen en doorgezet hebben. Maar dit alles heeft niet bevredigd, en kon niet bevredigen, omdat de grote lijn door 't geheel ontbrak. Niet dat onze scholen slecht waren .... Maar de buitengewone gebeurtenissen hebben er toe geleid, al onze bestaansvoorwaarden aan 'n nieuwe beschouwing te onderwerpen. Zwitserland, dat bij lange na geen ekonomiese onafhankelikheid geniet, mocht alle reden hebben, om z'n jeugd op de best mogelike wijze toe te rusten voor de strijd om 't bestaan, en zonder lichamelike of geestelike overlading uit haar 't hoogste nuttig effekt te krijgen". Dan wijst schr. op Amerika, en vraagt in verband daarmee wat van meer waarde is: veel weten of praktiese zin. En om deze laatste meer dan tot nu toe 't geval was tot ontwikkeling te brengen, ontwerpt schr. 'n schoolorganiezatie, waarvan de samenvatting luidt als volgt:

4 en 5 jaar. Bezigheid voor de handen. Opwekken van de praktiese zin. („Kindergarten".)

6—9 jaar. Voorbereiding tot 't eigenlike schoolonderwijs; naast de voortzetting van 't onderwijs in werkzaamheid met de handen („Unterschule").

10—13 jaar. Intensief aanleren van de franse, en later de engelse taal; boekhouden, masjieneschrijven, stenografie („Oberschule".)

14—17 jaar. Vakschool voor landbouw, handwerk, handel, industrie; of „kollegium" voor toekomstige beoefenaren van de een of andere wetenschap.

18—22 jaar (of zo nodig ouder). Hogeschool voor wetensehappelike vorming met 't oog op landbouw, handel, industrie, mediesijnen, rechten, theologie, filosofie, enz. v. E.

Verplicht voortgezet onderwijs.

't Onderwijs aan de avondscholen voor meisjes te Londen stelt aan de onderwijzeressen, die dit geven, hoge eisen: veel teleurstelling is hun deel: en ze moeten „de geest van 'n zendeling, grote sociale kennis, en grote moed" bezitten, om zich er aan te kunnen wijden. Op grond van de meest verschillende beweegredenen, — waaronder er een aantal zijn, die in genen dele van ernstige begeerte getuigen — wordt door de meisjes 't voortgezette onderwijs gevolgd. 'n Aantal moet, onder geestelijke pressie, naar de avond-

school gedreven worden. Voorts wordt om allerlei redenen, waaronder ook zeer futiele, de avondschool verzuimd. Na op een en ander te hebben gewezen, vraagt the Schoolmaster van 31 Januarie: „Hoe kan de oplossing komen?" en 't antwoord luidt vragenderwijs: „Verplichte avondscholen?" Deze zullen komen. 't Is te betwijfelen of ze zullen zijn wat de tegenwoordige vervolgscholen voor de vele meisjes zijn die in opgewekte stemming geregeld ter school komen, en 't beste ontvangen dat hun onderwijzeressen kunnen geven. 'n Onderwijzeres zei eens, dat de avondbevolking van de straat haar deed verlangen naar verplicht bezoek van de avondschool. En iemand met een ruime geest antwoordde: „U mag dan meer leerlingen hebben. Maar U zult noch verlangen, noch verkrijgen de stemming noch 't heerlike eigenaardige gevoel dat deze meisjes aan den dag leggen." Groot is de verwachting van de verplichting, die de jeugd van de straat naar de school zal drijven. Maar eveneens is de teleurstelling groot, die verwacht kan worden: „tenzij autoriteiten en inspecteurs ervoor zorgen dat in de toekomst deze instellingen veel gelegenheid tot ontspanning bieden, veel verscheidenheid van vakken, en volle vrijheid van keus daaruit; en tenzij de sociale voorspoed en vooruitgang van de leerlingen duidelik op de voorgrond staan. Opvoeden in zelfbeperking, geneigdheid tot ondergaan van aangename tucht, 'n verlangen zich in de wereld meer en meer nuttig te maken, zijn even wenselik en van oneindig meer waarde dan certificaten voor „140 woorden per minuut".

v. E.

'n Onderwijsmuseum.

't Januari-Heft van Das Schulhaus bevat o.a. 'n artiekel van Friedrich Rausch, getiteld Das Schulschauhaus. Om verschillende redenen is schr. overtuigd van de noodzakelikheid van 't stichten van 'n museum ten bate van 't onderwijs" (zoals wij in Den Haag hebben; en waarvan schr. blijkbaar geen kennis draagt). Dit zou niet enkel 'n grote kollektie leer- en aanschouwingsmiddelen moeten bevatten, maar ook ruimten voor tentoonstellingen, voor experimenteren door leerlingen, voor 't vertonen van lichtbeelden en films; zelfs ook met 'n leeszaal voor leerlingen, en 'n ruimte voor 't bezichtigen van platen. En nu schetst hij verder uitvoerig, tot in allerlei details, hoe zoo'n gebouw zou kunnen worden ingericht: waarbij ontwerp-tekeningen zijn afgebeeld, vervaardigd door 'n Berlijns architekt. Slechts 'n paar biezonderheden uit die gedetailleerde beschrijving volgen hier. Waar 't onderwijsmuseum bestemd zal zijn voor 'n aantal scholen lijkt 't me geheel ongemotieveerd dat de ontwerper 't zich gedacht heeft in verbinding, zij 't ook alleen door middel van 'n doorloop, met 'n volksschool. Deze biezonderheid heeft verder ook niets met 't eigenlike ontwerp uit te staan. Dit bevat drie verdiepingen: gelijkvloers voor natuur en natuurverschijnselen (dus betrekking hebbende op „de aarde"); eerste verdieping aardrijkskunde en geschiedenis (dus betrekking hebbende op „de mensen"); tweede verdieping taal, „Geisteswissenschaften", godsdienst (dus betrekking hebbende op „geestesleven en God"). Verder denkt de ontwerper zich in en bij dat gebouw o.a. 'n lokaal voor onderwijs in handenarbeid, in ruime zin genomen; 'n aula; 'n wandelgang om 't gebouw heen, waarin o.a. aquaria, terraria, gelegenheid voor weerkundige waarnemingen, kooien en hokken met enkele inheemse dieren, bijenkasten, bloemen; dan 'n schooltuin. Wat de leer- en aanschouwingsmiddelen betreft die in 't museum hun plaats moeten vinden, dat wordt alles uitvoerig in 't artiekel beschreven. Ten slotte wijst schr. erop, dat zoo'n onderwijsmuseum ook uitstekend te benutten is buiten de schooltijden, voor voordrachten, kurzussen, e.d. (volksuniversiteiten). En vanaf algemeen gezichtspunt beschouwd, kan het onderwijsmuseum de voorschool zijn, waardoor 't volk 'n inzicht krijgt in de metode en 't belang leert inzien van museumbezoek.

v. E.

INHOUD VAN AFLEVERING 6.

		Bladz.
Over de ontwikkeling en verbreiding der schoolwerktuinen door K. Dilling, II. In het Binnenland.		241
Arbeidswet en volksontwikkeling, I	Jan van den Tempel	254
't Beschamend voorbeeld van Amerika, II.	E. J. van Det	262
's Middags geen les op de H. B. S.	Dr. J. Hoeksma	266
Onderwijs aan de volwassenen	W. Emmens	271
Kleine Scholen (Ingezonden)	D. Brouwer	275
Feiten en Pogingen.		
Een en ander over Duitsche Volksuniversiteiten	M. A. Hensgens	276
Plaats voor Begaafden	E. J. v. D.	278
Een belangrijke enquête	E. J. v. D.	280
School en Leven, III	E. J. v. D.	281
Persoverzicht.		
Binnenland. Beroepskeus	v. E.	284
„ Openbare biblioteken	v. E.	285
Buitenland. Jeugdtehuizen	v. E.	287
„ Schoolorganiezatie	v. E.	287
„ Verplicht voortgezet onderwijs	v. E.	287
„ 'n Onderwijsmuseum	v. E.	288

LIJST VAN BOEKEN UITGEGEVEN ONDER REDACTIE VAN DE NUTSCOMMISSIE VOOR VOLKSLECTUUR.

I. VOLKSBOEKERIJ (Ontspanningslectuur).

1.	De Geldhater, door P. Rosegger	f 0.20
2.	Het Pleegkind van den houtschipper, door Alph. Daudet	- 0.15
3.	De Brandstichter, door E. Wichert	- 0.25
4.	De Overste, door August Sperl	- 0.15
5.	Peter Halket in Mashonaland, door Olive Schreiner	- 0.20
6.	Bloed en IJzer, door Max Eyth	- 0.25
7.	Een vroolijke knaap, door B. Björnson, ter perse.	

II. KLEINE BOEKERIJ (Populair-wetenschappelijk).

1.	Maarten Luther, door Dr. H. J. Toxopeüs	f 0.30
2.	Elizabeth van Engeland, door Prof. Dr. H. Brugmans	- 0.30
3.	Jan Steen, door Corn. Veth	- 0.30
4.	De zorg voor de gezondheid in het leger, door I. H. J. Vos, arts	- 0.30
5.	De ontsiering van stad en land, door J. H. W. Leliman	- 0.20
6.	Het ontwaken der natuur, door H. W. Heinsius	- 0.20
7.	Volkstuinen, door J. Heemstra	- 0.30

III. NUTSBOEKERIJ (ter voorlichting bij maatschappelijk werk).

1.	Boek en tijdschrift, door J. W. Gerhard	- 0.40
2.	Lichtbeelden, door W. C. v. d. Volkere	- 1.—
3.	Tuinbouw in Friesland	- 0.25
4.	Het Nut en het bibliotheekwezen, door Annie C. Gebhard	- 0.50
5.	De uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet	- 1.—
6.	Zorg voor de jeugd in Nederland, Zwitserland en Duitschland	- 0.75
7.	De landarbeiderswet en hare toepassing, door Prof. Mr. I. B. Cohen, 3e dr.	- 1.50
8.	Het Kleuterstehuis, een handleiding bij het bouwen van bewaarscholen, door Dr. E. Bonebakker	- 2.—

Vraag uitvoerige prospectus.

1ste JAARGANG. APRIL 1920. No 7.

VOLKS ONTWIKKELING

TB 3867

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD. Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, R. W. LIEVE, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE a. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

DRUKKERIJ „PATRIA" AMERSFOORT.

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.

ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÈVE, Secretaris.

De opvoedkundige betekenis van Jeugdorganisatie.

door P. VOOGD.

Het vraagstuk der rijpere jeugd begint gelukkig meer en meer de aandacht te trekken van allerlei personen en kringen. Juristen wijzen op de toeneming der jeugdkriminaliteit, geneeskundigen en ekonomen houden zich bezig met de kwestie der beroepskeuze, paedagogen, sociologen en predikanten beginnen de psychologie der overgangsjaren en de eisen ener goede lichamelike, geestelike en zedelike vorming der jongelieden tot het voorwerp van hun studie te maken.

Men gaat in steeds ruimer kring gevoelen, dat ten opzichte der adolescenten een groot verzuim wordt gepleegd en dat het verkeerd was, hen zolang en zozeer te verwaarlozen.

We zagen, dat in Den Haag zelfs een tentoonstelling georganiseerd en een kongres gehouden werd over de „opvoeding van de jeugd boven de leerplichtige leeftijd" en dat voorts een Staatskommissie een rapport publiceerde, waarin zij de resultaten neerlegde van haar onderzoek naar de ontwikkeling der jeugdige personen van 13—18 jaar.

Niet slechts in ons land, maar ook daarbuiten valt een verlevendigde belangstelling in het vraagstuk te bespeuren en allerwege wordt overwogen, op welke wijze men de halfvolwassenen meer en beter zorg en opvoeding kan verschaffen.

De reden daarvan is niet ver te zoeken: In vele landen heeft de oorlog de rijen van de „bloem der natie" op een gruwelike wijze gedund en is het niet meer of minder dan een levensvraag geworden, het opgroeiend geslacht beter in staat te stellen tot het verrichten der zoveel zwaardere taak, die onder zoveel ongunstiger omstandigheden later moet worden vervuld.

Doch — ook vóór de oorlog was men hier en daar reeds tot het besef gekomen van de noodzakelikheid ener betere vorming der rijpere jeugd. Het was deze jeugd zelf, die maakte, dat men zich wel met haar m o e s t bemoeien. Het tekort aan opvoeding — gevolg van allerlei, vooral maatschappelike oorzaken, — werd door haar zelf het eerst en het diepst gevoeld.

In de tweede helft der negentiende eeuw, die het aanzijn gaf aan de moderne maatschappij, veranderden ook de verhoudingen en de levensomstandigheden van het opgroeiend geslacht, waaraan hoger eisen werden gesteld, eensdeels doordat jeugdigen aanvankelik zelfs geheel onbeschermd aan de verwoestende gevolgen van het kapitalistiese

bedrijfsleven werden prijsgegeven, anderdeels doordat deze zelfde maatschappelike ontwikkeling van de ekonomies beter gestelden onder hen een eenzijdige intellektuele inspanning vergde, waardoor verschillende behoeften van hun groeiende persoonlikheid niet konden worden bevredigd. Zowel in het beroep als in de school werd roofbouw gepleegd op de krachten van de jonge mensch, tot schade der gemeenschap.

Maar de jeugd hielp zichzelf. Buiten huis en school kwam zij bijeen in klubs en verenigingen, waar zij trachtte het tekort aan te vullen.

In een reeks van landen, niet slechts in Europa, maar ook in Amerika, ontstonden vele, soms grote jeugdorganisaties. Hun karakter was verschillend, naar de levensbeschouwing der leidende volwassenen.

De leiders der oudste, n.l. de christelike jeugdorganisaties beoogden eerst uitsluitend de godsdienstige vorming.

Het program der proletariese jeugdbeweging werd aanvankelik gericht op het doen verdwijnen van de ekonomiese belemmeringen, die de arbeidersjeugd hinderen in haar ontwikkeling tot vrije mensen.

In de latere jaren kwamen padvinders, trekvogels, geheelonthoudersen andere jeugdorganisaties het grote aantal nog vermeerderen.

Het eigenaardige feit deed zich voor, dat er jeugdverenigingen ontstonden, wars van de invloed, die volwassenen op de leden wensten uit te oefenen.

En een ander opmerkelik verschijnsel was, dat daar, waar de leiding der volwassenen werd aanvaard, deze in toenemende mate hun eigen bedoelingen met de organisatie der jeugd moesten achterstellen bij het bevredigen van de behoeften, wensen en verlangens der jeugd zelf.

Het karakter der jeugdorganisaties is daardoor in de loop der jaren gewijzigd. Overal is de vorming minder eenzijdig geworden.

De arbeid der Rooms-Katolieke en Protestants-Christelike jeugdorganisaties is niet meer beperkt tot de godsdienstige beïnvloeding. Ook aan de lichamelike opvoeding wordt nu aandacht gewijd.

De arbeidersjeugdorganisaties, zogoed als de jongeliedengeheelonthoudersverenigingen e.a. bepalen zich niet tot strijd en propagandistiese doeleinden, maar streven in de richting ener alzijdige vorming der jeugd.

Ja, in verschillende dier verenigingen is de propagandistiese arbeid verdwenen en heeft plaats gemaakt voor opvoedende werkzaamheid. Op de vraag der Staatskommissie aan de jeugdorganisaties: Wat is het hoofddoel uwer werkzaamheid? antwoordden de R.K. Jongens- en Meisjespatronaten, de St. Jozefsgezellenverenigingen, de adspirantenorganisaties der R.K. vakorganisaties en de Burgerjongelingenverenigingen, dat zij, — hoewel de godsdienstige vorming op de voorgrond stellende, toch de verstandelike, maatschappelike en zedelike ontwikkeling en de lichamelike opvoeding in hun program hebben opgenomen.

De arbeidersjeugdorganisaties, bevorderd door S.D.A.P. en N.V.V., bieden haar leden gelegenheid tot edele ontspanning, lichamelike opvoeding, geestelike ontwikkeling en zedelike vorming. De sociaalpolitieke ontwikkeling wordt daarbij niet vergeten.

Het Ned. Jongelingsverbond beantwoordt de vraag als volgt: Hoofddoel bij alle verenigingen is godsdienstig-zedelike, en dus maatschappelike vorming. Desniettemin verricht een belangrijk deel der

verenigingen ook allerlei werkzaamheden tot verstandelike en lichamelike ontwikkeling der leden.

De Nederlandsche Bond van Jongelingsvereenigingen op Gereformeerden Grondslag noemt als hoofddoel de vorming harer leden voor de hen wachtende levenstaak in Kerk, Staat en Maatschappij, wat godsdienstige, zedelike, maatschappelike en verstandelike ontwikkeling insluit. Opmerkelik is, dat uit de kringen der leden zelf meer vraag komt naar sociale ontwikkeling, met welke vraag in de laatste tijd door de redacties der jeugdbladen rekening wordt gehouden.

Hetzelfde geldt voor de Ned. Luthersche Jongelingsbond.

De Ver. „De Nederlandse Padvinder" wil de jeugd opvoeden tot goede en flinke staatsburgers, in 't bizonder wat de karaktervorming betreft. Naast de zedelike vorming treden lichamelike en techniese opvoeding.

Zelfs de jeugdverenigingen, die haar hoofdwerkzaamheid hebben op een bepaald gebied van het zedelik leven, als de bestrijding van het drankmisbruik, bepalen zich niet daartoe, doch verrichten daarnaast ook algemeen jeugdwerk.

We noemen in dit verband de Jeugdbond voor Onthouding, de Jonge Tempelieren, de katolieke jeugdafdelingen der drankbestrijdersverenigingen, de Jongelieden-Geheelonthoudersbond, de Hoop der Toekomst en de Schakel.

Alleen de jeugdafdelingen der gymnastiek- en sportbonden beperken zich vrijwel tot de zorg der lichamelike opvoeding.

Er zijn natuurlik nog tal van organisaties te noemen, wier werkzaamheid aan de opvoeding der rijpende jeugd ten goede komt. Doch we wensen ons hier te bepalen tot de eigenlike jeugdorganisaties en menen uit deze opsomming in verband met het doel der verenigingen te kunnen konkluderen, dat — hoewel het werk als gevolg van de opvattingen der leiders verschillend getint is en hoewel er evenzeer verschil valt op te merken in datgene, waarop bij de werkzaamheden in de onderscheiden verenigingen de nadruk wordt gelegd, — toch een algemeen streven valt op te merken naar een veelzijdige opvoeding.

Daardoor wordt de waarde der jeugdorganisaties als opvoedingsinstituten al enigszins aangeduid.

Het feit, dat tienduizenden jongens en meisjes geheel vrijwillig hebben plaats genomen in deze verenigingen, die, ofschoon vaak met een beperkt doel opgericht, een algemeen karakter aannemen, n.l. de volledige opvoeding der rijpende jeugd, verdient in zijn betekenis en zijn gevolgen zeker een nadere beschouwing.

De groei en ontwikkeling der jeugdorganisaties — het werd reeds met een enkel woord gezegd — is een noodzakelik gevolg van de veranderingen onzer maatschappij.

Daarop wijst reeds de omstandigheid van de tijd, waarin ze ontstonden en het feit, dat ze overal verspreid zijn.

Hoeveel klubs en verenigingen zijn reeds om verschillende oorzaken: gebrek aan leiding, onenigheid der leden, enz. enz. te niet gegaan; evenwel — met elementaire noodzakelikheid komen er weer andere voor in de plaats.

Ondanks de gebrekkige middelen, waarover de jeugdorganisaties

beschikken, nemen zij niettemin in omvang en in betekenis toe. Dat wijst erop, hoe deze verenigingen overal door de jeugd als noodzakelik worden gevoeld.

Zij voelt het als een nodige aanvulling van een tekort.

Bij de jongelieden uit de arbeidersklasse spreekt dit het sterkst; vooral bij hen die beroepsarbeid verrichten.

Met de ontwikkeling der machinale industrie werden de rappe, goedkope arbeidskrachten aan het ouderlik toezicht onttrokken en als winstobjecten door het groot- en later ook door het kleinbedrijf in beslag genomen. Onbeschermd overgeleverd aan de ongebreidelde winsthonger van het rücksichtslose kapitalisme, zouden zij ten prooi gevallen zijn aan een snelle ontaarding, indien niet mede het verzet en de organisatie der arbeiders een tegenbeweging hadden gewekt. Maar ook ondanks de arbeidsbescherming, die hun deel geworden is, is hun toestand nog treurig te noemen. De school als opvoedingsfactor op het 12de, 13de jaar uitgeschakeld, het gezin als opvoedingsmilieu ten gevolge van de beroepsarbeid ook der gehuwde vrouw en de ontzettende woningtoestanden, om slechts enkele voorname oorzaken te noemen — nog vaak onmachtig, de kerk aan terrein verliezend, de Staat werkeloos, ziehier de huidige toestand.

Daarbij een toenemend zelf- en opstandig gevoel onder de jeugd als gevolg van de snel veranderende maatschappelike toestanden en de inwerking van de gedachtenwereld der ouderen ook op hen, — waarlik aanleiding te over voor het stichten van jeugdorganisaties om in het tekort aan opvoeding en verzorging, ontwikkeling en ontspanning te voorzien.

Men mene echter niet, dat wanneer de arbeidsbescherming toeneemt, de schoolontwikkeling wordt uitgebreid, het gezin tengevolge van betere maatschappelike toestanden als opvoedingsfactor in ere zal worden hersteld of liever een andere, hogere betekenis zal hebben verkregen, — dat er dan minder of geen plaats zal zijn voor afzonderlike verenigingen van jongelieden.

Ziet eens naar hen, die — jaren nadat de jonge arbeiders of arbeidsters, kinderen nog, mee het brood moeten verdienen op land, werkplaats en fabriek — nog kunnen genieten van de ouderlike zorg. Beschouwt de bevoorrechte jongens en meisjes, die na de lagere school nog voortgezet onderwijs kunnen genieten, zelfs op gymnasia en hogere burgerscholen, en merkt op, hoe niettemin ook bij hen een sterke neiging tot klubvorming is ontwaakt, hoezeer ook hier jongeliedenverenigingen zijn ontstaan, wier aantal en omvang sterk toenemen. De behoefte aan jeugdorganisatie bestaat ook hier; ze is heden ten dage psychies overal aanwezig.

Terecht heeft dan ook Dr. C. P. Gunning op het Kongres voor de Opvoeding der Rijpere Jeugd te den Haag de stelling verdedigd, dat onze tegenwoordige maatschappij voor de jeugd boven de leerplichtige leeftijd nog een derde milieu van opvoeding vereist naast huisgezin en school.

De studie van de psychologie der jongelieden en de nadere omgang met hen zullen dit hoe langer hoe meer doen inzien. Hun gemoedsdrang naar het avontuurlike, romantiese, voert hen samen en zoekt naar middelen ter bevrediging; het tweeslachtige van de overgangs-

leeftijd veroorzaakt een verwarring, een chaotise toestand in hun binnenste, die om verheldering roept, welke zij slechts bij de hun verwante zielen, hun makkers, menen te kunnen vinden; hun aktiviteit roept hen tot een gezamenlike arbeid naar eigen zin en inzicht; hun groeiend zelfstandigheids- en sociaal besef wijzen in dezelfde richting.

Vaak neemt hun streven een direct vijandig karakter aan tegen de inmenging en de bemoeiïng der volwassenen. Dat verschijnsel is als een reaktie te beschouwen op de miskenning van het eigen bizonder karakter der jeugdigen, door vele ouderen, die in hen òf verlengde kinderen of volwassenen in zakformaat zien. Treffen zij echter leiders, of beter gezegd aanvoerders, die hun aparte ware aard aanvoelen en er rekening mede houden, dan aanvaarden zij gaarne de hulp, die zij bij hun werkzaamheid behoeven.

Er ligt op dit gebied nog een groot opvoedingsterrein braak, dat — met voorzichtigheid ontgonnen — een rijke oogst belooft.

De overgangsjaren zijn zonder twijfel de belangrijkste in het menselik leven. In deze tijd valt de grote omwenteling tengevolge van de geslachtsrijpheid, die een diepgaande verandering brengt in het hele bestaan. Niet slechts lichamelik, maar ook geestelik valt een snelle groei op te merken. De horizon van het menselik denken verwijdt zich, meer abstrakte voorstellingen nemen bezit van den geest, het kritiès en logies denken komt tot ontwikkeling, de verbeelding slaat krachtiger haar vleugelen uit. Belangstelling en weetgierigheid ontwaken. Allerlei aandoeningen bestormen verder de jeugdige ziel, ook erotiese en seksueele; sentimentaliteit en ridderlikheid treden op; de ontvankelikheid voor de kwade en goede invloeden der omgeving is buitengewoon groot.

Beslissend zijn dikwijls voor het hele volgend leven de indrukken, die de aankomende jongeling of het meisje ondergingen.

Gemene voorbeelden, slecht gezelschap deden zo menig jong leven verongelukken; hoogstaande mannen en vrouwen daarentegen kunnen een onberekenbare invloed ten goede uitoefenen op deze ontvankelike jeugdige mensen.

Het k a r a k t e r wordt in deze tijd gevormd en terecht zegt Dr. J. H. Gunning: „Als gij de j o n g e l i n g niet weet vast te houden, dan baat het u niet met al of gij het k i n d al veroverd hebt; de m e n s ontsnapt u dan toch ten enenmale, want die vormt zich niet in de kinder- maar in de jongelingsleeftijd.

Het is daarom van het hoogste belang, de omstandigheden te scheppen, die op de vorming in deze periode van het leven een gunstige invloed kunnen oefenen. Naast de verbetering der materiële omstandigheden, die een gezonde voedingsbodem voor de opvoeding moeten leveren, dienen krachtige pogingen te worden aangewend, om de jeugd te helpen bij hun streven naar een hoger en beter leven.

En nu biedt zich hier een gelegenheid aan, die men niet beter kan wensen. In volle vrijheid, uit spontane drang zijn de organen der jeugdvorming, de jeugdverenigingen ontstaan; daár is de plaats, waar men ze kan leren kennen en op grond van die bekendheid hen kan helpen in deze moeilike, maar belangrijke overgangsjaren, waar de mensen zich geven, zich uiten.

In deze tijd de jeugd aan zichzelf over te laten, verstoken van onze

hulp en bijstand, brengt de vruchten der schoolopvoeding in gevaar, is een brutale verwaarlozing van onze plicht, die zich zal wreken.

De vorming der rijpere jeugd is een minstens even belangrijke tak van volksontwikkeling als de opvoeding der kinderen. Men zij echter voorzichtig bij dit werk. Blinde ijver kan schaden en het gevaar is niet denkbeeldig, dat men, uitgaande van het vaak slecht begrepen „Wie het kind heeft, heeft de toekomst", de jeugd te veel wil dwingen en dringen in de richting, die men voor juist houdt.

Men bedenke echter, dat de jeugd verder wil en moet komen, dan wij gekomen zijn. Kenners van deze leeftijd waarschuwen terecht voor het gevaar, dat de jeugdleider te sterk zijn persoonlike invloed laat gelden en de toekomst vergeet voor het heden. Het jeugdwerk mag niet zijn een veroveringsveldtocht, die de ouderen ondernemen tegen de jeugd, maar het moet zijn hulp, verstrekt aan de jeugd, om haar in staat te stellen, later een hoger doel te bereiken, dan ons zal zijn gegeven.

Hoe deze hulp op de beste wijze zal moeten worden betoond, is de grote vraag, die meer juist en volledig zal kunnen worden beantwoord, naarmate wij door studie en omgang meer inzicht hebben verkregen in de gemoedsgesteldheid, de psyche der jongelieden zelf, zowel van meisjes als van jongens, alsmede van de verschillende sociale groepen, waarin de rijpende jeugd uiteenvalt. Op dit terrein — de psychologiese studie van de overgangsleeftijd — zijn nog slechts enkele stappen gezet, het is duidelik, dat het geslacht, dat in de steden opgroeit, voor zijn vorming andere eisen stelt dan de jeugd op het platteland en dat jonge arbeiders in de groot-industrie anders zijn dan de leerlingen op een gymnasium en dienovereenkomstig moeten worden behandeld.

De jeugdorganisatie zal niet voor elk van deze groepen dezelfde betekenis hebben. Al is, zoals reeds is opgemerkt, de neiging naar klubvorming overal aanwezig, ook b.v. bij de leerlingen der hogere onderwijsinrichtingen, deze hebben altans in school en huis nog andere opvoedingsfaktoren, terwijl voor jongelieden, die de lagere school hebben verlaten en midden in het beroepsleven staan, de jeugdorganisatie dikwijls de enige gelegenheid betekent, waar zij enige verdere vorming kunnen genieten.

Er bestaat derhalve alle aanleiding om aan de jeugdorganisatie aandacht te wijden.

Vooraf moet voor enkele gevaren gewaarschuwd worden. Waar de leiding der jeugdorganisatie zich niet in verbinding stelt met de ouders en geen rekening houdt met gerechtvaardige wensen der laatsten, ziet men dikwijls, dat er gemis aan overeenstemming is tussen ouders en hun kinderen ten opzichte der jeugdvereniging. Het sterke verloop van het ledental der jeugdorganisaties moet in dit opzicht te denken geven. De leiding zorge zoveel mogelik voor een niet te laat eindigen der bijeenkomsten en legge door het organiseren van ouderavonden een band tussen de ouders en de jongeren, die de groei en de stabiliteit der vereniging zal ten goede komen.

Een ander euvel is wel het grootdoenerige van sommige jeugdverenigingen, wie het minder er op aan schijnt te komen, wat te zijn voor de opvoeding hunner leden, dan door veel uiterlijk vertoon en

reklame wat te schijnen. Verder nemen de werkzaamheden voor een jeugdvereniging sommige jongelieden wel eens dermate in beslag, dat zij hun andere plichten verwaarlozen. Een goede verdeling der werkzaamheden kan in dit opzicht veel kwaad vermijden. Men hoede zich slechts voor overdrijving en eenzijdigheid. Tegenover deze gevaren, die bij eenige oplettendheid vermeden kunnen worden, staan onschatbare voordelen.

De rijpende jeugd staat bloot aan allerlei gevaren. De ontwaakte geslachtsdrift heeft vaak een verwoestende uitwerking; door eenzaamheid of door gezelschap van slechte kameraden kan een buitengewone schade toegebracht worden aan gezondheid en moraliteit. Vergeten we verder de sterke drank niet en de danslokalen.

De jeugdorganisaties richten de aandacht der jongelieden op andere dingen. Zij geven hun gelegenheid voor nuttige bezigheid en dringen daardoor de aangeduide gevaren terug, werken altans in die richting.

* * *

Vaak voelen de jongens en meisjes in de overgangsjaren zich ongelukkig. De grote veranderingen, die zij bij zichzelf waarnemen, de andere verhouding, die zij ten opzichte van hun omgeving gaan innemen, drukken hen vaak terneer, te meer daar de omstandigheden in de maatschappij dikwijls niet beantwoorden aan hun vaak te hoog gespannen verwachtingen. Hun sombere gemoedsgesteldheid, hun gedruktheid zijn vaak oorzaak van ziekelike afwijkingen : zelfmoord op jeugdige leeftijd is een typies steeds terugkerend maatschappelik verschijnsel.

In de jeugdvereniging echter, waar gezelligheid heerst, waar de jongelieden zich met spel en muziek vermaken, is geen plaats voor sombere overpeinzingen. Daar schijnt de zon regelrecht in 't jonge hart.

* * *

De tijd, „als 't stormen gaat", de Sturm und Drang, is tevens de tijd van de groeiende persoonlikheid. De jonge mens wil zich vrij maken van alle dwang, ook van de last der traditie en van het gezag in velerlei vormen.

Het valt hem moeilik zich naar anderen te schikken, gehoorzaamheid en discipline zijn gehate klanken in zijn oor.

Het leven echter maakt nu eenmaal nodig, dat mensen zich naar elkander schikken; de vrijheid van de een wordt begrensd door die van de ander. Samenleving is niet mogelik zonder het in acht nemen van enige regelen, waaraan alle zich moeten onderwerpen. Deze ervaring zouden de jongelieden met veel moeite en schade in het harde en wrede leven moeten opdoen, wanneer hun jeugdvereniging het niet gemakkelik maakte. Vrijwillig aanvaarden zij de regelen van hun organisatie, die hen de nodige eigenschappen voor het latere leven doet verkrijgen.

* * *

Ook kan de jeugdorganisatie er veel voor doen, om de altruïstiese, de sociale gevoelens in hen wakker te roepen en te versterken. Zij maakt het gevaar, dat zij egoisten worden, die zich zelfzuchtig ten opzichte van hun medemensen gedragen, kleiner. In hun jeugdveroniging

leren zij andere personen kennen met andere eigenschappen en opvattingen. Zij leren hen verdragen en rekening met hen houden. Vooral wanneer zij aandeel in het bestuur en de leiding der organisatie, een bepaalde taak toegewezen krijgen, kan de jeugdorganisatie er buitengewoon veel toe bijdragen, om hun verantwoordelikheids- en plichtsgevoel te ontwikkelen, wat van grote betekenis is voor de uitoefening der plichten, die zij later als volwassen leden hunner vak- en politieke organisaties en als staatsburgers hebben te vervullen.

* * *

De jeugdige geestdrift voor het ideale moet door de jeugdorganisatie worden onderhouden. Het leven maakt de mensen vaak koud en nuchter, door de opvoeding in de jeugdorganisatie moet de vlam van het hogere en het edele worden gevoed en de jongelieden een schat meegegeven worden voor hun gehele volgend leven.

* * *

Ook de aktiviteit, de dadendrang vindt in de jeugdorganisatie bevrediging. Bij de verschillende werkzaamheden helpen de leden mede. Hun zelfvertrouwen wordt daardoor versterkt; hun eigenschappen treden aan het licht; hun aanleg vindt een veld van werkzaamheid.

* * *

Zien wij verder de goede invloed, die de jeugdorganisaties oefenen op de lichamelike ontwikkeling. Door wandelen, gymnastiek, spel en sport worden spieren en zenuwen gestaald. Voor de karaktervorming is de lichamelike oefening een prachtig hulpmiddel. In sportverenigingen wordt aan de lichamelike opvoeding vaak een te grote plaats ingeruimd. Jeugdorganisaties, die de lichamelike opvoeding als een onderdeel van hun program beschouwen, zullen niet zo licht in deze fout vervallen.

(Wordt vervolgd.)

Arbeidswet en volksontwikkeling

door JAN VAN DEN TEMPEL.

II.

Men spreekt meer dan ooit over de losbandigheid der jeugd. De oorlog heeft zijn eigen moraal-code; jarenlang zijn nu de volken in zijn regelen onderwezen. Overal in ons maatschappelijk leven kan men besmetting met deze tijds-moraal waarnemen. Ons jonge volk, ternauwernood de kinderschoenen ontwassen en reeds tot zelfstandigheid gepromoveerd, niet bezwaard met geestelijke bagage, niet geschraagd, gesteund, veredeld, maar overgelaten aan zijn lot, zoekt, op eigen avontuur, luchtig de sigaret in het hoofd, den weg in die besmette maatschappij. Losbandige jeugd! Sla het straatbeeld gade, zoo in den vooravond, in de groote steden, ja, maar niet minder in de provinciestad. Hoe ontzettend roekeloos zijn wij, ouderen, die weten en verantwoordelijkheid dragen voor hetgeen die losbandige

jeugd niet toegerekend worden kan. Welk een schatten aan tijd en begaafdheid gaan bij onze arbeidersjeugd te loor, hoe achteloos gaat men de gelegenheid voorbij om de onmisbare grondslagen te leggen voor hooger en gelukkiger leven van de breede massa des volks, dan in het verleden werd gekend. Hier is de plaats, waar onder de nieuwe verhoudingen moet worden ingegrepen, onverwijld en forsch, zal geleidelijk de volksontwikkeling worden opgevoerd tot het peil, dat de materieele voorwaarden veroorloven te bereiken.

Er is in den laatsten tijd een toenemend streven bij sociale organisaties van diverse richting om aan de behoefte aan ontwikkeling en nobele ontspanning van de rijpere jeugd tegemoet te komen. De Staatscommissie tot onderzoek naar de ontwikkeling der jeugdige personen van 13—18 jaar biedt in haar Verslag en in een reeds vroeger gepubliceerde Verzameling van Rapporten, uitgebracht door organisaties, welke zich met de jeugd-ontwikkeling bezig houden, een volledig overzicht van den arbeid op dit gebied. De Jeugdorganisatie wordt een der middelen om te geraken tot vorming en ontwikkeling van de jeugd in den overgangstijd. De Staatscommissie kent aan de z.g.n. „vrije jeugdvorming", waarvan de jeugdorganisatie het orgaan bij uitnemendheid is, groote beteekenis toe. Onder „vrije jeugdvorming" wordt dan verstaan het geheel van middelen tot jeugdvorming buiten gezin, kerk en school, waarbij in vrijheid van aansluiting en zonder leerlingsverhouding wordt gearbeid. Jeugd heeft hier de beperkte beteekenis van „oudere", „rijpere", „tweede", „schoolvrije" (d.w.z. van den leerplicht onthevene) jeugd.

„De jeugdorganisatie" zoo zegt de Staatscommissie, „met haar vrijen en bewegelijken vorm, met haar vrijwillig en verantwoordelijk lidmaatschap, en haar beginsel van zelfwerkzaamheid der leden, is dan ook een aangewezen middel geworden voor de vorming der oudere jeugd." En later wordt gezegd: „De jeugdorganisatie wordt steeds meer een afzonderlijk instituut der jeugdvorming, een instituut, dat geboren is uit de behoefte van den tegenwoordigen tijd en dan ook in die beteekenis vroeger niet heeft bestaan. In de ontwikkeling der jeugdorganisatie openbaart zich het sterkst de belangstelling in de vorming der rijpere jeugd. Vandaar dat de Commissie ook een zeer groot deel van haar arbeid en aandacht aan het werk der jeugdorganisatie heeft gewijd. Het is dubbel noodig dat aan dit belangrijke opvoedingsinstituut zorg worde besteed."

De Commissie wil dat de Staat dit nieuwe opvoedingsinstituut moreel en materieel zal steunen. Er moet zijn een voortdurende en planmatige bemoeiing. Daarom dringt de Commissie aan op de dadelijke instelling van een Centralen Jeugdraad ter voorlichting en tot bijstand van de Regeering terzake van de ontwikkeling der jeugdige personen van 13—18 jaar, voorzoover deze ontwikkeling buiten eigenlijk schoolonderwijs geschiedt door jeugdorganisaties en andere vereenigingen en instellingen. Na korter of langer tijd zouden Districtsjeugdraden moeten worden ingesteld voor de districten waarin het land ten deze zal worden verdeeld. De Centrale Jeugdraad zou voor het kennisnemen van en het toezicht houden op het werk der vrije jeugdvorming moeten beschikken over de diensten van een Inspecteur. Voorts lijkt het der Commissie gewenscht dat een regeling worde getroffen,

waarbij de organisaties en instellingen der vrije jeugdvorming op haar aanvrage als zoodanig worden erkend. Alleen tot de bijzonderlijk erkende organisaties en instellingen zullen zich de directe bemoeiingen van de Staatsorganen en de Jeugdraden moeten uitstrekken.

Het is duidelijk: de jeugdorganisatie heeft het volle hart der Staatscommissie. Zij verwacht een groote toekomst voor de „vrije jeugdvorming" en de „jeugdorganisatie", en wil dat de Staat helpe en steune, opdat, hetgeen onder zoo ongunstige omstandigheden in het vrije leven opkwam, spoedig tot vollen wasdom moge komen.

Wij vinden de voorstellen der Staatscommissie op dit stuk zeer sympathiek en kunnen er ons geheel bij aansluiten. Toch is er, zien wij goed, eene nuance in onze waardeering van de jeugdorganisatie en haar werk. Gulweg zij erkend, dat de jeugdorganisatie reeds sympathiek en nuttig werk deed, toen de opvoeding en ontwikkeling der rijpere jeugd van officieele zijde nog volkomen werden verwaarloosd.

Ook stellen wij, om misverstand te voorkomen, vooraf, dat uit den huidigen omvang van het werk der jeugdorganisatie niet kan worden afgeleid welke beteekenis dat werk in de toekomst kan verkrijgen, wanneer het ruimen materieelen en moreelen steun erlangt, terzelfdertijd dat de jeugd haar vrijen tijd beduidend ziet uitgebreid en de golfslag van het moderne leven steeds breedere lagen van het volk beroert. Maar zorgvuldige overweging van het „erschöpfende" Verslag der Staatscommissie heeft toch onze aanvankelijke, uit eigen waarneming voortgekomen opvatting niet kunnen wijzigen, dat in een breed plan voor volksontwikkeling, zooals onze tijd dat vereischt, waarbij de nieuwe gelegenheid, door de wijzigingen in het sociale leven geboden, ten volle wordt benut voor eene aanzienlijke en algemeene verhooging van het peil der volksontwikkeling, aan de „vrije jeugdvorming" en de jeugdorganisatie slechts een secundaire plaats kan worden toegekend.

Ten slotte behoudt deze jeugdvorming toch, misschien niet uitzondering voor wat betreft de lichamelijke opvoeding indien hier grondig worde hervormd, wij zouden haast zeggen: van nature, een dilettantistisch en bovenal aanvullend karakter.

De bijl moet worden gelegd aan den wortel van het kwaad. Om de volksontwikkeling op te voeren tot een, met het oog op het gewijzigde sociale leven, rationeel peil, moet het onderwijs worden uitgebreid en verdiept op even ingrijpende, bijkans revolutionnaire wijze, als de arbeidstijd is of wordt verkort. Wij zouden der vorengenoemde Staatscommissie groot onrecht aandoen, als wij den indruk lieten opkomen, alsof zij eene soort van tegenstelling had geschapen tusschen onderwijs en „vrije jeugdvorming." Daarvan is geen sprake. Ook in den gedachtengang dier Commissie moeten uitbreiding van het onderwijs en van de „vrije jeugdvorming" hand aan hand gaan. Zij formuleert ook hare eischen ten opzichte van uitbreiding van het onderwijs. Wij achten die uitbreiding en verdieping van het onderwijs tot en voor de rijpere jeugd de allesbeheerschende voorwaarde tot het bereiken van het grootsche doel.

Onze levenservaring heeft ons de overtuiging bijgebracht dat bij de in een bitter verleden gekweekte mentaliteit des volks, waarmede nog voor langen tijd te rekenen valt, eene hoogere ontwikkeling voor

het algemeen, — niet voor eene selectie, maar voor de breede massa des volks — slechts te bereiken is, wanneer het contact van de rijpere jeugd na het verlaten der lagere school met het planmatig, goed geordend onderwijs geen oogenblik verloren gaat. Dat beteekent leerplicht tot vrij ver gevorderden leeftijd voor het voortgezet onderwijs. Natuurlijk!

Naar het oordeel der vorengenoemde Commissie is de leeftijd, tot welken het onderwijs der lagere school zich moet uitstrekken, het voltooide veertiende jaar. Tot dien leeftijd behoort het kind van elken maatschappelijken stand vrij te zijn van beroepsarbeid en uitsluitend bezig te zijn met zijn vorming voor het toekomstig leven. Uiteraard zal deze leertijd der lagere school in bepaalde, nader te regelen gevallen, zich nog even boven den veertienjarigen leeftijd moeten uitstrekken, bijv. ter beëindiging van een loopenden cursus. Voor den geheelen leertijd der lagere school gelde de leerplicht.

Hierbij kunnen wij ons voor den naasten tijd aansluiten.

Na den verplichten leertijd der lagere school, behoort, ook naar het oordeel der Commissie, de verplichting tot verder onderwijs te volgen.

„Wenschelijk ware het," zoo wordt gezegd, „dat dit onderwijs gedurende den geheelen overgangsleeftijd, dus tot het 18e jaar, werde gevolgd." Het zal echter, naar het oordeel der Commissie, aanbeveling verdienen, de verplichting aanvankelijk slechts vast te stellen voor de eerste twee jaren na het verlaten der lagere school, dus van het 14e tot het 16e jaar.

Het minimum aantal uren, dat het onderwijs zal moeten worden gevolgd, bedraagt zes per week.

Het onderwijs kan zijn dag- of avondonderwijs."

Ook in aanmerking nemend dat het hier slechts geldt de verplichting voor het vervolgonderwijs in zijn minimum-omvang, zoo gaat de werkelijke maatschappelijke behoefte aan en de mogelijkheid tot hervorming en uitbreiding van het onderwijs thans reeds veel verder dan hier wordt aangenomen. Zelfs in het op dit punt niet geheel bevredigende systeem der nieuwe Arbeidswet kan verder worden gegaan. In het algemeen is volgens art. 12 dier wet een ondernemer, op verzoek van dengene, bij wien een jeugdig persoon inwoont, verplicht een jeugdig persoon, — dus een arbeider beneden 18 jaar — die in zijn onderneming arbeid verricht, in de gelegenheid te stellen, gedurende ten hoogste acht uren per week de lessen te volgen in inrichtingen voor godsdienst-, voortgezet-, herhalings- of vakonderwijs.

Het hooge doel, dat men zich thans op onderwijsgebied moet stellen, zal niet bereikt kunnen worden, tenzij men streeft naar eene regeling waarbij door de rijpere jeugd tot het voltooide achttiende levensjaar gedurende ten minste acht uren per week verplicht onderwijs wordt genoten. Voor de jeugdigen van 14—16 jarigen leeftijd zou dit onderwijs geheel overdag gegeven moeten worden. Voor zooverre men het noodig mocht oordeelen eischen te stellen betreffende lichamelijke opvoeding, zou voor de jeugdige personen in bedrijven met de vijf-en-veertigurige werkweek onderwijs in gymnastiek, e.d. niet in mindering van deze uren moeten worden gebracht. De „vrije jeugdvorming", die zich dan, behalve op de lichamelijke opvoeding, vrijwel

uitsluitend kan richten op vorming van geest en gemoed, op ontwikkeling van den kunstzin, op nobele ontspanning, en die, hetgeen zij biedt, toch als verpoozing moet doen smaken, blijve eveneens op de vrije uren der rijpere jeugd aangewezen. Allicht zal zij in de vacanties, die het verplichte vervolgonderwijs zullen onderbreken, tot bijzondere activiteit worden geroepen.

Met een meer beperkt onderwijs kan men het doel, dat bereikt moet worden, zelfs niet benaderen. Men zal in de kringen dergenen, die geroepen zijn op dit gebied leiding te geven, door uitwisseling van gedachten tot een klaar denkbeeld moeten komen omtrent den inhoud van dit onderwijs in verband met de doelstelling. Wij wenschen daarover ten slotte nog enkele opmerkingen te maken. Over de lichamelijke ontwikkeling wordt daarbij niet nader gehandeld; er is daarvoor eene stijgende waardeering, die waarborgt dat aan haar een ruime plaats zal worden toegekend.

* * *

Het verplichte voortgezet onderwijs voor den jongen arbeider, waarnaar deze tijd vraagt, steunend op deugdelijk lager onderwijs tot het voleindigde veertiende jaar, moet op drieërlei zijn gericht. Het moet leiden tot het veredelen en verrijken van het leven van den volwassen mensch, het moet zijne geschiktheid als producent verhoogen, het moet, ten slotte, den goeden burger, het volwaardige lid der gemeenschap helpen vormen. Er is natuurlijk zeer veel gemeenschappelijks in deze drieërlei doelstelling.

De eisch, tweedens gesteld, waaraan terwille van de economische kracht van ons volk onvoorwaardelijk moet worden voldaan, sluit bij voorbaat regeling van het verplicht voortgezet onderwijs volgens een algemeen geldend schema uit. Ongetwijfeld zal, zooals de meergenoemde Staatscommissie wenscht, allerlei onderwijs als vervolg-onderwijs moeten kunnen gelden. „Al naar de levensomstandigheden en plaatselijke toestanden zal het onderwijs kunnen afwisselen. Voor jongens en meisjes, voor stads- en plattelandsjeugd, voor fabrieks- en ambachtsjongens, voor dienstboden en winkelmeisjes, voor kantoorbedienden en loopjongens, zal het onderwijs zeer verschillend zijn. In de steden zal het leerplan cursussen op gebied van handel en industrie bevatten en op het platteland cursussen op gebied van land- en tuinbouw, veeteelt, enz. Aan de meisjes zullen in het bijzonder lessen in voedings- en gezondheidsleer, koken, naaien, wasschen, strijken, eerste hulp- en verbandleer, enz. worden gegeven. Algemeene ontwikkeling zal dit onderwijs echter steeds in meerdere of mindere mate moeten bijbrengen".

Kunnen wij ons hierbij in menig opzicht aansluiten, zoo zij toch dadelijk met beslistheid naar voren gebracht, dat het onderwijs op eene leest moet worden geschoeid, dat eischen moeten worden gesteld, waardoor ook het bereiken der andere doeleinden worde gewaarborgd. Ook moge men er zich voor hoeden — het zij terloops gezegd — bepaald technisch- en vakonderwijs op te dragen, vèr over de grenzen door de praktijk des levens aan de groote massa der arbeiders gesteld; noch de economische kracht van ons volk, noch het geluk der individuën wordt daardoor bevorderd. Voor zooveel noodig kan niet-

temin de vakopleiding tot middelpunt van het voortgezet onderwijs worden gemaakt; voor groote groepen van jeugdige personen heeft dit echter geen zin. Doch in elk geval meenen wij dat de vakopleiding de algemeene vorming niet mag vervangen of overschaduwen. Het drieërlei doel dient vast in het oog gevat.

Voor het algemeen vormend onderwijs zouden wij den nadruk willen zien gelegd op voortgezet onderwijs in Nederlandsche taal en letterkunde, in geschiedenis en in onderwijs in de hoofdzaken op het gebied van land- en volkenkunde.

Voortaan zal, in veel ruimere mate dan voorheen, voor belangrijke groepen der jeugdbevolking onderwijs in één of meer vreemde talen een deel moeten vormen van de vakopleiding. Aan die behoefte moet natuurlijk ten volle worden voldaan. Overigens zouden wij, zoo onderwijs in een vreemde taal al niet in het algemeene leerplan werd opgenomen, in elk geval allerwegen de jeugdige personen, voor wie daarop prijs zou worden gesteld, de gelegenheid willen bieden als deel van het verplicht voortgezet onderwijs onderricht in ten minste één vreemde taal te ontvangen.

Aan het algemeen vormend onderwijs zou, naast het vakonderwijs, een belangrijke plaats moeten worden ingeruimd in den leergang voor de 14—16-jarige jeugd. Het zou niet op scholastieke wijze moeten worden gegeven, doch wezenlijk op de algemeene vorming moeten zijn gericht, zoodat bijvoorbeeld door het onderwijs in letterkunde ook de ontwikkeling van een juister kunstbegrip zou worden bevorderd. Op deze, hoogstbelangrijke, zijde van het vraagstuk kan hier echter niet worden ingegaan.

Het vakonderwijs, ruim opgevat, zal zeer vele leerlingen voeren op onderdeelen van het zoo uitgebreide en gedifferencieerde gebied der natuurkennis. Voor hen, die niet of slechts in geringe mate speciaal vakonderricht ontvangen of wier vakonderwijs een geheel andere richting uitgaat, zal zonder moeite tijd gevonden kunnen worden voor onderwijs in natuurkennis. Natuurlijk zal uit de overrijke stof eene keuze moeten worden gedaan overeenkomstig de bijzondere behoefte van deze leerlingen. Waar het vakonderwijs, eventueel het onderwijs in natuurkennis, tijdens den ganschen duur van het verplicht voortgezet onderwijs kan worden gegeven, zullen niettemin resultaten van beteekenis kunnen worden bereikt.

Wij noemden als derde doeleinde, waarop het verplicht voortgezet onderwijs moet worden gericht, dat het mede den goeden burger, het volwaardige lid der gemeenschap moet helpen vormen.

Het gemeenschapsleven overheerscht in toenemende mate het leven van het individu. Het maatschappelijk gebeuren houdt allen voortdurend bezig; het oefent, rechtstreeks en ingrijpend, invloed op ons lot. Een ieder gevoelt, dat het geweldig wereldgebeuren ons aller toekomst raakt en dat wij pas in het begin staan van eene periode in de geschiedenis, waarvan het verloop beslissend zal zijn voor het geluk van vele volgende geslachten. Ieder land moet, goedschiks of kwaadschiks, zijn rol in dit werelddrama spelen. Het economisch leven, de maatschappelijke en sociale instellingen worden tot in de grondslagen beroerd. De Overheid breidt haar gebied en bemoeiing zienderoogen uit; wetten en verordeningen volgen elkander onophoudelijk op, die

ons aller wel en wee raken. Als producent, als consument, in elke maatschappelijke relatie is het individu steeds meer verplicht in het verband van de groep, van de vereeniging, te handelen, wier beslissing ten slotte ook voor zijn optreden bindend is. Kortom, het maatschappelijke, de „societas" bepaalt in toenemende mate den inhoud van ons leven.

Op vrijwel elk gebied wordt getracht den jongen mensch systematisch ten minste eenige kennis, eenig begrip bij te brengen. Alleen, ten opzichte van het maatschappelijke, staatkundige en sociale leven wordt aan de over-overgroote meerderheid van het jonge volk alle onderricht onthouden. Dat is eene anomalie. Neen, erger, het is eene dwaasheid. De arbeiders, ook zij, die behooren tot de onderste lagen van het proletariaat en voorheen door velen als non-valeurs werden beschouwd, ondergaan in dezen tijd niet meer, passief, het maatschappelijk en staatkundig gebeuren. Zij nemen er actief aan deel, zij beïnvloeden het rechtstreeks en in gevoelige mate als kiezer, als lid hunner politieke organisatie en niet voor het minst als lid hunner tot groote macht gekomen vakorganisatie. Zij beslissen keer op keer, in eigen kring over voortgang of stilstand der bedrijven, over industrieele en bedrijfsregelingen, over sociale instellingen, waarmede vitale belangen der samenleving zijn gemoeid. Het hangt af — geen socioloog zal dit bestrijden — van de kennis, het inzicht en het verantwoordelijkheidsgevoel van de breede massa des volks of wij uit de huidige crisis zullen komen tot de fijn-bewerktuigde maatschappij, waarin aller harmonische samenwerking een mild bestaan voor allen zal mogelijk maken:

Als voorbereiding tot het volle leven moet de rijpe jeugd staatsinrichting en maatschappij-leer worden onderwezen. In beteekenende mate wordt dat slechts mogelijk, wanneer de verplichting tot voortgezet onderwijs reikt tot het voleindigende achttiende jaar. Wij zouden het algemeen vormend onderwijs vanaf het zestiende jaar voor zooveel noodig willen inkrimpen om aan deze leervakken, naast het vakonderwijs, voldoende recht te doen wedervaren. Met het onderwijs in de eerste beginselen der staatsinrichting zou, voor zooveel mogelijk, reeds vroeger kunnen worden aangevangen.

Na eene voorbereiding, als waarvan hier wordt uitgegaan, kan aan jeugdige arbeiders van 16 tot 18-jarigen leeftijd, behalve staatsinrichting, ook maatschappij-leer ongetwijfeld met vrucht onderwezen worden. Het behoeft nauwelijks gezegd dat wij tot inhoud van dit onderwijs niet zouden willen nemen de studie van de klassieke theoretische economie. De toenemende verwijdering tusschen hare subtiele constructies en het werkelijke leven heeft, helaas, belangrijk bijgedragen tot de impopulariteit van de studie der staathuishoudkunde. Het onderwijs ten deze, door ons bepleit, moet in de eerste plaats exact zijn. De stof is overrijk: voortbrengingskrachten — beteekenis van het kapitaal in het productieproces — productievormen — bedrijfsvormen — collectieve arbeidsovereenkomsten — loonsystemen — inkomensvormen — arbeidswetgeving — sociale verzekering; wij staken opzettelijk onze opsomming. Evenzeer als op ander gebied zal nader moeten worden nagegaan, welk deel van de uitgebreide stof zich het meest eigent voor dit onderwijs. In het eene milieu zal

allicht verder kunnen worden gegaan dan in het andere. Hoofdzaak is evenwel, behalve het bijbrengen van nuttige, ja onmisbare sociale kennis, het bevorderen van economisch denken.

* * *

Na het verplicht voortgezet onderwijs tot het achttiende jaar te hebben genoten, zal de jonge burger vrij zijn. Voor mij lijdt het echter geen twijfel of dan zullen, vooral in de centra van geestelijk leven, behoeften zijn gewekt, die nadere bevrediging zullen vragen. Natuurlijk zal daarbij uit den aard der zaak slechts sprake zijn van eene selectie van personen. Het zal reeds terwille der samenleving, die in toenemende mate behoefte heeft aan goed-onderlegde personen in alle lagen der bevolking, noodig zijn op eenvoudige en doeltreffende wijze aan degenen, die er prijs op stellen, de gelegenheid tot verdere studie te bieden. Hier kan m.i. in de toekomst een belangrijk deel liggen van de taak der Volksuniversiteit. Zij geeft thans op zichzelf staande cursussen op allerlei gebied. Zij zal daarmede voortgaan.

Doch overwogen zou kunnen worden daarnaast meer afgesloten, systematische leergangen in te richten, die zich bijvoorbeeld over twee of drie jaren zouden uitstrekken en in onderling verband meerdere vakken zouden omvatten, waar jonge arbeiders e.d. van eenigen aanleg hunne opleiding zouden kunnen voltooien. Deze bemoeiing zou dus meer het karakter van onderwijs dragen, al zou de deelname geheel vrijwillig zijn. Om de deelname aan te moedigen en het geheel een zekere stabiliteit te verleenen, ook ter wille van de flinke jonge menschen, die zich de inspanning getroosten, zou aan degenen, die zoo'n meer-jarigen cursus volledig volgden, een bewijs daarvan kunnen worden uitgereikt. Eenige maatschappelijke beteekenis zou zoo'n bewijs, bij serieuzen opzet, ongetwijfeld verkrijgen. Gezonde jonge menschen, die ten hoogste vijf-en-veertig uren per week werken, en met hunne dagtaak hebben afgerekend als zij fabriek of karwei verlaten, hebben ongetwijfeld tijd om zoodanig onderwijs, dat, uit den aard der zaak, 's avonds moet worden gegeven, te volgen. De wil en de volharding daartoe hebben slechts een keur van lieden.

Wij spraken hiervoren over de ontwikkelingskansen van het huidige geslacht, dat de drie kruisjes heeft gepasseerd. Vele jeugdige personen, thans in ons midden, en volwassenen tusschen twintig en dertig jaar hebben niet veel betere ontwikkelingskansen dan die ouderen. De vooropleiding, het milieu waarin zij opgroeiden, bepaalden hun lot. Toch zouden deze personen, nog in de opkomst van het leven en in volle kracht, veelal nog niet in beslag genomen door huiselijke beslommeringen, gemakkelijk veel meer tijd aan hunne ontwikkeling kunnen wijden dan de ouderen. Zij zelf en de maatschappij zouden er wel bij varen; zij hebben het leven nog voor den boeg. In elk geval kan getracht worden, en met grooter kans op succes, hen op dezelfde wijze en met dezelfde middelen als de ouderen in den ontwikkelingsarbeid te betrekken. Wij zouden echter gaarne de vraag in overweging zien genomen, of niet, ten behoeve van de keur uit deze jonge menschen, reeds binnenkort gesloten leergangen aan de Volksuniversiteiten zouden kunnen worden opgericht op den voet, als zoo-

even door ons voor de toekomst werd bepleit. Daarbij zal met de gebrekkige vooropleiding van tegenwoordig rekening moeten worden gehouden.

* * *

De uitbreiding en inrichting van het onderwijs op dezen voet zal groote offers vragen van de gemeenschap. Wij zullen hier thans niet uiteenzetten waarom wij, die de oogen niet sluiten voor de financieele zijde der sociale vraagstukken, meenen dat deze offers kunnen en moeten worden gebracht.

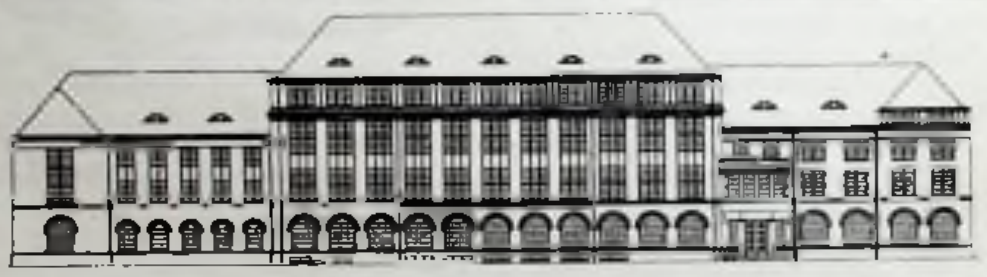
Reeds uit hoofde van de vereischte leermiddelen en onderwijskrachten kan zoo grootsche hervorming eerst geleidelijk worden tot stand gebracht. Wij zijn er van overtuigd. Doch geleidelijkheid moet hier worden betracht in dien zin, dat de voorgenomen hervorming in vollen omvang worde vastgesteld en telkens met uiterste inspanning worde verwezenlijkt, wat voor verwezenlijking vatbaar is. Er moet gebouwd worden in grooten stijl!

De tijd is rijp voor deze hervorming. Zij zal de volkskracht geweldig verhoogen. Zij, bij uitstek, kan de verzoening brengen tusschen het verleden, dat den doodstrijd voert, en de toekomst, waarin de breede massa des volks komt tot de macht.

Alles noodt tot de daad. Maar daarvoor is durf noodig en onverzettelijke wilskracht en bovenal, ontzaggelijk vertrouwen in zijn volk.

De 's Gravenhaagsche Vakschool voor Meisjes als modeltype voor het meisjesvakonderwijs

door IDA HEIJERMANS.

In dezen tijd, waarin alle onderwijs in het algemeen meer doordrongen wordt van de beginselen, die aan handenarbeid ten grondslag liggen en aan het vakonderwijs een groeiende aandacht geschonken wordt, mag in ons tijdschrift een school besproken worden, die meer in het bizonder de vakopleiding voor meisje en vrouw dient.

Wij kunnen toch, als wij nauwlettend de verschijnselen gadeslaan, die zich voordoen op het gebied van het meisjesvakonderwijs, drieërlei constateeren:

1o. In den laatsten tijd groeit het aantal der meisjesvakscholen.

2o. Er is een streven merkbaar om het meisjesvakonderwijs niet meer zoo stiefmoederlijk te behandelen, als het geschiedde.

3o. Wij worden ervan doordrongen, dat geen meisjesopvoeding meer als goed te beschouwen is, wanneer er niet in alle opvoeding rekening mede wordt gehouden, dat het meisje van nu de moeder en het gezinshoofd der toekomst is.

Omdat wij nu dus in het stadium verkeeren, dat het meisjesvakonderwijs meer in het centrum der paedagogische belangstelling en verzorging komt te staan, en, om het te dienen, meer en betere scholen worden opgericht, kan er niet genoeg de aandacht gevestigd worden op een type school als de bovengenoemde, die waarlijk voor ons land iets bijzonders is en waaraan beginselen ten grondslag liggen, welke als richtsnoer voor het meisjesvakonderwijs in zijn geheel kunnen dienen.

Om dit te bewijzen, zij er een en ander verteld van deze school, zoowel ten opzichte van haar uiterlijke verzorging, als de inrichting en opvatting van haar werkplan.

Het gebouw.

De gemeente Den Haag heeft èn door het gebouw van het Gymnasium èn door dat der 's Gravenhaagsche Vakschool getoond, dat een gemeenschap, die begrijpt welke ideëele taak de opvoeding der jeugd is, het moet bewijzen in de scholen die zij sticht. Het gebouw getuigt van hooge paedagogische opvattingen. Er is met alles rekening gehouden, zelfs met een toekomst, waardoor het mogelijk zal zijn om op het groote complex nog een verdieping op te zetten. Het heeft o.a. een ruime gymnastiekzaal, voorts een zeer groote zaal, waarin tusschen den middag de meisjes, die niet naar huis kunnen, haar boterham op kunnen eten, zonder opgesloten te zitten, want die verblijf-ruimte komt uit op een waranda en groote plaats. Het gebouw heeft echter ook een tentoonstellingslokaliteit, waarin zij, die de school bezoeken, aan de geëxposeerde werkstukken reeds den stand van het onderwijs kunnen nagaan.

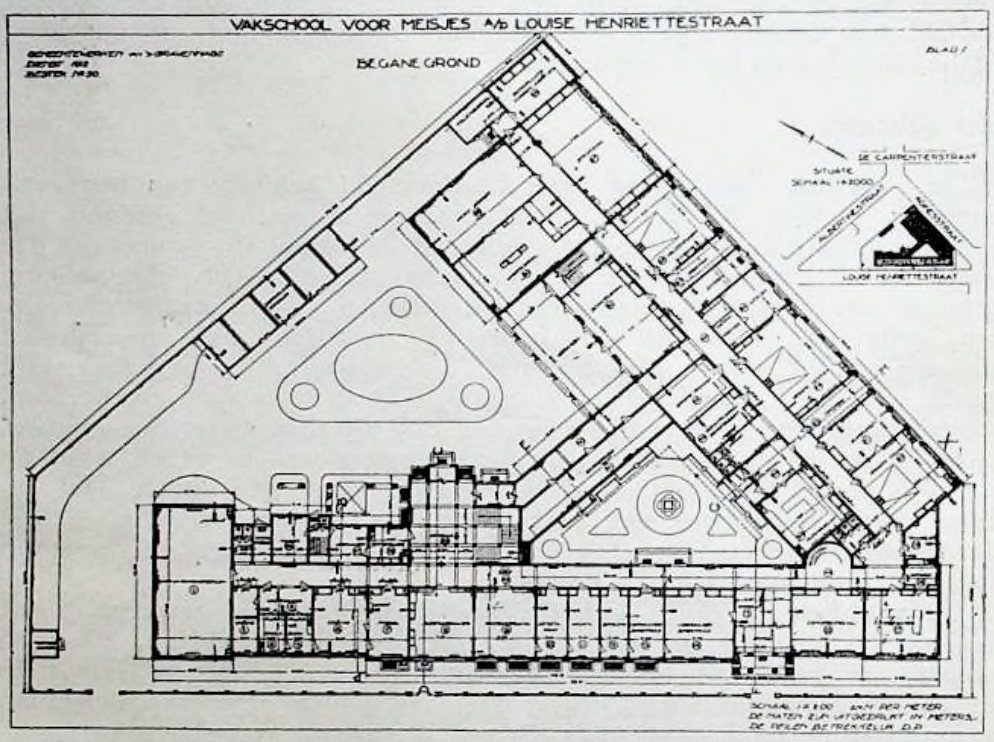
Deze zaken noemde ik het eerst, omdat er door bewezen wordt welken ruimen blik zij hadden, die dit gebouw stichtten, daar zij alleen met het beste tevreden waren voor een onderwijs, dat, toen de school gebouwd werd, nog geheel overgelaten was aan den steun van particulieren en subsidies.

Voor het eigenlijke vakonderwijs is de school bovendien bizonder goed geoutilleerd. Behalve de talrijke lokalen, die zich niet bizonder behoeven te onderscheiden van die der gewone scholen, zijn er verschillende keukens, waaraan theorielokalen grenzen voor de lessen, die in hun uiteenzettingen het eigenlijke koken steunen; een waschlokaal is er met waschopdoen- en strijklokaal, waaraan niets ontbreekt, door hooge vakeischen te stellen. Voorts is er een crèche-afdeeling, die èn aan strenge hygiënische voorwaarden voldoet en het hart van elken bezoeker verovert, omdat alles hier des kinds is. Voor alle andere huishoudelijke vakken dan koken zijn er zalen met alle leermiddelen in doozen, die het heele gebied der huishouding omvatten; ateliers zijn er om japonnen en hoeden in elkaar te zetten en te passen; zelfs is er een lokaliteit, waar het kappen en de verzorging van het haar geleerd worden.

De gemeente Den Haag heeft bovendien het gebouw zoo laten

inrichten, dat al het prullige en alle namaak geweerd zijn. Het is voor het heden en de toekomst opgetrokken. Voor alle materialen is naar het deugdelijke en degelijke gezocht. Nergens is er namaak-metaal of namaak-steen. Nergens schilderwerk, dat den schijn voor het wezen geeft. Het is alles van solieden eenvoud, maar met den rijkdom van ruimte en smaak. Wie den langen tocht door deze groote school aanvaardt, komt nergens onder den indruk der beklemming, die er uitgaat van een opgepropte schoolkazerne. De gangen en lokalen zijn alle ruim, zoodat het jonge leven er zich bewegen kan. Overal is er licht en frissche lucht in overvloed.

En overal, gelijk gezegd, is er de rijkdom, welke niets kost, doch aan het eenvoudigste door welgekozen kleuren en passende

versieringen het relief van den goeden smaak geeft. Het behaaglijke en het comfort zijn hier verkregen door uiterste verzorging en voortdurende inspanning om in alles naar het beste te zoeken en niet te rusten, voor het gevonden is.

De algemeene verzorging van het onderwijs.

Uit de beschrijving van het gebouw blijkt reeds, dat alles wat schoolsch is van deze school werd verre gehouden en binnen den kring van het onderwijs al datgene is getrokken, wat de algemeene vorming kan dienen. Reeds werd er gesproken van het overblijflokaal. Veel meisjes moeten haar twaalfuurtje in de school gebruiken, omdat zij ligt in de nabijheid van het bosch, dus aan de grens der stad. Voor oudere leerlingen kan het slechts toegejuicht worden, dat

scholen voor hen niet in het hart der stad liggen, want verheffing der menschheid kan alleen plaats hebben, wanneer men elk kind zooveel mogelijk verlost van de stadsherrie en het in of bij de natuur brengt. Daarom is de ligging der school ook zeer goed gekozen. Ze is voor Den Haag betrekkelijk buiten en het is dus te begrijpen, dat de meisjes gezellig er haar boterham kunnen opeten. In elk opzicht vinden zij ruimte in het middaguurtje, kunnen zij zich „vertreden" om een populairen term te gebruiken.

Maar in het onderwijs was ook steeds de gymnastiek opgenomen. De groote zaal, die de school ervoor heeft, doet ernaar verlangen, dat in alle meisjesvakonderwijs de zorg voor de lichamelijke opvoeding tot haar recht komt.

Naast de gymnastiek heeft de school muziek op haar programma, zoodat bij het jaarlijksche schoolfeest, dat altijd tegen St. Nicolaas gegeven wordt, de meisjes zelf zangstukjes ten gehoore kunnen brengen.

En in een hoekje van de groote plaats zijn er schooltuintjes aangelegd, omdat ook de tuinbouw onderwezen wordt. En het is het ideaal der directrice, mej. A. Berghuis, om veel meer grond voor veel meer leerlingen beschikbaar te krijgen.

De alzijdige vorming.

Wordt dus de levensvreugde der leerlingen bevorderd door het gezellige en verzorgde twaalfuurtje, de gymnastiek, de muziek, het kweeken van liefde voor bloemen, — op de plaats der school bloeit en groeit het in den zomer aan alle kanten en geen enkel lokaal mist dan een paar bloeiende planten of enkele afgesneden bloemen, — wordt het gevoel van saamhoorigheid gewekt door het jaarlijksche schoolfeest, waarvan daareven gesproken werd, — in ander opzicht ook ervaart het meisje daar, dat zij niet alleen haar vak leert. Daar er op deze school niet enkel naaldvakken, of enkel huishoudelijke arbeid onderwezen worden, kunnen de verschillende vakken in elkander grijpen en zij doen het ook. In de aanvangslessen wordt natuurlijk aan allen les gegeven in de algemeen vormende vakken, als Nederlandsche taal enz.

Doch de naaister en de modiste leeren óók koken, omdat van het begin af aan deze school van de opvatting is uitgegaan, dat elk meisje behalve de eigenlijke kennis van het eigenlijke beroep er andere noodig heeft voor het leven buiten het vak en zoo is de 's Gravenhaagsche vakschool voor Meisjes steeds een inrichting in ons land geweest, waar niet alleen de vakarbeidster, maar ook de vrouw volgens haar vrouwelijken aanleg tot ontwikkeling kwam.

Het soort leerlingen.

Reeds werd er op gewezen, dat door het schoolfeest een gevoel van saamhoorigheid kan ontstaan bij de leerlingen. Dit is van groote beteekenis, nu er op de school meisjes uit alle kringen komen. Op de dagschool gaat het meisje uit de bescheiden kringen, die dienstbode, kamenier, naaister of modiste zal worden, maar ook al de andere meisjes, die óf van de school een „finishing touch" verlangen óf een vorming volgens haar aanleg voor haar later beroep.

De cursussen worden bezocht door meisjes en vrouwen uit de economisch zwakke en krachtige kringen. De dienstbode, die voor haar beroep aanvullend onderwijs verlangt, kan er terecht in cursussen, maar ook het jonge meisje, dat trouwen gaat, de rijke freule en de nederige loonarbeidster; het eenvoudige moedertje en de rijke dame; alle mogelijke cursussen in huishoudelijke vakken en naaldwerken staan haar ten dienste.

Op zuiver democratischen grondslag staat de school aldus door haar inrichting. Zij vraagt niet naar stand of kring. Zij geeft vorming en onderwijs aan allen, die het verlangen. Het eenvoudigste en sierlijkste naaldwerk; de eenvoudigste en de meest samengestelde spijzen, de school geeft in alles les, richt zich naar alle categorieën van leerlingen, die tot haar komen.

De vorming tot het eigenlijke vak.

Indien echter de school niets dan een soort algemeen vormend onderwijs gaf en slechts cursussen inrichtte, zou zij weer niet op de hoogte staan, die zij bereikt heeft.

Zij vergeet voor haar leerlingen niet het element der levensvreugde in het onderwijs, niet de opvoeding tot mensch, zij brengt arm en rijk samen, maar vóór alles is zij vakschool. Wie een beroep wil leeren, vindt in de school wat zij noodig heeft, omdat die opleidt voor alle takken van den huishoudelijken dienst: tot kamermeisje, keukenmeisje, kamenier, kinderjuffrouw, huishoudster. Zij geeft de vorming aan huisnaaister, modiste, coupeuse, lingeriewerkster, onderwijzeres nuttige handwerken, leerares lingerienaaien en dameskleedermaken.

Er is geen beroep in huishoudelijk- en naaldwerk of de school heeft het in haar leerplan betrokken. Zij reikt voor al die beroepen haar eigen diploma's uit of leidt de meisjes op voor centrale examens.

Het levende van het leerplan.

Buitengewoon practisch en levend is deze school in haar geheele inrichting. Voortdurend ging en gaat er de wind van het leven door.

Voor haar opleiding tot huishoudelijk werk is er aan de school een internaat verbonden, zoodat er in de school zelf een groot huishouden is. Daardoor is er nooit sprake van iets schoonmaken, dat nooit vuil was, omdat het een oogenblik te voren door andere leerlingen al gepoetst werd. Voor dat internaat moet gekookt worden. De kamers daar dienen onderhouden te worden. Vanzelf vinden dus de aanstaande dienstmeisjes, huishoudsters enz. allen mogelijken arbeid, die geheel met dien van een werkelijk huishouden overeenkomt. De meisjes, die later zullen tafeldienen, worden elken dag door en in het internaat practisch geoefend. Daar leeren zij voor alle maaltijden dienen en dekken. Elken dag zijn zij dus voor haar opleiding werkzaam in een groot gezin.

Voor de opleiding tot kinderjuffrouw vinden zij, die er zich voor aanmelden, verder het werkelijke leven in de kleine crèche, die niets anders is dan een groote kinderkamer, waar een paar zuigelingen en een paar oudere kleintjes zijn tot ongeveer zes jaar. Onder het

toezicht van een dokter en een zuster leeren de meisjes in deze kinderkamer omgaan met het kind zelf. Wat de theorie haar leert omtrent opvoedkunde en opvoedkundigen, de practijk haar onderwijst voor naaien, fröbeln enz., passen de meisjes in de kinderkamer der school dadelijk toe met het levende kind. Onmiddellijk blaast hier de wind van het leven in de zeilen van haar opleidingsscheepje.

Beneden- en bovenbouw.

Maar ook in den heelen opzet van het leerplan is er de opvatting, die met de werkelijkheid rekening houdt en zich er naar richt.

Door de verschillende vakken, die de school onderwijst, is het mogelijk, dat op dezelfde school een meisje van vak verandert. Zij kwam er b.v. om tot huishoudster opgeleid te worden, maar voelde zich meer aangetrokken, al leerende, tot de naaldvakken. Zij verandert nu van richting en hoeft niet van school te verwisselen.

Een ander kwam b.v. met het plan om na den driejarigen cursus een betrekking te zoeken, maar ziet dat zij nog zooveel leeren kan, dat zij liever voor verdere studie en oefening blijft.

Daarom sluit deze school niet bij den onderbouw haar deuren reeds. Zij kan elke beroepsvorming, waarvoor zij opleidt, tot in de puntjes afwerken, omdat de meisjes, die er gaan, niet van school af m o e t e n op het 14e of 15e jaar, maar blijven kunnen, als zij willen, om door te werken in de richting, die zij verkiezen in te gaan.

Het oeconomische voordeel.

Dat is er in een school als de geschetste, èn voor de leerling zelf, èn voor de gemeenschap.

De leerling kan in de aanvangsklassen, waar zij veelsoortig onderwijs krijgt, het vak kiezen, waar haar keuze naar uitgaat, komt niet in de verzoeking om te vroeg in den loondienst te gaan, daar op de school zelf de weg tot beter en hoogere vakvorming kan ingeslagen worden.

De gemeenschap bereikt met één school zeer velen, kan alles voor den leerling beter inrichten, als het eene, breed opgevatte geheel allen ten goede komt.

Niet in de kleine scholen ligt de toekomst, maar in de groote, waar door goede klassevorming de individualiteit en aanleg van elke leerling tot haar recht kunnen komen.

Voor één groote school volstaat b.v. één beheer, één gymnastieklokaal enz.

* * *

Het spreekt vanzelf, dat het beheeren van een groote school, als de 's Gravenhaagsche Vakschool voor Meisjes, groote eischen stelt aan degene, wie de leiding is opgedragen. Zij moet over veel vakkennis beschikken, over groot organisatorisch talent, èn over veel tact om met de menschen om te gaan, die in het complex werken. Zij moet tevens met vaste hand kunnen besturen.

Dit zou een schaduwzijde kunnen beteekenen, want menschen, die

dat kunnen en de genoemde eigenschappen bezitten, zijn nooit in een land in groot aantal aanwezig.

Maar de 's Gravenhaagsche school is langzamerhand geworden wat zij is, groeide als vanzelf uit tot de inrichting, die wij kennen! Daaruit blijkt, dat met vasten wil en helder inzicht het voorbeeld, door deze school gegeven, na te volgen is en bovendien kan er van de ervaring, door haar directrice opgedaan, partij getrokken worden.

Het is daarom voor onze meisjes te hopen, dat zij, die de macht hebben en het initiatief kunnen en willen nemen, het leerplan en de werkwijze van deze school zullen bestudeeren. Wat daar geschiedde en geschiedt, is in elk opzicht in het belang van beroepsvorming en alzijdige opleiding voor het meisje.

Het ontwerp tot reorganisatie van het Gemeentelijk Geneeskundig Schooltoezicht te Amsterdam

door Dr. J. J. PIGEAUD, dir. Gem. schoolartsendienst te 's-Gravenhage.

Dat de zuurdeesem van het beroepsschoolartsschap langzamerhand in Nederland doorwerkt, was te verwachten, en het voor ons liggende rapport is daarvan een verblijdend bewijs.

Reeds in den aanhef wordt tot de taak van den schoolarts gebracht „alles te bevorderen wat kan leiden tot de vorming van een zoo gezond en sterk mogelijk aankomend geslacht." Dat is met andere woorden: de schoolarts moet optreden als opvoeder der volksmoeders. Een schoolartsstelsel, waarin de moeders worden verwaarloosd, kan nooit doel treffen.

Uit het overzicht van hetgeen in naburige landen in dat opzicht is geschied, blijkt reeds, dat de bekende Hollandsche methode van de kat uit den boom te kijken, ook hier uitnemend heeft gewerkt. Bij de spoedig in te voeren Rijksregeling van het schoolartswezen lijdt het geen twijfel, dat het Engelsche systeem de zege zal wegdragen, hetgeen klaarblijkelijk ook de wensch van Dr. Heyermans, en niet minder die van referent is. Daar het beroepsschoolartsstelsel reeds in 1906 in den Haag is ingevoerd, nadat op een studiereis in het buitenland uitvoerige besprekingen met de voornaamste deskundigen van toentertijd waren gehouden, zal men wel willen toegeven dat de jarenlange ondervinding, in den Haag opgedaan, eenige waarde kan hebben, terwijl wij er aan kunnen toevoegen, dat sindsdien Groningen, Haarlem, Hilversum, Apeldoorn, Zwolle, hetzelfde systeem kozen. Andere grootere plaatsen staan op het punt dit voorbeeld te volgen. Elders zijn pogingen aangewend tot vorming van platteland sschoolartsdistricten onder een beroepsschoolarts. Altemaal teekenen des tijds. De tijden zijn rijp, en Nederland heeft recht op een van hoogerhand goed geregeld schoolartstoezicht.

Wat nu de denkbeelden van Dr. Heyermans betreft, zoo acht ik het verkieselijk, daar ik er niet veel aan te bedillen weet, om op enkele punten die mij bijzonder belangrijk toeschijnen, nog eens de aandacht te vestigen.

Specialisten in het schoolartstoezicht te betrekken, lijkt ook mij niet wenschelijk. Een uitzondering moet gemaakt worden voor die groote steden waar een slechthoorendenschool bestaat, en dit is dan ook een uitzondering op den algemeenen regel dat de taak van den schoolarts zich niet tot behandeling mag uitstrekken. Een doovenschool heeft een oorarts noodig, en de talrijke gevallen van loopende ooren, die daar te samengebracht worden, nopen er van zelf toe, deze kinderen, die nagenoeg steeds onvoldoende behandeld worden, aan zijn zorg toe te vertrouwen.

Ook de tandenzorg is een gebied, dat eenigzins apart staat. De eenige mogelijkheid om van de zeer talrijke slechte gebitten onder de volkskinderen nog zooveel mogelijk terecht te brengen, ligt in een sterke centralisatie der inrichting, die daartegen te waken heeft, en zoo worden wij gedrongen naar de gemeentelijke tandheelkundige polikliniek. Mits men maar één ding niet vergeet.

Kosteloos mag zulk een polikliniek alléén zijn voor die kinderen, wier ouders ontwijfelbaar niet in staat zijn de zeer geringe bijdrage die gevorderd zal worden, te betalen.

Schoolverpleegsters zijn tegenwoordig een integreerend deel van elke schoolartsinrichting, die op dien naam aanspraak wil maken, zoodat hierover verder geen woorden behoeven te worden verspild.

In groote steden is centralisatie van den dienst in een afzonderlijk schoolartsgebouw verre te verkiezen wegens de tijdbesparing in de administratie. Toch kan men ook hier water in den wijn doen. Behalve het centrale schoolartsgebouw kan men in een zeer afgelegen stadswijk bij of in een daartoe geschikte school een afzonderlijke spreekkamer met wachtkamer inrichten, opdat de moeders uit die wijk den gang naar het centrale gebouw niet te moeilijk vinden, en er te veel tijd mede verliezen.

Doch alles wat het kaartenstelsel betreft, blijft natuurlijk centraal.

Hieruit volgt van zelf, dat het opkomen der moeders de cardo quaestionis is, waar alles om draait. De spreekkamer van den schoolarts is de moederschool der volksmoeders. Wat de werkwijze gedurende den schoolplichtigen leeftijd, voorzoover het de afzonderlijke kinderen aangaat, betreft, zoo zijn de meeningen nog zeer verdeeld. Onderzoek in het eerste schooljaar (of halfjaar), waarbij de zintuigen vooral niet te kort mogen komen, spreekt natuurlijk van zelf. Overigens voel ik zeer sterk voor zoo groot mogelijke uitbreiding der z.g. contrôlekinderen, d. w. z. afzonderlijk scherper onderzoek van kinderen, die het extra noodig hebben, en weinig voor systematische herhaalde onderzoekingen van geheele schooljaren. Een schoolarts is niet in de eerste plaats statisticus, maar raadgever aan moeders die dit verlangen. Dit axioma is o.a. door den man, die in Württemberg het schoolartsstelsel geregeld heeft, Gastpar, op den voorgrond gesteld. De deuren van het schoolartsgebouw moeten dan ook steeds wijd open staan, en ofschoon de regelmatige dienst vóórgaat, moet iedere schoolarts op bepaalde dagen en uren voor extra onderzoek te spreken zijn. Natuurlijk moet ook dat bij vóórafspraak geregeld worden, zoodat geen hinderlijke opeenhooping ontstaat, maar dit is een zaak der administratie.

Dat een groote stad een buitenschool noodig heeft, is luce clarius.

Hetzelfde geldt voor een favuspolikliniek, doch deze maakt geen deel

uit van het eigenlijke schoolartsinstituut. De schoolarts behoeft alleen het recht van verwijzing te hebben.

Aan het einde van den schooltijd staat de beroepskeuze. Ook hierin heb ik een gevestigde meening. De schoolarts moet hierin een zeer krachtig woord medespreken, en een gemeentelijk bureau voor beroepskeuze waarin hij zitting heeft is een hoognoodige instelling. Toch zal de schoolarts zich hoofdzakelijk bepalen tot afraden van ongeschikte beroepen.

Waar een goed geregelde gemeentelijke contrôledienst op het bij de gemeente in dienst zijnde personeel bestaat, is er slechts zelden aanleiding voor den schoolarts, om ook het onderwijzend personeel in zijn werkkring te betrekken. Bij de vele werkzaamheden die er te doen zijn, moet de schoolarts van deze contrôle geheel vrij gemaakt worden.

Request aan de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen:

dat het met groote belangstelling heeft kennis genomen van het Ontwerp-Wet op het Lager Onderwijs;

dat het met waardeering gezien heeft, hoe in het Ontwerp blijkbaar ernstig en met groote nauwgezetheid gestreefd is naar de volledige gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, ook in ander dan financieel opzicht;

dat in dit verband de gelijkstelling van den leeftijd van toelating tot de lagere school, de gelijke schoolgeldregeling enz. ten zeerste is toe te juichen;

dat zoowel de opname van den handenarbeid onder de vakken der lagere school als verschillende wijzigingen, welke worden voorgesteld in de opleiding der onderwijzers belangrijke verbeteringen te achten zijn;

dat het echter het aanbrengen van de volgende wijzigingen noodzakelijk acht:

a. In de Wet worde een voorschrift opgenomen, waarbij worden ingesteld Oudercommissies, aan welke ter behartiging der onderwijsbelangen ruime bevoegdheden worden toegekend;

b. In art. 3 worde de lagere school uitgebreid tot een school met 8-jarigen cursus, van 6—14 jaar;

c. In art. 12 worde een meer nauwkeurige en juiste voorziening getroffen, wat betreft de eventueele vergoeding aan de ouders van kinderen, welke binnen een afstand van 4 K.M. geen school kunnen vinden, die met hun overtuiging strookt;

d. Art. 17 en v.v., betrekkelijk het z.g.n. herhalingsonderwijs worde vervangen door een geheel nieuwe regeling van het vervolgonderwijs;

e. Art. 22 worde zoodanig geformuleerd, dat het ook geldt voor godsdienstige vereenigingen als b.v. de Protestantenbond;

f. De regeling in art. 24 worde vervangen door een andere, waarbij voor 25 leerlingen 1 onderwijzer wordt noodig geacht; voor 26—40 leerlingen 2 onderwijzers; voor 41—80 leerlingen 3 onderwijzers en zoo voor elke 40 leerlingen één onderwijzer meer;

g. Art. 25 vervalle en worde vervangen door de bepaling, dat onderwijzeressen, die de bevoegdheid hebben tot het geven van voorbereidend onderwijs, benoemd kunnen worden tot onderwijzeres in de twee laagste klassen der lagere school;

h. De salariëering (art. 26—30) dient ook na de laatstelijk aangebrachte wijziging grondig te worden verbeterd;

i. In het hoofdstuk over de opleiding vervallen de opleidingsscholen; zij dienen te worden overgebracht naar de wet op het bewaarschoolonderwijs. De term hulp-onderwijzeres kome daarbij te vervallen;

k. In artikel 141 worde als eisch voor toelating tot een kweekschool gesteld het met gunstig gevolg doorloopen hebben eener H.B.S. 5 j. cursus, Gymnasium of Lyceum;

l. Voor de leerkrachten aan de kweekscholen worden dezelfde eischen gesteld als aan hen, die les geven aan H.B.S. of Gymnasium;

m. De bepalingen in art. 170—185 betreffende het toezicht dienen vervangen door een regeling, waardoor opbouwend en regelend toezicht mogelijk is. Ook is een regeling wenschelijk voor het medisch toezicht en dienen bewaar- en kweekscholen eigen toezicht te hebben.

Het Hoofdbestuur veroorlooft zich ter motiveering van een en ander te verwijzen naar de hierbijgaande Memorie van Toelichting.

Het Hoofdbestuur voornoemd,

J. D. D. PRUISSEN, alg. voorzitter.
J. HOVENS GRÈVE, alg. secretaris.

Amsterdam, 13 Maart 1920.

Memorie van Toelichting.

De wijzigingen, welke tengevolge van de aanneming van het nieuwe art. 192 der Grondwet, in de onderwijswetgeving zullen moeten worden gebracht, zijn inderdaad van het allerhoogste belang. De regeering, zeer terecht van meening, dat zij zich tot deze wijziging niet mocht beperken, heeft een in verschillend opzicht geheel nieuwe wet op het l. o. voorgesteld. Het resultaat van de besprekingen in de Volksvertegenwoordiging over deze wetsvoorstellen zal van den verst-reikenden invloed zijn op de volksontwikkeling in de toekomst.

Het Hoofdbestuur van het Nut heeft dan ook met buitengewone aandacht en belangstelling het ontwerp bezien; het is besproken in een gecombineerde vergadering van H.B. en Nutscommissie voor Onderwijs, van welke bespreking een verslag is opgenomen in 't Tijdschr. Volksontwikkeling blz. 181 en bovendien is 't onder leiding van Prof. Kohnstamm het onderwerp van bespreking geweest in een door 't Nutsinstituut voor Volksontwikkeling bijeengeroepen conferentie van vooraanstaande schoolmannen uit verschillende kringen: een rapport over deze bespreking van de hand van Prof. Casimir is verschenen in Volksontw. blz. 199.

Kennis genomen hebbende van de besprekingen, is het Hoofdbestuur, zooals in 't adres gezegd wordt, van meening, dat met groote onpartijdigheid de gelijkstelling tusschen openbaar en bijzonder onderwijs is uitgewerkt. Ook meent het Hoofdbestuur, dat het ontwerp in tal van opzichten verbetering brengt in de in zoovele punten achterlijk-geraakte wetgeving op het lager onderwijs.

Ter toelichting van de door het H.B in het adres uitgesproken wenschen, diene het volgende:

a. In één opzicht is de gelijkstelling tusschen openbaar en bijzonder onderwijs niet tot stand gekomen. De bijzondere school toch wordt bestuurd door een Vereeniging van personen, wier gelijkheid in denkbeelden en levensopvatting hen te zamen bracht en deed overgaan tot stichting van een of meer scholen. De besturen bestaan uit mannen en vrouwen die dezelfde opvattingen zijn toegedaan en meestal in die besturen zijn gekozen, omdat ze kennis hebben van en belangstelling voor onderwijszaken. Het werk van de bijzondere school zal tengevolge daarvan van hoogerhand krachtig worden gesteund: er zal initiatief worden genomen voor verbeteringen, er zal intens toezicht zijn en, waar 't werk in de school goed is, ook groote waardeering.

Al deze voor het onderwijs van zoo groote beteekenis zijnde zaken — van welke men vooral de laatste moeilijk overschatten kan — zal de openbare school missen. Haar bestuurders blijven de gemeentebesturen, wier leden in meerderheid tegenstanders van de openbare school kunnen zijn en die tot hun lidmaatschap zijn verkozen op meestal geheel andere gronden dan hun liefde voor het openbaar onderwijs of hun kennis van schoolzaken.

Dit groote verschil — 't kan niet anders — zal zich sterk doen gevoelen, ook al zijn er in de Wet allerlei bepalingen opgenomen, om zooveel mogelijk gelijkheid te scheppen.

In het bekende rapport betreffende de uitwerking van artikel 192 der Grondwet, uitgebracht aan het Hoofdbestuur der Mij tot nut van 't algemeen zijn plannen uitgewerkt om in deze leemte te voorzien. Het H.B. twijfelt of de verwezenlijking van deze plannen, welke de instelling van bij evenredig kiesrecht verkozen Schoolraden beoogden, op dit oogenblik zou kunnen worden bereikt.

Toch meent het H.B. dat binnen het kader van het onderhavige wetsontwerp meer in dezen geest zou kunnen worden bereikt dan thans het geval is.

Daartoe zou de Commissie van artikel 174 2e lid sterk dienen te worden uitgebreid en aan haar zou grootere bevoegdheid dienen te worden verleend.

De belangstelling der ouders voor het openbaar onderwijs zou hierdoor stijgen, naast de gemeenteraden zou een lichaam bestaan, dat de onderwijsvraagstukken onafhankelijk van vragen van algemeen politieken aard zou kunnen beschouwen.

b. Voor de kinderen, die na de lagere school, middelbaar of gymnasiaal onderwijs gaan genieten, kan 't in 't belang van dit verder onderwijs wenschelijk zijn, dat ze op 12 of 13 jarigen leeftijd de lagere school verlaten. Voor hen echter — en dat is de overgroote meerderheid — die na de lagere school (behoudens het later te noemen vervolgonderwijs) hetzij naar de vakscholen, hetzij onmiddellijk het leven ingaan, is de leertijd tot 13 jaar te kort. Nu het verbod van kinderarbeid tot 14 jaar in onze wetgeving is opgenomen, is het wenschelijk en ook alleszins logisch de leerverplichting tot het 14e jaar uit te breiden. De verlenging der lagere school met één leerjaar acht het H.B. zeer beslist onvoldoende, en niet in verband met de eischen, waaraan de lagere school in de toekomst moet voldoen.

c. De voorschriften in art. 12 van het Ontwerp geven uitvoering aan de bepaling van art. 192 al. 5 van de Grondwet, waarbij bij het ontbreken van een openbare school, voorziening wordt voorgeschreven in de behoefte aan de gelegenheid tot het ontvangen van openbaar onderwijs voor die kinderen, waarvan de ouders dit voor hun kinderen verlangen. Het wil het H.B voorkomen, dat aan dezen grondwettelijken eisch niet voldaan is door de bepaling in art. 12, dat „desverlangd uit de gemeentekas steun wordt verleend ter tegemoetkoming in de kosten verbonden aan het bezoeken van een op grooteren afstand dan vier K.M. van de woning gelegen school".

Immers het is mogelijk dat dit voorschrift zoo wordt uitgelegd, dat deze kosten niet g e h e e l ten laste van het gemeentebestuur mogen worden gebracht. Wij zouden daarom willen zien voorgeschreven, dat de kosten geheel door het gemeentebestuur moeten worden gedragen.

d. Zonder eenige aarzeling rangschikt het Hoofdbestuur de kwestie van de ontwikkeling van en het onderwijs aan het oudere volkskind tot de allerbelangrijkste vraagstukken van dezen tijd. Allerlei sociale en economische omstandigheden dringen met grooten klem dit onderwijs in het centrum van de belangstelling. 't Was daarom voor het H.B. een groote teleurstelling, dat het verouderde en in algemeenen zin gesproken vrijwel mislukte herhalingsonderwijs behoudens eenige weinig beteekenende wijzigingen in dit wetsontwerp werd overgenomen. Uit de intusschen verschenen memorie van antwoord blijkt, dat de Minister geneigd schijnt, dit onderwijs bij afzonderlijke wet te regelen. 't Ware daarom wenschelijk de art. 17 en v.v., betrekking hebbende op het herhalingsonderwijs, over te brengen naar de overgangsbepalingen en art. 17 te vervangen door een ander, waarin gezegd werd, dat het vervolgonderwijs bij afzonderlijke wet zal worden geregeld.

De grondbeginselen dier regeling meent het H.B. aldus te mogen samenvatten:

I. Het vervolgonderwijs omvat ten minste vier der volgende vakken: Ned. Taal en lezen, Rekenen, Kennis der Natuur en Gezondheidsleer, Staatsinrichting en Geschiedenis, Meetkunde en Teekenen, Vreemde Talen, Handenarbeid, Lichamelijke ontwikkeling.

II. Het onderwijs in de genoemde vakken dient aan te knoopen aan de vragen, die het beroep, dat de leerlingen gekozen hebben, zelfl stelt. Waar mogelijk, dienen daartoe de vervolgscholen naar de verschillende beroepen te worden gesplitst, en waar dit niet kan, moet het onderwijs zich richten naar dat beroep, hetwelk in de betrokken gemeente overheerschend is (landbouw ten plattelande).

III. Het vervolgonderwijs voor meisjes worde voor een belangrijk deel gewijd aan onderwijs in kinder-, huishouding- en keukenverzorging. Derhalve zal als regel gesplitst onderwijs voor jongens en meisjes moeten worden gegeven.

IV. Zoo mogelijk worde omtrent de inrichting der school voor een bepaald vak medezeggingsschap gegeven aan de besturen der patroons- en werkliedenorganisaties. Met de speciale eischen van een vak (seizoenarbeid) worde rekening gehouden bij de verdeeling van het minimum aantal uren (± 600 per jaar) over het geheele jaar.

V. Voor het vervolgonderwijs worden afzonderlijke onderwijzers aangesteld, wier opleiding en salarieering dezelfde zijn als bij het L. O.

Het voortgezet onderwijs worde gegeven in afzonderlijke scholen op voor de leerlingen halve dagen.

e. Bij de regeling der schooltijden op de openbare school moeten volgens het ontwerp uitdrukkelijk uren worden vastgesteld, waarop de leerlingen godsdienstonderwijs kunnen genieten. Bij die regeling schijnt alleen gedacht te zijn aan het godsdienstonderwijs, dat door de kerkelijke gemeente of de plaatselijke kerk wordt verstrekt. Er zijn echter ook religieuze vereenigingen, die zich met het geven van godsdienstonderwijs belasten. We noemen o.a. de Protestantenbond. In de wet dient met de eischen ook van dergelijke vereenigingen rekening te worden gehouden.

f. De verhouding van het aantal leerkrachten tot dat der leerlingen, ondanks de verbetering in 't gewijzigd ontwerp gebracht, acht het H.B. nog te ongunstig. Tal van gemeente- en schoolbesturen zijn in dezen met een betere regeling voorgegaan. Verlaging van het maximum getal leerlingen, dat per klasse wordt toegelaten, is niet alleen voor de onderwijstaak der school zeer wenschelijk, maar is beslist noodzakelijk voor de richtige vervulling van haar opvoedkundige roeping.

g. Zeer algemeen is in den lande het verzet tegen het in het ontwerp uitgewerkte denkbeeld van de „hulponderwijzeres". 't Verzet komt niet alleen uit de kringen der vrouwenvereenigingen, die achterstelling van de vrouw vreezen, maar ook uit die van de schoolmannen, die de aanwezigheid in de school van leerkrachten van zoo verschillende bevoegdheden niet wenschelijk achten.

Het H.B. acht ook de in 't ontwerp aangegeven regeling verre van gelukkig.

Ze is trouwens onlogisch. De hulponderwijzeres is in de eerste plaats bedoeld voor de bewaarschool: haar taak en haar opleiding aan de z.g.n. opleidingsscholen hooren niet thuis in de wet op het lager onderwijs; ze moeten haar plaats vinden in de wet op het bewaarschoolonderwijs.

Acht men het wenschelijk — en daarvoor zijn ongetwijfeld goede gronden aan te voeren — om het onderwijs in de lagere klassen der lagere school meer te doen leiden volgens de beginselen der goede bewaarschool, dan is er niets tegen, de bewaarschoolonderwijzeressen bevoegd te verklaren in de twee laagste klassen der lagere school onderwijs te geven. Er wordt dan geen afzonderlijke bevoegdheid geschapen en de vrees, dat het meisje met een mindere opleiding zou worden „afgescheept" dan de jonge man, behoeft niet meer te worden gekoesterd. Het terrein, dat de bewaarschoolonderwijzeres of de onderwijzeres der voorbereidende school kan bewerken wordt alleen uitgebreid en de naam hulponderwijzeres is tevens uit de wetgeving verdwenen, wat zeer zeker een voordeel te achten is.

h. Over de salariëering zal het H.B. niet veel in 't midden brengen. De vakvereenigingen der onderwijzers vestigen reeds voldoende de aandacht op deze hoogst belangrijke kwestie.

Het H.B. bepaalt zich tot het volgende:

1. Vergelijkt men het nieuwe Bezoldigingsbesluit met de thans geldende regeling der onderwijzers-salarissen, dan ziet men:

a. Een onderwijzer bezit de hoofdacte nog niet, is 21 jaar en heeft twee jaar diensttijd. Hij staat nu in salaris f 50 boven een bediende in een krankzinnigengesticht, of een kolenrijder, waschknecht, hulpstoker aan dezelfde inrichting.

b. Hij is 23 jaar, in 't bezit der hoofdacte en wordt gesalarieerd met f 1800. Hij vindt op salarisgebied zijnsgelijken in een ziekenverpleger, een hoofdzaalopziener te Veenhuizen.

c. Hij is weer twee jaar ouder geworden. Nu staat hij met f 1950 een ideetje lager dan een sluiswachter, een brugwachter, een schipper van een motorboot. Zijn collega van gelijken leeftijd, die de hoofdacte mist, heeft zich op een lijn te plaatsen met een bode, een dekknecht, een matroos, een stoker, een tuinman, een timmerman, een metselaar-leidekker.

Eerst als de onderwijzer, gehuwd en in 't bezit der hoofdacte, de 30 nadert, vindt hij maatschappelijk zijn plaats en eindpunt naast een machinist, een loodskweekeling 1e klasse, een hulploods, een boschwachter.

Wat nu de hoofden aangaat (wij stellen den leeftijd van benoeming op 28 jaar, na 10 jaar dienst als onderwijzer), zij moeten hunsgelijken zoeken in de schalen 25, 26, 27, 28 en 29 van 't Bezoldigingsbesluit en komen in 't gezelschap van: rijksklerken 1e klasse ter griffie en ten parkette, rijksveldwachters-rechercheur, adjunct-commiezen, adjunct-boekhouders, bureel-ambtenaren 1e klasse, opzichtersmachinist, machinisten aan boord van een lichtschip, meesterknechts in zetterij, drukkerij en binderij van de landsdrukkerij.[1])

2. Deze déclasseering van den onderwijzer doet reeds nu zijn gevolgen gevoelen.

Tal van onderwijzers en onderwijzeressen — en onder hen de meest intelligente — verlaten de school. Onze handelskantoren, onze bankinstellingen trekken ze in grooten getale weg. Tijdelijke krachten zijn nu reeds niet meer te krijgen en voor de kweek- en normaalscholen bieden zich hoe langer hoe minder candidaten aan.

Voorziening in deze zeer groote moeilijkheden acht het H.B. van urgent belang.

i. Bij het hierboven aangevoerde onder g is reeds de meening vervat, welke het H.B. is toegedaan omtrent het nieuwe denkbeeld in het ontwerpwet, hetwelk wij zouden kunnen aanduiden met de hulp-onderwijzeres. Waar de minister tweeërlei scholen voorstelt: Kweekscholen en Opleidingsscholen, ware het logisch te achten alleen de eersten onder het lager onderwijs te brengen en de opleidings-

[1]) Het Onderwijs XXIII, 81 v.

scholen — maar dan gewijzigd — over te brengen naar de wet op het voorbereidend- of bewaarschoolonderwijs. De opleiding van bewaarschoolonderwijzeressen — die eventueel en desgewenscht bevoegd konden verklaard worden in de laagste klassen der lagere school les te geven — behoort evenmin in deze wet thuis als de opleiding van leeraren voor het middelbaar onderwijs.

k. Het belangrijke vraagstuk van de opleiding tot het onderwijzersambt wordt zoowel in het wetsontwerp als in de verschillende besprekingen en beschouwingen naar aanleiding van dat wetsontwerp naar de meening van het Hoofdbestuur te veel beheerscht door intellectualistische overwegingen. Naar de meening van het H.B. heeft onze school volstrekt niet in de eerste plaats behoefte aan veel-wetende, knappe onderwijzers, maar aan algemeen ontwikkelde mannen en vrouwen, wier peil van beschaving en wier verantwoordelijkheidsgevoel voor hun taak zoo zijn, dat ons volk de kinderen met gerustheid aan hen toevertrouwt. Het is duidelijk, dat in verband daarmede de vooropleiding, d.i. de algemeene vorming, die aan de vakopleiding voorafgaat, groote beteekenis krijgt. Of er afzonderlijke aktes zullen zijn voor de moderne talen en de wiskunde, acht het Hoofdbestuur, hoewel geenszins de beteekenis van deze kwestie onderschattende, niet in de eerste plaats de zaak waar het om gaat. Wil onze school haar doel bereiken, meer dan tot nu toe, dan moet de verbetering elders gezocht worden dan in de eigenlijke vakopleiding. Dan moet ze gezocht worden in het tijdperk, dat daaraan voorafgaat.

De school, waar allen doorheen moeten, die een geestelijk beroep gaan vervullen — noem die school H.B.S. 5 j. c., noem haar gymnasium of lyceum, noch de naam, noch zelfs de aard der school is in de eerste plaats beslissend — die school moeten ook onze a.s. onderwijzers doorloopen voor hun vakopleiding begint. De vooropleiding die onze a.s. juristen, predikanten, artsen, enz. genieten vóór ze hun vakstudie aanvangen, moet ook ten deel vallen aan onze a.s. onderwijzers.

Het H.B. wil hiermede geenszins uitgesproken hebben, dat de scholen voor voorbereidend hooger onderwijs, zooals zij thans zijn, niet belangrijk zouden moeten worden gewijzigd, ook in het belang der niet-onderwijzers.

Te dikwijls kan thans door de ouders van schoolgaande kinderen terecht worden geklaagd over 't gebrek aan beschaving der onderwijzers, vooral van de manlijke, aan wie zij hun kinderen een groot deel van den dag toevertrouwen. Twee factoren beheerschen deze vraag, de salarieering en de opleiding. Hoe meer deze beide factoren overeenkomen met die, welke in het leven der overige beschaafde en ontwikkelde Nederlanders een rol spelen, zooveel te minder zal zich dit bezwaar doen voelen.

Een drie-jarige H.B.S. of M.U.L.O.-school gevolgd door een vijf-jarige kweekschool brengen reeds een groote verbetering; grooter nog zou deze zijn, als ze vervangen werd door een 5-jarige vooropleiding en een 3-jarige kweekschool.

Hier moge er op gewezen worden, dat tal van bestaande of nog, ook terwille van andere belangen, op te richten Hoogere Burgerscholen, Lycea enz. een deel van de taak der 90 ontworpen kweekscholen zouden kunnen overnemen, wat ongetwijfeld tot bezuiniging zou leiden. Immers waar de eerste leerjaren der kweekscholen algemeene ontwikkeling beoogen, is niet wel in te zien, waarom deze niet ook voor a.s. onderwijzers op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia, Lycea enz. zou kunnen worden verkregen.

l. De in het ontwerp geëischte bevoegdheden om onderwijs te geven aan de kweekscholen acht het H.B. niet voldoende.

Waar de leerlingen, die in de toekomst de kweekschool bezoeken, waarschijnlijk voor een belangrijk deel les hebben gehad van leeraren M.O., zal het in de praktijk tot groote moeilijkheden komen, als ze op de kweekschool onderricht ontvangen van minderbevoegden. Wel zal van de docenten aan de kweekschool gevergd mogen worden, dat ze de lagere school kennen, maar een bevoegdheid van lager onderwijs in 't algemeen voldoende te achten voor dit op het middel-

baar onderwijs nog gedurende drie jaren voortgezet algemeen ontwikkelend onderwijs, acht het H.B. onjuist gezien.

Ook voor hen, die aan de kweekscholen onderwijs zullen geven in paedagogiek, is een maatregel te treffen. Het volgen van een volledigen universitairen leergang in dit vak acht het H.B. een onafwijsbaren eisch.

m. Ofschoon in de kringen van het Nut, zoowel het denkbeeld van kleinere gebieden van schooltoezicht — ongeveer als onze tegenwoordige arrondissementen — onder een zelfstandig schoolopziener als het denkbeeld van het ontwerp: een inspecteur over betrekkelijk groot gebied, bijgestaan door adjuncten, aanhangers gevonden hebben, wordt toch algemeen gevoeld, dat een opbouwend en regelend schooltoezicht onmogelijk is, als de voorgestelde bepalingen in art. 170—183 onveranderd wet worden.

Blijkens de memorie van antwoord van 20 Februari 1920 blz. 30 v.v. meent de Minister dat de vrees van velen als zouden de schoolopzieners gevaar loopen administratieve ambtenaren der inspecteurs te worden, door zijn uiteenzettingen ter zelfde plaatse is opgeheven.

Het H.B. waardeert de duidelijk uitgesproken bedoeling van den Minister, maar het moet toch verklaren, dat ook na herhaalde lezing der betreffende bladzijden het H.B. er niet in mocht slagen een duidelijke voorstelling te krijgen van de wijze waarop de Minister aan deze bezwaren practisch tegemoet denkt te komen.

De uitbreiding van artikel 180 met een tweede lid kon het H.B. op dit punt geen voldoende bevrediging verschaffen.

Evenmin mocht het H.B. uit de toelichting op blz. 31 van de Memorie de overtuiging winnen, dat het toezicht op de kweekscholen en de bewaarscholen en het medisch toezicht afdoende zou zijn geregeld.

De door den Minister geroemde soepelheid van het systeem schijnt ten koste van de nauwkeurigheid verkregen. Het zal gewenscht zijn de positie en het gezag der schoolopzieners niet slechts bij Koninklijk Besluit te regelen, maar ook in de wet nader te omschrijven.

Met voldoening echter meende het H.B. uit de toelichting van art. 171 te mogen concludeeren, dat het in de bedoeling van den Minister ligt, de aanvankelijk zeer zeker te laag gestelde bezoldiging van de ambtenaren van het Rijksschooltoezicht te verbeteren.

Montessori in Nederland.

door E. J. VAN DET.

Er zijn zo van die verschijnselen in de maatschappij, waar plotseling 't zoeklicht van algemeene belangstelling op valt en die overal door haar scherpe belichting de aandacht trekken.

Tot de zodanige behoort ook het Montessori-verschijnsel. Het valt niet te ontkennen, dat Mevr. Montessori zelf ook een bijzondere figuur moet zijn, evenmin echter, dat de gunst der omstandigheden haar ideeën in een bijzonder relief zetten.

Dit komt zeker niet door de nieuwheid en oorspronkelijkheid harer gedachten. Bijna elk harer stellingen zou men bij hen, die haar zijn voorgegaan kunnen terug vinden. Zelfs met Fröbel, wiens „stelsel" men gaarne tegenover het hare zet, denkt zij in sommige opzichten eenstemmig.

Het nieuwe zit meer in de combinatie en vooral in de poging om een consekwente toepassing harer denkbeelden volgens de gegevens

der hedendaagse biologiese wetenschappen kant en klaar aan de opvoedkundige wereld voor te leggen. Ze heeft bovendien dit — immer medeslepende — dat haar theorie een afschaduwing is van haar praktijk en niet los staat als een geestesconstructie zonder werkelijkheid tot achtergrond.

Of die praktijk zo belangwekkend is en zover staat boven hetgeen wij in ons land goed noemen, waag ik te betwijfelen.

De schare harer aanbidders of wellicht beter aanbidsters, zal misschien huiveren over mijn onheilige twijfel, maar waarlijk ik sta daarin niet alleen.

Er zijn er velen, die kritiës tegenover haar wereldhervorming staan, en dat wel juist in 't bizonder onder de mensen van 't vak.

Reeds lang voor haar komst hier te lande werd de strijd voor en tegen haar denkbeelden druk gevoerd.

Wat zij eigenlik wil kan men echter eerst recht beoordelen uit haar eigen woorden, uit de redevoeringen, die zij hier in Amsterdam gehouden heeft.

Haar grote beginsel is het kind, zowel lichamelik als geestelik, te laten groeien van eigen innerlike aandrang uit en slechts die maatregelen te nemen, welke op een bepaald ogenblik geschikt zijn, die aandrang in haar natuurlike werking tegemoet te komen.

Wie de grote strijd, welke de openbare onderwijzers vooral in de jaren 1903 tot 1910 à 1912 gevoerd hebben, enigzins van nabij heeft gadegeslagen, weet, dat toen een verwant principe verdedigd werd onder de vaak gesmade leus: „Geef het kind, wat des kinds is".

De eerste voorwaarde hiertoe is een materieele en wel de omgeving.

Volgens 't verslag harer lezingen te Amsterdam zeide zij hierover: [1])

„De eerste voorwaarde om te laten leven is het kind zich vrij te laten ontwikkelen. Zoals men terwille van de lichamelike ontwikkeling van het kind, voor hem een hygiëniese omgeving moet scheppen, zo kan men hem ook een psychologiese omgeving geven.

De eisen welke ik aan de omgeving stel, zijn de volgende:

De omgeving moet zijn geschikt voor het kind. Al het materiaal moet goed van afmetingen zijn. Anders dan op de gewone scholen moet er zijn een bepaald meubilair. Tafels en stoeltjes, gereedschap, leermiddelen moeten zijn niet te zwaar en niet te licht. Niet te zwaar, want het kind moet alles kunnen verplaatsen, 't kind moet meester er van zijn. Ook niet te licht, opdat door de inspanning zijn spierkracht zich ontwikkele.

De schilderijen moeten laag hangen, opdat zij verplaatst kunnen worden. Ook de kapstokken laag.

Dit zijn eenvoudige eisen, maar toch zeer noodzakelik, daar zij bij het kind grote veranderingen te weeg brengen".

Aan de omgeving hecht Montessori terecht grote waarde. Daarop volgt de handeling in die omgeving, de beweging. Van ongeordend moet deze door oefening, door werk, dat uit eigen aandrang wordt aangegrepen, gecoördineerd worden.

Hieruit volgen nog andere eisen voor de omgeving.

---

[1]) Ik volg het uitvoerig en zaakkundig verslag harer lezingen opgenomen in de Volksschool No. 3 en 4 Jaarg. 1920.

De verslaggeefster uit de Volkschool zegt daarvan:

„'t Voornaamste is: de bezigheid, die we 't kind geven, moet werk genoemd kunnen worden, zij moet nuttig zijn.

Dit is de eerste, uiterlike eis, die wij stellen aan de omgeving. Een van de andere eisen is:

De omgeving moet ordelik zijn: alles moet een vaste plaats hebben. 't Is waar, men kan de voorwerpen verplaatsen, maar juist het verplaatsen tot orde, is beter dan verplaatsen zonder doel. Zo wordt het gewoonte, dat die dingen op de plaatsen behoren.

Een ding op een bekende plaats geeft rust, het andere is een nutteloze afleiding van de belangstelling. Daarentegen geeft het plaatsen steeds op dezelfde plaats reeds een principe van doel aan een daad: dit is de innerlike leiding die 't kind tot een bepaald doel leidt.

Ook moeten er geen overbodige voorwerpen zijn, dit trekt de aandacht, en neemt weg de harmonie, die tot aktie leidt.

't Is misschien vermetel te zeggen, maar 't overbodige voorwerp doet de motoriese kracht inslapen, evenals een te goed diner geen kracht geeft maar slaperig maakt."

De oefeningen bestaan niet alleen in het beheerst bewegen der spieren, maar eveneens in bedwingen van het lichaam. De uiterste beheersing is 't verkrijgen van absolute onbewegelikheid en absolute stilte. Het kind moet zich hebben waargenomen in de stilte. Het kind moet in een atmosfeer van rust en stilte worden gebracht. Wanneer wij 't kind onder de goede omstandigheden brengen, dan ontwikkelt het zichzelf. Het groeit geestelik doordat het de rechte elementen klaar vindt, die zijn geest op juist dat ogenblik kan assimileren. Juist zoals 't lichamelijk groeit wanneer wij het het juist geschikte voedsel geven.

Nu komt het grote werk aan van het kleine kind met z'n wereldje op zich zelf geleidelik een maatschappelik wezen te maken. „Kinderen," zegt Montessori, „kunnen wij beschouwen als buiten de maatschappij staande, ze zijn nog niet maatschappelik geworden."

Montessori geeft ze nu zintuigelike prikkels, een arbeid, waarvan het doel binnen de geesteskring van het kind ligt.

Pakt dit — haar begrip van vrijheid betekent vrijheid in de keuze van het werk — dan concentreert zich de aandacht van het kind, en dit zo sterk, dat het vaak geen oog of oor heeft voor iets anders. Het kind herhaalt met eindeloos geduld zijn bewegingen tot het eindelik het doel van den arbeid bereikt heeft. Als voorbeeld diene het plaatsen van cilinders in passende openingen. Zoals geschiedt bij de gewichten in een blok.

M. geeft de moeders de raad deze concentratie van aandacht nimmer te storen. Zij vormt geest en karakter van het kind. Ingrijpen, al is de bedoeling ook nog zo goed, kan slechts belemmeren. Noch door dwang noch door zachtheid trachte men hier invloed uit te oefenen.

Hieruit volgt vanzelf een geheel andere opvatting van het onderwijs. Dr. M. zet die andere opvatting aldus uiteen:

„Het onderwijs op de gewone scholen zou men kunnen noemen: het geven van kennis. Bij mijn metode begint alles met kennis,

met werkelike intensieve kennis. Daarna begint 't fundamentele verschijnsel, namelik de herhaling van de oefening. Aktie ontstaat door de natuurlike behoefte van 't kind. 't Is niet nodig altijd kennis te geven met woorden. B.v. wanneer men bij 't blok met cylinders de oefening voordoet, dan geeft men de kennis van dat materiaal zeer duidelik. 't Belang is gelegen in de herhaling van de oefening. 't Is daarbij van belang, geen fouten te maken. De fout moet gecontroleerd worden.

Bij dit leermiddel is de controle gemakkelik, de fout brengt het kind er toe zichzelf te verbeteren. Het kind kan twee soorten van fouten maken, fundamentele, die 't kind niet zelf kan verbeteren en fouten, waardoor 't kind leert. Dus wanneer men in 't algemeen zegt: men leert door fouten te maken, dan is dit niet juist. Als een kind een fout maakt gebaseerd op orde; dan kan het die fout niet verbeteren. Orde en kennis van 't gebruik zijn gidsen, die leiden tot verbeteren.

Een kind, dat fijner geoefend is, is geschikter om de fouten te herkennen, nuances van kleuren te onderscheiden en door 't preciese werk wordt het hoe langer hoe gevoeliger voor de fouten. Als de contrôle van de fout vermaterialiseerd wordt, dan kan de fout door 't kind zelf gevonden worden en men zou denken, dat 't zich onafhankelik zou maken van de onderwijzeres. Dit is niet juist, want nu komt de tijd, dat 't kind behoefte heeft aan de goedkeuring van anderen. Het heeft behoefte om die goedkeuring te horen. Ook in de maatschappij hebben de mensen behoefte aan de goedkeuring van anderen."

Het beginsel van haar systeem is hiermede genoegzaam aangewezen.

Natuurlik is over haar beginsel al heel wat strijd gevoerd en niet minder over de toepassing. Het schijnt mij toe, dat men daarbij niet steeds voldoende de huiselike opvoeding en de schoolopvoeding uit elkaar heeft gehouden. Ook heeft men haar denkbeelden wel eens tot absurde uitersten gevoerd, die geen enkel stelsel verdragen kunnen.

Reeds lang voor haar komst was de strijd tusschen haar aanhangers en die van Fröbel begonnen.

In de N. R. Courant van 24 Jan. 1919 schreef dr. Ch. Kroes—Ligtenberg een vergelijking tusschen Fröbel en Montessori. „Als men in de geschriften van Fröbel doordringt, zegt de schrijfster „dan geven zij ons het beeld van een waarlijk groot paedogoog, die uitgaande van het beginsel van de éénheid van alles (Lebenseinigung) onder het devies: Friede, Freude, Freiheit, de jeugd wilde opvoeden tot menschen in den waren zin van het woord en die in de school bracht de zelfwerkzaamheid, den handenarbeid, de concentratie."

Hoewel zij dan ook voor Fröbel het vrijheidsbeginsel opeist, verdedigt zij toch Montessori tegen hen, die haar verwijten ongebondenheid in 't kind aan te kweeken.

De overdreven opvatting, die de mensen over het algemeen van de Montessori-vrijheid hebben, wordt door haar tot de ware proporties terug gebracht. „Inderdaad bestaat deze slechts hierin", zegt zij, „dat in de Italiaansche Montessori-tehuizen de kinderen op bepaalde uren, ook volstrekt niet den heelen dag, zelf mogen kiezen met welk

van de leermiddelen zij zich zullen bezighouden, m.a.w., hierin dat de leermiddelen niet klassikaal gebruikt worden. Overigens is van uur tot uur voorgeschreven, wat er gedaan moet worden, en zijn de kinderen, wel is waar, niet in klassen verdeeld, maar naar de graad hunner ontwikkeling in „de vijf trappen", die elk hun eigen bezigheden hebben".

Zij wijst er op, dat op de meeste Fröbelscholen de beginselen van Fröbel al heel slecht worden toegepast.

Ten opzichte van het beginsel van de handenarbeid staat Fröbel volgens haar meening ver boven Montessori. De eenige handenarbeid, waar deze van spreekt is het boetseeren. „Het onderwijs van Montessori," zegt zij, „is in hoofdzaak een voortdurende zintuigoefening, waarbij de tastzin een groot deel krijgt, maar als de geoefende handjes dan hunkeren naar daden, dan is hiertoe slechts gelegenheid bij het natrekken en kleuren (arceeren) van geometrische figuren en bij het schrijven".

Zij beklaagt zich, dat Montessori aan de fantasie geen ruimte laat. De fantasie, die de kinderen in hun spelen weten te leggen, verklaart Montessori als een uiting van onvervulde verlangens, van welbewuste armoede.

Zij vindt het beter de bestaande Fröbelscholen te hervormen dan Montessori-scholen te gaan stichten. Verschillende denkbeelden van Montessori acht zij geschikt om op de Fröbelschool te worden ingevoerd, zoo bijv. de inrichting der lokalen, gelijk dit te Utrecht reeds is geschied.

De aanmerking omtrent de miskenning der kinderlijke fantasie wordt gedeeld door Dr. J. H. Gunning Wzn. Ook hij verwacht de ware hervorming van het samengaan van Montessori en Fröbel.

Montessori zelf zegt hiervan volgens meergemeld verslag:

> „Vele personen zeggen, dat ik niet gedacht heb aan de artistieke opvoeding en geen plaats laat voor de fantasie. Het prinsiepe van mijn metode is, de voorbereiding moet beperkt worden, doch de uitdrukking niet. Die een instinkt heeft om zich goed uit te drukken, moet voorbereiding hebben. Wij moeten ze materiaal geven voor die voorbereiding, maar verder de uitingen afwachten. Wie 't instinkt heeft om iets goeds te voorschijn te brengen, die moet de gelegenheid gegeven worden, dit te gebruiken. Als wij de kinderen onze kreatie geven, dan kreëren wij. Door prikkels geven wij oefeningen aan 't psychiese leven."

De opvattingen van Montessori laten feitelijk het klassikale onderwijs niet toe.

Voor de voorbereidende scholen zou ik dat geen ongeluk vinden. Hoe meer deze weg hebben van een verstandig geleid, beschaafd gezin, hoe beter.

Of de Fröbel„school" eigenlijk ook niet beter en anders dan een school moest zijn, lijdt geen twijfel. De fröbelse „kindergarten" moet men vaak zoeken tusschen de vier muren.

't Is zeer de vraag of bij een enigszins algemene invoering van de Montessori-school deze haar beginselen wel trouw zal bewaren en de nadruk niet weer in 't bizonder op „school" zal komen te vallen.

In dit opzicht ben ik voor de Montessorischool eigenlijk nog banger dan voor die van Fröbel.

De leeftijd, waarop de kinderen lezen en schrijven leren wordt vervroegd. Kinderen van 5½ jaar lezen reeds grammatika. „De fijnste studie van de grammatika is voor 't kind interessant," zegt Montessori. O, als dat eens in handen komt van mensen, die graag met de kinderen willen schitteren, die graag „resultaten" willen toonen!

Inpompen en dril reeds bij de kleintjes van 4½ tot 5½ jaar zie ik dan in 't verschiet.

Ik hoop, dat ik miszie, maar de toepassingen, waarvan Montessori ons in haar derde lezing enige voorbeelden heeft gegeven, lijken mij allesbehalve aanlokkelik.

In dit opzicht zou ik me liever bij haar tegenstanders, dan bij de voorstanders aansluiten.

Hierboven wees ik er reeds op, dat haar begrip vrijheid ten onrechte tot een absurde consekwentie wordt gevoerd. Toch valt niet te ontkennen, dat met dit begrip het vormen van een persoonlikheid samenhangt, dat de kwestie der eigen wilsbepaling in daden, levensovertuiging, enz. nauw verbonden is. Het valt daarom niet te verwonderen, dat deze kwestie het kardinale punt van debat geworden is tusschen voor- en tegenstanders.

Sommigen zelfs zouden gaarne haar opvoedkundig beginsel ter zijde laten en haar alleen accepteren als didactica.

Dit gaat echter niet gemakkelik.

In de dedactiese uitwerking van haar systeem liggen tevens haar peadagogiese principes opgesloten.

Van christelike zijde wordt haar begrip van vrijheid als onchristelik voorgesteld.

De Nederlander bevatte in een artikel, gedateerd 2 Juni '19 een beschouwing, waarin dit zeer helder werd uiteengezet.

Montessori, zo betoogde de schr., is evenals Rousseau, Pestalozzi en Fröbel van mening dat opvoeding slechts ontwikkeling is. Volgens haar zou alles in kiem in de ziel aanwezig zijn en behoefde het zich slechts van binnen uit te ontplooien. Terecht merkte hij hiertegen op: „als opvoeding slechts de ontwikkeling zou zijn van wat in kiem aanwezig is, dan omvat ze slechts geringe mogelikheden van aanpassing."

Tot zover zal ieder wel met zijn kritiek medegaan. Hij gaat echter verder en zegt: „deze idee is in den grond tegen heel het begrip van het christendom in.

Ook van Katholieke zijde is men met haar grondstelling niet ingenomen.

De Maasbode van 3 Febr. 1920 bevat een beschouwing die 't opschrift draagt: „Dr. Montessori's principieele bezwaren tegen haar systeem."

Het is een uittreksel uit een artikel van den eerw. heer G. Lamers S. J. en het waarschuwt de kath. ouders en opvoeders tegen haar stelsel.

Dat de beweging in ons land zich uitbreidt en overal Montessorischolen zullen verrijzen, acht de schrijver een groot gevaar. Ja, hij zegt: „En toch lijkt mij in deze Montessori-beweging het Roomsche

volk bijna een land, dat zijn sluizen en dijken onverzorgd laat, totdat de oogen opengaan als de noodklok de doorbraak heeft ingeluid. Want er dreigt ons, verdedigers van een principieel godsdienstige opvoeding, een groot gevaar door dit nieuwe opvoedingssysteem en . . . . men roert zich niet."

Haar systeem is, betoogt de schrijver verder, voor kinderen tot het 7e à 8e jaar het klassikale onderwijs af te schaffen en hen in Montessori-tehuizen op te voeden. Dit echter is het ergste niet.

„Zou Montessori en haar aanhang zich enkel met haar stelsel bepalen tot een hervorming van het onderwijs als zodanig, dan zou het onnodig, waarschijnlik zelfs dom zijn alarm te blazen," zegt hij. „Doch er zijn Montessori vrienden, ook hier in ons land, die het beginsel, waarop haar systeem berust, willen toegepast zien op de gehele zedelike opvoeding van het kind. En gebeurt dit, dan wordt onze principieel godsdienstige opvoeding in de kiem gedood. Tegen dit gebruik van het Montessori systeem — laat het dan zijn een konsekwente — zoveel te erger — moeten wij protest aantekenen."

Ook hier dus dezelfde leus, wel Montessori de ditactica, niet Montessori de pedagogica. Ik acht dit juister dan de uitspraak van Dr. Gunning, dat M. in het wezen der zaak geen pedagogica maar een didactica is. Naar mijn meening staat de zaak zo: in sommige kringen wil men haar wel als didactica, maar niet als pedagogica.

Er zijn andere groepen, die in 't bizonder haar opvoedend beginsel, de vorming ener vrije persoonlikheid, toejuichen. In „De Nieuwe Tijd" van Juli 1919 schreef Mej. H. A een geestdriftig artikel voor de Montessori-opvoeding. Zij is van mening dat de nieuwe pedagogiese begrippen, die vaste vormen hebben gekregen in de wetenschappelik pedagogiese methode van Montessori, geschikt zijn om de mensen voor te bereiden voor de nieuwe maatschappij, die komende is. „Fundamenteel verschillend is haar methode van de tegenwoordige, even diep verschillend als de nieuwe maatschappij dat zijn zal van de oude," zegt zij.

In de toepassing van Montessori's beginselen ziet zij de vorming der nieuwe mensen. Zij meent zelfs, dat „wat ook Fröbel bedoeld moge hebben met zijn zelfwerkzaamheid der kinderen, het meest in de praktijk worden tot klassikale zelfwerkzaamheid onzer tegenwoordige Fröbelscholen, fundamenteel verschillend met, ja vijandig aan zelfwerkzaamheid, de biologische wet, die Montessori tot basis van haar methode verheft."

Op ongeveer dezelfde wijze oordeelt Mevr. A. v. d. Wijk—de Groot in de Socialistische Gids van Juni 1919.

„Laten we de Montessori-methode beschouwen als een nieuw opvoedings-systeem," zegt zij, „dat het kind kan geven meer vrijheid, d.w.z. meer geluk, meer levenslust. Het systeem, dat hem kan leren den arbeid opzichzelf lief te hebben, omdat de zelf gekozen arbeid hem de grootste bevrediging, het grootste levensgenot verschaft.

De Montessori-opvoeding lijkt mij dan ook het systeem voor het kind der toekomst, wanneer werkelijk ieder mensch zich zal kunnen ontplooien naar eigen aanleg, zich zal kunnen wijden aan dien arbeid, waar hij zich het meest toe voelt aangetrokken."

Dezelfde klanken van voor- en tegenstanders vangt men op bij de

debatten over al- of niet invoering van Montessori-scholen, en over het nemen van proeven.

De Amsterdamse schoolcommissie heeft de zaak behandeld, voor- en tegenstanders hebben er 't woord gevoerd en 't gevolg is geweest, dat de schoolcommissie B. en W. ontraden hebben een proef te laten nemen. Dit schijnt nog al een heel verkeerde beslissing.

Men moge staan tegenover de zaak, hoe men wil, een proefneming is ze toch zeker wel waard.

Feiten en Pogingen.

De Rotterdamsche Volksuniversiteit.

„Aan de jongste zuster zij door de oudste een krachtig, bloeiend leven toegewenscht", aldus Prof. Mr. S. R. Steinmetz voorzitter van de Amsterdamsche Volksuniversiteit, bij de opening van de Rotterdamsche Zusterinstelling.

Wanneer een groot aantal cursussen en cursisten een bewijs zijn van kracht en bloei, dan is de wensch van Prof. Steinmetz in ruime mate in vervulling gegaan.

Bedroeg in het eerste jaar het aantal hoorders 3137 en het aantal uitgereikte kaarten 3839, het tweede jaar zag, volgens het onlangs verschenen tweede jaarverslag, deze getallen stijgen tot resp. 4059 en 6354. Voorts valt er een aanmerkelijke toename te constateeren van het aantal cursisten, die buiten Rotterdam wonen. Hun aantal bedroeg in het tweede jaar 242 tegen 75 in het eerste jaar. De meening in het vorig Rotterdamsche jaarverslag uitgesproken, dat het wellicht noodig zal zijn om evenals in het buitenland geschiedt, over te gaan tot het geven van cursussen in de omliggende gemeenten, verkrijgt daardoor meer grond.

Het aantal A-cursussen bedroeg 23 tegen 6 in het vorige jaar. Het aantal B-cursussen steeg van 3 op 5 en het aantal A-B-cursussen van 15 op 19. De toeloop voor de leergangen over Letterkunde, Staathuishoudkunde en Opvoedkunde was zoo groot, dat men reeds na enkele dagen moest overgaan tot sluiting van de inschrijving. Aan enkele cursussen was een excursie verbonden ook buiten Rotterdam.

De statistische gegevens in het verslag zijn met veel zorg verwerkt in een aantal tabellen. Tabel I, II en III geven een indeeling van de toehoorders naar de geslachten, de leeftijdsgroepen en het genoten onderwijs. Tabel IV vormt een samengevatte beroepstabel. De tabellen V en VI geven een indeeling van de mannelijke en vrouwelijke cursisten naar de door hen uitgeoefende beroepen, terwijl tabel VII uitkomst geeft omtrent het aantal leden van vakvereenigingen die zich als cursist aanmeldden.

Nadere gegevens omtrent het absenteïsme levert ons tabel VIII, waarbij aansluit een grafische voorstelling van het verloop. De griep-epidemie heeft echter op een en ander een deprimeerenden invloed uitgeoefend, zoodat men in dezen voorloopig aangewezen blijft op het cijfer van het vorig jaarverslag, hetwelk het algemeen gemiddelde verloop stelde op 30.5 %.

Het verslag wijst op het typisch verschijnsel dat in Utrecht en Rotterdam de mannelijke, bij de overige volksuniversiteiten de vrouwelijke cursisten in de meerderheid zijn.

Ten aanzien van het genoten onderwijs geeft het verslag o.a. de volgende cijfers.

(Zie het staatje op de volgende blz.)

Werpt men een blik op de samengevatte beroepstabel, dan blijkt dat voor de A cursussen de werklieden in de meerderheid zijn; zij vormen 32.6 % van het aantal hoorders. Daarop volgen de kantoor- en handelsbedienden en lagere administratieve beambten met 28.7 %. Bij de B-cursussen bestond het gehoor voor 33.7 % uit hoofdambtenaren, gestudeerden, ondernemers en bedrijfsleiders, voor 27.4 % uit onderwijzers en kweekelingen. Bij de A-B-afdeeling figureert de groep kantoor- en handelsbedienden en lagere administratieve

	L. O.	M. U. L. O.	H. B. S. 3	H. B. S. 5	Gymn.	Kweek-, Vorm-, Normaal-school	H. O.	Academie-, Mbacht- of leerkenschool	Zeevaart-school
Voor de A-cursussen:	44.4%	30.4%	4.5%	8.2%	1.2%	6.5%	1.2%	3.2%	0.3%
Voor de B-cursussen:	7.6%	28.4%	6.2%	25.8%	2.1%	22.2%	4.6%	2.6%	0.2%
Voor de A-B-cursussen	25.3%	33.1%	5.2%	13 %	1.4%	16.6%	2 %	3.2%	0.2%
Totaal gemaal:	31.6%	31.5%	5 %	12.2%	1.4%	12.9%	1.9%	3.2	0.2%

beambten met 26.4 %, waarop de groep werklieden volgt met 20.8 % en de groep hoofdambtenaren enz., met 15.9%.

Uit de tabel der betalingsklassen blijkt dat 15.4 % der hoorders zich ingedeeld hebben in de eerste klasse (f 3.50 voor de afdeelingen A en A-B, f 5.— voor de afdeeling B).

41.1 % in de tweede klasse (resp. f 2.— en f 3.—) en 28.5 % in de derde klasse (resp. f 1.50 en f 2.—) terwijl 15% gebruik gemaakt hebben van de voor arbeiders toegestane reductie van 50 %.

In het laatste jaarverslag der Amsterdamsche instelling, waar eveneens het stelsel der zelfindeeling bestaat, vindt men daaromtrent de volgende cijfers: In de A-afdeeling treft men in de duurste klasse aan 3.9 %; in de tweede klasse 16.5 %; in de goedkoopste klasse 51 %, terwijl 28.6% gebruik maakten van de voor leden van vakvereenigingen bestaande gelegenheid tot het bekomen van een reductie.

In de B-afdeeling treft men resp. de volgende cijfers. 49.1 %, 16.8 %, 60.1 % en 18.2 %. Een A-B-afdeeling bezit Amsterdam niet.

Een van de belangrijkste mededeelingen die dit verslag ons brengt, is ongetwijfeld hetgeen gezegd wordt van den werkliedencursus op Zaterdagmiddag. In Januari 1919 werd van de zijde der arbeiders tot het Bestuur het verzoek gericht om ook op Zaterdagmiddag cursussen te organiseeren. Een proef werd genomen met een cursus over het Taylor-stelsel, gegeven door Dr. Th. van der Waerden. 386 cursisten gaven zich op. Daarvan waren 342 werklieden. Dit is ook de reden waarom het percentage der werklieden zoo gunstig afsteekt tegen dat van het vorig cursusjaar. Terecht zegt het verslag dat zich hier een nieuw veld van werkzaamheid opent. Daartoe in staat gesteld door enkele groote giften, welke speciaal voor dit doel werden geschonken, heeft het Bestuur een programma voor Zaterdagmiddagcursussen ontworpen, waarop elf leergangen prijken.

Betreffende de deelname aan de cursussen loopen de cijfers nog al uiteen. Men treft cursussen aan met betrekkelijk weinig deelnemers en andere met bij de vierhonderd toehoorders. Het tekort aan geschikte lokalen leverde dan ook volgens het verslag nog al moeilijkheden op. Het Bestuur heeft nagegaan uit welke stadswijken de cursisten kwamen en toen bleek dat 34.9 % uit het Westen der stad kwam. Daar bevonden zich ook de meest geschikte lokalen. Het bestuur meent dat door stichting van een eigen gebouw in het centrum der stad het aantal bezoekers aanzienlijk zal toenemen, omdat thans velen afgeschrikt worden door den grooten afstand. De vraag is echter gewettigd of het niet beter gezien zou zijn om in de verschillende stadswijken kleine gebouwen te plaatsen, zoodat het werk meer verspreid en meer verdeeld is. Het nuttig rendement van een cursus met honderden toehoorders, die gedwongen zijn tot zwijgend luisteren naar den vloed van woorden, die de docent over de vergadering uitstort, is wel eenigszins twijfelachtig. Kerschensteiner zegt terecht: „Niet het boek (in dit geval de voordracht) is de drager der cultuur, maar de arbeid, — die hingebende, sich selbst aufopfernde Arbeit" of in andere woorden cultuur kan niet ingegoten, maar

door zelfwerkzaamheid gewekt worden. Onze volksuniversiteiten staan o.i. nog te veel op het intellectualistisch standpunt en dragen nog het karakter van een geschenk aan het volk, en, niet waar: niet wat ons geschonken wordt heeft veel waarde voor ons, maar wel wat men zelf opbouwt. De volksuniversiteit kan een cultuurfactor worden van niet licht te overschatten beteekenis, doch daarvoor is een koersverandering absoluut noodzakelijk. Zij moet niet gegeven worden van bovenaf, maar zij moet groeien en opgebouwd worden van onderop. Een uit een zeer groot aantal personen bestaande Raad van Toezicht of Curatorium is daartoe niet voldoende, zoo lang niet de daadwerkelijke sympathie van de breede lagen der bevolking gewonnen is.

Dat dit nog niet het geval is blijkt uit verschillende dingen. Zoo is het bijna ongeloofelijk dat de Rotterdamsche volksuniversiteit maar 889 leden telt en de Amsterdamsche in haar vijfde jaar van bestaan het niet verder gebracht had dan tot 355. Men kan ook wijzen op het feit dat er zooveel reclame noodig is, dat men hier en daar zijn heil gezocht heeft en misschien nog zoekt in het werken met „sterren", in plaats van zooveel mogelijk docenten te nemen uit de eigen plaats, wat natuurlijk dure honoraria en hooge reiskosten met zich medebrengt. Men kan eveneens den nadruk leggen op het verschijnsel dat de cursisten wel bereid zijn om het goedkoope onderwijs te genieten maar er niets voor voelen om de volksuniversiteit te steunen door lid te worden. Al deze verschijnselen, waarbij men nog dit kan voegen dat tot dusverre voor zoover ons bekend alle in ons land opgerichte volksuniversiteiten, ook die in kleinere plaatsen, het Amsterdamsche model hebben gevolgd, toonen duidelijk aan dat er nog veel kunstmatigs zit in ons volksuniversiteitswezen.

Men behoeft niet aan den leiband van Duitschland te loopen, men kan zelfs anti-duitsch zijn en toch in navolging van een illuster voorbeeld zeggen: „Je prends mon bien où je le trouve." Welnu in het land van Kerschensteiner gaat men van een standpunt uit dat lijnrecht staat tegenover het standpunt dat in ons land geldt. Hier huldigt men het principe zoo al niet theoretisch dan toch practisch, dat men het den hoorders ingiet, ginder dat men het eruit moet halen. Ten onzent biedt de docent den cursisten een cursus kant en klaar aan. Het aantal hoorders kan daardoor practisch ongelimiteerd zijn. Bij onze buren daarentegen bouwen cursisten en docent een cursus gezamenlijk op. Ten onzent is de docent veelal een redenaar die voor een vergadering spreekt, in Duitschland is hij de voorganger in den arbeid. Het aantal der deelnemers moet dus noodgedwongen zeer beperkt zijn (plm. 30). Bij een zoodanig getal deelnemers is het den docent mogelijk zijn onderricht te doen aanpassen aan de werkelijke behoeften en geestelijke structuur van de toehoorders. Men beschouwt de cursisten niet als toehoorders maar als medewerkers. Niet de docent alleen draagt de verantwoordelijkheid, maar alle leden der Arbeitsgemeinschaft dragen die gezamenlijk met hem.

Dit principe geldt niet alleen voor de cursussen: ook de volksuniversiteit zelf wordt beschouwd als een Arbeitsgemeinschaft, waarin de cursisten een zekere medezeggingschap en daardoor een zekere verantwoordelijkheid hebben, werkelijke medezeggingschap en werkelijke verantwoordelijkheid: niet den schijn ervan. Wat aan onze volksuniversiteiten wel het meest opvalt, is een volslagen gebrek aan coherentie. Er is vrijwel geen contact, noch tusschen Bestuur en docenten als corps, noch tusschen de docenten onderling, noch tusschen docenten en cursisten, noch tusschen cursisten onderling. Bovendien missen alle volksuniversiteiten den stoeren, alles bezielenden en alles beheerschenden dagelijkschen leider, met practischen zin en scherpen blik in de cultureele en sociale stroomingen en nooden toegerust.

Men behandelt de cursisten te veel als onmondigen. Wil de volksuniversiteit werkelijk een levend organisme worden, dan moet het van onderop groeien. Dat is ook zoo gegaan met een der grootste organisatorische monumenten van dezen tijd: de vakbeweging, terwijl men ook vol bewondering moet zijn voor de wijze waarop onze nationale en internationale sportbonden opgetrokken zijn. Het is nu eenmaal een menschelijke eigenschap dat men meer sympathie gevoelt voor

iets dat men zelf heeft helpen opbouwen. En het is dit inzicht dat er ons toe brengen moet de cursisten niet als geregeerden te beschouwen, maar als mederegeerders. Het eindddoel van elke regeering moet zijn: de geregeerden op te voeden tot zelfregeering en ook dat kan men slechts leeren door zelfwerkzaamheid.

Ten slotte zullen wij nog enkele grepen doen uit het financieele gedeelte van het verslag. Alle Nederlandsche volksuniversiteiten hebben te kampen met financieele moeilijkheden. De Amsterdamsche exploitatie-rekening sloot met een nadeelig saldo van f 12152.35, terwijl de Rotterdamsche op een bedrag van f 37924.50½ een nadeelig saldo aanwijst van f 26971.98: terwijl de Verlies- en Winstrekening sluit met een tekort van f 1266.68.

Ontvangen werd aan jaarlijksche bijdragen van stichters, begunstigers en gewone leden een bedrag van f 16942.50.

De subsidiën bedroegen:

van het Rijk over 1919.	f 4330.04
van de Provincie over 1919	- 1000.—
van de Provincie over 1918	- 1000.—
	- 6330.04

Het verslag vermeldt verder dat het Bestuur zich ook tot de gemeente zal wenden om steun.

De thans door het Rijk gehuldigde subsidie-regeling behoeft dringend herziening.

Op de begrooting van 1919 werd voor het eerst een bedrag van f 16500.— uitgetrokken, te verdeelen over de volksuniversiteiten te Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, 's-Gravenhage en Groningen. Het bedrag der uitkeering werd als volgt bepaald:

⅔ na rato van het particulier initiatief, berekend op gelijke wijze als bij de regeling der Openbare Leeszalen — en voor ⅓ naar gelang van de prestaties uitgedrukt in het aantal lessen in het betreffende werkjaar volgens de programma's te geven.

Op de begrooting voor 1920 is een bedrag van f 23100.— uitgetrokken, waarvan f 1000.— afgaat voor de huishoudelijke uitgaven van den Bond van Nederlandsche Volksuniversiteiten.

Naar aanleiding van den wensch van enkele leden, in het voorloopig verslag opgenomen, dat meerderen steun worde toegekend aan de verschillende volksuniversiteiten, schreef de Minister in zijn Memorie van Antwoord onder art. 216: „Tot nog toe is het den ondergeteekende niet gebleken, dat behoefte bestond aan ruimere subsidieering van de volksuniversiteiten. Mochten daartoe echter voorstellen inkomen van het Bestuur van den Bond van volksuniversiteiten, dan zal hieraan de noodige aandacht worden geschonken." Zoodat thans het woord is aan het Bestuur van den Bond.

Er werden in het jaar waarover het verslag loopt, 433 voordrachten gegeven. De gezamenlijke kosten bedroegen, zooals wij boven reeds vermeldden, f 37924.50½, zoodat elke voordracht kost f 87.50. In Utrecht komt men tot een bedrag van f 40.— per voordracht. Dit laatste bedrag zal echter door de aanstelling van een gesalarieerde secretaresse beduidend hooger worden. Uit goede bron vernamen wij, dat in Hilversum de onkosten per voordracht + f 70.— bedragen.

Aan honoraria voor sprekers gaf men in Rotterdam uit f 13000.—, zijnde 34,2% der gezamenlijke onkosten.

Daar kwam nog bij 1.6% voor assistenten der sprekers. De bedragen voor reiskosten, huur der lokalen, en publiciteit bedroeg resp. 5.6%, 7.2% en 9.7% der gezamenlijke onkosten. In Amsterdam bedroegen deze cijfers volgens het laatste jaarverslag 39½% voor salarissen, 10.2% voor publiciteit, 14.1% voor zaalhuur enz. en 6% voor reis- en verblijfkosten der docenten.

De onkosten voor deze rubrieken in 's-Gravenhage en Utrecht waren volgens de laatste jaarverslagen resp. als volgt:

Voor salarissen der docenten 32.9% en 50.7%; voor publiciteit 11.9% en 5.6%; voor zaalhuur 9.97% en 13%; voor reis- en verblijfkosten der docenten 2% en 13%.

Vatten wij onze meening omtrent dit verslag samen, dan moeten wij getuigen, dat het Bestuur van de Rotterdamsche Volksuniversiteit hulde en dank toekomt voor dit goed doorwrocht stuk werk, te meer waar in ons land tot dusverre een vrijwel volslagen gebrek aan litteratuur over het volksuniversiteitswezen te constateeren valt.

M. A. Hensgens.

Persoverzicht.

BUITENLAND.

In „The London Teacher" richt de redactie zich tot haar collega's met de volgende behartenswaardige woorden, die, geheel gespeend van haat, verdienden gericht te worden tot het onderwijzend personeel van geheel Europa, én om de diepe waarheid, die er in ligt en omdat ze een opwekking bevatten tot hernieuwde internationale samenwerking.

De redactie meent, dat we, wat opvoeding en onderwijs betreft, staan voor een wedergeboorte. De Westersche beschaving heeft verloren de bloem van haar jonge mannen, 't beste, wat universiteiten, middelbare, lagere en technische scholen hadden afgeleverd. Engeland betreurt 800.000 meest jonge mannen, aan dooden en gewonden, Frankrijk 1.400.000, Italië 500.000, België 100.000, Duitschland 1.700.000, Oostenrijk-Hongarije 800.000, Rusland 1.700.000. Afgescheiden van vastberaden en nauwgezette pogingen der volkeren, zal het allereerste instinct van rasbehoud vragen en weten te vinden een middel tot herstel van deze verwoeste intellectueele kracht.

De hergroepeering van Europa in nieuwe nationaliteiten zal de cultureele krachten prikkelen. Te voorzien is een verbazingwekkende ontplooïing van nieuwe levenskracht. De oorlog-zelf deed afstanden verdwijnen en de samenwerking dezer nieuwe beschavingsinvloeden zal meer onmiddellijk zijn en vlugger dan een tiental jaren geleden het geval had kunnen zijn.

Onder alle naties bestaat de groote vrees, dat onwetendheid nogmaals zal uitlokken een ramp als die, welke pas de heele beschaving heeft geknakt. In de toekomst zullen de volkeren waakzaam zijn en trachten elkaars geestesstroomingen te begrijpen.

Afgescheiden van deze beschouwingen is de mensch verplicht tot grooter inspanning, om de oorlogsverwoesting te doen verdwijnen. Uitvindingen, ondernemingen, studie, onderzoek, zijn eerste vereischten.

Om al deze redenen meent de redactie dat we op het punt zijn een buitengewoon krachtige ontwikkeling van onderwijs en opvoeding te aanschouwen. School en onderwijzers zullen in de publieke achting een veel hoogere plaats innemen dan ooit te voren. Het onderwijs zal de eerste plaats bekleeden in de samenwerkende krachten, die maatschappij en beschaving steunen.

Daarom weg met alle kleinmoedigheid en kortzichtigheid, die bij sommigen als een der slechte gevolgen van den oorlog nog bestaan. Ze zijn gevaarlijk in dit belangrijke tijdsgewricht. R. W. L.

In „The Child" schrijft Rev. Spencer J. Gibb over Boy-work. Hij wijst op het betreurenswaardige feit, dat jaarlijks duizenden jongens de wereld ingaan als loopjongen, boodschapjongen of in een dergelijken werkkring, waar alle opleiding ontbreekt. Komen ze op mannelijken leeftijd, dan ontgroeien ze aan deze betrekkingen en komen ongeoefend en ongewapend op de arbeidsmarkt, met het gevolg, dat ze hun geheele leven blijven voortkrukken van het eene losse beroep in het andere.

Maar ook bij de vakopleiding is de toestand nog dikwijls slecht. Persoonlijke neiging en aanleg komt bij beroepskeuze niet genoeg naar voren. En dan vooral is het leerlingwezen in verval. De schrijver wil een opleiding tot het 18e jaar, gedeeltelijk theoretisch, gedeeltelijk practisch bij een patroon. Deze echter moet zijn pupil volkomen beschouwen als leerling, niet als werkman. Deze vakopleiding moet onder voortdurend toezicht staan van een toeziend ambtenaar, die aldoor de belangen zijner pupillen behartigt. Voor men een vak kiest, moet een doktersverklaring bevestigen, dat men er lichamelijk voor geschikt is.

Hoe weldadig doet het aan, dat wij in de Nijverheidswet-de Visser dit stelsel reeds vrij volmaakt uitgewerkt vinden. Ten behoeve van het leerling-

wezen worden uit 's Rijks kas subsidiën verleend aan vereenigingen, instellingen of gemeenten, die zich verbinden mee te werken aan de ontwikkeling van deze opleiding. Door deze lichamen dienen controleurs aangesteld te worden, die voortdurend toezicht houden op het naleven der leerovereenkomsten. Hierin zijn de verplichtingen van den patroon nadrukkelijk omschreven. Deze is verplicht den leerling het gekozen vak grondig te onderwijzen, moet hem in de gelegenheid stellen, zoo eenigszins mogelijk, het noodige theoretische schoolonderwijs te genieten, heeft verplichtingen ten opzichte van de opvoeding, ook van de godsdienstige, in overeenstemming met de wenschen van zijn pupil of van diens verzorger, enz., enz.

Na afloop van den leertijd wordt den leerling de gelegenheid gegeven proeven van bekwaamheid af te leggen in het door hem gekozen vak voor een commissie, die, bij gunstigen afloop van het onderzoek, een diploma uitreikt.

R. W. L.

Museum èn school.

Op initiatief van de „Board of education" in Londen is 't mogelik gemaakt dat kweekscholen en scholen voor voorgezet onderwijs voorwerpen ter leen bekomen uit 't Victoria and Albert museum. Deze kunnen dan gebruikt worden bij 't onderwijs in tekenen en handenarbeid, en ook als illustratie bij lessen die niet onder 't gewone onderwijs vallen. Voor dit doel is ter beschikking van de genoemde scholen 't volgend materiaal: originele etsen en tekeningen; originele tekenvoorbeelden van weef-, kant- en borduurkunst; reproducties en grote foto's van voorwerpen van nijverheidskunst; en series lantaarnplaatjes over architektuur, schilderijen en tekeningen, beeldhouwkunst, meubilair, en andere takken van kunsthandwerk. (Ontleend aan 'n mededeling in the Journal of education van Februarie.)

v. E.

Voorlichting bij beroepskeuze.

Volgens 'n verslag in de Schweiz. Lehrerzeit, van 14 Febr. is de 10e en 11e Oktober van 't vorige jaar in Bazel 'n kongres gehouden over de voorlichting bij de beroepskeus voor meisjes. De deelname overtrof de verwachting. Er waren 262 bezoekers en bezoeksters, die 18 kantons, duitse en franse, protestantse en roomse, vertegenwoordigden. In 16 redevoeringen, gevolgd door opgewekte diskussie, werd beraadslaagd hoe men voor de vrouwelike jeugd en de alleenstaande, arbeid zoekende vrouw de weg kan banen voor 'n degelike uitoefening van 'n beroep en 'n voldoend inkomen, i.a. voor bevredigende arbeid en werkkring. Eerst kwamen er inleidingen van algemene aard: over de organizatie van 'n voorlichtingsdienst; over de betekenis van 'n gocie beroepsopleiding voor 't meisje; over de mentaliteit van 't meisje dat de school heeft verlaten. Daarna volgden referaten waarin de sprceksters achtereenvolgens uit eigen ervaring verschillende beroepen schetsten: 't vóór en tegen ervan aanduidden, de eisen ervan uiteenzetten. 'n Paar redevoeringen, weer van algemene aard volgden tot slot: over bemiddeling bij 't plaatsen van leerlingen, en leerlingenovereenkomst; over de zorg voor vrouwelike leerlingen; over de organizatie van de beroepsvoorlichting in Zwitserland.

v. E.

BINNENLAND.

De onderwijzer in de toekomst.

Onder deze titel schrijft Dr. G. A. M. van Wayenburg, in Kinderstudie Februari 1920, het een en ander over de kwaliteiten, welke de onderwijzer bij vernieuwing van het onderwijs meer dan te voren nodig zal hebben.

Natuurlik heeft hij steeds kennis van zielkunde, pedagogiek enz. nodig gehad, maar hij kon grotendeels volstaan met wat de ondervinding en opmerkzaamheid hem in deze leerden. En 't moet gezegd worden dat in dit soort praktiese mensen — vooral kinderkennis — de onderwijzers het vaak zeer ver gebracht hadden en hebben.

Niemand zou er dan ook aan denken, deze kennis te willen uitschakelen of gering achten. Waar het om gaat is haar op een meer wetenschappelike basis te stellen en daartoe zijn nodig tweerdingen: wetenschappelike studie van psychologie en pedagogiek en voorafgaande kennis als grondslag. Die voor-

afgaande kennis moet verkregen worden op een H.B.S. of daarmede gelijkstaande inrichting, de wetenschappelike studie moet beginnen op de daaropvolgende vakschool voor onderwijzers.

Het zijn deze denkbeelden die ook ten grondslag liggen aan het betoog van Dr. Wayenburg.

Hij wijst er op, dat tegenwoordig de behoefte gevoeld wordt de onderwijzer, de leeraar der jeugd, een gewichtiger taak op te leggen dan voorheen. Hij zal mede zijn deel moeten hebben in het loodsen door het leven, waardoor de jeugd beter in het maatschappelik leven zal terecht komen.

Hij moet de jeugd niet alleen ontwikkelen en opvoeden, maar ook inleiden in het leven.

Dienaangaande merkt hij op:

Deze behoefte is een verschijnsel van wederomstuit. De groote neiging tot maatschappelijke nivelleering en uniformiseering van de laatste tientallen jaren had als tegenverschijnsel ten gevolge een zucht om het individu, den afzonderlijken mensch, verscheiden van aanleg en bouw, weer eens naar voren te brengen, hem te leeren kennen, te beschrijven en hem een beroepsleven te laten leiden overeenkomstig zijn geestelijken bouw en aanleg.

Dit beginsel voerde tot het ontstaan van een tak van toegepaste zielkunde, die naar middelen zocht om tot een juiste kenschetsing van het individu te geraken; ook had het tengevolge allerlei bemoeiingen om de begaafdheden onder de leerlingen een voor hen geschikte plaats in de maatschappij te geven; — tenslotte voerde het tot maatregelen om ook de minderwaardigen en defecten niet onproductief voor zich zelven en de maatschappij te doen zijn.

Nu is er een tijdperk in het leven, waarin het doenlijk is den mensch zoo mogelijk in zijn kernwezen waar te nemen, waarbij alles wat hij als aanleg, belofte meegebracht heeft, bij doelmatige navorsching aan het licht treedt: dat is de schoolleeftijd, zoowel de lagere als de hoogere.

En de man, die gedurende dien tijd die waarneming onbevooroordeeld moet doen, is de onderwijzer.

Hij moet het doen, maar kan hij het doen?

Want waarnemen heeft alleen beteekenis als het is: deskundig waarnemen, weten wat men moet zien, en uitlokken wat men kan zien.....

Hij zal zijn zielkundige waarnemingen doen aan de hand van meer of minder omvangrijke vragenstaten. Deze vragenstaten vergezellen het kind op al zijn schooljaren en worden steeds aangevuld. De onderwijzer heeft dus een nieuwe taak bij zijn oude.

Hij zal veel aan het kind te geven hebben, maar ook veel van het kind te nemen. Hij moet, wat er in het zieleleven schuilt, naar buiten trachten te brengen.

Van deze gegevens, door hem verzameld, zal dan op het oogenblik dat het kind of zijn ouders voorlichting vragen omtrent de keuze van een beroep, gebruik worden gemaakt.

De schrijver voegt er aan toe, dat het met deze opmerkingen niet zijn bedoeling is aan te geven wanneer en in welken vorm de onderwijzer bij de beroepskeuze zal helpen, noch welke onderzoekingen daartoe gedaan moeten worden.

Hij wijst er slechts op met de bedoeling aan te tonen, dat de onderwijzer van de toekomst behoorlik psychologies en wetenschappelik pedagogies onderlegd moet zijn.

Voortgaande zegt hij:

Hij moet beginnen met het kind, zijn onderzoekingsobject, door en door te kennen; daarenboven de functies en vaardigheden, die hem door den vragenstaat worden aangegeven, dient hij wetenschappelijk te verstaan en niet zich te vergenoegen met wat populaire kennis. Er is geen glibberiger terrein dan gepopulariseerde zielkunde.

Daarom, wil eenmaal de onderwijzer de taak, die hem in den modernen gedachtengang is toegewezen, met vrucht kunnen vervullen, dan is het eerst noodige, dat hij reeds op de kweekschool met de leer van het Kind en met de beginselen der zielkunde worde vertrouwd gemaakt.

Later bij voortgezette studie zal hij dieper in beide gebieden kunnen ingaan, terwijl hij, eenmaal staande in het volle onderwijsleven, behoefte zal gevoelen, hetzij door eigen studie, hetzij door het volgen van colleges, wat hem nog ontbreekt aan te vullen. Want wij zijn

overtuigd, dat de man, die eenmaal begonnen is het kind met wetenschappelijk oog te bekijken, onweerstaanbaar getrokken wordt naar de verdere uitbreiding van kennis, geprikkeld door de merkwaardige verschijnselen, die hij steeds bij zijn kinderen waarneemt.

In een tijd, dat van Rijkswege een hervorming der onderwijzers-opleiding voor de deur staat meenden wij deze opmerkingen in dit tijdschrift wel te mogen maken.

Wij voegen daaraan toe, dat zij, die menen, dat voor een onderwijzer zoveel wetenschap niet nodig is, bovenstaande wel eens mogen overdenken.

Er blijkt, dunkt ons, onwederlegbaar uit, dat zonder een breede wetenschappelike basis de studie van de onderwijzer volstrekt niet meer kan voldoen aan de hedendaagse eisen van het onderwijs.

E. J. v. D.

Vrije School.

Met deze benaming duidt J. Kleefstra in 't Febr.nr. van de Nieuwe Gids de school aan, „waar de rijpere jeugd, die om neigingen en aanleg het gareel van de gewone school niet goed verdraagt, gelegenheid krijgt zich op minder schoolsche wijze en met meer vrijheid van keus te ontwikkelen, dan op de gebruikelijke inrichtingen van m. o. en gymn. ond. toelaatbaar is. Voorts de school, waar jongelieden wier bestemming geen voortgezette studiën vordert, dieper en meer vormend eindonderwijs krijgen, dan de bestaande inrichtingen kunnen geven. Eindelijk de school, waar begaafde en bekwame menschen, onverschillig hun bevoegdheid, geroepen kunnen worden, hun licht te doen schijnen." Die school zou zijn voor 16-jarige jongelui met ontwikkeling h. b. s. 4 of gymn. 5. Schr. wil er dan ook liefst „als onderbouw" 'n h. b. s. met 3 j. k. aan verbinden. „De op die wijze gecompleteerde inrichting zou voor het jus promovendi evengoed in aanmerking kunnen komen als de thans bestaande lycea, temeer omdat het doel niet is, het onderwijs te vervlakken, maar te verdiepen."

Deze school zou 'n „overgangsvorm" zijn tussen 't bindende schoolleven, en 't vrije akademie-leven. Door de verandere „tijdgeest" en andere omstandigheden is 't gewone schoolleven voor 16 of 17-jarigen al heel weinig geschikt voor vruchtdragend onderwijs, en noch minder voor karaktervorming. „De stemming daarvoor is niet aanwezig." En ook 't ouderlik huis staat bij de jeugd niet in de gratie. „Wat dr. Maria Montessori voor het kleine kind beoogt, bepleit ik voor de rijpere jeugd: een meer met de behoeften van jonge menschen strookend schoolplan, een beter op de behoeften van den leeftijd berekende leiding." Dan wijst schr. erop dat er leerlingen zijn die bij de ene leraar veel, van 'n ander weinig of niets opsteken — wat dikwels samenhangt met aard en begaafdheid. Hiermee zou de vrije school bij de keuze van 't personeel rekening moeten houden. Wat verder 't onderwijs aangaat, er zouden verplichte hoofdvakken zijn, terwijl de rest fakultatief moest wezen. Schr. wijst dan verder noch op verschillende dingen die „vrij", en andere die „niet vrij" zouden moeten zijn. Ook geeft hij 'n korte schets van de indeling van 't gebouw. Vast omlijnd is dat alles echter noch niet: „Wanneer personen, die het denkbeeld warm en krachtig gezind zijn, een vereeniging vormen, dan eerst kan men bij onderling overleg een plan van uitvoering in details ontwerpen."

v. E.

Onderwijzer en beroepskeus.

Dr. G. A. M. van Wayenburg wijst er in de Febr.-afl. van Kinderstudie op, dat in de toekomst de onderwijzer, bij 'n oude, 'n nieuwe taak zal worden gesteld. Hij zal n.l. 't kind gedurende z'n schooltijd onbevooroordeeld en . . . deskundig moeten waarnemen, om zo te weten te komen, „wat er in het zieleleven schuilt," en die wetenschap aantewenden bij 't voorlichten van de ouders omtrent de beroepskeus. En om die taak naar behoren te kunnen vervullen, moet de onderwijzer „behoorlijk onderlegd (zijn) in de kinderstudie en in de beginselen der zielkunde." „Hij moet beginnen met het kind, zijn onderzoekingsobject, door en door te kennen: daarenboven de functies en vaardigheden, die hem door den vragenstaat worden aangegeven, dient hij

wetenschappelijk te verstaan en niet zich te vergenoegen met wat populaire kennis." Voor dat alles is 't noodzakelik „dat hij reeds op de kweekschool met de leer van het kind en met de beginselen der zielkunde wordt vertrouwd gemaakt. Later bij voortgezette studie zal hij dieper in beide gebieden kunnen ingaan, terwijl hij, eenmaal staande in het volle onderwijsleven, behoefte zal gevoelen, hetzij door eigen studie, hetzij door het volgen van colleges, wat hem nog ontbreekt aan te vullen." Schr. wijst op een-en-ander, omdat nu „van Rijkswege een hervorming der onderwijzersopleiding voor de deur staat." v. E.

School en museum.

Naar aanleiding van 't nieuw ingerichte Gemeentemuseum in Den Haag schrijft 'n inzender, B. Merema, in 't Maartnummer van V. AE. V. O., 't Orgaan van de Ver. tot bevorder. v.h. aesth. element in het voortgez. onderw." over samenwerking tussen school en museum. Schr. heeft zich afgevraagd „of het voor het welslagen der aesthetische beweging op onze scholen voor voortgezet onderwijs niet wenschelijk zou zijn met de musea in nauwer contact te komen". En deze scholen zouden gebaat zijn bij 'n hernieuwde inrichting van onze musea, in de geest van 't haagse. Dan noemt schr. de dingen op die de school in zoo'n geval bizonder op prijs zou stellen.

1e. Het museum geve een smaakvolle, overzichtelijke opstelling van het meest belangrijke en meest typeerende van haar bezit. De verzameling zij zooveel mogelijk een geheel, terwijl in de opstelling een logische gedachtengang moet kunnen worden gevolgd. In vele musea zal een groote selectie niet kunnen uitblijven. Heel veel onbruikbaars zal moeten worden achtergehouden, terwijl minder typische voorbeelden en dubbele exemplaren in een depot tot een goede studieverzameling zouden kunnen worden ondergebracht. *)

2e. Het museum zal eerder moeten bestaan uit een grooter aantal zalen met beknopte collecties, dan uit slechts enkele overvolle vertrekken. *)

3e. Er moet voldoende ruimte om de vitrines zijn, teneinde met een groepje leerlingen verschillende zaken zoo duidelijk mogelijk te kunnen waarnemen. Op een enkel voorwerp moet voldoende de aandacht kunnen worden geconcentreerd.

4e. Hoewel het wenschelijk is, dat de docenten zooveel mogelijk zelf met hun leerlingen de reeds besproken voorwerpen gaan bezichtigen, kan toch in verschillende gevallen de voorlichting van een aesthetisch-kunsthistorisch ambtenaar zeer aanbevelenswaard zijn. Overleg tusschen hem en den docent is dan zeker gewenscht.

5e. Er zijn in een museum vaak onderdeelen, die door aanwezige voorbeelden niet voldoende getypeerd zijn. Het zou daarom zeer gewenscht zijn, indien in het museum een zaal beschikbaar kon blijven voor tijdelijke expositie van meerder op zulk een onderdeel betrekking hebbend materiaal uit andere verzamelingen, welke daarin juist ruim gesorteerd zijn . . .

6e. Naast catalogi van onderdeelen is een beknopt gidsje van het Museum zeer nuttig."

Schr. spreekt in z'n stukje ook noch de wens uit, dat er 'n speciale onderwijskollectie gevormd wordt, bijeengebracht uit 'n pedagogies esteties oogpunt — vrij voor elke school afzonderlik, 't zij voor een groep van scholen. En voor 't vormen van zoo'n kollectie zou samenwerking gezocht moeten worden met de verschillende Nederlandsche musea. v. E.

*) In dezelfde geest schreef ik op blz. 229 van dit tijdschrift. v. E.

't Wetsontwerp De Visser.

In de Maart-afl. van Vrag. v. d. dag maakt Nine Minnema enkele opmerkingen over wat dit onderwerp bepaalt omtrent de opleiding, de onderwijzeres in de lagere klassen, en de hulponderwijzeres. Schr. komt, wat 't eerste punt betreft tot de volgende konklusie: „dat de eindeisch moet zijn, dat de onderwijzer een even behoorlijke opleiding krijgt, als bijvoorbeeld de dokter en de predikant. Dat deze eisch, niet gedragen door de publieke opinie, voorloopig niet zal worden ingewilligd. Dat voorloopig en desnoods het systeem De Visser kan

worden aanvaard, mits aan de kweekschool een extra klasse worde toegevoegd, die h.b.s. en gymnasium verbindt aan de praktijkklassen der kweekschool." Wat de beide volgende punten aangaat, geregeld bij artiekel 25, is schr. van oordeel dat dit artiekel in 't belang van de volksopvoeding geheel moet vervallen. „Alinea I is verouderd, de interne regeling der school moet blijven bij de leiding dier school. Bovendien mogen we niet tegen de natuurlijke selectie, wat betreft beroepen, ingaan. Alinea II weert de volledig bevoegde onderwijzeres bijna geheel uit de school, leidt tot exploitatie van de vrouw als goedkoope werkkracht, en brengt in de lagere klassen van de lagere school onontwikkelde en onbeschaafde leerkrachten, waardoor de opvoeding van ons volk naar beneden gedrukt wordt." Tenslotte spreekt schr. deze meening uit, wat betreft 't hele ontwerp: „Wordt dit ontwerp aangenomen, dan berooft men ons voor langen tijd van de mogelijkheid van een flinke reorganisatie van ons lager onderwijs." v. E.

Boekbespreking.

De reorganisatie van ons onderwijs, in hoofdtrekken geschetst voor wetgevers en ouders, door K. ten Bruggen Cate, Oud-Inspecteur van het Middelbaar Onderwijs.

Wie den Oud-Inspecteur, den vaderlijken vriend van vele docenten, kent, ziet hem bij het lezen van zijn plannen voor zich zitten in al zijn eenvoud en luistert naar de heldere uiteenzettingen, die hij grootendeels op zijn rijke ervaring baseert en naar het frisch-menschelijke, dat den grondtoon van deze verhandeling vormt.

Nauwelijks hebben de kinderen den zesjarigen leeftijd bereikt, of de ouders moeten kiezen tusschen de lagere school of de school met Fransch, zegt de schrijver, maar meteen slaat hij een toon aan, die alleen reeds de oplossing zou kunnen brengen: „In een gezond-democratischen staat, waar alle kinderen een gelijke kans moeten hebben, behoort zulk een toestand een onmogelijkheid te zijn, omdat er van die gelijke kans eenvoudig niets terecht komt": maar tevens laat hij ook de paedagogische snaar trillen met het gevolg, dat het Fransch uit de lagere school moet verdwijnen. De schrijver heeft het genoegen beleefd, dat het schoolexamen, waarvoor hij gestreden heeft, neen dat woord past niet bij de Oud-Inspecteur.. waarvan hij de wenschelijkheid en noodzakelijkheid heeft betoogd, werd afgeschaft. Aan zijn wensch, het Fransch uit de lagere school te doen verdwijnen, is reeds door den Minister voldaan.

Een wijzen raad, die niet genoeg onderstreept kan worden, geeft hij den wetgever n.l. aan de wetten die soepelheid te verleenen, dat ze nooit remmend kunnen werken, maar ruimte bieden voor elke ontwikkelingsmogelijkheid.

Hoe dicht de Oud-Inspecteur, jong en frisch van gedachte, tusschen de jongeren aan de poort van de toekomst staat, bewijst zijn verlangen, dat uit zijn „toekomstmuziek" klinkt. Hier waar hij de plichtsbetrachting, de toewijding beloond wil zien, ligt, wat het onderwijs betreft, in kiem de „waarachtige vrijmaking" [1]) van het onderwijs.

De schrijver wil een lagere school van zes jaar voor allen. Na het zesde jaar verlaten zij, die voor M.U.L.O. of Lyceum (d.i. ook H.B.S. 5 en Gymn.) bestemd zijn, deze inrichting: de overigen blijven op de lagere school nog 't liefst 3 jaar, om tot degelijke arbeidskrachten voor de maatschappij gevormd te worden. Het leerplan voor het M.U.L.O. en het Lyceum zijn de eerste twee jaren gelijk, om de leerlingen gelegenheid te geven nog van studierichting te veranderen: bovendien wil de schrijver voor de eerste twee jaar geen vakleeraren maar klasseleeraren. Omdat het Fransch afgeschaft is, kan de H.B.S. 5 en M.U.L.O. één jaar naar beneden uitgebreid worden en kunnen dus resp. 6- en 4-jarig worden. Hier is één ding, dat mij niet duidelijk is: Waarom laat de schrijver niet alle leerlingen, die later het Lyceum zullen

[1]) Zie Prof. Casimir: de Opbouw, het Febr. nummer.

bezoeken, eerst het M.U.L.O. doorloopen: dan zou het Lyceum vierjarig kunnen worden.

De oorspronkelijke bedoeling van den wetgever was dan ook klasseleeraren en geen vakleeraren te vormen; vandaar b.v. dat een academicus het recht kreeg Nederlandsch, Geschiedenis en Aardrijkskunde te onderwijzen. De geleerdheid heeft evenwel het uitgroeien van een dergelijk systeem van klasseleeraren onmogelijk gemaakt.

De schrijver eischt bovendien een practische opleiding voor de academisch gevormde leeraren en heeft daarvoor het volgend plan: Er worden voor volwassenen avondcursussen in de academiesteden gegeven en de aanstaande leeraren moeten hier als docenten optreden.

Het werkje, dat zeer onderhoudend en gemoedelijk geschreven is, kunnen we ten zeerste ter lezing aanbevelen.

W. E.

Het Bioscoopvraagstuk, door Mr. A. de Graaf.

Toen in de redactievergadering van Volksontwikkeling gevraagd werd, wie het Bioscoopvraagstuk van Mr. A. de Graaf (1) bespreken wilde, bood ik mij dadelijk aan om het te doen.

Ik heb toch enkele jaren geleden een korten tijd deel uitgemaakt van een stedelijke bioscoopcommissie, wier taak het was filmen te keuren. Die, welke niet geschikt waren voor kinderen tot aan den zestienjarigen leeftijd, mochten niet vertoond worden in bioscopen, voor jongens en meisjes tot aan die leeftijdsgrens toegankelijk. In plaats echter, dat er nagegaan werd wat voor die kinderen geschikt was, ging men alle filmen voor volwassenen keuren en diegene welke niet te aanstootelijk waren, niet te wreed enz. mochten gezien worden door de jongens en meisjes. Ik ging naar bioscopen met filmen goedgekeurd door leden der commissie, voor ik er deel van uitmaakte, of door bepaalde onderafdeelingen niet te zwaar bevonden voor de kinderen, en mijn opvoedkundig geweten begon te steken bij wat ik zag. Naar andere bioscopen ging ik, waar de filmen vrij goed waren, maar tusschen de filmnummers werd er gezongen, gedanst enz. Schunnigheden werden gezegd en vertoond; onze kinderen mochten er naar luisteren; buiten stond, dat de bioscoop toegankelijk was voor kinderen van zestien jaar; dat mocht er staan op last van de commissie waar ik deel van uitmaakte.

Vergeefs betoogde ik, dat slechts datgeen gekeurd moest worden en zéér streng wat voor kinderen vervaardigd was: dat wij water naar de zee droegen, indien de filmen door ons gekeurd werden, maar abscure liedjeszangers mochten voordragen wat zij wilden en allerlei dingen vertoond konden worden die niet geschikt waren voor de kinderen.

Ik stond in mijn opvattingen vrijwel alleen, nam mijn ontslag, omdat ik niet meer de verantwoordelijkheid wilde dragen in een commissie die te veel rekening hield met de belangen der bioscoophouders, omdat van het standpunt dat ik aannam, bijna niets voor kinderen in de bioscopen door den beugel kon.

De keeren, dat ik later naar een bioscoop toe ging, heb ik mij zoo dikwijls geërgerd aan het misbruik, dat van de schoone uitvinding gemaakt werd, en aan den verbasterenden invloed, welke er van uit moest gaan, dat ik in het drukke leven zeldzamer keeren er den tijd voor over had, om de bioscoopdeur binnen te gaan. En toch wist ik, dat wij allen, die streven naar verhooging en verdieping der volksontwikkeling een plicht verzuimen, wanneer wij niet gingen kijken naar wat er in bioscopen vertoond werd.

Want voor de goedkoope bioscopen zag ik, wanneer ik er bijv. 's Zondags langs kwam, kinderen zich verdringen: lang, voor de deuren open gingen, stonden zij in rijen er voor te wachten.

In de oorlogsjaren, als ik naar mijn werk ging, heb ik voor sommige volksschouwburgen, met en zonder film, al vóór acht uur in den morgen, de politie orde zien houden onder de menschen, die dan reeds hun plaatsbewijs kwamen halen voor de middag- of avondvoorstelling. Als ik tegenwoordig naar mijn kamers ga, kom ik voorbij een groote bioscoop. De eene sensationeele film na de andere staat er met reuzeletters

(1) Uitgave A. Oosthoek, Utrecht.

aangekondigd. Ook daar heb ik soms politieagenten gezien, die de orde moesten handhaven bij het zich verdringende publiek.

Tallooze kinderen en menschen komen dus in de bioscopen hun zucht naar vermaak bevredigen. Het lijkt mij soms of wij met die bioscopen met hun overvloed van licht in den donkeren avond, hun opvallende gevels na de afschaffing van de kermis, het heele jaar door overal de kermis in onze straten hebben, en als Romeinen van een anderen tijd in photografischen vorm allerlei spelen zien, die doen ontaarden.

En onder de plannen, welker uitwerking ik verschoof tot den tijd, dat het leven meer vrijen tijd laat en geeft, behoorde nauwgezet bioscoopbezoek, om te kunnen wijzen op het soort ontspanningsspijzen, waarmede onze kinderen en gulzige pretslikkende volwassenen zich de maag vullen.

Is het dus te verwonderen, dat ik mij dadelijk aanbood, toen er gevraagd werd wie de studie van Mr. de Graaf in ons tijdschrift bespreken zou?

Laat mij beginnen met te verklaren, dat ik zelden zóó door een verhandeling ben aangegrepen geworden als door die van dezen schrijver. Ik zou over de middelen willen beschikken om het geschrift te zenden aan allen, die in de volksopvoeding belang stellen; aan alle autoriteiten, aan alle leden van alle bioscoopcommissies. Want ik meen, dat Mr. de Graaf het vraagstuk geheel overzien heeft en het niet wel mogelijk is na zijn uitnemend betoog nog iets nieuws er over te berde te brengen. Hij heeft het vraagstuk van alle kanten bekeken, het zoo afdoend behandeld, dat hij eigenlijk geformuleerd heeft datgeen wat hun reeds vaag voorschemerde, die in de bioscoop een vijandin zagen van eerste ontwikkeling: hij heeft samengevat in een machtigen greep alles wat aan bezwaren reeds onder woorden gebracht is.

In de eerste plaats behandelt de schrijver de oorzaak van het verschijnsel, dat de bioscoop nooit hen bevredigen kan, wier verlangen naar iets anders uitgaat dan naar oogenblijksgenot. Hij doet het op buitengewoon heldere wijze.

„Wij hebben te doen," zegt hij, „met een weergave van de beweging, die haar perforeert, die n.l. opvolgende momenten uit die beweging als het ware uitknipt en aaneenrijgt: hoe snel de eene opname de vorige ook moge opvolgen, er blijft telkens een zeer kleine lacune tusschen twee opnamen, men springt dus telkens iets over, waardoor waardevolle oogenblikken (wie zal zeggen welke de meest waardevolle, de beslissende zijn, onmisbaar zijn ze allen) ontbreken, en waardoor, wat belangrijker is, het tempo wordt versneld, het rythme van de beweging wordt verbroken."

Dan bewijst hij, dat door de bioscoop een steeds sterker werkend verlangen naar prikkels ontstaat. „Men moet dus zorgen voor afwisseling, vooral voor verrassingen, overbluffingen, men moet met al sterker prikkels werken."

Daarom ondermijnt de bioscoop den kunstzin, de vorming van het goede tooneelstuk.

„Men ziet," betoogt de schrijver, „geen menschen, geen bewegingen, maar photografiën van menschen, van bewegingen!

„Men ziet de beweging niet zuiver, maar geperforeerd, waardoor het tempo versneld, beter gezegd verkort is;

„De menschelijke stem ontbreekt."

„Uit een aesthetisch oogpunt," zegt hij een paar bladzijden verder, „beantwoordt het bioscoopdrama geheel aan de eischen van dezen tijd: haastig, hevig, oppervlakkig, goedkoop. Het beantwoordt wel aan de eischen van dezen tijd, maar niet aan de behoeften van de menschen van dezen tijd, want die zijn geen andere dan de behoeften van de menschen van alle tijden, welke juist aan deze eischen tegengesteld zijn; rustig, diepindringend, waardevol, in één woord samengevat: blijvend."

(Wordt vervolgd.)

INHOUD VAN AFLEVERING 7.

			Bladz.
De opvoedkundige betekenis van Jeugdorganisatie		P. Voogd	289
Arbeidswet en volksontwikkeling II		Jan v. d. Tempel	296
De 's-Gravenhaagsche Vakschool voor Meisjes als modeltype voor het meisjesvakonderwijs		Ida Heijermans	304
Het ontwerp tot reorganisatie van het Gemeentelijk Geneeskundig Schooltoezicht te Amsterdam		J. J. Pigeaud	310
Request aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal (met Memorie van Toelichting)			312
Montessori in Nederland		E. J. van Det	318
Feiten en Pogingen.			
De Rotterdamsche Volksuniversiteit		M. A. Hensgens	325
Persoverzicht.			
Buitenland.	„The London Teacher"	R. W. L.	329
„	„The Child"	R. W. L.	329
„	Museum en School	v. E.	330
„	Voorlichting bij beroepskeuze	v. E.	330
Binnenland.	De onderwijzer in de toekomst	E. J. v. D.	330
„	Vrije School	v. E.	332
„	Onderwijzer en beroepskeus	v. E.	332
„	School en museum	v. E.	333
„	't Wetsontwerp De Visser	v. E.	333
Boekbespreking.			
K. ten Bruggen Cate, De reorganisatie van ons onderwijs		W. E.	334
Het Bioscoopvraagstuk, door Mr. A. de Graaf		I. H.	335

LIJST VAN BOEKEN UITGEGEVEN ONDER REDACTIE VAN DE NUTSCOMMISSIE VOOR VOLKSLECTUUR.

I. VOLKSBOEKERIJ (Ontspanningslectuur).

1.	De Geldhater, door P. Rosegger	f 0.20
2.	Het Pleegkind van den houtschipper, door Alph. Daudet	- 0.15
3.	De Brandstichter, door E. Wichert	- 0.25
4.	De Overste, door August Sperl	- 0.15
5.	Peter Halket in Mashonaland, door Olive Schreiner	- 0.20
6.	Bloed en IJzer, door Max Eyth	- 0.25
7.	Een vroolijke knaap, door B. Björnson,	- 0.35

II. KLEINE BOEKERIJ (Populair-wetenschappelijk).

1.	Maarten Luther, door Dr. H. J. Toxopeüs	f 0.30
2.	Elizabeth van Engeland, door Prof. Dr. H. Brugmans	- 0.30
3.	Jan Steen, door Corn. Veth	- 0.30
4.	De zorg voor de gezondheid in het leger, door I. H. J. Vos, arts	- 0.30
5.	De ontsiering van stad en land, door J. H. W. Leliman	- 0.20
6.	Het ontwaken der natuur, door H. W. Heinsius	- 0.20
7.	Volkstuinen, door J. Heemstra	- 0.30

III. NUTSBOEKERIJ (ter voorlichting bij maatschappelijk werk).

1.	Boek en tijdschrift, door J. W. Gerhard	- 0.40
2.	Lichtbeelden, door W. C. v. d. Volkere	- 1.—
3.	Tuinbouw in Friesland	- 0.25
4.	Het Nut en het bibliotheekwezen, door Annie C. Gebhard	- 0.50
5.	De uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet	- 1.—
6.	Zorg voor de jeugd in Nederland, Zwitserland en Duitschland	- 0.75
7.	De landarbeiderswet en hare toepassing, door Prof. Mr. I. B. Cohen, 3e dr.	- 1.50
8.	Het Kleuterstehuis, een handleiding bij het bouwen van bewaarscholen, door Dr. E. Bonebakker	- 2.—

Vraag uitvoerige prospectus.

1ste JAARGANG. MEI 1920. No 8.

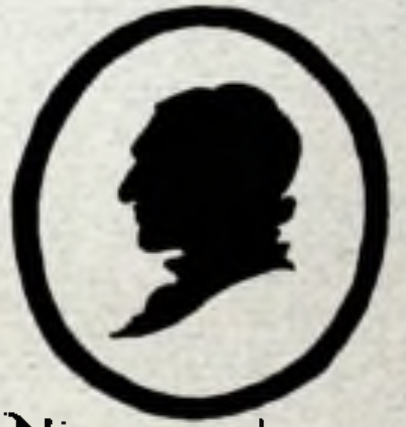
VOLKS ONTWIKKELING

TB 3867

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, R. W. LIEVE, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

DRUKKERIJ „PATRIA" AMERSFOORT.

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÈVE, Secretaris.

De opvoedkundige betekenis van Jeugdorganisatie

door P. VOOGD.

II.

Deze korte aanduidingen zouden zeker reeds voldoende zijn om de waardevolle opvoedende betekenis der jeugdorganisatie in het licht te stellen. Zij past bij de aard der ontwikkelingsjaren en biedt een goede gelegenheid voor de velen, die in vrijheid willen werken aan hun eigen en aan elkanders vorming op lichamelik, geestelik en zedelik gebied.

Een vluchtig overzicht der middelen, die de jeugdleiders ten dienste staan, zal echter nog nader doen zien, hoeveel zijden het jeugdwerk heeft en hoeveel gelegenheid het biedt tot prachtige opvoedende werkzaamheid.

Verplaatsen we ons in gedachten in een klublokaal. Het is door de goede zorgen der meisjes en jongens zelf gezellig gemaakt. Op ongezochte wijze had de leiding gelegenheid om goede raad te geven betreffende een enigszins smaakvolle wandversiering. Een leestafel bevat een aantal bladen en vooral geïllustreerde tijdschriften, vakbladen, enz. Langs de wanden staan een aantal tafeltjes, waaromheen een aantal jongelui zitten, die zich bezig houden met allerlei gezelschapsspelen.

Dit is het tehuis voor jongelieden. Nooit behoeven ze hun toevlucht te nemen tot straat of kroeg. Het is het vaste verzamelpunt. Daar kunnen de jongelui hun kontributie afdragen en hun Jeugdorgaan in ontvangst nemen. Daar worden afspraken gemaakt en is het uitgangspunt voor alle werkzaamheden der jeugdorganisatie.

In een gunstig geval bevat het jeugdtehuis nog enige kamers voor het uitlenen van boeken en voor het houden van kleine kursus- of klubbijeenkomsten.

Wie voelt niet, dat zo'n jeugdtehuis in elke plaats onmisbaar is? Hoeveel jongelieden zouden niet van de straat worden gehouden, indien ze slechts zo'n veilig en gezellig „home" hadden! Hoeveel gelegenheid biedt het niet voor de zelfwerkzaamheid en de zelfregering de jongelieden! Zij helpen zo graag en dragen gaarne enige verantwoordelikheid! Een beroep op hun eergevoel verricht vaak wonderen! Zij kunnen helpen bij het handhaven der goede orde, het klaar leggen en zetten der boeken, tijdschriften, kouranten en spelen, het innen

der kontributie, het uitgeven van toegangsbewijzen, het uitlenen van boeken en de administratie ervan, enz. enz., te veel om op te noemen.

Waar een klublokaal of jeugdtehuis is, worden de jongelui het best geïnteresseerd voor het jeugdwerk en is de stabiliteit van het werk meer gewaarborgd. Het is het kristallisatiepunt der jeugdbeweging. Overal waar een begin met het jeugdwerk gemaakt wordt, geschiedt dit het beste door de inrichting van een tehuis, dient altans het streven daarop zo spoedig mogelik te worden gericht. Hier ligt voor de gemeente een taak.

We spraken over het uitlenen van boeken.

De prikkellectuur, die het gemoed van de jongelieden vergiftigt en hun smaak bederft — op welke wijze kan ze doeltreffender bestreden worden dan door het verstrekken van goede lektuur. De openbare leeszalen en biblioteken maken het mogelik, dat ook de jongelieden in nader kontakt komen met de boekenschat.

Op leesavonden kan een der leiders pakkende gedeelten voorlezen uit sommige boeken, die voor hen geschikt zijn, en zo de leeslust opwekken.

Daardoor zal de begeerte ontstaan om ze geheel te leren kennen en blijft slechts over, hun de weg te wijzen — hetzij naar de openbare biblioteek zelf of naar de eigen boekenvoorraad.

Een uitstekend middel voor de vorming der jongelieden is ook het jeugdorgaan. Het is zo ècht voor hen, een eigen krant te hebben. Een goede leider zal in de krant vaak aanleiding vinden om sommige artiekelen met hen nader te bespreken, onbegrepen gedeelten te verklaren en nader toe te lichten. Welk een vreugde als een bekroond opstel of een andere bijdrage van een der leden is opgenomen en met hoeveel belangstelling worden de illustraties bekeken en de korrespondenties uit andere plaatsen gevolgd, waar ook reeds een jeugdorganisatie is gevestigd.

En ook hier weer de zelfwerkzaamheid door het aandeel dat de leden der jeugdorganisatie hebben in de bezorging bij leden, die verhinderd waren om in het jeugdtehuis de krant te komen halen of bij het winnen van nieuwe abonnees.

Het jeugdwerk biedt het voordeel van grote verscheidenheid in de middelen. Waar schoolse lessen en kursussen voor intellektuele ontwikkeling, bij gebrek aan leiding, of aan belangstelling der jongelieden zelf, niet kunnen gegeven worden, daar biedt de klubvorming gelegenheid om de jeugd op talloze wijzen te interesseeren. Hier bloeit een mandolineklub, daar weet een natuurliefhebber een groepje belangstelling in te boezemen voor de wonderen in veld en weide, sloot en plas, in duin en bos, in het rietland of op de akker, of wel hij verricht enkele interessante proeven.

Ginds staat een leider zijn klubje de voor hen uitgezochte en verzamelde jeugdliederen en marsen te leren, die straks op de gezamenlike wandelingen langs de wegen zullen weerklinken. Er hoeft dan helemaal niet op gewezen te worden, dat de straatdeunen zo lelik en smakeloos zijn. (La leçon des choses). In de winteravonden werpt de projektielantaarn haar helder schijnsel op het doek en in de lichtkring verschijnen de beelden, die een illustratie vormen bij een

boeiend verhaal of een verduideliking leveren der behandeling van enig leerzaam onderwerp. Ook de bioskoop kan hier een waardevol hulpmiddel zijn bij de opvoeding, wanneer men slechts met zorg de films kiest.

En dan de gemeenschappelike bezoeken aan musea; gemeentelike instellingen, als brandweer en centrales; fabrieken, stoomschepen, paleizen, parken, enz. enz., hoeveel leerzaams bieden ze niet onze opgroeiende jeugd, vooral als men de groepen niet te groot neemt, zich vergewist van deskundige leiding en een kursus of lichtbeeldenavond aan het bezoek laat vooraf gaan of erop laat volgen. Denkt eens aan de uren, gewijd aan deklamatie en toneelspel, is er voor hen prettiger manier denkbaar om hun taal te leren gebruiken, als de oefening in een ernstige of luimige voordracht of het opvoeren van een klein toneelstukje? En biedt ook deze bezigheid niet aanleiding te over om de smaak te ontwikkelen en een zekere zelfbeheersing van geest en lichaam in praktijk te brengen?

En nu spraken we nog in 't geheel niet over de lichamelike opvoeding.

Ziet de jongens en meisjes bij de openluchtspelen op het voet- en korfbalveld, in de gymnastieklokalen of in het zwembad. Hoe verrukkelik vinden ze het, wanneer ze hun vaak eenzijdig gerichte lichaamskrachten kunnen gebruiken en oefenen.

Tochten te voet, op de fiets of op de schaats bieden de leider welkome gelegenheid om op velerlei vragen antwoord te geven en zo ongezocht en daardoor des te beter de jongelieden attent te maken op het eigen karakter en de schoonheden der landstreek, evenals op verschillende wetenswaardigheden!

Kamperen! Toverwoord voor jonge gemoederen! Het betekent enkele dagen van intens natuurgenot, kameraadschappelik samenzijn in verhoogde stemming!

Veel, zeer veel zou hier nog bijgevoegd kunnen worden, de praat- en vertelavonden, waarop gesproken kan worden over ons land, zijn bewoners en bestaansmiddelen, over de geschiedenis en inrichting van Staat en maatschappij, over het leven van grote mannen en vrouwen, over reizen en ontdekkingen met hare gevolgen.

Debatbijeenkomsten, waar ze leren, duidelik en klaar hun mening tegenover een andere te formuleren en te verdedigen.

Teken- en slöjdklubs, huishoud-, naai- en verstelklubs voor de meisjes. Maar genoeg, om een denkbeeld te geven van de vele middelen, waaruit in verband met de belangstelling der jongelieden en de beschikbare leidende krachten kan worden gekozen.

De uitoefening der plichten en rechten als leden hunner vereniging vormt een praktiese inleiding in sociale gezindheid en kennis, die de huidige school niet aankweekt en die toch zo dringend nodig zijn.

De medezeggingschap en medewerking leren hen door aktief optreden, verantwoordelikheids- en plichtsbesef. Stiptheid en zelfbeheersing dempen het jeugdige te sterk opvlammende vuur. Kameraadschap en offervaardigheid bloeien op uit het groot en sterk maken hunner vereniging.

Waarlik, uit deze aanwijzing der middelen blijkt ongetwijfeld de grote opvoedkundige betekenis der jeugdorganisatie.

We moeten echter nog op een andere belangrijke zaak wijzen.

Indirekt zal de vrije jeugdvorming van grote invloed blijken op de hervorming van ons onderwijs.

Over ons onderwijs wordt geklaagd. Men is niet tevreden met de resultaten. Dat geldt zowel van het gewoon lager als van het middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs. Het herhalingsonderwijs is een totale mislukking gebleken.

Er zijn daarvoor tal van oorzaken. Maar één wordt steeds scherper en in steeds ruimer kring gezien. Met alle waardering voor de ijver en inspanning der onderwijskrachten ziet men hoe langer hoe meer in, dat de opvoeding te eenzijdig op de intellectuele vorming der leerlingen gericht was, is men in toenemende mate gaan beseffen, dat er verschillende kanten der menselike persoonlikheid zijn verwaarloosd. De nieuwere paedagogiek legt bovendien de nadruk op de betekenis van de aktiviteit der leerlingen. Men ziet, dat deze hun aanleg op verschillend gebied niet tot uiting kunnen brengen, wanneer ze veroordeeld zijn om het lijdelik objekt te zijn, inplaats van het aktieve subjekt. En zo komt men tot een veroordeling der praat- en luisterschool en eist een onderwijs, waarbij de leerlingen meer ruimte van eigen geestelike en lichamelike beweging krijgen, de doe- of arbeidsschool.

Montessori en Kerschensteiner worden binnengehaald en hun woorden vinden blijkbaar reeds bij een deel van het publiek warme instemming.

Onze nieuwe onderwijswet heeft de lichamelike oefening en de handenarbeid als nieuwe verplichte vakken in het leerplan der lagere school opgenomen en doet een — zij het aarzelende en totaal onvoldoende — stap in de richting van een beter vervolgonderwijs, in afwachting van een toegezegde algehele reorganisatie ervan.

We voelen het, dat we leven in een tijdperk van verandering op onderwijsgebied. Intussen, we staan nog maar aan het begin. Nog wordt het doel niet scherp onderscheiden, laat staan dat men het reeds eens zou zijn over de weg om tot het doel te geraken.

Neem b.v. het herhalingsonderwijs. De noodzakelikheid om het te hervormen voelt men algemeen. Maar hoe? Van verschillende kanten, door onderwijzers en politieke verenigingen wordt terecht geëist het verplicht te stellen. Maar de dwang der wet zal niet voldoende blijken om de honderdduizenden jongens en meisjes de vruchten van het vervolgonderwijs te doen genieten, als het niet geheel van karakter verandert. Het resultaat zou dan wel eens omgekeerd kunnen zijn, de reeds bestaande afkeer van geestelike ontwikkeling zou er door kunnen worden vergroot en vele millioenen zouden zijn weggesmeten.

Dus een ander en beter vervolgonderwijs. Kerschensteiner wil het orienteren naar de verschillende beroepen; trachten de arbeidsvreugde te wekken om daarop voort te bouwen. Prachtig! Die kant zal het zeker uit moeten. Maar denken we eens aan het getal van onze jonge arbeiders, die telkens van beroep wisselen of die voor hun taak niet de minste beroepsbekwaamheid behoeven. Men zal, om vat te krijgen ook op hen, die geen arbeidsvreugde kennen, een aanvulling nodig hebben.

De jeugdorganisatie zal de ervaring moeten leveren, welke die aanvulling zal moeten zijn.

Juist omdat het jeugdwerk zo veelzijdig is, zal daarin kunnen blijken, op welke wijze men als opvoeders de grote massa van de rijpere jeugd zal kunnen naderen, haar tot zich halen en bij zich behouden.

In de jeugdorganisatie leert men pas die jeugd kennen. Daar geeft ze zich, zoals ze is.

Op het Kongres voor de opvoeding der rijpere jeugd wezen wij er in het debat met Dr. de Vletter reeds op, dat de krachten, die zich aan het vervolgonderwijs zullen gaan wijden en die uit de onderwijzers moeten worden gerekruteerd, de psyche der jongelieden vaak niet kennen.

Wij wekten hen op om meer deel te nemen aan de vrije jeugdvorming, overtuigd dat ze op dit gebied ervaring kunnen opdoen, die ze nu vaak missen en die bij hun onderwijs aan de rijpere jeugd te stade zou komen.

De ongedwongen omgang met de jongelieden zou maken, dat ze hen in hun ware gedaante leerden kennen; het klubwerk, waarin de verschillende onderdelen van de jeugdarbeid meer in 't bizonder worden beoefend, en andere vrije vormen van jeugdopvoeding zouden hier het best kunnen worden bestudeerd.

In het buitenland heeft men in die geest reeds gewerkt. Wie de City-Schools in Amerika, de Landerziehungsheime en de Schulgemeinden in Duitschland kent, weet, hoe vooral op het gebied der zelfwerkzaamheid en zelfregering der leerlingen deze Reformschulen veel van de jeugdbeweging hebben geleerd.

Het rapport der Staatskommissie, die een onderzoek instelde naar de ontwikkeling der jeugdige personen, acht mede hierom de jeugdorganisatie zoo belangrijk. We vinden dit uitgedrukt als volgt:

„De Commissie verwacht, dat hier (d. i. op het gebied der jeugdorganisatie) de oorsprongen liggen van een nieuwe phase in den ontwikkelingsgang der opvoedingsmiddelen, een phase, die niet alleen uitbreiding, doch door haar nieuwe principes en methodes, ook verdieping van de bestaande opvoedingszorg zal brengen."

Niet alleen dus direkt, doch ook indirekt door middel van haar invloed op de hervorming van ons onderwijs, blijkt de opvoedende betekenis der jeugdorganisatie.

* * *

Zoeven gaven wij een overzicht van een aantal middelen, die kunnen worden aangewend door de jeugdorganisaties voor de opvoeding harer leden. We vrezen, dat men daardoor de indruk kan hebben gekregen, alsof de daar genoemde hulpmiddelen ons reeds in voldoende mate zouden ten dienste staan. Dit toch is nog allerminst het geval.

Waar zijn de jeugdtehuizen, die wij verlangen? Slechts sporadies zijn ze te vinden. Waar zijn de gemeentebesturen, die ten opzichte van deze allereerst nodige zaak hun plicht begrijpen? Waar zijn de lokalen en terreinen voor lichamelike oefening, waar de zwemgelegenheden, die onze jeugd behoeft?

In een brochure: „Wat er bestaat, wat er ontbreekt op het gebied der lichamelike opvoeding in Nederland", welk geschriftje de feitelike gegevens bevat, wordt de vraag wat er bestaat, beantwoord met „heel, heel weinig" en de vraag, wat er ontbreekt, met „heel, heel

veel"; het terrein waarop nog gewerkt moet worden, wordt genoemd een eenzame troostloze vlakte, schier overal.

Maar wat we het allermeest nodig hebben, dat zijn de mensen, die zich in het werk in de jeugdorganisaties wijden. De klacht over gebrek aan leiding is algemeen. Nog slechts een klein, wakker troepje is aan den arbeid gegaan. Als pioniers verkennen zij dit nog bijna onbegaanbaar terrein. Reusachtig zijn de moeilikheden, die zij moeten overwinnen.

Moeilikheden, zowel gelegen in hun eigen gebrekkige ervaring, als in de aard van dit werk en in de weinige steun van degenen, die in de eerste plaats het grote belang van dit opvoedingswerk moesten beseffen, de ouders, de volwassenen. Gebrekkig toegerust, verstoken van de nodige hulpmiddelen, onvoldoende gesteund, hebben zij hun gaven in dienst gesteld van dit werk, overtuigd van de noodzakelikheid ervan.

Zij voelen, hoe zelfs voor de meest bevoorrechten de invloed van huis en school niet toereikend is, hoe daarbuiten voor de karaktervorming en de lichamelike opvoeding nog prachtig werk te verrichten valt ten bate van de gemeenschap.

Maar voor de 90 %, die zo goed als geheel zonder steun en leiding staan, die zich als tere, zwakke wezens reeds in de grote stroom des levens moeten storten, met de kans, dat ze door de golven zullen worden verzwolgen en nimmer een goede veilige haven zullen bereiken, voor onze arbeidende jeugd, klemt die noodzakelikheid nog veel meer.

Ze kunnen goedkoop in het bedrijfsleven worden gebruikt; ziehier de oorzaak van hun plaats in het produktieproces.

Aan hun persoonlikheid wordt te weinig zorg gewijd: slechts een gering percentage ontvangt een nog dikwijls gebrekkige vakopleiding. Voor tallozen levert de arbeid geen voldoening, geen vreugde. De arbeidsbescherming is pover, hun onderwijs ontoereikend. De woningtoestanden maken, dat ze zich thuis niet op hun plaats gevoelen, het gemis aan goede ontspanningsgelegenheid drijft hen tot minderwaardige genietingen, die hun gezondheid en hun moraliteit bedreigen.

En toch — de ervaring leerde het reeds — zit er onder de ruwe bolster zo vaak een blanke pit, toch liggen in deze jonge mensen schatten verborgen, die aan de dag gebracht kunnen en moeten worden. Er zit een grote levenskracht, een grote durf en frisheid in deze jeugd. Het wachten is slechts op degenen, die met hen willen samenwerken, om de waardevolle elementen van het leven te doen zegevieren op de neerdrukkende tendenzen.

Gelukkig zijn enige hoopvolle tekenen te bespeuren.

Tentoonstellingen en bijeenkomsten als te Den Haag en hier gehouden, wijzen erop, dat er verandering aanstaande is. De reeds meergenoemde Staatskommissie heeft van de Minister van Onderwijs de toezegging verkregen, dat hij zal voldoen aan de wens: de stichting van een Centrale Jeugdraad, wiens taak het zal zijn, de vrije jeugdvorming te bevorderen. Geldelik zullen de jeugdorganisaties worden gesteund, kursussen voor leiders worden mogelik gemaakt.

Verschillende grote jeugdverenigingen zijn ijverig bezig om zich te versterken en uit te breiden.

Van buitengewone betekenis moet het geacht worden, wanneer de

grote moderne arbeidersbeweging, zowel de vakbeweging als de politieke partij, in toenemende mate gaan zien, dat de bevordering van de opvoedingszorg voor de arbeidende jeugd een belangrijk onderdeel van haar werkzaamheid moet vormen. Er valt in de toekomst een reuzentaak te verrichten.

De wereldoorlog heeft de droeve gevolgen aan het licht gebracht van een maatschappij-inrichting, waarvan overheersing, winstbejag en konkurrentie de drijvende krachten vormen.

Ieder gevoelt, dat dit tijdsgewricht aan het opgroeiend geslacht de hoogste eisen stelt.

Als er ooit een tijd geweest is, die het noodig maakte, dat de blik der mensen op de algemene, grote, openbare aangelegenheden gericht werd, dan is het de geweldige tijd, die we nu doorleven.

We moeten de jeugd het bewustzijn geven, dat zij later een grote taak heeft te vervullen en dat zij zich daarop moet voorbereiden.

De maatschappelike tegenstellingen en misstanden moeten verdwijnen en om in die richting te werken, kunnen we niet beter handelen, dan een beroep te doen op het zuiver voelen, het idealisme en de geestdrift der jongeren.

We moeten hen ervan doordringen, dat zij, om in waarheid strijders te kunnen worden in het leger des lichts, onophoudelik aan hun eigen innerlijke verbetering moeten arbeiden, dat zij zich moeten ontdoen van verkeerde opvattingen en gewoonten, dat zij prakties in hun leven een voorbeeld dienen te zijn van zelfbeheersing en plichtsbetrachting. Dat zij zich moeten onthouden van drinken, naar lichamelike en geestelike reinheid moeten streven en in hun kameraadschappelike omgang moeten tonen, dat het mogelijk is, door eensgezinde samenwerking een dam op te werpen tegen overheersing en onderdrukking.

Wij zullen hen de moeilikheden moeten doen gevoelen, die gebonden zijn aan de opbouw der nieuwe wereld, opdat ze daardoor geprikkeld worden, zich in te spannen om de kennis en de eigenschappen te verwerven, die nodig zijn om daaraan later mede te werken.

Intussen, wanneer wij daarbij leiding zullen geven, dan hebben we acht te slaan op de nieuwe gedachten en gevoelens, die zich in deze tijd van hen meester maken. We moeten hen de gelegenheid verschaffen, om hun gedachten vrij te uiten, en niet schrikken, wanneer hun oordeel scherp uitvalt. Zouden we anders handelen, dan zullen ze ons hun vertrouwen niet schenken en zonder vertrouwen kan er van invloed en leiding geen sprake zijn.

De jeugd is niet alleen een tijd van voorbereiding, maar haar leven heeft ook een bizondere waarde, die slechts aan de jeugd eigen is. Zij kan dus ook het recht laten gelden, dat dit karakter worde gerespekteerd.

Wij zijn het vaak gewend, tegenover de jeugd met onze ervaring te pronken.

Omgekeerd zou de jeugd zich kunnen laten voorstaan op haar nog door het leven onverzwakte kracht om te geloven aan het absolute.

Beide hebben hun voor en tegen.

Dringen wij de jeugd onze vaak traag en nuchter makende ervaring niet te zeer op, laten we ons liever eens door hen laten vervoeren tot een jeugdige geestdrift en toewijding, die in deze tijden meer dan nodig zal zijn.

Werken we niet slechts voor, doch tevens mét de jeugd, om hun gevoel van ridderlikheid te richten op de bevordering van ons bestaan tot een waarlik samenleven en een echte samenleving, waaruit het oorlogsgevaar en de uitbuiting zullen zijn verdwenen, maken we van hen ridders van de geest, aktieve, onbaatzuchtige voorbereiders van een nieuwe, betere tijd.

De jeugdorganisaties staan te wachten.

Wie de teekenen des tijds verstaat, vindt hier een roeping.

Amerikaansche denkbeelden over „secondary"-onderwijs

door W. EMMENS.

Cardinal principles of secondary education — dit is de titel van het onlangs verschenen verslag van de reorganisatie-commissie voor dit soort van onderwijs in de Vereenigde Staten. Dit rapport is uitgegeven door de „the Bureau of Education".

Wat is „secondary" onderwijs? — „Al het onderwijs, dat jeugdige personen, die, ik zeg niet de lagere school-leerstof, maar de lagere school-leeftijd en geestestoestand te boven, naar gelang van de grote verscheidenheid van gaven en belangstelling en omstandigheden behoeven tot hun 18de jaar, dus in 't algemeen tussen de 12 à 13- en de 18-jarige leeftijd, hetzij 't is volledig dagonderwijs, hetzij parttime onderwijs, hetzij 't is z.g. algemeen ontwikkelend (als onze H.B.S. en Gymn.), hetzij voorbereidend voor zekere beroepen of beroepen-groepen. Tot dusver geeft dit onderwijs geen toegang tot de Universiteit, maar de door het Bureau of Education uitgegeven richtlijn is: ook dezen toelaten tot de universiteit". [1])

De Commissie constateert, dat er behoefte is aan hervorming op dit gebied van onderwijs en wel om drie redenen:

a. door de veranderingen, die in de laatste tientallen jaren in de samenleving hebben plaats gevonden en die ten zeerste de werkzaamheden van het individu raken, want als burger moet hij in hoger mate en meer direct zich bezighouden met problemen van het gemeenschapsleven, als maatschappelijk werker moet hij zich aanpassen bij een meer samengestelde economische regeling, als een betrekkelijk onafhankelijke persoon heeft hij meer vrijen tijd. Voor de oplossing van de problemen, die uit deze veranderingen in de samenleving ontspringen, wordt van elken burger zulk een graad van ontwikkeling en kunnen geëischt, dat deze niet door het lager onderwijs verzekerd zijn, ja zelfs niet door het secondary onderwijs, wanneer het plan hiervan niet wordt uitgebreid;

b. door de veranderingen in de schoolbevolking. In 1890 bezocht één op de 210 van de geheele bevolking der Vereenigde Staten de secondary school, in 1915 daarentegen één op de 73. Door deze groote uitbreiding van het aantal leerlingen is het karakter van

[1]) Deze formuleering is van Dr. Bonebakker.

de „secondary" school-bevolking geheel veranderd. De verstandelijke vermogens der leerlingen, hun neigingen, hun maatschappelijke afkomst en hun levensbestemming loopen ver uiteen. Bovendien doorloopen lang niet alle leerlingen de geheele secondary school, maar verlaten deze tusschentijds. Thans bereikt slechts één derde van de leerlingen, die de lagere school binnentreden, het eerste jaar van de „secondary" en van dezen doorloopt slechts één van de negen het geheele onderwijs. Dit mag niet langer zoo blijven!

c. door de veranderingen in de paedagogiek. De wetenschappen n.l., waarvan deze afhankelijk is, hebben in de laatste jaren groote vorderingen gemaakt, vooral de psychologie, die de volgende factoren naar voren heeft gebracht: de individueele verschillen in de verstandelijke vermogens en in de neigingen van de secondary school-leerlingen, de herziening van het begrip „algemeene ontwikkeling", de wijze van kennis bijbrengen (niet de eischen van het een of ander vak als een logisch opgebouwd wetenschappelijk systeem beslissen hier, maar de leerwetten en de toepassing van de kennis in de practijk van het leven), de continuïteit in de ontwikkeling van kinderen.

Wat is het einddoel van het onderwijs in een democratischen staat als Amerika? Het einddoel van de democratie is, de maatschappij zoo te organiseeren, dat elk lid zijn persoonlijkheid kan ontwikkelen voornamelijk door werkzaamheden, die het welzijn van zijn medeburgers of van de maatschappij als een geheel beoogen. Maar om elk lid daartoe in staat te stellen, moet het ontwikkeld worden. Daarom moet het onderwijs in een democratischen staat, zoowel in als buiten de school, in elk individu ontwikkelen de kennis, de belangstelling, de idealen, de gewoonten en krachten, waardoor het zijn plaats zal vinden en deze plaats zal gebruiken om zichzelf en de maatschappij naar steeds edeler doeleinden te vormen.

Welke moeten de voornaamste beginselen van het onderwijs zijn? Om dit dit te kunnen bepalen, moet het leven van den enkeling nader worden bekeken. Gewoonlijk is hij lid van een gezin, van een vereeniging van vakgenooten en van verschillende andere vereenigingen. Hij moet dus het familieleven kunnen verrijken, zijn medeleden van de vereeniging kunnen dienen en het algemeen welzijn bevorderen. Dit zijn de drie leidende beginselen in het onderwijs.

Maar er is nog iets anders. In de nijverheid bestaat de neiging om de werkuren per dag van groote volksgroepen te verminderen, waardoor het individu over veel vrijen tijd beschikt. Er dient voor gezorgd te worden, dat het daarvan waardig gebruik maakt in 't belang van het huislijk leven, van de gezondheid, van het prestatievermogen en van den burgerzin.

Om zijn levensplichten te vervullen en profijt te trekken van zijn vrijen tijd, heeft men in de allereerste plaats een goede gezondheid noodig. De vitaliteit van het ras en de versterking van de natie hangt af van de gezondheid van het individu. Bevordering van de gezondheid moet daarom de grondslag van de ontwikkeling vormen.

Lezen, schrijven, rekenen en spreken zijn noodig als werktuigen voor het leven. Daarom is het aanleeren daarvan onvermijdelijk.

Maar aan het geheele onderwijs moet een zedelijk karakter ten grondslag liggen. En dit zedelijk karakter mag niet van impulsen

afhankelijk zijn, maar moet op zuivere principes berusten. Daarom is het tevens noodig, dat hieraan nog bijzondere aandacht geschonken wordt in het een of ander program van nationaal onderwijs.

De voornaamste dingen in het onderwijs zijn dus: 1. gezondheid, 2. kennis van de elementaire vakken, 3. waardig lidmaatschap van een gezin, 4. beroep, 5. burgerschap, 6. waardig gebruik van den vrijen tijd, 7. zedelijk karakter.

Wat moet het „secondary" onderwijs in deze dagen doen? Het moet onderwijs verschaffen in de gezondheidsleer, moet gewoonten, die de gezondheid bevorderen, inprenten, een doeltreffend programma van lichamelijke bewegingen opmaken, aandacht schenken aan de eischen van gezondheid bij het werk en het spel en in samenwerking met gezin en samenleving de gezondheid bevorderen.

Wat de leervakken betreft, moet het onderwijs slechts zooveel theorie geven als de practijk eischt. Om het gezinsleven te verrijken, moet litteratuur, muziek, kunst onderwezen worden en de meisjes moeten de huishoudingleeren. Het individu moet een beroep leeren om zichzelf een bestaan te verzekeren, om zijn beroepsgenooten en de maatschappij te dienen en om in dit beroep zijn eigen levensontplooïing te vinden. Daarom is het noodig, dat de leerling zijn eigen vermogens en neigingen onderzoekt en dat hij een overzicht krijgt van het werk der wereld, om een verstandige keuze te kunnen doen. Een programma van beroepsopleiding mag in het „secondary" onderwijs niet ontbreken. Bovendien moet de leerling een zuiver begrip hebben van het belang van een beroep voor de gemeenschap en van de leden van een gekozen beroep, tusschen verschillende beroepsgroepen, tusschen werkgever en werknemer en tusschen producent en consument. Ook moet samenwerking gezocht worden met huis, boerderij, winkel of kantoor. In het individu moeten die eigenschappen worden ontwikkeld, waardoor het een goed lid van de gemeenschap, van den staat en de natie kan zijn en de internationale problemen kan begrijpen. De leerlingen moeten samenwerking leeren door het onderwijs, samenwerking met hun medeleerlingen b.v. door de gemeenschappelijke oplossing van een gegeven probleem, samenwerking met de leeraren b.v. door een democratische organisatie en administratie van de school zelf. Aardrijkskunde, geschiedenis, staatsinrichting en staathuishoudkunde moeten in 't bijzonder ten doel hebben, den leerling tot staatsburger te vormen. Geschiedenis b.v. moet zoodanig de ontwikkeling der maatschappelijke instellingen behandelen, dat de tegenwoordige waarde dezer instituten kan worden geschat. Aardrijkskunde b.v. moet de onderlinge afhankelijkheid der menschen laten zien, door hun gemeenschappelijke afhankelijkheid van de natuur aan te toonen. Te vaak worden deze vakken heel anders behandeld. Bovendien moet het Amerikaansche volk de neigingen en idealen van andere volken leeren begrijpen en de leerlingen moeten inzien, dat elk volk iets van waarde bijdraagt tot de algemeene beschaving. Het „secondary" onderwijs moet zorgen, dat het volk zijn vrijen tijd waardig leert gebruiken, door de jeugd muziek, kunst, litteratuur enz. te laten beoefenen. Tot nog toe is het onderwijs bijna uitsluitend op de intellectueele ontwikkeling gericht geweest. In een democratische maatschappij is de ontwikkeling van het zedelijk karakter van het hoogste belang;

daarom moet dit door het „secondary"onderwijs zooveel mogelijk worden bevorderd. Alleen dan, wanneer de leerling zijn beroep leert zien in betrekking tot zijn burgerschap en dit in het licht van zijn beroep, zal hij als lid van een democratische maatschappij goed voorbereid worden. Daarom zal de commissie ook protesteeren tegen elk plan van onderwijs, dat de beroepsopleiding zou willen scheiden van de opleiding tot staatsburger. Wanneer moeten de leerlingen met het „secondary"onderwijs beginnen? Thans duurt het L.O. acht jaar; een leerling is 14 jaar als hij de „secondary"school binnentreedt. De commissie is van oordeel dat de laatste twee jaren van het L.O., dus van 12 tot 14 jaar, beter konden besteed worden dan thans gebeurt; het lager onderwijs in deze twee jaren sluit niet aan bij de behoeften van de jeugd, vele leerlingen verliezen hun belangstelling en verlaten dan de school. Daarom stelt de commissie voor, dat de leerlingen van 6 tot 12 jaar lager onderwijs zullen genieten en die van 12 tot 18 secondary. Dit onderwijs moet in twee perioden verdeeld worden, n.l.: van 12 tot 14 en van 14 tot 18 jaar. In de eerste periode zullen de leerlingen een overzicht krijgen van de verschillende beroepen en kunnen ze door zelfdoen onderzoeken, welk beroep in overeenstemming is met hun vermogens en neigingen.

Welke leerlingen moeten tot het „secondary"onderwijs worden toegelaten? De Commissie beveelt aan, dat de „secondary"-scholen alle leerlingen opnemen, die in een of ander opzicht zoo ver ontwikkeld zijn, dat zij meer profijt trekken van het secondaryonderwijs dan van het lager. Dit zelfde criterium moet ook gelden in de verhouding van het secondary tot het hooger onderwijs.

Daar het „secondary" onderwijs in Amerika de facultatiefstelling van vakken kent, heeft één school verschillende studiegangen, leerplans. Maar, zegt de commissie, geen enkel leerplan kan als voldoend worden aangemerkt, wanneer daarin niet de voornaamste beginselen: gezondheid, enz. (in 't begin van dit artikel genoemd) zijn opgenomen. De „Secondary" school moet differentieeren in overeenstemming met de verschillende neigingen der individuen, ze moet unieeren, wat betreft de gemeenschappelijke idealen en belangen. Om aan alle moderne eischen te kunnen voldoen, moet het onderwijs van elke „secondary" school omvatten:

a. de „constants" (d.w.z. gezondheid, enz.) voor alle leerlingen;

b. de vakken voor de beroepsopleiding, waar zooveel mogelijk variecrende leerplans moeten bestaan om aan de eischen van elk individu te kunnen voldoen;

c. de facultatieve vakken, waardoor de leerling zijn vrijen tijd leert benutten.

De zoo ingerichte „secondary" school moet de standaardschool voor Amerika worden.

Hoe moet de inwendige organisatie van de school zijn? Tot nog toe geschiedde deze volgens de leervakken, maar dit veroorzaakte, dat er een overschatting van de belangrijkheid van de vakken als zoodanig plaats vond. Deze organisatie moet daarom aangevuld worden. De volgende twee aanvullingen worden voorgesteld:

a. het hoofd der inrichting wordt nog bijgestaan door een raad

van leeraren, die bestaat uit een Health-director, Citizenship-director, Curriculum-director, director of vocational and educational guidance, director of preparation for leisure;

b. het hoofd van de inrichting benoemt commissies uit de leeraren, die belast worden met de werkzaamheden, die de leiders, onder a genoemd, hebben.

De Amerikaansche maatschappij eischt, dat alle jongens en meisjes secondary onderwijs ontvangen en daarom dringt de commissie er op aan, dat het M.O. zoo wordt ingericht, dat elke normale jongen en elk normaal meisje zal aangespoord worden om tot hun 18de jaar op school te blijven; indien het mogelijk is in den vollen tijd, of anders een gedeelte van den tijd. De commissie dringt er op aan, dat door de wetgeving alle jonge menschen, in betrekking of niet, tot hun 18de jaar zullen verplicht worden, de secondary school minstens 8 uur per week te bezoeken.

Het is de moeite waard het belangrijke verslag van de Nederlandsche „Staatscommissie tot onderzoek naar de ontwikkeling der jeugdige personen van 13—18 jaar" te vergelijken met het bovengenoemd Amerikaansch rapport. De hoofdbeginselen, waarvan beide in hun beschouwingen uitgaan, zijn vrijwel dezelfde; de Nederlandsche Commissie formuleert deze zoo:

a. de nauwkeurige kennis van psychologie en physiologie van den overgangsleeftijd;
b. de economische en sociale wijzigingen van den nieuweren tijd;
c. ethisch-pædagogische en godsdienstige overwegingen.

Daar de Amerikaansche Commissie een onderwijs-hervormingscommissie is (wat de Nederlandsche niet was) heeft ze één factor méér laten gelden, n.l. de veranderingen in de schoolbevolking.

Een Commissie, die opgedragen zou worden onderwijsplannen voor de Nederlandsche rijpere jeugd te ontwerpen, zou in het Amerikaansch verslag belangrijke, ook voor onze maatschappij, nuttige aanwijzingen vinden.

Herhalingsonderwijs

door Ir. H. ENNO VAN GELDER.

In een aflevering van „The National Geographic Magazine", dat mij uit New-York werd toegezonden, las ik het volgende:

„Evenals in andere steden werd in New-York beseft dat de grote meerderheid der kinderen die de lagere scholen bezoeken, geen verder onderwijs genieten [1]). In vroegere tijden was alle elementaire onderwijs er op ingericht om jongens en meisjes klaar te maken voor verder onderwijs, en zij, die niet in deze richting konden doorgaan vonden zich klaar voor de „colleges", (zowel middelbaar als hoger onderwijs wordt aan „colleges" gegeven;

[1]) Bij ons meer dan 90 %

onze H. B. S. heet „Highschool" en elke school, waaraan een internaat is verbonden, heet „College") maar in het geheel niet gereed voor het leven. Toen stelde iemand voor, onze jongens en meisjes, wier opleiding bijna zeker begrensd zoude zijn, hun schooltijd te laten doormaken in voorbereiding tot hun levenswerk, eerder dan voor de „colleges", die zij toch nooit in staat zouden zijn te bezoeken.

Uit die overweging ontstond de gedachte aan beroepsonderwijs, dat nu wonderen verricht. Misschien meer dan enig ander middel, helpt dit om de vreemde elementen in de wereldstad geheel te doen opgaan in onze maatschappij. De kinderen der immigranten worden opgeleid in die maatschappelijke onafhankelijkheid, die samengaat met geoefende handen, inplaats van de school te verlaten met ongeoefende handen en slecht geoefende hersens.

Wanneer de gemiddelde jongens en meisjes de leeftijd van dertien jaren bereiken, zijn zij geschikt om iets anders in handen te krijgen dan handboeken. Tegelijk met voorbereiding voor het leven, hebben de „prevocational"-scholen verschillend soort van werk voor jongens en meisjes.

In de afdeling voor jongens komen voor cursussen in machinekamerwerk, plaatbewerking, electriese kabelaanleg, loodgieterswerk, vaktekenen, kleermaken en drukwerk. De jongens volgen drie cursussen, welke zij kiezen in overleg met hunne leraren. In de 4de klasse gaan zij voort met die, waarin zij zich wensen te specialiseren. Terwijl zij deze leergangen volgen wordt al het theoreties onderwijs in overeenstemming gebracht met de handenarbeid, zowel wat het geleerde, als wat de leertijd betreft. De wiskunde voor den plaatbewerker moet vraagstukken behandelen die in verband staan met plaatwerk en de electrotechniese leerling krijgt lessen in de beginselen der electrotechniek. De afdeling voor meisjes hebben cursussen in kleermaken, naaiwerk, huishoudwerk enz.

Wanneer de kinderen hun werk op de prevocationalschool hebben afgedaan, vallen er sommige af; maar de meeste gaan naar de „vocationalschools" [1]), waar zij het begonnen onderwijs voortzetten. Deze scholen zijn „highschools", waar hand en geest te zamen worden ontwikkeld en die de leerlingen voor hun levenswerk gereed maken".

Werkelijk is dit een goed systeem. De leerling die de lagere school verlaat wordt niet dadelijk naar ambachtsschool, hogere burgerschool of gymnasium gezonden, maar bezoekt eerst een „prevocational", een voorbereidende school. Voor hen, die later verder gaan studeren, is een algemene driejarige school, waarna differentiatie naar verschillende richtingen, 't zij in letterkundige of wiskundige richting, hetzij in techniese of vakrichting, de aangewezen weg, die de beroepskeuze bovendien uitstelt tot een leeftijd, die meer aanduidingen voor de richting kan geven dan op dertienjarige leeftijd het geval is. Ik heb dit standpunt reeds meermalen uiteengezet, het laatst in „de Amsterdammer" van 9 Aug. 1919 en te voren

[1]) Onze ambachts- en vakscholen. Ook de scholen die opleiden voor beroepen en verdere studies rekent men onder vocational schools.

in de „Vragen des Tijds" van Nov. 1913 en Juni 1914 en in het „Weekblad voor Gymn. en M. Ond." 14de jaargang blz. 915 en v.v. en 15de jaargang blz. 651 e. v.v., waarom ik er hier niet op zal terugkomen. In mijn boek „Overzicht van het Technies Onderwijs in Nederland" heb ik een en ander nog eens (blz. 139 en 140) gereleveerd. Ik mag dit dus als bekend beschouwen.

Voor hen echter, die ambachts- en vakscholen (dagscholen) bezoeken meen ik dat deze driejarige burgerschool te veel geeft; maar tevens ben ik er van overtuigd dat deze leerlingen behoefte hebben aan een „prevocational school", vóór dat zij de bovengenoemde scholen bezoeken. Zelfs als de lagere school een 7de leerjaar krijgt en daarop handenarbeid en tekenen wordt onderwezen (niet als vak, maar als vorm van onderwijs, hulpmiddel tot ontwikkeling) dan zal dit toch nog nodig zijn, en bovendien is de leeftijd dan toch nog maar even dertien, terwijl voor goede beoefening van het ambacht een hogere leeftijd wordt vereist. Een „prevocational school", met tweejarige cursus bijv. zal de aangewezen weg zijn om de kinderen voor het leven zowel als voor verdere vakbeoefening het best gereed te maken, „to make them fitted for that economic independance which comes with skilled hands and well trained minds".

Nu zal het moeilijk zijn in ons land, waar de wetgeving, vooral op onderwijsgebied, zo langzaam werkt, zulk een nieuwe school op te richten, en gedachtig aan het woord: „le mieux est souvent l'ennemi du bien", zoude ik het herhalingsonderwijs (een benaming die niet uitdrukt wat het bedoelt, doch hier als algemeen begrepen wordt aangehouden) willen doen inrichten op een wijze dat aan bovengenoemde wens kan worden voldaan. De wet van 14 Mei 1901 geeft voldoende ruimte daarvoor. Wil het doel echter worden bereikt dan zal de leerplicht moeten worden uitgebreid tot minstens vijftienjarige leeftijd en het volgen van het herhalingsonderwijs mogelijk worden gemaakt, door de werkgevers te verplichten daarvoor uren van de werktijd vrij te geven en die uren desniettemin het arbeidsloon uit te betalen; het volgen van die lessen is toch zeker in het belang der vorming van hunne werklieden. Sommige fabrikanten zien dat in en geven het onderwijs aan hun eigen inrichtingen als deel van de werktijd.

De wet van 1901 geeft in art. 17 de regeling van het herhalingsonderwijs. Onder 1° wordt bepaald dat het onderwijs minstens gedurende 96 uren in het jaar moet worden gegeven. Dit cijfer is belachelijk laag; daar het echter een minimum is, kan het worden vergroot. Een beletsel is echter dat onder 3° de ouders vrijgelaten worden hunne kinderen niet meer dan 96 uren dit onderwijs te doen geven en onder 4° nog vrijstelling van dit luttele bedrag kan worden gegeven. Wanneer echter de leerplicht tot en met het 15de jaar wordt uitgebreid, dan zullen dus deze bepalingen van zelf moeten verdwijnen of gewijzigd moeten worden. Onder 5° wordt bepaald dat, buiten avondonderwijs, niet meer dan twee halve dagen in de week mogen worden besteed. Nu zal het voor de meeste kinderen uit de arbeidende klasse wel niet mogelijk zijn (voornamelijk om finan-

cieele redenen) meer dan de avonduren aan dit onderwijs te geven; maar twee halve dagen daarbij kan voor de meesten geen bezwaar zijn en er moet op worden aangestuurd dat ook die uren aan het onderwijs worden dienstig gemaakt. De vrije Zaterdagmiddag is er reeds en de kwestie dus al voor de helft opgelost. Reeds nu wordt aan de Amsterd. Graf. school door de leerlingen die de avondcursussen volgen, ook een middag de school bezocht, welke niet de Zaterdagmiddag is. Daar deze school hoofdzakelijk door de werkgevers is opgericht, schijnt dus bij hen deze middag geen bezwaar te geven; mij dunkt dat ook in andere vakken het bezwaar niet overwegend zal blijken te zijn.

Wordt dus de leerplicht tot het 15de of 16de jaar uitgebreid, dan kan binnen de bestaande wet het herhalingsonderwijs reeds in goede banen worden geleid.

Bij afschaffing van het Frans als eis van toelating voor H.B.S. en Gymn. kan dan iedereen, die de algemene lagere school heeft gevolgd en daartoe geestelijk en geldelijk in staat is de H.B.S. of het Gymn. volgen en dan ligt voor de hand dat de beste oplossing zal zijn die, welke ik aangaf in bovengenoemde opstellen, n.l.: een Burgerschool met drie-jarige cursus voor alle leerlingen, die verder moeten gaan en daarna splitsing in verschillende richtingen op een H.B.S., Gymnasium of Lyceum (naar men het nemen wil). Op deze drie-jarige burgerschool sluiten ook de vakscholen, techniese en handelsscholen aan, waardoor tevens de leeftijd, waarop een beroepskeuze moet worden gedaan, wordt uitgesteld tot 15- of 16-jarige leeftijd. Het M.U.L.O. kan naast deze burgerschool blijven bestaan.

Wanneer bij verhoging van de leerplichtige leeftijd de bedoeling is ieder uit de werkplaatsen te weren en te noodzaken een dagschool te bezoeken, dan is voor hen, die niet verder gaan studeeren en voor wien bovengenoemde burgerschool niet is bedoeld, de oplossing alleen te vinden door de lagere school met 2 klassen te vermeerderen. Het zal echter voor zéér velen te bezwaarlijk zijn buiten verdiensten te blijven en daarom lijkt het mij wenselijk voorlopig verplicht verder onderwijs te beperken tot wat de wet thans bepaalt: avondonderwijs, aangevuld met enkele uren dagonderwijs.

Al is avondonderwijs minder vruchtdragend dan dagonderwijs en al zoude het wenselijker zijn dat met vakonderwijs eerst op 15- inplaats van op 12-jarige leeftijd werd begonnen, om opportuniteitsredenen kan men daarop niet te sterk aandringen en men zal het mindere voorlopig voor lief moeten nemen.

Ik zoude daarom het bezoeken van ambachtsscholen, avondtekenscholen, burgeravondscholen en vakscholen als voldoend aan „herhalingsonderwijs", om bij die naam te blijven, willen beschouwd zien. Het onderwijs aan die scholen zal dan moeten vervormd worden, zodat ook aan de eis van ontwikkeling in algemene zin worde voldaan; ik kom hierop nader terug.

Maar voor een groot deel, wellicht wel het grootste deel der jongens en meisjes, die geen dezer scholen bezoeken, moet een onderwijs worden geschapen dat hen de ontwikkeling als mens en als burger waarborgt; waarbij niet in hoofdzaak wordt bijgehouden of aangevuld wat op de lagere school is onderwezen en daarna

dikwijls zo spoedig wordt vergeten, maar waarbij ook de leerlingen worden geholpen om later in het leven hun plaats te kunnen innemen met „skilled brains", maar ook met „skilled hands". Tevens moet door dat onderwijs de belangstelling daarin worden verhoogd en dat kan alleen als de leerling, die dan zelf begint mede te denken, ziet dat dit onderwijs een prakties nut heeft, hem in zijn doen en laten zal helpen en steunen. Dat kan alleen als dat onderwijs wordt opgevat als hetgene men in Amerika als „prevocational" onderwijs geeft; dus niet alleen lezen, schrijven en rekenen en misschien wat geschiedenis, aardrijkskunde, natuur- en werktuigkunde, maar ook algemeen vakonderwijs, geen onderwijs voor een speciaal vak, maar algemeen, dus wat ieder in enige mate moet kunnen. Voor de jongens hand- en lijntekenen, boetseren (kleiarbeid), hout- en lichte metaalarbeid, boekbinden en dergelijk werk; voor de meisjes naaien en breien, verstellen en koken. En bovendien onderwijs dat de leerlingen in staat stelt bewuste burgers der maatschappij te worden, wat men in Duitsland met de naam bestempelt van „Bürgerkunde". Ik stel mij dan de verdeling van de lesuren zo voor dat bijv. Maandag- en Dinsdagavonds zoveel mogelijk hoofdwerk (voortgezet lager onderwijs) wordt gegeven, bijv. 2 uur per avond, een avond gewijd wordt aan tekenen en een of twee middagen per week, ook weder niet meer dan twee uur, aan handenarbeid, zoowel voor de jongens als voor de meisjes. Op deze wijze zal dus ongeveer 8 uur per week worden les gegeven, wat over 35 weken 280 uur geeft, wat ook in het Rapport over „Herhalingsonderwijs in Nederland en in het Buitenland" uitgegeven in 1913 door het Congres voor Kinderbescherming, als minimum wordt aangegeven. Dit lezenswaardige rapport geeft ook de gewenste inrichting aan voor allerlei voortgezet vakonderwijs; dit valt echter meer onder gewoon voortgezet avondonderwijs voor vaklieden, dienstboden enz. en kan dus minder onder herhalingsonderwijs worden gerangschikt. De opzet lijkt mij echter zeer goed.

Wanneer op deze wijze het herhalingsonderwijs wordt gegeven dan zal het naar mijne mening de leerlingen interesseren en hen in het leven en hun maatschappelijk bestaan beter voorbereid vinden, dan wanneer alleen de hersenen worden geoefend en niet de handen. Het zoude mij niet verwonderen als een regeling, waarbij de leerlingen niet werden toegelaten tot de uren, waarin handenarbeid en zo wordt gegeven, als zij de theoretiese lesuren niet hadden gevolgd (die ook voor hun noodzakelijk blijven) het wegblijven op die theoretiese uren wel ten zeerste zoude voorkomen.

Wordt met uitbreiding der leerplicht bedoeld dat aan de lagere scholen twee extra jaren worden toegevoegd, die door de leerlingen moeten gevolgd worden, dan zal het onderwijs gedurende die twee jaren noodzakelijk ingericht moeten worden op de wijze als ik boven aangaf. Daar er dan meer tijd beschikbaar is, is het dan een vereiste dat die meerdere tijd niet in hoofdzaak worde besteed aan uitbreiding der theoretiese vakken, maar zoveel mogelijk worde benut voor handenarbeid, metaal- en houtbewerking, koken, naaien, huishoudkunde, verpleging van zieken en van jonge kinderen en dergelijke. De jongens kunnen dan ook wat meer tekenen leren en het zoude

voor hen zeker ook lang niet kwaad zijn wat te leren van het dichtmaken van een scheur of het aanzetten van een knoop. Laat men toch mensen vormen, die misschien wat minder geleerd, maar zeker meer prakties zijn, die zich weten te redden en die weten aan te passen. „De roeping van de mens is mens te zijn" heeft Multatuli terecht gezegd; dit is ook hier toepasselijk, al is 't in andere zin; en flinke mensen worden 't best gevormd door handenarbeid en niet in hoofdzaak door „kennis", maar door „kunnen".

Wanneer, zo als ik boven zeide, bij uitbreiding van de leerplichtige leeftijd, bezoek aan de ambachts-, huishoud- en vakscholen als plaatsvervanging voor bezoek van herhalingsscholen kan worden beschouwd (wat ik niet als 't verkieselijkste beschouw, maar wat door de omstandigheden wel noodzakelijk zal zijn, ten minste voorlopig) dan moet het onderwijs op die scholen ook rekening houden met bovengenoemde desiderata. Hoe dat op te lossen is heeft een ernstig punt van beschouwing uitgemaakt op de beide Congressen in 1919 in den Haag gehouden. Het was naar aanleiding van vraag: „In hoeverre moet het algemeen vormend onderwijs als deel van het vakonderwijs een bijzonder karakter dragen?" waarover als præ-adviseurs optraden Dr. J. H. Gunning Wzn. en Mej. Ida Heijermans, op het Congres voor Vakonderwijs, dat de verschillende gezichtspunten over dit onderwerp werden naar voren gebracht en bekeken. Als resultaat der besprekingen, die helaas te kort van duur waren wegens gebrek aan tijd, een algemeene klacht over dit Congres, zoude ik menen dat gesteld moge worden:

1°. het onderwijs in de vakken van het zogenaamd algemeen ontwikkelend onderwijs (voortgezet lager onderwijs) moet zo veel mogelijk aanpassen aan het vakonderwijs, daarin als 't ware de basis vinden. Juist een voordeel zit er in voor den leraar dat hij die basis, die aanknopingspunten voor de hand liggend heeft;

2°. het onderwijs, vooral in lezen, moet aanleiding geven tot ontwikkeling van begrijpen, van denken en van verstaan; van alles, in een woord, wat het leven vullen en mooi maken kan. Dat is zeker geen kleinigheid en vordert veel van den leraar. Maar dit is trouwens bij alle lager ontwikkelend onderwijs het geval, want „Teveel is", zo als Karl Möckel in de „Deutsche Schule" terecht zegt, „de opvoeding op een verkeerd spoor; zij loopt het voorwerp, dat door haar bewerkt moet worden, voorbij: de ziel van de mens";

3°. voor allen, maar voor de meisjes in het bizonder zij, bij alle vakonderwijs, ook een deel gewijd aan de opvoeding tot burger en tot moeder.

Een ieder was het volkomen eens met de woorden van Dr. Gunning: „In één woord: de onderwijzer van de vakschool heeft slechts te bedenken en toe te passen dat groote en heerlijke woord, waarin de grootste pædagogen en ook andere wijze mannen hun didactische wijsheid hebben saamgevat, n.l.: dat in het onderwijs niet het mededeelen van kennis de hoofdzaak is, maar 't opwekken van den lust naar meer kennis en het wijzen van den weg of de wegen die daartoe voeren. Dat is de eenige gezonde zin, die aan het vage begrip van „algemeene vorming" kan gegeven worden; er zal zeer veel gewonnen zijn, als alle onderwijzers hebben leeren inzien, dat, zoo

opgevat, dit begrip niet staat tegenover dat van vakkennis en beroepsleiding, maar juist innig daarmede samenhangt en ze als basis en voedingsbodem eenvoudig niet missen kan". En „lagere school en vakschool", „algemeen vormend" en „vak"onderwijs moeten elkaar de hand reiken, naar elkander toegroeien om elkander te steunen in wat beider hoogste taak is: de bevordering der menschwording in ieder individu en daardoor in de geheele maatschappij".

Ook op het Congres „Opvoeding van de jeugd boven den leerplichtigen leeftijd" is dit onderwerp besproken en door Mej. Martine Wittop Koning (blz. 285 e. v. v. van het verslag) een zéér sympathieke beschouwing hierover gegeven, die ieder leraar aan een vakschool dringend wordt aanbevolen te lezen en te overdenken.

Wanneer in bovengenoemde zin het „herhalingsonderwijs" wordt gegeven dan heb ik de vaste overtuiging dat het beter dan thans aan het doel zal beantwoorden en voor de leerlingen niet alleen nut maar zeker meer aantrekkelijkheid zal hebben.

Het herhalingsonderwijs in Engeland, een middelpunt van sociale opvoeding

door E. J. VAN DET.

In no. 6 van dit tijdschrift wees ik er reeds op, dat en Frankrijk èn Engeland bezig zijn aan de verbetering van hun herhalingsonderwijs.

Wat Engeland betreft wil ik daarover nog het volgende mededelen:

De 8ste Augustus 1918 werd voor Engeland en Wales een nieuwe schoolwet aangenomen, ter wijziging en uitbreiding der bestaande. Zij had voornamelik uitbreiding van de leerplicht en regeling van het herhalingsonderwijs op het oog. De titel dezer wet luidt: Education Act 1918, een wet die verdere voorzieningen treft met betrekking tot de opvoeding in Engeland en Wales en voor doeleinden, die daarmede verband houden."

De beide eerste artikelen houden zich bezig met het lager onderwijs en hebben ten doel een nationaal stelsel van openbare opvoeding te vestigen. Aan de plaatselike schoolbesturen wordt opgedragen, teneinde te komen tot een nationaal stelsel van openbare volksopvoeding, zover in hun vermogen is bij te dragen tot de voorziening in een voortschrijdende en rationele organisatie van het onderwijs. Zij moeten daartoe van tijd tot tijd plannen indienen bij de Board of Education, waaruit blijken kan op welke wijze zij hun plichten en rechten wensen uit te oefenen.

De Wet bevat slechts zeer algemeen gehouden voorschriften, o.a. dat zij voldoende en geschikte gelegenheid moeten geven om in hun lesrooster der openbare lagere scholen een gepast onderwijs in handenarbeid op te nemen, dat in overeenstemming is met de leeftijd, aanleg en behoefte der kinderen. Ten tweede moeten zij in de openbare lagere scholen cursussen voor voortgezet onderwijs opnemen, ten behoeve der oudere en meer intelligente kinderen, daarbij inbegrepen dezulken, die ook na hun 14de jaar de school blijven volgen. Verder moeten

zij voldoende maatregelen treffen, teneinde te doen toezien op de gezondheid en lichamelike gesteldheid der kinderen. Tenslotte moeten zij, òf alleen òf in samenwerking met andere schoolbesturen, zorgen voor de opleiding van leerlingen voor ander dan lager onderwijs en hun overgang op de gepaste leeftijd tot de daarvoor bestemde scholen alsmede voor de opleiding van onderwijzers.

Naast deze voorschriften bevat de wet bepalingen op het herhalingsonderwijs. Art. 3 luidt: Het is de plicht der plaatselike schoolbesturen, hetzij afzonderlik, hetzij in samenwerking met andere plaatselike autoriteiten, op te richten en in stand te houden of te zorgen dat worden opgericht en in stand gehouden een voldoend aantal herhalingsscholen, welke de vereischte klassen van onderwijs en lichamelike oefening aanbieden, zonder betaling van schoolgeld, aan alle jongelieden, die in hun ressort verblijf houden en volgens deze wet verplicht zijn dit onderwijs te volgen.

Ter vervulling van bovenstaande opdracht hebben de plaatselike schoolautoriteiten het recht — en wanneer de Board of Education dat verlangt de plicht — van tijd tot tijd aan de Board ontwerpen aan te bieden voor de voortschrijdende organisatie van een stelsel van herhalingsscholen en voor de verzekering ener algemene en regelmatige bijwoning van dit onderwijs. Bij het ontwerpen dezer plannen dragen de plaatselike autoriteiten zorg, de wenselikheid na te gaan van samenwerking met universiteiten tot het doen houden van lezingen of het instellen van wetenschappelike leergangen ten behoeve van leerlingen voor wie deze soort van onderwijs geschikt geacht kan worden.

Omtrent de verplichting tot het volgen van dit onderwijs bevat de Wet de volgende voorschriften.

Alle kinderen tussen 5 en 14 jaar zijn verplicht het lager onderwijs te volgen. Alle wetten, bevattende vrijstelling van deze verplichting vervallen. Alle wetten, waarin een lagere leeftijd wordt genoemd dan 14 jaar, als de leeftijd tot welke een ouder verplicht is, zijn kind naar school te zenden zullen voortaan effect hebben alsof er inplaats van die lagere leeftijd, 14 jaar stond.

Hiermede is de leerplicht volledig tot het 14de jaar uitgebreid en alle vrijstellingen zoowel als elk half-time onderwijs vervallen. Art. 9 der Wet bepaalt bovendien dat geen kind geacht wordt de veertienjarige leeftijd te hebben bereikt, voor het einde van het schooljaar, waarin hij 14 jaren wordt.

* * *

De leerplicht voor het herhalingsonderwijs was oorspronkelik in het wets-voorstel niet minder degelik geregeld dan die voor het lager. Art. 10 toch schreef voor, dat alle jongelieden de herhalingsscholen moesten bezoeken op de uren en dagen welke de plaatselike schoolbesturen zullen voorschrijven en dat wel gedurende driehonderd en twintig uren per jaar, in zodanige tijden en seizoenen als het best zullen passen bij de plaatselike omstandigheden.

Daar bij de behandeling in het parlement de regeling op veel tegenstand stuitte, voornamelik van de zijde der werkgevers in de katoenindustrie, moest minister Fisher een deel van bovenstaande bepaling laten vallen. Hij wist het artikel zelf te behouden, maar voegde er

aan toe, dat de verplichting gedurende zeven jaar na het in werking treden der wet niet zou gelden voor jongelieden tussen 16 en 18 jaar, noch voor degenen, die bij het eindigen dezer zevenjarigen periode reeds het zestiende levensjaar hebben bereikt.

Ten tweede, dat de plaatselike autoriteiten het recht zullen hebben eveneens gedurende de eerstvolgende zeven jaren, het aantal uren onderwijs per jaar te stellen op 280 in plaats van 320.

Verder is bepaald dat vrijgesteld zullen zijn, zij die bij het in werking treden der wet de leeftijd van 14 jaar reeds hebben overschreden, benevens de jongelieden, die in opleiding zijn bij de zeedienst.

Het bezoek van andere scholen met volledig dagonderwijs geeft natuurlijk eveneens vrijstelling.

De wet is dus wel verslechterd bij de behandeling. Toch blijft er genoeg over om haar van grote waarde te achten voor de opvoeding der rijpere jeugd.

Een Engelsch schrijver, Rev. Spencer J. Gibb, zegt, dat deze wet een ware revolutie zal brengen in de behandeling en de verzorging der jeugdige arbeiders. In plaats van als jonge werkkrachten, waaruit zoveel mogelijk wordt gehaald, zal men hen weer meer gaan beschouwen als leerlingen, die voor het bedrijfsleven, het gezinsleven en de maatschappij worden opgeleid. Hij deelt mede, dat in Engeland in de jaren 1911—'12 een aantal van 2.700.000 kinderen tusschen 14 en 18 jaar aanwezig waren en dat 2.200.000 daarvan geen enkele soort van onderwijs meer genoten.

Deze wet zal hierin een volledige verandering brengen. Het onderwijs moet gegeven worden tusschen 8 uur 's morgens en 7 uur 's avonds. De patroons moeten de jongelieden tijd geven voor het onderwijs, benevens tot een maximum van 2 uren per week, om de scholen te bereiken en weer terug te keren. Een aantal strafbepalingen zijn gericht tegen de leerlingen, die zonder geldige reden verzuimen, tegen nalatige ouders en werkgevers. De leerlingen kunnen gestraft worden met boeten van 5 shillings tot 1 pond sterling, de ouders met boeten van 2 tot 5 pond, de werkgevers zullen gestraft kunnen worden volgens de bepalingen van de Wet op den kinderarbeid 1903, indien zij de jongelieden niet in de gelegenheid stellen of verhinderen de herhalingsscholen te bezoeken.

Een voorname bijzonderheid dezer wet is, dat zij de herhalingsschool tracht te maken tot een middelpunt van ander sociaal werk voor de jeugd dan onderwijs.

Aan de schoolbesturen wordt het recht gegeven, onder goedkeuring van de Board of Education, maatregelen te treffen voor de oprichting of instandhouding of steun te verleenen bij de oprichting of instandhouding van:

a. vacantie- of schoolkampen, inzonderheid voor jongelieden, die de herhalingsschool bezoeken.

b. plaats voor en uitrusting van terreinen voor lichaamsoefeningen, van speelvelden, schoolbaden en zwembaden.

c. andere gelegenheden voor sociaal verkeer en lichamelike oefening overdag of 's avonds.

Een zeer belangrijk voorschrift vindt men verder in art. 18 der Wet; daarbij wordt bepaalt dat de autoriteiten, die volgens de wet van 1902 verplicht zijn het geneeskundig schooltoezicht op de lagere scholen te regelen, dezelfde verplichtingen en bevoegdheden hebben ten opzichte van Hoogere Burgerscholen door hen opgericht of gesubsidieerd, herhalingsscholen onder hun leiding of toezicht en alle andere scholen of instellingen van opvoeding, die zij volgens opdrachten van de Board of Education hebben gevestigd.

De gehele jeugd tussen 14 en 18 jaar alzo onder medies toezicht geplaatst! Dit zal nu niet meer plotseling afbreken bij het eindigen der Lagere School, maar blijven zorgen voor het opgroeiend geslacht. Op deze wijze kan de school niet alleen een verenigingspunt voor het maatschappelik leven der jeugd worden, maar tevens de vaak schadelike en gevaarlike invloeden, die 't bedrijfsleven op haar uitoefent leren kennen en tot zo klein mogelike afmetingen terug brengen.

* * *

Deze wet maakt op ons Hollanders in zeker opzicht een vreemdsoortige indruk. De materie zouden wij onderbrengen in verschillende wetten, zoals leerplichtwet, arbeidswet, wet op het L. O., wet op het M. O. enz. In Engeland heeft men er niet tegen op gezien alles wat men op dat ogenblik van belang achtte op het gebied van het onderwijs in één wet te verenigen. Zo vindt men kort na bovengenoemde regelingen plotseling een artikel over de schoolgelden op de Lagere Scholen. Dit artikel, 26, is al even radikaal als het genoemde artikel 18. Alle schoolgelden en andere betalingen op openbare zowel als bizondere scholen worden afgeschaft. Met de enige uitzondering, dat voor kindervoeding en mediese behandeling het vragen van betaling in bepaalde gevallen is toegestaan. Gedurende vijf jaar zal aan de besturen van bizondere scholen uit de openbare middelen een jaarlikse som worden uitgekeerd, gelijk aan het bedrag der schoolgelden, zoals zij die tot nu toe ontvingen.

Ik wil hiermee eindigen. De verschillende bepalingen op de kinderarbeid, die ten doel hebben te zorgen, dat de kinderen tot hun 14e jaar de gehele schooldag het onderwijs kunnen volgen, al schaffen zij dan ook niet alle kinderarbeid tussen 12 en 14 jaar af, zal ik hier buiten bespreking laten.

Ook de subsidievoorschriften en de verschillende andere financieele bepalingen zijn voor het doel, dat ik met bovenstaand artikel op het oog had niet in de eerste plaats van belang.

Maar op één ding wil ik nog wijzen. De werkgevers in de katoenindustrie hebben, zo als ik reeds zeide, zulke bezwaren gemaakt, dat de Wet daardoor veel verslapt is geworden. Een geheel andere houding hebben nu onlangs de vereenigde katoenfabrikanten in de staat Georgia in de Vereenigde Staten aangenomen. Verschillende grote werkgevers hebben van ganser harte medegewerkt tot het verkrijgen van part-time onderwijs voor hun jeugdige werkkrachten. The Bebb Manufacturing Co. heeft bijv. bepaald, dat alle kinderen van 14 tot 16 jaar slechts vijf uren per dag behoeven te werken, mits zij gedurende drie uren daags de school bezoeken. Daar de firma op geen andere voorwaarden de kinderen aanneemt, is het

prakties onmogelijk geworden, dat de kinderen daar langer als vijf uren per dag arbeiden.

Wat in Amerika met zijn ontzettend groote katoenindustrie mogelijk is, kan ook in Engeland, kan ook in Twente of Brabant.

Ach, mochten wij eens een minister van onderwijs krijgen, die evenzoo voor de opvoeding der rijpere jeugd zorgde, als minister Fisher in Engeland heeft gedaan en die de volgende woorden bij de verdediging der Wet door hem gesproken tot de zijne maakte:

„De wet heeft haar ontstaan te danken aan de gebreken, die door de oorlog aan 't licht gekomen zijn n.l. de druk welke de industrie uitoefent op het leven van het kind. Uit deze toestanden blijkt de absolute noodzakelikheid dat fysieke opvoeding een deel uitmake van het continuation-school werk. De voorschriften op de leerplicht voor het herhalingsonderwijs hebben de strekking, te zorgen, dat jongelieden, die niet volledig dagonderwijs volgen, vrijgemaakt zullen worden van de lasten der industrie gedurende drie halve dagen in de week, en wel voor 40 weken per jaar. Twee halve dagen moeten op school worden doorgebracht, de derde is vrij.

Zijn 8 uren per week gedurende 40 weken voldoende? Met het oog op praktiese bezwaren, dat het moeilik zou zijn voor een voldoend aantal bekwame onderwijzers te zorgen, dat het al te grote uitgaven met zich zou brengen en een verstoring zou geven in de arbeidsmarkt voor jeugdige personen, kwam ik tot de conclusie, dat met 8 uren per week prakties als uitgangspunt volstaan moet worden. Ik zou echter niet gaarne willen, dat de mening post vatte, als zou ik die 8 uren per week als een ideaal beschouwen. Jonge mensen behoren te worden beschouwd als leerlingen, die opgevoed moeten worden en niet als producenten in de industrie".

Kerschensteiner en zijn Onderwijzers.

Wij hebben in den laatsten tijd zooveel goeds en moois van Kerschensteiner gehoord en bovendien zelf de charme ondervonden van zijn rijke en warme persoonlijkheid, dat er een eigenaardige prikkel in ligt nu ook eens te vernemen, hoe de personen, die onder hem werken en die ten slotte zijn hervormingen moeten uitvoeren, over hem en over die hervormingen denken. Mogen wij dr. E. Leitl te München, die zich in het tijdschrift „Pharus" [1]) als hun woordvoerder aandient, gelooven, dan luidt hun oordeel over zijn persoon en bedoelingen zeer gunstig, dat over zijn hervormingen zeer ongunstig, ja welhaast vernietigend. En dan ligt de oorzaak daar, waarheen reeds de titel van het bedoelde artikel wijst, — „Akademische Schulräte für grossstädtische Volksschulen? Zur Würdigung Kerschensteiners als Stadtschulrat" —: Kerschensteiner kent de lagere school niet; hij heeft nooit daar zelf voor de klas gestaan, nooit de eigenaardige moeilijkheden, waarmede daar zoowel de onderwijzers als de

[1]) X. 11/12. Nov. Dec. 1919. blz. 521—539.

kinderen te worstelen hebben, aan den lijve gevoeld. Dientengevolge was hij gedwongen, door de oogen van anderen te zien. En het resultaat was, dat al zijn hervormingen op precies het omgekeerde zijn uitgeloopen van wat hij bedoelde.

Het loont de moeite in het kort weer te geven, hoe de heer Leitl dit in bijzonderheden toelicht. Beginnen wij daartoe met zijn oordeel over Kerschensteiner's persoon en bedoelingen grootendeels woordelijk te citeeren; wij zullen dan terstond zien, dat althans geen animositeit tegen den beroemden hervormer den schr. leidt." K. zegt hij, is een buitengewone persoonlijkheid, die van het eerste oogenblik van zijn optreden af aller blikken tot zich trok, en met recht. Hij bezit iets, wat eigenlijk iedere paedagoog hebben moet; hij voelt sterk, onmiddellijk, oorspronkelijk. Zijn streven ontspringt niet uit het dorre' nuchtere verstand, noch uit spitsvondige redeneeringen, maar uit de diepste diepten van het menschelijk hart. Hij is een sterke, intuïtieve kunstenaarsnatuur, die een fijnen zin heeft voor de behoeften en verlangens van den innerlijken mensch. Hem moest van stonde aan het onbewegelijke, versteende, schoolmeesterachtige, ja onmenschelijke van de duitsche schoolpraxis tegen de borst stuiten als niet licht iemand anders. Met het zekere instinct van den echten kunstenaar ontdekte hij ook terstond den wortel des kwaads. „Onze scholen, hoogere zoowel als lagere, drukken den mensch dood onder het gewicht der leerstof. Onder den last van dat vele en velerlei kan de mensch niet meer op adem komen, zich niet op natuurlijke wijze ontwikkelen. Dat vermag hij slechts met een beperkte stof, slechts door het zorgvuldig doorploegen en bearbeiden van een klein, begrensd gebied, slechts door enkele typische verschijnselen nauwkeurig waar te nemen en levendig te ervaren, maar niet door een oppervlakkig en harteloos doorrennen van onafzienbare velden van wetenschap. Daar wordt de menschelijke ziel slechts uitgedroogd, kaal gemaakt, daar wordt al haar vreugde en scheppenslust gedood. Slechts dat wat de mensch zich zelfstandig verwerft, is waarlijk zijn eigen, brengt hem vooruit en omhoog. Zal de school een werkelijke kweekplaats van menschelijke ontwikkeling worden, dan moet zij zich getroosten, heel die duizendvoudige geleerdheidskramerij er aan te geven en haar verplichte leerstof zoo te besnoeien, dat zoowel in den onderwijzer als in het kind de mensch niet te gronde gaat, maar zich vrij kan ontwikkelen. Het onpersoonlijke, meer passieve instampen moet eindelijk eens plaats maken voor een vrij, zelfstandig menschwaardig verwerken der leerstof, waarbij al de meest oorspronkelijke krachten des menschen opgewekt en ontwikkeld worden".

Er is in K. niets kleins. Hij heeft gevoel voor het groote, het vrije in den mensch. Het onderwijs moet menschelijker worden, de persoonlijkheid van den onderwijzer moet bevrijd worden van het keurslijf van een ten deele geheel onmenschelijk schooldespotisme. „Wil de school persoonlijkheden aankweeken, dan moet voor alle dingen de onderwijzer zelf een persoonlijkheid kunnen en mogen zijn. Daartoe moet alles dienen om het onderwijs te vergeestelijken en de ontwikkeling van den onderwijzer te verdiepen".

Dat zijn de gedachten, die in al zijne redevoeringen en geschriften steeds wederkeeren. Buitengewoon zegenrijk heeft hij zelf door zijn

persoon gewerkt. Hij heeft, waar hij maar kon, een verwoeden krijg gevoerd tegen die erfzonde der Duitschers, de schoolvosserij. Zijn eigen bewegelijkheid, zijn vrijere opvatting der dingen, zijn natuurlijkheid en ongekunsteldheid werkten, waar hij maar kwam, verfrisschend op de muffe, drukkende, beklemmende schoollucht. Aan deze innemende eigenschappen dankt hij o.i. het beste deel van zijn populariteit. Hij gaf uitdrukking aan wat in ons aller hart leefde, wat wij allen meer of minder duidelijk voelden en waar wij allen onder leden en zuchtten. Als een heiland en verlosser verscheen hij ons, bij wien wij ons geestdriftig wenschten aan te sluiten. Vooral op ons, volksonderwijzers, die op onze kweekscholen zoo'n vreeselijk en onbarmhartig leerterrorisme hadden moeten dulden, moesten zijn bevrijdende woorden een geweldigen indruk maken. Groot waren dus de verwachtingen en groot was het vertrouwen, waarmede men hem tegemoet kwam, toen hij zijn jarenlange onvermoeibare en rustelooze werkzaamheid begon, die de München er volksschool tot het proefterrein voor de meest ingrijpende hervormingen zou maken.

Maar helaas, er ligt veel tusschen een algemeene idee en haar uitwerking in de bijzonderheden der praktijk. Hier begint de tragiek, waaraan ook een Kerschensteiner niet ontkomen kon. In vragen van opvoeding en onderwijs kunnen wetenschap en geleerdheid nooit het laatste woord hebben. Slechts wie het kind door en door kent, omdat hij zelf met kinderen gewerkt en getobt heeft, weet wat goed en wat slecht voor hen is, wat zij noodig hebben en hoeveel. Niets is verleidelijker dan de phantazie; telkens en overal heeft zij het correctief der nuchtere werkelijkheid noodig. Dat ondervindt hij, die van uur tot uur voor de klas moet staan. Aan hen echter, die uit den onderwijzersstand uittreden om lid van het schooltoezicht te worden, zien wij, hoe snel en gemakkelijk die werkelijkheid hun vreemd wordt. Hoeveel te meer moet dat dan niet het geval zijn bij iemand, die nooit zelf dien molen getreden heeft. Zulke mannen zijn afhankelijk van wat anderen hun te zien en te hooren geven, hun voorstellen en hun aanraden. Maar deze personen zijn zelf weder van hen afhankelijk, en onder hen bevinden zich maar al te veel oogendienaars; zij hebben er veel te veel belang bij, de autoriteiten slechts datgene te rapporteeren en aan te raden wat zij weten, dat hun naar den zin is. Dit alles klemt natuurlijk te meer, naarmate die autoriteit grooter macht heeft."

Dit lezende herinnerde ik mij, Kerschensteiner op een zijner lezingen in ons land uitdrukkelijk te hebben hooren verklaren, dat hem in al de jaren van zijn ambtsbediening nooit één enkele klacht was ter oore gekomen betreffende de werkmeesters, die hij als onderwijzers in handenarbeid in de school ingevoerd — „aan de school opgedrongen", zegt dr. L. bl. 538 — heeft. Wij hebben toen tevergeefs getracht hem meer gedétailleerde mededeelingen omtrent dit punt te ontlokken, dat ons, nederlandsche voorstanders van de invoering van handenarbeid als verplicht leervak op de L. S., bijzonder interesseerde — niet het minst, nu wij wellicht aan den vooravond staan van de aanvankelijke vervulling onzer wenschen — wijl wij allen dit onderwijs niet aan vaklui, maar aan klasseonderwijzers opgedragen wenschen te zien en ons herinneren, dat

P. T. van der Meulen, die in 1911/12 een opzettelijk onderzoek instelde naar dat onderwijs in de Münchener scholen, daarmede niet ingenomen was.[1])

Keeren wij echter tot ons onderwerp terug. K., zoo gaat de heer L. voort, was van huis uit leeraar in de wis- en natuurkunde en bracht een zekere voorliefde voor die vakken in zijn ambt mede. Hem viel dus terstond op, hoe veel in dat opzicht de volksschool te wenschen overliet. Het Münchener leerplan was overvuld: het verlangde de behandeling van een massa onderwerpen, zonder zin of samenhang evenwel. Het onderwijs was dus en kon niets anders zijn dan een geesteloos instampen van een reeks bijzonderheden. Hier moest ingegrepen worden en het eerst noodige was de toepassing van zijn leus: onbarmhartig besnoeien, en zoo tijd winnen voor een betere behandeling van het overblijvende. Onder een „betere" behandeling verstond echter de academicus K., oud-leeraar van een gymnasium, vanzelf een meer wetenschappelijke behandeling. Hij gaf zich daarbij geen rekenschap van het feit, dat het kind van de volksschool daarvoor nog niet rijp is. En dat bovendien een zoodanige behandeling van den onderwijzer een wetenschappelijk specialiteitendom vergt, waartoe de volkonderwijzers niet alleen niet opgeleid zijn, maar dat zij ook niet gebruiken kunnen, aangezien zij hun hoofdaandacht te bepalen hebben bij de hoofdvakken der L.S. — als hoedanig de schr. hier en overal slechts (moeder)taal en rekenen noemt — welker methode hun volle aandacht en toewijding vraagt en van geheel andere soort is. Door hun dus den eisch te stellen van een meer wetenschappelijke behandeling, heeft K. met alle besnoeiing der leerstof in werkelijkheid de taak der onderwijzers reusachtig verzwaard. En het was niet te vermijden, dat dit onderwijs, dat direct op het zelf-vinden, het zelf-verwerken heette gericht te zijn, in de praktijk ontaardde in een nieuw soort van dogmatiek, een natuurwetenschappelijke geloofsleer, die de kinderen eenvoudig voorzet wat zij aan te nemen hebben.

Deze bevoorrechting van de natuurwetenschap doet bovendien op school te kort aan het algemeen menschelijke, dat de school behoort te geven en te voeden en dat immers juist K. zoo hoog aanslaat. De moderne wetenschap staat koud tegenover de natuur, die haar

---

[1]) Zie het Verslag van het Congres voor Handenarbeid, Amsterdam 1912. bl. 86. Daar dit zeer belangwekkend Verslag weinig bekend en toegankelijk is (het is anders in alle arrondissementsbibliotheken aanwezig) citeer ik de bedoelde passage hier woordelijk. „Gelukkig, dat het voorbeeld van München geen navolging vindt, want wat ik daar in een der mooiste schoolgebouwen op het gebied van den houtarbeid te zien kreeg, was al zeer weinig. Naar een model maken de jongens een werkteekening en naar deze teekening wordt het werkstuk gemaakt, een werkstuk, dat enkel gegeven wordt om de oefening. (Dit is in lijnrechten strijd met K.'s beweringen te Amsterdam. G.) Bruikbare voorwerpen komen niet uit de handen der knapen (als boven. G.); ze maken oefeningen en nog eens oefeningen. In de werkzaal was het merkbaar, dat de jongens met minder ambitie en veel minder opgewekt arbeidden dan elders. En geen wonder: er werd zeer nauwkeurig werk verlangd (dit klopt. G.) maar de leerlingen kregen geen bruikbare voorwerpen, de scheppingsvreugde ontbrak".

In het bovenstaande vinden wij misschien de verklaring van deze krasse tegenstrijdigheid.

slechts object van onderzoek is; zij leent zelfs haar diensten aan de techniek en industrie, die haar onbarmhartig ontsieren en verwoesten. Wetenschappelijke belangstelling in is iets anders dan warme liefde en diep gevoel voor de natuur. Het onbarmhartig experimenteeren en opereeren met al het levende, dat de wetenschap tegenwoordig ook reeds van de jeugd verlangt, voert licht tot zekere ruwheid, bevordert althans niet piëteit en eerbied. Onze middelbare scholen lijden reeds genoeg aan dat euvel, maar op de volksschool is het heelemaal niet op zijn plaats. En toch heeft K. dit „in lijnrechten strijd met zijn eigen wezen en aard", zegt de schr., op de volksschool ingevoerd.

Verder had hij voor dat onderwijs ook meer tijd noodig, welke van Taal en Rekenen moest worden afgenomen. De hoogste klassen der volksschool kregen 2 u. Geschiedenis, 2 u. Aardrijkskunde, 2 u. Nat. historie, 2 u. Natuurkunde, 2 u. Scheikunde en dan nog 2 u. laboratoriumwerk voor de twee laatstgenoemde vakken, 3 u. Teekenen en 4 u. Handenarbeid. Hierdoor wordt volgens den schr. het evenwicht der school verstoord. Daarover kan men verschillend denken en met wat hij over het taal- en vooral het rekenonderwijs zegt, waarbij hij geheel schijnt te vergeten, hoe veel van die leerstof aan en in andere vakken kan geleerd worden en vaak veel beter geleerd wordt, behoeft men niet mede te gaan. Maar geheel zal men hem moeten bijvallen, wanneer hij het afkeurt, dat deze hervormingen hebben geleid tot een vermeerdering van het aantal wekelijksche schooluren tot 29 voor het 10 à 11 j. kind en zelfs tot 33 voor de hoogere klassen, en tot schooltijden van 8 tot 12 en van 2 tot 4 en zelfs tot 5. Vroeger duurde de morgenschooltijd van 8 tot 11 en wat die verlenging tot 12 u. voor den onderwijzer beduidt, dat, zegt de schr., weet slechts hij die het meegemaakt had. Had K. dat gedaan, dan zou hij dit nooit aan onderwijzer en kind opgelegd hebben.

Zijn opvatting van aard en beteekenis van „de eigenlijke leervakken, die tot nog toe het meest in aanzien stonden, (dus voorn. Taal en Rekenen) voert den schr. vervolgens tot een verdediging van de oude „leer"-school tegen K.'s „werk-school", waarin wij hem weder niet zullen volgen. Alleen kunnen wij hem weer niet geheel ongelijk geven, wanneer hij betoogt, dat deze vakken eerder met groote klassen vereenigbaar zijn en zich altijd nog beter leenen tot massaal onderwijs dan handenarbeid en laboratoriumwerk, die, wanneer zij niet individueel of in kleine groepen en onder voortdurend behoorlijk toezicht gegeven worden, maar al te licht ontaarden in kortswijl en wanorde. Juist K. met zijn werkelijkheidszin zou de eerste geweest zijn om dit te bedenken, wanneer hij de werkelijkheid gekend had.

K.'s hervormingen brachten natuurlijk een algeheele omwerking der leerplannen mede. En hier beging K. weder een fout, zooals alleen iemand, die niet in de praktijk staat, ze maken kan. „Inplaats van het leerplan voor ieder jaar door een kundig klasse-onderwijzer (sic! G.) te laten bewerken, die precies wist, wat de kinderschouders vermogen te dragen, liet hij ieder vak door een specialiteit uitwerken, waaronder zelfs een universiteitsprofessor. Dat was natuurlijk bij den duivel te biecht gegaan en het resultaat kan men zich denken. Men kan de München er leerplannen opslaan waar men wil, overal ziet men, dat

zij van lieden stammen, die óf de praktijk reeds lang ontgroeid zijn of die heelemaal nooit iets met het kind hebben te doen gehad". Zij krioelen ook van hoogdravende geleerde uitdrukkigen, die onder meer het groote bezwaar hebben, dat zij zeer vaag zijn. „Dientengevolge weet maar al te vaak noch de onderwijzer wat hij eigenlijk geven, noch de schoolopziener wat hij verlangen moet. Wat de een voor belangrijk houdt, vindt de ander onbeteekenend en de een komt den ander van den aanvang af met wantrouwen te gemoet. En zoo bereikte K. precies het omgekeerde van wat hij bedoelde: hij wilde den onderwijzer van de tyrannie der stof bevrijden en hij bond hem aan een leerplan, dat hem stelt voor een ongetelde massa van taken en problemen, waartegen hij bij nader toezien niet opgewassen blijkt".

En dan: „de onderwijzer moet meer mensch kunnen zijn", zoo luidde een van K.'s meest scherpe leuzen. Maar dan ware zijn eerste taak geweest hem ruim in de gelegenheid te stellen dat te worden! Hij zou daarmede ook aan een der liefste wenschen van den onderwijzersstand tegemoet zijn gekomen, want deze verlangt niets liever. In plaats daarvan echter heeft hij het hem schier onmogelijk gemaakt. Want om zich meer tot een compleet mensch te ontwikkelen, heeft de onderwijzer natuurlijk vrijen tijd noodig; K. echter ontnam hem den weinigen, dien hij nog had, deels door zijn vermeerdering der schooluren en nog meer door de „wetenschappelijke" eischen, die hij aan zijn onderwijs stelde en waardoor hij zijn voorbereidingsarbeid onmetelijk verzwaardde Dientengevolge „is het zelfs een kenmerk der aera-Kerschensteiner geworden, dat er van den mensch en zijn verheffing niet veel gesproken werd, maar wel eindeloos getwist en gekibbeld over de vakken van het leerplan en hun uiterlijke behandeling. En dat nam zoo aller aandacht en krachten in beslag, dat die afgewend werden van het eigenlijke schoolprobleem, de karaktervorming. Dat deze op de middelbare scholen jammerlijk te kort komt, is bekend. De volksschool echter was tot nog toe in dit opzicht althans veel beter, maar nu heeft K. door zijn verwetenschappelijking haar aan de andere geassimileerd. Hoe weinig hij de volksschool en haar eigenaardige behoeften kent, blijkt het duidelijkst daaruit, dat hij haar liefst voor zijn natuurwetenschappelijke lievelingsvakken ook vakleeraars opgedoffeld had, zooals hij dat voor den handenarbeid gedaan heeft[1]). Juist dat, wat het hoofdvoordeel, de kracht van de volksschool uitmaakt, haar onverdeeldheid, dat zou K. zonder gewetenswroeging aan de „wetenschappelijke exactheid" hebben geofferd."

„De volksschool, zegt de schr. ten slotte, heeft met de wetenschap heel weinig te maken en het ambt van volksonderwijzer is geen wetenschappelijk beroep. Het is iets veel hoogers, het is een kunstenaarsberoep. Niet aan de wetenschap heeft zij den maatstaf te ontleenen van wat zij doen en laten moet, maar uitsluitend aan den mensch. Alles wat wij aan en met het kind doen, moeten wij zóó doen, dat daardoor de geheele mensch tot ontwikkeling komt".

---

[1]) Dat klinkt ongelooflijk, maar wordt dit minder, wanneer men zich te binnen brengt op welke gronden K. hier het aanstellen van vaklui bij het onderwijs in den handenarbeid verdedigde. Want dit geschiedde met argumenten, die men voor alle onderwijs door specialiteiten aanvoeren kan. G.

Niemand zal het daarmede meer eens zijn dan K. of het moesten zijn de voorstanders van de invoering van den Handenarbeid, voor wie dit juist een van hun krachtigste argumenten is. Het artikel eindigt met het overnemen van den eisch van den Deutschen Lehrerverein, dat iedere schoolopziener — en eerst recht iedere schoolhervormer, voegt Leitl eraan toe — minstens één uur per dag met de kinderen zal werken. Dus zoo iets als „weg met het ambulantisme der schoolopzieners!" Alsof de kinderen dan niet licht het kind van de rekening zouden worden!

Ongetwijfeld is de schr. niet vrij van éénzijdigheid en beschouwt, hij, zooals natuurlijk is, de dingen uit zijn standpunt. Maar dat hervormingen, als zij niet met verstand en kennis van zaken worden ingevoerd, of als zij overdreven worden, licht voeren tot precies het tegenovergestelde van wat men beoogde, dat is, geloof ik, een waarheid, waaraan wij in onzen, van hervormingsplannen zwangeren tijd, wel eens mogen herinnerd worden. En mij persoonlijk heeft de lezing van Leitl's artikel opnieuw versterkt in mijn overtuiging, die bij mij gedurende mijn schoolopzienersschap altijd een zekere aangeboren doortastendheid in bedwang heeft gehouden, dat hervormingen niet van boven af, uit „machtsvolkomenheid", moeten worden ingevoerd, allerminst op het gebied van het onderwijs. Zij kunnen toch onmogelijk slagen, ja er kan niets goeds van komen, zonder de gewillige medewerking van onderwijzers, die aan groote bekwaamheid om ze uit te voeren de innige overtuiging paren, dat zij goed en noodig zijn.

G.

Mokerslagen van den nieuwen tijd op het Gymnasium in Duitschland — en ook bij ons?

Het gymnasium in Duitschland en Nederland is een product van het neohumanisme, een geestesrichting, geboren uit de Renaissance, maar het eerst tot volledige ontwikkeling gekomen onder den invloed van mannen uit de 18de eeuw als Lessing, Wilhelm von Humboldt, Fr. Aug. Wolf, Goethe, Schiller e.a. Wat was het doel van de neohumanisten? De Latijnsche scholen van de 17de en de 18de eeuw wilden de leerlingen alleen vormen tot g e l e e r d e n; de humanisten wilden meer. ze wilden algemeene en harmonische ontwikkeling, humanistische opvoeding. Het ideaal dezer harmonische, algemeen menschelijke opvoeding, dat dus niet meer overtroffen kon worden, vonden ze in de Grieksche beschaving en ze namen de studie van het Latijn erbij, omdat de Romeinen de historische schakel vormden tusschen den modernen en den Grieksehen tijd.

Het Latijn was oorspronkelijk de taal der geleerden, men sprak en schreef Latijn. Langzamerhand begon men zijn gedachten in de moedertaal te kleeden en prof. Thomasius sprak in Duitschland, tot groote ergernis van zijn geleerde collega's, openlijk uit, dat het Latijn niet als het essentieele van een geleerde beschouwd mocht worden! Het motief, „het Latijn de taal der wetenschap" had in den tijd der

neohumanisten geen geldigheid meer. Deze verdedigden het Latijn op bovengenoemden cultuurhistorischen grond.

De wijsbegeerte van Hegel bracht een ommekeer: het humanistisch ideaal werd geheel op den achtergrond gedrongen, waardoor het gymnasium zijn oorspronkelijke bestaansgrond verloor. Onder den invloed van Hegel werd de vorming van het logische denken op den voorgrond geschoven, wat tot heden in hoofdzaak is gebleven. Hoe kon dat? De dialectica van Hegel, die de eenheid der tegendeelen zoekt, moest noodzakelijk daartoe leiden, dat het hoogste van alle kennis in het algemeene begrip, in het logische principe gezien werd. Kant had in zijn „Kritik der reinen Vernunft" de catagorieën van Aristoteles overgenomen en ze erkend als de mogelijke oordeelen van het denken, als de denkvormen. Deze oordeelen waren uitgedrukt in zinnen. De zinnen zelve bevatten dus de zuivere vormen van het denken. Daarom zag Hegel in de studie der grammatica een oefening der denkvormen, een oefening van het logisch denken. En zoo werd het gymnasium de oefenplaats der grammatica. Alleen wanneer dit formalisme met de moderne psychologie geconfronteerd wordt, schuift men het humanistisch ideaal of het cultuurhistorisch element ook nog wel eens naar voren.

Maar Hegel bracht nog een tweede verandering. De dialectica van Hegel eischt voor het inzicht in de eenheid der tegenstellingen, die het logische denken moet tot stand brengen, een groote schat van algemeene kennis. Het neohumanistisch gymnasium had oorspronkelijk weinig verplichte vakken, gewoonlijk Grieksch, Latijn, de moedertaal en wiskunde. Maar onder den invloed van Hegel, van zijn theorie der „algemeene ontwikkeling" waren er omstreeks 1840 reeds 14 verplichte leervakken op het z.g. leerplan van Schulze. En waar is thans het einde der algemeene ontwikkeling? Het weten wordt steeds, schier elken dag, vermeerderd, de natuurwetenschappen werpen zakken vol kennis op de wetenschappelijke markt en het gymnasium wordt wanhopig, welke van deze zakken ze bij de algemeene kennis moet voegen; principieel moest het alle nemen, sinds Hegel. Maar ook de practijk van het leven heeft invloed gehad op het aantal vakken: de moderne talen en de natuurwetenschappen zijn ook een eisch des tijds. En laatstelijk heeft het gymnasium in Nederland ook nog gymnastiek en teekenen als verplichte vakken opgenomen. De inrichting van het tegenwoordig gymnasium berust niet op één logisch beginsel; het is een opleidingsplaats, waar allerlei principes om den voorrang strijden. De natuurwetenschappen vechten met de oude talen, de moderne talen tegen beide; gymnastiek en teekenen zullen straks ook aan den strijd deelnemen.

Hoe staat het thans met het humanistisch gymnasium in Duitschland? Want de ontwikkeling der onderwijstoestanden in dit land zal van grooten invloed zijn ook in ons land.

Pas is er een werkje verschenen van Dr. Otto Freitag: „Deutsches" Gymnasium, Oberschule, Aufbauschule als nationale Erziehungsschule der Zukunft". De schrijver, die zelf aan allerlei onderwijsinrichtingen is werkzaam geweest, ook aan het gymnasium, waar hij Grieksch en Latijn doceerde, grondt zijn uitspraken op zijn ervaring, maar versterkt ze tevens door eerste autoriteiten op philologisch en paedago-

gisch gebied te hulp te roepen. Het 41ste Pruisische philologen-congres heeft in Mei 1919 de volgende motie aangenomen:

„Naast de bestaande typen van voorbereidend hooger onderwijs (Gymnasium, Realgymnasium, Oberrealschule) trede als vierde type met gelijkwaardige eischen het „Duitsche" gymnasium met één vreemde taal en met Deutschkunde en Volkswirtschaftslehre als hoofdvakken."

Ook een vergadering van de paedagogische commissie in het Centrale Instituut voor opvoeding en onderwijs heeft zich met het Duitsche gymnasium bezig gehouden; deze vergadering bestond o.a. uit leden van het ministerie, de provinciale schoolraden, professoren der paedagogie en vertegenwoordigers van alle leerarenorganisatie's. Onder de aanvaarde stellingen bevindt zich ook de volgende: „Als directe voortzetting der volksscholen moeten „Aufbau"-schulen (= het Duitsche gymnasium) als nieuwe vorm van voorbereidend hooger Onderwijs ingericht worden. Bij het ontwerpen van het leerplan moet ook in dit geval het leidend beginsel zijn, dat de graad van ontwikkeling, die bij den overgang naar de universiteit als eindpunt bereikt wordt, in vergelijking met den tot nog toe geldenden stand der ontwikkeling niet verminderd mag worden." Het doel van deze „Aufbau"-schulen of Oberschulen is, een leerling der volksschool van zijn 11de jaar af in vijf jaar of van zijn 13de jaar af in zes jaar te bekwamen, om een leidende plaats in het practische leven te kunnen innemen of in een hoogere vakschool of een universiteit zijn studie voort te kunnen zetten. De „Aufbau"-school zal maar één verplichte taal hebben (hoofdzakelijk Engelsch), in de laatste 3 tot 4 jaar naar keuze Latijn of een tweede moderne taal. De school zal allerlei leergangen hebben: voor hoogere studie, voor kunstnijverheid, voor handel en dergelijke; dus ongeveer als de Amerikaansch, Highschools. Deze „Aufbau"-school zal, het is het plan der regeering de voornaamste plaats in het voorbereidend hooger onderwijs innemen, terwijl het bestaande Gymnasium, het Realgymnasium en de Oberrealschule als in zekeren zin als aanhangsel zullen beschouwd worden.

Dr. Otto Freitag meent terecht, dat Duitschland met deze „Aufbau"-school voor een onderwijshervorming staat, die van insnijdende beteekenis voor het geheele onderwijs en de toekomst der hoogere ontwikkeling zal zijn. Breede kringen zullen vreezen, dat de Duitsche cultuur daardoor sterk zal afzakken en een storm van protesten zal waarschijnlijk losbreken. Men zal meenen, dat deze diepgaande onderwijshervorming, die de volksschool als kern neemt, onmiddellijk afhankelijk is van de revolutie, die plaats gehad heeft. Dit is evenwel onjuist, meent de schrijver.

Verschillende van elkaar onafhankelijke stroomingen zijn langs verschillende wegen en uit zeer verschillende oorzaken tot ongeveer hetzelfde resultaat gekomen, n.l. dat slechts één verplichte vreemde taal geëischt mag worden: het ministerie is daartoe gekomen door de idee van de eenheidsschool, die voor de volksschool de ononderbroken opbouw tot de universiteit eischt, het philologencongres kwam daartoe, omdat critiek en twijfel zich hoe langer hoe meer richten tegen de waarde en den omvang van het onderwijs in de vreemde talen, om-

dat het tegenwoordige leven met zijn nieuwe wetenschap en zijn nieuwe eischen tot hervorming dwingt en omdat het door den oorlog ontvlamde nationale bewustzijn de Duitsche cultuur als centrum van het geheele onderwijs wenscht. Uit al deze tendenzen wordt duidelijk, dat men een school wil, die kortweg gezegd als opvoedingsdoel zich voorstelt: — de Duitsche mensch — de mensch van heden — de religieus-methaphysisch gerichte mensch. Het leerplan zal moeten omvatten: godsdienst, Duitsch, geschiedenis als etische vakken, aardrijkskunde (de nieuwe) en natuurwetenschappen; de vreemde talen en wiskunde moeten als hulpwetenschappen beschouwd worden. Dat beteekent een revolutie in het leerplan van het bestaande gymnasium; want de voornaamste plaats zullen innemen: Duitsch, geschiedenis en aardrijkskunde. De vreemde talen komen daardoor geheel in de verdrukking; er blijft maar één radicaal middel over: slechts één verplichte vreemde taal.

En dan komen de mokerslagen op het oude gymnasium. De drie zuilen, die dit gebouw nog dragen, zijn: de algemeene humanistische opvoeding, de historische vorming en de vorming van het logische denken.

Tegen de neohumanistische opvatting van de Grieksche beschaving zooals die door Goethe en Wilhelm von Humboldt verkondigd werd, is Wilamowitz-Moellendorf te velde getrokken, zoodat het Hellenisme thans niet meer wordt beschouwd als een absoluut ideaal, maar als een stuk geschiedenis als elk ander. Wilamowitz legt er den nadruk op, dat de jonge menschen, die het gymnasium verlaten, Athene zien in een valsch licht; zij hebben recht op waarheid. Ook Spranger bestrijdt den nieuw-humanistischen droom, die ons een onecht Hellenisme geeft, want Humboldts opvatting is geschiedenisphilosopie met een subjectief-ethische anticipatie. Wat kan het onderwijs in de oude talen op het gymnasium, zooals het nu is, aan inhoud en waarde bieden voor de vorming van persoonlijkheid. Daarover zijn heele bibliotheken geschreven, maar voor den schrijver geldt eigen ervaring en zijn antwoord luidt: weinig of niets. Cesar, Xenophon, de Anabasis, Cicero, Horatius, Livius, Demosthenes bieden niets en hij laat Wilamowitz, Schumann, Drerup e.a. spreken, om zijn eigen oordeel te versterken. Met Homerus en Plato is het iets anders, maar is die oneindige urenreeks over jaren verdedigbaar alleen om de moeilijkheid van de taal te overwinnen? Goethe en Schiller hadden hun kennis van de Grieken ook uit vertalingen. Genieten de leerlingen werkelijk van de stof, wanneer ze met de moeilijkheden van de taal moeten worstelen? De fijnheden van de taal worden in een vertaling gemist, zal men zeggen; maar Wilamowitz zelfs worstelde nog soms om het juiste begrip, ofschoon hij dertig jaar in vertrouwelijken omgang met de Grieken had geleefd.

Nu de tweede zuil. De professoren wijzen thans op de historische continuïteit tusschen de moderne cultuur van West-Europa en de oudheid. Dat is zeer juist, maar de consequentie's, die men daaruit trekt voor de praktijk zijn eenvoudig phantastisch, afgezien nog van het feit, dat het humanistisch gymnasium niet gesticht is op cultuurhistorische gronden, maar op grond van het dogma der humanistische vorming. Maar hoe weinig komt er terecht van een volledig beeld der Grieksche beschaving. Het lezen van Baumgarten- Pouland- en

Wagners werk geeft ons een veel duidelijker en aanschouwelijker beeld van de antieke cultuur, dan een leek dat door bronnenstudie kan verwerven. Juist zulke werken laten ons zien, hoe weinig het onderwijs op het gymnasium daartoe in staat is.

De derde zuil was de vorming van het logische denken. De moderne psychologie wijst de opvatting van de hand, dat de geest gevormd kan worden voor een abstract, absoluut kunnen van alle dingen door een bepaalde stof. Als mokers gebruikt hij hier Budde, Herbart, Mayer, Paulsen, Rein c.a.

Slechts dan zou het oude gymnasium recht van bestaan hebben als voorbereidingsschool (voor juristen, theologen, philologen en historici), wanneer begaafde leerlingen met lust deze richting zouden volgen. Maar voor verreweg de meeste leerlingen is het gymnasium een dwanginstituut, waar men de oude talen slikt als de bittere pil om toegang te krijgen tot het eindexamen. Wie met het onderwijs van het gymnasium de maatschappij ingaat, heeft weinig gewonnen en veel verzuimd.

Wat de moderne talen betreft, daarvoor geldt in 't algemeen hetzelfde, wat over het humanistisch gymnasium gezegd is. De stichters daarvan beschouwden het Fransch als toegift voor het practische leven. Eerst het dogma van de vormende waarde der talen gaf ook het Fransch deze beteekenis. Is de tijd aan het Fransch besteed werkelijk overeenkomstig de resultaten. Neen. Een koopman, die Fransch noodig heeft, zal het in heel wat korteren tijd leeren dan de leerling op school. Voor onzen handel, zegt de schrijver, heeft het Spaansch minstens evenveel, zoo niet grootere beteekenis dan het Fransch. Niemand haalt het in zijn hoofd, om Spaansch tot verplicht leervak te maken. Ten tijde van Goethe was het Fransch de internationale wereldtaal. Deze beteekenis heeft het verloren en het is vervangen door het Engelsch. Uit een oogpunt van doelmatigheid laat zich de noodzakelijkheid, het Fransch te behouden, niet verdedigen. En de Fransche litteratuur? Wel we lezen toch ook Ibsen, Tolstoi, Dostojewski, Cervantes, Dante in vertalingen.

De schrijver gaat nu uitvoerig de gebreken van het gymnasium na, die veroorzaakt worden door het overwicht der vreemde talen, en maakt daarbij soms rake opmerkingen, die ook wel — ten onzent gelden. Zoo zegt hij b.v. dat litteratuur en geschiedenis onderwezen worden tot . . . . een of meer menschenleeftijden vóór het heden! In het hoofdstuk „Het leeren van talen en het wetenschappelijk denken" komt hij tot de conclusie, dat de leerling m e t h o d i s c h leert denken, als hij ziet hoe groote meesters de staf hanteeren; het leeren van talen behoort meer tot de „Fertigkeiten" dan tot de „Bildung".

Het wereldbeeld van den tegenwoordigen tijd moet basis en uitgangspunt van het onderwijs zijn. Breede kringen van beschaafden staan in aristocratische eenzaamheid der klassieke vorming geheel vreemd tegenover breede arbeids- en belangensfeeren van het eigen volk. Dat mag niet langer. De intellectueelen moeten hun hoogmoedige terughouding ten opzichte van het staatsleven laten varen, zij moeten het worstelen der economische krachten, het eigen volksleven leeren kennen, wanneer ze later als leiders zullen optreden. In den modernen mensch moet gewekt worden de Duitsche mensch, de mensch der

Middeleeuwen met zijn diep en innig gevoel, met de oneindigheid zijner phantasie, met zijn neiging tot de mystiek.

Als voorbeeld van een leerplan voor het nieuwe gymnasium voor jongens geeft Dr. Freitag:

	U III	O III	U II	O II	U I	O I	
Godsdienst	2	2	2	2	2	2	12
Duitsch	6	6	6	6	5	5	34
Philosophie	—	—	—	—	2	2	4
Geschiedenis	3	3)	3)	3	3	3	18
Staathuishoudkunde en Staatsburgerkunde	—	1)	1)	2	2	2	8
Aardrijkskunde	3	2	2	2	2	2	13
Engelsch (of Fransch)	5	4	4	3	3	3	22
Wiskunde	6	5	5	5	5	5	31
Natuurwetenschappen	2	4	4	4	5	5	25
Teekenen	2	2	2	2	2	2	12
Kunstgeschiedenis en beschouwing van plantkunde	1	1	1	1	—	—	4
samen	30	30	30	31	31	31	183
facultatief							
Fransch (of Engelsch)	—	2	2	2	2	2	10
Latijn	—	—	2	2	2	2	8

W. EMMENS.

Vacantie-cursussen te Jena.

Voor het eerst sinds het uitbreken van den oorlog, worden dit jaar wederom de bekende vacantie-cursussen te Jena gehouden en wel van 4 tot 17 Augustus. Deze cursussen zijn ook toegankelijk voor buitenlanders.

Het programma vermeldt de volgende groepen:

I. Kurse für Dozenten der Volkshochschule.
II. Philosophische Kurse.
III. Religionswissenschaftliche Kurse.
IV. Padagogische Kurse.
V. Naturwissenschaftliche Kurse.
VI. Nationalökonomische Kurse.
VII. Geschichtliche Kurse.
VIII. Literarische Kurse, Vortragskunst, Sprachkurse.

Ieder dier groep omvat meerdere cursussen. Zoo bestaat groep IV uit:

1. Das Bildungswesen Deutschlands in Vergangenheit und Gegenwart door Prof. Dr W. Rein.
2. Der Arbeitskreis der Bildungspflege door Dr Ladewig.
3. Der Staatsbürger als pädagogisches Problem door Prof. Dr P. M. Ruhlmann.

4. Einführung in die Lehre vom erziehenden Unterricht door Prof. Dr Just.
5. Bildung und Schule nach der Reichsverfassung door Dr G. Weisz.
6. Philosophische Propädeutik an höheren Schulen door Prof. Dr Fr. Falbracht.
7. Bedeutung und Stellung des Privatschulwesens door J. Trüper.
8. Spezielle Methodik mit praktischen Uebungen door A. Bühm.
9. Methodik des muttersprachlichen Unterrichts door Fr. Lehmensick.
10. Phonetik mit praktischen Uebungen door A. Lorey.
11. Der fremdsprachliche Anfangsunterricht door A. Lorey.
12. Turnunterricht door Herbart.
13. Unterricht in plastischer Gestaltung door Maria Bergemann.
14. Die Biologie im botanischen Schulunterricht door Prof. Dr Detmer.

Groep I (Kurse für Dozenten der Volkshochschule) prijkt thans voor het eerst op het programma en omvat de volgende onderdeelen:

a) Die Religion in der Volkshochschule door Prof. D. Weinel.
b) Die Philosophie in der Volkshochschule door Dr Flitner.
c) Padagogik und Volkshochschule door Prof. Dr Rein.
d) Rhetorik.
e) Der Arbeitskreis der Bildungspflege door Dr Ladewig.

Verder worden voor de leerkrachten aan de volksuniversiteiten wekelijks drie bijeenkomsten belegd, waar men van gedachten kan wisselen, na bijwoning van een drietal practica (Arbeitsgemeinschaften) geleid door Leo Weiszmantel te Würzburg, E. Weisch te Meiningen en Dr Flitner te Jena.

Overigens worden nog enkele losse voordrachten in uitzicht gesteld, o.a. van Dr Damaschke over Volkshochschule und Bodenreform en Prof. Dr Kessler: Die Nationalökonomie in der Volks-hochschule.

Deze cursussen en losse voordrachten worden gehouden met het doel docenten van alle duitsche en zooveel mogelijk buitenlandsche volksuniversiteiten bij elkaar te brengen en zoo een rustige bespreking van de vele problemen, die op dit gebied om oplossing vragen te bevorderen en te vergemakkelijken. Wij waren in de gelegenheid onlangs een bezoek te brengen aan Jena en Thüringen en constateerden, dat de Thüringsche volksuniversiteiten in het algemeen en de Jenasche in het bijzonder een allereerste plaats innemen onder de duitsche volksuniversiteiten. Bovendien ligt in de nabijheid van Jena het eenige Volkshochschulheim van beteekenis in Duitschland, nl. de „Heim-Volkshochschule—Gera—Tinz", te Gera. Het is dan ook te hopen dat velen aan de uitnoodiging tot bijwoning dezer bijeenkomsten zullen gehoor geven tot heil van de volksontwikkeling in ons land.

Zij die meerdere inlichtingen wenschen, kunnen zich wenden tot het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling N. Z. Voorburgwal 212 of tot het secretariaat der volksuniversiteiten te Amsterdam, 's-Gravenhage, Groningen, Rotterdam en Utrecht. M. HENSGENS.

Andere bladen worden verzocht dit over te nemen.

Feiten en Pogingen.

Zuiniger school-organisatie.

In Rotterdam heeft de Wethouder van het Onderwijs een plan gepubliceerd voor een zuiniger gebruik der beschikbare schoolruimte. In 't kort komt het hierop neer, dat men elk gebouw voor twee scholen wil gebruiken, die daar afwisselend onderwijs krijgen. Bouwen is tegenwoordig duur; gedurende de oorlog is het grotendeels gestaakt geweest en nu zit men verlegen. Het is begrijpelijk, dat men op de gedachte is gekomen de beschikbare gebouwen zo intensief mogelijk te gebruiken. Men schijnt nu aldus geredeneerd te hebben: een schoolgebouw wordt slechts gedurende weinige uren per dag gebruikt, laat ons beproeven de schoolorganisatie op zodanige leest te schoeien, dat de gebouwen minder uren leegstaan.

Deze gedachte is niet nieuw: het schijnt, dat ook de wijze, waarop de Rott. Wethouder ze heeft uitgewerkt niet nieuw is. In een artikel in Het Handelsblad werd tenminste medegedeeld, dat de H. H. Dr. Gunning en Frits van Raalte reeds eenige jaren geleden met soortgelijke plannen voor den dag waren gekomen.

Vaak reeds is er van verschillende zijden op gewezen, dat de scholen meer in dienst gesteld konden worden voor sociale doeleinden. Tot concrete plannen heeft dit voor zoover wij weten echter niet geleid.

Wij hebben nu een concreet plan voor ons, dat volgens het verslag in Het Volk van 12 Mrt. l.l. ongeveer als volgt luidt:

Men brenge twee schoolgroepen in een gebouw.

„De eene schoolgroep zou dan onderwijs ontvangen van 8½ tot 10 en van 1 tot 2½; de andere van 10½ tot 12 en van 3 tot 4½; 's Zaterdags alleen van 8½ tot 12 uur.

Ieder lokaal wordt dus zes uur per dag gebruikt.

In dezen tijd ontvangt iedere klas drie uur les, zoodat er in een school van twaalf lokalen 24 klassen onderwezen kunnen worden.

In deze drie uren worden alleen de hoofdvakken — lezen, schrijven, rekenen, taal, geschiedenis, aardrijkskunde en natuurkennis — onderwezen, waaraan dan iets minder tijd kan worden besteed dan bij het tegenwoordige stelsel.

Behalve deze vakken, moeten worden onderwezen: zingen, teekenen, gymnastiek en handwerken. Dit kan geschieden in afzonderlijk en speciaal daarvoor ingerichte lokalen. Voor zingen zouden telkens vier klassen in een ruimte van drie lokalen kunnen worden bijeengevoegd".

De ruimtebesparing wordt aldus toegelicht:

Voor het aantal kinderen, dat de gewone lagere school te Rotterdam bezoekt, zouden noodig zijn 120 schoolgroepen, elk van 12 klassen.

„Van deze 120 schoolgroepen zijn voor de hoofdvakken slechts noodig 60 gebouwen. Voor zingen komt daarbij de ruimte van 98 lokalen, voor teekenen — van het 3e tot 6e leerjaar — 88 lokalen, voor handwerken aan meisjes 44 lokalen, totaal voor deze drie vakken 230 lokalen of 20 schoolgebouwen.

Op deze manier wordt dus op 120 scholen de ruimte van 40 scholen uitgespaard. Waarmee dus het groote voordeel bereikt wordt, dat zonder veel nieuwe en dure gebouwen, groote hervormingen als verlaging van 't aantal kinderen per klas tot dertig en invoering van meerdere leerjaren, tot stand kunnen komen.

Wat het onderwijs betreft, de leerlingen ontvangen per week 16½ uur les in de bovengenoemde eerste groepvakken. Daarnaast komen voor alle kinderen twee lessen per week in zingen, en voor de kinderen van het 3e tot het 6e leerjaar twee in teekenen, twee in gymnastiek en twee in handwerken.

De leertijd wordt dus voor:

1e leerjaar 13 schooltijden = 19½ uur.
2e " 13 " = 19½ "
3e leerj.)
4e leerj.(19 schoolt. v. jongens = 25½ uur.
5e leerj.(21 schoolt. v. meisjes = 28½ uur.
6e leerj.)

De Rotterd. Wethouder ziet in dit plan grote voordelen. Hij meent, dat dit de gemeente Rotterdam ontheffen zal van de plicht om in de naaste toekomst 40 à 50 nieuwe scholen te bouwen.

Dit is natuurlik voor een pedagoog een zaak, waarmee hij zich niet in de eerste plaats heeft te bemoeien. Wanneer voor het onderwijs het bouwen van 40 à 50 nieuwe scholen noodzakelik was, zou hij met alle kracht er voor moeten ijveren, dat gedaan te krijgen. Wij willen deze zaak hier dan ook laten rusten. Om misverstand te voorkomen, wijs ik er echter op, dat zij mij wel degelik zeer belangrijk voorkomt en ik reeds getracht heb in „Het Volk" aan te tonen, dat met de bestaande gebouwen en met het bouwen van nieuwe scholen alleen in de nieuwe wijken het Rotterdamse onderwijs zo kan worden ingericht, dat een aantal van 30 leerlingen per onderwijzer bereikt kan worden.

Voor 't overige laat ik deze kant der zaak hier buiten beschouwing. Op deze plaats hebben wij voornamelik te maken met de pedagogische gevolgen van het plan.

Volgens de ontwerper biedt het vele voordelen.

1e. Geeft het een verkorting van den leertijd in de laagste klassen.

2e. Zullen de hoofdvakken meer de hoofdschotels van het onderwijs vormen en zal deze organisatie een beter resultaat waarborgen.

3e. Zal het overdragen van het teken- en zangonderwijs aan specialiteiten dit onderwijs ten goede komen.

De ontwerper meent, dat in het bizonder voor de lichamelike opvoeding in de ruimste zin een wijd veld geopend wordt.

Het plan geeft niet alleen een besparing aan schoolruimte maar ook aan leerkrachten, want de bedoeling is, dat aan elke onderwijzer de zorg van twee elkaar opvolgende klassen wordt opgedragen.

„Ieder onderwijzer krijgt in z'n lokaal per dag twee klassen te onderwijzen, iedere klas drie uur. Zijn werktijd wordt dus 33 uur per week, inplaats van zooals nu 24 uur.

Het eerste gevolg hiervan is een besparing van leerkrachten. Voor 120 scholen zouden noodig zijn 720 gewone onderwijzers, benevens voor zang 33 en voor teekenen 88. In totaal dus 841, inplaats van 1440, die daarvoor nu vereischt worden. Een besparing alzoo van 599 leerkrachten.

Daar staat tegenover, dat voor den veel zwaarderen arbeid ook een hooger loon dient uitgekeerd.

Dat zou kunnen geschieden op de basis als het rijk voor leeraren vastgesteld heeft. Het normaal aantal uren op 24 stellende, zou dan het salaris voor 9 uur extra moeten worden verhoogd met b.v. $^{9}/_{24}$ van het huidige salaris. De totale kosten zouden dan bedragen de normale salarissen van 1158 onderwijzers, waardoor een besparing in geld gelijk aan het salaris van bijna 300 leerkrachten zou overblijven".

De ontwerper van het plan verheelt zich niet, dat aan deze bezuiniging bezwaren verbonden zijn. Hij voorziet, dat sommige leerkrachten wel eens wat te veel aan dit werk konden hebben. Hij meent echter dat de betere betaling, die zij zouden genieten, hen ontheffen zou van de noodzakelikheid hun avonduren productief te maken.

Wanneer wij de opsomming der voor- en nadeelen bekijken treft het ons allermeest, dat men niet afzonderlik gesproken heeft van de dedactiese en pedagogiese gevolgen. Of liever de voordeelen worden ons alleen voorgesteld als onderwijskundige, van pedagogiese voor- of nadelen wordt niet gesproken.

Toch moet men deze beide uiteen houden. Het zou immers best mogelik zijn door een bizondere inrichting betere onderwijsresultaten te bereiken en aan de opvoedende strekking van het onderwijs schade toe te brengen.

Maar zelfs dit schijnt hier niet het geval te zijn. Waar ons hier betere resultaten worden beloofd, ontbreekt 't bewijs dat deze werkelik bereikt zullen worden. Hoe men eigenlik tot de bewering komt, dat het onderwijs in de hoofdvakken betere resultaten zal geven, begrijpen wij niet. Lezen krijgt minder uren, schrijfonderwijs zal in de hogere klassen niet meer gegeven worden. De kinderen krijgen twee lessen van drie kwartier achter elkaar. Van korrektie en rustig werken zal weinig sprake zijn. In De Bode, het orgaan van den Bond van

Nederl. Onderwijzers, vonden wij de bezwaren uit onderwijskundig oogpunt als volgt opgesomd:

a. 1½ uur schrijven voor 't 1e en 2e leerjaar is te weinig;

b. 3 kwartier geschiedenis in het 3e leerjaar is onzin. Men beginne met dit vak pas in het 4e leerjaar;

c. 3 kwartier geschiedenis in het 5e en 6e leerjaar is te weinig, als men van dit moeilike en omvangrijke vak iets wil terecht brengen;

d. 3 kwartier aardrijkskunde in het derde leerjaar, dat kan, doch in het 4e leerjaar is het te weinig;

e. het ontbreken van gymnastiek in het 1e en 2e leerjaar is een gebrek;

f. 3 uur zingen en 3 uur tekenen in het 3e, 4e, 5e en 6e leerjaar is véél te veel. Hier vooral komen de fouten van het kunstmatig bezuinigingsplan duidelik aan het licht! De kinderen moeten n.l. de school uit, om plaats te maken voor de tweede groep leerlingen. De heer De Zeeuw mag en kan niets van deze vakken afnemen en die tijd voegen bij de hoofdvakken, omdat hij anders de tweede groep niet in hetzelfde gebouw kan toelaten;

g. 3¾ uur lezen in het 5e en 6e leerjaar is te weinig;

h. hoe moet men het aanleggen om de hummels van het eerste leerjaar anderhalf uur achter elkaar te laten zingen? Dat is immers onmogelik!"

Bij het onderwijs in de gymnastiek wordt aan 60 leerlingen te gelijk onderwijs gegeven en ook dit weder 1½ uur achter elkaar.

Van het zangonderwijs zegt „De Bode":

„Voor zingen wil de heer De Zeeuw telkens 4 klassen samenvoegen in een ruimte van 3 lokalen.

Hoe daar de opstelling der leerlingen moet worden, om te maken, dat allen goed op het bord kunnen zien, is ons een raadsel. Het Koninklijk Besluit in zake de bouw en inrichting der scholen stelt zeer terecht eisen aan de afstand tussen de verst verwijderde leerling en het bord. Die afstand moet dunkt ons, in het plan-De Zeeuw belangrijk overschreden worden.

En wat een janboel zal het in vele gevallen worden, als daar telkens 120 kinderen om te zingen worden bijeengebracht. Welk een inspanning zal er van de onderwijzer geëist worden, om zo'n aantal te beheersen! En dat niet eens voor een enkele maal, maar als regel. Want hier zijn vakonderwijzers noodig, mannen „met directeursgaven", zegt de heer De Zeeuw, die dus niets anders doen dan als maar zangles geven, telkens weer aan groepen van 120 leerlingen!

Er zal voor die menschen spoedig een apart sanatorium noodig zijn.

Men bedenke bovendien, dat deze onderwijzers, die dezelfde kinderen maar tweemaal per week krijgen, tal van tuchtmiddelen missen, die de gewone klasse-onderwijzer wèl heeft.

De heer De Zeeuw krijgt eenvoudig geen mensen voor dit hondenbaantje, durven wij voorspellen.

De zanglessen van een half uur a drie kwartier — voor intens onderwijs lang genoeg! — die zulk een zielkundig juiste en daardoor aangename en nuttige onderbreking van de gewone lessen zijn, worden de klasse-onderwijzer ontnomen, en vervangen door de monstruositeit van de heer De Zeeuw.

En dat alleen weer, omdat de kinderen de school uit moeten. De tweede groep moet binnenkomen. Ter wille van de bezuiniging".

Het ziet er waarlik niet naar uit dat de onderwijsresultaten beter zullen worden.

Integendeel!

Afgezien van alle andere omstandigheden, zoals frisheid en opgewektheid der leerkrachten, rust en behaaglikheid der leerlingen, en alleen kijkende naar schikking en indeling van het onderwijs, kunnen wij als vaststaande aannemen:

De resultaten van het onderwijs zullen door dit stelsel achteruitgaan!

* * *

Dit is wel erg, maar erger nog achten wij het, dat de opvoedende waarde van het onderwijs er door zal afnemen. Schijnbaar hiermede in strijd is de bewering van den ontwerper, dat de leertijd voor de jongere leerlingen korter wordt gemaakt en dat dit een pedagogies voordeel genoemd moet worden.

Inderdaad is vermindering van het aantal uren onderwijs voor jongere kinderen zeer gewenst. Voor oudere

eigenlijk ook. De onderzoekingen der experimenteele pedagogiek hebben ons wel reeds zooveel geleerd, dat een beperkt aantal uren onderwijs èn voor de resultaten èn voor de lichaams-ontwikkeling gewenst zijn. Dit kan echter niet betekenen, dat de school het kind dan maar loslaten moet en het aan de invloeden der straat moet overgeven. Het schijnt ons toe, dat het ideaal der volksopvoeding een andere richting uitwijst. Zij moet niet minder maar meer werk van het kind gaan maken, al moge dat dan niet van schoolse aard zijn.

Verkorting van lesuren, vermindering van de tijd der schoolse gedwongenheid tot een rationeel minimum, dit alles is zeer toe te juichen. Maar als 't wordt gecentraliseerd, ja geheel teniet gedaan door in de overige tijd de kinderen aan de gevaren van het straatleven bloot te stellen, geef ze dan weer het vroegere aantal schooluren.

Op deze wijze zou een goed beginsel gebruikt worden om een slechte zaak achter te verbergen.

De school houdt haar leerlingen nu lang genoeg om een zekere intimiteit, die alleen aan een blijvende gemeenschap is gebonden, te doen ontstaan. In die atmosfeer van intimiteit kan de opvoeding van het kind gedijen. Het kind heeft nu het gevoel, dat de school en de onderwijzer er voor hem is en hij voor de school. Dit kan onmogelik bestaan als de kinderen 's morgens eens een anderhalf uur op school komen — daarna plaats moeten maken voor anderen — en uren later weer eens anderhalf uur terug mogen komen. In de winters van '17 en '18 hadden wij eenige weken geen middagschooltijd vanwege de kolennood. Ik heb toen reeds gevoeld, dat de band tussen mij en mijn leerlingen losser werd. Andere onderwijzers hebben mij gezegd, dat zij hetzelfde hadden ervaren.

. Zoals 't bij het plan De Zeeuw zal gaan is het al heel treurig. 60 gebouwen met 12 lokalen zullen uitsluitend voor het onderwijs in de hoofdvakken gebruikt worden. Men kan in die gebouwen niets anders doen, daar zij 33 uren per week voor de hoofdvakken beschikbaar moeten blijven. In Rotterdam zijn alleen schoolgebouwen met 10 en met 12 klassen. Men zou dus om scholen te krijgen, waaraan ook gymnastiek, zang- of tekenonderwijs werd gegeven, andere gebouwen moeten zetten, en dan was alle bezuiniging meteen weg.

Het zal dus zo gaan: de kinderen moeten naar een schoolgebouw voor het onderwijs in de hoofdvakken, naar een ander voor het onderwijs in zingen, weer naar een ander voor het onderwijs in de gymnastiek en naar nog een ander voor het onderwijs in het tekenen.

Ook kan men daarbij niet altijd in de buurt blijven. Zingen toch zal aan 4 klassen tegelijk worden onderwezen. Nu is 't rationeel om dan gelijke leerjaren bij elkaar te houden b.v. 4 zesde klassen van twee verschillende schoolgroepen of 4 eerste- of tweede klassen, enz. Van minstens 2 verschillende scholen zullen die dus bij elkaar naar één gebouw moeten. Neemt men 4 opvolgende klassen uit één hoofdgroep dan zou bijv. het 1e en 2e, of het 3e en 4e leerjaar tegelijk zangonderwijs krijgen, wat weer andere bezwaren heeft.

Men kan de kinderen ook geen geleide op straat mede geven, dat laat het intensieve gebruik der leerkrachten niet toe.

Men moest dan afzonderlike geleiders aanstellen en daarmee was bezuiniging weer in gevaar gebracht.

Zo zullen dus de kinderen alleen moeten gaan, ook de kleintjes van zes en zeven jaar.

Welk een verbrokkeling, welk een schoolruïne blijft er op deze wijze van onze scholen over!

En 't kon en moest eigenlijk zooveel vaster en hechter worden, het gebouw onzer volksopvoeding!

Nu reeds is de school vaak een oase in de kleurloze woestijn van het arme kinderleven, zij kon tot een paradijs worden!

En wat zal het Rotterdamse plan er van maken?

Vooral voor de kleintjes uit het eerste en tweede leerjaar wordt het een dolle leer-inrichting, zonder geur en leven. De kindertjes komen twee maal 1½ uur per dag om te lezen — te schrijven — te rekenen. Dan nog 2 × 1½ uur per week om telkens 1½ uur achter elkaar te zingen.

Weg alle spel: alle vertier en vermaak uit de school gebannen!

Hoe moet dit vooral die kinderen afvallen, die in de voorbereidende school zijn geweest. Zij hebben daar gespeeld, allerlei fröbelarbeid gedaan en nu plotseling worden ze overgezet in een droge lees- en schrijfomgeving.

Geen school met een liefelike atmosfeer, die het kind geheel in zich kan opnemen.

Ach, zouden wij hiertoe moeten komen? Zou ons rijke land de kinderen van het volk niets beters voor hun jonge leven hebben aan te bieden?

En dat, terwijl het nieuwe ideaal allerwege verkondigd wordt van een school, waar geleerd, ja, maar ook gewerkt, gezongen en gespeeld, waar met één woord opgevoed wordt.

* * *

Van de onderwijzers en het werk, dat in het nieuwe plan van hen gevorderd wordt, wil ik hier niet veel zeggen. Hun wordt de school als levens- en strevensdoel ontnomen. Zij worden verlaagd tot de deelarbeiders in het onderwijs en zullen de een of anderen tijd de werkbazen met de stopwatch in de hand zien binnenkomen om hun onderwijs geheel te tayloriseeren, als zij tenminste niet voor die tijd, wegens overspanning naar Lunteren vertrokken zijn.

E. J. van Det.

Vooruitgang van het Amerikaansche Herbalings-onderwijs.

I.

In mijn artikel: „'t Beschamend voorbeeld van Amerika" heb ik de cijfers gegeven van het schooljaar eindigende 30 Juni 1918. Het verslagjaar over 1918/19 vermeldt nu van het schooljaar eindigende 30 Juni 1919 het volgende:

Het aantal leerlingen op de part-time scholen bedroeg *77677*, tegen 53005 op 30 Juni 1918. Een vooruitgang alzoo van 24672.

Zij waren als volgt verdeeld:

Part-time vak- en amb.-onderw.	22616
" " huishoudonderwijs	4278
" " alg. herhalingsonderw.	50783
	77677

Het part-time vak- en ambachtsonderwijs werd gevolgd door *17276* mannelijke en 5340 vrouwelijke leerlingen.

Het part-time huishoudonderwijs alleen door vrouwelijke en het part-time algemeen herhalings-onderwijs door *27324* mannelijke en 23459 vrouwelijke leerlingen.

In het geheel dus door 44600 mannelijke en 33077 vrouwelijke leerlingen.

II.

Voorschriften uit de wet op het verplichte herhalings-onderwijs in den staat New-York.

1. Steden en schooldistricten met 5000 of meer inwoners zijn verplicht part-time scholen op te richten op straffe van verlies der publieke fondsen bestemd voor onderwijsdoeleinden.

2. Part-time scholen moeten gedurende het geheele schooljaar beschikbaar gehouden worden en wel op geregelde schooldagen tusschen 8 uur voormiddag en 5 uur namiddag.

3. De schoolprogramma's behoeven de goedkeuring van den Commissaris van Onderwijs en moeten altijd eenige verplichte vakken omvatten.

4. De part-time scholen moeten gevestigd zijn in September 1920, maar steden en schooldistricten hebben tot Sept. 1925 te voorzien in een voldoend aantal scholen en klassen om zorg te dragen voor alle kinderen, die verplicht zijn 't onderwijs te volgen.

5. Alle kinderen van 14-15-16 en 17 jaar, die geen diploma eener middelbare school bezitten en niet leerlingen zijn op een dagschool moeten de part-time scholen bezoeken.

6. Het verplicht aantal uren voor leerlingen van part-time scholen is niet minder dan 4 en niet meer dan 8 per week.

7. Een leerling, die zonder werk is, moet het part-time onderwijs bijwonen gedurende 20 uren per week.

8. De Commissaris van Onderwijs heeft het recht een onderzoek in te stellen in elke stad of district om de plaatselijke behoeften aan part-time scholen vast te stellen.

9. De bestuurderen der university hebben het recht om het beheer der part-time scholen te regelen. De schoolbesturen kunnen plaatselijke regelingen maken, die niet strijdig mogen zijn met de algemeene voorschriften.

10. Een ouder die verzuimt zijn kind

naar de part-time school te zenden is strafbaar. Strafbepalingen zullen eveneens worden voorgeschreven voor leerlingen, die nalaten de school te bezoeken.

11. De werkgevers zijn verplicht de kinderen in hun dienst gelegenheid te geven om de part-time school bij te wonen en moeten de kinderen, die nalaten of weigeren het onderwijs te volgen, uit hun dienst ontslaan.

12. Plaatselijke schoolbesturen moeten de wet uitvoeren in de stad of het district, waarvoor zij zijn aangesteld.

13. Het volgen van het Onderwijs aan erkende bizondere of kerkelijke scholen kan vrijstelling geven van het bezoeken der openbare part-time scholen.

E. J. v. D.

Het Frans op de Lagere Scholen.

Wordt het wetsvoorstel De Visser, wat de schoolorganisatie aangaat onveranderd aangenomen, dan vervalt het Frans op de Lagere Scholen.

Door vele onderwijzers wordt dit toegejuicht, het kan echter geen onverdeelde instemming vinden.

Het Nieuws v. d. Dag van Zondag 28 Maart wijdde er zelfs een hoofdartikel aan, om deze maatregel te bestrijden. De vrees wordt uitgesproken, dat afschaffing van het Frans de overlading niet zal wegnemen. De vrijkomende uren zullen alleen voor andere hersenarbeid gebruikt worden. Voorts vreest de schrijver, dat de grammaticale onderscheidingen ook van het Nederlands eerst l a t e r zullen moeten worden ingeprent.

Dit is in het oog van een onderwijzer geen na- maar een voordeel. Wat hebben de kinderen aan al die onderscheidingen? Zij kunnen met een minimum volstaan en dat zal zonder Frans wel aangebracht kunnen worden.

Als 't Frans op één lijn gesteld wordt met Duits en Engels dan wordt 't f e i t e l i k teruggedrongen, zegt de schr. verder. En dan komt deze merkwaardige ontboezeming:

„Is dat de bedoeling? Wij kunnen het niet gelooven.

Wij wijzen slechts terloops op den onaangenamen indruk die het bekend worden van zulk een maatregel weer maken moet in de westersche landen, waar ze natuurlijk ten onzen nadeele wordt uitgelegd, omdat men daar toch reeds prikkelbaar is en geneigd ons van veel leelijks en onvriendelijks te verdenken, te beschuldigen. In Holland, ook in de Haagsche bureaux, leeft men nog graag in de belachelijke zelfgenoegzaamheid van z'n eigen afgesloten kringetje.

De hoofdzaak is deze: de Fransche letterkunde en de Fransche cultuur, zijn voor onzen volksaard zoo noodig, juist omdat ze dezen in een geheel vreemde richting ontwikkelen; ons — in tegenstelling met menig ander volk — tot 't ons-inleven in een vreemde beschaving dwingen. Niet zonder reden is 't, dat wij Nederlanders in vroeger eeuwen ons altijd bij voorkeur aangetrokken voelden tot hetgeen Fransch was, wegens zijn verfijning en zijn geest, zoo gelukkig aanvullend wat onze (s. v. v.!) meer boersche en plompe degelijkheid miste. Laat 't dan vaak een modeartikel, een oppervlakkig vernisje gebleven zijn — de behoefte openbaarde zich steeds.

En de ontwikkeling van de wereld gaat in onze dagen in een richting die de kennis van het Fransch en de Fransche cultuur noodiger en aangenamer voor ons maakt dan ooit. Het tegenwoordige tijdstip is al wel het meest ongeschikte om er aan te denken, het Fransch terug te dringen".

Wij kunnen niet nalaten, hiertegen protest aan te tekenen. Of het Frans op de L a g e r e scholen al of niet onderwezen wordt behoort men niet tot een politieke kwestie te maken. Zelfs zij die volkomen medegaan met de redenering der beide laatste alinea's kunnen op pedagogiese gronden tegen Frans op de lagere scholen zijn. De kwestie is niet, dat 't Frans wordt achteruit gezet, maar dat men 't zijn voorkeursplaats op de L. Sch. wil ontnemen en zich gaat afvragen of het rendement wel groot genoeg is, om de duizenden uren die men daarvoor van de Nederlandse jeugd vraagt, te compenseren.

* * *

Ook in de Vereniging van Leeraren in de Levende Talen is de zaak aan de orde geweest. De heer Riemens, die

er een inleiding over hield, die de eis van het Frans voor het toelatingsexamen der Middelbare school verdedigde als een „dedactiese en sociale kwestie". Hij meent, dat men de Lagere School gerust kan blijven belasten met onderwijs in het Frans als men maar niet te vroeg begint. Hij wil het onderwijs in het Frans beperken tot hen 5e en 6e, eventueel 7e leerjaar.

Of hij dan nu ook op alle lagere scholen Frans onderwezen wil zien, blijkt niet uit zijn rede. Toch zou dit moeten, wanneer men zijn laatste stelling enige inhoud kan toeschrijven. Deze luidt n.l.:

„Winst voor de democratie is van de afschaffing van het Frans op de Lagere School niet te verwachten, en ook met behoud van het Frans is een zeer democratiese school-organisatie mogelijk".

Dit is niet anders mogelik dan door het Frans op alle Lagere Scholen in te voeren; anders toch blijft men de toestand behouden, dat de eigenlike volksschool niet aansluit bij de Middelbare school en de volksjeugd dus — als geheel genomen — zich de weg tot verdere ontwikkeling ziet afgesloten, tenminste ten zeerste versperd.

En of iemand de eis Frans op alle lagere scholen zal verdedigen wagen wij te betwijfelen.

E. J. v. D.

Persoverzicht.

BUITENLAND.

Revue Pedagogique. LXXIV. 4/5. April-Mei. 1919. H. Goy. Le Maitre de demain. Dit artikel valt onder de rubriek: L'Enseignement à l'Etranger. De tweede titel: „Essai sur la préparation des instituteurs à l'étranger et ses tendances nouvelles", geeft den inhoud veel beter weer dan de hoofdtitel. De schr. blijkt buitengewoon goed georiënteerd; zoo kent hij de toestanden in Noord- en Zuid-Amerika uit eigen aanschouwing en is blijkbaar even vertrouwd met het Spaansch als met het Engelsch. Het is natuurlijk een bezwaar dat veel van de hem ter beschikking staande litteratuur niet jonger is dan 1914; maar toch is er genoeg om van „tendances nouvelles" te spreken. Zelfs ziet men, dat die twee verschillende kanten uitgaan. De eene is gericht op de eenheid van den onderwijzersstand, van de Bewaarschool tot aan de Universiteit opwaarts. Deze behandelt de schr. in het hoofdstuk IV „L'instituteur et l'université". Hij wijst er op, dat dit streven in Duitschland reeds vóór den oorlog was begonnen en het verst gevorderd in Saksen, maar nu na de revolutie eerst recht krachtig wordt. Wat echter althans mij nieuw was, en wat ik hier ook als staaltje van 's schrijvers goede oriëntatie vermeld: reeds den 26en April 1848 was die eisch te Berlijn gesteld door den „geselligen Lehrerverein" en het volgend jaar werd hij door het 2e Congres der Duitsche onderwijzers te Neurenberg herhaald en door Fr. W. Wander geformuleerd. Maar de droom van 1848 vervloog en het zou 40 jaar duren eer weer dergelijke stemmen zich lieten hooren; eerst eenige beschroomde in 1890, dan Rissman op een congres in 1892 en Rein te Breslau in 1898. In 1904 verklaart het Congres te Koningsbergen, dat de Universiteit het centrale studie- en opleidingsinstituut is en dat het einddiploma der kweekscholen toegang moet verleenen tot de Universiteit, en aan den vooravond van den oorlog, 29 Dec. 1913, wordt dezelfde eisch gesteld door het 7e Pruisische onderwijzerscongres. In 1904 laat Kerschensteiner te Kiel zich in denzelfden zin uit, niet echter zonder tevens te wijzen op de gevaren, die er voor het L.O. aan verbonden zijn. Na den oorlog herleeft de formule van 1848, het duidelijkst geformuleerd door Tews in de Paed. Zeitung van 28 Nov. 1918.

Dan vertelt de schr. hoe, dank zij het ontbreken van normaalscholen, het kanton Bazel reeds in 1892 de opleiding

der onderwijzers aan de Universiteit heeft gebracht en schetst vervolgens uitvoerig hoe het tegenwoordig in Engeland en Amerika denzelfden kant uitgaat. In Amerika heerschen echter nog zeer zonderlinge toestanden. Aan den eenen kant tallooze universitaire instellingen voor de opleiding van onderwijzers(essen) incluis de Kindergartnerinnen, en daaronder prachtinstellingen als de Teacher's Colleges verbonden, aan de Colombia University te New-York, en aan de Universiteiten van Californië te Berkeley en van Illinois te Chicago, maar overigens geen idee van eenheid in de opleiding; en aan den anderen kant hoogst primitieve toestanden.

Maar daarvan hooren wij meer in het volgend hoofdstuk, getiteld: L'Ecole rurale.[1]) Want de tegenstelling, waarop ik boven reeds doelde, valt voor een groot deel samen met die tusschen stad en land. Hoe grooter een (modern) land is en hoe dunner zijn bevolking, des te scherper is die tegenstelling. In de Ver. Staten is zij zoo groot, dat wij in ons kleine landje, waar om zoo te zeggen geen afgelegen dorpen meer bestaan, ons daarvan geen denkbeeld kunnen maken. In de Ver. St. werd in 1915 het aantal onderwijzersplaatsen op de plattelandsscholen officieel berekend op 365.000. Een derde daarvan, 122.000, had geen of weinig opleiding genoten. En daar zij gemiddeld slechts vier jaar in functie blijven, waren er jaarlijks ongeveer 92.000 nieuwe noodig. Het percentage analphabeten bedroeg bij de laatste volkstelling in 1910 7.5% der bevolking voor de steden en 10% voor het platteland. In de steden wordt het echter voor een aanzienlijk deel veroorzaakt door de ongeletterde immigranten, op het land door het gebrek aan scholen en onderwijzers.

Wat heeft men nu gedaan om dit euvel te keeren? Radicaal gebroken met het denkbeeld van de eenheid van stand en van opleiding. Sinds 1910 ongeveer werkt men met alle kracht aan het creëeren van een aparten onderwijzersstand voor het platteland. Echter niet in den zin, dat men een categorie van goedkoope maar minderwaardige, slecht opgeleide en slecht betaalde onderwijzers in het leven trachtte te roepen. Maar in dezen zin, dat men uitging van het denkbeeld, dat de landbouwende bevolking een gansch ander onderwijs en daarom ook gansch anders opgeleide onderwijzers noodig had dan de steden. Hiervan uitgaande stichtte men alom hetzij afzonderlijke normaalscholen, hetzij afzonderlijke afdeelingen aan bestaande opleidingsinrichtingen (ook aan de Universiteiten) voor dergelijke onderwijzers. Deze beweging groeide zoo snel in omvang en belangrijkheid, dat aan den centralen Board of Education te Washington reeds in 1911 een bijzondere afdeeling voor het landelijk onderwijs (niet het landbouwkundig onderwijs!) werd ingesteld. In 1915 waren er al 43 speciale opleidingsinrichtingen voor plattelandsonderwijzers, ongerekend 36 speciale cursussen aan bestaande kweekscholen. In hetzelfde jaar vaardigde de Staat Nebraska een wet uit, waarbij alle kweekscholen verplicht werden een afzonderlijke sectie voor landelijk onderwijs te hebben. De cursus duurt daar vier jaar; op blz. 381 geeft de schr. het volledige leerplan. De mooiste inrichting heeft de Staat Iowa, welks kweekschool te Cedar Falls niet alleen zulk een sectie ingericht heeft, maar bovendien in alle districten dependances daarvan onderhoudt, waaraan modelplattelandsleerscholen verbonden zijn, en dan nog in een 50-tal plaatsen cursussen voor fungeerende, maar niet voldoend gevormde onderwijzers, waarvan jaarlijks door een 5000 gebruik wordt gemaakt, alles amerikaansch rijkelijk gedoteerd. Ook andere Staten organiseeren vacantiecursussen en „Chatauqua's"[1]) voor hetzelfde doel. Dat vele scholen zoowat een half jaar vacantie hebben, bevordert natuurlijk zeer de deelneming aan dergelijke cursussen. De kweekschool van Bowling Green in Ohio

[1]) Zeer betreur ik het, daarvoor geen geschikte vertaling te hebben kunnen vinden en mij te hebben moeten behelpen met het onbeleefde „plattelands"-scholen, -onderwijs en -onderwijzers. G.

[1]) Zomerconferenties naar 't model der oorspronkelijke aan 't Chatauqua meer, zie de uitvoerige mededeelingen van W. Muller, Das Amerikanische Volksschulwesen (1910) Hfdst. XIII en XXIV. G.

houdt er zelfs een rondreizenden professor in de paedagogiek op na, die alleen voor deze branche werkt. En op het laatste Congres van de National Educational Association, 1 tot 7 Juli 1918 te Pittsburg gehouden, werd een motie aangenomen, waarbij van de centrale regeering verlangd werd dat zij 10 millioen dollars voor de speciale opleiding van plattelandsonderwijzers zal beschikbaar stellen.

Zooals gezegd, gaat deze geheele beweging uit van het gronddenkbeeld van de zeer bijzondere behoeften van het platteland. Om daaraan te voldoen moet de onderwijzer een zeer speciale opleiding genoten hebben. Maar dat is niet voldoende; hij moet zich ook in zijn omgeving geheel thuis gevoelen en geheel met haar samenleven. En om dat recht te kunnen doen, moet hij eigenlijk zelf uit die omgeving stammen. Ziehier dus het uiterste bereikt: speciaal opgeleide onderwijzers, werkende in hun geboorteplaats, onder hun eigen volk.

Nergens is die eisch krachtiger en welbewuster gesteld dan in..... Italië. Het is daar geworden een belangrijk onderdeel van heel het vraagstuk van het „dopo guerra". Twee machtige onderwijsorganisaties hebben in 1918 een Commissie benoemd om dat vraagstuk te bestudeeren, waarin twee mannen van groot gezag, Corradini en Marucci, die in de zittingen van 13 October en 21 November hun denkbeelden ontwikkeld hebben, die in zooverre van elkaar afwijken, dat Corradini de speciale opleiding van den plattelandsonderwijzer wil enten op de algemeene opleiding, terwijl Marucci een radicale scheiding wil, een apart type èn van scholen èn van onderwijzers voor het platteland en voor de steden. De vergadering nam een bemiddelend voorstel aan van Agostinoni, waarbij geëischt werd, dat in ieder geval een zeer groot aantal kleine kweekscholen op het platteland zal worden gevestigd, waar de onderwijzer in en voor zijn omgeving kan worden gevormd.

Ook de republieken van Zuid-Amerika hebben hun landscholen en streven naar een bijzondere opleiding daarvoor, maar de toestanden aldaar zijn te verschillend van de onze om veel punten van vergelijking of leering aan te bieden. Van soortgelijke strevingen in Engeland en Japan gewaagt schr kortelijks. Hoogst belangwekkend echter is het te vernemen, dat men ook in Frankrijk denzelfden weg op wil. Dat de gruwelijke ontvolking van het platteland tot een nijpend levensprobleem voor het Fransche volk was geworden, wisten wij reeds vóór den oorlog. Thans, nu de nood nog zooveel gestegen is, zoekt men — echt modern — heul en steun bij den onderwijzer. Maar ditmaal zoo, dat men den uniformen onderwijzersstand wil splitsen in een aantal gespecialiseerde groepen. „Het ideaal zou zijn", zegt de schr. in zijn „Conclusion", dat een kind des volks, afkomstig uit een bepaalde omgeving, een mijndistrict, een centrum van textiel- of andere nijverheid, een streek van landbouw, veeteelt of tuinbouw, daarheen terugkeert na een kring van wetenschappelijke en vak-studien doorloopen te hebben, die hem ingewijd hebben in de beginselen van een betere organisatie van den arbeid en van de maatschappij. Wat thans reeds in andere landen geschiedt, bestrijkt slechts één, zij het ook een zeer gewichtig gebied. Maar de inrichting van landelijke secties aan bestaande opleidingsinrichtingen en de oprichting van plattelands-kweekscholen met goed uitgeruste oefenscholen, is slechts een stap in de richting van het eigenlijke doel: de volkoming aanpassing van den onderwijzer aan zijn milieu".

De schr. erkent, dat dit in landen met oude beschaving heel wat moeilijker zal vallen dan in Amerika, waar men, toen men deze hervorming ter hand nam, het als een voordeel ondervond, dat het onderwijs ten plattenlande nog in zoo embryonalen toestand verkeerde. In het oude Europa zal het allicht worden: „nieuwe wijn in oude lederen zakken". Maar toch hoopt en verwacht de schr. dat het dien kant zal uitgaan. [1])

Wij spraken in den aanvang van twee, vrijwel lijnrecht tegenover elkaar staande tendenties. Aan het slot van zijn artikel waagt Goy een zwakke

[1]) Wij herinneren hierbij eraan, dat ook Kerschensteiner verlangt, dat zijn „Arbeitsschule" op het platteland een geheel ander, aan de omgeving aangepast, karakter zal dragen. G.

poging om te betoogen, dat er geen tegenstelling is. Onnoodig te zeggen, dat die poging ons niet geslaagd voorkomt.

Teekenend is, dat nu in dezelfde aflevering iemand, die zich „un universitaire" en een boerenzoon noemt, een uitvoerig en zeer warm gesteld referaat geeft van het boek van Dr. Emm. Labat: L'Ame paysanne. G.

Tijdschriften.

Pad. Blatter. XLVIII, 10. 11-12 1919. De 11e aflevering is geheel ingenomen door het verslag van den „ersten Vertretertag des deutschen Seminarlehrer-Vereins", 9—10 Aug. 1919 te Erfurt gehouden. Over de „algemeene vooropleiding" praeadviseerden Dr. R. Seyffert in Zschopau [1]) en Seminarlehrer Vogelhuber in Schusbach. Beiden waren 't er over eens, dat de kweekschool moet worden hervormd en opgevoerd tot een school met 6-j. cursus van gelijken rang als de drie „höhere Schulen", en dat deze school dan ook toegang moet verleenen tot de Universiteit, alwaar de hoogere paedagogische vorming moet plaats hebben. Aan deze hervormde kweekschool wenschen zij den naam van „deutsche Oberschule" te geven. Zij moet aansluiten aan de eveneens hervormde 8-j. L. S. en de leerplannen van de hoogste klasse dezer L. S. moeten, evenals die van de laagste klassen der 9-j. „höhere Schulen" zoo worden ingericht, dat overgang van de eerste tot de andere schoolsoort in die jaren zonder bezwaar kan geschieden. Dat is dus, minder radikaal uitgevoerd, 't zelfde als wat wij thans in Nederland de Lyceumgedachte noemen en wel in den vorm, door schr. dezes in 1898 daarvoor voorgesteld, en niet met een gemeenschappelijken onderbouw, zooals 't bij ons geworden is. Maar terwijl Seyfert zich schaart bij de meerderheid der onderwijzers, wien het vooral te doen is om sociale gelijkstelling, om opheffing van de afzondering waarin hun stand tot dusverre gehouden werd, en die daarom zoeken de nauwst mogelijke aansluiting aan, zoo niet doorgang door, de bestaande „höhere Schulen", behoort Vogelhuber tot de vooral in Zuid-Duitschland sterke minderheid, die wel de sociale gelijkstelling willen, maar de opleiding, die de „höhere Schulen" geven, niet geschikt achten voor het toekomstig beroep der onderwijzers en voor deze een eigen beroepsopleiding blijven verlangen. Vogelhuber toont zich een medestander van Kerschensteiner en Spranger, waar hij het begrip „algemeene ontwikkeling" als grondslag voor de beroepsopleiding verwerpt en de „algemeene ontwikkeling" juist door middel der beroepsopleiding wil laten bijbrengen. „De volksonderwijzer moet wel tot wetenschappelijken arbeid in staat, maar overigens een practische persoonlijkheid zijn, met diep inzicht in de geaardheid van zijn volk en bezield met den geest van socialen en kultureelen vooruitgang". — Referenten voor de bizondere Beroepsopleiding waren Adolf Bar in Delitzsch en Dr. A. Mökenz in Lübeck. Beiden hebben het over de (2- of 3-j.) „paedagogische hoogeschool", die aan de „deutsche Oberschule" moet aansluiten en waar de toekomstige leeraren hun theoretisch-praktische beroeps-opleiding zullen ontvangen. En wel niet alleen de toekomstige volksschoolonderwijzers, maar a l l e „Volkslehrer"; de eenheid van stand zal aldus tot uiting komen. Reeds 10—12 Juli 1919 had de algemeene vergadering van den „deutschen Lehrerverein" een motie in dien geest aangenomen. Zij verlangde daarbij zelfs uitdrukkelijk geen bizondere opleidingsinrichtingen voor de onderwijzers. De beide referenten zijn 't er echter over eens, dat dit, voorloopig althans, op onoverkomelijke bezwaren zou stuiten: de Universiteiten zouden 't eenvoudig niet aankunnen. Zij willen dus wel in de eerste plaats „paedagogische hoogescholen" in alle Universiteitssteden, maar daarnaast nog een groot aantal andere. Zij moeten echter alle zooveel mogelijk academisch karakter dragen en Bar legt voor de kweekelingen dier inrichtingen alvast beslag op den titel van „studenten". — Eindelijk refereerden inspecteur Grossman te Recklinghausen en prof. Bubeck uit Backnaug over de overgangsmaatregelen.

Maar toen was de beslissing reeds gevallen. De groote strijd liep n.l. over

[1]) Thans Minister van onderwijs in Saksen.

vraag: „paedagogische hoogeschool (als aparte inrichting) of Universiteit." Vooral de Beiers weerden zich geducht voor de laatste, omdat zij vreesden, dat de paed. hoogescholen te veel onder klerikalen invloed zouden komen te staan. Anderen duchtten daarvan bestendiging van de geïsoleerdheid van den onderwijzersstand. Maar zij verloren het pleit. De in twee stemmingen gesplitste motie, ontdaan van haar wijdloopigheid, verlangt: a. een „deutsche Oberschule" gebaseerd op 't moderne begrip van beroepsopleiding (a la Kerschensteiner), b. wetenschappelijk-technische opleiding aan een paedagogische hoogeschool, die een werkelijke hoogeschool moet zijn, in zoo nauw mogelijke aansluiting aan de Universiteiten.

In de laatste aflevering bepleit de redacteur, Karl Muthesius onder den titel: „Die Oeffnung der Universitat für die Volksschullehrer" nog eens de volledige openstelling der Universiteit en de eenheid van den stand pur et simple.

Inmiddels is aan den eersten wensch althans door de pruisische Regeering reeds bijna geheel tegemoetgekomen, in veel grooteren omvang dan wij in afl. 1 bl. 44 konden mededeelen. 19 Sept. 1919 vaardigde minister Haenisch een besluit uit, dat men in dezelfde afl. afgedrukt vindt (tezamen met eenige andere besluiten ter toelichting) en waarvan de beteekenis door Muthesius nader wordt in het licht gesteld.

G.

Boekbespreking.

Geistig-sittliche Erneuerung und Volkshochschule (1920) door Dr. Hermann Reinfried. De schrijver houdt zich bezig met de nooden en behoeften van het Duitsche volk. En nu het werk der volksopvoeding in het heele rijk ter hand is genomen, meent hij op een fundamenteele fout te moeten wijzen, dien men maakt bij den opbouw. Want deze wordt gewoonlijk slechts opgevat in economische-politieke beteekenis: men wil den toestand, die vóór den oorlog bestond, weer herstellen en daarmee uit. Dat is verkeerd. De wederopbouw moet in de eerste plaats als een geestelijke aangelegenheid worden beschouwd, en er moet getracht worden, den mensch van binnen uit te hervormen. Welke taak hebben de volksuniversiteiten in het opvoedingswerk van het volk te vervullen? Tot nog toe werd er slechts wetenschap gedoceerd en dezelfde fouten, die de opvoeding en het onderwijs van het verleden aankleefden, zullen nu op de volksuniversiteit overgaan. Deze dient voor de groote arbeidersmassa's, maar onder de toehoorders is nauwlijks een enkele arbeider. Deze klasse van menschen heeft zich, tengevolge van het werk aan de machines, het machinalisme, en van de anti-sociale economische orde, waarin ze leefde, het industrialisme, in geheel Europa losgemaakt van de oude, voor andere maatschappelijke kringen nog geldende geestelijke normen en haar leven verpand aan een materialistische levensbeschouwing. En wie het volk kent, weet, dat zijn geestelijke behoeften thans andere zijn dan intellectualistische of rationalistische. Het volk verlangt vurig naar een godsdienstig-zedelijke vernieuwing. De volksuniversiteit moet daarom niet worden een leerschool, maar een levensschool, tot een school van wereldbeschouwing. Daarom moet de stof, die gegeven wordt, betrekking hebben op godsdienstige kennis, op kunst, levenswijsheid, wereldbeschouwing. De godsdienst doordringt en vervult het denken van den mensch van de wieg tot het graf, of hij wil of niet. Ook de academicus kan hier iets ontvangen, want tengevolge van het onderwijs, dat hij ontvangen heeft, kan hij, evenals de arbeider, losgemaakt zijn van het geestelijk leven. De tegenwoordige maatschappij wordt niet gediend door de socialiseering van de geleerde wetenschap, maar door socialiseering van godsdienstig-zedelijke kracht. Het volk is ziek, het moet genezen worden. Het aesthetisch opvoedingsideaal schiet te

kort: slechts die kunstwerken, waarvan de schepper tegelijk kunstenaar en ethicus is, verheffen den mensch. L'art pour l'art heeft uitgediend, de kunst mag zich niet zelf doel zijn. Populaire uiteenzettingen en gezamenlijke besprekingen van schilders en hun werken als b.v. Masaccio, Perugino, Leonardi, Raffaël, Michelangelo, Dürer, Holbein; van dichtwerken als Klopstocks Messiade, Dantes Goddelijke Comedie, Goethes Faust, Schillers idealisme, Lessing's Nathan zullen van grooten invloed zijn op de massa. In de toekomst denkt de schrijver zich een tooneel bij de volksuniversiteit en als voorbeeld denkt hij dan het Oetigheimer Natuurtooneel, dat thans op het volk diepen indruk maakt. Ook de ethici en pædagogen moeten behandeld worden; Försters opvoedingssysteem, zijn leer van de karaktervorming, de fijne gedachtenwereld van Saitschick, de grootsche levenswijsheid van Hiltey e.a., Schleiermachers voordracht over de godsdienst. Bovendien de Duitsche mystiek: Tauler, Meister Eckhart, Seuse, Silesius, enz. In de levensphilosophie Marcus Aurelius, Seneca, Plato's verdediging van Socrates en Kriton, om zoo te komen tot de moderne Duitsche wijsbegeerte en levenswijsheid.

De wetenschappelijke „waarheid" heeft pessimisme en scepticisme gekweekt. De waarheid, die op intellectualistisch en rationalistisch onderzoek berust, heeft ons tot nog toe niet vrij kunnen maken. Integendeel. De gevoelswaarheden, die de bron, de oorsprong van ons zedelijk leven en handelen vormen, zijn door de wetenschappelijke „waarheid" achteruit gedrongen, maar laten zich thans met hevigheid gelden. Het volk wil zich aan het leven van groote, zedelijke karakters, aan een eeuwig voorbeeld kunnen oprichten. Dit eeuwig voorbeeld behoort in de volksuniversiteit. Daarom moeten de evangeliën daar gelezen en besproken worden, waarbij levensvragen uit de practijk als uitgangspunt moeten dienen, want de eigen levenservaringen bevatten een geweldige opvoedende kracht. Deze kracht gaat niet uit van de geschiedenis, daarom kan deze ook niet dienen als leermeesteres der menschheid.

De schrijver geeft dan ook de methode, hoe hij de godsdienstig-zedelijke gesloten heid eener persoonlijkheid wil te voorschijn roepen en geeft een voorbeeld van behandeling. Nemen we aan, dat behandeld zal worden het probleem van de zelftucht en zelfbeheersching, van ontbouding en overwinning van egoistische begeerten. De docent, die zelf een gesloten wereldbeschouwing moet bezitten, want daarvan gaat kracht uit, kan laten zien, wat de gevolgen zijn van uitbarstingen in woede, van drankzucht, enz. Om deze te bestrijden en de middelen aan de hand te doen, kan de volksopvoeder Mattheus 24/25 nemen, oud-Indische wijsheid, Feuchtersleben uitspraken, Tolstoi, hij kan Kant's du sollst verklaren in dezen zin: gij zult je zelf en je driften beheerschen: hij neme Goethe's:

Und so lang du das nicht hast,
Dieses: „Stirb und Werde!"
Bist du nur ein trüber Gast
Auf der dunklen Erde.

Of Goethe's Faust en dan bovenal Parsifal van Richard Wagner, die gelezen en verklaard kan worden.

Slechts op deze wijze is het Duitsche volk weer tot eenheid te brengen: op deze wijze zal ook de politieke denkwijze gunstig worden bewerkt, want zoolang de gedachten der menschheid ten opzichte van den wederopbouw der samenleving alleen op economisch-politieke vraagstukken zijn gericht, zoolang blijft de volkerenbond een illusie en de chaos de werkelijkheid.

De schrijver wil in één klas der volksuniversiteit niet meer dan hoogstens 20 menschen bijeenbrengen, die met den volksopvoeder een sterke gemeenschap vormen, waar persoonlijkheden worden gekweekt, die de kernen voor een gezonde samenleving kunnen zijn.

Het Bioscoopvraagstuk, door Mr. A. de Graaf.

II.

Maar de bladzijden, welke den grootsten indruk maken, geeft de schrijver ons, waar hij het heeft over het kind en de bioscoop. Volkomen terecht zegt hij, dat kinderen dat geen waardeeren en genieten, wat wij hen leeren naar waarde te schatten. „Ieder, die werke-

lijk kinderen kent, weet welk een liefde zij hebben voor bloemen, planten, dieren, wanneer het hun maar geleerd wordt, wanneer zij het in hun omgeving maar gezien hebben, wanneer die behoefte, die reeds in hen is, maar opgewekt wordt. Alles moet gekweekt worden."

En dan verder betoogt hij:

„Opbouwen moeten wij den goeden smaak, den kinderlijken smaak, de echt kinderlijke belangstelling. Opgebouwd wordt in het bioscooptheater de wansmaak, de oudemannetjessmaak, want het zijn oude mannen, die behoefte hebben aan al sterker prikkels."

Mr. de Graaf toont aan hoe schandelijk er met de belangen van het kind wordt omgesprongen, omdat zij, die de bioscoop voor hem aanbevelen, hem „plezier geven van groote menschen met een slechten smaak . . . .

„Hoe wordt het kind op allerlei wijzen geëxploiteerd!" roept hij uit, „en hoeveel wordt aan het kind niet verdiend! Van de ouders, die hem reeds vroeg voor en na schooltijd allerlei karreweitjes laten verrichten (couranten rondbrengen enz., om van de huisindustrie voor confectie, magazijnen, sigarenfabrieken enz. te zwijgen) tot de ijscokarretjes toe, die niet minder dan de volkssnoepwinkeltjes en de cigarettenwinkels speculeeren op de snoeplust, die vele kinderen bederft.

„Tot die kinderexploitatie behoort ook het bioscoopbedrijf, dat voor een niet gering deel leeft van het bederven van de oogen, van de zenuwen en veel meer nog van den smaak, van de onbedorven lach, van de argeloosheid van tallooze kinderen.

„Voor het opbouwen van echt kinderplezier, van ontspannend, ontwikkelend kinderplezier kan ook zeer goed dienen de bioscoop, maar dan de bioscoop in goede handen, in of buiten de school dienstbaar gemaakt aan het onderwijs in elken vorm, en dan bediend en geëxploiteerd door paedagogen, althans door menschen, die kinderen door en door kennen en begrijpen."

In deze woorden komt langzamerhand de schrijver tot zijn eind-conclusie. Hij ziet in de bioscoop alleen dan voor kinderen een middel tot opvoeding, wanneer het onderwijsdoeleinden en echte paedagogie en kinderliefde dient. Passief genieten als de bioscoop laat doen, veroordeelt hij voor het kind. „Passief genot kan ontwikkelend en ontspannend zijn, maar alleen wanneer het afwisseling is van meer actief genot, wat hoofdzaak voor kinderen moet blijven, dat plezier, waar zij zelf aan meedoen, spelletjes als zij klein zijn, cartonnagewerk, houtsnijden, teekenen, boetseeren, zingen, muziek maken, zelf voorstellingen geven, huiswerk, sport, enz. enz."

Het spreekt van zelf, dat wie deze overtuiging is toegedaan en haar zóó van uit het hart geschreven, onder woorden brengt, slechts tot de conclusie kan komen, dat alle bioscoopbezoek, behalve dat hetwelk als onderdeel van alle opvoeding wil werken, verboden moet worden tot aan het achttiende jaar, omdat de bioscoop die voor een lucratief doel werkt, uit den aard van haar wezen nooit goed kan zijn.

„Wij moeten verlost worden van het dwangdenkbeeld van de noodzakelijkheid van de bioscoop, alsof een kind niet meer gelukkig zou kunnen zijn zonder bioscoopvoorstellingen, en alsof dat de eenig denkbare vorm van plezier zou zijn. Evenmin als verstandige ouders er vroeger aan gedacht zouden hebben hun kinderen wekelijks eenige avonden naar den schouwburg te zenden, ook al zou de toegang zeer goedkoop zijn geweest en de voorstellingen bijzonder aardig, eenvoudig omdat dit, tenzij als uitzondering, voor kinderen geen gezonde ontspanning is, al was het alleen reeds omdat kinderen beneden de 16 jaar daardoor veel te laat naar bed gaan, zoo is ook het veelvuldige avondbezoek van kinderen aan bioscopen, afgescheiden van wat er voorgesteld wordt, reeds een wantoestand. Men moet daar dus volstrekt niet tegen gaan concurreeren . .

Alzoo: volstrekt verbod van bioscoopbezoek tot aan den achttienjarigen leeftijd.

Maar daarna wil de heer de Graaf de ouderen dan achttien jaar en de bioscopen vrij laten, omdat er niet te keuren is, noch naar negatieven, noch naar positieven maatstaf, daar „het bioscoopbedrijf leeft, juist van dat wat in den grond niet deugt."

Van ganscher harte schaar ik mij aan de zijde van den heer de Graaf.

Overheidsbemoeiïng mag zich slechts, waar het vermaak betreft, uitstrekken tot het kind, den jongere. Die moeten beschermd worden tegen gewetenlooze kooplieden op elk gebied, omdat het kind, de jongere niet voor zichzelf kiezen kan, maar gretig grijpt naar al wat lokt, hem voorgezet en voorgehouden tot amusement.

Maar de volwassene is tegenover zichzelven aansprakelijk, moet zelf weten wat hij kiest of verwerpt.

Zijn keuze zal alleen in zichzelven, en in de uitwerking voor de maatschappij, het hoogere dienen, wanneer wij alle kinderen en alle jongeren zorgvuldig tot mensch trachten te vormen.

Nu is er een jagen naar schijngenot, omdat wij boeten voor de verwildering, die wij om ons hebben laten voortwoekeren door gemis aan opvoeding van de groote massa. De uitwas, die de schelle, sensationeele, winstzoekende bioscoop in de maatschappij is geworden, kon alleen van zoo monsterlijken en monsterachtigen aard worden, omdat de maatschappij door en door ziek was en zelf de sappen voedde voor het afschuwelijke gruwel.

Pas wanneer wij elk kind een zorgvuldige opvoeding gegeven hebben, zal de maatschappij uit volwassenen bestaan, die van het bioscoopgenot in zijn tegenwoordigen vorm door hooger beschouwing en andere verlangens zich afwenden.

Laten wij daarom uit het kinderleven den bioscoopprikkel weren, door dat kind anders en beter te leeren genieten, en hopen, dat uit het aldus geleide kind zich de volwassene ontwikkelt, die edeler ontspanning zoekt dan de bioscoop-bedwelming.

Het was mij een vreugde over de studie van Mr. de Graaf te schrijven, gelijk ik het deed. Ik zou haar in handen willen zien van allen, wien de opvoeding van het kind ter harte gaat en de verhefling van het volk in al zijn lagen.

J. H.

INHOUD VAN AFLEVERING 8.

		Bladz.
De opvoedkundige betekenis van Jeugdorganisatie. II.	P. Voogd	337
Amerikaansche denkbeelden over „secondary"-onderwijs	W. Emmens	344
Herhalings-onderwijs	Ir. H. Enno van Gelder	348
Het herhalings-onderwijs in Engeland, een middelpunt van sociale opvoeding	E. J. van Det	354
Kerschensteiner en zijn Onderwijzers	G.	368
Mokerslagen van den nieuwen tijd op het Gymnasium in Duitschland — en ook bij ons?	W. Emmens	364
Vacantie-cursussen te Jena	M. Hensgens	369
Feiten en Pogingen.		
Zuiniger school-organisatie	E. J. van Det	371
Vooruitgang van het Amerikaansche Herhalingsonderwijs I.	E. J. v. D.	375
Voorschriften uit de wet op het verplichte herhalings-onderwijs in den staat New-York	E. J. v. D.	375
Het Frans op de Lagere Scholen	E. J. v. D.	376
Persoverzicht.		
Buitenland. Revue Pédagogique	G.	377
Tijdschriften	G.	380
Boekbespreking.		
Dr. Hermann Reinfried, Geistig-sittliche Erneuerung und Volkshochschule (1920)		381
Het Bioscoopvraagstuk, door Mr. A. de Graaf II.	I. H.	382

LIJST VAN BOEKEN UITGEGEVEN ONDER REDACTIE VAN DE NUTSCOMMISSIE VOOR VOLKSLECTUUR.

I. VOLKSBOEKERIJ (Ontspanningslectuur).

1.	De Geldhater, door P. Rosegger	f 0.20
2.	Het Pleegkind van den houtschipper, door Alph. Daudet	- 0.15
3.	De Brandstichter, door E. Wichert	- 0.25
4.	De Overste, door August Sperl	- 0.15
5.	Peter Halket in Mashonaland, door Olive Schreiner	- 0.20
6.	Bloed en IJzer, door Max Eyth	- 0.25
7.	Een vroolijke knaap, door B. Björnson	- 0.35

II. KLEINE BOEKERIJ (Populair-wetenschappelijk).

1.	Maarten Luther, door Dr. H. J. Toxopeüs	f 0.30
2.	Elizabeth van Engeland, door Prof. Dr. H. Brugmans	- 0.30
3.	Jan Steen, door Corn. Veth	- 0.30
4.	De zorg voor de gezondheid in het leger, door I. H. J. Vos, arts	- 0.30
5.	De ontsiering van stad en land, door J. H. W. Leliman	- 0.20
6.	Het ontwaken der natuur, door H. W. Heinsius	- 0.20
7.	Volkstuinen, door J. Heemstra	- 0.30

III. NUTSBOEKERIJ (ter voorlichting bij maatschappelijk werk).

1.	Boek en tijdschrift, door J. W. Gerhard	- 0.40
2.	Lichtbeelden, door W. C. v. d. Volkere	- 1.—
3.	Tuinbouw in Friesland	- 0.25
4.	Het Nut en het bibliotheekwezen, door Annie C. Gebhard	- 0.50
5.	De uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet	- 1.—
6.	Zorg voor de jeugd in Nederland, Zwitserland en Duitschland	- 0.75
7.	De landarbeiderswet en hare toepassing, door Prof. Mr. I. B. Cohen, 3e dr.	- 1.50
8.	Het Kleuterstehuis, een handleiding bij het bouwen van bewaarscholen, door Dr. E. Bonebakker	- 2.—

Vraag uitvoerige prospectus.

1ste JAARGANG. JUNI 1920. No 9.

VOLKS ONTWIKKELING

MB 3869

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, R. W. LIEVE, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

DRUKKERIJ „PATRIA" AMERSFOORT.

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.

ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÉVE, Secretaris.

Onderwijs voor Volwassenen te Utrecht

door Dr. E. BONEBAKKER.

Er is sinds enige jaren te Utrecht een Volksuniversiteit. Verder zijn er lichamen die eveneens lezingen voor volwassenen organiseren: „Nuttige kennis", het „Nut". Sinds jaren is, zonder dat hiervan naar buiten bleek, voor georganiseerde arbeiders onderwijs gegeven, de tegenwoordige Wethouder van Onderwijs, Dr. J. van Leeuwen, heeft hierin een groot aandeel gehad.

In 1918 werd door de Raad een nieuwe verordening op het Lager Onderwijs aangenomen. Daarin is o.m. bepaald dat er avondscholen voor weinig ontwikkelde volwassenen zullen zijn, waar personen van ten minste 18 jaar onderwijs kunnen krijgen in lezen, schrijven, rekenen, nederlandse taal en in praktiese kundigheden van het dageliks leven, geheel in te richten naar de behoeften van de zich aanmeldende volwassenen, die onvoldoende bekend zijn met de eerste beginselen van 't lager onderwijs, in leergangen van tenminste zes maanden gedurende tenminste zes uren per week. Verder werd in die verordening bepaald, dat er cursussen zouden zijn „voor verscheidenheid van nuttige kennis", waar men in ten hoogste 2 vakken naar keuze onderwijs zou kunnen krijgen; elk vak wordt in een leergang van ten hoogste 10 maanden en in ten hoogste één lestijd per week van ten hoogste $2^1/_2$ uur onderwezen; het onderwijs wordt ingericht voor de praktiese eisen, welke het leven stelt aan jongelieden en volwassenen, die ten minste de kennis en ontwikkeling bezitten van hen die gewoon lager onderwijs met goede uitslag hebben genoten." Burgemeester en Wethouders lichtten dit destijds aldus toe:

„Er zijn in de maatschappij zeer velen, die behoefte hebben aan onderwijs in een zeker vak, personen die niet in den handel werkzaam zijn of niet in die hoedanigheid behoefte hebben aan kennis of bedrevenheid in een enkel vak.

Dit komt voor in alle rangen of standen, voor mannen en vooral ook voor vrouwen.

Een kinderjuffrouw, een meisje van een mode-atelier wil haar vrije avonden goed gebruiken; lessen in een vreemde taal, in de fraaie handwerken, in koken, in wasschen of strijken, in de beginselen van de gezondheidsleer (met verbandleer, eerste hulp bij ongelukken) zij zou er gaarne gebruik van maken. Maar tot wien zich te wenden? hoe duur zal 't zijn? en zal ze niet in onbekwame handen vallen?

Een ontwikkeld arbeider, een kleine patroon in de metaalindustrie,

of dergelijke zou wel Engelsche vaktijdschriften of boeken willen lezen. Wie leert hem gauw en goed praktische kennis van 't geschreven Engelsch?

Een jong meisje wil zich nuttig maken als Secretaresse van een vereeniging, een bureau of derg. Daarvoor moet zij stenografie, machineschrijven, eenvoudige administratie kennen. Waar zal ze het leeren, goed leeren?

Een jeugdig huisvader uit den burgerstand ziet dat zijn zoontje van knutselen houdt. Hij kan niet omgaan met stijfsel en schaar, met beitel en schaaf. Waar zal hij zich deze kundigheden, waarvan ons lager onderwijs de beteekenis nog ongenoegzaam wordt ingezien, eigen maken?

Zoo zijn er tal van behoeften, waarin niet of duur en dikwijls slecht voorzien is.

Voor zulk onderwijs in een groote verscheidenheid van nuttige kennis kan goede en goedkoope gelegenheid alleen van overheidswege worden geschapen.

Daarvoor zullen de door ons voorgestelde avondcursussen voor verscheidenheid van nuttige kennis dienen, waar men in een vak op een avond of, voor zoover noodig en mogelijk, op een ochtend of middag per week onderwijs krijgt in een leergang van ten hoogste tien maanden, telkens gedurende ten hoogste $2^1/_2$ uur.

De leerlingen zullen naar voor-ontwikkeling gegroepeerd worden.

Voor deze cursussen vragen wij U een zekere vrijheid van beweging, omdat dan alleen dit geheel nieuwe terrein goed zal kunnen worden bewerkt."

De Raad nam het voorstel aan en vermeldde in de verordening de volgende vakken:

de Nederlandsche taal en het lezen, de Engelsche taal, de Duitsche taal, de Fransche taal, (al of niet met inbegrip van de correspondentie), de aardrijkskunde, de geschiedenis sedert 1848, en de beginselen van de Staatsinrichting en Wetgeving van Nederland, het rekenen met inbegrip van eenvoudige administratie, de vormleer en de beginselen der stel- en meetkunde, het rechtlijnig teekenen, het handteekenen, het vouwen, knippen en de kartonbewerking, de karton- en kleibewerking, de houtbewerking, de nuttige handwerken, de fraaie handwerken, de beginselen van de natuur- en scheikunde en hare toepassing in het dagelijksch leven, het koken, het wasschen en strijken, de beginselen van de gezondheidsleer, de verbandleer en de eerste hulp bij ongelukken, de behandeling van het zeer jonge kind, het schrijven met inbegrip van het rondschrift, de stenografie en het machineschrijven, de beginselen der handelskennis, zoodanige andere vakken, als aan het onderwijs waarin onder de burgerij behoefte zal blijken te bestaan.

Dit voorstel was een voortgaan op de weg die op voorstel van hetzelfde College in 1915 door de Raad was ingeslagen. Toen is, bij de inrichting van het lager handelsonderwijs, aan de te openen handelsavondschool een vervolgafdeeling toegevoegd, waarin ook volwassenen in een of twee vakken op onderscheidenlik een of 2 avonden per week handelsonderwijs konden krijgen. Ofschoon vóór de aanvang van elk schooljaar in de kennisgevingen op dit onderdeel van de han-

delsavondschool de aandacht werd gevestigd, is maar zelden door volwassenen van deze gelegenheid gebruik gemaakt. Volwassenen en onderwijs hoorden toen blijkbaar nog niet bij elkaar in de mening der menigte. Deze mening veranderde vrij snel. Van verschillende kanten kwam de behoefte voor onderwijs aan volwassenen aan den dag. Er werd op verzoek subsidie toegekend aan een cursus vanwege een schoenmakerspatroonsvereeniging, een schildersgezellenvereeniging, den Bond van Technici, de Grafische studieclub, de Utrechtsche Hoveniersvereeniging, een organisatie van Spoor- en tramwegpersoneel, de afdeeling Utrecht van den Algemeenen Nederlandschen Opzichters- en Teekenaarsbond, den Nederlandschen Drogistenbond.

In November 1919 richtten de Besturen van de R. K. Werkliedenvereeniging „St. Joseph", en van de Utrechtse Christelike Besturenbond een adres aan de Raad met verzoek om subsidie voor een aantal cursussen van volwassenen.

De Nationale Vereeniging voor Handelsonderwijs opende in 1915 cursussen in boekhouden en in de handelscorrespondentie in de 4 moderne talen voor onderwijzers, waar de leerkrachten gevormd zijn door de handelsavondschool, hierboven genoemd.

De afdeeling Utrecht van den Bond van Fröbel-onderwijzeressen berichtte in 1918 dat er 32 leden waren die zangonderwijs wenschten, 5 voor fransch, 5 voor duitsch, 5 voor nederlandsch, 21 voor engelsch, 17 voor illustratief teekenen, 13 voor verbandleer en schoolhygiëne.

Sinds 1916 werden voor onderwijzers van 't lager, 't fröbel- en 't ambachtsonderwijs door „Schoonheid in Onderwijs en Opvoeding," afdeeling Utrecht, gesubsidieerde cursussen in illustratief teekenen gegeven, de Maatschappij tot bevordering van Toonkunst, afdeeling Utrecht, geeft sinds eenige maanden een drukbezochten cursus voor opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen tot 't diploma voor zangonderwijs dier Maatschappij, de afdeeling Utrecht van 't Nederl. Onderwijzersgenootschap gaf in 1919 met uitnemend sukses een cursus in lijnteekenen voor onderwijzers, waaraan 16 tot het einde deelnamen; en, toen in den zomer van 1919 een begin van uitvoering zou worden gegeven aan de bepalingen in de lager onderwijs verordening ten aanzien van de cursussen voor verscheidenheid van nuttige kennis, meldden zich ingevolge een oproeping voor onderwijs in een der drie vreemde talen aan:

65	personen	van	18—20 jaar.
76	„	„	21—30 „
40	„	„	31—40 „
9	„	„	41—50 „
1	„	„	51 jaar.

Deze snelle verandering laat zich gedeeltelijk verklaren door de verkorting van den arbeidstijd, die eenerzijds helaas leidde tot verhoogd drankgebruik, anderzijds gelukkig tot werkelijke belangstelling in studie.

* * *

In den zomer van het vorig jaar was de nieuwe Raad gekozen. Geen partij had de volstrekte meerderheid. De frakties sloten een politiek akkoord. Als een van de punten werd op het programma van het gemeentelijk beleid geplaatst het onderwijs voor volwassenen.

De nieuwe Wethouder van Onderwijs heeft dit punt aanstonds ter hand genomen. De uitvoering van het bepaalde in de lager-onderwijsverordening stuitte op wettische bezwaren. Sedert de aanneming der verordening had de wetgever de regeling der bezoldiging van onderwijzers, die tot dusver tot de taak der Gemeentebesturen behoord had, aan zich getrokken. Hoe moest nu de bezoldiging zijn van de leerkrachten, belast met het onderwijs voor volwassenen? En onder welke wet ressorteerde dit onderwijs? De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, deelde mede dat het onderwijs voor volwassenen geheel buiten de wetgeving staat en dat 't gemeentebestuur dit in alle opzichten kan regelen zooals het dat nodig acht.

Deze beslissing was van groot belang; bij het L.O. ingedeeld zou het onderwijs voor volwassenen nooit tot zijn recht hebben kunnen komen. Thans is 't mogelijk het als een nieuwe tak van volksontwikkeling te beschouwen.

Thans kon de voorbereiding ondernomen worden.

De Wethouder liet een uitnodiging uitgaan van de volgende inhoud:

Utrecht, 13 Februari 1920.

Sedert vele jaren reeds hebben mannen en vrouwen der arbeidersklasse en mannelijke en vrouwelijke werknemers in kantoren, bureaux en bedrijven een deel van hun vrijen tijd en van hun arbeidskracht besteed tot het verwerven van meer algemeene of vakkennis dan zij in hun veelal te korte schooljaren hebben kunnen verkrijgen en van kundigheden, waarvan zij zich het gemis in het huiselijk of maatschappelijk leven bewust geworden zijn.

De invoering van het algemeen kiesrecht en van den 8-urigen arbeidsdag, de toekenning van het kiesrecht en de verkiesbaarheid aan de vrouwen, de toenemende behoefte aan bekwame werkkrachten in vakvereenigingen, coöperaties en derg. komen op de een of andere wijze tot alle volwassenen met den dringenden eisch een gedeelte van hun arbeidskracht en hun vrijen tijd beschikbaar te stellen voor deelneming aan het openbaar leven en aan de groote verscheidenheid van georganiseerden arbeid voor algemeene belangen en stellen elk op zijn beurt voor vraagstukken en moeilijkheden, aan wier oplossing slechts diegenen met goeden uitslag kunnen deelnemen, die zich door herhaling, bevestiging en uitbreiding der in de school verkregen kennis en kundigheden daarvoor hebben bekwaamd.

Bovendien gevoelen talrijke ingezetenen uit alle maatschappelijke klassen en groepen de behoefte om bekend te worden met de voortbrengselen van letterkunde, beeldende kunsten, bouwkunst en muziek en wenschen zij leiding bij het verstaan van kunstwerken; de ontdekkingen en de toepassingen van de wetenschap die verreikenden invloed op het moderne leven hebben, wekken in toenemende mate en in steeds ruimer kring belangstelling.

Deze overwegingen maken de organisatie van het onderwijs en de studie voor volwassenen uit alle kringen van de samenleving, niet in 't minst voor hen aan wie slechts een beperkte schoolontwikkeling is ten deel gevallen, dringend noodig.

Reeds is vooral door arbeidersorganisaties sinds jaren gearbeid

aan de ontwikkeling hunner leden. Sedert een 4-tal jaren werkt de Utrechtsche Volksuniversiteit aan de volksontwikkeling in den geschetsten geest. De planmatige vervulling dezer behoefte evenwel, waarvan de wellicht snelle groei en de toekomstige omvang nog niet zijn te overzien, zal zonder voorlichting, leiding en geldelijke steun der overheid niet mogelijk zijn. Op dit punt bestaat blijkens het overeengekomen bestuursprogram principieel overeenstemming tusschen de verschillende partijen in deze Gemeente. Burgemeester en Wethouders zijn dan ook voornemens aan den Raad een voorstel te doen tot organisatie van gemeentelijk onderwijs aan volwassenen in den ruimsten zin en tot het vaststellen van regelen volgens welke de Gemeente steun zal verleenen aan niet-gemeentelijke cursussen voor volwassenen, zulks mede ter voldoening aan reeds ingekomen verzoeken om subsidie voor zulke cursussen.

Zij zullen bij de voorbereiding van dezen arbeid de medewerking en voorlichting niet kunnen missen van hen die als bestuurders van organisaties van arbeiders en andere werknemers de behoeften van de volwassenen kennen, evenmin als van degenen die medewerken aan de ontwikkelingscursussen, hetzij deze een elementair karakter dragen, dan wel een meer of minder vèrgaande voortzetting en uitbreiding van vroeger genoten onderwijs beoogen.

Ik heb daarom de eer Uw bestuur te verzoeken ter bespreking van de in dit schrijven behandelde aangelegenheid, 1 of meer vertegenwoordigers aan te wijzen en dezen uit te noodigen tot een vergadering op Donderdag 26 Februari om half 8 uur precies, ten stadhuize, welke vergadering zeer waarschijnlijk door meerdere zal worden gevolgd.

Aan deze vergadering namen deel 43 vertegenwoordigers van de volgende organisaties en lichamen:

1. Utrechtsche Bestuurdersbond.
2. Utrechtsche Christelijke Besturenbond.
3. R.K. Bond St. Joseph.
4. Plaatselijk Arbeiderssecretariaat.
5. Neutrale Bestuurdersbond.
6. Ver. van leeraren aan Gem. Inrichtingen voor Gymnasiaal- en Middelbaar Onderwijs.
7. Afd. Utrecht van het Genootschap van leeraren aan Ned. Gymnasia.
8. Ver. van onderwijzend personeel aan de Dagschool voor H. en A.
9. Gezelschap van hoofden van Openbare Lagere scholen.
10. Afd. Utrecht van den Bond van Ned. Onderwijzers.
11. Afd. Utrecht van het Ned. Ond. Genootschap.
12. Afd. Utrecht der St. Lebuinusvereeniging (een onderwijzersvereeniging)
13. Gezelschap van hoofden van R.K. lagere scholen te Utrecht.
14. Afd. Utrecht der Ver. van Chr. onderwijzers in Nederland en zijne overzeesche bezittingen.
15. Afd. Utrecht Ver. van Hoofden van scholen in Nederland.
16. Afd. Utrecht van de Unie van Chr. onderwijzers te Utrecht.

17. Afd. Utrecht van den Bond van Fröbelonderwijzeressen.
18. Afd. Utrecht van de Ver. van Gymnastiek Onderwijzers in Nederland.
19. Afd. Utrecht van den Nederl. Bond van Vakschoolleeraren en -leeraressen.
20. Utrechtsche Volkszangschool.
21. Ned. Ver. van Teekenonderwijs.
22. Utrechtsche Volksuniversiteit.
23. Dep. Utrecht der Maatschappij tot Nut van het Algemeen.

De Wethouder opende de besprekingen met een uiteenzetting, waarin gewezen werd op de gebleken steeds toenemende behoefte aan de gelegenheid tot onderwijs en voortgezette ontwikkeling van volwassenen in vele kringen der burgerij; tengevolge daarvan is dit onderwerp door alle partijen tot een programpunt gemaakt voor het gemeentelijk onderwijsbeleid. Door den aandrang en de belangstelling van vele zijden is het nu 't oogenblik waarop de zaak ernstig moet worden aangevat; geschiedt dit niet, dan verloopt de frissche beweging in 't zand. Na een schets te hebben gegeven van wat later zal moeten geschieden, stelt de Wethouder voor, dezen avond alleen te spreken over de indeeling van de volwassenen die onderwijs begeeren naar de ontwikkeling, die zij van de school hebben meegekregen.

De Wethouder deelde verder mede dat het College van B. en W. zich ten aanzien ook van dit onderwijs zich geheel stellen op 't standpunt der bevrediging. Zij willen voorstellen dat er gemeentelik onderwijs voor volwassenen zal zijn en dat instellingen en organisaties door subsidie in de gelegenheid zullen worden gesteld, indien 't beantwoordt aan eisen, ook 't openbaar onderwijs gesteld. Na deze uiteenzetting ontspon zich een opgewekte gedachtenwisseling. De vergadering vereenigde zich tenslotte met het voorstel van den Voorzitter, dat hij met Dr. Bonebakker, Referendaris ten Stadhuize, secretaris dezer vergadering, overeenkomstig den in de openingsrede gegeven theoretischen grondslag de ontwerpen zal maken voor gemeentelijke verordeningen tot regeling van het van Gemeentewege te geven onderwijs aan volwassenen en van de door de Gemeente te verleenen subsidiën voor het door organisaties, vereenigingen en genootschappen te geven onderwijs, voorzoover dit beantwoordt aan de eischen in de verordeningen op het gemeentelijk onderwijs te stellen. Deze ontwerpen zullen door de ter vergadering vertegenwoordigde organisaties en lichamen worden onderzocht, amendementen zullen den Wethouder worden voorgesteld, deze zal die amendementen ter kennis van de andere organisaties brengen; daarna zal een 2de vergadering worden gehouden, waarin de Wethouder vertrouwt dat de thans aanwezigen tot overeenstemming zullen komen ten aanzien van de aan H.H. Burgemeester en Wethouders in te dienen voorstellen. Hij stelt zich voor dat vóór de samenstelling van de begrooting voor 1921 op de voorstellen door den Raad zal kunnen zijn beslist en dat dan de Raad ook een besluit zal kunnen hebben genomen voor de uitvoering, zoodat in het volgend seizoen reeds het onderwijs aan volwassenen zal kunnen worden aangevangen.

Tot deze vergadering waren geen organisaties van vrouwen uitgenodigd.

In een uitnodiging van 12 Maart, waarin overigens het onderwerp op dezelfde wijze werd ingeleid als in het hierboven afgedrukt schrijven van 13 Februari, werd dit als volgt door den Wethouder gemotiveerd :

„Ik heb tot die vergadering niet uitgenoodigd vertegenwoordigsters van vereenigingen en organisaties die zich geheel of ook de ontwikkeling der vrouw ten doel stellen. Ik meende goed te doen om het vraagstuk van het onderwijs voor volwassenen zonder onderscheid van sekse niet tegelijk te behandelen met het onderwijs voor de jeugdige en de volwassen vrouw, omdat de vrouw zeker eensdeels voor hetzelfde onderwijs als de mannen in aanmerking komt, anderdeels echter dit onderwijs aan bijzondere eischen zal moeten voldoen met 't oog op de vrouwelijke psyche en de bijzondere kennis en kundigheden die de vrouw voor den door de maatschappelijke ontwikkeling voor haar bestemden maatschappelijken arbeid behoeft."

Aan deze vergadering namen deel 40 vertegenwoordigsters van de volgende 21 organisaties en instellingen :

1. Soc. Dem. Vrouwenpropagandaclub.
2. Alg. Ned. Bond van Huispersoneel afd. Utrecht.
3. Ned. Chr. Studenten Vereeniging afd. Utrecht.
4. Chr. Jongevrouwengilde.
5. Geref. Meisjesvereeniging.
6. Chr. Dienstbodenvereeniging.
7. Chr. Meisjesbond.
8. Union, Ned. Ver. ter behartiging der belangen van jonge meisjes afd. Utrecht.
9. Ned. Meisjesbond (cursussen voor dienstboden).
10. Prov. afd. v. d. Vereen. tot bevordering v. h. onderwijs in Kinderverzorging en Opvoeding.
11. Ned. Unie voor Vrouwenbelangen.
12. Huisvrouwenvereeniging afd. Utrecht.
13. Utrechtsche Industrie- en Huishoudschool.
14. Afd. Utrecht der R.K. Diocesanen Vrouwenbond.
15. R.K. Bond voor Huispersoneel.
16. R.K. Ver. voor Huisvrouwen.
17. R.K. Ver. tot bescherming van jonge meisjes.
18. Centraal Bestuur v. d. 7 Mariavereenigingen te Utrecht.
19. Onderlinge Vrouwenbescherming.
20. Ned. R.K. Bond van Handels-, Kantoor- en Winkelbedienden Davels, afd. Utrecht.
21. Ned. Ver. v. Staatsburgeressen afd. Utrecht.

In deze vergadering werd dus het onderwerp besproken met 't oog op den eigenaardigen werkkring der vrouwen in de samenleving, met 't oog daarop dat zij in haar aanspraken op ontwikkeling en haar behoefte daaraan bij de mannen zijn achtergesteld, en eindelijk ook met 't oog daarop dat de vrouw anders denkt en gevoelt dan de man, dat de behoeften van het vrouwenleven anders zijn dan die van het mannenleven. Na een uitvoerige uiteenzetting van de voornemens van het Gemeentebestuur, volgde een opgewekte gedachten-

wisseling, waarin algemeene instemming bleek en de bereidheid om met Burgemeester en Wethouders mee te werken in de voorbereiding en uitvoering.

Weldra zullen nu de ontwerp-verordeningen aan de organisaties ter overweging worden gezonden. Daarna worden door de Wethouder nieuwe vergaderingen belegd ter bespreking.

Thans kan van 't onderwijs voor volwassenen zooals de Wethouder zich voorstelt dit te regelen, reeds medegedeeld worden dat de Wethouder zich dit onderwijs in vier afdelingen ingedeeld denkt, hoogste trap zal zijn die van 't Volkshoogeronderwijs; de 3 andere zullen dienen om het ledig aan te vullen dat bij zoovele volwassenen bestaat als gevolg van geringe school-ontwikkeling en waardoor zij niet instaat zijn het onderwijs aan de Volks-universiteit met vrucht te volgen.

Wij zullen van de verdere ontwikkeling dezer zaak nader in dit tijdschrift mededeling doen.

Utrecht, 21 April 1920.

Buitenscholen en tuberculosebestrijding

door Dr. R. P. VAN DE KASTEELE, Kinderarts te 's-Gravenhage.

Het vraagstuk der tuberculosebestrijding is er een van zeer groote sociale beteekenis. De tuberculosesterfte is groot — maar, veel belangrijker nog, zoowel voor het individu als voor de gemeenschap, is het feit dat deze ziekte de werkkracht van duizende volwassenen te niet doet en deze menschen maakt tot last voor zichzelve en voor de gemeenschap.

Vandaar dat wel van alle kanten de belangrijkheid van dit vraagstuk wordt ingezien, en zoo heeft ook de regeering de subsidie voor dit doel wederom belangrijk verhoogd.

Voor een dergelijk onmetelijk arbeidsveld is noodig een machtige organisatie, die, kennende al de gegevens van het op te lossen probleem, handelt volgens één vaste lijn en uitgaat van een juist gekozen uitgangspunt.

Bij de verspreiding van de tuberculose speelt zonder twijfel de directe besmetting van mensch op mensch de hoofdrol. Aangeboren tuberculose komt, practisch gesproken, niet voor; neen, de tuberculeuze besmetting wordt overwegend opgeloopen in de kinderjaren, en daarbij speelt de besmetting langs de luchtwegen verreweg de grootste rol.

Zoo vond ik bij een door mij ingesteld onderzoek bij 200 kinderen beneden de 6 jaar van de 124 tuberculeus besmette kinderen er 44 waarvan in de gezinnen geen gevallen van tuberculose bekend waren. En toch kon ik slechts in 8 gevallen niet nagaan waar die tuberculeuze besmetting was opgeloopen. Een uitbesteed worden gedurende een ziekte van de moeder in een tuberculeus blijkend gezin; vrienden, vriendinnetjes, of familieleden die veel op bezoek komen en aan tuberculose lijden; een inwonende, veel hoestende, grootvader, die zich zijn ziekte totaal niet bewust is, en nog andere omstandigheden geven in de verschillende gevallen de besmettingsbron maar al te duidelijk aan.

Waar wij dus de groote beteekenis van de directe besmetting kennen, en wij bovendien weten dat onze geneesmethoden heel vaak machteloos tegenover de eenmaal uitgebroken ziekte staan, daar is het vanzelfsprekend dat in de eerste plaats op een voorkomen van de besmetting alle aandacht gericht dient te zijn.

Vandaar dat de gedachte is opgekomen aan de verplichte isolatie van alle besmettelijke tuberculoselijders, o.a. te bereiken door verplichte aangifte en de oprichting van een zeer groot aantal isolatie-sanatoria.

Maar, nog daargelaten de ontzaglijk groote ethische, sociale en oeconomische moeilijkheden van een dergelijke oplossing, zou het m.i. verkeerd zijn indien wij ons uitsluitend tot dezen maatregel bepaalden. Een dergelijk isolatiesysteem kan slechts na jaren en jaren resultaten geven, en in dien tijd blijft de besmetting voortwoekeren en om zich heen grijpen. Het isoleeren is als het indijken — maar daarnaast moeten wij trachten de bron te laten indrogen.

En daarbij hebben wij te luisteren naar de raadgevingen die ons de ervaring en de kliniek geven, die ons leeren dat na het tweede jaar een groot deel van de menschen met de tuberkelbacil is besmet, en dat de tuberculose zoo als die zich bij de volwassenen openbaart, in de meerderheid der gevallen in direct verband met deze jeugdbesmetting staat.

Deze besmetting, in de kinderjaren verkregen, behoeft zich n.l. geenszins door ziekteverschijnselen te openbaren. In zeer vele gevallen, o.a. speciaal als de besmetting niet te jong plaats vindt en niet te intensief is, verloopt deze zonder eenig verschijnsel. Het organisme kàn bij dezen strijd totaal overwinnaar blijven, maar in vele gevallen kan deze overwinning blijken onvolkomen te zijn. De binnengedrongen tuberkelbacillen liggen dan, a. h. w. in sluimerenden toestand, op de loer, wachtend tot het oogenblik voor hen gunstig wordt om den strijd opnieuw aan te binden.

De kliniek heeft ons toch geleerd dat de tuberkelbacil zich slechts ontwikkelt op een gunstig terrein, en het terrein is o.a. gunstig: 1e bij het zeer jonge kind en 2e bij het geestelijk of lichamelijk oververmoeide individu.

Bij de zuigeling vertoont de tuberculose zich in een wel bijzonder ernstigen vorm, die vrijwel altijd, na korter of langer tijd, de dood met zich brengt, en ditzelfde geldt ongeveer voor de tuberculose die uitbreekt bij degenen, die niet in staat blijken de vermoeienissen en de ontberingen, die het leven hen oplegt, te verdragen, te meer wanneer zich bij de andere oorzaken van uitputting nog slechte algemeen hygiënische verhoudingen voegen.

Wij moeten dus:

1°. Verhinderen dat het zeer jonge kind tuberculeus besmet wordt en daardoor bijna altijd ter dood wordt veroordeeld.

2°. Het zich ontwikkelende organisme, m.a.w. het kind, zoo resistent als mogelijk maken, om het te helpen bij zijn strijd tegen de binnengedrongen tuberkelbacillen, en trachten te zorgen, dat de besmetting dusdanig wordt overwonnen, dat deze, als het leven zijn eischen gaat stellen, zich niet meer kan openbaren.

In de eerste plaats hebben wij dus het nog niet tuberculeus be-

smette kind, met name het jonge kind, te vrijwaren voor besmetting. Maar hoe? Alle menschen die bacillen rondom zich slingeren isoleeren? Zeer zeker is dit een uitweg, halve maatregelen helpen hier niets en kunnen practisch evengoed achterwege blijven. Maar er blijven gevaarlijke menschen, die niet ziek zijn, gewoon hun werk doen en hun besmettelijkheid zelfs niet vermoeden. Deze menschen laten zich niet isoleeren en hiervoor zouden bovendien ongelooflijke sommen noodig zijn.

Vandaar de oplossing: de kinderen uit de tuberculeuze milieu's halen en ze in gezonde omgeving doen opgroeien. Ik stel mij voor de uitvoering van dit principe, zooals die o.a. in Frankrijk bestaat onder de naam van het „Oeuvre Grancher", in een volgend artikel te behandelen.

Ik wil mij nu bepalen tot het boven onder 2° genoemde streven en wil speciaal naar voren brengen de belangrijke plaats die buitenscholen daarbij behooren in te nemen.

Wij kunnen de kinderen die wij helpen willen, indeelen in drie groepen, te weten:

A. Het zwakke kind, nog niet tuberculeus besmet, maar voor wie deze besmetting in de naaste omgeving steeds dreigt.

B. Het tuberculeus besmette kind, dat weliswaar nog geen duidelijk aantoonbare afwijkingen vertoont, maar dat in slechten algemeenen toestand verkeert.

C. Het kind met duidelijke tuberculeuze afwijkingen.

Het spreekt vanzelf dat de kinderen van deze drie groepen niet allen dezelfde behandeling behoeven.

Speciaal voor de onder A genoemde kinderen denken wij dadelijk aan de vacantiekolonies en aan de verschillende vereenigingen die kinderen eenigen tijd naar buiten zenden.

Maar — voor de meer zieke kinderen is de tijd gedurende welken zij worden uitgezonden veel te kort, en bovendien hebben deze kinderen een geregeld medisch toezicht en meer speciale verpleging noodig.

Deze langere verplegingsduur doet dadelijk de behoefte gevoelen aan geestelijke verzorging naast de lichamelijke, en zoo wordt als vanzelf de vraag opgeworpen of het niet mogelijk is om de kinderen op een school zelve te brengen in voor hun gezondheid zoo gunstig mogelijke condities.

De gewone school past niet voor deze kinderen.

Het telkens herhaalde schoolverzuim doet het kind zelf achterblijven en belemmert bovendien het klassikale onderwijs der andere kinderen. En men vergete een mogelijke besmettingskans der andere kinderen ook niet.

Neen — dergelijke kinderen hebben een speciale school noodig en de aangewezen school voor deze kinderen is: de Buitenschool.

Een buitenschool — de naam zegt het — is een school waar het onderwijs zooveel mogelijk buiten gegeven wordt. Maar nog andere eischen dienen gesteld te worden aan een dergelijke inrichting, en deze eischen zijn verschillend al naar gelang het soort kinderen dat men er plaatsen wil.

Werkelijk zieke, aan tuberculose lijdende kinderen behooren niet op school, zelfs niet op een buitenschool. Deze kinderen dienen geplaatst in Sanatoria. Ook hier dient, omdat de kinderen er heel

lang moeten blijven, het geregeld onderwijs niet vergeten te worden, maar deze Sanatorium-scholen, als ziekenhuis bedoeld, vallen buiten ons onderwerp.

Wij hebben ons te bepalen tot de eigenlijke school, waar dus de kinderen 's morgens komen en 's avonds naar huis gaan. En waar nu het Haagsche Herstellingsoord „de Eerste Nederlandsche Buitenschool", voorloopig nog de eenige dergelijke inrichting in ons land is, daar zou ik de organisatie van deze school, waaraan ik het voorrecht heb als medicus verbonden te zijn, nader willen bespreken, waarbij dan tevens de moeilijkheden en de bezwaren ter sprake komen.

De school is sinds 1913 gevestigd op een schitterend gelegen duinterrein bij den Pompstationsweg, ter grootte van ± 1½ H.A., dat door de gemeente kosteloos ter onzer beschikking werd gesteld en van gas, waterleiding en rioleering werd voorzien.

Daarbij werd verleden jaar gevoegd door bemiddeling van het Ministerie van Justitie nog ongeveer 1 H.A. duingrond. Op het gemeentestuk werden gebouwd twee houten loodsen. De een bevat twee schoollokalen waarin het onderwijs bij regenweer wordt gegeven, de andere bevat speelkamer, bad- en kleedkamer, kamer van de directrice, en deze loods biedt tevens slaap- en woongelegenheid aan het gezin dat op de Buitenschool woont, en waarvan de vrouw voor de kinderen kookt en helpt bij het onderhoud. Verder is er een overdekte hal, aan één zijde gesloten, waarin gegeten wordt, en ten slotte twee vaste lighallen naar het zuiden toe gericht, elk van 25 ligplaatsen.

Omdat het terrein ten slotte niet van de vereeniging is, waren wij wel aangewezen op den bouw van houten loodsen, maar het moet vermeld dat de onderhoudskosten hiervan in het Scheveningsche klimaat, door reparaties, verfwerk, etc. hoog zijn.

In dit terrein nu behoefden in twee natuurlijke duinpannen slechts banken geplaatst te worden om deze te maken tot model openluchtklassen. Bovendien werden door de jongens nog twee duinpannen uitgegraven en met plaggen bekleed.

De terreinmoeilijkheid was dus hier heel maklijk op te lossen, en ook de transportmoeilijkheid bestond niet, omdat dit terrein slechts ongeveer 5 minuten gaans van de tramhalte ligt. Want het terrein mag niet te ver van een tram af liggen, daar anders de gang naar en van de school, met name voor de jongere kinderen, veel te vermoeiend wordt.

Deze moeilijkheden worden elders sterk gevoeld en zoo bestaan er b.v. in Amerika, het land waar de buitenscholen een groote vlucht hebben genomen, talrijke dergelijke inrichtingen op de daken van groote gebouwen of op afgedankte veerbooten.

Is onze school gebouwd naar het type van de in 1904 als eerste opgerichte buitenschool in Charlottenburg, het regime past zich ook aan aan dat van die instelling.

De dagverdeeling is aldus:

8 uur aankomst, 8.15—9 ontbijt, 9—9.45 les, 9.45—9.55 pauze, 9.55—10.35 les, 10.35—10.45 pauze, 10.45—11.25 bad, 11.25—11.35 pauze, 11.35—12.10 les, 12.10—1 middageten, 1—3 rust, 3—3.45 les, 3.45—5 spel, 5—5.45 avondeten, 5.45 vertrek.

Betrekkelijk dus nog veel lesuren (in Charlottenburg bedroeg dit voor de jongere leerlingen slechts 2 uur, voor de ouderen $2^1/_2$ uur per dag), maar voorloopig diende in verband met onze rijkssubsidie, rekening gehouden te worden met de wet op het Lager Onderwijs.

Nu onze school zal erkend worden als officieele buitengewone school, zal hierin waarschijnlijk wel verandering zijn te brengen, trouwens talrijke kinderen rusten nu reeds 's morgens een extra uur, en de kinderen die zulks noodig hebben, liggen in de klas op ruststoelen.

Onze inrichting draagt den naam Herstellingsoord „de eerste Nederlandsche Buitenschool" niet zonder opzet. Eerst herstellingsoord — dan school.

En dit is een zeer belangrijk punt bij de exploitatie van buitenscholen. Op een goed ingerichte buitenschool behooren a.h.w. twee afdeelingen te bestaan nl. de verplegingsafdeeling en de schoolafdeeling, waarbij de eerste onder alle omstandigheden no. 1 is.

In den Haag staat de directrice, als hoofd van de inrichting, ook aan het hoofd van de onderwijsafdeeling, en dit is voor een goeden gang van zaken noodzakelijk.

Chacun prêche pour sa paroisse: het is begrijpelijk dat de onderwijzer de kinderen gaarne in zijn klas ziet en b.v. niet graag heelt dat zij gedurende de schooluren extra rusten. Om nu alle moeilijkheden te voorkomen beslist de directrice, hierin handelend op advies van den medicus.

Bovendien bestaat een voordeel in de splitsing van de twee afdeelingen dat op de vrije middagen en gedurende de vacanties de kinderen gewoon het herstellingsoord blijven bezoeken.

Zoo was het herstellingsoord, na aftrek van de zondagen, in 1918 maar gesloten 9 dagen, in 1919 bedroeg dit slechts 8 dagen.

Waar de kinderen dus vrijwel het heele jaar den heelen dag op de inrichting zijn, spreekt het vanzelf dat het karakter van „school" heelemaal verloren gaat. De kinderen leeren zich als vanzelf leden voelen van één groot gezin, krijgen betere manieren, grootere ordelijkheid, gevoel voor zindelijkheid, worden verdraagzamer voor en onder elkander. Door de korte lesuren en de kleine klassen wordt het resultaat van het onderwijs bevorderd, en bovendien laat het kind zich door het onderwijs buiten al heel gauw brengen tot meer zakelijk onderwijs als b.v. studie in planten en dieren, bijenteelt, tuinarbeid (elk kind heeft zijn eigen tuintje) en dergelijk handwerk.

Deze opvoedkundige beteekenis van de buitenschool is een zeer belangrijk punt en dit kan alleen verwezenlijkt worden op een goed geleide buitenschool, waar de kinderen staan onder iemand met moreel overwicht die a.h.w. een moeder voor hen is, belang stellend in al hun kleine genoegens en verdrietelijkheden.

De kinderen vinden er het zonder uitzondering heerlijk.

Schoolziekten komen niet voor en vermelding verdient dat het aantal verzuimen opvallend gering is. In ons grillige klimaat zou een onderwijs buiten van zieke en zwakke kinderen veel verzuim doen verwachten, maar het aantal verzuim-uren bedraagt op een lagere school in de stad, waar een zelfde soort kinderen gaan, viermaal zooveel.

En dan zijn de voornaamste redenen voor verzuim nog vaak: schoenenreparatie en om moeder te helpen.

O.a. om dit laatste zoo min mogelijk te doen zijn, trachten wij zooveel mogelijk het contact tusschen de ouders van de kinderen en de inrichting te bevorderen door het organiseeren van z.g.n. ouderavonden, waarop de bedoeling van de Buitenschool wordt uiteengezet en op de medewerking van de ouders hierbij wordt aangedrongen. Zooveel mogelijk wordt getracht de belangstelling van de ouders te wekken voor de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van hun kind.

Onze buitenschool heeft des zomers ruimte voor 50 kinderen, inderdaad een bedroevend klein aantal.

Tot 1916 was de inrichting alleen geopend van 1 Mei tot 1 October, maar de ervaring leerde dat alleen de zomermaanden niet voldoende waren. Voor de eerste wintercursus werden 10 meisjes tusschen 10 en 12 jaar uitgezocht, van wie verwacht kon worden dat zij het verblijf buiten des winters straffeloos zouden verdragen. Zonder eenige moeilijkheid verliep deze eerste wintercursus en zoo hadden wij den afgeloopen wintercursus het maximum, n.l. 35 kinderen. In verband met te kleine lokaliteit, die niet op winterverpleging gebouwd is, kunnen slechts 35 kinderen geplaatst worden en dit valt zeer te betreuren.

Nu de inrichting het gehcele jaar geopend is, is het ons streven de kinderen zoo jong mogelijk op de school te plaatsen en deze zoo lang mogelijk te houden.

Waar wij slechts te beschikken hebben over 50 plaatsen, daar moet er natuurlijk nauwgezet naar gestreefd worden om die kinderen te krijgen die er het meeste behoefte aan hebben.

Hoe nu dit te bereiken? Wij krijgen telken jare in Maart de verschillende lijsten van schoolarts, tuberculosevereeniging, wijkvereenigingen, poliklinieken en dergelijke instellingen.

Al deze kinderen worden nauwkeurig onderzocht en er wordt nagegaan in hoeverre deze kinderen lijdende zijn aan tuberculose, of tuberculeus besmet zijn. Bovendien wordt een onderzoek ingesteld naar de gezinnen, met name of er een tuberculeuze besmettingsbron aanwezig is. En zoo wordt getracht te komen tot een selectie; en ieder jaar weer is dit dezelfde moeilijkheid, omdat telkens een talrijk aantal kinderen, die het ook zoo hoog noodig hebben, dient te worden afgewezen. Op het oogenblik worden voornamelijk geplaatst kinderen met duidelijke tuberculeuze afwijkingen: zoo hadden in 1917 afwijkingen 17 kinderen, welk cijfer voor 1918 en 1919 resp. 32 en 38 bedraagt.

Een bijzondere behandeling krijgen de kinderen niet.

De gunstige lichamelijke invloed die er voor die kinderen van de buitenschool uitgaat, is terug te brengen tot:

1°. Veel frissche lucht en vooral veel zon. Speciaal de beteekenis van het zonlicht wil ik sterk naar voren brengen en vandaar dat de oorspronkelijke naam van boschschool veranderd is in buitenschool, nog liever zonneschool. Helaas kan hier in ons zonarme klimaat de kunstmatige hoogtezon heel moeilijk gemist worden.

2°. Juiste en voldoende voeding (vooral geen overvoeding).

3°. Regelmatige dagverdeeling en systematische rusturen.

4°. Goede hygiënische verzorging en regelmatige geneeskundige contrôle.

Over de resultaten die wij op deze wijze verkrijgen, mogen wij zeer tevreden zijn. De plaatselijke afwijkingen gaan terug en de

algemeene toestand van het kind wordt zeer veel verbeterd. Zeer zeker zal de tijd slechts kunnen leeren in hoeverre de kinderen, die vanaf onze school de maatschappij ingaan, volkomen gelijkwaardig zullen zijn aan andere kinderen. Maar wat wij daarvan tot heden zagen en wat daarover in het buitenland bekend is, stemt ons hoopvol. Slechts zeer enkele kinderen verdragen op den duur het verblijf op de buitenschool niet. In den loop van vier jaren heb ik 6 kinderen moeten ontslaan omdat zij achteruit gingen en het verblijf op de buitenschool voor hen te vermoeiend bleek. Al deze 6 kinderen waren lijdende aan duidelijke longtuberculose, en ik aarzel niet als mijne meening uit te spreken dat voor kinderen met uitgesproken longtuberculose — nog daargelaten het besmettingsgevaar — een verblijf op de buitenschool niet is aangewezen.

Zeer gunstig daarentegen zijn de verkregen resultaten bij kinderen met klier- en huid-tuberculose.

* * *

Het spreekt vanzelf dat voor de exploitatie van een dergelijke inrichting veel geld noodig is. De inkomsten van onze buitenschool bestaan uit:

1°. Bijdragen van particulieren aan de Vereeniging. Al mogen deze ons betrekkelijk ruim toevloeien, toch blijft dit m.i. een onvaste basis, waarop nooit met zekerheid te bouwen valt.

2°. Gemeentelijke subsidie.

3°. Rijkssubsidie. Deze wordt a.h.w. indirect gegeven, doordat het Rijk twee leerkrachten betaalt.

4°. Subsidie van de 's-Grav. Ver. tot bestrijding der tuberculose.

5°. Bijdragen van de Vereenigingen die kinderen bij ons plaatsen en van de ouders der kinderen. Deze laatste is zeer gering, te weten 90 cent à f 1.— per week, alles (schoolgeld, tramabonnement enz.) inbegrepen.

De Haagsche Buitenschool is dus het type van een dag-buitenschool. Wil men nu een dergelijke school dienstbaar maken aan de tuberculosebestrijding, dan is mij — door de praktijk — gebleken dat er toch nog wel enkele bezwaren zijn.

In de eerste plaats zou ik willen opmerken dat het gewenscht is den strijd tegen de tuberkelbacil nog veel vroeger te beginnen dan bij kinderen van den schoolplichtigen leeftijd, en ik zou in dit verband met nadruk de aandacht willen vestigen op openluchtbewaarscholen. Voor het jonge bedreigde of tuberculeus besmette kind kán op het oogenblik, practisch gesproken, niets gedaan worden. Er bestaat geen Sanatorium dat het jonge kind opneemt, en al voel ik wel degelijk allerlei moeilijkheden die zich bij de exploitatie van een openluchtbewaarschool zullen voordoen, toch moeten m.i. zonder twijfel dergelijke inrichtingen worden ingeschakeld bij een rationeele tuberculosebestrijding.

In de tweede plaats is een groot bezwaar dat het niet mogelijk is enkele kinderen onder speciale omstandigheden ook des nachts in de inrichting te houden.

Ten eerste is voor sommige kinderen het heen en weer trekken erg vermoeiend.

Ten tweede heeft de ervaring ons geleerd dat het steeds weer

naar huis gaan van kinderen, voor wie de besmettingsbron thuis nog aanwezig is, een ongunstigen invloed op die kinderen uitoefent.

Ten derde blijkt dat sommige kinderen door lichte ongesteldheden (b.v. ingewandsstoornis of verkoudheid) dagen lang thuis worden gehouden, in welken tijd zij, wanneer de omstandigheden ongunstig zijn, weer veel verliezen van wat gewonnen was.

Ten vierde is vuilheid van het gezin of groote onverschilligheid van de ouders een oorzaak die ons werk vaak een onbegonnen werk doet zijn. Men bedenke b.v. dat dergelijke kinderen na het bad hun eigen vuile kleeren weer aan moeten trekken. Wel worden soms aan deze kinderen nieuwe onderkleeren door ons gegeven, maar de ervaring heeft helaas geleerd dat wij deze kleeren gewoonlijk niet weer terugzien en dat zij op de meest wonderbaarlijke manier plegen te verdwijnen.

Al deze omstandigheden gebieden voor een buitenschool voor het tuberculeuze volkskind als zeer besliste noodzakelijkheid het hebben van een n a c h t v e r b l i j f.

Geen internaat dus voor alle kinderen, waardoor het geheel het karakter van een Sanatorium zou krijgen, maar een nachtverblijf met een aantal bedden van b.v. $^1/_3$ van het aantal aanwezige kinderen.

Het is mijne vaste overtuiging dat een dergelijke inrichting voor een goeden gang van zaken noodzakelijk is.

En zóó moeten er in ons land meer, veel meer buitenscholen komen, en moet de buitenschool in den Haag belangrijk worden uitgebreid. Wat beteekenen 50 plaatsen voor een stad als den Haag?

En vooral moeten niet alle buitenscholen worden ingericht volgens hetzelfde schema. Er zijn wel degelijk kinderen die zeer gebaat worden door het verblijf op een gewone school waar b.v. het onderwijs bij gunstig weer op de speelplaatsen kan worden gegeven of op scholen, die zóó zijn gebouwd dat de vensters aan één kant van het lokaal geheel kunnen worden neergelaten (z.g.n. school met openluchtklasselokalen).

Al moeten dus aan de verschillende buitenscholen, al naar gelang het soort kinderen dat zij willen plaatsen, verschillende eischen worden gesteld, toch kan men ook hier m.i. streven naar centralisatie.

Ik stel mij voor een groot steenen centraal gebouw en daarbij aansluitend, a.h.w. er omheen als de wieken van een molen, vier buitenscholen, elk met eethal, lighallen en een loods voor het onderwijs bij slecht weer.

In het centrale gebouw komt dan o.a. de administratie, de keuken, badgelegenheid en enkele zaaltjes voor kinderen die 's nachts moeten blijven.

Dan kunnen deze vier buitenscholen in exploitatie onder elkaar verschillen al naar gelang de ernst van den toestand van het kind dat er geplaatst wordt.

De behoefte aan buitenscholen is heel groot. Maar wanneer de groote noodzakelijkheid ervan maar algemeen gevoeld wordt dan zullen de plannen die er bestaan in verschillende gemeenten, waar buitenscholen in voorbereiding zijn, vasteren vorm gaan aannemen en dan zal ons land, wat zijn aantal buitenscholen betreft, hopelijk spoedig niet meer zoo ver bij andere landen achterstaan.

Frissche wind van 't land.

„ZOU 'T? ZOU 'T OOIT?

Zou 't ooit mogelijk zijn, dat eens groote groepen van menschen met uiteenloopende levensbeschouwingen eendrachtig samenwerkten of althans elkaar niet tegenwerkten bij de verheffing van het geestelijk peil van ons volk?

Groote groepen en niet enkelingen, want 't laatste komt herhaaldelijk voor, wij zeggen het uit eigen blijde ervaring en juist die ervaring doet ons zeggen „zou 't?"; terwijl de geestelijke gesteldheid van velen, ook van eigen medestanders, ons noopt tot de tempering „zou 't ooit?"

Ons orgaan wil die samenwerking bevorderen, de toenadering althans mogelijk maken, die immers wederzijdsche waardeering van

ernstig streven meebrengt; ons orgaan wil zijn de tribune, waar ieder van rechts en van links getuigenis kan afleggen, als hij 't doet in een vorm, die tot begrijpen noodt en dus niet overbodig prikkelt.

Wij vertelden in ons eerste nummer reeds van het wakkere streven der vereeniging voor christelijk nationaal schoolonderwijs te Akkrum, wij zijn thans in staat een vervolg te leveren waarbij we het woord zullen geven aan den geestelijken vader van deze vereeniging Ds. H. Hasper te Oldeboorn. No. 2 van zijn „Mededeelingen," waarmee hij het levend contact zoekt te onderhouden met de ouders der schoolkinderen, is verschenen en hij vertelt daarin o. a.:

De dag der opening! In het eind van Augustus had het veel geregend. De stuk gereden grond is als een moeras. Ik ben weer bezig plankjes op te rapen en tusschen de modderige wagensporen te vleien. Hier moeten kinderen langs. Een slijkgolf perst onder het plankje vandaan, over m'n schoenen. Het kleiwater sijpelt door de vetergaatjes. Ik moet klompen gaan dragen. Want het toegangspad naar de school is wel zeventig meter. Wat een toestand! En midden op het pad staat nog de stal van Koopmans, waar hij varkens mestte.

Toch was er iets feestelijks. Want hoog boven de stal uit, aan de langste juffer van den oppersten steiger, ontplooide zich blij het rood-wit-en-blauw.

Was het niet een heel humoristisch geval, een school te gaan „openen", die niet „dicht" kon? Want al hingen er eenige deuren, in de kozijns waren geen ramen, en het dak was maar half met pannen gedekt.

Aan den Zuidkant was één lokaal klaar. Dat beteekende: er waren noodramen aangebracht; doch de vloer was niet gedreven, het muurwerk niet gestucadoord en het plafond was een laagje riet.

In dit lokaal op het Zuid-Westen werden de ouders met de eerste leerlingen ontvangen. Autoriteiten durfde het bestuur niet te noodigen. Maar zoo kwamen door intiemer samenzijn meer de ouders naar voren. De ouders met hunne kinderen. Die kwamen zij niet afstaan, maar toevertrouwen. Toevertrouwen aan leidslieden, die als één met hen in geloof en leven, „hun plaats in de school wenschten in te nemen." [1])

Vol en ontroerend klonk het koraal:

„Geloofd zij God met diepst ontzag!
Hij overlaadt ons, dag aan dag,
Met Zijne gunstbewijzen."

Dat was nu niet om de „mooie" school, want er was toen niets moois aan. Het was, omdat de ouders een „eigen" school hadden. Omdat zij niet meer het gevoel hadden: de wet eischt mijn kinderen, en de sterkste politieke raadsfractie zal wel hun opvoeders aanwijzen! De ouders kwamen hier zelf de hulp der onderwijzers vragen. Wij kunnen het niet alleen. Helpt ons. Hebt onze kinderen lief. Leidt en steunt hen. Wij zullen u wederkeerig liefhebben.

[1]) Uit de toespraak van den heer D. Fokkema Sr. bij de opening.

„HOUD DAT GIJ HEBT." Van alle waarachtig beginsel geldt echter het woord: „Houd dat gij hebt, opdat niemand uwe kroon neme." [1]) Angstig rijst de vraag, of na het tot stand komen der nieuwe onderwijswetten de ouders zich hiervan steeds bewust zullen blijven. Zouden wij ook in Akkrum moeten vreezen? — Onze schoolvereeniging is nog zoo jong. Laten wij ons spiegelen aan andere vereenigingen, waarvoor wel geen kroon zal zijn weggelegd, omdat ouders en leden hun beginsel verlaten hebben. Er zijn wel eens vaders en moeders, die zich voor de school van hun kind niet in zoo bijzondere mate interesseeren. En toch moet de gedachte: „de school aan de ouders" veel meer uitkomen in het voelen der verantwoordelijkheid voor onderwijs en opvoeding, dan in het „hebben" of willen „hebben" van een eigen inrichting. Zouden er in deze maanden geen scholen zijn opgericht, waarbij alleen maar een formeel rechtsstandpunt uitkomt, zonder dat een diep verantwoordelijkheidsgevoel spreekt? Het schijnt mij toe, dat dit onvoorwaardelijk te veroordeelen is, ook al maakt een psychologische verklaring van dorpstoestanden in dat opzicht wel vergevingsgezind.

Houdt dat gij hebt. Binnen weinige jaren zal menige bijzondere school doodgewoon een overheidsschool geworden zijn. Dat is dan niet de schuld van een politieke tegenpartij, maar van de ouders, die hun beginsel niet hebben bewaard. Ik spreek niet gaarne van het „hoog" houden van een beginsel, omdat dit zoo erg doet denken aan die vaandelphrasen boven een optocht in de groote stad. Laat mij mogen zeggen: maakt ernst met uw beginsel. Dat is: ouders, doordringt u er van, dat die school in Akkrum uw school is. Werkt er dus voor en bidt er voor. Ik stel het werken voorop, omdat God toch het gebed niet hoort van menschen die graag alles willen hebben en er niets voor believen te doen. Leeft voor uw school. Dan zal uw school velen ten zegen zijn. — Wanneer gij het niet doet, gaat uw bijzondere school verloren, en uw onderwijzers worden „ambtenaren".

Zoo ver is het nog niet.

Zoo ver mag het in Akkrum ook nooit komen.

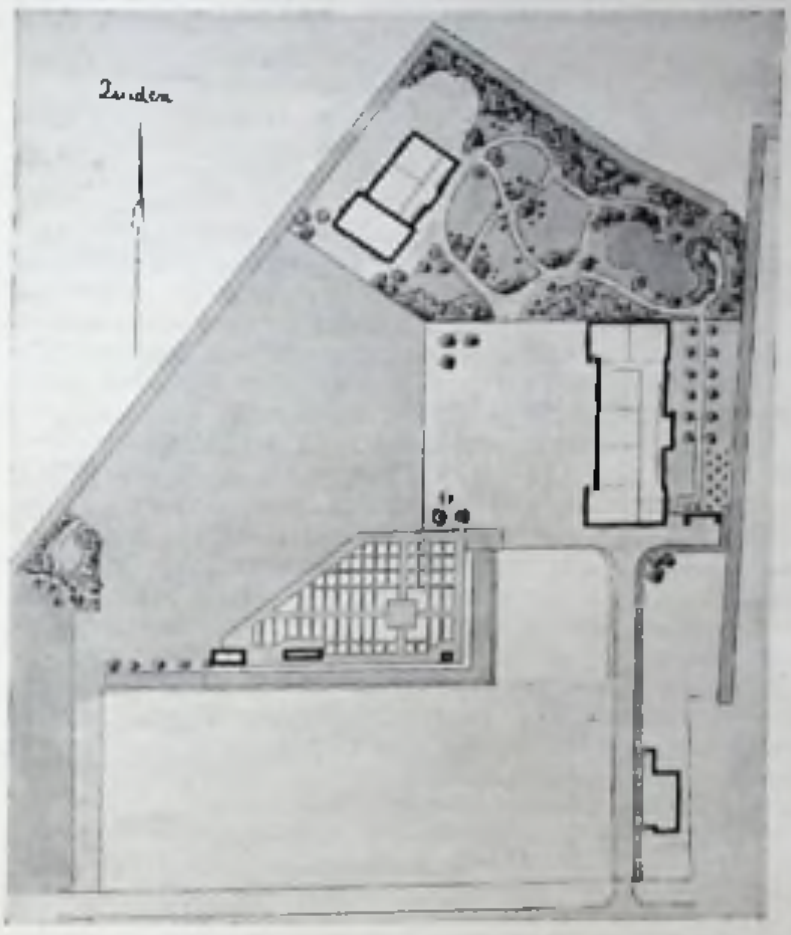
Maar dan moeten de ouders blijven meeleven en zich afvragen, in welk opzicht zij, ook al wordt het tegenwoordige wetsvoorstel aangenomen, voor hunne onderwijzers kunnen blijven zorgen. Ook moet hun liefde en waardeering onder de jeugd meer begeerte naar het onderwijzersambt wekken.

* * *

BESCHRIJVING. Er zijn drie tuinen: een bloementuin, een oofttuin en een moestuin. De bloementuin dient niet alleen om daarin te wandelen, evenmin als de oofttuin er uitsluitend is om appels en kersen te eten. In beide moet gewerkt worden. Zij moeten zin geven voor tuinaanleg en tuinonderhoud; gelegenheid bieden voor verantwoordelijken individueelen arbeid en het prettige van goed georganiseerde samenwerking leeren kennen.

[1]) Openbaring 3 : 11.

De moestuin is de leertuin, de schoolwerktuin in engeren zin. Daar staan ook, onder een hooikap in het midden, op een geplaveid gedeelte, banken voor tuinbouwles in de open lucht. Het nestblokje aan een der palen is uit erkentelijkheid voor wat de vogels doen ten behoeve van land- en tuinbouw. Verder zien wij er [1]) een tuinhuis voor gereedschap en zaden, een vorstvrijen broeibak voor

Plattegrond van het geheele terrein, groot 11171 M².
Schaal 1 : 1600.
Speelplein pl.m. 1200, Sportterrein 3000, Bloementuin 1400, Moestuin 800, Oefttuin 500 vierk. M.

groenten en bloemen, en een terrarium met planten, hagedissen, hazelwormen. Het aanplakbord voor de weerberichten van het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut zal niet in den schooltuin maar aan den straatweg geplaatst worden. Over de beteekenis van die telegrafische berichten voor den landbouw, vooral in den hooi- en oogsttijd, alsmede over het werken in de tuinen,

[1]) Van links naar rechts op den plattegrond van den werktuin.

hoopt de heer Van den Berg in een volgend nummer dezer „Mededeelingen" nadere bijzonderheden te geven. Dan kan tevens vermeld worden, of er nog een bijenstand gekomen is en een klein hoenderparkje, en vooral of in den bloementuin de bouw van het fröbelschooltje is doorgegaan.

De bouw is voorloopig uitgesteld.[1]) Wij vroegen in het najaar, om een leidster te kunnen bekostigen, eenige subsidie van den gemeenteraad. Onze vroede vaderen zouden natuurlijk in dezen tijd van . . . . . o neen, geen belang! Een gedeelte voelde niets voor „bewaar"-scholen. Het andere deel niets voor de onze.

Wanneer bij Rijkswet het particulier initiatief niet gewaardeerd en gesteund werd, zou menige gemeenteraad er in slagen, op opvoedkundig terrein alle geestdrift te dooven en de ondernemingskracht te breken.

Onze M.U.L.O.-school staat er gelukkig. Nu het gebouw voltooid is, wordt het duidelijk, hoe gestreefd is naar klaarheid en waarheid. Dat zijn geestelijke waarden. Er is niets gekunstelds aan; geen enkele versiering; niets dat „mooi" wil maken. Alleen zoekt hier en daar een klimplant voor zich zelve een plaats tegen den muur.

Wanneer gij het werk goed wilt zien, moet ge niet blijven in het laantje van de roode meidoorns. Ga dan over het speelplein naar een punt in het Zuid-Oosten. Of kom eens in de vroegte naar school door den ingang van het sportterrein. Daar ziet ge de school in haar deugdelijkheid en in haar intimiteit. Ook in haar verlangen naar de kinderen. De witte ramen in de bruin-gele vensters geven een feestelijk aanzien. Er is niets sombers. Niets dat drukt.

— Daar is al een jongen. Van de breede steenen dammen van het hek gaat hij naar de banken onder de kastanjes. Dan weer terug. Hij dwaalt langs den vijver en kijkt naar de waterplanten en de goudvisschen. Hij gaat in het gras liggen. Staat weer op. Slentert door de paden. Langs den tulpenboom; om de sparren. Hij

[1]) Eigenaardig, hoe geheel onafhankelijk van elkander, op verschillende plaatsen gelijke inzichten ontstaan. Soms leest men in de courant als een nieuwigheid uit het buitenland iets dat al lang in ons eigen vaderland bestaat en toegepast wordt. Hetzelfde gebeurt tusschen stad en land. Zoo kwam de ontwerper van „ús bernewente," zonder iets van de Utrechtsche fröbelscholen gezien of gehoord te hebben, tot een lokaalhoogte van 3.50 meter. De twee vertrekken van 7 bij 6 meter zouden wij gaarne bestemmen voor de eerste leerjaren der lagere school. Het groote lokaal (met aan weerszijden een gaanderijtje; er is geen plafond), 12.50 bij 8 meter, is voor de eigenlijke fröbelschool. Het is langwerpig, juist om een vierkant van 8 bij 8 meter te verkrijgen voor spelletjes in een kring. De tweemaal 2.25 meter, die naast den kinderkring overblijft, is om de tafeltjes en Weener armstoeltjes aan kant te zetten. Hier komen ook de radiatoren van de centrale verwarming. De vensterbanken zijn 50 centimeter hoog. De deuren (in alle vertrekken zijn openslaande deuren) 1.85 M. Met de inrichting van een gemeenschappelijk toilet staan wij aan de zijde van Dr. E. Bonebakker (Volksontwikkeling, October 1919, bladz. 32). In de buitenmuren zouden wij willen inmetselen de gevelsteenen van oude gebouwen in den omtrek, die gesloopt worden. Het is schande, dat stelselmatig alle karakteristieke gevels uit het verleden vervangen zijn door de onbeduidende producten van tegenwoordig. Met het brugwachtershuisje in Akkrum zijn we weer op den goeden weg.

blijft staan bij den Christusdoorn. Gaat zitten op de bank onder de linde.

„Zooals een vogel in de zon, niet vliegen
Doet die ook meer, maar drijft zoo doelloos rond
En voelt de zonneschijn —" [1])

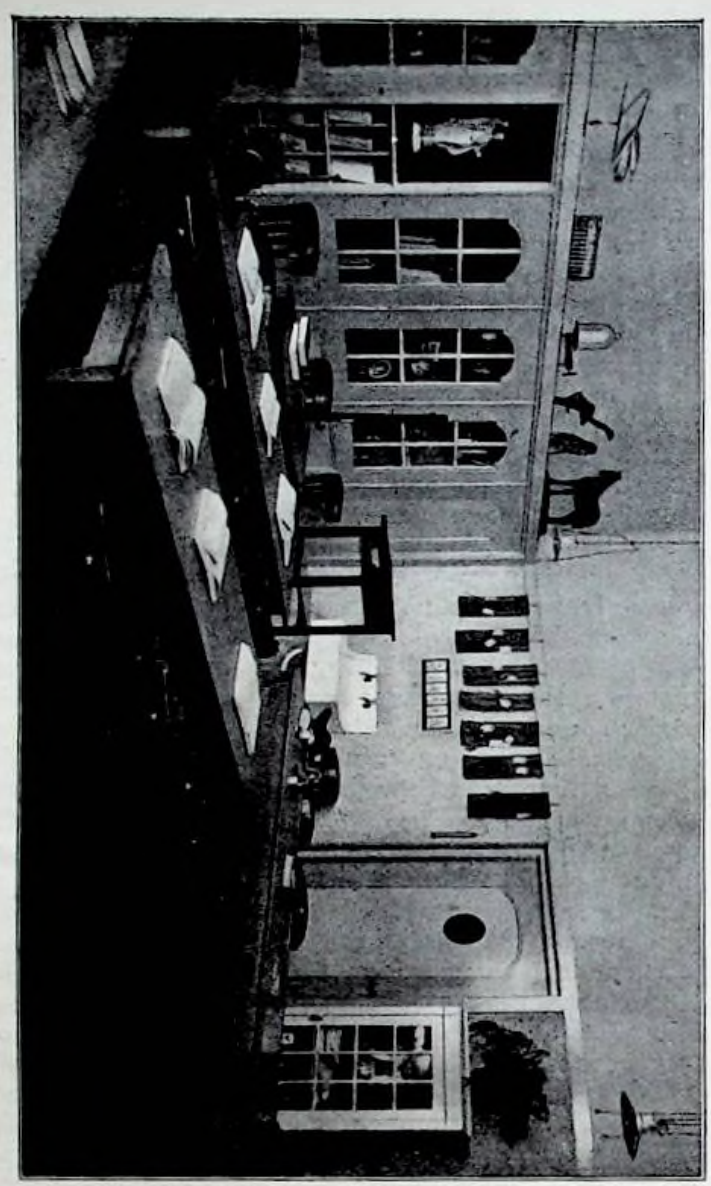
De morgenzonnestralen gaan staan op het schooldak. Zij brengen gloed in het zacht rood van Oud-Hollandsche pannen. Vriendelijk spelen zij op het hooge puntgeveltje van het tuinhuis. Dit noopt u om de details te gaan zien. Gij gevoelt reeds, dat ge onder den invloed der kleuren gekomen zijt. Nu gaat gij letten op de verhoudingen. De verhouding van de speelplaats ten opzichte van het gebouw. De verdeeling der ramen in groepen van drie over het muurvlak. [2]) De evenredigheid in metsel- en houtwerk van het hek om het schoolplein. Het beloop der kruispaden in den moestuin. Het plan van den wandeltuin. Alles doet door soberheid en zuivere lijn van doelmatigheid het gebouw uitkomen in den eenvoud en de rust, waarnaar voor opvoeding en onderwijs gezocht is.

Binnen in het gebouw wilden overleg, beleid, inschikkelijkheid, zin voor harmonie, streven naar orde en reinheid wel samenwerken. Ook hier niets opzichtigs, al vraagt wel veel uw aandacht. Onze vereenigings-arts, Dr. J. v. d. Sluis, is over de ruimte-ontwikkeling in gangen en portalen, alsmede over de inrichting der toiletten, uit medisch-hygiënisch oogpunt zeer tevreden. De centrale verwarming geeft bij het guurste weer een aangename temperatuur. Als de zon even scheen, was het in den winter, alsof het alles zomerwarmte was. De ventilatie is goed. De lokalen blijven luchtig en frisch. Dit is wel noodig, daar sommige den ganschen dag benut worden. Zoo wordt het lokaal der hoogste klassen, behalve voor de gewone school, nog gebruikt voor den cursus in landbouwkunde van de afdeeling Akkrum der Friesche Maatschappij van Landbouw. Daarna is er weer voortgezet onderwijs (gezondheidsleer, talen, enz.) of herhalingsonderwijs (Nederlandsche taal, rekenen, handwerken).

Achterstaande foto doet duidelijk zien, hoe de coëducatie (van zooveel belang voor de goede zeden) niet zóó wordt opgevat, dat alle onderricht is berekend voor jongens en de meisjes maar moeten zien wat zij er van gebruiken kunnen. Zoowel de hooge positie, welke de vrouw in het huwelijk bekleedt, als de groote verdienste, die zij voor de maatschappij heeft in het vervullen van een beroep, eischt van de school: aparte aandacht voor het meisje. Gij ziet hier dan ook een wit-gelakt Fransch kastje met kinderkleertjes, zoowel onder- als bovengoed. Daar zit ook „ons kindje", met een wolletje en een hempje en een luier aan. Voor verbandleer brengen de meisjes jongere

[1]) Mei, een gedicht door Herman Gorter.

[2]) Dr. Bonebakker wijst in het reeds genoemde artikel op het machinale, dat ook „nieuw- en onafhankelijkzoekende schoolarchitecten" nog bijblijft ten opzichte van de hoogte der ramen uit den vloer. Een dergelijke opmerking kan ook gemaakt worden bij de plaatsing van de vensters ten opzichte van plafond en dakgoot.

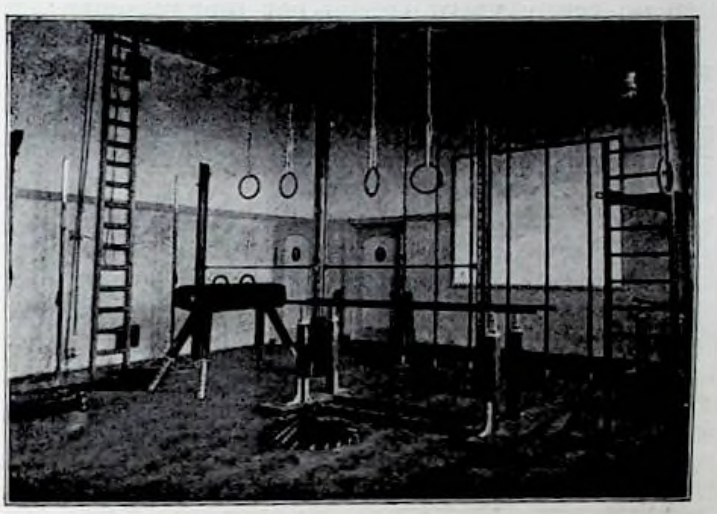
Lokaal voor de klasse acht en negen; tevens bestuurskamer, bibliotheek, leeszaal en leslokaal voor gezondheidsleer, zuigelingenverpleging, enz.

broertjes of zusjes mee; voor ziekenverpleging gebruiken wij de pop van den knipcursus; doch voor de zuigelingenverpleging (bad-geven, poederen, opnemen van temperatuur, houding bij het dragen, enz.) hebben wij een andere van celluloid. Ellenlange beschouwingen houden we niet; we laten eenvoudig zien hoe het moet, en dan verlangen de meisjes, al naar hun beurt om zelf het kindje op de beste wijze

te mogen vasthouden en verzorgen. Behalve een wieg, een aankleedtafel en een kinderwaschkom, is er ook een baby-weegschaal. Zoolang deze in Akkrum en Omstreken nog de eenige is, blijft zij, tegen een geringe vergoeding, voor **alle** moeders in den omtrek beschikbaar.

De schrijfmachine, die in dit lokaal staat, is voor de jongens en de meisjes, die op een kantoor willen. Bij het machineschrijven behoort natuurlijk stenografie.

Het gymnastieklokaal is ook niet alleen voor de lichamelijke oefening. Soms gaan de toestellen ter zijde en worden door een luik in het plafond eikenhouten stoelen neergelaten. Dan is er zangles van enkele

Gymnasticklokaal.

klassen bij elkander of een vergadering van de ouders. — Waarvoor is dat witgepleisterde vak aan den wand? Voor lichtbeelden. Zoodra het bestuur de beschikking heeft over een projectielantaarn, zal hier ook landbouwles en aardrijkskunde- en geschiedenisonderwijs worden gegeven.

Bovendien is het lokaal beschikbaar voor „Rijksgroepen" en gymnastiekvereenigingen, onverschillig of deze onder leiding van een onderwijzer onzer eigen school of van een der Openbare scholen staan: eveneens voor zangvereenigingen en andere organisaties.

Langs de wanden in de leslokalen hangen schilderijtjes van Murillo met Italiaansche jongentjes die macaroni en vruchten eten; teekeningen van Rie Cramer; geestige prentjes, van een dikken hengelaar op een plank die doorbuigt; of van drie uilskuikens, die elkander achterna zitten; en dan die kraaienmoeder, die het kleine schooiertje, dat haar nest wil uithalen, de muts van het hoofd pikt! Verder een lijst voor teekeningen, die de kinderen thuis maken; een oud eiken paneeltje en andere plankjes decoratief beeldhouwwerk; gedroogde vruchten en veldproducten.

In de gang ontdekken we een paar gipsafgietsels, waaronder „de broertjes" en „de zusjes" van onzen Frieschen beeldhouwer Pier Pander. Hier geen vieze plekken tegen den muur van natte jassen. Niet die akelige planken met kapstokhaken. Geen klompenrekken.

De gang is 's winters verwarmd. Daar kunnen de kinderen dus in het speeluur altijd joelen en juichen. Hoe lustiger het toegaat, hoe meer pleizier we hebben. En we vinden het ook heelemaal niet zoo erg, wanneer onder de les een jongen op de bank klimt of een meisje op het tafelblad gaat zitten.

Maar nu nòg iets over de gang. Boven den waschbak staat, ingebakken in de wandtegels: Reinheid. Boven de drinkfontein: Matigheid. In de eerste vestiaire, bij het binnenkomen: Tevredenheid; bij het verlaten van de school: Ordelijkheid. In een hoekje van de tweede vestiaire: Gezondheid. Hiertegenover, boven den wit porseleinen spoelbak, die op den grond rust: Zuinigheid.

Aan deze dingen moeten de kinderen dagelijks herinnerd worden. Zij moeten met deze begrippen opgroeien. De school moet geven wat het leven vraagt.

Doch vak en ambacht kunnen evenmin als de huishouding met pure nuchterheid toe. Fantasie en idealisme in den arbeid zijn nauw verwant. En zoo vroeg in deze werkschool ook het sprookje een plaats. Wanneer de kinderen zich door de dwarsgang naar buiten gaan vertreden in de speelkwartieren, zit daar in de kleine vestibule „De Schoone Slaapster" en voert jongens en meisjes in het heerlijke rijk der verbeelding. In de groote vestibule zijn vijf sprookjes; in de kleine twee. De tableaux zijn gebakken op de gewone goedkoope zandkleurtegels, waartegen de jassen en mantels hangen. Effen zwart op licht bruin; de rand is groen. — Het kostte niets. Het was een vriendelijkheid van den leverancier, die zich als zakenman al eens had afgevraagd, of de indirecte invloed van het schoolmilieu ook van beteekenis kon zijn voor het bedrijfsleven.

LEERPLAN EN LEERSTOF. Over leerplan, leerstof en lesrooster geven wij hier het woord aan het hoofd der school:

„Wij beginnen met op te merken, dat het onderwijs zoo intensief mogelijk zal zijn; getracht wordt, zoo veel mogelijk te doen in een kort tijdsbestek; haast angstig wordt gewoekerd met de uren; onnoodige arbeid wordt, als bij het Taylorsysteem, geweerd en afgesneden; krachtig wordt bevorderd dat dus in een minimum van tijd een maximum van arbeid wordt gepresteerd. Daardoor is het mogelijk, dat bij de veelheid van vakken, waarin door de maatschappij onderwijs vereischt wordt, bevredigende resultaten worden bereikt, terwijl er bovendien tot ontspanning en oefening van het lichaam tijd overblijft voor gymnastiek, sport en tuinarbeid. In „aanpakken" en „doen" schuilt ook een sociaal belang. De wereld toch zal wel niet met een achturigen arbeidsdag aan haar behoeften zien voldaan, tenzij er ingespannen gewerkt wordt; alleen zulk een arbeid geeft ook blijde voldoening. Dat ook daarbij het nieuwe (?) beginsel der psychische activiteit wordt toegepast, spreekt van zelf. Geen praat-maar-raak-systeem van den onderwijzer, maar werken, werken en nog eens weer werken is de leuze. Het

personeel tracht daarbij op de hoogte te blijven van wat de wetenschap leert ten opzichte der paedagogiek. De Montessori-gedachten en de ideeën van Kerschensteiner en Dewey zijn ons niet vreemd; de nieuwere gedachten over taalonderwijs vinden weerklank in onze school; wat ons goed toeschijnt brengen we op eigen wijze in toepassing; en als straks de wet het toelaat, slaan we een eigen weg in, den weg, dien ervaring en kijk op 't leven ons zullen wijzen.

Natuurlijk is bij een zoo jonge school het programma nog niet aanstonds tot in bijzonderheden uitgewerkt. De eischen der maatschappij veranderen ook nog al eens!

Maar het vorenstaande toont toch wel duidelijk aan, dat de school

Leslokaal.

niet wil staan buiten het leven, maar in de volle werkelijkheid. Dit kan te beter, waar op een dorp de beroepskeuze van de meeste leerlingen door afkomst en omgeving reeds dikwijls van te voren is bepaald.

* * *

Misschien is 't niet van algemeene bekendheid, hoe menig kind, dat blozend van gezondheid op school komt, al spoedig wat bleek wordt, en in 't eerste schooljaar afneemt in gewicht, tot zelfs 3 K.G. Daarom wil 't bestuur de toelating niet te vroeg hebben. De kinderen moeten er tegen kunnen. Maar we zullen 't den kleintjes echt gezellig maken, zooals uit bijgaand plaatje te zien is.

Daar de eerste schooljaren nog geheel speeljaartjes zijn, zullen we trachten, 't „leeren" ook nog zooveel mogelijk „spelen" te doen zijn, vooral ook om de zoopas genoemde reden. De jaren van 6—8 zijn critiek; 't lichaam groeit snel, is vatbaar voor veel ziekten (mazelen, roodvonk tasten vooral kinderen van dien leeftijd aan); hart en longen zijn gauwer vermoeid; door 't tandwisselen (melktanden verdwijnen) kan 't voedsel niet goed worden gekauwd;

zenuwzwakte, gezichtsstoringen komen veel voor. 't Lichaam eischt dus nog te veel, dan dat de geest geheel en al in beslag genomen mag worden. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat er niet flink, pittig les zou kunnen worden gegeven; — 't evenwicht mag echter niet worden gestoord.

De lees- en rekenmethodes zijn gebaseerd op b e z i g-zijn, ook van 't lichaam. Zoo laten we ook teekenen, om de ongeoefende spieren beter te doen gehoorzamen aan den w i l van 't kind. Maar niet alleen teekenen, ook boetseeren. Van pijpaarde en dergelijke stoffen maken de kinderen zoo aardig allerlei dingetjes, mannetjes, huisjes, konijntjes, olifantjes. Door die hand-oefeningen, ook zooals Fröbel die aangeeft, worden ze „handig" en dan is 't geschikte oogenblik voor schrijven en handwerken gekomen. Ze kunnen nu hun vingers besturen, waarom ook weldra het schrijven met de pen kan beginnen. Lezen, schrijven, rekenen, Nederlandsche taal vormen de hoofdpunten van het 1e klas-programma. Bij het laatste vak denken we vooral aan de oefeningen om zich te leeren uitdrukken in het Nederlandsch. Ze kunnen 't nog niet eens in hun „memmetael" en dus is er wel reden om de vaardigheid in 't spreken wat te verhoogen. Naar aanleiding van vertellingen of van een plaat worden de kleintjes tot spreken uitgenoodigd; en als ze een poosje gekeken hebben, beginnen ze over „ik" en „us mem" en „us heit". Het spreekt voor onze school van zelf, dat ook recht gedaan wordt aan de religieuze behoeften van het kinderhart. Met graagte hooren de kleintjes naar de vertellingen der Bijbelsche geschiedenis; ze luisteren met de meest gespannen aandacht.

In de m i d d e l k l a s s e n is het de tijd om in alles „routine" te doen krijgen. Veel mechanisch lezen en rekenen. Vlotheid in 't schrijven, vlug en correct schrijven van de Nederlandsche taal, degelijke kaartkennis — dat is de hoofdschotel voor de middenklassen. Bij al dat mechanische voelen de kinderen zich zelf zoo knap; ze leeren heel wat „kunnen" en dat geeft zoo'n voldoening. Door voortdurende en stelselmatige herhaling wordt 't vervliegen van 't geleerde voorkomen.

In de vijfde al 'n beetje, meer nog in de zesde klas, begint de belangstelling voor de leerstof van de kinderen zèlf te komen. Wij maken daarvan dadelijk gebruik om „'t waarom" der dingen duidelijk te maken. Geschiedenis, en van de aardrijkskunde de „zaak" kennis, d.w.z. kennis van wat de menschen doen, en natuurkennis, komen nu meer op den voorgrond. De kinderen willen nu niet alleen wat „kunnen", maar ook wat „kennen", wat begrijpen.

Voor deze „weet" vakken, die hun leeren mee te leven het leven van hun tijd, hebben we dan ook de nieuwste methodes uitgezocht. De mooiste platen op 't gebied van vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur (plant-, dier- en menschkunde) zijn in de school aanwezig; zoo mooi, dat ge zoudt wenschen, ze als schilderijen in uw woonkamer te hebben, om er heel vaak stil naar te kunnen kijken; zwarte en gekleurde stereoscoopplaten geven nog uitbreiding aan dien schat; de leerlingen kunnen gedroogde haver, tarwe, gerst, vlas enz. zien; modellen van hart, longen, oor, hoofd

enz. maken de lessen heel aanschouwelijk, terwijl opgezette vogels, dieren, vischjes en vlinders de belangstelling in de natuurkunde-les verhoogen [1]). Voor physica (natuurkunde in engeren zin) is een doelmatige collectie instrumenten uitgezocht, zoodat ook dit vak goed verzorgd kan worden. Voor Bijbelsche geschiedenis zijn prachtverzamelingen van platen en kaarten aanwezig.

Naast al deze „meeleef"-vakken worden de „routine"-vakken niet verwaarloosd; integendeel. We hopen met het leesonderwijs te kunnen bereiken, dat de kinderen zelf genieten en ook straks anderen kunnen doen genieten van wat er voor moois schuilt in proza en poëzie. Aan een zuivere uitspraak en juiste articulatie wordt zeer veel aandacht geschonken. Bij het taalonderwijs moedigen we vooral aan de eigen uiting van het door het kind zelf beleefde. De kindertaal is, in al haar gebrekkigheid, zoo echt natuurlijk, zoo onbedorven door de schrijftaal van anderen, dat we die kostelijke oorspronkelijkheid als een teer plantje willen beschermen en verzorgen. Dan leeren de kinderen behagen scheppen in die uiting, waardoor hun taal een eigen karakter krijgt; er komt durf om de pen te gebruiken en zichzelf te wezen, ook in hun schrijven.

't Rekenen zal er practisch zijn. 't Vlug en accuraat cijferen, voor alles 't optellen, daar dit in 't leven 't allermeest voorkomt, is er aan de orde van den dag.

't Schrijven richt zich bovenal op 't verkrijgen van een goede hand; daar alleen op papier wordt gewerkt, hebben we hoop, dat de leerlingen ten slotte vlot en goed met de pen er over kunnen gaan en 't geschrevene ten allen tijde een netten indruk maakt.

Aldus worden de kinderen voorbereid voor de maatschappij en we hopen en vertrouwen, dat ze daarvoor wèl toegerust zullen zijn en zich later steeds dankbaar het onderwijs op onze school zullen herinneren.

Maar niet alleen zijn ze aan 't einde van het zesde leerjaar, straks wellicht gevolgd door een wettelijk zevende, waarin alles als het ware nog eens wordt „gedreveld", betrekkelijk klaar voor het gewone maatschappelijk leven, óók wordt er het peil bereikt, waarop inrichtingen van middelbaar en hooger onderwijs (H. B. S. en Gymnasium, ambachts-, vak- en kweekschool) met vrucht kunnen aanvangen; m.a.w. uit de zesde klas kunnen de leerlingen (zonder privaatlessen) de toelatings-examens voor genoemde inrichtingen afleggen. Daar 't onderwijs thans in staat van wijziging is, zijn de nieuwe eischen voor de toelating tot deze scholen nog niet bekend. Wanneer kennis van 't Fransch komt te vervallen, kan daaruit een verlichting voor de Lagere School ontstaan; „kan", want 't is lang niet onmogelijk,

[1]) Onder de opgezette vogels is een fraai exemplaar van den Caprimulgus europaeus („geitemelker"). Deze zeldzame vogel werd in September 1919 vlak bij de school gevangen. Schildpadden, hagedissen, salamanders, kunnen in het „slangenhuisje" van den werktuin hun winterslaap doen. De muren gaan 1 meter diep in den grond. De bodem is tot op dezelfde diepte voor de overwintering toebereid. Kleine in- en uitheemsche zoetwatervischjes zijn in het aquarium van de eerste klas. Grootere vischen in den vijver. Er zijn kweekglazen voor rupsen en vlinders.

dat men in plaats daarvan de eischen voor andere vakken gaat verzwaren; dan is 't natuurlijk lood om oud ijzer. Hoe 't ook zij, als 't getij verloopt, worden ook door ons de bakens verzet; we houden een oog in 't zeil en zullen trachten de schuitjes gelukkig door de branding der examens heen te sturen.

In de klassen 5 en 6 zullen dergelijke leerlingen waarschijnlijk een aparte groep moeten vormen, om recht op het doel af te gaan. 't Is dus onnoodig, om van zulke leerlingen trein-studentjes te maken, die, om op een vermaarde school voor 't examen klaar te komen, 's morgens vroeg al afscheid nemen van hun ouders, in den schooltrein chefs en conducteurs tureluursch maken, lawaaierig zijn in de coupé's, zich in de stad heele heertjes verbeelden en eerst 's avonds tusschen licht en donker terugkeeren . . . om, behalve op school, weinig goeds te hebben geleerd.

Ook voor die opleiding kunnen de ouders hun kinderen dus met gerustheid naar onze school zenden. 't Behoeft niet meer „út de stêd" te komen.

De afdeeling voor M. U. L. O. is thans geheel in orde. Het gezamenlijk aantal leerlingen der school is 146; hiervan zitten in de klassen 7, 8 en 9 acht en dertig, zoodat onze school ook voor de wet een wezenlijke Muloschool is. Zoo kan ze een middelpunt zijn voor wijden omtrek ten behoeve van allen, die dit onderwijs voor hun kinderen begeeren. Mulo-scholen kunnen niet in ieder dorp worden opgericht, maar een groep van dorpen kan zich de weelde van zulk een inrichting wèl veroorloven.[1])

Al lang is door de ouders in Akkrum en Omstreken naar zulk een school uitgezien, waar de kinderen voor het M.U.L.O.-diploma kunnen worden opgeleid. Dit is niet te verwonderen. De door den strijd om het bestaan geharde handelaar; de winkelier en de ambachtsman, die met inspanning van alle krachten er bijna bovenop kwamen en zich na vele moeilijke begin-jaren een eigen plaatsje in de maatschappij verwierven, willen hun kinderen wat verder hebben en zien zich door het M.U.L.O.-diploma daartoe den weg geopend. Immers is de H.B.S.-opleiding, hoewel te verkiezen boven het m. u. l. o., omdat daarvoor meer wetenschappelijk gevormde menschen beschikbaar zijn, doorkneed in hun speciaal vak, meestal te duur voor ouders uit den middenstand. Het mag dus voor het nijvere Akkrum en voor den krans van omliggende dorpen een geluk worden genoemd, dat thans ook dit onderwijs hier kan worden genoten. Van de 36 leerlingen in onze M.U.L.O.-afdeeling zijn er reeds 4, die voor het examen wenschen te worden opgeleid. Het diploma, practisch gelijkgesteld aan dat der 3-jarige H. B. S., opent den weg tot talrijke betrekkingen (post en telegrafie, spoorwegmaatschappijen, groote kantoren, bedrijven in Nederlandsch-Indië, enz.), terwijl het toegang geeft tot de hoogere klassen der H.B.S., tot Huishoud-, Kadetten-, Zuivelschool, enz."

---

[1]) De oprichting van zulke scholen in een dorp is immers niet alleen een quaestie van geld, ook zelfs niet alleen een quaestie van een voldoend aantal kinderen, maar véél meer, in dezen tijd van groot te kort aan leerkrachten, een quaestie van personeel!

Tot zoover het hoofd onzer school.

Er zou natuurlijk nog veel en veel meer over het werken en het werkmateriaal te zeggen vallen. Zoo stelt een cyclostyle ons in staat, om voor de leerlingen allerlei eigen aanteekeningen in druk te geven. Maar we moeten ook wat bewaren voor de volgende nummers dezer „Mededeelingen".

Terecht werd naar aanleiding van het eerste nummer opgemerkt, dat het iets anders is, een ideaal-programma op te stellen, en iets anders, dit practisch te verwezenlijken. We lieten daarom zoo uitvoerig het hoofd onzer school aan het woord komen, om te laten zien, dat wij aan de verwezenlijking bezig zijn. Wij hopen, dat zijne beschouwingen vertrouwen zullen wekken. In ieder geval is het duidelijk, dat hij met het personeel alle krachten inspant, om van de school iets goeds, iets degelijks, ook iets gelukkigs voor de kinderen te maken.

Meelevende ouders, die zich eenigszins op de hoogte houden van wat er op onderwijsgebied voorvalt, en die ook de schaduwzijden van het tegenwoordige stelsel kennen, zullen er allicht belang in stellen, te weten hoe ons schoolhoofd hier tegenover staat. In overleg met de ouders wordt velerlei beperking en vrijstelling toegegestaan. Dienaangaande merkt hij het volgende op:

„De wijzer van den manometer staat al lang op rood en 't wordt hoog tijd, om den druk op de kinderen, die straks tot de weinige wezens zullen behooren, die langer dan acht uren arbeiden, te verminderen. Zoo moet ook door de ouders het mulo-examen worden veranderd. Dat examen duurt vier dagen: twee schriftelijk, twee mondeling. Er is een Duitsche uitdrukking, die zegt: „Der lieber Herr Gott weisz alles, aber der Lehrer weisz noch mehr." We zouden er aan kunnen toevoegen: „En een mulo-leerling nòg meer." Maar onze Mulo-school leidt gelukkig niet alléén op voor dat examen; we willen veel liever meer practisch werkzaam zijn. Wat minder algemeene ontwikkeling, die de practische zoo tegenwerkt; die ons onderwijs „wormstekig" maakt.

Wat hebben in Utingeradeel de meeste leerlingen, wier ouders meer uitgebreid lager onderwijs begeeren, noodig? Kennis van het vee; toegepaste landbouw, door de leerlingen, onder leiding van den onderwijzer, zelf verricht; handenarbeid; handelsrekenen en handelskennis; correspondentie in 't Nederlandsch en in de moderne talen; typen en stenografie; daarnevens taal, letterkunde, natuurkunde en teekenen voor liefhebbers, maar .... geen „examen"; ook voldoening aan religieuze behoeften; — ziedaar een richting, waarover we straks verstandig met ouders zullen spreken.

Misschien tasten wij bij de nieuwe onderwijs-organisatie nog eens éénmaal mis, en vinden dàn de kracht en de beweging, om ons aan den greep van onverstandige examens te ontworstelen en er iets verstandigers, rustigers, iets, dat meer practisch is, voor in de plaats te stellen."

GERIEFELIJKHEDEN. Ten gerieve van de ouders in omliggende dorpen en gehuchten (Haskerdijken, Terkaple, Irnsum, Friens, Grouw, Oldeboorn) kunnen de leerlingen, die van verre komen, in het middaguur op school overblijven. Zij

moeten zelf brood meenemen, doch krijgen op school een ontbijtbordje en (tegen betaling van 3 cent) een beker warme (gekookte) melk. Bij regenachtig weer mogen de oudere jongens met de stoommachine spelen, scheepjes bouwen, een miniatuur-drijfwerk in elkander zetten, dammen, domineeren, teekenen; de oudste meisjes wasschen de vaten en dan gaan zij kleuren of plaatjes kijken; de kleine meisjes hebben poppen en een thee-serviesje; de jongentjes leidsels met rinkelbellen.

Maar bij droog weer gaat alles in den tuin.

Het voorjaar zet goed in.

„Een nieuwe lente . . ."

Reisindrukken uit Engeland

door Dr C. P. GUNNING.

Met opzet plaats ik hierboven: Reisindrukken. Met nadruk stel ik voorop dat wat hieronder volgt niet meer zijn dan indrukken, persoonlijke — en dus allicht zeer eenzijdige — indrukken, bovendien zeer vluchtige indrukken gedurende een korte reis in Engeland opgedaan. Meer waarde hechte men er dan ook niet aan. Al te lang echter hebben wij gedurende de bange oorlogsjaren in ons land opgesloten gezeten. Zoo licht verliest men daardoor den juisten kijk op eigen kansen en mogelijkheden. Het is een groot voorrecht dan weer eens over de grenzen te kunnen gaan en door vergelijking „van buitenaf" dit tekort aan te vullen. Waar dan vooral op het gebied van volksontwikkeling zoo verbazend veel valt waar te nemen en te vergelijken, waar men met geheel nieuwe verhoudingen, toestanden en maatstaven heeft rekening te houden, meende ik dat ook deze indrukken wel recht hadden op een klein plaatsje in ons tijdschrift. Misschien vindt een enkele lezer ze hier en daar wel wat chauvinistisch getint. Hij aanvaarde mijn bekentenis dat niet zoozeer eenzijdige bewondering voor het vele goede in ons vaderland het gevoel was dat in mij overheerschte na deze reis (al kon ook dat, bij het mopperen dat wij deden en doen, een niet te versmaden resultaat zijn van zoo'n kijkje in het buitenland) als wel een diep besef van de kansen die ons gegeven zijn, van de mogelijkheden die in onze hand liggen, van de groote verantwoordelijkheid die in deze tijden op ons gelegd is.

Verleden zomer op het congres voor de opvoeding der rijpere jeugd in den Haag heb ik naar aanleiding van de Padvinderij gesproken over drie centra van opvoeding. Gemakshalve wil ik deze indeeling hier overnemen. Deze drie milieu's waren: het gezin, de school en een derde, dat ik met een algemeenen naam „de padvinderij" heb genoemd. Vooraf herinner ik er echter aan dat deze indeeling vroeger geenszins kon gelden. Het derde telde als opvoedingsmilieu nog niet mede, ook de taak van de school was nog niet zoo heel lang geleden een geheel andere. Toen beheerschte echter een ander milieu in belangrijke mate de opvoeding van het opkomende geslacht. Ik bedoel de kerk. Kunnen wij deze thans geheel uitschakelen? Velen

zullen deze vraag bevestigend beantwoorden, anderen zullen het heftig ontkennen. Allen zijn het er echter over eens dat zij een groot deel van haar invloed verspeeld heeft. Zij zal nieuwe wegen moeten zoeken om deze terug te winnen. En zij die van oordeel zijn dat de kerk een onmisbare taak in onze samenleving te vervullen heeft (waartoe ik mij gaarne reken) zien reikhalzend uit naar betere tijden. Ongetwijfeld nu kunnen zij, die geroepen zijn hier leiding te geven, veel leeren van het kerkelijk leven in Engeland. Een der groote fouten van onze kerk is dat zij zich weinig of niet bekommerd heeft om de jeugd. Waar vond men ten onzent den dominee die in korte broek met bloote knieën met de jongens van zijn dorp er op uit trok? Waar werden in ons land aparte godsdienstoefeningen gehouden voor jongens en meisjes, 's ochtends vroeg voor Padvinders die dan den verderen dag met hun hopman de vrije natuur intrekken? Welke kansen zijn hier verkeken! Men had het te druk met andere problemen en plukt daarvan nu de wrange vruchten. In Engeland is dat altijd heel anders geweest. Daarvan kan ik uit eigen ervaring mede spreken toen ik als jongen een Engelsche kostschool bezocht. En ook nu trof mij weer hoe de kerk een gansch andere plaats in de samenleving inneemt dan hier. Zij tracht leiding te geven aan het geheele sociale leven. Mededeelingen uit Amerika wijzen in dezelfde richting. Natuurlijk valt daarbij ook veel op te merken wat ons alles behalve sympathiek is; veel ook wat daar zeer wel, maar ten onzent nimmer mogelijk zou wezen. Indien men nu echter niet op het negatieve, maar wel op het positieve wilde letten dan zou daar voor ons nog heel wat te leeren zijn. Men vrage b.v. eens een „weekprogramma" op van de City Temple Church. Het mooie stemmige kerkgebouw tracht men daar de geheele week door aan de belangen en behoeften der gemeenteleden dienstbaar te maken. Bij ons staan ze bijna de geheele week door leeg. Men tracht daar de teekenen der tijden te verstaan en den menschen te geven waar zij thans behoefte aan hebben. Voor kantoorheeren b.v. wordt na beurstijd (naar ik heb begrepen elken dag) een korten dienst gehouden. Deze wordt als regel zeer goed bezocht. Welk een heerlijke rust midden op den dag korten tijd hier te kunnen vertoeven, te luisteren naar verheffende muziek en naar een kort woord dat ons helpt ons innerlijk evenwicht terug te vinden. Hoevelen zullen de kerk daarvoor dankbaar zijn. En hoeveel zal zij niet aan invloed winnen op deze wijze. Zou zoo iets in onze Nieuwe Kerk, zoo vlak bij de Beurs gelegen, ten eenenmale onmogelijk zijn?

Maar het is niet hierover dat ik mij competent acht verder te spreken, hoeveel „indrukken" ik op dit gebied ook mag hebben ontvangen. De drie centra vragen thans onze aandacht. Allereerst dus het gezin. Dit vormde vanouds een der hechtste steunpilaren van Engelands volkskracht. Ontstellend greep de oorlog hier echter in, met verwoestende ruwheid, waarvan de gevolgen in later jaren pas ten volle zullen blijken. Ik wil hier in het bijzonder op één ding wijzen dat mij bijzonder trof. Ik bedoel de positie der vrouw. Steeds heeft het mij getroffen hoe hoog deze in Engeland stond. Maar de oorlog bracht verandering. De Engelsche vrouw, het Engelsche meisje, zij hielpen mede in den grooten strijd. Dit strekt haar tot

eer. Maar de gevolgen waren verwoestend. Op de fabrieken moest zwaar en intens worden gewerkt. Daarbij werd veel geld verdiend. Slechts de allersterksten wisten daarbij het innerlijk evenwicht te handhaven. De meesten grepen naar genot- en verdoovingsmiddelen om de groote spanning te kunnen verduren. Men vertelde mij dat het een heel gewoon gezicht was vrouwen dronken op straat te zien. En vrijwel allen kwamen onder de heerschappij van Koningin „Nicotine." Zonder cigaret was het werk niet vol te houden. Zoo nam dit rooken onder de vrouwen een verbreiding aan die ik niet aarzel pernicieus te noemen. Men moet in Londen — niet alleen in derderangs gelegenheden, of in de salons der upper-ten, maar in alle gewone tearooms, huiskamers, wachtkamers enz. enz. — dat rooken der vrouwen en meisjes hebben gezien om de gevolgen te kunnen bevroeden. En allen die ik hierover sprak, waren het er over eens: wanneer deze aan het rooken verslaafde jonge vrouwen de moeders moeten zijn van het komende geslacht, dan zal Engeland er over een halve eeuw heel slecht voor staan. Velen zagen hierin in de nabije toekomst een erger volkskanker dan in het alcoholisme. Laten wij het ons voor gezegd houden. Bij ons is het over het algemeen nog een onschuldig genoegen, een geschikt onderwerp voor een luchtig artikeltje in de Haagsche Post, of „onder de streep", niet meer dan een modegril. Laten onze vrouwen zelf waken dat het niet verder komt. Het blijkt in Engeland reeds niet de minst belangrijke factor te zijn waarmede zij rekening moeten houden die een hecht en gezond familieleven een eerste vereischte achten voor een gezonden staat. En wie in het buitenland ziet hoe in alle lagen der bevolking vooral het gezin en het gezinsleven onder den gruwzamen oorlog geleden hebben, die is er dubbel dankbaar voor dat bekwame staatslieden, zij het ook met veel geschipper, ons volk daarvoor hebben weten te bewaren. Ook hier geldt echter: Holland, houd je kruit droog. Aan de gevolgen van den oorlog zijn ook wij niet ontkomen. Gezinszorg is ook hier urgent. Laat ons tijdig gezonde maatregelen nemen op dit gebied, door algemeene invoering van gezinsloon op normale en natuurlijke wijze een krachtig gezinsleven in stand houden, eer wij tot „abnormale" maatregelen onze toevlucht moeten nemen. En mocht — zooals sommigen voorspellen — het rookprobleem voor deze eeuw worden wat het drankprobleem was voor de vorige eeuw, laat ons dan tijdig ons tegen dezen vijand wapenen.

Een enkel woord zij hier nog toegevoegd over de meisjesopvoeding. Het is merkwaardig dat „officieel" juist in Engeland zoo weinig aandacht werd gewijd aan de meisjesopleiding. Ik weet dat niet anders te verklaren dan uit het feit dat de algemeen erkende positie der vrouw, waarop ik hierboven terloops wees, geen afzonderlijke maatregelen noodig maakte. Zij vond haar plaats, als gelijkwaardige naast den man (zij het vooralsnog niet in officieele rechten) wel vanzelf in de samenleving. Omgekeerd werd in Duitschland de noodzakelijkheid van aparte meisjesopleiding reeds lang sterk gevoeld. Daarbij kwam dat aparte meisjes-„colleges" zich gemakkelijk lieten invoegen in de soepele organisatie der Engelsche Universiteit. Thans echter dreigt de positie der vrouw om het zoo uit te drukken „topzwaar" te worden in Engeland. Zij zal kunnen kiezen en verkiesbaar zijn, wordt

dus gestempeld tot staatsburgeres, — maar men beseft pijnlijk dat van een juiste opleiding hiervoor nog heel weinig sprake is. De eerste grondslagen van een goede meisjesopleiding moeten nog worden gelegd. Zoo vond ik dat ook dit probleem in Engeland acuut geworden is, te meer waar de groote „public-schools", wier verstrekkende invloed genoegzaam bekend is, uitsluitend jongensscholen zijn. Bij ons mag men binnen afzienbaren tijd de oprichting van afzonderlijke meisjes-gymnasia verwachten met volledig jus promovendi. Welk een lijdensweg zal men in Engeland nog moeten afleggen aleer het zoover is! Veel zal men in de leer moeten gaan in het buitenland, bij de „Huns", ook bij ons!

Maar hier zijn wij al geheel aangeland op het terrein der school, waarover ik in de derde plaats wilde spreken. Eerst echter een kort woord over de Padvinderij. Voor een enthousiast Padvinder was het een heel buitenkansje Baden-Powell zelf te kunnen spreken. Sterk voelde ik terstond hoezeer de beweging in Engeland profiteert van een doelbewuste leiding, uitgaande van een algemeen erkend hoofd. Met zijn nog jonge vrouw (thans de leidster der meisjesgezellen in Engeland, der Girl-guides) wijdt hij zich geheel aan dit jeugdwerk. De jongens kent hij van top tot teen, dat merkt ge na vijf minuten. Duidelijk ziet hij de lijnen voor zich, waarlangs de Padvinderij zich in de toekomst moet ontwikkelen. En ook zal ontwikkelen. Want de vraag is niet of wij al dan niet voor Padvinderij voelen. Deze jeugdorganisatie is er, ook buiten ons. De vraag is maar of wij hier al dan niet leiding zullen kunnen blijven geven. Padvinderij is niet: wat kampeeren enz. Padvinderij is voor hem de volksopvoeding van dezen tijd. Van het begin af is „scouting" in Engeland volkszaak geweest; ook was het altijd iets heel gewoons. Een Engelschman laboreert gelukkig niet aan de hoofdfout der Hollanders n.l. om iets goeds na te laten wanneer hij het „gek" vindt of bang is dat anderen het misschien „gek" zullen vinden. Een Engelschman vindt nooit iets gek. Dat komt bv. ook tot uiting in het dragen van de meest zonderlinge kleederdrachten op straat. Dat moest men eens bij onze Hollandsche straatjongens probeeren, die hun tramontane al kwijt zijn, wanneer hun pet weg is. Zonder pet kan men zich toch niet in het openbaar vertoonen!!

Maar laat ons niet afdwalen. Padvinderij is dus altijd inheemsch geweest in Engeland en heeft de vruchten daarvan geplukt. Sterk staat de beweging daar, een geheel, waarmede een ieder rekening houdt. In het hart van London ligt op de Theems het mooie oefenschip voor de sea-scouts. En Baden Powell vertelde mij hoe hij zeker verwachtte dat op den duur de groote reederijen hun betrouwbaar en voor den zeedienst behoorlijk geoefend personeel alleen van zijn mooie schip zouden willen betrekken. Engelands handel, Engelands welvaart achtte hij door dit deel van zijn volksopvoeding niet in de laatste plaats gebaat. Als tweede punt trof mij sterk de groote ontwikkeling die de Welpentroepen (Wolf-cubs) in Engeland reeds hadden genomen. Op 12-jarigen leeftijd kunnen de jongens pas padvinder worden. De geheele organisatie is voor dien leeftijd berekend. Weldra deed zich echter de noodzakelijkheid gevoelen reeds eerder de jongens in de sfeer der padvinderij te betrekken. De noodzakelijkheid — immers ook dit

is geen van buitenaf gemaakte organisatie. Groepen, benden — maar van hoe gansch anderen aard — vormen de jongens zelf reeds lang voordat zij 12 jaar zijn. De vraag was ook hier maar of de leiding — die de jongens zelf gaarne in onze handen zien — ons al dan niet ten deel zou vallen. Bovendien bleken weldra vooral de welpen later tot Padvinders op te groeien zooals wij die gaarne zien. Vergeten wij niet dat karaktervorming hier toch altijd bovenaan blijft staan. Van een verwilderden jongen kan men na zijn 12de jaar moeilijk nog een goed padvinder maken, laat staan een nuttig en bruikbaar burger. Ook zijn de jongens op jonger leeftijd veel gevoeliger, minder critisch, meer geneigd en geschikt om zich tot jonge ridders te laten vormen. Met genialen greep ontwierp Baden Powell toen zijn Wolfcubs Handbook. Wie dat leest wordt getroffen door den scherpen kijk welke hij op jongens ook van dezen leeftijd had. Hoe geheel anders in opzet en uitwerking is deze organisatie gedacht vergeleken bij die der scouts, hoe bereidt zij toch ook weer in elk opzicht daartoe voor. Ten onzent heeft men nog slechts een eerste proef met welpentroepen gedaan. De resultaten bevestigen voorloopig het oordeel van Baden Powell: al zijn wij nog niet zoo ver als hij, waar hij als zijn meening uitspreekt dat het zwaartepunt der beweging in de toekomst in dezen „onderbouw" zal moeten worden gezocht.

Bij het vele benijdenswaardige dat de Engelsche beweging voor een Hollandschen Padvinder biedt (dit korte bestek laat niet toe hiervan meer op te sommen, het mooie leiderspark ten zuiden van London zou anders wel een aparte beschrijving verdienen) kon ik mij toch van den indruk niet los maken dat men in Engeland in één opzicht bij ons ten achter staat en in de nabije toekomst groote moeilijkheden het hoofd zal moeten bieden. Dat geldt echter niet alleen voor de Padvinderij. Ik doel hier op de groote afstand der standen. De tijd der „rotten boroughs" moge voorbij zijn, de macht der trotsche Lords moge in belangrijke mate zijn gekortwiekt — in dit land der democratie is men toch van echte democratie nog heel ver verwijderd. Nivelleering nu der „geboorte en geld-standen" (tot uitdrukking komende in het costuum) erkenning alleen van karakter-adel (gesymboliseerd in rang en insigne) is een der grondpilaren van de Padvinderij. Bij ons is het heel gewoon de jongens uit alle mogelijke kringen bijeen te krijgen — zooals b.v. in het Pinksterkamp dat de afdeeling Amsterdam elk jaar op de heide bij Amersfoort houdt. Maar ik voelde de acute moeilijkheid waar men in Engeland voor staat toen Baden Powell mij een plan voorlegde, hoe hij wilde trachten de jongens van „beter kom af" als patrouille-leiders in de Londonsche troepen in te lijven. Immers deze jongens zitten „opgesloten" in de groote public-schools!! Veel, heel veel afstand is er in dat zoo conservatieve land — en mij bleek dat vele Engelschen er zelf aan twijfelen of zij zonder een vreeselijke revolutie deze klove wel ooit zullen kunnen overbruggen. Want de tijd gaat snel en eischt spoedige maatregelen. Lang kan het zoo niet doorgaan. En het waren vooral ook de gevoelens die mij bekropen toen ik met een ervaren hoofd van een der groote Engelsche scholen den toestand op onderwijsgebied mocht bespreken. Hiermede komen wij tot het derde milieu.

De school en de Universiteit — ook hier conservatisme, afstand

en daarbij de dringende eisch van spoedige hervorming gepaard aan het gevoel van onmacht om deze hervorming ten uitvoer te brengen. Wandel eens, zooals ik thans mocht doen door de High-street van Oxford (zeide Macauly niet dat iedere Engelschman voor zijn dood den Westminster Abbey en deze straat moest hebben gezien?) en laat al die oude „college"-gebouwen tot u spreken. Nu weet ik wel dat Oxford en Cambridge niet meer alleen het hoogeschoolwezen van Engeland bepalen — maar men onderschatte hun beteekenis toch ook niet. En welk een oer-conservatieve macht blijft hier alles beheerschen. Vrijwel niets is er nog veranderd in de haast middeleeuwsche organisatie dier meeste inrichtingen. Als vanouds komen de Fellows van „All-Souls" daar op hun week-ends samen (laat u hieromtrent door den Warden maar eens uitvoeriger inlichten!) waar alles in overvloed steeds geheel gratis voor hen gereed staat, en bedisselen samen de belangrijkste aangelegenheden van Engeland. Het is verleidelijk hier langer over uit te wijden! Nog steeds moet men minstens zooveel duizend pond per jaar kunnen verteren om in de groote „colleges" te worden ingeschreven — en dat dient dan nog veelal bij de geboorte te geschieden; jaarlijks worden daar duizende ponden aan en door tientallen studenten verteerd. En dat zijn instellingen, in vroeger eeuwen opgericht om arme jongens te kunnen laten studeeren!! Iedere steen zegt het hier luide als ge door de kloosterachtige gangen en binnenplaatsen wandelt: dit alles m o e t veranderen. Hiermede kan een volk als geheel in deze tijden geen vrede hebben. Maar hoe? zoo vraagt een ieder u. Zelf zien zij geen uitweg. Welk een geheel andere plaats nemen ten onzent de Universiteiten en Hoogescholen in het volksleven in. Hoe zijn wij de Engelschen hier tientallen van jaren vooruit.

En dan het middelbaar onderwijs (over het lager onderwijs mag ik mij niet verstouten een oordeel uit te spreken, maar mijn indruk is wel dat de toestand hier in het algemeen niet veel verschilt van het M.O.) Een officieel georganiseerd M.O. heeft men daar niet — tenminste men merkt er niets van. De public-schools zijn zuivere standenscholen. Het blijft hun trots dat de staat daarover eigenlijk niets te zeggen heeft. Dat moge zijn voordeelen hebben (die ik niet wil onderschatten) de nadeelen spraken thans toch duidelijker tot mij. Men moge bittere grieven hebben tegen ons Gymnasium en onze H.B.S., laat ons dankbaar erkennen welk een hoog peil van algemeene ontwikkeling zij aan ons volk als geheel hebben gebracht. En de schoolstrijd moge ons onnoemlijk veel kwaad hebben gedaan — het einde daarvan, dat wij thans gelukkig beleven, de pacificatie, brengt ons voor de bijzondere scholen een stelsel van subsidieering dat, naast bevrijding van drukkende financieele zorgen, een gelukkige synthese bevat van vrijheid van onderwijs en staatscontrole met onderwijs-uniformiteit, waaruit veel goeds kan groeien. En zij die zoo heftig ijveren voor een grooter vrijheid, voor oprichting van proefscholen zullen goed doen de werking daarvan in Engeland eens precieser na te gaan. Immers, dit is het klassieke land der proefscholen, vooral op het gebied van het M.O. Ik ben geneigd de bezwaren thans veel grooter te achten dan de voordeelen — die men door die vergelijking misschien meer dan vroeger zal gaan opmerken. In Engeland zelf

voelt men ook dat een algemeene regeling van het M. O. voor het geheele volk thans dringend noodig is. Maar dat wat bij ons gedurende meer dan een halve eeuw langzaam is gegroeid zullen zij daar in enkele jaren als het ware uit den grond moeten stampen.

En dan al die verdere problemen op onderwijs-gebied waar wij mee worstelen, maar waarvan wij toch ook al meer en meer de oplossing samen vinden, — hoe ver staat men daar in Engeland nog van af. Zeker — men gaf weinig om kennis en des te meer om karakter. Prachtig — wij kunnen er ongetwijfeld veel van leeren. Maar een algemeene „volksontwikkeling" stelt in dezen tijd toch ook andere eischen. Ik denk nu aan de organisatie van het herhalingsonderwijs, de verhouding (ook de finantieele) van bijzonder en openbaar onderwijs, de opleiding van onderwijzer en leeraar (de laatste krijgen nog veelal een dominees-opleiding) de inrichting van scholen, lokalen (hoe ontstellend primitief zijn deze daar ook in de betere scholen vergeleken met onze schoolpaleizen waarvoor de staat en ook particulieren thans gaarne gelden beschikbaar stellen) de schoolboeken en andere hulpmiddelen bij het onderwijs (ik vond ze bedroevendbelachelijk) enz. enz. Engeland staat hier voor problemen die het zelf onmogelijk op kan lossen. En sterker werd mijn indruk hoeveel wij hier zouden kunnen geven — hoeveel zij weldra bij ons zullen komen zoeken.

Lezen wij niet van bezoeken van Engelsche architecten en ingenieurs aan ons land? De onderwijs-autoriteiten zullen weldra volgen. Kunnen wij ze ontvangen? Ontstellende berichten bereiken ons uit Duitschland betreffende den achteruitgang der Universitaire studie. Nu moge men nog zooveel vertrouwen hebben in de vitaliteit van onze oostelijke buren — zeker is het toch dat van daar uit thans geen stuwkracht voor de Angelsaksische landen kan uitgaan. Het zou ook niet worden aanvaard — zelfs al ware het mogelijk. Ook Frankrijk moet op dit gebied thans meer ontvangen dan geven. Wie nu beseft dat het hier gaat om hooge geestelijke goederen, waar de wereld minder dan ooit buiten kan, die zal toegeven dat hier voor ons land een groote taak kan zijn weggelegd. Wij hebben groote voordeelen en groote voorrechten. Laat ons dan vol vreugde de hand aan den ploeg slaan. Ook ons Instituut kan hier prachtig werk doen, niet alleen dus in eigen land, maar ook op internationaal gebied. Een groot centraal gebouw moet hier op den duur komen, waar al dat werk — en zooveel wat er mee samen hangt — kan worden gecentraliseerd, waar het buitenland vindt wat het behoeft. Komt men niet meer en meer tot de erkenning dat onze internationale positie zeer bijzonder is? Ik spreek nu niet over de sterke positie van onze geldmarkt — al is ook dat een belangrijke factor. De oprichting van een Hollandsche Kamer van Koophandel te New-York bewijst welke waarde men ook daar op handelsgebied gehecht is aan ons toe te kennen. Een bericht in het Algemeen Handelsblad spreekt vanuit Italie (ook een land dat naar men meent een belangrijke rol zal gaan spelen) eenzelfde taal (zie het nummer van 1 Maart 1920). Het grootsche Mahlerfeest (zegt men niet dat zoo'n prestatie thans nergens anders dan hier denkbaar is?) wijst weer op andere mogelijkheden. Het boekje van Ludwig Bernhard over den Volkerenbond, dezer

dagen in onze pers aangekondigd, doet ons van een gansch anderen kant gevoelen dat men veel van ons verwacht — en dat men daartoe het recht heeft. De bouw van de geweldige scheepswerven aan den overkant van het IJ, in de moeilijke oorlogsjaren begonnen en doorgezet, roept toch een trotsch gevoel in ons wakker — zoo zouden wij kunnen doorgaan.

Is dat alles ongemotiveerd chauvinisme?? Neen, driewerf neen. Het kan onze plicht zijn dat alles waar te nemen — opdat wij beseffen wat het is dat er van ons wordt gevraagd. Het zal ons in ons werk, welk dat ook zij, een heerlijke stuwkracht worden dat ons over vele moeilijkheden heenhelpt, het zal bij den moeizamen arbeid van opbouw op onderwijsgebied, waar wij zoo licht moedeloos zouden kunnen worden, het sterkende gevoel in ons wakker roepen (na de oorlogsjaren zoo dubbel noodig) dat wij niet alleen voor het welzijn van ons eigen volk werken, maar allen te samen ook buiten ons land tot voorlichting en steun kunnen zijn.

Overheidsbemoeiing ten opzichte van het Bioscoopbedrijf

door M. A. HENSGENS.

Wanneer men van den bioscoop spreekt, dan verbindt men daaraan onwillekeurig, al is het ook maar in gedachten, het woord „gevaar". Het bioscoop-gevaar is voor de overheid in vele gemeenten een spook geworden, waartegen zij te velde trekt, al moet zij vaak ontwaren dat de wapens, waarover zij beschikt óf waardeloos, óf ontoereikend zijn.

Geweldig is de omvang, die de exploitatie van deze vinding van het menschelijk vernuft heeft aangenomen. Op handelsgebied wordt hij benut als reclame-middel, bij het onderwijs, zoowel in de collegezaal als in de lagere en middelbare school, wordt hij geprezen als een uitstekend leermiddel. Zelfs de politiek en de kerk misprijzen zijn diensten niet. Zoo bracht de Maasbode van 13 Januari 1920 het bericht, dat er in New-York een vergadering had plaats gehad van bioscoopdirecteuren, ter bespreking van een voorgenomen regeeringscampagne tot het bestrijden van de nationale onrust. Volgens het vakblad „De Film" van 12 Maart 1920 stelt de Paus zeer veel belang in de bioscoop en heeft hij zijn apostolische goedkeuring verleend aan het kinografisch instituut „San Marco", welks voorzitter — de abt van Marino — bijgestaan wordt door een commissie van prelaten en kunstenaars; ja, de Bartholomeuskerk te Birmingham heeft zelfs hare deuren gastvrij geopend voor den bioscoop, waarin zij een bondgenoot meent te zien.

De bioscoop vertoont ongetwijfeld vele kanten, doch de zijde waardoor hij vooral de aandacht trekt, en die hem een groote mate van beruchtheid verworven heeft, is zijn geschiktheid tot amusement. Dat hij daarbij de pretentie heeft als zedemeester op te treden —

o. a. door de z.g. Aufklärungsfilms — heeft hem zoo mogelijk nog meer vijanden bezorgd.

Het terrein dat hij exploiteert is bijna niet meer te overzien en strekt zich met den dag nog verder uit. Van het Nibelungenlied, het Boek Job, Goethes Faust, Ibsens Peer Gynt, tot het leven van Beethoven, Marx enz. toe, zijn in beeld gebracht. De Film van 20 Februari 1920 kondigt een film aan die niets minder beoogt dan het geheele scheppingsverhaal op het doek te projecteeren „zooveel mogelijk aan de bijbelsche volgorde gehouden, echter zonder verwaarloozing der wetenschappelijke theorieën." Allerlei deskundigen, tot zelfs professoren in de natuurwetenschappen, hebben eraan medegewerkt.

Zijn hulpmiddelen worden opgevoerd tot een groote mate van volmaaktheid. Bij Berlijn treft men uitgebreide filmdorpen aan, waar alles bij elkaar gebracht wordt om grootsche opnamen te doen.

Kunstenaars van naam stellen zich gaarne beschikbaar voor den nieuwen wereldveroveraar. Zoo brachten de dagbladen onlangs het bericht dat zelfs d'Annunzio en Maeterlinck zich aan het schrijven van scenario's gaan wijden. Maeterlinck ondernam daarvoor een reis naar Los Angelos — het hoofdkwartier der filmindustrie.

De behoefte aan bioscoopgenot doet zich in steeds breeder kringen gelden. Men treft thans in de bioscooptheaters menschen aan, die men er twee of drie jaar geleden zeker niet ontmoet zou hebben.

In de Vereenigde Staten van Noord Amerika telt men niet minder dan 15000 bioscooptheaters. Duitschland bezat er, volgens mededeeling van de Regeering, bij het uitbreken van den oorlog 3000. Een rijksdaglid kwam op grond van statistische berekeningen tot de conclusie dat deze 3000 theaters jaarlijks door 275 millioen personen bezocht werden. Einde 1919 telde men er reeds 4000 (in Berlijn alleen 350) welke wekelijks bezocht werden door gemiddeld 74 millioen personen.[1])

Deze getallen worden naar verhouding overtroffen door het cijfer genoemd in het rapport van de centrale commissie uit de Belgische Kamer voor het onderzoek van het door minister Vandervelde ingediende en onlangs aangenomen wetsontwerp op de bioscopen. Het is nl. gebleken dat in het kleine België in het jaar 1916, 1500 zulke bedrijven aangetroffen werden.

Niettegenstaande deze groote vlucht is het streven naar uitbreiding nog onverzwakt. De Fransche Minister van Marine, aldus de Maasbode van 23 April 1920, heeft een besluit uitgevaardigd, waarbij bepaald wordt dat alle oorlogsschepen met een equipage van meer dan 80 koppen, welke meer dan zes maanden buiten de Fransche wateren moeten vertoeven, een cinema-apparaat en films aan boord zullen krijgen.

In Amerika gaat men zelfs spoorwagens inrichten tot bioscoopzaaltjes. Te Berlijn is onlangs opgericht de Land-Lichtspiel-Gesellschaft, die zich ten doel stelt met auto-kino's het platteland te bereizen. Zij hoopt binnen een jaar 100 autokino's „in het veld" te kunnen brengen.

Wij staan op dit terrein, met onze, naar schatting van een insider, 200 à 300 bioscoopzalen — ongetwijfeld nog verre ten achter bij het buitenland en kunnen ons dus op vele verrassingen voorbereiden. Toch is ook in ons land de omvang niet gering te achten. De keurings-

[1]) 20 jaar geleden telde men er in 't geheele Duitsche Rijk slechts 2!

commissie in Leiden b.v. keurde in 1919 niet minder dan 1009 films.

Ware nu het gehalte van hetgeen vertoond wordt onschadelijk, dan zou men van dezen geweldigen uitbouw niet al te veel notitie behoeven te nemen, doch dat blijkt niet het geval te zijn. „Als men bedenkt, schreef reeds 1913 Dr L. Pieper, dat in 250 stukken 97 moorden, 51 echtbreuken, 19 schakingen, 45 zelfmoorden voorkomen en 176 dieven, 25 publieke vrouwen, 35 dronkaards, een leger van politieagenten, detectives en gerechtsdienaars optreden, dan moet men toch inzien, dat het zoo niet langer kan."

Van alle kanten gaan dan ook stemmen op om dit euvel nu eens terdege onder de oogen te zien. De heer Tellegen, Burgemeester van Amsterdam, ging zelfs zoo ver in den gemeenteraad het volgende oordeel uit te spreken:

„Bij iedere wet op de bescherming van den arbeid heeft men steen en been geklaagd, dat de industrie eraan zou ten onder gaan. Nu, mocht van deze keuring het gevolg zijn, dat de filmindustrie ten onder gaat, dan zal ik daar geen traan om laten.

Ik wijs op de film „Vrouwenkarakters", welke blijkens de aanplakbiljetten verboden is voor kinderen beneden de 16 jaar. Het gevolg is dat kinderen boven de 16 jaar er heen stroomen, voor wie deze film uit sexueel oogpunt juist zoo verderfelijk is."

Men kan de verontwaardiging van den heer Tellegen deelen en toch zijn conclusie verwerpelijk achten. Dat de bioscoop uitgegroeid is tot een gevaar valt niet te ontkennen. Dat de gewetenlooze geldzucht van fabrikant en exploitant hieraan debet staat, er is niemand, die het betwijfelt. Doch dat is slechts één kant van de zaak. Een tweede factor van veel meer beteekenis en gewicht is, dat in het publiek blijkbaar een vruchtbare bodem aanwezig is, voor den bestreden uitwas. Door het bevruchten van dien bodem voor betere doeleinden, zal het onkruid afsterven. De bioscoop is slechts een instrument dat men zoowel ten goede als ten kwade kan hanteeren. Om dit laatste te voorkomen, heeft de maatschappij het recht en den plicht de noodige maatregelen te treffen. In Duitschland kan men een sterk streven waarnemen om de filmindustrie te socialiseeren en de exploitatie te communaliseeren. Dit laatste is in Christiania reeds geschied. De vroegere eigenaars heeft men tot aandeelhouders gemaakt. Een belangrijk deel der winst wordt aangewend ten bate van volksontwikkeling en volkswelvaart. [1])

De vraag of socialisatie wenschelijk is, kan men op goede gronden ontkennend beantwoorden. De filmindustrie is nog jong en al wat jong is heeft behoefte om zich in vrijheid te ontwikkelen. Voor den staatsambtenaar bestaat er geen aanleiding — want geen belang — om nieuwe procédés te zoeken — voor den particulieren ondernemer

[1]) Een bericht in de N. R. C. van 27 Mei 1920 meldt dat de verdeeling van dit deel der winst over de tweede helft van 1919 geschiedde als volgt:

Voor een volkstheater	400.000 Kr.
Oprichting van een atelier voor den beeldhouwer Vigeland	150.000 Kr.
Voor een nieuw concertgebouw	100.000 Kr.
Voor schoolfilms	50.000 Kr.
Voor het „Gemeent. Kinematografenfonds voor pensioneering van de tooneelspelers van het National Theater"	200.000 Kr.

wel. Toezicht op de verdere ontwikkeling moet er zeker zijn. Voogdij behoeft het echter niet te worden, toeziende voogdij zal wel voldoende zijn.

In de meeste landen van Europa ging men er reeds toe over om wettelijke voorschriften vast te stellen.

Zweden ging in 1911 voor met zijn Royal Decrees.

In Oostenrijk werden in 1912 ministerieele voorschriften uitgevaardigd, waarin voor het openen van een bioscooptheater vergunning van de overheid verplichtend werd gesteld. Tevens werd daarbij een censuur in het leven geroepen en een verbod tot toelating van kinderen beneden de 16 jaar uitgevaardigd.

In 1913 kwam er in Italië een wet tot stand, waarbij censuur en toezicht aan den minister van Binnenlandsche Zaken werden opgedragen.

In hetzelfde jaar werd in Noorwegen een wet afgekondigd, welke het toezicht bracht bij den minister van Justitie. Dit stelsel werd in onze Kamer verdedigd door Jhr. mr. de Savornin Lohman.

Wurtemberg volgde in 1914 en het kanton Luzern in Zwitserland in 1917 met zijn: Gesetz über Lichtspielwesen und Schundliteratur. Hierin treft men zeer strenge voorschriften aan. De bioscoopexploitant behoeft een vergunning van het departement van politie. Deze vergunning wordt telkens slechts voor een jaar verleend. Daarnaast wordt echter vereischt, dat de plaatselijke overheid tegen het uitoefenen van het bedrijf geen bezwaar heeft.

Voor de toestemming van de plaatselijke overheid wordt van 100 tot 2000 frcs. betaald, welke voor de helft ten goede komen aan den staat en voor de andere helft aan de gemeente.

Voorstellingen mogen slechts gegeven worden tusschen 3 en 10 uur n.m. Op hooge feestdagen mag geen voorstelling plaats vinden. Kinderen beneden den leeftijd van 18 jaar mogen niet toegelaten worden, tenzij tot films, die speciaal voor de jeugd bestemd zijn en die de goedkeuring verworven hebben van een opvoedingsraad. Ook de films voor volwassenen moeten aan de censuur onderworpen worden.

In het kanton Bern geldt een wet van gelijken inhoud.

In Frankrijk vaardigde de Ministre de l'Intérieur op 16 Juni 1916 een Arrêté uit, nader gewijzigd bij een besluit van 1918.

In de onlangs door de Belgische Kamer aangenomen wet, waarvan hierboven reeds melding is gemaakt, wordt de leeftijdsgrens van kinderen gesteld op 16 jaar.

9 Maart 1918 legde de Duitsche regeering den Rijksdag een Gesetz über die Veranstaltung von Lichtspielen voor en thans is een wetsontwerp aanhangig, waarin bepalingen zijn opgenomen betreffende het keuren van films.

In dit wetsontwerp wordt voorgesteld twee keuringscommissies in te stellen, een te Berlijn en een te München. Daarnaast zou in Berlijn nog een raad in het leven worden geroepen, tot wien men zich in hooger beroep kan wenden.

De keuringsraden zullen bestaan: a. uit ambtenaren, b. uit deskundigen. Deze laatste groep bestaat op zijn beurt uit: $^1/_3$ belanghebbenden bij het bioscoopbedrijf, $^1/_3$ literatoren en kunstenaars, $^1/_3$ personen die zich wijden aan volksontwikkeling en volkswelvaart.

Alleen ambtelijk goedgekeurde films mogen vertoond worden. Als

criterium geldt daarbij dat de film: 1. de openbare veiligheid niet in gevaar brengt, 2. de religieuse gevoelens niet kwetst en 3. de ruwheid en onzedelijkheid niet aanwakkert.

Aan deze drie bepalingen heeft de commissie voor de bioscoopwet uit de Nationale Vergadering voorgesteld een vierde toe te voegen n.l. dat de film geen gevaar oplevert voor de betrekkingen met het buitenland.

Is de film mede bestemd voor kinderen beneden de 17 jaar (bovengenoemde commissie uit de Nationale vergadering zag de leeftijdsgrens gaarne gesteld op 18 jaar) dan is nog een bijzondere goedkeuring noodig.

Artikel 3 schrijft voor dat opschrift, tekstboekje en reclame moeten worden onderworpen aan het oordeel van de politie. Een goedgekeurde film mag door het geheele land vertoond worden, waarop artikel 4 echter deze beperking stelt, dat in een plaats waar bijzondere omstandigheden het noodig maken, de vertooning mag verboden worden.

Tegen artikel 5, dat de mogelijkheid opent om een verleende goedkeuring naderhand weer in te trekken, is uit de sfeer der belanghebbenden een stormachtig protest opgegaan. Men stelt het in deze kringen voor alsof dit de ondergang beteekent voor de filmindustrie. Nieuw is deze bepaling echter niet. Zij komt reeds voor in de bovengenoemde ministerieele voorschriften van 1912 voor Oostenrijk.

De keuring van een film geschiedt als regel door 3 leden van de commissie. Zijn er geen bezwaren tegen goedkeuring, dan kan de ambtenaar, die tevens voorzitter is, de goedkeuring op eigen gezag verleenen. Betreft het echter films die bestemd zijn voor kinderen beneden den in de wet genoemden leeftijd, dan dient de beslissing steeds genomen te worden door bovengenoemde 3 leden.

Zoowel de eigenaar van de film als ieder der commissieleden heeft recht van beroep. Een besluit tot afkeuring van een film wordt desgewenscht met redenen omkleed.

De straf, die op overtreding gesteld is, bedraagt ten hoogste Mk. 50.000.— of (en) 2 jaar gevangenisstraf. Blijkt dat nalatigheid en geen boos opzet in het spel is, dan luidt de strafbepaling ten hoogste Mk. 3000.—.

Hoe staat de overheid in ons land tegenover den bioscoop?

Sinds lang reeds heeft zich ook ten onzent de behoefte doen gevoelen aan een regeling, die de ontwikkeling van dezen nieuwen tak van openbare vermakelijkheid in goede banen leidt.

Vrijwel uitsluitend heeft men daarbij op het oog het vrijwaren van kinderen tegen het zedelijke vergif.

In 1913 vormde zich te Amsterdam een Comité tot Bestrijding van het Bioscoopkwaad. Dit stelde een onderzoek in naar het bezoek der Amsterdamsche schoolkinderen aan bioscoop-theaters gedurende de maand Mei 1913 en bracht aan het licht dat van de 29647 ondervraagde kinderen er 20164, dus 68 % deze inrichtingen bezochten. Verder bleek dat van 3940 kinderen in den leeftijd van 5 tot 7 à 8 jaar 58 % tot de bezoekers van bioscopen behoorden. Vele van hen gingen er uitsluitend 's avonds heen.

In Mei 1913 werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken Heemskerk een circulaire gericht aan de Commissarissen der Koningin met verzoek om inlichtingen betreffende het bioscoopkwaad en zijn bestrijding. In November van hetzelfde jaar droeg zijn opvolger Cort van der Linden door bemiddeling van genoemde commissarissen aan Gedeputeerde Staten op om bij de gemeentebesturen aan te dringen op het uitvaardigen van voorschriften ter beteugeling van de uitwassen der bioscoopvertooningen.

Daarbij werd er op gewezen dat naast art. 188 der gemeentewet ook art. 135 bevoegdheid verleende om regelend op te treden. [1])

De verordeningen der gemeenten Rotterdam en Sittard werden er bijgevoegd als model. Vele gemeenten gaven aan deze roepstem gehoor. Volgens deze verordeningen werd een verbod uitgevaardigd tot het toelaten van kinderen beneden een bepaalden leeftijd — meestal 16 jaar. — Dit verbod gold niet voor vertooningen, die goedgekeurd waren door een commissie daartoe benoemd door het college van burgemeester en wethouders.

Wij kregen dus gemeentelijke bioscoopcommissies belast met het keuren en controleeren der films. Dit keuren moet opgevat worden in negatieven zin, d.w.z. dat daarmede beoogd wordt het weren van wat beslist schadelijk is voor kinderen. Dat dit niet gering is blijkt wel uit het feit dat in Den Haag volgens mededeeling in den Amsterdamschen gemeenteraad het percentage der afgekeurde films gesteld wordt op 20 %. Burgemeester Tellegen stelde het op $^2/_3$, wat ongetwijfeld te hoog is. Blijkens mededeeling van den secretaris der Bioscoopcommissie te Hilversum in de Gooi- en Eemlander van 4 April 1920 bedroeg het percentage afgekeurde films in het voorafgaande kwartaal in de beide daar ter plaatse bestaande theaters 25 en 28 %.

Omtrent de leeftijdsgrens ontbreekt een uniforme regeling. In de meeste gemeenten stelde men als minimum leeftijd 16 jaar, in andere zooals Maastricht, Apeldoorn, Nijmegen werd 18 jaar aangenomen. In laatstgenoemde gemeente geschiedde het op voorstel van een der raadsleden. De voorzitter van den Raad was er echter tegen en voerde aan als argument dat men een getrouwde vrouw, die den zestienjarigen leeftijd heeft bereikt, niet kan weren omdat zij meerderjarig is in den zin der wet. Dat is ongetwijfeld wel een beetje ver gezocht.

Intusschen was aan deze verordeningen en aan de bioscoopcommissiën als zelfstandige lichamen geen lang leven beschoren.

In 1916 werd in Den Haag een bioscoophouder bekeurd wegens het toelaten van een kind beneden den leeftijd van 16 jaar tot een niet vooraf door de bioscoopcommissie goedgekeurde vertooning.

De kantonrechter ontsloeg den overtreder van rechtsvervolging.

---

[1]) Art. 188 luidt: De politie over de schouwburgen, herbergen, tapperijen en alle voor het publiek openstaande gebouwen en samenkomsten, openbare vermakelijkheden en openbare huizen van ontucht, behoort aan den Burgemeester.

Hij waakt tegen het doen van met de openbare orde of zedelijkheid strijdige vertooningen.

Art. 135 luidt: Aan hem (de Raad.) behoort het maken van de verordeningen, die in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid worden vereischt en van andere, betreffende de huishouding der gemeente.

De Arrondissementsrechtbank deed in hooger beroep hetzelfde, zoodat de Hooge Raad geroepen werd in hoogste instantie te beslissen, hetgeen geschiedde bij arrest van 29 Mei 1916 W. 9976.

De Advocaat Generaal bij dit college concludeerde eveneens tot ontslag van rechtsvervolging en koos in zijn pleidooi den veiligsten weg door zijn hoofdaanval te baseeren op het feit dat de commissie benoemd was door burgemeester en wethouders, terwijl de Hooge Raad reeds vroeger — na een korte periode van weifeling — herhaaldelijk uitgemaakt had dat uitvoering van verordeningen als de onderhavige krachtens art. 188 der gemeentewet uitsluitend tot de competentie behoort van den burgemeester.

De Hooge Raad nam eveneens art. 188 als grondslag van zijn betoog doch smeedde daaruit het wapen dat den doodsteek moest toebrengen aan de bioscoopcommissie als zelfstandig lichnam. Dat niet B. en W., maar de burgemeester de handelende persoon dient te zijn werd daarbij incidenteel bevestigd. Deze verordening maakte volgens den Hoogen Raad inbreuk „op de bepaling van art. 188 gemeentewet dat de politie over de openbare vermakelijkheden — hetgeen blijkens de geschiedenis beteekent de handhaving der openbare orde in — en der plaatselijke verordeningen omtrent — die vermakelijkheden, aan den burgemeester behoort, zoodat voormeld art., waarbij de uitvoering der verordening in handen wordt gegeven niet van den burgemeester, doch van de vorenbedoelde commissie, bindende kracht mist." [1])

De juichkreten, die uit het kamp der bioscoophouders opstegen, klonken zoo mogelijk nog luider toen op 9 October van hetzelfde jaar de Hooge Raad een soortgelijke verordening der gemeente Utrecht naar het schimmenrijk deed verhuizen. Door deze arresten zagen de gemeenteraden zich genoodzaakt de gemaakte verordeningen weer in te trekken. Een enkele gemeente bracht de noodige wijzigingen aan.

Toch behoefde deze decisie van den Hoogen Raad geen verrassing te zijn. Gedurende een lange reeks van jaren toch had dit hoogste rechtscollege onzen gemeenteraden nachtmerries bezorgd door zijn buitensporige uitbreiding van het begrip illegale delegatie van macht. Talrijk zijn de arresten waarbij uitgemaakt werd dat de uitvoering van verordeningen betreffende openbare vermakelijkheden enz. niet aan burgemeester en wethouders, doch alleen aan den burgemeester kan worden opgedragen, terwijl hij in 1898 en in 1900 had vastgesteld dat de bevoegdheid die den burgemeester krachtens art. 188 der gemeentewet toekomt niet vatbaar is voor overdracht op een hem ondergeschikt ambtenaar, die daaromtrent zelfstandig zou hebben te beslissen.

De groote beteekenis van bovengenoemde beslissingen was dat de bioscoopcommissies hare zelfstandigheid verloren. Niet alleen dat zij

[1]) Art. 217b van de Haagsche Politieverordening luidde:

Het is verboden tot lichtbeeldenvertooningen kinderen, die den leeftijd van 16 jaar niet hebben bereikt, toe te laten.

Deze verbodsbepaling is niet van toepassing, indien de vertooning kennelijk voor kinderen bestemd is en

1°. op hetgeen vertoond wordt vooraf schriftelijk de goedkeuring is verkregen van de door B. en W. aangewezen persoon of personen.

2°. op de bekendmakingen en op de verstrekte toegangsbewijzen op duidelijk zichtbare wijze is vermeld, dat de vertooning voor kinderen bestemd is.

den rechtsgrond voor haar optreden zagen verdwijnen, ook een groot deel van het ontzag dat zij voordien inboezemden ging daarbij te loor. En dat was zeker te betreuren, althans tot op zekere hoogte, want onverdeelde sympathie genoten deze commissies ook in het kamp der bestrijders van het bioscoop-gevaar niet. Burgemeester Tellegen b.v. voelde niet veel voor een dergelijke commissie en kwam dan ook in 1918 met een voordracht bij den Amsterdamschen gemeenteraad om hem te machtigen een gemeentelijk keuringslokaal in te richten en de keuring der films op te dragen aan een daartoe te benoemen gemeente-ambtenaar.

De burgemeester schatte het aantal meters dat wekelijks gekeurd moest worden op 45.000, waarvan 30.000 meter gemiddeld afgekeurd zouden worden. Nam men aan dat 1000 meter per uur afgedraaid werden dan was voor het geheel wekelijks 45 uur noodig. Dat was van de commissie-leden wel wat veel gevergd, meende de burgemeester. Waartegenover uit den Raad de opmerking kwam dat een gemeente-ambtenaar, die dat werk week in week uit moest doen, binnen zeer korten tijd in een krankzinnigengesticht zou belanden. Het slechte onthaal, dat zijn voordracht in den Raad vond, noopte den burgemeester dan ook deze terug te nemen.

Waar deze zaak den heer Tellegen echter zeer ter harte ging, diende hij op 1 Maart 1919 een nieuwe voordracht in, welke beoogde hem te machtigen „om ten behoeve van de keuring van bioscoopfilms, welke vertoond zullen worden aan personen beneden een bepaalden leeftijd, een commissie in te stellen." Deze voordracht werd aangenomen op 9 April 1919. Aan den wensch van den burgemeester, vervat in zijn eerstgenoemde voordracht, werd door den Raad in zooverre tegemoet gekomen, dat hij (de burgemeester) het recht verkreeg een ambtenaar-deskundige aan te stellen, welke belast zou worden met de administratieve leiding en tevens deel zou uitmaken van de in te stellen commissie.

Men begon intusschen hoe langer hoe meer in te zien, dat een afdoende regeling slechts dan te verwachten was wanneer het Rijk de zaak ter hand nam. Vele toch zijn de gebreken, die de tegenwoordige regeling aankleven.

Men moet veel waardeering hebben voor het werk door de bioscoopcommissies verricht. Zij hebben echter helaas niet altijd het noodige gezag. Mede als gevolg daarvan komen wel eens ernstige conflicten voor, zooals onlangs te Alkmaar. Ook komt het voor dat een film in de eene gemeente wordt afgekeurd en in de andere niet. Een dergelijke afkeuring wordt meestal een reclame-middel voor den exploitant. Er zijn bovendien nog vele gemeenten, die geen bioscoop-verordening hebben. In zoo'n geval staat de burgemeester, zelfs met art. 188 in de hand, machteloos, omdat dit artikel geen onderscheid kent tusschen vertooningen voor volwassenen en vertooningen voor kinderen. Gaat de burgemeester over tot het verbieden van een film, omdat hij niet geschikt is voor kinderen, dan geldt dat verbod ook voor volwassenen.

Ontduikingen komen veelvuldig voor. Brengt b.v. een bioscoop-commissie coupures aan in een film, dan is de kans zeer groot dat

de verboden passages toch vertoond worden. Verschijnt een of ander commissie-lid in de zaal, dan wordt hij onmiddellijk gesignaleerd aan den operateur, zoodat men in de plaats van het afgekeurde beeld een zwarte plek op het doek ziet verschijnen. In het bovengenoemde Duitsche wetsontwerp heeft men daarom de bepaling opgenomen dat de veroordeelde passages in een overigens goedgekeurde film vernietigd worden, terwijl het negatief van de ongewenschte gedeelten op het keuringbureau gedeponeerd moeten blijven. Hoe men deze bepaling ten opzichte van buitenlandsche films kan doorvoeren is niet duidelijk, tenzij men dit voorschrift opvat als een eerste stap in de richting van socialisatie.

Voorts komt herhaaldelijk bedrog voor doordat kinderen zich voor ouder uitgeven dan zij zijn, zelfs het trouwboekje van hun ouders meebrengen en daarop een ouderen broer of zuster aanwijzen. Andere trucs zijn het aantrekken van een lange broek of het opsteken van het haar. Ook gebeurt het dat in bioscopen die in hoofdzaak van de jeugd moeten leven en dat zijn er meer dan men denkt — in de volksbuurten fungeeren zij niet zelden als kinderbewaarplaatsen — kinderen langs een zij- of achterdeur worden binnengelaten, zoodat de bioscoophouder onwetendheid kan veinzen.

Al deze praktijken zijn voor een zeer groot deel te wijten aan het feit dat de straf, die op het overtreden der gemeenteverordening gesteld is veel en veel te gering is.

Artikel 161 der gemeentewet verbiedt den gemeenteraden een hoogere straf op het overtreden hunner verordeningen te stellen dan f 25.— boete of 6 dagen hechtenis. Nu beteekent f 25.— voor een lucratief bedrijf als de bioscoop niets. Zelfs het opleggen van het dubbele, waartoe de rechter bij recidive binnen het jaar bevoegd is, werkt niet voldoende afschrikwekkend.

Onze gemeenteraden zonnen dan ook op een meer scherpere bestrijding. In enkele gemeenten werd bepaald dat voor het openen van een bioscooptheater vergunning noodig was onder nader vast te stellen voorwaarden. Voldeed men niet aan een dier voorwaarden dan volgde sluiting. Doch ook dit leverde in de praktijk niet het gewenschte resultaat op.

Een ontduikingsmiddel waartegen niets te doen schijnt te zijn, is in den laatsten tijd opgedoken. Volgens een bericht in De Tijd van 27 April 1920 heeft een bioscoophouder in de gemeente Kerkrade op advies van een Heerlenschen advocaat het trucje bedacht om een vereeniging op te richten. De vereeniging moet reeds meer dan 600 leden tellen van allerlei leeftijd en beider kunne. De leden betalen contributie en hebben verder vrijen toegang tot de vertooningen. Alles — rijp en groen — wordt er afgedraaid. Kinderen beneden de 16 jaar kunnen ook lid worden. Toch bestaat er een keuringscommissie en een politieverordening, die den toegang ontzegt aan kinderen beneden dien leeftijd. De gemeenteverordening eischt bovendien 25 % belasting, doch de bioscoopexploitant betaalt geen sou.

Een novum is dit niet. In het Algemeen Handelsblad van 12 April 1920 komt een lang artikel voor over: „Het Apeldoornsche Ontduikingstelsel aangetast". Daarin wordt verteld hoe als verzet tegen het onmogelijk maken van publieke vermakelijkheden op Zondag door

het rechtsche college van B. en W., de vrijzinnigen een vereeniging stichtten genaamd: „De Apeldoornsche Kunstkring", die weldra 4500 leden telde. De Kunstkring liet door een rechtskundig bureau statuten ontwerpen en verkreeg daarop de koninklijke goedkeuring. Thans geschieden alle vertooningen „in besloten kring" en er behoeft bovendien geen belasting te worden betaald. Een bioscoopexploitant maakte zich dit lesje ten nutte. Ook hij richtte een vereeniging op. De leden contribueeren en hebben vrij entree, ook kinderen beneden den in de politieverordening als minimum gestelden leeftijd (16 jaar).

In het buitenland, met name in Duitschland, heeft men naast een negatieve bestrijding door keuring, een positieve campagne op touw gezet door het vervaardigen van films met een zedelijke strekking.

Aan geld om de zaak te financieren ontbrak het niet, aan goeden wil om de zaak morcel te steunen evenmin. Toch zijn de verkregen resultaten ontmoedigend. Ook in ons land heeft men in deze richting een zwakke poging gedaan. Ten opzichte van de kinderen doet men thans in Duitschland zeer veel moeite om het poppenspel in te voeren en populair te maken.

In het Vaderland van 24 Maart 1920 komt het bericht voor dat de gemeente Sallersleben een bedrag van Mk. 15.000.— beschikbaar stelde voor het instellen van een marionettenspel. Doch ook dit kan niet in concurrentie treden met den bioscoop, al ware het maar om deze reden, dat bijna geen stukken bestaan, die voor een marionettenspel geschikt zijn, wijl het poppenspel zulke eigenaardige eischen stelt. Hoe men de zaak ook bekijkt, steeds belandt men bij den rijkswetgever, zonder wiens hulp men geen gezonde oplossing vinden kan.

Bij de behandeling van de begrooting van 1918 betreffende het Departement van Binnenlandsche Zaken werd in het voorloopig verslag van de IIe Kamer aangedrongen op een betere regeling ter bestrijding van het bioscoopgevaar. De Minister deelde in zijn Memorie van Antwoord mede, dat er naar zijn meening geen aanleiding bestond, na het uitvaardigen van de circulaire van 21 November 1913, de tot standkoming van een rijkswet te bevorderen, hetgeen den heer van der Molen bij de openbare beraadslagingen de vraag ontlokte of de kalender op het Departement van Binnenlandsche Zaken nog op 21 November 1913 wijst.

De Ie Kamer had blijkbaar meer vertrouwen in den Minister van Justitie. Althans in het voorloopig verslag op de begrooting van hetzelfde jaar geeft zij den Minister in overweging een aanvulling van het Wetboek van Strafrecht in te dienen analoog aan art. 240 bis.

Deze bewindsman toonde zich niet ongenegen om zijn aandacht in deze richting te laten gaan.

Intusschen werd bij Kon. Besluit van 2 November 1918 No. 110 een staatscommissie ingesteld, welke tot taak kreeg „te onderzoeken, welke maatregelen van overheidswege behoeven te worden genomen om het zedelijk en maatschappelijk gevaar te bestrijden, dat aan bioscoopvoorstellingen verbonden is."

Deze Commissie heeft nog niets van zich doen hooren, hoezeer men het resultaat harer werkzaamheid met ongeduld tegemoet ziet.

Vele zijn de vragen, die de Commissie zal hebben te beantwoorden. Moet men centraliseerend of decentraliseerend te werk gaan? Moet

de censuur uitgeoefend worden door ambtenaren of door een raad waarin alle gezindten vertegenwoordigd zijn? Moet men aan de plaatselijke overheden aanvullingsbevoegdheid verleenen om ongewenschte vertooningen te verbieden? Wie moet de controle uitoefenen? Is de politie daartoe wel geschikt? Ziedaar enkele dier vragen.

Een groote moeilijkheid zal altijd opleveren het feit dat de films voor verreweg het grootste deel uit het buitenland worden betrokken. De wetgever heeft daarbij geen rechtstreekschen vat op de bron van het kwaad. Prof. van Eysinga wijst er in een zijner geschriften op hoe sedert de eerste helft der vorige eeuw in toenemende mate een streven ontstaan is om uitingen van het openbare leven op internationaal gebied aan bepaalde rechtsregels te binden door conventies, collectieve tractaten of contracten. Allicht zou men ook den bioscoop als amusementsbedrijf een grooten dienst bewijzen door opneming in de internationaal rechtelijke sfeer.

Persoverzicht.

BUITENLAND.

Algemene ontwikkeling.

'n Inzender in de Schweiz. Lehrerzeitung van 17 en 24 April schrijft over dit onderwerp. Hij begint met erop te wijzen dat onder deze term in verschillende tijden en in verschillende landen wat anders wordt verstaan: dat de alg. ontw. samenhangt met nationaliteit, staats-, en maatschappijvorm. Schr. heeft 'n kleine enquête gehouden over de vraag wat heden ten dage in zijn land onder alg. ontw. is te verstaan: geen twee antwoorden waren gelijk. Behalve wat enkele vakken betreft, heerste hierin overeenstemming, dat alg. ontw. geen vakontwikkeling is. Ook heeft hij de leerplans nagegaan van de middelbare scholen, die allen alg. ontw. willen aanbrengen, en dan komen de volgende vakken daarvoor in aanmerking: moedertaal, geschiedenis, aardrijkskunde, natuur- en scheikunde, wiskunde, vreemde of oude talen. 't Gemeenschappelike van deze vakken van alg. ontw. is, dat ze 'n weten, niet 'n kunnen aanbrengen, dat ze geen speciale bekwaamheid ontwikkelen, maar bovenal 't geheugen „laten we zeggen: verrijken". Merkwaardig is, dat de alg. ontw. aan de eisen van 't gezelschapsleven niet zo tegemoetkomt als wel wordt verondersteld: dansen, zingen, muzieseren, redevoeringen houden, diskuteren, schermen, boksen, behoren er niet toe. Ook voor de gezellige konversatie geeft deze alg. ontw. niet veel. En zo komt schr. tot deze konkluzie: „de alg. ontw. is 'n weten dat niet van aktueel belang is, en niet direkt betrekking heeft op de vragen en behoeften van 't dagelikse leven. Men gaat blijkbaar uit van de stelregel, dat men de leerlingen vóór alles leren moet, wat ze in 't leven niet zouden leren: alles echter wat in 't praktiese leven waarde voor hun heeft, zullen ze later noch wel leren". Zeker is er kennis die de leerlingen na de schooltijd niet zullen opdoen, maar ook is er veel aktuele kennis, die ze toch in 't leven niet deelachtig worden. Schr. stelt dan de vraag, of deze alg. ontw. „vormende waarde" bezit, waaronder hij verstaat: „de een-of-andere vaardigheid ontwikkelt". Uiterlik worden de leerlingen er in niets bekwaam door. „Misschien echter innerlik, in 't denken?" Hier geldt: „Aan hun vruchten zult ge ze kennen". Maar bij 't eksamen worden noch de sterkte van 't geheugen, noch 't oordeel onderzocht, maar alleen 't weten.

Eigen oordeel, eigen nadenken komt hierbij niet te pas; alleen de autoriteit van leraar of schoolboek waarop de leerling zich kan beroepen. En deze autoriteit is niet onfeilbaar. Zo blijft

de leerling „binnen de enge grenzen, waar alleen sprake is van juist en onjuist". Bovendien wordt later van 't geleerde veel vergeten: en hij heeft niet geleerd „hoe hij z'n schoolkennis kan uitbreiden". Wetenschappelik onderzoek toch wordt niet op de middelbare scholen geleerd, maar aan de universiteiten. En van de boeken waarin de rezultaten van wetenschappelik onderzoek zijn neergelegd, weet de leerling niets; bibliografie, organizatie van bibliotheken en van de boekhandel, organizatie van 't wetenschappelik onderzoek in de vakken die tot z'n alg. ontw. behoren, dit alles is 'm onbekend gebleven. Zo komt schr. tot de slotsom dat 't wezenlike van de alg. ontw. daarin gelegen is „dat ze de mensen verhindert, tot 't bewustzijn te komen van de onzekerheid en onbestendigheid van alle weten". Na erop gewezen te hebben dat er uitzonderingen bestaan onder de leraren, en dat sommige leerplans sporen vertonen van beter inzicht, dat er langzamerhand meer en meer stemmen opgaan om de „arbeidschool", besluit schr. z'n artiekel aldus: „'t Valt niet te ontkennen dat men als „algemene ontwikkeling" de leerlingen de kennis tracht aantebrengen van 'n zo groot mogelik aantal onaangevochten feiten. Om dit doel te bereiken verzuimt men, misschien uit gebrek aan tijd, te laten zien hoe deze feiten werden verkregen. Ook laat men na, opmerkzaam te maken op noch onopgeloste strijdvragen". Noch 't praktiese leren, noch de individualiteit van de leerlingen komt daarbij in aanmerking, evenmin als 'n opwekken tot zelf denken en onderzoeken. „Integendeel. De alg. ontw. schijnt eigenlik alleen reden van bestaan te hebben, om voor de mensen 't indringen in de chaos van de werkplaatsen der wetenschap, in 't eeuwige worden en vergaan van de waarheden overbodig te maken". En dan ten slotte: „De zogenaamde „algemene ontwikkeling" vormt dus geen harmoniese mensen, zoals dikwels beweerd wordt. Ze vormt en ontwikkelt, streng genomen, helemaal niets als misschien 't geheugen. In haar hele aard en samenstelling toont ze daarentegen steeds 't streven t e v r e d e n mensen optevoeden: mensen die 't vaste geloof bezitten, te leven in de wijste der tijden, onder 't beste der volkeren, in de beschaafdste der staten, en in de volmaaktste der maatschappijen.

Met 't oog hierop is 't licht te begrijpen, waarom 'n dergelijk onderwijs zolang de onbestreden gunst genoot van staat, kerk, en maatschappij. Maar in 'n tijd, die voorgeeft konfessionele verdraagzaamheid te huldigen, en die op polietiek gebied de evenredige vertegenwoordiging heeft ingevoerd, zou 't toch in de lijn liggen om te vragen naar 't gerechtvaardigde van 't alleenzaligmakende weten dat men als algemene ontwikkeling aanduidt. 't Zou in de geest van die tijd zijn om te overleggen, of slechts voor hun de poorten van 't wetenschappelik onderzoek geopend, en 't recht tot 't aanleren van zekere vrije beroepen verleend zal worden, die daarvóór jarenlang, en op 'n leeftijd die hun 'n zelfstandige kritiek onmogelik maakte, 't credo van 't heden ten dage geldende algemene weten van buiten hebben geleerd. De staat zou er belang bij kunnen hebben te onderzoeken, of de gezindheid, gekweekt door en bedoeld met z'n „algemene ontwikkeling", niet leiden kan tot 'n gevaarlik fanatiek autoriteitsgeloof, dat van de „ontwikkelden" op de „onontwikkelden" zou kunnen worden overgedragen, en zich gemakkelik zou kunnen uiten zowel tegen als vóór datgene, dat 't wilde ondersteunen. 't Aanschouwingsmateriaal voor dit onderzoek staat in onze dagen wellicht in groter omvang en duidelikker ter beschikking dan ooit". v. E.

INHOUD VAN AFLEVERING 9.

		Blads.
Onderwijs voor volwassenen te Utrecht	Dr. E. Bonebakker	385
Buitenscholen en tuberculosebestrijding	Dr. R. P. van de Kasteele	392
Frissche wind van 't land		400
Reisindrukken uit Engeland	Dr. C. P. Gunning	414
Overheidsbemoeiing ten opzichte van het Bioscoopbedrijf	M. A. Hensgens	421
Persoverzicht.		
Buitenland. Algemene ontwikkeling	v. E.	431

LIJST VAN BOEKEN UITGEGEVEN ONDER REDACTIE VAN DE NUTSCOMMISSIE VOOR VOLKSLECTUUR.

I. VOLKSBOEKERIJ (Ontspanningslectuur).

1.	De Geldhater, door P. Rosegger	f 0.20
2.	Het Pleegkind van den houtschipper, door Alph. Daudet	- 0.15
3.	De Brandstichter, door E. Wichert	- 0.25
4.	De Overste, door August Sperl	- 0.15
5.	Peter Halket in Mashonaland, door Olive Schreiner	- 0.20
6.	Bloed en IJzer, door Max Eyth	- 0.25
7.	Een vroolijke knaap, door B. Björnson	- 0.35

II. KLEINE BOEKERIJ (Populair-wetenschappelijk).

1.	Maarten Luther, door Dr. H. J. Toxopeüs	f 0.30
2.	Elizabeth van Engeland, door Prof. Dr. H. Brugmans	- 0.30
3.	Jan Steen, door Corn. Veth	- 0.30
4.	De zorg voor de gezondheid in het leger, door I. H. J. Vos, arts	- 0.30
5.	De ontsiering van stad en land, door J. H. W. Leliman	- 0.20
6.	Het ontwaken der natuur, door H. W. Heinsius	- 0.20
7.	Volkstuinen, door J. Heemstra	- 0.30

III. NUTSBOEKERIJ (ter voorlichting bij maatschappelijk werk).

1.	Boek en tijdschrift, door J. W. Gerhard	- 0.40
2.	Lichtbeelden, door W. C. v. d. Volkere	- 1.—
3.	Tuinbouw in Friesland	- 0.25
4.	Het Nut en het bibliotheekwezen, door Annie C. Gebhard	- 0.50
5.	De uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet	- 1.—
6.	Zorg voor de jeugd in Nederland, Zwitserland en Duitschland	- 0.75
7.	De landarbeiderswet en hare toepassing, door Prof. Mr. I. B. Cohen, 3e dr.	- 1.50
8.	Het Kleuterstehuis, een handleiding bij het bouwen van bewaarscholen, door Dr. E. Bonebakker	- 2.—

Vraag uitvoerige prospectus.

1ste JAARGANG. JULI 1920. No 10.

TB 3567

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, M. A. HENSGENS, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, E. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, R. W. LIEVE, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 10.—, FRANCO PER POST f 10.75.
ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÈVE, Secretaris.

Volkshuiswerk.

REDE uitgesproken door Mej. E. C. KNAPPERT op de 134e Vergadering der Maatschappij tot Nut van 't algemeen.

Niet ieder zal, zooals de algemeene secretaris uwer Maatschappij deed, Volkshuiswerk vereenzelvigen met Volksopvoeding. Persoonlijk ben ik hem dankbaar voor deze identificatie, want naar mijn overtuiging behoort volkshuiswerk òf niet te zijn, òf op te voeden, d.w.z. op te heffen, te vormen, te verrijken, te verdiepen en te verbreeden. In ons land heeft uwe Maatschappij, in andere tijden en in andere vormen, dit werk ter hand genomen, lang voordat er volkshuizen waren en zij is onder de eersten geweest, die een onderzoek instelde naar wat ten bate van min-bevoorrechten door meer-bevoorrechten verricht werd, nadat uit Engeland nieuwe denkbeelden overkwamen aangaande de verplichtingen van den bezitter tegenover den niet-bezitter van geestelijke goederen, welke denkbeelden een jaar te voren tot daad waren geworden in de stichting van het Amsterdamsche Ons Huis. In overeenstemming met een zekere stroefheid, ons eigen, een stramheid, waaraan uwe Maatschappij niet vreemd bleef, gaf zij in haar rapport de kern weer van de nieuwe beweging, in deze woorden: „Elk mensch, zedelijk of verstandelijk hooger stannde dan een ander, moet trachten dien ander tot dezelfde hoogte op te heffen." Engeland formuleerde dezelfde gedachte aldus: „Those who have add to the joy of those who have not". „Die hebben, vermeerderen de levensvreugde van die niet hebben".

Dat hier en daar particulier initiatief het werk heeft ter hand genomen en niet het Nut het orgaan is geweest, waardoor het tot stand is gekomen, is, meen ik, niet in de laatste plaats het gevolg van de neiging, zeer sterk in die dagen, nieuwe inzichten, nieuwe ondernemingen, voor „nie dagewesen" te houden; aan een nieuwe geboorte zelfs ouders te ontzeggen. Een nieuwe lading onder oude vlag scheen ondenkbaar. De vlag moest nieuw zijn: wat er ouds in de lading was, werd dan meteen gered. Doch evenzeer als in de wordingsgeschiedenis van onze Volksuniversiteiten het Nut moet genoemd worden, zal de toekomstige geschiedschrijver van het Volkshuiswerk in Nederland de oude maatschappij niet onvermeld kunnen laten. Dit wat het verleden betreft. En de naaste toekomst? Het kan niet anders of het moet met of naast de Gemeente, een voorname rol gaan spelen bij de urgente voorziening in een van de meest dringende behoeften van onzen troebelen tijd.

Ik kom tot mijn stellingen: over de drie eerste kan ik kort zijn. Dat Volksopvoeding èn voor den enkeling èn voor de gemeenschap een meer dwingende eisch is geworden dan vroeger, springt in het oog. Want nu algemeen kiesrecht zoowel man als vrouw, een ieder, rechtens mede verantwoordelijk stelt voor het gemeene-best, en daarmede de invloed op het algemeen welzijn zoo ten goede als ten kwade van iederen staatsburger is vergroot, krijgt de gemeenschap al grooter belang bij het compleet-mensch-zijn harer leden.

En, ter andere zijde, dat kansen tot verbetering en verslechtering gestegen zijn door den verkorten arbeidsduur, is alsmede glashelder. Vrije tijd is een kostelijk maar gevaarlijk bezit. Wie niet leerde hem tot eigen heil te gebruiken, gebruikt hem gewis tot eigen en anderer onheil. Doch nauwelijks heeft de ander recht zich te beklagen, indien hij niet het zijne gedaan heeft om zijn medemensch in staat te stellen den vrijen tijd goed te gebruiken.

Iets minder erg dan geen vrijen tijd hebben is, met zijn vrijen tijd geen raad weten. Maar het is erg. Men kent de gevolgen. Ik behoef hier geen woord te verspillen over de verwildering van de jeugd, over het bioscoopbezoek en zijn verbijsterende gevolgen van verwording en vergiftiging, over het straatleven met zijn zich opdringende gevaren voor hen, die over weinige jaren het lot der gemeenschap in handen zullen hebben.

Maar waar ik wel eenige woorden aan wijden moet — niet verspillen, hoop ik, — is aan de beoordeeling van dit verschijnsel van verwildering en verwording. Het bewijst niet, dat de menschheid achteruitgaat, maar dat zij overschat is. En het bewijst nog iets veel belangrijkers. Dat een mensch niet sterk is, voordat hij zijn krachten geoefend heeft in den strijd tegen belemmerende machten. En wat vraagt gij kracht van kinderen en jonge menschen? Een verpleegde in de Rijkswerkinrichting voor vrouwen, vroeg mij, na vier maal herhaalde recidive voor dronkenschap, of ik haar bij haar ontslag, opnieuw wilde helpen. Mijn aarzeling trachtte zij te overwinnen met de opmerking, dat zij al dertig jaar bekend was bij de suppoosten en die konden getuigen dat zij — in die dertig jaar van haar verblijf in de inrichting, nooit gedronken had. „Hadt gij het kunnen doen?" „Neen: dat is waar ook, je kan hier geen drank krijgen". Daaraan moet ik steeds denken als ouders en ouderen op hun eigen deugdelijker jeugdleven wijzen. Hadden zij de verleiding weerstaan van het op ze aanstormende, goedkoope, prikkelende publieke vermaak? Was het hun mogelijk voor stompzinnig-makenden arbeid een prikkelend tegengif te vinden in de bioscoop? Hadden zij gelegenheid uit boeken eerst, en daarna aanschouwelijk, het in spanning houdende waagwerk te leeren van inbreken en stelen en — erger? Er is een welbekend en veel gebruikt spreekwoord, dat in zijn onwaarheid, de reden geeft waarom wij in deze materie zijn — waar wij zijn.

Dat de gelegenheid den dief maakt zou men wel graag gelooven, want dan kwam alles op de omstandigheden neer. Maar het is zoo niet. De gelegenheid maakt dat de oneerlijke mensch, de dief in aanleg of in mogelijkheid, steelt. En wie nu terugdenkt aan de jaren van zedelijke ontwrichting die achter ons liggen en aan het welhaast

algemeene geknoei, bedrog, waardoor het ongeoorloofde van het individueel geweten door het collectief geweten niet voor geoorloofd, maar voor niet-onteerend in andermans oog werd verklaard, die zal begrijpen en verklaren kunnen en zijn oordeel wijzigen over den tegenwoordigen staat van onbetrouwbaarheid in alzijdigen zin. Wij zijn niet achteruitgegaan in wezen, maar in de daad. Niet in ons, maar buiten ons was de waarborg van behoorlijkheid. En de jeugd is slachtoffer, want niemand komt tot zelftucht, wie niet onder tucht is geweest. En van zelfbedwingen weet niet wie niet „bedwongen" is, zooals wie niet opgevoed is door anderen, van zelfopvoeding niet licht weten zal.

Meen niet, dat dit alleen de steden geldt. Ook op het platteland dezelfde geestestoestand, al beschermt daar de omgeving en al ontbreekt daar de gelegenheid. Vanwaar anders het haken naar de steden? Vanwaar de hang naar het goedkoope, ordinaire, op onze lagere instincten speculeerende genot, dat de buitenmenschen met hartstocht in de steden zoeken? Vanwaar het ontroerende verschijnsel dat de jeugd van het gezin dat van buiten naar de stad of de voorstad verhuist, binnen enkele maanden in den slechten zin „versteedscht" is? Doch één ding hebt gij, van de dorpen op ons voor. Gij hebt — in uwe pogingen om het opkomend geslacht tot gave, compleete menschen te helpen maken, niet te concurreeren met onze publieke vermakelijkheden. Tegenover uw leeskring staat geen bioscoop, tegenover uw ontwikkelingsclub geen tingeltangel, tegenover uw jongens- uw meisjesclub geen hel verlichte, stampvolle straat, tegenover uwen muziekavond geen café-chantant.

Leeskring? Ontwikkelingsclub? Leeszaal? Jongens- en meisjesclub? Muziekavond, waar spreekt gij van? Wij mannen van het platteland, wij verstaan U niet. Dat alles kennen wij niet.

Dat weet ik, hoewel er zijn, die het wel kennen: Epe kent het en Paterswolde en Noordwijkerhout en de Leur en Sappemeer en Oosterbeek en Aardenburg — Wat gij niet kent, kunt gij leeren kennen en wij zijn hier bij elkander om te beraadslagen hoe al deze dingen U bij te brengen zijn Want over de geheele linie, in alle dorpen en in alle steden, en daar waar het reeds bestaat intensiever, overal moet opvoedend jeugdwerk ter hand genomen worden. De tijd dringt, neen dwingt. Als tegen besmetting moeten wij onze kinderen inenten. Zij moeten zelven immuun zijn, willen zij zich in de besmette wereld zonder schade kunnen bewegen. Zeg niet dat ik overdrijf. Ik weet ook wel van zandbakken en van open speelplaatsen voor jongens en oudere kinderen, ik weet ook wel van pogingen om nu en dan, den jongen, het meisje aan de stad en aan de straat te onttrekken, maar de straatatmosfeer, het avondleven in de stad is, voor het volkskind, zwanger van vergif.

Het publieke leven is voor de jongeren geen steun, maar een val is het, waar zij, eenmaal in gevangen, niet licht weer uitkomen. En het platteland? Voor enkele weken voerde mijn weg mij, avond aan avond, in schemertijd, door twee Engelsche dorpen. En avond aan avond stonden daar groepen opgeschoten jongens en troepjes opgeschoten meisjes, deze bij de open deur van een buurvrouw, gene bij een kruispunt van wegen, langs den berm te babbelen, te grin-

niken, te geeuwen, te suffen. Diezelfde dorpen heb ik gekend vóór tien jaar, toen een idealist, ik meen een praktische idealist, — gij weet dat deze uitdrukking beteekent een geestelijk gezind mensch, die de handen uit de mouw steekt inplaats van ze in den schoot te leggen — toen deze de jongens en meisjes in een tooneelclub en de jongens ook nog in een muziekclub vereenigde week aan week. Toen daar Shakespeare gelezen en bestudeerd werd en na een winter van ingespannen arbeid werd opgevoerd voor de dorpelingen, toen in de openlucht muziek kon worden uitgevoerd, en het gansche dorp deelde in op- en uitvoeringen niet alleen, maar in de lange, lange voorbereiding. En de broers, voorzoover zij nog leven, de zusters van wat nu, avond in avond uit, zich verveelt, weten U te vertellen van die tijden, met een schittering in hun oogen en — zij beklagen hun jongeren. —

Is het in den haak, dat met het verdwijnen van één mensch uit een dorp, de kans tot dieper en rijker en waardiger en gelukkiger leven, voor een vijftigtal wordende menschen, verdwijnt?

Doch waartoe nog voorbeelden van over de grenzen genomen? Er zijn er onder U, die zich moeten herinneren een courantenbericht — het kan van een jaar of vier geleden zijn — hoe in een onzer meest welvarende dorpen in een vrijstaand huis, alleen 's zomers bewoond, was ingebroken en huisgehouden door een troepje opgeschoten jongens, jongens uit fatsoenlijke gezinnen. En hoe, toen de kantonrechter, op gemoedelijken toon, ze vroeg hoe ze daar toch toe gekomen waren, een hunner het woord nam. „Onze vroegere meester richtte een gymnastiekclub op en ging met ons wandeltochten maken, maar de club is er niet meer. Want hij is weg en nu vervelen wij ons. En zoo is het gekomen". Kan het duidelijker, begrijpelijker gezegd worden? En is er iets onbegrijpelijker, dan dat niet een ander de fakkel opnam en het werk voortzette? Daar zijn op het platteland en in onze steden vrouwen en mannen met ongebruikten vrijen tijd, met leege levens, met onvoldaanheid in hunne ziel; zijn zij zoo traag, zoo suf, zoo dood, dat hunne meerdere kennis, hunne meerdere beschaving, hun vermogen om wat zij denken te kunnen zeggen, ballast zijn geworden, doode zwaarte, dood gewicht inplaats van drijf- en stuwkracht die henzelven en anderen omhoog heft? Begrijpt gij het? Er zijn er onder U die op dit oogenblik bezig zijn bij zichzelven te zeggen: „Zij heeft goed praten — zij moest maar eens weten: — vooroordeelen, standverschil, grieven, veeten . . . ." Ik heb geen tijd over al dit mij bekende roet iets te zeggen en herinner er U alleen aan — voorzoover gij dit niet weet — dat ik in een practijk van meer dan een kwarteeuw al deze bezwaren op mijn weg ontmoet heb, aan het begin 't meest en verder al minder. —

Op mijn vierde stelling ben ik vooruitgeloopen — opzettelijk. Want ik wensch niet aangehoord, maar begrepen te worden. En zoomin als in een huis, waarvan de luiken gesloten zijn, zonlicht kan doordringen, al staat de Junizon vanuit het Zuiden erop te branden, zoomin kunnen mijne woorden iets uitrichten in uw geest, indien hij ongevoelig is geworden door de herhaaldelijk opgevangen en nageprate, beaamde verzekering, dat er met onze tegenwoordige jeugd toch niets te beginnen is. Daarom sprak ik U van de onmogelijke eischen, die aan de jeugd gesteld worden en hoe men verwacht dat zij tegen den stroom zal

opzwemmen, terwijl zij nog niet eens heeft leeren zwemmen. Wij zijn de schuldigen, daarom hebben wij niet alleen niet te klagen, maar eer vandaag dan morgen de handen aan het werk te slaan. En dan worde dat werk geen bestrijden van verschijnselen, zooals b.v. een Tuchtunie doet, maar van oorzaken. — Want met het eerste doet gij monnikenwerk of liever bedot gij Uzelven met struisvogelpolitiek. — En daarvoor is een mensch te goed. —

Aan 't werk, wij? Maar gesteld al dat wij willen, wat kunnen wij? Heeft ook niet in ons leven het materialisme ingevreten? Zijn ook wij niet besmet met de zucht naar prikkels en begeeren ook wij niet die prikkels altijd sterker? Lezen ook wij niet prikkellectuur, die ons niet inspant; benijden ook wij niet, voorzoover wij op het land wonen, aan de stad haar cinema's en haar goedkoope genot of zoeken ook wij niet dat genot? Indien dit zoo is, dan zal misschien de geestelijke nood van het opkomend geslacht het beste in ons naar boven brengen en zullen wij ons willen gereed maken tot helpen. Of ons door anderen laten helpen. — Ziet gij niet met mij de mogelijkheid van mannen en vrouwen die het volkskind kennen, niet uit de werkplaats of de fabriek, maar zooals het zich openbaart in zijn vrijen tijd, en die eenigen uwer, zeg drie maanden aaneen, het mes, de naald leeren hanteeren, bestuurd door uwe hand, geleid door uwen smaak, gericht door uw geest? (Een mensch wordt als origineel, niet als copie geboren). En als U vaardigheid wordt bijgebracht, als U ideeën aan de hand worden gedaan, als U de oogen geopend worden voor de vele mogelijkheden, die met weinige, deugdelijke middelen te bereiken zijn, is het dan niet denkbaar dat op groote schaal bereikt wordt wat b.v. hier en daar op het platteland met landbouwcursussen bereikt is? Met dit zeer groote verschil, dat aan ons de cursussen gegeven worden, opdat wij geen cursussen maar clubs vormen, clubs van acht of tien jongens of meisjes die, week aan week, en jaar op jaar, in het door het Nut te stichten dorpshuis, doch voorloopig bij ons aan huis komen, die weggaan van ons, iedere week, hun hoofd vol van allerlei heerlijkheden, zelf te bedenken handwerk, zelf te zoeken bloem of blad, zelf te vinden harmonieerende kleuren in bosch of wei, zelf te ontdekken sterren in onderlingen stand, zelf op te sporen kevers, zelf te kiezen vers om van buiten te leeren en op te zeggen, of lievelingsverhaal om te vertellen op de club?

Verjaardagen, Sinterklaas, Kerstmis en Lente en Herfst brengen allerlei mogelijkheden in 't zicht voor wie leven wil en anderen wil helpen leven. — En ziet gij niet in groote centra van industrie, waar een paar duizend meisjes allen hetzelfde werk verrichten, ziet gij daar niet als mogelijkheid, een „settlement", een echte colonie of nederzetting van een dozijn jonge vrouwen in één huis — zooals wijkverpleegsters in onze groote steden — wier levenstaak het zijn zal die meisjes te leiden op haar vrije avonden? Moeilijkheden door onderlinge verdeeldheid, door standverschil, door vooroordeelen, die dit alles onmogelijk maken zou? Zij zijn er en zij wegen zwaar in de verkeerde schaal, maar zij zijn wat alle obstakels zijn: dingen om te boven te komen en die men te boven komt als de hefboom maar sterk genoeg is om ze op te heffen. Wij moeten zoo ver komen dat deze nood van hen, die over tien, vijftien jaar het lot van ons

volk in handen hebben, op ons uitwerkt wat de vijandelijke aanval van '14 voor Frankrijk deed: die elkaar den rug toekeerden, schouder aan schouder brengen. En de beste muziek en echte kunst en goede kunstnijverheid, vooral nationale, zij moeten ook onze dorpen bereiken, regelmatig. En de jongeren zullen naar de clubs en de concerten en de tentoonstelling heengaan en blijven heengaan als de ouderen voorgaan en de reeds voorgoed ingedommelden zullen zich gaan schamen over hun: „Wat heb je daar nu aan? Ik zit liever bij mijn grammophoon". En het jongere geslacht zal niet meer in de stad het beloofde land zien, want zij zullen bevrediging vinden voor hunne behoeften aan vrijen arbeid, die den schepper welke in ieder mensch huist, aan het werk zet; zij zullen voedsel hebben voor hun denkvermogen, hunne verbeelding zal niet van gebrek verworden en zich vastzetten op het weeë of ziekelijke of gemeene of bloedelooze of enge of excentrieke, want haar wordt immers het beste materiaal ter verwerking voorgezet door oogen die hebben leeren zien, door ooren, die hebben leeren hooren, door handen die hebben leeren tasten en scheppen? En ziet gij niet hoe de gemeenschap, de kleine dorpsgemeenschap en de buurt, de wijk in de groote stad door dit alles gebaat worden zal? Ziet gij niet heel duidelijk hoe het gevolg van dit alles zal moeten zijn „to give them nobler joys and nobler cares?" aan de jongen en aan de ouden nobeler vreugde en nobeler zorgen te geven? Ziet gij niet hoe het gezin er door gebaat wordt?

Maar gij vraagt mij, als dit alles zoo is, vanwaar dan toch in kringen waar wel van het beste de kinderen bereikt in hun vrijen tijd, waar gebrekkige woningtoestanden ze de straat of den weg niet opzendt, waar gemis aan behoorlijke ontspanning ze niet uit gebrek aan iets beters en uit gebrek aan keus de bioscoop indrijft, waarom dan in die kringen gelijksoortige verschijnselen van verwildering en tuchteloosheid en onlust en wrevel tegenover datgene wat innerlijke waarde heeft? Waarom ook daar de drang naar goedkoop, geen inspanning vragend genot, waarom ook daar die veelzijdige verslapping? Omdat betere levensomstandigheden alleen geen verbetering brengen en omdat ook in de door U bedoelde kringen de noodlottige verwarring heerscht tusschen levensmiddelen en leven, tusschen wat ons levensonderhoud geldt en het leven zelf. Wij kunnen die beter gesitueerden laten rusten: om hen gaat het nu niet. Maar wel kunnen wij bedenken dat voor allen de waarheid geldt: tenzij het levensinzicht zich wijzigt, kunnen veranderde levensomstandigheden geen fundamenteele verbetering in de maatschappij teweegbrengen. Ware dit zoo, dan zou goed zijn eenvoudig een vraag wezen van vroeger of later geboren zijn, van in de 13e of in de 16e of in de 20e eeuw geleefd te hebben. — In iederen tijd bestaat voor het individu en voor de gemeenschap het geestelijk probleem met zijn verschillende kanten. En van de vraag of het individu dit ziet en het probleem durft stellen aan zich zelf en van den zin, waarin hij het oplost, hangt zijn geluk af en dat van de gemeenschap. En daarom is het van zoo overwegende beteekenis, van zoo ingrijpend belang, dat dit werk, dat zich opvoedend maatschappelijk jeugdwerk durft noemen, niet onder handen worde genomen zonder

dat men zich heeft afgevraagd wat men eigenlijk ermede wil.

Van negatieven aard dreigt het te zullen blijven als het doel negatief is, als men het ter hand neemt, omdat het te erg wordt met de verwildering, met de straatschenderij, met de overlast, die jeugdigen de gemeenschap bezorgen.

Van voorbijgaanden invloed dreigt het te worden wanneer het vóór alles tegemoet komt aan den wensch naar afwisseling, naar vermaak, naar prikkels, naar massaal genot, naar oppervlakkige bezigheid die zoo'n algemeen kenmerk zijn van onzen haastigen, ongeduldigen tijd. Waar het vóór alles het volk ter wille wil zijn, den moed niet heeft eischen te stellen, geen ideaal van volkomenheid voor oogen heeft, zich van ernstige pogingen om inderdaad het beste te geven afmaakt met de bewering dat het betere de vijand is van het goede, daar zal het nimmer grondwerk verrichten, indien al, ondeugdelijk bouwen en nooit tot zich trekken den arbeid en den steun van hen, die het om het wezen der dingen te doen is.

Maar het zal kunnen worden een van de machtigste factoren in den constructieven en reconstructieven arbeid, waarop de wereld wacht. Zijn doel is niet, dat van de school; het gaat niet om onderwijs maar om opvoeding.

Zijn doel is niet dat van het vakonderwijs, het gaat niet om nuttige leden van de maatschappij te vormen, maar om gelukkige, compleete menschen mogelijk te maken.

Zijn doel is niet den werkman in staat te stellen tot hooger verdienste, maar tot meer vreugdevol bestaan.

Zijn doel is niet geldelijken maar geestelijken rijkdom te vermeerderen. En nimmer verwarre men middel en doel.

Als opvoedend maatschappelijk werk, zooals het Nut dit — indien gij het van harte begeert — hoopt te bevorderen, als dit werk in zijn programma opneemt het bijbrengen van bepaalde kennis, dan is die kennis niet — als op de vakschool, en waar niet helaas — middel, maar in zich zelf doel, dan zal het „weten" nooit het „kennen" en nog minder het „kunnen" in den weg mogen staan, — dan zal alom aan het opkomend geslacht niet het „voor het volk" vervaardigde wat — op een hooge uitzondering na, nog immer het minderwaardige is, worden voorgezet, maar wij zullen ons indenken en inleven gaan in wat de eeuwen door als het allerbeste heeft gegolden uit algemeen menschelijk oogpunt en wij zullen onze jongens en meisjes ertoe brengen zich in te spannen om te begrijpen en te bemachtigen. Wij zullen mee gaan voelen, wij die dit werk doen, dat wat een mensch welopgevoed maakt niet is zijn kennis, niet zijn zijne door de conventie voorgeschreven manieren, maar dat hij welopgevoed is als hij werkzaam is en gelukkig en als hij staat voor zijn werk en als hij, eerlijk en trouw, het leven aan kan. Niet menschen uit hun kring te halen is het doel, maar ze in hun kring 's levens wezenlijken rijkdom te doen vinden. Wij kennen maar al te goed de resultaten van een andere volksopvoeding. — Iemand opent zijn luiken en laat het licht binnen in zijn vertrek, opdat hij zal kunnen zien en zich niet stooten aan een stoel hier, zich niet ophale aan een spijker ginds en niet struikele over een kussen iets verder. Een ander opent zijn ramen opdat het zonlicht binnenstroome, geuren binnendringen,

kleuren beginnen te leven en zijn gansche vertrek deel krijge aan het rijke, volle lichtleven van den morgen daarbuiten.

Begrijpt gij dit als een toelichting van wat negatief, wat positief volkshuiswerk is? En gevoelt gij dat wijziging van levensinzicht en levensverdieping door dezen arbeid kunnen mogelijk worden? Dat deze arbeid, zoo opgevat, U die hem verricht, en hen aan wie gij hem verricht, het verloren contact kan doen hervinden met uw eigenlijk, uw innerlijk leven? En U kan helpen, opnieuw de wetten te ontdekken van het leven waarover gij praat niet, maar van het leven, dat gij gevoelt? Wij menschen hebben de laatste halve eeuw weinig ongedaan gelaten om het leven duf en dor en grauw en leelijk en ordinair te maken en goedkoop d.w.z. — niet — voornaam. Zoo hopeloos is de wereld aan het stof en het stoffelijke verslaafd, dat alleen verliefden of bezetenen dus door innerlijk vuur verteerden, het niet bemerken. En het gemeenschapsleven kon schoon zijn en rijk en blij. Waarom zouden wij niet beginnen de voorwaarden te verwezenlijken waarop de vernieuwing komen kan? Onze wensch is te beginnen waar men immer beginnen moet, bij kinderen, bij het opgroeiende geslacht. Dat is niet alleen, in de dagen die wij beleven, de „spes patriae" maar de „spes humanitatis". En daarmede kunt gij op uw dorp alleen beginnen, al hoop ik van heeler harte dat gij en zeer velen uwer in groot verband samen, ieder naar individueelen aanleg, zult kunnen arbeiden. — Ik heb lang, volgens eenigen uwer misschien te lang stilgestaan bij den aard van volkshuiswerk. En uwe gedachten waren bij de mogelijkheid ervan. Dit is geen toeval, want als er één spreekwoord is, dat grondige wijziging behoeft, dan is 't het bekende: Eind goed, al goed — waar in den regel het goede einde den naam draagt van succes. Mag ik onderstellen dat wij, bij den arbeid dien wij gaan ondernemen, zullen vasthouden aan een goed begin als waarborg van wat w ij succes noemen?

Laat mijn laatste woord dit zijn: Hoe groot ook de bezwaren mogen zijn, bezwaren van allerlei aard, gebrek aan werkkrachten, gebrek aan geld, om van de imponderibilia niet te spreken, die, onweegbaar, vaak het zwaarst wegen, is opvoedend jeugdwerk zoo'n dringende eisch over het gansche land, dat een „wij kunnen niet" alleen als wanhoopskreet gerechtvaardigd zou zijn.

En daarmede zouden wij dan ons zelven geestelijk bankroet verklaren.

Het Instituut voor Volksontwikkeling te Deventer

door Dr. H. H. ZEIJLSTRA Fzn.

Toen voor omstreeks dertig jaren de Toynbee-beweging ook in Nederland haar intrede gedaan had, behoorde Deventer, met zijne groote arbeidersbevolking, al spoedig tot de eerste plaatsen, waarin deze richting gewerkt werd. Wie daaromtrent meer wenscht te weten, kan verwezen worden naar het Rapport uitgebracht door eene commissie van onderzoek, ingesteld volgens besluit van de Algemeene

Vergadering der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, van 1892 [1]), dat van deze werkzaamheden met voldoening melding maakt.

Te Deventer was de leiding aanvaard door het bestuur van de Volksbond-afdeeling aldaar, die nu eens met meer, dan weder met minder kracht dit werk heeft voortgezet, en nog steeds pal staat, waar het geldt werkzaam te zijn in het zedelijk belang van de minder ontwikkelde klassen.

Naast den arbeid van den Volksbond, dient vermeld, hetgeen het Nutsdepartement te Deventer in stand heeft gehouden; o.m. eene volksbibliotheek. Voornamelijk uit Nutskringen is opgekomen de drang tot stichting van eene Openbare Leeszaal, die op 1 October 1918 voor het publiek werd geopend, en waarin ook de bovengenoemde Volksbibliotheek is opgenomen.

Het is hier niet de plaats, een volledig overzicht te geven van hetgeen door andere lichamen te Deventer in het belang der volksontwikkeling geschiedt. Het bovenstaande moge evenwel tot voorbeeld strekken, dat men hier ter stede niet stil heeft gezeten.

Toch beantwoordde al die arbeid tezamen niet aan den drang naar ontwikkeling, die in den boezem der bevolking zich deed gevoelen. Een middelpunt, waaruit met kracht zou kunnen worden gewerkt, ontbrak.

Wat is begrijpelijker, dan dat de gedachten van hen, bij wie deze gevoelens tot handelen werden, allereerst zich richtten op eene „volksuniversiteit" als vorm, waarin de nieuwe plaatselijke beweging zou kunnen worden gegoten? En dat daarbij de mogelijkheid overwogen werd, zulk eene instelling te doen strekken ten bate niet slechts van Deventer, maar ook van de omliggende gemeenten: Apeldoorn, Zutphen, de Twentsche industrie-centra? Dit plan moest echter voorshands verworpen worden, omdat eenerzijds het aantal personen te Deventer, dat van eene dergelijke instelling gebruik zou maken, zeer beperkt zou blijken te zijn, terwijl de slechte verbindingen het bijwonen der lessen door personen uit andere plaatsen onmogelijk maakten; anderzijds, omdat voor hen, wien men in het bijzonder ter hulp wilde komen, eene volksuniversiteit op te hoog peil staat.

Wij maken hier van deze overweging niettemin melding, omdat wellicht elders de toestanden gunstiger zijn voor de stichting van eene gewestelijke volksuniversiteit, een vorm, die o.i. voor de provincie veel voordeelen biedt.

De oplossing van het vraagstuk moest dus in andere richting gezocht worden, aansluitend aan het reeds bestaande. De eerste arbeid zou derhalve moeten wezen: te weten komen, wat reeds gedaan werd, waaruit op te maken zou zijn, wat ontbrak en hoe daarin zou kunnen worden voorzien. Dat wij daarin niet alleen stonden, bewees een artikel van Prof. Dr. R. Casimir in de „Opbouw" van December 1918 [2]), waarin deze als oplossing aan de hand deed de samen-

---

[1]) Persoonlijke bemoeiingen van meer ontwikkelden in 't belang van minder ontwikkelden (Toynbee-werk). Amsterdam. S. L. van Looy en H. Gerlings. zonder jaartal (ong. 1895), bladzijde 32

[2]) Op dit artikel werd de aandacht gevestigd in „Nutswerk", 3e jaargang No. 4, Jan.-Febr. 1919.

stelling van een „ontwikkelingsraad", te omschrijven als: een centraal lichaam voor de organisatie van de geestelijke ontwikkeling der bevolking, dat contact heeft met alle vereenigingen en instellingen ter plaatse, die zich met die ontwikkeling bezig houden.

Daar dit artikel de overtuiging schonk, in de goede richting werkzaam te zijn, meende men openlijk stappen te moeten doen om tot verwezenlijking te komen.

Eene circulaire werd opgesteld, tot welker onderteekening zich een veertiental ingezetenen bereid verklaarden. In deze circulaire, gedateerd 1 Juli 1919, werd gewezen op het groote verlies, dat op geestelijk en zedelijk gebied te boeken viel tengevolge van de crisisjaren, en op de noodzakelijkheid van krachtig ingrijpen, temeer nu door eene nieuwe arbeidswet de arbeider den tijd zou hebben om de geestelijke en verstandelijke behoeften die hij gevoelt, te bevredigen. De onderteekenaars betoogden de wenschelijkheid van het opmaken van een inventaris van hetgeen ter plaatse voor de volksontwikkeling geschiedt, om hierop voortbouwende een plan te ontwerpen, om dezen arbeid met kracht uit te breiden. De circulaire werd toegezonden aan de besturen van een groot aantal plaatselijke vereenigingen van uiteenloopende richting op politiek en godsdienstig gebied, die uitgenoodigd werden een tweetal leden af te vaardigen naar eene nader aan te kondigen bijeenkomst.

Dit rondschrijven viel in goede aarde, zoodat reeds op 15 Juli daaraanvolgende eene eerste bespreking kon plaats hebben. Prof. Casimir zette in deze drukbezochte vergadering persoonlijk zijne opvattingen omtrent de inrichting en werkwijze der voorgestelde ontwikkelingsraden uiteen, waarna eene levendige gedachtenwisseling volgde. Tot eenige beslissing kon uitteraard deze eerste bespreking niet leiden; zij bleek niettemin goede vruchten te zullen dragen.

Bijna alle uitgenoodigde vereenigingen hadden zich doen vertegenwoordigen; bij enkele die ontbraken, was dit het gevolg van toevallige omstandigheden. Slechts ééne richting, die wij ook gaarne met ons hadden zien samengaan, onthield zich uit beginsel: de R.K. vereeniging „Geloof en Wetenschap" was van oordeel, dat „bespreking „van onderwerpen op geestelijk gebied door zoo uiteenloopende levens„beschouwingen voor de vrijwel onvoorbereide massa niet op gevolgen „doet hopen, die ook maar eenigszins in verhouding staan tot de te „geven tijd en moeite".

Pogingen, aangewend om dit lichaam alsnog tot ander inzicht te brengen, bleven vruchteloos. Wel waren ter vergadering afgevaardigden van „Patrimonium" en van de „Christelijke Besturenbond"; ook dezen zouden wij in ons midden niet terug zien. Een later ontvangen gemeenschappelijk schrijven van de besturen dezer beide lichamen leerde ons het volgende:

„ . . . Den 15en Juli waren Patrimonium en de Christelijke Besturenbond vertegenwoordigd. Naar aanleiding van die vergadering hebben we de zaak der volksontwikkeling en de oprichting van een „Instituut voor Volksontwikkeling" in onze vergadering besproken. Het resultaat dier vergadering was:

1e. Ontkenning der wenschelijkheid en mogelijkheid, om de voorgestelde neutraliteit inzake volksontwikkeling te handhaven.

2e. Inziende de noodzakelijkheid der volksontwikkeling daaraan te arbeiden in christelijken geest.

3e. Aangezien de christelijke levens- en wereldbeschouwing in zulk een Instituut, niet minder, dan toch gelijk geschat zal worden, zulks voor ons absoluut ontoelaatbaar is, omdat de christelijke levens- en wereldbeschouwing de eenig juiste beschouwing is, dus boven de historisch-materialistische levens- en wereldbeschouwing staat, omdat ze parallel loopt met de beginselen van Gods Woord.

4e. De volksontwikkeling moet ten doel hebben allereerst de eer van Gods Naam, hetwelk het volk ten zegen zal strekken."

Het schrijven eindigde: „Wij zien, na bovengemelde reden de noodzakelijkheid tot mondelinge bespreking niet in, hoewel we het op zeer hoogen prijs blijven stellen, wat u voor het volk wilt aanvatten. Bestond de antithese niet, dan gaven we direct onze saamwerking."

Hoezeer men het betreurde, dat door het terugtrekken der R.K. en orthodoxe groepen niet meer van een vereenigd optreden van allen tot verheffing van het geestelijk en zedelijk peil van ons volk sprake zou kunnen zijn, moest men zich bij deze besluiten nederleggen, al bleef men zijnerzijds bereid tot nader overleg en samenwerking.

Het aanvankelijke succes bij de overige bevolkingsgroepen leidde tot verdere ontwikkeling der plannen. Ten einde zoo mogelijk nog in het winterseizoen iets tot stand te kunnen brengen, werd eene tweede bijeenkomst gehouden op 27 Augustus daaraanvolgende, en thans kon reeds het voorstel gedaan worden om in beginsel over te gaan tot oprichting van een „Instituut voor Volksontwikkeling te Deventer", waarvan de grondslagen goedgekeurd werden.

In het kort willen wij hier deze grondslagen schetsen. Het doel komt overeen met dat van de „Ons-Huis"-vereenigingen: bevordering van de volksontwikkeling in den meest algemeenen zin en het in aanraking brengen van personen van verschillende kringen der samenleving, terwijl ook hier een en ander onafhankelijk dient te zijn van staatkundige en godsdienstige richting. De Vereeniging tracht dit doel te bereiken door het verzamelen van gegevens en het verstrekken van inlichtingen omtrent hetgeen buiten de openbare en bijzondere instellingen van onderwijs in het belang van de volksontwikkeling gedaan wordt, door centralisatie en uitbreiding van dezen arbeid, en voorts door alle verdere wettige middelen.

Als beginsel bij de uitvoering heeft ook zij zich gesteld op het standpunt, dat voor alle lessen, voordrachten, enz., een toegangsprijs verschuldigd is, die echter voor personen met beperkte middelen geen bezwaar mag opleveren.

De Vereeniging onderscheidt vierderlei soorten leden, n.l. stichters en begunstigers, die een grooter of kleiner bedrag ineens of per jaar schenken; gewone leden, die door eene bijdrage van f 1.— per jaar toegang kunnen verkrijgen tot de op zichzelf staande lezingen, de tentoonstellingen, enz., en buitengewone leden. Deze laatste zijn de vereenigingen enz., die zich bij het Instituut aansloten en die ieder een vertegenwoordiger hebben in den „Ontwikkelingsraad".

Het bleek niet zoo heel eenvoudig, op dit punt eene behoorlijke regeling te treffen, daar onder deze lichamen bestuurdersbonden waren, naast daarbij aangesloten vakvereenigingen; politieke vereenigingen

met daarbij behoorende clubs, enz. Het zou niet wenschelijk zijn, dat eene dergelijke federatie zelfstandig en bovendien door zijne onderdeelen op den gang van zaken invloed zou uitoefenen. Daarom werd bepaald, dat eene afdeeling of onderdeel van eenig lichaam, dat reeds buitengewoon lid was, niet als zoodanig mocht toegelaten worden en zelfs het buitengewoon lidmaatschap zou verliezen bij toetreding van het centrale lichaam.

Volgens deze regeling telt het Instituut thans de volgende buitengewone leden:

Algemeene Geestelijke Ontwikkeling; Help U zelven; Departement van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; Neutrale Geheelonthouders Vereeniging; Deventer Arbeiders Esperantisten Vereeniging „Frateco"; Nieuwe Deventer Bestuurdersbond; Maatschappij van Nijverheid; Openbare Leeszaal en Bibliotheek; Communistische Partij; Internationale Anti-Militairistische Vereeniging; Vereeniging ter bevordering van Vakopleiding in Nederland; Socialistische Partij; Vrije Socialistische Vereeniging; Sociaal Democratische Arbeiders Partij; Vereeniging van Staatsburgeressen; Loge der Odd Fellows; Volksbond; Vrijmetselaarsloge „Le Préjugé Vaincu"; Protestantenbond; Bond van Nederlandsche Onderwijzers; Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken; Koloniaal Landbouwmuseum; Algemeen Nederlandsch Verbond; Commissie van Toezicht op het Lager Onderwijs; Oude Deventer Bestuurdersbond.

Zij betalen jaarlijks ten minste een bedrag van f 10.—, vermeerderd met f 1.— voor elke honderd leden, welke zij bezitten op 1 Januari.

Inmiddels bleek deze ruime redactie een bezwaar voor het verkrijgen van de Koninklijke goedkeuring. Met de wet van 1855 was niet vereenigbaar, dat lichamen, welke geen rechtspersoonlijkheid bezitten, tot het buitengewoon lidmaatschap van het Instituut werden toegelaten.

Daar het uitgesloten was, dat alle genoemde vereenigingen de goedkeuring hunner Statuten zouden verkrijgen, en men toch het verband wenschte te behouden, werd eene wijziging aangebracht, waarbij ook als buitengewoon lid zouden kunnen optreden de personen, aangewezen als vertegenwoordiger der vereenigingen, enz. zonder rechtspersoonlijkheid; deze natuurlijke personen hebben de rechten en verplichtingen, die hunne vereenigingen zouden hebben gehad.

Alle leden hebben stemrecht op de Algemeene ledenvergadering, waar de buitengewone leden zich door ten hoogste vijf afgevaardigden kunnen doen vertegenwoordigen; die gezamenlijk evenzoovele stemmen uitbrengen als hunne verplichte bijdrage guldens bedraagt. Elk lid der Vereeniging heeft het recht, zijne wenschen omtrent het programma van werkzaamheden aan het Bestuur mede te deelen, dat deze wenschen ter kennis van den Ontwikkelingsraad brengt.

Deze Ontwikkelingsraad, waarin behalve de afgevaardigden der als buitengewoon lid aangesloten vereenigingen, ook als adviseerende leden door de Algemeene ledenvergadering kunnen worden benoemd personen, van wie men door werkkring of door ervaring verwacht, dat zij den arbeid van het Instituut kunnen bevorderen, staat aan het hoofd der Vereeniging. Het is zijne taak, na te gaan, wat te Deventer in het belang der volksontwikkeling wenschelijk is. De Raad kiest uit zijn midden het Bestuur, dat met de dagelijksche

leiding belast is; dit Bestuur is verantwoordelijk aan de Algemeene ledenvergadering. Het stelt telken jare een programma vast, maar moet dit vooraf in den Ontwikkelingsraad in bespreking brengen.

Bedoeld als „ontwikkelingsraad" in den zin van Prof. Casimir, is reeds nu waarschijnlijk, dat zijn aard meer zal overeenkomen met dien van het curatorium eener volksuniversiteit. De personen, welke in den Raad zitting hebben, zijn over het algemeen met arbeid van allerlei aard overladen, zoodat de vergaderingen wel zelden zoo voltallig zullen zijn als noodzakelijk is om aan de oorspronkelijke bedoeling te beantwoorden. Toch moet de beteekenis van den Ontwikkelingsraad niet onderschat worden: door dezen immers heeft men eene groep personen van allerlei richting en werkkring aan het Instituut verbonden, wier advies thans gemakkelijker in te winnen is, dan wanneer deze band ontbrak.

Van groote beteekenis is ook, dat de Ontwikkelingsraad de bevoegdheid heeft, gedeelten van zijne werkzaamheden aan subcommissies op te dragen, die bestaan uit één of meer leden van den Raad, al dan niet aangevuld door buitenstaande deskundigen. Deze subcommissies geven advies omtrent, en belasten zich zoo noodig met de uitvoering van onderdeelen van de taak van het Instituut; thans zijn reeds werkzaam permanente subcommissies voor de lichamelijke opvoeding en voor het jeugdwerk, benevens eene voor het werven van leden, terwijl eene subcommissie is ingesteld ter voorbereiding van eene in het najaar te houden tentoonstelling betreffende fabriekshygiëne in het algemeen en het voorkomen van ongelukken in het bijzonder. Deze tentoonstelling, waaraan eenige voordrachten en demonstraties zullen worden verbonden, beoogt het meer populair maken van de maatregelen ter beveiliging van den arbeid in de fabrieken, zoo bij werkgever als werknemer.

Door dit voorbeeld is, naar wij meenen, reeds eenigermate verduidelijkt, dat het arbeidsveld van het Instituut uitgebreider is dan dat van de „Ons Huis"-vereenigingen. Ditzelfde treedt ook in ander opzicht naar voren. De subcommissie voor de lichamelijke opvoeding namelijk, meende o.m. te moeten aanbevelen het vormen van de zoogenaamde Rijksgroepen voor lichamelijke oefening. Het Bestuur was evenwel van oordeel, dat de regeling dezer „Rijksgroepen" volgens het Koninklijk Besluit den onontbeerlijken invloed op den gang van zaken onmogelijk maakte, aangezien de subsidie rechtstreeks aan den leider wordt uitgekeerd, en achtte zich niet gerechtigd, onder deze omstandigheden den naam van het Instituut aan de „Groepen" te verbinden. Overtuigd van het groote belang eener goede regeling van deze lichamelijke oefeningen van jongens en meisjes van 12—20 jaar, wendde het zich daarom per rekwest tot den Minister, met het verzoek, het Instituut in aanmerking te brengen voor Rijkssubsidie, ten bedrage van hetgeen volgens het Kon. Besluit aan de leiders zou worden uitgekeerd. Hoewel nog geen antwoord is ontvangen, meenen wij, dat ons rekwest niet vreemd is aan de wijziging van het Kon. Besluit van 31 Maart j.l., waarbij de geldelijke steun voortaan ook zal kunnen worden verleend aan rechtspersoonlijkheid bezittende vereenigingen.

Op dergelijke wijze hoopt het Instituut, ook buiten het gebied zijner eigen werkzaamheden, de zaak der volksontwikkeling te bevorderen.

Van groot belang is, dat het Gemeentebestuur van Deventer van den beginne aan, zijne volle sympathie voor ons streven getoond heeft. Op de verschillende bijeenkomsten deed het zich officiëel vertegenwoordigen; het Instituut heeft de beschikking gekregen over de lokaliteiten der Gemeente, die voorheen in gebruik waren bij de Arbeidsbeurs, en geniet eene subsidie, die ten deele afhankelijk is van de bijdragen van particuliere zijde. Ook voor de inrichting der lokalen — die op 12 Mei officiëel werden geopend en thans den naam van „Ons Huis" dragen — heeft de Gemeente de helft der kosten op zich genomen. Met dergelijken krachtigen steun van de zijde der overheid durft het Instituut zijne taak voortzetten.

Ook vóór „Ons Huis" in gebruik genomen kon worden, is het Instituut zijne werkzaamheden, in Januari, reeds begonnen. De dagelijksche zorg voor den goeden gang van zaken rust op de schouders van de secretaresse van het Instituut, die tevens als directrice van „Ons Huis" optreedt. Het Instituut heeft het voorrecht voor deze belangrijke taak eene uitnemende functionaresse gevonden te hebben in Mej. H. W. Varossieau, die reeds lang werkzaam is geweest op vereenigingsgebied, groote toewijding bezit voor maatschappelijk werk, en bereid was, naar gelang de nieuwe taak dit zou vereischen, daarvoor tijd vrij te maken. Bij de oprichting van eene instelling als de onze, is het welslagen in hooge mate afhankelijk van de persoonlijkheid van den leider, en wij achten ons gelukkig, zoo goed te zijn geslaagd.

Op twee avonden 's weeks houdt de directrice zitting. Waren de eerste spreekuren slecht bezocht, sedert is het aantal bezoekers voortdurend toegenomen. Men begint het spreekuur te beschouwen als eene gelegenheid om vragen te stellen omtrent alles en nog wat, en de directrice moedigt dit aan door de bereidwilligheid, waarop zij hare inlichtingen verschaft.

De werkzaamheden van het Instituut kunnen in hoofdzaak tot vier afdeelingen gebracht worden, n.l.: 1. geestelijke ontwikkeling, 2. lichamelijke ontwikkeling, 3. ontspanning, 4. jeugdwerk.

Hetgeen in deze maanden werd gedaan, moet gerekend worden tot de eerste afdeeling. Na de zomervacantie zullen de plannen der subcommissie voor de lichamelijke opvoeding tot uitvoering kunnen komen.

Het jeugdwerk moest blijven wachten tot over eigen lokalen beschikt werd; eene subcommissie voor dit deel der werkzaamheden is ingesteld, en het zal niet lang duren, of ook dit bij uitstek nuttige werk zal zijn ter hand genomen.

De afdeeling voor ontspanning zal wellicht niet zulk een afgerond geheel vormen als de voorafgaanden. Het is niet steeds te zeggen wat tot ontspanning en wat tot ontwikkeling te rekenen is. Of deze afdeeling tot haar recht zal komen, zal in hooge mate afhankelijk zijn van de beschikbare gelden. Het is hier de plaats te vermelden, dat op initiatief van den burgemeester van Deventer, Jhr. T. A. M. A. van Humalda van Eysinga, van gemeentewege volksconcerten van zeer hoog gehalte, door de Arnhemsche Orkest Vereeniging, gegeven worden, die geheel vallen in den geest van ons Instituut.

In Januari zijn aangevangen lessen in:

Eenvoudig lezen en schrijven, Nederlandsche taal, Duitsch, Engelsch, Esperanto en eenvoudige administratie.

De eerstgenoemde lessen zijn voor analfabeten, en wij beschouwen het als eene zedelijke overwinning, dat hieraan een viertal personen deelneemt.

De lessen in de Nederlandsche taal moesten wegens het groote aantal deelnemers worden gesplitst. Bij Duitsch bleek het wenschelijk, voor een aantal leerlingen eene afzonderlijke reeks lessen in het Nederlandsch te geven, om daarop te kunnen voortbouwen bij de vreemde taal. Voortaan zal bij den aanvang van een Duitschen leergang een onderzoek gedaan worden naar de kennis van het Nederlandsch en hun, die daarmede te veel moeilijkheden hebben, aangeraden worden, eerst dit vak wat op te halen.

Voor het Esperanto bestaat veel belangstelling. Er zijn twee groepen leerlingen, eene ervan gevormd door padvinders.

Deze lessen zullen alle in den komenden winter voortgezet worden. Het lag in de bedoeling van het Bestuur, gedurende den zomer de lessen te staken, omdat men vreesde, dat, zoodra de warme dagen kwamen, de opkomst te gering zou zijn. Op uitdrukkelijk verlangen der deelnemers wordt echter zoo kort mogelijk vacantie gehouden.

Met September zullen nieuwe leergangen voor deze vakken aanvangen. Nu reeds hebben zich voor Engelsch zooveel deelnemers aangemeld, dat de inschrijving gesloten moest worden; voor Duitsch geldt hetzelfde.

Behalve deze doorloopende lessen, heeft plaats gehad een leergang van 9 voordrachten over den bouw van het menschelijk lichaam.

Op verzoek van personen, die slechts cijferschrift kenden, werd eene reeks lessen over het lezen van muziek in notenschrift aangevangen. Ook hiervoor is zooveel belangstelling, dat na afloop eene herhaling wenschelijk zal blijken.

Ten slotte zijn twee clubs gevormd, n.l. eene leesclub, die als de kiem van eene algemeene ontwikkelingsclub beschouwd kan worden, en een meisjesclubje, het laatste onder leiding van de directrice.

Het aantal personen, dat aan deze lessen deelneemt, bedraagt nu reeds 171.

Overzicht der lessen, enz.

Onderwerp:	Aantal deelnemers.	
	Opgegeven.	Opgekomen.
Lezen en schrijven	4	4
Nederlandsche taal	34	12 11
Duitsch	28	19
Engelsch	9	12
Esperanto	19 17	17 17
Eenvoudige administratie	25	18
Bouw van het menschelijk lichaam	26	19
Muzieklezen	37	30
Leesclub	7	4
Meisjesclubje	9	8
	215	171

waarbij 34, die voor meer dan één leergang zich hadden opgegeven, doch wegens het samenvallen slechts één konden volgen.

Zooals art. 3 der Statuten zegt, beoogt ons Instituut echter niet uitsluitend het aanbrengen van ontwikkeling, maar daarnaast het met elkaar in aanraking brengen van verschillende kringen der samenleving. Onze wensch is, bij allen, die met het Instituut in verbinding staan, een gevoel van saamhoorigheid te kweeken; dit is de weg, waarlangs de arbeid van het Instituut ook op zedelijk gebied vruchten zal kunnen afwerpen. Dit standpunt heeft het Bestuur uiteengezet in cene vergadering met de leiders en de deelnemers aan de leergangen, en het is verblijdend, dat overeenstemming werd verkregen. Uitteraard loopt de mate van vóórontwikkeling van hen, die dezelfde lessen volgen, nogal uiteen: de aanwezigen konden zich na onderlinge bespreking allen vereenigen met de opvatting, dat dit uiteenloopen niet moest leiden tot splitsing van de deelnemers in meer homogene groepen, maar dat zij, die meer ontwikkeld zijn, de overigen zullen voorthelpen, om gezamenlijk te vorderen.

Deze bijeenkomst, welke stellig door dergelijke gevolgd zal worden, was ook in andere opzichten vruchtdragend, — er heerschte een uitstekende toon.

Naast deze lessen werden tweemaal 's maands populaire lezingen gehouden, zooveel mogelijk met lichtbeelden.

Wat de personen aangaat, die de lessen van het Instituut volgen, kunnen we zeggen, dat de zaak in dit opzicht inderdaad als geslaagd beschouwd kan worden, daar vrijwel allen tot den arbeidenden stand behooren. Het volgende staatje geeft hiervan een overzicht.

Overzicht der deelnemers (deelneemsters) naar het beroep.

verpleger	2	monteur	3
kantoorbediende	6	magazijnmeester	2
behanger	9	timmerman	2
boekbinder	5	wever	5
vormer	1	sigarenmaker	2
bakker	4	amanuensis	2
botercontroleur	1	melkventer	1
typograaf	9	horlogemaker	1
schoenmaker	4		89
landarbeider	4		
gasfitter	6	verpleegster	3
schilder	2	dienstbode	8
pottenbakker	2	winkelierster	2
winkelbediende	3	drogiste	1
badmeester	1	winkeljuffrouw	3
brugwachter	1	huisvrouw	7
straatmaker	4	costuumnaaister	10
fabrieksarbeider	2	onderwijzeres	1
smid	3	ambtenares	1
koperslager	2		36

N.B. Een aantal personen volgt meer dan één leergang.

Bij de voordrachten is het publiek meer gemengd, hetgeen niet te verwonderen is, daar de onderwerpen ook de belangstelling wekken van meer ontwikkelden. In het bijzonder gold dit eene causerie van Dr. M. E. Houck over „Oud Deventer", terwijl voor eene lezing van den heer J. H. Dobbinga over „Lichamelijke Opvoeding" een groot aantal autoriteiten en notabelen opzettelijk uitgenoodigd was, omdat deze lezing bedoelde, het standpunt van het Instituut uiteen te zetten omtrent dit deel van zijne taak.

Ofschoon dus nog slechts tot gedeeltelijke ontplooiïng gekomen, heeft het Instituut naar onze meening reeds getoond, dat het levenskrachtig is.

Zal het aan zijne bedoeling beantwoorden, dan dient het over veel grooter geldmiddelen te beschikken dan thans het geval is. Maar gedragen door de sympathie der bevolking — zich o.a uitende in eene bijdrage van f 50.— van de plaatselijke arbeiders-coöperatie „Ons Belang" uit de onverdeelbare winst, en eene van f 100.— bij de liquidatie van de „Deventer Vrouwenclub" — durft het Bestuur moedig voortgaan op den ingeslagen weg, overtuigd dat de volksontwikkeling eene zaak van algemeen belang is, en in de toekomst nog meer zal blijken te zijn, en dat hare bevordering niet afhankelijk mag zijn van mogelijk minder rijk vloeien van particuliere bijdragen. Waar onzerzijds een zuinig beheer wordt gevoerd, meenen wij te mogen rekenen op den steun der Gemeente — straks op dien van Provincie en Rijk.

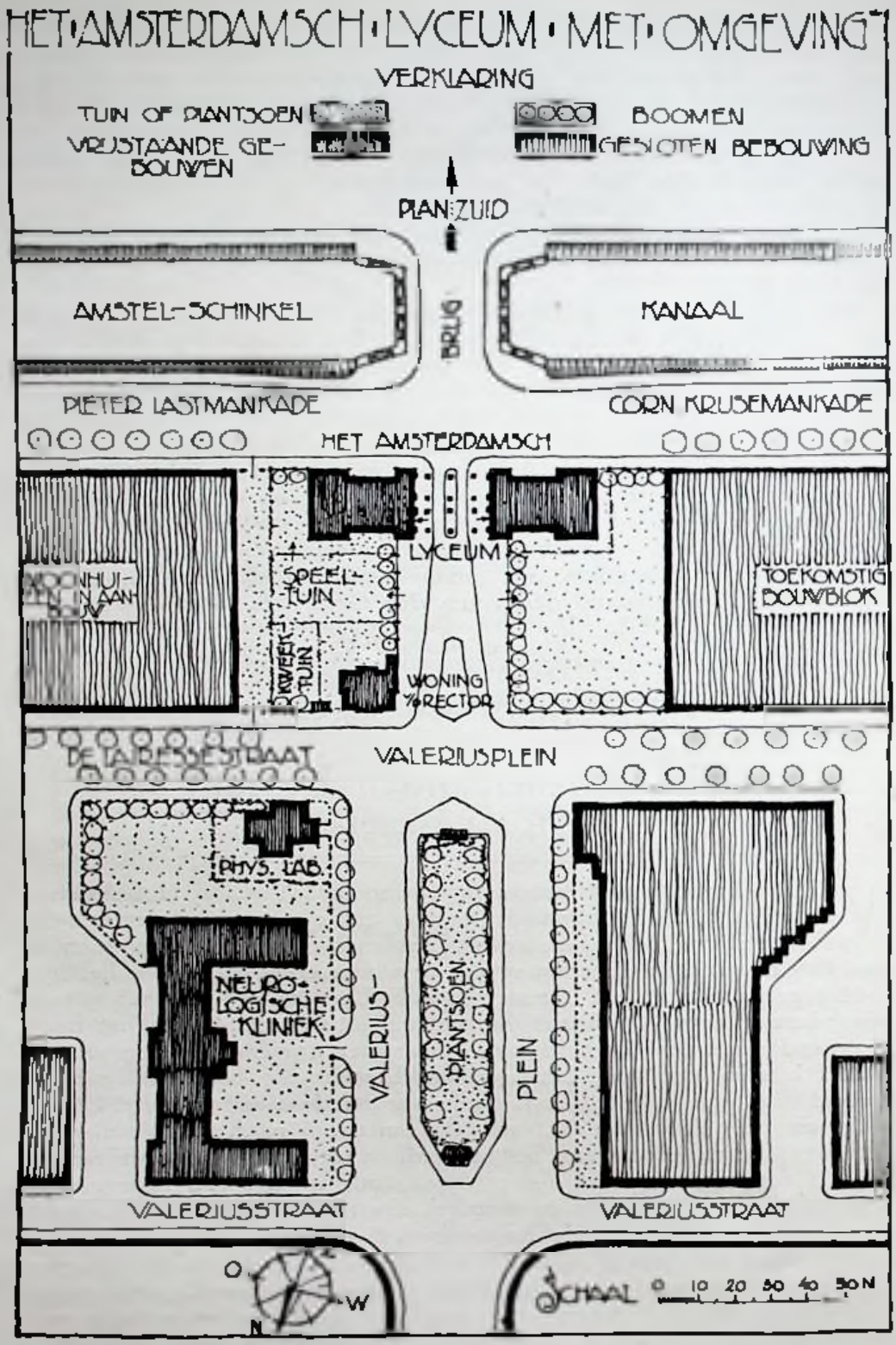
Het nieuwe schoolgebouw
van
Het Amsterdamsch Lyceum

door H. A. J. BAANDERS.

Vrijdag 2 Juli wordt het nieuwe schoolgebouw van Het Amsterdamsch Lyceum ingewijd; gaarne voldoe ik aan het verzoek der Redactie om in dit tijdschrift over gebouw en inrichting een en ander mee te deelen, dat misschien ook voor ruimer kring belang kan hebben.

Het gebouw van het Amsterdamsch Lyceum is gesticht op een bijzondere plaats en tijdens bijzondere gebeurtenissen, en het heeft uiteraard door deze invloeden een bijzonder karakter gekregen.

Het terrein, dat door het Gemeentebestuur ter beschikking werd gesteld, ligt aan het Zuidelijk einde der lengte-assen van het Emmaplein en het Valeriusplein, aan de buitenste rand van de stad en derhalve op de grens van het gebied, waar, door de „uitbreiding Zuid", een aanvang met de nieuwe stad, te bouwen naar nieuwe beginselen, gemaakt staat te worden. De bestaande stadswijk wordt, ter plaatse waar genoemde lengte-as het pas gegraven grenskanaal snijdt, door een brug verbonden met „plan Zuid", juist tegenover het uitgestrekte veld, dat Dr. Berlage bestemd heeft voor groote volksbijeenkomsten, feesten en sport, het ruime stuk der stad, waar het volksleven de ruimte kan ademen en waar het Stadion een klein

HET AMSTERDAMSCH LYCEUM MET OMGEVING
VERKLARING
TUIN OF PLANTSOEN
VRIJSTAANDE GEBOUWEN
BOOMEN
GESLOTEN BEBOUWING
PLAN ZUID
AMSTEL-SCHINKEL
BRUG
KANAAL
PIETER LASTMANKADE
CORN KRUSEMANKADE
HET AMSTERDAMSCH
LYCEUM
SPEEL-TUIN
WONING DIRECTOR
TOEKOMSTIG BOUWBLOK
DE LAIRESSESTRAAT
VALERIUSPLEIN
PHYS. LAB.
NEURO-LOGISCHE KLINIEK
VALERIUS-PLEIN
PLANTSOEN
VALERIUSSTRAAT
VALERIUSSTRAAT
O
W
N
SCHAAL 0 10 20 30 40 50 M

onderdeel van zal uitmaken. En juist tegenover die brug, ligt thans, dwars over de plein-assen, het gebouw van Het Amsterdamsch Lyceum. Het sluit de stadswijk, die gekenmerkt wordt door de om haar afzichtelijkheid beruchte Valeriusstraat, af van de toekomst-stad, die immers beter moet worden dan de bestaande, en is daar de toegangspoort voor. Wie van het tegenwoordige naar de toekomst gaan, moeten de poorten van het Lyceum passeeren. En het sluit, naar wij hopen en immers verwachten, ook de periode af, waarin het mogelijk was een zoo onaanzienlijke stad te bouwen, en waarvan de groote oorlog het keerpunt moge geweest zijn. Daarop toepasselijk is het opschrift, dat in den gevel van het gebouw, die naar de zon, naar de toekomst gekeerd is, gebeiteld staat:

IN HET EERSTE VREDESJAAR

zooals in den tegenovergestelden gevel de schoolspreuk van het Lyceum staat:

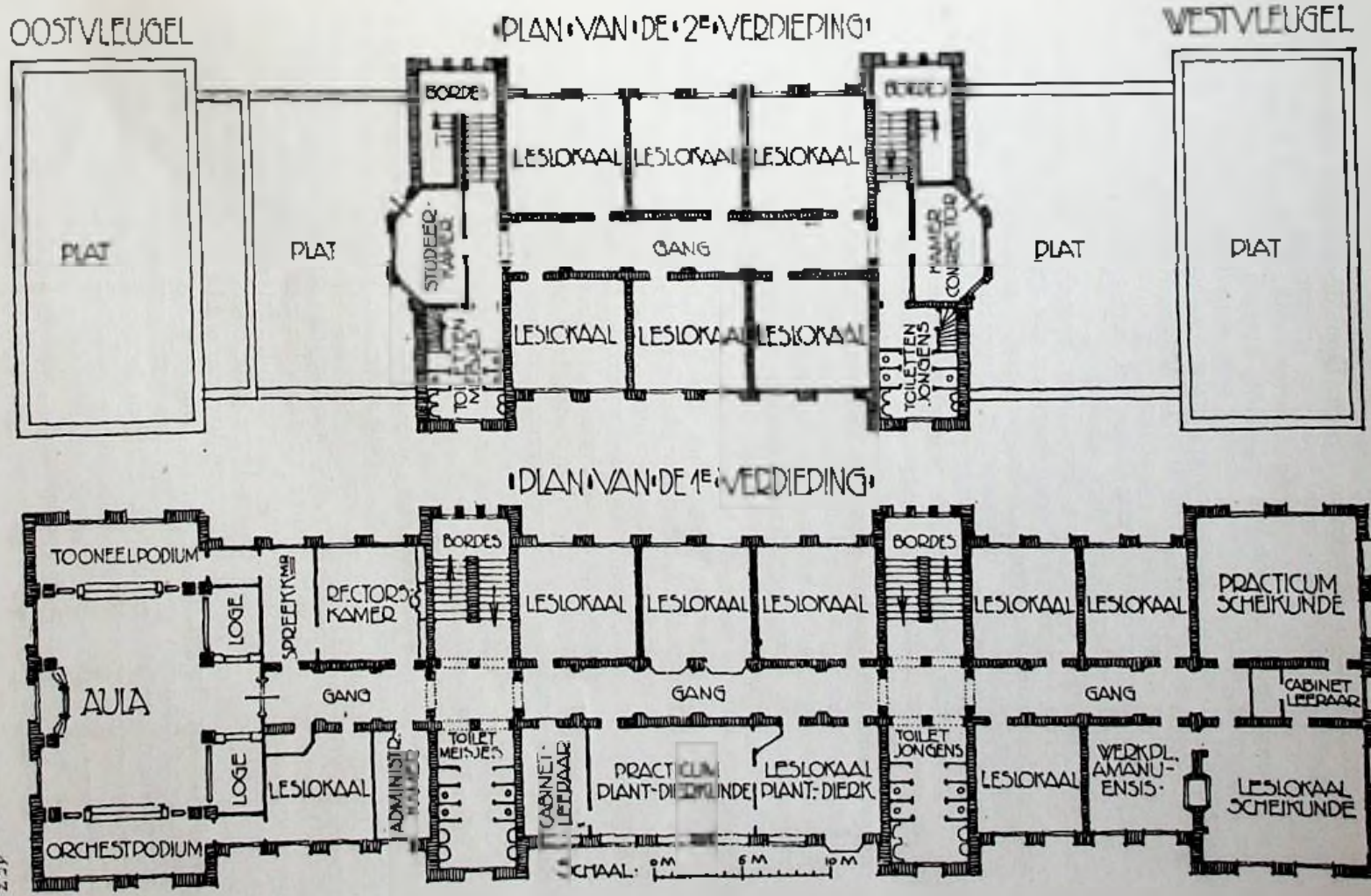
POTIUS DEFICERE QUAM DESPERARE

hetgeen beduidt; liever tekort schieten dan wanhopen.

De waardige plaats, die het gebouw inneemt, heeft ook wat zijn uiterlijk aanzien betreft, aan de stichters groote verplichtingen opgelegd, maar tevens ongewone moeilijkheden bij de inwendige verdeeling op te lossen gegeven. De openbare weg, die het gebouw doorsnijdt, loopt tamelijk sterk op naar de brug over het kanaal, zoodat de straat in den doorrit bijna gelijk ligt met den vloer van wat men de begane-grond-verdieping noemt, die vooral in gebouwen, zooals dit, waar ook een onderhuis aanwezig is, meestal de hoofdverdieping is. Deze hoofdverdieping is dus, evenals het onderhuis, door den doorrit in twee gedeelten gescheiden, die onderling geen andere verbindingen hebben dan door de open lucht of via de bovenverdieping. Om de hieraan verbonden bezwaren te overkomen, is de hoofdzaak van het gebouw eenvoudig verplaatst naar de 1e verdieping. De aula, de vertrekken en de leslokalen, die op dien vloer liggen, hebben daardoor een ligging gekregen, die stellig eenig in haar soort is in Amsterdam en in Holland: aan de stadszijde het uitzicht over de ruime pleinen met het Vondelpark op den achtergrond, aan de Zuidzijde over de verre weilanden en naar het wijde verschiet der toekomst. Indien ooit de plaats, waar de opvoeding geschiedt, van invloed mocht zijn op de eigenschappen der menschen, dan moeten van deze school wel de uitblinkers komen.

De lokalen, waar geen plaats voor was in de hoofdverdieping en die gelijkstraats zijn, zijn ondergebracht in een tweede verdieping op het middengedeelte van het gebouw, waardoor mede voldaan kon worden aan de behoefte tot een sterk sprekende massa-groepeering, geschapen door de groote afstanden, waarop het gebouw zijn functie als afsluiter van stadsgezichten moet vervullen. Om dezelfde reden, en trouwens genoodzaakt door de afmetingen der groote lokalen, is het gebouw ter weerszijden beëindigd door uitspringende gedeelten. De vorm en de indeeling van het gebouw zijn nu verder door de logische volgorde bepaald: aan den verkeersweg de twee trappen-

OOSTVLEUGEL
PLAN VAN DE BEGANE GROND
WESTVLEUGEL
GYMNASTIEKZAAL
PODIUM
LEERAARSCABINET
DOCENTEN-KAMER
LESLOKAAL AARDRIJKSKUNDE
SPREEK-KAMER
TRAPPEN HUIS
BORDES
HAL
TROTTOIR
DUWEG
INGANG
VESTI-BULE
BIBLIOTHEEK
INSTRU-MENTEN KAMER
GANG
WERKPLAATS AMANUENSIS
LESLOKAAL NATUURKUNDE
CABINET LEERAAR
LESLOKAAL
PRACTICUM NATUURKUNDE
PLAN VAN HET ONDERHUIS
GYMNASTIEKZAAL
(HOOGTE 7.50 M)
KLEEDKAMER & DOUCHES V
JONGENS
KLEEDKAMER DOUCHES V.
MEISJES
KAMER
KAMER
KAMER
KELDERS
WONING
GANG
HOOGSPANNING
VOOR-HUIS
BERG-PLAATS
LOKAAL VOOR HANDENARBEID
LOKAAL VOOR HANDTEEKENEN
STALLING
VOOR RYWIELEN
LOKAAL VOOR LYNTEEKENEN
SCHAAL 1:100
5 M

OOSTVLEUGEL
PLAN VAN DE 2E VERDIEPING
WESTVLEUGEL
PLAT
PLAT
BORDES
LESLOKAAL
LESLOKAAL
LESLOKAAL
STUDEER-KAMER
GANG
KAMER CONCIERGE
PLAT
PLAT
LESLOKAAL
LESLOKAAL
LESLOKAAL
TOILETTEN MEISJES
TOILETTEN JONGENS
PLAN VAN DE 1E VERDIEPING
TOONEELPODIUM
SPREEKKAMER
RECTORS-KAMER
BORDES
LESLOKAAL
LESLOKAAL
LESLOKAAL
BORDES
LESLOKAAL
LESLOKAAL
PRACTICUM SCHEIKUNDE
LOGE
AULA
GANG
GANG
GANG
CABINET LEERAAR
LOGE
LESLOKAAL
ADMINISTR. KAMER
TOILET MEISJES
CABINET-LEERZAAL
PRACTICUM PLANT-DIERKUNDE
LESLOKAAL PLANT-DIERK.
TOILET JONGENS
LESLOKAAL
WERKDL. AMANU-ENSIS
LESLOKAAL SCHEIKUNDE
ORCHESTPODIUM
SCHAAL: 0M 5M 10M

huizen in aansluiting met de langs-gangen, waaraan ter weerszijden en aan de uiteinden de lokalen liggen. Door deze ligging der trappenhuizen werd tevens voorkomen last van gehoorigheid door eventueel verkeer in den doorrit. In geen der lokalen zal dit hinderlijk kunnen zijn.

Zoo omtrent de hoofdzaken ingelicht, kunnen we nu aan de hand van bijgaande plattegrondteekeningen een wandeling door het gebouw ondernemen, teneinde de indeeling verder te leeren kennen. Wij beginnen daartoe aan den oostelijken ingang, die het dichtst bij de stad gelegen is en behalve daardoor ook door de bij het oostelijk trappenhuis gerangschikte vertrekken het meest gebruikt zal worden, ook door andere bezoekers dan scholieren.

Reeds dadelijk treffen we hier voor bezoekers een spreekkamer aan, naast de vergaderzaal voor leeraren die tevens bestemd is voor het houden van kleinere „ouder-avonden", zoodat deze bezoekers het schoolgebouw niet behoeven te doorkruisen. De spreekkamer wordt ook gebruikt door leeraren, die zich eenigen tijd hetzij voor hun eigen studie hetzij met een of meer bijzondere leerlingen wenschen af te zonderen. Overigens vinden we hier alleen het leslokaal voor aardrijkskunde, dat naar den eisch des tijds voor het gebruik der projectielantaarn donker gemaakt kan worden, aan, met daarnevens de kaartenkamer, waar behalve een atlassenkast voor de leerlingen, de kaarten hangend aan loopschijven geborgen worden, om zonder tijdverlies voor de klas „gereden" te kunnen worden. Verder is hier onder direct bereik van den leeraar een cabinet voor de ethnografica aanwezig, waar deze nuttige leermiddelen der aardrijkskunde opgeborgen zijn, voorzoover zij de wanden van het leslokaal niet waarlijk-versieren.

Langs het trappenhuis naar beneden gaande, komen we nu in den oostelijken vleugel van het onderhuis, waarvan de vloer ligt ter hoogte van het speelterrein en den kweektuin. De leerlingen passeeren om daar heen te gaan het „voorhuis", dat tevens dient voor de ontvangst van leveringen aan de school, daar het naast de conciergewoning gelegen is — of zij passeeren het gymnastieklokaal, als het namelijk om de speelplaats te doen is. De conciergewoning bevat o.a. een ruime keuken, om daaruit de vergaderzaal te kunnen bedienen, en heeft uitzicht op de toekomstige speelplaats, waar ook de fietsen-stallingen gemaakt zullen worden.

Langs de breede benedengang passeeren de leerlingen bij het gaan naar de gymnastieklokaal de kleedkamers en de douche-cellen voor jongens en meisjes, naar moderne eischen, doch op bescheiden voet, ingericht. Bijzondere eischen aan de ligging stelde het gymnastieklokaal, waaraan als van nature voldaan is: aan de oostzijde van het gebouw, zoodat de ochtendzon de gezondheidstoestand van het lokaal voorbereidt; aan de met tegels bestraatte openlucht-speelplaats voor orde-oefeningen en daarmede door drie stel dubbele deuren verbonden; bijzondere afmetingen in de hoogte waartoe het onderhuis en de begane grond tezamen gevoegd zijn; ter wering van hinderlijk geruisch afgezonderd van de leslokalen, eerstens door een spouwmuur en verder door bijvertrekken (cabinet ethnografica), leerarenkamer, aula, enz., [1])

[1]) Ook het gebruik van de speelplaats kan voor geen enkel leslokaal hinderlijk lawaai veroorzaken.

(met uitnemend resultaat); afzonderlijk van buitenaf bereikbaar voor sportvereenigingen, die daarbij het gebouw niet behoeven door te gaan en onder controle blijven van den inwonenden concierge, wiens woning aan het lokaal grenst. Het gymnastieklokaal heeft de normale maat van 9 × 19 M., met dien verstande, dat de verplaatsbare toestellen, die anders in een hoek weggezet zijn en dan last opleveren bij balspelen, nu in een uitgebouwde bergplaats weggeborgen zijn, waarvan geprofiteerd is, door er boven een soort galerij voor toeschouwers van te maken.

De trappenhuizen zijn geheel gemetseld, alleen uitgezonderd de bovenkanten der treden, die met een harde Jura-kalksteen belegd zijn. Overigens is alles van gele Friesche klinkertjes: de wanden in allerlei vlechtwerk, de gewelven in allerlei vormen, de kolommen in allerlei profileeringen, onder spaarzame toepassing van donker verglaasde steenen van dezelfde soort. Het westelijke trappenhuis is platvol afgevoegd met grijze specie, het oostelijke is nog ongevoegd, zoodat de voegen hol zijn, wat aan het metselwerk een fraaier uiterlijk geeft. Het krijgt meer de soepelheid van een weefsel inplaats van de stijfheid van een vlechtwerk. Een proef zal uitwijzen of de stoffigheid der holle voegen geen bezwaar oplevert tegen het handhaven ervan — hetgeen ik vurig wensch, want het ongevoegde wint het in schoonheid verreweg van het gevoegde werk. Het daglicht valt niet-overvloedig door smalle vensters boven de bordessen in de trapruimten — opzettelijk niet-overvloedig, om de nuchterheid, die een gewoon schooltrappenhuis zoo plaagt, te vermijden. Het ligt in het voornemen het licht nog te temperen door geel en donkergrijs gekleurd glas-in-lood in de vensters te zetten. De constructie van de trappenhuizen sluit trouwens de nuchterheid reeds vrijwel uit. In het algemeen bestaat een trappenhuis uit een ruimte, besloten tusschen vier met openingen voorziene muren, opgaande van de onderste vloer tot de kap, binnen welke holle ruimte een trap, met een baluster-leuning, die uiteraard een mager effect maakt, aangebracht is. In het lyceum zijn de trappenhuizen als het ware tegengesteld geconstrueerd. Men stelle zich een massief blok voor, ter grootte van het geheele trappenhuis, in welk blok de gangen-, bordessen- en trappenruimte uitgehouwen of uitgegraven is, juist zoo wijd, als voor het verkeer, zonder vrees voor het hoofd te stooten, noodig is. Door dezen gedachtengang bij het maken van een trappenhuis te volgen, verkrijgt het werk een karakter van beslotenheid, dat door de vensteropeningen klein te houden en de kleur van het geheel warm te maken, nog bevorderd wordt. De metselaars hebben hun hart aan het werk opgehaald, wat ten eeuwigen dage er aan te zien zal zijn — de schoone hartstocht voor het Arbeiden is er uitgevierd en heeft menigmaal de afgunst van de uitgesloten onbekwamen pijnlijk opgewekt. Er leeft nog wel aandrift onder het volk, ondanks de dwaze levensvoorbereiding der school-zonder-handenarbeid, aandrift tot het voortbrengen van in stof omgezette, tastbare Geest, die in het onderwijs dikwijls zoozeer veronachtzaamd wordt, maar die zich sedert de Schepping dan toch maar heeft weten te handhaven.

De trappenhuizen voeren ons naar de hoofdgang op de 1e verdieping. De groote lengte van die gang (bijna 55 M.) is voor het gezicht weggewerkt door de dwarssnijding der trappenhuizen er

HET
AMSTERDAMSCH
MUSEUM,
PERSPECTIEF
VAN DE
ZUIDZYDE
AF.

in te doen uitkomen: aan weerszijden zijn poortjes gemaakt in de gele baksteen, waardoor het uitzicht vernauwd, de materiaalsoort der wanden gevarieerd en het plafond sterk onderbroken wordt; 2e. loopt de steenen trappenhuisvloer dwars door de linoleumvloer der gangen. Tengevolge van deze maatregelen is de koker, die een lange gang meestal lijkt, veranderd in drie opeenvolgende min of meer langwerpige hallen, elk op zich zelf weer onderverdeeld door sterk sprekende dwarsbalken in de verlaagde plafonds, uitgemetselde piedestals tegen de muren en uitgebouwde deur-puien. De muren zijn niet met kil-hygiënisch-gladde materialen bekleed, doch alleen met schuurspecie in verschillende kleuren afgewerkt. Dit maakt de kleur zachtbewegelijk en de beweging van de schurende hand verleent het oppervlak iets van het karakter van den schuurder.

De dagverlichting geschiedt zijdelings met warm licht uit het zuiden door de gele trappenhuizen en door de deurpuien der klasselokalen en met bovenlicht uit de kap, zoodat verblindende lichtvensters aan de kopeinden der gangen niet noodig waren. Kleederen worden in deze ganghallen niet geborgen! Doch zij worden gebruikt als expositiehallen voor schoone en merkwaardige voorwerpen of afgietsels van beroemde beeldhouwwerken in historische stijlen, en voor origineele gravures en litho's of reproducties of foto's van plastische of dergelijke werken, tegen de vakken daartusschen op te hangen. Het perspectivisch effect van deze gang is door genoemde eenvoudige middelen zeer verrassend geworden, vooral ook bij avondverlichting, die in de trappenhuizen sterke, breede slagschaduwen te voorschijn roept, doordat de lampen zóo aangebracht zijn, dat het licht niet direct in het oog schijnt. — Zoo zijn deze communicatie-ruimten en kleederbergplaatsen tot betere bestemming, met leerzame strekking, verheven.

Aan de oostelijke ganghal liggen behalve de administratiekamers, de kamer van den Rector, het geestelijk middenpunt der leiding, en, geheel in 't Oosten, boven de oefenplaats voor het lichaam, de Aula, het middelpunt van het geestelijk schoolverkeer. Deze aula neemt in het schoolleven een allerbelangrijkste plaats in. Zij is de plaats, waar de geheele schoolbevolking samenkomt, leeraren en leerlingen, oud en jong, gymnasiasten en H.B.-scholieren dooreen, om de saamhoorigheid te ondervinden en te beoefenen. Hier zullen de nieuwe leerlingen hun intrede in de school doen, hier ook zij die de school hebben doorloopen van haar afscheid nemen en een ernstig woord in 't leven medenemen. Daar wordt die aparte gemeenschap der schoolbevolking ingelicht omtrent haar groote algemeene belangen, de strekking der schoolwetten en maatregelen uiteengezet, belangrijke gebeurtenissen in de buitenwereld en hun beteekenis voor de toekomst verduidelijkt en de betrekking tusschen de leerlingen onderling en de groote maatschappij verklaard. Daar wordt de samenwerking, belichaamd in schoolfeesten, besproken, voorbereid en uitgevoerd, daar gebeurt alles wat bij de leerlingen wederzijdsche waardeering en vertrouwen opwekt — kortom daar woont de Lyceum-idee. Geen wonder, dat aan deze plaats bij den bouw bijzondere aandacht geschonken is. De hoofdindeeling is op de teekening te herkennen: recht tegenover den ingang het door handenarbeid der leerlingen versierde podium voor den Spreker, links en rechts van den ingang de verhoogde plaatsen voor

het Bestuur en het Curatorium, waarboven een galerij voor de ouders; het groote middenvak van de zaal voor de schoolbevolking, rechts het muziek- en tooneelpodium, links een podium voor verhoogde zitplaatsen.

Behalve deze dankbare reliefs in den vloer, is ook overigens sterk relief in den opbouw ontstaan, eenerzijds door de galerij-nissen, anderzijds door de zware zuilen, die het sterk bewogen plafond dragen. De tusschen de zuilen ontstane nissen zijn bestemd om er naderhand groote boekenkasten te plaatsen tot het bergen van een voorname bibliotheek. De definitieve afwerking en voltooiing van de zaal wacht op het optreden van een of meer donateurs. Dan moeten er een gewelfd plafond van donker mahoniehout, een wandbekleeding van schoone weefsels of zinrijk glasmozaïek en ramen van gebrandschilderd glas met zinrijke voorstellingen komen. Nu zijn alleen de kolommen van oranje-roode baksteen, door steenhouwers fluweelig afgewerkt, voltooid; al het overige is voorloopig, goedkoop en sober. Van de hoofdkleur, die het geheel zal krijgen, is een voorproef geleverd: de zaal zal steeds in zonnegloed staan: goudgeel met als tegenstelling blauw-paars zijn de vensters, goudgeel-groen zijn de wanden door een afwassching met metaal-oxyden. De tijdelijke afwerking van het plafond in geel-bruin is mislukt door den onwil van bedorven, verzuurde stucadoors.

Eén donateur is reeds voorgegaan: het venster boven het spreekpodium is bezet met schoon gebrandschilderd glas van Roland Holst. Het geheel symboliseert de Liefdemacht, die boven alles het werk der opvoeders zal bezielen en leiden. Verbeeld is de offerschaal, waaruit de vlam der opoffelende liefde tot de jeugd, de beweegkracht tot de opvoeding, opstijgt, geflankeerd door een menschenpaar, dat de ouderliefde symboliseert, door Christoforus, den opvoeder, die het kind op de schouders heft opdat het verder dan hijzelf kan uitzien, door den Breker, die vernietigt wat voorhij is, om plaats te maken voor het werk van den Bouwer, ter andere zijde. Dit voorbeeld van den eersten donateur zal wel spoedig gevolgd worden.

Tot de technische completeering behoort nog het stel lichtdichte gordijnen, waarmee overdag de zaal in donker gezet kan worden, om met de projectie-lantaarn en de school-bioscoop te kunnen werken. Het aantal zitplaatsen bedraagt volgens de gewone beeijfering 450, maar de Rector stelt zich voor, desnoods meer personen te kunnen ontvangen.

Zóó ingericht zal de aula veel nut afwerpen, niet alleen voor het onderwijs op het lyceum zelf, maar ook door haar beschikbaar te stellen voor andere bijeenkomsten, voor het geheele onderwijs in onze stad en daarbuiten.

De beschrijving van de les- en werklokalen voor natuurkunde, scheikunde, natuurlijke historie en microscopie, met hunne cabinetten en werkplaatsen en het platte dak voor de sterrekijkers, evenals die van de studievertrekken voor bijzondere leerlingen en die van de teekenzalen en de werkplaats voor den handenarbeid, zou ik gaarne achterwege willen laten, en in dit opzicht volstaan met de mededeeling, dat alles, hoewel eenvoudig, en zonder te voldoen aan dikwijls overdreven eischen en pronkzucht, naar moderne gegevens compleet is afgewerkt. Eene vermelding van de inrichting der leslokalen, hunne verwarming en ventilatie, vinde hier nog plaats.

Er zijn 16 gewone leslokalen, waarvan er 12 op het Zuiden liggen. De meest voorkomende afmeting is 6.10 × 6.25 M., derhalve juist groot genoeg voor hoogstens 24 leerlingen. De werkwand krijgt overal het daglicht van links. De toegangsdeur ligt bij de werkwand, opdat de leerlingen niet zullen omzien als er iemand binnenkomt. In elk lokaal zijn twee vensters, met lage vensterbanken, zoo dat de leerlingen zittende nog vrij kunnen uitzien en derhalve niet opgesloten zitten achter hooge borstweringen en matglas. De vensters zijn zelfs in 't bijzonder op het uitzicht gemaakt, omdat dit zoo verheffend is; er is in elk een zeer breed, laag onderraam, zonder onderverdeeling, dat de omlijsting vormt voor een breed stuk uitzicht. Het onderraam kan in zijn volle hoogte opschuiven en dan verkeert de klasse nagenoeg buiten. Het bovenraam is sterk onderverdeeld, van dubbel glas tegen warmteverlies en van een afzonderlijk gordijn tegen te felle zonneschijn voorzien. De sterke onderverdeeling van het bovenraam noopt het oog zich te bepalen tot het uitzicht door het onderraam, dat daardoor zooveel rustiger wordt; hetzelfde effect alsof men, om beter uit te zien, de hand boven de oogen hield.

De vloer is van hout, bedekt met dik linoleum, hetgeen geluidisolatie in de balklaag overbodig maakt. De wanden zijn tot 3 M. hoogte met donker-gele specie geschuurd, daar voorzien van een zoogenaamde schilderij-lat, daarboven in lichtgele specie geschuurd, als overgang tot het vlakke witte plafond, dat dienst moet doen als reflector bij de half-indirecte avondverlichting, die door één lamp geschiedt. Het is het voornemen, de wanden onder de schilderij-lat te beplakken met behangselpapier (de verschillende lokalen afwisselend gekleurd), teneinde het intieme karakter, dat het gebouw inwendig kenmerkt, in deze leslokalen op te voeren. Het houtwerk is sterk, frisch groen, glanzend geverfd, ook de schoolbordomlijsting en de een of twee lage loketkasten, die ter weerszijden staan. In de meeste lokalen staan de gebruikelijke schoolbanken, die waarschijnlijk successievelijk vervangen zullen worden door kleine tafeltjes met armstoelen, aangezien de in eenige lokalen daarmee genomen proef goed voldoet. De gemakkelijke houding, welke de leerling door het schikken van den stoel naar zijn persoonlijke gewoonten en behoeften, kan aannemen, geeft alle aandacht vrij voor zijn werk. Ook de rusthouding der armen op de armleuningen bevordert dit sterk. Eenige planten op de vensterbanken, eenige platen, gipsafgietsels of etnografica tegen de wanden, eenige kunstvoorwerpen en snuisterijen of een klokje op de lage loketkasten voltooien de meubileering van deze, mijns inziens, ideale leslokalen.

De ventilatie geschiedt allereenvoudigst, namelijk alleen door het openen der onderramen. Wij beproeven hier het waagstuk, alle ventilatiekokers met de bijbehoorende schuiven en kleppen weg te laten, zoolang de ondervinding strekt met groot succes. De bovenramen zijn van buiten met vast glas bezet, van binnen met draairamen, om het glas te kunnen schoonmaken en om bij gesloten onderramen een zwakke ventilatie te kunnen bewerkstelligen tijdens de les, indien het weer het openzetten der onderramen belet. Daartoe zijn er in het „kalf" (het horizontale stuk hout tusschen onder- en bovenraam) verticale openingen gemaakt, uitmondend tusschen

de beide glasbezettingen van het bovengedeelte van het venster.

De verwarming der leslokalen geschiedt met electrische straalkachels, waarvan in 't algemeen twee tegen den raamwand en een tegen den werkwand aangebracht zijn. De capaciteit dezer kachels is berekend naar het caloriën-verlies bij 62° + F. binnen- en 10° — buitentemperatuur, doch zal, naar reeds gebleken is, nimmer behoeven te worden aangewend ter bereiking van het doel: de aanwezige personen te verwarmen. Daartoe is het namelijk niet noodig de luchttemperatuur op te voeren tot 62° F. doch kan met 50° à 52° volstaan worden — vermoedelijk nog wel met lager. De kachels verwarmen het menschelijk lichaam door bestraling ter zijde, waardoor men het betrekkelijke temperatuurverschil van de bestraalde en de onbestraalde zijde opmerkt en geniet, juist als bij een gewone kolenkachel. Het groote voordeel is, dat de leerlingen frisscher aandacht behouden, een nader door physiologen te onderzoeken verschijnsel. Voormelde ondervindingen zijn reeds gedurende twee winters opgedaan in het voorloopige gebouw van het Lyceum en in den afgeloopen winter door mij persoonlijk in mijn werkkamer.

De ventilatie wordt met deze verwarmingsmethode zeer vereenvoudigd: men kan zelfs bij lage buiten-temperatuur de vensters openen, de warmte-bestraling functioneert er evengoed om. Het volgend jaar hoop ik over de resultaten van het in het Lyceum toegepaste ventilatie- en verwarmingsstelsel verslag te kunnen doen, ook wat de kosten betreft.

Juist twee jaren geleden, toen de frissche fröhliche Krieg, vervloekter nagedachtenisse, nog in vollen gang was, verleende het Bestuur, steunende op de loffelijke medewerking van tal van donateurs, ons opdracht om met het maken van een definitief ontwerp van het gebouw aan te vangen, nadat wij in de $1^1/_2$ voorafgaande jaren drie voor-ontwerpen gemaakt hadden voor gebouwen op andere ons aangewezen terreinen, die per slot telkens een andere bestemming aangewezen kregen, waarna onder zeer gewaardeerde medewerking van Dr. Berlage, ten slotte het Gemeentebestuur ons deze schoone plek gronds ter beschikking stelde. Na tal van moeilijkheden gepasseerd te zijn, konden wij op den 15en November 1919 door de leerlingen der school een aanvang laten maken met het metselen der fundeeringen, terwijl de Rector de heimachine bediende, die de laatste 3 luid knallende slagen op de laatste heipaal liet vallen.

Nu staat er het gebouw, sedert Paschen in gebruik en nu nagenoeg voltooid, bijna een jaar te laat, maar toch, de oneindige reeks steeds toenemende moeilijkheden, waaronder bijvoorbeeld ik denk wel 30 werkstakingen, in aanmerking genomen, nog betrekkelijk vlug. Het heeft, de diepe fundeeringen en de verwarmings- en de verlichtingsinstallaties meegerekend en dus alleen de meubileering uitgenomen, f 25.03 per M^3. gekost, de inhoud van het gebouw berekend van 0.50 M. onder den laagsten vloer en 0.70 M. onder de bestrating van den monumentalen doorrit af, tot bovenkant kapvloeren. Dit is een lage prijs, maar er is dan ook nagenoeg niets besteed aan ornamenteering. De grootste soberheid hebben wij moeten betrachten, en die noodzaak, opgelegd door de bijzondere omstandigheden, heeft het gebouw het bijzondere karakter verleend, waarvan ik in het begin van dit opstel gewaagde. Natuursteen ontbreekt er geheel aan; uit-

wendig is het gebouw éénkleurig, zeker niet tot zijn nadeel. Wij, en hierbij gedenk ik mijn bekwamen staf medewerkers, van wie ik vooral de heeren H. Graatsma en J. Zietsma en den aannemer, den heer K. Hille wil eeren, hebben in het relief onze kracht moeten zoeken, de derde afmeting hebben wij uitgebuit. Maar het gebouw kan zijn voltooiïng niet missen: al de blokken baksteen, die aan de gevels uitsteken, moeten behakt worden met symbolen der opofferende liefde, die de kracht is der opvoeders, de vensters moeten bezet worden met kleurig, zinrijk versierd glas, de aula moet voltooid en ook naar het uiterlijk tot eereplaats verheven worden. Zouden dáárvoor geen donateurs zijn?

De vlaggen waaien van het gebouw. Van nu af zal dagelijks, jaren achtereen, een stoet lustige kinderen, onze hoop en onze blijdschap, opgaan naar het Lyceum, langs den zonnewijzer van de Rectorswoning, „die alleen de zonnige uren telt", op langs den klimmenden weg naar de poorten, die straks tot de nieuwe toekomststad toegang verleenen, op langs de treden en voorbij de vergaderzaal, waarin zij weten dat hun ouders en opvoeders ernstig beraadslagen over hun waarachtig welzijn, langs de om hunnentwil zoo schoon gemetselde trappen, door de ganghal, die een kunstgalerij in 't klein is, om zich te verzamelen in de aula en, begeesterd door het woord van hun Christoforus, zich verdeelen over de leslokalen, die uitzien naar de verte, naar hun toekomst.

Kan het beter? Is het goed genoeg?

Ik gedenk nu mijn Moeder, die de eerste was, door wie ik hoorde zeggen: „Het beste is voor de kinderen niet goed genoeg!"

Komt, donateurs, gedenkt Uwe Moeders, geeft beelden en symbolen!

Juni 1920.

Het Ontwikkelingswerk der Maatschappij tot Nut van 't algemeen en de samenstelling van haar besturen.

REDE uitgesproken door den Heer J. HOVENS GREVE op de 134e Vergadering der Maatschappij tot nut van 't algemeen.

I. Zal de Maatschappij een element van beteekenis in de ontwikkeling van ons volk blijven, dan dient zij het volk in zijn geheel voor haar werk te interesseeren.

II. Ware belangstelling wordt alleen door zelfwerkzaamheid gewekt.

III. Deze was voor de „lagere" lagen des volks in onze Maatschappij tot nu toe vrijwel buitengesloten — enkele uitzonderingen daargelaten.

IV. Aan de vertrouwensmannen van hen voor wier kringen het ontwikkelend werk onzer Maatschappij bestemd is, dienen plaatsen te worden ingeruimd op de bestuurszetels.

V. Om partij-politiek te vermijden, zullen zooveel mogelijk alle politieke kringen tot samenwerking moeten worden uitgenoodigd.

VI. De departementsbesturen en het hoofdbestuur voor zoover dit niet reeds is geschied, dienen in deze richting te worden gereorganiseerd.

VII. Een en ander kan slechts afdoend worden bereikt met behulp van vertrouwensmannen der arbeiders van rechts zoowel als van links.

VIII. Naar mate bovengenoemde samenwerking wordt bereikt zal onze Mij. zich met succes kunnen toeleggen op den ontwikkelingsarbeid voor volwassenen.

Dames en Heeren afgevaardigden . . . .

Terwijl ik dit zeg, zit ik al midden in 't probleem, want de aanblik van deze vergadering is als een rebus: zoek de dames! Maar ze zijn er en 't zijn waarlijk niet de minste departementen, die een vrouw als afgevaardigde zonden. Laten we ze daarom dubbel tellen, dan zijn ze met hun tienen en hen begroeten als een verblijdend symptoom van ontwikkeling onzer departementen in de richting van den nieuwen tijd!

Maar over vrouwen wilde ik het vandaag niet hebben, vergeef mij dus die kleine afdwaling.

Als wij de geschiedenis onzer Maatschappij nagaan, dan zien wij hoe zij gedurende haar geheele bestaan pionierswerk heeft verricht en hoe dit werk later ten deele door den staat is vóórtgezet: zoo op het gebied van het lager onderwijs; ten deele door staatzorg verbéterd: vakscholen; ten deele voor de helft met staatshulp, voor de helft zonder rijksgeld wordt uitgeoefend: bibliotheken; ten deele heeft de staat zich in het geheel niet of zoo goed als geheel niet ermede bemoeid: volksvoordrachten, onshuis-werk.

Moeten wij uit de volgorde van deze reeks de conclusie trekken, dat de ontwikkeling van al deze bemoeiingen gaat in de richting van overneming door den staat? Neen — als wij een oogenblik zien naar nummer één van de reeks: het lager onderwijs, dan moesten dunkt mij alle teekenen bedriegen, als wij daar niet een tendenz tot vrijmaking van den staat konden constateeren. Er zijn er onder U en zeker wel de meesten, die dit laatste verschijnsel betreuren, voor mij persoonlijk is het nog een open vraag of wij misschien later hierover niet anders zullen denken, maar ik zou haar op het oogenblik niet in 't debat willen brengen. Zeer zeker acht ik voor het Nut een belangrijke taak weggelegd als het Wetsontwerp de Visser is aangenomen om daar, waar hieraan behoefte zal blijken, te zorgen voor goede neutrale bijzondere scholen Onze Maatschappij verliest die taak niet uit het oog en zal als de tijd daar is op de bres staan; de departementen hebben in dit opzicht een schoone plicht.

En hiermede ben ik tot een practische vraag gekomen, waartoe ik als vanzelf aanstuurde — neen ik stuúrde niet, ik wèrd gestuurd, de nood der feiten dringt ons — de vraag van het geld.

Een schoone plicht hebben hier de departementen, zei ik. Een schoone plicht moet aanlokkelijk zijn, moet daarom belangrijk zijn, moet eischen stellen aan wie hem vervult. Maar die eischen moeten niet te zwaar zijn. Ze mogen niet onvervulbaar zijn, daarmede maken wij onze kleine kinderen ongelukkig, weerbarstig of slap, daardoor worden wij groote kinderen ongelukkig, weerbarstig, slap.

Geachte afgevaardigden, misschien is U wel een departement in uw nabijheid bekend, dat aan de laatste kwaal een weinig lijdt.

Aan de bovengenoemde eischen voldoet de taak van te zorgen voor goed, voor ieder toegankelijk onderwijs in alle opzichten. Dat ze

eischen stelt aan verstand en gemoed, zoowel voor mannelijke als vrouwelijke geesten, ik behoef het U niet te zeggen. En nu de Minister de geldvraag heeft opgelost, is zij ook in dat opzicht vervulbaar.

De Geldvraag. Of we die kennen in onze departementen, ik wil er niet lang over spreken, want ik wil überhaupt niet lang praten en wat voor ieder duidelijk is, heeft geen woorden noodig. Maar ik wil U toch zachtjes een vraag stellen. Wist ge wel, dat er Nutsbewaarscholen zijn, waarvan de directrice f 500.— en zelfs minder per jaar verdient?

Er is een tijd geweest, Dames en Heeren, dat men in Nutskringen zei, wat wij doen moeten, moeten wij door eigen kracht, wij moeten toonen aan hen, die bij alles om Staatssubsidie roepen, wat particuliere opofferingsgezindheid vermag. Een schoon streven, voortkomende uit een krachtige, haast had ik gezegd, manlijke gezindheid. Maar misschien had een vrouw, hoorende en ziende wat er te hooren en te zien viel, toch wel even gezegd: mag ik het huishoudboekje van die directrice eens zien?

Meer voorbeelden hebt gij niet noodig, ze houden maar op en ze zijn bitter, maar wie uwer, die meende, dat wij de geldvraag zonder staatssteun zouden kunnen oplossen, laat hij een maand bij mij als volontair op het kantoor werken.

Ik keer terug tot mijn reeks van daarstraks: volle staatszorg, halve staatszorg, kwart staatszorg. Een ding is daarin voor mij zeker, steeds sterker wordt voor het door ons aangestipte werk staatsgeld opgeëischt en — gegeven ook gelukkig. Moeten wij daarom het particuliere initiatief langzamerhand maar uitschakelen? Als ik dat meende mocht ik hier niet staan en ik beloof U, dat ik het niet doen zou ook. Integendeel, ik ben een sterk voorstander van het particuliere initiatief. De besten van ons en ik bedoel niet de bovenste 10, maar de bovenste 25 of misschien 50 hebben naast hun regelmatige werkzaamheden een ander werk noodig om de fleur er in te houden. Merkwaardig demonstreert zich aan hen de waarheid, dat de geest moe kan zijn van het eene en toch nog vaardig tot het andere.

Daar is een groote massa latente kracht, die geen nuttig effect meer kan behalen in de boeken van den koopman, maar wel in de bladen van een — ja, desnoods van een postzegelverzameling — maar niet minder in de vrije uren gewijd aan maatschappelijk werk.

Latente lichaamskracht, latente geestkracht, latente liefde, ja zelfs latente ijdelheid — het verbranden van den afval van een groote stad, brengt toch ook nuttige warmtecalorieën — al deze kunnen wij gebruiken om werk te verrichten, dat niets kost en toch geluk brengt aan den werker als aan het werkstuk en dus economisch is.

Die besten kunnen, neen moeten wij gebruiken als initiatiefnemers, als organisators, als controleurs, enz. en de staat zal economisch handelen als hij hen ruim van middelen voorziet, om de betaalde werkkrachten behoorlijke tractementen te geven. Dan zullen ze met lust en liefde uren geven aan onbetaald werk, dat veerkracht geeft aan het eigen bestaan.

Wij moeten dus t e n e e r s t e het werk waarvoor de staat gelden beschikbaar heeft gesteld met kracht ter hand nemen. Wij moeten

ons op de hoogte stellen van de eischen aan dat werk gesteld en als wij zelf het inzicht of de ambitie voor een bepaalde zaak missen, dan moeten wij naar nieuwe krachten uitzien, die beide wel bezitten. Men zegge niet, die zijn er niet, geef de verborgen liefde, ja geef desnoods de verborgen ijdelheid een kans.

Welk werk behoort daartoe? Ik herinner U aan de woningwet, aan de landarbeiderswet, aan het huishoud- en industrie- en ambachts- en handelsonderwijs; aan het lager onderwijs en laten wij hopen, dat binnenkort ook het bewaarschoolonderwijs hieronder valt, aan het leeszaal- en bibliotheekwezen, aan de landbouwwintercursussen, aan de lichamelijke opvoeding.

Wij moeten dus t e n t w e e d e er naar trachten ons eigen werk zoo in te richten, dat het door het Rijk kan worden gesubsidieerd. Ook al zou het dan zijn karakter van Nutswerk in den engeren zin moeten verliezen? Ook dan.

Wij hebben steeds te zorgen, dat voor alle werk, dié methode moet worden gekozen, die tot de beste resultaten leidt.

En hiermede ben ik gekomen tot het hoofdpunt van mijn inleiding, die zal gaan over de vraag: wat kan de Maatschappij thans doen voor de geestelijke opvoeding van ons volk.

Ik meen niet, dat ik van mijn onderwerp afdwaalde toen ik begon met enkele algemeene richtlijnen aan te geven. Ik ging daarbij uit van de ervaring en wil bij mijn nadere beschouwing ook steeds het bestaande in het oog houden.

Het meest bekende en langen tijd zeker het populairste middel waarmede onze Maatschappij heeft getracht en nog tracht ontwikkeling te bevorderen, zijn de Nutslezingen. Daarbij werd en wordt nog veelal uitgegaan van de gedachte, laten wij het nuttige met het aangename verbinden. Het streven naar deze verbintenis, uit ervaring en menschenkennis geboren, heeft ongetwijfeld een gevaarlijke zijde. Men behoeft slechts oog te hebben voor den beminnelijken glimlach, die het woord „Nutslezing" in vele kringen wekt, om naar het bewijs van dit gevaar niet meer te vragen. Ook in Nutskringen zelf staat men dikwijls sceptisch tegenover de beteekenis van deze lezingen, natuurlijk vooral van die waarin het aangename de hoofdschotel vormt. En wanhopig hoorde ik op mijn reizen menig departementsbestuur klagen: als we ze maar een „lolligen" avond geven, dan willen ze wel komen, maar bij „nuttige" Nutslezingen, zooals wij die verstaan, komen er geen 30.

Dames en Heeren, de theorie en het Hoofdbestuur kunnen wel zeggen „zóó moet het", maar de practijk en het Departement zucht menigmaal „ging 't maar zoo!"

Maar als wij ons niet op den bodem van de practijk stellen, zweven wij met ons enthousiasme in de lucht en we moeten de dingen pakken waar ze een handvat hebben, ook de menschen.

Dat beteekent, dat we ze niet met de h a r e n er bij moeten slepen, hoogstens bij een vinger, misschien pakken we dan de heele hand. Zoolang het noodig is moeten wij concessies doen aan de behoeften van ons publiek en vooral op het platteland, waar de lange winters weinig vermaak bieden, mag m.i. het Nut gerust een deel van zijn

aandacht aan die behoefte schenken. Naarmate de steden grooter worden, zal voor de Nutskringen, zooals zij tegenwoordig veelal nog zijn samengesteld, dit soort werk in beteekenis afnemen en toch ook daar zou ik het niet willen zien ondergaan; als het de massa maar weet te pakken en goede ontspanning weet te geven, inplaats van de ziekelijke spanning der bioscopen.

Het is een der interessante verschijnsels in onze Maatschappij, dat in haar 330 departementen haast alle phases van ontwikkeling van het vereenigingsleven gevonden worden van de laatste 50 jaar en het doet soms weldadig aan als men uit de drukte van Amsterdam komt in een avondsfeer waar de lange pijp en het haakwerk nog bijdragen tot de gezelligheid.

Ik wil hiermede zeggen, dat niet een bepaalde vorm van ontwikkelings- en ontspanningsavond als de beste kan worden voorgeschreven en dat ook het eenvoudigste niet zonder beteekenis behoeft te zijn.

Maar daarmede worden tevens aan onze departementsbesturen hooge eischen gesteld van fijne aanvoeling der grenzen van wat geboden dient te worden en verstandige taktiek in het langzaam verleggen dier grenzen.

Op deze eenvoudigste vorm der Nutslezingen: Nuttigheid vóór en een grapje na de pauze volgt die, waarbij de geheele avond aan een bepaald min of meer populair wetenschappelijk onderwerp gewijd is. Ook deze avonden hebben voor het platteland meer beteekenis dan voor de grootere steden, waar dikwijls reeds te veel om te verwerken geboden wordt. Hun waarde wordt door velen in twijfel getrokken, omdat de ervaring leert, dat er zoo weinig van beklijft.

Een correctie op dit systeem heeft men in de grootere departementen gezocht door serielezingen te geven, twee, drie of meer over eenzelfde onderwerp, dat dan degelijker kan worden behandeld.

Een correctie hierop zijn dan geworden de Volksuniversiteiten, die cursussen van 10 en meer avonden geven met de bedoeling om degelijke kennis bij te brengen en tot zelfstudie op te wekken.

Voor de volksuniversiteiten is in de laatste jaren zoo'n belangstelling ontwikkeld, dat wij verplicht zijn aan dit instituut onze volle aandacht te schenken. Zij zijn geboren uit het inzicht, dat wij niet mochten blijven staan bij de resultaten, die schoolsche vorming van den menschelijken geest kon bereiken. Niet blijven staan bij de resultaten bereikt door het lager onderwijs, niet blijven staan bij die van het middelbaar onderwijs, niet blijven staan bij die van het hooger onderwijs. Na het doorloopen van al deze drie soorten van ontwikkelingsgangen, komt voor den betrokkene een periode, waarin de praktijk van het leven hem grijpt en daarin groeit dan voor velen het bewustzijn, dat ze bij brood alleen niet kunnen leven.

Het is moeilijk zich van de behoefte aan geestelijk voedsel, die zich in de latere jaren ontwikkeld heeft, een juiste voorstelling te maken. De enthousiaste beginnelingen op dit gebied van maatschappelijk werk schilderen voor zich en anderen die geestelijke nooden wel eens in schrille kleuren. Het is goed, dat wij ons even realiseeren wat een lekkere sigaar in een makkelijke stoel genoten bij niet al te zware lectuur ons al niet voor geneugten kan verschaffen. Wij denken dan wat zachter over de minder fijn besnaarde broederen, wier boven-

practische behoeften al voor een goed deel bevredigd zijn door een knus uurtje doorgebracht in de bioscoop. En wie jaren gelegenheid had de betrekkelijk geringe vraag naar zwaardere lectuur in een openbare leeszaal te controleeren, blijft ook een beetje kalmer dan de beginneling, die vaak van den honger en de dorst naar ontwikkeling der massa's spreekt. Niettemin de behoefte aan kennis en de bemoeienis met dingen, die boven het alledaagsche uitgaan, bestaat. De bloei der openbare leeszalen, de herlevende belangstelling voor religieuze vragen, die onzen tijd kenmerkt, de drommen toehoorders, die de volksuniversiteiten der groote steden tellen, zijn er een bewijs voor.

Dit is een verschijnsel, dat wat zegt. Niet bij honderden maar bij duizenden trekken de weetgierigen op naar de zalen waar hun wetenschap, kennis en kunst geboden wordt op velerlei schalen. Wel zijn er, die de hun geboden schotel half of nog minder dan half verorberen en wel is het z.g. verloop der cursussen teleurstellend groot (het rijke en interessante verslag van de Rotterdamsche Volksuniversiteit spreekt van 30 %) en toch, bij allen twijfel aan de beteekenis van deze „modebeweging", die bij ons op mag komen, deze vaak onbesuisde drang is een symptoom, waarmede rekening moet worden gehouden. De drang is er, mogen de Volksuniversiteiten erin slagen hiermede op den duur blijvende waarden voor onze Maatschappij te scheppen.

Als ik thans ga voorstellen, dat wij, en nu bedoel ik de departementen der Maatschappij tot nut van 't algemeen, weer een correctie op het systeem der Volksuniversiteiten zullen gaan aanbrengen, dan zal men, na wat ik zoo even zei over de Volksuniversiteit, niet meenen, dat ik dit verstontwikkeld element van ons voordrachtswezen zou willen ontberen.

Zij heeft haar bestaansrecht bewezen, zoo goed, of nog beter zoo men wil, als de nutslezingen met een lach en een traan.

Maar aan de geheele reeks der tot nu toe genoemde voordrachtsmethoden ontbreekt een belangrijk element, dat der z e l f-w e r k z a a m h e i d.

Dit element bevatten wel die allereenvoudigste nutsavonden, waarin de leden zelf met hun „bijdragen" komen. Zoo droegen dus de pijpenavonden, die bij ons hier in het supermoderne Den Haag een gevoel van voorvaderlijke ouderwetsheid wekken, den kiem in zich van wat ons hier in dit zelfde Den Haag drie maanden geleden tien huizen hier vandaan door Kerschensteiner als het allernieuwste opvoedingsprincipe is voorgedragen: Wie zich ontwikkelen wil moet z e l f werkzaam zijn.

Zullen wij iets waarlijk bezitten, dan moeten wij het zelf verworven hebben.

Dit geldt in niet geringe mate zelfs van het materieele, ondanks de faciliteiten, die het erfrecht den luiaard biedt, daarvoor is hij dan ook een luiaard en hij bezit zijn bezit niet op de ware manier. Maar a fortiori geldt dit voor alle geestelijke waarden. Wat baat het of de dominee ons van zijn preekstoel den besten raad geeft en ons de levenswijsheid van de grootsten, die geleefd hebben aanbiedt en wij doorleven haar niet. Wij ontmoeten soms menschen, die de modernste boeken gelezen hebben, maar van den geest van dezen tijd hebben ze niets doorleefd.

Maar in zoo hooge sferen behoeven wij ons voor vandaag niet eens te begeven. De onderwijzer, de leeraar, die zijn scholier niet tot zelfwerkzaamheid weet te brengen, zij het met de handen dan wel met den geest, hij mag praten zooveel hij wil, zijn woorden zullen zijn als het zaad, dat naast den akker viel.

Nu is het niet noodig, zooals velen meenen, dat die zelfwerkzaamheid steeds in concreto geschiede, dat de leerling steeds een zaag of een maatstok in de hand heeft, die dingen zijn per slot een der vele middelen, symbolen, als men wil, van het begrip.

Zelfwerkzaamheid kan ook daar zijn waar de handen rusten, kan ook zijn onder de preek bij de luisterende schare, ook onder de voordracht in de Nutszaal.

Ik ging dus alweer te ver waar ik daarstraks zei: „het element der zelfwerkzaamheid ontbreekt aan alle deze; zoo weinig absoluut zijn nu eenmaal de waarheden, die we in pacht meenen te hebben. 't Is per slot een kwestie van graad.

Maar daarvan ben ik vast overtuigd, dat wij met de tegenwoordige methoden niet die graad van zelfwerkzaamheid bereiken, die noodig is. Daartoe moet het vertrouwelijk contact tusschen spreker en hoorder veel grooter zijn. Daartoe moet de hoorder veel meer dan nu gelegenheid hebben zelf te spreken. Daartoe moet de uitwisseling van gedachten veel grooter zijn dan zij tegenwoordig is en dit voeg ik er dadelijk aan toe: als regel kan zijn. Daartoe moet gesproken en gewerkt worden in veel kleinere groepen dan thans geschiedt.

Sta mij toe een oogenblik stil te staan bij wat Denemarken ons sinds meer dan een halve eeuw heeft laten zien op het gebied der zelfontwikkeling van kleine groepen. Opgebouwd naar de denkbeelden van den Deenschen volksopvoeder Gruntvig, zijn te Denemarken sinds vele tientallen van jaren internaten gesticht, waar onder leiding van twee of drie mannen, bij de grootste zijn er eenige meer, een deel der schoolvrije jeugd van 16 tot 23 jaar gedurende eenigen tijd samenwerkend zich zelf ontwikkelt.

De jonge mannen komen hier des winters gedurende ongeveer 5 maanden bijeen, de jonge vrouwen des zomers gedurende drie maanden. Aan het hoofd van deze internaten staat in den regel een echtpaar, een omstandigheid, die bevorderlijk is aan den huiselijken geest, die voor alle dingen in deze tijdelijke samenleving moet heerschen. Dikwijls is de leider van het instituut een geestelijke, ook wel een academisch studeerende, maar een noodzaak is het niet. Het moeten voor alles menschen zijn, ontwikkelde menschen dan. In deze internaten heerscht wel geen ijzeren tucht, maar toch een gezonde, stevig gefundeerde leefregel en dag-indeeling. De binnentredenden weten, dat zij zich daaraan te houden hebben en wie uit den band springt is vrij om weg te gaan. De practijk leert, dat deze vaste, vrij strenge leefregel, velen in den aanvang misschien ongewoon voorkomt, maar dat per slot verreweg de meesten zich na enkele dagen geheel aan haar hebben aangepast.

Het is niet mijn bedoeling vandaag uitvoerig op de inrichting van deze scholen in te gaan, het zou ons te ver voeren en tot allerlei vragen en discussie aanleiding geven, die voor ons doel geen betee-

kenis hebben. Voor deze instituten is betrekkelijk veel geld noodig en zeer bijzonder aangelegde leiders, die maar niet zoo dadelijk te vinden zijn. Dat ik er toch even bij stil stond is om te vertellen hoe een verwant klein land reeds oneindig veel meer op het gebied van de intieme volksontwikkeling heeft bereikt dan het bescheiden doel dat ik U voor oogen wou stellen. Jaarlijks worden deze scholen in Denemarken door ± 7000 jonge mannen bezocht en door ± 3000 jonge vrouwen en dat niet gedurende een paar allermodernste jaren, maar sinds meerdere tientallen. De reizigers die het platteland van Denemarken bezochten, stonden verbaasd over de ontwikkeling der boerenbevolking en het is een vaststaand feit, om nu eens laag bij den grond te blijven, dat de productie aan zuivelartikelen onder den invloed van deze scholen, volkshoogescholen, geweldig is gestegen.

Wij nuchtere Nederlanders, staan voor deze dingen als voor een wonder, maar bedenken wij, dat dit wonder met de oogen te zien en met de handen te grijpen is. Wat is het wezen van deze scholen? Intimiteit, levend contact, zelfwerkzaamheid.

Als wij ons oog richten op onze arme buren in het Oosten, op Duitschland, dan kunnen wij eveneens constateeren, dat men daar tot de erkentenis is gekomen, dat aan de eischen, welke de nieuwe tijd stelt aan de volksontwikkeling, slechts in zelfwerkzaamheid kan worden voldaan.

Bij tientallen zijn daar tijdens en vooral na den oorlog Volksuniversiteiten verrezen en maandelijks bereiken ons de berichten van nieuwe stichtingen en nieuwe plannen. Groote en middelgroote steden doen hieraan mee, maar ook de kleinere en kleinste laten zich niet onbetuigd. Als ik U de lange lijst van plaatsen, waar men aan het werk is getogen, zou voorlezen, dan zouden ook de aardrijkskundigen onder U bij 50 % der namen op geen stukken na weten, waar deze ontwikkelingscentrales gelegen zijn. En als ik U van hun programma's de korte inhoud mededeelde, dan zou uit de overgroote meerderheid, zoo niet uit alle blijken, dat zij zich stellen op het standpunt der zelfwerkzaamheid, der Arbeitsgemeinschaft, zooals zij het noemen.

Wat wil dat woord zeggen? Het beteekent ten eerste, dat niet meer zooals tot nu toe een kleine groep van belangstellende ontwikkelden eens gaat uitmaken, waaraan de onontwikkelden nu eigenlijk zoo'n groote behoefte hebben. Dat beteekent, dat de belanghebbenden zelf bepalen wat zij wenschen, dat zij met de meer ontwikkelden gezamenlijk op voet van gelijkheid overleggen, wat het eerst noodige en wat het best bereikbare is. Dat beteekent in de tweede plaats, dat niet als tot nu toe veelal groepen van 50, 100, ja eenige honderden zich scharen aan de voeten van den leider, die „'t hun wel zeggen zal," maar, en daarop komt het in de eerste plaats aan, dat groepjes van hoogstens een 20-tal, waarom zouden het er niet tien zijn? met een leider tezamen om de tafel vergaderd de dingen bespreken, die hun belangstelling hebben. En als er dan twintig leerlingen zijn en één leider, dan zijn er eenentwintig leerlingen, Dames en Heeren, anders deugt de leider niet!

En blikken wij naar den overkant van de Noordzee, dan zien wij hetzelfde verschijnsel. Wie het jaarboek leest, dat de Engelsche Workers educational Association in 1918 heeft uitgegeven, vindt blz.

op blz. dezelfde gedachte uitgesproken. En ook nog wat anders en ik veroorloof mij even een enkele zinsnede daaruit te vertalen, liever dan ze in 't origineel voor te lezen, want onder m'n studiegenooten gold vroeger de stelling: als je Engelsch goed uitspreekt moet je 't niet kunnen verstaan, dat wil ik U dus liever sparen, want ik wilde juist zoo graag wèl worden verstaan.

W. Temple, president van deze Association, vertelt van de stichting in 1903 door een groep werkers; deze voelden dat het aaneenschakelen van de universiteiten en den arbeid, die het doel was van de University Extension beweging, in hooge mate noodzakelijk was, maar — zoolang de brug slechts van één zijde af gebouwd werd — onbereikbaar.

Dames en Heeren, het zou me niets verbazen indien vele uwer aleens met verwondering onder mijn spreken de stellingen opgenomen hadden en bedenkelijk naar het verband van mijn woorden en mijn stellingen hadden gezocht. En toch is al wat ik zei gedragen door de gedachte, die in die acht zinnetjes is neergelegd.

Zoolang de brug slechts van een zijde af gebouwd wordt, wordt de gewenschte verbinding niet bereikt.

Zoolang de predikant in de preekstoel alleen staat te praten en zijn gehoor werkt niet mee, zóólang wordt de brug niet gebouwd!

Zoolang de leeraar of de onderwijzer alleen staat te denken, te praten of te goochelen met a + b of de valmachine van Atwood, zóólang wordt de brug niet gebouwd!

Zoolang degenen, die zich willen ontwikkelen niet een stem mee hebben in het kapittel, dat over den aard dier ontwikkeling beslist, zóólang wordt de brug niet gebouwd!

Zoolang de departementsbesturen zijn samengesteld enkel uit de notabelen ter plaatse, zoolang wordt de brug niet gebouwd!

En nu zeggen degenen onder U, die het voor een groot deel met me eens zijn, maar niet heelemaal: Wel wij staan ten allen tijde bereid om met de wenschen van ieder rekening te houden, meer nog, wij hebben zelfs meermalen gevraagd: wat wilt gij, dat wij doen, maar belangstelling bleef weg. Als ik diegenen zou vragen, hebt gij hun ook een plaats ingeruimd aan uw bestuurstafel en hun daardoor het gevoel van gelijkwaardigheid gegeven en de bevrediging der zelfwerkzaamheid? dan zullen alweer verscheiden departementen afvallen.

En toch — geven en ontvangen is voortreffelijk als de gelijkheid tusschen beide partijen is verzekerd, maar enkel ontvangen heeft een bittere bijsmaak en daartegen verzet zich de trots juist van de besten.

En nu blijven nog slechts een paar departementen over, die zeggen:

Ook dat hebben wij geprobeerd, maar dat wilden ze niet!

En hiermee ben ik bij de gevoeligste plek van mijn stellingen aangekomen.

Dames en Heeren. Het mooie aan deze stellingen is, dat zij eigenlijk overbodig zijn, Zij zeggen niets nieuws omtrent de taak onzer Maatschappij, zij eischen geen revolutie, zij passen geheel in het kader van onze Wet en die Wet zegt, wat ik wil, nog beter

dan ik zelf. Zoo kan ik me begrijpen, dat velen onder U, en deze zijn zeker onder de besten te rekenen, zich even onaangenaam getroffen voelen bij de lezing van zoo iets overbodigs, dat zich nogal in den arroganten vorm van stellingen aandiende.

Immers, art. 2 zegt kort en bondig: De Maatschappij streeft naar de bereiking van haar doel, onafhankelijk van eenige kerkelijke of staatkundige partij en artikel 5 voegt eraan toe Godsdienstige of staatkundige richting mag nimmer als reden van uitsluiting gelden.

Mencer de algemeene secretaris, zullen deze zeggen, U zet de zaak op zijn kop, onze glorie was onze ruimheid van opvatting, onze vrijheid van politieke smetten, de onaantasthaarheid van onzen naam als onpartijdig lichaam in den lande en nu wilt gij met uw stelling 5 de politiek in onze kringen slepen.

Dames en Heeren, dit standpunt heeft ook voor mij veel sympathieks want het is in zijn bedoeling gelijk aan het mijne en in zijn formuleering is het ideëeler; maar wie het land bereist en wie het volk beluistert, weet onmiddellijk, dat het met de nuchtere practijk weinig rekening houdt.

Het Nederlandsche Volk voelt het Nut niet zoo neutraal als bijv. de openbare leeszaalbeweging of de volksuniversiteiten. Groote groepen van ons volk moeten van het Nut niets hebben, 't zij dat ze meer links, het zij dat ze meer rechts van de groote massa onzer leden staan. Hoevele departementsbesturen hebben de toenadering tot deze groepen niet gezocht, dat dient tot hun eere geconstateerd. Hoe weinigen deden het met succes.

Dat is de nuchtere practijk. Overal stuit men op apathie zoo niet stil verzet. Beide kunnen we slechts overwinnen, als we ook door de uiterlijkheid van onze bestuurssamenstelling demonstreeren hoe samenwerking met ons mogelijk is, als de vertrouwensmannen, waarvan m'n stellingen spreken, den aarzelenden het bewijs leveren, dat het om hun werkelijk belang te doen is. Och er zijn zooveel remmingen te overwinnen, voordat een sociaal demokraat de overtuiging durft uitspreken: „tante Nut wil op tientallen van punten hetzelfde als wij, laten we samenwerken!" Er zijn zooveel remmingen te overwinnen voordat een „Christelijk" arbeider zich op zijn gemak voelt bij en tot samenwerking geneigd is met dé leden onzer Maatschappij.

Is het voldoende dat onze tegenwoordige bestuurderen tot hen uitgaan en zeggen: kom bij ons, je zult eens zien wat een geschikte lui wij zijn? — neen — hun eigen en hun beste vertrouwensmannen moeten dit voor ons doen, hun beste, want dezen zullen de oogen het eerst opengaan voor het goede, dat we samen kunnen bereiken. Dames en Heeren, mijn stellingen beoogen geen nieuw wetsartikel, zij zijn slechts de interpretatie van een bestaand; een interpretatie, die door de practijk dezer tijden is ingegeven.

Welke beteekenis zal deze nieuwe gedragslijn hebben? Een materieele en een ideëele. Materieel: Men zal, indien de besturen onzer departementen zoo veelzijdig zijn samengesteld als ik dit zou wenschen, bij rijk en gemeente in veel gevallen met meer succes om subsidie voor maatschappelijk werk kunnen aankloppen dan nu en de noodzakelijkheid van deze steun behoef ik niet weer te betoogen.

Ideëel: Wederkeerige waardeering, zij het aanvankelijk slechts bin-

nenskamers, zal ontstaan tusschen hen, die tot dusverre elkaar niet begrepen. Aan één tafel zullen zitten personen van rechts en van links en zij zullen de problemen bespreken, die dezen tijd beroeren en verbaasd zullen zij staan over hun gelijkgezindheid en dit gevoel zal hun weer de bezonkenheid schenken, die hen in staat stelt tegenover onbegrijpbaar meeningsverschil de verdraagzaamheid te bewaren.

Als die reorganisatie tot stand mocht komen, dan zullen wij ook rechtsche dominee's onder onze Nutslezers krijgen. Dan zal op zoo'n lezing misschien een sociaal demokratisch arbeider ontdekken, dat het gewichtiger is de schoonheid van de bergrede te doorvoelen dan om het loon weer zooveel cent per uur verhoogd te krijgen. Dan zullen ook christelijke arbeiders zitten onder het gehoor van een sociaal demokratisch spreker, nu eens niet als tegenstanders maar als medestanders en zij zullen ontdekken, dat het gewichtiger is te blikken in de idealistische ziel van zoo'n „materialist" dan te weten dat Zefanja volgt op Habakuk.

Als die reorganisatie tot stand mocht komen dan zullen wij op de beste manier ervaren welk soort ontwikkeling door de zoogenaamde lagere lagen gewenscht wordt, dan zullen ze komen, niet bij honderden, want dat willen we immers niet, maar bij tientallen en samen sprekend, samenwerkend met den dominee, den dokter, den veearts, den notaris, den ontvanger, den onderwijzer, (of hun vrouwen), tot de ontdekking komen, dat alle naprateri makkelijk is en alle weten moeilijk en stukwerk. En de dominee, de dokter, de dit en de dat zal ontdekken, dat al ware het dat hij de talen der menschen en der engelen sprak en hij had de liefde niet, dat hij tot een klinkend metaal of een luidende schel geworden was.

Zoo zullen deze studiegezelschappen leiden niet alleen en niet in de eerste plaats tot intellectueele ontwikkeling, maar bovenal tot karaktervorming.

Dames en Heeren, de bioloog Spencer heeft ergens gezegd: Leven is de voortdurende aanpassing van inwendige omstandigheden aan uitwendige. In dien zin wensch ik onze Maatschappij een krachtig leven toe!

Feiten en Pogingen.

De Volksuniversiteit voor Haarlem en Omstreken.

Het eerste jaarverslag van de V. U. v. H. & O. is er. Een gedeelte van dit rapport is de geschiedenis van een „Ringen um das Dasein" met thans de overwinning in het verschiet. Of eigenlijk is de overwinning er al, want dit verslag, waaruit frischheid en gezond optimisme U tegenstralen, bewijst dat deze instelling reden van bestaan heeft. Niet minder dan 11 A-cursussen en 2 B-cursussen werden in dit eerste jaar reeds gehouden, terwijl de Heer Bigot een afzonderlijke voordracht hield over „Karakter en karakterverschillen" die zoo goed in den smaak viel, dat de spreker uitgenoodigd werd het volgend jaar een cursus over het onderwerp te geven.

Aan de cursussen werd deelgenomen door 1208 personen, waaronder 160 van buiten de gemeente, zoodat ook hier evenals in Rotterdam het denkbeeld gerezen is om cursussen buiten de gemeente te houden. Wij willen in dit verband even wijzen op een stukje dat

voorkomt in de Jungdeutsche Stimmen van 15 Januari 1920. De schrijver vertelt daarin hoe men in het dorp Kleinsassen de idee der volksuniversiteit heeft verwezenlijkt. Een viertal onderwijzers en een drietal onderwijzeressen hebben samen een Gemeinschaft gesticht, die het fundament vormt van deze V. U. Zij zijn allen werkzaam op het platteland in Hessen. In hun respectieve dorpen en dorpjes hebben zij een met opzet klein gehouden troepje van geschikte jongelui tusschen 18 en 22 jaar gevormd. Ieder van die leiders(sters) vormt met zijn groepje een gemeenschap. In het winterhalfjaar, tegen Kerstmis en Paschen gaat ieder met zijn club naar Kleinsassen. Het verblijf aldaar duurt 10 à 14 dagen. Op die wijze komen de jongelui uit de verschillende dorpen met elkaar in aanraking en ondergaan den invloed van de gezamenlijke leiders. Ook uit deze collectiviteit van leiders en cursisten, zullen wij maar zeggen, groeit langzamerhand eveneens een gemeenschap. In het dorpje Kleinsassen, midden in het Rhöngebergte is een boerenhuis voor het herbergen dezer groepen ingericht.

Allicht ware daarmede ook in ons land een proef te nemen. De voordeelen van deze werkwijze zijn in het oog loopend. Ten eerste kan men daarmede het platteland geheel bestrijken, wat met den organisatievorm der volksuniversiteit zooals wij haar tot dusverre in ons land kennen geheel uitgesloten is, al ware het maar vanwege de kosten, ten tweede zou men daarmede de onderwijzers dienstbaar maken aan de goede zaak en ten derde zou het werk van iemand die met zijn luitjes eenzelfde leven leidt en hen grondig kent, allicht vruchtbaarder blijken.

De beroepsstatistiek der Haarlemsche V.U. toont aan dat het grootste percentage der deelnemers behoort tot de groep lagere beambten nl. 22.8 %. Verder vermeldt de tabel de groepen: neringdoenden met 10.1 %, onderwijzers met 9.9 %, handels- en kantoorbedienden met 9.2 %, zonder beroep 9 %, vrije beroepen 6.1 %, zonder gegevens 3.2 %, personen in dienstbetrekking belast met eenig opzicht of controle 2.8 %, leerlingen 2.8 %, ondernemers 1.8 %. De arbeiders komen hierin voor met 17.4 %. Alle groepen der bevolking zijn dus vertegenwoordigd. Met de deelneming der arbeiders is het nog niet in orde. Daar wijst het verslag zelf op. Terecht wordt erbij gevoegd, dat dit een kwestie van geduld is, zooals ook aan de andere V. U. gebleken is, waar, het zij tusschen haakjes gezegd, de deelneming door arbeiders ook nog verre van voldoende is. Het verslag meent dat het slechts een kwestie van geduld is: wellicht zou het ook een kwestie van organisatorische taktiek kunnen zijn.

De vooropleidingsstatistiek geeft het volgende beeld, daarbij de onderwijzersopleiding als M.O. gerekend.

Alleen L.O. hadden genoten 51.9 %, M.U.L.O. 17 %, M.O. 22.9 %, H.O. 3.4 %, zonder gegevens 4.8 %. Verder treft men in het verslag nog aan een statistische tabel betreffende den leeftijd der deelnemers en een tabel betreffende het bezoek der cursussen. De cursusgelden zijn door het bestuur bepaald als volgt:

f 1.50, f 2.50, f 4.— en f 6.—. Tevens wordt ook hier het stelsel van zelfindeeling toegepast. Men staat bovendien nog een klein rabat toe voor leden van aangesloten vereenigingen. Het bestuur is over de getroffen regeling zeer tevreden. Hoofdelijk omgeslagen kwam f 1.75 per cursist binnen.

Reeds onmiddellijk na het begin van de cursussen, aldus het verslag, bleek het Bestuur ten duidelijkste, dat een openbare leeszaal met daaraan verbonden bibliotheek onontbeerlijk is voor de cursisten. Laat ons met het Bestuur hopen dat de pogingen, die van meerdere zijden uitgaan om Haarlem — dat indertijd pionierswerk in dit opzicht gedaan heeft — aan een dergelijke instelling te helpen, met succes bekroond mogen worden.

De Haarlemsche V.U. telt 534 leden, waaronder 12 rechtspersoonlijkheden en 11 begunstigers en kan dus in dit opzicht de vergelijking met andere V. U. glansrijk doorstaan. Toch wenschen wij de Haarlemsche V.U. een actieve propagandacommissie toe, waar wij lezen in het verslag dat „met eenigszins krachtige propaganda onder de Haarlemsche burgerij nog geen begin is gemaakt en evenmin met een systematische propaganda onder de voor het lidmaatschap

in aanmerking komende organisaties van verschillende richting."

Thans een enkel woord over het financieele gedeelte van het rapport.

De rekening over het jaar 1919 sluit met een nadeelig saldo van f 666.66½. Dit wordt echter gedekt door de verkregen gemeentelijke subsidie tot een gelijk bedrag. De begrooting voor 1920 wordt geraamd op f 10.516.66½ aan uitgaven en f 8516.66½ aan inkomsten, waarin begrepen f 2000.— gemeentelijke subsidie. Er blijft alzoo een tekort van f 2000.—. Daartegenover staat dat de kans niet uitgesloten is dat de Provincie voor subsidieering te vinden zal zijn. Het is een heugelijk verschijnsel dat de overheid hoe langer hoe meer het tot haar plicht gaat rekenen instellingen als de V. U. op ruimere wijze te steunen. De gemeente Hilversum, waar de Raad onlangs f 7000.— voor dit doel voteerde, komt — in het bijzonder — een pluimpje toe.

Op een paar dingen willen wij nog den nadruk leggen als waardevolle symptomen. Allereerst is vermeldenswaard wat men in Haarlem deed om de daadwerkelijke belangstelling der cursisten, ook voor het geheel te winnen. Het rapport zegt daaromtrent het volgende:

„Om een zoo nauw mogelijk contact te krijgen met de deelnemers van de cursussen, had het Bestuur besloten om niet, of althans vooralsnog niet, zooals elders gebeurt, een enquete onder de cursisten te houden, doch een vergadering te organiseeren, waar eventueele op- en aanmerkingen, wenschen enz. vrijelijk zouden kunnen worden te berde gebracht. Dank zij de bijzondere leiding van den voorzitter is dit doel volkomen bereikt. De vergadering was goed bezocht en zeer geanimeerd. Behalve kleine niettemin zeer waardevolle opmerkingen over inrichting, wenschen voor het volgend jaar enz. sprak men over zeer belangrijke onderwerpen als: wenschelijkheid van een openbare leeszaal, nauw contact tusschen docent en cursisten, cursussen buiten de stad enz. Het belangrijkste voordeel van een cursistenvergadering is misschien echter wel, dat althans een kern van deelnemers zich niet alleen aan hun cursus, doch ook aan de heele inrichting en persoonlijk gebonden gevoelt."

Tevens willen wij wijzen op het houden van een docentenvergadering, waarin belangrijke onderwerpen als mogelijkheid om kleinere cursussen te organiseeren, om in sommige vakken de academische cursussen te vervangen door werkcursussen enz. besproken werden.

Bedriegen de teekenen niet dan staan onze Nederlandsche volksuniversiteiten op het punt een tijdperk van reorganisatie in te treden. In het Huishoudelijk reglement van onze jongste V.U. — de Bussumsche — is onder artikel 13 de bepaling opgenomen dat het dagelijksch bestuur in overleg met het algemeen bestuur zoo spoedig mogelijk na de jaarvergadering het program voor de volgende leergangen opmaakt, na raadpleging van de vertegenwoordigers der cursisten van het afgeloopen jaar. Het bestuur regelt de wijze waarop deze vertegenwoordigers worden aangewezen. Het dagelijksch bestuur treedt, zoo dikwijls het dit noodig oordeelt of de wensch daartoe door de cursisten wordt te kennen gegeven, met deze vertegenwoordigers in overleg. De Rotterdamsche V.U. zal dit jaar voor het eerst een aantal cursussen houden met een beperkt aantal deelnemers. In andere V. U. maakt deze kwestie een onderwerp van ernstige studie en bespreking uit. Juist onze kleinere V. U. zooals de Haarlemsche e.a. schijnen door hun kleinen omvang en hun soepelheid aangewezen voor dergelijke proefnemingen.

M. A. H.

Installatie der Centrale Jeugdraad.

In no. 5 van dit tijdschrift gaf A. H. Gerhard een kort overzicht van het belangrijke rapport der staatscommissie voor het onderzoek naar de ontwikkeling der rijpere jeugd.

Uit dit rapport bleek tweeerlei, n.l. 1e dat op het gebied van het eigenlijke onderwijs voor jongelieden van 12 tot 18 jaar nog veel en veel te weinig wordt gedaan, en 2e dat op het gebied der vrije jeugdvorming veel meer bestaat, dan men zich had voorgesteld.

De vrije jeugdvorming wordt daar omschreven als: „het geheel van mid-

delen tot jeugdvorming buiten gezin, kerk en school, waarbij in vrijheid van aansluiting en zonder leerlingsverhouding wordt gearbeid."

De Staatscommissie wenschte voor de bevordering van dit soort van maatschappelijken arbeid de instelling van een Centrale Jeugdraad. Zij hoopte, dat deze instelling gevolgd zou worden door de oprichting van districts-jeugdraden en dat dit aan zou vuren tot het vormen van plaatselike jeugdraden. De Centrale Jeugdraad moest de Regeering van advies dienen ten aanzien van onderwerpen der vrije jeugdvorming, zij zou toezicht moeten houden op het jeugdwerk voor zover dit gesubsidieerd is en verder de uitbreiding van de vrije jeugdvorming zooveel mogelik moeten bevorderen.

Inderdaad werd bij besluit van 1 April 1920 de Jeugdraad ingesteld en den 11en Juni l.l. door Minister Th. de Visser geinstalleerd.

De Minister wees op de moeilikheden, die de leeftijd van 12 tot 17 jaren met zich brengt, de gevaren, waarmede hij omringd is en de noodzakelikheid de ontwikkeling in die tijd in de goede banen te leiden.

Hij sprak er zijn vreugde over uit, dat de leden der Staatscommissie, aan wier rapport hij hulde bracht, allen bereid geweest waren het lidmaatschap der Centrale Jeugdraad te aanvaarden.

De Centrale Jeugdraad zal, naar hij meende, ook vaak het terrein van het eigenlike onderwijs moeten betreden, en daarbij noodzakelikerwijs overleg moeten plegen met den Onderwijsraad. Wellicht zal hij ook op ander terrein zich moeten bewegen, zooals op het gebied der lichamelike oefening en der kunst, der arbeidsbemiddeling en der bevordering ener goede beroepskeuze. Ook daarbij zal overleg met andere speciaal voor die gebieden bestemde organisaties vaak nodig zijn. De minister achtte het gewenscht, dat de Centrale Jeugdraad zijn arbeid steeds doe aansluiten bij wat reeds in de vrije maatschappij bestaat en dat zij steeds de vrije jeugdvorming late voorgaan bij die welke met behulp van staatsbemoeiing tot stand komt.

De Voorzitter van den Raad, mr. A. Baron van Wijnbergen, wees er in zijn beantwoording op, dat juist de periode na den leerplichtigen leeftijd de grootste zorg vereist, en hij zei, dat 't terecht door den Minister bevreemdend genoemd was, dat nu eerst de Overheid begint in te zien, dat zij op dit terrein een taak heeft te vervullen.

Hij herinnerde er met dankbaarheid en waardeering aan, dat het particulier initiatief in deze reeds zooveel tot stand had gebracht en juicht het toe, dat dit werk nu de morele en financiële steun van den staat zou ontvangen en zich daardoor veel breeder en dieper zou kunnen ontwikkelen. Dit zou te beter kunnen geschieden als straks de nieuwe wet op het Lager onderwijs de mogelikheid zal scheppen het vervolgonderwijs en de vrije jeugdvorming in één hand te leggen. E. J. v. D.

Centrale Jeugdraad.

Wij laten hier nog de bepalingen omtrent werkwijze en bevoegdheid van den Centralen Jeugdraad volgen:

§ 1. Algemeene bepalingen.

Artikel 1. Er wordt ingesteld een centrale Jeugdraad ter voorlichting en tot bijstand van de Regeering ter zake van de ontwikkeling der jeugdige personen van 13 tot 18 jaar, voor zoover deze ontwikkeling buiten eigenlijk schoolonderwijs geschiedt door jeugdorganisaties en andere vereenigingen en instellingen.

Art. 2. In dit besluit wordt onder „vrije jeugdvorming" verstaan de ontwikkelingsarbeid in ruimer zin genomen, welke ten behoeve der jeugdige personen van 13 tot 18 jaar buiten eigenlijk schoolonderwijs geschiedt door jeugdorganisaties en andere vereenigingen en instellingen.

§ 2. Taak.

Art. 3. De Centrale Jeugdraad dient de Regeering desgevraagd van advies in alle zaken, welke de vrije jeugdvorming betreffen of daarmede verband houden.

Art. 4. De Centrale Jeugdraad vestigt zijnerzijds de aandacht der Regeering op maatregelen van regeeringswege, welke strekken kunnen tot bevordering van de vrije jeugdvorming.

Art. 5. In het bijzonder adviseert de Centrale Jeugdraad aan de Regeering omtrent de subsidieering van de organisaties en instellingen op het gebied der vrije jeugdvorming werkzaam.

Art. 6. De Centrale Jeugdraad houdt toezicht op de wijze, waarop het toegekende Rijkssubsidie wordt besteed.

Art. 7. De Centrale Jeugdraad houdt zich op

de hoogte van den toestand der vrije jeugdvorming hier te lande en verzamelt daarover zooveel mogelijk gegevens.

Art. 8. De Centrale Jeugdraad bevordert de belangstelling in het werk der vrije jeugdvorming en de samenwerking tusschen organisaties en instellingen op dit gebied werkzaam.

Art. 9. De Centrale Jeugdraad verstrekt de gevraagde inlichtingen aan openbare besturen en autoriteiten en aan de hoofdorganen van de vrije jeugdvorming.

Art. 10. De Centrale Jeugdraad brengt jaarlijks vóór 1 April aan den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen een verslag uit over de hoofdzaken zijner verrichtingen in het afgeloopen kalenderjaar.

§ 3. Samenstelling.

Art. 11. 1. De Centrale Jeugdraad is gevestigd te 's-Gravenhage en bestaat uit tenminste 10 en ten hoogste 20 leden.

2. De leden worden door de Kroon benoemd en ontslagen.

3. Een der leden wordt door de Kroon als voorzitter aangewezen.

Art. 12. 1. De benoeming geschiedt voor den tijd van zes jaar. De helft der leden treedt volgens een door den voornoemden Minister goedgekeurden rooster om de drie jaren af. De aftredenden kunnen onmiddellijk herbenoemd worden.

2. Wie ter vervulling van eene plaats, buiten den bij den rooster bepaalden tijd opengevallen tot lid wordt benoemd, treedt af op het tijdstip waarop degene, in wiens plaats hij benoemd is, zou zijn afgetreden.

3. Van een periodieke aftreding geeft de Centrale Jeugdraad twee maanden vóór het tijdstip van aftreding kennis aan den voornoemden minister.

Art. 13. 1. Aan den Centralen Jeugdraad wordt een secretaris toegevoegd die door de Kroon wordt benoemd en eene door de Kroon te bepalen bezoldiging geniet.

2. De instructie voor den secretaris wordt door den Centralen Jeugdraad vastgesteld na de goedkeuring van den voornoemden minister.

3. Bij het openvallen van het ambt van secretaris zendt de Centrale Jeugdraad ter vervulling van de plaats een aanbeveling aan den voornoemden minister.

Art. 14. Bij afwezigheid of ontstentenis wordt de voorzitter, wat betreft de leiding der vergadering en de dagelijksche leiding, vervangen door een, door den Centralen Jeugdraad aangewezen plaatsvangenden voorzitter. Bij afwezigheid of ontstentenis wordt de secretaris vervangen door een door den voorzitter aan te wijzen lid.

Art. 15. Voor uitgaven wegens bureelkosten kunnen bij den voornoemden minister declaraties worden ingediend.

§ 4. Werkwijze.

Art. 16. 1. De Centrale Jeugdraad vergadert zoo dikwijls de voorzitter dit noodig acht of het door ten minste 3 leden met opgaaf van redenen wordt gevraagd.

2. De vergaderingen worden gehouden te 's-Gravenhage, tenzij de voorzitter noodig acht die elders te doen plaats hebben.

Art. 17. De Centrale Jeugdraad kan de voorbereiding van bepaalde zaken aan commissies uit zijn midden opdragen.

Art. 18. In de vergaderingen kan geen besluit worden genomen, indien niet ten minste de helft van het aantal leden aanwezig is.

Art. 19. De Centrale Jeugdraad stelt een reglement van orde vast, dat de goedkeuring van den voornoemden Minister behoeft.

Art. 20. Zonder toestemming van den voornoemden Minister kan aan de door den Centralen Jeugdraad behandelde zaken geen openbaarheid worden gegeven.

§ 5. Bevoegdheid.

Art. 21. De Centrale Jeugdraad kan zich rechtstreeks met openbare besturen en autoriteiten in verbinding stellen, welke gehouden zijn hem inlichtingen en gegevens te verschaffen, die voor de volvoering van zijne taak noodig zijn.

Art. 22. De Centrale Jeugdraad en de uit zijn midden benoemde commissies hebben het recht deskundigen en andere personen uit te noodigen om de vergaderingen bij te wonen tot het geven van inlichtingen.

Art. 23. 1. De leden en de secretaris van den Centralen Jeugdraad hebben ter vervulling van hunne taak de bevoegdheid, de Rijksinrichtingen te bezoeken, die in het belang der vrije jeugdvorming werkzaam zijn.

2. Zij hebben eveneens toegang tot de inrichtingen van de door het Rijk gesubsidieerde organisaties en instellingen, die op het gebied der vrije jeugdvorming werkzaam zijn, mits zij zich daartoe van te voren aanmelden.

* * *

Bij Kon. besluit van 1 April is nog bepaald dat met ingang van den dag waarop de Jeugdraad zal worden geïnstalleerd, de Staatscommissie, ingesteld bij besluit van 18 Juni 1917 no. 58, aan welke was opgedragen een onderzoek in te stellen en rapport uit te brengen omtrent hetgeen hier te lande reeds geschiedt in het belang van de ontwikkeling der jeugdige personen, daaronder te verstaan de jongens en meisjes van 13 tot 18 jaar, en zoo daartoe aanleiding bleek te bestaan hieraan voorstellen toe te voegen, te ontbinden onder dankbetuiging aan hare leden, het lid-secretaris en den adjunct-secretaris voor de belangrijke door hen bewezen diensten.

Een Instituut voor de Rijpere Jeugd te Rotterdam.

Einde Mei is te Rotterdam opgericht de Vereeniging voor de Rijpere Jeugd. De voorzitter der constitueerende vergadering, Prof. Mr. N. W. Posthumus, wees daarbij op het steeds toenemend inzicht in de beteekenis van de organisatie der rijpere jeugd en de belangstelling, die dit werk in alle kringen der samenleving steeds meer ondervindt.

Doel der Vereeniging is volgens art. 2 der statuten, het bevorderen van de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van de rijpere jeugd te Rotterdam. Zij tracht haar doel te bereiken langs wettigen weg en wel:

1. door het stichten van een Jeugd-Centrale te Rotterdam;
2. door zelf te handelen waar de bestaande instellingen te kort schieten;
3. door samenwerking met andere instellingen, die zich de ontwikkeling van de rijpere jeugd ten doel stellen. De Vereeniging, zoo besluit art. 2, kan haar werkzaamheden uitstrekken over de naaste omgeving van Rotterdam.

Art. 3 laat daarop volgen: De Vereeniging stelt zich op onzijdig standpunt tegenover de verschillende stroomingen van godsdienstigen of staatkundigen aard. De organisatie der Vereeniging is zoodanig, dat vertegenwoordigers van de verschillende stroomingen van godsdienstigen en staatkundigen aard daarin kunnen optreden. Door de Vereeniging wordt geen propaganda gemaakt van godsdienstige of staatkundige strekking.

Bij de discussie die zich ontspon, bleek al spoedig dat vooral tegen het neutraliteitsbeginsel ernstige staatkundige en godsdienstige bezwaren bestonden. Een der aanwezige voorstanders, opmerkende dat het gevaar nabij was, dat niet alleen de katholieken maar ook anti-revolutionairen en zelfs de socialdemocraten zich zouden afscheiden, haastte zich te wijzen op art. 2.

„Dit instituut, dat nu wordt voorgesteld, is niet doordacht" zeide het antirevolutionair kamerlid Schouten. Het is mogelijk. Eenigszins verward was de discussie in ieder geval wel. Doch, afgaande op de courantenverslagen, zou men eerder geneigd zijn te zeggen: de zaak was niet voldoende voorbereid.

Nergens blijkt b.v. dat voorafgaande besprekingen met de verschillende partijen hebben plaats gehad en toch het tot samenwerking brengen der onderscheidene politieke partijen en godsdienstige richtingen is een zoo delicate onderneming, dat het welslagen daarvan in de meestal troebele atmosfeer eener openbare vergadering a priori uitgesloten schijnt.

Wanneer men artt. 2 en 3 op den keper beschouwt, dan blijkt dat twee grondgedachten tot fundament dienen aan het voorgestelde instituut.

1e. het te zamen brengen der politieke partijen en religieuse stroomingen ten bate van de ontwikkeling der rijpere jeugd.

2e. het zelf aanvullend optreden, waar lacunes zich voordoen.

Door deze grondgedachten met elkaar te vervlechten is de verwarring ontstaan. Tactisch gesproken ware het misschien beter geweest punt 2 voorloopig als quantité négligeable te beschouwen en voorloopig als eenige taak van het instituut te vermelden het samenwerken der partijen. Allicht waren dan alle bezwaren en elk gevaar van afscheiding achterwege gebleven. De heer Schouten toch verklaarde in bovenbedoelde vergadering wel te kunnen medewerken aan een centrale organisatie, die het verkrijgen van de noodige middelen voor de jeugdopvoeding vergemakkelijkt en een orgaan is om de gemeenschappelijke belangen gemeenschappelijk te bespreken, terwijl in de bisschoppelijke instructie aan de R. K. Interdiocesane Jeugdcommissie als middel om tot het gestelde doel te komen, vermeld wordt: „Samen (te) werken met niet-katholieke vereenigingen tot bepaalde doeleinden, zoover de katholieke beginselen dat toelaten".

En daarmede zou men niets nieuws hebben in 't leven geroepen. Wij willen ons thans niet beroepen op het buitenland, waar men niet alleen plaatselijke, doch ook landelijke organisaties aantreft, waarin op federatieven grondslag de verschillende partijen samenwerken, maar enkel verwijzen naar het Amsterdamsche comité voor de ontwikkeling en de ontspanning van werkloozen. Dit comité heeft van 1914—1919 met zeer veel ijver en succes gewerkt. Het

rapport, dat onlangs verschenen is, is zeer het lezen waard.

En nu meene men niet dat de taak te gering zou zijn voor de Vereeniging. Zij had haar heele arbeidsveld in verschillende terreinen kunnen afbakenen en voor ieder terrein een gesalarieerd leider aan kunnen stellen, die — eventueel als voorzitter — zou hebben samen te werken met een sub-commissie uit de centrale.

In de praktijk zou dan wel spoedig gebleken zijn dat een belangrijke categorie van jongens en meisjes tot geen bepaalde godsdienstige gemeenschap behooren, terwijl eveneens geen enkele politieke partij hen met grond kan beschouwen als haar toekomstige leden. Voor die categorie moet dus de ontwikkelingsarbeid op neutralen grondslag geschieden en hier zou de Vereeniging zelf de hand aan den ploeg moeten slaan. Daarin zou voorzeker niemand eenig bezwaar hebben gezien. Integendeel.

De financieele opzet beantwoordt overigens wel aan het groote plan dat men ontworpen had. Er is een voorloopige begrooting opgesteld van f 150.000. De geraamde uitgaven bedragen:

voor Gebouwen (hoofdgebouw en bijgebouwen)	f 35.000
voor Personeel (Directeur, Bibliothecaris, Administrateur, twee typisten, concierge, 6 patroons, clubleiders) . .	45.000
Administratie	4.000
Algemeene clubkosten	6.000
Ontwikkeling	19.000
Ontspanning (Bioscoop f 12.000, Tooneel f 2.000, Muziekuitvoeringen f 5.000)	19.000
Lichamelijke ontwikkeling . .	20.000
Beroepskeuze	2.000

Daarvan zijn f 38.000 jaarlijks verzekerd, hetgeen pleit voor de offervaardigheid der Rotterdammers, die niet alleen oog blijken te hebben voor hun Beurs.

Te betreuren, zeer te betreuren zou het echter zijn, indien door misverstand, voortgekomen uit onvoldoende inzicht, de afscheiding van enkele partijen een voldongen feit werd en deze loffelijke poging om in één verband alle aanwezige krachten in één richting te doen convergeeren, schipbreuk leed op dezelfde klip, waarop de in enkele gemeenten van ons land opgerichte ontwikkelingsraden zóó gehavend zijn, dat zij met het oorspronkelijk ontwerp vrijwel slechts den naam gemeen hebben.

M. A. H.

Theologische cursus te Leiden van 25 Augustus — 1 September 1920.

De Vereeniging van Godsdienstonderwijzeressen heeft bovengenoemde cursus voorbereid

Sprekers zullen zijn de heeren:

Prof. Dr. K. H. Roessingh: Geestelijke stroomingen in de 19e eeuw.

Prof. Dr. H. Windisch: Paulinische brieven.

Pastor Kaufmann van Weinheim (Baden): De tegenwoordige Islam en het leven in Palestina.

Ds. E. J. v. d. Brugh: De verlossingsidee.

Het cursusgeld bedraagt f 7.50; opgaven worden ingewacht vóór 10 Juli a.s., liefst zoo spoedig mogelijk, door Mej. M. M. Drost, van Bleyswijkstraat 133, den Haag.

Reis- en verblijfkosten leveren voor niemand bezwaar op, daar deze desgewenscht uit de kas bestreden worden.

Het Bestuur der Ver. van Godsdienstonderwijzeressen dringt er sterk op aan, dat vele godsdienstonderwijzeressen gebruik zullen maken van de hier geboden gelegenheid om hare kennis te vermeerderen.

De Vereeniging zal het op prijs stellen, als ook predikanten aan dezen cursus deelnemen.

Moge uit een groot aantal toehoorders(essen) blijken, dat de moeite die de sprekers zich willen getroosten, en de belangrijkheid van de onderwerpen worden gewaardeerd.

Persoverzicht.

BINNENLAND.

Uniformiteit bij 't onderwijs.

Dit bepleit Gerh. Stúvel in de Juniafl. van Vragen van den dag. 't Voordeel van de bestaande toestand, waarbij iedere gemeente, binnen de grote lijnen van de Wet, 't onderwijs naar eigen believen kan inrichten, is de mogelikheid van aanpassing aan plaatselike toestanden, en de grote vrijheid van de onderwijzer. 't Grote nadeel — en schr. wijst erop dat ook in 'n zelfde gemeente, 't onderwijs ook van dezelfde soort van scholen dikwels noch zeer uiteenloopend is — ondervinden de kinderen bij overplaatsing van de ene school naar de andere na 'n verhuizing in of buiten de gemeente. En daarom is 't van belang aan te dringen op „meerdere uniformiteit, op één leerplan en één boekenlijst voor zeer grote centra." „En nu komt de groote vraag: Maar vernietigt gij hiermede niet alle voordeelen van het tot heden gevolgde stelsel, kortwiekt gij niet al te veel den onderwijzer in zijn vrijheid? Waarop wij uit volle overtuiging antwoorden: Neen! Mogelijk, dat de onderwijzer iets van zijn vrijheid moet offeren, maar dan is dit slechts eene onaangenaamheid voor hem, die de leerlingen geen schade doet.

De onderwijzer van den tegenwoordigen tijd is, in groote tegenstelling met zijn collega van vroeger, voor zijn taak berekend, hij geeft, bij het gebruik van welk leerboek ook, zijn eigen onderwijs, hij is niet meer als vroeger, de man vóór de klas, die met zijn boekje in de hand knapper was dan de leerlingen, de belangrijkheid van het leerboek is evenzeer gedaald als de qualiteit van den onderwijzer is gerezen. Alleen dwingt het leerboek sterker nog dan het leerplan hem zijn leerstof in een bepaalde volgorde aan te bieden. Maar vrij, volmaakt vrij, even vrij als vroeger, blijft hij in de wijze, waarop hij de stof wil aanbieden, in zijn persoonlijke methode." En zo zullen, volgens schr., alleen „de boekjes-schrijvende paedagogen" 'n dergelijke uniformiteit niet toejuichen. „Daarover hebben wij ons echter niet ongerust te maken: 't is trouwens een geslacht, dat door de mondigheid van het geheele onderwijzerscorps langzaam uitsterft."

v. E.

BUITENLAND.

De gehuwde onderwijzeres.

Blijkens een artikeltje in „The Journal of Education and School World" treedt bovenvermelde kwestie in Engeland, waar het aantal gehuwde onderwijzeressen tijdens den oorlog zeer is uitgebreid, sterk op den voorgrond. De werkkracht, schrijft „The Journal" zij de eenige maatstaf. Indien de vrouw, gehuwd of ongehuwd meer geschikt is dan een mannelijke mededinger, worde aan haar de voorkeur gegeven, en andersom. Maar dat een vrouw niet gehuwd zou mogen zijn, indien ze bij het onderwijs werkzaam wil blijven, is een regeling afkomstig van menschen, die geen besef hebben van onderwijs geven of van de menschelijke natuur. Een gehuwde vrouw moet uit den aard der zaak beter op de hoogte zijn met de behandeling van kinderen dan een ongehuwde. En zouden er wel betere moeders kunnen zijn, dan zulke, die tot taak hebben de jeugd te onderrichten. Hoevelen van onze voornaanstaande mannen en vrouwen op het gebied der wetenschap zijn niet kinderen van onderwijzers? En nu is een vrouw, die zich aan het onderwijs wil wijden, verplicht tot den ongehuwden staat, evenals de novice, die de sluier aanneemt. The London County Council heeft een slecht voorbeeld gegeven aan de raden op het platteland door de gehuwde onderwijzeressen te weren.

R. W. L.

Schoolartsen op middelbare scholen.

Sinds 1 April j.l. is in Engeland het medisch onderzoek van alle leerlingen der middelbare scholen in Engeland verplicht gesteld. De ondervinding had geleerd, dat veel kinderen, zelfs van

ouders, die nauwlettend op de gezondheid toezagen, leden aan ziekten of gebreken, die waren over het hoofd gezien. Langen tijd reeds had men er aan de verschillende universiteiten over geklaagd, dat verscheidene jongelui physiek zwak bleken te zijn, wat in vele gevallen het gevolg was van lichamelijke gebreken, die grootendeels hadden kunnen hersteld zijn als er tijdig aandacht aan was geschonken. Dikwijls ook was het te kostbaar voor ouders hun kinderen degelijk te laten behandelen.

Nu echter hebben de plaatselijke autoriteiten de bevoegdheid gekregen voor leerlingen der middelbare school te zorgen op dezelfde wijze als voor die der lagere scholen. De nieuwe maatregel zal een weldaad blijken voor vele ouders, wier kinderen als het ware gestraft werden in hun gezondheid om het feit dat ze verder onderwijs genoten.

De volgende voorschriften zijn uitgegaan van het Ministerie van Onderwijs: Ieder leerling die een middelbare school of inrichting voor voortgezet lager onderwijs gaat bezoeken moet geneeskundig worden onderzocht bij het begin, op 12 jarigen leeftijd en bij het bereiken van zijn 15e jaar. Bovendien heeft er jaarlijks gedurende den heelen cursus een inspectie plaats. Zij, bij wien gebreken zijn geconstateerd, of waarop het personeel der school speciaal de aandacht vestigt, worden vaker onderzocht, speciaal zal gelet worden op de eerste teekenen van overspanning, 't zij dit gevolg is van voorbereiding voor examens, huiswerk of andere factoren. De geneeskundigen zullen ook in nauwe samenwerking treden met de leeraren voor de lichamelijke opvoeding, om te bevorderen, dat zulke oefeningen zullen worden gehouden als in overeenstemming zijn met de behoeften van bepaalde kinderen.

R. W. L.

Leerlingenvereenigingen.

(Deutsche Lehrerzeitung, 17 April 1920).

De Duitsche minister van onderwijs Haenisch heeft het noodig geacht t.o.v. leerlingenvereenigingen o.a. het volgende vast te stellen: Leerlingen van alle scholen mogen met toestemming van de „Lehrerconferenz" niet-politieke vereenigingen oprichten. Ook zijn vereenigingen van leerlingen, die zich op algemeene politieke ontwikkeling toeleggen, geoorloofd; hiervan moge intusschen geen niet-leerlingen lid zijn en alle politieke richtingen moeten hierin gelijkberechtigd zijn. De reglementen der vereenigingen moeten door de „Lehrerconferenz" worden goedgekeurd. Deze heeft de macht, eene leerlingenvereeniging te schorsen of op te heffen, indien in strijd met het reglement of met de orde en goede zeden wordt gehandeld. Leerlingen, die nog niet het kiesrecht hebben, mogen geen lid zijn van partijpolitieke vereenigingen of instellingen.

A. C. H. G.

Boekbespreking.

Schoolartsen en schoolverpleegsters.

RAPPORT samengesteld door het Bureau voor kinderbescherming (Bond van Nederl. Onderwijzers). Amsterdam, 1e Const. Huygensstraat 118. Prijs f 1.50.

De Bond van Nederl. Onderwijzers is onder het publiek bijna uitsluitend bekend als de vakvereniging, die een jarenlange taaie strijd heeft gevoerd voor de zelfstandigheid der onderwijzers en de verbetering hunner financieele positie. Dat deze bond een aantal belangrijke instellingen bezit is minder algemeen bekend. Wel kent men het Herstellingsoord, maar hoevelen weten iets af van het bestaan der beide — min of meer wetenschappelike Bureaux — het Centraalbureau voor Onderwijsadviezen en het Centraalbureau voor kinderbescherming?

Het eerste verzamelt gegevens op het gebied van het onderwijs en stelt deze

ten dienste van belanghebbenden, het tweede doet ditzelfde ten opzichte van alles wat tot het gebied der kinderbescherming behoort. Het bezit een vrij uitgebreide bibliotheek en een massa materiaal over deze aangelegenheid. De catalogus vermeldt de volgende rubrieken: I Het kind vóór de Geboorte. II Het zeer jonge kind. III Het kind in de schoolleeftijd. IV Het kind van 14 tot 18 jaar. V Het verwaarloosde en misdadige kind. VI Het kind en de oorlog en bovendien een aantal kranten, tijdschriften, verslagen enz.

Al deze rubrieken zijn weer onderverdeeld. Sommige dier onderrubrieken, zooals die van schoolhygiëne, schoolartsen, kinderarbeid, beroepskeuze enz. bevatten reeds een groot aantal werken.

Voor leden van vakverenigingen, voor vertegenwoordigers in openbare colleges, voor studerenden zijn hier op menigerlei gebied inlichtingen te verkrijgen.

Het Bureau werd gesticht als gevolg van het Congres voor kinderbescherming gehouden in 1913. De samenwerkende vakverenigingen besloten het verzamelde materiaal aan den Bond af te staan en deze stichtte genoemd Bureau.

Feitelik is zulk een bureau van veel te algemene strekking om alleen door een vakvereniging als de Bond van Ned. Onderwijzers te worden onderhouden en zou er alle reden zijn, dat de staat het subsidieerde of de vakvereniging te zamen er voor gingen zorgen. Dan eerst zou 't ook kunnen worden, wat 't wezen moet.

Nu drijft 't op de krachten van één persoon en deze heeft er reeds heel wat van gemaakt, maar zulk een zaak is eigenlik geen werk voor één.

Intussen, het Bureau mag er reeds wezen en zijn werk kan gezien worden. Een welsprekende getuigenis legt daarvan af 't Rapport over schoolartsen en schoolverpleegsters.

In het Voorwoord wordt er aan herinnerd, dat reeds in 1907 een Rapport over schoolartsen is uitgegeven door het Centraal-Bureau voor Onderwijsadviezen. In die tijd was de strijd voor en tegen het instituut schoolartsen in vollen gang. De Bond van Ned. Onderw. ijverde toen met kracht voor deze instelling, terwijl de mannen van het vak nog onverschillig of vijandig er tegen over stonden. Wie het Rapport van 1907 vergelijkt met dit van heden, ziet ten duidelikste, dat het instituut schoolartsen geen voorbijgaande modegril was, zoals enkelen beweerden, maar een instelling van hooge maatschappelike waarde, die in de afgeloopen 13 jaren ontzaglik gegroeid is en bezig is tot een speciale tak van bevordering der volksgezondheid te worden.

Het Rapport is, hoewel klein van omvang, zeer volledig. Het geeft een overzicht van alles wat op dit gebied in ons land gedaan wordt, daarnaast behandelt het de regeling in andere landen en vervolgens de taak van de schoolarts, de organisatie van het schoolartswezen, de kosten, enz.

Ook het standpunt van enkele politieke partijen, (Anti-Revolutionnairen, Christelik-Historiesen en Katholieken) wordt besproken en tenslotte wordt een korte beschouwing over schoolverpleegsters gegeven.

Wij geloven, dat dit werkje veel nut kan stichten en zouden gemeentebesturen, raadsleden, vakverenigingsmannen, enz. willen aanraden zich het aan te schaffen. Van de vele vragen, die er in behandeld worden, zullen er zeker verschillende bij zijn, aan wier oplossing ook zij moeten medewerken.

E. J. v. D.

INHOUD VAN AFLEVERING 10.

		Blads.
Volkshuiswerk	Mej. E. C. Knappert	433
Het Instituut voor Volksontwikkeling te Deventer.	Dr. H. H. Zeijlstra Fzn.	440
Het nieuwe schoolgebouw van het Amsterdamsch Lyceum	H. A. J. Baanders	449
Het Ontwikkelingswerk der Maatschappij tot Nut van 't algemeen en de samenstelling van haar besturen	J. Hovens Greve	461
Feiten en Pogingen.		
De Volksuniversiteit voor Haarlem en Omstreken	M. A. H.	471
Installatie der Centrale Jeugdraad	E. J. v. D.	473
Centrale Jeugdraad		474
Een Instituut voor de Rijpere Jeugd te Rotterdam	M. A. H.	476
Theologische cursus te Leiden van 25 Augustus—1 September 1920		477
Persoverzicht.		
Binnenland. Uniformiteit bij 't onderwijs	v. E.	478
Buitenland. De gehuwde onderwijzeres.	R. W. L.	478
Schoolartsen op middelbare scholen	R. W. L.	478
Buitenland. Leerlingenvereenigingen	A. C. H. G.	479
Boekbespreking.		
Schoolartsen en schoolverpleegsters	E. J. v. D.	479

LIJST VAN BOEKEN UITGEGEVEN ONDER REDACTIE VAN DE NUTSCOMMISSIE VOOR VOLKSLECTUUR.

I. VOLKSBOEKERIJ (Ontspanningslectuur).

1.	De Geldhater, door P. Rosegger	f 0.20
2.	Het Pleegkind van den houtschipper, door Alph. Daudet	- 0.15
3.	De Brandstichter, door E. Wichert	- 0.25
4.	De Overste, door August Sperl	- 0.15
5.	Peter Halket in Mashonaland, door Olive Schreiner	- 0.20
6.	Bloed en IJzer, door Max Eyth	- 0.25
7.	Een vroolijke knaap, door B. Björnson	- 0.35

II. KLEINE BOEKERIJ (Populair-wetenschappelijk).

1.	Maarten Luther, door Dr. H. J. Toxopeüs	f 0.30
2.	Elizabeth van Engeland, door Prof. Dr. H. Brugmans	- 0.30
3.	Jan Steen, door Corn. Veth	- 0.30
4.	De zorg voor de gezondheid in het leger, door I. H. J. Vos, arts	- 0.30
5.	De ontsiering van stad en land, door J. H. W. Leliman	- 0.20
6.	Het ontwaken der natuur, door H. W. Heinsius	- 0.20
7.	Volkstuinen, door J. Heemstra	- 0.30

III. NUTSBOEKERIJ (ter voorlichting bij maatschappelijk werk).

1.	Boek en tijdschrift, door J. W. Gerhard	- 0.40
2.	Lichtbeelden, door W. C. v. d. Volkere	- 1.—
3.	Tuinbouw in Friesland	- 0.25
4.	Het Nut en het bibliotheekwezen, door Annie C. Gebhard	- 0.50
5.	De uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet	- 1.—
6.	Zorg voor de jeugd in Nederland, Zwitserland en Duitschland	- 0.75
7.	De landarbeiderswet en hare toepassing, door Prof. Mr. I. B. Cohen, 3e dr.	- 1.50
8.	Het Kleuterstehuis, een handleiding bij het bouwen van bewaarscholen, door Dr. E. Bonebakker	- 2.—

Vraag uitvoerige prospectus.

1ste JAARGANG. AUG./SEPT. 1920. No 11/12

TB 3869

VOLKS ONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

ONDER REDACTIE VAN:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT,
Prof. R. CASIMIR, W. EMMENS
A. H. GERHARD, Dr. J. H. GUNNING Wz.,
IDA HEYERMANS.

Jan Nieuwenhuyzen
1784

MEDEWERKERS: Dr. E. BONEBAKKER, E. J. VAN DET, K. DILLING, A. J. DREWES, P. L. VAN ECK Jr., L. VAN ESSEN, ANNIE C. GEBHARD, J. W. GERHARD, Prof. Dr. H. IJ. GROENEWEGEN, Dr. C. P. GUNNING, M. A. HENSGENS, Dr. J. HOOYKAAS, A. C. HOVENS GREVE, W. JANSEN, Mr. Dr. JAC. KALMA, É. C. KNAPPERT, A. DE KOE, I. KOOISTRA, K. TER LAAN, TH. LANCEE, M. E. LELIMAN—BOSCH, R. W. LIEVE, JOH. W. A. NABER, P. OOSTERLEE, Prof. Mr. Dr. N. W. POSTHUMUS, FRITS VAN RAALTE, M. E. H. SANDBERG—GEISWEIT v. d. NETTEN, A. J. SCHREUDER, W. H. TEN SELDAM, Dr. A. DE VLETTER, KLAAS DE VRIES Szn., Dr. G. A. v. WAYENBURG, J. J. WERKER, B. W. WIERINK, J. C. WIRTZ Czn., J. IJZERMAN, C. F. A. ZERNIKE e. a.

PER JAAR F. 10

MIJ. TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM

PER NUMMER F. 1-

VOLKSONTWIKKELING

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR HET
NUTSINSTITUUT VOOR VOLKSONTWIKKELING

REDACTIE EN ADMINISTRATIE N. Z. VOORBURGWAL 212, AMSTERDAM

PRIJS PER JAAR f 10.—. FRANCO PER POST f 10.75.

ADVERTENTIËN PER REGEL f 0.40; BIJ ABONNEMENT LAGER.

Dit tijdschrift is het orgaan van het Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, welk instituut is ingesteld door de Nutscommissie voor Onderwijs.

Het Instituut stelt zich ten doel mede te arbeiden aan de verheffing van het onderwijs en de opvoeding van het Nederlandsche Volk.

Het tracht dit doel te bereiken:

1. door in een centraal bureau van advies gegevens te verzamelen, welke eenerzijds zullen strekken tot het doen kennen der behoeften, die op het gebied der Volksontwikkeling bestaan en anderzijds dienstbaar gemaakt zullen worden aan de beantwoording van vragen hierop betrekking hebbend.

2. door het bevorderen van de oprichting van neutrale bijzondere scholen, in die streken van ons land, waar hieraan behoefte blijkt te bestaan.

3. door het uitzenden van sprekers, welke in de departementen der Maatschappij en eventueel ook daarbuiten propaganda maken voor die werkzaamheid op het gebied van Volksontwikkeling waaraan plaatselijk behoefte bestaat.

4. door het beleggen van openbare besprekingen of congressen ter behandeling van problemen van volksontwikkeling.

5. door uitgave van een orgaan, dat uiting zal geven aan alle in ons land levende oude en nieuwe vruchtbrengende gedachten op het gebied der volksontwikkeling.

6. door het contact op het gebied van onderwijs en opvoeding tusschen Nederland en het buitenland te versterken, eenerzijds door bevordering van het bezoek van vooraanstaande buitenlanders aan ons land, anderzijds, waar dit noodig en mogelijk blijkt, door uitzending van Nederlanders ter bestudeering van buitenlandsche toestanden.

Het Instituut wordt bestuurd door een Raad van beheer, samengesteld als volgt:

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, Voorzitter; L. C. T. BIGOT, Dr. C. P. GUNNING, Mr. J. H. THIEL en J. HOVENS GRÈVE, Secretaris.

De plaats van de Volksuniversiteit in de opvoeding en ontwikkeling van ons volk

door dr. W. W. v. d. MEULEN.

Een onzer groote dagbladen, „Het Vaderland", houdt er een merkwaardige rubriek op na, getiteld: „Rust een weinig". Wat de inhoud van deze gewoonlijk is, laat zich gemakkelijk raden. Vraagt bijna al het overige in de courant de aandacht voor het nieuwe, het bijzondere, de schrijver van deze artikelen zegt tot zijn lezer: „stop eens even met het opnemen van nieuwe wetenswaardigheden, laat uw geestelijke spijsvertering ook even den tijd het nieuwe te verwerken en weg te werken. Stel u eens althans eenige oogenblikken buiten de aanraking van wat zich aan ieders waarneming opdringt, leef eens althans enkele minuten op u zelf en van binnen uit.

Is dat inderdaad noodig voor den mensch in het algemeen, en voor ons volk in het bijzonder? De vraag stellen, is haar tevens beantwoorden. Ieder mensch heeft de neiging de beteekenis van eigen waarneming te overschatten, ja zelfs dikwerf zijn wil tot doen onmiddellijk in dienst te stellen van zijn waarneming, zonder zijn eigen oordeel gelegenheid te geven de lessen van eigen ervaring te berde te brengen.

Massaal wordt zelfs, althans hier in Nederland, zelden gehandeld dan op grond van de kennis, door waarneming opgedaan. Ziet de menigte, dat een kind wordt afgeranseld door een kruidenier, hoort zij de luide kreten van den geslagene, zij vraagt niet naar de reden van de kastijding, oordeelt niet of de straf te hard of niet te hard is, maar neemt op grond van het gekrijsch, als onomstootelijk vaststaand aan, dat de maat wordt overschreden en richt zich tegen den kruidenier, ook al is diens lade door den jongen gelicht, of zijn vensterruit ingeslagen, zijn etalage bedorven. Dergelijke tooneeltjes hebben wij allen bijgewoond. In de praktijk van het dagelijksch leven heeft de menschelijke ervaring niet zoo heel veel te zeggen, ja, zijn de oordeelvellingen, op grond waarvan men kiest en handelt, buitengemeen oppervlakkig.

Is het in de studeerkamer wel veel beter gesteld? Ik laat voor het oogenblik de wetenschap der meetbare dingen even buiten beschouwing, die is nu eenmaal op waarneming in de eerste plaats aangewezen, zoolang zij zich althans strikt beperkt op haar eigen terrein.

Maar ook voor haar geldt, zoodra zij haar resultaten naar buiten in het leven brengt, als voor alle andere deze waarschuwing: overschat niet de waarde, de beteekenis van uw waardeering voor u zelf, voor anderen, voor het volk in zijn geheel. Kennis is eerst dan belangrijk, wanneer zij bevruchtend blijkt te kunnen werken.

Het gewone onderwijs nu, klassikaal gegeven, heeft het onmiskenbare nadeel wel veel kennis te verschaffen, maar zelden die, welke men met den naam van vruchtdragend mag bestempelen. Zeker, men brengt wel veel materiaal bij, veel wetenswaardigheden, maar met het verteringsproces van het individu kan het klassikale onderwijs zich meestal weinig ernstig bemoeien. Het gevolg blijft niet uit, voor menigeen is al zijn kennis niet vruchtbaarder dan voor den vrek zijn schatten.

Zijn geestelijke voorstellingen zijn even doode dingen, als geld in een brandkast, buiten circulatie gebracht. Toch acht zoo iemand zich rijk, want hij zou kunnen, meent hij; hij vergeet, dat hij arm is, alleen omdat hij niet kan. De vrek kent aan niets buiten het goud eenige waarde toe, heeft dus niet de behoefte om te koopen. Hoe menig, zelfs zoogenaamd wetenschappelijk mensch gaat het niet anders! Ik heb iemand gekend, die woordenboeken uit zijn hoofd leerde, maar bij wien al zijn talenkennis nog nooit een eigen gedachte heeft gewekt, laat staan bij anderen. Een ander had een kennis van boeken zoo groot, dat wij hem in de wandeling een oceaan van geleerdheid noemden. Ik vroeg hem eens naar een werk over een zekere historische gebeurtenis; als uit een goot stroomden de namen van titels van boeken en tijdschriftartikelen over zijn lippen; mijn eenige vraag was weldra nog alleen deze: hoe is deze vloed te stuiten; mijn vroegere, wat hij het belangrijkst vond, drong niet tot hem door. Ik moet er eerlijkheidshalve bijvoegen, dat naar men zegt, de man krankzinnig is gestorven. Desniettemin is hij een waarschuwing geweest voor allen, die hem gekend hebben en door hem hebben leeren beseffen, wat een onnoodige ballast een schat van onsamenhangende, onverteerde kennis voor een mensch kan zijn; hoe weinig waarde zulk weten heeft voor het individu zelf, laat staan voor anderen. Inderdaad, kennis die als het leven zelf, zich niet voortplant, is niet alleen overbodig, maar dient gesnoeid als de waterloten van de vruchtboomen. De geestelijk gezonde mensch vergeet, wat hem niets zegt.

Wat is nu de bedoeling van het onderwijs der Volksuniversiteiten? Zonder twijfel deze: om in tegenstelling met, misschien beter gezegd, in aanvulling van opleidingscholen gelegenheid te bieden om inzicht te krijgen in de beteekenis van eigen geleerdheid, m.a.w. de waarde te leeren bepalen van hetgeen men op de school en ook elders als kennis van buiten af heeft opgedaan. In zooverre vervult de Volksuniversiteit de plaats van bovenvermelde rubriek in „Het Vaderland" „Rust een Weinig", derhalve die van rustplaats. Wij worden allen bestormd met gegevens, volgepropt met encyclopaedische kennis, zoo op school als in het leven, maar wij hebben geen gelegenheid de vraag te stellen: wat moet ik er mee doen, wat kan ik er mee doen. Natuurlijk geldt dit het sterkst ten aanzien van alle geestelijke wetenschappen, maar ook ten aanzien der z.g. exacte, de natuurwetenschappen, komt de beoefenaar slechts zelden in de gelegenheid zijn

weten te verdiepen, het geleerde te verwerken in het geheel van zijn kennis.

Laat men mij goed begrijpen; onder rust versta ik allerminst den stilstand van alle functies, den toestand van den doode, maar wel de gelegenheid om te komen tot herstel van evenwicht, van gelijkmatige werking van geestelijke krachten. Wij moeten nu en dan kans hebben ons te onttrekken aan de suggestieve werking van zich opdringende geestelijke voorstellingen, die ons beletten ons zelf te zijn of weer te worden.

Voorop staat dan ook, dat de Volksuniversiteit zich derhalve onthoudt van alle opzettelijke propaganda op welk gebied ook, waar zij juist een tegenwicht tegen den aandrang van buiten op het eigen oordeel heeft te vormen. Evenmin heeft het onderwijs aan deze instelling het tot plicht nieuwe geleerdheid te brengen. Haar taak is voor alles het bekende op haar waarde te leeren schatten en daarmee te helpen voorkomen, dat de kern van het weten bedolven wordt onder een lawine van op zich zelf nietszeggende details. Bovendien, het zijn juist deze details, die meestal op school en in de courant de meeste aandacht hebben getrokken, dank zij hun boeienden vorm, en daardoor zijn gaan overheerschen. Hoevelen hebben van hun geschiedenis-onderwijs alleen de herinnering aan tal van anecdotes overgehouden, maar die aan belangrijke veranderingen in staat en maatschappij verloren? Niet dat anecdotes op zich zelf geheel waardeloos zijn, wie zal het willen beweren? Zij bevatten dikwerf een betrekkelijke waarheid, die licht kan geven op het geheel, maar op zich zelf zeggen zij niets. Wie voor het geheel niet voelt, doet beter ze dan ook maar hoe eer hoe beter te vergeten.

Het spreekt dus vanzelf, dat alleen zij als onderwijzers aan de Volksuniversiteit kunnen optreden, die op hun gebied het tot eigen kennis hebben gebracht, die voor zich kritisch hebben gescheiden het belangrijke van het onbelangrijke, al heeft deze schifting ook plaats gehad — het kan eenmaal niet anders — dan aan de hand van een persoonlijke maatstaf. Zij die niets anders kunnen zijn dan de mededeelers van anderer geleerdheid, zijn hier niet op hunne plaats. De docenten hebben de voorlichting te geven in den eigenlijken zin van het woord, hun eigen licht te laten schijnen op het gebied van hun weten; daar moet zonlicht zijn, geen maanlicht. Eerst dan werken zij vruchtbaar en wekken zij bij hunne hoorders nieuwe bewustwordingen, verhoogen zij zoowel zin voor kritiek als lust tot waardeering, doen zij eindelijk hooge belangstelling wekken door eigen geestdrift op hun hoorders te laten werken. En om die hoogere belangstelling is het bij de Volksuniversiteit ten slotte te doen. Immers, alledaagsche weetgierigheid krijgt dan pas beteekenis voor het individu, wanneer zij in dienst komt van zijn hoogste innerlijke levensbehoefte. Alleen de docent, die zijn hoorders met zijn eigen innerlijke overtuigingen in aanraking weet te brengen is derhalve in de volksuniversiteit op zijn plaats. Belangrijker nog dan de stof, die er behandeld wordt, is voor het werk aan de volksuniversiteit dan ook naar mijn meening de persoonlijkheid van den leeraar. Het zijn niet altijd in de eerste plaats de onderwerpen die de hoorders trekken; het blijkt duidelijk in de practijk dat de persoonlijkheid nog altijd dikwerf de meeste aandacht

vraagt bij de keuze van de lessen, die men wil volgen. Men keure dat niet af, integendeel; het oordeel over de persoon van den docent moge meermalen te gunstig of te ongunstig schijnen, het publiek heeft volkomen gelijk bij het bepalen zijner keuze daarop voor alles te letten.

Voor de besturen der Volksuniversiteiten is dan ook niets zoo moeilijk als juist de keuze der docenten. Ieder jaar geeft hun in dit opzicht nieuwe verrassingen. Er zijn er, die levendig en vlot voordragen, en toch niet boeien, geen contact krijgen met hun hoorders, daartegenover staan hakkelaars of voorlezers, die met volkomen overgave en ingespannen aandacht worden gevolgd. Sterker nog, er is een bijna volmaakte welsprekendheid, die het wetenschappelijk gevormd publiek met ingehouden adem volgt, maar de massa geheel koud laat. Terecht heeft men dan ook van den aanvang begrepen, tenminste twee soorten van leergangen wel te moeten onderscheiden, en voor de meer onderlegden een B. afdeeling te moeten inrichten.

De bezetting van dit deel van het programma baart begrijpelijkerwijze niet de meeste zorg. Veel moeilijker is de keuze ten aanzien van de sprekers, die er niet op mogen rekenen, dat hun hoorders ander onderwijs hebben genoten dan dat op de Lagere School wordt gegeven. Hun taak is oneindig veel moeilijker, vooral waar het beoefening der geestelijke vakken betreft. Deze missen tal van hulpbronnen niet alleen, waarover de technische beschikken, maar zij kunnen lang niet zoo gemakkelijk als deze, de aansluiting aan reeds bestaande kennis bereiken. Immers, men mag nog zoo weinig hebben geleerd, waarneming heeft toch iedereen of hij wil of niet in aanraking gebracht met de voortbrengselen van techniek, ja, met de onderwerpen der studie der natuurwetenschappen in het algemeen, dikwerf zelfs in zeer nauwe aanraking. De bestuurders van auto's en electrische trammen zijn zelfs allicht een dankbaarder gehoor voor een spreker over vliegmachines dan een jurist of theoloog. Er is zelfs een gevaar, niet denkbeeldig, maar zichtbaar waarneembaar, dat de te eenzijdige belangstelling voor technische wetenschappen op geheele volken en generaties zijn stempel zal drukken en die voor de onderwerpen van de geestelijke wetenschappen geheel zal overheerschen tot schade van de beschaving in het algemeen. Een voorname taak van de Volksuniversiteit is dan ook om dit te helpen voorkomen; de belangstelling voor geestelijke wetenschappen en voor kunst te verdiepen en te versterken is niet haar minst aanzienlijke plicht.

De geestige schrijver Herman Bahr heeft in een van zijn ernstige oogenblikken eens den staf gebroken over veel noodelooze en doellooze bedrijvigheid van het groote-stadsleven. De beweging, zegt hij, is er doel; men maakt zich er druk alleen terwille van de drukte zelf. Er heerscht daar een zenuwachtigheid, die niet zoozeer voortspruit uit verlangen of behoefte naar rust, maar veeleer uit angst voor rust. De mensch, zegt hij, leeft er altijd in afwachting. Wat hij heeft, acht hij weinig waard; integendeel het maakt hem zelf ongeduldig, want dit kan toch niet het ware zijn; dat ware moet immers nog komen. Wat in de toekomst ligt, heeft alleen waarde. Wat hijzelf is, raakt hem weinig, hij vraagt alleen naar wat hij worden kan.

De teekening mag opzettelijk wat scherp gekleurd zijn, zij geeft te

denken. In het stadsleven ontbreekt iemand weldra voldoende gelegenheid tot rust. Voortdurend wordt er de waarneming geprikkeld en het aanhoudend kijken naar buiten belemmert het inzichzelf zien. Gaat men, dan dwingt lijfsbehoud te letten op voorbijrazende motorfietsen en andere voertuigen; staat men stil, dan dwingt het voortdurend veranderende stadsbeeld de oogen op alle geestelijke krachten beslag te leggen. De kerken, vanouds de rustplaatsen voor geest en gemoed, zijn alleen des Zondags geopend of indien overigens toegankelijk, overdag zelden bereikbaar dan na een rustverstorenden gang door drukke straten. De roeping der Volksuniversiteiten nu, is eigenlijk geen andere dan de hunne; ook zij willen gelegenheid geven tot geestelijke regenereering. Natuurlijk zal niemand ontkennen, dat de middelen, die hun daarbij ten dienste staan verre blijven beneden die waarover de leiders van het kerkelijk leven in een groote stad beschikken, maar desniettemin is er een onmiskenbare overeenkomst in beider roeping.

Een ernstig bezwaar, vooral bij de oprichting der Volksuniversiteiten, geopperd van de zijde der vakgeleerden, was dit: zij zouden kweekplaatsen worden van waanwijsheid, van pedanterie. Prat op onvoldragen kennis gaan er al zoo veel, waarom het leger van dezen te vergrooten? Wie bovenstaande beschouwingen wel heeft willen volgen, zal juist in de Volksuniversiteit een middel zien tegen deze kwaal. De omgang met de geesten van den eersten rang zal bescheidenheid wekken bij hen, die hun weten overschatten, twijfel doen rijzen aan allerlei waardeeringen, die tevoren niet bestond. Toch is dit slechts het negatieve deel van haar werk. Het positieve blijft het aanzetten tot eigen geestelijken arbeid niet alleen, maar ook de verhooging, de verbetering althans van het peil van het geheele geestelijk leven. De docenten in de natuurwetenschappen en technische vakken leeren de waarneming zich te verfijnen en de behoefte van contrôle op de resultaten van eigen en anderer waarneming als noodzakelijkheid te erkennen; die der geestelijke wetenschapppen doen de hoorders inzichzelf keeren, door hun inzichten over het bekende bij te brengen, waarvan zij nooit hadden gedroomd. Zij, die verlangen naar geestelijk evenwicht, ondergaan zulke bewerking niet zonder gevolgen. Zij worden er door gedwongen, of zij willen of niet, deze in hun geest te verwerken, en zoodoende hun eigen inzichten te verdiepen. Het is deze beschavingstaak die de plaats der Volksuniversiteit bepaalt, zoo ik zeide een rustplaats, geen strijdperk. Natuurlijk niet, immers de kampioenen zijn er ongelijk. Men bezoeke er de leergangen, volslagen toegankelijk voor hetgeen er gedaan en medegedeeld wordt; men late dit slechts lijdelijk op zich inwerken en het werk der Volksuniversiteit heeft zijn plicht gedaan. Immers dan zal, of men wil of niet, het eigen ik in beweging moeten worden gebracht, en tot herziening of aanvulling van eigen weten willen komen. Men zal onwillekeurig op het voorbeeld van den leeraar ook een systematische orde in de chaotische verwarring van eigen voorstellingen willen aanbrengen, en verlangend gaan uitzien naar de vruchten van het nieuw geprikkeld geestesleven.

Wie van mij verwacht heeft, dat ik de meetkundig juiste plaats der volksuniversiteit zou aanwijzen in den reeks van onderwijs-instel-

lingen bij de wet in het leven geroepen of door particulier initiatief nog te verwekken, dien heb ik teleurgesteld. De beantwoording van die vraag lijkt mij onbelangrijk, waar alles in het veranderlijke voortdurend aan verandering onderhevig is. Van veel grooter gewicht is de vraag: welke is hare plaats in onze samenleving? Moge haar beteekenis toenemend meer worden gevoeld, en zij in staat blijken, het verlangen, de behoefte naar geestelijke rust van duizenden blijvend te kunnen bevredigen.

De nieuwe wet op het lager onderwijs

door J. C. WIRTZ Czn.

Volkomen terecht is de wet op het lager onderwijs van het jaar 1878, zij het enigszins oneerbiedig, een lappendeken genoemd. Ik geloof, dat Mr. Kappeyne v. d. Coppello in de verzameling artikelen, die we in het jaar 1920 onderwijswet noemen, slechts met heel veel moeite zijn wet, zijn maaksel zou kunnen terugvinden. We krijgen nu een nieuwe wet. Zal ook die het meer dan veertig jaar uithouden? Ik geloof het niet en ik hoop het niet, want dan zou ze stellig nog bonter er uit zien, dan de tegenwoordige. Dit is geen aanklacht tegen de ontwerpers der wet, doch wil men er een aanklacht in zien, dan geldt ze de wijze, waarop de wet in de Tweede Kamer is afgehandeld. Feitelik is dit geschied door ongeveer een dozijn Kamerleden, die echter blijkbaar met elkaar vooraf geen voeling hebben gehouden. Gevolg hiervan was, dat het aantal amendementen groter is geworden dan het getal der artikelen, dat bij de indiening toch al het cijfer van 208 haalde. En onder die amendementen waren er dikwijls drie of vier van ongeveer gelijke strekking. Dan moest er tijdens de zitting overleg gepleegd worden om tot één enkel amendement te komen, wat ten gevolge had, dat van drie of vier stukken één geheel moest geformeerd worden, dat dan natuurlik niet al te mooi van vorm en niet overduidelik van inhoud was. Voorts werd er door dit gebrek aan voorafgaand overleg soms veel te lang over één artikel geredeneerd, waarop dan als van zelf kameruitputting volgde en de voorzitter hiervan gebruik kon maken om enkele artikelen af te hameren, waarover wel iets belangrijks gezegd had mogen worden en waarvan de inhoud niet onbedenkelik is en die nu toch zoo in de wet komen. Als deze wet door een commissie was voorbereid, zou de inhoud in waarde zijn gestegen in dezelfde mate, waarin het aantal zittingsdagen dan zou gedaald zijn.

Dit is echter niet de voornaamste reden, waarom ik hoop, dat de wet het geen 40 jaar zal uithouden. Die is deze, dat ook deze schoolwet nog is een politieke wet en we behoefte hebben aan een onderwijswet, die geheel buiten de politiek staat. 't Is een politieke wet: dat bewijst b.v. het feit, dat de Heer Otto met hand en tand heeft gestreden voor de openbare school en heeft weten te bewerken, dat een openbare school gesticht moet worden, als er 12 kinderen ge-

bruik van zullen maken en niet opgeheven mag worden, zolang er nog 8 leerlingen over zijn, terwijl dezelfde geachte afgevaardigde het vreselik vond, dat er in de toekomst nog enkele biezondere scholen kunnen zijn met minder dan 40, doch meer dan 25 leerlingen. Zo kan ik ook de houding van de Heer Gerhard alleen verklaren, als ik denk aan de politiek. Deze toch hield bij de algemene beschouwingen over titel I een pleidooi voor vrijheid, voor verruiming, voor uitzetting der grenzen, zo mooi en zo als uit mijn hart gegrepen, dat ik het bijna woord voor woord voor mijn rekening had willen nemen. En toch heeft diezelfde afgevaardigde herhaalde malen gestemd voor een artikel of amendement, dat vrijheid benemend was en tegen een amendement, dat wat verruiming had kunnen aanbrengen. Onwillekeurig dacht ik dan, dat de woorden van de Apostel Paulus nog heel wat ruimer betekenis hebben dan men er gewoonlik aan hecht, n.l. deze woorden: „Want het goede, dat ik wil, doe ik niet; maar het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik". Het is ook uitgekomen in de houding der rechtse leden, die meer dan eens ter wille van een politieke bevrediging gestemd hebben voor dwangbepalingen, die zowel het openbaar als het biezonder onderwijs tot nadeel zullen strekken. De rechterzijde heeft zich b.v. verzet tegen de afschaffing van het ambulantisme in de biezondere school en ook wilde ze niet weten van verplichte personeelvergaderingen voor de biezondere school. Ze verklaarde daarbij, dat de overheid zich niet had te bemoeien met de interne zaken van het biezonder onderwijs. M. i. volkomen terecht, maar behoren tot die interne zaken dan ook niet de benoeming van het personeel; de bepaling, in welke klasse men met het Frans of met een andere vreemde taal zal aanvangen; het onderzoek, of het leerplan een voldoend en voortschrijdend onderwijs in een bepaald leervak waarborgt? En toch zijn de dwangbepalingen daaromtrent met behulp van de rechterzijde in de wet gekomen.

Men versta mij wel: ik breek geen lans voor het vroeg aanleren van een vreemde taal; integendeel daartegen heb ik mij steeds verzet: het gaat hier alleen over de vraag, of de Overheid hierin met dwang moet optreden.

De politiek kwam ook herhaalde malen om het hoekje kijken, als de Heer Ossendorp aan het woord was. Het allersterkst, toen hij voorstelde in de wet op te nemen welke straffen het bestuur van een biezondere school aan zijn onderwijzers mag opleggen. Hij zelf erkende, dat hij het heel verkeerd vond een onderwijzer te straffen, maar het stond nu eenmaal in de wet welke straffen een openbaar onderwijzer konden treffen en dus moest datzelfde stelletje ook overgenomen worden voor het biezonder onderwijs. Ik ben geen jurist, maar het komt mij voor, dat hier publiek en privaatrecht verschrikkelik dooreen gehaspeld werden. Toch nam de Minister het amendement over, wat ik alleen verklaren kan, als ik denk aan de zucht naar politieke bevrediging.

En als de Heer G. Bulten in „De Katholieke School" wil goedpraten, dat hij sprak en stemde tegen een amendement, dat hij zelf mede had ondertekend, dan zegt hij eerlik: „daarmede moesten noodwendig uit politieke overwegingen de paedagogische naar het achterplan gedrongen worden".

Toch geloof ik, dat dit nu, in 1920, niet anders kon en dat deze wet op dit ogenblik de enig mogelike is. Daar lag nu eenmaal het rapport der bevredigingscommissie, belichaamd in een wetsontwerp, dat duidelik aantoont, hoe er alleen gezocht is naar bevrediging, niet naar verbetering op het gebied van het onderwijs.

Zeven politieke fracties hebben samengewerkt om deze „talmud", zoals de Heer Rutgers het rapport eens noemde, saam te stellen. Onder die fracties was ook de S. D. A. P. die gebonden was door de Groninger motie: wel gelijkstelling, maar onder de nodige waarborgen. En sedert de tijd, dat die motie is aangenomen, is het woord „waarborgen" een Schlagwort geworden: waarborgen, waarborgen, en nog eens waarborgen, zijn gevraagd en ze zijn nu ook gegeven. Het zij zo: alleen hoop ik, dat nog tijdig de ogen ervoor zullen opengaan, dat er in het woord „waarborgen" vier letters uitvallen: er zijn nu zooveel dwangbepalingen gemaakt, dat ze met elkaar op den duur de goede gang niet alleen van het biezonder doch ook van het openbaar onderwijs niet zullen „waarborgen" doch „worgen".

Ik ben het dan ook volstrekt niet eens met de Heer T., redakteur van „De Katholieke School", die in dat blad (no. 14 van 1 Juli 1920) schrijft: „Het onderwijsprobleem is alzoo opgelost, rest alleen nog maar de behoorlijke regeling van de maatschappelijke positie van den onderwijzer, welk vraagstuk eveneens aan den directen invloed der politiek is onttrokken".

Het onderwijsprobleem is volstrekt niet opgelost en kan nooit door de wet opgelost worden; dat moet in en door de school gebeuren.

Het enige wat we aan de wetgever kunnen vragen is ongeveer hetzelfde, wat Diogenes aan Alexander vroeg: „wil niet beletten, dat de zon in mijn ton schijnt". De wet kan in de weg staan bij de oplossing van het onderwijsprobleem; ze stond in de weg en ze staat nog in de weg. Daar is b.v. het onderwijsprobleem: wat voldoet in de praktijk beter: confessioneel of niet-confessioneel onderwijs? waarbij ik moet opmerken, dat ik die namen niet voor mijn rekening neem, doch de lezers begrijpen nu wel, wat ik bedoel. Dat probleem kan nu opgelost worden, omdat de twee soorten van scholen voortaan met volkomen gelijke wapenen kunnen strijden. Daar zijn echter nog andere problemen als b.v. de „intellectuele hypertrophie", waarmee volgens Dr. Kuyper de school in 1903 duchtig besmet was en waarvan ze nog niet verlost is: bij de oplossing van dit probleem staat de wet, ook de nieuwe wet ons wel degelik in de weg, zoals in het vervolg zal blijken.

En niettegenstaande dit alles, meen ik, dat het goed is, dat deze wet werd aangenomen, daar de voordelen groter zijn dan de nadelen. Vooreerst kan, zoals reeds opgemerkt is, het biezonder onderwijs nu met dezelfde financiële wapens voor g o e d onderwijs strijden als het openbaar: de biezondere onderwijzers zullen niet meer 40 à 50 % in salaris beneden de openbare collega's staan; de klassen behoeven niet groter te wezen; de lokalen kunnen even goed worden ingericht; de leermiddelen kunnen op tijd worden aangevuld of vernieuwd en het vrijkomende geld kan besteed worden voor de bestudering van paedogogiese beginselen en voor een eigen goed ingericht schooltoezicht.

Ik verwacht, dat deze financiële gelijkstelling h e e l het lager onderwijs ten goede zal komen. Daarenboven is er kans, dat de opleiding van onze toekomstige onderwijzers en onderwijzeressen in betere banen geleid zal worden. Ook acht ik het een grote verbetering, dat er in de eerste zes schooljaren geen Frans zal onderwezen worden en de Mulokopscholen hebben de liefde van mijn hart. Een verbetering acht ik het ook, dat heel het schooltoezicht voortaan zal bezoldigd worden en eveneens, dat er een poging gedaan zal worden om de ouders en de openbare school met elkaar altans in enig contact te brengen.

Daartegenover staat, dat heel het lager onderwijs, zo openbaar als biezonder, veel meer aan banden gelegd is dan tot nu het geval was. Dat begint al dadelik in art. 2. Omdat er onder de 156 leden van het rijksschooltoezicht eens één man geweest is, die beweerde, dat een onderwijzer in de lagere school niet mag spreken over de totstandkoming van een wet, daar dit eigenlik de staatsinrichting betreft, hebben we reeds vroeger de toevoeging gekregen: „Onder vaderlandse geschiedenis, vermeld in het eerste lid onder 1. is mede begrepen de eenvoudigste kennis der gemeente-, provinciale- en staatsinrichting van Nederland". En omdat er wel eens in de toekomst een schoolopziener kan komen, die tegen de onderwijzeres zegt: „Juffrouw, U mag de kinderen niet zeggen, dat ze geregeld hun hele lichaam moeten wassen, want dat behoort tot de gezondheidsleer", staat er nu uitdrukkelik in de wet, dat onder „natuurkennis" ook begrepen is de gezondheidsleer. Nu geef ik toe, dat er onder de ongeveer honderd man van het schooltoezicht der toekomst wel eens één, ja zelfs meer dan één onverstandig mens kan gevonden worden; maar mag ik dan ook veronderstellen, dat er onder de 40.000 toekomstige onderwijzers en onderwijzeressen ook wel eens een onverstandige zal aangetroffen worden? En als die dan bezig is met aan kleine kinderen heel wat te vertellen over vitaminen, koolhydraten, eiwitstoffen, enz. enz., dan kan een verstandig schoolopziener dit niet beletten, want het is gezondheidsleer! En dat is een verplicht leervak! Waaruit volgt, dat men nooit moet trachten wetten te maken voor onverstandige mensen, want dan valt men van Scylla in Charibdis.

Art. 3 zegt ons dat een school ten minste zeven leerjaren moet omvatten; wanneer een school uitsluitend leerlingen heeft, die naar H. B. S. of Gymnasium overgaan, kan dit gebeuren na zes jaar, maar dan moet aan H. M. de Koningin vergunning gevraagd worden om zes en niet zeven leerjaren te hebben.

Van het eerste tot het zesde leerjaar mag geen onderwijs in een vreemde taal, in wiskunde of handelskennis worden gegeven: ook mogen de meisjes in die leerjaren op school niet haken, want dat behoort tot de fraaie handwerken, wel mogen ze een paar pantoffels voor vader maken: dat valt onder merken of stoppen en dit is een der nuttige handwerken. Of de percentrekening voortaan in klasse 1 tot 6 mag onderwezen worden, is een probleem, dat later maar eens uitgemaakt moet worden: de heren van het handelsonderwijs rekenen dit bij vak U te behoren.

Hoe hoog, hoe breed en hoe lang onze schoolgebouwen moeten zijn, zal bij K. B. worden vastgesteld en dus moeten we afwachten,

of deze bepalingen veel dan weinig speelruimte zullen toelaten.

Een nieuwe dwangmaatregel is, dat voor heel het land zal vastgesteld worden bij K. B. op welke leeftijd de kinderen naar school mogen. Ook dit kan tot veel moeilikheden aanleiding geven op plaatsen, waar geen bewaarscholen zijn. Voor heel veel kinderen van 5 jaar is het oneindig beter, dat ze in goed geventileerde schoollokalen zitten dan dat ze opgeborgen worden in de kamer van een oude vrouw, die zelf geen landwerk meer kan verrichten en op deze wijze nog een centje verdient door te passen op de kinderen van vrouwen, die wel naar het land gaan. Zulke vijfjarige kinderen moeten dan op school natuurlik niet lastig gevallen worden met hersenwerk, wel met handenarbeid, vertellen, versjes leren, spelen. Maar als voortaan de berg niet naar Mohammed komt, kan Mohammed ook niet naar de berg gaan.

In art. 11 is uit de oude wet overgenomen de dwangbepaling, dat alle kinderen moeten deelnemen aan a l l e vakken, die onderwezen worden, alleen voor de Muloklassen kan hierop een uitzondering gemaakt maar alweer is dan dispensatie nodig. Voor grote steden kan men verschillende Muloscholen inrichten, zodat de ouders keus hebben en rekening kunnen houden met aanleg en vermoedelike bestemming der leerlingen. Maar in kleine plaatsen zal de enige Muloschool wel drie moderne talen, wiskunde en handelskennis in het program moeten opnemen. 't Is echter dwaas te veronderstellen, dat men aan a l l e leerlingen in drie jaar tijd al die vakken in voldoende mate zou kunnen onderwijzen, zodat het dan hierop neerkomt, dat men voor ongeveer a l l e leerlingen dispensatie moet aanvragen: 2 zullen geen Duits leren; 3 geen Engels; 3 anderen worden vrijgesteld van wiskunde en nog 6 van handelskennis.

Voor het herhalingsonderwijs, dat nu vervolgonderwijs zal heten, komt wat meer ruimte, maar een koddige indruk maakt het voorschrift, dat leerplan enz. door het hoofd van de cursus eerst besproken moet worden met de gezamenlike onderwijzers en dat mededeling moet gedaan worden van de afwijkende voorstellen. Dat komt hierop neer, dat het hoofd van de cursus in tal van scholen een plechtige samenspreking moet houden met de juffrouw, die onderwijs zal geven in de nuttige handwerken en die heel dikwijls niet eens een onderwijzeres is in de gewone zin van 't woord. Bij al dergelijke vakverenigingsvoorschriften is het maar gelukkig, dat de colleges van B. en W. als ook het Rijksschooltoezicht over 't geheel uit verstandige mensen zijn saamgesteld, zodat in de praktijk op tal van scholen aan die voorschriften niet eens gedacht wordt. Opmerking verdient, dat bij het vervolgonderwijs voorlopig nog vakken mogen worden onderwezen, die tot het nijverheidsonderwijs behoren, terwijl godsdienstonderwijs hier is uitgesloten.

Het beruchte artikel 21 levert het bewijs, dat men tot dwaze dingen kan komen als politiek en onderwijs worden vermengd. Onderwijzers hebben de strijd over art. 21, dat is over de samenstelling van het leerplan of eigenlik over de macht van het hoofd, in de kiesvereeniging gebracht en enkele politieke partijen hebben zich laten verleiden om van die machtsvraag een programpunt te maken. Als het nu nog mogelik is nuchter tegenover deze kwestie te staan, dan vraag ik de aandacht voor het volgende.

Er zijn in ons land rijksscholen, gemeentescholen en biezondere scholen. Voor de eerste is het Rijk verantwoordelik, voor de tweede de Gemeente en voor de derde soort het Schoolbestuur. Om school te houden zijn nodig een gebouw, een aantal kinderen en onderwijzers. Vroeger noemden we het gebouw het school en de kinderen met elkaar de school. Wie het school wil bouwen heeft nodig een bestek met de nodige tekeningen; wie de school wil regelen moet ook een bestek hebben, dat dan genoemd wordt het leerplan. Voor het school loopt de zaak uitstekend: het Rijk zorgt voor bestek en tekening als het rijksscholen betreft, de Gemeente is aansprakelik voor die dingen als het gemeentescholen geldt en de Schoolbesturen worden aansprakelik gesteld voor dezelfde zaken als er sprake is van biezondere scholen.

In de wet staat nergens, hoe B. W. en het Schoolbestuur aan die bestekken en tekeningen moeten komen: de wetgever veronderstelt, dat ze daarvoor wel de hulp van deskundigen zullen inroepen en mocht een niet-deskundige het zaakje aanpakken, dan blijkt dit wel, omdat die bestekken en tekeningen toch steeds in handen moeten komen van het Rijksschooltoezicht. Nu zou men denken, dat met het leerplan, dus met het bestek voor de school ook op die wijze gehandeld wordt; dat respectievelik Rijk, Gemeente en Schoolbestuur aansprakelik gesteld worden. Maar neen, daarmee heeft zich de politiek bemoeid en nu staat het zo: voor rijksscholen, waarmee B. en W. niets te maken hebben, is geen afzonderlike bepaling gemaakt; die vallen gewoon onder de openbare scholen en dus moet volgens de wet het leerplan zowel voor de rijks- als voor de gemeentescholen door B. en W. in overeenstemming met de Inspekteur worden vastgesteld. Tevens echter is precies omschreven op welke wijze B. en W. aan dat leerplan moeten komen: het hoofd der school gaat de zaak bespreken met de gezamenlike onderwijzers en dient dan zijn rapport in bij B. en W.; deze nemen kennis van de afwijkende voorstellen, die bij de bespreking zijn ingediend; ze mogen met de Inspekteur zoveel wijzigingen aanbrengen als ze maar willen, zodat desnoods van al het ingediende niets overblijft en stellen dan het leerplan vast. Toen bij de behandeling der wet het leerplan voor de biezondere school aan de orde kwam, heeft de Kamer er vrede mee genomen, dat het Schoolbestuur daarvoor aansprakelik gesteld wordt, zonder te omschrijven op welke wijze het bestuur eraan komen moet: het gezond verstand en de logika hadden weer even het gewonnen van de politiek! Maar het feit blijft, dat volgens de wet niet het Rijk maar de Gemeente zich bemoeit met het leerplan der Rijksscholen en dat de Gemeente voor haar scholen zich precies ziet voorgeschreven op welke wijze het leerplan tot stand moet komen.

Ook art. 22 bevat een onnodige beperking. Als een predikant op een school, waar de schooltijd van 8.30 tot 11 uur duurt, godsdienstonderwijs wil geven van 11—12 uur, dan mag dit niet: het moet in de gewone schooluren vallen!

Terwille van de politieke gelijkstelling zijn èn de Gemeenteraad èn de Schoolbesturen gebonden aan de bepaling, dat men alleen voor niet-wettelijke bevoegdheden een beloning mag geven. Zo zou ik kunnen doorgaan en nog tal van bepalingen afschrijven, waaruit de al te

grote bemoeizucht van Vadertje Staat blijkt; dit zou te ver voeren; laat ik alleen maar wijzen op het feit, dat het wel eens kan gebeuren, dat een leerling van een biezondere of openbare kweekschool niet mee kan. Een gewoon sterveling zou zeggen: „Wel, dan raad je de ouders aan, die jongen of dat meisje voor iets anders te bestemmen en als ze niet willen luisteren naar goede raad, dan stuur je die leerling weg!" Niet alzo, mijne heren en dames: de wet regelt deze zaak: er moet een onderzoek, ja een summier onderzoek ingesteld worden door de hoofdinspekteur. Als staaltje van wetgeving laat ik hier letterlik volgen de alinea, die deze hoogst gewichtige zaak regelt: „Aan het einde van het eerste leerjaar stelt, wanneer de directeur van de kweekschool het verlangen daartoe ten opzichte van een of meer kweekelingen van dat leerjaar te kennen geeft, de hoofdinspecteur een summier onderzoek in, of deze kweekelingen voldoende aanleg voor het ambt van onderwijzer bezitten. Aan de ouders of den voogd van een kweekeling, omtrent wien alsdan blijkt, dat die aanleg niet aanwezig is, wordt in overweging gegeven, hem van de school te nemen. Indien zij aan dezen raad geen gehoor geven, onderwerpt de hoofdinspecteur den kweekeling bij het einde van het tweede leerjaar andermaal aan een summier onderzoek op dezelfde wijze als ten vorigen jare. Blijkt alsdan andermaal, dat die aanleg ontbreekt, dan krijgt de kweekeling ontslag. Ouders en voogden kunnen van deze beslissing in beroep komen bij den Onderwijsraad". „Lieb Vaterland kann ruhig sein": er staat een wacht wel niet aan de Rijn, maar dan toch aan de deur der kweekschool, daargesteld door de honderd leden der Tweede Kamer, de vijftig dito der Eerste en onder hoge goedkeuring van Hare Majesteit de Koningin! Ja, deze bepaling wordt zo gewichtig geacht, dat ze ook opgenomen is onder de voorwaarden, waarop een biezondere kweekschool subsidie kan verkrijgen. Mocht men daar een kweekeling met gebrekkige aanleg op andere wijze verwijderen dan door het voorgeschreven „summier onderzoek" van de hoofdinspekteur, dan verliest die inrichting alle aanspraak op vergoeding uit 's Rijks kas!

Er is nog een reden, waarom ik hoop, dat deze wet het geen 40 jaar zal uithouden en deze is, dat ze nog geheel staat in het teken van het intellectualisme: het tijdperk van de „algemene ontwikkeling", van de „alzijdige vorming" is in de praktijk nog niet afgesloten. 't Is waar, „lichamelijke oefening" wordt een verplicht vak en vervangt de „vrije en orde oefeningen der gymnastiek", doch dit bewijst alleen, dat de inzichten ten opzichte van de gymnastiek enigszins gewijzigd zijn. Daartegenover staat, dat de „handenarbeid" geen plaatsje kon krijgen onder de verplichte vakken en nauweliks gedoogd is onder de facultatieve. De meerderheid der Kamer verwacht het dus nog steeds van het Hoofd meer dan van de Hand en in 't geheel niet van het Hart. Duidelik komt dit ook uit, als men er op let, dat de amendementen tot versterking van het intellectuele onderwijs zijn aangenomen en die tot verzwakking zijn verworpen: aangenomen is de opneming van „gezondheidsleer" onder de „kennis der natuur"; verworpen is het amendement van de commissie van rapporteurs om de uitdrukkelike vermelding van „kennis der gemeente-, provinciale en staatsinrichting van Nederland" te schrappen; verworpen is

ook het amendement Otto om de rij der verplichte vakken te verkleinen. Nog duideliker komt het uit als men let op de opleiding der toekomstige onderwijzers: die moeten eerst een volledige U.L.O.-school doorlopen, of ook drie klassen van H.B.S., Gymnasium of Lyceum. Daarna krijgen ze verplicht onderwijs in . . . . achttien vakken; dit is echter het minimum: voor de kwekelingen der biezondere kweekscholen komen daar nog enkele vakken bij, b.v. bijbelse geschiedenis, kerkgeschiedenis, bijbelse aardrijkskunde en oudheidkunde, benevens godsdienstleer: excusez du peu: het worden met elkaar pas 23 vakken-zodat de twee dozijn nog niet vol zijn. Wat er voor de R.K. kweekscholen bijkomt, weet ik niet zo precies. Natuurlik moet al dat onderwijs echt wetenschappelik gegeven worden; daarvoor heeft de Kamer gebruik gemaakt van haar recht van amendement en bepaald, dat aan kweekscholen alleen onderwijs mag gegeven worden door mensen, die de bevoegdheid bezitten les te geven aan een H.B.S. met vijfjarige cursus en Gymnasium. Dus mag in wiskunde alleen gedoceerd worden door een Doctor in de Wis- en Natuurkunde of door de bezitter van K. 5, maar in Opvoedkunde, dat toch eigenlik het hoofdvak moest zijn, mag iedereen les geven, want daarvoor bestaat geen afzonderlike bevoegdheid, noch lagere, noch middelbare, noch hogere. Zelfs het feit dat dit alles moet leiden tot een ontzettend gebrek aan leerkrachten, heeft de Kamer niet weerhouden die bepalingen aan te nemen; ja het heeft heel weinig gescheeld of het instituut der onderwijzeres met diploma A was gevallen, waardoor de gelegenheid om altans een voldoend aantal onderwijzeressen te krijgen, ook zou verkeken zijn.

In Rotterdam heeft de wethouder De Zeeuw een plan ontworpen waardoor localiteit en onderwijskrachten bij het lager onderwijs worden bespaard. Dit plan is, allereerst door zijn naaste vrienden, heftig bestreden; ik beoordeel het niet; maar De Zeeuw kan gerust zijn: de aanstaande onderwijzersnood zal ons dwingen zijn plan altans gedeeltelik uit te voeren, daar we anders een groot deel van de kinderen zonder onderwijs zouden moeten laten rondlopen.

Herziening dezer wet en vervanging van de politieke wet door een onderwijswet is dus mijn wens. Maar is er ook kans op vervulling van die wens? 'k Geloof van ja en daarvoor heb ik verschillende gronden. De eerste is deze, dat in onze wetgeving nog steeds ontbreekt de regeling van het kleuteronderwijs. Nu wordt de lagere school wel eens genoemd het fundament van heel het onderwijsstelsel; het zij zo, maar in de bestekken, die ik te zien krijg, gaat er altijd nog iets vooraf aan het leggen van het fundament: ontgravingen of aanvullingen, ophogen tot een bepaald peil of iets dergelijks. Welnu, hoe langer hoe meer blijkt, dat ons onderwijsstelsel niet begonnen kan worden met het fundament tenzij er eerst nog iets aan voorafgaat. En als dit kleuteronderwijs goed geregeld wordt, zal blijken, dat het niet moet zijn voorbereidend lager onderwijs of m. a. w. dat het zich niet moet richten naar de eisen der lagere school, doch dat omgekeerd dat kleuteronderwijs zich nog moet uitstrekken over een deel van die lagere school. Wil men de leeftijd tot 6 jaar noemen de speeltijd en die van 10 tot 18 of langer de leertijd, dan ligt tussen 6 en 10 jaar de overgang van spelen tot leren. Zodra we een goede wet op het kleuteronderwijs hebben, zal blijken, dat reeds daardoor ingrijpende

wijzigingen nodig zijn in de wet op het lager onderwijs. De tweede grond voor mijn verwachtingen ligt hierin, dat de financiële verhouding van Rijk en Gemeente, die reeds veel te wensen overliet, door de nieuwe wet van jaar tot jaar verslechterd zal worden. Reeds nu wordt het budget van vele gemeenten juist door de bekostiging van het onderwijs zo zeer bezwaard, dat het Rijk te hulp moet komen. Men onderzoeke eens, hoe het gaat in de mijnstreken, waar een gemeente van 700 zielen plotseling er een wordt met 7000 en misschien op weg is naar de 70.000. Weet men wel, dat men alleen met kunst en vliegwerk daar voldoende schoolruimte krijgt en dat dit op den duur moet vastloopen? Ook waar de groot-industrie zich vestigt als bij de Philips-fabrieken, zit men met de handen in 't haar, als men denkt aan de noodzakelikheid van schoolgebouwen, te stichten door de gemeenten. Nu komt daarbij, dat de gemeenten ook moeten voorzien in de behoefte aan nieuwe schoolgebouwen voor het biezonder onderwijs, terwijl ze tevens jaarliks aanzienlike sommen moeten uitgeven voor de bestaande gebouwen. Reeds bij de behandeling der wet heeft de Minister 4 millioen vrijgekregen, die eerst van de gemeenten worden ingehouden om ze dan weer uit te delen aan de meest hulpbehoevenden! Iedereen gevoelt, dat dit geen blijvende toestand kan zijn en dat de enige uitkomst is: algehele bekostiging van het lager onderwijs door het Rijk. Komt men daartoe, dan heeft ook dit ingrijpende herziening der wet ten gevolge.

De derde grond voor mijn verwachting is deze, dat al spoedig zal blijken, dat de openbare school door haar eigen voorstanders in slechter conditie is gebracht dan de gelijkstelling eiste. Mijn indruk bij de behandeling der wet in de Tweede Kamer was, dat de fractie der S. D. A. P. de bestudeering der wet in hoofdzaak had opgedragen aan de HH. Ossendorp, Van Zadelhof, Albarda en Mevr. Groeneweg. En het moet gezegd worden, dat deze vier heel wat werk van het ontwerp gemaakt hebben, de onderdelen hadden verdeeld en telkens goed beslagen op het ijs kwamen. Ook enkele andere leden zaten er wel in, maar dat waren eenlingen, zoals b.v. de heer Otto. Gevolg hiervan is geweest, dat de S. D. A. P.-fractie een sterke invloed heeft gehad op de behandeling der wet en dat daardoor de onderwijzerspositie is versterkt ten koste van het openbaar onderwijs. De afschaffing van het ambulantisme en de verplichte personeelvergaderingen betreffen veel meer de machtsvraag dan het onderwijsbelang. Deze twee punten reeds zullen hun invloed doen gelden ten nadele van de openbare school. Veel meer is dit nog het geval met de verwoede strijd tegen de standenschool. Op het platteland kent men deze school bijna niet; voor de steden is het een hoogst belangrijk vraagstuk, waarop ik hier niet verder kan ingaan. Alleen zeg ik er dit van: ik hoop, dat de tijd zal komen, dat in Nederland de standenschool overbodig zal zijn; doch dit moet niet bereikt worden door neer te halen, wat hoog staat, maar wel door op te heffen, wat laag staat. De uniforme regeling van het schoolgeld zal ten gevolge hebben, dat de openbare school wordt de armenschool, altans in de steden. Daartoe zal ook medewerken het beslist verbod van het onderwijs in de Franse taal gedurende de eerste zes leerjaren. Voor de biezondere school staan verschillende wegen open om aan de wensen der ouders

tegemoet te komen: wegen, die ik niet zal aanwijzen, daar ik zelf volstrekt geen voorstander daarvan ben, maar die de belanghebbenden toch wel zullen vinden.

Het eigenaardig verschijnsel heeft zich hierbij voorgedaan, dat de verwoede tegenstanders van de standenschool niet schijnen opgemerkt te hebben, dat de nieuwe wet op een heel belangrijk punt die school bevoordeelt. Er zijn n.l. in ons land biezondere neutrale scholen, die gebouwd zijn door heel rijke mensen en waarin wel tweemaal zoveel lokalen zijn als bij een normale bouw gevorderd worden, omdat de klassen heel klein gehouden worden. Al die gebouwen worden voortaan door de gemeenten vergoed. En ook als men in de toekomst zulke scholen wil stichten met b.v. klassen van 12 leerlingen, dan moet de Gemeente dit betalen. Het enige, wat dan moet geschieden, is, dat de Gemeenteraad moet beslissen, of dan voortaan ook op de openbare scholen het maximum der klas op 12 zal gebracht worden, wat natuurlik ontkennend zal beantwoord worden, omdat de niet-geëiste onderwijzers dan voor rekening der gemeentekas komen, niet slechts op de openbare, maar in dat geval zelfs op de biezondere scholen! Ik beschouw dit als een ernstige leemte in de wet, daar m.i. het Rijk de roeping niet heeft een bepaalde stand te benadelen, doch ook niet te bevoordelen. Tegenover de standen staat naar mijn mening het Rijk precies als tegenover de adel: we hebben de adel niet afgeschaft, wel echter de adelike rechten; zoo ook behoeven wij de standen niet af te schaffen, wat trouwens onmogelik zou zijn, zoals Rusland ons leert, doch wel moeten wij bestaande standsvoordelen, die van overheidswege gehandhaafd mochten worden, trachten af te schaffen. En nu staat het voor mij vast, dat een regeling, waarbij ook in dit opzicht recht gedaan wordt, mogelik is.

Resumerende kom ik tot deze slotsom: Gezien de politieke verhoudingen in ons vaderland, was in het jaar 1920 niet anders mogelik dan een wet, die ongeveer er uitziet, als die nu tot stand gekomen is. Voor de vrije ontwikkeling zowel van het openbaar als van het biezonder onderwijs is echter noodzakelik, dat zo spoedig mogelik tal van belemmeringen der vrijheid worden weggenomen. Dit is mogelik wanneer mannen als R. Casimir, Dr. de Vletter, Dr. Bonebakker, A. H. Gerhard, Zernike e. a. die zich reeds in deze geest herhaalde malen hebben uitgelaten, willen samenwerken met mannen van rechts, die er niet voor zijn, dat de verdrukten van gisteren worden de verdrukkers van heden. Wie die samenwerking aandurft moet vooraf op twee dingen rekenen: a. dat hij de naam krijgt van reactionair, want dit is tegenwoordig het argument, waarmee men alles wil tegenhouden, dat niet in de partijkraam te pas komt; b. dat van de vrijheid, als die verkregen wordt, door rechts een geheel ander gebruik gemaakt zal worden als door links.

Het jaar 1920 heeft ons geleerd, dat een wet op het onderwijs tot stand kan komen, als men heeft een Minister, die weet, wat hij wil en die steeds het einddoel voor ogen houdt; plus een klein groepje Kamerleden, die heel de Kamer onder suggestie weten te krijgen. Zo iets is in 1922 of een der daarop volgende jaren ook mogelik; dus: Voorstanders van vrije onderwijsontwikkeling „En déspereert niet".

Oudercommissies

door E. J. VAN DET.

Wij zullen alzo een nieuwe wet op het Lager Onderwijs krijgen, een, die inderdaad het predicaat „nieuw" verdient.

Het is op het ogenblik niet mijn bedoeling in een beoordeling der wet te treden, ook wil ik niet het vele nieuwe er uit in het licht stellen. Slechts een dier nieuwigheden wil ik wat meer van naderbij bekijken, n.l. de oudercommissies.

Waren de andere karaktertrekken der Wet reeds vooraf met meerdere of mindere scherpte getrokken, deze stond zeker zeer weinigen voor ogen.

En nu is nog volstrekt niet aan te geven hoe de nieuwe instelling er waarschijnlik zal uitzien.

Het gaat nog volstrekt niet aan, te zeggen: ziedaar een aanwinst voor het onderwijs.

Oudercommissies kunnen zeer nuttige instellingen zijn; evenzeer kunnen zij de ontwikkeling van het onderwijs schaden.

Hoe ze wel en hoe ze niet moeten zijn leren wij 't best, wanneer wij nagaan de ondervinding bij anderen in dat opzicht.

Wij hebben in ons openbaar onderwijs totnogtoe niets van die aard bezeten, bij onze oostelike naburen echter heeft men reeds enige ondervinding er mee opgedaan.

Wel hebben de onderwijzers steeds behoefte gevoeld aan contact met de ouders. Zij zijn in hun streven tot het knopen van een band tussen de school en de ouders door de autoriteiten maar weinig gesteund. Ja, wij hebben in de hoofdstad des Rijks de toestand gekend, dat het contact van de onderwijzers met de ouders ten zeerste werd belemmerd en feitelik alleen geduld, wanneer 't geschiedde met het hoofd der school als bemiddelaar.

Van een algemeen systematies contact was natuurlik volstrekt geen sprake. Ouderavonden hebben bij ons nooit burgerrecht gekregen en zoo stonden huis en school vrijwel geïsoleerd naast elkaar, zeer tot schade der opvoedende waarde van de school.

Zoals ik reeds zeide, de onderwijzers wilden wel anders, of zij echter hun wensen verwezenlikt zien is een andere vraag.

Wensten zij aan de eene zijde contact met de ouders, aan de andere kant vreesden zij invloed der ouders op het technies gedeelte van hun taak en vooral op hun ambtelike positie.

Inderdaad ligt hier het gevaar. Het zuiver technicse van een beroep is het uitsluitend terrein van de vakmensen, daarop kunnen zij inmenging van leken uitteraard niet dulden. De vastheid van positie der onderwijzers moet niet in gevaar gebracht worden door belanghebbende en niet altijd even ruim oordelende ouders.

Hoe heeft men bij onze naburen deze gevaren trachten te ontgaan en het goede element tot zijn recht trachten te doen komen?

Iets over het streven naar oudercommissies of adviserende ouder-

raden, zoals men die in Duitsland noemt, ontleen ik aan een brochure van Zender [1]):

Reeds in 1848 werd op de Tivoli-vergadering van 26 April door het Duitse onderwijzers-corps de volgende eis gesteld:

„Instelling van Commissies, gekozen uit onderwijzers en andere burgers als adviserende raad bij het besturen der afzonderlike scholen."

De weldra ingetreden reactie onderdrukte deze gedachte, dooden kon zij haar niet. In 1890 werd zij door de Deutsche Lehrerverein opnieuw opgenomen. In 1906 stelde de Württembürgsche Regering oudercommissies in voor de industriële vakscholen en in 1911 nam de 6e Pruisiese Lehrertag in Hannover de volgende stelling aan: „Ter advisering van autoriteiten in alle gewichtige aangelegenheden wordt in elke instantie naar vrije keuze uit de onderwijzers en andere personen, die met het onderwijs bekend zijn, een commissie gevormd".

In de laatste tijd hebben de voornaamste onderwijzersverenigingen het punt op hun program gezet.

Het Kath. Lehrerverband des Deutschen Reichs formuleerde het als volgt: „Aan elke school worde een oudercommissie ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van het onderwijzerscorps en van de ouders der leerlingen."

De Deutsche Lehrerverein:

„Aan de afzonderlike scholen behoren oudercommissies te worden gevormd, die als vertegenwoordigers der schoolgemeente, aan het bestuur der uitwendige aangelegenheden deelnemen.

De Pruisische Lehrerverein: Op plaatsen met meer dan één school wordt aan elke school een oudercommissie gevormd, die aan het uitwendige bestuur der school deelneemt en de betrekkingen tussen school en huis heeft te onderhouden. De leden worden in gelijk aantal door het personeel en de ouders der leerlingen gekozen."

Het Program der jongsociale leerkrachten:

„Deelname der ouders aan de opvoedkundige taak der school door oudercommissies, die volgens democratische beginselen gekozen zijn."

Ook de politieke partijen, inzonderheid het Centrum en de sociaaldemocratie, hebben er zich voor uitgesproken.

Als gevolg van bovenstaande kunnen wij beschouwen, de Ministeriële beslissing van 1 October 1918, waarbij oudercommissies voor de hogere scholen werden ingevoerd en die van 5 November 1919, waarbij de invoering voor alle scholen wordt voorgeschreven.

Volgens Zender is het beginsel der Oudercommissie een uitvloeisel van het feit, dat de belangrijkste opvoedingsfactoren — huis en school — slechts in verbinding met elkaar hun doel kunnen bereiken, dat ware democratie slechts van onderen op ontwikkeld kan worden en dat de school, om draagster te worden der democratiese idee, zoals dit in een democratiese staat geëist mag worden, bovenal in haar eigen bestuur zelf in de volste zin des woords democraties zijn moet.

Hij wijst er op, dat onder het oude systeem nimmer volledige resultaten bereikt konden worden. De onderwijzers hebben steeds

[1]) Der Elternbeirat, ein Leitfaden für die Praxis von Lehrer Zender. Verlag Gesellschaft und Erziehung. Berlin-Fichtenau 1920.

gestreefd naar een nauw contact tussen huis en school. „Niemand", zegt hij, „kan meer overtuigd zijn van de noodzakelikheid ener nauwe verbinding tussen huis en school, dan juist de onderwijzers. Op hen drukten als een loodzware last, de belemmeringen, die 't ouderlik huis door zijn onverschilligheid aan hun arbeid in de weg legde. Zij gebruikten steeds elk middel en elke gelegenheid om een brug tussen hen en 't ouderhuis te slaan. Ten bewijze daarvoor behoeft slechts herinnerd te worden aan hun onvermoeid streven voor de invoering van kwartaalrapporten en ouderavonden. Het doel der onderwijzers werd niet bereikt, kon niet bereikt worden daar het oude systeem er niet toe besluiten kon principiële maatregelen in deze te treffen".

De bepalingen van het genoemde ministeriële besluit bevatten 't volgende:

I. Algemene beginselen.

1. Aan elke school wordt een Oudercommissie gevormd. Zij dient ter bevordering der betrekkingen tussen school en huis, zij moet aan ouders en school gelegenheid geven met elkaar samen te werken en wederkerige invloed op elkaar uit te oefenen.

2. De Oudercommissie bestaat slechts uit vertegenwoordigers der ouders. De leider der school en de leden van het personeel nemen in de regel aan de vergaderingen der Commissie deel met adviserende stem. De Commissie kan echter ook zonder hen vergaderen. De Commissie wordt bij geheime stemming, volgens meerderheidslijsten gekozen, nader in bijgevoegd verkiezingsreglement aangegeven. Zij telt 1 lid op elke 50 leerlingen der school, met een minimum van 5 leden. Het lidmaatschap duurt 2 jaren. Een lid treedt af als zijn kind de school verlaat en wordt vervangen door de eerstvolgende candidaat op zijn lijst.

3. De leider der school roept acht dagen na de verkiezing, de gekozenen tot een vergadering bijeen, die een voorzitter en andere functionarissen uit haar midden kiest.

4. De voorzitter roept de oudercommissie ter vergadering op, zovaak daartoe aanleiding bestaat, minstens echter éénmaal per halfjaar. Wanneer het personeel der school of een derde der Commissie-leden het verzoek daartoe doen, moet een buitengewone vergadering worden uitgeschreven. Voor de behandeling van speciale gevallen kunnen ook andere personen, wier deelname gewenst wordt geacht, tot de vergaderingen worden uitgenodigd. Zij hebben geen stemrecht. Gewichtige persoonlike aangelegenheden moeten als vertrouwelik worden aangeduid en behandeld. Van de notulen der vergaderingen, voorzover de behandeling geen zaken van vertrouwelike aard betreft, kunnen alle ouders en onderwijzers der school inzage nemen.

5. De taak der oudercommissie is van adviserende aard. Zij strekt zich uit over wensen en voorstellen der ouders met betrekking tot de schoolleiding, de schooltucht, de verstandelike en zedelike vorming der kinderen, voorzover deze niet bizondere gevallen betreffen, maar van algemene strekking zijn.

Indien tegen een scholier wegens ernstige tekortkomingen door de school een berisping wordt uitgesproken of een aantekening op zijn

getuigschrift wordt gesteld, die zijn promotie ernstig zou kunnen bezwaren of hem in de publieke achting doen dalen, dan moet, indien de ouders dit wensen, daarover eerst de oudercommissie gehoord worden. Alle besluiten der oudercommissie moeten aan het personeel medegedeeld worden. De oudercommissie kan in overleg met het personeel der school vergaderingen van alle ouders bijeenroepen om hen over belangrijke kwesties door voordrachten of discussies in te lichten.

II. Verkiezingsreglement voor Oudercommissies.

De keuze der oudercommissies geschiedt volgens onderstaande regelen:

1. Alle ouders van de kinderen, die de school bezoeken, hebben 't actieve, zowel als 't passieve kiesrecht, ook ouders van kinderen, die tijdelijk of als toehoorder de school bezoeken. Dit geldt voor vaders zowel als moeders en evenzeer voor pleegouders.

Leden van het onderwijzend personeel, wier kinderen de school bezoeken, hebben hetzelfde kiesrecht als de andere ouders.

Ieder kiesgerechtigde heeft slechts één stem, onverschillig hoeveel kinderen van hem (haar) de school bezoeken.

2. Het tijdstip der verkiezing wordt door de schoolautoriteiten vastgesteld.

3. De schoolleider stelt de kiezerslijst samen en legt deze minstens 4 weken voor de verkiezing gedurende 2 weken der inzage. De kiezers (ouders) hebben 't recht afschrift van de kiezerslijst te nemen.

Bezwaren tegen de lijst kunnen uiterlijk één week voor de verkiezing bij de schoolleider worden ingebracht. Deze heeft het recht, wanneer 't betreft het ontbreken van een kiesgerechtigde op de lijst, aan het bezwaar tegemoet te komen. Doet hij dit niet of betreft het bezwaar de opname van bepaalde personen als kiesgerechtigden, dan beslist het stembureau (no. 4.) Tegen de beslissing van dit Bureau kan eerst na beëindiging der verkiezing volgens no. 9 bezwaar ingebracht worden.

4. Verder roept de schoolleider uiterlik 4 weken voor de verkiezing een oudervergadering bijeen. De bijeenroeping kan door bemiddeling der leerlingen of door openbare uitnoodiging geschieden. In deze oudervergadering moet de schoolleider de beginselen der oudercommissie en het aantal der te kiezen leden bekend maken, tevens wijst hij op 't gewicht der verkiezing, op het ter inzage leggen der kiezerslijsten en op het recht van bezwaar tegen dezelven. Hij nodigt de ouders uit kandidatenlijsten in te leveren en de datum eener tweede oudervergadering vast te stellen. Deze moet gehouden worden uiterlik twee weken voor de verkiezing; dezelfde bekendmakingen moeten er herhaald worden en een stembureau van minstens 3 personen door aanwijzing of verkiezing worden samengesteld.

5. De kandidatenlijsten moeten minstens 10 dagen voor de verkiezing, aan het stembureau worden ter hand gesteld. Zij moeten minstens zoveel namen van kandidaten bevatten, als er leden te kiezen zijn en door minstens 20 kiesgerechtigden ondertekend zijn. Op 't platteland zijn 10 handtekeningen voldoende. Kandidatenlijsten, die aan deze bepalingen niet voldoen, worden terzijde gelegd. Alle andere worden minstens 8 dagen voor de verkiezing op behoorlike wijze

publiek gemaakt (aanplakken of neerhangen op voor het publiek toegankelike plaatsen is voldoende). Bezwaar tegen de kandidatenlijsten kan slechts volgens no. 9 ingebracht worden.

6. De verkiezing geschiedt in 't openbaar, door middel van gesloten briefjes. De stembriefjes moeten een der kandidatenlijsten nauwkeurig aanwijzen, bijv. door vermelding van de naam van degene, die bovenaan op de lijst staan (lijst-Neumann).

Verbinding der lijsten is niet geoorloofd.

Stembriefjes, die geen betrekking hebben op in het openbaar bekend gemaakte kandidatenlijsten, alsmede dezulke waarin veranderingen zijn aangebracht, zijn ongeldig.

7. De uitslag der verkiezing moet onmiddelik na afloop derzelve door 't stembureau in openbare zitting worden opgemaakt en op gepaste wijze gepubliceerd. Bij de bepaling van het aantal mandaten, dat aan elke lijst toevalt, wordt § 51 van het verkiezingsreglement voor de Deutsche Nationalversammlung van 30 Nov. 1918 tot richtsnoer genomen.

De namen der gekozenen worden aan de schoolleider gemeld, die binnen 8 dagen de eerste zitting der oudercommissie bijeenroept.

8. Over de verkiezing en haar uitslag wordt een protocol opgesteld, dat door de leden van het stembureau wordt onderteekend en met de ingekomen stembriefjes en de kiezerslijst aan het schooltoezicht (bij volksscholen aan de districts-inspecteur) wordt toegezonden.

9. Bezwaren tegen de verkiezing kunnen slechts binnen 2 weken na vaststelling van de verkiezingsuitslag ingebracht worden. Zij kunnen elke onregelmatigheid, die zich vóór of tijdens de verkiezing heeft voorgedaan, betreffen. Zij schorten echter de uitslag der verkiezing niet op. Het schooltoezicht beslist over de ingebrachte bezwaren. Wanneer het de bezwaren als juist erkent, stelt het tevens de datum voor een nieuwe verkiezing vast.

De Minister van Wetenschap,
Kunst en Volksontwikkeling
HAENISCH.

III. Toelichting op de bepalingen.

Niet zonder opzet zijn sommige bepalingen zeer algemeen gehouden, daar men, afgezien van gelijksoortige inrichtingen in Zwitserland en Oostenrijk, nog geen steun vindt in de ervaring elders opgedaan. Reeds heeft men voor sommige bizondere gevallen aanvullende besluiten moeten nemen, waarvan hier enkele volgen:

a. Moeders van buitenechtelike kinderen zijn stemgerechtigd, pleegouders, bij wie buitenechtelike kinderen worden opgevoed, niet.

b. Stemmen voor anderen bij volmacht is niet geoorloofd.

c. Bij gescheiden echtgenoten kunnen beide stemgerechtigd zijn, behalve wanneer een van hen uit zijn (haar) ouderrechten is ontzet.

d. Volle wezen kunnen niet door hun voogd vertegenwoordigd worden.

e. Indien kinderen uit eenzelfde gezin op verschillende plaatsen school gaan, is de vader c. q. de moeder op beide hier gerechtigd.

f. Ouders, die op een andere plaats woonachtig zijn, hebben zowel 't actieve als 't passieve kiesrecht.

g. De schoolleider kan in 't stembureau gekozen worden, als kinderen van hem de school bezoeken.

Uit bovenstaande blijkt duidelik, dat men alles heeft gedaan om zuiver adviserende lichamen te vormen, die noch in ambtelike, noch in techniese pedagogiese aangelegenheden competentie bezitten.

Wat men te onzent wil is uit de debatten in 't algemeen wel op te maken.

Bij de behandeling van art. 16, hetwelk voorschrijft, dat in elke gemeente voldoend lager onderwijs gegeven moet worden in een genoegzaam aantal scholen, kwam de zaak ter sprake.

De heer Kolthek had hierbij een amendement ingediend, hetwelk als volgt luidde:

„1a. Aan elke openbare school is een oudercommissie, bestaande uit ten minste vijf ouders, voogden of krachtens wet of overeenkomst met de verzorging van leerlingen der school belaste personen.

1b. De oudercommissie wordt uit een door ouders, voogden of de in het voorgaande lid bedoelde verzorgers van leerlingen dier school gekozen.

1c. Wanneer in een gemeente meer dan één openbare school bestaat, wordt uit en door de verschillende oudercommissies een centrale commissie gekozen van minstens twee leden voor elke oudercommissie, welke oudercommissie namens en voor die oudercommissies optreedt bij het Gemeentebestuur of andere autoriteiten.

1d. Deze oudercommissies in gemeenten waar slechts één openbare school bestaat, of centrale commissies in plaatsen met meer dan één openbare school, hebben dezelfde wettelijke bevoegdheden als zijn toegekend aan de schoolbesturen van bijzondere, openbare en andere bijzondere scholen, die in aanmerking komen voor rijkssubsidie."

Het bizondere van dit amendement ligt in de slot-alinea. Het bestuur der openbare scholen wordt daar feitelik in handen gelegd van de oudercommissies. De bedoeling van de heer Kolthek was zeker te waarderen. Hij wilde n.l. het bestuur der openbare scholen ook leggen in de handen van hen, die haar goedgezind waren en onttrekken aan de gemeentebesturen, die vaak verre van vriendelik tegenover het openbaar onderwijs staan.

De gevaren echter aan zijn voorstel verbonden zijn van die aard, dat zelfs warme vrienden van het openbaar onderwijs, het niet zouden hebben durven aanvaarden.

Het bestuur der scholen zou alzo in handen gelegd worden van verschillende colleges, van twijfelachtige bevoegdheid, terwijl de waarborg, dat ze inderdaad steeds uit vrienden der openbare school zouden bestaan niet eens in alle gevallen vaststond. Wat wel vaststond was, dat de verkiezing een strijd ontketend zou hebben, die we maar liefst zover mogelik van ons moeten houden. Ik zal in dat opzicht straks nog iets over Duitsland mededelen, wat ons niet met grote geestdrift naar de instelling zelfs van eenvoudig adviserende oudercommissies kan doen uitzien.

De heer Ketelaar wilde ook oudercommissies. Hij had echter oorspronkelik de bedoeling ze bij het schooltoezicht onder te brengen.

Wat de samenstelling betreft, ging hij geheel met de heer Kolthek mede. Van besturende bevoegdheid wilde hij echter niets weten. De taak der commissies omschreef hij als volgt:

1. „De oudercommissie heeft tot taak haar wenschen ten opzichte van het onderwijs aan een school, waaraan zij verbonden is, aan het personeel der school en desgewenscht aan het gemeentebestuur en de leden van het Rijkstoezicht mee te deelen."

2. „Zij heeft het recht bijeenkomsten van de ouders, voogden en de in artikel 174bis bedoelde verzorgers van leerlingen der school en van het daaraan verbonden onderwijzend personeel bijeen te roepen ter bespreking van punten met de school in verband staande."

3. „De leden van het onderwijzend personeel zijn verplicht de in het tweede lid bedoelde vergadering bij te wonen."

De heren Ossendorp cs. stelden voor:

„De gemeenteraad is bevoegd voor één of meer scholen oudercommissies in te stellen, met inachtneming van de regelen, vastgesteld bij algemeenen maatregel van bestuur, den onderwijsraad gehoord."

Zonder twijfel was dit het voorzichtigste van de drie. Het stelde de oudercommissies niet in, het maakte ze slechts mogelik.

Het voorstel van de heer Ketelaar ging 't meest in de richting der adviserende ouderraden, zoals men die nu sedert kort in Duitsland heeft.

Als gevolg der discussies kwam ten slotte een gewijzigd amendement-Ketelaar voor den dag, hetwelk door de minister werd overgenomen en aldus luidde: „Aan elke openbare lagere school of aan openbare lagere scholen van dezelfde soort in één gemeente wordt een oudercommissie verbonden.

Bij algemeenen maatregel van bestuur worde de inrichting, de samenstelling, de bevoegdheden en de wijze van verkiezing geregeld den onderwijsraad gehoord."

't Was feitelik meer 't amendement-Ossendorp, behalve dat 't facultatieve, de gemeenteraad is bevoegd, vervangen was door 't imperatieve, aan elke school wordt een oudercommissie verbonden.

* * *

Wij krijgen dus oudercommissies. Over de wijze van inrichting kan men zich echter nog ampel beraden en moet 't advies van de Onderwijsraad worden ingewonnen.

Ik wees er reeds op, dat deze commissies het gevaar medebrengen van locale personen en partijstrijd. Dat dit gevaar niet denkbeeldig is, bewijzen de eerste verkiezingen in Pruisen.

De bekende pedagogiese auteur J. Tews deelt daaromtrent mede [1]) dat zij door de partijen zijn gebruikt om hun aanhangers in het geweer te brengen. De eigenlike taak der oudercommissie is daarbij geheel niet in aanmerking genomen. De kerkelike partijen, Katholieke zowel als Evangeliese, hebben hun aanhangers opgeroepen om voor de scholen hunner confessie in het krijt te treden. De sociaal-democratie, meerderheids zowel als onafhankelike, heeft 't zelfde gedaan. Grote vergaderingen zijn van weerszijden gehouden. In de „Freiheit" wordt geëist dat de oudercommissies „socialisties en revolutionair in hun wezen moeten zijn."

---

[1]) J. Tews: Elternabende und Elternbeirate. Langensalza. H. Beyer u. Söhne. 1920. Bladz. 22 e. v.

Hoe de verhouding der oudercommissies tegenover de onderwijzers van enkele zijden wordt opgevat, blijkt uit een paar andere mededelingen van Tews. De leus „Ouders, bewaakt de onderwijzers," is volgens hem door het Verbond van socialistiese onderwijzers en onderwijzeressen aangeheven. „Van kerkelike zijde zijn gelijksoortige misgrepen te vrezen," zegt hij.

Laat ons hopen, dat dit slechts kleine minderheden betreft en dwalingen zijn, zoals in de aanvang bij de meeste instellingen voorkomen. In elk geval is 't goed op deze dingen te wijzen, teneinde ze zoveel mogelik te voorkomen.

Oudercommissies kunnen alleen nut stichten, wanneer zij een zuiver adviserend karakter hebben.

De eigenlike drijfkracht tot ontwikkeling van het schoolwezen zit in het onderwijzend personeel.

De school aan de onderwijzers, zij en blijve steeds de leus. Geen dilettanten kunnen de eisen van het onderwijs zo kennen en wat meer is zo gevoelen als de onderwijzers.

Wil men hun adviserende raden ter zijde stellen om hen voortdurend op de hoogte te houden van de wensen en gevoelens der ouders, daar is niets tegen, het heeft integendeel 't voordeel, dat de ouders de school wat beter kunnen leren begrijpen, dat zij er wat meer belangstelling voor gaan gevoelen en tot een weloverwogen samenwerking kunnen komen. Naar mijn mening zal de opvoedende kracht in goed geregelde oudercommissies meer van de onderwijzers op de ouders werken dan omgekeerd. Dit nu is nodig en wenselik. Opvoeding der ouders tot beter begrip van het werk der onderwijzers zal de leerlingen ten goede komen.

Wij hebben in de aanvang van dit artikel in ons overzicht van de eisen der onderwijzers 't woordje uitwendig gespatieerd, omdat wij er juist de aandacht op wilden vestigen, dat ook zij van mening zijn, dat de ouders buiten de innerlike pedagogiese en ambtelike regeling der school moeten staan.

De ware democratie erkent wel, dat de gehele maatschappij belang heeft bij de regeling van 't schoolwezen, maar ze erkent tevens, dat de ambtelike en techniese zijde dezer regeling aan de mannen van 't vak moet blijven. Wanneer men daarbij aan hen allen gelijke rechten toekent, dan zal men eerst komen tot de ware socialisatie van het schoolwezen, waarin alle deskundige medewerkers ook medezeggingsschap hebben, dan eerst zal het schoolwezen zich uit zijn eigen innerlike aandrang tenvolle kunnen ontplooien.

Het „Oeuvre Grancher" en tuberculosebestrijding.

door Dr. R. P. VAN DE KASTEELE, Kinderarts te 's-Gravenhage.

In een vorig artikel in dit tijdschrift (Volksontwikkeling no. 9) heb ik uiteengezet welk een vooraanstaande plaats bij eene rationeele tuberculosebestrijding het voorkomen der besmetting en de bestrijding van de ziekte bij het kind m.i. dienen in te nemen.

De beteekenis van dit streven begint hoe langer hoe meer door te dringen, en zoo lees ik in het jaarverslag 1919 van het kindersanatorium „Huis ter Drift" te Doorn van de hand van den, wel bij uitstek tot oordeelen bevoegden, Sanatoriumarts van der Wey: „Ook is het aan geen twijfel onderhevig, dat bestrijding van de eerste „uitingen der tuberculose bij het kind en verhooging van het weer„standsvermogen der jeugdige tuberculose-candidaten een der krach„tigste middelen is om de sterfte aan deze ziekte bij volwassenen te „verminderen, ja het is waarschijnlijk dat de voorbehoedende werking „daarvan van grooter beteekenis is in den strijd tegen de tuberculose als „volksziekte dan de behandeling der zieke volwassenen."

Elke organisatie nu die in die richting werkt heeft ten volle het recht op meer algemeene bekendheid, en als een zoodanige zou ik dan het Oeuvre Grancher[1]) willen bespreken, zóó als dat het eerst in Frankrijk en later ook in andere landen is ingesteld.

Grancher, professor aan de Universiteit in Parijs, de man naar wien het Oeuvre is genoemd en die in 1907 is overleden, had geen gemakkelijk leven. Uiterst werkzaam en vol idealen, werd hij zeer geremd door een dysenterie, die hij in zijn studententijd in het Ziekenhuis had gekregen en waarvan hij zich nooit ten volle heeft hersteld.

Het is hier niet de plaats om uit te wijden over zijn wetenschappelijke verdiensten, maar vanaf het begin van zijn geneeskundigen loopbaan heeft Grancher zich aangetrokken gevoeld tot de tuberculose en het was speciaal alle ellende, welke deze ziekte met zich brengt, waarvoor hij een open oog had.

Dit bracht dadelijk met zich dat hij zijn gedachten liet gaan over eene bestrijding van de tuberculose, en reeds in 1878 schrijft hij afkeurend over het heen en weer zenden van de patiënten tusschen tuberculosebureaux en ziekenhuizen, net zoolang tot de dood hieraan een einde maakt en hij komt op tegen het onnutte en kostbare van het hospitaliseeren van tuberculoselijders.

Toen uitvoer zou worden gegeven aan het plan om te komen tot de oprichting van verschillende volkssanatoria en toen daarvoor een commissie werd samengesteld, was Grancher de aangewezen man om president van deze commissie te worden.

Maar al binnen enkele weken voelde hij te sterk de principieele bezwaren van een dergelijken opzet en, waar de meerderheid der commissie de sanatoria bij de bestrijding op het eerste plan wilde handhaven, daar trok Grancher zich terug.

Hij wilde een anderen kant uit.

Vriend van den grooten Pasteur, had hij gelegenheid gehad diens werk van nabij te volgen en zoo ook diens geniale bestrijdingswijze van de zijdeworm ziekte, waarbij Pasteur, daar hij niet bij machte bleek de eenmaal aangetaste rupsen te genezen, de cieren redde vóór het dier kon worden besmet. Deze gedachtengang te volgen bij de bestrijding der tuberculose was het ideaal van Grancher.

„Quand la tuberculose sévit dans un étroit logis et frappe le père

---

[1]) Algemeen secretariaat: Rue de Lille 4 Parijs, verstrekt met groote bereidwilligheid alle mogelijke inlichtingen.

ou la mère, la contagion des enfants est presque fatale et j'ai pensé que le meilleur moyen était de lui enlever sa proie".

Dàt was volgens Grancher de meest afdoende wijze om de tuberculose te bestrijden en dáár moest het aangrijpingspunt gevonden worden: het kind uit tuberculeuze milieu's diende beschermd te worden tegen de steeds dreigende infectie.

En omdat het in de practijk wel altijd onmogelijk zal blijken deze bescherming in het huis van den lijder zelve consequent door te voeren, daar wilde Grancher de kinderen vanaf het derde jaar, terwijl ze nog volkomen gezond waren, uit het tuberculeuze gezin nemen en ze plaatsen op het platteland bij eveneens volkomen gezonde boerenfamilies, waar de kinderen hun geheelen schoolplichtigen leeftijd, dus tot hun 13e jaar, zouden verblijven.

De uitvoering van deze plannen leverde moeilijkheden, in de allereerste plaats voor Grancher zelf, die in den beginne nog geen vaste lijn zag.

Verschillende vragen vereischten antwoord. Hoe in een gezin de gezonde en de zieke elementen te scheiden? Hoe van de ouders te verkrijgen dat ze hun kind zouden afstaan? Waar de kinderen heen te zenden en hoe te zorgen voor de verzorging daar ter plaatse?

Grancher bleef naar antwoord zoeken en zoo zond hij b.v. circulaires aan de tuberculoselijders, die in de Parijsche hospitalen lagen, met de vraag of zij hun kinderen voor een dergelijk doel zouden willen afstaan. Verreweg het meerendeel der antwoorden luidde bevestigend en dat gaf hoop.

En als vanzelf kwam spoedig de oplossing: 7 November 1903 verscheen in het Bulletin Médical een artikel van Grancher, waarin hij zijn denkbeelden uiteenzette en waarin hij zich voornamelijk richt tot de doktoren van het platteland. In deze Medici, die hij de „providence du pays où ils vivent" noemt, stelt hij een groot vertrouwen en hij voorziet van hoe groote beteekenis voor dit werk juist hún hulp zal zijn. En Grancher bedroog zich niet; aan zijn welsprekenden oproep werd gehoor gegeven door ruim 200 medici die hem bij zijn werk wilden helpen.

Men denke zich de taak dezer medici niet te gemaklijk.

In de eerste plaats hadden zij het vooroordeel van de menschen, die de kinderen tot zich zouden nemen, te overwinnen. In de tweede plaats moesten zij er voor in kunnen staan dat de menschen, waarbij het kind komen zou, moreel en lichamelijk gezond waren. In de derde plaats moesten zij liefst die menschen weten te vinden die, niet zoozeer uit winstbejag, maar uit liefde de kinderen tot zich namen, en tenslotte moesten zij de doorloopende geneeskundige controle van de kinderen op zich nemen.

Maar met groot enthousiasme gaven vele medici zich, geheel belangeloos, voor dit werk op en, dank zij hun steun, kon de verwezenlijking van Grancher's idealen een aanvang nemen en kon dus het Oeuvre de préservation de l' Enfance contre la tuberculose, kortweg genoemd het Oeuvre-Grancher, hare werkzaamheden beginnen. Het werd gesticht in Parijs, maar het werd al heel spoedig, doordat in verschillende steden van Frankrijk dit werk navolging vond, een nationaal werk.

Het spreekt vanzelf dat voor een dergelijk werk, naast veel geld, een machtige organisatie en veel voorbereiding vereischte is.

In de eerste plaats diende geregeld te worden de verhouding tot de ouders. Het lag geenszins in de bedoeling van Grancher de familieband te verbreken. De ouders staan hun kind gedurende den schoolplichtigen leeftijd af, maar behouden daarna alle rechten op het kind; zij correspondeeren van te voren met de menschen waar het kind geplaatst zal worden en de gezonde familieleden hebben het recht, de kinderen herhaaldelijk op te zoeken, en krijgen daarvoor, tegen verminderden prijs, spoorwegbiljetten.

Bovendien betalen de ouders altijd een aandeel in de kosten, hetgeen natuurlijk ook de band onderhoudt. Waren de ouders hiertoe niet in staat, dan schoot het Oeuvre dit geld aan de ouders voor.

De ouders, doordrongen van den ernst van de ziekte, staan hun kinderen af in het besef dat deze, als zij de school verlaten, in een zeer goede conditie zijn om hun brood te gaan verdienen, hetgeen zonder twijfel een groot sociaal voordeel is. Bovendien weten de ouders, dat, zoo de kinderen wees worden, gedurende hun verblijf buiten, ook nà het 13e jaar tot aan hun meerderjarigheid het Oeuvre voor hen zorgt, hen helpt bij de beroepskeuze, enz.

In de verschillende „foyers", waarheen de kinderen werden uitgezonden, werden directeuren aangewezen, welke taak gewoonlijk de medici op zich namen; en verder werd aan verschillende dames, de z.g.n. patronesses, de taak opgedragen om geregeld de kinderen en de gezinnen te controleeren.

Het geld kwam al heel spoedig ruim binnen vloeien, en als eigenaardigheid wil ik vermelden dat groepen van leerlingen van burgerscholen en gymnasia „beurzen" stichtten, waarvoor zij kinderen uitzonden die a.h.w. hun eigen pupillen werden en die dan ook geregeld door hen bezocht werden. Zoo waren in 1907 al 90 beurzen in verschillende scholen ingesteld, die tezamen ruim 28.000 francs inbrachten.

Ook over legaten en belangrijke subsidies kreeg het Oeuvre te beschikken. Al in 1906 kwam de eerste staatssubsidie van 50.000 francs, welke weldra verdubbeld werd. Vanaf 1905 gaf de stad Parijs 18.000 francs per jaar voor dit werk.

Ten slotte was ook de particuliere belangstelling groot. In 1907 telde het Oeuvre al 1100 contribuanten, en in de laatste jaren voor den oorlog betaalde b.v. Mevr. Rotschild geregeld elk jaar voor 40 kinderen, hetgeen, daar de prijs per maand per kind toen 30 francs bedroeg, de som vertegenwoordigt van 14.400 francs per jaar.

Het jaarlijksch inkomen, dat in 1907 192.000 francs bedroeg, steeg regelmatig en bedroeg in 1914 416.000 francs.

Parallel met de stijging der beschikbare gelden gaat een stijging van het aantal uitgezonden kinderen, maar een bestudeering daarvan werpt wel een schel licht op het feit hoe duur of een dergelijk ondernemen is en hoe betrekkelijk weinig kinderen geholpen kunnen worden. Het aantal uitgezonden kinderen bedroeg in het eerste jaar 27, om tot 1914 regelmatig te stijgen tot 855.

Welke kinderen werden uitgezonden?

Over de sociale positie van de kinderen wordt in de verslagen niet duidelijk gesproken — maar wel is op te maken dat het waar-

schijnlijk heel arme volkskinderen zijn, tenminste herhaaldelijk wordt gewezen op de slechte milieu's waarin de kinderen leven en voor hun huizen wordt het woord „krotten" gebezigd.

Ook over den gang van het voor-onderzoek wordt niet uitgeweid; alleen wordt er steeds den nadruk op gelegd dat, door een zeer nauwkeurig onderzoek, wordt uitgemaakt of de kinderen wel physisch volkomen gezond zijn. Dat is natuurlijk van het grootste belang, omdat anders deze kinderen een groot gevaar zouden kunnen gaan opleveren voor de bevolking waarheen zij gaan.

Dat deze keuring nauwkeurig geschiedt blijkt wel dadelijk uit de gegevens over de kinderen nadat zij een tijd in hun nieuwe omgeving hebben doorgebracht.

Zoo bracht Arucand Delille, de algemeene Secretaris van het Oeuvre, in 1911 rapport uit over een statistiek van de kinderen van 175 families, waarvan een der ouders of beiden tuberculose hadden. De kinderen die bij de ouders waren gebleven werden besmet in 60 % van de gevallen met een sterfteprocent van 40 % in de eerste jaren volgende op de besmetting — zonder dus nog mede te tellen de slepende tuberculeuze aandoeningen (b.v. kliertuberculose), die weer het uitgangspunt kunnen worden van een nieuwe uitzaaiing.

Daartegenover heeft hij gesteld de eerste kinderen die door het Oeuvre waren uitgezonden. Op deze 1000 kinderen waren slechts 2 kinderen gestorven aan een tuberculeuze aandoening en slechts bij 4 kinderen waren gevallen van tuberculose tot uiting gekomen. Ook gedurende, of in aansluiting aan, de griep-epidemie viel geen enkel sterfgeval voor.

Ook blijkt de relatieve gezondheidstoestand van de kinderen uit het feit dat hun gemiddelde gewichtstoename in de eerste maand van hun verblijf buiten gemiddeld 3 à 4 K.G. bedraagt. Dit is haast ongelooflijk, maar zou hierbij, naast natuurlijk het feit dat het overbrengen van de stadskinderen naar buiten hen een flinken honger bezorgt, ook niet een rol spelen dat in vele gevallen de kinderen pas als de nood in het gezin hoog is gestegen, aan het Oeuvre worden afgestaan?

Wat den leeftijd der kinderen betreft, al heel gauw is ingezien dat de kinderen vooral zoo jong mogelijk moesten worden uitgezonden. Ten eerste hoe jonger uit het tuberculeuze milieu gehaald, des te beter — maar bovendien: het oudere kind dat altijd in Parijs heeft geleefd, is moeilijker te leiden. Grancher begon vanaf het 3e jaar; kinderen in de eerste twee levensjaren naar buiten te zenden vond hij te gevaarlijk, omdat deze extra zorg vereischen, en de zuigelingensterfte van de uitbesteede jonge kinderen, met name in Frankrijk, berucht hoog is.

De kinderen ontwikkelen zich op het platteland tot krachtige individuen en herhaaldelijk wordt er in de verslagen op gewezen dat er moreel ook zoo'n grooten invloed ten goede uitgaat van het leven buiten. En dat is verklaarbaar, ten eerste omdat het moreel van het nieuwe milieu in den regel veel beter zal zijn dan het Parijsche, waaruit de kinderen komen, en ten tweede omdat men juist door het zorgvuldig uitzoeken van de pleegouders a.h.w. tot een selectie komt. Uit de eerste 1000 kinderen behoefden slechts vijf jongens en één meisje te worden teruggezonden.

Een vraag die al spoedig oplossing vereischte, was: moet het kind, als de besmettingsbron komt te overlijden, aan de familie worden teruggegeven? En deze vraag werd dadelijk ontkennend beantwoord; alvorens het kind door het Oeuvre werd aangenomen, moesten de ouders zich verbinden om het kind niet vóór het einde van den schoolplichtigen leeftijd op te eischen. En van dezen regel werd nooit afgeweken, hetgeen voor den goeden gang van zaken te begrijpen is. Maar ook nà het verlaten van de school bleef het Oeuvre zorg dragen voor de eenmaal aan haar zorgen toevertrouwde kinderen.

Dit omvangrijke deel van het werk vereischte al spoedig een afzonderlijke organisatie, en zoo werd gevormd een comité d'apprentisage, dat zich uitsluitend bezighield met beroepskeuze, plaatsen van de kinderen in de leer, steun verleenen in de leerjaren en dergelijk werk.

Aan het begin van ieder schooljaar kreeg het comité een lijst met de namen van de kinderen, die hun laatste schooljaar ingingen. Dan vroeg het comité aan de directeuren van de verschillende foyers om inlichtingen omtrent de geschiktheid der kinderen en tevens omtrent de mogelijkheid van een in de leer geven van die kinderen daar ter plaatse waar zij waren groot gebracht. Daarna stelde het comité zich in verbinding met de ouders of met de naastbestaande familieleden. Waren de kinderen wees geworden, zoo ging dit werk gemakkelijk; en alle wees geworden kinderen bleven dan ook onder de hoede van het Oeuvre.

Maar de niet-weezen leverden soms moeilijkheden op, 50 % hiervan gaat naar de ouders terug. De meeste moeite gaven die kinderen, die feitelijk wees waren zonder het inderdaad te zijn. Ik bedoel die armzalige stumpers, wier moeder b.v. na lang verblijf in een ziekenhuis daar is overleden, en waarvan de vader min of meer zoek is. Van terugname in het gezin kan nauwelijks sprake zijn omdat er a.h.w. geen gezin meer is en toch, zooals gezegd, bleek hier vaak de meeste tegenwerking. Wel opvallend is dat de jongens bijna zonder uitzondering op het platteland blijven en in het landbouwbedrijf gaan.

Voor de meisjes werden spoedig in verschillende foyers huishoudscholen gesticht en dit kwam weldra tot centralisatie tot één groote huishoudschool, waar de meisjes, na het verlaten van de gewone school, nog twee of drie jaar konden blijven om te worden opgeleid tot nuttige huisvrouwen en goede huismoeders. Begonnen uit particuliere liefdadigheid is deze school later door het Oeuvre overgenomen en wordt geheel door haar geëxploiteerd. Dat een dergelijke school de meisjes voor hun later leven veel meegeven kan en meegeven moet, behoeft m.i. geen nader betoog.

* * *

Na dus een en ander verteld te hebben van al het mooie en goede, dat van het Oeuvre uitgaat, daar rest mij met een enkel woord nog te schetsen de groote ellende en de vele moeilijkheden, die de oorlog ook over dit werk heeft gebracht.

De Duitschers overstroomden het land, de directeuren van de foyers werden in militairen dienst geroepen, de levensmiddelen werden hoe langer hoe duurder en tevens hoe langer hoe schaarscher (rantsoen van 200 gram brood per dag).

Daar komt bij dat de stad Parijs, om de kinderen te onttrekken aan de gevaren van het bombardement, deze naar buiten zond en daar hooge prijzen voor betaalde.

En behalve de kinderen, ontvluchtten ook de volwassenen de steden en zochten schuilplaatsen buiten, steeds weer tegen grof geld.

Dat daardoor aan de finantiën van het Oeuvre, die toch reeds natuurlijk achteruit waren gegaan, heele hooge eischen werden gesteld, spreekt vanzelf, en het Oeuvre raakte daardoor in heele moeilijke omstandigheden.

Het is toen geweest het Amerikaansche Roode Kruis, dat, voelende het groote belang van het werk, onmiddellijk met royale hand heeft ingegrepen en dat de zaak breed heeft opgevat.

Het begon met geregeld 5.000 francs per maand aan het Oeuvre te geven, en bovendien nam het nog verschillende andere onkosten op zich.

Daartegenover stelde het twee eischen, n.l.:

1e. dat de kinderen nog jonger (dus beneden de 3 jaar) zouden worden uitgezonden.

2e. dat het Oeuvre eene, door het Amerikaansche Roode Kruis aangestelde en gesalarieerde, „visitingnurse" zou toelaten. Deze Zuster oefent een regelmatige controle uit over de kinderen en de gezinnen en deze controle was nu meer noodig dan ooit.

Immers de meeste medici waren verre van hun foyers en bovendien gingen verschillende ouders van de kinderen, wetende waar het goed was, uit Parijs gejaagd door het bombardement, zich bij hun kinderen vestigen.

Hierdoor dreigde groot gevaar en dreigde het Oeuvre aldus indirect een uitzaaiïng der tuberculose over het platteland te bevorderen, en daartegen dienden dus strenge maatregelen genomen te worden.

De personen die naar de kinderen toe wenschten te gaan werden zeer nauwkeurig medisch onderzocht en indien zij bleken besmettelijk te zijn of dit ieder oogenblik te kunnen worden, werd hen verboden te gaan. Gingen zij toch, of gingen zij zonder voorkennis van het Oeuvre, dan trok dit dadelijk haar handen van het kind af.

Een dergelijke draconische maatregel moest het Oeuvre wel nemen, en nadat drie voorbeelden waren gesteld, bleek dit gevaar geweken.

Is het wonder dat de oorlog in de allereerste plaats ook het bij uitstek vredeswerk van het Oeuvre Grancher zwaar heeft getroffen? Maar — eene organisatie, die vóór den oorlog een dergelijke vlucht heeft genomen en gedurende den oorlog het hoofd zóó boven water heeft weten te houden, heeft dunkt mij, getuigenis afgelegd van een zoodanige levensvatbaarheid, dat zonder twijfel dit werk zal worden voortgezet en uitgebreid, als het leven weer in rustige banen zal treden. En niet alleen in Frankrijk, waar in verband met het kleine aantal geboorten, wel speciaal de aandacht is gevestigd op de bescherming van de gezondheid van het jonge kind.

Ook andere landen (o.a. Zweden), zijn reeds sinds jaren dezen weg ingeslagen, en zoo heeft ook in Duitschland, naast de overtalrijke sanatoria, het voorkomen der besmetting een zeer groote belangstelling.

Maar men wachte daarmede niet tot het derde levensjaar. Zooals reeds gezegd is de tuberculeuze besmetting voor de zuigelingen zoo bij

uitstek gevaarlijk; maar men kan deze, die speciale zorgen vereischen, niet zonder meer naar het platteland zenden.

In Frankrijk bestaan talrijke pouponnières en asiles de nourissons, waar in dergelijke gevallen zuigelingen kunnen worden opgenomen. Ook Zwitserland heeft dergelijke instellingen, en in Duitschland hebben de meeste steden hunne Säuglingsheime. Deze staan onder medische leiding, en de, nog gezonde, zuigelingen (b.v. van aan open tuberculose lijdende moeders of vaders) worden er verzorgd en gevoed volgens alle regelen der hygiëne, vanaf den dag hunner geboorte tot aan het einde van hun 12e of 18e maand. De ouders mogen hun kinderen komen zien en voor dit doel bestaan de wanden tusschen de gangen der kamers uit glas, zoodat gevaar voor besmetting wordt uitgesloten.

Zeker, het is hard om het kind dadelijk na de geboorte aan de ouders te moeten ontnemen en een zwaren strijd zal door de ouders moeten gestreden worden, maar wanneer ouders 2, 3, 4 kinderen telkens weer aan tuberculose hebben verloren, waarvan ik uit mijn eigen statistiek talrijke voorbeelden zou kunnen noemen, dan twijfel ik niet of die ouders zouden dolgraag willen medewerken aan het behoud van hun kind, wat zij daarvoor ook moeten opofferen. Een groote moeilijkheid is natuurlijk de financieele, temeer waar toch speciaal uit de armere klassen dergelijke zuigelingen tot ons zouden komen. Maar men bedenke toch dat het onderhoud van een zuigeling ongeveer $^1/_5$ kost van dat van een volwassene. En is het niet economischer en logischer om een organisatie en inrichtingen te stichten waarin de kinderen gezond gehouden worden dan ziekenhuizen op te richten waarin zij zullen worden verpleegd als zij aan tuberculose lijdende volwassenen zijn geworden?

In de bedrijfskosten zou b.v. tegemoet gekomen kunnen worden:

1°. door finantieel draagkrachtige ouders, wier zuigeling wordt opgenomen;

2°. door jonge meisjes, a.s. moeders, daar in pension te nemen en de zuigelingenverzorging te doen leeren;

3°. door de inrichting een school te doen zijn voor kinderjuffrouwen en derg., die schoolgeld zouden betalen en die beloond zouden worden met een diploma, dat in hun verder leven hen van nut zou kunnen zijn.

Zeker, veel geld zal hiervoor noodig zijn, maar dat de practische uitvoerbaarheid bestaat blijkt dadelijk uit hetgeen in andere landen op dit gebied gedaan wordt. Er is in deze richting in ons land nog zoo oneindig veel werk te verrichten; moge er toch spoedig een oplossing gevonden worden die tegemoet komt aan de groote sociale en economische bezwaren tegen isolatie van besmettingsbronnen en goed doorgevoerde prophylaxe, want alleen langs dien weg is op den duur wat te bereiken.

De Padvinderij als Volksopvoeding

door H. L. F. J. DEELEN.

De Padvindersbeweging is een plant van Engelschen bodem. Gedurende den Boerenoorlog in Zuid-Afrika kwam Generaal Baden-Powell, als commandant van het belegerde Mafeking op de gedachte de jongens der stad te verzamelen en uit hen een ongewapend corps van „Scouts" te vormen. Deze zouden niet aan den strijd deelnemen, doch alleen hulpdiensten verrichten, die voornamelijk handigheid en snelheid vereischen. De onderneming van Baden-Powell slaagde uitstekend. Er trad aan het licht een krachtige ontwikkeling der geestelijke en moreele eigenschappen der jeugdige deelnemers. Schijnbaar trage, onverschillige naturen ontwikkelden zich tot ijverige en gedienstige helpers der gemeenschap en vroegere ruwheid maakte plaats voor ernstige plichtsbetrachting. Een onvermoeibare activiteit scheen allen te bezielen en de jeugdige phantasie had een uitweg gevonden naar een goed doel. De verrassende uitkomst in het jongenscorps te Mafeking was aanleiding, dat Baden-Powell later een dergelijke organisatie in Engeland stichtte met een groot en onverwacht succes. De jeugd stroomde in groote massa's toe.

Ook naar ons land werd de beweging overgeplant en vond het Engelsche: „Boy-Scout" een vertaling in „Padvinder".

Door zeer velen wordt de Padvinderij aangezien als enkel een „neutrale" sport-beweging; maar niets is minder waar dan dat. Haar doel is om van de Nederlandsche jongens flinke burgers te maken, en zij geeft een systeem, dat toegepast kan worden op jongens van welke religieuse of politieke richting ook. De aanhangers van een scherp belijnde levensbeschouwing kunnen evengoed het Padvindersopvoedingssysteem aanvaarden voor haar schoolvrije jeugd als wij die buiten die richting staan. De padvindersvereeniging tracht een opvoedingssysteem te propageeren voor de Nederlandsche jeugd, waarbij zij iedere godsdienstige of politieke richting vrijlaat deze beginselen aan te passen aan haar eigen levensbeschouwing. Zij ziet dat zelfs gaarne, daar zij deze levensbeschouwing van primaire waarde acht voor den opgroeienden mensch. Zij wil echter niet in de eerste plaats den nadruk leggen op de verschillen, maar hecht meer waarde aan de groote algemeene waarheden en idealen waarin verschillende richtingen toch allen overeenstemmen. De padvindersvereeniging brengt alleen de aldus gevormde troepen samen, zij het federatief. De padvinderij kan dan ook nooit een grootheid zijn, die in de plaats van het huisgezin en de school kan treden. Veeleer hebben alle drie één basis, dat is de levensbeschouwing van een groep gelijk denkende personen. In alle drie moet dezelfde sfeer overheerschen, wil er van een goede harmonie sprake zijn; alle drie moeten één harmonisch geheel vormen.

Dit is een levenseisch voor elke jeugdvorming, en dus ook voor de Padvinderij. Dat men dit niet van het begin af scherp in 't oog heeft gehouden, is oorzaak dat de padvinderij werd aangezien voor

een „neutrale" jeugdbeweging. Mede daardoor is de padvinderij ten onzent niet als in Engeland een volksbeweging geworden.

Toch is men ook hier langzamerhand tot een juister besef van doel en taak der padvinders gekomen.

Vooral in den laatsten tijd beseft men in vele kringen, dat de jeugd in den overgangsleeftijd te zeer wordt verwaarloosd, en gevoelt men, dat er naast de school nog een opvoedingstaak overblijft, waarin het gezin veelal niet kan voorzien, evenmin als de school. Vooral voor het ontwikkelen van zedelijke eigenschappen is de school, inzonderheid in haar tegenwoordigen vorm, niet het meest aangewezen instituut, en biedt de vrije jeugdvorming grooter kans van slagen. De school zal hiervoor nooit de aangewezen plaats kunnen worden, vooral door de leerlingen-verhouding, die er moet blijven bestaan.

In de vrije jeugorganisatie kan de jeugd zelf worden gemobiliseerd voor het opvoedingswerk. Zoo is de padvinderij te beschouwen als „de door vrijwillige organisatie in bepaalde banen geleide, onderlinge zelfopvoeding der jongeren". De jeugdige energie, gebracht tot vrijwillige samenwerking, wordt een opbouwende kracht, terwijl ze buiten deze leiding vaak een bedreiging vormt voor de omgeving en ook voor het welvaren van den jeugdigen mensch zelf.

Op het congres voor de opvoeding van de jeugd boven den leerplichtigen leeftijd, in 1919 in Den Haag gehouden, heeft de voorzitter van de afdeeling Amsterdam der vereeniging „De Nederlandsche Padvinders", Dr C. P. Gunning, een lezing gehouden, waarin hij aantoonde, dat de padvinderij voldoet aan de bijzondere eischen van een goede jeugdorganisatie voor dezen tijd, en dat zij als zoodanig hoog noodzakelijk is voor de schoolvrije jeugd.

Terwijl wij den belangstellenden lezer naar deze congresrede verwijzen (afzonderlijk verschenen onder den titel: Een revolutie door de Padvinderij) willen wij er hier in het bijzonder op wijzen hoe men hier tracht de drie factoren k e n n i s, k r a c h t en k a r a k t e r in de opvoeding harmonisch saam te voegen en niet de een ten koste der anderen te laten overwegen.

K e n n i s wordt den jeugdigen bijgebracht door het geven van onderwijs met het oog op de vorming tot zelfstandige, handige individuen, die zich overal door kunnen slaan. Dit onderwijs omvat dan b.v. smidbankwerken, timmeren, kleermaken, electriciensarbeid, landbouwen enz. Hierbij is dus geen vakopleiding bedoeld, maar als de jongens eenige handigheid verkregen hebben, kunnen zij de verkregen kennis toepassen in een werkplaats, om zoo een kijk te krijgen op de maatschappij, zonder zelf hiervan deel uit te maken. Men tracht hier behoorlijke en tevens practisch-bruikbare kennis bij te brengen. Het onderwijs wordt gegeven door deskundigen, die dit gedeeltelijk uit liefhebberij doen, gedeeltelijk daarvoor vergoeding ontvangen van het afdeelingsbestuur.

Zoo werden in de afdeeling Amsterdam gedurende het eerste kwartaal van 1920 de volgende diploma's uitgereikt:

19 wielrijder (reparateur), 9 musicus, 9 zwemmer, 6 kleermaker, 6 ambulance, 7 timmeren, 3 bankwerken, 1 lassowerper, 1 landbouwer, 1 hoornblazer.

Gewoon schoolonderwijs wordt in het algemeen niet gegeven, het beperkt zich slechts tot enkele privaatlessen van een paar leiders. Toch zal dit in de toekomst zeer zeker het geval zijn. Zijn er in een plaats of gedeelte van een groote stad een voldoend aantal padvinders, om voor hen in hun vrijen tijd cursussen te organiseeren, voor het M.U.L.O. of herhalingsonderwijs, te leiden door bevoegde krachten, dan is hiermede wel het ideaal van nauw contact tusschen padvindersleiders en de school verkregen. In Amsterdam is dit het geval met z.g. Welpen, padvinders (jongens nog onder de 12 jaar) waarmede de afd. Amsterdam in de Indische buurt een proef heeft genomen; tot nu toe met heel veel succes en tot groote tevredenheid van de onderwijzers. In Engeland, waar de padvinderij volkszaak is, kon men veel verder gaan, en zoo heeft men bijv. te Londen op de Theems een groot schip, enkel bestemd voor de opleiding van „Sea-Scouts", toekomstig personeel van de handelsvloot.

Een belangrijk punt is ook het contact met de ouders. De Padvinderij hecht hier groote waarde aan en logenstraft daarmede de meening van hen die zeggen, dat zij het gezinsleven uiteenrukt. Dit wordt verkregen, vooreerst doordat de leiders al de ouders kennen en bezoeken. Immers een troep is niet grooter dan 40 jongens, en het is niet moeilijk voor den leider aldus op de hoogte te blijven van hetgeen de padvinder thuis doet en ondervindt. Vervolgens heeft bijna elke troep zijn ouderraad, waarin zitting genomen wordt door enkele ouders, die dan in sommige punten advies kunnen geven aan den leider, of hem inlichtingen kunnen vragen. Dit contact is van heel veel belang, en werkt uitnemend. Van een op zich zelfstaan der Padvinderij is dan ook, waar alles goed geregeld is, zooals het behoort en zooals de beweging dat zelf wenscht, geen sprake.

De Kracht der jongens wordt ontwikkeld door beoefening van athletiek en verschillende andere takken van sport, alsmede door het geven van turnonderricht. Dit laatste geschiedt door de leiders, die hiervoor competent zijn, zelf; anders worden groepen Padvinders bijeengebracht en een Rijkscursus ingericht onder leiding van een gymnastiekleeraar. Van deze laatste cursussen bestaan er in Amsterdam drie met ongeveer 160 leerlingen, behalve de cursussen, die er door de leiders gegeven worden. In een groote afdeeling kan natuurlijk de sportbeoefening intensiever zijn met daaraan verbonden wedstrijden, als bijv. voetbal, korfbal enz. Ook de roei- en zwemsport leenen zich uitnemend voor de ontwikkeling der spieren. Zoo beschikt de afdeeling Amsterdam over een vijftal sloepen, ondergebracht in een eigen bootenhuis. De sloepen zijn gebouwd onder toezicht van deskundigen, zoodat zij geschikt zijn voor jongens van den padvindersleeftijd. Een eigen zeilsloep (tjotter) bezit deze afdeeling thans ook, zoodat ook deze echt nationale sport onder hare auspiciën door de jongens kan worden beoefend.

Nu willen wij echter aan deze spierontwikkeling niet alleen waarde toekennen als krachtvorming. Een gezond lichaam heeft een gezonde geest en zoo brengt goedgeleide sportbeoefening vanzelf met zich mede beoefening van zedelijke deugden, als zelfbeheersching, zelfverloochening, gehoorzaamheid, tucht etc.

Toch is de Padvinderij in dezen niet op een lijn te stellen met een

sportclub, omdat deze onmogelijk alzijdig kan zijn. Zeker, er wordt aan karaktervorming gedaan, maar karaktervorming is niet uitsluitend wilstraining, maar ook ontwikkeling van het gemoedsleven, en voor dit laatste is een sportclub nu niet altijd geschikt. De Padvinderij nu streeft er naar (zooals ik hierboven reeds zeide) ook den derden factor, de karaktervorming, zooveel mogelijk tot zijn recht te laten komen, naast en in aansluiting aan de ontwikkeling van kennis en kracht.

Een uitstekende verstandelijke ontwikkeling zou zelfs voor het maatschappelijk leven niet den minsten waarborg geven, indien niet de verwerving van de aanwezige kennis doorgaans tevens een blijk was van wilskracht, volharding en andere zedelijke kwaliteiten. Want de hoogste intellectueele begaafdheid kan slechts waarde hebben in de dagelijksche praktijk des levens, indien ze geleid wordt door een krachtigen wil. Volharding, geduld, soberheid, zelfbeheersching zijn op dit gebied zóó belangrijke factoren, dat een hoogere of lagere graad hiervan ten opzichte van de bereikte resultaten van evenveel, ja in bepaalde gevallen, van hooger gewicht is dan een meer of minder aan zuiver intellectueele begaafdheid.

Enkel sportbeoefening nu bevordert dit alles ongetwijfeld ook wel, maar toch slechts zeer gedeeltelijk en zeer indirect. Hier juist gaat de Padvinderij doelbewust veel verder. In de Padvinderswet vindt men neergelegd de opwekking tot zedelijke deugden, als eerlijkheid, trouw, hulpvaardigheid, naastenliefde, vriendschap, etc. Deze wet spreekt tot het jongenshart en als er in een troep een goede geest heerscht, dan zal men zich beijveren deze deugden te beoefenen.

Te ver gezocht is het in de padvinderswet een vervanging te zoeken van de 10 geboden uit het Testament. De 10 geboden zijn legaal, de P.V.wet is moreel.

De padvinderswet wil iets wakker roepen dat sluimert in elken jongen, door hier een krachtig „appèl" te laten hooren.

Het leven van onzen tijd moge uiterlijk (technisch) zijn verrijkt, het zieleleven, ook van den jongen mensch, is hierdoor helaas veeleer verstoord en versplinterd, zoodat verloren is gegaan de levenseenheid, de gecentraliseerde levensbeschouwing, de geestelijke beschouwing der dingen, die voorheen de godsdienst vermocht te geven. De vorming van het gemoed behoeft in dezen tijd waarlijk wel zeer speciale zorg.

Dit nu geschiedt in de padvinderij, in het intieme familieleven van den troep, in de uren, die de leider besteedt aan de patrouillevorming, rond het kampvuur, als het geheimzinnige duister het jongenshart soepel maakt en ontvankelijk voor indrukken, in het kampleven, buiten waar de mooie natuur zijn ziel bevangt. Een noodzakelijk iets is het dan ook dat in één troep als basis aangenomen wordt een bepaalde scherp omlijnde levensbeschouwing. Dit is in Holland nog al eens verwaarloosd, terwijl de Engelschen hier positief waren in hun eischen. In hun Rules leest men: „It is expected that every scout shall belong to some religious denomination and attend its services". Den troepleider wordt voorgeschreven godsdienstoefeningen met de jongens bij te wonen als allen van één religie zijn. Wanneer soms jongens van verschillende overtuiging in één troep zijn samen-

gebracht, dan moet de troepleider toch eenvoudige godsdienstoefeningen met hen houden. De afdeeling Amsterdam kent b.v. reeds padvinderstroepen voor Christelijke jongemannen en Roomsch-Katholieken.

De wijze waarop nu in de praktijk bovengemeld systeem toegepast wordt is de volgende: De jongens dragen allen eenzelfde pakje, voorcerst als gemakkelijk sportpak, vervolgens als goedkoope kleeding, maar voornamelijk om het uiterlijk verschil tusschen rijk en arm weg te nemen. In dit opzicht vooral heeft het een groote waarde. De padvinders uit het gesticht der onbehuisden b.v. voelen zich broeders met de scouts der H.B.S. en omgekeerd. Geen klassenstrijd wordt hier gevoed, maar naastenliefde en onderlinge waardeering. Voorts doet zich hier ook de algemeene waarde van een uniform sterk gevoelen. Zij dwingt tot tucht en netheid, en correctheid, en alleen zij, die niet gewend zijn aan uniform-dragen kunnen de padvinders schelden voor verwaande jongens. De uniform is dan ook iets essentieels, maar geeft geen reden de padvinderij te verdenken van militairisme.

De jongens zijn samengebracht in troepen van hoogstens 40 jongens, omdat anders de individueele leiding gevaar zou loopen. Hiermee wijs ik tevens op een nadeel van heel veel jeugdvereenigingen, waar door de te groote massa op zijn minst oppervlakkigheid blijft bestaan in de opvoeding. Aan het hoofd van den troep staat een troepleider, een man van minstens 23 jaar, een vriend der jongens, een jongen met hen, die hen voor kan gaan, allereerst wat karakter en levenswandel betreft, maar ook zoo mogelijk in sport enz.

Zooals boven is aangegeven, streeft men hier naar vrije jeugdvorming, die men practisch ziet beoefend in het patrouillesysteem. Patrouilles zijn dan benden van kameraads ter sterkte van 8, met eigen gekozen leider, en eigen verantwoordelijke taak in het doen van oefeningen, het beheer van materialen en opleiding van aspirantpadvinders. Een stimulans om beter mensch te worden vindt de jongen in de studie voor de verschillende graden, die hij als padvinder kan behalen. Behalve meerdere handigheid is voor elken hoogeren graad noodig meer volmaaktheid in het beoefenen der padvindersdeugden, neergelegd in de Padvinderswet.

Het instinctmatige bende-wezen der jongens vindt hier dus de leiding die zij behoeft; ook in zooverre, als de leider bij de samenstelling rekening houdt met de puberteitsgrens. De troep heeft zijn middelpunt in een eigen huis, een eigen troephuis, dat hij aan kan kleeden, waar hij koken kan, waar hij werken en knutselen kan, een eigen maatschappijtje, met zekere goed gevoelde verantwoordelijkheid. Dit bezit van een eigen tehuis, een eigen centrum, is in dit systeem dan ook van essentieel belang, zooals de aandachtige lezer makkelijk zal begrijpen. In Amsterdam tracht het bestuur vooral hierin te voorzien, waarbij het veel steun van het gemeentebestuur mag ondervinden. Een aardig tehuis voor 3 troepen is b.v. onlangs geopend aan de Zeeburgerdijk, dicht bij station M. P.

Dat aan de leiders hooge eischen worden gesteld laat zich begrijpen en het is de taak van het afdeelingsbestuur toe te zien, dat slechts hoogstaande menschen als zoodanig worden toegelaten. Nieuwe leiders, die zich aanmelden moeten in Amsterdam eerst drie maanden zich inwerken in een troep, zonder eigen verantwoordelijkheid, daarna

pas wordt hun 3 maanden gelegenheid geschonken een eigen taak te vervullen in een troep, terwijl na afloop daarvan een commissie haar oordeel uitspreekt over hun werk, waarna zij als leider worden toegelaten, na goedkeuring van de gezamenlijke leiders der afdeeling. De afdeeling is dan de vereeniging van alle troepen in een plaats.

Ten slotte nog enkele opmerkingen.

Het is onjuist de Padvinders te beschuldigen van militairisme. Padvinderij is juist een antithese van het militairisme. Oppervlakkig zit er in de organisatie wel iets wat ook de militairen hebben, maar daar blijft het ook bij. Het eene is gebaseerd op massa-discipline, terwijl het andere zelf-discipline kweekt. Hierbij heerscht een groote vrijheid, die beheerscht wordt door het begrip: opwekking der verantwoordelijkheid en het eergevoel.

Mits de leiders goed zijn, kan er van het kampeeren veel goeds uitgaan. Streng toezicht is natuurlijk een eerste eisch. Het kweekt liefde voor de natuur en houdt de harten rein. Nergens is er meer gelegenheid om de karakters van de jongens te leeren kennen dan juist in het primitieve kampleven.

Dit is nooit te bereiken met uitstapjes naar buiten, dikwijls met mooie Zondagsche pakjes aan, en stijve boordjes en manchetjes, vergezeld van Moeders vermaning om niet vuil te worden. Het soepele kampleven geeft stemming en maakt de harten open. Een kampvuur is daarbij een gloriepunt. Dit moet men zelf hebben beleefd om het op juiste waarde te kunnen schatten.

Bezwaren als „vernietiging van het gezinsleven", „vermindering van godsdienstzin", zijn allen gezocht. Nog eens: het systeem staat en valt met de leiders. Nog veel te weinig personen melden zich voor dit mooie werk aan. Vergeten wij niet welke gunstige gelegenheden de 8-urige arbeidsdag hier aan velen biedt. Dit zal verbeteren naarmate het vertrouwen van de zijde van het publiek toeneemt. Hier herhalen wij gaarne het gezegde van Raabe:

„Wir glauben an den Sieg und mehr ist nicht nötig um ihn zu gewinnen."

In de Padvinderij vindt de jongen, rijk en arm, wat zijn jongenshart begeeren kan en zij heeft het recht althans niet met wantrouwen van de zijde der buitenstaanders bekeken te worden. Moge ook dit artikel daartoe iets bijdragen.

Een onderzoek naar het onderwijs in Rotterdam aan meisjes ouder dan 12 jaar

door IDA HEIJERMANS.

Uit het bestuur der afdeeling Rotterdam der Vereeniging tot bevordering van het onderwijs in Kinderverzorging en opvoeding [1]) heeft zich een Commissie gevormd om zich met eenige vragen te wenden tot alle scholen in Rotterdam, waar meisjes gaan ouder dan 12 jaar. Die Commissie, bestaande uit de

[1]) Zie het artikel van Dr. Chr. Kroes—Ligtenberg in dit nummer.

dames E. Sannes—Sannes, P. G. de Vries—de Savornin Lohman, den heer H. J. Hijman en ondergeteekende, wilde feiten verzamelen in het belang van het in de statuten geformuleerde doel, luidende:

a. te bevorderen, dat bij het onderwijs rekening worde gehouden met de behoefte aan kennis van gezondheidsleer van de jeugd, en

b. dat bij het onderwijs van de vrouwelijke jeugd rekening worde gehouden met kennis en kundigheden, die in het bizonder voor de vrouw van beteekenis zijn.

Zij, die de vragen formuleerden, gingen uit van de gedachte, dat sommige toestanden in ons onderwijs, aan meisjes gegeven, dan alleen het scherpst spreken tot hen, die meehelpen kunnen om ze te veranderen, wanneer er aan de werkelijkheid gedemonstreerd wordt hoe onze scholen, waar oudere meisjes gaan, zijn en werken.

De vragenlijst werd verzonden aan de scholen van alle richtingen en die bizondere, welke geheel vrij zijn in haar leerplan. Maar, daar wie goed onderscheidt, ook goed leeraart, werd er geen onderzoek ingesteld aan die inrichtingen, waar de meisjes komen ouder dan 17 of 18 jaar, dus niet b.v. op de handelshoogeschool. Evenmin werd de lijst gestuurd naar die scholen, waar alleen cursussen worden gehouden of slechts les gegeven in de avonduren, omdat er een overzicht werd verlangd van het onderwijs en opvoedingsstelsel, waar meisjes den heelen dag haar vorming komen vragen.

De vragenlijst werd dus alleen ter beantwoording verzonden aan hoofden van scholen voor voortgezet en meer uitgebreid lager onderwijs, directeuren en directrices van scholen voor nijverheidsonderwijs aan meisjes, middelbare scholen, kweekscholen voor onderwijzeressen en rectoren van gymnasia.

Met dankbaarheid zij onmiddellijk gezegd, dat allen, op een enkele uitzondering na, de vragen beantwoord hebben, zoodat het resultaat van het ingestelde onderzoek een bijna volledig overzicht geeft van het terrein, waar onderzocht werd.

De voornaamste vragen, die gesteld werden, luiden:

Hoeveel meisjesleerlingen gaan er op Uw school?

Hoeveel vrouwelijke leerkrachten zijn er aan Uw school verbonden?

Hoeveel mannelijke?

In welke klassen geven de vrouwelijke leerkrachten les en in welke vakken?

Krijgen de meisjesleerlingen verplicht systematisch opgevat gymnastiekonderwijs?

Welk naaldwerk wordt er aan de meisjes onderwezen?

Welke huishoudelijke vakken?

Wordt er op Uw school les gegeven in hygiène en hoeveel uren per week worden er aan besteed?

Wordt er op Uw school belangstelling gewekt voor maatschappelijken arbeid, als: kinderbescherming, het woningvraagstuk, en hoeveel uren per week worden er aan dergelijk onderwijs besteed?

* * *

Wanneer er nu in de volgorde van de gegeven antwoorden het feitenmateriaal overzien wordt, blijkt er uit, dat, gelijk reeds bekend is, een klein percentage der meisjes van 12 tot 18 jaar in Rotterdam

nog onderwijs krijgen, van algemeen vormend karakter. Zij, die de gewone lagere school verlaten, worden onmiddellijk opgeëischt door loonarbeid in allen vorm, volgen slechts sporadisch nog herhalingslessen. Op dat verschijnsel hoeft niet in veel woorden gewezen te worden. Het is maar al te goed bekend. Alleen zij nog vermeld, dat in een gemeente als Rotterdam, volgens de antwoorden op de lijst, maar 724 meisjes den geheelen cursus aan nijverheidsscholen volgen, als Industrieschool, Vrouwenarbeidschool en Huishoudschool.

De groote massa meisjes krijgt dus geen vakopleiding.

Zij, die naar kantoor of universiteit gaan, vinden natuurlijk haar opleiding op de voorbereidende scholen. Haar geheele aantal, meegerekend alle scholen, behalve die aan het eigenlijke nijverheidsonderwijs, bedraagt nog geen 3000, zeer ruim gerekend ter wille van het ronde cijfer, terwijl natuurlijk niet eens allen den geheelen cursus doorloopen!

De massa der meisjes wordt dus niet voor eenig vak opgeleid.

Zij, die na het 12e jaar nog een cursus volgen, van algemeen vormende beteekenis, krijgen echter geen opleiding, die verband houdt met den aard en den aanleg van het meisje als zoodanig.

Het blijkt in de eerste plaats uit het feit, dat de opleiding van het meisje in handen is van een overwegend aantal leeraren. Van bijzondere grilligheid getuigt de lijn, die tracht na te gaan hoeveel mannen en hoeveel vrouwen werkzaam zijn op de scholen, waar meisjes gaan.

Aan alle katholieke scholen geven alleen vrouwen les. Aan de nijverheidsscholen is slechts één leeraar werkzaam en zijn 64 leeraressen verbonden. Aan de twee meisjesscholen met vrij leerplan 28 dames en 9 heeren.

Aan de 1e H.B.S. voor meisjes 25 leeraressen en 3 leeraars!

Aan al die scholen is dus een overwegend aantal leeraressen, wat beteekent, dat de leiding er ook overwegend vrouwelijk is. Daar gaat men dus uit van de meening, dat voor het oudere meisje de vrouwelijke leerkracht het beste is. Van mannelijk inzicht is aan die scholen óf niet, óf nauwelijks sprake!

Van andere eenzijdigheid getuigen alle andere scholen.

Op álle gemengde scholen, waar meisjes gaan ouder dan 12 jaar, openbare en die met den bijbel, H.B.S. en gymnasia, kweekscholen van alle richting, is de eigenlijke vorming bijna uitsluitend opgedragen aan onderwijzers en leeraars, tenzij het lessen betreft in vakken als nuttige handwerken.

Op de scholen voor voortgezet en meer uitgebreid lager onderwijs, behalve de zoogenaamde openbare centrale, krijgen, uitgezonderd een paar uur vakonderwijs, de oudere meisjes alleen les van onderwijzers. De aanstaande onderwijzeressen van alle richtingen, hebben les van 8 leeraressen en 34 leeraren.

Op de gemengde H. B. S. geven 5 dames les en 77 heeren.

Op de gymnasia 4 leeraressen en 76 leeraren, terwijl dan nog die leeraressen niet in de hoogste klassen altijd les geven en soms in vakken, als bijv. machineschrijven, die juist niet aanleiding geven tot inwerken van persoonlijken invloed.

Dit beteekent, dat sommige meisjes opgroeien in onze scholen tot

volwassenen, zonder eenigen vrouwelijken invloed van beteekenis, wanneer ze de lijn volgen: gemengde lagere school, gemengde voortgezette of middelbare school.

Andere meisjes zijn in haar scholenstelsel geheel van mannelijk inzicht verstoken, wanneer haar opleiding ging langs de lijn: lagere meisjesschool, voortgezette lagere meisjesschool of middelbare meisjesschool.

Noch de eene, noch de andere richting kan goed zijn, omdat de natuur aan een kind een vader èn een moeder geeft.

Maar beslist verkeerd is een opvoedings- en scholenstelsel, waardoor het meisje van af het 12e jaar en soms reeds in de hoogste klassen der lagere school, tot het 18e de vrouw als opvoedster mist, die als vrouw haar beter begrijpen en leiden kan dan de man en dat zeker in de jaren, waar zij het meest behoefte heeft aan de oudere vriendin, die de leerares kan zijn. En wanneer men dan nog bedenkt, dat onze hoogescholen geheel voor en door den man zijn ingericht, vraagt men zich af hoe een meisje vrouwelijk kan blijven met een opleiding, die haar slechts mannen als onderwijzer, leeraar en professor geeft. Zij moet daardoor „vermannelijken", evenals een jongen verwijfd zou worden, die van af het 6e tot 24e jaar alleen vrouwen had als onderwijzeres, leerares en professor.

Het spreekt wel vanzelf, dat scholen voor het meisje, in leiding zoo overwegend mannelijk, het ook zijn in opvatting van lessen en onderwijs.

Slechts één onzer gemengde middelbare scholen kon antwoorden, dat de meisjes systematisch opgevat gymnastiekonderwijs kregen; op al de andere wordt haar dit onderwijs n i e t gegeven.

Op g e e n dezer gemengde middelbare scholen wordt eenig onderwijs in naaldwerk gegeven.

De leerlingen dezer school hebben gevraagd toegelaten te worden tot de middelbare jongensscholen en de maat van mannelijk opgevat onderwijs wordt haar ten volle uitgemeten: bijna geen vrouwen geven haar les; de meisjes krijgen g e e n gymnastiekonderwijs, g e e n les in eenig vak van vrouwelijke handwerken. In haar wordt niets gezien dan de aanstaande kantoorklerk of werkster op wetenschappelijk gebied, wie kennis meegedeeld wordt naar mannelijke opvatting; noch staat, noch gemeente denken er bovendien in hun scholen aan, dat de meeste meisjes later kinderen zullen hebben op te voeden, gezinshoofd zullen zijn.

Maar ook op die scholen, waar enkel meisjes gaan en dus met de vorming van het vrouwelijke in het meisje meer rekening kan gehouden worden, is het nog niet botertje tot den boom met het onderwijs in die vakken, welke de afdeeling, die de vragen verzond, tot hun recht wil laten komen.

Niet op al die scholen wordt gymnastiekonderwijs gegeven. De vrouwenarbeidscholen kunnen het niet doen, omdat volgens de antwoorden der directrices, de scholen er geen lokaliteit voor hebben; op andere scholen is het niet verplicht gesteld. De leerlingen van al deze scholen krijgen dus niet allen de zoo noodzakelijke vorming, die begrijpt, dat een gezonde ziel alleen tot haar recht kan komen in een gezond lichaam.

Het naaldonderwijs is bovendien op heel veel scholen, waar het gegeven wordt, nog schoolsch en ouderwetsch. Verouderde technieken worden volgens de antwoorden nog te veel beoefend, al is het waar, dat de scholen nog gebonden zijn door leerplannen, die dringend herziening noodig hebben. Door het onderwijs in de handwerken, zooals het op de meeste bizondere en openbare scholen gegeven wordt, dient de verfrisschende wind van de levenspractijk te gaan, wil een vereeniging, die in het meisje van nu de moeder en het gezinshoofd van morgen ziet, er van overtuigd zijn, dat zij haar propaganda voor onderwijs, aan meisjes te geven, staken kan.

Ook in ander opzicht blijkt, dat zij dien arbeid nog met ijver voortzetten moet.

Wie het meisje, de moeder en het gezinshoofd der toekomst, kundigheden wil geven voor de levenspractijk, weet, dat daartoe naaldwerk alleen niet voldoende is en zeker niet naaldwerk, opgevat in schoolsche en ouderwetsche beteekenis. Er is nog ander huishoudelijk werk, ten bate van individu, gezin en maatschappij, als koken, onderhoud van meubelen enz.

In een groote stad als Rotterdam, met haar duizenden van meisjes ouder dan 12 jaar, is het volgens de antwoorden op de gestelde vragen werkelijkheid, dat in onze inrichtingen van onderwijs van de huishoudelijke vakken alleen kennis opgedaan wordt door de leerlingen der beide vrouwenarbeidscholen en die der huishoudschool. Noch de industrieschool, noch de meisjesscholen, lagere zoowel als middelbaar, noch de openbare, noch de katholieke, noch de scholen met den bijbel, noch andere bizondere inrichtingen van onderwijs deelen aan haar oudere meisjesleerlingen eenige kennis van of vaardigheid mee in alle huishoudelijke vakken, behalve het naaldwerk.

Het spreekt echter vanzelf, dat een vereeniging, die ertoe mee wil werken om het meisje voor haar moedertaak te vormen, deze taak niet opvat als een arbeid, waarvoor alleen handigheid en bedrevenheid in den practischen arbeid noodig is. Integendeel! Zij strijdt tegen een eenzijdig intellectueele opvoeding van het meisje, maar ook tegen een vorming, welke vergeet, dat de moeder ook andere vraagstukken op te lossen krijgt dan die, welke noodzakelijke kundigheid en bedrevenheid eischen.

Daarom werd er in de lijst ook deze vraag opgenomen:

Indien Uw school voor het nijverheidsonderwijs opleidt, hoeveel uren per week in de verschillende klassen worden er dan besteed aan het algemeen vormend onderwijs?

De antwoorden daarop zeggen, dat aan de huishoudschool geen algemeen vormend onderwijs meer gegeven wordt, aan de vrouwenarbeidschool gemiddeld 5 uur per week, aan de industrieschool eveneens een goede 5 uur, als men bij beide scholen het aantal uren in de verschillende klassen, aan algemeen vormend onderwijs gegeven, optelt en deelt door het aantal klassen, in den geheelen cursus te doorloopen.

Het zal wel geen betoog behoeven, dat een vereeniging, die aan de vorming van het moederschap, in de meest uitgebreide en ideele beteekenis van het woord werkt, zich een andere toekomst denkt voor de meisjes van 12 tot 15 jaar, die in het normale geval de aan-

vangsklassen der nijverheidsscholen volgen. Zij komen er om vakvorming vragen, maar eene, die bij uitstek vrouwelijk is. Dit wijst erop, en de werkelijkheid vertelt het, dat de meesten huwen zullen. Zelfs al ware dit niet het geval, mag er voor de vakarbeidster niet vergeten worden, dat ook voor haar het moederschap de normale toestand is en dat vraagt voor haar een andere voorbereiding voor het intellectueele dan een algemeen vormend onderwijs, dat in het gunstigste geval de $5^1/_2$ uur gemiddeld per week nadert.

Grillig is ook de lijn ten opzichte van dit onderwijs!

De leerlingen der gewone meisjesscholen en der middelbare inrichtingen van onderwijs worden overvoerd met intellectueele kennis. Die der nijverheidsscholen komen er aan te kort!

Waar de toestand zoo is, kan het niet verwonderen, dat op de vraag of, en hoeveel uur per week er les gegeven wordt in hygiëne, de antwoorden niet bizonder geruststellend zijn voor hen, die weten, dat de gezondheidstoestand in gezin en maatschappij afhangt van al die daden en voorzorg, welke voorkomend werken ten opzichte van ziekte en toestanden, welke schade en gevaar voor de gezondheid opleveren.

Uit vele antwoorden blijkt, dat men meende hygiëne te onderwijzen, wanneer dit vak zoo nu en dan ter sprake werd gebracht in verband met onderwijs omtrent de kennis van het menschelijk lichaam of in aansluiting met de natuurkunde.

De directeuren en rectoren van middelbare scholen en gymnasia nemen echter ten opzichte van het onderwijs in hygiëne het juiste standpunt in, door de vraag met een eenvoudig n e e n te beantwoorden, want het spreekt van zelf, dat ook op die middelbare scholen bij het menschelijk lichaam en de natuurkunde, de hygiëne wel eens ter sprake zal komen! Onderwijs er in vraagt echter wat anders dan een occasioneele behandeling.

Het peil van dit onderwijs is daarom voor de meisjesmassa in onze stad niet gunstig te noemen, nu alleen zonder voorbehoud met j a geantwoord kan worden door de directrices der vrouwenarbeidsscholen en huishoudschool, de directeuren van een bizondere meisjesschool, de gemeente-kweekschool voor onderwijzeressen en van een met den bijbel.

Ook ten opzichte van dat onderwijs dus kan de vereeniging haar propaganda niet staken, daar het in ons volksonderwijs nog niet doorgedrongen is, dat kennis omtrent de hygiëne van het lichaam, de kleeding, de vorming, de voeding enz. enz., nòg een meer noodzakelijk deel is dan die omtrent wijsheid van verre rivieren en steden, van gebeurtenissen in het grijze verleden, enz.

Evenmin kan die propaganda nagelaten worden, waar het betreft het onderwijs aan onze meisjes te doordringen van die kennis omtrent datgeen, waar haar natuurlijke belangstelling naar uitgaat, omdat het normale meisje nu eenmaal verzorgster en helpster in den dop is.

Een tijd als de onze heeft dringend werksters noodig op maatschappelijk terrein. Er was en is overal een tekort aan geschoolde krachten, terwijl op ander terrein een zoo groote toeloop is van werkkrachten, dat niet allen geplaatst kunnen worden. Dit houdt zeker verband met het feit, dat de economische factor van overwegend belang is en de meesten die plaatsen wenschen te bezetten, welke de grootst mogelijke bestaanszekerheid bieden.

Maar er zijn heel veel meisjes, voor wie de broodkwestie nog niet overheerschend is, terwijl toch in het normale meisje de drang tot helpen en steunen zich vroeg of laat gelden doet. Dat nu betrekkelijk zoo weinigen zich geroepen gevoelen tot maatschappelijken arbeid, wordt ook verklaard door het feit, dat volgens de antwoorden op de vragen op de kleine minderheid der scholen gesproken wordt over vraagstukken als kinderbescherming enz., en dan natuurlijk slechts occasioneel.

Wie aan de eigen jeugdjaren denkt, weet dat er belangstelling was voor datgeen waar belangstelling voor gewekt werd.

Indien de werkster op maatschappelijk gebied in haar salarieering beschouwd werd als een geschoolde kracht, gelijk dokter en predikant, en de meisjesscholen, waar leerlingen gaan ouder dan b.v. 15 jaar, belangstelling wekten voor sommige maatschappelijke vraagstukken, zou er sprake kunnen zijn van een meer natuurlijke arbeidsverdeeling en beroepskeuze. Meisjes, die haar brood moeten verdienen, zouden het meer kunnen doen volgens aard en aanleg en niet een richting inslaan, die haar op den duur toch niet bevredigt, omdat het werk strijdig is met het diepst vrouwelijke. En zij, die nog niet oeconomisch gedwongen worden tot werken, zouden gaan begrijpen dat genieten zonder meer in een tijd als de onze bijna misdadig is, nu er zooveel te voorkomen, te genezen en op te bouwen is.

* * *

De laatste vraag op de lijst luidde:

Indien er een en ander is omtrent de opvoeding van het meisje, waarover u uw persoonlijke meening zou willen zeggen, dan zullen we dit zeer op prijs stellen.

Dit werd opgemerkt:

1. Mijn ervaring is, dat een gehuwde onderwijzer, die dochters heeft, meer geschikt is om meisjes les te geven, dan de vrouw, die niet moeder is. Er zijn natuurlijk zeer gunstige uitzonderingen. De vrouw, wier leven niets dan een aktenjacht geweest is, denkt dat de wereld op parate kennis drijft, vandaar de overlading op sommige onzer meisjes U. L. O. scholen en M. U. L. O. scholen.

2. Huishoudonderwijs moest opgenomen worden onder de vakken voor oudere meisjes.

3. Het meisje van een M. U. L. O.-school moet tegen den jongen opwerken, om later haar brood te kunnen verdienen. (30 % der vrouwen blijft ongehuwd.) Overlading van 't leerplan geeft oververmoeidheid en kweekt zwakke vrouwen.

4. Het leerplan der M. U. L. O.-scholen is geheel ingericht met het oog op de bestemming der leerlingen, d.i. het kantoor en daardoor eenzijdig.

5. De theoretische ontwikkeling van het meisje mag nimmer een verhindering zijn voor haar om dagelijks in de huishouding der ouders mede behulpzaam te zijn, opdat zij straks in de maatschappij niet afhankelijk zij van dienstboden en van personeel.

6. Het M. U. L. O.-onderwijs wordt te veel opgedreven, waardoor voor handwerken, muziek, teekenen, handenarbeid geen tijd overblijft.

7. Indien de leerplicht niet verhoogd wordt en vervolgonderwijs

niet verplichtend gesteld wordt, wordt 90 % der meisjes uit de volksklasse naar fabriek, kantoren enz. gedreven.

8. Van veel belang lijkt mij steeds de bespreking der tandenverzorging van de geboorte tot het zesde jaar (voeding, kleeding, zorg voor frissche lucht en reinheid van lichaam enz.)

9. De meisjes vormen over 't geheel een goed element in de klassen.

10. Het komt mij voor, dat men alleen die meisjes naar een gymnasium moet zenden, welke physiek zeer sterk zijn.

* * *

Uit deze opmerkingen blijkt, dat sommigen van hen, die ze maakten op hetzelfde standpunt staan als zij, die de vragen formuleerden, zoodat er alleen van de schrijvers en schrijfsters kan gezegd worden, dat de afdeeling hun dankbaar is voor den steun, dien zij geven.

Sub 1 kan opgemerkt worden, dat zeker de ongehuwde vrouw, wier leven door aktenjacht gevuld is en werd, geen uitverkoren opvoedster is voor eenig kind in het algemeen en een meisje ouder dan 12 jaar in het bijzonder. Maar er zijn ook tallooze mannen, die aktenjagers zijn en zij staan dan nog veel verder af dan de vrouw van het oudere meisje. Niet elke man, die dochters heeft, is daarom de beste opvoeder van het meisje. Om niet in herhaling van argumentatie te vervallen, zij verwezen naar al het bovenstaande.

Ten opzichte van 3 kan gezegd worden, dat een stelsel te veroordeelen is, dat een meisje africht om op te werken tegen een jongen. Physisch en psychisch zijn beiden niet dezelfden. Beiden kunnen slechts werk leveren naar eigen aard en aanleg, dat ieder in zijn soort noodzakelijk is. Zij completeeren elkander, ook in den arbeid. En al moge het waar zijn, dat 30 pCt. der vrouwen ongehuwd blijft, dan wil dat niet zeggen, dat a l l e meisjes in de school slechts afgericht moeten worden voor den beroepsarbeid. Bovendien blijft elke vrouw een vrouw. Ook de ongehuwde heeft met allerlei te maken, wat de gehuwde in haar gezin toepast.

Tegenover opmerking 5 dient de lijn echter ook scherp getrokken. Wie in het meisje de vrouw en de moeder der toekomst ziet, verlangt daarmee niet, dat op haar schouders de geheele taak gelegd wordt van te helpen in het gezin. Ook daar kunnen jongen en meisje helpen naar eigen aard en aanleg. Er wordt slechts egoïsme en slavernij gekweekt, wanneer in een gezin waar de kinderen helpen moeten bij het huishoudelijk werk, het meisje al haar vrijen tijd moet geven en de jongen zorgeloos spelen kan.

Dit beteekent, dat er van haar te veel gevergd wordt. Een vereeniging, die voor de vorming tot het moederschap werkt, kan slechts propageeren, dat uit afgewerkte meisjes nooit gezonde moeders kunnen groeien en uit jongens, die niet hebben leeren helpen in het gezin, nooit vaders en mannen, welke den echten eerbied hebben voor de beteekenis van het moederschap.

* * *

Resumeerende, kunnen er dus de volgende stellingen geformuleerd worden: Uit het door de afdeeling Rotterdam van de V e r e e n i g i n g

tot bevordering van het Onderwijs in Kinderverzorging en Opvoeding ingestelde onderzoek blijkt:

1. Een zeer klein aantal meisjes ontvangt nog na den twaalfjarigen leeftijd een vorming op scholen, waarvan voor haarzelve, haar gezin en de maatschappij invloed ten goede is te verwachten;

2. De opleiding aan die scholen voor oudere meisjes is òf eenzijdig vrouwelijk, omdat zij voor het allergrootste deel in handen is van leeraressen, òf overwegend mannelijk; omdat bijna uitsluitend leeraren les geven;

3. De vorming is eenzijdig intellectueel. Het onderwijs in gymnastiek wordt òf niet gegeven, òf komt niet geheel tot zijn recht;

4. De leerlingen onzer gemengde middelbare scholen krijgen geen les in eenig vak van vrouwelijke vaardigheden; voor de andere is dikwerf dat onderwijs nog veel te schoolsch;

5. Onderwijs in koken enz., wordt aan geen enkele school gegeven dan aan een paar, betrokken bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes;

6. Op die nijverheidsscholen is geen tijd of een klein aantal uren uitgetrokken voor het algemeen vormend onderwijs;

7. Hygiëne wordt bijna nergens aan de meisjes onderwezen;

8. Op een paar scholen slechts en dan nog terloops wordt belangstelling gewekt voor maatschappelijke vraagstukken, waarvoor normale meisjes belangstelling kunnen en mogen hebben.

* * *

Uit deze conclusie, afgeleid uit het antwoordenmateriaal, door de vragenlijsten verschaft, blijkt ook, dat er nog heel veel te doen is, voor de opvoeding van het meisje in andere natuurlijke banen geleid is.

De Rotterdamse school voor leraressen in kinderverzorging en opvoeding

door Dr. CHR. KROES—LIGTENBERG.

In een der vele artikelen, die naar aanleiding van het bezoek van Dr. Maria Montessori aan ons land verschenen zijn, n.l. een uit de reeks Montessori-artikelen in „Het Kind", door Dr. J. H. Gunning Wzn., troffen mij in het bizonder deze woorden: „Maar met dat al, het gezin is een natuurlijke, de school, ook de Montessorischool, een kunstmatige omgeving".

Ziehier, dunkt mij, in weinig woorden, het hedendaagse vraagstuk van de opvoeding van jonge kinderen in zijn kern aangetast. Het door Montessori genomen experiment is zeer zeker belangrijk en belangwekkend, maar hoe zuiverder men het neemt (en zij heeft er zelve haar volgelingen hier te lande op gewezen, dat zij eist, dat men haar proef zuiver nemen zàl), des te groter wordt de noodzakelikheid om het jonge kind zo goed als geheel aan zijn natuurlike omgeving te onttrekken. Wie een reincultuur van mikroben wil kweken, begint met alle daarvoor schadelike invloeden weg te nemen: wie

het intellekt van een kind wil ontwikkelen langs de door Montessori gewezen banen, kán niet anders wensen dan het proefobjekt zoveel en zo lang mogelik aan de noodzakelikerwijze anders-, en dus tegenwerkende invloed van het gezin te onttrekken. Naar verluidt, gaat Montessori thans in Spanje haar aandacht wijden aan het kind beneden de leeftijd van 3 jaar, wordt dit het eerstvolgend objekt van haar wetenschappelik onderzoek, waarvoor zij ook het zeer jonge kind aan zijn natuurlike omgeving zal moeten onttrekken.

Ziehier nu juist het omgekeerde van wat mij, en velen met mij, wenselik lijkt. Niet dit is het grote vraagstuk, hoe de kennis van lezen, schrijven en rekenen vervroegd kan worden zonder dat hierdoor aan de natuur van het kind geweld behoeft te worden aangedaan, maar dit: hoe het kind ál zijn vermogens, geestelike en lichamelike, zal kunnen ontplooien in de omgeving, die voor hem de aangewezene is.

En deze omgeving is en blijft toch nog altijd het gezin, de omgeving van de moeder, aan wie de natuur het kind nu eenmaal met onverbrekelike banden verbonden heeft.

Dat in de praktijk de omgeving van de eigen moeder lang niet altijd voor ieder kind de beste is, een feit dat ook de meest verwoede voorstander van gezinsopvoeding niet lochenen zal, vloeit meestal niet voort uit natuurlike, en dus onveranderlike oorzaken, maar berust grotendeels op maatschappelike omstandigheden, die voor verandering en verbetering vatbaar zijn. Aangeboren aanleg tot opvoedster bezit zo goed als elke normale vrouw, maar die aanleg moet geleid en ontwikkeld worden, instede van verwaarloosd en verstikt, gelijk thans maar al te vaak het geval is!

En vooral — de maatschappelike omstandigheden moeten zó zijn, dat de moedertaak als taak kan aanvaard worden. Zo is ook dit vraagstuk er in het bizonder een voor die klassen van de maatschappij, die in alle opzichten het minst bedeeld zijn, nijpt de nood in deze het ergst in die gezinnen, waar ook de moeder loonarbeid moet verrichten. De roep om „moederschapszorg" wordt steeds sterker: als binnenkort ons eerste vrouwelike kamerlid deze zaak in de Tweede Kamer ter sprake brengt, zal zij hoogstwaarschijnlik meer vóór- dan tegenstanders ontmoeten. Maar als het daarbij blijven moet — bij een wettelik geregelde verzorging van de zwangere en de zogende vrouw, voor zover die verzorging niet uit eigen middelen bekostigd kan worden — dan is dit toch maar een lapmiddel, gelijk zuigelingenbewaarplaatsen, schoolkindervoeding en tehuizen voor schoolgaande kinderen, om slechts deze te noemen, lapmiddelen zijn. Het wordt maar al te vaak vergeten, ook door de meest vooruitstrevende politieke partijen, dat de maatschappij oneindig meer belang heeft bij een loonstandaard, die ook de lagere klassen in staat stelt om in de behoefte van het eigen gezin te voorzien, dan bij de meest voortreffelike sociale instellingen, die aanvullen, waarin het gezin te kort schiet. Maar al te vaak wordt voor dingen, die slechts als middel om erger te voorkomen aanvaard moesten worden, gestreden, alsof zij elk voor zich doel in zichzelf waren.

Het leek mij noodzakelik dit hier voorop te stellen, waar ik over onderwijs in de verzorging en de opvoeding van kinderen ga schrijven,

zoals dit hier te lande door de „Vereniging tot Bevordering van het Onderwijs in Kinderverzorging en Opvoeding" gepropageerd wordt (men zie over deze Vereniging een artikel van Mevr. M. E. H. Sandberg-Geisweit van der Netten in No. 3, 1e Jaargang, van dit Maandblad), en in het bizonder over een poging van de afdeling Rotterdam van die Vereniging om binnen enkele jaren uitvoering te kunnen geven aan het plan om het onderwijs in de verzorging en de opvoeding van kinderen aan moeders en aanstaande moeders met kracht ter hand te nemen. Al jaren lang is hierover gesproken en geschreven, b.v. ook door mej. Ida Heijermans, de voorzitster van de afdeling Rotterdam: het wordt tijd om van woorden tot daden over te gaan.

Hoe het ideaal te benaderen, dat elke moeder in staat zal zijn persoonlik de zorg voor haar kinderen en hun opvoeding ter hand te nemen, daarin bijgestaan in de eerste plaats natuurlik door den vader en later door de school, die naast algemene kennis en vakkennis ook nog altijd „christelike en maatschappelike deugden" bijbrengen mag? De moeders uit de lagere standen daartoe maatschappelik in staat te stellen, dat gaat natuurlik boven onze krachten, maar als wij op grote schaal kursussen zouden kunnen doen geven aan moeders en aanstaande moeders, over al datgene wat zij voor het goed vervullen van haar moedertaak het meest nodig hebben, dan zou al veel gewonnen zijn. Wat dit is, omschreef ik elders (N. Rotterdammer Courant van Dinsdag 27 April 1920, Avondblad B) aldus: „Een degelike kennis van het huishouden in al zijn vertakkingen, in de geest zoals dit op onze huishoudscholen aan de meisjes onderwezen wordt. Algemene begrippen omtrent hygiëne van woning, voeding en kleding en enig inzicht in gezondheidsleer. Daarbij vooral de bekwaamheid om volgens doktersvoorschrift zuigelingen en zieke kinderen te verzorgen en de takt, om bij ongelukken flink op te treden.

Zo zal de moeder in staat zijn haar gezin materieel goed te verzorgen in overeenstemming met de eisen van onzen tijd, maar zij moet óók nog leren dat de moeder-opvoedster ook van andere dingen op de hoogte moet zijn. Zij moet leren trouw en geduldig waar te nemen, hoe bij het kleine kindje de eerste zielsfunkties zich ontwikkelen en daarvoor moet zij kennis maken met de resultaten van wat met een geleerd woord kinderpsychologie heet, en wat toch eigenlik zo heel eenvoudig is. Het kindje ziet, het kindje hoort, het grijpt naar iets, het uit zijn eerste stamelklanken, dat is vooral niet minder belangrijk dan dat het zijn eerste tandje krijgt, of dat het uit zichzelf gaat zitten. Wat de moeder allereerst moet leren, is wel, dat het kind de vrijheid moet hebben om zich te ontwikkelen volgens de wetten der natuur, dat men niet ontijdig mag ingrijpen in het groeiproces van de ziel zo min als in dat van het lichaam. Als het jonge kind rusteloos speelt, van vroeg in de morgen, als de grote mensen o zo graag nog wat zouden slapen, tot 's avonds als het in de donker in zijn bedje nog het „tuu tuu" van den treinkonducteur of wat hem anders bezighoudt, laat horen, dan moet de moeder weten dat het zodoende slechts zijn instinkt opvolgt, dat hem dwingt aldus de funkties te oefenen, die het in zijn leven nodig heeft (de Vorübungstheorie van Karl Groos), of als de kleine jongen ruw en wreed is, vecht en slaat, dan moet zij weten, dat in hem rudimentaire instinkten aanwezig kunnen zijn, over-

geërfd van zijn voorouders van eeuwen her, die zonder ruwheid en vechten in hun levenstrijd ten onder hadden moeten gaan, en die bij de nakomelingschap nog slechts in den speelleeftijd te voorschijn komen en eruit gespeeld moeten worden (de atavistiese theorie van Stanley Hall). De moeder mag niet boos zijn, als het kind in de tafelstoel onophoudelik alles naar de grond gooit, want zó alleen kan het proefondervindelik de wetten van de zwaartekracht leren. Zij moet tijd hebben om rustig te kijken naar het kind, dat zit te bouwen, hoe dit de begrippen lang en kort, hoog en laag, zwaar en licht, hoe het 't maatschappelik zo oneindig belangrijke begrip van evenwicht zelfstandig leert; en zij moet weten, dat het een groot vergrijp zou zijn om een kind te storen, dat zóó bezig is. Zij moet tijd hebben om te luisteren naar wat haar kinderen in hun spelen fantazeren, om te kijken naar wat zij op hun naieve manier tekenen, en zij moet weten, dat de begrippen konkreet en abstrakt, waarheid en leugen, niet van het begin af in de kinderziel aanwezig zijn, maar eerst langzamerhand verworven worden. Zo zal zij haar kinderen opvoeden door veel te laten en slechts in te grijpen, als ernstiger belangen dan die van het zich ontwikkelend kind er door geschaad zouden kunnen worden.

Maar de moeder moet ook aktief bezig kunnen zijn. Ze moet weten, hoe haar kinderen aan huis te binden, doordat zij hun aardige werkjes kan leren, spelletjes met ze kan doen, hun kan vertellen en voorlezen en de groteren de weg wijzen tot goede lektuur. Zij moet met haar kinderen buiten in de natuur kunnen genieten van wat daar leeft en groeit, en leiding kunnen geven aan de aangeboren natuurliefde van zo menig kind. Zij moet ook haar grote kinderen blijven vasthouden — o die vooral! — door met ze te praten over a l l e s wat hun ziel in beroering brengt."

Vraagt men nu, wat het doorsneê-meisje op school geleerd heeft, dat rechtstreeks tot deze dingen leidt, dan is het een bitter beetje: wat handwerken, wat tekenen, wat kennis der natuur, daar houdt het voor verreweg de meesten al mee op; alleen op vakscholen is onderwijs, hetzij in andere huishoudelike vakken dan handwerken, hetzij in opvoedkunde te verkrijgen, terwijl hier en daar ook iets van gezondheidsleer onderwezen wordt. Er zit dus niets anders op dan in deze aanvullend onderwijs te doen geven, tot tijd en wijle het beginsel, dat men bij alle onderwijs aan meisjes rekening moet houden met haar — waarschijnlike — latere moederschap zo ver zal zijn doorgedrongen, dat zij wat ik noemde op alle scholen kunnen en moeten leren.

Dus kursussen, maar tot wie zich te wenden om deze te geven? Hier en daar zal allicht een geschikte persoon voor zoiets gevonden kunnen worden, maar dan toch slechts toevalligerwijze. Er zijn dokters, ontwikkelde verpleegsters, onderwijzeressen, huishoudleraressen, ervaren moeders, die althans een deel van het gevraagde zouden kunnen onderwijzen. Maar wat wij nodig hebben, zijn echte vak-leraressen, die iets moeten hebben van de verpleegster, iets van de onderwijzeres en bovenal veel echt moederliks, maar die daarenboven een speciale vakopleiding moeten hebben genoten, die haar bekwaam maakt om in de juiste vorm aan anderen mee te delen, wat zij zelf op dit gebied grondig geleerd hebben.

Van deze overtuiging uitgaande hebben wij te Rotterdam in overleg met verschillende personen een leerplan gemaakt voor een school ter opleiding van Leraressen in Kinderverzorging en Opvoeding, waarvan ik het programma, dat verder voor zichzelf spreekt, hier laat afdrukken.

AANVANG DER LESSEN: HALF SEPTEMBER 1920.

Eerste leerjaar.

1. Lezen, voordragen, vertellen, stellen (ter oefening in lesgeven). Mevr. Dr. Chr. Kroes-Ligtenberg, 2 uur per week. Als leer- en leesstof hierbij: oude en nieuwe letterkunde, die een inzicht geeft in de ziel van het kind. Lezen en bespreken van opvoedkundige werken.

2. Kennis der levende natuur. Mej. B. Immink, biol. doctª (Leiden), 2 uur per week.
Begrip levend wezen — protoplasma — cel — de levende wezens als één- en meercelligen — verschil plant en dier — indeeling — afstammingsleer — ontwikkeling — stofwisseling en de stofwisselings-organen — voortplanting en erfelijkheid — arbeidsverdeeling — aanpassing.

3. Gezondheidsleer. Dr. H. J. W. Droogleever Fortuyn, 2 uur per week.
Lucht (luchtverversching, stof), Bodem, Water (reinheid, baden), Voeding (vegetarisme, drankmisbruik), Kleeding, Woning, School, Verlichting, Verwarming, Verwijdering van afval, Schadelijke insecten, Huiduitslagen, Hygiëne van de spraak, Eerste hulp bij ongelukken, Besmettelijke ziekten.

4. Geschiedenis der opvoedkunde. De heer H. M. W. Bandel (Leiden), 2 uur in de 14 dagen.
De voornaamste opvoedkundigen van de 18e en 19e eeuw en van onzen tijd. De denkbeelden over opvoeding o.a. van Rousseau, Pestalozzi, de Philantropijnen, Fröbel, Herbart, Jan Ligthart, Montessori.

5. Kinderzielkunde. Dr. K. Penon, 1 uur per week.
Inleiding tot de algemeene zielkunde. Doel en methode van de kinderstudie. Ontwikkeling van het kinderlijk zieleleven van de geboorte tot het 6e levensjaar.

6. Koken. Huishoudschool, 3 uur per week. Bereiding van voedsel, in het bizonder voor gezonde en zieke kinderen en voor kraamvrouwen.
Telkens $^1/_2$ uur theorie over keukeninrichting, brandstoffen, voedingsmiddelen, warenkennis.

7. Huishoudkunde. Huishoudschool, 2 uur per week.
Onderhoud van huisraad en van speelgoed. Opbergen enz. van kleeren, vlekken verwijderen.

8. Handwerken. Huishoudschool, 2 uur per week.
Knippen, naaien, versieren en verstellen van kindergoed.

9. Waarmee kinderen bezig te houden. Huishoudschool, 1 uur per week.
Fröbelen, slöjd (karton-), allerlei werkjes voor kinderen, zelf maken van speelgoed, eenvoudig teekenen en zingen (speelliedjes).

10. Lichamelijke opvoeding. Mej. C. M. van der Made, 2 uur per week.
Bespreking van het nut van gymnastiek en sport voor de opvoeding. Practische oefeningen, 's winters in het gymnastieklokaal, 's zomers op het speelterrein.

De leerlingen zijn verder verplicht de volgende avondcursussen aan de Volksuniversiteit te volgen:
Kindermuziek (Practicum), 6 lessen door Mej. Marie Berdenis van Berlekom.
Wat moet mijn kind worden? 6 voordrachten door Dr. F. M. J. A. Roels.
De lichamelijke opvoeding en verzorging van het kind, 10 voordrachten door Mej. Dr. A. F. A. S. van Westrienen.
Opvoedkunde (onderwerp nader door docent te bepalen). 12 voordrachten door Dr. E. Bonebakker.

Ook moeten zij volgen den cursus over Dr. Maria Montessori door prof. R. Casimir, op 10 Zaterdagmiddagen in het gebouw van de Gemeentelijke Kweekschool voor onderwijzers.

Op een nader te bepalen middag per week wordt aan elke leerling de leiding van een kinderclub in „Ons Huis" opgedragen.
Af en toe worden onder deskundige leiding tentoonstellingen en musea bezocht.

Het tweede leerjaar, dat in Sept. 1921 aanvangt, zal over 't algemeen dezelfde vakken omvatten, waarvan de behandeling wordt voortgezet. Huishoudkunde wordt dan vervangen door Waschbehandeling. Als cursussen staan o.a. Kinderlectuur en Kinderwetgeving op het programma.
Het derde leerjaar zal v.n.l. aan de praktijk gewijd zijn. De leerlingen moeten dan 3 maanden verblijven in een Zuigelingen-kliniek en 3 maanden op een school voor voorbereidend onderwijs. Verder nog in andere sociale instellingen (o.a. in vacantie-kolonies). Ook wordt dan behandeld hoe men een moedercursus moet geven en hoe een cursus aan jonge meisjes uit verschillende standen.
Na afloop van den geheelen cursus zal een diploma uitgereikt worden aan die leerlingen, die na het 2e jaar met goed gevolg een examen afgelegd hebben, en die in het 3e jaar haar geschiktheid voor de praktijk hebben bewezen.

Als schoolgeldregeling geldt de gemeentelijke regeling voor H.B.S. en Gymnasium (evenredig schoolgeld tot f 250.—), ook voor haar die zich te Rotterdam vestigen.

Tot de lessen, die niet aan de Huishoudschool gegeven worden, kunnen toehoorders en toehoorderessen toegelaten worden. Zij betalen f 15.— voor een cursus van één en f 30.— voor een cursus van 2 uur per week. Hierop kan op aanvraag reductie worden toegestaan.

Voor haar die den geheelen cursus volgen, geldt als eisch van toelating: H.B.S. met 5-jarigen cursus (voor jongens en voor meisjes), gymnasium, of acte L.O., verkregen na kweekschoolopleiding. Ook kunnen worden toegelaten andere leerlingen, die blijk geven van dusdanige ontwikkeling, dat verwacht mag worden, dat zij het onderwijs met vrucht kunnen volgen.

Aangifte kan schriftelijk geschieden bij de leidster Mevr. Dr. Chr. Kroes-Ligtenberg, N. Binnenweg 346b, bij wie nadere inlichtingen en meerdere programma's verkrijgbaar zijn.

Misschien zal men vragen, hoe wij het durven ondernemen reeds zo spoedig tot de opening van deze school over te gaan. Wij zijn begonnen met het vormen van een fonds van partikuliere bijdragen, dat ons in staat stelt te beginnen en dat ook de eerste jaren tot aanvulling van de geldmiddelen kan dienen. Deze zullen verder bestaan uit de schoolgelden, terwijl ook de mogelikheid volstrekt niet is uitgesloten, dat op grond van de Nijverheidswet deze School van Rijk en Gemeente (resp. 70 % en 30 %) subsidie zal kunnen krijgen. Wij hebben rechtspersoonlikheid aangevraagd en verdere stappen gedaan om subsidie te krijgen.

Met de Rotterdamsche Huishoudschool is een verbintenis aangegaan, dat deze voor ons de huishoudelike vakken geeft, waarvan wij de kostende prijs betalen. De verdere lokaliteiten krijgen wij in huur van de Gemeente. De docenten genieten salarissen gelijkstaande ongeveer met het maximum-salaris bij het M.O. (te weten slechts voor enkele uren).

De aldus gevormde leerkrachten zullen aanvankelik een werkkring moeten vinden bij partikuliere instellingen (afdelingen van de Vereniging tot Bevordering van het Onderwijs in Kinderverzorging en Opvoeding, instellingen als „Ons Huis", grote nijverheidsinrichtingen die sociale instellingen voor hun personeel hebben, Huishoudscholen, verenigingen ten bate van „de Rijpere Jeugd"), maar wij hopen van harte, dat weldra ook de gemeenten dergelike leraressen zullen vragen voor het herhalingsonderwijs aan meisjes en tot het geven van voorlichting aan moeders en a.s. moeders.

Het komt ons billik voor dat de salarissen van deze leraressen op één lijn zullen staan met die bij het Nijverheidsonderwijs, dus volgens de nieuwste regeling zullen bedragen f 1600.— tot f 3000.—

Met deze zakelike mededelingen zou ik kunnen eindigen, maar dit mogen toch niet de enige woorden zijn over haar, die per slot de uitvoersters van al onze plannen en wensen zullen moeten zijn, de jonge vrouwen, die dit nieuwe beroep kiezen, dat er zich zo bij uitstek toe eigent om voor de vrouw een roeping te worden. Wij hopen dat zij, die vol idealisme een studie beginnen, die haar in staat moet stellen om andere vrouwen voor te lichten, om anderen tot zegen te

zijn, al werkende en zoekende ook voor zichzelve zullen vinden. En nu bedoel ik niet in de eerste plaats dit, dat een jonge vrouw, die deze studie kiest en tussentijds of na 't beëindigen ervan zelf in het huwelijk treedt, alles voor zichzelf kan gebruiken, wat zij voor anderen geleerd heeft, al zal deze overweging misschien, vooral bij de ouders, wel gewicht in de schaal leggen. De reden, waarom ik met vol vertrouwen jonge vrouwen durf aanraden dit studieveld te kiezen, ligt dieper: het is deze, dat ons onderwijs zich geheel zal richten tot datgene, wat dikwels diep verborgen op de bodem van elke vrouwenziel verborgen ligt, tot het aangeboren moederlik instinkt van de vrouw. In elke vrouw sluimert een liefde voor het kind, die niet altijd gewekt wordt, waarvan zij zich vaak nauweliks of in 't geheel niet bewust is, maar ze is er die liefde, en vaak treedt ze onverwachts triomfantelik te voorschijn. De verzorging en de opvoeding van het kind waren van oudsher en zijn van nature het terrein van de vrouw, dat wij nu gaan betreden langs nieuwe wegen. Mogen velen de nieuwe weg kiezen tot haar eigen voldoening en ter wille van het kind, dat de toekomst van het menselik geslacht in zich draagt.

Katwijk aan Zee, Juli 1920.

Achtste Vacantiecursus in Paedagogiek

door S. DE VRIES Szn.

Op initiatief wederom van de „Commissie voor Kinderstudie", ingesteld door het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap, werd te Amsterdam in de ruime collegezaal van het Wilhelminagasthuis de Vacantiecursus in Paedagogiek — thans voor den achtsten keer — gehouden. De lijst der deelnemers geeft 90 namen, uit alle oorden van het land, waarvan nog geen derde deel uit Amsterdam zelf, geheel overeenkomstig de bedoeling, om vooral aan hen wijder uitzicht op het paedagogische gezichtsveld te verschaffen, die verder van de bronnen zijn verwijderd.

Dat niet alle deelnemers bij het Lager Onderwijs werkzaam zijn, bleek me uit gesprekken met de cursisten; doch dezen waren slechts weinigen en zij vroegen voorlichting om dezelfde reden: verlangen naar wetenschap, ontevredenheid met wat vroeger was geleerd, doch nu als onvoldoende door hen wordt beschouwd.

Bij de 90 bezoekers waren 20 vrouwen; enkele deelnemers bezochten voor den tweeden keer den cursus, één zelfs voor de derde maal. Aan een veertigtal was door de Regeering een tegemoetkoming verleend in de reis- en verblijfkosten; aan meerdere deelnemers was extra-verlof verleend door hun autoriteiten — terecht; want het geheel volgen van den cursus vordert veel inspanning, is absoluut geen „vacantie" in den gewonen zin des woords, terwijl het onderwijs van den betrokken persoon na korter of langer tijd in meerdere of mindere mate den invloed van het op den cursus gehoorde en daarna verwerkte, zal ondervinden. Dat jongeren en ouderen aan den cursus deelnemen, mag een gunstig verschijnsel worden genoemd.

Den 19en Juli werd de cursus te drie ure door den heer Dr. G.

A. M. van Wayenburg, privaat-docent in de Paedologie te Amsterdam, geopend; den 27en Juli te 12 uur door den heer Prof. Dr. K. H. Bouman, hoogleeraar in de neurologie en psychiatrie te Amsterdam, gesloten. De cursisten hadden toen een 20-tal ochtend-voordrachten „verwerkt", en hadden vijf avonden een lezing van ± 2 uur mogen aanhooren, terwijl de Cursus-Commissie nog voor een vijftal middagen een nuttig en aangenaam „uitstapje" (Frans Halsmuseum te Haarlem) of „bezoek" (Paleis op den Dam, Artis, Schoolmuseum, Electrische Centrale en Lyceum) op het programma had gezet. Er was dus voor de deelnemers inderdaad veel te doen .... Aan de Commissie en met name aan den Secretaris, den heer C. M. Soeters, komt een woord van hartelijke waardeering toe voor den arbeid, welke werd verricht, opdat alles geregeld zou verloopen en voor de vele moeite, welke men zich had getroost. De heer Soeters was evenals vorige keeren ook nu weer als de herder, die zijn „schapen" niet verlaat. Niet alleen toch woonde hij alle lezingen bij, maar bij alle uitstapjes was hij ook weer de gids. Hulde aan zijn onvermoeidheid!

* * *

De heer Dr. van Wayenburg opende den cursus met het gebruikelijke woord van welkom en een rede over „Natuur en Cultuur bij Opvoeding en Onderwijs," een vraagstuk, als spr. zeide, dat op bepaalde tijden opduikt.

De laatste jaren toonde het „beest" in den mensch zijn kracht en zoo komt het, dat we weer vragen: „Wat is toch die cultuur, waarop we steeds bouwen?" Spr. beschouwt de cultuur als een levende kracht, worstelende in het geestesleven van den mensch, aanpassing bedoelende krachtens motieven van onderscheiden oorsprong. De kern der cultuur is een beheerschen, een regelen, een temperen van strevingen en opwellingen in den mensch.

Op het gebied van kunsten en wetenschappen schenen vóór den oorlog cultuur en natuur een compromis te hebben aangegaan; spr. herinnert er daarbij aan, hoeveel belangstelling de vraagstukken op seksueel gebied ondervonden en wijdt enkele passages aan de theorie van Freud, welke aanvankelijk de vreemdste verschijnselen scheen te verklaren, doch naar spr. meent, wel veel licht verschaft in betrekking tot seksueele verschijnselen, doch overigens nog onvoldoende is. Volgens spr. is de mensch geboren met een drang tot ..., een zucht naar ..., een begaafd zijn voor .... Het jonge kind begeert voedsel, wil zich uiten, en bezit de mogelijkheid, zich aan het leven aan te passen. In dat laatste ligt de ware grootte van den mensch. Voor spr. is cultuur het vullen als het ware van dat streven. Hij is dus noch nativist, noch empirist, — de eerste overschat z. i. het individu, de tweede overschat de omgeving — doch is aanhanger van de convergentietheorie, welke leert, dat bij elke daad van den mensch, dat bij elken toestand, waarin de mensch verkeert, twee voorwaarden samenkomen, n.l. a. het verleden van het individu, b. de omgeving. In zijn geestelijken bouw convergeeren bij den mensch deze twee factoren en hij neemt daarvan datgene op, waarvoor hij de affiliteiten bezit. Spreker zou het verworvene nu willen noemen het cultuurverstand, terwijl dan het natuurverstand de wijsheid is, welke zoowel het eigendom

is van de primitiefste volken als van de hoogste rassen, zich uitende als inzicht, doorzicht, menschenkennis. Relatief acht spr. deze wijsheid meer aanwezig bij de vrouw dan bij den man. Het is onze taak, die wijsheid vooral tot uiting te doen komen. Daarom acht spr. het zoo goed gezien in Binet, dat deze zijn graadmeter zooveel mogelijk opstelde met vermijding van wat op de school was verworven.

Waar we nu moeten vieren, waar we nu moeten remmen, is moeilijk te bepalen; doch de krachten van binnen en de krachten van buiten te laten convergeeren, zij ons streven bij de opvoeding en het onderwijs.

* * *

In drie lessen van drie kwartier besprak de heer Van Wayenburg daarna het onderwerp: „De eigen krachten (dynamieën) van het menschelijk zieleleven, bezien van de zijde van het verstand en het gevoel, a. in de speeljaren, b. in de schooljaren, c. in den puberteitsleeftijd.

Meende men vroeger dat de psyche opnam, bewaarde, gelegenheid gaf tot aanraking van het opgenomene, spr. staat op het standpunt, dat de ziel niet is te vergelijken met een photografische plaat, maar dat zij is een bundel activiteiten; zielekrachten zijn dus de eigen activiteiten van het zieleleven en zieleleven zelf is dus weer een rijker worden aan die activiteiten en aanpassingsmogelijkheden. Eerste van de dynamieën of krachten van het zieleleven is de aandacht, vooral zich uitend bij het kind van 1—3 jaar. In den speelleeftijd 3—6 jaar, is het kind handelend, opnemend, verwerkend, weergevend, sensu-motorisch derhalve. Het imiteert dan niet, doch *is*; het fantaseert niet — het rolt af. Dat het opgenomene beklijft, danken we aan een tweede dynamie, n.l. aan de mneme, welke kracht iets ruimer is op te vatten dan het geheugen.

In de schooljaren komt er verandering; dan verlangt het kind het echte: het wil nu geen gedachte-geweer, (een stok of wat ook), doch wil een *echt* geweer. Het *speelt* ook geen paardje meer, doch vraagt om een heuschen bokkenkar. Ook is het brein rijp om met algemeene woorden te worden gevuld (soortnamen b.v.) en er heerscht een verlangen in het kind, om geregeerd te worden door een vaste hand; het wil de ratio of reden van zijn handelen niet meer vinden in zich zelf, doch wil die ontleenen aan prikkels van buiten. Het wil niet meer schooltje *spelen*; doch wil naar school *gaan*. Het natuurleven — uitkomende in het vrije kwartier — en het cultuurleven werken dan beide in het kind. Ieder weet, hoe moeilijk het is, om daarin het evenwicht te bewaren.

Dan wijst spr. er op, hoe we aan den drang van het kind toegeven, door het te leeren lezen, schrijven enz., maar bedenken we, dat het kind her-organiseerend werkzaam is met alles, wat we het aanbieden. Het handelt inwendig, het denkt. Aan het van buiten leeren, aan het oefenen van het geheugen, wat den geest frisch houdt en de aanpasbaarheid van den geest verhoogt, wijdt spr. dan menig woord.

In den puberteitsleeftijd wordt de mensch bekend met l'âme des choses. Hij beziet nu de dingen met een gevoelsaccent, hij fantaseert. Maar kon hij zich in den speelleeftijd uitleven, nu voelt hij slagboomen. En altijd komt er nu een *ander* in het spel, de *alter*. De jongens sluiten vriendschap voor het leven, soms gecamoufleerde

seksualiteiten en daardoor wel eens te vergaand, de meisjes doen vertrouwelijk, zijn geheimzinnig e.d. De jongens halen sterke stukken uit, geuren, werken voor de galerij (dat zijn dikwijls de meisjes), de meisjes daartegenover werken óf als stille magneet, of trachten door druk te spreken, door cigaretten te rooken, door veel aan sport te doen enz. de jongens te trekken.

Maar het hoofdkenmerk van deze periode — zoo buitengewoon gewichtig — is het ontwaken van het gevoel; de adolescent is een woordkunstenaar: hij dicht, omschrijft, beschrijft; zijn liefde voor muziek, voor kunst, voor wetenschap, voor de natuur, openbaart zich. Op de H.B.S. en Gymnasia dient men daarmee rekening te houden. De leeraren hebben tot taak, dat latente kunstgevoel naar buiten te halen; het mooie in de literatuur, in de beeldhouw- en de schilderkunst, in de muziek enz. moet nu aan de leerlingen worden getoond. En de ouders moeten bedenken, dat hun kinderen, — jongen, zoowel als meisje — zich in dezen tijd van de ouders verwijderen, terwijl ze toch vertrouwen vragen.

Het is de hoogste plicht, in dezen leeftijd de vlammen van het enthousiasme hoog te doen opflikkeren! Bij de ouderen vinden we dan later misschien meer beminnaars van kunsten en wetenschappen, dan nu het geval schijnt, terwijl toch allen in den puberteitsleeftijd dweepten, verzen maakten, betoogen hielden e.d.

Met die opwekking eindigde spr. zijn lessen, waarvan ik, evenals van de volgende, slechts een zeer verkort overzicht geef, niet meer dan noodig is, om het doel en het belang van den cursus te doen uitkomen.

* * *

In zes lessen besprak de heer Dr. J. H. Gunning Wzn., privaatdocent in de paedagogiek, verschillende onderwijsidealen van dezen tijd: n.l. de Eenheidsschool, de „Aufstieg der Begabten", de socialiseering der school in Amerikaanschen zin, alias de Staatsbürgerschafterziehung; algemeene ontwikkeling en beroepsopleiding; de spontaniëteit en de activiteit van het kind; de werkschool. Het laatste der zes lesuren was voor een groot gedeelte gewijd aan de beantwoording van ingediende vragen en gemaakte opmerkingen.

Spr. wees er al dadelijk op, dat de school, altijd, kans loopt, het contact met het leven te verliezen en er zal dus telkens weer een streven ontstaan om dat contact weer te vernieuwen.

De gedachte der eenheidsschool, reeds jaren geleden verkondigd, is plotseling in het groote Rusland in een daad omgezet, onder den naam: arbeideenheidsschool. In theorie wordt daar het verschil tusschen lichamelijken en geestelijken arbeid in de maatschappij uitgewischt. Reeds in 1866 was te Génève aangenomen, dat elk kind van af zijn 9e jaar een productief arbeider moet worden en het Communistisch Manifest vroeg hetzelfde in 1847: ieder zij producent voor de gemeenschap.

Dit beginsel wordt nu in Rusland in uitvoering gebracht, om zijn paedagogische waarde echter.

Van 6—8 bezoekt het kind den kinderspeeltuin, van 8—13 en 13—17 de arbeideenheidsschool, die in twee afdeelingen is gesplitst, en na het 17e jaar is de universiteit voor hem geopend. De leerplicht duurt tot het 17e jaar. Bij het onderwijs bieden tuin- en landbouw-

bedrijf eerst steun bij, vormen den grondslag, beter gezegd, van het onderwijs; dan volgt het handwerk, de werkplaats, de industrie. Veel aandacht wordt gewijd aan het onderwijs aan volwassenen; alle onderwijs is kosteloos en neutraal; coëducatie is regel; huiswerk bestaat niet; de klassen worden groepen genoemd (hoogstens 25 leerlingen in één groep), de onderwijzer heet schoolarbeider. Schoolvoeding is natuurlijk ingevoerd.

Dat de praktijk de theorie niet dekt, — zij het alleen reeds door het groot gebrek aan krachten, en de overheersching der voedingskwestie — mag bij de beoordeeling der theorie als onderwijs-ideaal niet in rekening worden gebracht. Met belangstelling dient nu de proef te worden gadegeslagen.

Dan gaat spr. uitvoerig na, hoe de gedachte der „Eenheidsschool" in Duitschland voor een groot deel omvat het vraagstuk van algemeene toelating tot de universiteit en de afschaffing der voorrechten, welke de hoogere scholen hebben boven de volksschool.

Naar kosteloos onderwijs, naar eenheid van den onderwijzersstand (gelijkheid van opleiding en aanzien); en naar neutraliteit van het onderwijs wordt gestreefd. Zoodat het schijnt, dat in dit opzicht Duitschland is, waar Nederland in 1870 stond.

Dan bespreekt de heer Gunning de zoogenaamde „Scholen voor Begaafden," waarvan er eene te Berlijn is geopend.

Hier hebben we met een paedagogische proefneming van veel belang te doen, mits we onthouden dat schoolbegaafdheid en begaafdheid voor het leven niet hetzelfde is. Dat het echter hoogst moeilijk is, om de kinderen, welke in aanmerking komen voor die school, uit te zoeken, heeft de nog maar korte ervaring reeds geleerd. Weenen opende drie van deze scholen met internaat.

Dan gaat spr. na, hoe in Amerika, Frankrijk en Italië een streven bestaat, om de school te doen zijn een weerspiegeling van het leven, waarom de onderwijzer uit dat milieu moet afkomstig zijn en daarvoor moet worden opgeleid (mijn-, landbouw-, textieldistricten e.d.).

Na een schets te hebben gegeven der Amerikaansche onderwijsidealen, waarbij het leven is op te vatten als service en het doel is, elk te maken tot een volwaardig lid der maatschappij, bespreekt Dr. Gunning het vraagstuk der algemeene ontwikkeling en der beroepsopleiding, het gemeenschapsonderwijs en het maken der school tot een levensgemeenschap, centrum van beschaving.

Waar de spreker mededeelde, dat zijn voordrachten waarschijnlijk in zijn blad „Het Kind" in haar geheel zullen verschijnen, mag ik met het hier weergegevene wel volstaan en den belangstellenden lezer naar die artikelen verwijzen. Hij zal evenals schrijver dezes bewonderen de werkkracht van spr., blijkende onder meer uit zijn zoo groote belezenheid op elk onderdeel.

Een didactisch onderwerp leidde de heer Gunning nog in, door het stellen der vraag: „Hoe vergemakkelijken we het leeren van het kind?" Wakker de lust van het kind aan, maak de leerstof interessant, volg den weg der natuur, (oudheid — renaissance — Rousseau en Pestalozzi). Maar het was Fröbel, die gevoelde wat er nog bij Pestalozzi haperde: n.l. het biologisch-psychische element van het groeien, van het scheppen. Dit beginsel bracht Fröbel in de didactiek en Montessori

voegde er nieuwe elementen aan toe. Wat door haar juist of onjuist wordt behandeld, worde nauwkeurig nagegaan. Met een pleidooi voor het brengen van den arbeid in de school, waarom spr. het betreurt, dat de handenarbeid niet als verplicht leervak is ingevoerd, omdat deze een voorbeeld geeft van wat zelfwerkzaamheid van het kind beteekent, besloot de heer Gunning zijn reeks lessen.

* * *

De heer Dr. Ernst de Vries, privaat-docent in de neurologie te Leiden, besprak in vier lessen het achterlijke kind. Hij begon met er op te wijzen, dat uit wetenschappelijk oogpunt de vraag wat achterlijk is, nog niet is opgelost, terwijl het paedagogische gedeelte zich reeds geruimen tijd heeft ontwikkeld. De zwakzinnigen zijn te verdeelen in vier groepen: 1. de idioten, 2. de imbecielen, 3. de debielen of achterlijken, 4 de moreel defecten. Groep 1—3 omvat dus hen, bij wie het verstand defect is, terwijl dit bij groep 4 nog vrij goed kan zijn. Zoo min als b.v. muzikaliteit correlaat is met bepaalde eigenschappen, zoo gaan ook moreele defecten niet hand aan hand met verstandelijke defecten.

Als grens tusschen de groepen 1—3 mag men verder zeggen, dat de idioten niet komen boven het derde levensjaar en de imbecielen niet boven het 7e jaar; de leerstof van het eerste jaar der lagere school kunnen dus sommigen van hen nog verwerven. Wat de debielen betreft, is er tusschen dezen en de normalen geen bepaalde grens te treffen, al spreekt men wel van sub-normalen, welke dan boven de debielen en onder de normalen staan.

Of er vroeger achterlijken waren? Allicht wel, doch het cultuurleven stelt hoogere eischen en de achterlijken vonden vroeger gemakkelijker hun brood dan nu. Belangrijker wordt het vraagstuk, naarmate het peil van ontwikkeling stijgt. Thans wordt het aantal achterlijken op ± 2 % geschat. Daar de achterlijke op ethisch gebied minder gemakkelijk slaagt dan de normale, is het vraagstuk ook uit dit oogpunt van veel gewicht. In sommige centra vindt men meer achterlijken dan in andere, en wat achterlijk is, zakt naar beneden, zoodat in de lagere volksklassen een hooger procent achterlijken zal moeten voorkomen dan in de hoogere.

Vervolgens werden de oorzaken der achterlijkheid uitvoerig besproken en met gegevens op grond van onderzoekingen te Leiden toegelicht.

* * *

De heer W. H. ten Seldam, hoofd eener school te Amsterdam, behandelde daarna in 3 lessen het vraagstuk van „het algemeen intellect" en de berekeningsmethoden, die dienen kunnen om tot een waardebepaling en waardevergelijking te komen. Hij demonstreerde aan de hand van verstrekte gegevens het vraagstuk van de gemiddelden en wees op de beteekenis van de hoogere psychische functies, waarvoor een zoo groot mogelijk aantal betrouwbare metingen dienen te worden verzameld.

* * *

Prof. Dr. P. Ehrenfest, hoogleeraar in de theoretische natuurkunde te Leiden, wijdde twee lessen aan de vraag: Waarom houdt

men zich bezig met de meetkunde van vier afmetingen? Zijn betoog wekte veel belangstelling; spreker deed ons gevoelen dat de wetenschap tot de behandeling van vraagstukken als deze moest overgaan. Immers, een punt in een lijn kenmerkt men door een getal, een punt in een plat vak door twee, een punt in de ruimte door drie . . . dus kon het niet anders, of men moest vragen, en als ik nu met een vierde, een vijfde enz. afmeting ga werken, wat dan? De mogelijkheden, welke dan ontstaan, ging spr. na, maar zijn in kort bestek niet aan te geven.

* * *

De heer Prof. Dr. F. J. J. Buytendijk, hoogleeraar aan de Vrije Universiteit, ontving de cursisten in zijn laboratorium op het Valeriusplein en zag zijn collegezaal geheel door hen gevuld, om met aandacht te luisteren naar zijn beschouwingen over het ontstaan van het denken. Spreker wees er op, hoe de analyse van het denkproces nog in het aanvangsstadium verkeert. Maar de wetenschap van het wordende gaat hand aan hand met de wetenschap van het zijnde en trekt nog meer aan dan deze. Wording in het stoffelijke ontstaat door toename met dezelfde ordening en door toename met veelvuldigheid in de ordening.

Bij het psychische lijkt het eene uit het andere voort te komen, doch waarschijnlijk is er een gemeenschappelijke grond, die accepteert en produceert (activiteits-psychologie). Dus is er tusschen psychische en stoffelijke wereld een groot verschil.

Bezien we het denken als een andere betrekkingsmogelijkheid dan de lagere zielsprocessen, dan moeten we toch concludeeren, dat denken en bewustzijn twee zijn, niet een; dat waar geheugen is, niet altijd is denken, dat een objectief kenmerk van het denken niet is het op eens leeren (als de tijd n.l. daar is, van het verband te zien), en dat het gebruik van het werktuig niet is een kenmerk van het verstand. Van al deze ontkenningen gaf spreker verschillende voorbeelden, als de krab, die een anemoon als wapen gebruikt, de sluipwesp, die een steen gebruikt, om zijn ei-holletje dicht te maken en de weverdieren.

Van de psychologische zijde bezien vinden we als eerste phase de assimilatie en als tweede het vormen van een oordeel uit twee termen; zoo spoedig er sprake is van een willen onderzoeken, b.v. of een kachel heet is, is er geen assimilatie meer, doch een oordeelen.

Bij de dieren nu is het leven alleen assimilatie; alles heeft voor het dier slechts biologische waarde. Bij den aap is dit echter anders; deze heeft ook aandacht voor objecten, welke geen biologische waarde hebben. Zoo zal een aap een vliegmachine volgen in haar vlucht, dat doet een paard niet. Doch dit is nog geen denken. Eerst dan, wanneer de relatie van twee elementen zelf als element optreedt en we betrekkingen, relaties, stichten, kunnen we spreken van denken. En dat doet ook weer niet de aap, dat doet alleen de mensch.

Na deze rede werden de cursisten in de gelegenheid gesteld, het laboratorium te zien en kennis te maken met de wijze, waarop spr. zijn proeven verrichtte; met een aapje werden enkele proeven gedemonstreerd.

* * *

Een bezoek aan het Lyceum, waar de cursisten gastvrij werden ontvangen en rondgeleid door den Conrector, volgde onmiddellijk daarop. Verschillende zalen en lokalen en doelmatige inrichtingen, trokken de aandacht. Hoe zeer de smaken verschillen, bleek bij de zeer uiteenloopende beoordeeling over de kleurschakeeringen e. d.

* * *

Van de belangrijke avondvoordrachten van Prof. Dr. H. Burger, over: „het oor en het hooren"; van den heer C. F. A. Zernike over: „Abélard en Héloise"; van den heer A. F. J. Portielje over: „Dierenjeugd in Artis" (het is een kunststukje, de menschen drie uur lang te boeien, en slechts weinigen zullen er toe in staat zijn, misschien wel alleen de heer Portielje!); van den heer A. H. Gerhard over: „Lezen en Luisteren" en van den heer Dr. E. Reinders over: „Nieuwe onderwijsmethoden in de natuurwetenschappen, en hun beteekenis voor de opleiding van den onderwijzer", geef ik geen overzicht. De ruimte, mij hier ter beschikking gesteld, is daarvoor te gering. Doch ik vermeld de onderwerpen, omdat daaruit blijkt, hoe de Commissie streeft naar een zekere alzijdigheid. Dit is te loven, omdat zooveel vernieuwing behoeft, van wat vroeger is vastgelegd, omdat „wetenschap" en „opleiding van den onderwijzer", helaas zoo ver van elkaar staan.

De uitstapjes des middags beoogden hetzelfde.

Het glanspunt daarvan was zeker ook nu wel weer het bezoek aan Artis, waarbij de heer Portielje de gids was. Dat zegt genoeg.

* * *

Hiermede ben ik tot den ochtend van den 27sten Juli gekomen, wanneer de cursus zou worden gesloten. Deze morgen behoort steeds tot de meest belangrijke doordat Prof. Dr. Bouman dan eerst de cursisten rondleidt door zijn Laboratorium, daarbij gesteund door Dr. J. C. R. Godefroy, zenuwarts te Amsterdam, en daarna een onderwerp uit de pathologie behandelt. Ditmaal sprak hij over de pathologie van den puberteitsleeftijd.

Spr. begon, met er op te wijzen, dat de puberteitsleeftijd door de paedagogische literatuur weinig is bewerkt, terwijl ze toch zoo belangrijk is.

Maar seksueele vraagstukken zijn een kruidje-roer-me-niet en ze bestrijken een gebied van zoo internen aard.

Op 13- en 15-jarigen leeftijd ongeveer (13 bij meisjes, 15 bij jongens) ontstaan nieuwe stofwisselingsprocessen, en daarmee gepaard gaan psychische processen, waardoor het kind geheel wordt veranderd. Op een geheel andere wijze dan hij deed als kind, neemt de adolescent stelling tegenover de buitenwereld. De persoonlijkheid wordt gevormd, affecten, instincten, neigingen, wenschen, strevingen komen uit de binnenwereld naar boven. Het kinderlijke en het groote-menschachtige vormen als het ware den adolescent. Hij is de hoop, maar ook de zorg van zijn ouders, van wie hij los gaat raken; hij wil carrière maken, een gezin vormen, allerlei heriditaire trekken komen te voorschijn . . . de puberteitsleeftijd is een der moeilijkste perioden. De verschillende karaktertypen worden nu gevormd, maar hoevele zijn

de strevingen in dezen tijd en hoe vaak zijn de eigenschappen, welke zich openbaren, met elkander in strijd.

Van de hoofdkenmerken behandelt spr. er drie, n.l. 1e. de droomerij (zich toonende in afwijking van de werkelijkheid, in fantasie, in uitingen van religie, kunst, poëzie); 2e. het verhoogde zelf bewustzijn (kampspelen, sport, eigen verheerlijking, willen uitblinken, radicalismus, strijd met de ouders), 3e. de aanlokkingstendenzen (coquetterie, dagboek houden, het doen van confessies, e. a.). Al strijden deze drie soorten tendenzen soms met elkander in denzelfden persoon, zoo behoeft men daarom niet te wanhopen; de normale mensch komt er uit te voorschijn.

Doch de stellingname tegenover de buitenwereld kan failliet slaan; de wijze hoe, geeft de psychologische pathologie aan.

De schokken kunnen ondefinieerbaar zijn; we treffen dan meest een groote gevoeligheid aan voor alkohol, agressief optreden, sterke stemmingswisseling. Tot de psychopatische gevallen moet men den arroganten vlegel, de grootheidswaanzin, het narcisme e. d. rekenen. Echte psychosen treft men aan, wanneer het leven wordt ontvlucht, wanneer de geest absoluut een eigen leven gaat leiden (autisme).

Spr. beschreef daarna eenige klinische ziektebeelden, betrekking hebbende op ontwikkelingsstoornissen, (de moral insanity), waarbij men bedenke, dat de moreele gevoelens het laatst worden aangelegd; op de langzaam gevormde psychopathen met hun onevenwichtig karakter, hun ongemotiveerde sympathieën en antipathieën, waartoe ook enkele hysterici behooren; en op de echte psychosen, waarbij een periodiek optreden van bepaalde verschijnselen plaats vindt. Dan ontwikkelde spr. het ziektebeeld der schizophremie (dementia praecox, hebephrenie, katatonie), waarbij de persoonlijkheid geheel uiteenvalt. Het onbewuste leven komt in de plaats van het bewuste; derhalve is dit zieleleven ook niet door een psycholoog te benaderen. Wordt de toestand beter, dan vertelt de patiënt, herboren te zijn, de Messias te zijn geworden, de hellegang te hebben gemaakt, held te zijn geworden.

Dan ging spr. nog kort het verband na tusschen de pathologie en de criminaliteit, de vagebondage, het schoolverzuim, zelfmoord e. d. Voor den paedagoog is wat de therapie in al deze gevallen betreft, niet veel te doen, maar in after care, beroepskeuze e. d. vraagstukken, kan hij zijn belangstelling toonen.

* * *

Daarop sloot Prof. Bouman met enkele woorden den cursus. Tot 't Bestuur en de sprekers en tot den heer Socters in het bijzonder, werd door een der cursisten namens allen een hartelijk woord van dank geuit en een ieder spoedde zich huiswaarts. De achtste Vacantiecursus in Paedagogiek behoorde tot het verledene. Een korte nabetrachting zij mij echter nog vergund.

Als het vorig jaar was ook nu de belangstelling zeer groot, wel een bewijs, dat de onvrede in den onderwijzersstand met wat hij aan kennis bezit, groot is. Want niet nieuwsgierigheid, doch werkelijke behoefte aan verdieping, aan geheele vernieuwing soms, leidt tot de deelname. Maar ook nu trof het me, dat er te veel gebrek aan tijd was, bij de sprekers. Ze moesten zich beperken, omdat de klok te snel ging. Dat was vaak zeer te betreuren, want

eensdeels bestond daardoor de kans, dat de spreker zou worden misverstaan, anderzijds moesten daardoor belangrijke mededeelingen achterwege blijven. Ik denk b.v. hier speciaal aan de dossiers betreffende de gevallen van pseudologica fantastica en vagebondage, waarvan Prof. Bouman geen mededeeling kon doen, doordat om 12 uur de cursus moest eindigen. De heer Ten Seldam kwam er niet toe, om de correlatie tusschen wiskunde en talen nader uit te werken, noch om resultaten mede te deelen van onderzoekingen, door hem of anderen gedaan. Ook Dr. Gunning klaagde er telkens over, dat hij zich moest beperken. Het komt mij in alle bescheidenheid voor, dat hiertegen twee middelen bestaan: 1e den docent zooveel tijd te geven, als hij noodig heeft en dus het aantal sprekers te beperken, óf dat men aan de deelnemers tijdig mededeeling doet van eenig werkje, dat vooraf dient te worden bestudeerd, zoodat de leeraar weet, dat de leerlingen een bepaalde dosis hebben verwerkt.

Wanneer b.v. door Dr. van Wayenburg was gevischt, dat men Gaupp, Psychologie des Kindes, had bestudeerd; wanneer Dr. Gunning had gevraagd, eerst den „Communistische Onderwijzer" te lezen enz., dan meen ik, dat tijd zou zijn vrij gekomen, omdat de docenten zich onmiddellijk op hooger plan konden stellen.

En degenen onder de „leerlingen", die nu reeds op de hoogte waren van het elementaire, zouden dan ook meer profiteeren.

Het spreekt van zelf, dat het eene onderwerp belangrijker is dan het andere; dat de een voorkeur geeft aan dit, de ander aan dat, maar over het algemeen kan, daarvan overtuigden me de uitlatingen van verschillende cursisten, worden verklaard, dat ook nu weer méér werd ontvangen dan was verwacht. Mijnerzijds zij hiervoor op deze plaats aan de Commissie een woord van hartelijken dank gebracht.

Feiten en Pogingen.

Nederlandsche Volksuniversiteiten.

Amsterdam. Het omvangrijke, met veel zorg samengestelde zevende jaarverslag der Amsterdamsche V. U. rapporteert niet alleen over den cursus 1919—1920, doch ook over de Februaricursussen 1919, die nog niet afgeloopen waren toen het vorig jaarverslag het licht zag. Het waren een twaalftal leergangen, waarvoor 1638 inschrijvingen plaats hadden. Het totaal aantal inschrijvingen voor den cursus 1918—1919 bedroeg 5273 en voor den cursus 1919—1920 5316.

„Als men rekent, aldus het verslag, dat van de inschrijvers in de tweede serie (Febr. 1919) slechts 551 ook aan vorige cursussen deelnamen (waarvan 401 aan de eerste serie van 1918—1919 en 150 in een der vorige jaren) ziet men dat de V. U. A. nog steeds den kring van hare bezoekers uitbreidt." Dat is ongetwijfeld juist, doch zou daaruit ook niet af te leiden zijn dat de V. U. A. slechts een gering percentage trouwe bezoekers heeft?

Het aantal inschrijvingen voor de Februari-leergangen varieerde voor de afzonderlijke cursussen tusschen 30 (Johan de Wit) en 508 (Schopenhauer).

Gedurende den cursus 1919—1920 werden gegeven: in de eerste serie, afdeeling A 13, in de afdeeling B 18 leergangen en 5 middagcursussen; in de tweede serie, afdeeling A en afdeeling B telkens 5 en 4 middagcursussen.

De Amsterdammers schijnen al heel weinig belangstelling te koesteren voor onderwerpen van geschiedkundigen aard. Het verslag spreekt van „een opmerkelijk en betreurenswaardig verschijnsel, dat zich gedurende het geheele bestaan

der V. U. A. al heeft voorgedaan." De reden daarvan heeft het Bestuur nog niet kunnen ontdekken. Wat de deelneming in de verschillende vakken betreft, die hetzelfde beeld vertoont als andere jaren, merkt het verslag op, dat voordrachten op kunstgebied de meeste hoorders trekken, waarna die komen, welke over een of ander wijsgeerig of religieus vraagstuk handelen. De meeste stabiliteit wat de toehoorders betreft, vertoonen de natuur- en scheikundige vakken. Daar is steeds een vaste kern aanwezig, die men meerdere jaren achter elkaar aantreft.

Zoowel in afdeeling A als in afdeeling B bleek het meerendeel der hoorders L. O. of M. U. L. O. genoten te hebben, al mag daarbij ook vermeld worden dat de groep M.O. goed vertegenwoordigd is. De tabellen der beroepen geven vrijwel hetzelfde beeld als vorige jaren en als aan andere V.U.-n. Verreweg het grootste aantal deelnemers komen voort uit de wereld der kantooren handelsbedienden. Wat dit jaar echter bijzonder opvalt is een sterke toeneming der metaalbewerkers. Dit is te danken aan een cursus: IJzer en staal.

* * *

Wat overigens de deelneming der arbeiders in engeren zin betreft, daarmede is het al niet beter gesteld dan aan andere zuster-instellingen. Intusschen dient tot eer van onze volksuniversiteiten gezegd, dat zij niets onbeproefd laten om ook de belangstelling van deze belangrijke groep der bevolking te winnen. In Dordrecht meent het Bestuur der V. U. in de collectieve overeenkomst een middel te zien om in dit opzicht iets te bereiken. Bij de oprichting van een onzer laatstgekomen V. U.-n werd het voorstel gedaan om aan toegetreden rechtspersonen het recht te verleenen stemgerechtigde gedelegeerden te benoemen in het Bestuur. Practisch zou dit vooral van belang zijn voor de vakvereenigingen. De voorstanders vleiden zich met de hoop, daardoor de arbeiders te winnen. De tegenstanders achten het gevaar niet uitgesloten, dat de drijvende kracht in de V. U. dan wel eens kon overgaan van dat deel uit het Bestuur, dat voortgekomen was uit de vereeniging zelf, naar de groep van hen, die als gedelegeerden der aangesloten rechtspersonen in het Bestuur zitting hebben. Waar door den loop der besprekingen de zaak op het politieke zijspoor dreigde te belanden, werd het voorstel ingetrokken en met vrijwel algemeene stemmen besloten aan bedoelde gedelegeerden in het Bestuur een adviseerende stem te verleenen. Toch ligt in het denkbeeld van stemgerechtigde afgevaardigden, speciaal van vakvereenigingen, een waardevol element.

In onze bespreking van het rapport der Haarlemsche V.U. in het vorig nummer van dit tijdschrift, vermeldden wij dat het Bestuur van de V.U. aldaar de meening toegedaan bleek dat het winnen der arbeiders slechts een kwestie van geduld was. Wij merkten daarbij op dat het wellicht ook een kwestie van organisatorische taktiek kon zijn.

Daarbij zat voor het denkbeeld of het wellicht uitvoerbaar zou zijn om een V.U. te stichten uitsluitend voor arbeiders, waarbij de vertrouwensmannen der arbeiders de leiding zouden moeten hebben. Een dergelijke V.U. zou zonder bezwaar in, zij het ook eenigszins los, verband kunnen staan met laten wij het noemen de algemeene V.U. Ja, er is zelfs ten opzichte van de V.U. een constructie in decentraliseerenden zin denkbaar, die alle maatschappelijke (sociale, economische, politieke) en religieuse groepen van eenige beteekenis bevredigt en in hun behoeften voorziet. Het zij ons vergund hier te memoreeren dat reeds ruim een jaar geleden het anti-revolutionair kamerlid, de heer Schouten, in de Stem de wenschelijkheid betoogde om aan de verschillende volksuniversiteiten cursussen in te richten onder leiding van christelijke voormannen, iets dus in den geest van de bijzondere leerstoelen aan onze universiteiten.

Wij willen ook niet nalaten te wijzen op den belangrijken stap door het Bestuur van de Rotterdamsche V.U. in dezen ondernomen. De N. R. C. bracht onlangs het bericht, dat het Bestuur van de Rotterdamsche V.U. in verband met nieuwe onderwijsplannen Dr. Albert Mansbridge uitgenoodigd heeft om in

het a.s. najaar naar Rotterdam te komen om voor besturen der V.U.-n hare docenten en andere belangstellenden een overzicht te geven van de denkbeelden over volksopvoeding in Engeland en in het bijzonder over de z.g. University Tutorial Class Movement.

Een Tutorial Class is volgens dit bericht een studiekring van een beperkt aantal deelnemers, in hoofdzaak arbeiders, die zich verbinden gedurende drie jaar in de wintermaanden een avond per week bijeen te komen tot het bestudeeren van een door hen zelf gekozen vak en met een zelf gekozen leider, bijvoorbeeld iemand, die tevens aan een universiteit doceert.

Wij hopen dat deze daad van het Rotterdamsche Bestuur rijke vruchten moge afwerpen.

* * *

Dat het te Amsterdam noodig was de cursusgelden eenigszins te verhoogen, zal bij de enorme stijging der onkosten, wel niemand verwonderen.

Bovendien werden de betalingsklassen van drie op vier gebracht Men beoogde daarmede in de eerste plaats meer inschrijvingen te verkrijgen voor de derde (thans niet meer de hoogste) klasse. Deze proef heeft intusschen aan de verwachtingen niet beantwoord.

De indeeling door de cursisten in de verschillende betalingsklassen geeft het volgende te zien:

Klassen	I	II	III	IV
Afd. A. 1e serie	64.1%	13.4%	3.6%	0.8%
„ B. 1e „	65.3%	14.8%	2.2%	0.8%
„ A. 2e „	69.8%	22.5%	6.9%	0.8%
„ B. 2e „	73.1%	18. %	3.3%	1.2%

Deze verhoudingen zijn niet gunstig te noemen wanneer men ze vergelijkt met die aan andere V.U.-n.

Klasse	I	II	III
In Utrecht zijn deze:	58.2%	27.3%	14.5%
In Rotterdam	28.5%	41.1%	15.4%
In Dordrecht	34. %	26. %	19. %

Het verloop der cursussen is ook in Amsterdam vrij groot. Bij het verslag is naast de desbetreffende tabellen nog een grafisch overzicht gevoegd, dat duidelijk het verloop der afzonderlijke leergangen illustreert. Er zijn cursussen bij, die geweldige up en downs vertoonen, andere, waarvan de lijn met tergende gelijkmatigheid daalt en dan ten slotte 20, 30, 40 hoewel een enkelen keer ook wel eens 80% aanwijst bij de laatste les.

Het aantal leden is in het afgeloopen jaar vooruitgegaan met 987. Een heele prestatie! Het bedraagt thans 2145.

De exploitatie-rekening sluit met een nadeelig saldo van f 11778.39½ op een totaal bedrag van f 26276.50½. De Winst- en Verliesrekening wijst een voordeelig saldo aan van f 3310.96½.

De subsidies van Rijk, Provincie en Gemeente bedroegen resp. f 3699.78; f 1600.— en f 5400.— in totaal f 10699.78.

Assen. Het eerste jaarverslag der Asser Volksuniversiteit geeft een overzicht over twee periodes. Nadat op 11 November 1918 besloten was tot oprichting van een volksuniversiteit, werden reeds in het voorjaar van 1919 een vijftal cursussen georganiseerd, waarvoor zich 514 deelnemers opgaven. Een navolgenswaardig voorbeeld gaf het Bestuur door te besluiten dat steeds bij iedere les een der bestuursleden aanwezig zou zijn, ten einde een juist oordeel te verkrijgen over den geheelen gang van zaken. In overleg met den inmiddels gekozen Raad van Toezicht werden op het programma voor den cursus 1919—1920 een achttal cursussen geplaatst, waarvoor door 703 personen werd ingeschreven. Het cursusgeld werd door het Bestuur als volgt vastgesteld: f 0.50; f 1.—; f 2.— en f 3.— met toepassing van het stelsel der zelfindeeling.

Het aantal leden der vereeniging bedraagt 160, te weinig voor Assen, zooals het verslag terecht opmerkt. Alvorens een enkele greep te doen uit het finantieele rapport, willen wij nog even releveeren dat men in Assen gemeend heeft het voorbeeld der meeste andere V.U.-n die hun cursussen verdeeld hebben in twee of drie groepen (A-, B- en A B-cursussen) niet te moeten volgen. De ervaringen in het afgeloopen jaar opgedaan, vormden geen aanleiding hierin verandering te brengen.

Uit den staat Ontvangsten en Uitgaven blijkt dat het jaar 1919 sluit met een nadeelig saldo van f 103.70 op op een totaal bedrag van f 3581.43.

Aan subsidiën werd ontvangen f 1625,

n.l. van de gemeente Assen f 1000; van de Provincie f 600 en van de gemeenten Smilde en Beilen f 25. Verder stond de gemeente Vries nog f 20 toe, die in deze exploitatie-rekening nog niet vermeld zijn.

De Asser V. U. is tot dusverre de eenige, die reeds het eerste jaar van haar bestaan door de Provincie werd gesteund en met Utrecht de eenige, die zich in subsidieering door omliggende gemeenten mag verheugen.

Breda. „Het eerste cursusjaar van de V. U. is een volledig succes geweest, de meest sombere voorspellingen en vooruitzichten ten spijt." aldus het verslag van de V. U. te Breda. Een zin, die men, zij het ook in verschillende schakeeringen, in het eerste jaarverslag van al onze V. U.-n terugvindt. Te Breda slaagde men erin reeds het eerste jaar 12 cursussen te organiseeren, wier duur varieerde tusschen 2 en 10 lessen. Het aantal inschrijvingen bedroeg 592. Aan de eerste les van alle cursussen werd in totaal deelgenomen door 425 personen. Het verloop is zeer bevredigend geweest. Aan de laatste lessen werd door 68% van het aantal cursisten deelgenomen. Het gemiddelde bezoek bleek 79% te zijn, wat met de cijfers der andere V. U.-n voor oogen zeer gunstig mag genoemd worden. Het aantal leden bedraagt slechts 111, het aantal begunstigers 4. Het cursusgeld bedroeg, op den grondslag van zelfindeeling, f 1.—; f 2.— en f 3.—.

Uit de beroepenlijsten blijkt, dat de cursisten in hoofdzaak gevonden worden onder het kantoorpersoneel. Het hooge cijfer 26.9% onder de rubriek: zonder beroep of onbekend, doet aan de waarde van deze tabel wel eenigszins afbreuk.

Dordrecht. Deze V. U., opgericht op initiatief van het Departement Dordrecht der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, begon met in het najaar van 1919 een proef te nemen met een drietal cursussen, waarvoor zich 485 deelnemers opgaven. Aangemoedigd door dit resultaat besloot het Bestuur in het voorjaar van 1920 nog een vijftal leergangen te organiseeren. Hiervoor was de inschrijving evenwel aanmerkelijk lager, n.l. 248.

De cursusgelden werden bepaald op f 2.—; f 3.— en f 4.—. Voor hen, die daartoe den wensch te kennen gaven aan het Bestuur, werd het bedrag vastgesteld op f 1.—. Hiervan maakten 10% der deelnemers gebruik.

Bovendien overweegt de Raad van Bestuur een regeling, waardoor aan leden van vakvereenigingen door een collectieve overeenkomst een belangrijke reductie kan worden toegestaan. Er is reeds in het afgeloopen jaar een dergelijke overeenkomst gesloten. Daarbij waren 9% van het totaal aantal deelnemers betrokken. Het Bestuur ziet er echter nog meer in, zooals wij elders reeds opmerkten, n.l. een middel om de arbeiders in grooter aantal voor deelneming te winnen. Deze deelneming bedroeg in het afgeloopen jaar 9.5%, terwijl het cijfer der lagere niet-administratieve beambten 14%, der kantoor- en handelsbedienden, reizigers enz. 13.5% en dat der onderwijzers en kweekelingen 16.5% bedroeg.

De Dordrechtsche V. U. heeft reeds in dit verslag de indeeling der beroepen toegepast, zooals die ter wille van de uniformiteit, door den Bond van Nederlandsche V. U.-n is vastgesteld.

Het aantal leden bedraagt slechts ongeveer honderd. Een propagandacommissie zou wel reden van bestaan hebben.

De exploitatie-rekening wijst een tekort aan van f 695.— op een totaalbedrag van f 3079.38½. Aan lesgelden is ontvangen f 1829.—.

De Kapitaal-Rekening sluit met een voordeelig saldo van f 759.37½. Dit werd mogelijk doordat 6 begunstigers ieder f 100.— en een donateur f 500.— bijdroegen, terwijl aan giften binnenkwamen: 1 à f 100.—; 1 à f 5.— en f 250.— van de Mij. tot Nut van 't Algemeen, zoodat alles te zamen genomen de Dordrechtsche V. U. de toekomst hoopvol tegemoet gaat.

's-Gravenhage. Het vierde jaarverslag der Haagsche V.U. begint met de mededeeling dat de resultaten over 1919 gunstig zijn geweest. De Haagsche V.U. staat èn wat het aantal deelnemende personen èn wat het aantal leergangen betreft, aan de spits der Nederlandsche V.U-n.

Het aantal cursisten bedroeg 6197, aan wie te samen 10582 kaarten werden uitgereikt.

Uit een in het rapport voorkomend lijstje blijkt dat een persoon 14 (!!) kaarten nam; 5 personen namen elk 11 kaarten, 3 elk 10 kaarten, terwijl 1026 deelnemers elk meer dan 2 kaarten namen.

Onder de cursisten kwamen 410 personen voor uit omliggende gemeenten. Ook in dit rapport treft men weer de steeds terugkeerende klacht aan over de geringe deelneming door de arbeiders. Een vrij behoorlijk contact met de vakvereenigingen schijnt er anders wel te zijn; dat blijkt uit het aantal kaarten die door bemiddeling van deze zijn verstrekt n.l. 1191. Wat de verwerking der statistische gegevens betreft kan dit rapport in geenen deele wedijveren met die der Amsterdamsche en Rotterdamsche zusterinstellingen.

Er komt een lijst van 128 beroepen in het rapport voor en achter elk beroep het aantal cursisten dat het leverde. Veel waarde heeft een dergelijke opsomming, die volgens het verslag bovendien zeer onvolledig is, o.i. niet, te meer waar ons de wetenschap onthouden wordt, aan welke cursussen deze menschen deelgenomen hebben.

Uit een ander tabelletje blijkt dat 33% der cursisten slechts L.O.; 24% M.U.L.O.; 16% Vakonderwijs; 23% Voorbereidend H.O. (H.B.S. of Gymnasium) en 4% H.O. genoten hadden.

Wat de leeftijden betreft geeft het verslag de volgende gegevens: beneden 20 jaar 6%; 20—29 jr 34%; 30—39 jr 24%; 40—49 jr 19%; 50—59 jr 13%; boven de 60 jr 4%.

Het programma vermeldde een rijke verscheidenheid van onderwerpen. Er werden 56 leergangen georganiseerd, n.l. 34 A-cursussen; 17 B-cursussen en 5 A-B-cursussen. Het gemiddeld aantal uitgereikte kaarten per leergang bedroeg 189.

Het laagste aantal inschrijvingen voor een cursus bedroeg 37, het hoogste 446 (!) Voor de tweede maal gegeven trok deze laatste cursus nog 399 deelnemers, in totaal alzoo 845 inschrijvingen.

Het betrof een cursus van Annie Salomons over Nieuwe Letterkunde.

Het is een reeds meermalen gesignaleerd verschijnsel dat letterkunde naast philosophie en godsdienst thans in buitengewone mate de belangstelling trekken; vooral van de vrouwen. Vermeldenswaard is b.v. het feit dat aan de Amsterdamsche V.U. een cursus over Schopenhauer meer vrouwelijke toehoorders trok dan de 7 overige cursussen gezamenlijk vermochten te doen.

Wat het ledenaantal betreft, valt er een vooruitgang te constateeren. Het bedroeg met inbegrip van begunstigers en donateurs 2255, wat voor een stad als Den Haag nog véél te weinig is.

Er waren op 31 December 1919, 2090 gewone leden. Het cursistenaantal bedroeg in 1919 6197 zooals wij boven vermeldden. Indien al deze leden uit de cursisten gerecruteerd waren, wat natuurlijk niet 't geval is, dan nog zouden 4107 cursisten overblijven die geen lid zijn.

Het verslag — in dit opzicht vooruitloopend — meldt dat op 1 Mei 1920 het ledenaantal gestegen was tot 2595.

Gaarne spreken wij de hoop uit dat deze stijging een steeds grooteren omvang moge aannemen.

De Exploitatie-rekening over den winter 1918/1919 vanaf 1 Januari 1919 bedroeg f 13449.16[8] en sloot met een nadeelig saldo van f 3611.82[5]. Vermeld zij daarbij dat afschrijvingen plaats vonden op inventaris 7½% van f 3442.35, op meubilair 7½% van f 1538.44.

De exploitatie-rekening over den winter 1919/1920 tot 31 December 1919 bedroeg f 17460.65 en sloot met een deficit van f 8887.67. Daarop komen eveneens afschrijvingen voor op inventaris en meubilair ten bedrage van 7½% van resp. f 5149.95 en f 1878.99.

De winst- en verliesrekening over 1919 sluit met een nadeelig saldo van f 6647.61[8].

Aan subsidie werd ontvangen:

Van het Rijk over 1919		f 4171.81
„ de Provincie over	1918	- 1000.—
„ „ „ „	1919	- 1000.—
„ „ Gemeente „	1919	- 2000.—
		f 8171.81

Het bestuur van de V.U. ziet reikhalzend uit naar een eigen gebouw. In 't bouwfonds is reeds gestort f 23628.37,

wat natuurlijk op verre na niet toereikend is. Wij hopen van harte dat het bestuur met het beroep op zijn vermogende stadgenooten goede resultaten moge bereiken. Een eigen gebouw is inderdaad van overwegende beteekenis voor elke V.U.

De Haagsche V.U. exploiteert verder een maandblad „de Mare". Gedurende het werkseizoen werd dit blad maandelijks in 9000 ex. verspreid. De exploitatiekosten bedroegen f 1928.57½.

Ten slotte zij nog gewezen op een poging van de Haagsche V.U. die zeer toegejuicht dient te worden.

Het verslag vermeldt dat een leergang over het Grieksche drama het plan deed opvatten Sophocles' Electra in Nederlandsche vertaling op het tooneel te brengen. De vertaling geschiedde door Dr P. C. Boutens. De opvoering zou aan het gezelschap Royaards opgedragen worden, terwijl Dr A. Diepenbrock het toondichten der reien bezorgen zou. Door de staking moest de opvoering uitgesteld worden. Deze onderneming opent inderdaad nieuwe verschieten en een woord van hulde aan de Haagsche V.U. is hier op zijn plaats.

Overigens verwijzen wij den lezer naar onze beschouwingen in het Aprilnummer van dit tijdschrift in verband met het verslag der Rotterdamsche Volksuniversiteit. M. A. H.

Utrecht. Het derde jaarverslag van de Utrechtsche V.U. vermeldt een achteruitgang van het aantal inschrijvingen, nl. 1959 tegen 2595 het vorige jaar. Dit behoeft geenszins een teleurstelling te zijn voor het Bestuur. Het aantal is nóg zeer aanzienlijk. Het aantal leden nam met 1 af en dat is als verschijnsel bedenkelijker, vooral waar het cijfer toch al niet hoog was: nl. 619.

Het programma vermeldde 25 leergangen. Utrecht kent niet de splitsing van leergangen voor meer- of mindergevorderden, zooals aan de meeste Nederlandsche volksuniversiteiten is ingevoerd.

Meerdere van deze cursussen werden verduidelijkt door lichtbeelden, terwijl voor twee tot een excursie werd besloten, waarvan een naar Brabant voor het bezoeken van modelboerderijen.

Voor enkele leergangen moest men wegens den grooten toeloop al vrij spoedig tot sluiting van de inschrijvingen overgaan.

Het aantal hoorders van buiten Utrecht was bijzonder groot: het bedroeg 297. Van de 59 deelnemers aan den cursus over: de teelt onzer huisdieren, waren 58 buiten de gemeente woonachtig.

Het aantal gemeenten, waaruit toehoorders zich opgaven, bedroeg 46. Amersfoort leverde 14 inschrijvingen op, de Bilt 21, Bilthoven 26, Zeist zelfs 90. De vraag rijst dan ook of de tijd niet gekomen is dat het Bestuur van de Utrechtsche V.U. plannen ontwerpt voor een provinciale organisatie van haar ontwikkelingsarbeid.

De verhouding tusschen het aantal mannelijke en vrouwelijke cursisten was als 3 : 2.

De tabel: Inschrijvingen verdeeld naar het genoten onderwijs der deelnemers, geeft het volgende beeld: L.O. 23.6%; M. U. L. O. en Vakonderwijs 32.7%; M. O. en Gymn.: 36.2%; H. O. 7.5%.

Daarbij zij vermeld dat voor één cursus geen gegevens aanwezig waren.

De tabel: Inschrijvingen verdeeld naar den leeftijd der deelnemers geeft ons aanleiding te wijzen op het groot aantal jeugdige personen, die aan enkele cursussen hebben deelgenomen, hetgeen voor meer bevoegden de vraag kan doen rijzen of en in hoeverre de volksuniversiteit rechtstreeksche beteekenis kan hebben voor de rijpere jeugd. Bij den cursus over Fransche letterkunde bestond het gehoor voor 13.7% uit personen beneden de 18 jaar, bij den cursus: De geschiedenis der muziekinstrumenten uit 12.2%, bij den cursus: De bodem van Nederland uit 11.9%, bij den cursus: Anorganische scheikunde uit 12%, bij den cursus: over Draadlooze telegrafie zelfs uit 19.7% en bij den cursus: De bewegingen der planten uit 14.2%. Deze cijfers mogen op zichzelf beschouwd misschien niet zoo hoog lijken, in onderling verband met de andere leeftijdsgroepen zijn zij niet zonder beteekenis. Voor de hierboven genoemde cursussen bedroegen de hoogste cijfers door eenigen leeftijdsgroep bereikt resp.: 24.3%; 26.9%; 19%; 45.3%;

29.5 %: 26.5 %. Dit veelvuldig bezoek door jeugdige personen geldt niet alleen voor de Utrechtsche V.U. Aan het verslag der Rotterdamsche V.U. b.v. ontleenen wij dat het gehoor van een leergang in Staathuishoudkunde voor 7 % uit jongens en meisjes beneden de 19 jaar bestond.

Voor de cursussen: Muziek, Draadlooze telegrafie, Literaire stroomingen, Nederlandsche letterkunde, Electrotechniek, Bouwkunst bedroegen de cijfers voor dezen leeftijdsgroep resp.: plm. 10 %; 14 %; 10.8 %; 11 %; 17 % en 8 %. Wij veroorloven ons in dit verband te verwijzen naar hetgeen men in Jena voor jeugdige personen beneden de 18 jaar doet. Wij schreven daarover in No. 6 van dit tijdschrift.

De tabel der beroepen geeft vrijwel hetzelfde beeld te zien als die der andere volksuniversiteiten. De deelneming door de arbeiders is ook hier gering. Wij verwijzen in dit opzicht naar hetgeen wij daaromtrent hebben opgemerkt bij de bespreking van het jaarverslag der Amsterdamsche V. U.

Ter illustreering van het verloop, dat evenals aan de meeste andere instellingen, vrij groot is, bevat dit verslag een grafische voorstelling.

De exploitatierekening sluit met een tekort van f 2007.06½ tegen f 4035.97½ het vorig jaar, waartegenover echter dient opgemerkt te worden dat in den afgeloopen cursus 25 leergangen werden gehouden tegen 29 in den voorafgaanden cursus. Voor het waarborgfonds kwam f 1500.— binnen. Deze moesten echter gebruikt worden om het nadeelig saldo te verminderen. Het waarborgfonds bestaat thans nog uit 8 obligaties 4½ % Nederland 1917. De Utrechtsche V.U. is niet gelukkig met het beleggen van haar gelden. De waardevermindering toch van deze stukken bezorgde haar in het exploitatiejaar 1918/1919 een verlies van f 673.— en in het exploitatiejaar 1919/1920 een verlies van f 720.— De verkregen subsidies bedroegen in totaal f 5681.10½. Daarbij was f 50.— van de gemeente de Bilt. M. A. H.

Gewestelijke filmkeuring.

De discussies betreffende de ontwerpgemeentebegrooting voor 1920 waren voor den burgemeester van Heerlen aanleiding om de plaatselijke bioscoopcommissie op te dragen hem van voorlichting te dienen „nopens de wijze waarop door de gemeentelijke overheid preventief toezicht zou kunnen worden uitgeoefend op de te vertoonen films." Deze commissie heeft zich van haar taak gekweten en het resultaat harer werkzaamheid neergelegd in een rapport, dat zij onlangs aan den burgemeester uitbracht.

De commissie spreekt als haar meening uit dat het werk der bioscoopcommissies in tal van andere plaatsen om het verkeerd gebruik van den bioscoop te weren, hoe goed ook bedoeld, geen bevredigend resultaat heeft opgeleverd. De commissie acht niet alleen negatieve bestrijding wenschelijk, doch ook positieve maatregelen, welke moeten leiden tot „gezondmaking van het bioscoopwezen". Als middel tot dit laatste beveelt zij aan: beslag leggen op de bron van het kwaad: het filmverhuurkantoor.

Twee wegen kunnen daartoe leiden.

1. De gemeente kan zelf een verhuurkantoor oprichten en de bioscoopexploitanten verbieden andere films te vertoonen.

2. Ter plaatse waar de filmverhuurkantoren gevestigd zijn kan men een permanent bureau oprichten, hetwelk in voortdurende verbinding staat met de particuliere verhuurkantoren en uitsluitend films, die door het permanent bureau goedgekeurd zijn, in de bioscopen toelaten.

In beide gevallen heeft men te doen met het scheppen van een overheidsmonopolie; in het eerste geval een gemeentelijk, in het tweede geval een intercommunaal monopolie.

De commissie somt in het kort de voor- en nadeelen van beide stelsels op, en geeft om redenen van meer practische uitvoerbaarheid de voorkeur aan het laatste.

Reeds vóór het verschijnen van dit verslag werd met het verwezenlijken van het tweede denkbeeld een begin gemaakt. Op 2 Juni j.l. werd op initiatief van den burgemeester van Maastricht ten stadhuize van Eindhoven een vergadering belegd, welke bijgewoond werd

door de burgemeesters der grootste gemeenten in Limburg en Noord-Brabant. De besprekingen leidden tot het instellen van een Centrale Keuringscommissie, voorloopig voor het Zuiden des lands. Doel der commissie is de burgemeesters voor te lichten bij de beoordeeling van den inhoud en de strekking der films. De verantwoordelijkheid moet overeenkomstig art. 188 der gemeentewet bij den burgemeester blijven berusten. Practisch ligt de beslissing echter bij de Centrale Keuringscommissie, die in overleg treedt met filmfabrieken en filmverhuurkantoren. Ter verdere voorbereiding benoemde men een commissie, bestaande uit de burgemeesters van drie Noord-Brabantsche en Limburgsche gemeenten. Het schijnt in het voornemen te liggen een vaste, bezoldigde commissie te benoemen, waarin ook de minderheden vertegenwoordigd zullen zijn.

M. A. H.

Vereeniging ter bevordering van het onderwijs in Kinderverzorging en opvoeding. (K. en O. zie Volksontwikkeling blz. 136).

Nieuws uit Noord-Holland.

De Amsterdamsche afdeeling, gesticht op 27 Sept. 1919, is dadelijk begonnen contact te zoeken met de Huishoudscholen, Werk- en Leerscholen en de Vereeniging „Ons Huis" en vond bij de directies dier verschillende Inrichtingen warme sympathie, waarvan een nauwe en vriendschappelijke samenwerking het gevolg is.

Een tweede stap dezer Afdeeling was het verspreiden eener circulaire onder de ingezetenen van Amsterdam tot het maken van propaganda voor het doel der Vereeniging, het werven van leden en het verkrijgen van middelen, ten einde een aanvang te kunnen maken met practisch werk n.l. met het geven van moedercursussen en cursussen in lichamelijke en geestelijke verzorging van het kind.

Het bestuur was zoo gelukkig hiervoor de benoodigde som van f 2000 bij elkaar te krijgen, die voor een groot deel geschonken werd door twee particuliere personen uit Amsterdam. Gelegenheid tot het bijwonen dezer cursussen zal bestaan in het komend winterseizoen in „Ons Huis" en zijne Afdeelingen, zoodat het Onderwijs in Kinderverzorging over geheel Amsterdam verspreid zal worden.

De beide Huishoudscholen zullen deze cursussen op eigen initiatief doen geven. Leerlingen, die van deze cursussen gebruik willen maken, kunnen zich bij de verschillende Directies aanmelden; maar er worden ook nog oproepingen geplaatst.

De Afdeeling Haarlem was zoo gelukkig reeds in den afgeloopen winter met het geven van moedercursussen en cursussen in lichamelijke en geestelijke verzorging van het kind een aanvang te kunnen maken. Ook heeft zij een aardige reclameplaat bedacht, die zelfs als bioscoopfilm binnenkort de aandacht van het Haarlemsche publiek op het werk der Vereeniging zal vestigen en verder tracht zij door het houden van voordrachten door verschillende sprekers de wijdstrekkende beteekenis van de opvoeding der vrouw tot hare maatschappelijke en huishoudelijke plichten naar voren te brengen.

De Afdeeling Zaandam staat ook voor zeer belangrijk werk, voor een groot deel hierin bestaande om pogingen in het werk te stellen de aldaar werkende fabrieksmeisjes te bereiken, wier moraliteit op een zeer laag peil staat en die dus in de eerste plaats behoefte hebben aan het bijbrengen van goede begrippen omtrent de plichten, die haar wachten.

Men is reeds zoo ver, dat vijf fabrikanten zich interesseeren voor het onderwijs der Vereeniging aan de fabrieksmeisjes. Zij zullen voor lokalen zorgen en financieel steunen.

Door de provinciale Afdeeling in Noord-Holland worden pogingen in het werk gesteld om eerlang het aantal plaatselijke afdeelingen uit te breiden, terwijl met de Vereeniging voor Landbouwhuishoudonderwijs men ook zoover tot samenwerking gekomen is, dat deze het Onderwijs in Kinderverzorging en opvoeding geven wil.

Trouwens twee leden van het bestuur der bovengenoemde vereeniging nemen zitting in het bestuur der Provinciale afdeeling van Noord-Holland.

Een groote moeilijkheid is echter het verkrijgen van leerkrachten, welk bezwaar reeds dadelijk door het Hoofdbestuur is gevoeld en daarom riep het in het najaar van 1919 een commissie van Bijstand en Advies in het leven onder presidium van Prof. Dr. Ph. Kohnstamm, ten einde een leerplan op te maken voor de opleiding van aanstaande leeraressen.

Toen dit leerplan gereed was, werd het in handen gesteld van het Hoofdbestuur, dat daarna de noodige stappen deed tot het stichten van een school en het vormen van een schoolbestuur. Deze school hoopt men in werking te kunnen stellen in den aanvang van 1921.

L. DE BUSSY-KRUYSSE.

Een belangrijk besluit voor het middelbaar onderwijs te Amsterdam.

Sedert en na de oorlog zijn in 't kamp der pedagogen allerwege de leuzen aangeheven: Plaats voor begaafden en: De rechte man op de rechte plaats. Ook politici en sociologen hebben deze leuzen aanvaard. Voor hen, die er meer in zagen, dan een schoon klinkende leuze, was het beangstigend overal te ontwaren, hoeveel belemmeringen juist van materieele aard aan hen, die van aardse goederen misdeeld zijn, in de weg werden gelegd.

De weg van het lager- naar het middelbaar onderwijs was gebaand voor de gegoeden, onbegaanbaar voor de armen.

In Amsterdam heeft men nu echter een maatregel genomen, die er zeer veel toe kan bijdragen ook het kind van arme ouders de ontwikkeling te verschaffen, waartoe zijn aanleg het in staat stelt.

Tot nog toe was het bijna niet mogelijk van de gewone lagere school naar de middelbare over te gaan. De vereiste kennis der Fransche taal was zoo goed als alleen te verkrijgen op de scholen voor uitgebreid onderwijs.

Men is daar in de laatste tijden enigszins aan te gemoet gekomen, maar toch niet in voldoende mate. Het hoofdbezwaar zat hem echter in de schoolgelden.

De Hogere Burgerscholen met 3-jarige cursus vereisten een minimum schoolgeld van f 30.— per jaar opklimmende tot f 250.—.

De Hogere Burgerscholen met 5 j. cursus minimum f 60, maximum f 250.

Bovendien had men het standenkarakter der middelbare school nog geaccentueerd door een Hogere Burgerschool met 3 j. cursus te scheppen met een minimum schoolgeld van f 100. Ook daar was het maximum f 250.

Voor 2 leerlingen uit één gezin werd algemeen 20 % aftrek verleend bij een inkomen van minder dan f 2400 en 10 % voor de inkomens tussen f 2400 en f 10000.

Aan on- en minvermogenden kon vrijstelling van schoolgeld verleend worden.

Voor hem, die op 't standpunt staat, dat alle onderwijs kosteloos moet zijn is deze regeling allerverschrikkelikst, maar ook zij, die, hoewel schoolgeld nodig achtend, de tijden van heden verstaan, moeten haar ten zeerste afkeuren.

Gelukkig zal daarin nu verandering komen.

De Wethouder van het Onderwijs heeft eene nieuwe regeling ontworpen, die van de volgende principes uitgaat:

1e. Een algemeene schoolgeldregeling voor alle middelbare scholen;

2e. kosteloos onderwijs tot een bepaald inkomen;

3e. gratis verstrekking van boeken en leermiddelen;

4e. ruimer aftrek voor 2 of meer kinderen uit één gezin;

5e. tegemoetkoming aan ouders in de onderhoudskosten hunner kinderen.

Als uitvloeisel van deze beginselen is nu bepaald, dat het schoolgeld zal bedragen:

bij inkomen van f 1200 tot f 10000, f 15 tot f 400;

bij inkomens beneden f 1200 wordt geen schoolgeld geheven.

Voor het tweede en elk volgend kind uit hetzelfde gezin, dat de middelbare school bezoekt, wordt het schoolgeld gesteld op de helft van het bedrag, dat voor het eerste kind verschuldigd is.

Dit voorstel is behandeld in de Raadsvergadering van Donderdag 22 Juli l.l. en daar zonder hoofdelike stemming aangenomen.

De H.H. von Freytag Drabbe (R.K.) en J. Loopuit (S.D.) betuigden hun instemming met de voordracht.

De laatste gebruikte de gelegenheid om een artikel tegen het voorstel opge-

nomen in het N. v. d. D. van Vrijdag 16 en Zaterdag 17 Juli te bestrijden.

De toon van deze artikelen in het N. v. d. D. moet ieder waar vriend van volksontwikkeling en volksverheffing geërgerd en bedroefd hebben.

Het verheugt mij daarom des te meer èn voor de geest, die in dat opzicht in de Raad heerst, èn voor het bewijs door de Wethouder van het Onderwijs geleverd, hoezeer hij in democratiese richting wil en voor alles en boven alles voor de begaafde kinderen uit de minder gegoede klassen, dat dit voorstel zo grif is aangenomen. E. J. v. D.

Een sympathiek plan.

In het „Het Volk" van 10 Juli vond ik de uiteenzetting van een plan, waarvan hier in Feiten en Pogingen zeker melding dient gemaakt te worden. Daarom moge bedoeld bericht hieronder volgen:

„In zijn blad „Stemmen uit de diepte" geeft de direkteur van de Toevlucht voor Onbehuisden, T. Jonker, de uiteenzetting van een plan, dat moet dienen om aan de degenereerende werking van den huidigen woningnood voor de alleronderste lagen paal en perk te stellen.

Uitvoerig betoogt de schrijver, dat de verschillende invloeden, die in de hedendaagsche maatschappij de gezinnen, niet alléén der allerarmsten, neerhalen, in de laatste jaren door den woningnood in sterke mate zijn verergerd. In de eerste plaats worden daarvan de kinderen uit die gezinnen slachtoffers en alleen met ontzetting uit de ouderlijke macht is daaraan geen paal en perk te stellen. Het verwaarloosde gezin zelve moet worden opgeheven en daarom stelt de heer Jonker voor opvoedingsgestichten te bouwen, waarin zulke gezinnen onder strenge leiding tot een beter leven gebracht zullen kunnen worden.

Men voorkomt dan, zegt de heer J., dat de Staat tot hun meerderjarigheid de kinderen moet opvoeden en tevens dat de man en de vrouw na enkele jaren weer voor den rechter zullen moeten verschijnen voor een nieuwe ontzetting.

En daar voorkomen beter is dan genezen, wil de schrijver, dat met behulp van Staat en gemeente zulke opvoedingshuizen worden gesticht, die elk plaats moeten bieden aan 12 gezinnen. Hij wil voor bewoning in aanmerking laten komen:

a. gezinnen, welke zijn verwaarloosd en geen huur willen betalen en daardoor hunne woning moesten ontruimen;

b. gezinnen die door verwaarloozing, dronkenschap, vervuiling, ruw levensgedrag door den eigenaar op straat zijn gezet;

c. gezinnen die blijk hebben gegeven niet te weten hoe men een woning moet bewonen.

Daarnaast moeten volgens den heer Jonker z.g. passant-huizen worden gesticht, waarin ondergebracht dienen:

a. gezinnen die in het gezinstehuis blijk hebben gegeven van opheffing en beterschap;

b. gezinnen die tijdelijk geen woning kunnen vinden;

c. nette gezinnen die door verschillende omstandigheden geen huur kunnen betalen.

De gezinnen, die daarvoor na eenigen tijd in het passantenhuis in observatie zijn geweest blijken in aanmerking te komen, kunnen dan, door ze in een behoorlijke gemeentewoning onder te brengen, weer aan de maatschappij worden teruggegeven.

De schrijver besluit met o.a. de volgende konklusies:

„Dit vraagstuk moet door de regeering ter hand worden genomen met volkomen medewerking van gemeentebesturen. Het geheele plan moet in één hand worden gelegd bij een rijksbureau. Rijk en gemeenten moeten samen bouwen. Beide hebben heel veel profijt en sparen kosten wanneer het verwaarloosde gezin wordt gereklasseerd.

In elk geval moet er iets gedaan worden, want de toestanden verergeren bij den dag.

Gezinnen staan op straat waar geen woning meer voor te krijgen is, al waren er voldoende leeg.

Niet de woningnood alleen maakt veel gezinnen dakloos, maar hun verwaarloozing en hun inzinking. Er kan dan ook niet volgens de gewone manier worden geholpen.

We hebben thans krasse maatregelen

noodig, wij moeten ingrijpen in het leven van veel gezinnen. Alleen door ingrijpen zijn deze gezinnen te redden."

Aan deze mededeeling voegt „Het Volk" als slot-conclusie toe:

„Ons lijkt dit plan zeer zeker overweging meer dan waard en wij zeggen den heer Jonker na: er moet iets gebeuren, want de toestanden verergeren bij den dag."

Van harte sluiten wij ons bij deze conclusie aan. Alleen is het de vraag of men wel moet wachten tot de regering dit vraagstuk ter harte neemt.

Op die manier zal er wel nooit wat van terecht komen.

Beter zou mij lijken, dat door enige mannen op het gebied van filantropie en opvoeding de zaak werd aangepakt.

De gedachte moet worden omgezet in een daad.

Wanneer men toonen kan iets gedaan te hebben is er ook kans regeringssubsidie te krijgen. E. J. v. D.

Landbouwscholen als herhalingsonderwijs.

Het Landbouwonderwijs begint zich in ons land op verblijdende wijze te ontwikkelen. Toch is het nog volstrekt niet algemeen genoeg. Wij hebben Hooger Landbouw-onderwijs te Wageningen, Middelbaar te Deventer en Groningen en daarnaast een aantal Landbouwwinterscholen, die feitelik ook tot het Middelbaar onderwijs behoren.

Het Lager Landbouw-onderwijs is echter nog verre van algemeen. Het is daarom toe te juichen, dat pogingen in het werk gesteld worden aan dit gebrek te gemoet te komen.

De heer C. Nobel, rijkslandbouwconsulent te Haarlem, heeft nu een plan ontworpen voor een soort van Lagere Landbouwscholen, die volgens art. 17 van de nieuwe onderwijswet als herhalingsonderwijs zouden beschouwd kunnen worden.

Hij wenscht de jongens, die de Lagere school hebben verlaten, gedurende een jaar twee dagen per week (Maandag en Dinsdag) onderwijs te doen geven op een Landbouwschool. De vier overige dagen van de week zouden zij in het bedrijf werkzaam zijn.

Van het 2e tot het 5e jaar krijgen ze één dag per week les.

Zoodoende zouden ze 5 jaren onderwijs krijgen tot een totaal aantal van 300 dagen.

Aan het hoofd van zulk een school zou niet behoeven te staan een directeur met een diploma Wageningen, maar één of twee onderwijzers met lagere acte Land- of Tuinbouwkunde.

Wij juichen dit denkbeeld van harte toe. Allerwege komt men in de beroepen en de bedrijven tot een nieuwe vorm van leerlingwezen, die bestaat uit gedeeltelike opname in het bedrijf en daarnaast speciaal onderwijs.

Ook hier is een oplossing in die richting gezocht.

Het is het denkbeeld, waarvan de part-time-schools uitgaan, zoals ik reeds in enkele artikelen heb uiteengezet.

Naar mijn mening zal ons leerlingwezen in de toekomst allerwege die richting uitgaan.

Ten zeerste hoop ik het denkbeeld van den heer Nobel spoedig verwezenlikt te zien. E. J. v. D.

Een Schoolprogram.

Volgens de Schw. Lehrerzeitung van 14 Febr. '20 heeft de Kreisschulpflege III der stad Zürich het volgende Schoolprogram ontworpen en bij de Zentrale Schulpflege aanhangig gemaakt.

Wij geven het zonder commentaar. Enkele bepalingen schijnen ons voor ons land reeds verwezenlikt, sommige andere niet aanbevelenswaardig, intussen lijkt 't ons als geheel een belangrijk stuk werk:

1. Oprichting van scholen of klassen voor achterlijke leerlingen.
   a. klassen voor slecht-zienden.
   b. „ „ slecht-hoorenden.
   c. „ „ spraakgebrekkigen.
   d. „ „ moeilijk-opvoedbare, die niet in gestichten thuis behooren. (strenge school).
2. Vermeerdering van het aantal bosscholen, inrichting voor zomer- en winterbedrijf, in verbinding daarmee lucht- en zonnebaden.
3. Vermeerdering der herstellings-

oorden met gratis opname van behoeftige kinderen.

4. Vermeerdering der badinrichtingen met lucht-, water- en zonnebaden (sihlhölzliumban).

5. Verschaffing van groote speelplaatsen met werktuigen in alle wijken der stad.

6. Vermeerdering van het aantal schooltuinen. Tuinarbeid verplicht stellen in de 7e en 8e klasse.

7. Vermeerdering der jeugdspelen en uitbreiding van het gymnastiek-onderwijs volgens het voorstel der Kreisschulpflege III.

8. Verplichte handenarbeid voor jongens in het winterhalfjaar voor leerlingen der 7e en 8e klasse als overgang tot leervak voor het geheele jaar.

9. Verplicht huishoudonderwijs voor de meisjes der 7e en 8e klasse, met inbegrip van zuigelingen- en ziekenverpleging. Eventueel „Lebenskunde" voor hoogere burgerschoolleerlingen der 3e klasse.

10. Invoering van natuurkundige en scheikundige oefeningen in de hoogste klassen.

11. Verplicht middelbaar onderwijs met inachtneming van den aanleg der leerlingen en de grondstelling 2 klassen, 2 leeraars. (Opvoedkundige werking en erkenning der leerlingen)

12. Invoering van een objectief onderwijs in de ethiek aan alle klassen der volksschool met het oog op Katholieken, Joden enz.

13. Herziening van het geschiedenisonderwijs en der geschiedkundige leermiddelen met weglating van zoogenaamde krijgsheldendaden.

14. Vermindering van het aantal leerlingen per klasse door de geheele volksschool.

15. Beter contact tusschen school en huis. Bestrijding der lichamelijke straffen. Bescherming voor de leeraren tegen onrechtvaardige aanvallen. Strijd tegen de verruwing van de leerlingen.

16. Vermindering van het huiswerk.

17. Repetitie-klassen voor leerlingen, die tweemaal zijn zitten gebleven en na de 6e klasse de school moesten verlaten.

18. Vermeerdering der school-tehuizen voor ouders, die hun kinderen niet overdag verzorgen kunnen.

19. Stedelijke opvoedings-tehuizen voor verwaarloosde kinderen. Arbeidsonderricht, tuinarbeid.

20. Stedelijk internaat voor zwakzinnigen.

21. Bestrijding van de prikkellectuur door verspeiding van goede jeugdliteratuur.

22. Uitbreiding van het schoolartswezen. Bestrijding der tandziekten onder de leerlingen. Scholieren-ongevallenverzekering.

23. Schoolbioscopen.

24. Onderzoek naar kinderarbeid en aantal uren slaap der leerlingen. Verbetering der opgemerkte gebreken.

25. Oprichting van een gemeentelijk bureau voor beroepskeuze.

26. Bevordering van het streven naar beroepsonderwijs in stedelijke leer-werkplaatsen en vakscholen.

27. Bevordering der verplichte Fortbildungsschulen.

28. Uitbreiding van het studie-beurzenstelsel.

29. Bevordering der jeugdrechtbanken.

30. Bevordering der school- en sociale hervorming. E. J. v. D.

Lezing over de strenge school.

Naast het normale algemeen Lager Onderwijs ontwikkelt en differentieert zich het buitengewoon onderwijs meer en meer.

De „auslese" van leerlingen die door bizondere afwijkingen voor het gewone onderwijs minder geschikt zijn, geschiedt onder voortdurende uitbreiding en wijziging der critiek.

In het Mannheimer stelsel treedt verstandelike begaafdheid als voornaamste criterium op. Bij de achterlike scholen volgt men ditzelfde criterium maar in negatieve zin, bij de speciale buitengewone scholen is het een organies tekort of defect.

Tot nog toe heeft men de sortering nog niet of slechts sporadies laten afhangen van een moreel defectueuse aanleg.

Toch zijn karakter en zede zeker even belangrijke grondslagen voor scheiding als verstandelike aanleg, en begint dan ook de „auslese" zich eveneens

naar deze te richten. Zij leiden tot de zogenaamd strenge school, om die barbaarse uitdrukking ook eens te gebruiken.

Ik maak een aanmerking op het woord, zonder dat ik eigenlijk een beter weet, een school voor moreel defecten zou aan de ene zijde te veel, aan de andere zijde te weinig zeggen. De sortering maakt toch volstrekt niet uit of de candidaten voor deze soort scholen een werkelijk defect en morele aanleg vertonen, dan wel door slechte opvoeding en milieu in uiterlijk en manieren met moreel defecten overeenkomen. Integendeel de stilzwijgende verwachting ligt aan de oprichting ten grondslag, dat juist door de bizondere opvoeding, die zij geven, de laatstgenoemde soort van leerlingen terecht gebracht zullen worden. Misschien brengen de toekomstige veroveringen der toegepaste psychologie ons nog eens tot een betrouwbare scheiding tusschen beide groepen, zodat de strenge school dan weer in tweeën wordt gesplitst. Hoe dit ook zij, 't woord strenge school worde niet opgevat, alsof men van mening is, dat de beklagenswaardige jeugd die haar bevolken zal, slechts door harde gestrengheid tot menschen te maken is.

Bovenstaande gedachten werden in mij opgewekt bij het lezen van een verslag der rede, die de heer P. den Hollander, benoemd hoofd der strenge school te Amsterdam, voor eenigen tijd in den Haag voor de Vereniging Pro Juventute gehouden heeft. Dit woordje benoemd moeten onze lezers niet voorbij lopen. Het beteekent, dat de heer den Hollander reeds voor eenige jaren geleden is benoemd als hoofd ener strenge school en dat er nu nog geen strenge school bestaat in Amsterdam. Gelukkig merkte ik uit het verslag zijner rede, dat zij nu gebouwd wordt. De onderwijzers hebben er al sedert lang de behoefte aan gevoeld. Zij zagen er in het enige opvoedingsmiddel voor hen, die met de gewone algemene maatregelen van het klassikaal onderwijs niet te leiden zijn en een voorbehoedmiddel tegen besmetting der beter aangelegde kinderen.

Ook de heer den Hollander hecht er die laatste mening aan. In zijn rede toch verklaarde hij, dat er een speciale school moet zijn voor gevaarlijke elementen onder de klaskinderen, dat zij in de eerste plaats in het belang der goedwillende leerlingen en der onderwijzers nodig is: ook in het belang der Overheid en natuurlijk van de kleine tuchtelozen zelf.

Wil men zich nog eens goed doordringen van het foutieve der naam „strenge" school, dan leze men wat de spr. zeide over het innerlike dezer scholen. Het doel is volgens hem geheel en al kinderbescherming; takt, acht hij voor deze school een hoofdvereiste.

Hij verwacht van de leerlingen drieërlei: 1e, dat er sommige mettertijd naar de gewone school kunnen terugkeren, 2e, dat er bij zijn voor wie een bizondere vorm van onderwijzen gevolgd zal moeten worden, 3e, dat er een groep zal wezen, die zal blijken zelfs op de strenge school niet thuis te behoren en voor wie andere opvoedingsmaatregelen zullen nodig zijn.

Hoe de spr. zich verder de inrichting voorstelde mag blijken uit wat wij hieronder nog aan genoemd verslag ontleenen:

> De inschrijving voor de strenge school mag niet te gemakkelijk worden gemaakt: slechts die leerlingen zullen er komen, ten aanzien van wie alle andere paedagogische middelen zijn uitgeput. Deze school zal geven hetgeen de kinderwetten niet geven konden, al werd het misschien ook van haar verwacht, en zal worden een centrum van kinderverzorging, dat verwondering van geluk bij het kind, het gezin en dus de maatschappij zal kunnen brengen.

Vervolgens gaf spr. eenige mededeelingen over de a.s. Amsterdamsche strenge school, de eerste in ons land.

Uiteraard zal de school veel van de gewone verschillen. Internaat kan spr. niet aanbevelen, het externaat doet het contact met de maatschappij behouden.

Het personeel moet zeer zorgvuldig gekozen worden en daaraan worden hooge eischen gesteld, het moet zijn taak als een roeping beschouwen. De schoolarts heeft voorts een voorname stem in het kapittel.

Per dag zal 12 uur dienst moeten

worden gedaan, zij het ook niet door een onderwijzer.

Leerlingen, die door de ouders niet kunnen worden gebracht, zullen door eenige personen, tegelijk met politiemacht bekleed, gehaald kunnen worden.

Naast de leerlokalen is noodig een verblijflokaal voor de kinderen, er moet o.m. badgelegenheid zijn, een speelplaats, een schoolbibliotheek die zorgvuldig gekozen moet zijn. Bloemen en platen mogen niet ontbreken.

De naam „strenge school" ware voorts beter te vervangen door „opvoedingsschool".

De school staat voor jongens en meisjes open, al verwacht spr. er van de laatste niet veel.

Waar de leerlingen moeten leeren terug te verlangen naar de gewone school, moeten de schooltijden langer zijn. De leerlingen worden reeds 's morgens tusschen 7—8 gebracht en keeren eerst om 8 uur 's avonds naar huis. De avondschooluren worden facultatief. Op deze wijze is er een 71-urige werkweek, daartegen is natuurlijk geen enkele kracht bestand, doch spr. geeft een ontworpen dienstregeling weer, waarbij alle geëmployeerden 8 uur daags werken zullen.

Les gegeven zal worden in de gewone l.o. vakken, voorts gymnastiek, slöjd, huishoudelijke bezigheden, schoenmaken en kleermaken, terwijl aan de zedelijke opvoeding groote aandacht zal worden geschonken.

Wat de tucht aangaat, worde het allereerst met zachtheid geprobeerd. Niettemin zullen straffen noodig zijn, w. o. de straf van isoleeren, terwijl kastijding waarschijnlijk niet veel noodig zal zijn, maar te harer tijd moet kunnen toegepast. Een oord der verschrikking zal de school intusschen niet worden.

Ook het hoofd der aanstaande strenge school is 't dus met de naam niet eens. Hij stelt voor „opvoedingsschool" en doet daardoor te kort aan andere scholen, in elk geval geeft 't de bedoeling wel wat beter weer dan de nu gekozen naam.

Zonder in beoordeeling der details te willen treden, wil ik wel zeggen, dat de opvatting, die de heer den Hollander van het karakter der strenge school heeft, mij zeer juist lijkt. 't Is te hopen dat de school in Amsterdam spoedig in gebruik genomen kan worden en dat andere grote steden weldra 't voorbeeld der hoofdstad in deze zullen volgen.

E. J. v. D.

Persoverzicht.

BINNENLAND.

Arbeidersontwikkeling.

In de Soc. Gids van Mei-Junie wijdt P. Voogd 'n artiekel over de stand der beweging voor arbeidersontwikkeling. Schr. begint met te schetsen hoe die was in buiten- en binnenland vóór, tijdens en na de oorlog. Met 't oog op de tegenwoordige tijd wenst schr. voor ons land, in verband ook met de verkorting van de arbeidsdag, „een intensieve ontwikkelings- en opvoedingsarbeid" om te komen tot „een verhoging van de volkskracht en een versterking van de macht der arbeidersklasse". Om te verhoeden dat de 8-urige werkdag 'n ramp in plaats van een zegen wordt, zal 't nodig zijn „dat de bevrediging van de geestelike behoeften der arbeidersklasse tot het voorwerp van de voortdurende zorg der moderne arbeidersbeweging wordt gemaakt. Zowel de socialistiese scholing als de algemene volksontwikkeling dienen te worden begrepen als dringende zaken, voor wier welslagen de arbeidersbeweging als de vertegenwoordiging van de duurzame belangen des volks zich verantwoordelik moet gevoelen .... De zorg voor de opvoeding in haar ruimste omvang moet gelijke tred houden met de bevordering van de materiële belangen der arbeiders." Daarvoor moet meer gedaan worden dan tot dusver 't geval is geweest; meer dan totnogtoe moet de belangstelling voor deze aangelegenheid worden gewekt. Ook met 't oog

op de „socialisatie" is 't nodig „dat de arbeiders op een hoger moreel en geestelijk plan van beschaving komen". Dan wordt de vraag gesteld, welke middelen toegepast zullen moeten worden. Voor de algemene ontwikkelingsarbeid ten behoeve van de volwassenen zal nodig zijn meer financieële steun van volksuniversiteiten, konserten, toneelvoorstellingen, biblioteken, enz. Voorts 'n „Centrale kommissie voor arbeidersontwikkeling", gesubsidieërd van overheidswege. Schr. wijst hier op Amsterdam waar zoo'n komitee bestaat. „Wat nu de speciale arbeidersontwikkeling betreft, zouden wij er ten sterkste op willen aandringen, dat door partij en vakbeweging de personen worden aangewezen, die zitting zullen nemen in de Arbeiders-ontwikkelings-centrale, tot welker stichting door beide lichamen reeds is besloten." Scholing van de nieuwe leden van partij en vakbeweging is dringend noodzakelik. „Zorgvuldig dient eerst te worden nagegaan, in hoeverre de tot dusver geleverde ontwikkelingsarbeid bevredigende resultaten heeft gegeven, welke wijzigingen in de methoden en in de organisatie ervan behoren te worden gebracht. Taak en middelen zullen wellicht herziening behoeven. Het beste zal zijn, aan de te vormen Centrale een ruime opdracht te geven, opdat door onderzoek en studie de stand der arbeidsontwikkeling wordt vastgesteld, het doel en de middelen worden bepaald, zowel van de algemene volksontwikkeling, op welker aard onze organisaties in de toekomst steeds meer invloed zullen verkrijgen, als van de speciale arbeidersontwikkeling, die zij in de allereerste plaats voor de eigen strijd behoeven. v. E.

Sosiale kinderzorg.

In 'n artiekel, getiteld Voor 't nageslacht, in de Junie-afl. van de Opbouw roert de schrijver, R. Casimir, ook de maatregelen aan, die de strekking hebben „het schoolplichtige kind in staat te stellen, het onderwijs beter te volgen". Om de vorm waarin deze maatregelen geboden worden (partikulier of van gemeentewege) is 't schr. niet te doen: hij wijst op de uitbreiding van deze taak. Beperking alleen tot voeding, kleding en schoeisel, is om principieele redenen niet te verdedigen: en zo komt men tot schoolbaden, schoolartsen en schoolverpleegsters. Maar ook is 't de vraag, of deze bemoeiïngen beperkt moeten blijven tot de schoolplichtige leeftijd. „Men zou dus evengoed voor de kleuterschool als voor de lagere school de sociale voorzorg kunnen organiseren. Voor de oudere leeftijd zal men zich meer moeten individualiseren, omdat het daar steeds meer personen geldt, dan groepen, maar ook omdat deze leeftijd veel meer zelfgevoel zal hebben. Het lijkt mij niet onmogelik, dat de verenigingen, als die onder de centrale Jeugdraad staande, een taak zouden kunnen verkrijgen, door hun de mogelikheid voor persoonlike ondersteuning te openen". 't Gevaar aan deze gemeenschapszorg verbonden, is de verzwakking van de gezinsband: en ook dat 't kind niet leert de grote regel „dat de mensheid alleen door ingespannen arbeid haar weg baant en hooger stijgt."

„In alle genoemde sociale maatregelen kan ik dus wel de waarheid „voor morgen", niet die „voor overmorgen" erkennen. Voorlopig zullen ze nodig zijn, maar ons einddoel moet m.i. meer zijn, dat het normale gezin zelf voor zijn normale behoeften zorgt en dat de vader daartoe in staat is door zijn loon". In de toekomst ziet schr. dan ook in gezinsloon 'n beter oplossing. „Waar verlenging van de leertijd, nu altans op zeven jaar gebracht, uitbreiding van het vervolgonderwijs, leeszalen en volksuniversiteiten, beperking van de arbeidsduur èn de mogelikheid tot meer ontwikkeling bij alle ouders èn de kans tot inniger huiselikheid gaven, daar mag men ook weer meer invloed van het gezin verwachten en het daardoor een groter taak toekennen bij de opvoeding." v. E.

Eindexamen diploma-B ook voor Theologen!

In het Juni-nummer van het Orgaan van Nederlandsche predikanten schrijft Ds. G. Fopma te Steenwijk:

Stellig zal de Bond zich binnenkort hebben bezig te houden met het vraagstuk

van de theologiese opleiding. Wat de a.s. predikant zal moeten leren, is zeker van te veel belang dan dat de Bond daarin niet zijn woord zou meespreken. Maar van meer belang dan wat geleerd zal worden, zal toch die andere vraag zijn: wat zal de a.s. predikant kunnen leren. De vóór-opleiding mag niet vergeten worden.

Nu is door mij persoonlik steeds levendig het gemis gevoeld van een vooropleiding, die in staat stelde om een eigen oordeel te vormen over aangelegenheden van natuurfilosofiese aard. Onze A-opleiding is daarvan de schuld, als ik wel zie. Men behoeft toch volstrekt geen minachting te hebben voor de waarde van een goed stuk Tacitusvertaling, of „de zoete bluf van 't laatst latijn", ingeleverd met eindexamen thema, of de belangwekkendheid der Romeinse antiquiteiten, om van oordeel te zijn, dat er in de tijd van 't gym. nog wel andere dingen te leren zijn, die voor wie straks moeten kunnen verstaan wat in de zielen hunner tijdgenoten omgaat van oneindig veel meer belang zijn dan de speciale A studie objecten. De kwestie is niet of wat men in afdeling A leert overbodig is, dat is 't natuurlik niet, maar waar 't om gaat is tenslotte of men zijn tijd niet nog beter had kunnen besteden.

Dit nu meen ik dat inderdaad het geval is en de Bond zal daarom de staat zijner goede werken met één hebben vermeerderd wanneer hij weet te bewerken, dat men ook theologie kan gaan studeren met diploma-B alleen. Practies komt de eis, dat men A moet hebben doorlopen hier op neer, dat men niets anders dan A doorloopt, tenminste voor de overgrote meerderheid. Daardoor is men haast niet in staat om de porté te snappen van brochures, als b.v. van Kohnstamm „Ontwikkelingen Ontkroning van het begrip natuurwet", van werken als van Duncan en Freud. Wij moesten inderlijd een college van prof. Winkler laten schieten, alleen omdat ten onrechte van ons werd verondersteld, dat we inzicht hadden in schei-, natuur- en wiskundige begrippen, waarvan wij nooit iets anders dan de namen hadden gelezen in het program-dat we-gelukkig-niet-behoeven-te-kennen. Alleen die A-mensen die in 't bezit waren van een B-diploma of van de vaardigheid om een geleerd gezicht te zetten bij de dingen waarvan ze niets begrepen, hebben het college kunnen afloopen — en dat waren er heel weinigen.

Toch — te recht of ten onrechte, blijve buiten bespreking — ligt hier in dit studiegebied de belangstelling van het grote deel der „zoekende menschenzielen" waarmee wij in aanraking komen. Willen we „bij" zijn, dan moeten we hier een eigen oordeel hebben kunnen vormen, een oordeel dat uiterst moeilik kan worden verworven door boekenstudie alleen, als er geen grondslag is die in de klas en het lab. is gelegd.

Daarom „eise" de Bond toelating tot de theol. studie, zowel met dipl. A als B. Wat voor juristen betrekkelik gemakkelik ging, zou het voor ons onbereikbaar zijn? Is niet elk argument dat voor hen dienst deed voor ons bruikbaar met nog meer recht en klem?

BUITENLAND.

Studiekringen voor onderwijzers.

In de Deutsche Lehrerzeitung I van 20 Maart 1920 werd een leidraad opgenomen, door het ministerie van onderwijs te Berlijn opgesteld, betreffende studiekringen voor onderwijzers.

De studiekringen moeten uit eigen initiatief der onderwijzers gevormd worden. Zij omvatten een „Kreis" van de schoolinspectie; grootere Kreise kunnen gesplitst worden; zoo noodig kunnen onderwijzers en onderwijzeressen van verschillende Kreise samen een studiekring vormen. Zij, die nog niet vast kunnen worden aangesteld, moeten aan de kringen deelnemen; anderen kunnen het doen naar gelang er plaats is. Het aantal deelnemers mag over 't algemeen niet grooter zijn dan 30. De deelnemers kiezen bij schriftelijke stemming drie vertegenwoordigers in het bestuur; twee hiervan moeten behooren tot de eerste categorie van deelnemers, die verplicht zijn den cursus te volgen.

Het bestuur bestaat uit de bovengenoemde drie deelnemers, een vertegenwoordiger van den onderwijzersraad van den Kreis, twee docenten en den schoolopziener als vertegenwoordiger der overheid. De vertegenwoordiging van

den onderwijzersraad, de schoolopziener en de drie deelnemers kiezen te zamen de docenten; deze benoemen dan de beide vertegenwoordigers in het bestuur. Dit bestuur geeft ieder half jaar verslag over den studiekring aan het Kreisbestuur.

Stadsstudiekringen hebben wekelijksche bijeenkomsten van enkele uren; die van 't platteland naar omstandigheden, ongeveer alle 2 of 3 weken. Voor deelnemers uit geheel afgelegen plaatsen zullen waarschijnlijk in aansluiting bij de vacantiën 6—14 daagsche leergangen in 't leven worden geroepen. Deze cursussen zullen met de studiekringen op gelijke lijn worden gesteld. Tot onderricht in nieuwe vakken zullen voor alle onderwijzers in aansluiting aan de vacantie's cursussen worden ingericht. Voor zoover het noodig is, wordt men vrijgesteld van schoolarbeid om aan de studiekringen te kunnen deelnemen.

In samenwerking met het docentencollege en het bestuur van den studiekring bepalen de deelnemers de onderwerpen van den gemeenschappelijken arbeid. Van officieele zijde zullen voorbeelden gegeven worden, waarnaar men echter niet verplicht is zich te richten. In 't algemeen wil men vermijden de op de kweekscholen reeds behandelde stof te nemen. Lezingen, vrije besprekingen, uitwerken van zelf gekozen onderwerpen, gemeenschappelijke behandeling van vraagstukken uit de praktijk van het onderwijs en van wetenschappelijke pædagogie komen op den voorgrond. Men wil vermijden, dat de arbeid in den studiekring uit enkel doceeren en luisteren zal bestaan.

De deelnemers dragen bij in de kosten; overigens is staatssubsidie toegezegd. Het tot nu toe bestaande tweede gedeelte van het onderwijzers-examen zal door de deelneming aan deze studiekringen vervallen. Het getuigschrift, waarop men als vast onderwijzer zal kunnen worden aangesteld, wordt voortaan op de volgende wijze verkregen:

Men moet een bewijs van het bestuur overleggen, dat regelmatig aan de zittingen van den studiekring is deelgenomen; van de docenten, dat dit met goed gevolg heeft plaats gehad. Het opgegeven schriftelijk werk en de overige prestaties in den kring kunnen hierbij tegen elkaar opwegen. Daarnaast wordt het oordeel van de school-inspectie gesteld, dat door klasse-bezoek is vastgesteld. Aan ten minste één van deze klassebezoeken en daar bij aansluitende besprekingen neemt een vertegenwoordiger van de docenten van den studiekring deel. Wanneer bij dit bezoek een der beide beoordeelaars bezwaar maakt tegen vaste aanstelling, wordt binnen 6 maanden een nieuw bezoek gebracht. Het resultaat van den arbeid in den studiekring moet in zijn geheel genomen voldoende zijn; het oordeel bij het klassebezoek kan dit niet compenseeren.

Ook aan hen, die reeds door vroeger afgelegd examen de bevoegdheid voor eene vaste aanstelling hebben verkregen, kan een diploma betreffende het volgen der studiekringen worden uitgereikt.

A. C. H. G.

Inhoudsopgave voor den eersten Jaargang.

VERHANDELINGEN EN BESCHOUWINGEN.

Een Nutsinstituut voor Volksontwikkeling, door Prof. Dr. Ph. Kohnstamm 1
Naar aanleiding van het wetsontwerp De Visser.
I. Volharden op een dwaalweg, door A. H. Gerhard . 5
Het Kleuterstehuis I, door Dr. E. Bonebakker . . . 17
Naar aanleiding van het wetsontwerp de Visser.
II. De opleiding van den onderwijzer, door W. Emmens 49
De zevende vacantiecursus in de paedagogiek I, door S. de Vries Szn. 59
Het Kleuterstehuis II, door Dr. E. Bonebakker . . . 65
Rijkssubsidie voor Openbare Leeszalen I, door E. van Beresteyn 97
Naar aanleiding van het wetsontwerp de Visser.
III. De regeling v. h. Rijksschooltoezicht, door L. C. T. Bigot 102
IV. Een anachronisme, door A. H. Gerhard . . . 110
Bladvulling 117
De zevende vacantiecursus in de paedagogiek II, door S. de Vries Szn. 118
Dr. G. Kerschensteiner I, door Dr. A. de Vletter . . 127
De school als sociaal vereenigingspunt, door Wilhelm Müller 130
Leerlingraden, door Dr. J. H. Gunning Wzn. . . . 145
Ontnormalisatie! door Dr. A. de Vletter 153
Het Kleuterstehuis III, door Dr. E. Bonebakker . . . 159
Naar aanleiding van het wetsontwerp de Visser.
V. Het wetsontwerp tegenover meisje en vrouw, door Ida Heyermans 169
Kleine scholen, door Frits van Raalte 175
Schoolwerktuinen, door Jac. P. Thijsse 179
Over de ontwikkeling en verbreiding der schoolwerktuinen.
I. In het Buitenland, door K. Dilling 193
Verslag der conferentie omtrent het ontwerp van wet op het lager onderwijs op 29 en 30 Dec. 1919, door Prof. R. Casimir 199
Rijkssubsidie voor Openbare Leeszalen.
II. Het platteland, door E. van Beresteyn . . . 211
University Extension in Amerika, door E. J. van Det . . 213
Dr. G. Kerschensteiner II, door Dr. A. de Vletter . . 215
't Beschamend voorbeeld van Amerika I, door E. J. van Det 221
'n Reizend nationaal museum, door P. L. van Eck Jr. . 227
Over de ontwikkeling en verbreiding der schoolwerktuinen.
II. In het Binnenland, door K. Dilling 241
Arbeidswet en volksontwikkeling I, door Jan van den Tempel 254
't Beschamend voorbeeld van Amerika II, door E. J. van Det 262
's Middags geen les op de H. B. S., door Dr. J. Hoeksma . 266
Onderwijs aan de volwassenen, door W. Emmens . . 271
Kleine scholen (ingezonden), door D. Brouwer . . . 275
De opvoedk. betekenis van Jeugdorganisatie I, door P. Voogd 289
Arbeidswet en volksontwikkeling II door Jan van den Tempel 296
De 's Gravenhaagsche vakschool voor meisjes als modeltype voor het meisjesvakonderwijs, door Ida Heijermans . 304
Het ontwerp tot reorganisatie van het Gemeentelijk geneeskundig Schooltoezicht te Amsterdam, door J. J. Pigeaud 310

Request aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal (met toelichting) 312
Montessori in Nederland, door E. J. van Det . . . 318
De opvoedk. betekenis van Jeugdorganisatie II, door P. Voogd 337
Amerikaansche denkbeelden over „secondary"-onderwijs, door W. Emmens 344
Herhalingsonderwijs, door Ir. H. Enno van Gelder . . 348
Het herhalingsonderwijs in Engeland, een middelpunt van sociale opvoeding, door E. J. van Det 354
Kerschensteiner en zijn onderwijzers, door G. 358
Mokerslagen van den nieuwen tijd op het Gymnasium in Duitschland — en ook bij ons? door W. Emmens. . 364
Vacantie-cursussen te Jena, door M. Hensgens . . . 369
Onderwijs voor volwassenen te Utrecht, door Dr. E. Bonebakker 385
Buitenscholen en tuberculosebestrijding, door Dr. R. P. v. d. Kasteele 392
Frissche wind van 't land 400
Reisindrukken uit Engeland, door Dr. C. P. Gunning . . 414
Overheidsbemoeiing ten opzichte van het bioscoopbedrijf, door M. A. Hensgens 421
Volkshuiswerk, door Mej. E. C. Knappert 433
Het Instituut voor Volksontwikkeling te Deventer, door Dr. H. H. Zeylstra Fzn. 440
Het nieuwe schoolgebouw van het Amsterdamsch Lyceum door H. A. J. Baanders 449
Het ontwikkelingswerk der Maatschappij tot nut van 't algemeen en de samenstelling v. h. besturen, door J. Hovens Greve 461
De plaats van de Volksuniversiteit in de opvoeding en ontwikkeling van ons volk, door Dr. W. W. van der Meulen 481
De nieuwe wet op het lager onderwijs, door J. C. Wirtz Czn. 486
Oudercommissies, door E. J. van Det 496
Het „Oeuvre Grancher" en tuberculosebestrijding, door dr. R. P. van de Kasteele 503
De Padvinderij als Volksopvoeding, door H. L. F. J. Deelen 511
Een onderzoek naar het onderwijs in Rotterdam aan meisjes ouder dan 12 jaar, door Ida Heijermans. . . . 516
De Rotterdamse school voor leraressen in kinderverzorging en opvoeding, door Dr. Chr. Kroes—Ligtenberg . . 524
Achtste Vacantiecursus in Paedagogiek, door S. de Vries Szn. 531

FEITEN EN POGINGEN.

Ontwikkelingsraden. A. H. G. 36
Den Tüchtigen freie Bahn. A. H. G. 37
School voor christelijk nationaal onderwijs te Akkrum. J. H. Gr. 39
Montessori-onderwijs. Voorbereidend en . . . lager. Dr. A. de V. 85
Kweekschool en Universiteit. W. R. 86
De paedagogiek aan onze Universiteiten. Ph. K. . . . 87
Eerste Nederlandsche landdag voor Gymnasiaal en Middelbaar onderwijs. A. C. H. G. 88
Voor de zeer jonge jeugd. A. H. G. 134
Vereeniging ter bevordering van het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding. M. E. H. S.—G. v. d. N. . . 136
School en Leven I. E. J. v. D. 138

Een teekenend „feit". 139
Beschouwingen naar aanleiding van het ontwerp van Wet op het lager onderwijs. 181
School en Leven II. E. J. v. D. 184
Het 2e Koloniaal Onderwijs-Congres. B. D. Abdoellah . 231
Over de rijpere jeugd. A. H. G. 233
Een en ander over Duitsche Volksuniversiteiten. M. A. Hensgens 276
Plaats voor Begaafden. E. J. v. D. 278
Een belangrijke enquête. E. J. v. D. 280
School en Leven III. E. J. v. D. 281
De Rotterdamsche Volksuniversiteit. M. A. Hensgens . . 325
Zuiniger school-organisatie. E. J. van Det 371
Vooruitgang van het Amerikaansche Herhalingsonderwijs I. E. J. v. D. 375
Voorschriften uit de wet op het verplichte Herhalingsonderwijs in den staat New-York. E. J. v. D. 375
Het Frans op de Lagere Scholen. E. J. v. D. 376
De Volksuniversiteit voor Haarlem en Omstreken. M. A. H. 471
Installatie der Centrale Jeugdraad. E. J. v. D. 473
Centrale jeugdraad. 474
Een Instituut voor de Rijpere Jeugd te Rotterdam. M. A. H. 476
Theologische cursus te Leiden van 25 Aug.—1 Sept. 1920 . 477
Nederlandsche Volksuniversiteiten. M. A. H. 540
Gewestelijke filmkeuring. M. A. H. 546
Vereeniging ter bevordering van het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding. Nieuws uit Noord-Holland. L. de Bussy-Kruysse 547
Een belangrijk besluit voor het middelbaar onderwijs te Amsterdam. E. J. v. D. 548
Een sympathiek plan. E. J. v. D. 549
Landbouwscholen als herhalingsonderwijs. E. J. v. D. . . 550
Een schoolprogram. E. J. v. D. 550
Lezing over de strenge school. E. J. v. D. 551

PERSOVERZICHT.

BINNENLAND.

Organisatie der rijpere jeugd. v. E. 41
De sociale zorg voor het schoolkind. v. E. 42
Over speelgoed als opvoedingsmiddel. v. E. . . . 42
Psychologiese voorlichting bij de beroepskeuze. v. E. . . 140
Sept.-nummer van „De Gids". v. E. 141
Volksontwikkeling in de Tijdschriften. v. E. . . . 144
Het werk der Nederlandsche Universiteiten. v. E. . . 235
Volksontwikkeling in de Tijdschriften. v. E. . . . 240
Beroepskeus. v. E. 284
Openbare biblioteken. v. E. 285
De onderwijzer in de toekomst. E. J. v. D. 330
Vrije school. v. E. 332
Onderwijzer en beroepskeus. v. E. 332
School en museum. v. E. 333
't Wetsontwerp De Visser. v. E. 333
Uniformiteit bij 't onderwijs. v. E. 478
Arbeidersontwikkeling. v. E. 553

Sosiale kinderzorg. v. E. 554
Eindexamen diploma-B ook voor Theologen! 554

BUITENLAND.

Hervormingen in Duitschland. G. 43
Volksontwikkeling. Fr. v. R. 46
Montessori. Fr. v. R. 47
Experimenten in de Amer. school. Fr. v. R. 90
Jan.-April-afl. „Schmidkunz". G. 91
Educational Review. Nov. 1918. G. 92
Julie-nr. „Neue Bahnen". v. E. 141
April-nummer „Zeitschrift für Christliche Erziehungswissenschaft. W. E. 142
Oudersraden. v. E. 185
Universiteit en onderwijzer. v. E. 186
Nieuw idealisme in de opvoeding. W. E. 235
Kinderleeszalen. W. E. 237
De zorg voor onze oud-leerlingen. v. E. 239
Jeugdtehuizen. v. E. 287
Schoolorganiezatie. v. E. 287
Verplicht voortgezet onderwijs. v. E. 287
'n Onderwijsmuseum. v. E. 288
„The London Teacher". R. W. L. 329
„The Child". R. W. L. 329
Museum èn school. v. E. 330
Voorlichting bij beroepskeuze. v. E. 330
Revue Pédagogique. G. 377
Tijdschriften. G. 380
Algemene ontwikkeling. v. E. 431
De gehuwde onderwijzeres. R. W. L. 478
Schoolartsen op middelbare scholen. R. W. L. 478
Leerlingenvereenigingen. A. C. H. G. 479
Studiekringen voor onderwijzers. A. C. H. G. 555

BOEKBESPREKINGEN.

Dr. G. Kerschensteiner, De komende school. Ph. K. . . . 48
I. Kooistra, Onze groote kinderen. Ida H. 93
O. Barendsen, Eenvoudige zielkunde. Bigot 93
Leo de Paeuw, De hervorming v. h. volksonderwijs in België. W. E. 94
Dr. J. H. Gunning Wzn., Problemen der rijpere jeugd. Bigot 189
Proefscholen. P. L. v. Eck Jr. 190
K. ten Bruggen Cate, De reorganisatie van ons onderwijs. W. E. 334
Mr. A. de Graaf, Het bioscoopvraagstuk. I. H. . . 335, 382
Dr. Hermann Reinfried, Geistig-sittliche Erneuerung und Volkshochschule (1920) 381
Schoolartsen en schoolverpleegsters. E. J. v. D. . . . 479

KAMERKRONIEK.

Hooger Onderwijswet. Ph. K. 187
Middelbaar Onderwijs. „ 188
Leerplichtontwerp. „ 189

Verbeteringen 144

INHOUD VAN AFLEVERING 11/12.

		Blads.
De plaats van de Volksuniversiteit in de opvoeding en ontwikkeling van ons volk	Dr. W. W. v. d. Meulen	481
De nieuwe wet op het lager onderwijs.	J. C. Wirtz Czn.	486
Oudercommissies	E. J. van Det	496
Het „Oeuvre Grancher" en tuberculosebestrijding	Dr. R. P. van de Kasteele	503
De Padvinderij als Volksopvoeding	H. L. F. J. Deelen	511
Een onderzoek naar het onderwijs in Rotterdam aan meisjes ouder dan 12 jaar	Ida Heijermans	516
De Rotterdamse school voor leraressen in kinderverzorging en opvoeding	Dr. Chr. Kroes-Ligtenberg	524
Achtste Vacantiecursus in Paedagogiek	S. de Vries Szn.	551
Feiten en Pogingen.		
Nederlandsche Volksuiversiteiten	M. A. H.	540
Gewestelijke filmkeuring	M. A. H.	546
Vereeniging ter bevordering van het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding. Nieuws uit Noord-Holland	L. de Bussy-Kruysse	547
Een belangrijk besluit voor het middelbaar onderwijs te Amsterdam	E. J. v. D.	548
Een sympathiek plan	E. J. v. D.	549
Landbouwscholen als herhalingsonderwijs	E. J. v. D.	550
Een schoolprogram	E. J. v. D.	550
Lezing over de strenge school	E. J. v. D.	551
Persoverzicht.		
Binnenland. Arbeidersontwikkeling	v. E.	553
„ Sosiale kinderzorg	v. E.	554
„ Eindexamen diploma-B ook voor Theologen!		554
Buitenland. Studiekringen voor onderwijzers.	A. C. H. G.	555

LIJST VAN BOEKEN UITGEGEVEN ONDER REDACTIE VAN DE NUTSCOMMISSIE VOOR VOLKSLECTUUR.

I. VOLKSBOEKERIJ (Ontspanningslectuur).

1.	De Geldhater, door P. Rosegger	f 0.20
2.	Het Pleegkind van den houtschipper, door Alph. Daudet	- 0.15
3.	De Brandstichter, door E. Wichert	- 0.25
4.	De Overste, door August Sperl	- 0.15
5.	Peter Halket in Mashonaland, door Olive Schreiner	- 0.20
6.	Bloed en IJzer, door Max Eyth	- 0.25
7.	Een vroolijke knaap, door B. Björnson	- 0.35

II. KLEINE BOEKERIJ (Populair-wetenschappelijk).

1.	Maarten Luther, door Dr. H.J. Toxopeüs	f 0.30
2.	Elizabeth van Engeland, door Prof. Dr. H. Brugmans	- 0.30
3.	Jan Steen, door Corn. Veth	- 0.30
4.	De zorg voor de gezondheid in het leger, door I. H. J. Vos, arts	- 0.30
5.	De ontsiering van stad en land, door J. H. W. Leliman	- 0.20
6.	Het ontwaken der natuur, door H. W. Heinslus	- 0.20
7.	Volkstuinen, door J. Heemstra	- 0.30

III. NUTSBOEKERIJ (ter voorlichting bij maatschappelijk werk).

1.	Boek en tijdschrift, door J. W. Gerhard	- 0.40
2.	Lichtbeelden, door W. C. v. d. Volkere	- 1.—
3.	Tuinbouw in Friesland	- 0.25
4.	Het Nut en het bibliotheekwezen, door Annie C. Gebhard	- 0.50
5.	De uitwerking van het nieuwe artikel 192 der Grondwet	- 1.—
6.	Zorg voor de jeugd in Nederland, Zwitserland en Duitschland	- 0.75
7.	De landarbeiderswet en hare toepassing, door Prof. Mr. I. B. Cohen, 3e dr.	- 1.50
8.	Het Kleuterstehuis, een handleiding bij het bouwen van bewaarscholen, door Dr. E. Bonebakker	- 2.—

Vraag uitvoerige prospectus.